ALEXANDER

1 jan. d.

24

218

acheté ... 1834. ex libris fontanel

rare non porté sur Brunet

Vergilius Polydorus (De Inventoribus)

X III. 29

ALEXANDRI AB ALEXANDRO, NEAPOLITANI I.C.

Genialium dierum
Libri ſex.

EDITIO VLTIMA.

A MVLTIS MENDIS EXPVRGATA, priſtinóque nitori diligentiſſimè reſtituta.

ADIECTVS EST INSVPER RERVM
& verborum magis inſignium locupletiſſimus
atque vtiliſſimus INDEX.

LVGDVNI,
APVD PAVLVM FRELLON.

cIↃ. IↃcxvi.

QVÆ DE AVTORIS VITA ex hiſce commentariis colligere licuit.

DE Alexandro hoc, nihil à recētioribus βιβλιογράφοις ſcriptum comperitur, cùm tamen eorum tempore vixerit, quorum vitæ à diuerſis conſcriptæ ſunt, nimirū Frā. Philelphi, Geor. Trapezūtij, Ioan. Platinę, Iouiani, Pōtani, Theodori Gazæ, Nico. Perotti, Do. Calderini, Hermolai Barbari, Pauli Corteſij, Raphaëlis Volaterrani, quos partim Romæ prælegētes audiuit, partim officio ſibi deuinxit, partim etiam quæſtionibus propoſitis (vt fieri ſolet inter doctos) exercuit, Philelphum iuuenis ſenem obſeruauit, illúmque Romæ M. T. Ciceronis Tuſculanas quæſtiones ſummo artificio prelegentem audiuit. Nicolaum Perottum & Do. Calderinum ſcribit ſua ętate Martialis apophoreta magna ęmulatione Romę in ſcholis eodem tempore pręlegiſſe. Profeſſione fuit Iuriſconſultus, in qua eo vſque progreſſus eſt, vt & in agro Neapolitano, & Romę cauſas ſępe defenderit: vbi & ędes oſtentis vmbrarúmque illuſionibus infames ſe aliquando incoluiſſe ſcribit, ac in agro Vaticano pręddiolum habuiſſe. Tandem vbi in iudiciis gratia & corruptionibus omnia tranſigi videret, patroniſque contra vim potentiorum nihil amplius pręſidij eſſe, relicto foro, & cauſarum actionibus, in mitioribus ſtudiis ętatem conſumpſit: ſatius eſſe ducens, vt ipſe de ſe inquit, modico ciuilique cultu contentum viuere, quàm bona animi turpi quęſtu peſſimo exemplo fœdare.

WELLCOME HISTORICAL MEDICAL LIBRARY

IVRIS

IVRIS VTRIVSQVE PRVDENTISSIMO, SENATVS PARIſienſis primo Præſidi D. Petro Lyſeto, Ioannes Ferrerius Pedemontanus S. D. P.

QVOD *vos in iſto honoris ac dignitatis faſtigio poſiti, tanquam iuris quidam Coriphæi ac vertices, prouinciæ præſtatis: vt eam prauis moribus extirpetis, quam optimis legibus formetis, Præſes idem maxime, atque æquiſſime: id nos pro mediocritate noſtra in re literaria iam multos annos, ſi non vt dignum eſt, præſtamus, ſedulò conamur certè, nempe vt ex optimis quibuſque autoribus, dum ad prœla reuocantur, in mille exemplaria transfundendi, mendis repurgatis, illos ad germanæ ac natiuæ lectionis integritatem reformemus, quod vt ne pluribus documentis probare nitamur, quæ apud non paucos Bibliopolas teſtatiſſima ſunt paucis ab hinc menſibus, cùm Alexandri ab Alexandro Iuriſperiti Neapolitani commentarij, quos* Geniales dies *inſcripſit (ab eo puto, quòd genialibus diebus, quibus, à ſeruis feriæ ſunt, ea quæ in his tractat, maximè conueniant) redimprimendi eſſent, ego ab Ioanne Roigny, viro in excudendis optimis autoribus perdiligenti, rogatus vt recognoſcerem, multa in his pudenda errata, facilè pro noſtra indefeſſa librorum lectione ſuſtuli, magnam, vt opinor, ab his gratiam initurus, qui id ocij quod ſubinde inter moleſta negotia contingit, non ociosè tranſigere ſolent. Quam ego gratiam hi tibi omnem acceptam referant velim, ampliſſime vir, paruam quidem illam fortaſſe, ſed quam nouo aliquo ingenioli mei fœtu propediem auctiorem facere, Deo bene iuuante, confido, vt apud te nuper vltrò me facturum recepi. Nam qua me benignitate ac facilitate (vt es hominum humaniſſimus) cum adoleſcentulis meis admiſiſti, dum querelam noſtram ad te de hiſce calamitatibus, quibus maximè premimur, ſupplices deferremus, puto nihil eſſe in nobis debere, quod non tibi poſt hac in perpetuum debeamus. Nam quum tot pragmaticorum iam ad faſtidium vſque exerciti cautionibus, nuſquam finem inuenerimus, tu vnus tandem vt iuris & æqui peritiſſimus & ſeruantiſſimus, viam nobis pro tua bonitate aperuiſti, qua ſemel ius noſtrum obtinere poſſimus, nempe vt tu, ſi cauſa noſtra merita ſaltem à prudente aliquo & optimi gnaro planè ſi ſedo doctus, & cauſa noſtra apud ampliſſimum ordinem iſtum verta-*

tur,

tur, æquiſſimam ſententiam pro iure & æquo pronuncies. Id quod ſi ſit, in tuto nauigamus. Nec enim nos hic aliud, quàm iure ac moribus iudicari poſtulamus: tantùm, ne aperta calumnia, vel extortis neſcio quibus fauoribus, ne dicam vi & rapina ſpoliemur. Pupillorum ac viduarum cauſas Deus iudicibus ſemper voluit eſſe commendatiſſimas. Iam verò quorum pupillorum cauſam tuemur? Adoleſcentulorum certè nobiliſſimorum, quique nõ alio in patriam hanc ſunt animo, & florentiſſimum Galliæ regnum, quàm eorum auunculus, nempe vt pro eo animam profundere non dubitem. Ac merentur (ni prorſus fallor) multis quidem nominibus, vt ſi aliunde eis proſpectũ non eſſet, vt publicè, vel certè regia munificentia alerentur. Sic enim Franciæ amorem, non ſecus ac maiores ipſorum vnde genus traxêre, induerunt, vt ab omnibus bonis & hîc & alibi in rebus ſuis æquiſſimis meritò iuuari promereantur. Sed quid diutius hîc immoror? Ignoſce quæſo, vir ampliſſime iuſtiſſimo dolori meo; & quam perſonam ſuſtineam, expende, nempe pupillorum horũ iam non pedagogi tantum, ſed auunculi & penè parentis dixerim. Nec enim eos aut prodere aut deſerere certum eſt, erga quos multis iam annis paternum quendam affectum indui. Præterquàm quòd etiam ſi nulla tali neceſſitudine mihi coniuncti eſſent, debebam tamen ego eis his non deeſſe, cui res & cauſa hæc omnis eſt notiſſima. Non enim minus in culpa eſt, magnorum virorum iudicio, qui inſontes iniuſtè opprimi patitur, cùm tueri poſſit, quàm qui iniuriam vltrò affert. Quanquam non ego minus hîc periclitor, quàm mei, vt qui non modò fortunas meas penè omnes in horum tuitionem impenderim, ſed etiam ære alieno grauiſſimo eorum cauſa me obſtrixerim. Sed hæc iam miſſa facio, in tua æquitate iudex æquiſſime totus acquieſcens. Ad Alexandrum redeo, quem tibi eò chariorem fore ſpero, quòd ſimilis profeſſionis homo ad te tanquam hoſpes, Iuriſperitus ad iuriſperitiſſimum, adde & ſeruantiſſimum, venit: qui te colloquiis ſuis tam variis támque eruditis demi à ſeriis feriatum vel ſeria oblectare poſſit. Animi enim quàm corporis oblectamenta potiora ſemper exiſtunt, & ea maximè ſemper audire iuuat, quæ & rara ſunt, & auditu iucundiſſima, quibus totus hic noſter ſcatet, vt nulla pagina ſit non admirationis plena. Accipe igitur Præſes ampliſſime, hoc quicquid eſt munuſculi noſtri qua ſoles fronte cætera, dum nouas tibi ſtrenas ex hortu noſtri ingenij concinnamus, & cauſæ noſtræ, quod æquum & bonum patietur, fauorem tuum accommoda. Vale, pupillorum dulce decus, & præſidium.

AD ILLVSTREM ANDREAM Aquæuiam, Ducem Adriæ, virum eloquentiſſ. ALEXANDRI *ab Alexandro, Iuriſperiti Neapolitani, in ſuos Geniales dies præfatio.*

GENIALES meos, & à ſeueris ſtudiis lucubratiunculas, ſuccisiuis temporibus excogitatas, an dicarem tibi, Dux inclyte, diu ancipite cogitatione & dubia mente in vtramq; partē diſtractus ſum. Cùm enim ætate noſtra te ingenio & facundia propè ſingulari videamus, quid dignum eruditione tua, aut ſatis exploratum probatúmque homo ego tumultuarius, in litibus & foro verſatus apud te afferre poſſem, hæſitabam. Nunquid ex agro ieiuno & exili, poma Alcinoo (vt aiunt) aut Floræ ſerta dare tentarem, vt quod Phormioni Hannibal, id tu mihi aliquando obiectares? Rurſus commentatiunculas meas qualeſcumque forent, cuius patrocinio tutò committerem potius quàm tuo, habebam neminem. Solus tu mihi occurrebas, cuius ingenij præſtantem vim, & dicendi facundiam noſcitabamus: cuiúſque præter familiæ genus inclytam, prætérque auitam gloriam, fortunæque & animi dotes, etiam acre iudicium examuſſim de ſtudiis bonarum artium & omni antiquitate, ſæpenumero factum audieramus. Accipias ergo opuſculum & iocos meos, quibus quando à foro & negociis ocium & quies erat, quandóque ab incurſu calamitatum, & ſæuientis fortunæ procellis reſpirare potuimus, cum amicis interdum ludere ſolebamus: quibúſque mores & exempla omnis vetuſtatis, veterúmque illa inſtitutio auorum tam circa honores & magiſtratus, ſenatúſque conſulta, rémque bellicam & militarem, quàm circa quæ ſacra, cæremonias, cultúſque deorum: quantumque à noſtra religione, qua rectè imbuti ſumus, quæque nobis ſanctiſſima & prouidentiſſima conſtituta eſt, illa diſcrepent, liquidò tibi innoteſcere poſſit: opus ſanè operoſum: non quò iudicium cenſurámque tuam, quæ

penſiculata nimis & acris eſt, quam nos ſubire formidamus, experiar: ſed quò patrocinium mihi aduersùs cauillantes, ſi qui fortaſſe ſunt, paratum inueniam Siquidem hæc aliquibus non probari, & fortaſſe non nimis docta aut exculta viſum iri, haud dubito. Id tamen qualecunque ſit, tu boni æquique conſules. Nam & ſi tuo graui & firmo iudicio dignum opus non ſit, rudibus ſaltem ad capiendum maioris operis incrementum, & quandam vetuſtatis imaginem, vitandúmque inquirendi laborem, cùm omnia ex pluribus ſtudiis collecta, complecti memoria non ſit, fortaſſe proderit. Legentes tantùm quæſo meminerint, homini in foro verſato, & tumultuariis iudiciis ferè peſſundato, qui nec curis, nec negotio vacat, animo etiam tam variis actionibus occupato & impedito, quæ maximè à quiete doctrinam auocant: vt quid dignum auribus, diligentérque exploratum, aut ſatis grauiter penſitatum, in medium adferre poſſit, non facilè dari. Adde quòd antiquitatis omnis ratio cognitioque, & ſi quod eſt vetuſtatis exemplar apud autores multiuagos, Græcos & Latinos, quos vndique conquiſitos, quo ad facere potui, euoluimus ſparſim & intercisè detruſa, nec in promptu expoſita ſunt. Adde cauſarum & negociorum, priuatarum publicarumque rerum ſolicitam curam, quæ ſapientis quoque animum in diuerſum trahit. Sed qualecunque hoc munuſculum futurum ſit, id à te peto, vt meum erga te ſincerum animum, fidémque, & ſedulum in omni fortuna obſequium, ſaltem teſtari videatur: quod ita acceptum iri à te, etiam atque etiam poſtulo. Vale.

INDEX

INDEX CAPITVM VI. GENIALIVM DIERVM LIBRIS CONTENTORVM:

vbi notet ſtudioſus Lector præpoſitum numerum caput, poſtpoſitum paginam indigitare.

LIBER PRIMVS CONTINET CAPITA.

1 LOCVS ex Tranquillo de teſtamento Cæſaris diſcuſſus 1.a
2 Qui reges vel principes cognomenta ex ſuo nomine poſteris reliquerint 3.a
3 Quale ius in magiſtratu trib. pleb. Romæ fuerit 5.b
4 Quid verbum SINO cum negandi aduerbio apud I.CC. deſignet & quam vim habeat in edictis 6.b
5 Ex quot militib decuria, cēturia, manipulus, vexillū, turma, cohors & legio, à Romanis ſcribi conſueuerint. 7.a
6 Ex quibus cauſis dictator apud Rom. olim, & quare fieri conſueuit 8.b
7 Locus ex Terentij Phormione elucidatus, & vetus ſenatuſconſultum à Græcis ad Romanos deductum 9.b
8 Spero te amaturum fore, vel amandum fore veterum autoritatibus Latinè dici 11.a
9 Pleraque veterum Romanor. cognomenta, quibus de cauſis indita fuerint 11.a
10 Quare partus ancillæ, cuius fructus legatus fuit, vt reliquorum animalium, in fructu non ſit 14.b
11 Miracula de ſomniis apud nonnullos cognita & comperta 15
12 Quæ forma caſtrorum, qualiſq; diſciplina olim fuit, & quot portæ in Romanis caſtris eſſe conſueuere 16.a
13 Quot cognominibus Fortuna dea apud Romanos cognominata, & quibus templis donata fuerit 18.b
14 Quoties opima ſpolia, cæſis hoſtium ducibus, Romam relata fuerint: & quoties Iani templum clauſum ſit 19.b
15 Verbum, Liberorum & Parentum, in edictis prætorum quos comprehendat 22.a
16 Quæ & quot curiæ Romæ fuerint, & verbum Curia abſolute enunciatum, quam deſignarit 22.b
17 Quæ fuerint Romanar. tribuum nomina, & vnde denominatæ

minatæ ſint : ac quæ apud exteros celebrentur 23. b
18 Hiſtoria de Scipione Aſiatico, & morte Æmyliani Scipionis, quæ incerto autore fuit. 26. a
19 Quanta & quàm varia iuriſconſultorum opinio fuit de ſupellectili, & quæ ſupellectilis nomine comprehendantur 26. b
20 In qua ætate milites à Romanis legi conſueuere, & quæ fuerit diſciplina militaris, quódve iuſiurandum 27. b
21 Diſſenſio inter duos ludi profeſſores, ſuper verbo Inuenio & Reperio, contra obſeruationes grammatici cuiuſpiam 32. b
22 Ex quibus victoriis olim COSS. deinde ſequuti duces triumphare conſueuerint 31. b
23 Diſceptatio Frãciſci Philelphi cum grammatico, an Cicero aliquando ludum aperuerit. 35. a
24 In quo gradu cognationis apud pleraſque gentes matrimonia licuerint, & quàm diuerſi mores in contrahendis nuptiis fuerint 35. b
25 Quid ſit artemon apud iureconſultos : & quod dicatur plumbum in ripa poſitum 38. b
26 Quod eſſet collegium fratrum Arualium Romæ inſtitutum, quive Salij ſacerdotes, & quot ſocietatum genera fuerint 39. a
27 Quot lictores apparitoréſque habebat dictator, quot COSS. aut prætores, quæſtoréſve, quive ſecures habebant 41. a
28 Quod regium diadema tam apud Romanos, quàm apud exteras nationes gentéſque fuerit, & quę inſignia 43. b
29 Quæ fuerint auſpicia quæ è pullis emiſſis è cauea captarentur, & quæ ſecundos euentus, quæve infortunia afferrent 45. a
30 Pythagoras, Parmenides & Zeno philoſophi, tum Ennius & Neuius, Pacuuius, Accius Poëtæ, vnde originem duxere 46. a

LIBER SECVNDVS.

1 LOcus ex Propertio ab Accio Syncero Neapolitano in conuiuio familiari commodè emendatus 47. b
2 Qui quæſtores Romæ, quótque fuerint, qualiſque poteſtas & munus erat, aut iuriſdictio 49. a
3 Quid reſponderit ſuper controuerſo iure teſtamenti, in

quo

quo fundus ſeu ædes filiæ legatæ fuerant 52.a
4 Quæ deorum ædes extra vrbis pomœrium ſitæ, & ex his quæ in vrbem poſtea receptæ 52.b
5 Quæ ſolennes cæremoniæ more Romano in ſponſalibus olim & nuptiis eſſe cõſueuere,& quę apud exteros 53.b
6 Immane exemplum Tulliæ ſupra corpus patris ambulantis,& filij Eucratidis idem facinus admittentis 57.a
7 Tria errata interpretis epiſtolarũ famil. Ciceronis commodè explanantur 57.b
8 Quot Romæ põtifices, quódve officium, quæ fuerint inſignia, quibúſque legibus maximus pontifex aſtrictus erat,& quid apud exteros 58.b
9 Mira exempla à compluribus & à ſe ipſo experta de vmbrarum figuris,& falſis imaginibus 62.a
10 Quæ ſint pedamenta apud I.CC.cuiúſve generis,& quid bupreſtis, & pityocampa 63.a
11 Qui Romani duces ex oppidis & prouinciis vi ſubactis cognomenta deſumpſere, & de Scipionum familia, & quid apud exteros 64.a
12 Quid ſit triplex forum, de quo in Martiale ſit mentio, quæve fora olim Romæ fuerint, quæve apud exteros præcipua 66.a
13 Quæ Mulctæ militares maiores, & quæ minores militibus,& ob quæ delicta inferri ſolebant 67.b
14 Quæ de ſacrificiis & aris Herculis 70.a
15 Quo tempore primum prætores creari cœpere, & quod ius, quæve illorum poteſtas fuerit 72.a
16 Locus ex Ciceronis oratione pro Milone, quando delicta non conſummata, ac ſi perfecta fuiſſent, puniri debeant 74.a
17 Quòd Theophraſtus ſenſit quibuſdam viperarum morſibus tibicines mederi, probatum experimentum 75.a
18 Qui vici, viæ vel cliui præcipui Romæ fuerint, & vnde nomina originis ſumpſerint 76.a
19 In quibus membris in homine inſit religio quædã, propter quam illa ſanctè coli debeant & obſeruari 77.b
20 Quibus finibus,quáque menſura, iter,actus,aut via conſtent,& quid pes, cubitus, palmus, iugum, dipletrum, ſtadiúmve ſit 81.b
21 Miraculũ de homine, qui plus in mari quàm in terris degebat, maximaq́ æquora velociſſimè tranabat 83.b
22 In quibus deorum ſacrificiis victima aut hoſtia anti-

quo more cædere non licebat. 84. b
23 Nunquid quod lege Falcidia cautum eſt de quarta bonorum hæredi debita, poſſit voluntate teſtatoris comminui vel tolli 87. a
24 Loci ex Iuuenale parum ab interpretibus diligenter habiti, contra nonnullorum opinionem explanantur 87. b
25 Variæ apud diuerſas gentes puerorum inſtitutiones, & infantibus Romanis quæ documenta fuerint 88. b
26 An inter auguria ſternutamenta ſint, & offenſiones pedum, & quæ illorum prædictio fuerit. 94. a
27 Quæ poteſtas proconſulis foret, quíve erant proconſules, & an idem iuris quod conſules haberent 95. a
28 Licere vti accuſatiuo caſu nonnunquam in verbis localibus contra regulas grammaticorum 97. a
29 Equeſter ordo quando primum cœptus fuit, quæque ipſius ordinis poteſtas & officium atque inſignia fuerint 97. b
30 Quid ſit charta opiſthographa apud iureconſultos, & quot chartatum genera fuerint, & quid ciſiarius apud Vlpianum 99. b
31 Solere magnos ſucceſſus ex infima fortuna, & futuras calamitates plerunque ſignis præmonſtrari. 101. b
32 Par exemplum Tarquinij Superbi & Traſibuli Mileſiorum tyranni, ac Sexti Tarquinij, & Zopyri Aſsyrij 102. b

LIBER TERTIVS.

1 QVID dicatur idem apud philoſophos, & quid idem à iureconſultis, diſcuſſum cum Hermolao in conuiuio familiari 104. a
2 Gentiũ diuerſarũ mores in condendis humandiſque corporib. defunctorum, & qui Romanorũ vſus fuerit 107. b
3 Conſularia comitia per quos fiebant, quæve poteſtas conſulis, quantúmque ius & quæ dignitas foret 107. b
4 Quæ ſint ſigillaria, verbum ſæpius repetitum apud Scæuolam iureconſultum, tertio de legatis 111. a
5 Quæ delictorum pœnæ maiorum criminum apud diuerſas gentes more, & legibus fuerint conſtitutæ, & quæ minorum 111. b
6 Locus ex Ciceronis oratione pro Milone explanatur, & quæ regiæ, quæque atria Romæ fuerint. 116 b
7 Quo apparatu, quibuſque cæremoniis apud veteres defuncta

functa corpora igni tradebantur, qualiſq́ pompa exequiarum foret 117. b
8 Miraculum Tritonum & Nereidum, quæ variis in locis tempeſtate noſtra comperta fuere 123. a
9 Qui xyſtici, quive thymelici apud iureconſultos dicti ſint, quódve officium, & quid nomina deſignarint. Item qui intelligantur per aquæ aſperſores in ſacris certaminibus apud iureconſ. & quid pancratiaſtes & pancratium 124. a
10 Locus ex Iuuenale de trulla quid deſignet, ex autorite iuriſconſul. & aliorum teſtimonio explanatur 125. b
11 Exempla frugalitatis priſcorũ, & quàm parco victu contenti fuerint, & quando luxus vrbem inuaſerit 126. a
12 Quæ ſint puræ & lectæ hoſtiæ in deorum ſacrificiis, & quæ victimæ quibus diis dicatæ fuerint. 129. a
13 Quæ origo cenſorum, quæve poteſtas & ex quàm paruis initiis in quantum magnitudinis deuenerit 131. b
14 Quid ſit apud iureconſul. cœnaculariam exercere, quid catadromus, quid cloaca, ſphæriſterium, & quid hypocauſta. 135. b
15 Solere futuras calamitates multò ante ſignis præmonſtrari, & miraculum quo vaſtitas regni Neapolitani prædicta fuit 135. b
16 Qui duumuiri, triumuiri, quinqueuiri, ſeptemuiri, decemuiri, quindecemuiri, & centumuiri fuerint 137. b
17 Quoties contra ambitum illorũ qui appetunt magiſtratus, pluribus legibus à Romanis obuiam itum ſit 141. a
18 Idus cuiuſque menſis apud veteres Romanorum maximè feſtas & feriatas fuiſſe, & quid apud exteros 142 a
19 Defenſio Vlpiani definiẽtis inſtratum quid eſſet, & quid differat Pulſare à Verberare, contra grammaticum illum falsò accuſantem 144. a
20 Quibus legibus Romano ciui data immunitas fuerit, ne vapularet: & quæ iura competant dominis in ſeruos, & patronis in libertos. Item in exilium mittendi ratio apud diuerſos 144. b
21 Qui ludi apud Romanos frequentes fuerint, qui apud exteros, quæve ſint nuces ocellatę apud Tranquillum 148. a
24 Quę vota olim ſolennia fuere apud Romanos, & quę aqud exteros, quive vota concipere, & quomodo ſoluti ſint 150. a
25 Con

23 Conſueuiſſe Romanos illorum bona, quos maximis criminibus damnarant, publicare, & quæ porticus Romæ inſignes fuerint. 153. b
24 Quàm multiplex annus apud diuerſas gentes fuerit, & qui annus Romanis, quódve principium anni ſit. 154. b
25 Qui topiarij apud iureconſultos dicti ſint, & legato fundo inſtructo an veniant topiarij, & quæ ſeruorum ſpecies apud eoſdem. 156. b
26 Trium ſummorum virorum ſomnia pares exitus habuiſſe, quíve ſomnia qualia viderant, vera fuiſſe experti ſunt. 157. a
27 Qui rex ſacrificulus olim apud Romanos foret, quódve illi nomen, & quæ ſacra obiret. 158. b
28 Thuſci vnde duxerint originem, quæve duodecim vrbes fuerint, quarum conſilio bella gerebantur. 159. a

LIBER QVARTVS.

1 Locus ex Martiale cum Ioanne Veneto diſcuſſus, dum caloris incommoda ſub vmbra fraxini propulſarunt. 160. b
2 Quæ apud Romanos fuerint militaria ſigna, quæ apud exteros, quóve pacto educi conſueuerint: & quid teſſera, quid vexillum ſit. 163. a
3 Quæ fuerint Romanis comitia centuriata, quæ curiata, quæ tributa, & quæ calata. 166. b
4 Quando primum ædilitas cœperit, & quot fuerint ædiles, & qui curules, & qui plebeij. 171. a
5 Iudicium ignaui iudicis ſuper controuerſo iure perperam iudicantis, hauſtum aquæ per fundum alienum non deberi. 172. b
6 Quanta ſeueritate à Romanis contra licentiam magiſtratuum, & quoties occurſum ſit. 173. b
7 Qui ordo in diſponendis aciebus, & quæ norma militiæ apud Romanos olim ſeruari ſolita fuerit, & quæ apud exteros. 175. b
8 An ſapienti vxor ducenda ſit, & quæ ad propagandam ſobolem indulta commoda à Romanis fuerint. 179 a
9 Ingens miraculum rerum quæ in Germania & Britannia tam ex vitibus quàm fluctu maris proueniunt. 182. b
10 Locus ex Iuuenale declaratur, & quotuplex apud veteres

libertatis genus fuerit, qualitérque ciuitas amittebatur vel dabatur. 184. a
11 Qui fuerit modus conſulendi ſenatus, & vbi haberi, & quo pacto ſuffragia ferri ſolerent, & quid apud exteros. 189. a
12 Quæ origo ſacrorum Lupercalium ſit, & quomodo celebrati, quandóque coli ſolerent, & quàm variæ deorum effigies fuerint. 194. b
13 Quæ vitia ex loci natura, aut cæli climate, quibuſdam gentibus ita innata ſint, vt illa habeant propria & perpetua. 196. b
14 An ſit idem deprecari quod recuſare, contra quorundam grammaticorum opinionem. 198. a
15 Triplex quæſitum ſuper nonnullis verbis iuriſconſultorum ſubobſcuris, quis ſit illorum ſignificatus, quæve pecuniæ olim fuerint. 199. a
16 Quæ portæ vrbis Romæ præcipuæ fuerint, & vnde nomina ſumpſerint, & ex quibus cauſis cognomenta. 201. b
17 Quo ritu quibúſque cæremoniis hoſtia apud priſcos diis immolabatur, & quomodo fiebant ſacra, & quid apud exteros. 203. a
18 Quæ militibus operam in bello nauantibus militaria dona ab imperatoribus olim dari ſolita fuerint. 209. a
19 Deluſiones dæmonum malorum à multis expertas fuiſſe, qui diuerſis imaginibus homines deluſere. 211. b
20 Quando dies tam apud Romanos quàm exteras gentes incipiat, & qui dies atri, quíve fauſti ſint. 212. b
21 Locus Martialis in diſtichis elucidatus, in quo plerique interpretes grammatici lapſi ſunt. 216. b
22 Exempla legis Iuliæ & Papiæ, quibus quæ lege Iulia indulta erant, lege Papia fuêre prohibita. 217. a
23 Quod ius, quæve poteſtas dictatoris Romæ & exteris fuerit, & à quibus dici & quanto tempore debuerit. 221. b
24 Quid mina, quid drachma, quid aſſis, denarius, ſeſtertium & talentum apud gentes diuerſas valuerit 221. b
25 Quæ theatra Romæ fuerint, & qui circi, quorúmque extent veſtigia, & quæ penitus conciderint 224. a
26 Qui fuerit medius inguis, & infamis digitus, quibúſque digitis quæ fuerint qualitates & nomina 225. a
QVIN

INDEX
LIBER QVINTVS.

1 LOcus ex Martiale, apud Gabrielem Altitium in conuiuio familiari inuicem diſcuſſus 227. a
2 Quot plebis tribuni à primordio vrbis fuerint, quæve poteſtas, & qui conſulari poteſtate, & qui tribuni ærarij 229. a
3 Quonam modo per feciales inirentur fœdera, aut bella indicerentur, & quid ab exteris ſeruatum ſit 231. a
4 Pleraque veterum prænomina vnde deducta fuerint, & denominata, & de Nonis Caprotinis quæ traduntur 234. b
5 Quid ſit apud iureconſultos heliocaminus, quid zeta, & vnde deductum nomen & denominatum 236. a
6 Quando primum interregnum cœptum fuerit, & quibus de cauſis interreges Romæ creari conſueuerint ibidem.
7 Sacrificium Latinarum quomodo in Albano fiebat, & quæ erant feriæ, quíve populi ad ſacrum conuenirent 237. a
8 Qui ludi Olympici, qui Pythij, qui Iſthmij, & qui Nemei olim apud Græcos, & qui Circenſes Romæ fuerint 239. a
9 Mira exempla quæ in montibus & lapidibus hodie viſuntur, vnde originem & cauſas duxerint 243. a
10 Quàm varium & multiplex iuſiurandum apud diuerſas gentes fuerit, & per quos deos iurare conſueuerint 244. b
11 Quid ſit exedra, quid menianum, de quibus apud iureconſultos mentio frequens, & quid embamma 247. a
12 Quot, virgines Veſtales, quæve illarum diſciplina & inſtitutio fuerit, quâve afficiatur pœna inceſti damnata 247. b
13 Ex quibus veteres captare auſpicia ſolerent, & auſpiciorum quæ proſpera, quæve piacularia ſint 250. a
14 Quid ſenſerit Hieronymus Porcarius de iniquo iudice, quibúſque modis litigantes fruſtretur & deludat 254. a
15 Quæ in ſermonibus quotidianis vulgata prouerbia apud Romanos in vſu fuerint, & quæ apud exteros frequentia 255. a
16 Qui primus legem theatralem Romæ tulerit, & quot leges plebem ab optimatibus poſtea diſtinxerint 257. b

Quid

17 Quid apud Scæuolam iureconſultum ſit Hieroſiarchus, quid ſit calix diatretus 260. a
18 In quo diſcretus ordo plebeius à patricio fuerit, & in quo patricius à ſenatorio, quódve diſcrimen in veſtibus apud diuerſas gentes 260. b
19 Qui numerus augurum, quæve poteſtas aut ius quondam fuerit, & quomodo anguria captarentur 268. b
20 Qui eſſent equi funales in Tranquillo, contra nonnullorum interpretationem probabilis opinio 270. b
21 & 22 Qui fuerit cœnandi vſus, quæ hora prandij & cœnæ, quótque ſingulis lectis cœnitabant 271. a
23 Quæ ipſe dictu admirabilia de vmbrarum figuris noctibus ferè ſingulis Romæ expertus fui 277. b
24 Qui cultus domorum quondam fuerit, & quare maiorum imagines in poſtibus, & arma in atriis & veſtibulis haberent, & quid de exteris 278. a
25 In extis inſpiciendis quę proſpera, quęve dira ſint, & quę boni, quæve mali prænuncia 281. a
26 Conſualia, equitia & ludi Apollinares quando à Rom. quóve modo & quando Diti ſacra fiant 283. b
27 Quæ ſacra expiationis cauſa à Romanis ſeruabantur, & quibus ex cauſis fierent, quæve apud exteros 286. b
28 Quæ affinitas cum Sex. Tarquinio Superbi filio, & quæ Collatino cum Bruto, & Lucretiæ cum vtroque fuerit 289. b

LIBER SEXTVS.

1 Locus ex tertio Ciceronis de officiis quid, venditor emptori præſtare teneatur, cum Sigiſmundo in ſuburbano diſcuſſus 290. b
2 Quæ maxima fuerint oracula, quæve templa celebria apud pleraſque gentes in magna religione & cultu 292. b
3 Qui fuerint legati conſulum vel prætorum, quæve iuriſdictio aut illorum poteſtas ſit 297. a
4 Qui magni dij, qui communes, aut indigetes dicti, quæve deorum cognomenta, & Iunonis Romæ templa fuerint. 298 b
5 Ex quibus oppidis quibúſque regionibus aut terrarum oris ingenio clari & præcipua doctrina viri plures euaſere 301. b
6 De triumphi Romanorũ apparatu & celebratione 302. b
7 Reſponſum Raphaëli Volaterrano, quare legum & cauſarum

ſarum ſtudio intermiſſo, in his mitioribus ſtudiis obIectaremur 307.b
8 Quæ ſit Bona dea, & quæ à veteribus illi ſacra fierent, quídve Rubigalia, Floralia & Vinalia forent 308.b
9 Tantum & Quantum cõparatiuo nonnũquam coniungi, ædemq́ pro domo ſæpe apud authores inueniri 310. b
10 Quæ lege duodecim tabularũ vtiliter & cõmodè, quęve parũ conſultè, & nimis ſeuerè ſcripta videbãtur 311. q
11 Sacrum ſeptimontium in quibus locis vrbis fieret, quíve ſeptem colles vrbis ſint, quæve in illis præcipuæ dignationis loca forent. 316. a
12 Qui flamines primi Romæ fuerint, quódve flaminis officium, quibúſque eſſent cæremoniis addicti 319. a
13 In quot cohortes, manipulos, cẽturias, decuriáſque phalanx diuidatur, & quæ illius deſcriptio fuerit 321.b
14 Res ſacræ, religioſæ & ſanctæ quæ cenſerentur, quibúſque ſacrum aut ſanctum facere licuit. 323. a
15 Locus Ciceronis ex Catone maiori de lege Vocania, quę eſſet, & quæ Furia & Falcidia, explanatur 326.b
16 Quid reſponderim Hieronymo Maſſiano, cur in eodem forem ſtatu ſemper 327. a
17 Ouatio quibus competebat. 328. a
18 De tribun. militum in caſtris Rom. 328. b
19 Qui ludi ſcenici, qui Megalenſes, qui Taurij, Compitalitij, Iuuenales & Honorarij fuerint 330. a
20 De officio & poteſtate præfecti vrbis 336. a
21 Miraculum de homine qui extruſus è carcere, rurſúſque in eũ intruſus, inferna ſe loca adiuiſſe enarrauit 337.b
22 Quot militũ ordines, cuiúſve generis milites in Romana & exterorũ militia olim militare conſuerant 339.a
23 Quid ſit lex, quid plebiſcitum, ſenatúſve conſultum, quid prætorum edicta, vel reſponſa prudentum 345.b
24 Qui primi de plebe ad dictaturam, conſulatum, & præturã, alióſque magiſtratus euecti fuerint: & de ephoris, quæ tradantur 348. b
25 Quas acies, quóſve exercitus, qui duces parua manu profligarint, quæve flumina Xerxis exercitus epotarit 349. b
26 Quid varię gentes de diis ſenſerint, & quàm impia & deteſtanda ſacra apud exteras gentes fuerint 353. b

ALEXAN

ALEXANDRI AB ALEXANDRO

Iuriſperiti Neapolitani, Genialium dierum liber primus.

Locus ex Tranquillo de teſtamento Cæſaris, in natali Iouiani Pontani inuicem diſcuſſus.

CAP. I.

ACCERSEBAT plerunq; nos in hortos amœniſſimos, vbi ædiculas habebat Iouianus Pontanus, in noſtra Parthenope vir memoria quidem noſtra, omnibus bonis artibus atque omni doctrina præditus: cui præter ingenij manſuetudinem, quæ plurima in homine fuit, munditia verborum compoſitus ille ſermo ad omnem ingenuitatem plurimum acceſſionis faciebant. Illóque conueniebamus compluſculi, quibus bonarum artium ſtudia, eædémque diſciplinæ, atque non abſimilis diſcendi facultas erat. Detinebat demulcebátque nos vir ille fandi dulciſſimus, egregia quadam & illuſtri oratione, ſermonéque perquam lepido & venuſto, totos plerunque dies: tanta in eo comitas, tantúſque lepos erat. Fortè autem, cùm natalis ſui diem annum Decembrio menſe, vt ſolebat, cum amicis celebrare vult, euenit vt & nos vnà cum reliquis mihi coniunctiſſimis, primis ab eo tenebris acciti, apud eum conueniremus. Quò cùm venimus, benignè quidem & comiter accepti, ad focum conſedimus, feſtiuiſſimíſque colloquiis noctis particulã cũ mira ſuauitate traduximus;

Iouianus Pōtanus.

cùm interim Iouianum florenti quadam facundia, & ſermone quàm caſtiſſimo de literarum diſciplinis diſſerentem, animo ſerio & aure attenta exciperemus: quo ſermone deſito, cùm iam menſas & cœnam inſtrui iuberet, cæteriſque nimis intempeſtiuum cœnandi tempus eſſe videretur: Quin ergo, inquit, optimi iuuenes, dum cœna apparatur, dúmque obſonia eſui matura fiunt, aliquid per hoc ocium legimus? Iuſsítque mox adferri ſibi Suetonij Tranquilli Cæſarum vitas. Aderat inibi adoleſcens tunc quiſpiam lætæ indolis, atque à literarũ cultu non abhorrentis: huic demandat, vt diui Iulij vitam, donec maturum cœnandi tempus foret nec turbidè, nec ambiguè legat. Accipit ille cupidus & libens, atque diſertè admodum legere incipit: cùm nos interea ea lectione demulſi, legentis verba, & compoſitam illam dicendi breuitatem, ſumma cum attentione captaremus, cúmque ad calcem lectionis ventum foret, ancipiti ſententia, & operta verborum ſignificatione, de teſtamento Cæſaris, in hæc verba ipſum loquutum offendimus; Sed nouiſſimo teſtamento tres inſtituit hæredes, ſororũ nepotes, C. Octauium ex dodrante, L. Pinarium, & Pedium ex quadrante, reliquos in ima cera, C. Octauium etiam in familiam noménque adoptauit: pleróſque percuſſorum in tutoribus filij, ſi quis ſibi naſceretur, nominauit, D. Brutum etiam in ſecundis hæredibus. Populo hortos circa Tyberim publicè, & viritim trecentos ſeſtertios legauit. Quibus perlectis, puerum ſubſiſtere Iouianus iubet, & ad Dentatum conuerſus, iuuenem, qui, vt mihi videbatur, in cognoſcendis rebus lectione multa exercitus erat: Quid tu, inquit, Dentate ſentis de hoc quadrante, & dodrante, in quibus hos hæredes ſcriptos autor hic memorat? Cúmque ille hæreditatis quotam eſſe partem aſſeueraret, in qua illos inſtitutos à Cęſare arbitraretur: Proba, inquit Iouianus, hæc & vera ſententia eſt, ſed inops admodum & ieiuna: plus ego deſidero. Et me intuitus, rogat nũquid noſtro iure ciuili (in quo multum operæ per id temporis impendere videbamur) aliquid de iſtiuſmodi partibus tradatur? Tum ego; Memini, inquam traditum memoratúmque apud nonnullos veteris diſciplinæ autores, præcipuè apud noſtros iureconſultos fuiſſe, omnem hæreditatem quantacúnque eſſet, ſi morientis ſupremo iudicio non eſſet diuiſa, tũ ab ipſo iure in duodecim partes omne illud patrimonium partiri, quas quidem partes omnes in vnum

Hæreditas omnis in xij. partes diuiſa. As.

collatas, aſſem pleraq; antiquitas dixit: ſingulas verò disiunctim diuiſas, vncias appellauit. Itaque ſi te hæredem in vncia inſtituero, in duodecim partes diuiſo priùs toto aſſe, hoc eſt, omni patrimonio & fortunis meis; vnica tantùm pars tibi inſtitutionis iure debebitur: cùm verò te hæredem in aſſem effecero ſolidam hæreditatem, & integrum patrimonium, nullis diminutis partibus transferri volo. Hæ autem duodecim vnciæ, quæ aſſis appellatione continentur, propria nomina à veteribus iureconſultis, ſingulæ nactæ ſunt: nã præter vnciam & aſſem, ea pars, quæ ſextans appellatur, duas totius aſſis partes, hoc eſt, duas vncias habet, quadrans verò tres. *Sextans.* Cùm ergo hîc in quadrante hæredes inſtitutos L. Pinarium & Q. Pedium videamus, quin *Quadrans.* ex duodecim vnciis integro Cæſaris patrimonio diuiſo, tres tantùm vnciæ, hoc eſt, quarta totius hæreditatis pars, his duobus debeatur, in dubium non venit. Deinceps eſt *Triens.* triens, id eſt, tertia pars totius aſſis: quatuor enim hæc continet vncias, quincunx verò quinque. *Quincunx.* Semis autem dimidium illius habet, *Semis.* quod aſſe continetur, quæ quidem pars *As.* ſex vncias ex toto aſſe vendicauit: quippe cùm totus as in *Septunx.* duodecim vncias diuidatur, quod dimidium illius eſt, ſex *Bes.* vncias, id eſt, ſemiſſem efficiet. Septunx autem ſeptem con- *Dodrans.* ſequitur vncias, bes octo, dodrans verò nouem. Cùm igitur in dodrante (vt Tranquillus hîc refert) C. Octauium Cæſar teſtamento hæredem fecerit, ex duodecim vnciis, in quas Cæſaris hæreditas diuiſa fuit, hic in dodrante inſtitutus, nouem conſequetur. Reliqui verò duo, L. ſcilicet Pinarius, & Q. Pedius, quadrantem, id eſt, tres vncias ex integro aſſe, & quartam totius hæreditatis vendicabunt. Inter hos ergo & illũ duodecim vnciæ, & tota Cæſaris hæreditas diuiſa fuit. Dextans autẽ decẽ ſignat vncias, deunx verò vndecim. Quod à Iuuenale nõ inſcitè, vt arbitror, dictum eſt; *Dextans.*

Vnciolam Proculeius habet, ſed Gillo deuncem. *Deunx.*

Totum enim aſſem diuiſit, cùm ex duodecim vnciis alteri *Iuuenalis locus. Saty. I.* vnicam, alteri vndecim vncias patrimonij tribuit. Eſt quidem, inquit Iouianus, ita vt dicis: ſatiſque de quadrante & dodrante, deq; vncia & aſſe, vt à iuris ſtudioſo explicatum accepimus: ſed vnum illud etiam me angit, in quo ancipitem cogitationem iam diu duxi, ſæpiuſque in hoc quærendo fui. Nã cùm tres hæredes inſtitutos autor hic dicat, plures poſtea nominauit, Caium ſcilicet Octauium, Quintum Pedium, & Lucium Pinarium; demum adiicit, reliquos in *Ima cera.*

ima cera, hoc eſt, vltima teſtamenti parte ſcriptos fuiſſe. Etenim ſi totus as, inter eos, quos modò nominaſti, abſumptus eſt: quid reliqui ſit quod iſtis debeatur, non quidem video, totus enim as, vt modò dixiſti, totam abſumit hæreditatem, & dodrans cùm nouem ſignet vncias, quadrans verò tres, duodecim vncias & totũ efficiunt aſſem. Neque eſt præterea quod ex defuncti bonis amplius aſſe, hæredi ſcripto debeatur. Ergo aut fruſtrabuntur peculio Cæſaris iſti reliqui in ima cera adiecti, aut alia quædam hæreditas obuenienda eſt, vt iſtis etiam ſatisfiat: quorum alterum ſi aſſeueras, profectò perperam & abſurdè dixeris. Neq; ego Tranquillum vel ſynceriſſimum ſcriptorem tam incõſideratè loquutum arbitror, vt plus quam oporteat, aliquid in ſcribendo addiderit: ſiquidem tã circunciſus in explicãdis adnotandíſq; rebus fuit, vt arguta breuitate pleraq; potiùs perſtrinxiſſe, quàm aliquid plus iuſto addidiſſe videatur. Tum ego, eſt, inquam, quod dubitetur. Neque abnuerim, quin locus hic perobſcurus forſan videatur pleriſque: qui tamen, probabili ratione reddita, clarus & expoſitus fiet. Tres enim Cæſar teſtamento ſuo hæredes fecit, ex toto videlicet aſſe. Siquidem dodrans & quadrans, duodecim vncias & totum efficiunt aſſem. Et quod aſſe diſtributo, reliquos in ima cera inſtituit, equidem denotat, non in noua quadam hæreditate hos admittendos fore, ſed poſtquam in vniuerſum bona ſua inter hæredes partitus fuit: in ima cera illos qui in ſingulas partes iure legati admittendi fuerant, nominaſſe: quæ quidem legata, quãuis toto aſſe diſtributo, nõ extra hæreditatẽ ſunt, ſed à ſcriptis hæredibus, atq; ipſo aſſe debentur. Etenim ſcriptus hæres, qui aſſem aſſequitur pro quãtitate bonorũ in quibus inſtitutus eſt, legata quoq; diſtribuet. Vetus enim eſt teſtantiũ mos (quod ipſum apud iureconſultos lege ſancitur) vt primo teſtamẽti capite hæredis fiat inſtitutio, ſiue vnus ſiue plures, qui in vniuerſum bona ex defuncti voluntate capiant: ſequenti capite & in ima cera, ſecundi hæredes, legata, & reliqua teſtatoris voluntas, & diſpoſitio ponantur: ſiue aliquos onere grauat, aut ſi quibus dari fieríque oportere, teſtator pro ſua voluntate arbitratus eſt: qui non hæredes, ſed legatarij dicti. Siquidem non bona in vniuerſum, ſed legata & res ſingulares capiunt. Idque ex integro aſſe, atque ex toto patrimonio deducitur. Et hoc Tranquillum nunc dicere arbitror. Nam cùm primo capite teſtamenti Cæſar tres feciſſet

Tranquilli laus.

Legata.

Vetus teſtantium mos.

Legatarij.

hæredes ex aſſe, in ima cera, & vltimo capite reliqua poſuiſſe, quæ aſcriptis hæredibus debentur, Caiumque Octauium in familiam nomenq; adoptaſſe, ſecundos hæredes & tutores nominaſſe, populo hortos publicè, & viritim treceutos ſeſtertios legaſſe. Quibus verbis vltro citroque ad multam noctem habitis, animaduerſum eſt, obſonia iam præmatura & præcocta eſſe. Mox in aliud tempus dilatis ſermonibus, ad natalem Iouiani diem celebrandum, cuius cauſa veneramus, ab ipſo admoniti diuertimus.

Qui reges vel principes apud varias gentes cognomenta ex ſuo nomine poſteris reliquerint.

CAP. II.

NOn apud Romanos ſolùm, ſed apud exteros quoque obſeruatum accepimus, vt ab eo, qui de ſua republica bene meritus fuit, poſteri duces cognomenta accipere operæ precium ducerent. Nam de Romanis principibus nemo ambigit, quin à diuo Iulio & Octauio reliqui Imperatores, Cæſares & Auguſti dicti cognominatiq; ſint. Credo equidem, quòd deſiderio illorum poſt funera tenerentur, & tanquam in poſteris eadem indoles futuræ virtutis eniteret: ita eodem ſibi nomine adoptato, ipſi quoque ad præclara facinora obeunda inuitarentur. Manſitque ſequutis Imperatoribus cognomen Cæſaris & Auguſti: quod non ipſis modò, ſed vxoribus, ſororibus & filiabus commune fuit. Siquidem Liuia poſtquàm nupſit Octauio, Auguſtæ nomen tulit, & Agripina poſtquā Claudio coniugata fuit. Senatus quoq; frequenti curia vxori ſororiq; Traiani, cognomen Auguſtarum dedit: & Vitellius matri, & Fauſtinæ vxori Antoninus: ſic Iuliani vxor & filia, Auguſtæ appellatæ ſunt: quibus hoc etiam honoris tributum eſt, vt illas quandoque ſacer ignis præiret: quem mox ſequuti Cæſares, pro maieſtate imperij, more Perſarum regum & Indorum, ſibi vendicarunt: tametſi Vitellius oblatum ſibi Cæſaris cognomen recuſarit, Auguſti verò diſtulerit: quod poſtea deploratis rebus, quum hoſtilibus armis premeretur, dimiſſum reuocauit, & Cæſarem ſe dici voluit: donec poſt ſeriem annorū, haud longo interuallo, Romani principes Antonini cognomenta ſumpſere. Nanque à Pio Antonino, Antonius Philoſophus, vir omni laude dignus: deinde Commodus, Caracalla, Geta, Heliogabalus, & alij ex

Cæſares. Auguſti.

Auguſtæ mulieres.

Ignis ſacer precedebat.

Antonini.

Cæſaribus fama illuſtres, Antonini nomen ſibi adoptârunt: voluítque Seuerus Imperator, vt Romani Imperatores, ſicut Cæſaris, ſic in poſterum Antonini nomen ferrent, hoc ſuæ poſteritati longe clariſſimum fore arbitratus. Mox ſucce- *Ataulphi.* denti æuo, collapſa re militari, Ataulphus Gothorum rex, Roma debellata, eò veſaniæ proceſſit, vt quemadmodum Cæſares, ſic in poſterum Romanos principes Ataulphos cognominari deſtinârit: à quo inſtituto, ſicut à pluribus *Imperator.* aliis, poſtea deſitum eſt. Nomen verò Imperatoris, prætoribus olim magnarum laudũ titulus fuit: quippe hoc honore velut inſigni munere, milites ſummos duces honeſtabant: iſque præcipuus honos habebatur ſemper. Poſtea niſi illos, quorum ductu & auſpicio conflatum fuiſſet bellum, & ſub quibus decem hominum millia vno prælio cecidiſſent, aut ſaltem duo millia, quæ poſtea conſuetudo increbuit, vel denique mille occubuiſſent, aut præcipua victoria potiti *Imperátores qui vocati.* eſſent, nullos Imperatoris nomine dignos putarunt. Propterea Marco Craſſo, quòd vrbem Zenodotium trans Euphratem, imbelli certamine, & incruento Marte vicit, & ob id Imperatoris nomen ſibi arrogauit, magnæ inuidiæ fuit, quòd non multo negocio tantum nomen vindicaſſet. Pompeius quòd in Aphrica Domitium ſuperaſſet, quódque ex viginti millibus hoſtium vix tria millia effugiſſent, toto conſpirante exercitu Imperatoris nomine fuit honeſtatus: qui licèt ſe Imperatorem ſalutari permiſerit, nunquam tamen epiſtolis aut chirographis hoc nomen vſurpauit. Iulius Cæſar, C. Cæſaris pater, quòd Syllanis temporibus multa Samnitum & Lucanorum millia ad Eſerniam interfeciſſet, ab exercitu Imperator fuit appellatus. Mox diuus Cæſar, poſt pericula depulſa, prænomen Imperatoris ſibi arrogauit. Deinde Auguſtus Tiberium & Claudium Druſum priuignos hoc nomine nobilitauit. Bello quoque Germanico fuſis fugatíſque hoſtibus, Tiberio Cæſari & Tito, expugnatis Hieroſolymis, miles victor Imperatoris nomen dedit, & trophæum poſuit. Cicero quoque, quòd Parthos ad Amanum profligaſſet, & Metellus quòd Sertorium viciſſet Imperatoris nomina tulere. Fertur tamen Curio ad Vticam, quòd eius opera conductis commeatibus, omnium rerum copia abundaret exercitus, Imperatoris ſibi nomen aſciuiſſe. Et Scipio bello ciuili inter Pompeium & Cæſarem, vt pecuniam à prouin- *Cæſares tan-* cialibus cogeret, ſe Imperatorem dixiſſe. Demum Cæſares,

ne in crimine inuidiámque inciderent, Imperatoris nomen tanquam titulum mitem & honeſtiorem, abrogato regis vocabulo iterum & ſæpe deſumpſêre. Quare Auguſtus ſemel & vicies fuit Imperator dictus, & ſequuti principes hoc cognomento perſæpe nobilitati ſunt. Quod etiam apud Græcos fuit vſurpatum: quippe Phocion vigeſimum Imperator dictus eſt: Aratus decimum & ſeptimum imperatorem geſſit, Pelopidas ter & decies, Philopœmenes octauum: quem apud Achæos intra annum bis gerere non licebat, ſicut apud Spartanos bis eundem claſſis præfectum fieri lege vetabatur. Sola mulier Zenobia Palmyrenſium regina, quum orientis regnum tueretur, armata in virili veſte exercitui præfuiſſe, & Imperatoris nomen tuliſſe dicitur, cuius auſpiciis pleraque egregiè geſta in hoſtes fuere: ſed non ſolùm Romanos, verùm eos qui Albæ regnarunt, qui ante Romulum per annos trecentos fuere, idem obſeruaſſe proditum eſt. Conſtat enim à Syluio Aſcanij filio, qui ſecundus ab Aſcanio ſuſcepit Albæ regnum, reliquos Albanorum reges per ordinẽ ſucceſſionis Syluios cognominatos fuiſſe. Siquidem Æneas Albanorum rex, & Latinus, & Capys, & Capenus, & Tiberinus, ac reliqui deinceps, quandiu regnum Albæ ſtetit, Syluij cognomenta ab illo meruêre. Sicut Latinis regibus à Murano, qui in Latio regnauit, Murani cognomen inditum ferunt. Quæ quidem res ancipitem mihi animum ſæpe agit, cogitatióque ſubit, cur non exemplo Albanorum & Latinorum, idem quod in Imperatoribus, etiam in regibus veteres Romani factitarunt, vt à conditore vrbis Romulo reliqui poſt illum reges fœlix fauſtúmque nomen acciperent: cùm præſertim ipſe vrbis conditor, bonis artibus partum firmatúmque regnum, inter omnia inimica infeſtáque longè illud maius auctiúſque reliquerit. Sed hanc quæſtiunculam relinquamus, quibus huiuſcemodi indagare, ingenium abundè & negocium eſt. Parthos quoq; idem obſeruaſſe, vt regum cognomenta ferrent, multi prodidere. Etenim Arſaces Scytha, vir fortis & ſtrenuus, quum premente inopia, latrociniis obnoxiam iuuentam ageret, coacta exulum manu, quos Parthos nuncupant, deuicto Seleuco & Mandragora, in regem Parthorum aſſumptus, illud ita inſtituit, formauítque, vt diem victoriæ tanquam natalem libertatis, multis poſt tempeſtatibus ſolennem celebrarint: qui poſtquam fato functus eſt, tanto honori ipſius me-

dem imperatoris nomen ſibi aſſumpſerunt.

Achæorum & Spartanorum mos.

Zenobia.

Syluij.

Murani.

Arſaces.

Parthi.

moria fuit, vt celebre ad poſteros reges cognomen Arſacis ex ſuo nomine reliquerit. Nam & Parapatius, & Mithridates, & Pharnaces, & qui poſt illum regnarũt Parthorum reges, cognomen Arſacis ſibi poſteriſque illuſtri titulo propagatum adoptauerunt. Quorum poſteros parum legitimè regnare dixerunt, niſi ex matris inceſto & filij concubitu editi forent. Quin etiam apud Indos hunc aliquando morem inoleuiſſe accepimus. Namque Indorum reges, alios Palibrotos, alios Sãdracoctos, nonnullos Taxiles, ſequente nomine in quemcunque imperium tranſiret ob eximiam in bello virtutem denominatos ferunt. Bithynos quoque ob prioris Nicomedis claritatem, qui militiæ & domi clarus fuit, Nicomedis cognomen regibus indidiſſe putant: ſicut à Cecrope, qui Athenis regnauit primus, reges Athenienſium Cecropidas nuncupari. Hic enim omnem multitudinem in oppida duodecim digeſtam partitus fuit, quam Theſeus obuiam eundo periculis, ne hoſtium præda forent, velut vnius corporis alumnos, in vnam vrbem poſtea ſociauit & coëgit. Et Paphlagonum Philomenes, Theſſalorum Hellenes ab Hellena, & Aſſyriorum reges Tigranes dicti cognominatique ſunt. Cùm enim Seleucidarum imperium ab Alexandro ad ſeptuaginta ſupra ducentos annos prouectum fuerit, Tigranis cognomen à primo illo, qui Aſſyriis præfuit ſummæ iuſtitiæ temperamento, poſteri deſumpſere, ita vt per ea tempora quatuor ſupra decem Tigranes reges denominati ferantur. Quin etiam à Neoptolemo Achillis filio, qui Pyrrhus dictus eſt, reges Moloſſorum Pyrrhidæ, cùm ea loca tenuiſſent, & Ponti, Mithridatis nomina ſumpſere. Is enim cum quo pop. Ro. multiplex bellum geſſit, à primo Mithridate ſextus adnumeratur, quem Eupatorem vocitarunt. Fuitque literis proditum, reges Perſarum, qui ſpadones in regnum aſciti fuere, Bagoios nuncupari. Et in Meroë, quod Candaces præcipua mulier regnum tenuiſſet, reginas in poſterum Candaces cognominari: eáque obſeruatio conſtans & perdiu manſit. Nec me præterit, Ægyptios quoque reges eandem conſuetudinem vſurpaſſe, vt in pleraque hiſtoria eſt. Siquidem cùm antea Pharaones dicerentur, Ptolomæus Lagus gregarij militis filius, qui Ægyptum armis ſibi vendicarat, poſt res cum Antigono compoſitas, cum quo multiplici bello & immodica ſimultate conflictatus eſt, Ægypti regnum quandiu vixit, moribus & diſci

Inceſtus Parthorum. *Palibroti.* *Sandraco.* *Taxiles.* *Nicomedes.* *Cecropidæ.* *Philomenes.* *Hellenes.* *Tigranes.* *Pyrridæ.* *Mithridates.* *Bagoij.* *Candaces.* *Pharaones.* *Ptolemæi.*

diſciplinis mirificè inſtruxit ornauítque. Is igitur iam grandis natu, morbo abſumptus eſt, magno de ſe, vt de tam bene merito principe, deſiderio relicto, cuius memoriam Alexandrini tanta charitate proſequuti fuere, vt Philadelpho qui poſt eum regnauit, & reliquis Ægypti regibus ab illius nomine Ptolemæi cognomenta indiderint. Nam & Euergetes, qui Philadelpho ſucceſſit, & Philopator, qui Tryphon & Epiphanes, & Philomator, & alter Euergetes Phiton appellatus, & Lagus, & Auletes Ægyptiorum reges, ab illo Ptolemæi dicti cognominatíque ſunt. Hic enim Philadelphus Stratonis diſcipulus fuit, omni doctrinæ genere clarus, qui cùm viribus attenuatis, infirma valetudine laboraret, miro diſcendi ſtudio affectus, nobilem illam omnium ſermonibus celebratam bibliothecam, conquiſitis vndique exemplaribus, omniúmque linguarum voluminibus conſtruxit, pulcherrimum ſanè regiæ opulentiæ monimentum, quæ ad primum Alexandrinum durauit bellum. Quem Philadelphum, Philomatorem & Philopatorem ob neces parentibus & germanis fratribus illatas, per antiphraſin & irriſionem vocitarunt: ſicut Euergeten, quod deorum ſimulachra à Cambyſe diſiecta reſtituerat, quaſi beneficum; & Auleten diffamatiſſimum, quòd ſuper cætera flagitia & dedecora, choraulam & tibias exerceret. Hunc enim Auleten ob ſimultatem Ægyptij regno exegêre: qui Romam exul cùm veniſſet, à ſenatu populóque Romano benignè exceptus, in Ægypti regnum ab Aulo Gabinio reductus & reſtitutus fuit. Poſt quem Alexandrini Cleopatram & Ptolemæum puerum regno præfecere: ſed mota ſeditione à factione alterius partis, Cleopatra in Syria exulauit, atque ex illo Ægypti regnum penes puerum ſtetit. Hic eſt enim Ptolemæus ille puer, qui Pompeium Magnum ex Pharſalo fugientem, miniſtro Achilla & Photino miſeranda nece affecit: exindéque Alexandrinorum res, vrgente fato, in peius magis ac magis ruere viſæ ſunt: donec Auguſtus terra maríque victor, Actiaco prælio ſuperatis Alexandrinis, Antonióque & Cleopatra, quam matrimonio ſibi deuinxerat, victis necatíſque, Ægyptum omnem ſtipendio ſuperimpoſito, prouinciam effecit, quam primus Romanorum Cornelius Gallus præſes adminiſtrauit. Tunc primùm ſub præſidibus haberi cœpta eſt, atque ex illo finis regnum Ægyptiorum fuit.

Ptolemæi. Philadelphi bibliotheca.

Ptolem. Philomator & Philopator vnde dicti.

Pto. Euergetes.

Pto. Auletes.

Ptole. Auletes exul. reſtitutus ab A. Gabinio.

Ptol. puer.

Quæ poteſtas, quantúmque ius aduersùs reliquos magiſtratus, tribunis plebis Romæ fuerit.

CAP. III.

Tribuni plebis quando creati primùm.

TRibunos plebis, quos plebe à patribus diſcedente, & ad ſacrum montem ſecedente, ſacroſanctos ſibi plebs creauit, nec iuri dicundo, nec poſtulatis ciuium noſcendis, ſicut alios magiſtratus, ſed vt auxilij latio aduerſùs conſules eſſet, & illos qui inſolenter in plebem inſultarent, vtque præſides libertatis cuſtodéſque forent, creatos accepimus. Ideo nec in ſella curuli ſedere, nec purpuratos incedere, nec lictorem vt cõſules prætoréſq;, ſed viatorem habere illos ſatis conſtat. Cauſa autem hæc eſt, quòd tribunus plebis, populi Romani magiſtratus non eſt: propterea cùm conſulum, prætorum & ædilium, reliquorúmque magiſtratuum, creato dictatore, iuriſdictio ceſſet & cõniueat, ſolos tribunos plebis in poteſtate eſſe liquet. Ex reliquis præterea magiſtratibus, cùm multi vocationem & cognitionem habeant, apud tribunos tantùm prehenſionem eſſe abſque vocatione, memoriæ datum eſt. Prehendere enim tribuno plebis licet, & in carcerem mittere, iure ſacroſanctæ poteſtatis, etiam conſulem, prætorem, cenſorémque M. Druſi exemplo, qui tribunus plebis, Philippum conſulem, quia concionantem interpellarat, præcipitem egit in carcerem, ita vt non modica vis ſanguinis è naribus efflueret. Etiam ab iniuria quæ coràm fieret, inhibere, mulctámque indicere conſuli, dictatoríque & reliquis magiſtratibus tribunus pro imperio poterat. Interceſſiones quoque aduerſùs reliquorum potentiam magiſtratum, apud tribunos plebis tantummodo ſunt. Contra verò dictatoris imperium, à quo non eſt prouocatio, tribunis intercedendi facultas non eſt, quamuis plerique contra dictatoris iuſſum, tribuni interceſſionem valuiſſe contendant. Q. Fabij exemplo, qui cùm magiſter equitum eſſet, & in eum, quòd contra vetitum pugnaſſet, L. Papirius dictator animaduertere vellet, M. Fabius pater, qui ter conſul dictatórque fuerat, tribunos plebis & populum appellauit, qui interceſſione ſua, etſi precariam præſtitiſſent opem, reum tamen ſupplicio exemere. Ego autem cùm id aliter compertum non habeam, tribunitiam poteſtatem ſemper dictatoris imperio ceſſiſſe, auſim aſſeuerare: ab vnóque tribunorum ad reliquos tribunos prouocare licere, ipſóſque

Tribunus plebis viatorem habebat.

Tribuni plebis poteſtas.

intercedere poſſe, non eſt controuerſia. Neque enim leuis eſt vnius tribuni in prohibendo poteſtas. Si quidem vno aliquid fieri negante, nihil cæteri, etiamſi plures numero ſint, decernere valent. Id tamen lege cautum erat, ne vltra mille paſſus ab vrbe ad tribunos prouocatio foret. Ideo ſi quid ſublata interceſſione tribunorum, per populum agi vellent, extra vrbem vltra mille paſſus comitiis indictis, & ſenatu euocato, decernebant. Tunc enim ſine imperio tribunus cenſebatur. Capitis etiam diem dicere, dictatori vel conſulibus, poſtquam abiere magiſtratu, & reliquis magiſtratibus dum in honore ſunt, tribunorum poteſtatis eſt. Illud certè ſatis conſtat, neque tribuno plebis diem integrum ab vrbe abeſſe licere, ne auxilij latio cùm opus fuerit, ciuibus deſit: ſicut Heduis in more fuit, vt qui ſummum gerit imperium, finibus excedere non poſſet. Neque eum qui parentem ſuperſtitem habeat, tribunum plebis eſſe oportere. Propterea Seruilius, qui tribunatum geſſerat, falsò tribunus eſſe creditus eſt: quòd patrem quem obiiſſe mortem opinio inualuerat, viuere conſtabat. Quin & illud animaduertimus, tribunis quoties oportere viſum fuit, habendi & diſſoluendi ſenatus, nonnunquam, ne conſularia comitia fiant, intercedendi ius, poteſtatémque fuiſſe. Ipſis tamen cùm frequens habetur ſenatus, intra limites curiæ adeſſe non licebat: ſed poſitis ante curiæ fores ſubſelliis, quæ ad populum pertinerent, ſenatuſconſulta excipere: quæ ſi probarent, T, literam ſubſcribere ſolebant. Si autem minimè rata eſſe vellent, poterat ſenatuſconſultum per interceſſiones tribunitias impediri. Tametſi æuo poſteriore, tribunum frequenti curia, de his quæ ad populum pertinerent, ſenatum ſæpe conſuluiſſe, ibíque ſubſellia habuiſſe, inter exempla inueniamus: donec Atinio plebiſcito tribuni plebis ſenatores effici meruere. Poſſe etiam plebem conſulere, & rogationes ad populum ferre, ac ſuper his leges promulgare, quæ plebiſcita dicta ſunt, tribunitiæ poteſtatis eſſe nemo dubitauit: quod quidem concilium in æde Vulcani frequentes habuere, ibique ſiqua turbulenta confuſio eſſet, in qua conſulto opus foret, plebeios aduocare, & concionem frequentiſſimo concilio habere aſſueuerant. In quo templo canes pro æditituis eſſe, & ſacrilegis tantùm adlatrare, fama ferebat: ſicut apud Ætnam in Vulcani templo canes lucrum & templum aſſeruare dicunt: & in Daunia, Achaiæ, Mineruæ delubro atque

Tribuni in prohibendo poteſtas.

Canes in templis pro æditituis.

in Creta Dictææ matris æde; canes enutriti traduntur: qui Græcis ſubblandiuntur, barbaros verò inſectantur. In ſinu quoque Adriatico Diomedeæ aues Græcis mites, Barbaris verò infeſtæ ſunt. Hoc etiam notatum eſt, tribuni plebis domum cuiuis patere, foreſq; illius per diem perque noctem recluſas eſſe oportere. Cuius rei cauſam quærentibus nobis, illud probabile viſum, quòd congreſſus faciles ad ſe præbere, & neminem aditu arcere debet. Nam ſoli tribuno, noctu pariter & die cuiuis opem imploranti præſtò eſſe & ius auxilij ſui expedire, atque à cuiuſque magiſtratus nimia potentia plebem tueri fas eſt.

Diomedeæ aues.

Quid verbum ſino, cum negandi aduerbio apud iureconſultos deſignet, & quam vim habeat in edictis.

CAP. IIII.

ARguerat quiſpiam negligentiæ colonum ſuum, quem partiarium habebat, quod cùm fundum ſuburbanum in agro Neapolitano, vt vetus illius regionis mos eſt, colendum locauiſſet, in lege locationis ita ſcriptum fuit: Vt colonus fundum bene coleret, bene irrigaret, bene ſtercoraret, néve quempiam iniuſſu domini in fundum ingredi ſineret. Cùm poſtea dominus poma & fructus arborum clàm ſublatos, & ex iis nihil ad iuſtam magnitudinem creſcere, quin furto ſubtractum foret reperiſſet: coloni negligentiam incuriámque acerbè atque acriter apud iudices criminatus eſt, quantíque ſua intereſſet, tanti litem æſtimari poſcebat. Cúmque colonus ſecundùm locationis legem ſe neminem admiſiſſe, aut in fundùm ingredi ſiuiſſe contenderet, contra ſtabat fundi dominus, vehementiq; obiurgatione colonum inceſſebat, cùm non modò non admittere quempiam, ſed etiam euigilare atque attendere nequis ingrederetur, debuiſſet. Quibus iurgiis ad multam diem protractis, tandem ſecundùm domini poſtulata iudices litem dedêre, quantíque domini intereſſet, tanti litem contra colonum æſtimarunt. Sed cùm poſt immodicas altercationes ſedatæ res & compoſitæ viderentur, ambóque & colonus & dominus diſceſſiſſent: percontatus ego ſum iudices, quibus rationibus adducti, contra colonum litem æſtimaſſent: nam pacto ſteriſſe videbatur, ſi neminem permiſſu ſuo in fundum ingredi ſiuiſſet: atque ideo ſecundùm pacti legem potius abſoluendus, quàm condemnandus fuit. Tum ex his vnus literis homo multis præditus, comprobata

Sino cum negatione.

quæſtione:Verbum,inquit,ſino,in conuentione poſitum, ſi cum negandi aduerbio ponatur, non ſolùm hanc habet vim, vt quis contra facientem prohibere debeat:ſed vt impensè operam det,ne ob ſecordiam negligentiámque ſecus fiat:quod niſi factum fuerit, culpa commiſſa eſt.Debuit ergo colonus iuxta conuentionem deductam in chirographo,non ſolùm ingredi volentem prohibere:ſed enixè dare operam,& fundum ita cuſtodire,ne quid ob ſecordiam furti damníve dominus pateretur, quod quia molliter fecit atque neglexit, iure mulctandus fuit.Et ne,inquit, me hoc tantùm aſſeuerare putes, poterit apud te multum fidei feciſſe Alphanus iuris publici priuatíque peritus, qui de hac quæſtione,de qua tu modò quæris,conſultus, ita reſpondit: (tum ibi libellum mirandæ vetuſtatis è ſinu depromit,corroſis iam & ſenio labentibus literis:in eo ita ſcriptum fuit) Redemptor ſyluam ne cædito, néve findito, néve deurito: néve quem findere, cædere, vrere ſinito.Reſpondit Alphenus,locatorem potiùs id videri voluiſſe, vt redemptor non ſolùm,ſi quem caſu videſſet ſyluam cædere, prohiberet:ſed vt curaret dare operam,nequis cæderet.Quod cùm legiſſemus, tum planè animaduertimus grauiter ſimul & verè litem æſtimatam & iudicatam fuiſſe.

ff. loca. l. in lege locationis.

Ex quot militibus decuria, centuria, ordo, manipulus, vexillum, turma, cohors & legio, à Romanis ſcribi conſuerint.

CAP. V.

IN antiquis annalibus illorum qui in re militari docti Romani moris & iuris fuere, intercisè ſcriptum inuenimus, militum ordines in acie inſtruenda, alios minores, nonnullos maiores deſcriptos fuiſſe: quò faciliùs cuius ordinis quiſque miles,cuiuſque manipuli eſſet,& ſub quo duce militaret,dignoſci animaduertíque poſſet. Ideo Imperatores ſingulas centurias ex centum peditibus,decurias verò ex decem equitibus ſcribere ſolitauêre, vt hac militum deſcriptione diſtinctior acies & inſtructior fieret. Ordo autem minor centuria,maiórque decuria,ex ſexaginta militibus conſtat, cui præerat vexillarius, plerúnque centurio aut ordinis ductor. Manipulus leuis ex viginti militibus & turba ſcutatorum fit, Perſis ex viginti quatuor, militéſque manipulares appellati.Huic etiam centurio præerat, quem manipularem vocitarunt. Manipulos verò quindecim ſuis interuallis diſtinctos, in prima acie velut fortiſsimum robur plerunq; Imperatores locârunt. Leuíſque manipulus dictus,

Centuria. Decuria. Ordo. Manipulus leuis. Turma.

dictus, quòd haſtis miles gæſisque, non armis grauioribus muniretur. Turma quaſi terna, triginta equites, hoc eſt, tres decurias, & decuriones tres vetuſto more recipit, qui honore præſtant, & ordine. Ex tribus enim centuriis, Ramnenſi, Titienſi, & Luceri, (quas à prima origine ad belli pacíſque munia Romulus inſtituerat) triginta equites ſingulis conficiendis turmis ſcribere ſolitus fuit, éxque ea lectione turmæ conſtitutæ.

Centuria. *Tribus.* *Tribuni.* *Primipilus.*

Sed turma ex equitibus, centuria fit ex peditibus. Has quoque tribus veteres nuncuparunt, & qui his præſunt, tribuni vocati. Primipilus ex trib. vexillis conſtat, qui centurionem habet, cui primipili nomen, qui ordine primus erat; ſiquidem centurio primus, & primipilus, ac primi ordinis ductor idem fuit, póſtque ductor popularium in Romanis caſtris ſæpe meruit, & ordines duxit.

Vexillum. *Triarij.* *Rorarij.* *Accenſi.*

Vexillum ex centum octoginta tribus hominib. fit. Horum primum triarios habet veteranos, & ſummæ virtutis milites: ſecundum rorarios, fiduciæ paulò minoris: tertium verò accenſos, qui minimi roboris, vel in fronte locati, primos congreſſus excipiebant, vel in poſtremam aciem reiiciebantur.

Cohors milliaria. *Quingentaria cohors.* *Conſulares.* *Pretoria.* *Vrbana.* *Legionaria.* *Auxiliares.* *Quadragenaria.*

Cohors alia milliaria, ea mille quingentos pedites, equites verò centum triginta duos habet. Cuius generis cohortes, quòd ex lecto milite conſtabant, ad ſubita belli, quò lapſam aciem repararent, ſeruare ſoliti ſunt. Aliæ quingentariæ, quas ex quingentis quinquaginta peditibus, equitibus verò ſexaginta ſex plerumque deſcripſere. Ex quibus nonnullæ conſulares, aliæ prætoriæ, aliæ vrbanæ, multæ legionariæ, pleræque auxiliares dictæ. Cuius generis cohortes numero decem, iuſtam efficiunt legionem. Tametſi cohortes quinquagenarias apud Latinos, Samnites & Hernicos, & apud Camertes ſexcentorum militum quandoque deſcriptas legamus, quas in centurias; centurias verò in contubernia, nonnunquam duces diuiſere, vt decem militibus vno tabernaculo degentibus præeſſet vnus, qui contubernij caput foret, ipsáq; cohabitatio contubernium dicta. Cyrus tamẽ contubernia pro numero centurionum diuiſiſſe fertur, ſingulíſq; tabernaculis centum milites cohabitare iuſſiſſe, qui vno conuictu viuerent, & ſub eodem Centurione militarent.

Turma quadrata.

Lycurgus verò ad maximos conatus, turmam quadratam ex quinquaginta equitibus fecit, quam ἐλαμὸν vocitauit: qui etiam equites, ac pedites in ſex tribus diuiſit, quarum quælibet tribunum militum, & quatuor præfectos manipulares habuit, quinquagenarios octo, duces

turmarum

turmarum ſedecim. Ex quibus tribubus aliquando tres, nonnunquam ſex turmæ pro neceſſitate conſtituebantur. Inter cæteras fuit Spartæ cohors Pitaneta præcipui roboris,quæ vltimo diſcrimini,& ad extremos caſus ſeruabatur. Et tametſi centuriæ, decuriæ, turmæ, cohortes, equitatus pro voluntate, próque arbitrio ſæpe auctæ & immunitæ, nonnunquam duplicatæ fuerint: idem tamen nominis, quamuis mutato militum numero, ſortitæ fuere.Legio autem nō vno ſemper eodémq; ex numero fit:ſed pro robore, próque militari multitudine, modò maior ampliórque, modò exilior eſſe conſueuit, ſæpiúſque numero & genere variauit.Romulo primùm regnante, legio ex peditum tribus millibus, equitibus verò trecentis fieri cœpta eſt:quam quòd ex lectis militibus confecerat, legionem appellari maluit. Aucta mox ciuitate aduentu Sabinorum,& creſcente imperio,ſex millium peditum, equitum ſexcentorum,legiones fieri cœptum Plutarchus autor eſt;cuius teſtimonio ampliſſimo mouerer, niſi quòd à C. Mario primùm, cùm aduerſùs Cimbros moliretur arma, ſex millium & ducentorum peditum, equitum verò trecentorum deſcriptas fuiſſe T. Liuius memorat. Scipio deinde cui Aphricano fuit cognomen, cùm in Aphricam traiiceret, duas Canenſis exercitus legiones ita ſuppleuit, vt ſingulæ ſex millia & ducentos pedites, trecentos haberent equites: ſæpiúſque in deſcribendis legionibus variatum fuit, vt modò quatuor millium peditum, equitum verò trecentorum legiones fierent: modò quinque millia peditum, equites trecenti in ſingulas eſſent legiones. Quibus Romani duces ob varios euentus nomina indidere. Siquidem C. Cæſar Martiam & Alaudam præcipuas nuncupauit, decimam maximo in honore habuit; reliquas verò à numero dixit. Nero ad Caſpias portas ducturus,ſex millium militum legionem fecit, quam phalangem magni Alexandri appellauit. Otho præcipuæ legioni, auxiliatricis nomen dedit:Vitellius,rapacis; Varro, vni vernaculæ:Pompeius, gemellæ, quòd ex duabus vnam effecerat: Hadrianus Mineruiam,aliję primigeniam, nonnulli claſſicam, plerique Italicam, ſeptimam, Galbianam,geminam, Vindemiſſam:alij Claudianam vocitarunt: Valerianus fœlicem,Samnites linteatam.Græcis verò Hipparchia ala fertur præcipua, quæ ex quingentis duodecim conſtabat equitibus, & alia agema: Macedonibus Etherica. Apud Romanos Scriboniana & Singularium. Antio-

Pitaneta cohors.

Legio.

In legionibus deſcribendis variatum.

Legionum diuerſa nomina.

Legionis præcipuæ variæ appellationes.

Græcorum ala.

ἱππαρχία.

ἄγημα.

Gemea ala. chus Gemeam, mille equitum alam vocitauit. Inter quas ala Campanorum, ex quingentis ferè equitibus multum anteiſſe fertur. Illud planè conſtat, veteres Romanorum perrarò,& niſi cõtra maximos conatus plus quatuor legionum exercitus ſcripſiſſe, atque in iuſta legione centurias ſexaginta,manipulos triginta, cohortes decem ponere cõſueuiſſe. Quódque iure militari præter deſcriptos ſingulis legionibus milites, qui Romani vel Latini nominis erant, ſemper auxiliares ex ſociis ciuitatibus finitimis,aut externis, peregrinæ iuuentutis ſub diſciplina & cultu Romano, & auctum voluntariis agmen iungi conſueuere. In quo id ſeruatum eſt, ne vnquam amplior numerus auxiliariorum ex peregrinis copiis, quàm ciuium foret: tametſi à prima origine Romani ſemper ſuo milite, nullo externo adiuti militarint. Quodque ſingulis quatuor legionibus, tribuni militum ſeni ac deni præfecti centuriones, decuriones & legati præeſſe conſueuere. Eſt quoque illud animaduertere, lege militari ſancitum,vt miles ſubſit centurioni, centurio tribuno,tribunus præfecto caſtrorum,præfectus legato, legatus conſulis pareat imperio. Conſul autem, & magiſter equitum,ſicut reliqui magiſtratus,dictatoris iuſſui & poteſtati ſubeſt. Claudius verò Cæſar militam ita ordinauit, vt poſt cohortem,alam,poſt alam,tribunatum legionis daret: quam militarem inſtitutionem à Lacedæmoniis fluxiſſe crediderim,à quibus reliqua Græcia armorum duces, velut rei militaris expertiſſimos,petebat,quibus in more fuit per gradus maiores duces minoribus præeſſe:& ne turbatis imperiis confunderentur, munia diſtincta mandare multis. Nam cùm rex apud eos ſummum gerat imperium, poſt regem fuere duces: proxima dignitati tribuni, poſt tribunos centuriones: deinceps decani. Ita vt cùm gerendarum rerum cura & procuratio multis incumberet, in exercitu vix quiſpiam mediocri prudentia vir ſine honore aut imperio foret.

Iuſta legio.

Singularũ legionum capita.

Ordo magiſtratum in re militari.

Militia ordo.

Lacedæmoniorum duces rei militaris peritiſsimi.

Ex quibus cauſis Dictator apud Romanos olim,& quare fieri conſueuit.

CAP. VI.

Dictatores cur crearẽtur

DIctatorem, à quo prouocare non licebat, quémque ſummum Romæ imperium tenuiſſe certum eſt, non modò laborante republ. & trepidis in rebus, cùm aut de communi libertate ageretur, metúſque de ſumma rerum eſſet,

eſſet, quod vltimum erat conſilium: ſed ex variis euentis, diuerſisq; rerum cauſis creari ſolitum accepimus: Nam & claui figendi, & ſenatus legendi, aut magiſtratus coërcendi cauſâ, nonnunquam quæſtionibus exercendis, plerunque comitiis habendis, ſicut res tempusque poſtulabant, etiam florente republica, & procul à belli tumultu, creatum fuiſſe liquet. Conſtat enim ciuitate morbo laborante, cùm vis peſtilentiæ & inſanabilis pernicies, tabesque ciuitatis ita per omnium capita peruagata eſſet, vt nec ope diuina, nec humanis conſiliis leuari poſſet, quotidiéque variis morbis corpora affecta caderent: ex ſeniorum memoria repetitum, peſtilentiam quondam fixo à dictatore clauo deceſſiſſe. Ideo C. Genutio, & L. Æmylio Mamerco conſulibus, & ſæpe aliàs cùm graui morbo ciuitas affecta eſſet, ſenatus L. Manlium imperioſum dictatorem claui figendi cauſa dici iuſſit, qui dictator dictus, clauum panxit, isque clauus dextro lateri ædis Iouis Opt. Max. in Capitolio fixus fuit. Poſt quem cùm Romæ de veneficiis quærerent, & aliquot matronæ damnatæ forent, eaque res prodigij haberetur loco, vt mentes alienatæ, ſui compotes fierent, ſimili memoria ex annalibus repetita, claui figendi cauſa dictator creatus Cn. Quintilius fuit, qui fixo item clauo, cùm eo piaculo ciuium mentes ſui compotes feciſſet, diſcordesque animos conciliaſſet, dictatura ſe abdicauit. Eos autem clauos fuiſſe æneos notasq; numeri annorum, quibus tunc tempora deſignabant, habuiſſe, idque à Vulſiniis emanaſſe ferunt: quibus in vſu erat, clauos indices, numeri annorum habere fixos in templo Nurciæ Hetruſcæ deæ. Comitiorum verò cauſa, ſi quando neuter conſulum bello abeſſe poterat, vel morbo aut alia neceſſitate comitiis præeſſe nequirent, ſenatum abſentes Coss. dictatorem, qui comitiis præeſſet, dicere cenſuiſſe, ſæpe compertum eſt. Dicebat enim conſul dictatorem comitiorum cauſa in caſtris, vel vbi terrarum erat, cùm ipſe à bello auocari commodo reipublicæ non poſſet. Quæſtionibus quoque exercendis creari dictatorem, argumento eſt, quòd Sp. Melio imperium populi Romani affectante, cùm nullius imperio magiſtratus cogi poſſet, ſenatus vt nefarios ipſius conatus reprimeret, vtque clandeſtinas inſidias à capite & ceruicibus dimoueret, dictatorem creari exacta ætate Q. Cincinnatum voluit: qui re explorata, ſumpto de reo ſupplicio, dictatura ſe abdicauit. Et cùm occultas principũ

Claui figendi cauſa.

L. Manlius clauo fixo peſtem ſedauit.

Cn. Quintilius clauo fixo mentes alienatas ſui compotes fecit.

Comitiorum cauſa.

Quæſtionum exercendarum cauſa.

coniurationes conſiliáque clandeſtina Capuæ fieri percrebuiſſet, ſenatum quæſtiones veri inquirendi causâ decreuiſſe, dictatorémque quæſtionibus exercendis dici cenſuiſſe, multi adnotarunt. Nec me præterit, legendi quoque ſenatus, cùm patres in demortuorum loco ſuffici, ordinemque ſenatorium ſuppleri opus foret, vt eſſet qui nouos legeret ſenatores, quique ſenatum ſufficeret, plerunque dictatorem fuiſſe. Quo tempore illud euenit, vt duo ſimul dictatores, quod nunquam antea factum, crearentur, Marcus ſcilicet Iunius, qui caſtris dictator tunc præerat, & M. Fabius Buteo, qui ordinem ſenatorum, eo quòd multi bello ceciderant, ſufficeret legerétque. Quanquam & feriarum cauſa, cùm tetra prodigia nunciarentur, poptéreaque feriæ indicendæ forent, vt eſſet qui ferias indiceret, quique ludis Romanis, aut quadrigis mittendis præeſſet. Nonnunquam vt illorum contumaciam cohiberet, qui functis honoribus, magiſtratu abire, vel ſenatus dicto parere nollent. Interdum, qui flaminem proderet, dictatorem fuiſſe legimus: qui quidem magiſtratus non Romæ tantùm, ſed & Albæ, & Lauini, & in toto ferè Latio ſummus erat. Id quoque non prætereundem, quòd ſiue belli gerendi, ſiue cuiuſuis muneris exequendi cauſa, dictator dictus foret, niſi virum conſularem, quique conſulatum antea geſſiſſet, & nocte ſilente, atque in agro Romano (is autem Italia terminabatur) dici licuiſſe: nec vltra ſex menſes ante Syllam dictaturæ munus quempiam exercuiſſe, præter Furium Camillum, cui iam exacto ſemeſtri, cùm conſternata republica laborarent ancipiti metu, ne tumultus vrbani fierent, néve vrbe relicta Romani Veios migrarent, ſenatus in annum dictaturam inuito prorogauit: atque hic Camillus fuit, qui vindex maieſtatis Romanæ, dictatura quinquies, triumpho quater potitus eſt. Conſulatum verò numquam attigit, tametſi lege veteri de dictatore creando primùm lata, id ſancitum fuerit, vt niſi conſulares viri, quiq; conſulatum anteà geſſiſſent, nulli dictatores haberentur aut fierent.

Legendi ſenatus gratia.

Dictatores duo ſimul creati.

Ferias indicendi cauſa.

Cõtumaciam cohibẽdi cauſa.

Prodendi flaminis gratia.

Dictator quis creabatur, & quo tempore & loco, & quandiu.

Furius Camillus.

Locus ex Terentij Phormione elucidatus, & vetus ſenatuſconſultum à Græcis ad Romanos deductum.

CAP. VII.

LEgebamus aliquando dum pueri eſſemus, Terentij Phormionem, vbi adoleſcens filius virginis amore perditus, mentitus ſe proximum genere, puellam abſente

patre

patre vxorem duxerat, lege coactus. Demum reuerſus pater, ſeruum, cuius ſuaſu nuptias confecerat, quòd indotatam duxiſſet atque ignobilem, iurgiis afficiebat, quum leui mercede inhoneſtas nuptias effugere, & filium ab ignominia [illegible]mere potuiſſet. Hoc erat, ſi dotem virgini dediſſet, vt dote contenta alium puella virum quæreret, filium verò dimitteret: aut ſi pecunia deeſſet, mutuam ſumeret vel fœnore. Cui ſeruus in hæc verba reſpondit, *Huic dixit pulchrè, ſiquidem quiſquam crederet, Te viuo.* Quid ſibi vellet, quòd viuo patre neminem filio crediturum pecuniã ſeruus reſpondebat, non ſatis tunc acceperamus. Sed quum poſt aliquot dies in eandem lectionem, vt fit, incideremus, animaduertimus vetus olim ſenatuſconſultum fuiſſe, quod primùm à Solone veteri lege ſancitum, inde ad noſtros deductum fuiſſe arbitror: quo cautúm fuit, patre viuente, filio qui ſub patris iure eſt, credi pecũniam non licere: & qui crediſſet, petitionem non habere: ne filiusfamiliâs ære nexus alieno, vt creditum redderet, vel necem patri machinaretur, aut aliunde eam inhoneſtiùs quæreret. Sed cùm ipſius ſenatuſconſulti verba non haberemus, incidimus fortè ad id temporis, cùm hæc dictaui, in pluſcula legum commentaria, quæ ex naufragio erepta, nauta quiſpiam Romam aduexerat: ea cùm emendi ſtudio inſpiceremus, illud ipſum ſenatuſconſultum, quod diu impenſa opera quæſieramus, caſu inuenimus. Verba verò ex eo ſenatuſconſulto hæc ſunt: Placere ne cui qui filiofamiliâs mutuam pecuniam dediſſet, etiam poſt mortem parentis, cuius in poteſtate fuiſſet, actio petitioque daretur: vt ſcirent, qui peſſimo exemplo fœnerarent, nullius poſſe filijfamiliâs bonum nomen, inde expectata patris ſui morte fieri, & infrà. Cùm enim fœneratores magna licentia pro arbitrio fœnerarent, cautum fuit primò duodecim tabulis de modo credendi, ne quis plus vnciario fœnore fœneraret: mox tribunitia rogatione ad ſemuncias fœnus redactum, deinde ad ſemiſſem, poſtea ad trientem, demum L. Genutius tribunus plebis tulit ad populum, ne vllo modo fœnerari liceret. Poſt aliquod verò tempus, Sulpitius trib. plebis, vt credendi modum præfiniret, legem tulit, ne quis ordinis ſenatorij vltra duo millia drachmarũ æs alienum conflaret, qui poſtea decedens, contra legem à ſe latam, trecentes myriadas æris alieni conflaſſe inuentus eſt. Diuus deinde Cæſar etiam certum modum credendi præfiniuit,

Solonis lex.

Senatuſconſultum in fœneratores.

Fœnus quô pacto paulatim abrogatum.

Credebatur non vltra duo millia drachmarum.

Tiberius verò, vt fœnus tolleretur omnino diſpoſito per méſas millies ſeſtertio, cauit vt ſingulis facultas creditum accipiendi fieret in triennium ſine vſuris, ſi debitor in duplum populo cauiſſet. Poſtremò pluribus plebiſcitis, non modò fœnus, ſed vetita verſura fuit, cautúmq; perpetuo ſenatuſconſulto, ne filiofamiliâs credere liceret. Cauſam ferunt fuiſſe, quòd Cælius Plotius fœnerator T. Veturium nexum & addictum, ob reliquum fœnoris non redditi, ſtuprare voluit, & verbere affecit. Sicut de Papyrio traditur, qui Publium nexum ad libidinē pellicere conatus fuit, quæ cauſa traditur fuiſſe, vt nexi ſoluerentur, néve in poſterum quiſquam necteretur, in qua quidem re, adnotare ſuccurrit, apud iureconſultos, Reliquatores dici, qui integrum æs alienum cum fœnore non exſoluiſſent, ſed partē æris alieni & fœnoris deberent: fuitque Athenis magiſtratus, cui Zeteta nomen, apud quem ſi quis integrum æs debitum non ſoluiſſet, conueniri lege poterat. Indis verò & Germanis fœnus ignotum fuit: & pleræque gentes odio illud inexpiabili proſequutæ, adeò vt cùm furem dupli, fœneratorem quadrupli damnarent: ferúntq; Ægyptios & Athenienſes, cùm hæc contagio mali latiùs ſerperet, pluribus decretis cauiſſe, ne ob fœnus corpora adiudicari vel addici poſſent, néve ſuper corporibus fœnerari fas foret, nec citra debitoris facultatem ſæuire, quæ lex Siſachthia & Chreocopia dicta, adeò vt Lycurgus è tota Sparta fœnus & vſuras exterminaſſe dicatur, cúmq; omnis Ægyptus eſſet obruta fœnore, fuit lege ſancitum, vt ita demum mutuam pecuniam accipere liceret, ſi cadauer patris fœneratori daretur pignori, penes quem eſſet poteſtas paterni ſepulchri debitoris oppignorati. Inter cæteros fertur Agis Athenienſium dux adeò fœnus exoſum habuiſſe, vt omnium fœneratorum tabulas igne ſuppoſito in foro concremarit, quo igne nullum clarius lumen vidiſſe Ageſilaus dixit. Laudatúrque Antonius Pius, & Alexander Seuerus, quòd Romæ fœnus trientarium conſtituerint, cùm nonnullos fœnoris cauſa agro paterno auitóque exutos comperiſſent: ſemiſſem verò induxerint, & abrogarint. Lucullus quoque adeò fœneratorum licentiam cohibuit, vt omnem Aſiam fœnore demerſam liberarit: Sicut Cato, qui in fœnore coërcendo aſperior & durior, ex tota Sicilia fœneratores exegit, illámque ære alieno obrutam, in priſtinum decus reſtituit. Hoc quidem ſenatuſconſultum iam longo abuſu obliteratum,

Cal. Plotius fœnerator.

Reliquatores.

Ζητητής.

Fœnus exoſum.

Lex Siſachthia & Chreocopia.

Agis.

ratum, diuus Claudius fœneratorum licentiam coërcens, ne filiisfamiliâs pecuniam fœnori darét, ſeuero edicto ſeruari mandauit. Diuus deinde Veſpaſianus cùm cenſuram ageret, ſaluti parentum & liberorum conſulens, illud denuò ex longo interuallo reuocauit. Nō ergo inſcitè ſeruus ille reſpondebat, neminem fore, qui viuo patre filio pecuniam crederet, cuius petitionem actionémque lege & ſenatuſconſulto non haberet.

Spero te amaturum fore, vel amandum fore, veterum autoritatibus Latinè dici licere, contra opinionem quorundam grammaticorum. CAP. VIII.

COmmentatiunculas ſuas non inuenuſtas adoleſcens quiſpiam ingenio & lingua præſtabili, dum poſteritati & gloriæ ſeruit, apud nonnullos eiuſdem diſciplinæ viros lectitabat, non equidem, vt videbatur, laudis indipiſcendæ gratia, ſed vt graui illorū iudicio ſubnixus, liberiùs conſultiúſque, ſi quod in eis delictum, ſi quódve mendum eſſet, caſtigaret: eorúmque explorata ſententia, nonnulla in vulgus emittebat: multa vel tollebat è medio, vel corrigebat. Aderat inibi familiaris meus quiſpiam, honeſti ordinis, Latinæ eloquentiæ & veterum literarum nō ignarus, qui cætera quidem minimè viſus aſpernari, vno verbo ſe offenſum dicebat, quòd in poſterū nihil in eum ſcripturum fore, ille dixerat. Minùs Latinè (inquit) dictum eſt, ſcripturum fore, ſed aptius conuenientiúſque dicendum fuit, ſcripturum eſſe. Siquidem verbum fore, cùm tempus quod futurum eſt deſignet, cum participio in rus, vel in dus, quod pariter futurum tempus deſignat, minimè conuenire, perindéque haberi, ac ſi dicas ſcripturum futurum eſſet quæ oratio, vt probè noſti, nihil habet gratiæ vel dignitatis. Quóque minùs dubites, inquit ille, hoc ſenſerunt multi eruditi: quorum ſententiam iudiciúmque minimè aſpernaberis. Statímque ad nos attulit obſeruationes Grammatici hominis non incurioſi, in quibus ad hanc ſententiam ſcriptum, definitúmque inuenimus: Fore, cùm vim participij habeat, cum nomine, non cum participio iungi oportere, ne duo ſimul participia confundantur. Itaque dicendum, ſpero te amatorem fore, vel amaturum eſſe: non autem amaturum fore, vel amandum fore: venturum eſſe, non venturum fore. Et ita dici ſcribíque oportere maximè

Fore.

Laurentius Valla taxatus lib. 1. cap. 28.

contendebat. Quòd cùm legiſſemus, tenuit nos admiratio iſtius doctoris equidem diſerti, & tamen inconſiderati, qui præcipiti ductus ſententia tam aſſeueratè contendere auderet, id quod longè ſecus à doctiſſimis ſæpe vſurpatum memineramus. Siquidem T. Liuius facundiſſimus autor, ſecundi Punici belli octauo, Et acturum ſe, inquit, per populum apertè fore, ſi ſenatus aduerſaretur. Et alibi, Libenter facturos fore, vt ludi maximi fierent. Et rurſus. Eò quoque mittendos fore legatos, dixit. Et ſeptimo de Macedonico, Sub pellibus habēdos milites fore. Q. Curtius, Seneſcendum fore tantum terrarum vel ſine imperio obeunti. Quibus adſtipulatur Plinius naturalis hiſtoriæ ſecundo, Quid fore putandum eſt? inquiens: & pluribus exemplis quibus omnis hiſtoria referta eſt, quæ trita & peruulgata in quæſtione minimè dubia referre non neceſſe habeo. Prætérque veterum autoritates, rationes adduci poſſent, quibus ita dici conuenire facilè contenderim, ex arbitratu eruditiſſimi viri. Cùm enim ſubſtantiuum olim verbum fuerit fuo, atque eius infinitiuum fore fuiſſe, futurum eſſe, &c. eiuſdémque verbi nonnulla tempora retinuerimus, adeò vt forem antiquum, & eſſem recentius dicamus: quis prohibet etiam fore atque eſſe, ſimul cuſtodiri, perindéque amaturum fore dici, quod amaturum eſſe? Sed cùm nos autoritatibus veterum inniti debeamus, quibus hæc comperta fuere, quæ pro ratione ſunt, fruſtra in re confeſſa & explorata rationem & adminicula non neceſſaria inquirimus. Si qui tamen ſunt ita Latinæ linguæ curioſi, aut animo tam agreſti & duro, quibus veterum autoritas non ſatis ſit, poterunt ab his, qui iſtiuſmodi res conquiſitiùs indagant, quibúſque iſta conſectari curæ fuit, hæc atque his ſimilia perſcrutari.

Fuo.

Pleraque veterum Romanorum cognomenta, quibus de cauſis indita & denominata fuerint.

CAP. IX.

VErum profectò eſt, id quod à multis traditur, veteres illos non infimæ plebis homines, quorum bona fortíque opera populus Romanus vſus fuit, ex re ruſtica, in qua multùm diúque verſati fuerant, clari nominis cognomenta ſumpſiſſe. Ex qua re coniectari licet, fortes illos atque acri ingenio viros, quicquid à reipublicæ muneribus ocij & laxamenti habebant, id plerumque in exercendis agris & colendis frugibus ponere conſueuiſſe: neque ſementes

terræ

terræ iacere, neque vites amputare, aut agros ſtercorare, vel irrigare, faſtidio vnquam duxiſſe: quæ nunc probro ducimus, dedecoríque & turpitudini damus. Eiuſmodi fuiſſe Piſones, quòd in pinſendo frumento longo vſu fuerant exerciti, vel à piſo legumine: hi enim Calphurniorum proſapia à Numa originem duxiſſe feruntur. Cicerones & Lentuli, alteri ob ciceres, alteri ob lentes eximiè cultas, generoſum familiæ nomen inuenêre. Fabios, quoque à ſatione fabarum ſunt, qui autument denominatos: tametſi ab Hercule prognatos, & ab fouea dictos nonnulli ferant. Sicut Antoniorum familia, quæ Romæ imperitauit, Antonem Herculis prognatum, autorem ſtirpis nuncupat. Lactucini, quòd Lactucas colerent, & Hortenſij, quòd hortorum ſtudio tenerentur, Stolones quoque à pampinatione & cura arborum, quòd curarent ne frutices, quos ſtolones vocant, ad caudices arborum naſcerentur, nobilia cognomenta inuenêre. Ex qua familia Licinius ille Stolo, primus de plebe conſul, quia filium emancipando, fraudem legi fecerat, qua vetabatur vltra quingenta agri iugera poſſidere, ſua lege damnatus eſt. Pilumnos, quòd pilum conterendo frumento idoneum commenti ſunt, dictos accepimus. Et Serranos quòd agros ſererent, vel quòd ſerenti fuerant delatus honos. Cuius familiæ proprium erat, fœminas nullo tempore linea veſte vti, ſicut Cethegis diſtincto amictu & exerto brachio incedere: & Flaminiis, niſi ſacrorum cauſa è ſua domo ignem efferri. Suilli verò, Bubulci, Bupecij, Caprarij, & Porcij, Ouinij quoque Caprilij, Equitij, & Tauri, à pecudibus & armentis cognomenta familiæ tulere: ex quibus claros illuſtréſque viros militiæ domíque multos fuiſſe, fama vulgauit. Rurſus ex corporis vitio, aut membri iactura magis, quàm honeſtamento plures dicti cognominatíque ſunt, quos recenſere, & breui perſtringere, de quibus meminiſſe potuimus, non pigebit. Strabones, Pæti, & Cæci, ex oculorum vitio cognomenta inuenere: tametſi pætos habere oculos, laudi pleriumque datum ſit: ſunt enim ad laſciuiam proniores. Sicut Licinij & Limi, alteri quòd paruis ocellis naſcerentur: alteri, quòd limis oculis intuerentur. Horatio illi, qui Thuſcorum copias detinuit ſolus, quòd alterum in bello amiſit oculum, Coclitis nomen fuit: quãuis quòd eſſet vnoculus, Cyclopẽ, mox lapſa conſuetudine, pro Cyclope Coclitem appellatũ ferant. A ſimis verò naribus vel repandis,

Piſones. *Cicerones.* *Lentuli.* *Fabij.* *Antonij.* *Lactucini.* *Hortenſij.* *Stolones.* *Pilumni.* *Serrani.* *Suilli, Bubulci, Bupecij, Caprarij, Porcij, Ouinij, Caprilij, Equitij, Tauri.* *Ex corporis vitio.* *Strabones, Pæti, Cæci, Licinij, Limi.* *Cocles, Sili, Simi, Silones, Chilones, La-*

beones, Naſones, Flacci, Capitones, Frontones, Burri, Nigri, Ruffi, Aquilij, Rutilij, Sili, Galbæ, Lappæ, Suræ, Halæ, Coſſi.

Silos & Simos: à ſuperciliis, Silones: à labiorum magnitudine; Chilones & Labeones: à naſo, Naſones: ab auribus mobilibus, Flaccos: à capite, Capitones: à fronte Frontones, dictos accepimus: ſicut à colore, Burros, Nigros, Ruffos, Aquilios & Rutilios. Dixere autem Silos, naribus ſurſum verſus repandis: Silones verò, qui præminenti ſupercilio forent. Galbas quoque à colore galbulæ auis credunt denominari. Eſt enim paſſeris genus luteis pennis, tametſi à galbeo indumento aliqui dictos aſſeuerent. Et Lappas, ab inculto capite: & Suras, à ſurarum neruoſitate: & Halas, à fœdo oris halitu: Coſsóſque quòd rugoſi corporis forent: ſunt enim vermes ſeu teredines, quos in vetuſtis lignis, cùm cariem contraxêre, genitos inſpicimus.

Ænobarbi.

Sicut Ænobarbos ab æris ſimillimo capillo, multi dictos volunt. C. Mutius vir clarus genere factíſque, cùm Porſennam gladio impeteret, quòd ſcribam pro rege obtruncarat, à clade dextræ manus, quam ſibi ad ignem deflagrauit, Scæuolæ nomen tulit. Inde cognomentum Scæuolæ multis Romæ factum eſt. Scæum enim Græcè læuum deſignauit.

Plauti Ploti. Planci. Panſæ. Valgi. Vari. Vatiæ. Vatinij. Scauri.

Plautos etiam & Plotos, quòd ſupra modum pedibus planis eſſent, Plancis verò & Panſis: à vola pedum pariter id nominis fuit: cuius familiæ numeratur Numatius Plancus, vir prætorius & conſularis, qui ſub diſciplina Ciceronis euaſit orator ſummus. Sic Valgi, Vari, Vatiæ, Vatinij & Scauri, quòd varias haberent ſuras, aut crura pedum intorta, vel quòd talis præminentioribus forent.

Scaurorũ familia quando extincta.

In Scauris enim adnumerantur præcipuæ nobilitatis viri: quorum familiam in Scauro Mamerco, qui maieſtatis reus cauſam dixit, extinctam fuiſſe volunt.

Vittatus. Celer. Pius. Falcones. Sedigiti. Tuditani. Malici. Bronci. Capellæ. Ceneſtellæ. Columellæ. Aruinæ. Naſicæ.

Ex Metellis vni, quòd frontem vitta ligatus ambularet, Vittato: alteri, quòd funebres ludos & viſcerationem ſine mora exoluendos curauit, Celeri nomen datum: tertius, quòd à Furio tribuno patris reditum exorauit, Pius cognominatus eſt. Falconum, quòd pollices pedum introrſus curuatos falconis inſtar haberent. Et Sedigiti, quòd ſenis plerunque digitis, & Tuditani, quòd malleo ſimili capite naſcerentur, cognomen gentilitiæ ſtirpis inuenêre. Tudites enim mallei, à tundendo dicti ſunt. Sic Malici & Bronci, alteri quòd magnis malis & buccis tumidioribus eſſent: alteri quòd ore ſine labiis naſcerentur. Capellas quoque à capillorum hirſutie dictos volunt. Et Ceneſtellas, à caluitie: Columellas, à proceritate: Aruinas, à pinguedine: Naſicas, ab adunco naſo &

Mammulas quaſi papilloſos, ab ipſa re denominatos fe- *Mammulæ.*
runt. Leccæ quoque inexhauſta libido, & obſcœnus amor, *Leccæ.*
gentilitiũ nomen dedit. Quin etiam ex variis fortunæ ca-
ſibus multos clara nomina ſumpſiſſe inuenimus. Valerio *Ex fortunæ*
tribuno militũ, cùm ad ſingulare certamen à Gallo prouo- *caſibus.*
catus deſcendiſſet, quòd pugnanti in galea coruus inſediſ-
ſet, Coruini nomen factũ. Et T. Manlius, quòd præualidum *Coruini.*
hoſtem cominus trucidaſſet, induuiáſq; hoſti torquẽ detra- *Torquati.*
xiſſet, Torquati nomẽ aſſumpſit. Druſo quoq; à duce Druſo *Druſi.*
pugna ſingulari victo, clarũ familiæ nomen datum. Rurſus
Buteones dicti, quòd autori familiæ, cùm claſſi præfectus *Buteones.*
à portu ſolueret, Buteo auis fœlici omine inſedit: quo au-
gurio inſignẽ de hoſte victoriam tulit. Ea enim triorches,
quòd treis habeat teſtes, nuncupatur. Et Lænatos quòd eo
veſtis genere vtebantur, quæ χλαῖναι dictæ. Quorum M. *τριόρχης.*
Popilius Lænas princeps familiæ fuit, qui conſul & flamen, *Lænates.*
cùm lænam indutus ſacrum facere, orto patrum & ple-
bis tumultu, vt erat amictus, in forum proceſſit, magnificá-
que oratione ſeditionem compreſſit, & rixam ſedauit. Li-
uio Salinatori, quòd in cenſura ex ſalaria annona nouum *Salinator.*
vectigal ſtatuiſſet, ſal cognomentum dedit. Ex Sabinis verò
Claudios, autore Appio Clauſo gentis principe, qui cum *Claudij.*
multitudine clientum Romam commigrauit, deductos fe-
runt: ex qua familia multi inſignes nobilitate & honoribus,
contra furores tribunitias, pro patribus perpetui defenſo-
res extitere. Huius generis Appius Caudex cognomento *Caudex.*
fuit, quòd primus claſſem extra Italiam duxerat, & nauali
prælio pugnare docuerat. Dixere autem caudicem, ligno-
rum aceruum compactum & conglutinatum, vnde & codi-
ces. Ea autem Appiorum familia ab Apij corona, quam L. *Appij.*
Appius in Achaia ludis Numæis meruit, originem duxiſſe
fertur: cui poſtea Neronis dixêre nomen, quod Sabina lin- *Nero.*
gua fortem deſignauit & ſtrenuum: ex qua nonnulli patri-
cij, alij plebeij, plebeia Marcellorũ, patricia verò Pulchro- *Marcelli.*
rum fuit. Aurelios quoq; ex Sabinis, quòd publicè his Ro- *Pulchri.*
mæ locus datus foret, vbi Soli ſacra facerent, à Sole nuncu- *Aurelij.*
patos ferunt, próque Auſeliis Aurelij dicti, ſicut Valeſij, Fu-
ſij, & Papyſij quõdam, nunc Valerij, Furij, & Papyrij, R pri- *R litera in-*
mùm litera inuenta. Is enim Claudius Cẽtinianus, ſeu Cen- *uentor.*
timanus fuit, qui librum in iure ciuili conſcripſit, & primus
R literam Latinis dedit Papyrius, à pedũ pernicitate, quam
victor omnium ſuæ ætatis æqualium fuit, Curſoris nomen *Curſor.*

Prætextatus, accepit, alteri,ob loquendi tacendíque in ætate prætextata
Catus, & prudentiam,Prætextati nomen datum.Præter hos Cati,qui
Corculus. & Corculi,quòd vſu & ſapientia præſtarent,nam catum Sa-
Curiones. bini acutũ dixere. Et Curiones à curis, quibus macilentio-
res erant,denominati ſunt.Ex qua gente tres præcipui ora-
Dentati. tores, lumen totius ſenatus atque imperij fuere. Dentatos
quoque,quòd ſolido oſſe vice dentium armarentur, dictos
putant,quo modo Pruſiæ regis Bithyniæ filius fuiſſe fertur.
Clodij. Quanquam plerique aliter ſentiant, autorem ſcilicet gen-
Cluentij. tis,cùm primùm in lucem editus fuit,dente nato prodiiſſe,
Memmij. ſicut de M.Curio,& M.Carbone traditur. Rurſus Clodij &
Sergij. Cluentij à Cloante, & Memmij à Mneſteo, à Sergeſto au-
Nautij. tem Sergij,ſicut à Naute Nautij, & Geganij à Gia, Troia-
Geganij. nis ducibus, qui Æneæ comites poſt euerſum Ilium, huc
applicuêre,illis progenitoribus gloriãtur. Fuítq; proprium
Nautij. Nautiorum familiæ,vt ſacerdotes Palladis fierent, & ſacra
Manilij. tractarent, quod princeps familiæ palladium Romam at-
Cæcilij. tuliſſe ferebatur. Sic Manilios à Manilia Telegoni filia,
Lamij. quam Tuſculi genuit,& Cæcilios à Cæculo Præneſtis con-
Calphurnij. ditore. Et Lamios à Lamo, qui Formiis imperauit, & Cal-
phurnios à Calpho Numæ regis filio,oriundos ferũt.Qua-
tuor enim Numa filios genuit, qui omnes honeſtarum fa-
miliarum nomina dedêre:Calphum, ex quo Calphurnios:
Pomponij. Pomponem, vnde Pomponios: à Pino autem Pinarios, &
Pinarij. ex Mamerco Mamercos fluxiſſe putant. Calphurniorum
Mamerci, familiam illuſtraſſe dicitur L.Calphurnius Piſo Frugi, qui
Repetunda- tribunus plebis Repetundarum legem tulit primus, & pro-
rum lex. mulgauit. Æmylia gens Mamercum Pythagoreum auto-
αἱμύλιος. rem ſuæ ſtirpis nuncupat: cui propter eximiam humanita-
Æmylij. tem,quódque animo eſſet æquiſſimo, cognomen Æmylos
ἄμυλος. inditum ferunt, ſicut à lepore Lepidi, & Cicurij manſueti
Lepidi. appellati.Scipio Naſica, à maioribus naribus,& ob morum
Cicurij. temperantiam Corculum. Contrà verò Trebonius, quòd
Naſica. eſſet ingenio impotens, & moribus difficillimis, Aſper di-
Corculus. ctus eſt. Sic Cotæ ab ira, & oris toruitate, quòd acres fo-
Cotæ. rent & vehementes, & Inſani, quòd natura intractabiles,
Inſani. atque Maſſæ, quaſi fures,& Lamiæ, quaſi voraces, cogno-
Maſſæ. menta inuenêre.Fabius verò Maximus ex morum clemen-
Lamiæ. tia,& quòd nihil illo eſſet placidius, Ouiculæ, idem quòd
Ouicula. Hannibalem mora fregit, Cunctatoris, & à verruca, in la-
Cunctator. biis,Verrucoſi nomen accepit.Eſt enim verruca,præminens
Verrucoſus. caro ſeu tuberculum. Alter, quoniam ſordidæ intempe-

rantiæ foret, profuſa largitione patrimonium prodegerat, *Gurges.* Gurgitis: ſicut Nepotes, qui attritis facultatibus vino, alea *Nepotes.* & ſcortis patrimonium exhauſere, appellati. Tertius, quòd *Pictor.* ſalutis ædẽ pinxit, Pictoris. Alius Ambuſtus, cuius filia Licinio Stoloni nupſerat. Ex qua familia, quòd nulli conti- *Ambuſtus.* git, vno velut tenôre tres principes ſenatus fuere, Fabius *Rutilianus.* ſcilicet Ambuſtus, Rutilianus, & Gurges, præcellenti ingenio viri. Is autem Ambuſtus quòd adoleſcens ictus fulmine deflagrauit, idemque Pullus, poſtea Rullus nominatur. *Venox.* Fuit quoque Fabius cognomento Venox, qui cenſor cum Appio Claudio, ob inquiſitas aquæ venas, Venocis nomen *Maximi.* accepit. Et alter Rutilianus, cui primùm ob virtutem Maximi cognomen datum, qui magiſter equitum à Papyrio dictatore penè ſecuri percuſſus eſt. Duos enim Maximos populus Romanus præcipuè cognominauit, Valerium, qui plebem patribus conciliauit, & hunc Rutilianum: poſt quem Pompeius, aſtipulante Sylla, Magni nomen accepit. *Cæſones.* Nec me præterit, Cæſones, quòd cæſo matris vtero in lucem prodiiſſent, ſicut Cæſares, quòd eſt Iuliorum fami- *Cæſares.* liæ cognomentum, vel quòd cum cæſarie naſcerentur, ſeu quòd auus C. Cæſaris elephantem occiderat, qui Punica lingua Cæſar dicitur nomina inueniſſe: cuius familiæ proprium dicunt fuiſſe, vt ſacra Apollinis curæ habeant, eiuſ- *Sacra Apollinis.* que miniſtri fiant. Iulos verò, à prima barbæ lanugine plerique dictos autumant: ἴουλον enim Græci primam in mento dixere lanuginem, & Agrippas, quòd contra naſcen- *Iuli.* tium legem, pedibus priùs ex vtero emerſis, nati eſſent, *Agrippa.* quaſi ægrè partos nuncupari, quod omen infœlicitatis fuit: ſicut qui ex vtero haud magno negocio & proniori partu effuſus foret, fœlix augurium affert. Et Vopiſcos, *Vopiſci.* cùm ex gemellis vno defuncto alter ſuperuiueret: & Pro- *Proculi.* culos, qui foris agente patre: ac Poſthumos, qui poſt patris *Poſthumi.* obitum nati eſſent: & Cordum, qui ſerò & poſtremus: atque *Cordus.* Opiter, qui patre mortuo, auo viuo editi forent, dictos exi- *Opiter.* ſtimarunt. Cornelius qui Scipionum nomen propagauit, *Scipio.* quòd patrem lumine orbum pro baculo regeret, velut haſtili nixum, Scipio fuit appellatus. Et Cincinnatus, quòd eſ- *Cincinnatus.* ſet capillo incompto: & Roſcius, quòd exactæ virtutis & *Roſcius.* conſummatiſſimus foret. Cùm enim Roſcius Gallus hiſtrio nulli ſecundus ſupra omnem memoriam abſolutiſſimè mimũ ageret, ſicut Pollus apud Græcos, ſiquem virtu- *Pollus.* te præcipuum & artibus præcellentem videbant, Roſcium,

hoc eſt

hoc eſt miræ, & perfectæ probitatis nuncupabant. Sic Piſo quòd in omni re commodus foret, vtilis & fructuoſus, Frugi eſt cognominatus. Scrofæ verò & Aſinæ vnde ſint cognomenta, vulgo proditũ eſt: ſiquidẽ alter cùm vades daret, aſinam onuſtam auro in forum duxit: alter ſuppoſita vxore puerpera, quam depeculatus fuerat, ſcrofam ſe non habere mentitus fuit: ſeu quod Varro tradit, qui primus genti nomẽ propagauit, cùm quęſtor in Macedonia relictus foret, in caſtris, hoſtéſque impreſſionem facerent, palam vociferatus eſt, celeriter ſe illos, vt ſcrofa porcos, diſiecturum, quod & fecit: vnde nomen aſſequi meruit. Proditúmque memoriæ eſt, Cornelium Rufum, quòd ex præſcripto librorum Sibyllinorum ludos fecerat, Sibyllam primo, mox annis intercedentibus, Syllam appellatum, poſteris nomen propagaſſe. Et militem, quòd fronte coronatus, militaria geſſit facinora, Fronticij nomen dediſſe. Sed iam longiùs euecti ſumus, quàm ſtatueramus. Itáque ne longiùs legentes fatigemus, néve pluribus moremur ſtudioſos, de his hactenus dixiſſe ſatis ſit. Hîc quoque non fuerit ab re meminiſſe, pleraque cognomenta Romanis ex piſcibus fuiſſe indita. Nam Murænas & Oratas, vel quòd piſciũ eius generis viuaria quàm ampliſſima haberent magno fœnore, vel quòd eo edulio præcipuo veſcerentur, pleriq; dictos volunt. Tametſi Murænam à neruoſo corpore, ſicut Neruam à fortitudine, multi denominari dicant. Fœmináſque Romanas duo tantùm nomina ferre, mares verò tria, ſæpius quatuor, prænomen, cognomen, agnomen, & nomen, ídque nobilitatem generis monſtrare, quódque rarenter mulieres prænominibus vtebantur, mares verò frequentiſſimè. Nánque cognomen & agnomen mulieri non dabatur. Quod nobis, cùm frequenti lectione id obſeruaremus, ita eſſe propemodum viſum fuit.

Frugi. *Scrofa, & Aſina.* *Sylla.* ** fronde* *Fronticius.* ** Fronditij.* *Cognomina ex piſcibus.* *Fœmina duo, mares autem tria aut quatuor nomina habebant.*

Quare partus ancillæ cuius vſusfructus legatus fuit, in fructu non ſit, cùm reliquorum animalium contrà fuerit.

CAP. X.

INter contentiones forenſes quondam ſumma diſſenſio fuit, an partus ancillæ in qua vſusfructus legatus eſt, in fructu ſit habendus, ita vt in eo, ſicut in ancilla vſusfructus maneat. Vetus quæſtio fuit inter conſultiſſimos viros P. Scæuolam, & M. Manilium, à quibus Brutus ſummæ autoritatis vir, qui inter iuriſperitos multum longéque præſtitit, & M. Cicero iure meritóque diſſentit. Verba Ciceronis de finibus

Ciceronis locus.

de finibus bonorũ primo, ſi recenſere ea quis vellet, aſcripſi: An partus ancillæ ſit in fructu habendus, diſſeretur inter principes ciuitatis P. Scæuolam, & M. Manilium: ab iíſque M. Brutus diſſentiet, quod & acutum genus eſt, & ad vſus ciuium non inutile, nóſque ea eorúmque ſcripta, reliquáque eiuſdem generis & legimus libenter, & legemus: hæc quæ vitam continent omnem, negligentur? Hactenus Cicero. Manilius & Scæuola, in fructu ancillæ partum eſſe dixere, ea de cauſa, quòd ſicut in cæteris animantibus, quæ in manu mancipióque ſunt, illorum fœtus in fructu eſt. Siquidem pecudum legato vſufructu, ſoboles ex pecudibus poſtea natis ſuffecta, perinde accedit legato, & in fructu habetur, ac ſi vnà cum pecore legata fuiſſet. Ita ancillæ legato vſufructu, pari exemplo partũ ancillæ in fructu eſſe voluere. pluréſq; iureconſulti in hanc ſententiam conceſſere, à quibus tamen Brutus grauis autor in primis certioribus argumentis diſſentire haud immeritò viſus fuit: cuius ſententia poſtea obtinuit. Non enim ſicut in ſobole pecudis pecus enatum nexu obligatur, & in fructu eſt, ita ancillæ partum in fructu eſſe, aut in ius ditionémque venire cenſuit. Quippe pecore legato, ipſum pecus & ſobolem tanquam pari nexu obligatam accedere, & in fructu eſſe conſentiunt omnes. Sed in fructu hominis, homo inquit, eſſe non poteſt, permagnúque intereſſe an pecus ex pecore, vel homo ex ſerua naſcantur. Cùm enim ex ſerua natus ſui potens non ſit, nec alieni iuris aut ditionis fiat, ſed in ſeruitio & famulatu domino ita addictus, vt ſine domini iuſſu permiſsúve in ius alterius venire, aut mancipio, nexúve obligari non poſſit, ideo ancillæ partus in ius miniſteriúmque vſufructuarij non venit, ſed velut mancipium domino addicitur. Quod in pecore enato ſecus dici conuenit. Siquidem pecus enatum, cùm in manu & fructu ſit, vnà cum pecore legato tanquam adiectum perinde manet, ac ſi vnà legatum eſſet. Aptiſſimè commodiſſiméque Brutus magno vt fuit ingenio, ab homine pecus ſeiunxit; ſed ſicut hoc peracri iudicio non ineptè ab altero diſcreuit, & diuerſum arbitratus fuit; ita cauſam ego tam variæ deciſionis à veteribus iureconſultis libenter quæſierim, cur areæ vſufructu legato, ſi in ea inſula erecta foret, ea poſtea demolita id eademmet area mihi vſumfructum manere Paulus & Vlpianus cenſuerunt, non autem econtrà: námque ædiũ vſufructu legato, illis demolitis, licèt alteræ ſuffectæ

ſint, in

ſint,in eis tamen mihi nullum manere vſumfructum, conſtans omnium opinio fuit. Et tametſi rationis huius diiudicandæ non prompta animaduerſio foret, conſtitit tamen grande diſcrimen ſubeſſe, quod demolitis ædibus,ſolum & area quæ prius fuit,manet, in qua mihi vſusfructus incolumis & certus eſt: ædibus verò demolitis, quamuis alteris inibi ſuffectis,non eaſdem cenſeri conuenit.Ideo cùm aliæ, non eædem dicantur, vſumfructum propterea non deberi, iure meritóque putarunt.

Miracula de ſomniis apud nonnullos cognita & comperta, & quæ ipſe expertus fuit.

CAP. XI.

IVnianus Maius conterraneus meus, vir bene literatus, in exquirendis adnotandíſque verborum & ſententiarum viribus multi ſtudij fuit: & præterquam quòd in erudiendis iuuenculorum animis,imbuendíſque doctrina pueris caſtigatiſſimæ diſciplinæ, ſomniorum quoque omnis generis ita verus coniector fuit, vt ipſius reſponſa diuina ferè monita haberentur. Ad eum memini cùm puer adhuc eſſem, & ad capiendum ingenij cultum frequens apud eum ventitarem, quotidie ſomniantium turbam, hominéſque celebri fama & multi nominis,de ſomniis conſultum veniſſe.Declarabat definiebátque ille,non breuiter aut ſubobſcurè,vt plerique,ſed expoſitè atque apertè ænigmata ſomniorum,ſiue boni,ſiue mali prænuncia:ita aptè,vt iudicium factum à veridico diceres. Multi quoque illius monitu, vitæ interitum, nonnunquam animi ægritudines vitârunt. Sed quod illi interprete Iuniano aſſequebantur, animaduerti quoſdam haudquaquam ſummæ nobilitatis, ſed homines tenuiſſimos & ſortis infimæ, abſque vllo interprete aſſequutos, & ſomnio tantùm præmonitos, imminentem cladem aut futurum exitium, & pleráq; incommoda vitaſſe, veriſſimáque,qualia futura viderant, ſomnia extitiſſe:quod genus Græci ὄραμα,hoc eſt,viſionem dicunt.Nuper in Veſuuino meo familiaris meus quiſpiam fuit, homo alioqui exiguæ ſortis,obſcurus & egens, ſed tamen ſpectatæ fidei, & exempli recti, qui ouium greges cuſtodire ſolitus, cùm eſſet grauior annus, & valetudine nō bona,eam curam vnico quem habebat,filio delegarat.Accidit,dum procul à ſtabulo ipſe & filius ſub paruulo lare noctu decubarent,ouem quandam à lupo circunuentam,ſibi in ſomniis obuerſari,il-

liúſque dentibus opprimi & lacerari viſam, quo ſomnio expergefactus ſenior, filium qui vnà decubabat, excitauit, vtque ad gregem properè accederet, acclamauit: nanque ouem, cuius etiam nomen referebat, à lupo circunuentã dilaniari dixit. Qui cùm illuc excitatus pergeret, eandem, quam pater prædixerat ouem, à lupo lacerari atque opprimi inuenit, veriſſimúmque, & quale pater prædixerat, inſomnium expertus fuit. Matrona inſignis, multi & celebrati nominis, dum Neapoli degerem, referre mihi ſolita eſt, quamcunque in ſomniis imaginem vidiſſet, eandem ſibi poſtera luce repræſentari. Eaque magnæ admirationi apud reliquas matronas fuit, quòd ſæpius quæ ſibi die euentura erant, ſomnio monita, futura prædiceret. Sed præ omnibus quæ notauerim, res eſt memoria & admiratione digna, quam ego nuper expertus ſum, & reprobaui. Iacebat in lectulo Marius alumnus & cliens meus, cuius ego ingenium & animi indolem ſæpe demiratus ſum. Is cùm per quietem matrem defunctam efferri, & funus apparari vidiſſet, grauiſſimos gemitus & lugubres querelas, quamuis ſomnio confuſus, edebat: quem cùm excitari iuſſiſſem, & cauſam tam luctuoſi gemitus requiſiſſem, retulit matrem vita functam, ſibi per quietem viſam efferri, & funerari. Obſeruaui ego diem, & tempus quo ſpecies hæc obſeruata fuerat, notaui. Haud multo pòſt nuncius defunctæ matris ad me venit: à quo cùm diem requiſiſſem, conuenit, ipſo die, quo mater per quietem efferri viſa fuit, illam è vita exceſſiſſe. Quibus exemplis admonemur, vt eſſe præſcita quieſcentis animi, & diuinationes, humanæque mentis præſagium, quaſi vaticinium futurorum diuinitus mortalibus datum per ſomnia, credamus.

Quæ forma caſtrorum, qualiſque diſciplina olim fuit. & quot portæ in Romanis caſtris eſſe conſueuêre.

CAP. XII.

QVibus caſtrametandi ſcientia, & idonea caſtris loca eligendi, & nota & perſpecta & cognitio fuit, cuius rei gloria Pyrrho Epirotæ præcipua fuiſſe traditur, quíque militaris diſciplinæ præcepta diligenter exequuti ſunt, hoc annotaſſe literis accepimus, vt pro loci qualitate vbi caſtra metanda forent, próque anguſtia & laxitudine aut militari multitudine, ita ſe duces caſtris capiendis inſinuent. Sed neque eadem figura & habitu, neque eiſdem in locis ſemper caſtrametari

Caſtrorũ aliâ atq; aliâ figura.

caſtrametari oportere, rectè arbitrati ſunt. Siquidem modò quadrata, modò trigona, plerunque rotunda, ex diſciplina Lycurgi, qui ita caſtrametari docuit: nonnunquam lunata, & hemicycla caſtra habere, interdum planis & patentibus campis, nunc arduis, & accliuis in locis, plerunque demiſſa valle, nunc in colle edito, & ſummo iugo caſtra communire: nonnunquam terræ ſitu difficili, & impedito ſaxis præruptiſſimis loco munito, vt ſi qua maior vis ingruat, milites in tuto ſint: & ſicut loci natura tempúſque patitur, caſtra & munitiones extẽdere: vt opportuna aquatio, ne ſiti & laſſitudine cõficiantur: vt lignorum, vt pabuli copia ſit: ne commeatu, néve re frumẽtaria prohibeantur, haud paruum munimẽtum eſſe putauere. Præcipuè cauendum, ne collis aut iugum immineat, vnde proſpectus caſtrorum, & ſubita incurſio fiat, néuę ſylua denſa, aut latens foſſa, vel ſinus occulti iaceant, vnde latebræ hoſtium & inſidiæ parari, aut tacito ſpeculatu pericula oriri poſſint. Portæ quoque caſtrorum, vt pro amplitudine pauciores potius, quàm plures conſtruantur, eſſe cùm facilius tum etiam vtilius, idque percommodum fuiſſe & ſalutare. Tametſi in Romanis caſtris multiplices aliquando portas nonnulli exemplis adnotarint: quod ideo ſeruatum eſt, ne quid eruptionem ſubitam in hoſtes demoretur, vtque omnibus portis effuſus equitatus, vno impetu in hoſtes diuerſi irrumpant. Sed tamen vbi ampliſſima erunt caſtra, & quanuis latè fuſa, ibi quatuor ad ſummum portas conſtitui conuenire: minora verò & anguſta, duabus cõtenta eſſe debere, omnes fermè conſentiunt: Quarum ſicut nomina diſtincta, ita diſſimilia fuere munia. Prima enim Prætoria, quæ & Quæſtoria dicta eſt: ſiquidem in Romanis caſtris, & pretorium ducis & quæſtorium fuit, prout prætor, aut quæſtor caſtris & legionibus præerat: quæ vel orientem ſolem ſpectare, vel è conſpectu hoſtium dirigi conſueuit. Quod eò fit, vt ſi quando ad arma conclamatum foret, ſine tumultu extra caſtra contrahi multitudo, & explicari ordines, ſignáque educi poſſint. Etenim vbi acie decernẽdum erat, illinc cohortes educi, & copiæ admoueri ſolebant. Vbi etiam militum ſtatio compoſita, inſtructáque ad ſubitos conatus eſſe debebat, cui etiam Principali nomen datum. Altera à tergo caſtrorum Decumana, eo quòd ampla & patens: ex qua deſertores, & facinoroſi, in quos iure militari animaduertendum erat, educuntur, & pœnis coërcentur. Tertia principalis,

Quid præcipuè cauendũ in caſtris locandis.

Portæ caſtrorum.

Quare multiplices portæ in caſtris Romanis.

Diuerſis caſtrorum portis, diuerſa nomina tributa.

Caſtrorum locus.

Statio Principalis.

Decumana ſtatio.

lis, ex qua principes & ſummi duces velut ex poſtico, ſi quando vſui foret, opem ſuis laborãtibus ferre, ordines tendere, & milites educere conſuerant. Via quoq; quæ ad portam ferebat, Principalis dicta eſt. Quarta poſt prætorium, Quintana dicitur: quippe per eam cõmeatus in caſtra conuehi, & rerum vtenſilium copia venalis exponi: inde etiam merces ad vſum militaris multitudinis, quæque bello vſui forét, importari & exportari ſolita. Hoc quoq; inter exempla relatum eſt: quod & Fabius Maximus, & pleriq; imperatores præcipiebant, exercitum itineribus, & locorum mutatione crebrò fatigari, potius quàm vno in loco in caſtris ſedere, eſſe cùm tutius, tum ad diſciplinam militarem nobilius. Id quod Cyrum apud Xenophontem nouimus factitaſſe. Quamuis nonnulli, caſtrorum crebram mutationem præ ſe ferre turpem fugam, & exercitus alienationem, duxere. Fuitque præcepto militari obſeruatum, vt vigiliarum vices tubæ in caſtris per interualla ſignificent: & ſi quando hoſtes in conſpectu ſint, pro portis caſtrorum ſingulæ ſtationes, & expeditæ cohortes, diſpoſitis excubiis, inſtratis equis frænatíſque, pro vallo excubent, vt omnia militari cuſtodia vigiliíſq; tuta firmáque ſint, ne paratis inſidiis, & omni aditu præſepto, nudata cuſtodiis ſtationibúſq; caſtra hoſtes adoriantur, & nec opinantes inuadãt, cædibúſque & rapinis pateãt. Paulus verò Æmylius, vt attentiùs cuſtodiæ contra ſomnum repugnarent, nocturnas vigilias ſine armis fieri, & inermes milites vigilare iuſſit: quod multi poſtea duces exequi magno ſtudio curauerunt. Tametſi veteri exemplo ſtationes vigiliæq; diurna nocturnáque munia ab armatis in caſtris fierent: ita vt ferant militem, quia vallum non accinctus gladio, & alium, quia pugione tantùm accinctus foderet, capite luiſſe. Arma enim veteres membra militum duxere. Fertúrque Epaminundas, cùm cuſtodias ſtationéſq; circuiret, vt diſciplinã exemplis ſtabiliret, ſopitum militem gladio transfixiſſe, aſſerens, quòd qualem inuenerat, talem reliquerat. Auguſtus quoque manipulares milites ſtatione deſerta, & centuriones morte mulctauit. Caius verò Cæſar, vt ad ſubitos conatus diſpoſita præſidia haberet, duas ſæpe legiones pro caſtris excubare iuſſit, vtq; in diſponendis caſtris, tendentium ordines, & deſcripta ſuis quæque partibus loca, ac iuſta itinerum interualla diſtincta ſint: vtque tribuni militum in principiis iura dent, indéque milites ſignum petant, ac in ſtationes & vigilias

Via Principalis.

Statio Quintana.

Exercitus crebrò exercendus.

Vigilia in caſtris.

Arma militũ membra.

Animaduerſio in dormiẽtes in ſtationibus.

Alia diſciplina.

eant: etiã vt in prætorio Imperatoris tabernaculum, quod Auguſtale dicitur, tendant, ibíque pro tribunali ſedere, claſſicúmque apud eos cani, quotieſque dimicandum foret, pugnæ ſignum ab his tribuni perere debeant. Cyri verò tabernaculum apud Xenophontem hyeme pariter atque æſtu orientem versùs, aut in caſtrorum medio, quòd locus munitiſſimus foret, ſtatui conſueuit. Ea enim regio ſummis ducibus dabatur. Alexandri Magni tabernaculum ſtatuæ circuncingebant: in quo traditur mirũ, cùm ad Oxum amnem ſtatueretur, fontem manantis olei ſcaturiſſe. Philippus autem pro vallo caſtrorum nonnunquam in conſpecto maximè tumulo tabernaculum fixit. Quæ quidem ex corio & pellibus, modò ex ſaccis aut ciliciis pilis contextis conſtruebantur. Numidæ ex calamo & ſtramento, Nomades centonum inſtar tectoria intexebant, multi ex tabulis & cratibus: fuítque more nouitio ſeruatum, vt in principiis caſtrorum, aut iuxta tabernaculum ducis, templum vel ædiculam ſimili exemplo milites conſtruant, intra quam ſigna & aquilam venerarentur & ſeruarent: vnde cùm opus eſſet, extra caſtra educi poſſent. Illud quoque notatum, per exploratores centurionéſque, Romanos duces priùs explorato & præuiſo locum caſtris ante capere conſueſſe: quotieſque motis caſtris loca mutanda forent, militari more vaſa priùs conclamari, & colligi: vtque itineri ſarcinas aptent, admoneri, ne quid ignari imprudentéſque præpropera feſtinatione prætermittãt. Vallúmque caſtrorum ex ceſpite aggeſta humo, aut mole & aggere contra fluminum impetus: nonnunquam ducta ingenti foſſa, vel lapidum coge ſtis molibus: plerunque arboribus obiectis, prout materia ſuppetebat à tyronibus, præfecti caſtrorum iuſſu, communiri. Quæ quidem foſſa perſæpe fuit duodecim pedum, & ſi detur occaſio, latitudine quàm ampliſſima, ne quis illam & munitiones tranſcenderet. Vallum verò tantæ craſſitudinis, quòd nullo telo, nullóque tormento traiici poſſit. Quæ quidem munimenta, ſi quando hoſtis propinquus foret, firmis ſtationibus diſpoſitis, vt armati inermes & operi intentos tuerentur, fieri ſolebant. Germani tamen, & Gallorum pleraque gens, pro vallo diſpoſitos habebant currus mutuo nexu. Romani magno diſcrimine, nouo munimenti genere, clitellas & coniectas ſarcinas pro aggere oppoſuere. Cæſar ad Mundam, cùm materia deficeret, cæſorum hoſtium factis aggeribus,

Auguſtale tabernaculũ.

Ducum ſummorum locus.

Tabernacula ex quibus apud diuerſas gentes.

Templũ iuxta tabernaculum ducis.

Vaſa conclamari.

Vallum caſtrorum.

Foſſa duodenũm pedum.

Valli craſſitudo.

Germa. & Gallorum vallum.

Vallum Romanorum.

geribus, & humanorum corporum ſtrue caſtra vallauit. Nicias verò dum ad Syracuſas ſedet, cùm eſſet pro vallo pugnandum, incendio machinarum, quibus caſtra vallauerat, hoſtium vim propulſauit. Quódque in caſtris Romanis poſtquam vallo foſſáq; communita ſunt, equo inſidentem militem, niſi cum acie dimicandum foret, haud facilè perſpectum eſſe: neque longiùs à tubæ auditu, niſi Imperatoris aut tribuni iuſſu, militi extra munimenta abire licuiſſe: qui contrà fecerat, in eum militaris animaduerſio erat. Idque ideò cautum, ne vagi milites ſolutiore cura obambulantes, in hoſtili ſolo temerè progreſſi, cædibus eſſent & periculis obnoxij. Quódq; mulieres in caſtris intereſſe, aut cum militibus turpi conſuetudine verſari non decebat. Mulieres enim caſtra ſequi apud maiores magnæ turpitudinis erat, & ſeueriſſimæ animaduerſionis. Quare Scipio Æmylianus Maximus Imperator, & qui imperatorias artes callebat, bello Numantino collapſam militiæ diſciplinam, & diſſolutum morem in omne licentiæ genus, eiectis multis millibus ſcortorũ reſtituiſſe fertur, ad opúſque milites traduxiſſe, ſtantéſque prandere coëgiſſe, & cocti nihil veſci. Metellus in Africa laſciuientem exercitum, & prauis moribus inſtitutum, correpta caſtrorum diſciplina, emendauit. Alexander quoque Macedo, depulſis piſtoribus & cocis, ad prandia, itinera nocturna: ad cœnam cibi viníque parcitatem ſe habere dixit. Quibus diſciplinis imbuti milites, in fide & officio manſere, ſæpiſſiméque fuiſſe perſpectum, quòd in quibus locis hoſtes caſtra metati fuerant, inibi Romani exercitus eadem caſtra operibus ſepta habuere, tunc præcipuè, quum hoſtium veſtigiis inhærendo, illos haud facilè aſſequi poterant. Quod ne fieret, ſalubri conſilio prouiſum fuit, vt abituri milites vetera tabernacula & munitiones incendant: ne quando illa hoſtium receptus forent. Erat quoque vetus conſtitutum, vt quoties duo ſimul conſules prætoréſve contra hoſtes, duos conſulares exercitus, multáſq; legiones ducerent, quò faciliùs tantæ multitudini præeſſent, diuiſa caſtra, copias, & præſidia haberent, & munia belli partirentur, ne confuſa imperia & decreta ambigua forent. Quod æuo ſuccedente à Domitiano vetitum fuit: is enim geminari legionum caſtra prohibuit, ſub vnius imperio, & vnis caſtris ſatiùs regi milites arbitratus. Horum caſtrorũ formam in locis compluribus etiam nunc extare, vallíque &

Vallum ex humanis corporibus.

Alia diſciplina.

Alia diſciplina.

Alexandri apophthegma.

Abituri tabernacula incendebant.

Domitianus geminari caſtra prohibuit.

ſoſſarum altitudines, & egregias munitiones firmo munimento relictas, nos recentiſſima memoria vidiſſe, & ſingulas portas adnotaſſe, quæ ſpecies illius veteris inſtituti, magnum nobis documentum fuit, libenter meminimus.

Quot cognominibus Fortuna dea apud Romanos cognominata, & quibus templis donata fuerit.

CAP. XIII.

INter numina pleraque quæ veteres habuere, olim à Romanis Fortunam eximiè cultam, ſcriptum in antiquitatibus & traditum eſt. Idq; ex eo coniectari licet, quòd plures illi ædes fuiſſe, ac diuerſis nominibus deam denominari, vulgò proditum eſt. Primus enim Ancus Martius Fortunam virili cognomento dedicauit: vt verò plures certioréſque, Seruius Tullius Paruæ Fortunæ ædem conſecrauit primus. In qua æde ſignum ſua prætexta ornatũ dedicaſſe, & longo tempore manſiſſe incorruptum autores tradunt. Cauſam fuiſſe crediderim, quòd tenuis ipſe & parui cultus, vt tum res erant, quódque ex captiua natus, Fortunæ beneficio regnum aſſequutus foret, propterea templo illam ſacraſſe, próque dea coluiſſe, tanquam gratiam meriti ferret: quam quidem ita cumulatiſſimè retulit, vt non vna æde illam recepiſſe aut conſecraſſe ſatis fuerit: ſiquidem regnum aſſequutus, Fortis Fortunæ, Primigeniæ, & Maſculæ mox Proſperæ, & Virilis Fortunæ templa eundem erexiſſe fama vulgauit. Quod quidem Fortis Fortunæ templum extra pomœrium fuiſſe in hortis à Diuô Cæſare populo legatis iuxta Tyberim, mox Tiberij tempore dicatũ: Primigeniæ verò in colle Quirinali, autores memorant: quam ædem Domitius prætor vrbanus poſtea dedicauit, licèt alteram Primigeniæ ædiculam Publius Sempronius conſul ſecundo Punico bello vouiſſe & voti reus dedicaſſe feratur. Extátque veterum monumentis, eundem Seruium Primigeniam & Obſequentem fortunã in Capitolio ſacraſſe, illámq; præcipua religione coluiſſe. Proſperæ verò in foro boario fuit: Virilis autẽ Fortunæ templum extra vrbem ad Tyberis ripam, in quod mulieres quæ dabantur nuptui, frequentes ventitabant, & corpore inuelato ſingula membra, ne quo morbo vitióq; affectæ forent, aut labe aliqua tenerentur, detegebant. Aucto poſtea imperio, cùm de Veientibus Caruilius conſul triumphaſſet, æríſque grauis

Fortuna maſcula. *Parua fortuna.* *Fortunæ diuerſa cognomina.* *Primigeniæ Fortunæ templum.* *Obſequentis.* *Proſpera.* *Virilis.*

grauis trecenta nonaginta millia in ærarium detuliſſet, de reliquo quod ex manubiis & omni præda exactum fuit, Fortis Fortunæ ædem, propè illam quæ à Seruio Tullio dicata fuerat, faciendam locaſſe, T. Liuius autor eſt. Cuius dies annua octauo Cal. Iulias celebrabatur, quo tempore Haſdrubal periit, & Maſiniſſa Siphacem bello vicit. Muliebris verò Fortunæ phanum Latina via, IIII. ab vrbe miliario, in quo loco Coriolanus matris precibus ſiue imperio adactus, ab vrbis excidio temperauit, Romæ conſecratum dedicatumq; haud fermè quiſquam eſt, qui ignoret: cuius ſimulacrum non ſemel humanam emiſiſſe vocem ferunt. Fuiſſe quoque Viſcatæ Fortunæ templum, quòd eius illecebris multi capiantur, denominatæ: quin etiam Equeſtris iuxta lapideum theatrum, ad quod Q. Fuluius Flaccus ex Laciniæ Iunonis templo marmoreas tegulas detulit: que mox ob religionem eodem relatæ fuere. Ac Bonæ, Reduci, Euelpidi, & Atropheæ, nec non Conuertenti, Beneſperanti, Propriæ, Virgini, & Seyæ fortunæ templa, non vno tempore conſtructa, multi aſſeuerant. Tametſi equeſtris fortunæ ædem Romæ nullam fuiſſe aliqui contendant, niſi apud Antium. Hanc ædem Fortunæ Seyæ à Seruio Tullio antea erectam ex phengite lapide mirifico opere Nero princeps inſtaurauit, ita vt foribus opertis diurna ibi lux videretur: in qua Seruij Tullij ſimulachrum tecto vultu toga ſuperiniecta, diu manſiſſe dicitur, quaſi vt lateret Fortunæ dedecus, quòd ſerua natus imperitaret. Conuertens autem Fortuna, quòd homines ludificatur, quodque per omnia humana agitat, ac paruis momentis magnas facit mutationes, in eodemq; veſtigio nunquam diu ſtat, dicta denominataq; eſt, quæ à Grȩcis τύχη εὔριπος quaſi æſtuans dicta. Legitur quoque Fortuna Calua, quam ſub tecto nominare, religio non ſinit: & Fortuna Reſpiciens, cuius ædes iuxta templum Iouis Victoris erat. Et Fors Fortuna, quæ ædem trans Tyberim habuit: & Fortuna Propria, cuius delubrum in Palatio eſt, & ad portam Collinam fuiſſe tres Fortunas, de quarum nominibus ambigitur: ædem quoq; Fortunæ intra portam Carmentalem, & malæ Fortunæ in Exquiliis, vbi ſacellum Larium fuit, ſub idem tempus dedicatas inuenimus. Hanc, quæ intra portam Carmentalem ſita erat, quandoque incendio abſumptã, triumuiri reficiẽdis ædibus à ſolo collapſam refecere: illã verò, quæ in Exquiliis, non vt opem ferret, ſed ne obeſ-

Muliebris.
Viſcata.
Equeſtris.
Seya.
Conuertens fortuna.
Calua.
Reſpiciens.
Fors Fortuna
Propria.
Mala,

Fortunæ ſimulacra diuerſa.

ſet,ſicut Febris phanum, & plęraque numina Romani perſanctè coluere. Eius verò ſimulacrum manu altera cum cornu copiæ,altera gubernaculum geminum verſans effingebatur. Nõnulli habitu fœmineo furenti ſimilem, cœcam & exoculatam ſuper volubile ſaxum effinxere, quòd nullo delectu opes ad malos & indignos conferat, quódq; vaga, inconſtans,& inſtabilis foret. Quare Apelles Fortunam ſedentem effinxiſſe dicitur,eò quòd nunquam ſtaret:ſed quos fouiſſet indulgēter,mox de gradu deiiceret.Aliqui ſine pedibus illã exculpſere, ſed manus & pennas tantùm adhibuere,vt ſi manus porrigeret,pennas comprehendere non ſineret. Bupalus verò Fortunæ ſimulacrum feciſſe dicitur primus, polum habens in capite & altera manu cornu Amalthexæ. Alij vitream,quòd puncto temporis frangitur,ſtatuêre Fortunã. Cuius ſimulacrum ex auro fabrefactum velut ſacratiſſimũ in cubiculo Imperatoris poni, & poſt obitum in ſucceſſoris tabernaculum transferri Spartianus memorat.Fuítque obſeruatum, illos qui Fortunam religioſè colerent,magnis ſæpè incrementis auctos, qui verò minimo cultu,aut deſpectui habuiſſent, pluribus incommodis fuiſſe dehoneſtatos. Propterea Timotheus Cononis filius, quòd fortunæ ſucceſſus ſibi adſcriberet, neque illi, vt par erat, gratiam ferret, licèt magnus Imperator, de gradu deiectus & infœlici pugna victus, atque in exilium actus fuit. Galbæ quoque, qui Fortunam Tuſculanam torque fraudarat,illúmque Capitolinæ Veneri dedicarat, in ſomnis Fortuna queri viſa eſt, quòd ſe promiſſo fraudaſſet, breui ſe quoque erepturam quod dederat, interminata eſt, quod mox fuit ſua morte ſubſequutum. Sed quod de Mala Fortuna & Febri, idem de Poſtuerta & Proſa, quarum Romæ duæ aræ fuere, ac de Vœioue, Timore & Pallore, atque Auerrunco & Robigo diis, dictum accepimus. Siquidem huiuſcemodi numina, ne quid obeſſent, néve aliquid afferrent incommodi, Romani perſanctè habuere, quos cane & oue placabant. Fuit enim Væiouis ædes inter Capitolium & arcem inter duos lucos. Febris verò phanum triplex, vnum in capite vici longi, alterum in palatio, tertium iuxta Mariana monumenta; cuius adhuc extare veſtigia plerique aſſerunt. Quæ numina à Græcis originem duxiſſe crediderim: quippe Athenienſes Contumeliæ & Impudicitiæ aras ſacrarunt, vt à contumeliis & probris auerterent. Lacedæmonij, Morti & Timori, atque

Fortunæ ſimulacrum in cubiculo Imperatoris.

Fortunæ cultores & deſpectores.

Dij nocentes.

Vaiouis templum.

Febris templa.

aliis affectibus templa dicarunt. Miſericordiæ quoque, Pudori, Famæ, & Appetitioni Athenis viſuntur aræ. Romani Vitulinam deam, quòd lætitiæ præeſſet, magno cultu ſemper habuere. Etiam Paupertatis & Senectæ apud Gades ſacella oſtenduntur. Et Oetæi Herculem Conopium, ne prouinciam infectã culicibus redderet, venerati ſunt. Nam culices Oetæi conopas vacant. Sicut de Apolline Culiciario proditum eſt, qui in Attica colebatur, quòd infeſtos culices ex agris propulſaret: & Hippothonus Iupiter apud Erythræos, & Erythibius Apollo apud Rhodios habentur maximi. Erythibam enim Rhodij rubiginem dicunt. Bœotij quoque Apollini Pornopioni ſacra facere dicuntur, ne muribus prouinciam redderet obnoxiam. Apud eos enim mus pornopios nuncupatur. Et tametſi Fortunæ præcipuum numen Romæ fuerit; non minùs tamen apud alios culta celebratáque eſt. Nam Ferentano in oppido, & in Algido, atque Antij, Equeſtris Fortunæ templum, & alterum Præneſte ſatis vetuſtum, & multa religione inclytum viſebatur, vbi ſub imagine duarum ſororum colebatur; ex quo conſulentibus certa edi oracula putabant: vbi Sortes primùm à Numerio Suffio ſitas fuiſſe fama fert, ſicut Lyciæ fons, ſortes antiquiſſimis characteribus, quibus futura prænoſcuntur, emittere traditur. In Eubœa quoque Rhamnis vrbs fuit; in qua Fortunæ templum habebatur maximum, & multis cæremoniis ſacrum. Præ cæteris autem Syri Fortunam impenſiùs coluiſſe feruntur: cuius ſimulacrum ad Orontem ſummo ingenio & arte, vt Pauſanias ait, à Sicyonio Eutychide effectum erat: ſicut Athenis in Prytanio ſimulacrum ἀγαθῆς τύχης ſupra omnium ſæculorum memoriam inſigne colebatur.

Vitulina dea. *Hercules Conopius.* *Apollo culiciarius.* *Iupiter hippothonus.* *Apollo Erythibius & Pornopion.* *Fortuna cultus apud exteros.* *Sortes.* *Rhamnenſes.* *Syri.*

Quoties opima ſpolia cæſis hoſtium ducibus Romam relata fuerint; & quoties Iani templum clauſum, aliáque ſcitu non indigna.

CAP. XIIII.

Opima ſpolia, quæ regib. ducibúsq; hoſtium cæſis Ioui Feretrio in Capitoliũ ferebantur, ter ſolùm à Romanis ducibus, qui fortè ſtrenuámque operã reipub. nauarũt, delata fuiſſe comperimus. Prima Romulus vrbis autor & parẽs de Acrone Ceninenſiũ duce, poſt raptas Sabinas detuliſſe fertur, quo tempore Iouis Feretrij templum dicauit. Fuere enim Ceninenſes ex Sabinis, Latio propinqui,

Prima ſpolia opima. *Iouis Feretrij templum.*

qui vnà cum Cruſtuminis & Antennatibus ob raptarum contumeliam contra Romanos primi ſumpſère arma. Iouis verò Feretrij templum fuit in vertice Capitolini montis, exiguum ſanè & anguſtum: ſed religione ſanctum, & propter vetuſtatem longè primum. Neque magno pòſt interuallo Cornelius Coſſus dux ea tempeſtate inclytus ſecunda detulit ſpolia de Larte Tolumnio, rege Veientum, quem acie vicit, & manu confecit. Veientes enim gens Hetruſca fuere, cum quibus & Romanis multiplici bello, & propè aſſiduis cladibus de imperio ſæpe dimicatum eſt. Tertia Claudius Marcellus manu ſtrenuus & bonus Imperator, de Viridomaro Gallorum duce, ſeu Britomarto apud Claſtidium victo, opima ſpolia reportauit. Cum Gallis enim & Romanis ad internecionē, & ſæpe Marte atrociſſimo diſſenſum eſt, ſed hi Inſubres fuere accolę Alpium, qui poſt Senones arma contra Romanos tunc & ſæpe aliàs moliti ſunt. Feretrius verò Iupiter, vel à ferendo, ſeu feriendo dictus, quaſi vt ducem dux feriret, ſe propitio & iuuante effectum ſit. Ex cuius æde ſi quando fœdus ferire aut pacem Feciales inire vellent, ſicut ex Capitolina arce verbenam & gramen cum terra euulſum, ita lituum & lapidem ſilicem, quo fœdus percuterent, ſumere mos erat. Opima verò, vel ab opibus, vt ait Varro, vel ab inuicto opere, cum victoribus tantum laudis acceſſerit, nomina ſumpſere, ſeu quod fidei propius eſt, opima ampla dici, ſicut opimam prædã, & opimũ bouem dicimus. Hæc niſi duces, regéſque, quorum auſpicio res geruntur, ſuiſmet corporibus dimicantes, hoſtium ducibus detraxerint, necémque & exitium intulerint, haudquaquam opima dici voluêre. Fuere qui crederent Ioui Feretrio ſpolia opima, prima trecentis aſſibus: ſecunda Marti, octoginta: tertia Quirino, aſſibus centum, ex commentariis Numæ præmio conſtituto, fuiſſe conſecrata. Sed admonuit me huius rei mentio, venítque mihi in mentem id quod veterum monumentis extat, ter quoque templũ Iani, pacatis vndique populis, ocióque & pace compoſitis, quandiu Romana res ſtetit, clauſum fuiſſe. Ex qua re coniectari licet, Romanos à gerendis bellis, & ſtrepitu armorum: parum ocij & laxamenti habuiſſe: atque ideò militari vſu aſſiduo, manu prõptos, fortéſque bellatores euaſiſſe. Semel à Numa templum Iani clauſum fuit, per id tempus quo Romæ regnauit, annis ferè IIII, & XL. quo tempore Ianum ad infimũ Argileti indicem

Secunda ſpolia opima.

Tertia ſpolia opima.

Feretrius Iupiter vnde.

Opima ſpolia vnde dicta.

Iani templum quoties clauſum.

dicem belli pacíſque conſecrauit, cùm populus Romanus tranquillam pacem ageret, & à belli tumultu homines ad deorum cultum curámque reuocaret. Iterum poſt primum Punicum bellum, cùm ad Ægades inſulas nauali prælio contra Carthaginenſes fœlici victoria pugnatum eſt, ab vrbe condita anno ferè quinquageſimo, icto cum Carthaginenſibus fœdere à Luctatio, Marco Attilio, & Tito Manlio COSS. Quo tempore diutino bello fractis animis, vectigalis & ſtipendiaria populo Romano Carthago facta eſt, ſed breui tempore: tertiò imperante Cæſare Auguſto, poſt bellum Actiacum, Antonio & Cleopatra victis profligatíſque, pace terra maríque parta, cùm tot diſſonas gentes nationeſque ſocietate & fœdere iunxiſſet: & à ciuili diſſenſione, aſſiduíſque cladibus populus reſpiraſſe, & quietis imaginem ſumpſiſſe viſus foret. Qui tamen ter Ianum clauſiſſe dicitur poſt Actiacam victoriam: primò, quo tempore Auguſtus fuit conſalutatus: ſecundò, poſt Cantabricam: tertiò, cùm à cunctis orbis partibus res pace compoſuiſſet. Poſt quos Nero princeps, & deinde Titus Cæſar, euerſa Hieroſolyma, & bellis confectis, Iani templum clauſiſſe feruntur. Quod quidem templum ad infimum Argileti, medium circa forum, contra Capitolium fuit, forma quadrata, haud multæ amplitudinis. Siquidem cùm Iani ſimulachrum & aram tecto clauſiſſet, non multum vltra ſpatij occupauit. Et ſicut duplici facie & bifrons effingebatur, ſic binis vtrinque foribus munitum erat, vt alteris orientem ſolem, alteris occidentem proſpectaret. Ipſum deinde ad forum Tranſitorium tranſlatum memorant, captíſque Faleris quatuor portarum fuiſſe extructum, quòd Iani ſimulachrum cum frontibus quatuor, multo æuo vetuſtum, ibi erutum fuiſſe dicerent. Aliud quoque Iani templum ad forum Olitorium conſpicuum fuit: quod C. Duillus, qui triumphum naualem egit, primus extruxiſſe fertur. Ad hoc templum, bellum ſuſcepturus conſul, frequenti ſenatu, primoribus patrum ac militibus comitatus, accedebat. Ipſe incinctus ritu Gabino, ſolemni more fores templi recludebat. Is verò amictus erat toga ſuper tergum ſic reiecta, vt lacinia reuocata hominem cingeret. Qui habitus veſtitúſque ex eo ſumpſit ortum, quòd Gabini cùm operarentur ſacris, repentino hoſtium incurſu, vt erant incincti zonis, ab aris ad præliũ profecti, inſignem de hoſte tulêre victoriam. Quod compar fuit cum eo, quod de Pauſania autores

Carthago vectigalis populo Rom.

Templa Iani.

Templi Iani bina fores.

Belli ſuſcipiendi initium.

Toga Gabina.

produnt, qui cùm extra militum ſtationem ſacrum facèret, Lydos repentè incurriſſe, & ſacrificij apparatum diſiecìſſe: ipſúmque & comites, vt erant inermes loris proſecutos Lydos fugaſſe: inde inſtitutum manſiſſe, vt Lacedæmonij in ephebos flagris deſæuirent. Inde è columella, quæ pro Bellonæ templo ſita erat, haſtam conſul iaciebat: ſicque acerrima bella & maxima pro aris focíſque, próque imperio indicebat. Eius verò ſimulacrum cum claui effingebatur & virga: dextra, trecentenarij: ſiniſtra, ſexagenarij quinarij numeri figuram, quot diebus annus terminabatur, manu ſignificans: quippe veteres geſtu manus modò dextræ, nunc ſiniſtræ, & digitorum depreſſione, aut circunflexione, ſæpe annos dinumerarunt. Siquidem digitus minimo proximus complicatus, ſenarium oſtendit numerum: circulare digitos ſiniſtra, modò decem, nunc triginta: palma porrecta, XL: ſuperiore verò digito depreſſo, LX: ſignificari tradunt: Centenarium verò numerum de ſiniſtra transferri in dextram: & iiſdem digitis quibus in læua, ſed non eundem numerum dèſignari. Aliúſque geſtus alios numeros figurauit. Nonnulli Ianum ita effinxere, vt in dextra T, notam haberet CCC: in ſiniſtra verò, Z E, LXV. denotarent. Cui etiam duodecim aras (quot menſibus annus claudebatur) Romæ dicatas Varro ſignificat: ſicut in agro Lariſſeo, iuxta Magneſiam, portus Achiuorum duodecim habuiſſe aras: & iuxta Ilium Lecti ara XII. diis dicata ferebatur. Dionyſius tyrannus iunior, vt notam dierum totius anni traderet, in Prytaneo Tarentino fixit candelabrum, in quo tot ſuccendebantur lychni, quot anni dies erant. Perſici quoque reges trecentos ſexaginta quinque iuuenes puniceis velatos amiculis, pro numero dierum totius anni qui lateri aſtarent, promptos & expeditos habuere. Ipſe autem cùm ſolennia exhibentur in præfatione ſacrorum, variis nominatur nominibus. Nam & Geminus pater, Iunonius, Conſuuius, Quirinus, Patutius, & Fluſius, pro multiplici poteſtate dicebatur. Cuius in foro ſtatua triplex fertur fuiſſe ad vnam conuenire creditores, ad alteram qui fœnus redderent, ad tertiam qui locarent. Sed præter Iani templum, quod pacatis vndique populis claudebatur, fuit Romuli templum in Quirinali, omni tempore clauſum, quod patefieri non decebat: quaſi arcanum haberi vellent, an humo tectus, an inter diuos relatus fuerit: tametſi Varro poſt Roſtra Romuli ſepulchrum fuiſſe dicat: quod inter

Belli indicẽdi cæremoniæ.

Iani ſimulacrum.

Numerare geſtu manus.

Iani diuerſa nomina.

Iani triplex ſtatua in foro Romano.

Romuli templum ſemper clauſum.

quiſſima vrbis monumēta adnumeratur. Ante cuius ædem, teſtante Plinio, duæ myrti fuere, vna patricia, altera plebeia: quæ pro augmento vel damno ſenatorij ordinis vel plebeij, modò fœcundè redundabant, nunc detrimento languebant. Apud Heleos Plutonis templum ſemel annis ſingulis aperitur, & quamuis patens, nulli ingredi fas erat. Corinthi quoque Neceſſitatis & Violentiæ phanum fuiſſe ferunt, à cuius limine arcentur omnes. Contrà verò, ædem Horæ perpetuò apertam Romani voluere, illiúſque aditum patere omnibus. Cur autem indicem belli pacíſque Ianum potiſſimùm ferant, variata memoria eſt. Sed tametſi in diuerſum autores trahant, illa nobis ratio potior & præſtabilior viſa, quòd cùm ſub præſide Iano temporum ratio viceſque habeantur, ideóque & bifrontem fingi, & tam anni principium, quàm finem Iano dicari conuenerit. Sic temporum qualitas, ſiue bellum, ſiue pax futura eſſet, ſub ipſius præſidio & tutela foret. Apertus, vt omnia hoſtilia eſſe, & cuncta bello ardere, velut contra hoſtes profecto deo: clauſus verò, tranquilla pace vigere, & ab armorum ſtrepitu procul eſſe deſignaret.

Myrti duæ ante Romuli templum.

Plutonis templum.

Neceſſitatis & Violentiæ templum. Horæ templum.

Ianus cur & belli & pacis index.

Verbum liberorum & parentum, in edictis prætorum quos comprehendat, & an ad omnes in infinitum extendatur.

CAP. XV.

IN edicto prætoris de in ius vocādo, ſcriptum eſt: Prætor ait parentem, patronum, liberos, parentéſque patroni patrónæve, in ius ſine permiſſu meo ne quis vocet. Quærebatur apud iuris ſtudioſos, qui tunc animo vacuo & ſoluto in foro conuenerāt, cùm prætor coërceat hoc edicto illos, qui ſe priùs non adito, parentem aut patronum, parentéſve, aut liberos patroni, in forum vel iudicium traxerint: num is qui auum paternum, qui ſupra parentem eſt, vel qui nepotes patroni, aut pronepotes, qui inferiores ſunt, ſine permiſſu prætoris in iudicium vocarit, pariter in edictum committat, perindéque mulctandus & coërcendus pœna ſit. Quod eſt dicere, num parentis nomine, aut liberorum, ſuperiores ſupra patrem, aut inferiores vltra filios comprehendantur edicto. Anceps quæſtio fuit inter veteres iuriſperitos, & diu in vtranque partem agitata, plæríſque arbitrantibus in conſularibus edictis: & tribunitiis rogationibus tanquam diuerſa dici liberos, nepotéſque. Multis contra opinantibus, maximéque antiquorum opinionem

probantibus,

probantibus, qui cenſuerunt parentis nomen ad tritauum vſque extendi: liberos verò, ad trinepotes: vltra hos, poſteriores nuncupari: ex aſcendentibus verò, maiores. Nos poſtea cùm in legum controuerſiis verſaremur, admodum eleganter in Caſſij commentariis in hanc ſententiam ſcriptum definitúmque inuenimus: qui legem duodecim tabularum interpretatus, tam in ſenatuſconſultis, quàm prætorum edictis nomen parentis ad ſuperiores, & liberorum ad inferiores ad vtrunque ſexum, & in infinitum extendit. Nec modò liberorum, ſed natorum nomen ad idem produci: liberóſque habere non eum dici ſolùm, qui plures, ſed qui vnicum habeat filium. In cuius ſententiam reliquorum iuriſperitorum opiniones poſtea conceſsêre. Caius tamen Caligula cùm nullum rapinis modum faceret, poſteros non vltra filios extendi, nequiter cauillatus eſt. Lampridius verò in Alexandri vita à vulgi ſermone non diuerſus, parentis nomine non ſuperiores modò, ſed cognatos affinéſque comprehendi cenſuit. Ex quibus ſine controuerſia liquet id, de quo verbis diſceptabatur, pari mulcta afficiendum, qui auum paternum, qui ſupra parentem eſt, vel patroni nepotes, qui inferiores ſunt, in forum vel iudicium traxerit, quàm qui parentem, aut patronum, vel patroni filios, inconſulto prætore in iudicium vocauerit.

Liberos habere qui dicantur.

Quæ & quot curiæ Romæ fuerint, & verbum curia ſine adiectione nominis, quam curiam deſignauerit.

CAP. XVI.

DEambulabam aliquando Romæ cum Pomponio Læto viro literarum & locorum veterum exequentiſſimo. Cúmque antiquitatis ſtudio ruinas vrbis & veterum monumenta, quicquid viſendum eſſet & memorabile, ſcrutaremur: in ruinis templi Pacis, grandioribus literis extantibus, effractum ibi marmor legimus hac inſcriptione: IN CVRIA HOSTILIA. Quærebat à me Pomponius, vbinam curiam Hoſtiliam quondã fuiſſe crederem. Cúmque me arbitrari apud Roſtra Hoſtiliam curiam fuiſſe, ibique Tullum Hoſtilium regem, curiam iuxta Roſtra conſtruxiſſe (authore Varrone) reſpondiſſem, Roſtra autem in foro eſſe Romano: ſiquidem ex roſtris nauium Antiatum ſuggeſtum in foro extructum legimus, in quibus clarorum virorum imagines, qui reipublicæ nauarunt operam, pro immortali gloria ſæpe ſtatui & coli ſolebant. Fuiſséque

duorum

duorum generum curias, vnum, in quo ſacerdotes res diuinas, ſacra, & cæremonias, cultúſque deorum curarent: alterum, vbi ſenatum de rebus publicis, & ad populum pertinentibus conſulerent. Quid tu, inquit Pomponius, cùm ſimpliciter curiam nulla cognominis adiectione apud autores legimus nominari, de qua intelligi oportere cenſes? Statuam enim Porſennæ accipimus iuxta curiam fuiſſe: ſed de qua intelligi deceat, non ſanè definitum eſt. Nam & Calabram curiam legimus iuxta Capitolium, quæ caſæ Romuli fuit proxima, quam ſine calatione aperiri non licuiſſe ſcribit Varro. Et veteres curias, vbi pontifices de ſacris ſacerdotiiſque, & religione deorum, déque cæremoniis conſulebant. Et Pompeij curiam, in qua ſenatus frequens eſt haberi ſolitus, ibíque Iulius Cæſar idibus Martiis coniuratorum manibus oppreſſus interiit. Et aliam cognomento Pompilinam, nouitia denominatione: & diui Iulij, quæ Iulia dicta eſt: & Auguſti curiam, quam in comitio ipſum conſecraſſe memorant: in quibus templa per augures, ne prophana eſſent loca, néve edita ſenatuſconſulta irrita forēt, inaugurata fuere. Et Ceruſiam quæ ſeniorum dicta, & Octauiæ, ſicut Leucadiam ac Saliorum: ſiquidem Salij propriam habuere curiam. Atque omnes denique curias ſuis nominibus notatas definitáſque videmus. Sed quia nullo nominis cognomento frequenter curiam apud autores legimus, de qua intelligi conueniat, equidem dubito. Tamen ſi me opinio non fallit, inquit Pomponius, memini Aſconium Pedianum dicere, Roſtra ad comitium, prope iuncta curiæ fuiſſe: nulla propria denominatione exprimens curiam, licèt aliò tranſlata, & noua poſtmodum facta ſit. Ex hoc arbitror, inquit, id quod neceſſario redundat, cùm in roſtris olim curia Hoſtilia fuerit, vt Varro & autores tradunt: cum ſimplici nomine curiam abſque cognomento enunciari videmus, antequam aliò tranſlata foret, de Hoſtilia, quam ibi legimus fuiſſe, intelligi oportere. Ad hanc curiam à dextera ſupra comitium Græcoſtaſis erat, ſtatio legatorum exterarum gentium & nationum. Ad quam ſi iniuriam queſti venirent, aut mandata haberent, accedentes præſtolabantur, & ſubſiſtebant. Athenis multiplices fuere curiæ, inter quas Cholargea præcipuæ nominationis, quòd inde Pericles oriundus foret: & Phylaidarum, ex qua Piſiſtratus: & alia magiſtratuum curia, vbi iura dabant, quòd Prytanion dictum eſt. Megarenſes verò cùm eo-

Curia duorũ generum.

Calabra curia.

Curia per ſe quid ſibi velit.

Græcoſtaſis.

Curia multiplices Athenis

Prytanion.

rum curiam, in qua Timalci tumulus fuit, inter mira & memoranda ducerent, tanquam quid viſendum & mirificum, propter maximas ſubſtructiones Marco Antonio oſtendiſſe dicuntur. Mox ſciſcitantes quid de illa ſentiret, arbitrati miris illam laudibus eius teſtimonio celebrari futilem & nullius penſi iudicauit. Cui haud abſimile eſt quod de Chiis proditur: qui cùm ex Chio marmore verſicoloribus maculis, vrbis muros tanquam quid mirum Ciceroni oſtentarent: magis mirum fuiſſe, ſi ex Tiburtino marmore illos conſtruxiſſent, allegauit.

Ciceronis dictum.

Quæ fuerint Romanarum tribuum nomina, & vnde dictæ denominatæq; ſint, & quæ apud exteros celebrantur.

CAP. XVII.

TRibus Romanas, quas quinque & triginta fuiſſe conſtat, vnde dictæ, quæque ſingulis nomina fuerint, quia ſubobſcura quæſtio eſt, nec ſatis obuia, in Veſuuino meo, dum ruri agerem, indagare viſum fuit. Romulum vrbis conditorem, in tres tribus populum diuiſiſſe, Titienſem à Tatio, Ramnenſem à Romulo, & Lucerē à Lucumone: ſingulíſq; illarum Tribunos præfeciſſe, & quamque rribum in decem curias partitum eſſe, illíſque curiones præpoſuiſſe, ita vt triginta eſſent curiæ, Dionyſius autor eſt. Rurſus ſingulas curias in decurias, præfectóſque illarum decuriones dixiſſe, vt in ſua quiſque curia ſacra facerent, ſuámque aram haberent: vbi Iuno Menſalis, quæ Quiritia dicta eſt, colebatur: feriáſque obſeruarent, ac ex raptarum nominibus decuriis nomina fuiſſe, multi aſſeuerant. Tullus verò Hoſtilius in honoribus & magiſtratibus dandis feciſſe dicitur turmas, ſicut erant Athenis curiæ, quæ vice tribuum rogarentur. Aucta mox ciuitate, & latiùs propagato imperio, tribus ſimul conſtitutas, & numero auctas, vt poſtremo quinque & triginta fuerint. Ac ex locis quibus ducere originem, aut à conditoribus, nomina tuliſſe autores tradunt: ita vt poſt pugnam cum Latinis ad Regillum locum, tunc primùm triginta vnam tribus Romæ factas inueniamus. Aſcitis deinde nouis ciuibus, ad quinque & triginta illas propagaſſe facilè crediderim. Romilia ergo tribus, quæ & Quirinalis dicta, quòd à Romulo inſtituta, ex his quos in ciuitatem aſciuerat ex agro, quem de Veientibus ceperat, & ex Sabinis: & Titienſis ſiue Titia, à Tito Tatio, dictæ nominatæque ſunt. Procedente mox tempore, quùm Tarquinius Priſcus tres adiiçere tribus veteribus vellet, augurio

Rom. populus in tres tribus diuiſus.

Curiæ.

Decuriæ.

Decuriones.

Iuno Menſalis & Quiritia.

Romilia tribus ſiue Quirinalis.

detentus

detentus eſt, quo minùs faceret. A Seruio Tullio poſt claſſes centuriáſque conſtitutas, Suburranam, Palatinam, Exquilinam, Collinam, quas vrbanas appellauit, & à parte cœptæ vrbis nominauit, additas fuiſſe memorant. In quas manumiſſos, ſi reipublicæ Romanæ participes eſſe vellent, vt vnà cum ciuibus cenſerentur, diſtribuit in has quatuor vrbanas, Quintus Fabius Rullus omnem forenſem factionem poſtea excretam, cenſor coëgit; quod adeò populo gratum dicunt fuiſſe, vt ex hoc Maximi nomen aſſequi meruerit. Proditum tamen memoriæ eſt, temporibus Syllæ, libertinos ex factione Carbonis, & bello ſociali Latinos populos in quinque & triginta tribus diuiſos, ius ſuffragij habuiſſe. Lapſis inde temporibus, cùm Cn. Manlius tribunus plebis, homo ſumma temeritate, pernicioſiſſimas leges ferre vellet, vt libertinis in omnibus tribubus aſcribi & ſuffragari liceret: ita à Cn. Domitio prætore truci oratione confractus fuit, vt ſublata rogatione turpiſſimè deſtiterit. Demum Clodius tribunus plebis, dum infenſis animis patricios inſectatur, vt libertini, qui in tribus ſolùm tribubus ſuffragia ferebant, in vrbanis quoque quæ ingenuorum ſunt, ſuffragari poſſent, legem tulit & promulgauit: quod aliquandiu manſit. Prætérque has vrbanas reliquæ ruſticæ dictæ, à quibus tranſire ad vrbanas, Romano ciui fuit probro datum. Eſt tamen literis proditum, Scipionem Naſicam, licèt moribus ſpectatiſſimum, à ruſticis tribubus ædilitatis repulſam tuliſſe, quòd candidatus dum obuiis manus daret, & ſuffragia ambiret, ruſtico opere duratas manus illis obiectaret. Ab Appio verò Claudio, cùm ex Sabinis magna clientum manu Romam commigraret, Claudiam tribum, & Lemoniam à pago Lemonio, qui extra Capenam via Latina fuit, dictas memorant. Sic Pontia, Cruſtuminia, & Scaptia ab oppidis, quorum ciues in vrbem aſciti fuerant, dictæ nominatæque ſunt. Ea enim vrbs Scaptia in agro Campano fuit, Cruſtuminium in Sabinis. Poſt verò incenſam à Gallis vrbem, cùm Camilli opera ciuitas reſtituta foret, quatuor ex nouis ciuibus, qui in ciuitatem aſciti erant, tribus additæ ſunt, quas ex locis nominatas facilè crediderim. Hæc fuere Stellatina, Sabatina, Tormentina, & Armenſis. quas etiam vrbanas appellari audio: ſed hæc Scaptia & Sabatina, quæ & Fabiana dicta eſt, peculiares quondam diuo Auguſto fuere: atque ideo cùm in campum deſcenderent, ne

Suburrana. Palatina. Exquilina. Collina.

Vrbana tribus.

Fabius vnde Maximi cognomen adeptus.

In xxxv. tribus Latinus pop. diuiſus.

Libertini in vrbanis ſuffragabantur.

Tribus ruſtica.

Scipio Naſica repulſam à ruſticis tribubus tulit.

Tribus Claudia, Lemonia, Cruſtuminia, Scaptia.

Stellatina. Sabatina. Tormentina.

rent, ne quid à quoquam deſiderarent, pluribus ab eo muneribus donatæ ſunt. Armenſis, ſeu Narnienſis, ea tribus fuit, in qua cùm Liuius cenſor nomen ferret, Claudius Nero, cum quo cenſuram frequentem iurgiis egit, quòd non ſyncera fide ſecum rediiſſet in gratiam, eundem Liuium equum vendere iuſſit, reddens talionem: quippe Liuius citato nomine Claudij in Pollia tribu, ob veterem ſimultatem prius equum vendere coëgerat. Sabatinam verò, à lacu Sabate nuncupatam volunt. Papyria quoque, Pupinia & Pupilla, ex ſuis progenitoribus vocantur. Quamuis Pupiniam ab agro Pupino dictam, eſt non immeritò exiſtimatum. Metiam à Metio oppido claro & peruetuſto, cuius memoria inter mortua eſt, quidam dici opinati ſunt. Hanc Metiam Marcus Liuius Salinator in cenſura cùm cæteras tribus ærarias feciſſet, quòd ſe vt nocentem condemnaſſent, & poſtea conſulem cenſorémque feciſſent, ſolam mulcta exemit, & ſine noxa reliquit. Phalerinam, & Ophentinam, Lucio Flacco, & Lucio Plautio conſulibus additas tribus accepimus. Sed Ophentina ab Ophente fluuio dicta eſt. Sic Volſcina, Terentina, & Faucia: quarum ſicut loca originis ob vetuſtatem interciderunt, ita nomina originum abolita, memoria obliterata ſunt. Sed Fauciam pluribus cladibus inſignem ſi quando in comitiis prima rogabatur, velut triſti omine infamem & deteſtabilem, omnes abominandam putaſſe, authores memorant. Conſtat enim hanc Fauciam tempore captæ vrbis, quo ad Alliam fœdè pugnatum eſt, & Caudinæ pacis, & ad Cremeram infœlicis pugnæ, quo pericula & terrores reſpublica perpeſſa eſt maximos, primã rogatam fuiſſe. Ideo ſi quando rogabatur prima, triſtitiam & calamitates, exitialéque omen adferre credita eſt. Neque ignoro Mentinam, Polliam & Galeriam, haud longè poſt additas tribus, cæteris adnumerari: quas ex locis nomina ſumpſiſſe, haud dubiè exiſtimarim. Hæc enim Pollia tribus fuit, quæ cùm Flauiam rogationem de pœna Tuſculanis irroganda, quorum conſilio defectiones à populo Romano fiebant aſſiduè, omnes tribus antiquaſſent, ſola verberandos necandoſque, eorúmque bona iure belli publicanda cenſuit, quòd tam ægrè Papyria tribus tulit, vt neminem ex Pollia candidatum, Papyria, quæ Tuſculanis pronior erat, ad honores euehi paſſa fuerit. Quo autem tempore lex de ambitu à Caio Petilio lata eſt, Pomptinam & Publiciam, mox

Armenſis, ſeu Narnienſis. *Sabatina.* *Papyria.* *Pupinia.* *Pupilla.* *Metia.* *Phalerina.* *Ophentina.* *Volſcina.* *Terentina,* *Faucia.* *Faucia in comitiis primũ rogata exitiale omen afferebat.* *Mentina.* *Pollia.* *Galeria.* *Pomptina.*

Antheſin & Velinam adiectas tribus fuiſſe conſtat. Hæc enim à Velia edito vrbis loco, ſeu à Velino lacu, cuius incolæ in ciuitatem aſciti fuerant, denominata fertur: quanuis Velinam cùm Exquilina in vrbem vno tempore aſcitas Liuius tradat. Sed Antheſis iuniorum plerunque fuit: cuius in dandis nominibus ſors prærogatiuæ plurimùm valuit. Præter quas fuere Anienſis, Æmylia, Sergia & Cornelia, ex claris Corneliorum & Æmyliorum familiis ductæ, quorum autores nomina familiarum dando tribubus, ad poſteros famam nominis tranſmiſere. Sed Anienſem Marco Fuluio Pæto & Tito Manlio Torquato Coss. tribum veteribus additam inuenimus. In Æmylia autem, vt Formiani & Fundani: in Cornelia, vt Arpinates nomina ferrent, quandoque rogatione promulgata cautum fuit. Præter quas erat prærogatiua iuniorum & ſeniorum, quibus Veturiæ & Galeriæ nomen. Nanque ex ipſis centuriis, facto iterum delectu ex iunioribus & ſenioribus, præſtantiores ætate & dignitate, in proprias centurias ſeligebant: quarum in ferendis ſuffragiis erat prærogatiua, & primus honor. Hoc tamen dicere auſim, actores Attellanarum hoc priuilegio datos, ne tribu in qua aſcripti erant, à cenſoribus amouerentur: ſicut Auguſtus Hiſtriones immunes verberum fecit, & ne flagellis cæderentur, edicto inhibuit. Quódque ex quinque & triginta tribubus in comitiis, ſi quando rogarentur, quæ plures in eandem ſententiam irent, cæteris præualuiſſe: eámque tribum, cuius in ferendis ſuffragiis prærogatiuæ fauor inclinauit, & quæ primo ſuffragabatur, cùm ipſius autoritatem omnes tribus facilè ſequantur, tantum roboris habuiſſe, vt pro quo candidato ſuffragium tulerit, eum aut ipſis comitiis, aut in proximum annum ad honores prouexerit. Illud quoque non eſt ab re dixiſſe, Athenis decem tribus, quarum ſuffragiis pacis bellíque temporibus reſpublica ſtetit, à regibus qui imperitarunt, nomina ſumpſiſſe; ſingulásq; tribus in decem genera diſtinctas fuiſſe. Ex quatuor enim tribubus, in quas olim ciuitas diuiſa fuit, Cliſthenes decem effecit. Nanque à Cecrope, qui primus regnauit, tribus Cecropis dicta, ſicut Egis altera, tertia Erichthis: Panthionis, Athamantis, Antiochis, Leontis, (ex qua Themiſtocles fuit) Oenis, Eantis, Hippocoontis: quibus per ſubſequentes reges duæ additæ, Antigonis, & Demetrias, ab Antigono & Demetrio: qui ex ſuis nominibus decem veteri-

Publicia. *Velina.* *Antheſis.* *Anienſis.* *Aemylia.* *Sergia.* *Cornelia.* *Veturia.* *Galeria.* *Atellanarum actorum priuilegium.* *Hiſtrionum priuilegium.* *Tribus decem Athenienſium.*

Eantidis tribus prærogatiuum. bus illas adiecêre. Hanc Eantidem ferunt, quum fortiter contra Mardonium & Perſas pugnaſſet, illóſque turpi fugaſſet fuga, ab Athenienſibus hoc proprium tuliſſe, vt ſoli illius tribules Spargiticis nymphis ſacrum victoriæ faciant quotannis impẽſa publica. Poſt quas fuere Alopecia, Athenonea, Pæanica, Decelenſis, Sphecia, Acharnas, Agraleuta, Alimuſos (ex qua Thucydides) & Laycias (vnde Milciades) mox illis prioribus adiectæ, ex quibus iudices qui iura darent in foro deligebantur. Erátque conſtitutum, vt *Tribus decem Thuriorum.* niſi Cypriorum princeps, tribus Athenienſium nemo ſorte educeret. Thuriorum quoque vrbs in decem pariter tribus diuiſa fuit, quas ex gentibus, quæ in ciuitatem aſcitæ fuerant, denominarunt. Siquidem ex Arcadibus, tres Arcadicæ: reliquæ verò, Bœotia, Amphictyonida, Dorida, Lyda, Athenaida, Euboida, & Neſyotis, nomina tulere. Fertúrque idem Cliſthenes tribus Dorienſium, ne forent eædem Sicyoniis, quæ Argiis diuerſis nominibus notauiſſe. Nam præter tribum ſuam, cui Arche nomen erat, reliquas ludibrio habitas, ex brutis appellauit. Quippe Hyatas, id eſt, ſuales, aliquibus Oneatas, hoc eſt, aſinales, reliquis Chœrea ſitas, hoc eſt, porcales, nomina indidit: quibus mox aliud dixere nomen, hoc eſt, Hyleas, Pamphylos, *Tribus duodecim Helei.* Diamantes & Egyleas. Helei verò, cùm XII. tribus forent, poſtea bello Arcadico parte agri amiſſa, in octo relapſi ſunt: rurſus reſtituto agro, eò venere, vt X. fierent. Traditum quoque eſt, Corinthios, poſtquam in vnam ci- *Tribus octo Corinthiorũ.* uitatem aſciti fuere, in octo tribus diſtinctos fuiſſe, quarum nomina prodita non ſunt. Et Pyrenſes, inita cum Attalo ſocietate, de noua tribu Attalida X. veteribus adiicien- *Tribus Spartiatarum.* da conueniſſe, quod poſtea ſubſequutum eſt. Spartæ verò Ægyda & Pitana præcipuæ tribus fuere, ex qua Menelaus *Tribus Boiorum.* oriundus fuit. Sicut apud Boios tribus Sappinia. Perſæ au- *Curiæ vrbiũ Perſarum.* tem vrbes in quatuor ſæpe curias diuiſêre: Vnam pueri tenebant, & qui erant ætate imbelli, ad primam vſque lanuginem: Alteram adoleſcentes primo flore ætatis, quibus ad militare munus ſatis erat virium & roboris; Tertiam ætate matura viri; Quartam ſenio affecti, qui nullo impliciti negotio militiæ muneribus vacabant, vitámq; ocio *Tribus Hiberorum.* exigebant. Hiberos quoque apud Albanos in quatuor genera diuiſos comperimus: vnum ex optimatibus, ex quibus deliguntur reges, ſecundum ex ſacerdotibus, tertium ex agricolis & militibus, quartum ex plebeiis & popularibus.

De Megarenſibus verò traditum eſt olim in quinque tribus omnem regionem diuiſiſſe, vt diſtinctio ordinis fieret: ex quibus alij Heraci, nonnulli Piraci, alij Megarenſes, plerique Traſpodicei, vltimi Cynoſurci dicti. Indi autem non per ætates & tempora, ſicut Perſæ, ſed per munera & artes, ſingulos populos in ſeptem tribus partiti fuere: in Philoſophos, agricolas, paſtores, artifices, milites, ephoros, & conſiliarios: qui licèt eſſent pauci, & ſeueriſſimis moribus aſtricti, tamen examuſſim facta regum penſitabant, & certa lege examinabant. *Tribus Megarenſium.* *Tribus Indorum.*

Hiſtoria de Scipione Aſiatico, & morte Æmyliani Scipionis, quæ incerto autore fuit.

CAP. XVIII.

SCIPIO cognomento Aſiaticus, ſuperioris Aphricani frater, poſt ſuperatũ Antiochum, & Aſiam bello victã, peculatus crimine accuſatus à tribunis plebis quandoque fuit: cumq; in carcerem duceretur, Tiberius Gracchus tribunus plebis (qui antea quòd de Repub. cum Aphricano diſſentiret, infenſus Corneliorum genti fuerat) interceſſit, eumq; ne in carcerem mitteretur, inhibuit: cuius rei beneficio amicitia inter eos conciliata & affinitas fuit. Siquidem ſolenni die quum Ioui epulum in Capitolio libaretur, Corneliam filiam maturam viro ei deſponſam dedit, quam ille tam cupidè dilexit, vt duobus anguibus deprehenſis in cubiculo, quum haruſpices reſpondiſſent, mare angue dimiſſo, fore vt Cornelia mortem obiret, fœmina autem ſe occaſurum; maluerit Titus Sempronius marem potiùs extinguere, quàm illa morte obita ſupereſſe. Ex hac Cornelia Sempronius duodecim filios ſuſtulit: qui omnes mortem obiere immaturam, ipſeque haud multò poſt, duobus conſulatibus & triumphis pariter clarus, ac cenſuræ honore inſignis, moritur, ſuperſtitibus Tiberio & Caio Gracchis, ſummis oratoribus, præcellenti ingenio, & ſuorum temporũ eloquentiſſimis; ac Sempronia filia: quos ex Cornelia genuerat. Sed Tiberius cùm legem agrariam turbulentiſſimam, inuiſam patribus contra ſenatus decreta tuliſſet, nouáſque alias haud minùs pernicioſas ferre contenderet, duce Scipione Naſica concurſu hominum interficitur. Caius verò Gracchus tribunus plebis, dum improbis concionibus Rempub. vexat, actáque ſua tueri vult, neque abrogari patitur, duce Opimio conſule ſerui manu cæſus *Scipio Aſiaticus peculatus accuſatus.* *Amor erga vxorem.* *Tiberij Gracchi mors.*

Sempronia cũ Scip. Æmyl. coniugium.

occubuit. Sempronia autem Scipionis Æmyliani (cuius ſumma dignitas, magnæque res geſtæ fuere, qui ob Carthaginem & Numantiam funditus euerſas, minor Aphricanus, & Numantinus cognominatus eſt) coniugium ſortita fuit, cum qua non modica ſimultate & pene diſſidio, quòd eam ob morum prauitatem exoſam haberet, aliquandiu vixit, venítque in ſuſpicionem ipſius necis, quæ fuit autore incerto, non minimã cauſam præbuiſſe. Quanquam de Caio Graccho, & Fuluio Flacco eius familiari, pariter ambigi dubitaríque videamus. Hic enim Scipio, licèt maximus Imperator, tantæ fuiſſe traditur abſtinentiæ, vt annis quatuor & quinquaginta, quibus in humanis egit, nihil dicatur emiſſe, nihil vendidiſſe, nihil ædificaſſe; atque in tanta rerum affluentia & opibus, quibus Carthaginem & Numantiam deleuit funditus, haud plus tribus & triginta argenti libris, auri verò duabus, reliquiſſe. Qui tribunus adhuc militum, dum ſtipendia faceret, magnum Catonis futuræ magnitudinis teſtimonium tulit, Siquidem interrogatus, qualis inter primores iuuenum videretur Scipio: hunc ſolum ſapere, cæteros verò velut vmbras ferri reſpondit. Quod compar fuit cum Antigoni dicto de Pyrrho; quem magnum futurum virum, ſi ſeneſceret: & Scipionis de Mario, quem proximum poſt ſe Imperatorem, profeſſi fuerunt. Is quoque cùm ab Appio Claudio competitore in cenſura conuiciis iactaretur, quòd ciuium nomina ignoraret; curæ ſibi fuiſſe potiùs, ne à quoquã ignoraretur, quàm multos nouiſſe, reſpondit. Illud planè conſtitit, poſt Æmyliani necem, homines de Sempronia vxore, quoquo modo merita, nec minùs de Cornelia ſocru, tanquam eum veneno interceperint, propalam loqui ſolitauiſſe; ídque non incertis autoribus probari. Hæc nos de Gracchis, propter harum rerum ſtudioſos, quò faciliùs innoteſcerent, non omittenda putauimus.

Scipionis Æmyl. abſtinentia & frugalitas.

Catonis de Scipione elogium.

Scipionis apophthegma.

Quanta & quàm varia iuriſconſultorum opinio fuerit de ſupellectili, & quæ ſupellectilis nomine comprehendantur.

CAP. XIX.

Supellex.

QVid ſit ſupellex, quídve ſupellectilis nomine comprehendatur, variè inter iuriſconſultos diſſenſum eſt, pugnantiáque ſtudia inter eos, opinionéſque fuere, aliis alias

res ſupellectilis appellatione deſignantibus: omnes autem ita definiêre, vt domeſticum patrisfamilias inſtrumentum rerum ad quotidianum vſum paratarum ſupellectilem eſſe dicant. Quæ autem res huiuſcemodi ſint quotidiani vſus, quas in ſupellectili adnumerari conueniat, ſententiæ variarunt, magnáq; inter eruditos, & perpetua diſſenſio fuit. Pomponius, vir, vt in illa quiſquis ætate, conſultiſſimus, domeſticum patrisfamilias inſtrumentum, quod neque auro, argentóve facto, aut veſti annumeretur, ſupellectilem definiuit. Florentinus inter iuriſperitos autoritate non minori, præter hæc, animalia excepit: itaque equi, boues, gallinæ, anſeres, & cætera hoc genus, quæ pecorum numero habentur, quamuis in quotidiano vſu forent, in ſupellectili non haberi cenſuit. Paulus autem iuris æquè peritiſſimus, vaſa ænea vulgaria, quæ proprio ſunt loco ſita, capſáſque vel armaria quibus veſtes librive continentur, etſi quotidiani vſus causâ parata, in ſupellectili adnumerari negauit. Alphenus, qui Seruij Sulpitij diſcipulus fuit, illa, quæ ad artificij aliquod genus ſeorſum pertinerent, & nomen ſui generis ſeparatum haberent, in ſupellectili non haberi dixit: itaque pugillares & codices, tum fabrilia arma & militaria, iuxta Alpheni ſententiam, in ſupellectili non ſunt. Tubero negauit ea, quæ in penu forent, præterea argentum, veſtem, mundum muliebrem, & alia ornamenta, inſtrumentum agri vel domus, ſuppellectilis appellatione contineri: reliqua verò, quæ in quotidiano eſſent vſu, in ſupellectili adnumerauit. Papinianus autem Scæuolæ diſcipulus, cui in aduocatione fiſci ſucceſſit, magnæ apud Seuerum autoritatis, menſas argenteas vel eburneas, argenteóſq; lectos, & argentea candelabra, legata ſupellectile deberi dixit: argentum tamen eſcale vel potorium, in ſupellectili eſſe Modeſtinus negauit: fuitq; ſententia Labeonis, quæ deliciarum magis, quàm vſus causâ parantur, quæque in eximio cultu forent, inter ſuppellectilia non cenſeri. Myrrhæa verò, quæ veſcendi causâ parata ſunt, licèt in deliciis forent, in ſupellectili tamen adnumerari. Sed in hac quęſtiuncula, quia vulgaris ferè & protrita eſt, nimiùm immorari, nullum operæprecium fuerit. Illud certè dixiſſe haud piget, in ſuppellectili contineri menſas, trapezophoras, delphica, ſubſellia, ſcamna, lectos, etiam excultos gemmis & auro, culcitras, ſtragula, & thoralia, quibus lecti thorive inſternuntur: nõ autem vehicula: nam illa inſtrumenti

Pomponius. l. 1. ff. de ſupel. legata.

Florentinus. l. 2. eod. titu.

Paulus l. 3. eod. tit.

Alphenus. l. ſupellectilis eod. tit.

Tubero l. Labeo. in §. 1. eo. tit.

Papinianus l. Legata. eod. tit.

Modeſtinus. l. cum quidam. eo. Labeo. l. qui veſtem. eod. & ſeq. l. de tapetis, eo.

viatorij eſſe Florianus ait. Præterea pelues, quanuis argenteas, candelabra, & craterem etiam argenteum, myrrhina, cryſtallina, aut vitrea eſcaria, vel potoria, lucernam quoq; & trullam. Adde vaſa ænea vulgaria, quæ proprio non eſſent loco affixa, & ſi quid paratum foret quotidiani vſus causâ, præter illa, quæ modò excepta fuere. Ex quibus datur intelligi id, de quo diſſenſio erat, quid verbo ſupelléctilis dici comprehendíque oporteat. Sed quia de eſcario argento & delphicis mentio eſt, non omittendum, literis proditum eſſe, Delphica dici vaſa, quorum nulla mutata forma, varius & multiplex vſus foret: nanque ita erant fabrefacta, vt duplici facie diuerſis vſibus inſeruirent: ſiquidem Delphi vaſa elaboratæ artis habuere, ita vt poculorum vicem præſtarent, & clypeorum loco vſui eſſent. Trapezophoras verò menſas fuiſſe ornatu magno, quæ effictis imaginibus ſuſtinebantur, quales hodie in vetuſtis marmoribus ſæpè viſuntur, quippe menſarum ſpecies apud veteres multifarias legimus, ſcilicet trapezas, quas magidas Græci vocant, & tripodes, & microtrapezas, in quibus modica parabatur cœna. & epidorpias, vrnarium & cylibantum, & alia menſarum genera, ſi cui illa proſequi libeat. Inter eſcarium verò argentum etiam aquæ manaria, id eſt, vaſa abluendis manibus accomoda, quæ Latini gutturnia vocant, Pomponius de auro & argento legato contineri putauit.

Delphica vaſa. *Trapezophora.* *Microtrapeza.* *l. in argento. §. fi. ff. de aur. & argen. leg.*

In qua ætate milites apud Romanos legi conſueuere, & quæ fuerit diſciplina militaris, quódve iuſiurandum.

CAP. XX.

QVi de militari diſciplina libros poſteris reliquere, eos haud ferè quenquam minorem ſeptem & decem annis, aut ſex & quadraginta maiorem, militiæ & tyrocinio adſcribi voluiſſe conſtat, idq; à Seruio Tullio vetere cenſione cautum fuiſſe primùm, quod æuo ſubſequente à Caio Graccho lege ſacrata ſancitum fuit. Cauſa autem hæc eſt, quòd citra eam ætatem aut ſupra, velut immaturos, aut præduros & effœtos, militiæ rudimentis minimè idoneos putarunt. Ideo vetus conſtitutum erat, iuuenes, niſi poſt pubertatem, & primo flore ætatis, dum per ætatem laborem militarem ferre poſſent, florentes viribus & eos ex vrbana, ſæpius agreſti iuuentute ruſticis operibus duratos, militari ſacramento & muneri adigere, ſingulóſque militiæ per numerum in iuniorum tabulis adſcribere, qui

Tyronum & rudiariorum ætas. *Catalogi.*

Cata

Catalogi dicti, illóſque ex corporis habitudine; ſi apti militiæ, ſi lato pectore, ſi ceruice erecta, ſi fortis & ſtrenuus: quæ ſpecies; qualíſque vigor; & quod robur virium foret, internoſcere, vt illorum forti fidelíque opera Reſpublica vti poſſit. Nam nimis pinguem, deformem, aut mancum, deſidem aut vecordem, tanquam minùs vtiles militiæ non ſcribebant, quippe Cato Cenſorius pinguem militem, velut Reipublicæ incommodum, iure inceſſuit; cuius inter guttur & inguen cuncta ſub ventris dominio forent. In qua ſemel adſcriptus, niſi propter demerita exautoratus foret; ipſo nolente, deleri nequibat. In quo id ſedulò cauebatur, vt primum militiæ vinculum putarent, ſacramenti religionem, ſecundum, ſingulorum amorem, velut inexplicabilem nexum, cum his qui vnà mererent, tertium, deſerendi nefas. Quibus ad militiam admiſſis, primo anno cuſtos, ſub quo diſciplinam ediſcerent, & magiſter ſub cuius imperio tyrunculi acuerentur, publicè dabantur, ne expertes operum militarium arma tractarent. Diuus verò Iulius equites Romanos, aut ſenatores armorum peritos, ſub quibus militiæ neſcij erudirentur, magiſtros dedit: quorum præceptis imbuti, perſtando & peruigilando, militare rudimentum deponerent, legéſque pugnandi, & prælij normam ac dictata internoſcerent. Primúſque Publius Rutilius conſul, collega Cnei Manlij, è ludo Cornelij Scauri, doctoribus accerſitis, plagas vitandi & inferendi militibus præcepta dedit. Inde ne temerè & ſine arte pugnarent, vtque tyrones ſub diſciplina eſſent, & militaribus imbuerentur præceptis, tribunis datum negotium fuit. Quos optimis diſciplinis inſtitutos, tandem militiæ adſcribebant. Apud Perſas verò magiſtri rei militaris grandiori ætate fuere, nec citra annum quinquageſimum, ſub quibus parata inſtructáque acie, parcè primùm & modicè; mox exactiſſima cura militiam ediſcebant: apud quos iuuentus à vigeſimo ad L. annum militare cogitur: vltrà verò arma tractare vetitum. Siquidem lex militaris etiam Romanis à quinquageſimo anno militem non tangebat. Apud alios inoleuit mos, vt poſt annum quadrageſimum militiæ tyrocinio neminem adſcriberent poſt quinquageſimum verò militare deſinerent, híſque velut perfunctis militia, miſſio daretur. Quod Scytharum legibus cauebatur, ne hominem ſexagenarium militiæ admitterēt, Ægyptiis in more fuit, vt Calaſiries, qui præcipui

Habitudo corporis in militiam adſcribendorum.

Militiæ vincula.

Vinculorum cuſtos & magiſter.

P. Rutilij præcepta pugnandi.

Tribunorum munus.

Magiſtri militia apud Perſas grandæui.

Ætas tyronū & rudiariorū apud diuerſos.

Calaſiries.

habentur milites, à nullo doctore, ſed à patre ſolùm militiæ præceptis erudirentur. Phocion verò, vt Athenienſes nimis bellicoſos à belli furore delectu acerbo cohiberet, quod libentes & cupidi appetebant, lecta iuuentute etiam octogenarios, emeritis ſtipendiis coëgit dare nomina. Camillus contra Latinos & Volſcos, magna mole dimicaturus, ſeniores, quibus aliquid virium ſupereſſet, in ſua verba iuratos centuriauit. Romani quoque bello Hetruſco, & ſæpe aliàs, ſeniorum cohortes, poſt emerita ſtipendia quin etiam libertinorum ad militiam exciuêre. Et Marius magnæ partis milites ſeniores, qui multa ſtipẽdia meruiſſent, & capite cenſos, ſacramento aſciuit. Quod Alexander Macedo feciſſe dicitur, vt ducturus contra Darium, veteranos peritos belli militiæ adſcriberet. Non ſic Conon, qui vt exercitum ſuppleret Athenienſium, pueros immaturos annis, quibus vires non ſuppetebant & ſenes legit. Milites verò in caſtris, niſi Romanos ciues, vel Latini nominis, leuium tamen armorũ auxiliares externos, ſacramento Romani adigere ſolitauere. Contra verò Cyri conſilium fuit non modò ex ciuibus ſuppleri milites, ſed velut optimos equos è longinquo quæri oportere. Idem Apud Alexandrinos vetuſto more ſeruatum eſt, vt nullos milites niſi peregrinos militiæ admittant. Proditúmq; memoriæ eſt, in fœdere quod cum Romanis & Antiocho ictum eſt, caueri ne milites ſub ditione populi Romani conducere, aut voluntarios habere liceret. Inter auxilia tamen minor, in legionibus longè maior militum numerus adſcribi aſſueuit. Sed tamen legionariorum & arma grauiora, & diſciplina fuit ſeuerior: auxiliariorũ verò minor, nec tam exactæ diligentiæ: quibus in prælium euntibus, præter ſaga togáſq; & rectam tunicam, album aut rubrum paludamentum, quo ſocios ab hoſtibus internoſcerent, publicè dabatur: Aphris verò, Caunis, Numidis, Lacedæmoniis, & Meſſagetis, in bellum profecturis, ruſſatas vel puniceas ferre veſtes moris erat: vt eo argumento vulnera & ſanguis effuſus non innoteſcerent, confidentiúſq; & ſine pauore dimicarent: id quod apud Perſas in vſu fuit. Namq; Artaxerxes ducturus cõtra Cyrũ, milites rubro ſagulo ornauit, Cyrus albo, Ageſilaus quoq; ita copias inſtruxit armis, vt omnia ærea punicea viderentur. Thraces pullas induti tunicas, in acies prodeunt: contrà Mybæ & Æthiopes candido amictu, Samnites diſcolori veſte præliantur, nonnumquam candida.

Senes in militiam adſcripti.

Romani externum militem in caſtris non admittebant.

Aliæ atque aliæ veſtes habitúſq; in militiam proficiſcentium.

Boij,& Inſubres auratis ſagulis, Galli virgatis cum torque aureo, Britanni glaſto infecti. Eſt enim fullonia herba, quæ atro colore inficit, & hominem decolorem facit. Geloni hoſtium cutibus ornati, quò truculentiores viſu,& aſpectu formidabiliori eſſent. Æthiopes dimidiatum corpus minio, dimidiatum gypſo ſolent illinire. Fertur Caius Cæſar, vt in conflictu bellorum cunctis innoteſceret, ad prima ſigna nouo colore amictus, & diuerſo armorũ habitu inſignis prodiiſſe. Et Lucullus cũ thorace ſquamoſo, & amictu purpureo præliari. Gylippus verò maximus Imperator, ſordida veſte & ſemilacera, ac cultu neglecto conſpicuus erat. Agis quoque Lacedæmoniorum dux à gregario milite nihil differebat: ſicut Ageſilaus, qui cultu corporis vili exultabat, exercitu autem ornato. Contrà Alexandrum Macedonem, inſignem cùm regio habitu, tum Siculo amiculo,& imeo thorace, duplicata ac ferrea caſſide, auro & gemmis arma honeſtabant. In quo illud traditur mirum, dũ in India præliaretur, concuſſis armis, viſum barbaris lumen infundere, & monſtrum ante ſe agere. Quod compar fuit cum Epizelo Athenienſi, qui(vt tradit Herodotus) in pugna Marathonia dum præliatur, viſum monſtrum, quod ante ſe conſpiciebat, occidere viſus, luminibus captus perpetuò manſit. Etiam Tyberij equus in conflictu belli ore flammas interdum emittere viſebatur. Caius tamen Gracchus legem tulit ad populum de veſtibus publicè militibus dandis, ſine ſtipendiorum diminutione. Inde inſtitutum, vt ſingulis militibus ſaga, tógæque in hybernis dentur: præualuítque mos, vt in bellum profecturi Romani milites ſinguli in tabulis deſcribantur: vt illorum qui prælio ceciderant, nomina reuerſis innoteſcerent: vtque in delectu conſcribendo, primus miles bono omine tanquam inde fauſtum felíxque auſpicium futurum ſit, conſcribatur. Id enim boni ominis eſſe,& proſperos euentus facere putabant. Apud Perſas eualuit mos, vt profecturi in bellum, in ciſtam ante regis tribunal ſinguli ſingulas ſagittas immitterent, mox reuerſi, quiſque repeteret ſuam, vt ex remanentibus illorum qui prælio cecidiſſent, numerum internoſcerent. Hi ergo in caſtris militiam edocti, hyeme pariter atque æſtu diebus ſingulis manè & poſt meridiem, locum tenere, ſigna ſequi, ordinem ſeruare, foſſam fodere, figere vallum, militari gradu incedere,& alia militaria facere quotidiano vſu ediſcebant. Nam ducibus, centurioni-

Glaſtum.

Imperatorum & ducũ alij atque alij ornatus in bello.

Viſiones monſtroſæ in bello.

Lex de veſtibus publicè militib. dandis.

In bellũ profecturi.

Tyronum inſtitutio.

bus & tribunis præcipuè curandum erat, in locis vbi ſtatiu[a] habebant, cogere tyrones milites, cùm primùm merere cœpiſſent ſtipendia, ne ſine conſilio, ſine imperio in hoſtes tenderent, per turmas hinc inde crebrò concurrere, decurrere, clamare, locum tenere, imperium ſeruare, iuſſa exequi, ſéque in orbem colligere, cuneum facere & phalangem, vt ſequi ſigna, & pati tædium, æſtus ac vigilias aſſueſcerent, ne pulſi loco cederent, & in acie quiſque agnoſceret ordines ſuos: ita vt vſu quotidiano non minùs ipſi ſibi præſcriberent quid facto opus foret, nec hoc incitante vllo, nec imperante, quàm ab aliis ediſcerent. *Iphicrates.* Quæ diſciplina præcipua Iphicrati traditur, vt ſine ducis opera milites ita inſtitueret conſiſtere in acie, vt peritiſſimè diſpoſiti viderentur. Iactu quoque diſci, curſu, ſaltu, iaculatione, & lucta inuicem contendere mos erat. Nandi quoque poſt ſolitas exercitationes iuuentutis Romanæ ſummum ſtudium in militari rudimento fuit, aliáque opera iuſta militaria, quibus quaſi ſimulacris pugnæ animos corporáque tanquam ad verum bellum acuebant. *Àd palum exerceri.* Ad palum quoque exerceri, aut iaculis & ſagittis ferire, nonnunquam fundis, & lapidibus, diſciplinæ militaris erat. *Palus.* Fuit enim palus cubitorum trium, quem tyrones ſcuto & clauo velut hoſtem petere, in eúmque ictus & plagas inferre ſolebant. In quo id cauebatur imprimis, ne dum ad palum ictus intendunt, ipſi hoſtium telis pateant: proinde oportebat animo eos & corpore intentos eſſe, non magis ad inferendos, quàm ad cauendos declinandóſque ictus: cui ludo Palaria nomen. *Palaria ludus.* Arcu quoque & ſagittis plerunque Cretenſibus & Cydoniis axactiſſima cura milites inſtruebantur, ſicut apud Græcos palæſtra. *Sagittandi exercitium.* Cyri verò diſciplina fuit, vt milites ſemper opus facerent, & nunquam exercita iuuentus, niſi ſudore præuio, cibum ſumerent. *Cyri diſciplina militaris* Qui etiam neque prandebat, neque cœnabat vnquam, niſi ſudaſſet priùs, & militaria obiuiſſet munera. *Ageſilaus.* Ageſilaus quoque in gymnaſio, ne ocio ſeneſcerent milites, exercitationis & virtutis cuiuſque præmia propoſuit, leuibúſque præliis experiundo aſſuefecit. Qui etiam Perſarum regum mos traditur, vt curſus & pugnæ dona militibus proponant. *Perſarum regum mos.* Alexander verò Macedo, ne ocio milites laſciuirent, certantibus virtutis præmia Chiliarchas dedit. *Alexandri Maced.* Præ cæteris Aurelianus Cæſar nullum reliquit vacuum diem, quin ſe pilo, ſagittis ac militaribus armis exerceret. *Aureliani.* Et Maximinus ſenior, quamuis grandis natu campeſtriũ exer- *Maximini.*

cita

citationum ſupra modum labores ſubiit. Antonius quoque Baſſianus Caracalla, præterquàm quòd ſe cum militibus exercebat, iter ſemper onuſtus armis pedes fecit. Id quod de Seuero ſcriptum accepimus, vt hyeme ſæua & gelida aperto capite per niues & pruinas, per montes ſyluáſque curſitaret, in patientia laboris, & victus abſtinentia ſupra fidem aſſuetus. Quibus documentis redacto in diſciplinam milite, poſito rudimento, & continuo vſu firmato, legiones conſcribebant. Prætérque milites peregrinæ militiæ, inter auxilia Cretenſes ſæpe militaſſe accipimus. Hi enim terreſtri naualíque prælio ad inſidias, furta & rapinas populando aſſueti, excurſiones maximas facere promptiſſimi ſunt, in prælio verò ſegnes: Cydones verò fortiſſimi, ſicut Homerus inquit, illorúmque caprinis pellibus ornati plerique literis adnotarunt. Idque à Iuuenale verſibus mundis ſignificari crediderim, dum inquit:

Anton. Caracalla. *Seueri.* *Cretenſes milites ſæpe inter auxilia Romanorum.* *Cydones.*

Tu fruere ſcabie mali, quod in aggere rodit,
Qui tegitur parma & galea: metuénſque flagelli,
Diſcit ab hirſuta iaculum torquere capella.

Iuuenalis locus.

Notat enim illa veteris diſciplinæ rudimenta, quibus tyro miles in emittendis iaculis apud ſuum centurionem inſtrui ſolebat. Quinetiam Romanæ militiæ fuit leuis armaturæ milites atque equites, loricas & galeas vrſinis pellibus tectas, quò truculentiores viſu forent, in aciem deferre: ſicut Græcorũ veteres, pelles fluuiatilis canis pro capitis tegmẽto, vice galeæ detulere, equináſq; iubas & caudas in galeis, aut pennas ſtruthiocameli: nonnunquã leonis pellem pro conis apud Romanos fuiſſe conſtat, more Æthiopum qui pelles equorum capitũ cum ipſis auribus, & iubis deferentes, nonnunquam pardorum pellibus leonúmque amicti, acies ſubeunt & præliantur. Thracibus in more fuit, è pelle vulpina caſſides ferre, ſicut Albanis & Hiberis cum ferinis galeis pugnare. Rhoxani non modò galeis, ſed thoracibus & ſcutis ex crudis boum coriis vti ſolebat. Apud Græcos autem, Homeri teſtimonio, equinæ iubæ pro criſtis fuere, Pyrrho & Philippo hircina cornua, Hammoniis arietis caput. Achæis pennæ variis diſtinctæ coloribus. Alij rubras criſtas ſupra caſſidem deferebant. Cimbri & Theutones horrentium hiatibus animalium contexere galeas. Abradatæ Perſarum duci conus hyacinthinus erat. Cyrus Caſſidibus æneis & conis albis milites ornauit. Cares gallos gallinaceos pro conis habent. Alexandri caſſidem criſtata

Galearum & loricarum, ſigni apud diuerſas gentes.

iuba

iuba & pennæ candidiſſimæ circumcingebant. Nonnunquã inſigne fuit Epiporpoma. Galli non modò ſcuta, ſed corallio ornabant galeas, Galatæ partim cornua, partim quandrupedum habuere effigies. Samnites cũ pinnis mutalibus digladiantur, in prælio verò criſtatis galeis: ſicut Luſitani, & Sacæ Scythica gens, quibus neruatis criſtatiſq; galeis pugnare in vſu eſt. Teucri, Myſi, & Thraces ſuper æneas galeas bouis aures & cornua apponũt. Inter cæteros Couidus centurio, bello contra Myſos fertur miraculo fuiſſe, quòd poculum ſupra caſſidem, modò ſuſcitans flammam, modò remittens deferebat.

Militia Romanæ vetus conſtitutum.

Erátq; Romanæ militiæ vetus conſtitutum, ne miles ſine commeatu ab ſignis abeat, néve præſidio decedat, néve locum relinquat, aut è caſtris effugiat, neu diſcedat longiùs: ſed explorato, & ſub ſignis atq; ſubſidiis poſitis, nõ modò in acies prodeat, ſed lignatum & pabulatum vadat: omnia denique velut ſi coram hoſte, cauta præuiſaque ſint. Vtque milites die ſimul ac noctu, iuxta parati inſtructíque ad nutũ imperiúmq; præſtò ſint: qui contrà fecerat, aut ignominia notáq; afficiebatur, aut ſeuera correptione capite luebat: tametſi nonnulli delicta huiuſmodi leniùs vindicarint.

Scipionis animaduerſio in milites extra ordinem deprehenſos.

Nánque Æmylianus Scipio, licèt grauiſſimus exactor diſciplinæ, quem militem extra ordinem deprehenderat, fuſtiario plectebat, eúmque vulgato ad rem militarem exemplo, ſi Romanus ciuis eſſet, vitibus, ſi verò externus, fuſtibus cędebat. Eſt quoque lege militari ſancitum, ne lixæ permixti cum equitibus vagentur: néve frumentum publicè datum miles vendat, aut prædas pecorum vel mancipiorum vino commutet: néve gregarius miles in acie vel caſtris ſeruum aut iumentum habeat: neu quis, vbi tribunus militum fuiſſet, poſtea ordinum ductor eſſet: nec qui ordines duxiſſet, miles poſtea fieret. Vtque milites manipulares, qui ſub diſciplina militant, ſemper cincti caligatíque ſint,

Diſcincti.

quæ quidem caligæ multiplicibus clauis munitæ erant: diſcinctos enim, velut ignauos & militiæ minimè aptos putarunt: præcinctos verò, fortes & ſtrenuos.

Macedonum lex militaris.

Quare Macedonum lex erat militaris, vt qui miles hoſtem non occidiſſet, non militari cingulo, ſed capiſtro cingeretur: quod apud Carthaginenſes ſeruatum legimus, vt diſcinctos, poſtremos homines ducerent:

Aphri diſcincti.

tametſi Aphrorum peculiaris feratur mos, fluxa tunica & diſcinctos incedere.

Sua quiſque onera ferebat.

Quinetiam vt in expeditionem ituri milites, arma & vallum, nec non vtrem, follem, ſcutum, gladium, tum ſiquid ad vſum

ad vſum velint, interdum plus dimidiati menſis cibaria, abſque ſeruorum aut iumentorum miniſterio humeris ferant, antiqui moris & exempli fuiſſe. Illud quoque animaduertimus, nemini in Romana militia extra ordinem, etiam in prouocantem, contra imperium, pugnare licuiſſe: idem Macedonibus, quibus iniuſſu ducis aut arma capere, aut in ordines ire vetabatur, quodque, niſi militari ſacramento miles adſcriptus foret, hoſtem gladio petere, aut militare minimè fas erat: perindéque in eum militaris animaduerſio fuit, qui hoſtem militiæ ſacramento non adſcriptus occideret, aut qui claſſico reuocatus, tardiùs parêret, quàm qui ciuem aut ſocium iniuria occidiſſet. Ideo laudaſſe Cyrus dicitur militem, qui cùm hoſtem interfecturus, gladium eduxiſſet, claſſico receptui audito, ictus cohibuit, & hoſtem dimiſit. Sed priùs ſua ſponte decuriati equites, centuriati pedites, ſacramenta mutuò præſtabant. Paulo deinde Æmylio, & Terentio Varrone conſulibus, tunc primùm, quod nunquam antea factum, per tribunos militum à voluntario ſacramento ad legitimum iuſiurandum milites adacti fuere. Quod quidem Imperator præſtare tenebatur primus, ſuo mox ordine ſubſequebantur legati, deinde tribuni, deinde centuriones, poſtea decuriones, mox præfecti caſtrorum, demum milites: quod ſingulis annis Calendis Ianuariis denuò præſtabantur. Iurabant enim per deos ſolenne iuſiurandum; poſtea in acta principum ſe iuſſu conſulum conuenturos, neque è caſtris, eorum iniuſſu, quæſitis occaſionibus abituros, non fugæ formidiníſve cauſa extra ordinem receſſuros, niſi teli ſumendi, vel hoſtis feriendi, aut ciuis ſeruandi causâ. Neque in exercitu propéve decem paſſuum millia, plures argentei nummi furtum facturos, extráque haſtam, ligna, pabulum, vtrem, follem, ſi quid quod pluris eſſet, nacti fuiſſent, id omne ad conſules delaturos, aut dominis reddituros. Nonnunquã alio ſacramento milites adactos comperimus, tunc cùm ingens ſubeunda dimicatio foret, & in extremum diſcrimen res venit, vt niſi victis, debellatis, fuſisque hoſtibus victores forent, ſe ad caſtra nunquamredituros iurarent. Tum illud notatum eſt, quòd ſi ab vniuerſo exercitu iuſiurandum conſuli præſtandum eſſet, ſatis fuiſſe, ſi centurio vel tribunus exercitus nomine, conceptis verbis ſublimi voce iuraret omníſque multitudo & ſinguli milites communi conſpiratione & conſenſu in eadem verba ſilentio in ſe quiſque

Pugnare extra ordinẽ iniuſſu ducis non licebat.

Sacramento militari non adſcriptis hoſtem ferire, aut militare fas non erat.

Iuramentum legitimum militare.

Iuramenti militaris forma.

Fortiter.

inter

iuret. Hócque iuſiurandum, ac ſi concepta verba ſinguli expreſſiſſent, perinde tenere, atq; ſanctum & illibatum haberi. Apud Lacedæmonios verò milites hoc etam iuramentum præſtare ſoliti ſunt, eoſdem cum imperatore amicos inimicóſque habituros, vtque bonorum malorúmque firma conſenſio inter eos & fœderatio eſſet. Neq; omittendum quòd de Athenienſibus memoriæ proditum eſt, qui cùm propter quotidianas contentiones, & violatum ius gentium, infenſi Megarenſibus & animo hoſtili eſſent: quoties milites ſolito militari ſacramento adigebant, hoc etiam iuſiurandum illos ſubire coëgiſſe, ſe intra militiæ tempus quotannis quoquo modo poſſent, Megarenſium agros finéſque infeſto exercitu inuaſuros, & peruaſtatis agris, nihil intactum relicturos, atque in eos omni clade belli graſſaturos.

Lacedæmonij.

Athenienſium militum in Megarenſes conſuetum iuramentum.

Diſſenſio inter duos ludi profeſſores, ſuper verbo, inuenio & reperio, contra obſeruationes Grammatici cuiuſpiam.

CAP. XXI.

AMbulabamus in littore, dum Neapoli eſſemus, æſtiuo anni tempore, cùm iam adueſperaſſet, ego & Iunius Antonius, & pleríque ſtudioſi paribus diſciplinis dediti, qui illuc ociandi cauſa aduenerant. Cúmque duos ludi literarij profeſſores, ſuper verbo reperio & inuenio, graui cõtentione inter ſe iurgantes diſceptantéſque videremus, libuit eorum diſceptationi intereſſe. Atque ex his alter, cùm inuenire diceret eſſe, impenſo labore rem diu quæſitam aſſequi: reperire verò, rem non quæſitam, ſed fortè oblatam, nanciſci, idque Ouidij autoritate, qui in ſuo maiori carmine, dum Inachum natam Io quærentem facit, poſt longos & irritos labores his verbis illam affatur, Tu non inuenta, reperta es. Quos ipſe verſus ſic explicabat, vt diceret, te ego cùm diu quæſierim, non inueni, ſed caſu oblatam comperi. Ouidium ergo de ſignificatu verbi contra illum diiudicare aſſerebat, qui verbum reperio caſus facit, non operæ. Quóque minùs dubites, inquit ille, habes Latinæ linguæ doctorem non ignobilem: nec mora, commentatiunculas quaſdam Grammatici hominis non incurioſi, quas ſecum adduxerat, è ſinu togæ depromit, in quibus ita ſcriptum erat: Excogitare conſilij eſt, reperire verò fortunæ. Vnde Ouidius, Tu non inuenta, reperta es. Hæc cùm ille & pleraque legiſſet, reclamabat alter doctorem iſtum nec verba nec mentem Ouidij

Laurentium Vallam notat Elegantiarum ſuarum lib. 3. cap. 2.

Ouidij intelligere quiſſe, labíq; errore manifeſto. Siquidem reperire, eſt cum labore aliquid quæſitum aſſequi, deductum ex re & pario, parere enim eſt cum labore quærere: vnde pecunia parta, cũ labore quæſita dicitur: imò eundem Ouidium, quem in medium ille adduxerat, eodem verſu ſignificantiùs contrà demonſtrare: Tu non inuenta, ſed reperta es, inquit, quaſi, ego te nõ caſu & fortuna nactus ſum, ſed ſtudio & labore quæſitã reperi. Quod & alio verſu eundem exploratiùs ſignificare aiebat. Exanimánſq; artus primò mox oſſa requirens, Repperit oſſa tamen. Prætérque hanc Ouidij autoritatem, idem apud autores probatiſſimos vſu continuo obſeruari. Q. Curtius: Quippe Euphrates, inquit, altum limum vehit, quo penitus egeſto vix ſufficiendo operi firmo reperiunt ſolum. Et idem: Quia duces aſſeruati profugerant, miſit qui conquirerent, nec reperti. Suetonius in Cæſare: idque eo ſtudioſiùs facerent, quòd aliquantum vaſculorum operis antiqui ſcrutantes, reperiebant. Vides, inquit ille, reperire eſſe operæ & conſilij, non autem fortunæ? Atque alter cùm contra tenderet, & voce immodica obſtreperet, eadem ſæpius & quædam nugalia repetendo, cupidus ego iſtius doctoris mentem planè perſpicere, accipio libellum à manib. magiſtri, átque in eo lego pleráque nimiùm audacis doctrinæ & confidentis. Nánque eò proceſſit, vt ſingulos fermè veterum probatiſſimos, quorum veſtigiis nobis inniti operæ precium eſt, à præſcripta à ſe lege & dicendi norma diſſidentes, taxare non fuerit veritus. Præter quæ in eo admiratus ſum, offendo & nanciſcor ferè idem eſſe quod reperio, quod procul à vero eſſe apertè liquet. Etenim ſi reperire eſt aliquid impenſo ſtudio inuenire, vt eſt modò oſtenſum: nemo ferè quiſquam id in verbo nanciſcor & offendo inueniet. Siquidem verba hæc haud dubiè ſub caſu & fortuna ſunt. Propterea qui rẽ exquiſitiùs penſabit, inueniet nanciſci id frequentiùs notare, rem ſcilicet fortè oblatam, data occaſione aſſequi & habere. T. Liuius tertio ab vrbe condita. Pacuuius, inquit, Calanus malis artib. nactus opes. Idem, caſtris ponendis diſperſos nactus. Cæſar idoneam tempeſtatem nactus dixit, i. aſſequutus. Id quod Feſto Pompeio autore ſcientiſſimè probatur, qui verbo nanciſcor, ſignificatum aſſequendi potiùs, quàm inueniendi, in ſuis commentariis tribuit: & pleríſque veterum autoritatibus, in quibus ſi nanciſci inuenire dixeris, profectò abſurdè & imperitè loqueris. Hæc & pleráque in eo

Reperio vnde.

Offendo, & nanciſcor.

cùm

cùm legiſſem, cùm me iam tæderet, librum reſtituo, atque illos inuicem altercantes diſceptantéſque relinquo.

Ex quibus victoriis olim conſules, & deinde ſequuti duces triumphare conſueuerint.

CAP. XXII.

VEteres Romanos olim non ex quibuſcunque victoriis triumphare conſueuiſſe, ſed cùm bellorum & victoriarum cauſæ eo munere dignæ viderentur, triumphos egiſſe accepimus. Cauſæ verò triumphorum licèt à prima origine exiles fuerint, atque tenues, quippe quia exiguis viribus & parua manu rem agebant: poſtea, aucto dilatóque imperio, maiores certioréſque fuêre, vt ad triumphi munus quiſquam aſpiraret. Cùm Veientes olim Tarquinienſeſque pro Tarquiniis contra Romanos mouiſſent arma, & velut æquo marte vtrinque pugnatum foret, quòd vno plus Hetruſcorum in acie cecidiſſet, nec hoſtium quiſquam poſtera die in conſpectu erat, digna res triumpho viſa fuit. Itaque Valerius conſul, quamuis collega morte ſublato, de Veientibus Tarquinienſibúſque triumphum egit. Et P. Valerius, & T. Lucretius conſules cùm infeſto exercitu in agrum Sabinum profecti primò vaſtatione, mox prælio ita hoſtium opes afflixiſſent, vt nihil inde rebellionis timeri poſſet, triumphantes vrbem iniêre. Quin etiam ex deditis & non captis vrbibus, aut hoſtib. fuſis & auerſis, ſtante dictatore, à conſulibus ſæpe triumphatum eſt. De Priuerno & Pometia, déque Sabinis & Samnitibus, etſi non vi captis, ſed in deditioné acceptis, triumphare licuit: protérque auerſos & palatos hoſtes, Claudius Petilius conſul, dictatore Q. Seruilio Hala, de Tiburtibus & Gallis triumphauit. Et Cornelius & Bebius conſules, quòd Ligures Apuanos non expectantes bellum in deditionem acceperunt, & ad duodecim millia in alias terras traduxerunt, de Liguribus velut acie victis triũpharunt. Procedente mox tempore, cùm propagato imperio cum hoſtibus validioribus, magnis vtrinq; viribus bella agerentur, cautum fuit, ne cui triumphum, niſi quinque hoſtium millia cecidiſſet, & iuſta acie magnas copias fudiſſet, decernere liceret. Cuius rei fidem apud quæſtores, vt quid laboris exhauſtum, quídve cædis, noſcerent ampliſſimo teſtimonio facere oportebat. Idque non ab re viſum. Erat enim triumphus ingẽs honorum cumulus, quem multi duxerunt maximum vitæ bonum, quo niſi magnis cona-

Cauſæ triumphorum à prima origine exiles.

Triumphorum cauſæ exiles abrogatæ.

tibus

tibus deuictis perduellibus, victores bello duces honeſtabant. Vtque niſi pro aucto imperio, non pro recuperatis his, quæ bello amiſſa erant, triumphus cuiquam decerneretur. Quin etiam niſi ſuo ductu & auſpicio, ac in ſua & non aliena prouincia, eáque pacata, & nullo manente bello, Imperatores hoſtes profligâſſent & viciſſent, triumphare nemini licuit. Ideo Liuio & Nerone COSS. deuicto ad Metaurũ Haſdrubale, Liuius, qui in ſua prouincia rem geſſerat, de Haſdrubale & Pœnis iuſtiſſimè triumphauit. Nero autem, qui potior victoriæ cauſa fuit, quòd in aliena prouincia ſuppetias collegæ dederat, ouans in vrbem vectus eſt. Exq; duobus conſulib. eandem prouinciam ſortitis, contráque eoſdem militantibus, vni triumphum decretum, quòd hoſtes fuſiùs egerat, eiúſq; ductu & auſpicio parta victoria fuerat, alteri negatum legimus, L. Valeria Potito & M. Manlio COSS. quòd contra Æquos in Algido proſperè rem geſſiſſent, Valerio triumphus, quòd perſeuerantior in hoſte perſequendo, inſtando, vrgendóque fuerat: Manlio verò, vt ouans vrbem iniret, à ſenatu datum Eſt. Fuítque animaduerſum, quòd tametſi victis, fuſis, fugatíſque hoſtibus, res triumpho dignas Imperatores geſſiſſent, ſi tamen neque dictator, neque cõſul, aut prætor exercitui præfuiſſent, neque legitimum haberent magiſtratum, cuius ductu & imperio victi eſſent & profligati, triumphare nemini fas erat. Propterea L. Cornelio Lentulo, magnis rebus geſtis, negatus triumphus fuit, quòd proconſul Hiſpaniam prouinciam non conſul obtinuiſſet. Tametſi Scipionem proconſulem, & cui ſæpe prorogatum imperium fuerat, de Hannibale & Pœnis: & in Cn. Manlium de Gallogræcis, Paulúmque Æmylium de Ingaunis, Liguribus, & Pompeium Magnum de Sertorio, proconſules egiſſe triumphos legamus. Perrarò enim alicui triumphare permiſſum fuit, qui ſine legitimo magiſtratu, & ſine iuſto imperio rem geſſiſſet: præter Pompeium Magnum, qui tametſi in ſenatum per ætatem admiſſus non fuiſſet, eques Romanus adhuc, id quod contigit nulli deuicto in Aphrica Domitio, triumphauit: cui hoc ferunt præcipuum contigiſſe, quòd è tribus orbis partibus ſpecioſos egerit triumphos: ſicut Camillo, qui tres triumphos vnà egit, triplici victoria ouans. Sed nec eum qui magnis perpeſſis cladibus, & nimiũ cruenta victoria eſſet potitus, tanquam lugubri, & parui compendij, quòd multis funeribus, non multis commodis rempub.

Triumphus quibus admittebatur.

Pomp. Magn. eques adhuc triumphauit.

Camillus tres triumphos vnà egit.

affeciſſet. Propterea Valerio conſuli, victori contra Gallos, ob cladem exercitus; negatus triumphus fuit: cùm magis dolor ciuibus amiſſis, quàm victoria hoſtib. fuſis præualuiſſet. Nec eum, qui exercitus Romam non deportaſſet, niſi per domitam pacatámque prouinciam ſucceſſori dediſſet, more maiorum. Eſt tamen memoriæ proditum, nonnunquam ſtantibus conſulibus prætorem, qui in ſua prouincia res geſſerat hoſtéſq; fuderat, etiam ſine conſulibus triumphaſſe: duóſque conſules de eiſdem hoſtibus parta victoria triumphâtes vrbem iniſſe. Neque negauerim, non ſemel, ſed pluries in eodem magiſtratu, & contra eoſdē hoſtes, propter res fœliciter geſtas, magnis ſæpe ducibus triumphare permiſſum: quódque à principio vrbis, nō curru triumphali, nec equo vehi triumphantes, ſed pedibus incedere aſſueuerant. Poſtea equo vecti, demum curru quadriiugo triumpharunt. Tametſi Romulum de Acrone Ceninenſium duce, curru quatuor equorum triumphaſſe Dionyſius aſſeuerat. Ac ex duobus Imperatoribus in magiſtratu poſitis, illi qui in ſupremo gradu eſt, ſoli triumphare permiſſum. Ideo conſul cùm dictatore aut prætore non triumphat, ne minor poteſtas maiori æquata videatur, néve auſpicia, quæ maioris magiſtratus ſunt, cum minoribus cōfundantur, licèt dictatorem & magiſtrum equitum vnà triumphaſſe ſæpe legamus. Illud denique ex annalibus conſtat, Romanum ciuem, quamuis reipub. pernicioſum & infeſtum, ſi bello victus foret, in triumpho deferri non licuiſſe: quódque ſi contra piratas, ſeruos, aut fugitiuos, vel aliud genus hominum Romano nomine indignum, bellatum foret, tanquam belli cauſa erubeſcenda, quamuis parta victoria aut hoſtibus fuſis, auerſíſque nemini triumphare licere. Contrà verò ciues bello victos, quia lugubris victoria eſt, ipſéque dux minimè Imperator cenſetur, licèt bene gerendæ rei occaſione data, neque ouare, neque triumphare, vel ſupplicationes cuiquam decernere, dum Reſpub. ſtetit, vnquam permiſſum fuit, niſi poſt aliquot ætates, cùm Aurelianus Auguſtus de Tetrico viro ſenatorio (quem in oriente vicerat) & Zenobia muliere triumphauit. Apud Græcos verò ſeruatum diu eſt, vt qui Imperator hoſtem fugaſſet, trophæo donaretur: qui occidiſſet, aut funditus euertiſſet, triumpho, vel encomio & peplo. Fuiſſe autem peplum, velum in quo qui facinora geſſerant fortia, ſingula egregiè geſta, atque acerrima prælia & maxima effingere, illúdque

Triumphantes initio vrbis pedibus incedebant.

Rom. ciuem in triumphū ducere non licebat.

Græcorum triumphi. Peplum.

illúdque pro immortali memoria exponere palam,& templis dicare aſſueuerat, ſcriptores produnt: in quo deorum imagines, ſæpe clariſſimorum virorum geſta effingebant. Quare Athenienſes Antigoni & Demetrij imagines cum Ioue & Pallade effinxere in peplo. Nõnulli in peplum eximij candoris veſtem ſine manicis,aureis diſtinctam clauis, fuiſſe autumant: quam quinto quoque anno apud Hylem mulieres 6. & 10. Iunoni contexebant. Encomion verò carmen in victoris laudem editum ad immortalitatẽ, quo ipſius res geſtæ magnificæ, illuſtri præconio canebantur, quod epinicion vocant:trophæum verò monumentum dixere nunc marmoreum, modò æneum, cum inſcriptione & titulis æuo perpetuo duraturis. Nonunquam,ſi materia non ſuppetebat,lapides in ingentem cumulum aggerendo, vel inſignem arborem exciſis ramis,ibíque hoſtium ſpolia ſtatuẽdo,in memoriam poſteritatis, bonis & fortibus viris pro trophæis erigebant.Tametſi qui primi ex Græcis æneũ aut lapideum ſtatuêre trophæum, non magnopere probati fuerint, quòd regum tantùm nomina illis inſcriberent,nec militum operam aut fortitudinem, quibus victoria parta fuerat,annotarent. Fuítque moris in locis quibus cum hoſtibus decertaſſent & viciſſent, aut aliqua inſigni clade affeciſſent, ibi victores duces pro monumento laudis cum ampla inſcriptione trophæum ponere, & fortiũ factorum poſteris dare memoriam. Quare Pericles nouies pro patria victor, trophæum poſuit, & aliud Ageſilaus inter Anthracem Nartheriúmque erexit. Lacones,quòd Perſas parua manu viciſſent, porticum Perſicam de manubiis trophæi loco extruxere. Idem contigit Fabio Æmyliano,qui ad Rhodanum deuictis Gallis ex candido lapide velut monumentum magnæ laudis trophæum tulit. Sylla contra Archelaum potitus victoria, fixit ſtemma,in quo Martem, Victoriam, & Venerem, & ſe venuſtum inſcripſit. Marius verò de Iugurtha & Cymbriis duplici eſt trophæo donatus. Metellus autẽ deuicto Sertorio aureum ſibi poni iuſſit. Quod & Flaminius de torquibus Gallorũ aureum ſtatuit, cum elogiis monumentorum cladis illatæ. Claudius quoque deuictis Boiis, ex torquibus Gallorum vnum magni põderis in Capitolio donũ poſuit,index victoriæ & triumphi. Sicut Octauius, qui ex auro roſtratæ columnæ in foro trophæũ fixit. Germanicus verò devictis nationibus inter Rhenum & Albim,congeriem marmorũ,ſtructis molibus,

Encomion.

Epinicion.

Trophæum.

Trophæa quibus ſtatuerẽtur, & quo loco.

Trophæa diuerſa variarũ gentium, ex diuerſis cauſis.

Tiberio ſacrauit. Proditúmque memoriæ eſt, Artemiſiam, deuicta Rhodia trophæi loco duas ſtatuiſſe imagines æneas, vnam Rhodo ciuitatis, alteram illi ſtigmata inurentem pro æterna memoria dedecoris, ignominiæque acceptæ. Mirúmque prodi de Numenio Antiochi duce, qui cùm in Arabia, æſtuante vadaſo & reciproco mari prælio nauali contra Perſas victor fuiſſet: mox æſtu reuerſo, pedeſtri certamine ibidem victor, gemina trophæa Ioui & Neptuno poſuit. Sicut de Neoptolemo Mithridatis duce traditur, circa Mæotim æſtate nauali pugna, hyeme verò equeſtri, glacie concreto mari, iiſdem in locis victoriam tuliſſe. Conuenítque inter peritos rei militaris, quòd tametſi duces fœliciter rem geſſiſſent, & inſigni victoria potiti eſſent, ſi tamen precariò ab hoſte aliquid petiiſſent, nec trophæo donarentur, nec encomio. Viriatus autem Luſitanus hâc temeritatis laudem tulit, vt potitus victoria contra Romanos, trabeas & conſulares faſces triumphi loco in montibus figeret. Sic Pompeius, deuictis Hiſpanis & Alpinis gentibus, trophæa in Pyrenæis iugis, quâ in Hiſpaniam iter eſt, excitauit. Et Domitius Ænobarbus, ac Fabius Maximus contra Allobroges, turres, fixis hoſtilibus armis, erexêre. Inter cæteros memoriæ proditur Seſoſtris Ægypti rex, ſi cum hoſtibus qui magno certamine dimicâſſent, & præſenti animo reſtitiſſent, rem geſſiſſet: ibi trophæum cum coleis & virili membro erigere: ſi verò remiſſo & languido animo, per ignauiam ſegniter victi, aut nullo negotio pulſi eſſent, contra eos mulieri genitali conſtituto, tanquam in deſides & ignauos, trophæum ponere conſueuiſſe. Apud Lacedæmonios verò, contrà. Nam qui dux fortiter dimicaſſet, & cruento Marte, magnáque hoſtium clade viciſſet, trophæi loco gallum diis immolabat: qui verò deditione & pacto, nec nimiùm cruenta victoria potitus, belli mala vitâſſet, bouem: vt ſignarent, magis decere Imperatorem (iuxta Periclis ſententiam) cõſilio & aſtu, quàm gladio aut multo ſanguine fuſo, victoria potiri. Neque prætereundum: quod tametſi ponendi trophæa rebus proſperè geſtis, apud Græcos frequens vſus foret: regibus tamen Macedonum fuiſſe vetitum, ne illa erigerent: quippe cùm Caranus deuicto Ciſſeo rege, trophæum poſuiſſet, noctu veniens leo illud euertit & diſiecit: inde velut fœdi oſtenti malíque ominis, vetitum eſt, ne in poſterum reges Macedonum quæſitis victoriis trophæa ponerent.

Qui precariò ab hoſtibus aliquid petiiſſent.

Seſoſtris trophæum.

Lacedæmonij victoriam incruentam laudabant.

Periclis ſententia.

Macedonibus trophæũ erigere vetitum.

Diſce

Diſceptatio Franciſci Philelphi cum Grammatico, an Cicero aliquando ludum aperuerit?

CAP. XXIII.

FRANCISCVS Philelphus, ætatis ſuæ homo doctus & fortunatus, inter ſui æui Poëtas famam carmine primùm auſpicatus eſt: à principibúſque qui eo tempore floruerunt, magnis honoribus & re familiari auctus & honeſtatus fuit. Cuius vitia ineuntis adoleſcentiæ, poſtquam deferbuere cupiditates, cùm iam ætate matura ſeneſceret, magnis poſtea virtutibus emendauit. Is cùm æuo ingraueſcente celebris famæ haberetur, & optimatum rogatu accerſitúque Romam aduentâſſet, experiri, credo volens quantum dicendo valeret, Tuſculanas quæſtiones Ciceronis publicè in ſcholis legere aggreſſus eſt. Ad eum quotidie concurſus ſtudioſorum iuuenum, & clari nominis profeſſorum frequens fiebat. Ipſéq; inter legendum firma etiam tunc voce & latere, nouis & exquiſitis eloquentiæ generibus præceptíſq; diſcipulos imbuebat, exploratóq; iudicio ſingula dicendi genera, & Philoſophorum ſcita multo cum nitore & cultu penſitabat & rimabatur. Eum ego adoleſcentulus ſenem inter cæteros coæuos meos colui & obſeruaui: cúmque ad eum nos quoque ventitaremus, memini ipſum inter legendum dicere, Ciceronem cùm eiuſmodi quæſtiones ſcriberet, conuentum ſuæ ætatis ſtudioſorum habuiſſe, ludúmq; literarium quaſi aperuiſſe: & plæraque hoc genus ſatis ſcitè & eleganter, vt mos ingeniúmque eius fuit, non ſine multo ornatu in ſcholis recenſere. Cúmque peroraſſet, & à lectione, vt fit, diſcipuli apud eum ſe colligerent & fabularentur, ipſéq; illa eadem ſæpius repeteret: animaduerti quempiam grammaticum florentis facundiæ, cuius nomen libens prætereo, eius doctrinæ æmulum, qui ipſum perniciali odio proſequebatur, ſepéq; apud ſtudioſos illum in inuidiam criménq; vocabat, ſinguláq; non modò dicta factáque, ſed verba & nutus obſeruabat, contradicere: quæque ille dixerat, vera eſſe pernegare, neque apud autores inueniri, Ciceronem ludum aperuiſſe, aut ſcholas ſtudioſorum habuiſſe aſſeuerare. Cúmque Philelphus, mitis vt erat & placidus, non Rhetorum ſcholas, in quas homines paſſim ventitarent, ſed tamen aliquos præſtantis ingenij viros, ſtudioſos diſciplinarum Ciceroné edocuiſſe, & quaſi ludum aperuiſſe diceret, idq; teſtimonio probari illius ad

Ludus Ciceronis.

Pætum epiſtola, qua ſe Dionyſium ſuperiorem imitati dicit, qui cùm Syracuſis expulſus, Athenas commigraſſet, ludum inibi aperuit: ſe pariter habere diſcipulos aſſeuerauit. Hæc & pleraque cum ille diceret: contráq; eum alter inſectaretur, & iam non contentione, ſed clamoribus & propè dimicatione rẽ agerent, nec res ſiſti videretur poſſe: excandeſcens Philelphus, tanta indignatione exarſit, vt illum indoctiſſimum omnium indoctorũ vocitaret. Tandem communi diſcipulorum amicorúmq; intercurſu, deſita ira & ardore illo animorũ, compoſita controuerſia, & lis dirempta eſt. Sed cùm poſtea in ipſius Ciceronis multiplici lectione verſaremur, inuenimus id ab eo apertiùs ſignificari. Nanq; ad Volumnium Caſſium ſcribens, Caſſium & Dolabellam ſuis auribus frui aſſeuerat. Ad Pætum quod, Veniũt qui me audiunt quaſi doctum hominem, quia paulò ſum quàm illi, doctior. Et ad Papyrium Pœtum. Hircium ego habeo, inquit, & Dolabellam, dicendi diſcipulos, cœnãdi magiſtros: puto te audiſſe illos apud me declamitare. Vatinius quoque ad Ciceronem de Catillo inquit: Defenditur à Q. Voluſio tuo diſcipulo. Quod & M. Fabius de Cælio & Panſa teſtatus: qui omnes à primo ætatis gradu Ciceronem in diſciplinis bonarum artium ſectati fuêre. Sed quod de Cicerone, idem nimirum de Socrate, Platone, & Ariſtotele, aliiſque doctiſſimis viris, qui ſcientia præcelluere, accepimus, qui bonis diſciplinis iuuenum animos imbuendo, æternam ſibi gloriã pepere, ſuiſque diſſertationibus & documentis diuerſarum opinionũ ſectas inuenere. Ante omnes Pythagoras Samius iuuenum æmulantium ſtudia, ſcholáſque ſophiſtarum in Italia habuiſſe fertur, pluréſque diſcipulos reliquiſſe magnæ, & expertæ virtutis. Sic Thebanum Epaminundã Lyſias Pythagoreus, Ariſtoteles Theophraſtum, & Syracuſanum Dionyſium Plato erudiuit. Perraróque eximius aliquis ingenio & doctrina inuentus eſt vir, cuius non aliqua monumenta ſtudiorum mandata literis, aut aliqui diſcipuli ſapientiæ præceptis aucti & imbuti, velut hæreditaria munera poſteritati relicti fuerint.

In quo gradu cognationis apud pleraſque gentes matrimonia licuerint, & quàm diuerſi mores in contrahendis nuptiis fuerint.

CAP. XXIIII.

INter omneis conſtare video, licuiſſe quondam paſſim & nullo delectu aut modo, veteres coniugiis affinium

cogna

cognatorúmque copulari,quod tamē nō æquè apud omnes ſeruatum eſt. Nam etſi apud nonnullas Indorum gentes, Arabas,Perſas, Mauróſque, qui iuxta Bactrianos ſunt, ac Magos & Babylonios, quorum hoc inſtitutum fuit, cum quibus Chryſippus ſentire viſus eſt, filios matres ducere vxores, & cum parentibus ſtupro coire, atque ex eis ſobolem gignere paſſim licuerit, idque inter eos cōiugium nullis fuerit legibus vetitum: tamen apud reliquas vbiq; gentes tā immane ſcelus lege & moribus ſub graui documento interdictum fuit: nefas ſcilicet exiſtimantes, filios cum matribus turpi amore commiſceri, ferarum ritu: quod dictu auditúque fœdum & pudendum eſt. Ægyptij verò ſororum moribus coniugiiſque implicari, & cum his paſſim matrimonia inire ſolitauere. Quippe Ptolemæus,vt ſororis quàm miro amore deperibat,cōiugium ſortiretur, & ſuam libidinem expleret, paſſim id licere permiſit. Itaque vt dirum facinus, & notam turpitudinis nefariæ velamento matrimonij obnubilaret, omnibus id permitti voluit. Id quod Perſis quoque licuit. Nam Cambyſes duas ſorores, cùm deſiderium ferre non poſſet,& Darius Satyram iiſdem genitam parentibus connubio ſibi deuinxere. Idem Epirotæ & Macedones: ſiquidem & Ptolemæus Ceraunicus Arſinoën duxit, & Olympias Pyrrhi filia fratris coniugio potita fuit. Contrà verò omnis ferè Græcia, qui inter priuatas neceſſitudines cum ſororibus commiſceri interdictū habuere: nefandúmque putauere,eodem parente genitos inuicem inceſtis nuptiis detineri. Tametſi Athenienſibus germanas ducere vxores, crimini datum non fuerit: quippe Cymon Elpenicen duxit, & ex illo traditum, impunè cum ſororibus coniugari. Perſis quoque legitimum fuit: neque pudendum viſum eſt, non modò ſororibus,ſed & filiabus commiſceri. Nanque Artaxerxes Athoſim atque Meſtrim filias iuſtæ vxoris loco habuit: & alij impunè id factitarunt, quod Græci & pleraque gens improbum nefandúmque exiſtimarunt. Præ omnibus verò Lesbij fœdiſſimæ Veneris fuiſſe traduntur: apud quos nihil ſynceri erat aut incontaminati: adeò vt ne capiti quidem parcerent, & omni fœda libidine ſe inquinarent. Apud Romanos verò tam informia coniugia lege & moribus interdicta fuere: apud quos licèt cum affinibus, cum quibus ſumma erat neceſſitudo,coniugalem inire copulam eſſet lege vetitū,ea de cauſa, vt nouos affines agnationibus

Babylonij. *Ægyptij.* *Perſæ.* *Epirotæ.* *Macedo.* *Græci.* *Athenien.* *Perſæ.* *Lesbij.* *Romani.*

familiarum, multáſque propinquitates & clientelas mutuis affinitatibus ſibi adſciſcerent cognationis iure: tamen cum ſobrinis, aut defunctę vxoris ſorore, vel mortui fratris vxore copulari non vetabatur. Cæcilius enim Metellus, vxore defuncta, illius ſororem deſpõſam tulit. Et Brutus Porciam ſobrinã, nulla prohibente lege, deſponſauit. L. quoque Craſſus ex defuncti fratris vxore filios eduxit, & propagauit. Ex deſcendentibus verò ad neptes vſque coniugia Romani vetuêre, id quod etiam plebiſcito cautum fuit. Sed fratris filiam ducere vxorem, licèt antea lege vetaretur, ſubſequutis inde temporibus paſſim id licere principes voluêre, poſtquam Claudius Cæſar rem deſuetam vſurpauit, vt Agrippinam, cuius amore deperibat, ſibi vxorem deſponſaret. Idem apud Græcos licuiſſe comperimus. Nanque Alexandrides ſororis filiam ſponſam duxit: ex qua Doryeum, Leonidem, & Cleombrotum genuit, quod ſuccedenti æuo à Nerua fuit ſeuera conſtitutione inhibitum. Proditus tamen memoriæ eſt Antonius Caracalla, præter inſtituta maiorum, nouercam Iuliam vxorem duxiſſe, nuptiáſque inceſto primus polluiſſe, cauſatus, principi quodcunque liberet, impunè licere. Et licet ſocrus genero copulari nullis auſpiciis poſſet, ſobrini tamen filiam vxorem ducere nullæ leges vetuêre. Scipio enim Naſica Africani maiorem filiam nullo prohibente iure ſibi deſponſauit: quod alij frequẽtes factitarunt. Procedente mox tempore, Valentinianus Cæſar, vt ſoboles paſſim propagaretur, gentéſque affatim redundarent, duas ſimul vxores ducere licere, duobúſque impunè coniugiis commiſceri lege ſacrata ſanciuit: quam legem Iulius Cęſar decreuiſſe dicitur, vt liberorum quærendorum cauſa, quot vellet quiſque vxores ducere, facultas foret. Id quod apud Siculos & Athenienſes in vſu fuiſſe quandoque inuenimus. Siquidem Dionyſius vno ſimul tempore cùm Doride, Locrenſi & Ariſtomacha Syracuſana nuptias celebrauit. Et Demetrius Antigoni filius, atque Euripides Poëta duobus ſimul coniugiis nihil veriti ſunt copulari. Socratem quoque tradunt ſimul Xantippen, & Myrtonem Ariſtidis neptem habuiſſe vxores. Ipſe verò Demetrius tam inexhauſtæ libidinis fuiſſe fertur, vt poſtpoſitis armis & omni apparatu belli contra Megarenſes, Lamiæ proſtitutæ amore accenſus, inſeruiret: vt haud immeritò Lyſimacho oſtentanti vulnera, quæ cum leonæ miræ magnitudinis pugnans, paſſus fuerat: ipſius legati reſpondiſſe fe-

Fratris filiam ducere licebat Romanis & Græcis.

Nouercam ducere.

Sobrini filiam ducere.

Vxores quot quiſq; voluit, ducebat.

Demetrij libido.

rantur, quaſi alludentes. Demetrium quoque meretricis Lamiæ in collo notas & vulnera dentibus inflicta exhibere potuiſſe. Proditum verò memoriæ eſt, Athenieſes, vt exhauſtam iuuentutem belli cladibus repararent, decreto cauiſſe, vt vrbanam ciues ducerent, & ex altera liberos tollere non vetarentur, Apud Spartanos duas ſimul duxiſſe, crimini fuiſſe datum, ſatis conſtat (licèt aliqui contra vetitum peſſimo id exemplo factitarint) Lycurgi lege, qui binas vxores vnas ædes incolere, atque in eadem domo habitare non permiſit. Brachmanes, Numidæ, & Mauri, pro modo facultatum vxores habent, itáque multis denas, plęriſque vigenas habere permiſſum eſt. Reges quoque Perſarum & Aſſyriorum, plures, quibus ciuitates pro redimiculis & muliebri mundo largiuntur, habent vxores. Sed ſicut apud diuerſas gentes, nationéſque diſpares gradus affinitatis cognationíſque, quibuſcum iungerentur, definiti fuere: ita mores obſcœnos & ſordidos ritus, ac fœda quædam ſolennia in contrahendis nuptiis, plæræque gentes diſpari obſeruarunt modo. Quippe Thraces mulieres nupturæ, non parentum arbitratu, ſed præmiis nubunt. Virgines enim quæ forma præcellebant, à viris precio exhibito, & certa ſubtaxata pecuniarum ſumma, emebantur. Contrà verò deformes & minùs decoræ, preciis mercabantur viros quibus nuberent. Babyloniis & Aſſyriis peculiare fuit, nubiles virgines ad forum in vnum cogere, circunſtantéque virorum turba, per præconē ſingulas auctionari: vt quæ complacita foret, precio exhibito, aut datis vadibus, ſponſa duceretur. Apud Traxilos, Brachmanéſque ſi qua propter inopiam virum nanciſci non poſſet, in forum virgo producebatur; & claſſico euocata turba, pudibundíſque oſtenſis & reuelatis, cui complacita erat, nuptui dabatur. Bœotiis & Locris nihil erat in ſponſalibus firmum, niſi ſponſus & ſponſa in ara Eucliæ virgini dicata priùs libarent, haud aliter, niſi more ſolenni antea libaſſent, matrimonium eſſe rati. Qui mos Romæ quandoque inualuit: ſiquidem olim nuptura in ſinu Futini dei ſedere cogebatur. At apud Indos, niſi nubentes vnguento, quod ex arboribus Phaſis fluminis diſtillat, delibuti forent: neque matrimonium, neq; cognationis iura legitimè contrahi putarunt. Sicut Athenienſibus nulla dabatur nuptui, ni priùs Dianæ ſacra obiſſet. Nam veſtem induebat, cui crocoton dixêre nomen: neque initiari poterat decennio maior, vel quinquennio minor. Samnitum in

Athenienſes vrbanam ducebant vxorem.

Spartani.

Brachma.

Numidæ.

Mauri.

Perſarum & Aſſyriorum reges.

Ritus diuerſi in contrahendis nuptiis.

Thraces.

Babylonij & Aſſyrij.

Traxili & Brachma.

Bœotij & Locri.

Euclia ara.

Romani,

Futinus.

Indi.

Phaſis fluuius.

Athenien.

Crocoton.

Samnites.

ſtitutio talis erat, nõ cuiuis homini nuptui locare filias,ſed decem deligebantur quotannis virgines ex omni turba:quę totidẽ magnæ indolis iuuenibus darentur,compare voluntate,vt ſi à ſuſcepta vitæ inſtitutione, aut à bono honeſtóque decederent,per ignominiam illi virgo adimeretur, alteríque locaretur. *Phœnices.* Proditum quoque memoriæ eſt,Phœnices virgines in luſtris & lupanari vulgò quæſtum facere in phano Veneris in oppido *Sica.* Sica:exque eo quæſtu meretricio dotem parare,& ita virum nanciſci:de reliquo verò donum Veneri exhibere. *Cyprij.* Quod apud Cyprios vſurpatum fuit. Nam virgines nupturæ,ad littora deſcendere, & cùm hoſpitibus commiſceri,vulgatóque corpore quæſtum facere ſolebant, donec dotes,quibus virum nanciſcerentur, ſibi comparent. *Armenij.* Armeniis lex eſt, vt virgines in phano vetuſtiſſimo & ſanctiſſimo Anetidis *Anetis,* deæ proſtituantur: vbi ipſius ſtatua ex ſolido auro ſita erat, quam Antonius expilauit: quibus emeritis, cuiuſuis præcipui hominis coniugium ſortiri fas erat, nemini abnuente, aut tale coniugium detrectante. *Indi.* Indi verò maximum decus arbitrati ſunt, ſi qua virgo eleganti munere, aut inſigni dono priſcæ artis digna foret. Quibus in more fuit, vt parentes nubiles filias in cœtu præſtantiſſimorum iuuenum producant: exque illis virum ſibi deligat: qui fortitudine, curſu, pugna,aut ſpecie corporis cæteris anteſtaret,nulláque dote exhibita, quem ſibi illa virum delegerat,ſponſum abducebat: quippe cùm non genere aut nobilitate,ſed libentes cum viris inſigni corporis forma iungantur,vt ſpecies maneret ad poſteros. *Cathei.* Quod & Catheorum dicunt proprium fuiſſe, vt ſponſa ſibi virum deligat:ſed vt eo fœdere iungatur, vt viro defuncto eadem pyra oppetere cogatur. *Segoregi.* Segoregiorum vetus erat mos, vt paratis inſtructíſque menſis inter epulas virgo introducatur,& cui ex conuiuis aquam dederat, eum ſibi virum delegiſſe videbatur. *Talchea.* Sicut apud Talcheas Libycam gentem,vbi multi vnam expetunt, apud futurum ſocerum inſtructis epulis coram ſponſa ſcommata ictitant, fabellas & iocos: cuíque arridet mulier, illum ſibi delegiſſe cenſetur. Nonnunquam poſita virgine, in victoris præmiũ decernebant. *Indi.* Indi luctatione & pugnis,victórq; præmium ſponſam abducebat. *Saca.* Idem apud Sacas extimas Scythiæ gentes:námque hi ſolebant pro ſponſa cum riuali pugnis decernere, victúſq; velut deformatus ignominia, pudibundus & mœrens,in latebra degere,& alterius aſpectum lucémq; vitare.

Circa

Circa Mæotim gens eſt, Laxamatas vocant,apud quos virgo niſi qui hoſtẽ cõfeciſſet,nuptui dabatur nulli.Et ex Carmanis vxorẽ ducebat nemo, niſi qui hoſtis caput ad regem detuliſſet.Apud Syginnos Perſicam gentẽ, mulier aurigãdi perita,quemcunq; vult virum ducere,ius habet.Troglodytæ verò fœminas viris deſponſas primis noctibus cognati affinéſq; producunt , illáſq; promiſcuis adulteris parêre ſinunt: poſtea perpetuæ pudicitiæ aſcriptæ, ſeueriſſimis pœnis,vel minima coniectatione,ſi deliquiſſent, coërcebãtur. Quem morem Gymneſiarum incolis, Balearibus, & Lydis inualuiſſe legimus. Tradunt quidam Andrimachidis in Aphrica populis vſum multa ſecula viguiſſe, vt virgines nupturas regi inprimis offerant, vt illarum pudicitiam ante ſolennia nuptiarum delibaret. Quod à Volſiniẽſibus quandoque ſeruatum legimus, vt ſeruili preſſi dominatu, ingenuas filias ſeruis delibandas darent. Ebulibus verò inſulis rex imperare dicitur,qui ſine ſpe coniugis,in quamcunque commotus fuerit, vſuariam capit. Apud Æthiopes pleraque gens ſolẽnes nuptias nõ nouit,quia paſſim & indiſcreto concubitu miſcẽtur.Garamantes quoque nuptias nõ nouêre,ſed ferarum ritu paſſim in Venerẽ ruere licebat.Quod quidem à barbaris frequens vſurpatum eſt, qui turpi coitu ſe immiſcentes, expertes thori genialis fuêre. Inter quos Lymirini populi tradũtur vulgato concubitu connubia habere promiſcua, filióſq; editos poſt quinquenniũ in vnum coactos,ſuum quemq; ſimilem agnoſcere, & pro filio educere.Neque omiſerim quod traditum eſt apud Perſas Mœdóſque, reges quàm plures habere vxores, mulieres verò quàm plurib. nubere: quæ autẽ paucioribus quinque viris nupſiſſet,agreſtis habebatur & ſordida. Thraces quoq; honori ducunt multiplici coniugio & numero vxorum gloriari: ſicut Germani, qui licèt ſingulis vxoribus contenti ſint, nobiliores tamen plures habere vxores pro decore familiæ & maieſtate putant. Apud Arabes, Nabathæos & Britannos in vſu fuit, vt conſanguineis cognatíſque omnibus vna vxor ſit, ad quam per vices quiſque ſuo ordine admittitur: ingreſſurúſque ad eam, baculum pro foribus ponit:alterius verò cõgreſſum pro adulterio luit.Ac ne nimiùm multa complectar,néve vlteriùs barbaros ritus moréſque recẽſeam, de his hactenus dixiſſe abundè fuerit. Illud vtique verum eſt, quod à Græcis & Romanis pariter factitatum nouimus,vt vxorem,quam quis duxiſſet, etiam

Laxamata.
Carmani.
Syginni.
Troglodyta.
Gymneſia.
Baleares.
Lydi.
Andrimachida.
Volſinienſes.
Eboles inſula.
Æthiopes.
Garamantes.
Lymirini.
Reges Perſarum & Madorum.
Thraces.
Germani.
Arabes.
Nabathai.
Britanni.
Graci & Romani vxorem

ſublatis liberis alij dare vſuariam, ex qua liberi gignantur, mox illam vendicare legibus & moribus permiſſum fuiſſe. Sic Cato Martiam vxorem amico dedit, & Socrates Xantippem. Atque alij id ſæpe factitârunt: quem morem apud Lacedęmonios Lycurgi lege, Tapyráſque, & plęráſque gentes inualuiſſe, documenta ſunt: qua cauetur, vt ad ſenioris vxorem, iuuenis florenti ætate, tollendæ prolis cauſa admittatur: legib. verò Solonis ſancitur, vt orbæ puellæ iis, qui ſunt genere proximi, nubant, vtque ſi maritus ad rationem Veneream minùs potens foret, mariti propinquus illius vxorem nanciſcatur. Quare Attalus Aſię rex, cùm falſus rumor inuaſiſſet, Eumenem fratem morte ſublatum fuiſſe, protinus illius coiugem vnà cum regno ſibi vendicauit: deinde Eumene ſuperſtite, vxorem illi ſimul & regnum reſtituit.

aliis vſuariã dabant.

Solonis lex.

Quid ſit artemon apud iureconſultos, & quod dicatur plumbum in ripa poſitum, de quo ambigitur apud multos.

CAP. XXV.

Iaboleni lapſus.
L. Malum. ff. de verbo. & rer. ſign.

MAlum, nauis eſſe partem, licèt plæræque naues ſine malo ſint: artemonem verò non eſſe nauis partem, Iabolenus ex autoritate Labeonis, inprimis magni & docti viri, de verborum ſignificatione notauit. Quæſiui ego à iureconſulto maximo temporum nóſtrorum, claro in iudiciis & foro, quid eſſet artemon, qui quaſi additamentũ non pars nauis à iureconſulto cenſeretur cúmque ille ex opinione interpretis, artemonem gubernaculum ſeu clauum nauis diceret eſſe: rurſus quæſiui ab eo rationem tam variæ deciſionis, cur malus nauis pars ſit, cùm plęręque naues ſine malo ſint: gubernaculum verò pars nauis cenſeri non debeat, cùm extorto gubernaculo nauis haud dubiè fluitaret, & incommoda fieret, arbitriúmque moderandi deperiret. Quippe ſicut gubernaculum, ſic malus naui facilè demi & addi, figíque & refigi poteſt: plúſque operæ & negocij gubernaculum naui, quàm malus præſtat. Cúmque ille ſubdubitare aliquandiu viſus non facilè obiecta dilueret: tandem dixi, à noſtris interpretibus pleráque minùs commodè & verè definiri: ob quæ non ſolùm imperiti legum & rudes, ſed & docti in diſſonos ſeuſus dilabuntur: multiplicíque affecti errore, veros ſignificatus non planè percipiunt. Non enim gubernaculum nauis artemon fuit, vt falsò illi opinati ſunt, quippe gubernaculum non eſſe

Alciatus artemonem aliter definit. Vide eius comment. in tit. de verbo. & rer. ſignif. l. malum.

nauis partem dicere, eſt improbiſſimæ inſipientiæ, ſed artemon trochleæ genus tractorium eſt, quod ἐπάγοντα Græci vocant, quo fune ductorio per orbiculos traiecto, & acto in gyrum, vt noſtri moris eſt, facili ductu importantur onera vel exportantur: vulgóque, quantum coniectura aſſequimur, organum dicitur. Is autem artemon, nauis pars non erat, cùm non nauigationi, ſed oneri inferendo machina commodè conſtructa fuerit. Iterum idem Iabolenus plumbum quod pro regulis tecto appoſitũ foret, ædium partem eſſe ex autoritate eiuſdem Labeonis aſſeuerat: Quod verò in ripa tegendi cauſa locaretur, contrà eſſe dixit: quo fit, vt vendita domo vel legata, plumbum quod eſſet in ripa, venditioni aut legato non accedat. Quid eſſet plumbum in ripa, ſæpe à iuris profeſſoribus quæſiui. Et tametſi nonnulli inani opinione ferantur, ipſéque legum interpres alioqui facundiſſimus, ingenuè ſe id ignorare fateatur: animaduerti tandem plumbum quod eſſet * in ripa tegendi cauſa, illud dici conuenire, quod tecto deſtinatum, necdum appoſitum, aliquo in loco relictum, donec tecto apponeretur, commendatúmve fuiſſet: eſséque in ripa id commodè dici, quod parieti inhærens erectum, ita ſubſidet, ne humi iaceat penitus, vnde vulgò arripare dicunt. Id autem plumbi quod ita hæſit, & ſubſidet: in ripa eſſe dictum eſt. Fuit ergo opinio Labeonis, quòd tametſi regulæ plumbeæ, quæ in tecto ſitæ erant, ædificij pars forent: illas tamen quæ ſepoſitæ muro adhæſerant vt paulò pòſt apponerẽtur, ædificij partem non eſſe, licèt ad eum vſum deſtinatæ, vt pro tegulis tecto inſeruirent. Itaque legata domo aut vendita, plumbum, quod in ripa ita ſitum erat, venditioni aut legato non accedere, legitimè putârunt.

Artemon quid verè ſignificet.

** Hypatrij legit Alciatus loco ſuprà citato.*

Quod eſſet collegium fratrum Arualium Romæ inſtitutum quive Salij ſacerdotes, & quot ſocietatum genera fuerunt.

CAP. XXVI.

PRimum ſacerdotum Romæ collegium, fratrum Arualium fuiſſe multi aſſerunt. Hoc enim ſacrum à principio originum Romulus inſtituit primus. Nam cùm legibus armíſque vrbem muniuiſſet, ne religio in bene inſtituta ciuitate deeſſet, vndecim fratres Aruales conſtituit ſacerdotes, ſeque duodecimum. Fratréſque ideo appellauit, quaſi mutua charitate & fœdere nexi forent. Refert tamen Maſurius Sabinus, Accam * Larentiam Romuli nutricem duodecim

Primum collegium Romanum.

Fratres Aruales cur dicti.

Romuli nu-

trix. decim duxiſſe filios, & cùm vnum fato amiſiſſet, in defunĉti locum Romulum aſciuiſſe: ipſúmque & cæteros Aruales appellâſſe fratres, quòd ſocij eſſent & ferè pares, agreſti & paſtoritia ſodalitate coniunĉti. Horum inſigne fuit ſpicea corona alba, infula alligata, quam, dum operantur ſacris, ſingulos geſtare ſolenni more decebat: quo inſigni ab Acca

** al. Laurentiam, & ita deinceps.*

* Larẽtia donati primùm fuêre: íſque honor perennis illis perpetuò manſit, ita vt nullo ſucceſſu vel caſu tanta ſocietas niſi vita finiretur: tantæque fuit amplitudinis, vt etiã ab hoſtibus captos, & in extrema fortuna, aut exules, quanuis nullo poſtliminio redemptos honor hic comitaretur. Apud

Solduni.

Aquitanos verò Solduni diĉti ſunt, quorum ſocietas erat, vt iiſdem vitæ commodis opibúſque promiſcuo vſu fruantur: ſi quid autem aduerſi contingeret, eoſdem caſus, eandemque fortunam, ac etiam vitæ interitum, vnà ſubire cogerentur. Quod ab Ægyptiis vſurpatum legimus, quibus amicitiæ genus & ſodalitium fuit, cui nomen συναποθνησκόντων, quaſi commorientiũ, qua nulla ſanĉtior, firmiórque fuit: quo genere Antonius & Cleopatra, cui plus nimio ſe addixit, mutuo affeĉtu deuinĉti fuêre, hac lege copulati, vt ſi fatale quippiam aut diri caſus alteri contigiſſet, alter tanquam pœnæ ſocius eundem fortunæ exitum eſſet laturus, ſociique & comites eſſent fortunarum & calamitatum.

συναποθνήσκοντες.

Hunnorum fœdus.

Apud Hunnos tale fœdus inexplicabili nexu contrahebatur, vt viginti viri generoſi ſpiritus, eiſdem ſacris initiati, vnà comites eſſent conſiliorum, & voluntatum: eo vinculo, vt in conuiĉtu frequenti & contubernio maneant, & ne punĉtum quidem temporis vacuum relinquant: proſperáque & incommoda mutuis officiis ferant ad ſupremum diem: morte autem obita, ſuperſtites defunĉtum efferant, & comitentur.

Hiberi.

Hiberorum verò mos fuit, vt amici in familiaria iura aſſueti, principi ſe deuoueant, vitæ mortiſque vltores: quíque ita in cohorte amicorum deuoti erant, omnium conſiliorum ſecretorúmque participes fiant, & ſi quid timendum accidiſſet, omnes caſus, & fortunæ minas, atque vnà mortem oppetere cogantur.

Cantabri.

Qui mos Cantabris fuiſſe traditur, vt pro amicis & fœderatis ſociali fide ſe immolare, atque interire non dubitarent, inſigni teſtimonio mutuæ charitatis & perpetui amoris.

Sociani. Solduni.

Ex Socianis quoque Gallorum gente, ſexcenti ex primoribus, Solduni vocati, vnà cum rege viuunt & commoriuntur: nefas putantes, ſuperſtitem principi ſuo eſſe. Apud alios verò intimi familiares,

miliares, qui manus, mens, lingua, & oculus, atque aures principis vocantur in eodem cultu & conuictu ſunt, rei nullius ignari, & amici principis; qui arcana conſilia & abditos ſenſus ſoli cognouerunt. Ab Æthiopibus ſeruatum eſt, vt familiares in regis ſocietate per omne obſequium inſinuati, vnà cum rege ad ſupremos annos viuant conſociati & fœderati, qui ſummum inter amicos locum tenent, & ſi qua corporis parte rex mancus fieret, eodem membro ſe deforment, eóq; morte ſublato ſponte intereant. Tauris apud Scythas cũ regibus præcipuè gratos, & qui magno in honore fuiſſent, ex amicis ſepelire in vſu fuit, cui rex tanquã pignus amoris aurẽ abſcindere ſolebat. Apud Græcos vſurpatum eſt, vt cùm aliqui inexplicabili nexu copulantur, vno pallio inuicem ſe operiant, & morte obita eodem tumulentur: quo ſignificabant, duo ſimul corpora concordibus animis & vna mente teneri. Priſcis autem Longobardis maximum fuit amoris vinculum apud aliquẽ ponere barbam. Is enim intimo fœdere aſtrictus erat, apud quem lanuginem quiſpiam depoſuiſſet, ſicut apud Perſas donari annulo à rege, fœdus inexplicabile & ſummi amoris vinculum putabatur. Huic ergo Laurentiæ, quæ Flauia dicta eſt, menſe Aprili ſolennes dies & ſacra ab Anco inſtituta, Romani aſſiduè celebrant: quæ Larentalia dicta ſunt, & decimo Calendas Ianuarias, qui dies Ioui feriatus erat. Cui Martis flamen, plerúnque pontifices in Velabro, vbi Larentiæ ara & ſtatua erat, ſacrum anniuerſarium facere, ad eiúſque ſepulchrum Decembri menſe conuenire frequentes, & dare inferias ſolebant, quòd populum Romanum decedens hæredem fecerat. Cuius rei causâ, eius dies inter feſtos relatus fuit. Statáque die flamen Quirinalis illi quotannis ſacrum facit. Huius poſtea exemplo inter Romulum & Tatium inita ſocietate, retinendis Sabinorum ſacris, ſodales Titij à T. Tatio, vel à titiis auibus, quas obſeruant augures, denominati ſunt. Poſt quæ, ſodalitates, ſacris Idæis magnæ matris receptis, Romæ ſub idem tempus inuentæ, veluti publica munera habita ſunt, ſicut ſub Tiberio Auguſtales, qui numero quinque & viginti ex primoribus vrbis, ſorte ducebantur: quos Tiberius Iuliæ genti ſacrauit. Et Antonini temporibus Antoniniani ſodales, mox Æliani, & Aureliani, & demum Fauſtinianæ puellæ ad imaginem antiquitatis nuncupatæ, quin in principis comitatu inexplicabili fœdere vincti erant, &

poſt fune

Aethiop. *Tauri.* *Græci.* *Longobar.* *Perſæ.* *Larentalia.* *Sodales Titij,* *Titij aues.* *Sodales.* *Auguſtales.* *Sodales Antoniniani.*

poſt funera illi flamines & ſacerdotes conſecrati. Sed cùm à Romulo hoc ſacerdotium primũ inſtitutum fuerit, quin reliqua ſacra Numa ſummus religionum cultor obiuerit, nulla controuerſia eſt. Nam & Pontifices, Flamines, Salios, atque Augures ab ipſo inuentos tradunt. Fuere enim Salij Martis ſacerdotes numero duodecim ex patriciis, liberi & ciues, & qui neutro parente orbati eſſent, à Numa ſeu Tullo Hoſtilio bello contra Fidenates (vt Liuius autor eſt) voti cauſa nuncupati, qui poſtea numerum Saliorum duplicaſſe fertur, ita vt quatuor & viginti, belli pacisque temporibus collegio cooptarentur: cuius ſacri cauſa hæc & origo fertur: Cùm enim regnante Numa, morbo & afflatu noxio ciuitas affecta eſſet, eáque lues nullis ſacrificiis aut piaculis ſedari videretur poſſe, peltam æneam è cœlo, in qua Romanorum fata ſita erant, in manus Numæ decidiſſe ferunt. In qua cùm vrbis ſalutem ſitam crederent, ne inuentu facilis, & ob id furto expoſita eſſet, alias vndecim elaboratæ artis eadem facie menſuráque à Mamurrio fabro, ne dignoſci poſſet, conſtructas dicunt fuiſſe: illásque in Martis ſacrario aſſeruâſſe, illarúmque cuſtodes, Salios vocaſſe: quorum princeps præſul, alter vates, alius magiſter, qui præſidebant, dicti. Illorúmque inſigne tunica erat punicea, & æneum in pectore tegmen, quod ſupra tunicam verſicolorem induebant: tum balthei, & æneę galeæ: quibus ornati Martio menſe, cũ tripudiis tibiam, ſolenníq; ſaltatu cœleſtia ancylia eiuſmodi ferentes, culti ornatíque prodibant: ipsíque gladiolis illa percutientes cum greſſu & gradu compoſito, pulſu pedum ad ſonum vocis modulato, per Capitolium & forum perque vrbem incedebant. Inque eo tripudio Mamurrium fabrum, qui tam exactè illa molitus eſſet, in nominis memoriam ſempiternam, ac pennatas impennatáſque agnas pro ſpicis & ariſtis, & Lucecium Iouem, Ianúmque deorum deum, alióſque deos, excepta Venere, quam in carminib. Saliaribus nominare nefas erat, verbis ſubobſcuris, Marti conſecratis, quæ nec mutare licebat, ritu priſcæ religionis, in fine carminum referebant. Poſt aliquot verò ætates, Imperatorum nomina ſuis carminibus Salios adnotare conſtitutum fuit: vt illorum quoque memoriam ſempiternæ gloriæ mandarent. Quare Germanici nomen Saliari carmine & mox aliorum principum, intercurſu temporũ, celebrata fuêre, quo tempore Faminica dialis vxor capillum pectere, antequam ancylia conderentur, vetabatur:

Salij.

Pelta cœlitus delapſa.

Inſigne Saliorum.

Tripudia Saliorum & carmina.

Venerem in carminibus Saliaribus nominare nefas erat.

quorum ſacra & feſtos dies cœnis ſumptuoſis, & commeſſationibus, cùm cantu & ſymphonia oppiparè celebrare ſoliti ſunt: in quibus futiles coronas, & alia conuiuiis oblectamenta adhibebant. Híque dies religioſi & ſacri manſêre in poſterum. Quod ſacerdotium quanti fuerit, licet æſtimare, quòd niſi ex patriciis ad hunc honorem admittebatur nemo: & niſi liber & ciuis, patrimus & matrimus foret. Quódque Appius Claudius triumphalis, Scipio Aphricanus, & L. Bibaculus inter Salios eſſe, & hæc ſacra attrectare, gloriæ duxêre. Et Titus Veſpaſianus, quòd numero Saliorum fuiſſet cooptatus, gratias egit. Antoninus quoque Philoſophus, natus octo annos, ab Adriano Cæſare inter Salios adnumerari laudi duxit, velut magni ſplendoris munus ferret. Erátque conſtitutum, vt qui conſulatum aut præturam, aliúmve magiſtratum gereret, ancylia ferre, & inter Salios eſſe cogi nequiret. Præter quę, etiam apud Larinates, Salios Martis ſacerdotes fuiſſe: & in ſacris Herculis ad magnam aram, Salios ſacrorum miniſtros cum cantu Pſallere conſuêſſe comperimus. Et tametſi Martio menſe ancylia deprompta è Martis ſacrario prodirent, ſi quando tamē gentibus nationibúſque iuſtum piúmque bellum per feciales indicebatur, ancylia in eodem ſacrario, aut in curia Saliorum, commouere moris erat, quaſi eo motu Martem è ſua ſede excitum, eóque propitio & volente, arma expediri, legiones conſcribi, exercitus apparari, atque omnia hoſtilia eſſe deſignarent: qui dies religioſi & infames habiti ſunt, quibus antequam conderentur, ſpōſalia inire, peregrè proficiſci, aut pacis fœdera tractare, vel aliquid publicæ priuatæve rei incœptare, velut mali auſpicij, triſtíſque maneret exitus, omninoſum fuit.

Saliorum ſacra & feſti dies ſumptuoſi.

Sacerdotij Saliorum dignitas.

Belli indictio.

Quot lictores apparitoresq́; habebat dictator, quot conſules aut pretores, quaſtoréſve, quive ſecures habebant, & qui non.

CAP. XXVII.

QVòd Romulus parto regno cum ſella curuli trabeáq; & reliquo ornatu ſe auguſtiorem feciſſet, tum maximè duodecim lictoribus inſigne fecerit, qui faces ſecuréſque, velut inſignia Maieſtatis præferrent, à multis eſt memoriæ mandatum. Nonnulli Tullum Hoſtilium Romanum regem, primo purpuratum cum lictoribus & faſcibus in publicum prodiiſſe ferunt. Sed perpēdimus non lictores modò cū faſcibus & ſecuribus, ſed apparitores quoq; regem

Lictores.

Apparitores.

præire conſuêſſe. Fuere enim apparitores miniſtri regij, qui aſtabant lateri, & corporis ſtipatores erãt: vt ſi quando opus eſſet, ad imperium nutúmque regis præſtò forent. Præter quos fuere viatores in regio comitatu, qui, quoties ſenatus cogendus eſſet ex agris, Senatores aduocarent, cõtumacéſque citarent & arriperent. Quippe cùm priſcis temporibus proceres ciuitatis morarentur in agris, ſi quando concilium publicum cogendum erat, à villis accerſebantur in ſenatum: ex quo qui eos euocabant, viatores dicti: quíq; ex viatoribus ligandi cædendíq; ius habebant, lictores nonominati ſunt, quibus iuſſu regis delinquentes vincire, nudatóſque virgis cædere, & ſi crimen expoſceret, ſecuri percutere, negotium erat. Ideo lora in ſinu geſtantes, regi apparebant, quibúſque mandatum erat, facinoroſis & delinquentibus crura & manus ligabant, vt poſt verbera nouiſſimo exemplo afficerent. Præter quos fuit accenſus & præco, qui dicto conſulis alteriúſve magiſtratus ad imperium nutúmq; præſtò eſſent. Accenſus, vt ad concionem: præco, vt ad comitia Quirites aduocaret. Quod munus vt eſſet expeditius, libertis dari conſueuit, ſicut miniſtrorum & apparitorũ, Brutiariis, coactis ſeruilia exhibere, pro eo quòd bello Punico ſecundo poſt cladem Cannenſem ad Hannibalem defeciſſent primi. Sed cùm poſt exactos reges, COSS. creatis, omnia inſignia, quæ apud reges erant, populus conſulibus conceſſa voluerit, Brutus & Valerius Publicola, qui aſſertores & vindices Romanæ Maieſtatis fuere, cùm ſtatuiſſent non formidoloſum & ferum, ſed mitẽ & plebi perchatum efficere Conſulatum, vtque offenſionem & inuidiam vitarent, in publicum prodeuntes cum eiſdem quibus reges inſigniis, ſecures à faſcibus dimouerunt: & cum ſolis faſcibus ad populum concionati ſunt. Inde manſit in poſterum, vt cum duodecim faſcibus, totidem lictores ſine ſecuribus conſuli præirent. Hæc enim fuere inſignia ſummi honoris & imperij conſularis. Illis ergo magiſtratibus ſecures cum faſcibus in vrbe præferebantur, qui ſine prouocatione ſummam imperij tenebant, vt dictatori, & decemuiris, à quibus ad maius tribunal prouocatio non erat. Dictatori ergo pro honore ſummi imperij, quòd plus iuris & Maieſtatis haberet, quatuor & viginti lictores cũ faſcibus & ſecuribus, viatoréſq; & apparitores, qui ſummouerẽt turbas, præibant: cõſulibus in vrbe duodecim lictores cũ faſcibus tantùm, demptis ſecuribus: foris verò, vt in decreta ſibi

Viatores.

Lictorum munus.

Accenſus.
Præco.
Brutiarij.

Secures abiecta poſt exactos reges.

Secures cum faſcibus præferebantur poſt exactos reges.
Conſulibus quot lictores.
Vide de hac re infrà lib. 2. cap. 27.

prouin

prouincia,aut quum caſtris & legionibus præeſſent, faſces cum ſecuribus,vnáque lictores apparitoréſque præcedebāt. Idque ideo cautum, vt prouinciam pernicioſis hominibus purgare,illorúmq; audaciæ & temeritati obuiam ire, flagitiáq; & dedecora pœnis & damno mulctare valerent.In vrbe enim conſuli cum ſecuribus eſſe ius non erat:quippe ſuprema poteſtas,& ius de nece cuiuis conſuli intra pomœriū non datur.Obſeruatúmque fuit,vt inter conſulem & proximum lictorem, nemini officij cauſa niſi conſulis filio aditus eſſet.Prætori verò in vrbe non duodecim vt conſuli,ſed ſex tantummodo lictores apparere ſolent: extra verò vrbem,aliquando cum ſecuribus apparuiſſe inuenimus.Paulo tamē Æmylio in prætura priuilegio honoris duodecim ſecures apparuiſſe ferunt, vt conſularem Maieſtatem in prouincia præ ſe ferret.Tribuni autem plebis ſolum viatorem, apparitorémque à prima origine ſine lictore habuêre: qui etiā libertini erant, quippe cùm Tiberius Gracchus in tribunatu libertis apparitoribus primus vſus fuiſſe dicatur. Poſtea verò quàm prouincias ſortiri cœpere, & illis cum imperio præeſſe, etiam lictores habendi tribuno facultas data eſt. Quæſtores verò,ædiles,duumuiri,& minores magiſtratus, qui præhenſionem & vocationem non habebant in vrbe nec lictore vtebantur, nec viatore: tametſi prætoré duodecim ſecures cum faſcibus,& quæſtorem,lictorem, & faſces quandóque habuiſſe legamus: quod in prouinciis, quas ſortiti prætores quæſtoréſque fuerant, non autem intra pomœrium id licuiſſe apparet. Extra vrbem enim his vti faſcibus & lictoribus interdum cum ſecuribus licebat, vt ſceleris & perfidiæ pœnas à facinoroſis expeterent:in vrbe verò minimè niſi quæſtores parrici forent, quibus pro imperio & Maieſtate cùm crimina vindicarent, in vrbe lictores cum ſecuribus ſæpe prælati ſunt. Marcus tamen Liuius Druſus dum quæſtor Aſiam obtineret, nullo lictore aut alio inſigni honorum vti voluit, ne quid ſe ipſo inſignius prouincia haberet. His ergo quorum erat maius imperium,& maxima auſpicia, quique cùm adeunt magiſtratus,Veſtæ & penatibus rem diuinam faciunt, vt dictatori, conſuli & prætori, paſſim lictores cum faſcibus in vrbe habere licuit.Dictatori etiam cum ſecuribus,cæteris verò,qui minima auſpicia habebāt,lictore vti nō licuit,niſi quæſtori patricio, vt percenſuimus. Fuítque vetus conſtitutum,vt præfecti prouinciarū & præſides, ſenatoribus ex claris ma-

Ius necis intra pomœria conſuli non dabatur.

Pretori in vrbe quos lictores.

Tribuni plebis viator & apparitor.

Quæſtor parricus,qui & Parricidius.

Lictores cum faſcibus in vrbe habere quibus permiſſum.

Lictores cum bacillis. Regibus externis præſes cum lictoribus & faſcibus præibat. Lictores cum virgis laureatis. Lictores fores virga percutiebant. Lictorum munus.

ioribus & inclitæ familiæ, peregrè agentibus quo conſpectior dignitas & honoratior foret plærúnque in prouincia lictores cum bacillis darent: vtq; reges externi aut fœderati in prouincia populi Romani venirent, magiſtratus Romanus aut præſes illi cum lictoribus & faſcibus præiret. Mario enim prætore Aſiam obtinente, & in eam profecto Mithridate, ſemper cum faſcibus Marius præceſſit Mithridatem. Qui quidem lictores non his modò magiſtratibus, ſed & Veſtalibus & ſacerdotibus, mox Cæſaribus & ſummis Imperatoribus cum virgis laureatis, & Auguſtis mulieribus pro muliebri faſtigio præceſsêre. Quare Agrippinæ matri Neronis perpetuo ſenatuſconſulto lictores duo tributi fuêre, & Flamminium Claudiale. Contrà Tiberius Druſillæ matri decerni lictorem minimè paſſus fuit, licèt Auguſtus illam in familiam noménq; Auguſtæ teſtamento aſciuiſſet. Illud quoque obſeruatum eſt, cùm lictores iuſſu Conſulum aliquem è domo euocarent, fores ædium virga percuterent, quaſi eo ſigno publicam adeſſe perſonam innoteſceret. Si cui tamen ob claritatem dignitatémq; deferebant, virga fores percuti vetabant. Cùm enim Pompeius Magnus Poſſidonis domum ſummi ſapientiæ profeſſoris eſſet ingreſſurus, fores virga percuti vetuit, & faſces ſummiſit. Et ſi quando dictatori, conſuli aut prætori præirent, pro imperij Maieſtate obuium quemq; ſemita cedere, denudare caput, & obſequij honoríſque cauſâ equo deſcendere iuberent, obuiámq; turbam virga ſubſiſterent, & ſummouerent.

Athenienſes lixas & virgas loco lictorum habebãt. Λειτουργός. Summiſſio faſcium.

Apud Athenienſes & omnem ferè Græciam, vt diſcrimen perſonarum notaretur, magiſtratus non lictores, ſed lixas ſimul & virgas habuerunt vice lictorum, quos λειτουργοὺς nuncupant. Fertur verò Germanicus Athenienſes ſocios & fœderatos vno lictore velut præcipuo munere donaſſe. Neq; prætereundum, in occurſu maioris magiſtratus, minores ſummittere faſces conſueuiſſe: vt ſignarent honori deferre, & imperio parêre. Quare Valerius Publicola in ſuſpicionem affectati regni adductus, dum concionatur, faſces populo ſummiſit; ſcilicet populi quàm conſulis maieſtatem & iura, potiora arbitratus. Lictoréſque cum faſcibus ſæpe paludatos cõſuli etiã paludato in prouinciam profecturo præire ſolere; quæ quidem paludamenta tũc ſumebãt, cùm in expeditioné aut decretã ſibi prouinciã cõſul iturus eſſet. Paulo tamẽ Æmilio prætori in Hiberiã profecturo album paludamẽtum, ac lictores miniſtróſq; albatos

cum

cum modico comitatu tributos comperimus. Sine autem
lictoribus proficiſci in prouinciam, aut cõſulibus profectis
lictores in vrbe manſiſſe, religioni eſt & prodigij loco ha-
bitum. Fuit quoque receptus mos, vt quoties inſigni victo- *Faſces lau-*
ria conſules potiti eſſent, ob res proſperè geſtas laureatis *reati.*
faſcibus prælatis incederent, literáſque laureatas Romam *Literæ lau-*
mitti, aut nuncios cum iaculis laureatis aduenire, nauémq; *reatæ.*
laureatã aut vittatam, fœlicis victoriæ nuncium eſſe ac læ-
ta & magna ſignificare tũc, quum depulſis & diſſipatis co-
piis, hoſtes victi eſſent & profligati, animaduerſum eſt. Vi-
cto enim Mithridate, & fugato duplici prælio, lauro orna-
tam nauẽ, & bellico apparatu inſtructã, vt in victoria mos
erat, Lucullus Romã miſiſſe dicitur. Ipſis verò nunciis ta-
bellariis, Græci πτεροφόρους dixère nomẽ, quoniam erectas *Tabellario-*
pinnulas geſtarẽt: quod Ælius Verus feciſſe dicitur, vt cur- *rum diuerſa*
ſoribus alas pennatas imponeret, illóſq; ventorum nomini- *nomina.*
bus appellaret: quandóq; φανιώνας & γραμματοφόρους, Perſæ
ἀγγάρους & ἀστάνδας. Proditúmque memoriæ eſt; columbas *Columbarum*
tabellariorum vice apud maiores ſæpe fungi ſolitas: quippe *& hirundi-*
Cæcinna Volaterranus hirũdines victoriæ nuncias habuit. *num ars.*
Cyrus verò per interualla locorũ tabellarios ita diſpoſuit, *Tabellarij*
vt fatigatis recentes, & nocturni diurnis ſuccederẽt: adeò vt *Cyri per in-*
volantes grues ſuperarent. Quòd & Xerxes feciſſe dicitur, *terualla lo-*
vt curſores inuicẽ ſuccedentes haberet diſpoſitos, quos ne- *corum.*
que imber, neque noxa à curſu dimoueret. Inter alios Mar- *Cornix lite-*
tes Ægypti rex proditur cornicem habuiſſe, cui curſoris vi- *ras perferens.*
ce literas perferendas dabat. Nec ab re fuerit meminiſſe, ex
viridi lauro faſcium Luculli, Pompeij faſces languentibus
foliis lictores exornare, conceſſæ mox victoriæ omen fe-
ciſſe. Sicut Tarquinius Superbus, ne ſuum ducem Latini
agnoſcerent, néve diſcreta inſignia haberent, ex Latinis
Romaníſque faſcibus manipulos miſcuit, ſingulóſque ex
binis fecit. Ipſe tamen Pompeius, licèt ſe Imperatorem
fuerit appellari, nunquam tamen in faſcibus inſignia lau-
reæ coronæ detuliſſe legitur: quo exemplo arguitur. Impe- *Græcorũ mos*
ratorem faſcibus laureas apponi conſuêſſe, quo iuſtum *audito fauſto*
imperium & legitimus triumphus notaretur. Apud Græ- *nuncio.*
cos verò vetuſto more receptum eſt, vt ſi quid fauſtè &
feliciter nuncij afferrent, coronati aduentarent: ipſique ci-
ues fœlici accepto nuncio, in communis ſignum lætitiæ
coronati incederent, ouantes gratantéſque. Carthaginen- *Carthagi-*
ſes, rebus feliciter geſtis, præcipuum lætitiæ genus habent, *nenſes.*

Betullæ virgæ.

victimas cædere, ludos celebrare, munera mittere. Quódque faſcibus, quos præferebant lictores, Betullas virgas maximè commodas duxêre. Itaque ex illarum virgis, tum propter cādorem, tum propter tenuitatem publicos faſces, qui magiſtratibus præirent, effecêre. Atq; illud animaduerſum eſt, quòd tametſi ad reliquas prouincias præſides & magiſtratus cum lictore & faſcibus irent: tamen Alexandriam conſulares faſces accedere, aut vrbem inire vetabatur: quòd diuinis carminibus & vaticinio prædictum eſſet, tunc demum Ægyptum fore liberam, cùm ad eam Romani faſces aduentarent. Tametſi Romani magiſtratus libera & fœderata oppida, velut ſociali fide copulata, plærúnque ſine lictore aut faſcibus adirent.

Alexandriam faſces non ingrediebantur.

Quod Regium diadema tam apud Romanos, quàm apud exteras nationes gentéſque fuerit, & quæ inſignia.

CAP. XXVIII.

Paulus Corteſius.

Plutarchi locus in vita Luculli.

Apud Paulum Corteſium virum doctum, & mihi perfamiliarem, legebatur Luculli vita ex Plutarcho, in qua expeditionem & pręlia contra Mithridatē, à Sylla primùm, mox à Lucullo ſuſcepta, multa cum facundia verborum refert, cum quo multiplex, varium & inexpiabile bellum fuit: quóque modo fuſus & profligatus, quū de conſciſcenda morte cogitaret, repentinæ incurſionis metu, ac ſubito malo perterritus, eunuchū è cubiculo ad ſororem & duas vxores, Monymā & Veronicam, vt in tanto diſcrimine, ne conſternarentur ſibi vel honeſta morte conſulere, antè quàm victor hoſtis adueniret, miſiſſe dicitur, & dū alij alio letho abſumerentur, illarū alteram animo conſternatam, diademate detracto, quod capite geſtabat, & collo circundato, ſuſpendio vitam finire voluiſſe: alteram veneno mortem ſibi conſciuiſſe, & qualia in magnis diſcriminibus & ſummæ fortunæ caſibus euenire ſolent: in eandem ſententiam multa cōmodiſſimè aptiſſiméque enarrat. Atque hęc cùm legerentur, quidam vir curioſus & haud illiteratus, qui vnà aderat, quonam modo potuiſſet quiſpiam diademate quod capite geſtaretur, ſuſpendio vitam finire, demirabatur: quippe diadema regium, ex auro gemmíſque conſtare dicebat, neque illo efficere potuiſſe quéquam, vt laqueo deperiret. Quæ cùm dixiſſet: multíque idem ſentirent, dixi aliud fuiſſe ſententiæ & opinionis meæ, diademáque regium tam Romanis, quàm exteris gentibus, candidam faſciam

Diadema quid.

ſaſciam eſſe reſpondi: quod inſigne à Libero patre inuentũ *Pompeius taxatus.*
Plinius notauit:ideo crimini datum Pompeio fuiſſe, quòd
vlceris velandi cauſâ,crus faſcia circumcingeret, tanquam
regium ſibi diadema vendicaret,nihílq; referre,qua in par-
te geſtaretur,illi obiectũ eſſe:tametſi ferãtur veteres, quòd
caligis non vterentur, crura faſciis alligaſſe, femoraliáque
& tibialia habuiſſe.Et Lucius Metellus,quòd vlceris cauſâ *Metellus taxatus.*
frontem faſcia circũdediſſet,Vittati ſeu Diademati cogno-
men tuliſſe.Tigranes quoque Armenius candidam faſciam
inſigne regium ante Pompeij pedes abieciſſe dicitur,velut
dominationi cederet,& omni publico munere ſe abdicaret.
Quin Alexander memoratur,cùm deſiliens equo caſu Lyſi-
machum vulneráſſet, medendi vulneris cauſa diadema
ſibi detraxiſſe (nam candida faſcia erat) illóque Lyſima-
chi vulnus alligâſſe. Quod omen illum futurũ regem de-
ſignauit, ſicut euentus docuit. Idque apud autores aſſiduis
exemplis parêre.Mœdis verò, Perſis, & Armeniis regibus, *Cidaris.*
cidaris cũ cærulea faſcia albo diſtincta,vel tiara,amictúsq; *Tiara.*
purpureus quadrangulari figura. Interdum candys, quod *Candys.*
Perſarum Lydorúmq; inſigne regium erat, pro diademate *Regni inauguratio.*
fuit. Quos quidem reges antequam ſceptra inirent, ſacris
initiari oportebat:qui modus erat, vt veſtem, quam geſta-
uit Cyrus,primùm induerent,mox terebinthum & caricas
geſtarent,poculúmq; lactis ebiberent: ſicut initiatos ſacris *Sacrorum Iſidis inauguratio.*
Iſidis,fores ædis aperire,arcanóſque libros euoluere, aqua
ablui,ad ſacraria deduci, duodecímque ſtolis primò, mox
ipſius deæ picta veſte indui decebat.Quæ quidem tiara pi- *Tiara.*
leus erat,ex qua ridimicula,quib. maxillæ velãntur, deflue-
bant,qua Phryges in ſolennibus vtebantur ſæpe.Quod qui-
dem diadema Armeniorum reges,niſi à Romanis, aſſume-
re non poterant.Nãque experimẽto cognitũ erat,barbaros
malle Roma petere reges quàm habere. Perſici Reges ob- *Perſæ.*
ſeruârunt ex myrrha & labizo odorata, capiti inſigne re-
gium ferre, palámq; picturatam & auro diſtinctam indue- *Numidæ.*
re. Numidis regib. ſceptrũ in ſiniſtra, & candida in fronte *Macedones.*
vitta,inſigne eſt regale habitum. Macedonũ regũ chlamys, *Aſſyrij.*
chauſia, & crepida, ad diadema. Aſſyriorum verò tiara *Sardæ.*
diademate obuoluta, & tunica purpurea, & partim alba,
quã niſi rex induere nemo poterat.Sardis quoq; curru vehi,
& rectam ferre tiaram ſolis regibus dabatur. Apud Siculos *Siculi.*
purpurea veſtis argenteus baculus, & purpura gemmis ex- *Phœnices.*
tructa cum diademate. Phœnicibus, Syris, & Cilicibus, *Syri.*

Cilices. chlamys cũ crepidib. & candicãs diadema. Ægyptiis autem *Ægyptij.* regibus, nũc leonis, nũc tauri, aut draconis effıcti imaginẽ, aut ignem, arborémve affictã ſupra caput ferre, principatus *Reginarum honos apud Ægyptios.* & regij dominatus inſignia fuère. Tametſi regni cura & procuratio illis penès regias vxores fuerit, quib. plus quàm regi honoris, obſequiíque tributũ eſt. Nonnumquam diadema aſpidis imagine diſtinctum, Ægyptiorum regum *Phrygum reges maximi.* ſpectatiſſimũ inſigne fuit. Parthis duplex diadema ampliſſimum decus regium dicunt eſſe, quippe quorum reges magni, & regũ reges habebantur: ſicut Phrygum reges adeò *Darij & Alexandri diademata.* procesſère, vt regum maximi nomina ferrent. Darij diadema fuit purpureum albo diſtinctum, quod mox Alexander *Syrij.* vſurpauit ferre. Syrij quoq; ſtolam & ſceptrum pro regio diademate habuerunt. Apud prius verò ſæculum reges tenuiſſe haſtas, quas ſceptra nuncupant, pro Maieſtate, próque diademate fuiſſe proditũ eſt. Ferunt milites in exercitu Pharnacis, tumultuaria coacta manu, latiorẽ illi ſcyrpum, dum ipſum in regem aſſumunt, pro diademate dediſſe. *Sceptrũ ſcyrpus latior loco diadematis.* Sicut Amaſi, dùm concionatur, pro regali ornamento galea data eſt. Bataui & Germani, regẽ quẽ delegere atollere humeris, & ſcuto exceptũ ſubcollare per vices pro regio faſti- *Bataui & Germani.* gio obſeruarunt. Romanis autem regib. diadema, trabea & *Romani reges.* purpureus amictus, non quadrangularis, ſed ſemicircularis inſignia regij dominatus fuère. Sequutóſque poſtea Cæſa- *Regis nomen Romæ intolerabile.* res, diademate minimè vſos cõperimus: imò omne decus regium: vt inuidioſum deuitâſſe: quippe nomen regium alibi magnum, Romæ verò intolerabile fuit. Frequẽs enim apud eos laurea capitis decorũ, & diſtincta radiis corona, ac purpurea chlamys, inſignia imperij fuère. Tametſi poſt temporum interualla ex Cæſaribus Aurelianum Cæſarem, præter mores inſtitutáque maiorum, diadema vſurpaſſe, eóque inſigni primum vſum fuiſſe legamus. Demũ eò veſaniæ proceſſum fuit, vt ſequuti Cæſares ſacrum ignem, qui *Ignis ſacer.* tantùm regibus Perſarum mos erat, velut imaginem imperij ſibi præferri ſinerent, eóque præcipuo inſigni & ſingu- *Clearchi faſtus.* lari ornatu vterentur. Fertur Clearchus Heracllenſium tyrannus, cùm effluxè fluerent opes, eò proceſſiſſe, vt ſucceſſu continuæ fœlicitatis ſupra ſpem humanam inſolens ſe Iouis filium diceret: ſupérque cætera flagitia & dedecora, auream aquilã ſibi præferri ſineret: purpureámque veſtem, auream coronam, & cothurnos excellenti cultu inſtar Tragicorum regum, pro inſigni haberet, hanc rega-

lem

lem exiſtimans palmam, velut eo ornatu argumenta ſui generis non ambigua fide demonſtraret: & Antigonus, quo Liberum patrem referret, inſolenti dominatu eò vanitatis exceſſiſſe, vt hederam capiti ſuo pro diademate, pro ſceptrò thyrſum geſtaret. Indi verò reges pro regio ornatu habent, vt cùm foras prodeunt, aurea mitra pluribus gemmis diſtincta, & ſindone amicti, tympaniſq; & tintinnabulis præcedentibus, conſpicui fiant. Quod autem de cidari diximus, non abnuerim illam ab tiara haud multum abeſſe, ſed ſpecie ferè pari, neq; inuenuſta fuiſſe. Præter quæ fuêre capitis inſignia Athenienſibus, quod crobylum vocant. Cyprius quod cordylen, Perſis Nidarion, Ægyptiis faſciolum non regium, ſed clarorum virorum & principum. De regali autem ſceptro illud memoriæ proditum eſt, externorũ regum ſceptra in ſummo ciconiam, in imo hippopotamum habere effictum: quo argumento regem iuſtitiæ obſequi oportere, atque feritatem & indomitas libidines, ne ira deſæuiat, emollire ſignificabant: quòd ciconia ſummæ pietatis, hippopotamus violentiſſimum animal foret. Lydiæ verò reges ſceptri loco ſecurim habuiſſe feruntur, ſicut Labradeus Iupiter in Caria pro ſceptro & fulmine ſecurim ferebat. Romanis verò regibus lituus caſpide incurua, qui etiam virga auguralis erat ſceptri loco eſt habitus. Tarquinio Priſco ſceptrum fuit eburneum, in ſummo aquilæ figuram habens, & corona aurea, quam vſque ad extremum tulit. Indis autem niſi ex ebeno ſceptra ſumere non licebat. Quorũ reges cùm iura dabant, aut exteros legatos admittebant, tunc capillum pectere, atque ornari ſolebant eximiè. Babylonij verò tanto ſtudio ſceptra proſequuti ſunt, vt extra domum ſine ſceptro prodire, aut conſpici nefas ducerent: in quibus diuerſas effictas ſpecies figuráſque habebant: quippe mali, roſæ vel lilij, aut aquilæ, alteriúſve auis in ſummo inſignia ferebant. Hoc diadema apud exteros hodie videmus in vſu frequens, vt imaginem præ ſe ferant antiquitatis. Nam candida faſcia velut regio inſigni caput obuoluti, regalem præ ſe ferunt Maieſtatem. Non ergo mirum, vbi in ſumma deſperatione & diffidentia, Mithridatis vxor nihil prolatandum rata, cùm mortem oppeteret, ſi arrepto diademate & inſigni regio, quæ facta erat, eodem collo alligato, vitam finire voluiſſet.

Antigoni inſolentia.

Indi.

Cidaris & tiaræ affinitas.

Crobilum.

Cordile.

Nidarium.

Ciconia & Hippopotamus inſigne regum exterorum.

Securi Iouis Labradei.

Lituus.

Aquila in ſummo ſceptri.

Indi.

Babylonij.

Figuræ aliæ atque aliæ in ſceptris.

Quæ fuerint auſpicia quæ è pullis emiſſis è cauea captarentur, & quæ ſecundos euentus, quæúe infortunia afferunt.

CAP. XXIX.

INter auſpicia quæ veteres maxima cura, cultúq; obſeruarũt, annotauêre annales, nõ paruæ æſtimationis fuiſſe pullos, quibus è cauea emiſſis puls dabatur. Et tametſi antiquo augurum decreto omnis auis tripudium facere poſſit, tamen inter eas præcipui fuêre pulli Melici & Chalcidici, quib. tantũ honoris tributũ eſt, tantúmq; fabuloſa vetuſtas religionis adſcripſit, vt niſi his præmonẽtibus, comitia non haberent: nullos ad honores proueherent: nulli prouincias demandarent: non ſenatum cõſulerent: non bella vel paces inirent: nihil deniq; domi foríſque agerẽt, quod ab his non prædictum, velut deorum monitu, magna cura penſitarent. Hæ enim quaſi internũciæ Iouis & interpretes futura pręmonere dicebantur, quibus pullarius præerat: quotiéſque de promouendo negotio, aut re exequenda pullos conſultum ibat, imperato de more ſilentio, pultem illis ante caueam aut offam obiiciebat: erátque tempus conſulendi ſummo manè & primo diluculo. Quòd ſi oblata eſca è cauea pulli non exirent, aut ſerò progreſſi eſcam nõ attingerent, retróve cederent, vel occinerent, aut non veſcerentur, ſeu planctu alarum alimenta refugerent, aut euolarent penitus, omen magni terroris & ſolicitudinis, triſtiſſimóſque euentus adnotabant. Tunc enim pullarius quaſi monitu fatorum exitus animo præſumens, diem prælij, aut rei exequendæ tempus diffundebat. Quòd niſi paritum fuiſſet, extremum exitium & perniciem plerúnque attulêre. Tiberio Graccho, qua die in turba cæſus occubuit, pulli non addixêre, ſed emiſſi è cauea, retrò ceſsêre, euentu triſtiſſimo, qui mox cõſequutus eſt. Et Claudius Pulcher moturus aduersùs hoſtes, non paſcentibus in auſpicando pullis, per contemptum religionis inito nauali prælio, terribili ſtrage cum omni claſſe profligatus, pœnas dedit inſignes. Sunt tamen exempla, deluſa religionem, & contempta auſpicia, felices euentus & ſucceſſus plerúnque habuiſſe fortunatos. Papyrius enim Curſor, cùm à pullario admoneretur, ne cum Samnitibus prælio decerneret, pullis non addicentibus, fœliciter dimicauit. Et Flaminius Cõſul moturus aduersùs hoſtes, contẽptis auſpiciis, fortiter pugnauit & vicit. Si autem pulli è cauea egreſſi, obiectam pultem aut offam volenti animo depaſti eſſent, ita vt illis veſcentibus fruſtũ ab ore decideret, & terram pauiret, quod tripudium faceret ſoliſtimum, rem haud dubiè fortunari, & auſpicia ſecunda eſſe,

Pulli Melici & Chalcidici.

Ritus auſpicij capiendi à pullis.

Signa mali ominis.

Indicia boni ominis.

eſſe,lætóſque ſucceſſus,& ſpem mirificam præſignârunt.Sed quod de pullis apud Romanos proditum eſt,idem in Lycia in Apollonis fonte,& in Mœdorum lacu ad Neptuni aquas Lymiræ piſces facere tradunt: vbi à conſulentibus euocati, ad auitum veniunt: qui ſi obiectas carnes diriperent & paſcerentur,fœlicia protendere, & præſens auſpicium facere, imperiúmque breui futurum interpretabantur. Contrà ſi caudis abegiſſent, aut aſpernati cibum refugiſſent, tunc luctus graues, & dira ac peſtifera augurati fuêre. In Epiro quoque in templo Apollinis draco colebatur: & in Ægypto Apis bos in phano antiquiſſimo & ſanctiſsimo, intra ſepta magnæ religionis,in quibus coniectura diuinæ mentis, & prædictiones futurorum putabantur. Sicut in Memphi vacca, & in Heliopoli Mineus bos, atque in Arſinoë crocodilus. Híſque porrectam eſcam accipientibus, aut auerſantibus,fœlicia auguria & exitus fortunati, nonnunquam magna infortunia & repentinum incommodum prædici & præmõſtrari. Fuítque obſeruatum in omni augurum reſponſo, vt ſi pullarius, ſeu quiuis augur qui auſpicatur, cuíque monita deorum prædicere, & de augurio reſpondere, ac portenta interpretari curæ fuit, tacitum ferret,quod dij vulgari voluiſſent: haud aliter contraheretur nefas, quàm ſi occulenda diuulgaret, & abdita palàm faceret. Si verò augurio fallaci mentiri auſus fuiſſet,ſiniſtrúmque pro dextro, vel quid prodigij foret, contrà denunciaſſet: non id illi qui de auſpicio conſulit,ſed in ipſius pullarij, vel auguris caput,qui tam improbè mentiri auſus eſſet, quicquid fuiſſet infortunij,reciſurum.

Auſpicia ex piſcibus.

Alia ex aliis animantibus auſpicia.

Augures in religionẽ delinquentes.

Pythagoras, Parmenides, & Zeno Philoſophi, tum Ennius, Pacuuius, Accius, & Neuius Poëtæ, vnde originem duxêre.

CAP. XXX.

QVod de Pythagora Samio veteribus monumentis memoriæ & literis proditum eſt, his etiam Genialibus adiicere non dubitaui. Siquidem hic Samo relicta, ex patrio & natali ſolo,primò in Ægyptum, mox Babyloniam ad Perſarum Magos contemplandóſq; ſiderum motus, originémque mundi ſpectandam profectus eſt, Inde Cretam Lacedæmonémque, ad cognoſcendas Minois, & Lycurgi inclitas ea tempeſtate leges, contendit: quibus inſtructus tanquam ex mercatura bonarum artium Metapontum &

Pythagoras.

Crotonem venit: vbi ſuis monitis præceptiſque tantum proceſſit, vt populum in vitia lapſum, ad frugales mores modeſtiámque reuocârit. Ibíque Architam primò & Epicharmum, mox Philolaum & Alcmeoné, deinde Zenonem, Parmenidem, ac Lyſiam ſuæ diſciplinæ ſectatores habuit: qui eius monitis doctrináque imbuti, diuina mente & conſilio viri euasêre, luménque & ornamentum ſuæ Reipublicæ fuêre. Sed Archytas & Lyſias ex Tarento, Alcmeonem & Philolaus Crotoniatæ, vbi quondam magna Græcia fuit: Parmenides verò, & Zeno ex Elea Lucaniæ vrbe, quæ poſt Silarim iuxta ſinum Poſſidonitatem ſita eſt, oriundi fuêre. Eam plæríque Eleam dixêre, alij Ileam, quæ à Phocenſibus colonia deducta fertur. Hic enim ille Zeno fuit Dialecticæ primus inuentor, cuius plæráque extant egregiè dicta factáque, qui Pythagoræ præceptis imbutus, cùm Phalaridi tyranno homini ſæuo & ſanguinario ob crudelem dominatum necem machinaretur, vt ciues ab impotenti ſeruitio tolleret, & arcano conſilio detecto, captus ab eo in omnes cruciatus laceraretur acerbis quæſtionibus, quòd conſcios coniurationis non detegeret, nullis terroribus adduci potuit, vt affines culpæ, & conſcios facinoris palàm faceret: ſed vultu interrito, & quadam ſublimi conſtantia ea præſentia animi fuit, vt ſingulos tyrrano intimos familiares, quanquam inſontes, coniurationis capita eſſe diceret: quibus ſublatis, multitudinem ſæuientem magnifica oratione ita impulit, vt facto impetu lapidibus eum obruerint. Sed quod de Zenone, idem de Theodoro, qui in Hieronymum Hieronis filium, iuuenem omnibus flagitiis coinquinatum propter turpitudinem ſordéſque vitæ coniurauerat, ſcriptum accepimus. Is enim quum tormẽtis per omnia exempla cruciaretur, quæ fortiſſimi cuiúſque patientiam vincerent, ea fuit conſtantiâ animi, adeóque fortis & magnus, vt omnes ſocios facinoris ſupprimeret: tyrrani verò alumnos & familiares, velut ſceleris miniſtros, & eodem crimine pollutos, per carnifices & tortores ad ſupplicium tradi fecerit. Leæna quoque quanuis mulier, cùm per omnes cruciatus vexaretur à tyrannis, nunquam adduci potuit, vt conſilia Harmodij & Ariſtogitonis tyrannicidarum detegeret. Ob quod meritum ſimulachrum illi Athenienſes erexêre leænam æneam, cui ob taciturnitatem linguam addi vetuerunt: ſicut Beroſo aſtronomo, ob vera quæ prædixerat vaticinia, in gymnaſio ſtatuam lingua aurata effinxêre. Cui non ab

Parmenides & Zeno, Pythagoræ diſcipuli.

Zenonis conſtantia.

Theodori conſtantia.

Leænæ conſtantia.

Beroſus aſtronomus.

non abſimilis Epicharis libertina fertur, quam in coniuratione Piſoniana, iuſſu Neronis per omnia fœda exempla cruciatam, non verbera, non ignes, non torquentium ira peruincere potuit, vt ſe conſciam fateretur. Fuit quoque alter Zeno Philoſophus inſignis, & alij nominis eiuſdem fama illuſtres. Sed quia Tarenti mentio & Ileæ facta eſt, admoneor etiam Rhudiarum in Appulis ſitæ vrbis, quæ multi nominis & famæ non minoris habitæ ſunt. Ex his enim Ennius Poëta oriundus fuit: tametſi ex Tarento ortum nonnulli credant. Ea enim vrbs à Tarento haud multum diſtans, citra Brunduſium in mediterraneo ſita eſt, vbi Lupiæ & Salapia oppida fuêre. Salentini autem hi ſunt, qui extimam oram Italiæ, & Cherſoneſſum circa Iapygiam incolunt, qui Meſapij, Calabri, Iapyges, Peceucij, & Appuli communi nomine appellantur. Fuit iiſdem temporibus Pacuuius tragœdiarum ſcriptor, Brunduſij in agro Salentino Ennij ſorore genitus, & Accius tragicus libertinis parentibus, haud multùm ætate diſtantes: ſimul & Neuius Poëta, qui ex Campania, vt frequens opinio eſt, originem ſibi vindicauit.

Epicharis libertina.

Ennius.

Salentini.

Pacuuius.

Accius.

Neuius.

Libri I. Genialium dierum finis.

ALEXAN

ALEXANDRI AB ALEXANDRO Iuriſperiti Neapolitani, Genialium dierum liber ſecundus.

Locus ex Propertio, ab Accio Syncero Neapolitano in conuiuio familiari commodè emendatus.

CAP. I.

Accius Syncerus.

SATVRNALIBVS cùm ego & familiares mei cõpluſculi ſub idẽ tẽpus Neapoli conuenirẽmus, cúmque à forenſibus negociis feriarum causâ aliquando quies foret: ad Accium Syncerum, virum ingenij cultu & facundia ſingulari, cùm quo mihi peruetus conſuetudo fuit à puero, nonnunquam ventitabamus: cum eóque vel honeſtis deambulatiunculis, vel ſermonibus lepidiſſimis, id quod erat temporis, ad multam ſæpe diem conferebamus, quotidianóq; eius congreſſu & aſſiduo comitatu perfruebamur. Accipiebátq; nos homo ille ſuauitate inſigni plærúnq; nouo epigrammate, aut elegia, verſibus mundis & graphicè factis, multo cum nitore & cultu, nonnunquam feſtiuiſſimis epulis, & lætiore conuictu, cœnáq; non vulgari nec protrita, ſed aut veteris cucurbitæ ferculo cũ lactucæ thyrſo minutim cæſo, & acino vuæ paſſæ inſperſo: aut olentibus pomis anni frigore ſeruatis, & ficu ſicca Sinueſſana cum roſaceo ex Petrino ſuo, quæ ipſe appellabat Petrinia. Velut fuit illa die, cùm mihi & plæriſque doctis viris cœna exhibita, Sanazario ex Æthiopia bonæ frugis liberto, ſcitiſſimo adoleſcenti, quem libertate & gentili cognomẽto donauerat, liberalibúſq; diſciplinis inſtruxerat, ita vt cuiuis ingenuo nõ impar videretur, demandauit, vt Propertij elegias à ſe pluribus in locis caſtigatas, ſummiſſim leniterq; cantaret. Quod cũ ille cupidè faceret, verſúſq; ad tibiam modulis dulciſſimis ſcita & canora voce canere

canere incœptaret,nóſque & proferentis verba, & concentum,numeróſque admodum ſuaues, ſumma cum voluptate captaremus:& iam millibus modulatis verſibus,ventum eſſet vbi Cynthiam Baiis demorantem, diu abfuiſſe conqueritur,his verbis:

Ecquid te mediis ceſſantem Cynthia Baiis,
Qua iacet Herculeis ſemita littoribus:
Et modò Theſproti mirantem ſubdita regno
Proxima Miſenis æquora nobilibus?

Accius carminibus pauſam fieri iuſſit, & ad me conuerſus: Quid tu,inquit,qui orbis ſitum tam diu legendo perſcrutaris, Miſenũ aut Baias cum Theſproti regno commune habere vidiſti? Nunquid in memoriam venit, Theſprotium agrũ in Epiro iuxta Chaones & Acarnanes,aut(ſicut Herodotus ait)Ambraciis & Leucadiis proximũ longè à Cumano abeſſe? Quid enim iſto in loco hic Poëta ſenſerit, qui regno Theſproti æquora Miſeno proxima ſubdita eſſe dixit, cùm tanto maris terrarúmq; receſſu diſcreta ſint, nõ equidẽ intelligo.Neq;enim Theſprotios in Cumanũ veniſſe,aut in Italiã colonias deduxiſſe,vel armis nouas ſedes cõquiſiſſe,vnquam,quod meminèrim,legi:niſi tu fortè qui meliore memoria es,aliter ſentis.Cúmq; me id arbitrari reſpondiſſem,quod plæríq; ſtudioſi ſensêre, vt Poëta loci confinio & quaſi commercio ductus, cùm ex Chalcide & Eubœa profecti,multùm in ora maris poſſent,latéque fines propagaſſent,illóſque Camanum tenuiſſe, & illuc colonias deduxiſſe, autores tradant: ſiquidem Hypocles Cumæus, & Megaſthenes Chalcidenſis multo emenſo mari huc colonias deduxêre, moniti oraculo: quippe cùm nullam coloniam ſine conſilio deorum Græci tranſmitterent: vel, vt multi ferũt, duce Parthenope Eumeli filia,quæ ſolum Neapolitanum delegit, columbæ augurium ſequuta: cuius rei monumentum Apollini ſtatuam Neapolitani erexêre,columba humero inſidente, quam ipſa inſpicere & adorare videbatur:Theſprotiúmque agrum ab Eubœa haud multum diſtare certum ſit,quaſi ad hoc alludens Poëta, ſubdita regno Theſproti æquora Miſeno proxima affirmârit:ſcilicet quia ex Chalcide Theſprotis proxima & Cumæis profecti, agrum Miſeno finitimum,hoc eſt, ipſas Cumas tenuerunt, propterea ea loca ſubdita videri: ſoleréque non ignobiles Poëtas loca & receſſus circumſcribere, illáque non expoſitè & apertè, ſed quaſi per tegmenta & figuras obliquis

Propertij locus diſcuſſus

Apollinis ſtatua Neapoli erecta.

quis orationibus denotare: idque ſenſiſſe doctos viros, itáque verſus interpretatos fuiſſe dixi. Nunquam, inquit Accius, quod ego ſcio, tam hiſpida & agreſti aure Propertius fuit, vt cùm Chalcidem aut Cumæos dicere contenderet, Theſprotium agrum quaſi finitimum illorum loco nuncupârit, quum præſertim nulla ſocietas aut communio cum Theſprotiis agro Cumano fuerit: conſtetque, ſi omnes ſinus, promontoria, litora, inſulas, & vrbes maritimas, ac maria vaſta, & terræ infuſa ex omni antiquitate percenſere velis, Theſprotios magno litorum flexu, & multiplici ſinu longè à Chalcide Eubœæ & Cumæis abeſſe, nec ita finitimos, vt forſan arbitraris. Neque ego huius Poëtæ præſtantis ingenij vim, hos nitidiſſimos & mundiſſimos verſus optimè editos tam abſtruſo & recondito ſignificatu verborum conculcaſſe putârim. Etenim ſi Chalcidenſes & Heretrienſes ex Eubœa claſſe huc aduectos Cumas condidiſſe, & pulcherrimam Campaniæ oram, ac loca Miſeno proxima tenuiſſe fama fert, ſicut Iapygiam, Phaliſcos, Nolam & Abellam tenuêre, cur loca Miſeno finitima potiùs Theſprotiis quàm Chalcidenſibus quàm Heretrienſibus ſubdita dixerit, equidem ignoro: cùm & hi veri incolæ ſint, & longè aptiùs conuenientiùſque fuit iſtos, quàm illos, cum quibus nullum erat commercium, nominâſſe. Verùm, inquit Accius, ſi verſûs iſtos benè penſitare, & verba ac ſenſus aure attenta rimari volumus, non Theſproti, vt communis error habet, ſed Prochytæ à Poëta ſcriptum fuiſſe facilè contenderim. Idque ita eſſe, in quoduis pignus vacârim, non aliter ſcriptum carmen ab eo editúmve fuiſſe. Sed hic error ita aliquibus inſedit penitus, vt diuelli haud facilè queat. Quod tamen ita eſſe, inclinat animus probabili argumento, cùm Prochytam & Pithecuſas à continente æſtu marino auulſas, quandoque circunfluum mare inſulas feciſſe, liquidò conſtet, ſicut Capreas, Leucoſiam, Syrenes, & Oenotrias: ſeu quod multi tradunt, Inarimen montē fuiſſe, qui motu terræ diſcluſus à continente. Prochytam fecit inſulam, anguſto freto interfluente, que Græcis ab effuſiōne dicta eſt. Ipſámque & Pithecuſas diſcluſas montis partes, proximas Cumanorū finibus, tanquam moles obiectas ante agrum Cumanum & Miſenum exiſtere, antiqua monumenta annalium prodidêre: quod & nunc videre licet. Subdita ergo Prochytæ regno Miſeni proxima æquora Poëtam dixiſſe crediderim, cùm ipſa litora facili traiectu

Prochita inſula.

apta

apta & cohærentia ſint: quippe cùm ante ipſam paruo freto diſtincta iaceant, propterea ſubdita videri potiùs, quàm Theſprotios, cum quibus nullum commercium fuit, extimos & remotiſſimos intellexiſſe. Inſulas quæque regna nuncupari, Virgilij teſtimonio probatum eſt ſeptimo Æneidos, dum inquit: *Inſulæ regna ſubinde nuncupantur.*

--Fertur Theleboum Capreas dum regna teneret.

Huiusque erroris illud quoque ſpecimen eſt: quòd alio in loco communi opinione, pudendo errore receptum erat, nauitam hunc Poëtam fuiſſe: quod quidem ita fuit in confeſſo, vt in eius vitæ commentariis plærique id pro certo poſteris tradere non dubitarint, vt altero verſiculo conſtare videbatur: *Propertius falsò nauta fuiſſe exiſtimatus.*

--Et quamuis nauita diues eram:

quo imperitiùs dici profectò nihil potuit, cùm neque hoc vſquam gentium tradatur, vt elegantiſſimus Poëta & honeſtiſſimus, vitæ genus Poëtarum ſtudiis piaculare & portentoſum, nautæ munus concupiuerit. Et portenti ac prodigij ſimile eſt, hæc commenta in tanti ingenij viro opinari. Sed quod à vero minimè abeſt, mendum etiam in hoc verſiculo facilè, inquit, oſtendimus: ſiquidem vbi legebatur perperam, *Locus alius Propertij.*

--Quamuis nauita diues eram, --Non ita diues eram,

dicendum fuit. Huius quoque rei haud improbabile documentum videri, quòd Iouianus Pontanus vir multæ eruditionis, antiquiſſimo firmabat teſtimonio, Propertij elegias patrum noſtrorum ætate, & ſe adoleſcentulo primùm in lucem prodiiſſe, cùm antea inſcitia temporum incompertę forent & incognitę: opúſque obliteratum, & longiſſimo æuo abſumptum, corroſis & labẽtibus literis in cella vinaria ſub doliis inuentum apparuiſſe, & cùm libelli vetuſtate, verbis & nominibus abſumptis longo ſitu & ſenio, quòd in diuturna obſcuritate latuerant, veram lectionem aſſequi nequirent, effectum vt mendoſi inde codices prodirent: paulatímque diſcuti errores, & corrigi cœpti ſunt: nec tamen effici quîſſe, vt poſteris omnino integri inoffenſíque darentur. Ad hunc modum Accius Syncerus noſter ſcitè admodum apud compluſculos qui aderamus, ſermocinabatur, itaque mendaces libellos deprehendebat, erroréſque diiudicabat, ac perpenſo iudicio vitia rimabatur. *Propertij elegiæ quando & vbi repertæ.*

Qui quæſtores Romæ, quotq́;, qualisq́; poteſtas & munus erat, aut iuriſdictio. CAP. II.

l.1.ff. de offic. quæſt.

Quæſtorum origo.

ORigo quæſtorum antiquiſſima eſt, vt Pomponius & Gratianus ſcribunt: quippe à conditore vrbis Romulo, deinde Numa Pompilio, vt nonnulli putant: vt verò plures certioréſq;, à Tullo Hoſtilio quæſturam primò inuentam fuiſſe autumant. Sed ſicut hoc incertis autoribus traditur, ita exploratū eſt, Valerium Publicolam, qui cum Bruto conſul fuit, cùm Saturni ædem, & ærarium condidiſſet, duos quæſtores qui publicæ pecuniæ præeſſent, ſuffragiis populi creari voluiſſe.

Primùm bini quæſtores creati.

Fuêre autem hi, P. Veturius, & M. Minutius, qui primi ex patribus quæſturæ munus curiatis comitiis cepêre. Quę res cùm bene & proſperè Reipub. ceſſiſſet, & plebs cum patribus tumultuata quæſturæ ſe participem fore contenderet, eò deducta eſt, vt ex duobus quatuor quæſtores fierent:

Deinde quatuor.

duo, qui vrbanis negociis & ærario præeſſent: duo, qui conſulibus ad belli miniſteria præſtò forent; liberúmque eſſet, vt hi poſſent populi ſuffragio ex plebe vel patribus creari: quo tempore tanto certamine in quæſturam plebs inuaſit, vt ex quatuor vix vni patricio, Fabio ſcilicet Ambuſto, locus relictus foret. Interiecto deinde tempore, quo Pincentes aſſiduis cladibus fatigati, in populi Romani ſocietatem aſciti ſunt, quæſtorum numerus

Mox ſeni.

auctus fertur, vt ſeni crearentur. Coniectari licet, quòd auctis populi Romani vectigalibus, & quæſtu vberrimo ex prouinciis proueniente, illorum numerum, qui id munus exequerentur, quibúſq; curatio hæc demandaretur, augeri oportuiſſe: donec Syllana lege intercurſu temporum, vltra

Tandem vltra viginti.

viginti excreuiſſe dicuntur. Quid autem quæſtorio muneri conueniat, ſeparatim & interciſè autores tradunt. Nā conſules prætoréſque in prouincias profecturi, ſingulos quæſtores, quorū curæ captiua præda, & quicquid auri argentíque inde adueniret, appenſum adnumeratúmq; demandaretur, apud ſe habebant.

Quæſtorum officium.

Quorum munus erat vectigalia populi Romani in prouincia exigere, ſtipēdia præbere militibus, ſinguláque accepta, expenſáque rationibus inferre: mulctas quoque pecuniarias tam Romæ, quàm in prouinciis exigere, & in publicas tabulas notare: omniúmque rerum pecuniarúmque notas & illuſtres rationes dare: illáſq; confectas & conſolidatas abſolutáſque per ſuos ſcribas in ærarium deponere.

Scribæ quæſtorum.

Quos quidem ſcribas maximæ probitatis, nequid fraudis doliue admitteretur, huic muneri adſcribebant: tametſi ſcribæ officium Romanis mercenarium fuerit, nec magni teſtimonij aut precij. Macedonibus cōtrà,

apud

apud quos niſi viri expertæ virtutis, magníſq; rebus geſtis, & pro cumulo magnæ gloriæ admittebantur. Siquidem Eumenes Cardianus ſcriba Philippi regis fuit: & alij viri illuſtres hoc munere velut amplo honore honeſtati fuêre. Cato verò in quæſtura miniſtros & ſcribas rationibus obnoxios, grauiter increpitos, quòd parum integra fide æra perſoluiſſent, fœdum in modum vexâſſe, & magiſtratu deieciſſe dicitur: qui tam accuratè quæſturam geſſit, vt vnus ex quæſtoribus quotidie ad ærarium veniret primus, & rationibus confectis recederet poſtremus. Hos enim quæſtores à principio conſules eligebant, nonnunquam ſorte ductos accipere coacti ſunt: donec eum quoq; honoré populus ſuffragiis tribunitiis, quibus libitum eſt, demandauit. In qua re id obſeruari meminimus, vt antequam conſul prouincia decederet, quæſtori magiſtratu abeſſe non liceret.

Cato in ſcribas infideles.

Quæſtores à quibus eligebantur.

Alij verò quæſtores dicti, qui prouincias decreto ſenatus ſortiebantur: qui etiam ius dicere, lictores habere, & munera belli obire, ac magiſtratus inſignia in prouincia ferre poterant: quibus & mãdata imperia, & exercitus cõmiſſos, illorúmq; ductu & auſpicio egregiè bella geſta, prouincias adminiſtratas, & perdomitas, hoſtes victos & profligatos, atque exercitus fuſos, & multiplici clade affectos legimus.

Aliud quæſtorum genus.

Præter quos vrbani quæſtores fuêre: qui etſi nullo imperio fungerentur, quippe qui nec vocationem nec reprehenſionem haberét, nec ſella curuli, vt plæríque magiſtratus, neque lictoribus, aut viatoribus inſignes forent, & apud prætoré poſſent à priuato in ius vocari: negocioſa tamen & plena ſolicitudinis adminiſtratio fuit. Nam & ærarij, & vectigalium pop. Romæ curam geſsère: tum ſi quid pecuniarum publicè, vel priuatim erogari, vel ærarium condi deberet, quæſtorum curæ demandabatur. Cúmq; exercitus ſcribi, & in campũ legiones duci oporteret, ſigna militaria à quæſtoribus ex ærario promebãtur: eáque ad conſules in expeditionem ituros mittebantur. Quin etiã regibus & legatis ex vltimis oris terrarũ Romam profectis, publicum hoſpitium & munera, quæ *lautia* dicta ſunt, ſæpe cõmeatus largè & hoſpitaliter, & veſtiméta per quæſtorem vrbanum publico nomine præſtabantur: ipſiſq; ac comitibus ne quid rerum deeſſet, vrbani quæſtoris curæ mandabatur. Qui tamen nõ omnium gentium legatis hæc munera præbere ſolitauerunt. Nam ſi quæ incognitæ legationes aduentarent, antequàm admitterentur, exploratores minoréſque magi-

Quæſtores vrbani.

Quæſtorum vrbanorum munus.

ſtratus prouecti obuiam,qui quæ petentes venirent, inprimis inquirebant: ínque æde Apollinis extra vrbem ſenatu euocato,poſtulata noſcebant:quos,ſi videbatur, admitti iubebant.Et ſi ſocij eſſent fœderati, aut bene de Republ. meriti,quò honoratiùs exciperentur, his obuiam prodire, illóſq; liberali & largo viatico,ac comi hoſpitio iuuare, benignè inuitare, comitatúque & copia rerum omniū cumulare, nonnunquam apparatis excipere epulis per oppida pérque municipia ſolebant.Sed quum lapſis pòſt temporibus,propagato latè imperio, legati ſociorum ab exteris & vltimis gentibus vrbem quotidie adirent, quum vix tot commeatibus populus ſufficeret, cautum fuit, vt ſublato ſumptu & viatico,legati regum municipiorum,& coloniarum, vndecúnque Romam profecti, ædem Saturni petant inprimis,ibíque apud præfectos ærarij nomina dare,& literis aſcribi debeant: vt quum commodum foret, noſcendis ſingulorum poſtulatis ſenatus detur, & poſt mandata ſingulis in prouincias profecturis conſulatur.Quin etiam abſentibus conſulibus comitia quæſtorem vrbanum habere poſſe,non eſt controuerſia.Præter hos fuiſſe,quæſtores parricos,qui & parricidij dicti ſunt,apud multos comperimus, tantæ dignationis, vt capitis reos agere, & maieſtatis poſtulare,diémque perduellionis ad populum dicere, capitales res quærere, & de ſontibus quæſtiones habere poſſent. A quæſtoribus Cæſone Fabio & Lucio Valerio dies dicta perduellionis Caſſio fuit. Et ab Aulo Cornelio,& Seruilio quæſtoribus M. Volſio, quòd falſus haud dubiè teſtis in Cæſonem fuerat,diem dictam accepimus:qui poſtea ſeuera correctione damnati ſuorum facinorum pœnas dedêre. Hos etiam lictorem & viatoré habere & ius dicere liquet; qui & quæſitores dicti;quam iuriſdictionem triumuiri capitales poſtea ſibi vendicârunt.Quos quidē parricos Syllæ temporibus ad viginti numerum propagatos, vt de ſontibus pœnas exigerent,autores memorant.Per quos ius quotidie dici,& ſenatum ſuppleri voluit.Eſt quoque illud animaduertere,quòd licèt quæſtura ex minoribus magiſtratibus in vrbe foret, eius tamen dignationis erat, vt quiſque egregius & bonæ indolis adoleſcens, ex illa gradum ad reliquos honores faceret. Nanque hinc aditum reliquis adeundis magiſtratibus auſpicabantur;ſiquidem primis experimentis quæſturæ initiati, qui nullis antè honoribus vſi erāt,inculpatæ vitæ teſtimonio,ad ædilitaté, mox præturā, &

Quæſtores parrici, ſiue parricidij.

l.2.§.deinde. ff.de origine iur.

Quæſtores parrici ad numerum vigenarium.

Quæſtura primus gradus honoris.

& demum conſulatum euehebantur. Quin etiã tãto honori quæſtura fuit olim, vt viri conſulares, magníſq; honoribus functi illam gerere indecorũ non putarẽt. Cum Marco Valerio Voleſi nepote Titus Quintius Capitolinus, qui ter conſul antea fuerat, quíque ampliſſimis magiſtratibus inſignis erat, quæſturam gerere non dubitauit. Cato quoque triumphalis ſenex quæſturam ita geſſit, vt conſularis poteſtas quæſtorio muneri adiũcta videretur. Quod & lege Põpeia cautum fuit, vt deinceps quæſtores, niſi viri conſulares ſuffragio populi crearentur. Fuítq; inde ſeruatum in exercitu, cùm pro re conſiliũ capiendũ erat, vel acie duces congredi parant, vt quæſtores vnà cum legatis & ſenatorij ordinis militibus, tribunis militaribus, & primorum ordinum centurionibus, conſilio aduocentur. Cúmque antea quæſtores deſignati gladiatoria munera exhiberent, quòd illis erat hoc munus à principibus datum, poſtea Neronis tempore ſenatuſconſulto cautum fuit, ne deinceps quæſtores exhibendi gladiatores ad ferrum neceſſitate pollueren tur. Nec prætererim quæſtores principis candidatos vltra præſcriptos, cæteris adnumerari: quorum munus erat, acta ſenatus & principis perſcribere: orationes Imperatorum, & libellos ad ſenatum miſſos cum poſtulatis recitare, & mandare literis: dictandíſque epiſtolis & legendis aſſiduè vacare. Quare orationes principum, ſenatúſque edicta, ad militum conciones, per quæſtores ſæpe perſcripta, lecta, & audita fuiſſe legimus. Tametſi Nero princeps miſſas ad ſenatum orationes, prætertito quæſtoris officio, per conſules recitâſſe pro concione: & Veſpaſianus orationes in ſenatu quæſtoris vice frequenti curia retuliſſe dicatur. Sed cum quæſtura annuus magiſtratus foret (quippe finito anno, ex legis præſcripto, reditus quæſtori permittebatur) quoſdam tamen prorogato imperio, cõtinuo triennio ærarij curam, & quæſturæ munus geſſiſſe comperimus: donec lapſis temporibus, deſito quæſtoris officio, cura ærarij à quæſtoribus vrbanis ad prætorios prætoréſque, ac præfectos ærarij, lege promulgata ab Auguſto tranſlata fuit. Is enim ex numero ſenatorum præfectos ærarij delegit primus: deinde ſorte ducti fuêre ex numero prætorum: quam Claudius Cæſar à præfectis ad quæſtores rurſus deuolui iuſſit. Deinde Nero curam tabularum publicarum à quæſtoribus ad præfectos transferri voluit: donec ad Veſpaſiani tempora peruẽtum eſt, quibus rurſus à prætoribus cura ærarij gere-

Quæſtura honos & dignitas.

Lex Pompeia de quæſtura munere.

Quæſtores initio gladiatoria munera exhibebant.

Quæſtores principis candidati: & quod illorum munus.

Quæſtura annuus magiſtratus.

Ærarij cura à quæſtoribus ablata.

Quæſtura apud Athenienſes. Periander lapidatus. Ærarium in æde Saturni, & quaré.

batur. Apud Atheniēſes verò ampliſſimus magiſtratus quæſtura fuit: quā cùm gereret Periander, grauiſſimam contraxit offenſam, quòd parcius frumētū populo impartiret, proptereáque accuſatus, & à plebe pro concione lapidib. obrutus fuit. Cur autem in æde Saturni ærariū eſſe voluerint, licèt varia opinio diſſentiat, illorum ſentētiæ accedo magis, qui cenſuerunt, id quod nonnulli tradunt, & ad fidem pronius eſt, Valerium Publicolā, qui Saturni ædem conſtruxit, loci opportunitate ductū: quum omni aditu præſepto, vndique præruptus, & ab acceſſu munitus locus foret, eandem Saturni ædē æris publici, legúmque & ſenatuſconſultorum, tabularúmque publicarum, & ſignorum militarium ſacrarium eſſe voluiſſe.

Nemis & Tibure etiā fuit Ærarium. Ærariū ſanctius. Viceſimariū aurum. Incenſimariū. Cimiliarchiū. Ærarium militare.

Præter quod Saturni ærariū, Nemis quoque & Tibure, ſacrarum pecuniarum theſauros ad incertos belli euentus, ſi externa vis ingrueret, longo tempore ſeruari accepimus. Illud quoque non ab re fuerit meminiſſe, in eadem Saturniæ defuiſſe ſanctius ærarium intentioris curæ: in quo aurum viceſimarium, quod ex viceſimis exigebatur, ad vltimos caſus, & in extrema fortuna populi Romani ſeruabatur: quod incenſimarium, ab aliis quoque cimiliarchium dictum eſt. Ex quo Caius Cæſar primo ingreſſu ciuilis belli laterū aureorū ſex & viginti millia: percuſſæ verò monetæ, pōdo trecēta millia, quod erat tot triūphis partum congeſtúmque, & laſerpiti pondo centum & vndecim protuliſſe fertur. Poſt quæ legimus ærarium militare cum vectigalib. nouis ab Auguſto editum: vnde prompta pecunia ſtipendiis ſufficeret.

Saturni ædes vbi ſita. Carmentis Phanum. Porta Carmentalis. Saturnia porta. Pandana. Delus belli ſedes.

Ædē verò Saturni in faucibus Capitolij fuiſſe conſtat, qui mons Saturnius dictus, vbi Carmentis phanum, à quo Carmentali portæ nomen datum: vbi quoque Saturnia porta, quæ Pandana, eò quòd ſemper pateret, dicta eſt: in qua æde Senaculum fuiſſe autores memorant. Apud Græcos illud fuit notatum, Myniam, Chryſæ filium, qui Miniis imperitauit, condendis pecuniis theſauri locum muniuiſſe primum. Tum ſi quando conſpirante Græcia, communi conſilio bellum gerendum foret, in Delo inſula, quam ſedem bello delegerant, collatas pecunias ad belli opus tanquam ærarium deponere conſuêſſe: idque quantum opinione auguror, ideo viſum, quòd difficilis aditu, & arcis in modum munitiſſimus locus foret. Cœtus quoque & belli conſilia in eiuſdem inſulæ templo, nonnunquam apud Olympia habebant: deque reb. maximis de conſilij ſententia decernebant.

Atheniēſium

Athenienſes verò

Delphis

Delphis theſauros omni ætate intactos habuerunt. Lacedæmonij pecunias publicas in theſauris non coëgere: veriti ne violentiores cuſtodes nacti, illas expilarent: Macedones in oppido Quinta iuxta Tharſum, omnem gazam & pecuniam ad belli opus deponebant: Syracuſani in Labdalo caſtello munito: Aſſyrij autem Suſis. Cambyſis ærarium, oppidum Gaxa in Palæſtina fuit. Nam Perſæ gazam ærarium vocant. Deiotari verò in Peio Phrygiæ: Lyſimachi theſaurus Pergami ſeruabatur: aliquando in Cetirizi promontorio: Iugurthæ in Thala & Capſa Nimidiæ. Perſarum Reges barbaras opulentias in montibus ponunt: Hebræi in Thrace & Tauro Hiericuntis: nam ſacrum theſaurum, corbanam vocant. Tigranis in Bambinſa & Olena: Mithridatis in petra Armeniæ. Babyloniorum autem regum in Zeugma vrbe iuxta Euphratem, velut arce tutiſſima, tributorum theſaurus & ærarium eſſe conſueuit.

theſauri. Lacedæmoniorum, Macedonũ, Syracuſanorum, Aſſyriorum, Gambyſis. Gaza. Deiotari, Lyſimachi, Iugurthæ. Perſarum regum. Hebræorum. Tigranis. Mithridatis. Babyloniorũ.

Quid reſponderit ſuper controuerſo iure teſtament, in quo fundus ſeu ædes, filiæ legatæ fuerant.

CAP. III.

APud tribunalia iudicũ, cùm in foro & iudiciis verſaremur, ibíque aſſideremus, vt poſtulata cognoſceré, teſtamentum exhibitum eſt in hæc verba: T. Sempronium filium honeſtiſſimum, ex aſſe mihi hæredem volo, Septiciæ verò filiæ meæ impuberi, cùm viri potens erit, fundũ ſuburbanum, ſeu ædes meas quæ in via lata ſunt, do, lego, vt hac dote cõtenta, Ælio Campano nubat. Cúmq; filia potẽs viri dotẽ ſibi à Sempronio apud iudices dari poſtularet, & legẽ ageret, támq; ad fundũ ſuburbanũ quàm ædes admitti peteret ex legato, ideóq; ad iudices cõcidendæ litis gratiâ veniſſet, Sempronius cõtra renitẽs reclamabat, & Septiciæ alterũ tantùm deberi ex teſtamẽto, vt ſiue ad fundum, ſiue ad ædes admiſſa fuiſſet, amplius ex legato peti non poſſe aiebat: cùm teſtamẽti verba nõ vtrúnque dari, ſed ad alterum admitti deſignarẽt, illámq; ſi alterum fuiſſet aſſequuta, ad aliud iure legati admitti nõ decere. Cúmq; ad multã diem iurgiis clamoribúſq; obſtreperent, & infinita contentio, atque inexplicabilis difficultas patronorum eſſet: tandem poſt immodicas altercationes, cõſultus ego à iudicibus ſuper hoc iure controuerſo, quid ſentirẽ, teſtamẽtum & tabulas mihi exhiberi iuſſi: quo prolato, cùm poſtulata cognouiſſem, diſcuſſo iure quod in cõtrouerſiã venit, & teſtamẽti

verbis maturè penſitatis, vtrunque Septiciæ deberi, & tam ad ſuburbanum fundũ, quàm ædes iure legati admitti poſſe reſpondi: quippe cùm parentis arbitrium tam ſuper fundo quàm domo Septiciæ conſuluiſſe appareat, & hoc ex teſtamenti verbis liquere. Dictio enim ſeu, vltimæ diſpoſitioni appoſita, in qua omne momentũ rei eſt, & teſtatoris voluntas ſita apparuit: non diſiunctiua, ſed coagmentatiua eſt: illámque copulare veriùs quàm diſiungere: propterea vtrúnque ſimul comprehendere dixi. Et hoc habere rationem explicatam ex perpetua legis diſpoſitione, quam Paulus Iureconſultus libro iuris ciuilis tertio de legatis aptiſſimè proſequutus fuit: qui de hac controuerſia conſultus, ita reſpondit: verba Pauli ex eo libro hæc ſunt: Vxori meæ mundum, ornamenta, ſeu quæ eius causâ paraui, do, lego, placuit omnia deberi: hoc enim verbum *ſeu*, ampliandi legati causâ poſitum eſt. Quibus perlectis, iudices ſecundùm ipſius poſtulata Septiciæ litem dedêre.

Dictio, ſeu, vltimæ diſpoſitioni appoſita.

Text. in l. ſi quis ita legauerit. ff. de auro & arg. lega. ergo malè locus exprimitur de legatis. 3.

Quæ deorum ædes extra vrbis pomœrium ſitæ fuerint, & ex his quæ in vrbem poſtea receptæ.

CAP. IIII.

QVod ædes Vulcani à Romulo primùm extra pomœrium conſtructa, in vrbem diu admiſſa non fuit, cauſam hanc ferunt fuiſſe, vt is deus procul incendia arceret: néve confinio & quaſi contagio, vrbi, quæ incendiis expoſita erat, diſcrimini aut noxæ foret. Quos enim deos vi ſua veteres obeſſe ſunt arbitrati, in vrbem diutius non admiſêre. Hac de cauſa ædem Bellonæ & Martis extra Capenam quarto ab vrbe miliario conſtructam ferunt, vt à ciuium mentibus inteſtinas clades, ardorémque conſerendæ manus, à ciuili cruore ad hoſtiles pugnas auocarent, vtque domi iugi concordia quietè viuerent, illos veluti fomenta præliorum intra vrbem eſſe noluêre. In hac æde Bellonæ ſummis ducibus, qui fortem ſtrenuámque operam Reipub. nauârant, poſt res geſtas magnificè, ſenatus ſæpe dari, ibíque de triumphis, déque victoria conſuli mos erat. Martis verò ædem, qui Gradiuus dicitur, Appia via quindecim ſtadiis ab vrbe: & alteram, Quirini cognomento, quaſi ſedati & tranquilli, intra pomœrium fuiſſe, multi meminerunt. Sic Veneris Erycinæ templum extra portam Collinã magna mole conſtructum ferunt, cũ porticu inſigni, quod deuicta Sicilia Marcellus fundaſſe dicitur, ne libido inualeſceret.

Ædes Vulcani cur diu in vrbẽ non admiſſa.

Ædes Bellonæ & Martis.

Veneris. Erycinæ.

ſceret. Vtq; luxuria à matribus familiâs abeſſet procul, ideò ab vrbe ſemotum extra pomœrium locauêre. Ad hanc ædem ſi quando circus maximus Tyberis alluione inundaret, ludos Apollinares ſæpe celebratos cõperimus: in quam virgines ætate adoleſcente Veneri pupas, velut puerilia rudimenta offerre tradunt. In ea quoque intercurſu temporum, Veneris Verticordæ ſimulacrum, quòd homines ab effuſa libidine auerteret, dedicatum fuit. Sed quæ fuerint ædes deorum extra vrbis mœnia præcipuè, traduntur Iouis & Fauni atque Æſculapij phanum in inſula Tyberis, quam ab Epidauro aduectus, ſedem ſibi delegerat, cùm ægra valetudine vrbs oppreſſa, & latè vis morbi peruagata foret: ſeu quòd feruente morbo foris habitare ſalubriùs ducerẽt. Næniæ quoque ſacellum, quòd cantu querulo funeribus præeſſet, pari exemplo ab vrbe ſemotum, extra portam Viminalem ſtatuerunt: ſicut phanũ Quietis via Lauicana, & Rediculi extra portã Capenã, quod ſecũdo Punico bello conſtructum fuiſſe conſtat. Cùm enim Hannibal vrbem oppugnaturus, iter Anienem & mœnia Romana caſtrametatus foret, quòd nulla bene gerendæ rei occaſione data: & ſpe vrbis potiundæ abſciſſa, fatum vrbis & propitij dij illius mentem ab oppugnanda vrbe auertiſſent, & inde parum feliciter rediiſſet, Rediculo deo phanum ibi conſtructum ferunt, dictúmq; eſt Rediculi, quòd viſis quibuſdam & oſtentis inde deterritus, nullo edito negotio redierit. Vltra quòd campum Rediculi extra Appian ad ſecundum lapidẽ fuiſſe dicunt, in quo Hannibal caſtrametatus fuerat. Ædem quoque Apollinis extra portam Carmentalem, ſicut ædem Honoris cum ara, quam Q. Maximus dedicauit, & collapſam M. Marcellus reſtituit: atque Herculis templum diu manſiſſe extra Collinam plærique aſſerunt. Sed hæc Apollinis ædes inter forum olitorium, & circum Flaminium fuit. Nanq; in altera extra pomœrium legatis exterarum gentium, antequam admitterẽtur, ſenatus dari conſueuit. Templum quoque muliebris Fortunæ, Latina via, quarto ab vrbe miliario ad foſſas Cluillas, quòd inde Coriolonum vrbi excidium minitantẽ maternæ preces auocauêre, quódq; mulier vbi laboranti præſidio fuit, & Virilis ac Fortis Fortunæ templa iuxta Tyberim pariter extra pomœrium fuiſſe liquet: in quo muliebris Fortunæ templo, ſolas mulieres litare, aut ſacrificio admitti ſaruatum eſt. Ædes præterea Spei extra portã Carmentalem fuit: & al-

Ludi Appollinares.

Pupæ Veneri offerebantur.

Venus Verticorda.

Næniæ ſacellum.

Quietis & Rediculi phanum.

Campus Rediculi.

Ædes Apollinis.

Herculis templum.

Fortuna muliebris.

Virilis & fortis Fortunæ templum.

Spei ædes.

tera in foro olitorio. Hanc ædem extra Carmentalem ſecundo Ponico bello incendio deflagraſſe, à triumuiris poſtea reſtitutã: illã verò in foro olitorio ſub idem tẽpus fulmine ictam fuiſſe, quo tempore Hannibale Italiam peruaſtante, Reſpub. inteſtino malo laborabat, & cuncta bello ardebant, multi prodidêre. Quæ res vaſtitatem Italiæ, & imminens excidium, quo terrâ maríque imperium agebatur & fluctuebat, haud dubiè deſignauit. Apud Athenas verò Cynoſarges Herculis templum, gymnaſium & lucus, extra vrbis mœnia viſebantur. Apud alios Timorẽ, Pallorẽ, Paupertatem, & Senectam, tanquã noxia numina, procul à ciuitate arcuêre, niſi quòd Spartæ Timoris templum iuxta eorum tribunal Ephori locârunt, cùm Rẽpub. nulla re magis quàm metu corrigi putarent. Alij Æſculapij templa extra vrbis mœnia ſtatuêre, quòd foris degere ſalubriùs ducerẽt. Ab Ægyptiis autẽ perpetua conſtitutione ſeruatum eſt, vt nũquam Saturni templa, aut Seraphis intra oppida admittant: ſed velut peruigiles & excubitores deos; extra pomœrium, & in ſuburbiis ſedes habere ſinant, tanquam illorum numine & fauore validis ſepti præſidiis forent: próque aris focíſque, & deorum templis, ac ſolo in quo nati eſſent, excubarent: illorúmque miniſterio & opera ab hoſtili incurſu & clandeſtinis inſidiis ſe tutos adnotarent.

Atheniẽſium templa extra mœnia.
Timoris.
Palloris.
Paupertatis.
Saturni & Seraphis templa.

Quæ ſolennes cæremoniæ more Romano in ſponſalibus olim & nuptiis eſſe conſueuêre, & quæ apud exteros.

CAP. V.

NVptiarum ſolennes cæremonias, quæ ritu Romano in ſponſalibus adhiberi ſolent, quas noſtri maiores feſto cõiugij die ſeruare cõſueuiſſent, quáſq; vetuſto more prætermittere non licebat, has fermè accepimus. Vbi enim virgo neceſſitudinis causâ futuro viro ſpondebatur, ipſo ſponſaliorũ die, ſignatoribus & auſpicibus duobus nuptias caſtas, & legitimas auſpicabãtur noctu, nonnunquam die luce prima: in quo id cauebatur inprimis, ne motus cœli aut terræ fieret, néve turbatiore cælo, & die inquieto fœdus inirent. Hæc enim præcipuè nuptiis aduerſari putabãt. Auſpicatiſſimum verò ſignum eſſe cornicẽ, maximæque fidei, & inuiolati fœderis indicium facere. Ea enim cornicum ſocietas eſt, vt ex duabus ſociis altera extincta, vidua altera perpetuò maneat, quod de Lyncibus proditur, vt poſt amiſ-

Cæremoniæ nuptiarum.
Cornix.

ſam

ſam coniugem alij non iungâtur. Qui tum pro marito auſpicabatur, auſpex, idémque paranymphus, qui pro vxore, pronuba dicebatur. Tunc qui ſponſam ducturus erat, illam ſibi in coniugem dari ſolenni ſtipulatione poſtulabat: qui verò daturus, illi vxoré futurã ſpõdebat. Qua de cauſa mulier, ſponſa (autore Seruio Sulpitio) & ipſa conuentio, ſponſalia dicta ſunt. In qua ſpõſione nec propria nomina ſponſi ſponſæve exprimere fas erat: ſed vir Caius, virgo verò, Caia dicebatur, Caſtum Caiæ Cæciliæ coniugiũ, quæ Tanaquil dicta, Tarquiniũ Priſcũ coniugẽ ſortita fuit fœlici nomine vſurpantes. Idque ſacrificio perfecto, & conſulto deorũ numine, primo diluculo & matutino. Siquidẽ prima & ſecunda hora ſponſalibus olim & nuptiis dabatur. Nonnunquam per coëmptionem nuptias cõtrahebãt, ita vt mulier, an ei materfamiliâs eſſe vellet, à viro: inuicémq; vir, an ei paterfamiliâs eſſet futurus, à muliere rogaretur: quo genere ſponſaliorum, vir & vxor inuicẽ in bonis & fortunis omnibus ſuccedebãt. Muliérq; in mariti familiam vt filia, & ſui hæredis loco admittebatur. Quippe cùm trib. modis contraherentur nuptiæ, vſu, coëmptione, & confarratione: per coëmptionem vxor in viri familiam tranſit, quare materfamiliâs dicta, quæ in mariti manu & mancipio ſit: vſu verò & confarratione minimè, quæ quidẽ confarratio ſolis pontificibus dabatur. Tametſi ſortitione nonnunquam vxores ductas, & ſponſalia inita inueniamus. Stipulatione ergo facta, & ſponſione ſequuta, ignem & aquam in limine appoſitam vterque tangere iubebatur, qua etiã noua nupta aſpergitur: quaſi eo fœdere inexplicabili vinculo, & mutuo nexu forent copulati. Hæc enim elementa ſunt primæ naturæ, quibus vita, victúſque communis conſtat, & quibus qui extorres ab hominum cœtu futuri ſunt, interdici legibus ſolent. Apud Græcos verò & Macedones panem gladio diuiſum, ſpõſum & ſpõſam cùm ineunt ſpõſalia, guſtare ſoléne fuit. Apud Galatas, vt ex eodem poculo vir & vxor bibant. Quare Camma Galata cùm viri mortem illatam à Sinorige vlciſci vellet, diſſimulato dolore, ſponſalia cum eo inire finxit, venenatúmq; poculũ illi propinauit: quo hauſto, Sinorix, & ipſa læta, quòd vlta virum eſſet, mortem obiuère. Coiis autem in more fuit, vt ſponſi cùm ineunt ſponſalia, muliebri veſte induantur. Romulus quoque in cõmunione panis & aquę matrimonij fœdus iniſſe traditur. Ab aliis eſt vſurpatum, vt vltra purpurea candido diſtincta,

Auſpex Paranymphus. *Pronuba.* *Sponſa.* *Sponſalia.* *Prima & ſecunda hora ſponſalibus accommoda.* *Nuptiæ tribus modis contrahebantur.* *Cæremoniis.* *Græci.* *Macedones.* *Galatæ.* *Coij.* *Alij.*

aut veſte verſicolori,ſicut apud Latinos vſus erat,noua nupta ſponſusque amiciantur,aut iugum pariter ſubeant:quare Iuno,iugalis dicta,quaſi æquiſſimo iure, & concordibus animis inuicem necterentur, ſocietáſque & communicatio vitæ coita foret.Vel caput obnubant,vt veteribus mos erat, vnde nuptiæ. Perſæ autem & Aſſyrij, accepta inuicémque data dextera, fœdus matrimonij ineunt. Nihil enim apud illos fide antiquius erat. Apud Hetruſcos in coniunctione nuptiali,viri ſublimes porcam immolant,quaſi diis teſtibus illud bene ceſſurum,& futurum inuiolabile. Quod quidem dirimere non licebat,niſi diuortio, morte, captiuitate, vel ſeruitute.Dona verò & munuſcula virum ab vxore,vel contra accipere, legibus erat & ſcripto iure vetitum:nefas exiſtimantes, quos legitimus amor coniunxiſſet, donis videri potiùs allici,quàm coniugali amore conciliari.Annulus tamen ſponſæ dono mittebatur à viro,qui pronubus dictus:is enim erat ferreus,& ſine gemma,priſca videlicet ſecula, & antiqui victus parſimoniam, ac frugales mores deſignans. Germanorũ fertur mos non improbandus,vt ſponſus complacitæ mulieri,quam ducere animo deſtinauit,dotem det: quà exhibita,frenatum equum & boues,ſcutum,gladium & arma,tanquã pignus amoris,vxori mittat.Cùm verò ſponſa ad virum ire parat, in ipſo nuptiarum celebri officio ſeruatum eſt,vt rectam tunicam & puram togam veſtiat, verbenáque,quæ Veneri dicata eſt,& floribus herbíſque à ſe lectis corollam texat, eámque ſub amiculo deferat. Id quod Locrenſib.in vſu erat,vt matronæ ex lectis floribus nectant coronas.Nam empta geſtare ſerta,vitio dabatur. In Bœotia vſurpatum eſt, vt ſponſam obtegentes, aſparago coronent: apud Græcos autem ſiſymbrio, capútque haſta gladiatoris, quæ in corpore mortui ſtetiſſet(quæ celibaris dicta eſt)comat ac frontem & comam diſcriminet. Opinari licet,quaſi fortes ea de cauſa viros ſe genituram ominetur: aut quòd ſponſi diſciplinæ ſe ſubditam fateatur.Debere enim vxores ſub viri diſciplina eſſe,& corrigi, ſeueriſſimis exemplis veteres voluêre.Flammeo etiam caput velabat,pudoris causâ, quod lutei coloris erat,quo matronę ſpectatæ pudicitiæ tegebantur. Quódque eo flaminica vtebatur: cui diuertere à viro non licet,ideo ſine diſſidio matrimonium fore opinati ſunt.Id tamen apud Spartanos in more fuit, vt virgines innuptæ,& quæ nullo coniugij fœdere iunctæ eſſent, facie inuelata & aperta:nuptæ verò,niſi velata parte oris, & operto capite,

Iuno iugalis. *Nuptiæ Vnde.* *Perſæ & Aſſyrij.* *Hetruſci.* *Dona vxori dare prohibitum.* *Annulus pronubus.* *Germani.* *Locrenſes.* *Bœoti.* *Græci.* *Celibaris.* *Flammeum.* *Spartani.*

capite, foràs non prodirent. Chelidoniis quoque mulieres, quæ ſe alienis viris collocâſſent, dimidium faciei inuelare ius erat, vltrà reuelare vetitum. Séque cingulo cingebat ex lana ouis contexto, quod Herculaneo nodo vinctum, nemini, niſi in geniali thoro, & dum ſacrum nuptiale fit, ſoluere permittitur, ominis causâ ſcilicet, vt in ſobole gignenda, educendíſque liberis ſicut Hercules, fœcundus foret, eo argumento, quòd illum eximiæ fœcunditatis (quippe qui ſeptuaginta ex ſe liberos reliquit) fuiſſe dicunt. Zona quoque nouam nuptā circumcingi, quæ nuptiarum die à viro ſoluebatur, nonnulli ferunt. Mox nuptiali mundo compta, in pelle lunata ſedere iubebatur: eíque pellem ſub pedibus ſtrauêre, ſanè vetuſtum morem, quo pellibus veteres vſi ſunt, ſignificantes. Luſitanis verò, in roſeis tantùm ornamentis ſponſas locare permittitur, quibus omnes vtuntur pariter, alterius generis non licuit. Cúmque ad virum profectura noua nupta egredi vult, ipſum limen tranſcendere ſua ſponte, aut veſtibulum tangere non ſinunt: ſed quaſi raptam & inuitam è gremio & ſinu matris, tranſcendere limina volunt, videlicet niſi coacta, ſuos relictura, aut proprios lares exitura non fuiſſet: vel quia vbi delibandus flos maritalis erat, inuitam ingredi videri volūt. Ipſa verò domum egreſſa, præcedente tibicine, & eo, qui canit Hymenæum, officio frequenti affinium ſtipata, colum comptam ſecum defert, & fuſum cum ſtamine: duo verò patrimi & matrimi pueri, eam tenentes deferunt: tertius verò anteit, qui facem accenſam præfert ex pino alba, qua prælucente ad virum nupta deducitur. Apud Græcos verò (vt Pauſanias ait) media locatur in nuptiali curru, ſponſo & neceſſario affini iuxta comitante, quem parochum vocant, cuius axem pro foribus incendebant, vt ſignarent illam ibi perpetuò manſuram, neque vlla tempeſtate inde receſſuram. Quòd ſi curru ſponſa non ſubuehitur, ſed pedibus mariti domū peteret, Chamæpus dicebatur. Apud Rhodios noua nupta per præconem in mariti domum aduocatur, & eo proclamante in thalamum admittitur. Eam verò facem ideo accenſam ferunt, quia niſi ſub noctem, & in tenebris priſcis ſeculis inire coniugium non licebat. Alio deinceps far toſtum præferente, ſcilicet quia nihil confarrationis fœdere in ſponſalib. religioſius fuit. Ideo in dirimēdis nuptiis, & ſi quando vir ab vxore diuertere contendit, diffarrationem fieri accepimus. Eandem verò facem ſub lecto viri poſuiſſe, aut in ſepulchro comburen

Chelidonij.

Zonæ ſolutio.

Luſitani.

Cæremonia dum ſponſa ad virū proficiſceretur.

Græci.

Chamæpus.

Rhodij.

Nocte inibant coniugia.

Confarratio.

Diffaratio.

comburendam curâſſe, fœdum erat auſpicium, & omen exitiale, maximáque facere infortunia creditum. Fuit quoque *Græci.* Græcorum mos, vt cùm ſponſa ad viri domum traducitur, puer ſpinis & glande querna obſitus, caniſtrum panibus onuſtum deferat, ſponſæque præcedens paſſim clamitet, ἔφυγον κακὸν, εὗρον ἄμεινον: quod eſt dicere, *effugi malum, inueni bonum*, quaſi poſt frugales mores, re & honoribus auctior ſit. *Nuces ſpargebantur.* Dúmque ad virum vadit, intranti domum nuces iuglandes flagitant, eáſque pueri iaciunt, & paſſim feliciter *Sponſa.* dicunt, Thalaſsúmque modulatis carminibus clamitant, *Thalaſſius.* ſicut Græci ὑμὴν ὦ ὑμέναιε ὦ ὑμὴν, qui fœlices coniugio *In Menandriis, & apud Ariſtoph. in auib. repetitum.* fuere: quem morem inoleuiſſe opinati ſunt, quaſi fœlicem vt Thaſſalium, cui Sabina virgo honeſtæ formæ in raptu contigit, ſponſum futurum ominentur, dignámque eſſe, quæ Thalaſſio viro admodum fortunato nubat, his vocibus ſignificari. Varro tamen perhibet, ſignum lanificij eſſe *Thalaſſio.* Thalaſſionem, quem veteres quaſillum ſeu calathum lanificiis *Nuces quare ſpargebantur.* aptum nuncupârunt. Nuces verò ſpargunt, vel quia iactu tripudium excitant, vel quòd gemino protectæ operimento, fœtus ſuos multipliciter muniunt, ſimilia in fœtibus nouæ nuptæ augurati. *Athenienſes.* Athenis verò inualuit vſus, vt ſponſi caput caricis & palmarum fructibus, legumine & colybiis inſpergãt: quod & ſeruis nouitiis, cùm primùm dominorũ ædes introiſſent, fieri vſurpatũ eſt. Sponſus verò illã domi *Ianua ſponſæ ornatus.* operiens, in qua ſedes erat coniugij futura, paratu magno ianuam lana cingit & coronat: multáq; lauro exornat, poſtéſque vittis laneis primùm à noua nupta attingi & ornari, oleóque & adipe ſuillo vel lupino inungi iubet: ne quid *Magorum commentum.* pernicioſæ peſtis in domum irrepat: quod Magorum commentum fuiſſe dicunt, vt felle nigri canis ſuffitas domos, & genitale ſub limine defoſſum habeant, contra mala medicamenta, & amatoria maleficia maximè proficere arbitrati. In foribus verò villarum, lupi roſtrum, ne quid deperiret, néve mala faſcinatio in domum irreperet. Alij ſtellam marinam vulpino ſanguine illitam, ne quid periculo foret aut *Cum viro congreſſa.* noxæ, defixêre. Ipſa autem cum viro congreſſa primùm, treis ferebat aſſes, ex quibus vnum viro dabat, velut imaginaria emptione ſibi ſponſum precio quæſiuerit: alterum, quem in pede haberet, in foco larium ponebat, quem accenſum, pluribus ornabant coronis: tertium, quem in ſacciperio, in compito vicinali paulò pòſt reſignabat. Dixêre au*Sacciperium.* tem veteres ſacciperium, maiorem crumenam, & numorum

receptaculum

receptaculum. Ac epulis inſtructis, vt porcum mactarent ſponſaliorum die, deducto ex Hetruria more, vtque ſponſo bulbi cum nucleis pineis, erucæ ſucco, & pipere in nuptiali cœna dentur obſonia, ſeruatũ eſt. Plæriq; papaueris ſuccum lacte & melle dilutum exhibuêre. Apud Perſas, niſi adeſo malo, aut cameli medulla, ingredi ad nouam nuptam non licebat, neq; alio veſci cibo illa die fas erat. Babylonis vir & vxor non miſcentur, niſi thymiamate prægustato, Solon verò niſi malo Cydonio epulis adhibito, viri thalamum ſponſam ingredi vetuit. Repotia autem poſtridie nuptias, apud nouum maritum propiores affines lætiore conuictu percolebant, qua die noua nupta in viri domum libertatem auſpicari, & dominam agere ſimul, & rem diuinam facere aſſuêrat: quo tempore clauem ſponſæ dari ad ſignandum partus facilitatẽ, in more fuit. In cœnis verò nuptialibus Naucraticarum obſeruatum eſt, ne quis ouum aut mellita inferret. Apud Carthaginenſes, vt thynnorum conciſis carnibus veſcãtur. Et in Lepta Libyæ, vt poſtridie nuptias ollã ſponſa ad ſponſi matrem petitum mittat, quam illa aſperiùs abneget, eo exemplo iurgiorum auſpicium augurati. Apud Grçcos, vt poſtera die à nuptiis, pater mittat ſponſæ nuptiale munus, quæ ἐπαύλια δῶρα vocitabant. Nanque ingenuus puer, ſpecie liberali, candida amictus toga, cum ardenti face præibat: longo mox ordine ſuccedebant, qui mundũ muliebrem, deinde qui aurum & gemmas, deinde qui vaſa & pelues, qui pectines & alabaſtros, qui ſandalia, & demum reliquam ſupellectilẽ ferebant. Parciùs tamẽ apud Athenienſes. Nam Solon treis modò veſtes, & quçdam modici precij vaſa, nõ elaboratæ artis, ſponſam ad virum ferre iuſſit. Præter quæ fuêre dona, quæ domeſtici conferebant, & amici, cùm primùm ſpõſa reuelata facie viſendã ſe præberet, ἀνακαλυπτήρια dicta. Romani obſeruârũt, vt nuptialia munera ſoceri generis nõ mittant, quod erat lege vetitũ: ſed vas artis eximiæ, quod Camillũ dicũt, vbi mundus & iocalia vxoris erant, opertũ in nuptiis ferant. Genialis præterea lectus, duabus culcitris in Genij honorem parabatur eximiè, ad quem noua nupta quinq; facibus noctu admittebatur: quas ab ædilibus accendi, & ex pino arbore fieri erat auſpicatiſſimum, & fortunati euentus, cùm ex hac arbore in raptu Sabinarum paſtores faces accendiſſe ferantur. Spartanis, Lycurgi lege, ſponſam raſis crinibus in veſte virili, pronuba patente cubiculo conſtituit ſolam, cui ſponſus exoluens

Sponſi obſonia.
Perſæ.
Babylon.
Solonis inſtitutum.
Repotia.
Naucratica.
Carthaginenſes.
Athenienſes frugaliores.
ἀνακαλυπτήρια.
Romani.
Camillum.
Lectus genialis.
Spartani.

Zonam

Zona ſolutio. Zonam in tenebris primos congreſſus capit. Quas quidem faces pronubæ,& quæ vni ſemel nupſerant,ante congreſſus coniugales nouæ nuptæ deferebant. *Græci.* Græcis verò nubentium matribus tenere faces in nuptiis negocium datur, quod δᾳδουχεῖν dixêre. Simúlque carmina & Feſcenninos verſus, atque ſacrum hymnum, quem epithalamium vocant,decantare,atque in his quinque deos precari ſolebant, vt nouæ nuptæ volentes & propitij adeſſent, prolémq; ſecundarent, *Dij coniugij præſides.* Iouem adultum, Iunonem adultam, Venerem, Dianam,& Suadelam. Nanque hæc numina coniugiis præeſſe putabant: quas etiam pronubas nouam nuptam ad virum comitari, & domum deducere nonnulli tradunt. Dixêre autem Feſcenninos, à Feſcennio Campaniæ, vel Sabinorum, vbi carmina nuptilia inuenta,& poſteris memoriæ data ſunt primùm:ea quidem fuerunt procacia,& laſciua,licentia coniugali,in nuptiis decantari ſolita per ludum iocúmque,amores,gratias,& miſtos leporibus luſus continentia:quos Auguſtus in Pollionem ſcripſſe,eúmque mordaciter taxâſſe fertur:quibus quòd non reſponderet, increpatus Pollio,ſe non facilè dixit in eum ſcribere, qui poſſet proſcribere.

Feſcennini verſus.

Auguſti in Pollionem Feſcennini verſus.

Pollionis apophthegma.

Græcis verò Amœbæum carmen in nuptiis modulatis vocibus canere, ſolenne fuit,quod feſto nuptiarum die Thetidis & Pelei, deos decantâſſe ferunt. *Amœbæum carmen.* Plato in Gorgia cantilenam in conuiuiis decantari prodidit hoc tenore:Formoſum eſſe & diuitem, ac bene valere, ſummum exiſtimari bonum. *Cantilena in conuiuiis.* Athenis verò inconditum carmen canebatur:Bonos ama, timidos repelle,ſciens timidorũ paruam eſſe gratiam. Illud autem non præterierim, nuptias legitimas illas haberi, quæ inter Romanos ciues,aut cũ eo, cui princeps populúſve ciuitatẽ aut cõnubia dediſſet,contrahũtur:quo iure nati liberi, in familia & poteſtate ſunt:cũ impare verò,aut ſi Romanus cum peregrina,vel Latini nominis muliere,aut ſerua,vel barbara iungeretur, nullum fuiſſe ius nuptiarum neceſſitudiníſque. Itaque nati liberi, ſub patris iure aut familia non erant, ſed matrem ſequebantur: tametſi tradatur,in Græcia, & Apulia,& Carthagine, ſeruiles ſæpe nuptias curari. Quod quidem connubium, vt maneret ad poſteros, ſociis & bene meritis,ac finitimis, nonnunquam externis dare ſolitauerunt. Siquidem Campanis vt Romanas ducere liceret vxores, natíque liberi vt iuſti hæredes forent, fuit olim pro magno munere datum: ſicut Alatrinati,Verulano, & Ferentinati.Neque enim cum

Nuptiæ legitimæ. l. nuptiæ.ff. de ritu nuptia. & inſtit. de nuptiis in princ.

Romano

Romano & peregrino connubium eſſe cenſuêre. Nanque impares nuptiæ, aut ſine teſtibus, ac patre non iubente, legitimæ non ſunt. Idque ſenatuſconſulto Romæ cautũ fuit, vt ſi Romanis Latinas vxores ducere contigiſſet, aut Latinis Romanas, ſui eſſent iuris & arbitrij, ſiue Romæ degere, vel in patriam redire vellent: atque innuptæ puellæ vt matrem ſequantur. Quódque virgines publicis feſtis non dabantur nuptui, viduas verò nubere fas erat. Ac mẽſe Maio, quo Lemuria, vt occiſi Remi vmbra placaretur, inſtituta ſunt. Et dum feralia ſeu parentalia fiunt, ac diebus impuris, & quibus ancylia in templo Martis nondum condita ſunt, vel feſtis diebus, & menſe Iunio, niſi poſt Idus, quemquam nuptiis copulari religioſum erat. Quin etiam animaduerſum eſt, poſtera die à Nonis, Idibus, vel Calendis, vxorem ſponſámve ducere Romanis non licere: ſed eos dies velut triſti omine infames, & deteſtabiles cenſeri: quoniam hi dies atri decreto pontificum habentur: quibus legiones educere, aut acies cum hoſte committere, vel quicquam publicæ rei agere, religio non ſinit. Perſis verò nuptias contrahere, aut maritale coniugium inire, initio verni æquinoctij tantummodo permittitur: reliquo anni tempore non licet.

Nuptijs quãdo copulari fas erat.
Lemuria.
Dies atri.
Perſæ.

Immane exemplum Tulliæ ſupra corpus patris ambulantis, & filij Eucratidis, idem facinus admittentis.

CAP. VI.

DE Tullia Serui j Tullij filia, nequiſſima fœmina, quæ Tarquinio Superbo nupta fuit, inhumanæ crudelitatis memorandum facinus, & poſt homines natos inauditum accepimus. Cùm enim furiis eius Tarquinius æquè ferox agitatus, regni cupiditate improba Seruium Tullium Socerum, vt ipſe regno potiretur, interficiendum curâſſet, præteruehens ipſa carpento infeſtis furiis agitata, & muliebri ſpiritu inflata, ſupra patris defuncti corpus, vulneribus & plagis affecti, & cruentati, incedere nõ dubitauit. Ob cuius inhumanum ſcelus, & rei fœditatem, loco tanquam nefario & cõſcelerato, Scelerati nomen factum. Sanè deteſtabile facinus nominis diritate execrantes. Fuerat enim Cyprio nomen vico in quo hæc geſta ſunt, poſtea ſceleratus dictus: Cypriúſque nuncupatus, quòd cùm locum eum Sabini inſediſſent, boni ominis causâ Cyprium, hoc eſt, bonum appellârunt. Scelerata quoque porta, quæ Car-

Sceleratus vicus.
De hoc, cap. 18. huius libri.
Scelerata porta.

mentalis olim fuit, ſubinde dicta eſt. Cùm enim CCC. & VI. Fabij vno agmine inde egreſſi, contra Veientes ad Cremeram acriter dimicãtes, ad vnum procubuiſſent, portæ vnde egreſſi ſunt, Sceleratæ nomen indidêre: ſcilicet memoria deteſtandi facinoris, indignitatem rei poſteris relinquentes. Caſtra quoque, in quibus Claudij pater Druſus graui morbo afflictus, & triſti fato ſublatus fuit, quia intempeſtiua morte præuentus, acerbo funere deceſſit, Scelerata etiam dixêre, quanta eum charitate milites proſequuti fuerint, turpi conuitio, & infando nomine ſignificantes. Fuit quoque Sceleratus campus iuxta Collinam portam, in quo Veſtales inceſti damnatæ, viuæ defodi conſueuêre. Sed quod de Tullia eſt modò dictum, haud abſimile facinus in Eucratidem, qui Bactris imperitauit, admiſſum accepimus: ſiquidem cùm Demetrij ingentes copias parua manu fudiſſet, Indiámque exterminato hoſte, magno conſilio ſubegiſſet: dum Bactra peteret, à filio impuro & flagitioſo, quem ſocium regno aſciuerat, vt ſolus potiretur regno, imprudens ex inſidiis occupatur, turpíque nece in via trucidatur: qui patris cæde non contentus, pari ſcelere & audacia per corpus vulneribus affecti currũ agere, & ſanguine inſperſus paterno, inſepultum abiicere non dubitauit, auſus facinus, quod in nulla vnquam Scythia tyrannus admiſit. Tantis ſceleribus mortales veſana regni cupido cepit, vt effrenato furore cœci, ad cædem & cruorem agantur præcipites. Fuêre autem Bactriani iuxta Sogdianos, & Hyrcanos, horridis ingeniis, haud procul à Scytharum gente: quippe Tanais ab Scythis illos diuidebat, bellicoſiſſimi, & rapto viuere aſſueti.

Scelerata caſtra. *Sceleratus campus.* *Eucratis.* *Bactriani.*

Tria errata interpretis epiſtolarum familiarium Ciceronis commodè explanantur. CAP. VII.

TRibus erratis lapſum offendimus virum ſanè eruditum, epiſtolarũ familiarium Ciceronis interpretem non infacundum, cuius ſcripta vulgo innotuêre. Primò illa ad M. Cælium epiſtola, in qua verba ſunt Ciceronis; *Oppugnaui quinque & viginti diebus, aggeribus, vineis, turribus, oppidum Pindeniſſum munitiſſimum, tantis operibus, vt mihi ad ſummam gloriam nihil deſit, niſi nomen oppidi.* Quid ſibi Cicero vellet his verbis, non ſatis aſſequi videbatur: cùm nomen oppidi nihil cẽſeret aliud, quàm ipſum oppidum: ac ſi

Ciceronis locus.

diceret,

diceret ad ſummam mihi gloriam nihil deeſt, niſi vt oppidum quod oppugnare adortus ſum, denique expugnem. Quod tamen longè abeſſe à vero intellectu apparet. Quid quæſo nomen oppidi cum ipſo oppido cõmune habuit? aut quid tam inſolens, aut à Ciceronis facundia tantum abeſſe potuit, quàm verba planè expoſita, poëtico ſenſu, & quaſi figuris circumſcribere, aut coloribus infucare? Quod tamen aliter intelligi oportere ex contextu verborũ liquere arbitror. Cùm enim ex oppidis vi expugnatis, Imperatores plærúnque nomina ferrent: quippe cùm ex Coriolis Martius Coriolanus, & ex Fidenis Sergius Fidenas, atque ex Creta victa Metellus Creticus dicti ſint: quæ ſibi cognomenta in teſtimonium maximæ & expertæ virtutis, rerúmque geſtarũ gloriæ adoptârunt: ſic Cicero cùm ſpem haud dubiam potiundi haberet oppidi, nihil deeſſe ad ſummam gloriam niſi nomen oppidi, & cognomẽtum ex Pindeniſſo aſſeuerat: videlicet ſicut Aphricani, Numantini, & Cretici illi nomina tulêre, ſic ex Pindeniſſo ipſe cognomentum ferat. Rurſus alia ad eundem Cælium epiſtola, his vtitur verbis: *Mea verò officia ei non defuiſſe tu es teſtis, quoniam, vt opinor comicos accidit Phannia.* Quod ille in Terentiano Phannia non poſſe accõmodari aiebat: ſed alium quendam fuiſſe Phanniam, de quo ſentiret Cicero, qui in notitiam noménq; non venit. Quæ verba, ſi penſitare quis volet, atque ingenij acie non obtuſâ rimari, etiam ad Terentianum Phanniam ſaluo ſenſu accommodabit. Cùm enim Phannia ille Terentianus, Chremetis frater fuerit & Crito Andrius inopino aduentu opportunè introducatur adueniſſe: quo ſignificante de Phannia Chremetis fratre & filia Glycerio, in notitiam venit, ipſámque filiam ſibi eſſe compertum habuit: pariter Cicero peropportunè comicum Phãniam aduenìſſe dicit, hoc eſt, aliquid ſecreti conſilij, quod nondum emerſerat, prodiiſſe in lucem, quo ſicut in Phannia Terentiano Glycerium Chremetis filia, & Phanniæ neptis appàruit: ſic ipſius operâ opportunè ſit intellectum, Ciceronis officia illi non defuiſſe, & ſe de Appio bene meritũ ſignificari. Tertiò ad eundem Cælium Ciceronis verba ſunt: *Vtor atatis vitio, velim ita ſit: ſed tamen togam pratextã texi apio, puto te audiſſe.* Quid verba ſignarent, haud perſpicuè capere viſus fuit. Dicebat enim his verbis id notari, quaſi meã togã mœrore circundedi, cùm apium amarũ eſſe conſtet, quòd animo afflicto & iacenti eſſet. Id tamen aliter in-

Alius locus Ciceronis.

Ciceronis locus alius.

telligi conuenire, qui ſenſum eruere volet, haud dubiè animaduerterit. Cùm enim apium funeralis herba fuerit, éxque apij corona defunctorum tumulos ornari, atque in ludis funebribus apio coronari victores proditum ſit, meritò, inquit, cùm tot calamitatibus Reſpub. opprimatur, ob immodicas ſimultates & ingruentia bella, cùm in atrociſſimos fluctus Reipubl. inciderim, ipſique cadenti nihil opis afferre valeam: meam, inquit, togam prætextam, quæ magiſtratum decet, texi apio, hoc eſt, funere: quaſi eò indignationis venerit, vt cùm vlteriùs labentem Rempub. ferre nequeat, déque illius interitu crucietur, & ſolicitus ſit, ſibi iam in extremo vitæ curriculo mortem propoſuerit, quam pro Repub. libenter ſubiturus fuit: quod eſt dicere, ſi Reſpub. morietur, ſe nolle viuere. Sicut Aſinius Pollio ad Ciceronem: *Nam nec Reipub. deeſſe volo, nec ſupereſſe*; inquit. Ideo togam pretextam, quæ pretoria & conſularis eſt, apio, hoc eſt, funere texuerit, quod etiam Græco eſt prouerbio vſurpatum, vt in mala valetudine & rebus acciſis & deploratis, apio opus eſſe dicant. Quos intellectus, qui rem aſſequi volet, ex verborũ contextu planè redundare perſpiciet.

Apium funeralis herba.

Parœmia.

Quot Romæ pontifices, quódve officium, & quæ fuerint inſignia quibuſq; legibus maximus pontifex aſtrictus erat, & quid apud exteros.

CAP. VIII.

NOn ſordidum, neque obſcurum apud veteres olim nomen Pontificum fuiſſe traditur. Nam quum inter ſacerdotia à Numa inſtituta, ipſe ſe pontificem inprimis: vt verò alij, Marcium M. filium ex patrib. legiſſet, poſteà interiectis temporibus, collegium pontificum ad quatuor, mox à tribunis plebis rogatione promulgata, ad octo auctum fuit: manſitque hic numerus longo æuo inuiolatus, donec Sylla ad quindecim collegium ampliauit. Inter quos maximus pontifex, genere & dignitate præcipuus erat, & aliorum longè princeps. Horum igitur fuit, religiones & cæremonias publicas priuatáſque, ſacra & res diuinas ſanctiſſimè tueri & interpretari, illáq; omnia exſcripta ſignatáque habere, vt quibus aris, quibus diis, quibúſque hoſtiis, quibus diebus, & ad quæ templa ſacra fierent, perſpectum haberent: ne qui Romana ſacra negligerent, peregrinóſque ritus adſciſcerent, aut deorum cæremonias turbarent. Ad

Pontificij collegij numerus diuerſus.

Pont. max.

Pontificum munus.

quos

quos tam de cœleſtium deorum ſacrificiis, quàm de funeribus, iuſtíſque exhibendis, placandíſq; manibus, ac ſupernis inferníſq; diis, de ſepulchris & votis ritè exoluendis, de feriis, de religione, pietate, ſanctitate, cæremoniis deorum, déq; fide & iureiurando, ſacrificiíſq; ſolennibus, plebs quoties videbatur, tanquam ad antiſtitem deorum immortalium, cæremoniarum & ſacrorum, conſultum ibat. Ipſéq; maximus pontifex precationes ſupplicationéſque deorum, cum pontificali carmine præire, comitia habere, diéſq; feriatos indicere, quo quiſque deus ritu, quóve die colatur, quibúſque precibus aduocetur, & quid quaque die operis fieri, vel non fieri publicis feriis conueniret edocebat. Eundémque pontificem maximum, ſingulorum annorum res geſtas & memoratu dignas, diurnis actis mandare literis, illáſque non ſolùm monumentis tradere, ſed in albo proponere & referre, vt populo exſcribendi poteſtas fieret, ſolitum eſſe traditum eſt: Quod Album non apud pontifices modò, ſed penès ſenatores, iudices, prætores, decuriones, ac citharœdos, & centurias fuiſſe conſtat. Deniqué apud Cæſares, & omnes magiſtratus qui coërcitionem habebant, album fuiſſe apparet: in quo ſingula conſtituta, decreta, & mandata publicè edicta proponebantur. Quare Alexandrum Seuerum Imperatorem, illorum quibus magiſtratus delegabat, nomina in albo proponere accepimus, vt vitia virtutéſque innoteſcerent: & quo quiſque honore dignus foret, populi iudicio exploraret. Ac non ſolùm Reipublic. ſacra, cæremoniáſque curare, ſed de rebus quæ ad Religionem pertinent, iudicia ferre: contumaciæque minorum magiſtratuum vindex eſſe, ſacrificantes obſeruare, piaculáque iræ deûm conquirere, ne ſecus quàm præſcriptum eſſet, ſacra fierent, néve incerta auſpicia, aut turbatæ religiones aduersùs mores inſtitutáque maiorum obſeruarentur. Vtque ſuper impetranda venia, venerandíſq; diis iuſta ſolennia exhibeantur, cauere debebat. Tum religionis arcana, & diuinas traditiones cognoſcere, & ſiquid religioni minùs verè aſcriptum eſſet, religione liberare, aut numinibus obligare: de Veſtalium capite decernere, & ferre ſententiam, quæ ſacra, quæve prophana eſſent, diiudicare, néve quis praua religione populum alligaret, maximi pontificis officium & munus erat. In quo fuit obſeruatum, vt nunquam infauſta die, & ominoſa collegium, conſulat quòd dirum foret, & auſpicij mali. Quare Vitellio principi,

Pontificis maximi munus.

Album.

Pontifices vnde dicti.

quòd pontificatum maximum adeptus, decimo quinto Calendas Auguſti, die cladibus inſigni, collegium conſuluerat, magno exitio fuit. Tum ſi pons ſublicius collaberetur, illum reficere, vnde illis nomen factum. Is enim ligneus erat, & nullo ære aut ferro compactus, quem ſacrum illi æſtimârunt: ita vt in aliqua parte labentem, niſi cæſa victima, & ſacrificio perfecto, reficere nō liceret: diúque Romæ lignei pontes fuêre, donec poſt interualla temporum ab Æmilio quæſtore lapideus conſtructus fuit. Vota etiam ſolennia quibus verbis cōcipi, quibúſque pecuniis exolui deberent, pontificum decretis cauebatur, illorúmq; arbitratu vel exoluebantur, aut non ritè emiſſa denuò concipiebātur. Quòd ſi quis ſui iuris arrogādus foret, quæ cauſa adoptionis, quæ ratio generis, quæ dignitas, quæúe eſſent ſacra,

Lex curiata.

apud pontifices lege quærebatur: quæ lex curiata dicta eſt. Idque ideo cautum, ne qua calumnia, neu quis dolus compoſitus in arrogando ſui iuris homine adhiberetur: ita vt adoptiones contra ius pontificum factæ, aut ſine collegij decreto, nullæ, & pro irritis forent. Et quanuis proprium ſacerdotis eſſet, nec imperia, nec magiſtratus gerere, nec equo vehi, aut trinoctio ab vrbe abeſſe: poterat tamē idem

Cōſul & cenſor poterant & ſimul eſſe pontifices.

conſul vel cenſor eſſe & pontifex, pariter religioni & Reipub. præeſſe, ab vrbe trinoctio abeſſe, equo vehi, vel pedibus ire. Craſſus Licinius pontificatum maximū & conſulatum, mox cenſuram præturámque ſimul geſſiſſe, & Liuius pontifex pro prætore ordinibus prçfuiſſe traditur. Ipſum tamen qui ſimul conſul foret & pōtifex, ne Reipub. aut ſacrorum deſeratur cura, néve longiùs ablegaretur, extra Italiam ſortiri prouinciam non decebat ex ſenatus decreto, poſtquam idem Craſſus prætor & pontifex, cui belli ſumma cōmiſſa erat, quod nunquam antea factum, ſortitus Aſiam, ab Ariſtonico Atali fratre prælio victus, occubuit: donec poſt interualla temporum, extra Italiam ſortiri prouincias cœpêre.

Culmen honoris pontificij.

In tantúmque honoris culmen pontificatus, & cò excellentiæ creuit, vt Cn. Cornelio prætori, quòd Marco Æmylio Lepido pontifici maximo conuicium feciſſet, mulcta dicta fuerit, ipſúmque regiæ dignitati proximum crederent. Nam & lictor apparebat, & curuli regia ſella, ac lectica inſignis erat, quam ante veſtibulum conſpicuam habere aſſuerat: ad cuius fores pro ſplendore dignitatis, viridis laurus affixa videbatur. Cúmque cæteri honoribus functi, rationem adminiſtrati muneris reddere cogerentur,

pon

pontifex tamen maximus pro maieſtate geſti honoris rationem dare minimè cogi poterat: ipsíque pro imperio & poteſtate, quóq; plus dignitatis ferret, cum galero eſſe, & carpento, vt reliquis ſacerdotibus, ingredi licebat. Quippe pontifici proprium inſigne erat galerus, ſicut lituus auguribus, paludamentũ Imperatoribus, diadema Regibus. Et quũ in capitolium nulli fas foret carpento vehi, ſolis pontificibus ſacerdotibúſq; Tarpeium aſcẽdere carpento licuit. Ad eúmq; ſi qui noxij confugiſſent, ea die à pœna immunes erant. Ideo non vulgares, neque obſcuros, ſed qui nobilitate generis, & multo ſplendore illuſtres forẽt, quiq; autoritate & opibus anteirent cæteris, ad pontificatum admiſêre. Diúque Romæ pontifex, qui antea curuli ſella non ſediſſet, nemo creatus fuit, donec lapſis temporibus, etiam qui nullos curules geſſerant magiſtratus, ad pontificatum admiſêre. Primus enim T. Coruncanus ex plebe homo, pontificatum maximum meruit, quo tempore M. Attilius Regulus primo Punico bello graui ſupplicio excruciatus, pœnas dedit. Et deinde M. Druſus, quod anteà contigit nulli, tribunus plebis ſimul & pontifex creari meruit. Poſtea ex plebe & patribus nullo delectu aut diſcrimine admitti cœpêre. Cúmq; ad collegiũ pontificum pertineret, in demortui locũ alium cooptare, Cn. tamen Domitius Tribu. pl. offenſus collegio, quòd ſe in numero pontificum non cooptâſſent, ius ſubrogandorúm põtificum ſacerdotúmq; à collegis ad populum tranſtuliſſe fertur. Ipſéq; pontifex maximus primus populi ſuffragio, aliíque deinceps creari cœpêre. Sũt verò qui credant, Licinium Craſſum de cooptatione collegarũ ad populi beneficium transferenda, legem tuliſſe primum. Inde comitia à populo pontificibus creandis ſæpe indicta fuêre. Id tamen in admittendo pontifice ſedulò cauebatur, ne quem eligerent, qui cuiquam ex collegio inimicus foret: híque per collegium admiſſi, capi dicebantur. Atque licèt vetus fuerit conſtitutum, in demortui pontificis locum alium nominari, ſi tamen exacto anno pontifex mortem obiiſſet, in eius locum alterius nominatio non erat, licèt alterum ſuffici cooptaríque oporteret. Tunc enim pontificis nominationem fieri neceſſe putârunt, quum nondum exacto anno mortem obiiſſe conſtaret, poſteà verò non licebat. In locum enim T. Octacilij Craſſi pontificis maximi, quia exacto anno mortuus fuerat, alterius nominatio non fuit. Tametſi in locum viuentis

Pontificis inſigne.

Qui pontifices crearentur initio.

Cautio in admittendo pontifice.

Pontificis nominatio quãdo fiebat.

Subſtitutus.

pontifex in locum viuentis. pontificis alium ſubſtitutum legamus. Claudius verò Cæſar tanti ſacerdotium fecit, vt in cooptandis ſacerdotibus *Sacerdotij æſtimatio.* neminem, niſi iuratus nominaret. Eſt tamen memoriæ proditum, vt ſi quid ad religionem pertinens inter pontifices diſcreparet, variatis ſententiis, vbi aliud alij ſentiunt, id ſatis fuiſſe crederent, ſtabilíque ſententia eſſet ratum, quod *Decretum ratum pontificum.* tres pontifices cõmuni decreto ſtatuiſſent. Et licèt à collationibus multi fuerãt ſacerdotes immunes, ſunt tamen exempla, põtifices & ſacerdotes pecuniã per bellum cõferri *Pontifices & ſacerdotes collectionibus pecuniariis contribuebant.* ſolitã in ſtipendium cõtuliſſe, illámq; quæſtores ſæpe exegiſſe, fruſtráque pontifices tribunos appellâſſe, quum ſe ob ſacerdotium immunes dicerent. Sed præter hos qui collegio cooptabantur, fuêre pontifices minores. Nam ſcribæ pontificum, qui faſtos, & commentarios habebant, fidelem cuſtodiam rerum geſtarum, qui annales maximi dicebantur, quiq; illis miniſtri aderant, quòd omnis æui geſta man*Pontifices minores.*dabant literis, minores põtifices dicti ſunt: à quibus in curia Calabra Iunoni ſingulis Calend. ſacra fiunt: Nouámque *Pontificum minorum munus.* lunam obſeruare, & quot dies à Calend. ad Nonas ſupereſſent, referre ſolent, vt populo cauſas feriarum à rege ſacrorum recipiendi facultas foret. Ad quorum collegium etiam interpretandi iuris, & an poſſet legi agi, quæque competeret actio in iudiciis, declarandi ius ſpectauit & pertinuit. Quippe ius ciuile inter ſacra cæremoniáſque multa ſecula abditum, ſolis pontificibus patebat. Ex his quoque minoribus diſtinctio gradus fiebat. Nã qui primus collegio aſcitus erat, maximus: qui verò vltimus, minimus dicebatur *Pontifex minimus.* pontifex. Illud quoque verum eſt, ſolos pontifices nouo more coniugalem copulã ſacræ confarrationis iure inire ſolitos. Quippe quum matrimonia apud maiores trib. modis fierent, vſu, coëmptione, & confarratione, confarrationem ſolis pontificibus dederunt, quum alliis modis per cæ*Pontificis vxor caſta & innocens.*teros contrahantur. Animaduerſum quoque eſt, pontificis vxorem ſingularis exempli & magni documenti eſſe oportere, vt ſicut ab omni noxa & libidine ipſe mundus erat, ita *Quæ pontifici videre nefas.* vxor caſta & innocens maneat. Quódque põtifici maximo cadauer videre nefas fuit, ne quid triſte aut lugubre oculis acciperet, multò magis ſi hominem inſepultũ reliquiſſet. Si tamen in occurſum cadaueris imprudens incidiſſet, interpoſito velamento, ne viſum offenderet, ſaluis cæremoniis *Pontificum iuramentum.* prodire poterat. Cui etiam per liberos iurare non licebat, per deos autem permiſſum fuit. Quódque ex octo põtificibus

bus pontifex maximus reliquis præeſt & propè dominatur, cui rex ſacrorum, augures & omnes flamines, ac Veſtales virgines parent, quibus mulctam indicere, & pœnam irrogare poterat. Cuius arbitratu publica & priuata ſacra gerebantur, Veſtaléſque virgines ad ſacri & æterni ignis cuſtodiã, qui in penetralibus Veſtæ colebatur, eligebãtur, ipſiusque curæ cuſtodiæque mandabantur. Atq; ex decreto pontificum enunciata prodigia ſæpius procurata fuêre, licèt augurum propriũ munus foret. Nanque augures auſpiciis, pontifices verò ſacris prefuêre: Cùm enim C. Seruilius pontifex maximus L. Cornelium Dolabellam inaugurare vellet, nec ſe magiſtratu abdicaret, & propterea comitiis indictis illum populi iuſſu cogeret, quia fœda tempeſtate comitia turbata fuêre, religio fuit ex illo pontificibus inaugurãdi, indéque inaugurare deſiêre. Neq; ſolùm ab omni ſanguine puras manus pontificem ſeruare decuit, ſed ne participem quidem aut conſcium alicuius necis fieri. Eundémq; duplici ſacerdotio functum ſæpe animaduerſum eſt. Siquidem Q. Fabius Maximus, & pontificatum & auguratum vnà geſſit: aliíque vtrique ſimul ſacerdotio præfuêre. Ex Cæſaribus verò C. Cæſar auguratum ſimul & pontificatum, Galba autem ſacerdotium triplex geſſiſſe dicitur: id quod à regibus Spartanorum vſurpatum fuit. Nam quum primùm in eam aſſumpti ſunt dignitatem: priuilegio honoris præcipui, Iouis cæleſtis & Lacedæmonij ſacerdotio funguntur, quibus ex omni ſcrofarum fœtu porcus debebatur, vt ſi diis immolare vellent, nunquam victima deeſſet. Eſt quoque literis proditum, apud Græcos vnum virum aut fœminam nonnunquam ſacris præfuiſſe: apud Opuntios duos, quorum alter deorum, alter dæmonum ſacrificia curat. Indis verò ſolis ſacerdotes numero diuerſi ſunt, & nunc plures, nunc pauciores cooptãtur. Ægyptiis plures, qui eaſdem traditiones atque auita & paterna ſacerdotia & imperia filiis tradunt, qui poſt regem ſecundi ſunt. Apud alios autem pontifices diuerſo iure & nomine cẽſentur. Nam Græci pontificem ſummum, archieroſynen vocant, ad quem ius & moderatio ſacrorum pertinet. Babylonij Chaldæum Iſidis ſacerdotem Grammatea, alium Mithram, Sicyonij Charnium, quorum collegium, Paſtophorum nuncupant. Delphis quinque pontifices per omnem vitam ſacri erant, qui Hoſij dicti: quorum primus qui hoſtiam immolabat, Hoſiter: qui verò edebat oraculũ, Aphetor nuncupati ſunt:

Pontifex. max. quibus praerat.

Per põtificem enũciata prodigia.

Pontifex à ſanguine purus.

Pontifex & augur ſimul.

Sacerdotium triplex.

Porcus ex omni ſcrofarum fœtu ſacerdotibus debebatur.

Indi.

Ægyptij.

Pont. apud exteros.

Archieroſynes.

Grammateas.

Mithras.

Charnius.

Hoſij.

Hoſiter.

Aphetor.

qui vnà cum prophetis ſacra obibant, diuináſq; prædictiones & cæremonias,& quo cultu,quibúſq; exemplis fierent ſacra,prædicebant. Apud Athenienſes Dadûchus maximus erat ſacerdos, Herculis,ſtephanophorus, Palladis Eteobutades,à Bute propagati,ex qua familia longo tẽpore ſacerdotio præfuêre, ſicut Buzigia familia â Buzige heroë, qui Athenis diu ſacerdotium, tenuit. Et poſteri ex Cyrta & Myrta in Paphiæ Veneris tẽplo ſacris cæremoniis præfuêre. Quod de Veientana Iunone proditur, quã niſi certi generis ſacerdos,attrectare nemo poterat, Clazomeniis Palladis ſacerdos, Iſichias: Bacchi verò, Thyas nomen habet. Poliei Iouis ſacerdos,Buphonus:in Troëzene, Hippolytus nuncupatur. Apud Cretenſes matris magnæ ſacerdos, Meliſſa:Epheſiæ Dianæ,Megalobyzus, qui eunuchus erat. Alexandrinorum atque Athenienſium Phæcaſij,quib. candida ſolùm ferre calceamenta licet:ex quibus antiſtes ſacrorum purpuram induit. Dodonæi verò oraculi põtifices, pedibus ſemper illotis erant, qui tanquàm ſacroſancti ſuper nudam humũ cubare cogũtur.Iſiaci,linea ſtola amicti ſunt, capite raſo,calceis papyraceis,ſiſtrũ tenentes,aut ramũ abſynthij marini,vel nuces pineas,& Anubim ſupra caput deferentes. Sicut Indi vates tanquam religioſum, corallium ferebant.Et Cybelis ſacerdotes, flagrum, & matrem deûm colentes iuxta Sueuos,formas aprûm,quo inſigni ab hoſtibus tuti ſunt:Panthei ſacerdotes omnium duces fiunt, quibus cauſarum iudicia & publicarum rerum arbitria tribuuntur.Apud Hebræos pontifex feſtis diebus mitram geſtat, cum nebride auro diſtincta, aut tunicam talarem, & cothurnos cum tintinnabulis,quem Maieſtate decorum,tanti Alexander fecit, vt venerabundus venienti occurreret, & velut ſanctiſſimum numen adoraret. Fuítque animaduerſum,Bellonæ,Cybelis, & Iſidis ſacerdotes eadẽ ſacra obire, iiſdem pro cæremoniis teneri. Sed Cybelis ſacerdos variis coloribus fucatus, & faciem pigmento delitus,oculóque obunctus, cum mitella & crocoto,lineo calceamento, ante ſimulachrum deæ incedebat; cui erat proprium, cum tinnitu cymbalorum, & ſonitu tympanorum ſacrum facere. Arabum verò pontifices lineas veſtes induunt, mitras geſtant cum ſandalio. Apud Pedaſios Palladis ſacerdos ſacram barbam nutrire cogitur, neque eraſa incedere fas erat. Albanis cæremoniarum antiſtes ea fulgebat dignitate, vt poſt regem haberetur ſecundus. In Aritia Artemiſiæ

Daduchus. Stephanophorus. Eteobutades, Buzigia familia. Iuno Veientana. Iſichias. Thyas. Buphonus. Hippolytus. Melyſſa. Megalobyzus. Phæcaſij. Dodonæi. Iſiaci. Indi vates. Cybelis ſacerdotes. Panthei. Pontifex apud Hebræos. Cyb. ſacer. ornatus. Arabum Pontifices. Palladis ſacerdos. Sacerdotum dignitas.

ſiæ Dianæ ſacerdos rex vocatur. Idem in Cappadocia Bellonæ phanũ obtinuit:& in Comanis Ponticis tantæ dignationis erat, vt annis ſingulis bis diadema geſtaret. In Zela quoq; tanti imperij fuit, vt ſuprema fulgeret dignitate. Traditúmque eſt, in Meroë Iouis ſacerdotes adeò ſuperſtitione implêſſe animos, vt nonnunquam miſſo nuncio necem regi Æthiopiæ demandarent, nullo detrectante, aut mandatum iuſſionémve abnegante: donec ad Erganem regem peruentum eſt, qui omnes occidit, & ſacerdotiũ ſuſtulit. Apud Germanos nulli verberare, aut vincire, vel animaduertere niſi ſacerdoti permiſſum. Narualis iuxta Sueuos præſidet pontifex, qui muliebri ornatu ingreditur ſemper: Fuítque memoriæ proditum, Trallibus regiam regibus deſtinatã, illi quoque qui ſummum gerebat ſacerdotum, priuilegio honoris dari. Sicut in Tyro Herculis ſacerdos, qui cũ infula & purpura incedit, poſt regem proxima dignitate fungitur. Apud Ægyptios qui ſacra miniſtrant ſacerdotes, capite raſi ſunt, quum apud alios comati incedant: à quibus eſt vſurpatum, ex Philoſophis ſacerdotes, & ex ſacerdotibus probatiſſimum in regem eligere. Vnde Mercurius Triſmegiſtus, id eſt, ter maximus, nomen tulit, quòd Philoſophus maximus, ſacerdos & rex maximus eſſet. Apud Phœnices Solis ſacerdos, veſte, auro & purpura varia manuleata, ad imos pedes fluxa incedebat, & tanquam ſplendoris ſignum, & ampliſſimi honoris prærogatiuam, coronam ex auro gemmíſque ferebat.

Sacerdotes Iouis in Meroë.

Sacerd. apud Germanos.

Pont. apud Naruales.

Trallium mos.

Sacerd. Herculis in Tyro.

Ægyptij ſacerdotes.

Mercurius Triſmegiſtus vnde.

Phœnices.

Mira exempla à compluribus experta de vmbrarum figuris, & falſis imaginibus, & quæ ipſe didici atque expertus fui.

CAP. IX.

PRofectò rem mirificam, & dictu æſtimatúque admirabilem, de vmbrarũ figuris & falſis imaginibus, quæ homines varia ſpecie & aſpectu vano plærúnque illudunt, familiaris meus quiſpiam modò mihi enarrauit: quod equidem fabuloſum aut commentitium videri poſſet, niſi grauioris eſſet ingenij & præſtabilis homo doctrinæ: ipſiúſque virtutis & non ambiguæ fidei plæríſque in rebus multa & magna documenta forent. Refert enim, quòd Romæ quondam ipſius amicus diutino & graui morbo ægrotabat, cum quo coniunctiſſimè vixerat: & quia corpore inualido affectóque eſſet, valetudinéque minùs proſpera vteretur, viſum eſt ad illa apparatiſſima balnea, quæ Cumis ſunt, vegetandi

corporis

corporis & animi leuandi causâ proficiſci: cùm ferè conſtet, homines ex ancipiti morbo, locorum mutatione & ſereniore cœlo plerúnq; leuari. Hi ergo cum fidis aliquot comitibus Cumas quum iter intenderent, & aliquantulũ viæ emenſi forent, æger quum eſſet, & vita & ſpe tenui, vi morbi coaleſcente, & labore viæ, in hoſpitium in quod fortè diuerterant, ſuum obiit diem. Is ergo amicus qui vnà acceſſerat, quantum prouideri hominis diligentia potuit, pro loco funere ſatis amplo illum efferri, rem diuinam fieri, atq; in honorato vrbis loco ſepulchro condi curauit: ibíque cùm mœſtos aliquot habuiſſet dies, curatis rebus omnibus, ipſe & comites Romam, vnde digreſſi fuerant, reuerti cœpêre. Sed cùm aliquantum viæ remenſi eſſent, & nocte appetente in vnum quod viæ proximum fuit, hoſpitium diuertiſſent, ibi ſe animo & corpore fatigatũ, quieti dediſſe. Cúmq; ſolus degeret, & adhuc vigilans foret, fert repentè amici nuper defuncti imaginem ſummo pallore & macie, ac eo fermè habitu oris, quali illum cùm ægrotaret, dimiſerat, ad ſe acceſſiſſe: quem quũ fuiſſet intuitus, & præ timore nec animo nec mẽte ſatis conſtaret: quiſnam eſſet, interrogauit. Ille autem cùm nihil reſpondiſſet, exutis, vt videbatur, veſtibus, in eodem quo ipſe iacebat lectulo, ſe collocauit, ac propè acceſſit, quaſi eũ amplexib. petiturus foret. Alter verò cùm propè iam metu exanimis videretur, ad lectuli ſpondam ſeceſſit, illúmq; propè accedentem abegit: qui cùm ſe abigi expellíq; vidiſſet, fert in eum toruo & minùs familiari vultu inſpexiſſe, reſumptíſq; mox veſtibus illum è lectulo ſurrexiſſe, cinctúmque & calceatum inde abeuntum nunquam apparuiſſe. Quo timore, familiaris ille percitus, ſubita vi morbi correptus, ac propè ad internecionem grauiſſima valetudine oppreſſus fuit. Ferebat etiam dum in lectulo cum illo luctaretur, nudum illius pedem vſque adeò gelidum ac rigentem attrectâſſe, vt nulla glacies illius frigori comparari potuerit. Equidem memorabile hoc, & cuiuis mirum videri poſſet, niſi peruulgata res eſſet, ædes quaſdã Romæ euidentiſſimis oſtentis ita infames, vt nemo illas incolere auſus fuerit, quin variis vmbrarũ illuſionibus & tetris imaginibus, noctibus ferè ſingulis inquietetur. Gordianus amicus meus ſpectatæ fidei homo mihi retulit, cùm Aretiũ ipſe & familiaris ſuus iter vnà intenderent, & à ſemita, vt fit, longè deuiaſſent, loco infami & deuio, vbi ne veſtigiũ quidem apparebat humanum, per ardua & propè inuia diuerſis

tramitibus

cramitibus aberrare cœpiſſe: ibique cùm nec oppida aut vicos, neq; aliquid culti viderent, ſed nemora tantùm ſaltúſque inuios & inacceſſos, omniáq; vaſta, muta, & deſerta ab humano cultu peragrarent, in quibus ipſa ſolitudo terrebat animos: vergente iam ad occaſum die, feſſos labore ac via conſediſſe. Cúmq; hominis vocem audire procul viſi fuiſſent, ad illã propius acceſſiſſe, homines obuios, quos de via interrogarent, dari ſibi arbitrati. Nec mora, in proximo iugo trium hominum imagines immanes & formidabiles vltra humanum modum, nigris & demiſſis tunicis, in veſte lugubri funeſtáque, barba capillóq; ſummiſſo, horribili facie conſpexiſſe: qui cùm voce geſtúque ad ſe, ipſos aduocarent, ac iã propè eſſet, vt illuc accederent, illos inter ingenti mole corporis lõgè humana maiores, apparuiſſe, atq; alium ſpecie non abſimili nudum & nullo amictum veſtitu, mirificos edẽtem ſaltus geſtúſq; indecoros conſpexiſſe. Quo timore conſternati, properè fugam cepêre: viámq; arduam & præcipitem emenſi, vix ruſtici cuiuſpiam vile hoſpitium vbi reciperẽtur, inuenêre. Sed quod ego certum habeo, & ſatis certa probatione tradiderim, profectò haud minus eſt. Cùm Romæ ægra valetudine oppreſſus forem, iacerémque in lectulo, ſpeciem mulieris eleganti forma mihi planè vigilanti obuerſatam fuiſſe, quam cùm inſpicerem diu, cogitabundus & tacitus fui, reputans nunquid ego falſa imagine captus, aliter atq; res eſſet, aſpicerem. Cúmq; meos ſenſus vigere, & figuram illam nuſquam à me dilabi viderem, quænam illa eſſet, interrogaui: quę tum ſubridens, & ea, quæ acceperat verba reſpondens, quaſi me planè derideret, cùm diu me fuiſſet intuita, diſceſſit.

Quæ ſint pedamenta apud Iureconſultos, cuiúſve generis, & quid bupreſtis, & pytiocampa.

CAP. X.

CVm in Legum commentariis verſaremur, & ruſticorum prædiorum ſeruitutes ſcrutaremur, inuenimus Vlpianum ex Neratij ſententia cenſuiſſe, ruſticam ſeruitutem poſſe conſtitui, vt pedamenta ad vineam fulciendam ex vicini prædio mihi ſumere liceat. Quæſiui ego à Iurecõſulto qui omiſſa modeſtia multa ſibi ineptè arrogabat, quid pedamenta eſſent, quibus ſumendis ex alieno ſeruitus conſtitui poterat. Atq; ille in re vulgari cùm diu cogitabundus hæſitaſſet,

l. veluti. ff. de ſeruit. ruſtic. præd.

hæſitaſſet, haud multò pòſt, neſcio, quæ inuolucra verborum, & falſarum opinionum ineptias, ambiguos magis, quàm veros ſenſus denotantia profudit, quibus nihil veri animaduerti cognoſcíque potuit. Et tametſi pedamen munimen eſſe, & pálum quo vitis caduca fulcitur, neminem fallit, vnde pedatio dicta: tamen id triplicis generis fuiſſe animaduertimus. Nam & pedamen, & ridicam & ſtatumen eiuſmodi fulciméta nuncupari, Cato aſſeuerat. Græcè charax: quare pedamento fultæ vites, characatæ dictæ. Sed pedamen quodlibet fulcimen eſſe cui vitis inhæret, ridicam ex querna arbore, aut ex iunipero, olea, vel cupreſſo plerúnque fieri: tametſi nullo diſcrimine ex his quoque componi pedamen opinio fuerit: ſtatumen è palis & pertica: quod verò ex arundinibus pedamentum fit, arundinetum. Quod autem natiuum ex arboribus in arbores, traductis vitibus, nonnulli traduces, quidam romphos, pleríque arbuſta dixêre, quas in Tranſpadana Italia ex cornu, populo, tilia, acere, orno, carpino, & quercu frequenter arbuſtari tradunt. Quare multi in eâdem atque in Campano agro harum plantaria inſtituunt: quę ſi recto ordine digeſta fuerint per æqua interualla quaquâuerſum, in quincuncem metata dicuntur. Intérque vites ſimplici iugo porrectum ordinem, cantherium, tranſuerſamque haſtam inter pedamenta, qua vitis innititur, Cato & Varro iugum: quadruplex verò iugum, à cauis ædium compluuium, vnde compluuiatas vites dixêre: palmitem verò pluribus annis duratũ, & quaſi emeritum, draconem: qui in bifurco medius inter duo naſcitur, focaneum, qui verò per tabulata ſcandit ad ſuperiora, emiſſarius dictus eſt: ſuperior pars malleoli, ſagitta: ſurculũ autem, qui nihil affert fructus, appellant ſpadonem, quaſi ſterilem. Ea verò iuga in agro bene culto, plano & minùs ventoſo, altiora, in arido & gracili, ac ventis expoſito, humiliora fieri oportere Plinius notauit. Tametſi cantheriũ equum dici cui teſtes adempti ſunt, neminem præterit: ſicut verres caſtrati, maiales fiunt, & galli, capi. Ex quo licet intelligere, vt ex tuo fundo pedamenta ad vineam fulciendam mihi ſumere liceat, poſſe conſtitui ſeruitutem. Cenſuítque Paulus Iureconſultus, quod tametſi ex tuo fundo pedaméta ſumere licere, in fructu ſit, tamen hoc ius capiendi, apud legum peritos ſeruitutem non vſumfructum putari. Rurſus alium celebri fama iura Romę profitentem, in auditorio profeſſorũ interrogaui quid eſſet, quòd Vlpianus legem Corneliam de ſicariis

Pedatio. *Χάραξ.* *Pedamen.* *Ridica.* *Statumen.* *Arundinetum.* *Traduces.* *Romphi.* *Arbuſta.* *Catherius.* *Iugum.* *Draco.* *Focaneus.* *Emiſſarius.* *Sagitta.* *Spado.* *Cantherius.* *Maiales.* *Capi.* *l. eiuſdem. §. alium. ff. ad leg. Corn. de ſica.*

de ſicariis interpretatus ſcripſit, pigmentarios ſi cui temerè dederint pityocampas aut bupreſtim, legis Corneliæ de veneficiis ſanctione teneri. Quid eſſent pityocampæ, & quid bupreſtis, vt me doceret, quæſiui. Cúmque ille portenta verborum longè à fide deuia effudiſſet, quæ quum pudendi ſint erroris, referre non neceſſe habeo: paulò pòſt dicti pertæſus, ſe hoc ignorare ingenuè aſſeuerauit. Nos auté perſcrutati verbi ſignificatum, animaduertimus pityocampas erucos eſſe, ſeu teredines virulentas, viru exitiali, quæ in pinis ſæpe naſcuntur arboribus, vnde illis nomen factum. Nam πίτυς pinus eſt, κάμπη eruca: quippe erucas Græci κάμπας dicunt, veneni præſentiſſimi. Bupreſtis verò animal inuentu rarum in Italia, ſimillimum ſcarabæo, qui inter herbas fallit ſæpe boues: quo deuorato ita concitantur rabie, vt actæ in furorem, terrorem afferant, paulóque pòſt rumpantur, ex quo perniciale virus confici dicunt, quòd fœdiſſimè vexat: contra cuius exitium præſentaneo remedio Græci ſuccurri prodidêre, & Plinius autor eſt. Qui ergo tâti facinoris conſcius, vel bupreſtim, vel pityocampas, aut monſtrifici quid veneni ad necem properandam dederit, eum iudicio capitali & pœna legis Corneliæ teneri, iura & leges voluêre. *Pityocampa.* *Bupreſtis.*

Qui Romani duces ex oppidis & prouinciis vi ſubactis cognomenta deſumpsêre, & de Scipionum familia, & quid apud exteros.

CAP. XI.

Conſueuiſſe Romanos ex oppidis vel prouinciis captis aut vi ſubactis plerúnque cognomenta ferre, memoriæ datum eſt, Martium Coriolanum, quòd fortem ſtrenuámq; operã Reip. nauâſſet capto Volſcorũ oppido Coriolis, Coriolani nomen ſumpſiſſe ferunt. Et Sergium Fidenatis, ex bello quod ad Fidenas geſſit. Ex tribus verò Metellis, vnus deuicto Iugurtha & vi ſubacta Numidia, Numidici; alter Q. Cæcilius, L. Metelli filius, ex Macedonia, Macedonici: tertius ex Creta, Cretici cognomenta ſumpsêre. Fuit quoq; Metellus Balearicus, ex deuictis Balearibus cognominatus. Sed Numidicus, L. Luculli auunculus fuit: Macedonici, Metellum Balearicum pleriq; filium, nonnulli fratrem dicunt. Creticum verò & alium Dalmaticum, eiuſdem Macedonici filios fuiſſe nulla cõtrouerſia eſt. L. quoq; Mummius deleta Achaia & Corintho, Achaici cognomen tulit. Sed Corinthi ſuperatæ prima laus Macedonici fuit. Is enim omnem *Coriolanus.* *Fidenas.* *Numidicus.* *Macedonicus.* *Creticus.* *Balearicus.* *Achaicus.*

Achaiam ita bello afflixit, vt rebus acciſis Mummius ſuperueniens, leui certamine expugnatam Corinthum victoriæ ſuæ adſcripſerit. Meſſana quoque in Sicilia, & Iſauria in Cilicia bello domitæ M. Valerio, & P. Seruilio, Meſſalæ & Iſaurici cognomenta dedêre. Is enim Seruilius vir acer fuit & ſtrenuus, qui in Ciliciam cum imperio profectus, illam collatis ſignis, vi atque armis domuit: Lyciæq́ue vrbes clariſſimas iuſto prælio vicit. Iſauros primùm bello aggreſſus imperio adegit. Victor deniq; triumphum ex hoſtibus, & Iſaurici cognomen reportauit. Ex Allobrogibus quoque Fabius Allobrox, & ex Caucis Germanica gente Gabinus ſecundus Caucius, atque ex Callecis Brutus cognomento Callecus, & ex Getulis Coſſus Getulici nomina ſumpsêre. Calleci enim vlterioris Hiſpaniæ populi ſunt, duri & agreſtes, qui extima & montana inculta, ac difficiles ſaltus & impeditos ad Oceanum incolunt. Ideo bellaciſſimi & ſubactū difficillimi fuêre. Fertur tamen Q. Turnius, qui Garamantes vltra Æthiopes horridos & incultos bello vicit, ob modeſtiam, & vitandæ inuidiæ causâ, Garamantici cognomento abſtinuiſſe. Scipionē præterea Aphricanum, qui dux fatalis contra Hannibalem fuit, Aphrica ſuperata, & Carthaginenſibus bello victis, Aphricani cognomen tuliſſe, & alterū ex deuicto Antiocho & Aſia ſubacta, Aſiaticum cognominatum inuenimus. Sed hic Aſiaticus frater Aphricani fuit, quorum alter P. Scipio, nomine à ſe victæ gentis Aphricanus: alter L. Scipio frater, Aſiaticus dictus eſt, qui C O S. aduersùs Antiochum primus Romanorum in Aſiam ſigna intulit: cum eóq; conſule Aphricanus frater legatum ſe gerens, pariter profectus eſt, illiúſque ductu & auſpicio pleráque egregiè geſta in hoſtes fuêre. Victo deinde Antiocho, & pace Eumeni conceſſa, ob Aſiam victam Aſiatici cognomē reportauit. His enim duobus fratribus, Aphricano ſcilicet & Aſiatico pater fuit P. Scipio ex Corneliorum gente, cum quo primùm Hannibal Pœnus ſigna in Italia contulit: cuius fuit Cn. Scipio frater, ſummi ambo Imperatores, viri ornatiſſimi, qui paucorum dierum interuallo in Hiſpania cæſi occubuêre. Sed ex Publio hi duo quos dixi, Scipiones, Aphricanus ſcilicet & Aſiaticus, filij extitêre: ex Cn. autem P. Cornelius Naſica ortus fuit, qui vnus vir optimus à ſenatu iudicatus matrem Cybelem ex Peſſinunte ſuſcepit, Tyberiúmque Gracchum ſeditiones in vrbe molientem interemit. Fuit quoque & alius

Meſſala. *Iſauricus.* *Allobrox.* *Caucius.* *Callecus.* *Getulicus.* *Scipionum familia.* *Aphricanus.* *Aſiaticus.*

alius Scipio cognomento Æmylianus, prioris Aphricani nepos adoptiuus, qui ob Aphricam & Numantiam bello domitas, minor Aphricanus & Numantinus appellatus eſt. Sed hic Æmylianus quem dico, minimè ex Corneliorum gente propagatur, ſed adoptiuus in nomen & familiam venit. Siquidem cùm Scipio maior Aphricanus filium haberet naturâ admodum tenui & imbelli, vnde & valetudinarius vocatus, quòd non eiuis animi foret, vigórque, nullóſque liberos ſuſtuliſſet, ne diſcederet ſine liberis, hunc Æmylianum Lucij Pauli filium, vt multi credunt, ex filia nepotem, in familiam noménque adoptauit. Fuerat enim Scipioni Aphricano vxor filia Pauli Æmilij, qui conſul ad Cannas ne tantæ cladi ſupereſſet, in conflictu belli cæſus occubuit, ex qua vnicum filium tulit, filias verò duas, quarum altera Scipioni Naſicæ, altera Tiberio Graccho nuptæ fuêre. Æmylio verò Paulo quatuor filij extitêre: duo in adoptionem alterius familiæ dati, Scipio videlicet & Fabius: duo in poteſtate retenti, quos ex altera coniuge ſuſtulerat. Horum alter quinq; diebus ante triumphum, quem ſpecioſiſſimum de rege Perſæ & omni Macedonia habuit: alter tertia poſt triumphum die, adhuc impuberes mortem obiêre immaturam. Hic ergo Æmylianus ex reliquis Paulis Æmilij filiis iunior fuit, gloria militari illuſtris: qui Aphricani nepos adoptiuus, auitæ virtutis memor, prouocatorem barbarum tribunus adhuc militum occidit. Cum patre aduersùs Perſem acriter pugnans, egregia facinora geſſit. In Aphricam deinde cum exercitu profectus tertium Punicum bellum confecit. Carthaginem & Numantiam funditus euertit. Parta deinde victoria, & rebus confectis, cognomentum Numantino & minori Aphricano inditum fuit. Horum poſtea exempla ſecuti Cæſares, ex prouinciis quas vi & armis ſubegêre illuſtria cognomenta ob immortalem gloriam tulerunt: ſæpe populi decreto, nonnunquam acclamatione ſenatus. Siquidem Seuerus Imperator, & reliqui poſt eum Cęſares ex Arabia, Adiabena, Parthia, Armenia & Germania, aliisq; bello domitis gentibus nationibusq;, quas ſuo ductu & auſpicio conquiſiuêre, Arabici, Adiabenici, Parthici, Armenici & Germanici, ſicut Sarmatici, Aphrici, diuerſis titulis cognomenta cepêre. Fertur tamen Valeriano Cæſari, quòd promptus ad arma & bellicoſior eſſet, milites militari ſtudio manu ad ferrum nomen indidiſſe: qui poſtea in imperio delatum Carpici

Æmylianus. Aphricanus minor & Numantinus.

Cæſares ex prouinciis à ſeſe ſubactis cognominati.

Carpicus.

cognomentum refutauit. Alexander verò Seuerus Imperator, licèt Imperatoris, patris patriæ, & magni cognomenta tenuerit, aſſerens magnis rebus geſtis ea ſibi nomina parare oportere: tamen ob deletos Azauenos, Azauenici cognomen ſumere non dubitauit. Traianus autē contra Parthos victor, Parthici appellationem non accepit. Cui cùm multi deferrentur honores, reliquis poſthabitis, ſola Optimi agnominatione gauiſus fuit. Commodus verò eò vecordiæ proceſſit, vt pro Commodo, Hercules & Iouis filius dici maluerit, quod ſibi poſtea in inuidiam perniciémque ceſſit. Apud Græcos non ab oppidis & prouinciis, ſed rebus geſtis magnificè, Soter & Callyneos dicti: à forma & ſpecie corporis, Pythos & Cyrippus: ab excellentia crurum, Eucnemos: à virtute, Euergetes, & Philadelphus: à fortunæ felicitate, Eudemos: à multiplici victoria, Nicanor: ab vrbium expugnatione, Polycrates: à fortitudine, Acherſites, aut Aquilæ vel fulminis nomina fuêre: qua re Pyrrho ab Epirotis Aquilæ nomen inditum: à multiplici doctrina, Polyhiſtor; ab optimo conſilio, Ariſtobulos dicti. Quibuſdam regibus liuor & vitium, nonnunquam ignauia & nequitia cognomentum dedit: quippe Antiocho regi Macedoniæ, quòd multa promitteret, parum efficeret, Doſo: Ptolomæo, Lamyro, ob vitæ turpitudinem nomen fuit. Antigonus quoque à rapacitate Hierax, & à genuum magnitudine Gonatus. Alij à verborum obſcuritate, Scotini, & ab amentia Choalemi, atque ob fictos mores Laconiſtæ notam nominis tulêre: ſicut Xenarchus Rhodius à bibacitate, Metretes: & Athenienſis Diotinus, Chone, hoc eſt, infundibulum, quòd illo appoſito affatim hauriret. Demochares verò ob procacem linguam, Parrhaſiades: & Demoſthenes, ob morum feritatem, Arges ſerpentis nomine appellati ſunt. Inter quos Varro ſophiſtæ à forma naſi ciconiæ comparis, Pelargus nomen factum. Nonnullis verò ob claritudinem, Lychni dixêre nomen, ſicut Artaxerxi, Mnemoni, quòd memoria valeret, Pericles ſummus orator, ob dicendi elegantiā & ſermonis magnitudinē, Olympius: Dion, Chryſoſtomos: Phocion, ob frugalitatem, Chreſtus ſeu bonus; Cleomenes & Ptolemæus, Benefactor nuncupati. Ariſtides ob morum ſanctitatem, Iuſti: Callimachus propter ſtudium miræ artis, Calotechnos, ſicut alter ob artis calumniam Cacotechnos ſumpsêre nomē. Alcæus tamen Pittacum Sarapodam, quòd latos haberet pedes, cogno

Azauenicus. *Optimus.* *Commodi vecordia.* *Externa.* *Græci.* *Ab habitu fortuna, & rebus geſtis.* *A vitijs.*

cognominauit. Antiochus verò Syriæ rex, elatus ſupra modum hominis, cùm vanum titulum vendicaret, cognomento deus dici voluit: ſicut apud Romanos Domitianus, & Caius princeps, qui Optimum Maximum, & Latialem Iouem ſe dici iuſſit. Proditus tamen eſt Mariccus quidam è plebe Boiorum, cùm dei nomen ſibi arrogâſſet, & nõ ſpernendam manum perditiſſimorum aſciuiſſet, quos ingentibus promiſſis corruperat, ita vt in Romanos ferret arma, poſtea captus & occiſus, falſi inditi nominis grauiſſimas pœnas dediſſe. Sicut Seluus ignotus homo, qui ſe Ætnæ filium mentitus erat, quum loca circa Ætnam cum perditiſſimis & facinoroſis prædaretur, à Romanis captus, in ludo gladiatorio ictibus beſtiarum occiſus fuit. Cui haud abſimile eſt quod de Euno Syro proditur, qui quum nuce iuglande in os incluſa ignem euomeret, ſimulans ſe deæ Syriæ numine afflatum, apud ſeruos & infimam plebem diuinus habitus, primò duo hominum millia in Sicilia ſpe rapinarũ aſciuit, mox effractis carceribus ad ſexaginta millia coëgit, Manliúmque & Lentulum prætores iuſto prælio vicit & profligauit. Denique à Romanis coërcitus, poſt multiplices clades ſuæ temeritatis meritas pœnas dedit.

Quid ſit triplex forum, de quo in Martiale ſit mentio: quæve fora olim Romæ fuerint, quæve apud exteros præcipua.

CAP. XII.

DOmitium Calderinum virum diſertum & ſtudioſum vidimus aliquando, dum Romæ ageret. Interpretabatur tunc Martialis epigrammata, in quibus hos verſus meminiſſemus legiſſe:

Cauſas, inquit, agam Cicerone diſertiùs ipſo,
Atque erit in triplici par mihi nemo foro.

Quos ille in ſcholis cum ſuis ſectatoribus ſic definiebat vt tria fora Romæ eſſe diceret, in quibus iudicia redderentur, Latinum ſcilicet, Romanum, & vetus: quòd in cõmentariis à ſe editis referre non dubitauit. Sed quum legiſſemus fora multiplicia Romæ, in quibus forenſia negocia & iudicia actitarentur, Romanúmque forum, Latinum quoque & vetus dici, tenuit nos admiratio, quòd vir ille ingenio alioqui exculto ſtrictim & inexploratè rem non prætereundam pertranſierit. Nam & Romanum forum in comitio legimus inter Capitolium & Palatium, vbi roſtra, ædes

Martialis locus à Domitio deprauatus.

Forum Romanum.

Saturni, Caſtoris & Pollucis templa fuêre, quod Latinum forum dictum eſt. In quo Romani magiſtratus, finito honoris tẽpore, imperij inſignia dimittere aſſuêrant: ad quod populus frequens conueniebat, ſicut ad comitium ſenatores, ibíque Pauli baſilica mille & quingentis talentis exacta, quæ mox Fuluiæ dicata fuit: licèt aliam Opimam in qua ſenaculum erat, quòd in ea ſeniores aſſidebãt: & aliam Iuliam, cuius cõſtruendæ præfectus Vitruuius fuit: & aliam Portiam, quam Cato Cenſorius magna mole conſtruxit, baſilicas fuiſſe legamus. Alterum verò Cæſaris forum dictum eſt, vbi Veneris templum ab eo extructum ferunt. Et Auguſti forum, quod cum æde Martis vltoris Auguſtus ſua impenſa inſtruxit, ornauítque. Vetus quoque forum boarium legimus, in quo ædes Herculis rotunda, matris Maturæ, & Pudicitiæ patriciæ ſacella. Ibi etiam bos ex ære Æginetico fabrefactus. Quintum fuit olitorium, iuxta quod ædes Spei & Pietatis, quam Marcus Acilius Glabrio duumuir dedicauit. Iunonis Matutæ & Fauni templa fuêre vbi lactariam columnam fuiſſe Pompeius memorat, in qua infantes lacte alendos deponebant. Forum quoque Cupedinis, macellum appellari, quod cupedinarium dicunt: cuius generis in Theſſalia & omni Græcia frequentia fuêre. Præter quæ Piſcarium & forum Neruæ, cui Tranſitorio nomen erat, piſtoriũ in Auentino, & Vlpium & Palladium. Sed Piſcarium iunctum Boario dicunt fuiſſe ſecũdùm Tybrim, iuxta Iani templum ad Ianiculum, quod quidam Iunonium vocant, ſicut fora publica iuxta Veneris phanum & alia, vt Traiani, vbi columna integra mirabili ſtructura hodie ſupereſt, iuxtáque forum Neruæ & forum ſuarium, à ſequutis principibus præcipuis operibus ornata. De foro autem veteri, quod in eo cauſæ actitarentur, quãtum commemini, nec reperitur quicquam, nec traditur, niſi vnum idémq; Romanum, vetus, & Latinum forum dicant fuiſſe. Sed quod nos ſentimus quoq; probabilius putamus de triplici foro, profectò ſic eſt: primum forũ Romanum iuxtà comitium fuiſſe, in quo de iure controuerſo reſponderi ſolebat; eúmque Cato Cenſorius, ne populus litibus aſſueſceret, acutis lapididibus ſternendum putauit: quem poſtea Marcellus Octauia Auguſti ſorore genitus, quo ſalubriùs diſceptantes operam forenſi labori darent, velis inumbrauit. Conſtátque Iulium Cæſarem, cùm ius quotidie ſeueriſſimè diceret, alterum de manubiis vnà cum æde Veneris genitri

Comitium. *Baſilica opima, Iulia, Porcia.* *Forum Cæſaris.* *Forum Auguſti.* *Forũ vetus.* *Forum boarium.* *Forum olitorium.* *Columna lactaria.* *Forum cupedinis.* *Piſcarium.* *Piſtorium.* *Vlpium.* *Palladium.* *Forũ vetus.* *Quid per triplex forum apud Martialem intelligendum.*

genitricis, magnifica impenſa & profuſis ſumptibus conſtruxiſſe, cuius aream ſupra ſeſtertium millies, & immenſo conſtitiſſe autores tradunt: ipſúmq; ſuo nomine impoſito, Cæſaris appellâſſe, in quo iudicia etiam reddebantur. Tertium diuus Auguſtus inter publica opera præcipuè forum cum æde Martis vltoris conſtruxiſſe fertur, cum portieu duplici, vbi Apollo eboreus videbatur: foríque extruendi cauſam fuiſſe, hominum iudiciorúmq; multitudinem, quæ videbatur (vt Tranquilli verbis vtar) non ſufficientibus duobus foris, tertio indigere, quod Auguſti nuncupatur. Ex quibus ſine controuerſia liquet, triplex de quo quærimus forum, de Romano, déque Cæſaris & Auguſti foro, in quibus lites actitari, & iudicia reddi conſuêrant, non de aliis intelligi oportere. Succurrit tamen in hac re notare, Spartæ forum Clarium vocari: apud Iones Panium: Argis gymnaſium, quod Cyllarauium dixêre. Athenis aliud, quod Ptolemęum: & apud Samios & Alexandrinos duo fora, Larua nuncupari. Athenis quoque Diphilum & Ceramicum, atque Heliœum, quod erat omnium maximum, & Delphinium, & Palladium pro foris fuiſſe, aliáque ignobiliora, vt Parabiſton maius, quaſi abſconditum & Trigonum. Fuit quoque Parabiſton maius, in quo vndecim conſidebant iudices: & aliud forum, vbi Olæ ara, quam præcipuè Athenienſes colunt, & Batrachium, & aliud Puniceum, à coloribus: & in Theſſalia Liberum, atque in Pyræo Hippodromia, & Capuæ Albanum. Celebratur inter cætera Arginum forum ſepulchro Donabi, qui inſigni prudentia & aſtu præcedentes reges anteiſſe fertur: in quo lupus æreus cum tauro pugnās fatum Pyrrho regi prædixêre: & Magnetum ſepulchro Themiſtoclis: ſicut forum Anthiochię, Germanici funere inſigne fuit: & Megarenſium, ſepulchro Corœbi: in quo mirum proditur, vt oleaſter longo æuo ſuſpenſa diu arma intra corticem admiſerit: mox inciſa, ocreas & galeas peperit. Et Celænarum, vbi Marſyę pellis detracta ab Apolline, appenſa viſebatur. Mirúmq; prodi de Ariciæ foro, ingenti chaſmate in profundum hauſto, magno & exitiali portento calamitatis futuræ. Tradunt Thaletem in loco Mileſij agri vili & contempto ſepeliri voluiſſe, prædiuinantem animo, in illo Mileſiorum forum celebre quandoque futurum. Apud Perſas verò fora duplicia fuêre: vnum, quod Liberum vocant, in quo honorari & præcipuæ nobilitatis viri principem locum tenebant, vbi regia erat: alte-

Fora apud extraneos.

Olæ ara.

Donabi ſepulchrum.

Themiſtoclis ſepulchrum.

Anthiochi ſepulchrum.

Corœbi ſepulchrum.

Oleaſter peperit.

Thaletis ſepulchrum.

Fora duplicia apud Perſas.

terum, in quo mercenarij & negotiatores, aliáque humilis turba diuertebant. Capuæ quoque fora diſtincta fuêre: alia plebeiorum, quum plebs à patribus diſſentiret, alia nobilium. In quibus enim nobiles erant, ne eſſent in contubernio ſordidiſſimorum, ad illa infimo ordini accedere non licebat.

Fora Capuæ.

Quæ mulctæ militares maiores, & quæ minores militibus, & ob quæ delicta inferri ſolebant.

CAP. XIII.

MVlctæ militares nonnullæ maiores, quæ capitis ſupplicio luebantur, pleræq; minores, prout grauiter aut leuiter delictum eſſet, facinoroſis & delinquentibus militibus, neceſſario ad rem militaré exéplo, à ducibus inferri ſolitæ ſunt: quib. ſanciuerunt militaris imperij diſciplinam, vt ignauus & contumax miles, prout ſegnis, negligénſque, aut affinis culpę fuiſſet, ita acri & ſeuero iudicio, vel leuiori pœna notaretur. Nam deſertores, ſeditioſos & fugitiuos, aut ſi loco, ſtatione vel pręſidio ceſſiſſent tergáve dediſſent, aut è caſtris effugiſſent, tãquã peſſimo facinore adſtrictos, capitali pœna plectere ſolebant. Nonnunquã vbi multitudo obnoxia foret, autores turbarum ad palum deligare, aut ſecuri percutere: reliquæ verò multitudinis decimum quenque ſorte ductum ad ſupplicium petere, peruulgata pœna fuit. Cæſar verò quum conniueret in cæteris, ſeditioſorum & deſertorum acerrimus inquiſitor, & punitor dicitur fuiſſe maximus. Traditur Alexander Macedo quendã caſtelli cuſtodiæ præpoſitum, ob deſertã ſtationem nece mulctauiſſe, alterum deſciſcentem ſagitta confixiſſe. Appius tamen Claudius humaniùs agens, ex his quos loco ceſſiſſe nouerat, decimum quenque in conſpectu exercitus fuſte percuti iuſſit. Iuba rex aſperior & durior, deſertores qui loco amiſſo in caſtra aufugerant, cruce affixit. Inter cæteros Aufidius Caſſius memoriæ proditur, nouo exemplo multis deſertoribus manus detruncâſſe & pedes, aſſerens maiori diſciplinæ fore, miſerabiliter criminoſum viuere, quàm occidere. Seuerus autem Imperator, exactor alioqui grauis vrbanas cohortes, quòd neci Pertinacis cõſenſerant, ſatis habuit, militaribus inſignibus exutos, nudos deſtituere & dimittere. Antiqui tamen moris erat, vt qui acié reliquiſſent, aut infrequentes ad ſigna conuenirent, fuſtuario plecterentur. Præſidio verò deceſſiſſe ſemper capitale fuit. Si quæ verò

Facit ad hoc ca. l. nõ omnes. ff. de re mili.

Capitalia crimina militum.

Punitio vbi multitudo peccaſſet.

Cæſar.

Alexander.

Appius Claudius.

Iuba.

Aufidius. Caſſius.

Seuerus.

Antiqui moris punitiones.

verò cohortes ſigna fœdè amiſiſſent, niſi noxam cuius arguebantur, purgâſſent, in eas more maiorum quandoq; capitali ſupplicio, plerúnque leuiori pœna ſæuitum eſt. Quare pro frumento hordeum dare, vel extra vallum ſine tentoriis relinquere, nonnunquam milites in prima acie inducere, aut diſtrictis gladiis diſcinctos deſtituere, variiſque ignominiis afficere ſolebant: vt his contumeliis coërciti, intentiùs mandata exequerentur, deincépſque ad ſubeunda pericula paratiores forent. Eos verò qui pugnam detrectâſſent, aut ſeceſſionem feciſſent, quique erant fugæ & pauoris inſimulati, quique ſegnes & cunctabundi arma cepiſſent, leuiſſima nota erat iureiurando adigere, non aliter quàm ſtantes, quoad ſtipendia facerent, cibum potúmque capturos: aut traditio pugillariũ, quos taciti ſtatim legerẽt: quæ leuior cenſebatur nota. Auguſtus tamen decimã legionem cõtumaciùs parentem, cũ ignominia totã dimiſit. Ob minora verò, & leuioris noxæ crimina, vel locum & ordinem in acie mutare, vel ſtipendium anni differre militibus, neque his æra procedere, qui ære diruti dicebantur, aut in politia vel in frequentia notare, vel citra cõmoda ſtipendiorũ exautorare: vel locum in quo tenderẽt in caſtris, adimere: illóſque ſine pellibus tabernacula habere, vt humi & ſub dio accubarent, vel ne in oppidis hybernarent, inhibere ſolebant. In politia autem & in frequentia notabantur hi, qui rudibus & parum nitidis armis, vel ſtrigoſiori equo & macie affecto vtebantur, quique prædicto ad pugnam die, occaſionibus quæſitis, cõtumaciùs parent: quæ mora excuſabat, ſi funeris paterni, vel ſacrificij gentilis, auſpiciíve, aut morbi ſontici, vel feriarum causâ, ad cõſtitutam diem non adeſſent. Qui verò arma alienâſſet, aut illa amiſiſſet, propter inertiæ turpitudinem, æquè ac deſertor morte luebat. Apud Græcos verò, militari erat iure cautum, vt qui miles ſcutum in acie amiſiſſet, capite lueret: qui verò gladium, leniori pœna notaretur: quia maioris diſciplinæ, ſe ab hoſte tueri & præſtare incolumen, quàm cum ſua pernicie hoſtem perdere, ſemper ſummi duces putauêre. Quod Scipionis Æmyliani verbum fuit, *malle ſe ciuem ſeruare, quàm multos hoſtes perdere*. Quare Lacedæmonij Archilochum Poëtam vrbe exegêre, quòd carmen ſcripſerat, in quo ſuadere viſus fuit, ſatiùs eſſe arma quàm vitam in acie amittere. Germanis quoque, qui ſcutum amiſiſſet in bello, à publico conſilio & ſacris arcebatur. In transfugas verò velut maiori

Minorum criminum punitio.

Ære diruti.

Notati in politia.

Græci.

Archilochus à Lacedæmoniis eiectus.

Germani.

crimine obnoxios & patriæ ac ciuium proditores, capitali
pœna plerúnque ſæuitum eſt. Hi enim ſemper venia indi-
F. Maximus. gni fuère, ſicut proditionis inſimulati. Quanuis Q. Fabius
Maximus illorum, qui contra religionem iuriſiurandi ad
hoſtes transfugerant, dextras amputari mãdauit, hoc ani-
maduerſionis metu ſub diſciplina & in officio fore arbi-
P. Scipio. tratus. A Publio tamẽ Scipione in perfugas & fugitiuos fuit
acerbè conſultum. Siquidem ex Romanis, qui rupto impe-
rio ad hoſtes transfugerant, in crucem efferri: nominis ve-
Aphricanus poſterior. rò Latini, ſecuri percuti iuſſit. Poſterior Aphricanus trans-
fugas beſtiis obiecit, Paulus Æmylius elephantis. Germani
Paulus Æmylius. arboribus ſuſpendunt, ignauos & imbelles palude mergũt.
Qui verò captiui in hoſtiũ poteſtate ſua deſidia veniſſent,
his arma & ordo militandi mutatus fuit, vt equites in pe-
ditum, pedites in funditorũ alas tranſcriberent: vtq; locnm
extra caſtra aſſignatũ, vallo & foſſa nõ communirent. Qua-
Domitius Corbulo. re Domitius Corbulo à Nerone in Armeniam miſſus, duas
alas & tres cohortes, quòd hoſti ceſſerant, extra vallũ ſine
Artaxerxes. munimento tendere iuſſit. Artaxerxes Mœdum qui tranſ-
fugerat, & rurſus rebellârat, pro inſigni ignominia iuſſit
ſcortũ capite circunferre nudum. Qui etiam ſummis duci-
bus, ſi quid deliquiſſent, ignominiæ loco detractas veſtes
flagellari, & pro capite depilãdo tiaram depilari iuſſit. Ti-
T. Veſpaſianus. tus Veſpaſianus tam ſeueræ diſciplinæ fuit, vt militẽ ab ho-
ſtibus captum, qui ſolutis vinclis ad caſtra refugerat, vltrà
militare non ſiuerit, nec illi arma crediderit, quòd viuus ab
Sertorius. hoſtibus capi permiſerit, Sertorius verò, vt diſciplinam
exemplis ſtabiliret cohortem propter obſcœnitatem mo-
Daci. rum, & immodicas rapinas ad vnum interfecit. Daci cùm
malè pugnâſſent, hac fuère ignominia notati, vt cubantes
capita loco pedum ponere, & miniſteria vxoribus præbere
Xerxes. cogerentur. Xerxes quoq; vt Babylonios, quorũ ductu de-
fectiones ad hoſtes fiebant aſſiduè, reprimeret, cauit edi-
cto, vti arma ne ferrent, ſed cauponæ indulgerẽt, tibiis pſal-
lerent, & ſcorta alerent. Sicut Leontini, ne res nouas moli-
Phalaris. rentur, à Phalaride conuiuiis & vinolentiæ relicti ſunt. Cy-
Cyrus. rus quoque Lydis ſuperatis, cùm eſſent infidi & dãnoſi, im-
perâſſe fertur, vt dimiſſis armis, iocis & nequitiæ vacarent,
Lydius ornatus. talaréſque tunicas ferrent. Ideo Lydius ornatus, mollis &
parum virilis habitus: quod de Ariſtodemo tyranno prodi-
tur, qui optimatum filios, ne quid contra ſe moliri poſſent,
calamiſtratos incedere, & tortis crinibus ornari, talares pi-
ctáſque

ctáſque tunicas induere iuſſit. Cato autẽ in Hiſpania cõtra continuas defectiones ſalubri remedio prouidit ne deſciſcerẽt, vt oppidorum mœnia ſub idem tẽpus dirui iuberet. Seuerius Romani:nam legionem licẽtiâ corruptam, quòd Rhegium in cuius prẽſidio erãt,occupâſſent. Genutius conſul millia hominũ quatuor exautorauit totã,& in foro percuſſit. Sæpius verò exiliũ, vt relegati & capite minuti procul à lare ſeneſcerent, & ita ignominiam finirent, ignauis & cõtumacibus datum comperimus. Marcellus autem, milites à quib. orta eſſet fuga, quíq; pauore ſigna reliquiſſent, ſequenti pugna inter primas acies frequenter induxit, vt quod ignominæ acceperãt, aliis præliis periculo expiarent. Fuit illa etiam nota ignominiæ non parua, quali Calphurnius Piſo conſul, & demum Octauius Auguſtus affecit milites; vt tunicatos diſcinctóſque per totum diem cũ decempedis plærúnque ceſpitem portantes, ante prętorium ſtare, vel obſoleta toga, & tunica diſcincta, nudis pedibus ante principia adeſſe iuberent, vel vt foſſam fodere diſcincti cogerentur: vt eo habitu & ſpecie deformi in omnium conſpectu præ ſe ferrent inſignem memoriam flagitij ignominiæque acceptæ. Eſt autem decempeda, lignũ quo latifundia metiuntur, & in partes diuidunt, oblongum pedibus decem. Tametſi diuerſo quiſque more agros metiri ſoleat: quippe in Ægypto æſtuaria & foſſas funibus metiũtur, aut paſſibus, in Hiſpania iugis, in Campania verſibus circa Perſidem ſchœnis, alij paraſangis: alibi pertica, cui nomen Acæna: agricolæ iugeribus, nonnulli ſtadiis metiri ſolent agros, campóſq;. Lucius verò Calphurnius cõſul, haud abſimili exemplo præfectum equitum, quòd arma hoſti tradidiſſet, laciniis abſciſſis, diſcincta tunica, & nudis pedibus ad principia per omne tempus militiæ adeſſe iuſſit. Fertur Peſcennius Niger ob ſubtractum gallinaceum commanipulones hac affeciſſe ignominia, ne focum facerent, néve cocti quid obſonij ſumerent, ſed pane & frigidis veſcerentur. Tyberius verò nimis ſeuerè: nã prætorianum militem ob ſubtractum pauonem capite puniuit. Militem verò militiæ gradu deiicere, aut exauthorare, vel equum illi adimere, ipſúmque vitibus aut virgis cædere, ſeu equos detrahere, vel haſtas dare iubere, quæ cenſio haſtaria dicta eſt, hæc & eiuſmodi non pro leui noxa, ſed pro acri delicto, magnæ animaduerſionis loco à ducibus inferri ſolita ſunt. Haſtas dare iubebantur milites, quibus propter probra ignauiæ

Cato. *Genutius conſul.* *Marcellus.* *Ignominia.* *Decempeda.* *Agrorum apud alios alia dimenſio.* *L. Calphurnius.* *Peſcennius.* *Niger militũ.* *Tyberius.* *Cenſio haſtaria.* *Haſtam dare vel adimere.*

& luxuriæ, haſta adimebatur. Etenim ſicut gloriæ cauſâ fortes viri donabantur haſta pura, hi qui primùm victores in prælio fuiſſent: ita ignauis & contumacibus adimebatur. Hoc notabat, tanquam ſpes merendi ſtipendia illis adempta foret. Quinetiam militi obeſo & præpingui, quòd cutem nimis bene curâſſet, & nimia ſagina grauis eſſet, aliquando equum duces ademêre: id quod magnũ Ageſilaum feciſſe legimus. Auguſtus tamen his, qui maiores quinque & quadraginta annis equum retinere nollent, reddédi equi gratiam fecit, illóſque velut emerita militia dimiſit. Apud Thurios lex erat militaris, vt contumax miles, deſertor, vel transfuga, muliebri veſte amictus, ob ignominiam vinctus teneretur. Spartanis tam ſeuera militiæ diſciplina fuit, vt miles qui in acie ſcutum amiſiſſet, capite lueret. Idem probro milites aut ignominia notabant. Qui probro notabatur, cùm nemo igne, nemo alloquio impartiuit. Ignominia notabatur, qui fugax eſſet, deſertor aut transfuga. Apud Ægyptios, qui milites ordines reliquiſſent, aut dicto non parerent, vel iniuſſi in caſtra rediiſſent, de gradu deiecti, ad inferiorem redibant ſtatum. Si verò ducis conſilium hoſtibus palàm feciſſent, lingua mulctabãtur. Fuítq; moris apud Syracuſanos, vt hipparchi, hoc eſt, equitum præfecti, militum nomina in tabulis ſcriberent, illorum, qui in acie ordines deſeruiſſent, vt poſt prælium pœna notarentur. Quòd & Xerxes feciſſe dicitur, vt virtutis & ignauiæ cuiuſq; teſtis & ſpectator eſſet. Cyrus autem quem militem extra ordinem inuenit, quíque proditionis cauſâ dediſſet terga, capite puniuit. Nec prætermittendus eſt Ageſilaus, qui quum in bello Peloponeſſiaco quoſdam Aſiaticos in veſte munda & nitida, corpore verò deſides videret & ignauos, ea affecit ignominia, vt veſtibus nudatos, per caſtra incedere cogeret, illorúmque amicula fortibus viris, quorum in bello virtus enituit, dono daret. Hoc quoque loco pœnæ militaris fuiſſe traditur, iubere ignominiæ cauſa militibus audacioribus, qui nec animi nec conſilij ſatis haberent, venam ſolui, quæ non tam pœna, quàm medicina fuit, vt ſuperflua ſanguinis parte defluxa, ſe magis intra gyrum rationis continerent. Illud quoque notandum, quòd inter animaduerſiones militares leuiſſima eſt admonitio, caſtigatio minor, deprenſa maior, ignominia maxima. Ideò milites, in quos lege militari, caſtigatione aut admonitione animaduerſum eſt, nõ propterea ignominia notati erãt. Quódque mili

Milites obeſi. *Ageſilaus.* *Auguſtus.* *Emeritorum ætas.* *Thurij.* *Spartani.* *Ignominia notati.* *Ægyptij.* *Syracuſani.* *Xerxes.* *Cyrus.* *Ageſilaus.* *Militibus præter modum audacib. vena ſoluebatur.* *Ordo animaduerſionum in milites.*

militeſ quamuis graui ignominia affecti eſſent, ſi tamen ad officium redeuntes, ſemel atq; iterum bene nauatã Reipublicæ operã pręſtitiſſent, ſinguláq; aut bina ex hoſtibus ſpolia retuliſſent, aut digno aliquo facinore flagitij labẽ aboleuiſſent, tunc demũ vno atque altero felici prælio priori culpa correcta, & obliterata memoria dedecoris, noxa atque ignominia ſoluti, & in eo quo priùs erant gradu reſtituti, priſtinam dignitatẽ, & honoris gradum, quibus anteà functi erant, quandoque reciperent. Notatúmq; & illud eſt, perraro bis delictum Imperatores venia dignum putâſſe: quia iuxta verbum Lamachi ſummi ducis, *non eſt in bello bis errare, vbi ſi quid offenditur perperam temeritate vel inſcitia, emendari non poteſt: paruáque in bello offenſa, magnarum ſæpe rerum momenta facit.* *Ignominia ſolutio.* *Lamachi dictum.*

Quæ ſolennia in Herculis ſacro ad aram maximam ſeruabantur, & quæ apud exteros, quæve aræ Herculis Romæ fuerint.

CAP. XIIII.

POſt vrbem conditam, Romulum vrbis autorem ſacra Græco Herculi, ara illi erecta, quæ maxima dicta eſt, vt ab Euandro conſtituta erãt, feciſſe, eáque poſteris manſiſſe, literis proditum eſt. Quæ ara ante Romulũ religioſiſſima fuiſſe traditur, eámq; ipſum Herculẽ Ioui inuẽtori, ſi amiſſas boues reperiſſet, dedicâſſe fama vulgauit. Hoc enim ſacrum Euãder inſtituit primus poſt Marathonios, qui primi diuinos honores Herculi dedêre: Potitiis & Pinariis, qui ex clariſsimis familiis ea loca incolebant, ad ſacrum adhibitis. Traditúmq; memoriæ eſt, Potitios ſacris præſtò fuiſſe: & propitiato deo, extis ſolennibus depaſtos: Pinarios verò extis adeſis ad reliquam dapem veniſſe. Inde inſtitutum manſiſſe, ne extis ſolennibus veſcerentur in poſterum, ipſíque Potitij, eorúmque poſteri, ab Euandro edocti, multis poſt tempeſtatibus antiſtites templi, ſacris & cæremoniis præfuêre: donec ſublata Potitia gente, ſeruis publicis tradita ſunt. Appius enim Claudius cenſor, ſublato Potitiorum genere, cui ad aram maximam familiare id ſacerdotium fuit, ſeruis quos docuerat, ſacra delegauit. In quo id traditur mirum, vt triginta puberes, qui reliqui Potitiæ familiæ manſerant, cum omni ſtirpe intra annum extincti fuerint. Ipſéq; Appius huius autor facinoris, ob hoc admiſſum, in extremum vitæ exitium penè lapſus ſit: & ſiue caſu, ſiue *Ara maxima Herculis.* *Iupiter inuentor.* *Marathonij.* *Potitij.* *Pinarij.* *App. Claudij facinus.*

ſiue conſilio deorum immortalium, luminibus orbatus, calamitoſam vitam egerit. Fuit autem hæc ara in Capitolij faucibus, iuxta Carmentalem portam, & forum boarium: in qua proprium erat, vt iuuencus indomitus ſua Herculi victima mactaretur. cui, & Fauno, viam profecturi ſacrum facerent. In qua propria quædam huic aræ debita ſolennia præter aliorum inſtituta manſêre, quæ præterire non erat fas. Siquidem in ea prætor, aut pontifex qui rem diuinam facit, ſola lauro, nec alia coronatur fronde. Cúmq; mulieribus adeſſe ſacris, & rẽ diuinam facere omnibus ferè liceat, Herculis tamen ſacrificio adeſſe, vel exta tangere, aut veſci, aræúe admouere manus, aut ſolennia videre, religio nõ ſinebat. Et cùm in ſacrificiis deorũ, qui rem diuinam facit, capite operto numina adire, adorantéſque veſte ad caput obducta ſacris intereſſe debeat: apud aram Herculis maximam, dum ſacra fiunt, dúmq; litatur, omnes capite aperto & inuelatos eſſe decet. In qua præter aliorum morem, nec lectiſternium fieri, nec puluinar ſuſcipi poterat: in quibus quoq; ſacris ſeruatum legitur, vt ſedentes epulis veſcantur ſolennibus; quum in cæteris ſtantes & ſaltabundi veſci ſoleant. Cúmq; in omni precatione, qui vota effundit ſacerdos, Veſtam & Ianum, alióſque; deos præſcriptis verbis, & compoſito carmine aduocare ſoleat: illos tamẽ, qui ad aram maximàm ſacrum faciunt, aliũ quàm Herculem deum aduocare non decebat: quippe cùm in Herculis templum deorum nemo admittatur, neque alterius dei aram effigiémve, ſicut in cæteris phanis, videre fas eſt, ita more tradito, vt manè ſimul & veſpere ad aram maximam ſacrũ fiat, quum in cæteris matutinum tantummodo tempus hoſtiis immolandis dicatum ſit. Fuítque obſeruatum, vt ab eiuſmodi ſacris nedum ſerui & liberti, ſed & canis arceatur, ſicut ab arce Athenienſium, vbi Mineruæ, & à Delo, vbi Dianæ templum fuit, arcebatur, quòd impurum & procax animal eſſet. Neq; fas viſum, ſacra Herculis, qui libertatem impartiuit, quíque ex ſeruitute gentes exemit, niſi liberos attrectare. Quòd Platcenſibus in vſu erat, vt dum manibus illorũ, qui pro Græciæ libertate ceciderant, parentant, & ſupremum exhibent officium, mãcipia procul arceant. Cuius exemplo Coi rem diuinam Iunoni exhibentes, à ſolenni epulo ſeruos abegêre. Traditum verò eſt Rhodi, Lindi incolas nouo ritu Herculi immolare: nam maledictis ludibriiſq; verborum Herculi litant, iunctis bobus. Si quid verò honeſti probíque

Aræ Herculeæ locus.
Sacrificium.
Cæremoniæ ſolennes in ara maxima Herculis obſeruari ſolitæ. De hoc ca. 19. & 22. huius lib.
Canis ſacris eiectus.
Platcenſes in parentationibus, mancipia arcebant.
Coi.
Lindorum ſacra maledica.

probiq; in ſacrificio prolatũ dictúmve fuiſſet,tanquã ominoſum ſpretæ religionis crimẽ erat. Idẽ in ſacris Eleuſinis, quæ magna dicta ſunt, factitatum comperimus, in quibus mulieres mutuis probris conuiciíſque ſe inceſſere, & maledictis ſolent conuiciari. Et in feſto quod Lenæum Athenienſes vocant, fœda conuicia per riſum & iocum inuicem Poëtæ iactitant,& contumeliis ſe laceſſunt. Apud Coos autem ſacerdos muliebri veſte amictus, & mitra caput ornatus, Herculi ſacrum facit, & victimam cædit, ſicut in Atide viri ornatu muliebri, mulieres, virili, Veneri rem diuinam faciunt. Cui perſimile eſt, quod in Mutinini ſacello mulieres togis prætextatis, velatæ Romæ ſacrificant. Nonnulli coturnice, vt Phœnices, plerique humana victima, vt Carthaginenſes, Herculi litant. In Pantheo quoque ſtatis diebus in ſacris Herculis mactabatur homo, fœdo facinore & perniciali exẽplo. Fuitque literis proditũ, ab ignauis vota Herculi & preces effuſas non exaudiri, quòd ſoli ſtrenuo & peruigili proſperos ſucceſſus faceret, & propicius foret. Sed præter hanc aram fuit alia Victoris Herculis in foro boario, qui triumphalis dictus eſt, cuius ſtatua ab Euandro ſacrata triumphi die, habitu triumphali ornabatur. Alia ad circum maximum Cereris, & Herculis, qui cuſtos cognominatur, à Sylla ex prædicto Sibyllinorum carminum, vt multi autumant, erecta & conſtructa. Templum quoque Herculi iuxta Tyberim mirabili ſtructura olim fuiſſe legimus, in quo ex decimis ſacrum fit, vbi duę aræ, éxque earum altera mulieres deguſtare, ex altera viros tantùm veſci fas erat. Ad portam quoque trigeminam Hercules Victoris cognomento fuit, atque in eodem boario foro ædes Herculi rotunda præcipuæ admirationis, ad quam nec canes, nec muſcas ingredi opinio eſt, ſicut Achillis ædem ante Boryſthenem nulla ales ingreditur. Fuit præterea Hercules cognomento Oliuarius, & Hercules Cubans. Fuiſséque Herculi & Muſis communem aram in circo Flaminio, à Fuluio Nobiliore ex cenſoria pecunia conſtructam, mox à Martio Philippo Auguſti tempore ſacratam fama vulgauit. Sed præter hæc templa, quæ in ſumma religione & cultu maximo fuêre, fuit Hercules Conopios apud OEtæos, ab Erythræis Hippotonos, à Celtis Ogmyos, ab aliis Alexicacos, quaſi *depulſor malorum* cognominatus. Ferúntque templum Iolao nepoti ab Hercule conſtructum, tantæ maieſtatis incolis fuiſſe, vt ſi à ſolitis deficerent ſacris, muti euaderent:

Sacra Eleuſina & Lenæa, maledica.

Veneris ſacrum in Atide.

Sacra alia & diuerſa Herculis.

Carthaginenſes.

Ara victoris Herculis.

Ara Herculis cuſtodis.

Herculis templum.

Hercules victor.

Herculis ædes rotunda.

Ædes Achillis.

Hercules Oliuarius, & Cubans.

Herculis & Muſarum ara communis.

Templ. Herculis ab Iolao conſtructum.

rent:

rent:rurſus ſi ſacra ſe perfecturos vouerent,in priſtinam reſtitui ſanitatem. Præcipuè verò admirationis apud Perſas colitur Hercules in monte, cui nomen Sambulos, qui per quietem ſacerdotes monere dicitur,vt equos venatui ſiſtãt ornatos,qui quum per nemora & ſaltus diu vagati fuerint, nullo rectore nocte redeũt ad ſtabula vacuis pharetris,mox omnes ſaltus feris confoſſis conſtratos reperiunt, ita vt multo venatu incolæ ditentur. Apud Athenas verò Cynoſarges templum Herculis,gymnaſium & lucus,maximi nominis erant,quæ Philippus impotenti ira deuaſtauit, & incendit.Hoc etiam licet animaduertere, ab Ilienſibus Herculi ſacra celebrari vetitum,quòd Ilium Hercules olim depopulatus eſſet, eum propterea odio proſequuti perniciali. Sicut apud Thraces,mulieres tanto flagrarunt odio, quòd Orpheum diſcerptum à mulieribus dicerent, vt viri vxoribus ſtigmata inurerent, in Orphei vltionem. Et Lemnij cùm Vulcanum colant,quòd apud eos enutritus foret, Venerem quòd Marti ſe miſcuiſſet,velut adulteram adeò contempſerunt, vt nemo illi ſacrum faceret. Tenedij quoque Achillem,quòd Tenedum deuaſtâſſet, ita infenſum habuêre, vt ſupplicio afficeretur, ſi quis reſtituto templo Achillem nominaſſet.Contrà verò Syracuſanis Herculem promptum numen,& maximi cultus fuiſſe,quod ope Proſerpinæ Cerberum ex inferis eduxiſſe dicerent. Caucaſij etiam produntur Herculem ſummis percolere honoribus,quòd Prometheũ vinculis exoluiſſet;Ioui & Mineruæ infenſi, pleni perſuaſionis, tanquã Prometheo ſatisfaciant,quòd igniferis ſagittis aquilas & illorũ nidos incendãt,fœtúſque euaſtent & depopulentur.Ferunt Sibas circa Indum,adeò Herculem velut gentis autorem coluiſſe, vt pellibus amicirentur,vt Hercules,clauas gererent, illáſq; bobus & equis inurerent. Sicut Tyrij & Gaditani Herculem magni numinis inſtar habuêre.Fuítque memoriæ proditum,Herculem non vnum fuiſſe,ſed plures.Nam præter Tirynthium,etiam Argiuum,Thebanum,Libycum, Cretenſem,& Ægyptium legimus.Deniq; Varro Hercules tres & quadraginta,ac Ioues trecentos enumerat,Cicero ſex fuiſſe dicit.Græci verò Orpheos quinque fecêre, & Veneres quatuor.Sicut enim præſtantiſſimos & ſumma prudentia viros, Iouis filios, vt Æacum & Minoa,& ſemideos, qui à Ioue genus ducunt:ferociſſimos. Neptuni tanquam è mari genitos, vt Cyclopes & Læſtrygones; monſtroſos verò & ignobiles, è terra editos

Herc.cultus apud Perſas. *Apud Athenienſes.* *Herc. Ilienſib. inuiſus. Mulieres apud Thraces odioſæ viris. Sic Venus apud Lemnios.* *Et Achilles apud Tenedios.* *Syracuſani.* *Caucaſij.* *Sibæ.* *Tyrij.* *Gaditani.* *Hercules plures.* *Ioues* 300. *Orphei* 5. *Veneres quatuor.* *Iouis filij.* *Neptuni.* *Monſtroſi.*

vetuſtas nuncupauit, vt Tityum & Antæum: ita omnes, qui vario & ſolerti ingenio fortiſſimum aliquod facinus geſsêre, vel periculis ſubleuandis hominibus profuêre, aut alicuius ingenuę artis autor vel princeps foret, à maioribus Herculis nomina tulêre. Sed quod de Libyco Hercule dictum eſt, meminiſſe oportet quòd hic Libycus, Ægyptius nuncupatur, qui Nilo natus Phrygias literas primus inueniſſe, & per manus poſteris dediſſe traditur.

Hercules qui appellati.

Hercules Libycus.

Quo tempore primùm prætores creari cœpêre, & quod ius, quæve illorum poteſtas fuerit.

CAP. XV.

PRoditum memoriæ eſt, ab ortu vrbis ad annũ ferè trecenteſimum & nonageſimum, prætorem, qui ius in vrbe diceret, nullum Romæ extitiſſe. Fuerat enim hoc conſulis munus, & illorũ, qui in ſummo erãt magiſtratu, ſuper iure cõtrouerſo reſpondere. Sed quia à iure dicundo, ingruente bellorum tumultu, perſæpe eos auocari oportebat, prætore ac proprio magiſtratu, qui ius in vrbe diceret, opus eſſe viſum fuit. Igitur quo tempore tribuni militũ conſulari poteſtate eſſe deſiêre, quum iam de conſulibus ex plebe creandis magnis contentionibus agitari cœptum eſſet, eáque res inuiſa patribus infamíſq; haberetur, neq; aliter ſedari videretur poſſe, tum primùm leniendæ multitudinis causâ, vt conſul etiam de plebe fieret, à patribus eſt impetratũ, inuicémque ipſa plebs, vt prætor vnus ex patribus crearetur, qui ius in vrbe redderet, haud dubiè aſſenſit. Fuit enim is Spurius Furius Marci filius primùm prætor ex patribus, eique vt aliquibus honoris inſignibus conſpicuus foret, curulem ſellam, vt conſuli dictatoríque, & eadem auſpicia eſſe voluêre. Nec diu apud patricios honos iſte manſit. Nanque haud diu pòſt Q. Publius Philo primus de plebe aduerſante ſenatu prætor factus eſt; communicatáq; tã prætura, quàm conſulatus cum plebe fuit. Sed cùm prætores magis ex vſu Reip. viderentur, ita breui illorum numerus auctus fertur, profectò vt mirum ſit quàm facilè coaluerint. Quippe latiùs propagato & aucto imperio, quo tempore Attilius Calatinus primo Punico bello dictatore extra Italiam duxit exercitum, cùm obire tantum munus ſolus non poſſet, duo prætores creati, éxque his alter vrbanam, alter peregrinam iuriſdictionem ſortiti fuêre. Et quia plerunque vſu veniebat, vt vrgentibus hinc inde hoſtibus, & multiplici bello ingruente, ferro & armis decernendum foret,

Sp. Furius primus prætor.

Prætorũ numerus auctus.

l. 2. §. deinde. ff. de ori. Iur.

Prætor vrbanus & peregrinus.

prætores

prætores ſicut conſules,prouincias ſortiri,hiſque & exercitibus cum imperio præeſſe cœpère, ibíque non ſolùm ius dicendo, ſed armis imperitando imperium exercuêre. Ipſis enim,licèt ad ius dicendum creatis, non tamen à belli cura vacatio dabatur. Qui tametſi in imperio eſſent, iura tamen prouinciæ ſine decreto ſenatus aut populi iuſſu mutare non poterant. Neque diu pòſt, primo Punico exacto bello, cùm Galli Tranſalpini in Italiam irrumperent,quatuor prætores creati lege Bebia fuêre: quæ iubebat, à ternis ad quaternos creari licere. Manſitque hic numerus ad primum ferè Macedonicum bellum: quibus & belli ſumma commiſſa fuit, illorúmque auſpiciis egregiæ res geſtæ plærúnque ſunt. Tunc quoque additis prouinciis, & magno incremento rebus auctis, cùm M. Cato Sardiniam obtineret,ſeni Siciliáque & Hiſpania imperio accreuiſſent, magiſque indies prætores ex vſu forent, illorum numerus auctus fertur, vt ſeni crearentur. Poſt temporum verò curricula quibus Cornelius Sylla Remp. in dominationem vertit, cùm plures de parricidiis, de ſicariis, de falſis leges tuliſſent,vt eſſent,qui eas tuerentur, quatuor qui de criminibus inquirerent veteri numero adiecère, ita vt decem crearentur. Mox Iulius Cæſar numerum ampliauit: nam præter hos annonæ & rei frumentariæ præfecit duos, ad inuehendos commeatus, qui frumentarij ſeu Cereales dicti: quibus vt ne quid commeatus frumentiq; vrbi deeſſet, præuidere præcaueréque negotium erat. Et mox alios, qui ærarij curam agerent,adiecit. Diuus deinde Auguſtus ſedecim expleuit numerum, tametſi præturæ candidatos duodecim ab Auguſto editos, autores ſint:quē numerum non exceſſurum Tiberius Iureiurando firmauit. Demum diuus Claudius alios conſtituit, qui efficientium voluntates tuerentur,& de fideicommiſſis ius dicerent,quos fideicommiſſarios vocauit:quo tempore ad decē & octo prætores,quod nunquam antea factum,excreuit numerus.Et cùm pupillis tutores à conſulibus anteà poſcerentur, Marcus Antoninus Philoſophus,omni doctrina homo eruditus,cuius pleráque extant egregia facinora militaria,vt diligenti diſquiſitione tutores pupillis darentur, proprio magiſtratui eam curam demandauit;qui Tutelaris dictus eſt.Deniq; nullo præfinito numero tot fuêre,quot expedire Reipubl.viſi ſunt:quod lege prætoria cauebatur,cuius verba ſubieci:*Iuris diſceptator qui priuata iudicet,iudicariue iubeat, prætor Iuris Ciuilis cuſtos eſto:*

Pratores prouincias ſortiti.
Pratores 4.
Lex Bebia.
Pratores.
Pratores 10.
Pratores 12.
Pratores 16.
Pratura candidati 12.
Pratores decem & octo.
Magiſtratus tutelaris.

eſto: huic poteſtati parento: quotcunq; ſenatus creuerit, populusq; iuſſerit, tot ſunto: & infrà: Quàm lata autem in iure dicundo prætorum iuriſdictio fuerit, multis documentis oſtenditur. Nam & bonorum poſſeſſionem dare, & ad defuncti bona hæredem admittere, nonnunquam ius conſtituere, & vetus abrogare poterat: ſeruos manumittere, iudices delegare, tutores pupillis minimè inuiſos conſtituere: dolo vel metu lapſis, aut vi deiectis ſubuenire: de fide, déque iureiurando: tutelæ, mandati, pro ſocio, fiduciæ: déque empto, vendito, locato, conducto ius dicere, ſuæ cognitionis erat. Læſos quoque immatura ætate vel ſexu, in integrum reſtituere: edicta proponere, legem ad populum ferre: néve probitas aut innocentia fraudi cuiquam eſſet, cauere debebat. *Prætorum in iure dicundo iuriſdictio quàm lata fuerit.*

Idq; in tabulis dealbatis, quæ album prætoris dicebantur. In authent. de litigioſis. §. Iubemus. col. 8. quorſum etiam ſpectat locus, ſi quis album prætoris corrupiſſet, &c.

Hæc Iac. Omphalius.

Quin etiam ferias concipere, ludis præeſſe, quadrigis emittendis ſignum dare, aquæ ductuum curam gerere, ædem dedicare, de geſtis cuiuſque magiſtratus diſquirere, duumuiros & decemuiros creare, bonis interdicere quæque ad diſciplinam publicam pertinerent, curare & proſpicere: tum criminoſos reos facere officij prætoris erat. Rei autem criminis fiebant, vt accuſator criminoſum in ius ducat, & apud prætorem reum agat, his verbis: *Aio te prouinciam depeculatum fuiſſe, aut crimen aliquod admiſiſſe.* Tunc ſi reus tacuiſſet, tanquam in conuictum lis dabatur: ſi verò eſſet inficiatus, inquirendo crimini præfixo die: à prætore accuſatio conſtituebatur, & tunc in reum, vt noxam cuius arguebatur, dilueret, lege agebatur. *Rei crimina quomodo fiebant.* Denique illud receptum eſt, abſentib. conſulibus, & in prouinciam profectis, habendi ſenatus prætori Romæ ius fuiſſe, comitiiſq; præſidendi, de rebus quæ ad Rempub. pertinent, conſultandi; vrbi præeſſendi: atque idem ferè iuris, quod conſules habere, nulla controuerſia eſt. *Prætoris poteſtas abſentibus conſulibus.* Nec me præterit, memoriæ datum eſſe, non modò ſuper priuatorum cauſis, ſed inferiorum quoq; magiſtratuum, videlicet quæſtorum & ædilium, prætori more priſco ius dicere licere. *Prætor etiam minoribus magiſtratibus ius dicebat.* Itaq; tam plebeios & humiles, quàm ædiles & quæſtores, reliquóſq; magiſtratus, qui nec vocationem, nec prehenſionem habent, apud prætorem in ius vocare cuiuis poteſtas eſt: quos in vincula duci iube-

re, pro imperio & poteſtate & legitimis pœnis afficere poterat. Fertur quoque Octauius Auguſtus hoc munus prætori vrbano dediſſe, vt popularium litigatorum appellationes cognoſceret, prouincialium verò cognitionem conſularibus viris ipſe delegaret. Si tamen ipſi prætores praue quid deliquiſſent, ex conſulto ſenatus nonnunquam prætura deiecti fuêre. Nam & P. Lentulus prætor & alij magnis criminibus circunuenti, abdicato magiſtratu, de gradu exturbati, malè adminiſtrati muneris pœnas dedêre. Moris præterea fuit, vt ſicut dictatores magiſtros equitū, conſules ſub ſe legatos habebant, qui eorum vices gerere, & quoties oporteret, munia obire poſſent; ſic prætores quæſtorum ope niterētur. Itaque prætores quæſtoribus parentis affectu, & cōiunctiſſimorum loco eſſe, vetuſti iuris fuit. Tametſi prætores ſicut conſules non modò quæſtorem, ſed legatum vnum pluréſve in prouincia habuiſſe, ipſiſq; quoties abeſſent, legionum & exercitus curā demandâſſe, compertum ſit. Illud quoq; non abs re fuerit meminiſſe, prætorem vrbanū plus decem continuis diebus Roma abeſſe non licere; ipſiſq; non duodecim, ſicut conſuli, ſed vt inferior magiſtratus notaretur, ſex tantūmodo lictores cum faſcibus Romæ, in prouincia verò ſibi decreta, pro Maieſtate imperij, etiam cum ſecuribus præire. Paulum tamen Æmylium cùm prętor in Hiberos duceret, cum duodecim lictoribus præturam geſſiſſe autores tradunt. Credo equidem, vt dignitas cōſularis adiūcta prętoriæ videretur, vtq; plus Maieſtatis ineſſet, ideo duodecim lictores præter præſcriptum Æmylium in prouincia habere ſenatum voluiſſe. Fuitque animaduerſum, prætorio viro, & qui fuiſſet prætura functus, toga prætexta vti licere; eundémq; Æmylium non in purpura modò prætexta, ſed trabea cādida & miniſtris dealbatis, atque in equo albo præturam geſſiſſe. Neque prætetierim, nomen prætoris, & munus non Romæ tantùm, ſed apud Latinos populos & Siculos, atque in Sannio, & Campanos, exteráſq; gentes præcipuum fuiſſe. Nāque Ægyptiis loco cenſoris erat, cui portoria exigendi munus impendebat. Achæis bini prætores lōgo tempore imperitârunt, mox vnum accepêre. Apud Macedones, Saguntinos, & Syracuſanos domi foríſq; iura dabāt. In quo magiſtratu cùm eſſet Dionyſius, gradum ad tyrannidem fecit. Apud Thebanos ſummâm Imperij tenebant: ſicut fuit Epaminundas; & niſi præſente eo magiſtratus eligi nequibāt. Sardium prætor de

bellis

Pratores de gradu deiecti.

Ordo magiſtratuū Rom.

Quaſtores pratorum vicarij.

Pratori vrbano plus decem diebus vrbe abeſſe non licebat.

Lictores pratoris.

Toga pratexta pratorum.

Pratoris dignitas apud exteras gētes.

bellis conſultabat, & fœdera inibat. Ætolis, cùm de bello aut quouis negocio ſenatum conſuluiſſet, dicendæ ſententiæ ius non habebat, Epirotis & Athenienſibus prætor, theſmoteta, & belli dux, ſingulis annis ſortitò creabantur. Is autem, ſi quando bella mouenda, & armis decernendum foret, militum delectus habere, legionesq; & turmas conſcribere ſolebat: quam præturam Nicias cum Pericle aliquando geſſiſſe fertur. Nonnunquam Athenienſes, decem prætores militiæ præfecêre, qui per vices caſtris & legionibus imperitarunt. In quo magiſtratu cùm eſſet Ariſtides, Milciadi ceſſit: ne in pugna Marathonia aduersùs Datym Darij præfectum in diſſidium veniret, quum multitudine prætorum patriæ diſcrimen impendêret.

Locus ex Ciceronis oratione pro Milone, quando delicta non conſummata, ac ſi perfecta fuiſſent, puniri debeant.

CAP. XVI.

CVm Ciceronis orationem, quam pro Milone magna cura & ſummo ingenio elaboratã in foro dixit, multo cum verborum põdere & nitore, quandoq; legeremus, in qua ad exaggerandam inuidiam, Clodij ſeruum in æde Caſtoris cum ſica, vt Pompeium trucidaret, deprehenſum dicit, in hæc verba ipſum loquutum offendimus: *Niſi quia res perfecta non eſt, ideo punienda non fuit: quaſi exitus rerum, non hominum conſilia, legibus vindicentur. Minùs dolendum fuit, re non perfecta: ſed tamen puniendum certè nihilominus.* Hactenus Cicero. An ſemper, ínque omni negotio praua hominum conſilia, quæ exitum ſortita non ſunt, perinde legibus vindicanda ſint, ac ſi cogitatum facinus eſſet admiſſum, in congreſſu æqualium tunc me præſente quærebatur: vt ſi quis cum telo hominis occidendi causâ deprehenſus, ipſum non occiderit: vel qui venenum parauit, hominem non necauerit: an tanquam necem intulerit, perinde mulctandus & coërcendus pœna ſit? Rurſus, ſi extra cogitationis fines peccatũ non exceſſit, vt quia mente cõſcelerata quis agitat facinus, illúdq; adhuc opere non incœptauit, neque actu exequutus eſt, an nihilominus pari ſupplicio afficiendus fuerit. Et quantum intelligi ex veterum monumentis dabatur, diſtingui oportere putant: vt ſi homo magnum aliquod ſcelus, aut extremum facinus patrare incœptat, vt quia deorum templa funeſtis facibus incendere, phana depeculari, ſacra prophanare, patriam, parentes, Lares, focóſque hoſtibus prodere, necem parenti

aut principi parat, aut eiuſmodi dãnata crimina, in quibus magna calamitas, aut fœdum exitium futurum eſt, procul dubio leges inceptum facinus, ac ſi cõſummatum eſſet, puniri voluerunt: nec ſolùm autores ſceleris, ſed facinoris cõſcios. Non enim ſecus cẽſuêre eum, qui tam atrox dirúmve facinus moliri auſus fuit, quíq; ad tam exitiale ſcelus animum induxit, perinde affici oportere, ac ſi illud opere conſummâſſet. Idque exemplis patêre, quòd lex Iulia in mœchos animaduertit, ac fures, & proditores æquè punit, qui adulterium furtúmve patrârunt, quàm qui id inceptârunt, etſi crimen non perfecerunt. Ideo Græcis lege cauetur, vt tyrannorum filij velut facinoris conſcij parentum crimina luant, & haud ſecus morte exilióq; mulctentur, fœdáq; in eos exempla iræ inuidiæq; exerceantur, tametſi Romana lege caueatur ſecus, quod in leuioris noxæ criminibus, & vbi non eſt tanta ſceleris magnitudo, aliter ſtatutum eſt. Tunc enim delinquentes peccato nondum abſoluto, non vſq; adeò criminibus obnoxij fiunt, nec ſceleri ita ſe obligant, ac ſi operæ executũ eſſet. Sed prætoris arbitratu pœna modò maiore, modò minore, pro noxa, & quoad vſque ad facinus progreſſum fuerit, puniri oportet: vt nec à pœna immunes fiant, nec tam ſeuera legum diſciplina, quàm qui effecêre, puniantur. Idq; Ciceronem ſentire nunc arbitrari, quum legibus hominum conſilia, non euenta rerum, vindicari dicit: vt quia immaniſſimo reatu obnoxius fuit, qui cum ſica Põpeij trucidandi causâ deprenſus fuerat, in quo totius Reip. ſalus, & Maieſtas imperij periclitabatur, haud dubiè pœna deteſtabili dignus erat, tametſi illud non conſummâſſet, tanquam eo caſu foret, quo hominum conſilia incœpta, ac ſi exitũ ſortita fuiſſent, pœna coërcentur. Non ſic autem vbi cogitationis fines crimen non exceſſit. Tunc enim cogitato, necdum incœpto facinore, quia intra cordis arcanum facinus retinetur, neque ſatis apparet nequitia, quoad vſque deducta eſt, etſi Deo obnoxius fiat, qui ſcelus quamuis minimum animo præſumit: tamen crimen conceptum aut cogitatum facinus legibus pœnam non meretur: quippe *voluntates* (vt Cato inquit) *neque legibus, neque pœnis fiunt obnoxiæ.* Huc pertinet illud Iuuenalis:

Græcorũ lex.

Iuuenalis. Satyr. 13.

Nam ſcelus intra ſe tacitus qui cogitat, vllum.
Facti crimen habet:

ſcilicet Deo obnoxium inuiſúmq; fieri, qui læſa conſcientia, infandum facinus animo agitauit.

Quod

Quod Theophraſtus ſenſit, quibuſdam viperarum morſibus tibicines mederi, probatum experimentum.

CAP. XVII.

THeophraſtus Philoſophus præſtabili vir ſapientia, Academiæ poſt Ariſtotelem ſucceſſor, in rebus phyſicis & mathematicis magna doctrina, & æſtimatione fuit. Eum literis mandâſſe accepimus, quibuſdam viperarum morſibus cantus tibiarum aut fidicinum, atque alia organa artis Muſicæ modulatè adhibita, aptiſſimè mederi: quod & Aſclepiades medicus literis prodidit, qui phreneticos mẽte imminuta & valetudine animi affectos, nulla re magis quàm ſymphonia & vocum concentu ac modulis reſipiſcere, & ſanitati reſtitui cenſuit. Fertur quoque Iſmenias Thebanus plures Bœotiorum iſchiadicos, & coxendicum dolore laborantes incentione tibiæ bonæ valetudini reſtituiſſe. Tanta hominis naturæ cum harmonia cõſenſio eſt. Quod cùm credi vix poſſet, nuper id nobis quum caſu ad id incideremus, pro explorato & comperto fuit. Siquidem à tarantula, id eſt, phalangio percuſſos, quos vulgò Tarantatos dicunt, haud aliter ex ancipiti morbo conualeſcere vidimus, quàm ſi tibicen vel cithariſta iuxta eos diuerſos modulos incinat, vt pro veneni qualitate, ita harmonia & audiendi illecebra capti, venenum illud vel ex intimo corpore dilapſum effundant, aut ſenſim per venas diffuſum dilabatur. Tarantula enim aranei genus eſt, dirum animal, tactu peſtilens: eam ſi caſu ſpectes, futilem & ſine noxa putabis: & ſanè reliquo anni tempore minimè pernicioſa aut exitialis, vix aliquid neruorum aut virium ad nocendum habet. Cùm verò æſtu anni flagrantiſſimo, aſſiduo ſole Apuliæ campos, vbi peculiare hoc malum exiſtit, torreri cœptum eſt, tum maximè ſeu afflatu noxio, ſeu æſtu accenſa, morſu virulento peſtiferam perniciem affert: cui tanta malo vis eſt, vt quemcúnque morſu percuſſerit, niſi celeri remedio ſuccurratur, aut ſtupor exitialis primò, deinde certa nex ſubſequatur neceſſe eſt: aut ſi qui fortè vitæ damnum euaſerint, veluti abalienati mente & ſemiuiui, continuo ſtupore, & hebeti ſenſu oculorum auriúmque affecti, vitam miſerabilem ægerrimè ducant. Huic peſti & tam præſenti malo quantum prouideri humana diligentia valuit, vnum hoc ſalubri remedio eſſe compertum eſt, ſi protinus tibicen aut cithariſta varios concinat modos. Tunc enim morbo eiuſmodi percuſſus, qui moribundus, & ſer-

Phrenetici vocum concentu reſipiſcunt.

Tarantati.

Tarantula.

monis,& oculorum ſenſus amiſerat, quiq; nec ingredi, nec fari, neq; aliquo ſenſu frui valuerat, mox vbi tibiam aut citharam admotam propiùs audit, illo miti ſono & concentu captus & demulſus, velut è graui ſomno excitus, oculos attollit parumper, mox ſe in pedes erigit, ac ſeſe recipiens, paulatim pro modulo & pulſu ſonorum, ſeruata pſallendi lege ingreditur. Tunc enim inaugeſcente ſono, quaſi permulſis animis & cõfirmatis exultabundus maximo niſu atque impetu in ſaltus geſtúſq;, nec indecoros, neque à pulſu citharæ diſſonos erumpit: ita vt etiam rudes & ignaui, pſallendi modos docti in ludo videantur. Memoria repeto, dum per loca illa diutino ſitu ſqualida, & ardore ſolis feruentia, cum aliquot comitibus iter intenderem, vndiq; oppida & vicos, alia tympanis, nõnulla fiſtulis, pleráq; tibicine circumſonantia audiſſe: cuius rei cauſam quærentib. nobis relatum eſt, tarãtulæ morbo affectos vndiq; per oppida curari. Cúmq; eius rei gratia in pagum quendam diuerteremus, inuenimus adoleſcentem morbo eiuſmodi affectum, qui velut repentino furore ictus, & mente abalienatus, corporis motu non indecoro, & manuum pedúmq; geſtibus ad tympanũ pſallebat non inconcinniter, vtque vehementiùs modos acciperet, quaſi illo pulſu demulceri animus & leniri dolor videretur, ſenſim & placidè aures tympano admouere, mox caput, manus & pedes crebro motu cõcutere, & demũ in ſaltũ ſe attollere videbamus. Quæ res quũ ludo & riſu prorſus digna viſa foret, interim is qui tympanũ pulſabat, ſonitu parũper intermiſſo, pauſam fecit. Atque illum morbo affectum, vbi præcentio illa quieuit, velut attonitum, ſtupentique ſimilem, repentè animo linqui, & omni ſenſu deſtitui cernimus. Rurſus reſumpto tympano, vbi primùm modulos audiuit, priſtinas illum vires reſumere, & acriùs in choreas inſurgere ſpectabamus. Creditũ eſt, quòd à vero non abhorret, vim illam veneni virulento morſu & ſanie conceptam, harmonia & vocum concentu per totum corpus diffundi, atq; inde fato neſcio quo dilabi & exinaniri. Ideo illos qui morbo eiuſmodi laborãrũt, ſi quid reliquiarum reſiduum fuit, quod penitus curatũ nõ ſit, ſi quando ſono extrinſecus vel concentu illorum aures affici contigerit, veluti mente conſternatos, toto corpore & animo concuti, ac manibus pedibúſq; geſtire compertum eſt, donec vis illa tabifica penitus extincta fuerit. Nos etiam quædam aranearum genera & Scorpionum, præcipuè apud Alban

Araneæ & Scorpiones apud Albanos & Hiberos.

banos & Hiberos gigni, literis mandatum legimus, lethiferi morſus, quibus affectos homines tam dira inficiunt tabe, vt quoſdam ridendo, nonnullos flendo, alios diuerſo animorum habitu mortem oppetere compellant. Illud tamen proditum memoriæ eſt, in Arabia viperas minùs eſſe lethales, nec morſus lethiferi, quòd adoratis depaſtæ, virulentæ non ſunt. In Phœnicia verò, & omni Aphricæ tractu truculentiores, & vel ſolo halitu afferre necem, & in Syria angues ne laceſſitos quidem, Syros attingere: in peregrinos autem, ictu perniciali iras acuere. Contrà verò in Altenio Cariæ monte Scorpiones aduenis innocuos eſſe: incolis verò pernicioſos & infeſtos.

Viperæ in Arabia.

In Phœnicia & Aphrica tractu.

In Syria.

In Altenio monte.

Qui vici, viæ, vel cliui præcipui Romæ fuerint, & vnde nomina originis ſumpſerint.

CAP. XVIII.

ADuerti ſępe animum, ſicut fora, ita & vicos vrbis præcipuos, partim à conditoribus, nonnunquam ex variis euentis nomina ſumpſiſſe, plerúnq; qui loca vrbis incoluêre, ad poſteros denominationes ex ſuis nominibus tranſmisêre. Thuſcum vicum ideo dictum ferunt, quòd cũ Porſenna rex vrbi caſtra admouiſſet hoſtiliter, & repentinas incurſiones faceret, neq; vt admitteretur efficere quiſſet, re infecta inde diſcedẽs, cõtra Aricinos admouit copias: vnóque prælio fuſi Hetruſci, laſſitudine & vulneribus ſaucij, Romam petiêre: vbi maiore cura habiti & culti in calamitate, amore vrbis locum quem incolerent, petiêre, quibus in vrbe datus eſt, quem Thuſcum vicum appellârunt. Sunt qui credant Cælium Iubenium Hetruſcum bello egregium, cum expedita manu Romulo contra Latinos præſidio veniſſe: cúmque in monte Cælio loca editiora tenuiſſet, poſt Cælij obitum, ne quid moliri poſſent, in æqua deducti, infima vrbis coluiſſe, à quibus Thuſco vico, vt ait Varro, nomen datum. Ea autem fuêre inter Capitolium & Palatium loca iuxta Comitium ſtudiorum fermè quatuor, propè Velabrum, quantum à foro ad circum maximum latitudinis eſt. Ex vico enim Thuſco & Velabro per boarium forum in cliuum publicum flectebatur, atque in ædem Iunonis reginæ, ibique ædem Vertumni fuiſſe autores tradunt, qui deus inſtar magni numinis apud Thuſcos: & multo in honore fuit. In capite enim vici Thuſci, inter circum maximum & Auentinum, Argiletum & ſepulchrum Argi viſebatur. Patricij autẽ vici nomen dictum

Thuſcus vicus.

Cliuus publicus.

Ædes Iunonis & Vertumni.

Argiletum.

Vicus patricius.

accepimus,quòd regnante Seruio Tullio, quum timor inceſsiſſet patres,ne quid Romana nobilitas moliretur,locus in vrbe ſemotus, quem incolerent, datus fuit, quem patricium,quòd ea loca patricij tenerent, vocatum ferunt.

Angiportus patricius.

Præter quem fuit angiportus patricius ad ædẽ Dianæ,ad quem viros ingredi religio non ſinit.

Cyprius vicus.

De hoc cap.6. huius libri.

Cyprium verò dictum autumant:quòd quum Sabini locum inſediſſent,boni ominis cauſâ Cyprium,hoc eſt,bonum nũcupârunt,cui poſtea propter Tulliæ inhumanum ſcelus, quòd infando facinore carpẽtum ſupra defuncti patris corpus egerat, Scelerati dixêre nomen.

Vicus Vrbicus.

Ex ſummo enim Cyprio vico eunti dextra in vrbicum flectebatur: inde ad Exquilias iter erat.

Vicus Aphricus.

Sic vicus Aphricus,quòd in eo ex Aphrica diuertebant hoſpites, quique obſides dati erant denominari cœpit.

Vicus Fregellæ.

Et Fregellæ,quòd ea loca Fregeæ ciuitatis hoſpites incolerent.

Vicus Iugarius.

Iugarium verò dixêre ab ara Iunonis Iugæ, quæ præcipuo ibi honore colebatur.Iunonem enim Iugam vocant, quòd iũgere matrimonia & nuptiis præeſſe putârunt. Hũc iugarium in infimo Capitolini montis propè Æquimelium & templum Fortunæ fuiſſe, iuxta ædes matris magnæ indubia argumenta ſunt: quibus in locis etiam Opis & Mineruæ ædes erant.

Vicus Sobrius.

Sobrium autem vicum, vel quòd nulla ibi caupona foret,aut vinaria officina: vel quia lacte,non vino, Mercurio litabatur,nomen vendicâſſe,Pompeius autor eſt.

Longus vicus.

Vicus verò longus,ſicut via lata à latitudine, ſic à lõgitudine nomen fecit.

Febris phanum.

Ara pudicitiæ plebeiæ & patriciæ.

In eo enim Febris phanum, & ara Pudicitiæ plebeiæ,quam Virginia Auli filia nupta plebeio,templo ſacrauit,eſſe traduntur.Nanq; aliam patriciæ Pudicitiæ ad ædem Herculis rotũdam in foro boario fuiſſe vulgatiſſimum eſt. Cuius Pudicitiæ ſignum prǽterquàm ab ea,quæ vni nupſiſſet,caſtiſsima matrona attingi, aut in æde litari nulli permiſſum fuit.

Via lata.

In via verò lata, lacus Ganymedis Solíſque & Spei ac Fortunæ templa in magno fuêre cultu.

Cliuus Capitolinus.

Præter quos erat cliuus Capitolinus, ex quo ad æqua vrbis ex Capitolio deſcenſus patuit, iuxta quem Saturni & Concordiæ templa haud longè ab æde Iunonis Monetæ: & alter Publicus ſeu Publicius à Publiciis ædilibus, qui locum ſtatuerunt, vel quòd publica impenſa conſtratus foret, ſicut via publica, ſita apparent.

Cliuus Publicus.

Pérque hunc cliuum publicum ad Velabrum, & boarium, ac piſcarium forum ex Capitolio atque arce deſcenſum patuiſſe, & inde in Exquilias iter eſſe tradunt.

Cliuus Vrbicus.

Nam cliuum Vrbicum, iuxta quem Seruius Tullius

lius habitauit, & Publicum vicum, ad quem lacus Fagutalis, Fagutálque Iouis ſacellum, in quo fagus arbor ſacra viſebatur, pariter in Exquiliis fuiſſe proditum eſt. Fuit quoque cliuus proximus non incelebris, ad quem Florales ludi celebrati plerúnque ſunt, & Vicus Coſconius & Hiſtrius qui, vt multi autumãt, à conditoribus nomen vendicârunt. In hoc vico Hiſtrio ſecũdo Punico bello aquarũ magnam vim erupiſſe T. Liuius memorat. Legimus quoque Sandaliarium vicum ab Apolline Sandaliario, cuius effigiem ornatam ſandalio, quod eſt calceamenti genus, in quarta vrbis regione autores ponunt: Sicut in ſexta regione malum punicum fuiſſe memorant, & ad Capita babula, ad Pirum & Scalas anularias. Sed quod de vicis, idem de viis dictũ accepimus. Nam Carinas à Cerione dictas Varro ſignificat, iuxta quas templum Telluris, & Pompeij domus. Hæ enim & Suburra celebres & primæ viarum habitæ. Hanc verò ab agro Succuſano, vel quòd ſub muro Carinarum foret, denominari tradunt. Poſt quas via ſacra non minoris celebritatis & famæ adnominatur: ſiquidem per eam frequens in Capitolium iter erat, per quam triũphalis pompa, captiua præda, & hoſtium ſpolia, ſubactis gentibus & nationib. domitis, ſolenni apparatu triumphi die procedebant: eámq; ſacram nuncupari, quòd inter Romulum & Tatium ictum in ea fœdus fuiſſe tradunt. Quamuis in comitio inter Romanos & Sabinos percuſſum fœdus, atque ideo à conuentu Comitium veteres appellâſſe contendant. Nonnulli quòd per eam ſacra in arcem quotquot menſibus deferri, indéq; augures captare auguria ſolerent, dici opinati ſunt. Cuius cognomenti etiam Athenis viam fuiſſe legimus, quòd Eleuſina ſacra in ea peragerent. Et alia Mylaſæ in Caria eiuſdem nominis proditur, ab vrbe ad Iouis tẽplum ſtadiis ſexaginta, per quam ſacrorum pompa ferebatur. Inter vicos autem Athenis præcipuæ dignationis Melita, vbi Phocionis ædes erant, & Achæis Colonides memorãtur. Hæc quidem ſacra Romæ à Carinis oritur, & ab Streniæ ſacello, vbi ſtatua Clœlię virginis inſidens equo, ibíq; ad ædes Larium, & demum ad Scauri ædes procedebant, vbi templum Cluacinæ Veneris ſitum memorant fuiſſe, quòd inibi Sabinæ mulieres infeſtas acies, & vſq; accẽſum prælium inter Romanos Sabinóſq; diremiſſent. *Cluere* enim antiqui *pugnare* dixerunt. In ea quoq; regia fuit, vbi Ancus Martius primò, & poſt aliquot tempeſtates, Iulius Cæſar habitâſſe fertur.

Fagutal.

Vicus Coſconius & Hiſtrius.

Vicus Sandaliarius.

Via Carinæ.

Via Saburra.

Via ſacra.

Sacra cur dicta.

Comitium.

Via ſacra apud Athenienſes & Mylaſas.

Via Melita.

Via Colonides.

Clœliæ ſtatua.

Cluacinæ Veneris tẽplum.

Cluo.

Fabi⁹ Fornix. *Calphurnius fornix.* *Via fornicata.* *Via exquilina.* *Via Cælimontana.* *Septa.* *Ouilia.*

Ibíq; Fabius fornix arcus Marmoreus, à Fabio cenſore extructus, qui quondam de victis Allobrogibus triumphauit. Et haud procul Calphurnius fornix, apud quē C.Gracchus fragmento ſubſellij ictus occubuit: præter quas fuit via fornicata in cāpo, vbi Flaminia & Septa fuêre. Exquilinā verò & Cælimontanam, quòd in Cælium & Exquilinum montem ferrent, denominari ferè vulgatiſſimū eſt. Septa verò, frequentia fuêre in Martio campo loca, quibus olim Ouilia nomen, tabularis cincta, æuo mox ſuccedente, ſumptu magnifico & excellenti cultu marmorea facta, quæ excelſas porticus & ingentes ambulationes accepêre: in quibus populus ad comitia frequens conuenire, & de dandis honoribus, déq; Repub. decernere ſolebant, ibíq; res cenſu & æſtimatione dignæ, & quæ magno parantur, venales exponi.

Via noua. *Aij ara.* *Alloquutionis templum.*

De noua autem via, quòd ſupra ædem Veſtæ, iuncta Romano foro & Velabro fuerit, quódque ex Velabro ad eam iter eſſet, ibíq; ante aduentum Gallorum, Gallos primùm aduentare auditum ſit. Proptereáque Aij dei aram, & Alloquutionis templum illic à Furio Camillo extructum diu manſiſſe, à multis ſcriptum & memoratum eſt.

In quibus membris in homine inſit religio quædam, propter quam illa ſanctè coli debeant & obſeruari.

CAP. XIX.

Religio in capite.

QVibuſdam membris in homine religionem ineſſe, eáque, ſanctè obſeruari & coli decere, multi arbitrati ſunt. Siquidem in capite hominis tanquā in arce, vbi mens & ſedes animæ creditur eſſe, quæ pars longè ſanctiſſima homini eſt, quòd inde originem ſumunt ſenſus & nerui, religio & quoddam numen ineſſe fertur. Ideo ſi quem reuerebantur veteres, aut honore dignum putabant ad omnem occursū caput reuelare, & aſſurgere, ac de via decedere ſolebant, ſcilicet exiſtimantes, nudo & aperto capite in exhibendis honoribus eſſe oportere, veluti omnia noſtra patefaciamus: credo etiam valetudinis causâ, vt Varro ſignificat, quod ad fidem proximè accedit: detecta enim capita cōtra vim algoris caloríſve haud dubiè firmiora, eſſe, & ad valetudinem mirè proficere multi cenſuêre. Ideò Ægyptij, quòd detecto ſunt capite, habentur firmiores. Perſæ verò, quòd cū mitra & pileo, debiliores, adeò vt leui ictu offendantur capita. Hinc Hannibal, Diuus Iulius, & alij ſummi duces, detecto ſemper capite ſeu ſol, ſeu imber eſſet, velut

Capite reuelato aſſurgere, & de via decedere. *Capite aperto eſſe, ſalubre.*

contra frigora tempeſtatéſque obdurato,inceſsêre.Maſiniſſa quoq; Numidiæ rex , nullo frigore aut imbri adduci potuit,vt caput tegeret. Quod de Hadriano & Seuero principe traditur,tantæ firmitatis fuiſſe , vt hyeme ſæua & gelida per niues & frigora aperto capite inceſſerit ſemper. In quo quidem id longè præſtantiſſimũ fuit,ſuis nominibus quemque vereri & ſalutare,ſalutantibúſq; reddere ſalutem. Ideo nomenclatorem,qui nomina ſuggereret, iuxta veteres habuêre.Si autem nomen non ſuccurreret, illũ honoris causâ dominum appellabant. Græci verò non proprio, ſed officij nomine aut muneris quod gerebat, ſalutare religioſiùs putârunt.Defuncti verò corpus exanime , aut vrnam tangere, venerationis ſignum erat. Si qui tamen præcipua dignitate & honoribus fulgerent , illos propriis ſalutare nominibus haud decorum videbatur.Fertur tamen Alexander Macedo poſtquã profligato Dario Magnus eſt cognominatus, nulli niſi Antipatro & Phocioni literis dediſſe ſalutem. Et Demetrius præter ſe & Antigonum patrem, regem nec nominâſſe quenquam, nec ſalutâſſe. Nero quoque Cæſar nedum ſalute,ſed ne reſalutatione quidem aliqué impartiuit.Craſſus contrà:nam infimi ordinis ſingulos propriis nominibus reſalutauit.Reges Numidarum pro Maieſtate habent,nulli mortalium impartiri oſculum,nec ſalutem:Pyrrhus verò in ſalutatione literarum,adulterinas Lyſimachi literas deprebendit.Nam quum Ptolemęus Pyrrhũ epiſtolis filium ſalutaret,in adulterinis quas Ptolemæi nomine Lyſimachus deſtinârat,regem nuncupauit.Tigranes autem, quòd à Lucullo non rex regum ſalutaretur , quaſi coarguens imperitiam ſuam,ipſum pari modo retaxauit. Námq; ad eum vt Imperatorem ſcribere contumaci epiſtola recuſauit. Cui haud abſimile eſt,quòd Menecrates Iupiter cognominatus, cùm literas ab Ageſilao hoc tenore accepiſſet : *Menecrati rex Ageſilaus felicitatẽ*:quaſi conuicio affectus foret , reſcripſit: *Menecrates rex Ageſilao ſanitatem*. Dario quoque , quum ſe regem aſcripſiſſet , neque idem nominis Alexandro impartiſſet. Alexander reſcripſit,vt de cætero meminiſſet , ſe non tantùm regi, ſed & ſuo ſcribere. Caſſander verò quum omnibus libellis & epiſtolis rex ſalutaretur, tantæ moderationis fuit,vt nunquam ſibi regium vſurparit nomen, ſicut Porus Indorum rex ab Alexandro victus , in poſterum nunquam ſe regem appellari ſuſtinuit. Contrà Perſes Philippi filius , quum rebus deploratis, & euerſo regno ſupplex ad

Suo nomine ſalutare.
Nomenclator.
Officij aut muneris nomine ſalutare.
Defunctorum corpus aut vrnam tangere.
Salutationes.
Alexander.
Demetrius.
Nero.
Craſſus.
Reges Numidarum.
Pyrrhus.
Tigranes.
Menecrates.
Darius.
Caſſander.
Porus.
Perſes.

Conſulem ſcriberet tanquam in altiore faſtigio poſitus, ſe regem aſcribere nō dubitauit. Inter cæteros proditur Hannibal eò inſolētiæ proceſſiſſe poſt victoriam ad Cannas, vt nulli ciuiū ſuorum, niſi per interpretem reſponſum aut ſalutem dederit. Et Pallas Claudij libertus, eius proteruiæ fuiſſe, vt non modò nulli miniſtrorum ſalutem impartiuerit, ſed ne vocem quidem cum familiari communicarit. Fertur tamen Sapor Perſarum rex, quum ad Conſtantium ſcriberet, Imperatotem, Solis & Lunæ ſe fratrem dixiſſe. Et Artaxerxes quum minacibus literis vrbium excidia, vaſtationes agrorum, cædes & incendia Lacedæmoniis interminaretur: Spartanos Laconico more vnico verbo reſpondiſſe ſcilicet, vt faceret. Cui haud abſimile eſt, quòd quum Lyſander poſt multiplicia bella ad Ephoros ſcripſiſſet, *Captæ ſunt Athenæ*. Ephori ſuo more pauciſſimis reſponderunt, *Sat eſt capi*. Philippo quoque Macedonum regi, iniqua poſtulanti, Lacedæmonij reſcripſerunt his tantùm verbis, περὶ οὗ ἡμῖν ἔγραψας, οὔ: *De eo quod ad nos ſcripſiſti, nō*. Sicut iterum quum Spartanos fines ingreſſus quæſiuiſſet, vtrum vellent amicum an hoſtem ſe venire: iidem reſcripſerunt, οὐδέτερον, id eſt, *neutrum*. In qua quidem re Athenienſium moderatio adnotanda ſucurrit, qui quum Phillippi hoſtis literas, quas ad Olympiadem ſcripſerat, intercepiſſent, eas inuiolatas reddiderūt, ne thori genialis & ſecreta coniugij panderent. Verùm aliter quū diis immortalibus honores dabant, fieri ſeruatum eſt. Tunc enim capite, operto & velato ſacra facere & numina adire mos erat: vt deorum honores longè diſpares ab his, qui dantur hominibus, magnámque in eo vim diuinitatis oſtenderent, quum ſemoto viſu à rerū conſpectu, religioſè & venerabundi diuina peragerent. Ideo in ſacris velare caput, & veſte operiri, antiqui moris fuit. Regum quoq; capita inſigni faſcia ornari, ſicut Imperatorum aurea corona, vel lauro: quoniam ea pars corporis ſanctior in homine eſt, propterea ibi inſigne honorum, & diadema eſſe voluerunt. Perſarum mos erat, vt ſi pares eſſent, oſculo impartirent quos honorabant, inferiores verò ſalutando, potentiorum genas manu tangerent. Cognatos tamen, reliquóſque neceſſarios, vbi diutius abfuiſſent, aut longiùs eſſent abfuturi, ſe inuicem oſculari frequens vſus erat: quod à Romanis vſurpatum inuenimus, vt cognatis obuiam factis frontem ſuauientur. Apud Perſas, Mœdos & Indos, reges adorari, & in ſalutando homines toto corpore procidere,

Hannibal.

Pallas.

Sapor.

Artaxerxes.

Laconum breuiloquentia.

Honos in deos.

De hoc ſupra cap. 14. huius lib. & ca. 22.

Caput ſanctior pars in homine.

Oſcula impartiri.

Adorati reges.

dere,inuenimus.Quare Thebanus Iſmenias iuſſus Artaxerxem adorare,ne cõtra decus faceret, prolapſum annulũ ſuſtuliſſe,&ita adorantis ſpeciẽ prębuiſſe dicitur.Id quod Romanis lõgè eſt habitũ nefas,niſi quòd C.Caligula cùm Cęſares ſalutarẽtur priùs,adorari ſe iuſſit capite velato,vt deũ. Mox Diocletianus ſecordia intolerabilis , contra inſtituta maiorum,idem exequi auſus fuit. Apud exteros verò Cyro Perſarum regi, adoranti cultũ primum delatum comperimus, cui proximum diis immortalib. honorem decreuère, Quod mox Indi & poſteri reges exequi magno ſtudio curauerunt.Id quod Octauius Auguſtus & Alexander Seuerus præcipuè deteſtati ſunt. Nam ſi quis inter ſalutandũ flexiſſet caput aut aſſentaretur blandiùs,foras detrudi atque exigi iuſsère. Frontem verò ſacram Genio nonnulli tradunt. Sicut enim Iunoni brachia, pectus Neptuno, cingulum Marti,renes Veneri,pedes Mercurio,digitos Mineruæ conſecrauit antiquitas:ita frons Genio dicata fuit:quippe deum venerantes, frontem tangere, & indita ad frontem manu, numina adire ſolebant.Quare Pompeio Magno frontis honorem,& os probum , velut maximum naturæ munus tribuerunt.Ipſa enim ſeueritatis & clementiæ index eſt. Ideo minorem frontem venuſtum facere & mitem , remiſſum & quietum , multi cenſuerunt. Contrà frons magna , ſegnes: parua,mobiles:rotunda,iracundos:lata,mente flexibiles deſignauit.Quod etiam carmine Homerus proſecutus fuit,vt ſingulos membris honeſtaret deos. Nanque Iunonem facit candidas vlnas habere , Auroram roſeos lacertos , Mineruam oculos glaucos, Thetidem argenteos pedes, Heben verò talos pulcherrimos. In oculis quoque religio fuit, in quibus imago & natura hominis, ac tacitus ſermo mentis maximè exprimitur. Vt enim cauda leonibus , aures equis animorum indicia præſtant : ſic oculis hominum mentis imago apparet:nam cordis nuncij ſunt. Ex his enim virtutes vitiáque agnoſcimus , iratum vel propitium animum, lætum aut affectum perpendimus. Dignitatémque oris exhibere conſueuerunt,vitámq; à morte diſtinxerunt.Hos oſculari & amplecti, ac pręcipua charitate proſequi ſolemus. Refert verò Ariſtoteles,caprinos oculos, & modicè conniuentes,aut paruos, morum præſtare indicium optimorum: contra oblongos, peſſimos notare: candidos & protentos, impudentes:carnoſos,verſipelles:mobiles, inconſtãtes.Naſum quoque,morum facere indiciũ multi arbitrantur. Ideo Perſæ

Oct. Auguſt. & Alexand. Seuerus adorationem repudiârunt.

Frons.

Frons minor.

Frons magna.

Frons parua.

Frons rotũda.

Oculorum religio.

Phyſiognomia ex oculis.

Ex naſo.

Perſæ adunco naſo (quos grypos vocant) præcipuè honorant, quòd talem fuiſſe Cyrum crederent: ſimos verò, mites facere & gratioſos. In eo enim irriſionis ſedes eſt: quare naſuti, & habere naſum irriſores dicti. In ſuperciliis auté notatur faſtus, qua parte negamus vel annuimus. Ea quidem porrecta, molles ſignificant: nimis deflexa, auſteros, inflexa, deriſores: demiſſa, maleuolos: nam ſi quem faſtidimus, truci ſupercilio deſignamus. Ideo Romanæ mulieres ſupercilia Lucinæ conſecrârunt, quia inde lux ad oculos fluit. In genis autem eſt ſedes pudoris. Has enim quum pudet, primùm rubore ſuffundi videmus, pudibundúmque animum ex illis penſitamus. Quare in pueris rubere genas, & ingenuo pudore affici, probitatis ſignum eſt: in his enim pudor, integritas, & virtus oſtenditur. In quo proditum memoriæ fuit, populum Romanum tantum pudori tribuiſſe, vt Philippo regi Macedoniæ pluribus criminibus impedito, nihil æquè profuerit, quàm Demetrij filij pudor, in ſenatu obiecta minimè diluere valentis. Domitiano verò Cæſari crebra confuſio pro modeſtia putabatur, quũ eſſet ſumma immanitas. Ideo qui pudorem abiecêre, perfricuiſſe faciem dicti. Contrà in auriculis rubor: nam læſæ conſcientiæ & admiſſæ turpitudinis ſignum eſt. Magnas tamen auriculas, ſtultum deſignare voluerunt, & loquacem: mediocres verò, mores optimos præmonſtrare. In auribus mulieres binos ternóſque vniones aut elenchos ferre, nobilitatis ſignũ fuit: ſicut in Oriente viris geſtare aurum. Sylla tamen tunc maximè truculentus fuiſſe dicitur, & aſpectu minaci, quum eius faciem rubor infeſtaret. Plato verò homines rubicundos dixit animoſos, nigriores, viriles: albos, deo deuotos: mellei coloris & decoloris vultus, nimiùm amatores. Tametſi communi feratur adagio iracundiſſimos eſſe flauos, rubentéſq;. In pectore autem ſedem eſſe conſilij: ea propter prætextatis bullam pendere pro pectore, quòd vbi ſedes erat conſilij, ibi cordis inſigne maneret, multi prodidêre. Hominis præterea genib. quandam eſſe religionem & pietatem nouimus. Etenim ſupplicantes, & qui piè exorarare aliquid volunt, deorum hominúmque genua amplectuntur, manus apprehendunt, ad genua procumbunt, illáque tanquam ſacra ſuppliciter venerantur & colunt, in his numen & ſedem miſerationis eſſe arbitrati. Quanuis apud Græcorũ antiquiſſimos, in ſupplicando mentum attingi, & altera manu genua apprehendere, aut oleæ ramum velaméta ſupplicum offerre vſurpatum

Ex ſuperciliis. *Ex genis.* *Ex auriculis.* *Platonis ex colorib. phyſiognomia.* *Pectus ſedes conſilij.* *Genua.* *Supplicum geſtus apud diuerſos.* *Mentum attingere.*

vſurpatum ſit. Et apud Moloſſos cum regis prole ad ſacrarium confugiſſe, eúmque ſedentem erexiſſe: Spartanis cruda exta in manus obtuliſſe: Perſis, per Solis iubar obteſtari, vel manu ignem excipere, & ſi voto caderet, ſe in aquam iniecturum interminari: apud Scythas & Latinos populos ſupplicem in Lare ſedere tacitũ, abiurationis & maximum ſupplicandi genus notabatur: ſicut Græcis, humi inter cineres conſidere ad ignem. Erátque Macedonum mos, ſi quid ſuppliciter expoſcerent, ſeminudos, & interiori tantùm amictos tunica, obteſtari: quod à Romanis quoque vſurpatum meminimus, vt nudo pectore, & deiecta toga ab humeris, deprecentur genu nixi, nonnunquam humi deiecti, quæ infima obteſtatio putabatur. Siculorum verò & Græcorum inualuit mos, ſqualida veſte, capillo & barba promiſſa, illuuie & ſqualore obſitos ad miſerationem adducere: pedibus quoque obuolui, & humum verrere crinibus, aut paſſis protẽſisque manibus obteſtari, præcipuum ſupplicandi genus fuiſſe multi prodiderunt: Sicut manus in cœlum tendere, à diis opem expoſci, vel puluerem crinibus ſpargere, intimum doloris ſignum notabatur. Eſt quoque in dextris religio: eam porrigimus, ſi quid data fide futurũ pollicemur: In ipſa enim fidem ſacratam Numa Pompilius voluit, ſacrúmque Fidei inſtituit, ad quod flamines curru arcuato manu ad digitos inuoluta, ſolenni pompa vehi iuſſit: magno argumento illam in dextris ſanctam ſacratámque, & propterea minimè violandam ratus. Apud Perſas quoque, ſi quid firmum illibatúmque volebant, illud dextræ & fidei pignore ſanciebant; itaque nihil apud eos fide antiquius fuit. Ad dextram verò locari, præcipuè apud Ægyptios, magnus eſt honos habitus: in medio verè maximus. Quod æquè apud Romanos ſeruatum eſt. Idem apud Aphros Numidáſque. Etiam in dextra magnam viro ineſſe autoritatem maieſtatémque, hoc argumento notari, quum tumultuantem multitudinem dextra compeſcimus, aut indicere ſilentium pacémque manu protenta afferre ſignificamus. Inde nos principum ſtatuas pedeſtres equeſtréſque ad hoc æui dextra porrecta inſpicimus. Marius quoque quum in Romanos maxima clade ſæuiret, quos ſeruare voluit, dextra porrecta, aut ſalute data, incolumes fecit. Refert tamen Xenophon, Cyrum ſingulari prudentia viros adhibitos conuiuas, quò honoratiùs exciperentur, in ſiniſtra locare ſolitum, eámq; partem velut cordi affinem, digniorem duxiſſe.

Dextra religio.

Ad dextram locari.

Dextra autoritas.

Ad ſiniſtram locabat Cyrus.

Manuum deoſculatio.

Pedum oſculatio. duxiſſe. Legimus quoq; victrices dextras Imperatorum, ob fortia facinora milites deoſculari, apud Romanos patrij moris fuiſſe: pedes verò nunquam, niſi quod de Maximino proditur, tantæ perfidiæ regnaſſe, vt in ſalutationibus ſibi pedes oſculari ſiuerit. Tametſi Iulius Cæſar Pompeio Pœno agenti gratias, pedem cum ſocculo aurato oſculandum dediſſe legatur. Fuitq; apud Lingones ſeruatum, vt dextræ effigies hoſpitij ſymbolum ferret, & incolumitatis teſſeram. Siniſtram verò attigiſſe, ominoſum erat, & infortunij loco habitum. *Memoriæ ſedes in ima aure.* In ima verò aure memoriæ ſedes locabatur: ideo ſi quem facti alicuius admonebant, aut atteſtari in iudicio volebant, imam aurem veteres tangebant: propterea tinnitu ferunt aurium, abſentium de nobis ſermones præſentiri. Quare Ægyptij, qui per notas & figuras ſenſus effingunt, ſi quem memorem ſignificabant, leporem aut vulpem auritis auribus, quòd ſummi eſſent auditus & inſignis memoriæ, effingebant: ſi verò malum, crocodilum: ſi velocem, accipitrem: ſi inuidum, anguillam quod cum piſcibus eſſet inſociabilis: ſi iuſtum, oculum: ſi liberalem, dextram manum digitis paſſis: ſi auarum, iiſdem cõpreſſis marmori inſculpebant. Etiam cùm veniam ſermonis à diis poſcimus, proximo à minimo digito ſecus autem locum Nemeſeos tãgere, & os obſignare ſolemus: in eo venam quandam tenuiſſimam vſque ad ima cordis penetrantem, peruagata opinione arbitrati. *Digitus à minimo proximus.* Ideo in ſponſalibus & ſolenni die nuptiarum, digitum minimo proximum annulo excolebant, & velut pignus amoris præcipuum ducebant, vt is in ſummo honore foret, quo duce mutuus amor vſque ad cordis ima penetraret. *Annulus nuptialis.* Sed meminiſſe par eſt, hunc annulum nuptialem, non ex auro, ſed ferro veteres coniugibus dono dare conſuêſſe: quem quidem prior ætas in ſiniſtra ferebat: crediderim, ne vſu attereretur, quod erat propriũ nuptialis annuli: reliquos verò, ſiue ex ferro, ſiue auro, quacunque manu deferre licuiſſe, eíſque veteres non ornatus, ſed ſignandi causâ vſos fuiſſe, populúmque Romanum ſine hoc inſigni longo tempore ſtetiſſe, ſolitúmque primò legatis ad exteras gentes profecturis, annullum aureum velut inſigne munus dari: híque foris aureo, domi ferreo vtebantur. Poſtea iudicibus & equeſtri ordini, híſque *Annulos qui initio geſtabant.* quibus & auo paterno ſeſtertia CCCC. cenſus fuiſſet, ferreos primùm annulos, deinde aureos dari cœptum: quo inſigni equeſter ordo à ſenatorio diſcretus noſcebatur.

Idémque

Idémq; Lacedæmoniis in vſu fuit, quibus ferrei annuli frequentes fuêre. Moríſq; fuit aureos annulos in luctu & funeribus, funeſtíſq; caſibus Reipub. deponi, & ferreos ſumi. Scilicet arbitrati ſine auro in luctu eſſe oportere: in quibus Imperatorum & principum, aliorúmque quos colebant, & præcipuo honore proſequebantur, aut maiorum imagines effictas exculptáſq; habebant. Primi enim, ſaxi fragmẽtum ferro incluſum gemmæ loco geſtâſſe feruntur: ſuperior Aphricanus ſardonycem, quòd ſola gemmarũ ceram non auferret, Polycratis annulo celebratam. Lentulus aui figuram, Aphricani filius patris effigiem inſculpſit annulo. Auguſtus Octauius Sphingis, mox imagine Magni Alexãdri, nonnulli Harpocrate & Ægyptiis diis vſi ſunt. Notáq; eſt Pyrrhi gemma, in qua Apollo & Muſæ cum ſuis inſignibus non effictæ, ſed natiua ſpecie viſebantur. Et annulus Syllæ, in quo traditus Iugurtha inſculptus erat. Celebratur quoque rana Mecœnatis, & enſifer leo Magni Pompeij in gemma, & Seleuci annulus fatalis, in quo anchora effícta viſebatur, cuius imago in femore poſteris familiæ natiua apparuit: ſicut Thebis habere lanceam, genitiuis notis Satorum nomini & familiæ datum erat. Inter quos fertur in brachio Dacorũ, notam originis quarto quoque partu regenerari. Et Auguſtus corpore maculoſo in modũ & ordinem cœleſtis vrſæ notas habuiſſe. Præ cæteris autẽ magnis effertur laudibus Nonij ſenatoris annulus gẽma XX. millibus ſeſtertiis taxata, propter quã ab Antonio proſcriptus fuit. Proditúmque memoriæ eſt, Macrianorum familiam hoc habuiſſe proprium, vt Magni Alexandri imagines tam viri quàm fœminæ in annulis deferant, & reliqua ſupellectile effictas. Ipſe tamen, deuicto Dario, quas deſtinabat in Aſiam literas, Darij annulo imprimebat: quas verò in Europam, ſuo. Quibuſdam verò Epicuri imagines non in annulis modò, ſed & in poculis habere, magnæ curæ fuit, hoc fauſti ominis generi, & nomini ſuo eſſe arbitrati. Claudij verò Cæſaris principatu compertum eſt, nõ gemma ſignare, ſed auro: quòd violare ſignis gemmas nefas ducerent. Quomodo Cõmodus Imperator ſigno Amazoniæ ſignâſſe dicitur, donec ſecuris temporibus paſſim id inſigne appeti cœpit. Annulorúmque frequens vſus fuit & promiſcuus, ita vt Romani milites ſine delectu, & demum libertinæ conditionis homines, quin etiam fœminæ & extrema mancipia, quod anteà nõ licuit, annulorum aureorum iure do-

De hac re infrà cap. 29. huius libri.

Gemmarum vſus in annulis vnde.

Nota genitiua.

Nonij ſenatoris annulus.

Epicuri imago in annulis.

Annulorum aureorum iure donatus libertus habebatur ingenuus, ac nomen mutabat.

narentur. Qui enim libertus eo munere donatus erat, velut ingenuus cenſebatur viuens, ita vt haud ſecus quàm quiuis liber magiſtratus & honores gerere, & reliqua ingenuorũ munia obire poſſet: morte autem obita, hæreditatis & bonorum partem, vt quilibet libertus & ſeruitute exemptus patrono dare cogebatur. Erátque cõſtitutum, vt qui libertus annulo donaretur, exploſo veteri nomine, equeſtre aſſumeret. Apud Perſas verò donari annulo à rege, amicitiæ ſignum erat, eo argumẽto illos in intimam ſodalitatem, & vinculum maximi fœderis admittere ſignificantes. Athenienſibus autem, etiam ſeruis nequiſſimis ferreo annulo ſignare permittitur: ſicut Babyloniis, qui annulo ſignatorio vtuntur omnes. Apud Cattos licèt fortiſſimus quiſque annulum ferret, ignominiæ hoc ducebatur loco, tanquam vinculo nexus foret, niſi aliqua hoſtili cæde eo ſe exoluiſſet. Carthaginenſes pro numero expeditionum milites donabant annulis pluribus. Nec fuerit alienum meminiſſe, Heliogaballũ ſingulis diebus nouos variâſſe annulos, eundémque nunquam bis induiſſe. Atque Apollonium Thyaneum annulos ab Iarcha dono datos, inſtar numinis habuiſſe, ita vt ſingulis diebus per vices variatis, maximorum ſecretorum particeps fieret. Sed quia de Harpocrate mentio facta eſt, non omittendum, hunc deum inter numina Ægyptiorum reputari, qui ex Iſi & Oſiride natus, quoniam præmaturo partu editus erat tanquam mutus & elinguis, præſul ſilentij & taciturnitatis habitus eſt; ideo digito obſignante ora effingebatur. Fuítque animaduerſum, hunc Harpocratẽ, Serapidem, & Iſim, Piſone & Gabinio COSS. quum reliquos in capitolium admiſiſſent deos, euerſis illorum aris Romanos exegiſſe, illósq; diuinis coli honoribus vetuiſſe: ſæpéq; actum in ſenatu fuiſſe, de Ægyptiorum & Iudæorum ſacris cæremoniíſque vrbe pellendis, quòd turpium religionum & nouarum ſuperſtitionum cauſa & ſeminarium forent. Athenienſes verò Sarapidem à Ptolemæo acceptum, non ſolùm in vrbem introduxêre, ſed magnis percoluêre honoribus, cuius templa in Memphi vetuſtiſſima viſuntur, ad quæ nec peregrino, nec ſacerdoti, priùs quàm Apim ſepeliſſent, ingredi fas erat.

Apud Perſas à rege donari annulo.

Heliogaballi in annulorũ vſu luxus.

Harpocrates.

Quibus finibus, quaq́ue menſura iter, actus aut via conſtent, & quid pes, cubitus, palmus, iugum, diplethrum, ſtadiúmve ſit. CAP. XX.

Prædio

PRædiorum ruſticorum ſeruitutes apud Iureconſultos, qui iura finium, poſſeſſionum, aquarum, itinerúmque notauerunt, has eſſe nouimus: Iter, Actum, Viam, & Aquæductum. Iter eſſe conſtitit ius eundi per fundum alienum hominis tantùm: Actum, hominis & iumenti: Viam verò, hominis, iumenti, & vehiculi. Sed qua menſura, quáq; finitione iter, actus, aut via cōſtet, nec expoſitè, nec ſatis apertè illorum documētis traditur. Quum verò in nonnullorum autorum lectione verſaremur, qui hæc compertiùs tradiderunt, inuenimus lege duodecim tabularum, viam in porrecto, octo: in anfractu, pedum ſexdecim conſtitui: illiúſq; dimidium, hoc eſt, pedes quatuor, actui tribui debere: ſiquidem actus latitudinis pedum quatuor, longitudinis pedum viginti ſupra centum definitus eſt: iter verò, dimidiū quod actus, hoc eſt, pedes duos tantùm latitudinis habet. Etenim quum palmus ex quatuor digitis conſtet, prout Sidonius & alij metiti fuêre, íſq; quater multiplicatus, pedem efficiat, ex quatuor palmis, hoc eſt, digitis ſedecim, pedem conſtare nemo dubitauit. Nonnulli licham quatuor digitorum, palmum verò (qui ſpithama dicitur) duodecim effecerunt. Eſt autem ſpithama, menſura manus expanſæ à magno digito ad minimum, quantum protenditur palma. Sed ſi pollicem tantùm explices & indicem, lichas nuncupatur. Maior verò ſpithama in duodecim partes diuiſa, duos efficit pedes & quadrantem. Paſſum verò nonnulli quinque, alij ſex pedum, ſiue quatuor cubitorum deſcripsêre. Pes autem cum dimidio, cubitum facit: illum nanque ex ſex palmis, hoc eſt, quatuor & viginti digitis confici, Ægyptiúmque cubitum Samio parem eſſe conſentiunt omnes. Regius verò cubitus, quàm communis, tribus digitis habetur maior. Si autem ambas explices manus, & in longum protrahas à pectore linea deducta, vlna dicitur. Rurſus qui menſuras & interualla ſcrutati ſunt, duos actus quadratos iugerum efficere volunt. Iugerum enim dixerunt, quod Iugo boum vna die exarari poſſet: qui iugeri modus in longitudinem XL. & CC. pedibus: in latitudine verò CXX. finitur. Actus verò quadratus ita præfinitus eſt, vt ex quoquo latere pedes centum viginti efficiat. Hunc nonnulli plethrum, nam duo plethra ſingulis iugeribus tributa ſunt: duo iugera, diplethrū: diplethrúmque, ſtadij tertiā partem eſſe, atque ex ſex iugeribus ſtadium effici voluerunt. Quod quidem plethrum nonnulli longitudinis pedum centum

Inſtit. de ſeruit. in princ. *Iter.* *Actus.* *Via.* *Alc. in l. Mille paſſus. & l. quātum. ff. de verbo. & rer. ſign.* *Actus.* *Iter.* *Palmus.* *Lichas.* *Palma.* *Lichas.* *Spithama maior.* *Paſſus.* *Pes.* *Cubitus.* *Cubitus Ægyptius.* *Cub. Regius.* *Vlna.* *Iugerum.* *Iugum.* *Actus quadratus.* *Plethrum.* *Diplethrum.* *Stadium.*

Scrupulus. definiêre, Iugeríque partem minimam, ſcrupulum dici, qui decem pedum lõgitudinis ſimul & latitudinis habet. Communi tamen dimenſione, ſtadium paſſibus centum viginti quinque: diaulon verò, mille & ducentis pedibus longitu-*Diaulus.* dinis metiri ſolent. Græci tamen curricula ſtadiorum ducentis paſſibus in terris Græciæ communiter fecêre. Sunt qui tradant ſtadium quater multiplicatum, hippicum; *Hippicum* octies verò, mille paſſus efficere. Tametſi, hippicum, men-*Mille paſſus.* ſuræ genus eſſe multi contendant: quippe quum omnis fe-*Attica ſiticuloſa.* rè Attica ſiticuloſa ſit, & effoſſis vtatur puteis, Solon lege ſanxit, vt ex publico puteo ne homines ſitirent, ad hippi-*Dolichus.* cum haurire liceret. In ſpatiis verò, ſicut quatuor hippicum, ſic duodecim ſtadia dolichum efficere haud dubiè liquet. Ex hoc igitur tanquam ex fonte ſi quis metiri volet, & vlteriùs progredi continua ſpatia addendo, in infinitum vſq; procedet. Siquidem ex ſcrupulo ad ſextulam, & à ſextula ad ſiciliquum, & inde ad ſemunciam, & demum ad vnciam, & vltrà progredi poſſet. Etenim decem pedes quum vndiq; quadrant, ſcrupulum efficiunt. Ex tribus verò ſcrupulis, hoc *Scrupulus.* eſt, pedibus triginta ſextulam effici; eam verò ſextam par-*Sextula.* tem opinantur vnciæ. Eſt enim æris minima pars. Sex au-*Siciliquum.* tem ſcrupulos ſiciliquum conficere, qui vnciæ quartam efficit partem, drachmas ſcilicet duas: & ex duobus ſiciliquis *Semuncia.* id eſt, duodecim ſcrupulis, ſemunciam: nec non ex quatuor *Vncia.* & viginti ſcrupulis vnciam effici volunt. Sed præter hæc *Paraſanga.* fuerunt paraſanga & ſtathmus. Hanc paraſangam multi ex *Stathmus.* triginta conficiunt ſtadiis. Stathmum verò, quatuor paraſangas penè conficere, haud dubium eſſe, ita vt ex centum viginti ſtadiis ſtathmum effici dicerent, & hũc quindecim milliariũ ſpatij efficere. Perſæ verò ſchœnos & paraſangas diuerſis efficiunt modis: quippe Perſicam paraſangã alij ſexaginta ſtadiorum, nonnulli ex trecentis quadraginta effecêre, prout cuiq; commodum fuit, & pro voluntate. Menſurarum verò alius modus eſt. Nam quatuor chœnices mo-*Chœnix.* diũ faciunt: chœnica ſemodium. Medimnus autem ex ſex *Medimnus.* modiis conſtat: Athenienſis verò ex ſeptem, qui duas amphoras & nonaginta ſextarios parit. Modius, duo & viginti *Modius.* ſextertia: modiolus, quartam modij habet. Culeus viginti *Modiolus.* amphorarum capax eſt: vrnarium, quadraginta, octo autem *Culeus.* co[illegible]gij amphoram efficiunt. Sed tamen amphorarum aliæ *Vrnarium.* minoris menſuræ, vt Italicæ: aliæ duplo maioris, vt Antio-*Amphora.* chiæ cenſentur. Italica enim vrnarum duarum fuit, Attica trium,

trium,quæ cadus & metreta dicitur. Cadum tamen à Græcis pro amphora ſæpe accipi legimus. Nanq; Anthiochius cadus amphoram capiebat Italicam. Artabarum verò vna Mœdica eſt,altera Ægyptiaca, capiens modios tres Italos, & tertium alterius.Singuli tamen congij ſex ſextarios habent, heminas ſcilicet duodecim, quippe duæ heminæ ſextarium complent. Quadrantal autem octo & quadraginta ſextarios capit,quod amphoram Italicam nonnulli dicunt eſſe,cuius dimidium vrna dicitur,quæ ex quatuor & viginti ſextariis fit. Italus verò ſextarius, viginti vnciarum fuit, cotylarum ſcilicet duarum: quippe decem vnciæ cotylam efficiebant. Apud Arabes verò ſextarius medium continet vnciæ: eſt enim nomen ponderis, qui à Græcis ſtater dicitur:is enim Latinis ſemunciam facit. Scutula ſeptem habet vncias,cotula quandóq; ſex:ea enim ſex recipit cyathos,ſiquidem vncia & cyathus eiuſdem æſtimationis fuêre.Cyathus verò Atticus decem drachmis appẽdebat: communis, duodecim, qui efficit vnciam & ſemiſſem, quæ eſt ſextarij pars duodecima. Alij ſextam partem ſextarij, cyathum capere dixerunt. Chus verò,qui Græcè χοῦς, cotulas octo habet.In ponderibus autem drachma ſex obolos facit,obolus ſex ſiliquas: Siliqua verò & ſcrupulus idem æſtimatur. Ea enim apud Romanos minimum habuit.Drachma ex tribus ſcrupulis,hoc eſt,decem & octo ſiliquis cõſtat. Poſt drachmam nummus erat argenteus, qui fit ex ſcrupulis quatuor, hoc eſt drachma & ſcrupulo,qui etiã denarius dicitur.Poſt hũc vncia ex octo drachmis vel ſex denariis prodiit.Et poſt vnciam libra Italica,quę ex duodecim vnciis,hoc eſt,denariis duobus & ſeptuaginta,ſiue drachmis nonaginta ſex cõſtare dicitur. Heminam verò ex ſexaginta drachmis fieri voluêre:eſt enim dimidiũ ſextarij:habet enim cyathos ſex, ſicut cotula. Acetabuli autem menſura,heminę quartam efficit partem,hoc eſt, drachmas quindecim. Communis tamen habet opinio,heminam dimidium ſextarij eſſe,& acetabulum ex octo & decem drachmis conſtare. Sed tametſi menſurarum & ponderum pro gentibus & nationibus varia dimenſio ſit,eáq; nec definiri,nec explicari ſatis valeat: tamen ſextarium minoris menſuræ fuiſſe argumẽto eſt,quòd Hannibalem Italia pulſum, poſt acciſas Carthaginenſium res,tãtę abſtinentię dicunt fuiſſe,vt nunquam ſextario vini indulſerit, parciſſimo enim vini poculo contentus erat. Et quia ſingulas menſurarum ſpecies exequi longum eſſet, ne

Cadus. Metreta. Artaba. Congij. Sextarius. Quadrantal. Vrna. Cotyla. Stater. Scutula. Cotula. Vncia. Cyathus. Chus. Pondera. Drachma. Obolus. Siliqua. Scrupulus. Drachma. Nummus argenteus. Denarius. Vncia. Libra. Hemina. Acetabulum. Sextarius. Schœnum.

pluribus morer, de his hactenus dixiſſe abundè fuerit. Illud tamen annotare ſuccurrit, quòd licèt ſchœnum ex duobus & viginti ſtadiis, nonnulli ex triginta, varia opinione, conſtare dicant: & Herodotus ſchœnum ſexaginta ſtadiorum ſcribat, & ex dimidio paraſangam: tamen ex ſtadiis quadraginta, hoc eſt, paſſibus quinque millibus ſchœnum verum confici, communi opinione, quæ longè præſtantior fuit, receptum eſt.

Miraculum de homine qui plus in mari quàm in terris degebat, maximáque æquora velociſſimè tranabat.

C A P. X X I.

QVi ſiderum motus, ſtatúſque & interualla ac certos conſtitutóſque curſus & recurſus, illorúmque vires & qualitates menſuráſque ſolis ac terræ animo metiti ſunt: inter quos apud Græcos Beroſus, Eudoxus Gnidius, Ariſtoteles, & Empedocles, apud noſtros, Aratus, Iulius Firmicus, M. Manilius, & alij clari ſapientiæ autores, quos fama vulgauit, periti cœleſtium, qui diuinas prædictiones, decreta ſtellarum, ac vim fati, poteſtatémque ſubtili inquiſitione collegêre, hoc inter cetera adnotârũt, illos qui ſub delphini ſidere in lucẽ editi fuiſſent, pedaminarios eſſe, hoc eſt, præcipua pedum pernicitate valere: prorſus vt admirabile videatur, quàm pernici curſu, & quàm volucri meatu magna ſpatia terrarum breui interuallo emenſi fuerint. Quanuis pleríque Phyſici rerum non ignari, quòd his ſplen deficiat, propterea curſu valere contendant. Conſtat enim, quantò minor in corporibus ſplen foret, tantò perniciores homines eſſe. Hinc Ladas ille curſor apud autores tantopere celebratus, memoria dignus fuit: qui longum itineris ſpatium curſu tam citatiſſimo emenſus eſt, vt nulla pedum veſtigia extarent, ita vt ſæpe viſum falleret. Quod verum falſúmne fuerit, nonnullis ambiguum eſt. Philonides quoque Alexandri Magni curſor, qui ἡμεροδρόμος dictus eſt, pernici curſu valuiſſe fertur: cui adnumeratus eſt Laſthenes Thebanus pernicitatis eximiæ, ita vt ab Choromo Thebas vſque cum equo curſore contenderit, & victor fuerit. Inter quæ nimirum maiori miraculo viſum eſt, quod Plinius notauit, annos nouem genitum puerum, à meridie ad veſperam, quinque & ſeptuaginta paſſuum millia præcipiti celeritate confeciſſe. Quod penè à fide deuium & dictu mirabile, quantum vix credi dicíque poſſit, pleriſque viſum eſt. Inter cæteros prodũtur Marſi populi, ſingulari

Nati ſub delphino.

Ladas.

Philonides.

Laſthenes.

Pueri nouem annorum miraculoſa celeritas.

Marſi.

lari ſidere,ſeu fato geniti, vt præcipua pedũ leuitate cæteris præſtent; ingentiáq; ſpatia vix credibili celeritate peragerent. Tradunt quoque Troglodytas & extimos Æthiopes natiua quadam pernicitate tantum valuiſſe, vt fugaciſſimas feras rapido curſu aſſequi non dubitarent. Eos quoque qui ſub piſcis aſtro, certo curſu ſtationibúſque ſideribus conſtitutis editi eſſent, nando plurimùm valuiſſe, & præcipuos natatu nonnulli tradunt. In his quoque lienis defectus multùm profuiſſe creditur: nam quibus deeſſet lien, natatu plurimùm valere contendunt. Horum præcipui ſunt Ichthyophagi, Troglodytis proximi, ceu maris beluæ immenſos tractus natatu peragrantes. Inter quos Scyllis quidam Sicyonius proditur apud Græcos omnium ea tempeſtate maximus vrinator, qui ex Aphetis Artemiſium vſq; octoginta ferè ſtadia natura breui ſpatio peregit. Noſtra verò ætate nonnulli extitêre memorandi & multi nominis, qui nando ingẽs maris interuallum & maxima æquora emenſi fuêre. Ex omnib. autem quos noſtra vidit ætas, recentiore memoria nouimus quempiam haud ſanè ingenitæ nobilitatis, ſed extremæ ſortis hominem, qui nauticam operam exigua ſtipe locare ſolitus, ſæpiſſime piſcatu victum quæritabat, qui ab Enaria (quæ inter Pithecuſas è conſpectu Neapolis inſula ſita eſt) Prochytam vſque, quod intermedij pelagi eſt ſtadiorũ fermè quinquaginta, naufrago nonnunquã & fluctuante pelago, ac tempore anni difficillimo, eâdẽ die nãdo meâſſe, & nonnunquã remeâſſe inuentus eſt. Quod quũ vix credibile videretur eũdem pluribus ad ſpectaculum effuſis, quò res teſtatior eſſet, promptiſſimum ſui periculum feciſſe: & quum in Enaria ſe præcipitem in mare dediſſet, lembũ poſt ſequentem longiùs ipſumn antem obſeruâſſe donec terræ appulſus, ad Prochytam incolumis elapſus eſt. Sed ſuper omnia quæ poſt hominum memoriã vnquam audita, quæque ab autoribus prodita ſunt quod à Ioviano Pontano relatum audiuimus, dictu mirabile & ſupra omne miraculum fuit: ſiquidem patrum noſtrorum memoria, Catanæ homo fuiſſe traditur, cui nomen Colan inditum ferunt, cognomento piſcis, ſingulari fato ſeu fortuna genitus, qui plus in aquis degere quàm in terris victitare ſolebat, eúmque diebus ſingulis mare & aquas petere neceſſum habuiſſe: ibique naturæ vi & neceſſitate coactum diutius degere conſuêſſe: alioqui dicebat fore, vt ſi ab aquis abeſſet diu, quaſi reſpirare, & ducere vitam nequi-

Troglodytæ. *Æthiopes.* *Nati ſub piſcibus.* *Ichthyophagi.* *Scyllis Sicyonius.* *Colan vrinator.*

ret,idque ſui exitij mox cauſam fore aſſeueraret. Quod illi quo fato aut ſidere euenerit, in ambiguo plerique omnes reliquêre, eúmq; tantum nando profeciſſe, vt haud ſecus quàm marina belua, maxima pelagi interualla, ſpatiáq; immenſa quingentorum & vltra ſtadiorum, fœda tempeſtate & reluctantibus aquis, excellentia & velocitate, natatu peragraret. Notúmque & illud eſt, dictu mirabile, quum medio curſu naues plenis velis per æquora ferrentur violentiſſimis interdum tempeſtatibus, per vaſtum & apertum mare, intérque agitationes fluctuũ & turbines, huic natanti obuiam fuiſſe: ipſúmq; nantem ab vndis nautas ſuis nominibus aduocare ſolitũ: & quia omnibus notus erat, nautas ſubitæ rei miraculo percitos, lætiſſimis animis illũ in naui excipientes, vnde veniret, quóve iter intenderet, & quantum pelagi nando emenſus foret, quantáſque tempeſtates tulerit, ſciſcitari conſuêſſe, ipſúmque Colan ſingulis omnia ſignificâſſe: mox cum ſociis in naui pranſum aut potũ poſtquam acquieuiſſet, mandata ad ſuos, quid illis dici referríque vellent, & quid faciundum arbitrarentur, à ſingulis accepiſſe, nudúmque vt erat, è naui medio iam pelago curſum tenẽte, ſe præcipitem in mare dediſſe: mox Caietem, modò in Salentina, Brutia & Lucana littora, modò in Siculos fines, & natale ſolum, ad quod frequens ventitabat, incolumen, nando perueniſſe, mãdata quæ à nautis acceperat, ſingulis neceſſariis & affinibus ſignificâſſe. Idque non ſemel facere conſuêſſe, donec feſto annuo ſolenníque die in Siculo freto effuſa multitudine ad ſpectaculũ in portu Meſſanæ, vt aiunt, experiri credo volens, quantum præ cæteris vrinando valeret: dum pateram auream munus natantibus tunc à rege in mare deiectã, ab imo eripere conatur, quum ſe in mare merſiſſet, dum illius ſtudio profunda exquirit vada, diu expectatus, ab imo maris fundo, in quod ſe deiecerat, nunquam emerſit, neq; poſtea inuẽtus apparuit. Creditur in concauas illius pelagi cauernas, quibus totus ille ſinus refertus eſt, incidiſſe: ipſúmq; in imas voragines vorticib. rapidis ſemel delapſum, quum ſe recipere vellet, & ad ſuperiora niti reuerti nequiſſe: cúmque diutius reluctatus, reſpirare nequiret, inter occurſantes ſcopulos vndique inundantibus aquis oppreſſum, vitam exuiſſe.

In quibus deorum ſacrificiis victimas aut hoſtias antiquo more cadere non licebat.

CAP.

CAP. XXII.

IN deorum ſacrificiis ſeruatum eſt, vt non omnibus diis victimas aut hoſtias cæderent. Nam in quibuſdam ſacris cæde victimarum abſtinetur. Siquidem in Termini ſacro nihil animatum ſacrificari olim mos habuit, quia eũ deum veluti pacis cuſtodem, à cæde immunem eſſe voluêre. Primus enim Numa Pompilius Terminum & Fidem templo ſacrauit, incruentúmque ſacrum inſtituit, ac lege ſanxit, vt qui Terminũ exaráſſet, ipſe & boues duo ſacri fierent. Libo ergo, & farina, ac fruge, & mola ſalſa, vt ferè omnia Numæ ſacra fuêre, termino apud priſcos litabatur ſub dio. Fuit enim Numæ inſtitutũ, vt ſine farina quæ horna eſſet, id eſt, huius anni, ſacrũ nullũ fieret. Apud prius verò ſeculũ, herbas aut fructus manu excerptos, pro holocauſto diis conſecrabãt: illarúmq; exhalatione & fumo ſuperis litabãt. Quo exemplo Pythagoras nihil animatũ diis immolandũ cenſuit: ſed vſque ad farinam & mel, terræque fructus & flores offerendum. Quod etiam Lycurgũ feciſſe legimus, qui tenuiſſima & nullo paratu Lacedæmoniis ſacrificia inſtituit, ex herbis & his quæ parabilia in promptu ſunt, nequando difficultate parandi omitterentur ſacra. Nulláq; ficta apud eum, vel picta imago fuit: quippe hominũ aut animaliũ ſpecies diis tribui vetuit. Templũ verò in quo colebatur, deſuper patens foramen habuit, quia nefas duxerunt, Terminum deũ pacis & iuſticiæ cuſtodem, ſub tecto conſpici. Sic Ioui, Soli, Lunæ, & Dioſidio, in aperto mũdo templa hypæthra & ſub dio veteres extruxêre. Quod à Græcis ſæpe factitatum nouimus, vt his diis hypæthra templa cõſtituant, ſicut ædes Iouis Puluerij in Attica ſemper ſine tecto erigebatur. Græci verò Mineruæ in ſumma parte ædium ſine victima ſacrificant Æſculapio in mõtibus. Apud Perſas nulla dicabantur templa diis, quia cùm Solẽ præcipuum numẽ & deorũ maximũ colãt, mundum vniuerſum illi tẽplum eſſe dixerũt. A Bithynis vſurpatum legimus, vt adoraturi, montium cacumina cõſcendãt, & ſine templis Iouẽ Pappam ſalutent, ſicut Scythæ Papeum. Quæ etiam Diogenis opinio fuit, qui mundũ phanũ dei ſanctiſſimum exiſtimauit. Ægyptiis verò, licèt templa marmore & auro eſſent elaborata, luxu ingenti & mira arte, tamẽ deorum imago erat deridicula. Nam Simia, Ibis, vel Crocodilus, aut aliæ id genus peſtes magorum & Ægyptiorum portenta, pro diis colebantur. Fuêre autem Termini & Fidei, templa iuxta ædem Io-

Sacra ſine cæde. *Termini ſacrũ incruentum.* *Numa inſtitutum.* *Farina horna.* *Tubuluſtriũ Iani.* *Sacra ex herbis apud ſaculum prius.* *Lycurgi ſacra frugalia.* *Imagines à Lycurgo prohibita.* *Termini templum apertũ.* *Templum Iouis pulueri.* *Mineruæ & Æſcul. ſacra.* *Apud Perſas nulla templa.* *Bithyni.* *Iupiter.* *Pappa.* *Diogenes.* *Deorum imagines ridiculæ apud Ægyptios.*

uis Optimi Maximi, in Capitolio primùm à Numa conſtructã, cui ſacrum feſtis Terminalibus in agris, ſexto ab vrbe miliario ſub patenti cælo fieri ſolebat, cui feſti nomen, in quibus ex lapide ſilice vel molari, nonnunquam ex truncis oleagineis ſacrificalibus Terminus erigebatur. Ægyptiorum quoq; erat iſte mos, non pecudibus & ſanguine victimarum, ſed precibus & thure placare deos. Ideo Serapin non cæde animalium ſed verbenis, coronísq; & panificiis placabant. Quod Numã Pythagoræa præcepta ſequentem, in ſuis ſacris inſtituiſſe non abs re fuit: quamuis procedente tempore agnã aut ſuem, intermiſſo more priſco, in ſacris Terminalibus cædi ſeruatũ ſit. Palilib. quoq; intentiori cura cuſtoditur, ne qua mactetur hoſtia: quòd eũ diẽ, qui patriæ natalis erat, à cęde & ſanguine decet eſſe purum. Fuit enim is dies XII. Cal. Maij, quo fauſto & felici omine vrbis fundamẽta iacta ſunt primùm: quo die mos erat ouilia purgare, tranſilire flammas, ſapa & milio ſacrum facere, Geniales dies agere, cœnas apparare, à litib. abſtinere: quæ proſperos ſucceſſus decernebant. Deum verò in cuius tutela vrbs foret, nec nominare, nec quærere licebat: eúmq; nominâſſe, aut quæſiuiſſe, noxæ futurum erat. Ideo Valerius Soranus mortis ſupplicio pœnas dedit, quòd numinis nomen, in cuius præſidio vrbs eſſet, efferre in publicum auſus fuiſſet. Idque ideo cautum, ne euocationes, quæ ab hoſtibus ad placandos deos, qui vrbibus præſunt fieri ſolent, contra deos præſides vrbis Romæ fierent. Feſta tamẽ Palilia etiam ante vrbem conditã à paſtoribus, qui proxima vrbis incolebãt, celebrari ſolita inuenimus. Pales enim dea pabuli & paſtorum eſt, quam pleríq; Veſtam, alij matrem deûm nuncupant, cui pro partu & prouentu pecorum, lacte & libo ſine victima litabatur, eiq; Palilia dicauêre, qua die vrbẽ à Romulo conditã fuiſſe tradunt. Nec ſolum vrbis natalem, ſed ſingulorũ dies natalitios, pulte, fritillo, mero, libis, floribus & thure, ſacra Genio, ſine animali hoſtia, læti libentéſque concelebrarũt: quibus diebus effudiſſe cruorem, aut animal mactaſſe, mali portenti erat, & fœdi auſpicij: nanque erant hilaritatis & lætitiæ pleni dies. Terræ quoque ſacrum fieri non victima, ſed frugibus, floribus & lacte, plerique decere putant. Etiam ſolenne Fidei ſacrum ſine cæde & ſanguine victimarum idẽ Numa inſtituit, eiq; albo pãno velatos ſacra facere, & ad id ſacrũ Flamines curru arcuato, manu ad digitos inuoluta vehi iuſſit, ſolẽni põpa, magno argumento, quo

Feſta Terminalia.

Ægyptiorum ſacra incruenta.

Palilia.

Deum vrbis nominare nefas.

Pales.

Natalitia feſta.

Terræ ſacrum.

Fidei ſacrum.

to,quo fidẽ tutandam & in dextris ſacratã ſanctámq; oſtenderẽt:idq; propterea aſſerũt, quòd dextra iuncta,denarium numerũ,qui ſacratiſſimus eſt,efficiat.Suffimẽta quoq; ex faba milióque aſperſa mulſo diis offerri abſque victima,quo tempore vuæ calẽtes, prælo premũtur,ſæpe notatum eſt. Et Carnæ deæ,quæ viſceribus humanis præeſſe,& vitalia fouere,credebatur, ſacrum à Bruto inſtitutũ poſteri ſeruauerunt, vt pulte fabacea , & lardo abſque victima ſacrificetur. Hic enim quum excors putaretur , latentem animum nimium diu reconditum, ſuo tempore detexit. Quas quidem fabas, niſi poſt Iulias Cal.adultæ forent, ſacris adhibere non licebat:vires nanque corporis his maximè augeri confirmaríq; opinati.Quam deam in monte Cælio ſedem habere,illíque Cal.Iulij ſacrum fieri voluêre. Saturno quoque & Maniæ humanis victimis,quod licuit antea,poſtea admonitu Herculis,animali hoſtia ſacrificari deſitũ eſt : ideo ad aram Saturni accenſis luminibus ſacrũ fieri cœpit,vnde cereis miſſitandis in Saturnalibus mos inoleuit , qui apud Cyrenenſes aliter ſeruabatur. Nam Saturno rem diuinam facturi , ficis ornantur:placentáſque miſſitant , quòd mellis repertorem eſſe ducerent.Maniæ verò,quæ mater Larium fuit, in compitalib.à Bruto inſtitutis , vt omnis antiquitas fabulata eſt, non humana victima,vt olim,(nam pro familiæ incolumitate antea pueros mactabãt)ſed alliorũ & papauerum capitibus ſupplicari cœptũ fuit:in quibus ſacris ſerui intereſſe,& exæquato omnium iure, ſublato diſcrimine liber an ſeruus eſſet,vt in Saturnalibus, vnà cum liberis ſacrificia in compitis facere,& comeſſari,ac largiori potui indulgere, aſſuerant, vt hac comitate obſtricti in dominorum obſequiis paratiores forent , odiáque inuicem offenſionéſque dimitterent.Quippe feſtis Saturni diebus, ſeruos ingenuorũ miniſteria occupare,pileos ſumere, & à liberis nullo diſcrimine differre,ſtipéſq; inuicẽ,dare & munera miſſitare, ſeruatũ eſt. Regna quoq; ſortiri inter æquales , & tanquam Reges imperitare,magiſtratus purpuram induere , reliquos in veſte candida diem concelebrare.Qui etiam mos cum Græcis & exteris communis fuit. Nanque apud Babylonios Sacea appellantur feſta , quibus quinque dies ſerui dominis imperitabant:ex quibus vnus , ſtola ſumpta , dominabatur. Apud Theſſalos Peloria , Cretenſes Hermea, anniuerſarios dies feſtos habent, quibus exæquato iure ſerui dominíque ſocij & penè pares , communi libertate fruuntur.

Decem. *Carna.* *Saturni & Maniæ.* *Cerei in Saturnalibus miſſi.* *Cyrenenſes.* *Serui in Saturnalibus.* *Sacea feſta.* *Peloria.* *Hermea.*

tur. Sicut Troëzenis panagyra, in quibus ſerui cum dominis pari exemplo inſunt. Thebanis verò ludi muſici Saturno dicati erant Saturnaliorum loco. Ideo in compitalibus manet conſtitutum, ne humano ſanguine ſacra polluerent, vtque pilas & effigies viriles & muliebres ex lana in compitis ſuſpenderent. Laribúſque tot pilas, quot eſſent ſeruorum capita, & tot effigies, quot eſſent liberi, noctu pro victimis darent: vt ſi quod periculum familiæ immineret, aut triſte fatum, hoc ſacrificij genere exiparent. Sicut menſe Maio, quum priùs de ponte ſublicio in Tyberim homines mitterent, qua de cauſa flaminicam triſtem eſſe, & animo afflicto conuenit, quæ nec eo menſe lauat, nec aliquo cultu vtitur: poſtea ab Hercule admonitas, non homines, ſed hominum effigies Veſtales abiicere cœpiſſe, quæ triginta numero fuêre. Gaſta quoq; mola, & ſale tuſo, & in ollam fictilem cum aqua immiſſo, cædē virgines ſine victima ſacrum facere ſolebant, cæteri farre, & vino, in quibus ſacris aſellum panibus coronatum adhibuêre. Lari quoque familiari Cal. Idibus & Nonis, corona in foco indita, pro aris focíſq; próq; familia non ſanguine victimarum ſupplicatur. Quæ quidem ſacra ex hordeacea pulte, libo, farre, vino & thure, cum ſale & ſalino ſunt fieri ſolita: cui etiam particulas cœnarum & ſingulorum fructuum primitias ſacrarunt. Ignem enim familiarem fauilla & cineribus excitatum, ſanctiſſimis cæremoniis taciti adorabant. Fuítque antiquorum mos, vt profecturi viam, ſimulacrum dei tanquam Larem familiarem & Fortunæ comitem ſecum ferant, cui feſtis diebus thure & melle vota effunderent & ſupplicarent. Etiā in Quinquatriis Mineruæ, prima dies ſine victima aut cæde fuit, quòd illa in lucem primùm editam fuiſſe putant: quinquatrúmque ideo dixêre, quòd diem quintum poſt Idus feſtum haberent, ſicut Triatrum, Sexatrum, Septemmatrum, & Decemmatrum. Quidam, quòd quum quinque diebus operarentur ſacris, & reliquis omnibus victimas cæderent, atq; exertis enſibus pugnas committerent & digladiarentur: prima die velut pacata & feſta, à victimarum cæde abſtinerent. Vltima verò Tubuluſtriū dicta, qua in atrio Saturio tubæ luſtrabantur agna. Iano quoque libo & placenta, ac mola ſalſa; nonnunquam thure & mero: Cereri autem lacte, vino & melle, ſine victima ſæpe litatum eſt. Hoc quoq; adnotare non pigebit, quòd quum in reliquis ſacris qui rem diuinam facit, veteri inſtituto capite velato immolet, &

Panagyra. *Thebanorum Saturnalia.* *Laris.* *Minerua.* *Cereris.* *Caput in ſacris velare.*

let,& adorantes veſtem ad aures vſq; attollant, vt ſe humiliores exhibeant diis, vel ne quid inter ſacrificandum triſte auribus aut oculis accipiant: Saturno tamẽ ſacra facientes,velut veritatis cultori, capite aperto immolant & inuelato.Honori quoq; & Opi ex vetere inſtituto dũ ſacrum fit, ſemper aperto capite & ſine velamento ſunt. Apud aram quoque Herculis maximam omnes aperto capite ſupplicare vetuſto more ſeruatum eſt:vel quia ipſius dei, qui capite aperto eſt, habitum imitari non liceat:vel quod magis adducor vt credam,vt ante Æneam , qui ritum velandi capitis inuenit primus,aram maximam fuiſſe, vetuſtiſſimáſque illius cæremonias ſignarent.

Sacrificia capite aperto.

Honoris & Opis.

Nunquid quod lege Falcidia cautum eſt,de quarta bonorum hæredi debita,poſſit voluntate teſtatoris comminui vel tolli.

CAP. XXIII.

VErba legis Falcidiæ, quibus modus legatorum præfinitus eſt, hæc fuêre: Quicunque ciuis Romanus poſt hanc legem rogatam, teſtamentum faciet:is quantam cuique ciui Romano pecuniã iure publico dare , legare volet, ius poteſtaſque eſto,dum ita detur legatũ, ne minus,quàm quartam partem hæreditatis eo teſtamento hæredes capiant.Eis quibus ita datum,legatúmve erit, eam pecuniam ſine fraude ſua capere liceto: íſque hæres qui eam pecuniam dare iuſſus,damnatus erit, eam pecuniam debeto dare,quam damnatus eſt, & infrà.Cùm ea legis verba in conuentu Iuriſperitorum legerentur,præſente me,quærebatur, nunquid quod hac lege ſancitum eſt, vt non minus quarta hæreditatis parte,teſtamento hæres capiat,poſſit voluntate teſtantis ita comminui vel tolli,vt ſi omne patrimonium & totum aſſem legatis diſtribui iuſſerit,itavt nihil,aut minus quarta parte ſcriptus hæres ex bonis capiat,an id contra legem factum,ius ratúmque foret. Cúmque nonnulli è grege patronorũ cenſerent ex Scęuolę ſententia licere cuiuis non inſano, præter legum ſolennitatem , ita vt volet teſtari , ſi modò id vellet haberi legitimè factum, palámque id antea teſtatus eſſet, plurimúmq; in eo momenti fore:quippe quũ ipſa decedentis voluntas , lex planè cenſeatur:& hoc Pomponium Iureconſultum,hanc legem interpretatum,cenſuiſſe,contenderent , decernentem teſtatoris voluntatem qualiſcúnq; foret, ad omnem ſucceſſionis ſpeciẽ extendi oportere:multíq; in eius ſententiã irent,& velut cunctis obuium

Tex. ex l.1.§. quicunque. ff. ad l. Falcidiam.

id pa

id palàm faterentur, nos cõtrà ſentire viſi fuimus. Nam Papiniani reſponſa relegentes, hoc ipſum improbaſſe animaduertimus, atque reſpondiſſe in hæc verba: *Priuatorum pactionibus, legi refragari non decere. Itaq; trienti, quæ per legem ex defuncti bonis debetur, neq; per teſtatorem æſtimationem minui, neque ius quod debetur, auferre poſſe: ne videlicet teſtator ſcriptos hæredes aditione ludificatus foret.* Quæ ſententia quũ diu nobis inſediſſet, tamen refutari & dilui potuit: quippe quum in eandem lectionem, vt fit, incideremus, animaduertimus minùs probabili, nec vero iudicio, ſed falſa nos duci opinione, nouiſſimóque iure multis poſt ſeculis edito, contra priſcorum decreta ſecus cautum fuiſſe: atque abrogata Papiniani ſententia, ex placito principum lege edita ſancitum eſſe, vt ſi teſtator trientem dari hæredi inhibeat, totúmque aſſem legatis abſumi volet, vt pro voluntate de bonis diſponere, illáq;, ſicut libitum eſt, & quantam partem volet, cuius legare ius poteſtáſq; foret: liberum eſſet hæredi ſcripto, ſi nimiùm tenuiter ſibi conſultum eſſet, minúſque commodi tot legatis diſtribuendis, hæreditatem allaturam putaret, aditione abſtinere, & ius ſuccedendi abnuere. In quam ſententiam, quæ notior & probabilior fuit, nouiſſimæ Iuriſconſultorum opiniones poſtea conceſsêre.

l. quod de bonis. §. 1. ff. ad l. Falcid.

Authen. Sed cùm teſtator. C. ad leg. Fal.

Loci ex Iuuenale parum ab interpretibus diligenter habiti, contra nonnullorum opinionem explanantur.

CAP. XXIIII.

DEfeſſus ego à forenſium cauſarum contentione, & iudiciorum ſtrepitu, aliquando vacuus cura & labore ad hæc mitiora ſtudia noſtratia, velut in aliquod opportunum diuerſorium, me recipiebam: & quoſcunque, aut veteres, aut noſtri æui libellos nactus eram, in his legendis perſcrutandíſque, aut verborum & ſententiarum viribus penſitandis exercebar. Cúmque, vt fit, in cuiuſpiam non equidem indocti, nec ſpernandi autoris commentarios ſuper Iuuenalis ſatyris, quos nuper ediderat, & poſteritati tradendos curauerat, fortè incidiſſem, ſuper his verſibus Septimæ:

Iuue. locus in fine ſatyræ ſeptimæ.

Rara tamen merces, quæ cognitione tribuni
Non egat:

in hanc ſententiam ipſum locutum offendimus, vt diceret, apud tribunos plebis agi neceſſe fore, & poſt impenſos labores erudiendis pueris, ludimagiſtrum in iudicio experiri oportere, vt mercedem laboris & impenſæ doctrinæ aſſequatur,

quatur, ídque Iuuenalem in fine ſatyræ apertiùs ſentire, dum inquit:

---Et quum ſe verterit annus,
Accipe victori populus quod poſtulat aurum:

tanquam poſt lites iudicio à tribuno plebis diffinitas, tandẽ populus aurum quod petebatur, victori magiſtro & mercedẽ tradi poſtularet. Qui ſenſus etſi à multis mira perſuaſione receptus, quàm abſonus, ſit quámque pudendo errore coarguat imperitiam interpretis, nemo mediocris ſolertiæ vir ignorârit. Vbi enim, quæſo, apud autores compertũ fuit tribunũ plebis iuris cognitionẽ, aut in ius vocationẽ, apud ſuum tribunal Romæ habuiſſe, ita vt an ſtipendium magiſtro debeatur, ſuæ cognitionis & arbitrij fuerit? Non enim vt de controuerſo iure cognoſceret, aut ſuper eo diiudicaret: ſed vt à maiorum magiſtratuum iniuria tenuem plebem defenderet in re præſenti, tribunitiam poteſtatem inuentam veteres voluêre. Prehẽdere enim licebat tribuno, & in carcerem mittere, non autem ſuper controuerſo iure diiudicare, quod omnes annales & omnia monumenta vetuſtatis percaluêre. Pręterea quid imperitiùs dici potuit, aut tã præpoſterum, quàm vt in exactione vilis ſtipendij populus tanquam ſi plebs aut plebiſcitũ aliquot rogaretur, intereſſe debeat, ita vt rogatione promulgata, an ſtipẽdiũ magiſtro debeatur, decernat? Sed quod eſt vero propius, quodq; ab autoris ſentẽtia nõ abſonũ putamus, profectò ſic eſt, vt Poëta nõ de tribuno plebis, qui iuris non habet cognitionẽ, ſed de tribuno ærario, apud quẽ leuiores expẽdũtur cauſæ, intellexiſſe credatur. Etenim liquere arbitror, leues & nummarios iudices, tribunos fuiſſe ærarios, cauſarúmque cognitionem habuiſſe in minimis: quippe ab Aurelio tribuno plebis rogatione promulgata, iudicia in tres ordines diuiſa fuêre: ſenatores, equeſtrẽ ordinẽ, & tribunos ærarios, quorũ cognitio in minoribus fuit cauſis: ideo in ſubſelliis, non pro tribunali ius dicebant. Raram dicit ergo mercedem, quæ cognitione non egeat tribuni, nõ plebis, apud quem nulla erat iuris cognitio, ſed ærarij, qui de minoribus cauſis ius reddebat, intellexiſſe probabile eſt: quod & nos ſentire ſalua fide poſſumus. Rurſus quod dicitur in fine ſatyræ, *Trib. ærarius.*

Accipe, victori populus quod poſtulat aurum:

neq; de rogatione populi aut ſcito plebis, quod illi aſſeuerãt, intelligi arbitramur: ſed vetuſtũ potiùs morẽ præſignari, qui apud Romanos in ſacris certaminibus inoleuit frequens. *Verſus poſtremus eiuſdem ſatyræ.*

Stipis ſparſio in populum. quens. Fuit enim antiqui moris, vt qui in theatro præſtabant munera, multitudini effuſæ ad ſpectaculum ſtipem ſpargerent, victoreſque certaminum, & multarum palmarum gladiatores, ære collato & ſtipe donarent. *Populi in ludiones.* Quinetiam non ludiones modò, ſed elephantos, & eos qui in certaminib. fortiter quid aut dignum laude geſſiſſent, à populo collatione ſtipis & aſſibus donari legimus. Conſtátque populum Romanũ Sputio Poſthumio, & Quinto Martio Coſs. primùm ſtipem in ludis ſpargere cœpiſſe. Nam drachma grandinis in morem, atque odorati imbres inſtar pluuiæ, & alia miſſilia effusè ſpargebantur. Quod ſequuti Cæſares, opulentiùs vberiúſque ad leniendam multitudinem factitârunt. Siquidem C. Cæſar nummos non mediocris ſummæ effudit in populum. *Cæſa. in po. pecunias ſparſerunt.* Nero teſſeras frumentarias, aurum, argentum, gemmas, margaritas, naues, inſulas, agros, veſtes, tabulas pictas, mancipia & iumenta miſſilia dedit. Domitianus cùm omne genus rerum in theatro ſparſiſſet, & pars maior inter popularia decidiſſet: ne indonati abirẽt ſenatorius & equeſter ordo, per ſingulos cuneos quinquagenas teſſeras pronunciauit. Heliogabalus verò aurea & argentea pocula, ac veſtes magni cenſus in plebẽ ſparſit muniſcula. Multi quoque ex theatro miſſas è ſinu columbas fecêre, quæ cùm per caueam diu volâſſent, reuertebãtur ad dominos. *Scipio infamia notatus.* Fertur tamen Scipio infamiæ notam ſubiiſſe: quòd pecuniam in populum ludis publicis ieciſſet, velut iſtis muneribus auram popularem aucuparetur. Quæ quidem cùm in diripientium manus mittebantur, non ſine diſcrimine & rixa in concurſatione & tumultu aſſequi poterant. Itaque optimus quiſque cùm primùm miſſilia induci viderent, ne quid diſcriminis in conflictu turbæ eliſi paterentur, è ludis excedebant quæ apud autores monumentis teſtata clariſſimis comperta ſunt. Poſt emenſum ergo annum, & edocendis pueris labores impenſos, accipi Poeta inquit, mercedem, qualem victori in ludis populus poſtulare ſolet: ac ſi dicat, vilem aſſem, & nimis tenuem mercedem, qualis eſt ſtips exigua quæ à populo in ludis poſtulatur, cùm ære collato victor à plebe donatur, conſequeris. Quod nos quantum ingenij captu aſſequi poſſumus lectioni magis conuenire, & vero ſenſui congruere putamus.

Variæ apud diuerſas gentes puerorum inſtitutiones, & infantibus Romanis quæ documenta fuerint.

CAP. XXV.

Quam

QVàm variè apud nationes exteras & gentes vltimas
pueri, poſtquam in lucem editi eſſent, educarentur,
quæque inſtitutio fuerit, à nonnullis literis memoriæ pro-
ditum eſt. Siquidem apud Thraces Trauſóſq; ac Ceſias & *Thraces.*
Cauſianos, aſſuetum erat, vt puero in lucem edito circun- *Trauſi.*
dati cognati affinéſque, puerum lamententur, & afflicti ia- *Ceſia.*
ceant, ac recenſentes calamitates & vitæ incommoda, cui *Cauſiani.*
tantum reſtet malorum, quæ mox ille paſſurus aduenit pe-
ctora plangant. Idem in funere exultantes iubilant, ſcilicet
cui defuncto omnibus, incommodis & infortuniis quæ vi-
ta fert, ex hac luce & imminentibus malis, atque omnis ſæ-
uitia fortunæ tandem excedere datum ſit. Quod ab Indis *Indi.*
quoq; ſeruari meminimus. Nam Gymnoſophiſtæ & Brach-
manes caſtè & piè viuentibus mortis diem natalẽ vitæ du-
cebant. Spartanos Lycurgi legibus inſtitutos, infantes pri- *Spartani.*
mùm editos, vt labore firmentur, rigidiſſima aqua fouere,
nudóſque in patientia laboris enutrire, nihilq; ſomni cauſa
ſternere, proditum eſt. Nec non cibi potioniſq; modo præ-
finito, cum æqualibus in ſobrio conuictu, ínque eodem ſo-
dalitio & ſocietate ſtudiorum, humili cultu educare, durá-
que & horrida diſciplina ſeueriſſimis moribus aſſuefacere,
nequa vitia mentem adhuc rudem inficerent, néve mori-
bus incompoſiti euaderent, illis magnæ curæ fuit. Quare *Prouerbium.*
prouerbio increbuit, *ſolas Lacænas viros parere.* Quod à Cre- *Cretenſes &*
tenſibus & Germanis vſurpatum fuit, vt pueri ab ineunte *Germani.*
adoleſcentia calores & frigora pati aſſueſcerent, vtque vi-
libus tecti amiculis, hyeme pariter atque æſtu eodem cultu
incederent: & poſtquam ſatis virium aſſequuti videbantur,
vt militiç per ætatem patientes forent, non in munditiis, ne
langueret animus, ſed in laborioſis exercitationibus cur-
rendo, algendo, çſtuando, famem ſitímq; tolerando, arduáſ-
que & perdifficiles vias peragrando, exercerent: ac pugnæ
ſimulacris, in quibus verbera & plagas dare & accipere co-
gebant. Quinetiam fuit Lacedæmoniorum mos ſolennis, *Lacedæmonij.*
vt agreſtes, quos Hilotas vocant, quàm maximè poſſent, *Hilota.*
vino ingurgitent, ad potúmq; & crapulam apellent, illóſq;
vino madidos & diſtentos in cœtum adoleſcentium iuue-
num introducant, vt iuxta Anacharſis & Platonis conſi-
lium, temulentiæ turpitudinem intuentes, quaſi pertæſi
ignauiam, à vino & luxu promptiùs abſtinerent: ac tam te-
tri aſpectus, támq; dedecoris non ſolùm pigeret, ſed pude-
ret. Tantáq; diſciplina fuit, ac iuuenum corpora ne laſciui-

rent,ſtatis diebus apud Ephoros exhiberent, nudóſque inſpicerent,vt ſi quid inſolitæ pinguedinis contraxiſſent,parſimonia & victus abſtinentia emendarent. Ad aram verò ſic verbere afficiebantur, vt pleríſque ſanguis manaret ad necem.

Galli.
Iberi.

Apud Gallos quoq; & Iberos zonæ menſuram habent magiſtratus, quam ſi capere non poſſet mulier ſucci plena, aut puer obeſus, magno afficitur probro. Quibus amatores,imitatoréſq; virtutum & adoleſcētium bonæ indolis permiſſi fuêre,vt laudati & donati faciliùs ad res magnas,& magno viro dignas ſe accingerent: qui etiam Cretenſium fuit mos, quibus non fuiſſe amatos iuuenes, eſt ignominiæ datum: ex quibus amantem φιλήτορα dixere, amatum verò κλεινόν.

Cretenſes.
Lucani.

Quorum exemplo Lucani liberos à prima infantia ſine veſte aut miniſterio ſeruili, in duritie & parſimonia educabant in ſyluis, quibus præda venatica erat cibus,potus verò fontiū liquor.

Colchi.
Æthiopes.
Troglodytæ.
Ægyptij.
Syrij.
Phœnices.

Colchis, Æthiopibus & Troglodytis atq; Ægyptiis,Syris & Phœnicibus,pudēda editorum infantium circuncidere in vſu erat, hoc non mediocriter vitæ cōmodis cōducere arbitrati:quo commento labes corporum & eluuiones dilui putabāt,ſeu,quod multi putant, vt diuerſitate noti fierent, vel vt omne arcanum & pudendum facinus inuelatum fieri oſtenderent.

Arabes.
Andramis Lydorum rex caſtrauit mulieres.

In Arabia gens eſt,Creophagos vocant,quibus nedum viri,ſed mulieres Iudaicè excindi ſolebant,ſicut de Andramite Lydorum rege, qui primus eunuchas fecit mulieres, ſermo proditus eſt: quo exemplo in Ægypto aliquando mulieres excindebantur.

Arcades.
Lacedæmonij.
Thraces.
Græci.

Arcades verò pueri, tum Lacedæmonij & Thraces,quanquam ferum genus,à teneris inſueſcunt inter prima rudimenta in modulis & cantibus verſari, Muſicáſque artes & vocum cōcentus ediſcere ad annum xxx. velut hoc ampliſſimum iuuentuti munus darent: qui non didiciſſet, rudis & ignauus, atque infamiæ nota inuſtus putabatur. Græci verò adoleſcentes, Muſicæ & poëticæ, liberalibúſq; potiùs vacabant diſciplinis: in quibus excellere pulchrum putabant.

Artes liberales.
Gymnaſticæ diſciplinæ.
Natare.
Canere ad tibiam.

In his enim tribus artibus, quas liberales vocant, Literis,Palæſtra,& Muſica,plus operæ & ſtudij conterebāt. Nec minore ſtudio primæ adoleſcentiæ iuuenes imbuebāt, vt præter literas & gymnaſticas diſciplinas,iuxta Ariſtotelis præceptū,quò ad reliqua munia firmiores eſſent, etiam natare diſcerent. Et tametſi canendi ad tibiam ars libero homine indigna priùs viſa foret, ad eámque ſola mancipia admitterentur:æuo mox ſuccedente tāti fuit honoris,vt ad illam

illam niſi liber & ingenuus admitteretur nemo. Sicut pingendi ars primùm Sicyone, mox per omnẽ Græciam tanti fuit ſtudij, vt pueros ingenuos picturã tanquam pręcipuam liberalium artium, inprimis edocerent magiſtri, perpetuo interdicto, ne ad illam mancipia admitterentur: indoctúſq; & omnium poſtremus habebatur, quiſquis huius artis neſcius aut expers foret. Platonis quoque inſtitutum erat, vt iuuẽtus Muſicæ diſciplinis inter primas artes inſtruatur, vt grauiora ſtudia honeſta voluptate lenirẽt. Id quod Pythagoras cenſuit, qui repentinos motus animi, & mentis perturbationes, nulla re magis quàm vocũ concentu mulceri putauit. Cuius tanto ſtudio Græci affecti fuère, vt etiam ad myrtum canerẽt, cantórq; cantorem myrto tradito inuitaret, quod poſtea prouerbio increbuit. In qua Timotheus tibicen multùm floruiſſe proditur, qui duplicẽ mercedem exigebat ab his quos ab aliis magiſtris malè inſtitutos acciperet, quòd hi priùs dedocendi quàm erudiendi erant: à rudibus verò & ignaris, ſimplicem. Pœnorum verò mos patrius erat, editorum infantium venas capitis lana ſuccida inurere, defluentémq; pituitam hoc modo ſiſtere, quod ſalutare experti aduersùs morbos hoc tanquam peculiari remedio ſe muniuère. Æthiopes quoque ab ipſo natali die, editos infantes in fronte inurunt, & ſtigmate notant, quo capitis & oculorũ humor exſiccetur. Quinetiã in Hybernia, quæ in penitiſſimo Oceano extra terras inſula ſita eſt, cultu indomito & fero, pueri ita aliti educatíq; ſunt, vt inter arma & cædes verſentur aſſiduè, matréſq; natura immites, ingenio barbaro, primos cibos edito infanti gladio admouere ferantur. Tenet fama, apud Baleares matres infantes pueros ab ipſis vitæ incunabulis his diſciplinis aſſuefacere, vt niſi oblatũ cibum baculo aut funda petierint priùs, cibo veſci prohibeant. Quem vſum vetuſtiſſimum apud Cadurcos, Acarnanes, atq; Æthiopes inualuiſſe legimus, vt ſaxa ingentia fundis intorquere, aut ſagittas & iacula ingentis ponderis vibrare à teneris ediſcant. Idoneos autores habeo, Ægyptios impuberes filios apud ſe alitos & educatos his diſciplinis exercere, vt niſi centum octoginta ſtadia priùs cõfecerint curſu, veſci cibo nullo modo ſinerẽt, quos à pueritia & primis annis nudis pedibus ingredi iubebãt, ne delicatior cultus corpora emolliret, eneruarétque. Indi & Brachmanes edito infanti curatorem & vitæ magiſtrum cuſtodémque adhibent, vt ſub legibus & magiſtratibus,

Pingendi ars.
Muſica.
Ad myrtum canere.
Timotheus tibicen.
Pœni.
Æthiopes.
Hyberni.
Baleares.
Cadurci.
Acarnanes.
Æthiopes.
Ægyptij.
Indi.
Brachmanes.

bonis diſciplinis formatus,ſalutaribus exemplis erudiatur. Apud quos infans in lucem editus, poſt mēſes duos in medium producitur:& cuius indolis,& formæ ſit, publico cōcilio decernitur: vt ex faciei & corporis ſpecie, ſi pace vel bello bonus,& an vita ſit vel morte dignus, iudicetur. Et ſi cuius indoles probaretur, bonis ille formabatur doctrinis: qui verò minùs, morte afficiebatur. Id quod apud Spartanos erat Lycurgi lege ſancitum, ut ſpecioſus puer & forma liberali, publicè educari: mancus verò & deformis in loca vaſta & prærupta exponi, vel in vltimas terrarum oras ablegari deberet. Idem legibus Romuli à primo ortu vrbis conſtitutum ferunt, vt ſi mancum quid editum, aut monſtrificum fuiſſet, ſtatim à partu in flumen aut mare exponatur. Produnt Æthiopes editos pueros, quũ paulùm proceſsêre, ſuper aues quas diuerſi generis educant, ſublimes imponere,eóſq; cuius ſpei futuri ſint,periculo internoſcere. Nam ſi volantes intrepidi manēt, velut generoſus & ſe dignos magna educant cura: ſi verò conſternantur animo,& trepidi pauent, tanquam degeneres in loca deſerta exponunt & abiiciunt. Quod de Pſyllis quoque proditum eſt, qui partus obiiciendo ſerpentibus, ſi illæſi manent, an ſuæ originis ſint,experimento internoſcunt. Nonnullæ Indorum gentes pueris adoleſcentibus, etiamſi magnæ fortunæ & amplis opibus forent, pro ſeruis vtebãtur:vt eam ſortem experti, quãtum decus libertatis foret,agnoſcerent. Quod cum Cretenſibus & Laconibus commune aſſeuerant fuiſſe, vt ingenuos filios ſeruilia exhibere cogerent. Phrygibus verò familiare fuit, proprios vendere filios in eximio ætatis flore, & ſeruilem in modum educare. Nabathæis quoque adoleſcentes ingenuos ſeruilia præſtare officia conſanguineis, aſſidua exempla ſunt. Perſæ autem editum infantem ante ſeptennium in conſpectu parentum nō adducunt. Alij niſi poſt pubertatem filios à parentibus conſpici non ſinunt:qui mos apud Heduos,plurimáſq; Gallorum & Germanorum gentes frequens fuiſſe traditur.Quod ita inſtitutum non abs re fuit:ſcilicet, vt ſi quid grauius accidiſſet,aut ſi qua calamitas & aduerſi caſus puero euenturi forent, illos parentes qui ipſorum conſpectu tam diu caruerunt,faciliùs ferant. Eoſdémq; Perſæ apud ſe educatos tam ſanctis moribus imbuebãt, vt illorum diſciplinæ nihil addi videretur poſſe: ſiquidem per omnes ætatis gradus hæc illis rudimenta fuêre,iuſtitiam colere,& æquum ab iniquo

Spartani. *Romulus.* *Æthiopes.* *Pſylli.* *Indi.* *Cretenſes.* *Lacones.* *Phryges.* *Nabathæi.* *Perſæ.* *Hedui.* *Galli.* *Germani.* *Perſæ.*

dignoſcere: tum iaculari, equitare, arcu & curſu contendere, & præcipuè vera loqui. Cibus verò tam frugalis & modeſtus, aduersùs famem & ſitim tantummodo paratus, vt iuuentus nauſturcio, pane, aqua & ſale, velut exquiſitis valde obſoniis veſceretur. Tantique pudoris fuêre, vt pro lege ſeruarent, ne in publico aut ſpuerēt, aut naſum emungerent: néve in conſpectu parentum, niſi iuſſi conſiderent. Et quum natalem diem feſtū ſinguli & præcipuum habeāt, illis tamen etiam indulgentiſſimi parentes vino abſtinere velut immani ſcelere præcipiebant. Vtq; nullis errorū maculis notarentur, nudos conſpici viros, nec fas, nec ius eſſe dicebant. Itaque nudum cōſpicere hominem ac ſi immane ſcelus admiſſum foret, capite luebatur. Scythis verò à patribus traditur mos non improbandus, vt iuuenes ephebos plurimos ſibi amicos comparare, velut firmiſſima vitę præſidia, iuberent. Is enim habebatur affluens & beatus, qui pluribus familiaritatib. fultus foret: pro certo arbitrati, in rebus deploratis & afflictis, nulli vnquam ſatis fuiſſe amicorum. Romanis verò præualuit vſus, vt quæ vterum ferunt, antequàm edatur partus, Poſtuertæ & Proſæ, quibus duæ aræ dicatæ erant, ne partus peruerſi fierent, néve fœtus præpoſterè exiret, immolarent, Egeríæque nymphæ & Fluoniæ Iunoni ſacra facerent: quia putabant illarum ope conceptum egere & fluorem ſanguinis cohibere. Cuius rei cauſa apud Tibarenos inoleuit mos, vt mariti poſt vxoris puerperium capite obuoluto, tanquam ipſi enixi fuiſſent, in lectulo decumbant, ea accubatione vxoris labores & ventris profluuia cohiberi arbitrati. Fuêre autem Tibareni iuxta Cappadoces, qui riſu & iocis atque indulgentia fortunæ verſari ſolebant. Idem Thracibus & Scythis, Cantabris & Celtiberis proprium, vt puerperæ viris ipſarum vice decumbentibus miniſtrent & famulentur. Apud Athenienſes præcipuum edulium puerperæ braſſica dabatur, velut parturienti commodiſſimum: mox ſtolis initiatorum, infantem obuoluere, ad valetudinem mirè proficere putantes. In Cyrno mulier puerpera editæ prolis nullam curam gerit, ſed vir domi abditus, infantilis educationis curam atq; onus fert. In Lyguria quoq; & Illyrico mulieres tam patientes laborū ſunt, vt poſt puerperium minimè decumbant: prægnantéſq; inter opus enixas pueros domum referre tradunt: quos non peperiſſe, ſed inueniſſe credas. Cumq; infans editus primam lucem hauſiſſet, Romanis erat in vſu,

Vini abſtinentia.
Nudum vidiſſe hominem capitale.
Scythæ.
Amici.
Romani.
Poſtuerta.
Proſa.
Egeria.
Iuno Fluonia.
Tibarenorum maritorum mos.
Thraces.
Scythæ.
Cantabri.
Celtiberi.
Athenienſes.
Cyrnæi.
Lygures.
Illyrici.
Romanorum mos & carémonia poſt editū infantem.

vt ab obſtetrice, exceptus humi ſterneretur quaſi diuinationem futuri exitus inde auſpicati: lectóque Pilumno & Picumno in ædibus parato, ita augurabantur, vt his præſidibus diis vitalis foret: néve Syluanus in domum irrepere valeat, quem vexare pueros opinio erat, ad fores ædiū tres viros, qui peruigiles domum circuirent, aduocabant, quorum primus limen ſecuri, alter pilo feriebat, tertius verò ſcopis euerrebat: mox nomen & tempus editorum filiorum apud præfectos ærarij publicis actis teſtarentur & ſciberent. Quæ quidē in Saturni æde tanquam publica monumenta ſeruari proditum eſt. Deinde cùm cibo & potu eum initiarent, Eduſæ & Potinæ ſacra facerent. Eodémq; Adoleſcentæ Maiæ, quæ fatua dicta eſt, ac Scatano & Fabulino, more patrio immolarent. Fuitque receptus mos, vt in teſtudineis alueis, aut ex tergore marinarum teſtudinum factis, calida pueros ablueret, mox oleo & butyro perungerent. Spartani quandóq; mero abluebant, quòd vino admoto reſolui ægritudines putarent. Nonnulli ſale & aqua. Galli prægelido amne, vt à teneris calores & frigora pati ediſcerent. Idem Thraces. Scythæque. Fertur tamen Cato Cenſorius tam accuratè procurandis liberis ſtuduiſſe, vt niſi ſe ſpectante nunquam infantem ablui, aut velamentis obuolui ſiuerit: néve pueri recēs editi è cunis fortè deciderent, & terra corpuſcula afflictarētur, culcitras iuxta cunas vndiq; ſternerent: vt inde excepti innoxij fierent. Maribúſq; nono die, poſtquam in lucem editi fuiſſent, fœminis verò octauo, nomina imponerent, nonnunquam ſeptimo, qui dies *luſtricus* nomen habet. Quod teſte Ariſtotele ideo cautum, quòd ante ſeptimum pluribus infans caſibus expoſitus manet. Ab Athenienſibus verò & omni ferè Græcia, decima à natali die infanti nomen indere ſeruatum eſt. Apud Troglodytas fuit patrij moris, vt non hominum, ſed arietis, pecoris aut ouis imponāt infanti nomina, quòd bruta, quorum ope victitabant, ſuos genitores ducerent. Atlantes verò Aphricæ populi, nulla infantibus indere nomina conſueuêre: ſed velut bruta anonymi fuêre. Diuus autem Antoninus Philoſophus, natos liberos apud præfectos ærarij profiteri, & tertio die à partu nomina ferre iuſſit. Nono verò die nomina infantibus indere, antiqui moris fuiſſe, illud exemplo eſt, quòd Nūdina dea apud Romanos magnæ religionis erat: ipſúmq; infantē editum in gremio & ſinu matris ac ipſius lacte educari, potiùs quàm apud coēmptas nutrices

Syluanus pueris infeſtus.

Spartani.
Galli.
Thraces.
Scythæ.
Cato cenſorius.

Quoto die infanti nomen dabant Romani.
Dies luſtricus.
Athenienſes.
Troglodytæ.

Atlantes.

Nundina.
Matres ipſæ nutrices ſuorū infantum.

trices ali permitterent, cùm ingenuitas à matre ſola, nõ patre proficiſcatur: aut ſi permiſiſſent, magna cura præcipuas illi nutrices Laconicas, velut educationis magiſtras, admouerent: cùm propter lactis & educationis vitia ſępe infantes degeneráſſe compertum ſit. Quod æquè Germanis eſt habitum nefas, apud quos mater filium ſuo lacte alit, nec nutrici educandum delegare licet. Græcorum verò inualuit mos, vt quinto die à partu, mulieres comites puerperij, manus abluant, & puerum laribus circumferant, polypóſque & ſepias manuſcula à cognatis ferant. Deinde cùm puer paululùm proceſſiſſet, prætexta illum donabant Romani, & bulla: ea enim erat aurea, inſigne nobilitatis, figuram cordis habens, vt ſignarent, eam ætatem alterius conſilio regendam: qua primùm à Priſco Tarquinio donatum eius filium tradunt, quem in prætextæ annis hoſtem dicunt occidiſſe. Hac Romani pueri honeſtè geniti & liberaliter educati patricij, aut illorũ, qui equo meruiſſent: filij poſtea vſi fuêre. Lorum verò erat inſigne libertorum, plebeiorũ & pauperum. Propius verò eſt, quod fœdere icto cum Sabinis & Tatio cautum fuit, vt bulla prætextáq; per eas tempeſtates Sabinorum ornatu, raptarum filij vterentur. Fuítque antiqui moris, vt parentes bonis exemplis artibúſq; honeſtiſſimis liberos educarét, plerúnque apud patruos, ne nimia parentum indulgentia laſciuirent. Maximáq; dabatur opera, ne quid inſolés aut pernicioſum, néve quicquam quod minùs eſſet decorum, coram infante pater faceret aut diceret: néve vir mali exempli, qui ſeruilibus vitiis imbueret animos, in conuictu eſſet: magni enim intereſt, *quos quiſque audiat domi, quibuscum loquatur puer.* Quare Cato cenſor tanti exempli fuit, vt Manlium ſenatu mouerit, quòd interdiu præſente filia vxorem ſuauiaſſet: aſſerens ſe à ſua nunquam niſi cùm tonaret, præ timore complexum eſſe. Et Hieron. Epicharmum comicum mulctaſſe & pœna affeciſſe dicitur, quòd coram filia laſciuos edidiſſet verſus. Tum vt ſocij conſiliorum, magiſtríque & comites puero probatiſſimi darentur, qui acuerent iuuentutem ad ſtudia & bonas artes. Nam prauis impulſoribus multos degeneráſſe compertum eſt. Quod etiam à Græcis ſummo ſtudio ſeruatum meminimus, vt dum puerilis ætas prona eſſet ad vitia, magiſtros adhiberent probatiſſimos, magnæ & expertę virtutis, quorum conuictu & domeſticis diſciplinis exempliſque formarentur. Sic Achilles Chirona & Phœni-

Laconicæ nutrices.

Germani.

Græci.

Romani pueros bulla donabant & prætexta.

Bulla qualis, & quorum inſigne.

Lorum quorum inſigne fuerit.

Educatio.

Exempla parentum coram pueris.

Cato cenſor.

Hieron.

Magiſtri & conſortia puerorum.

cem, Agamemnon Neſtorem, Hector Polydamanta, Telemachus Menelaũ, Alexander Ariſtotelẽ, Antigonus Zenonem, atq; alij vitæ magiſtros habuêre nõ pœnitendos: ſicut Auguſtus Appollodorum Pergamenum, Tiberius Theodorum Gadareum, Homerus Prognopidẽ, Virgilius Silonem,

Carbilius primus ludimagiſter Romæ.

Cicero Diodorũ, qui illos egregiis artibus inſtructos ad bonam frugem prouexêre: quorũ doctrina, integritate & fide, magni poſtea viri euaſêre. Primus enim Carbilius proditur, qui iuuẽtuti Romæ ludũ aperuit: eius Carbilij libertus, qui vxorem repudiauit primus.

Cato Cenſorius filium inſtruxit.

Cato verò Cenſorius tam ſanctè filium edocuit, vt non alium quæſiuerit magiſtrum: ſed ſe ipſum quia pater erat, filiis exhibuerit præceptorem.

Aug. Octauius filios aſcititios edocuit.

Auguſtus quoq; Octauius, Caium & Lucium, quos ſibi filios aſciuerat, non alterius, ſed ſua ipſius doctrina imbuit: itaque literas & natare illos ſcientiſſimè docuit.

Virgines ludum literarium adibant.

Vtq; in ludum literarium non ſolùm ingenui pueri, ſed & virgines nondum adultæ, literis & bonis diſciplinis formandæ ventitarent. Eligebatúrq; aliqua matrona inſignis, ſpectatæ virtutis, toto generi propinqua, aut vir grauiſſimæ diſciplinæ, cuius

Ordo inſtituendi in literis apud Romanos. Quo inſtrumẽto vapularunt negligentiores.

ſanctitate & moribus tota familia & infantilis cognatio bonarum artium cupiens imbueretur. Apud eúmque in domo honeſtiſſima Hetruſcas primùm literas, mox Græcas, & haud multò pòſt circumſcriptas ſententias, quas chrias Græci vocant, ediſcebant: deinde ſtudia liberalia, & animi cultum. A quibus ſi quid eſſet offenſum: prætextati anguillarum tergore, pueri ferula, à parentibus verò leuiorib. flagris vel plagis, aut puerili verbere plectebantur, quibus exciti diſciplinis, ad virtutem vegetabant animos corporáque.

Thurij Græci.

Stipendia profeſſoribus conſtituta.

Quod apud Thurios & omnem ferè Græciam lege cauebatur, vt pueris cùm primùm adoleſcerent, magiſtros ſtudiorum doctos ætate & vſu, in primo tyrocinio publica impenſa præficerent.

Thuſci. Maſſilienſes. Iberi. Sertorius. Alexander.

Vtque plures vnius curæ & diſciplinæ mandarentur, qui magiſter eſſet & comes, ſicut de Thuſcis & Maſſilienſibus traditur. Idem apud Iberos Sertorius fecit, vt magiſtris ſcientiſſimis, qui artes docerent liberales, ingenuóſque educarent, ſtipendium de publico daret. Alexander Macedo multis millibus puerorum ex Perſide magiſtros dedit, qui Græca inſtituta, mores, militarémque diſciplinam præciperent.

Veſpaſianus. Antoninus Pius. Traianus.

Quod de Veſpaſiano proditum eſt, vt Græcis Latiníſque Rhetoribus annua centena daret: & de Antonino Pio, qui Rhetoribus per omnes prouincias annua ſalaria conſtituit. Traianus quoque adoleſcentes ad

quin

quinq; millia bonæ indolis, ex omni imperio ſelectos publicè ali: & parentis affectu paribus diſciplinis erudiri curauit, ex præcepto Lycurgi, qui ingenuis adoleſcentibus virum præeſſe voluit peritum ac vigilãtem, ex his qui ſummi eliguntur magiſtratus, quem *pædonomum* nuncupauit. Perſarum verò pueri non literas, quemadmodum conſuetudo fert, ſed iuſtũ ab iniquo ſecernere, & qua pœna improbus homo dignus, qui pace vel bello bonus, & quæ ſit turpis & honeſti diſtinctio, in ſcholis ediſcebant. Ægyptij Geometriam & Arithmeticam, puerum verò regium magicas artes edocebant in primis, tanquam ſtudia ſanctiora. Ea enim erat diuinorum ſcientia, qua imbui regum filios voluêre, quoniam ad magnæ fortunæ cultum ingenia excitaret. Qui mos Perſarum regum frequens fuit, vt magicis artibus imbuerentur. Spartanæ verò virgines nondum adultæ, in diſcorum iactu, curſibus & palæſtra exercentur omnes nudæ: quod ſtudiũ à Laconibus, qui ſummi palæſtritæ fuerunt, excolebantur inprimis: id quod Plato nõ improbauit, cenſuítque vt non modò puellæ, ſed & anus luctarẽtur cum viris, vt patientes laborum facilè res arduas ſubirent: quorum ſtudio in poſterum adeò affecti ſunt, vt gymnaſia & palæſtras, quib. tota Græcia dedita erat, ita occupâſſe animos tradant, vt pro fortibus militibus ſe bonos palæſtritas & athletas dici potiùs exoptarint. Apud Pythagoræos, diſcipuli licèt diſciplinis imbuantur bonis, illis tamen annis quinque obſtinato ſilentio tacendum erat: quippe primum rudimentum erat tacere & meditari. Cretẽſium pueros cogebant magiſtri inprimis leges mox deorum hymnos atq; egregia ducum facta modulatis vocibus mandare memoriæ. Apud Siginnos, qui Perſicè viuunt, quadrigas agitare, erat puellare ſtudium. Nondum enim adulta virgo quadrigas flectere & circumagere magna facilitate callebat: quibus hoc erat priuilegio datum, vt quem vellet ex iuuentute in virum diligere liceret. Tanta porrò Romanæ verecũdiæ obſeruatio & morum exempla fuêre, vt nec pater cum filio pubere, nec ſocer cum genero lauaret, nudóſque cõſpicere parentes, ducerent nefas. Hoc tamen ad memoriam inſigne eſt, quod quanuis pueri tam caſtigatæ diſciplinæ forent, vt omnis eſſet vita plena grauitatis: calculum tamen ediſcere, & cõputationibus dare operam, in vſu fuit Romæ non improbando, tanquam inde redundaret ingenij ratio exactiſſima. In quo id fuit animaduerſum ſolos Thraces ad

Pædonomus.
Perſæ.
Regum pueri apud Ægyptios.
Magica ars.
Reges Perſarum.
Spartanæ virgines.
Gymnaſia. palæſtræ.
Græci.
Pythagoræorum diſcipulorum ſilentium.
Cretenſes.
Siginni.
Romanorum pudor.
Arithmeticam diſcebãt pueri Romani & quare.
Thracũ numerus.

Græcorum barbarorum. Albanorum. Meletidis ſtupiditas. Romani. Iones.

quatuor vſque numerare didiciſſe, Græcos & barbaros ad decem, Albani verò vltra centum computare nō nouerunt. Mirúmque prodi, Meletidem adeò vecordem fuiſſe, vt vix toto ingenij captu ad quinque numerare diſceret. Veteres verò Romanorum vltrà centū millia numerare neſciuiſſe, multi aſſeuerant. Tum ſaltationis genera, & motus Ionicos Romanam iuuentutem ediſcere, quandóque in vſu fuiſſe. Siquidem Iones pſallendi normam, & molles ſaltus primi inueniſſe traduntur. Itaque ingenuos pueros, etiam ſenatorum filios, ſchola egreſſos, ad ludum ſaltatorium frequentes commeare, & cum crotalis, neruorúmque & tibiarum cantibus ad numerum certo motu pſallere, antiquæ diſciplinæ fuit. Quod apud Græcos, Perſas, atq; Indos, dignum laude & exquiſitæ artis fuiſſe, Homero teſte probatur, qui inter cætera ludicra liberalia, ſaltationem ponit. Quippe ſaltare habent Perſæ & equitare præcipuum. Lacedæmonij quoque ſaltationem tanquam ad bella vtilem, vt greſſu compoſito incederent, inter quotidianas diſciplinas habuêre. Et vt concinna fieret motio in congrediendis hoſtibus, pueri nudi ſaltare didicerunt. Quare Epaminundas & ſaltaſſe & cantaſſe dicitur probè. Quas etiam per genera & modos diſtinxêre: vt *podiſmus*, & *ſiphiſmus* modus, *comus* & *tetracomus* in hoſtium congreſſu fierent. *Aſcoliaſmus* verò Baccho dicatus erat, vbi in theatro ſuper vtres obunctos vno pede ſaltant: *Colabriſmus*, *Phalicus*, *Bactriaſmus*, Strobilus, Apocinus, & Apoſiſis, aliáque ſaltationum genera, diuerſo quæque geſtu & modo erant in quotidiano magis vſu frequentia. Ea tamen ſaltatio non vbique & paſſim, ſed in tempeſtiuo conuiuio deliciarum cauſa ſi quando præſtabatur, laudi fuit. Quippe cātus & ſaltatio, Homero teſte, conuiuij appendices ſunt, modeſta tamen, non impudens, qualis fuit Hippoclidis, qui apud Cliſthenem futurum ſocerum, dum intempeſtiuè ſaltat & geſticulatur, illum deſaltaſſe matrimonium Cliſthenes dixit. Appius quoque Claudius vir triumphalis, & Gabinius, M. Cæcilius & Licinius Craſſus optimè ſaltare gloriæ duxerunt: ſicut fidibus ſonare. Diſcebant enim fidibus antiqui apud magiſtros & artifices: nam Decius Sylla optimè cantaſſe dicitur, & Cato Cenſorius ſimpliciter cantare, non ſeruile duxit opus. In tantúmque honoris culmen apud veteres Muſica proceſſit, vt illam ſacris & publicis cæremoniis adhiberent, cùm in deorum puluinaribus & epulis magiſtratuum fides præcinerent.

Ludus ſaltatorius. Perſæ. Lacedæmonij. Epaminūdas. Modi & ſaltandi genera. Hippoclidis deſaltatio. Fidibus diſcebant veteres. Muſicæ honos.

nerent.

nerent. Et apud Græcos iidem Muſici vates & ſapientes erant. Apud quos poſt cœnam circumferebatur lyra, quam cùm recuſaſſet Themiſtocles, eſt indoctior habitus. Cimónque & Epaminundas, quòd fidibus ſcirēt, antelati fuêre. Canebant enim veteres ad tibiam clarorum virorum laudes & virtutes, tametſi principibus hoc fuerit probro datum. Quare verbum Philippi fertur in Alexandrum, debere ipſum pudere, quòd tam pulchrè caneret. Et Pyrrhus, an Caphias vel Python melior Muſicus videretur, interrogatus, Polyperconta meliorem ducem reſpondiſſe fertur. Scipio tamen Æmylianus Romanæ iuuentuti, quòd in ludum hiſtrionum ingenui pueri venirent, & cum ſambuco & pſalterio canerent & pſallerent, & Cicero Gabinio conſulari ſtudium ſaltādi, vt probrum obiectauit, Domitianus quoque in cenſura ciuem Romanum ſenatu mouit, quòd choreis plùs nimio indulgeret. Id quod Ægyptiis ſenera fuit lege inhibitum, apud quos pueri nec palæſtræ vacant, nec Muſicæ. Quod de Alcibiade proditur, qui Muſicam tanquam ingenuo indignam, odio proſequutus fuit. Contrà Pythagoræi: nam tanti Muſicam fecêre, vt excitarentur ad lyram, & quietem capturi, ſono inuitarentur. Inter puerilia verò rudimenta, haſtilia iacere, ſudem torquere, equum agitare, arma tractare, Romanæ iuuentutis peculiare fuit. Cur autem citiùs fœminis, ſeriùs verò maſculis inderent nomina, credo propterea viſum, quia fœminas citò pubertatem aſſequi compertum eſt. Ideo veteri lege cauetur, vt mulieres duodecimo, mares verò quarto decimo anno ætatis pubertatem aſſequi cenſerentur. Eo enim tempore iura publica maſculis pubertatem definiêre.

Lyra poſt cœnam. *Themiſtocles.* *Cimon.* *Epaminūdas.* *Muſica vituperata à quibus.* *Muſica laudata.* *Exercitamēta puerorū. Fœminis cur citiùs quàm maſculis inderentur nomina.*

An inter auguria ſternutamenta ſint, & offenſiones pedum, & quæ illorum prædictio fuerit.

CAP. XXVI.

Eſſe inter auguria ſternutamenta & offenſiones pedum, in naturali hiſtoria Plinius notauit, quæ ſymbola dicta ſunt. Pleriq; contrà: nam ſternutamenta non facere auſpicium cenſent: ſed quum captatis auguriis, ſuperueniunt: illa rata facere, ſiue boni prænuncia ſint, ſiue mali: qualiáque prædicta, præuiſáque fuerant, affirmare & probare ſermonis veritatem putauerunt: Homeri exemplo, qui Penelope malum procis futurum ab Vlyſſe referente,

Telemachum facit ſternutâſſe. Et Xenophonte ad milites concionante,ſub idem tempus ſternutans quidam,omen fecit feliciſſimũ, ita vt totius dux militiæ crearetur.Themiſtocle verò ad aras ſacrificante, à dextra ſternutans homo, auguriũ fecit, quo præcipui captiui immolarentur.Hippiæ quoq; dum ſternutat excuſſus dens,magnum augurium fecit calamitatis futuræ. Inde apud veteres vetuſta fuit religio in ſternutamentis bonum omẽ & ſalutem precari:quod Tiberium Cæſarem mirificè exegiſſe dicunt, vt ſi quid infandi dirique immineat, ea precatione & ſalute auertatur. Ariſtoteles autem, quòd è capite hominis tanquam ex arce ducunt originem, quæ pars diuiſa & ſanctior homini eſt, propterea prodeuntem inde ſpiritum, tanquam ſignum augurale & diuinum nũmen, nos venerari decere cenſuit. Ea quidem apud eos,qui iſta peruestigare adorti ſunt,mirę obſeruationis fuêre.Nam ſi eſſent matutina,nefanda ominari, & rei inceptandæ irritos conatus facere:ſi verò meridiana, firmiſſimi auſpicij eſſe,præcipuè à dextris,arbitrati ſunt.Sępe tamen ſymbolum veritatis,& prognoſticum liberationis facere ab inſidiarum metu, voluêre. Fuítq; animaduerſum, inter epulas medio accubitu,ſternutamento reuocari ferculum:ſi non poſtea guſtetur aliquid,inter dira, & certiſſimo exitio haberi. Sed tametſi de ſternutamento variata opinio ſit,offenſiones tamen pedum infauſti ſemper ominis fuiſſe, ac portenti & prodigij mali, vulgò proditũ eſt.C.Gracchus qua die ciuili ſeditione oppreſſus fuit, domo egrediens, ita pede limen offendit, vt non parua vis ſanguinis efflueret. Neroni quoque in expeditionem Alexandriam profecturo, lacinia ſurgenti adhæſit. Craſſi etiam filius contra Parthos proditurus in aciem, ita pedẽ offendit, vt humi proſtratus concideret: quos omnes vehementi diſcrimine & immani ſtrage oppreſſos, atque indigniſſimam fortunam expertos ſatis conſtat.Paténtque abundè exempla, quæ ſingula exequi longum eſſet.Illud tamen annotare ſuccurrit,adeò Romanos olim in magnis minimíſq; rebus auſpiciorũ euentus atque omina obſeruare ſolitos,vt ab inceptandis proſequendíſque negotiis leui ſuſpicione auguriorum, velut triſtia portenderent,& magna infortunia facerent, auocarentur. Nec modò auſpicia, ſed ſacrificia, ludóſque ſolennes ita obſeruarunt, vt ob minimas ſæpe cauſas illos inſtaurarent & reficerent. Sacrorum verò cæremonias tam ſanctè coluerunt, vt ex leui offenſione idem ſacrificium trigeſies

Salutem precari in ſternutamentis.

Obſeruatio ominis ex ſternutatione.

Omen ex pedum offenſione.

geſies inſtauratum,& denuò ac ſæpius procuratum fuerit.

Quæ poteſtas Proconſulis foret, quive erant Proconſules,& an idem iuris quod conſules, haberent.

CAP. XXVII.

QVoties inſtantibus curis mihi animus laxatus fuit, ſæpenumero quæſiui, quæ poteſtas Proconſulum foret, illorum quibus finito conſulatu, prorogatum eſſet imperium. Et dum quæro, ab autoribus traditum memoratúmque inueni, quòd vbi finito magiſtratu annuo, non expediret conſulem prouincia decedere: illi, ne ſine honore eſſet, imperium ſæpe prorogari, vt eam prouinciam Proconſul non vt conſul adminiſtraret. Continuabat prorogabátque illi ſenatus imperium, nonnunquam populus ſine ſenatu, ex autoritate tribunorum plebis. Nam ſi in decernenda prouincia ſenatus aduerſaretur, tribunus ad populum ferebat, plebſque ſciſcebat, & ex ſcitu plebis & ſuffragatione populi proconſulatum decernebat:ídque quod à populo ſcitum erat, ratum firmúmque manebat. His ergo à populo vel ſenatu prorogabatur ſæpe imperium ad ſex menſes, modò ad annum, aut donec debellati hoſtes, vel reuocati à ſenatu forent, prout ex Repub. eſſe videbatur. Publius enim Philo conſul narratur primus cui prorogatum imperium fuiſſet, & ex eo proconſulare officium cœpit pro munere dari. Scipioni deinde Aphricano in Aphricam profecto, ne finito conſulatu incommodo Reipub. prouincia decederet, imperium conſulare, donec debellatum eſſet, prorogatum fuit. Nonnunquam ſtantibus conſulibus ſi qui in prouincia tumultus aut motus orirentur, pluréſque prouinciæ oporteret præeſſe, nouos proconſules ſenatus, nunc iiſdem, nunc aliis decretis prouinciis creauit, ipſiſque plerúnque legiones & exercitus commiſit & mandauit: poterátque non modò conſuli, ſed prætori proconſulare munus dari: ſicut exemplis pluribus extat. Sempronio enim Graccho, & Q.F.Maximo Coss. quum Hannibal Italiam omni clade belli peruaſtâſſet, Claudius Marcellus ex prætore proconſul deſignatus vires Hannibalis multis præliis ita fregit & comminuit, vt facilè vinci poſſe documentum daret. Quin & illud animaduerſum eſt, eaſdem legiones atque exercitus, quibus antea conſules præfuiſſent, ipſis proconſulibus prorogato imperio demandari, vel nouos comparari contra repentinos motus, quibus

Proconſul.

quibus hoſtibus obuiam ire, & magnis opibus rem gerere poſſent. Habebátque proconſul proconſulatus inſignia eadem, quæ & conſulatus. Nam & lictores, faſces, ſecures, prætextam, curulémque ſellam in prouincia ſibi decreta velut conſul retinebat, quibus inſignibus pro imperij Maieſtate, próq; ſplendore dignitatis conſpicuus erat: niſi eam adiret prouinciam, in qua conſul præſens foret, aut è prouincia decedens Romã aduentaret. Tunc enim finito honore, ſine imperio aut inſignibus erat. Proconſuli enim portam Romæ ingreſſo minuebatur honor, priuatúſque & ſine imperio cenſebatur. Neque enim proconſulẽ habere imperium, vbi vnà eſſet conſul, conſentaneum erat, niſi par illi imperium delegatum fuiſſet. Tunc enim & conſularia ornamenta & poteſtas vtrique erat par. Hoc tamen intererat, quòd proconſules & proprætores auſpicia non habebant: quippe inauſpicati erant, quum conſules prætoréſque auſpicia haberent maxima. Si tamen conſul in prouinciam veniret, in qua proconſul degeret: ipſe cum lictoribus & faſcibus conſuli obuiam ire, & velut priuatus equo deſcendere, & obſequium præbere debebat. Quòd verò æquatum imperium proconſuli vnà cum conſule fuerit, pluribus patet exemplis. Nam & cum T. Claudio conſule, qui Aphricã prouinciam ſortitus erat, P. Cornelij Scipionis qui illam proconſul adminiſtrabat, ęquatũ imperium fuit: & quũ vrbs ab Hannibale admotis hoſtiliter legionibus permeretur, metúſque de ſumma rerum eſſet, Q. Fuluium proconſulem Capua profectum, ne ei minueretur imperium, quòd vrbem iniſſet, exęquato cum conſulibus imperio, vrbi præfuiſſe legimus. In vrbem tamen reuerſus proconſul, poterat abſentibus conſulibus eorum vices gerere, vrbi præeſſe, ſenatũ habere, comitia futuris conſulibus indicere, & ſi in prouincia ſibi decreta quid triumpho dignum geſſerat, etiam de victis hoſtibus triumphare. P. Philo proconſul, & cui prorogatum imperium ſæpe fuit, Græcis in Campania debellatis, qui rupto imperio deſciuerant, de Palæpolitanis ſimul & Græcis triumphum egit. Et Seruilius proconſul de Cilicibus & Iſauris, quòd indomita ingenia debellâſſet, triumphâſſe fertur, tametſi proconſulem non gerere magiſtratum legitimum, & ideo triumphare minimè poſſe, pleríque aſſeuerent. Fuit tamen animaduerſum, proconſulem ſine prouincia nonnunquam, vt milites in officio haberet, & obſequentes imperio, à ſenatu creatum exercitui præfuiſſe. Qui etiam

Proconſulum inſignia.

Proconſul & proprætor auſpicia non habebant.

Aequatum imperium proconſuli cum conſule.

Proconſulum poteſtas in vrbe conſulibus abſentibus.

Proconſulum triumphus.

Proconſul ſine prouincia.

etiam Legatum & Quæſtorem, quorum conſilio niti quibúſque adiutoribus & miniſtris tam in adminiſtranda prouincia, quàm gerendo bello vti poſſet, ſicut conſul, habebat. Illud etiam non præterierim proconſuli ſex tantummodo faſcium inſignia præire, apud nonnullos ſcriptis mandatum fuiſſe: licèt alij duodecim faſces, lictoréſque & eadem inſignia honorum proconſuli ſicut cõſuli apparere argumentis aſſeuerent. Quæ quidem inſignia ſtatim atque vrbem ingreſſus eſt, proconſul accipit: contentioſam verò iuriſdictionem, niſi in decreta prouincia non exercet: voluntariam autem, vbique. Quippe manumitti apud eos tam liberi quàm ſerui vbiq; poſſunt: apud legatũ verò proconſulis, non poſſunt. Hoc tamen intereſt, quòd proconſul in decreta ſtatutáque ſibi prouincia ius tantùm dicit: conſul verò, etiam extra prouinciam & vbíque dicit: quódque ante ſucceſſoris aduentum, legatum dimittere non decebat proconſulem: id enim lege Iulia repetundarum vetabatur. Fuitque memoriæ proditum, non conſulibus modò prorogato imperio, vltra tempus finiti honoris, proconſularem iuriſdictionem fuiſſe: ſed & conſulem deſignatum ante conſulatum proconſulare imperium geſſiſſe. Siquidem Nero Cęſar, & alij deſignati conſules ante initum honorem ſæpe proconſulare imperium geſsêre: & pętores prætura functi, & quæſtores poſt quæſturæ munus ex ſenatus decreto prouinciæ præfuêre vltra præſcriptum, qui non prætores, aut quæſtores, ſed proprætores proquæſtoréſque dicti nominatíque ſunt. Eundémque proprætorem & conſulis legatum fuiſſe ſimul, proquæſtorémq; conſulis pro prætore prouinciæ præfuiſſe, ibíque inſignia pretoria, aut quęſtoria habuiſſa, multiplici exemplo probatum eſt. Illud quoq; admonitu non inutile duxerim, quaſdã prouincias proconſulares fuiſſe, ad quas ſoli mittebantur proconſules, quaſdam conſulares, nonnullas præſidiales, pleráſque prætorias, quibus conſules præſides, prætoréſque præfecti erant. Nam Carthago proconſularis erat prouincia. Numidia, Libya, & Aſia citra Taurum, & Cyrenæ, conſulares. Tripolis, & vtraque Mauritania, atque Ægyptus, ſub præſidibus fuêre, Cyprus, Iberia, Sardinia, Sicilia; Illyricus, Achaia, Creta, & Bythinia, prætoriæ. Sardiniam & Corſicam, olim prætorias, poſtea ſub præſidibus fuiſſe comperimus. Soli verò Maſſilienſes & Nemauſenſes ob onere prouincialis prætoriæ feruntur immunes. Cúmque omnis Hiſpania in ſex prouincias diuidatur,

Faſces proconſuli ſex tantùm.

l. 1. & 2. ff. de off. proc. & lega. & l. obſeruare. eod. tit.

Conſul in quo à proconſule differat.

Proprætores.

Proquæſtores.

Prouinciæ procõſulares, præſidiales & prætoriæ.

Hiſpania prouincia. diuidatur, ex his Bœthica & Luſitania conſulares fuerunt, reliquæ ſub præſidibus. Ea verò in quatuor conuentus diuiſa fuit, in quibus dabantur iura: Gaditanum, Cordubenſem, Actiſatanum, Hiſpalenſem. Luſitania verò in Emeritenſem, Pacenſem & Scalobitanum. *Norici & Pannonij.* Norici & Pannonij in quatuor prouincias Valeriam, Sueuiam, Dalmaticam, & Meſiam. *Cappadocia.* Cappadocia in decem preturas, poſtea in ſatrapeas *Armenia.* diuiſa fuit. Armeniæ magna pars in duodecim gubernationes. *Chatramotitæ.* Catramotitæ qui iuxta ſinum Arabicum incolunt, in quatuor monades. *Paphlagonia.* Paphlagonia in tetrarchias, *Myſia.* Myſia in adminiſtrationes, Ægyptus in præfecturas & regiones, *Syria.* Syria in toparchias, *Troas.* Thracia in ſtrategeas, Troas in nouem principatus. *Indi.* Indi in ſex quinterniones, ſingulas præfecturas diuiſêre. Nonnulli in ſatrapeas, ſicut Laodiceam. Alij in ethmarchias, multi in tribus, pleríque in claſſes aut centurias partiti fuêre. *Gallia.* Gallia, *Aquitania.* Aquitania, & *Britannia.* Britannia prouinciæ decem & octo numerantur, ad quas præſides mittebantur, quas Cæſar in prouinciæ formam redegit primus. *Macedonia.* Macedonia ſeptem prouincias habuit, *Illyrici.* totidem Illyricus, *Thracia.* Thracia ſex. Auguſtus Galliam & Ægyptum, Claudius Cappadociam, Cæſar Archelao vita functo, maiorem Cappadociam Romanorum prouincias fecit. Proditur tamẽ Ciaxares primus Aſiæ populos in prouincias diſtribuiſſe, & in ſuum quemquem ordinem diſtinxiſſe, haſtatos, ſagittarios, & equites. Nero Cæſar pontum Polemoniacum & Alpes Boctias, Polemone rege vita functo, prouincias fecit: & nationes Alpiũ maritimas in ius Latij tranſtulit. Fertur verò de *Cappadoces libertatem deprecati.* Cappadocia mirum, quòd cùm liberi eſſent libertatẽ à Romanis deprecati ſunt: aſſerentes illam ſe ferre non poſſe, & ſub regibus eſſe maluêre. Veſpaſianus Achaiã, Lyciã, Thraciã, Ciliciã, Comagenem, Rhodũ, Byzantiũ, & Samũ libertate adépta prouincias fecit: Traianus Daciã, Meſopotamiã, Aſſyriam, Arabiam, & Armeniam. Fuítq; hæc dignitas apud Romanos in vſu freqũes, maximíq; ſplendoris: donec tem- *Proconſulum dignitas quãdo deſiit.* poris interuallo, poſt Hadrianum Imperatorem, & ordo & honor proconſularis deſiêre. Siquidem M. Antonius Imperator prouincias ex proconſularibus conſulares aut prætorias pro belli neceſſitate fecit: ipſe verò Auguſtus pacatas imperij prouincias & ab hoſtili tumultu ocioſas, populo Romano regendas dedit, ſibíque tumultuantes & operoſas, aut hoſtium incurſionibus inquietas deſumpſit: ad quas modò proconſules, præſides aut præfectos cum imperio,

modò

modò præſidia & exercitus, nonnunquam legiones & auxilia deſtinauit. Tyberius quoque Achaiam & Macedoniam onera deprecantes proconſulari imperio exemit, ſibíque illas regendas aſciuit.

Licere vti accuſatiuo caſu nonnunquam in verbis localibus, contra regulas Grammaticorum.

CAP. XXVIII.

ADhibitus ſum in concilium, magis quàm in concilio, & in cauſam deſcendi potiùs, quàm in cauſa, dici cùm frequentiùs tum ornatiùs, ſæpenumero videmus: fúitque hic ſermo veteribus non frequens modò, ſed concinnus & elegans. Titus Liuius de Macedonico bello: *Si ex quo traiecimus in Græciam, adhibitus eſſem in concilium.* Idem: *Si ſemel, inquit, in cauſam deſcenderit, nihil integrum futurum ſit.* Et alibi: *In euẽtum eius vrbis poſitum, ſperni ab vniuerſa gente Theſſalorum, aut timeri.* Et rurſus: *In qua conſilium dedi.* Et de Macedonico octauo: *In ædem Herculis ſignum ipſius dei poſitum, & ſeiuges equi.* Quem dicendi modum habuiſſe proprium & perpetuum auſim contendere. Quinetiam illud animaduertimus, vrbis localibus per accuſandi caſum eundem frequenter vſum: contráq; grammaticas regulas nouo exemplo multa vſurpaſſe, vbi minimè conuenire putaretur, quæ oratio à regula Latinitatis procul abeſſe viſa eſt: tamen rectè & probabiliter dici, in eáq; magnũ fuiſſe orationis ornatum, cuiuis patêre poteſt. Quippe de Macedonico bello: *Lucius Cornelius conſul,* inquit, *relicto ad exercitum Claudio legato, Romam venit.* Idem: *Quæ pro Chalcidenſibus ad Euripi fretum dicta erãt.* Cæſar commentario quinto: *Allobroges,* inquit, *crebrò ad Rhodanum diſpoſitis præſidiis.* Cicero ad Catonẽ: *Cùm ad Cibiſtra quinque dies eſſem commoratus.* & pleráq; quę frequenti lectione obuia ſunt, ex quibus ſatis exemplorum colligi poteſt: cùm in exercitu, in caſtris, in Cibiſtris, Grammatici omnes dicendum conſentirent. Quod tamen non ineleganter dici ſæpenumero videmus. Nam præter euphoniæ ſonum, qui aptior cõuenientiórq; fuit, cùm præpoſitionem *ad*, accuſandi caſui adiicimus, eius eam vim virtutémq; animaduertimus, vt propè locum rem agi, certiſſima obſeruatione deſignet, vt proximis modò autoritatibus oſtenſum eſt. Quod enim Cęſar ad Rhodanũ diſpoſita prędia habuit, aut Cicero ad Cibiſtra fuit commoratus, vel quod T. Liuius ad exercitum dicit legatum reliquiſſe: id ſi-

Verba localia cum accuſatiuo.

gnat, iuxta Rhodanum, exercitum vel Cibiſtra: vel per ſolœciſmi modum dici Grammatici volunt: & inprimis Diomedes, vt è cœlo deſcendere in terris. Aut quandam magis intentionem, ac vim, & penitus atq; altè fuiſſe penetratum in rem de qua agimus, exprimere contendimus, & tunc *in*, præpoſitio, accuſatiuo appoſita: expreſſiùs id ſignificauit, vt vt ſuperiore exordio & primis probatorum autoritatibus percéſuimus. Huius rei admonuit me liber obſeruationum Grãmatici cuiuſpiam, quæ in manus meas venêre, in quibus ita ſcriptum legimus: *In marmore inciſæ ſunt literæ, in gemma, in lapide, in ligno: non in marmor, gemmam, lapidem, vel lignum: contrà verò, in æs inciſas literas dicimus, nõ in ære:* cùm longè ſecus cõtra iſtius Grammatici opinionem, crebrò apud autores vſurpatũ inueniamus. Nam in lapide vel ligno, aut lapidem vel lignum, & in ære vel in æs inciſas literas paſſim dici licere, pluſculis exemplis apparet, maiorémque vim per accuſandi caſum exprimi & penitus atque altè fuiſſe penetratũ, demonſtrari. Plinius iunior ad Traianum: *Quæ vos*, inquit, *patres conſcripti, nequa interciperet obliuio, & in publica acta mittenda, & incidenda in ære cenſuiſtis.* Plinius item naturalis hiſtoriæ quarto & trigeſimo: *Vſus*, inquit, *æris ad perpetuitatem monumentorum iampridẽ tranſlatus eſt, tabulis æreis, in quibus publicæ cõſtitutiones inciduntur.* Cicero quoque 6. Ver. *Id non modò tunc ſcripſerunt*, inquit, *verùm etiam in ære inciſum nobis reliquerunt.* Ex quibus apparet, per accuſandi & auferendi caſum, in marmor & in æs, ac in marmore & ære inciſas eſſe literas, Latinè dici licere: ſed cùm accuſandi caſum ponimus, videri expreſſiùs atque altiùs rem fixam deſignari: quum verò ablatiuo vtimur, leniter & in ſuperficie, & non penetrari funditus ſignificari.

Laurentius Valla taxatus lib. 3. cap. 18.

Equeſtris ordo quando primùm cœptus fuit, quæq; ipſius ordinis poteſtas & officium atque inſignia fuerint.

CAP. XXIX.

REctè & condignè quidã exiſtimauerunt cùm duo ordines, plebis ſcilicet & ſenatorius, Romæ à principio editi fuiſſent: equeſtrem ordinem, qui medium teneret locum, poſtea adiici cœptum eſſe: quibus purpura, vt patriciis & ſenatoriis, vti non licebat: ius tamen annulorum aureorum, quo inſigni à plebe ſecernebantur, & medius ordo notabatur, publicè tributum ferunt. Quod quidem ius non equitibus modò tanquam bellicæ virtutis inſigne, ſed & ſenato

Ius annulorũ quibus initio conceſſum.

ſenatoribus & militiæ primoribus datum fuit. Is tamen ordo etſi ſenatorio minor, magnæ tamen amplitudinis vigoríſque habitus eſt: quippe erat auctus ampliſſimis honoribus,& ſenatorio penè par. Nam cùm à principio originum eiecto Tarquinio, & depulſo metu regio, in libertatem ſe vrbs vendicâſſet, Brutus primus ex equeſtri ordine ſenatum ſuppleuit, trecentóſque delegit ſenatores, quorum conſilio & autoritate niterentur. Lapſis deinde temporibus, Caius Gracchus Tiberij frater,& haud multò pòſt Liuius Druſus tribunus plebis vberiori compendio eum aliquando ordinem cum ſenatorio confundere decreuerunt: vtque plus dignitatis ferret, vt in ſenatum venire, & ſententiam dicere liceret, lege ſacrata, deinde plebiſcito ſanxerunt. Quibus etiam equitibus tributum eſt, vt tametſi à ſenatoribus in ſenatum allecti non eſſent, pro eo tamen quòd magiſtratus & honores geſſerant, in ſenatum venire,& ſuffragari, ac ſentētiæ ius habere poſſent, qui ſunt pedarij appellati. Quinetiã equites ſupra ſenatores extulerunt, & velut principes plerúnque antelati ſunt. Néve iudicia quæ penès ſenatores erant, illius tantùm ordinis forent, idem M. Liuius, vt æqua parte penès ſenatum & equeſtrem ordinem diuiderentur, legem promulgaſſe fertur: quæ diu ſancta & incorrupta manſit: quæ res magnarum ſæpe diſſenſionum & dimicationis pernicioſæ cauſa & ſeminarium fuit. Ipſæque decuriæ iudicum, quæ ex ordine equeſtri deligebantur, mox pluribus diſcretæ nominibus fuêre. Quippe alij tribuni æris, alij ſelecti, nonnulli appellati ſunt iudices: quibus poſtea * nongenti additi ab omnibus ſecreti: quibus ſcita ſuffragiorũ in comitiis cuſtodire negocium erat: qui tametſi iudicum, nõ equitum nomina ferrent, tamen equeſtris fuiſſe ordinis, & inter equites adnumerari, haud dubium eſt. Nanque & annulo, vt equites, vtebantur,& eadem habebant honoris inſignia, iiſdémq; fungebantur muneribus. Ad quos aliquem ex nouis ciuibus, & cui haud multo tempore ciuitas data eſſet, admitti non decebat, quia nefas duxêre ciuem nouitium inter equites adnumerari. Tametſi Hannibalis tempore, quo Italiam omni clade belli peruaſtabat, ius annulorum aureorum fuiſſe promiſcui vſus Plinius aſſeuerat. Hic etiam ordo quãdoque diuiſus in plures ſpecies fuit nominibus variis: ex quibus qui ampliori prærogatiua illuſtres erant, petræ cognomentum tulere, pleríque Fabiani, aliíq; aliq nomine cenſi. Denique Nero Cæſar

Amplitudo ordinis equeſtris.

Senatus ex equeſtri ordine à Bruto ſuppletus.

Senatores pedarij.

Equites antelati ſenatoribus.

Decuriæ iudicum varijs modis nominatæ.

** al. decem, Liu.*

Ius annulorũ promiſcuum.

Equeſter ordo diuiſus.

ordinem Auguſtanorum equitum inſtituit primus, reliquis per eum ordinibus offenſis, & ferè deſtitutis: quoque plus dignitatis ferrent, ſeruatum eſt, vt multæ prouinciæ per ſolos equites Romanos præſidum loco regerentur. Nam & Cappadociæ, & Ægypto, & aliis pluribus diu equites Romani præfuêre. Inter quas Ægyptus hoc proprium tulit & peculiare, vt ad eam nemo ſenatorij, ſed equeſtris tantùm ordinis præſes accederet: quorum decreta diuus Auguſtus perinde haberi iuſſit, ac ſi Romæ magiſtratus, aut reges, conſules, prætoréſve illa cenſuiſſent. Cúmq; Imperatores ius populo dicerent, fuit conſtitutum, vt equites cum ſenatorib. vnà diiudicandis cauſis cõſilio adeſſent: ita vt eorum arbitratu iura & cõtrouerſias diffinirent. Tantíq; ſplendoris fuêre, vt præfecturam prætorij ampliſſimũ munus continua ſerie ad Titũ vſq; ab ordine equeſtri adminiſtratam legamus: quinetiam res Cæſarũ & negocia procurare, iam diu equeſtris nobilitas cẽſebatur. Et quum defluxis morib. equites Romani magno abuſu pantomimis aggregarẽtur, illorúmq; latera cingerent, Tiberius Cæſar equeſtrẽ ſplendorem illorum contagio pollui arbitratus, ne equites Romani prodeuntes eorum latera tegerent, edicto vetuit. Tametſi legamus Auguſti tempore equites Romanos ad ſcenicas operas prodiiſſe, & Neronẽ equites, vt operas arenæ promitterent, præmiis donísq; adegiſſe. Contra verò Caligulam: nam equeſtrem ordinem, vt ſcenæ deuotum, aſſiduè proſcidit, & conuiciis affecit. Cœpítq; mox in ſenatuſconſultis poſt populum Romanum equeſter ordo adiici, ita vt ſenatus populúſq; Romanus & equeſter ordo, publica decreta edictáque teſtarentur. Eóque dignationis ordo proceſſit, vt Mœcenas equeſtri gradu velut ampliſſimo faſtigio contentus, ad ſenatorium tranſire nõ curârit. Cui poſtea ſequuti Cæſares, laticlauum diſtinctum tamen à ſenatorio, velut honoris ornamentum tradidêre. Cautúmq; fuit, ne quis huic ordini aſciſceretur, néve ius annulorum aureorum daretur, niſi ipſe ingenuus, pater & auus ingenui forent, cuíque ſeſtertia quadringẽta, quod Peculium equeſtre habitum eſt, cenſus fuiſſet: quod etiam Tiberij edicto cauebatur. Fuêre qui crederent, auri ornamenta fœminis medium quandoq; ordinem feciſſe, ſtoláſque à plebeiis diuiſiſſe, vt ſicut annulus equitibus, ita auri cultus fœminis medium ordinem deſignaret. Apud Romanos verò flos ordinis equeſtris Fabius Rutilianus inter ornatiſſimos fuiſſe proditur,

Equites degenerarunt.

Laticlauus.

Quadringẽta ſeſtertia peculium equeſt.

Fœminis auri ornamenta, quod equitibus annuli.

Fabius Rutilianus.

proditur, qui magiſter equitum cum papyrio Curſore aduersùs Samnites militauit. Quo tempore perpetuo ſenatuſconſulto cautũ fuit, ne cui pater, auus, aut maritus eques Romanus fuiſſet, quæſtum ſui corporis faceret, aut indignis artibus ſe pollueret. Et tametſi publicani anteà huic ordini aſciti eſſent (ſiquidem principes equeſtris ordinis olim publicani fuere: flóſque equitum Romanorum, publicanorum ordine continebatur) poſtea deprauatis moribus, paulatim mancipes & ſcribæ pro concione ab Imperatoribus, velut præcipuo munere, aureis annulis donari cœpêre. Deinde libertinos hoc iure donari, & ordini aduocari cœptum. Fuêre enim mancipes, qui pręrogatiuam inter publicanos habebant. Qui verò vectigalia redimebant, publicani dicti. Demum viliſſima mancipia, ſeruitute exempta, in hunc ordinem aſciſcere, & equeſtri dignitate ac prætoriis ornamentis honeſtare, vſus inualuit. In qua reſeruatum eſt, vt ſublatis explóſiſque veteribus nominibus, quos ad equeſtrem ſplendorem aduocabant, ingenuorum veterúmq; Romanorum nominibus nuncuparent, ne quid nota nominis obſoleti collato honori officeret. Apud Chalcidenſes verò tanta ratio peculij habita eſt, vt qui eſſent locupletes, equitum nomina ferrent. Cretenſes quoque equitum ordinem, & vetuſtate & dignitate longè præcipuum, in magno precio habuêre. Achęis equeſter honor velut pręcipuo ſemper munere præcelluit: ſicut Germanis qui Bataui dicuntur. Et Capuæ equitibus plerúnque eſt honos habitus, quibus ciuitas data eſt, quòd bello Latino à Romanis non deſciuiſſent. Maximę verò celebritatis apud Gaditanos hic ordo fuiſſe traditur. Siquidem vno cenſu quadringenti Gaditani bello egregij huius ordinis cenſi traduntur. Qui etiam numerus in equeſtri dignitate Patauij fuiſſe proditus eſt. Illud tamen præcipiendum non negauerim, non cuicúnq; militi annulos aureos paſſim deferre licuiſſe: quia niſi ex primoribus militũ, aut re magna & æſtimatione forent, aut præfectus, centurio, decurio, aut tribunus, exercitui præeſſent, vel à principe aut prætore aureo annulo donati fuiſſent, illis impunè vti non licebat. Ferreo enim militibus paſſim vti permittitur. Quem morem Perſæ vſurpârunt, quibus neque aurum zonámve, aut moniſe, neq; annulum niſi regis munere collatũ, deferre licet. Poſt temporum verò interualla non modò annuli aurei, ſed diuerſi generis munera velut ampla precia, militibus dari cœ-

Publicani equeſtris ordinis. *Plura cap. 19. huius libri.* *Mancipes.* *Publicani.* *Nominis mutatio.* *Chalcidenſes.* *Achæi.* *Germani.* *Capuenſes.* *Gaditani.* *Patauienſes.* *Quibus militibus annulos aureos geſtare conceſſum.* *Perſæ.*

pere. Quippe Aurelianus Imperator gregariis militibus, vt per omne tempus militiæ fibulas haberent aureas, priuilegium dedit. Seuerus vltra aureos annulos, etiam domeſticas concubinas largitus fuit: quibus delinimentis militum animos emolliuit & eneruauit. Apud Macedones chlamys & apex aureus munera regia fuêre. Sertorius pictas chlamydes militi dona impartiuit. Alexãder Macedo vſũ Perſicæ ſtolę. Vetuſto tamen more in Romanis legionibus ſolis tribunis aureas fibulas habere: gregario verò, aut manipulari, balteos aut phaleras argento decoras ferre permittitur. Fertúrque Iulius Cæſar milites tam cultos habuiſſe, vt etiam auro & argento politis armis ornaret. Tametſi Brutus in Philippis tribunis fibulas aureas, vt probrum obiectauit. Non ſic Spartacus, qui dum contra Romanos molitur arma, omnem auri argentíq; vſum militi interdixit. Præ cæteris Fabricius cenſor tantæ abſtinentiæ, & tam caſtigatæ diſciplinæ fuit, vt ſummos duces plus quàm pateram & ſalinum ex argento in caſtris habere, edicto inhibuerit: Et Peſcennius Niger tantæ ſeueritatis, vt ſummoto omni argento in vaſis ligneis milites veſci iuſſerit. Contrà verò de Antiocho proditum eſt, qui tam prodigæ luxuriæ exercitum duxit, vt præter fræna & monilia, phaleras & armillas atque ephippia, galeas & arma, etiam clauos aureos crepidis ſubiectos, & argentea vaſa ad ſpurciſſimos vſus, reliquámque ſupellectilem ex argento auróq; intertextam, militibus ferre permiſerit.

Macedonum regum munera.

Fibulæ aureæ.

Iulij prodigalitas.

Bruti, Spartaci, Fabricij, & Peſcennij frugalitas.

Antiochi luxus.

Quid ſit charta opiſthographa apud Iureconſultos, de qua Vlpianus mentionem fecit, & quot chartarum genera fuerint, & quid ciſiarius apud eundem Vlpianum.

CAP. XXX.

QVidam inter cauſidicos patronus diſertiſſimus, & in literis non poſtremi nominis, adiuit me, atque alterum, cum quo in foro deambulabam, Iuriſperitum hominem paruæ æſtimationis, virum natura triſti admodum & recondita, cuius nomen libens prætereo, ne quem videar inceſſere: & petiit ab eo edoceri, quid ſibi vellet Vlpianus de bonorũ poſſeſſione ſecundùm tabulas: vbi inquit, chartæ appellationem etiam ad nouam chartam referri, & ad deletitiam: proinde, ſi in opiſthographo quiſpiam teſtatus ſit, poſſe hinc peti bonorum poſſeſſionem. Quid eſſet

l. Charta. ff. de bonor. poſſ. ſecun. tab.

opiſtho

opiſthographum, ſignificari ſibi poſtulabat. Cúmque ille reſpondere cunctaretur, & incertus animo fluctuaret, putarè ſe nihilominus dixit, ex interpretis authoritate *opiſthographam* dici chartam, in qua deſcriptæ impenſæ ad calculos referuntur, vnà cum tributis & debitis: afferens quandam verbi deriuationem deridiculam, & alia nugalia, quæ cùm ſint perſpicuæ falſitatis, referre non neceſſe habeo. Nec multò pòſt, quæſtione depoſita, cùm ad alios ſermones diuertiſſet, quaſi tacita confeſſione victus, non ſine pudore digreſſus eſt. Quo digreſſo, quid ego ſentirem de opiſthographo, petiit à me ille ſeriò explanari. Dixi ego ſatis liquere, verbi originem è Græco deductam, & quantum aſſequi poteram, *opiſthographam* dici chartam, quæ vtraque facie & diuerſo latere ſcripturæ admouebatur, hoc eſt, intus & à tergo: quæ plerúnque non ſpecie libelli erat ſed voluminis inſtar torquebatur, quo more priſci ſcripta edidiſſe feruntur, deductum nomen ἀπὸ τοῦ ὄπισθεν, quod poſt & retro ſignificat, καὶ γραφὴ quod eſt ſcriptura. Qui igitur tam à facie quàm à tergo ſcripta exarabant, in opiſthographo ſcripſiſſe ferebantur. Plinius iunior: Electorum commentarios centum ſexaginta mihi reliquit opiſthographos, hoc eſt, etiam à tergo ſcriptos. Vnde morbum opiſthothonicum dici volunt illorum, qui ceruicem retro flexam habuêre: ſicut opiſthocomæ, qui comas retrò ferre conſueuêre, qualis Hectoris coma dicitur fuiſſe. Fuere enim apud veteres chartarum diuerſa genera. Nam & ſyngrapha, & opiſthographa edebantur ſcripta. Syngrapha enim vno, opiſthographa vtroque exarantur latere. Quod verò teſtatoris manu ſcriptum erat, holographum, quod priuatim, chirographum: quod autem quiſque ſua manu ſcripſit, autographum. Præter quæ fuit hieratica ex biblo in Ægypto frequens, ſacris tantùm voluminibus dicata. Hæ fuêre à principio ex cortice platani, fraxini, aceris, populi albæ: item fagi & vlmi, aut (ſicut Vlpianus cenſuit) ex tilia, philyra, & papyro. Liber enim, interior pars eſt corticis quæ ligno cohæret, in quo ante vſum chartarum exarabantur ſcripta, vel in palmarum foliis, vt Plinius notat. Fuítque antiquiſſimi moris, publica monumenta plumbeis voluminibus: priuata autem linteis deſcribi: in quibus nonnunquam publica. In papyro autem perrarò publica, frequentiùs priuata edebantur. Is enim in paluſtribus Ægypti frequens erat, qui intextus farina glutinabatur.

Ophiſthographum.

ὀπισθοτονικὸν πάθος.

Opiſthocomæ.

Chartarum genera.

Syngrapha.

Holographū.

Cherographū.

Hieratica.

Autographū.

Papyrus.

Liber.

l. librorum. ff. de leg. 3.

Tabellæ ceree. Erant quoque tabellæ cera illitæ,in quibus monumenta literis nonnunquam mandari legimus, aliquando duplices, plerúnque triplices,aut quintuplices colore diuerſæ. Nam & luteæ erant,virides,croceæ, purpureæ.In triplicibus epiſtolas,in quincuplicibus honores & magiſtratus: in duplicibus ſi quid eſſet arcanum & ſubticendum, interioréſque animi notas magis adnotabant. *Philyra.* Philyram verò corticem eſſe tiliæ Græci aſſeuerant,in qua notas verborum & ſenſa mandari literis ſæpe proditum eſt. *Chartæ hœdinæ.* Poſt quas chartæ hœdinæ(quas pergamenas vocant)fuêre, Pergami vrbe Troadis primùm inuentæ: vbi quum Attalus & Eumenes imperitarent, nobilem illam omnium ſermone celebratam bibliothecam, conquiſitis vndique exemplaribus, hœdinis chartis conſtruxiſſe feruntur. *Attali & Eumenis bibliotheca.* Nam aliam Ptolemæus Philadelphus, plus ducentorũ millium voluminum in Alexandria diſpoſuit. *Ptole. bibliotheca.* Quam M.Antonium Cleopatræ largitum fuiſſe, nonnulli ad primum duraſſe bellum cum Auguſto, aſſeuerant:quæ mox incendio abſumpta fuit. Romæ autem Aſinius Pollio vatum libris conſeruandis bibliothecam dicauit primus: in qua M. Varronis imaginem adhuc viuentis, pro cumulo magnæ gloriæ poſuiſſe fertur: ſicut, *Aſinij Pollionis bibliotheca.* Victorino ob doctrinæ magnitudinem, viuenti ſtatuam populus in foro poſuit. Apud Athenas Pyſiſtratus illius exemplo bibliothecam fecit. *Pyſiſtratus.* Meminítque Herodotus,priſca conſuetudine hœdinas pelles biblos nuncupâſſe veteres, quòd aliquando bibliorum inopia eiuſmodi pelles ſcripturæ admouerent. Brachmanes literas non ceris, nec libris, ſed in ſindonibus fullatis coloribus effinxêre. *Brachmanum ſcriptura.* Babylonij verò coctilib. laterculis mores, leges, atq; inſtituta tradidêre. *Babyloniorum.* Quare Cleantes quod à Zenone audierat, in tegua oſſe adnotauit. Phœnices animalium figuras literarum loco inſculpebant lapidibus. Ab his enim profectus Cadmus literas Græciæ intulit, quæ eędem manſêre ſemper,& cum literis ſermo, licèt Pelaſgica lingua ſæpe mutata & abſciſſa fuerit. Sicut Aſſyriis Rhadamantus, Ægyptiis Memnon & Anubis, Phrygibus Hercules, Latinis verò Carmenta & Pelaſgi, aut ab Corinthio Demaratho profecti, vel (vt putant alij) Simonides & Beroſus primos characteres edidêre. *Literarum inuentores.* Quanuis Ægyptios per animalium figuras primùm ſenſus mentis effinxiſſe, & antiquiſſima monumenta mandâſſe literis, nonnulli ferant. *Ægyptij animalium figuris ſenſa exprimebant.* Alij Aſſyrios, qui notas literarum docuerint, arbitrantur primos. Nonnulli Ionum chara

characteres à primis originibus editos, omnis vetuſtatis nuncios fuiſſe putant: ſicut Pherecydem Syrum Proſam orationem inueniſſe. Proditúmque memoriæ eſt, Ægyptios literas habuiſſe vſitatiſſimas, quas ſinguli diſcunt, quas verò dicunt ſacras, interiores & reconditas ſoli ſacerdotes norunt à parentibus traditas, qui etiam ex omni æternitate rerum geſtarum ſenſa effinxêre. Atque Æthiopes perplexo ſcripturæ genere vſos, vt non ex lateribus digeſtis ordinibus, (vt mos communis habet) ſed à ſummo ad imum literarum ductus exararent, quod tæpocon Græci appellãt, qui cùm ſeptem characteres habeant, illorum ſinguli quatuor recipiunt ſignificatus. Atque Ægyptios à dextra in ſiniſtram, contra Græcorum morem, ductus diſponere. Atque Indos abſque vſu literarum, omnis æui res geſtas & memoratu dignas Pythagorico more memoria tenuiſſe: illáſque à parentibus traditas per manus poſteris dediſſe: qui tamen haud multò pòſt in ſindonibus ſcribere incœptarunt, totáſque paginas monumentis rerum geſtarum impleuerunt. Fuitque apud Carthagineſes vetus conſtitutum, ne quis Græcas literas aut idioma ediſceret, cùm arcana illorum conſilia & abditos ſenſus linguæ commercio & per oculta colloquia Dionyſio prodita intelligerent. Romanis quoque per ſigna ac paruas breuéſque notas, multarum literarum ſenſa colligere, per notarios vſus inualuit, adeò vt quamuis citato ſermone editas in foro orationes per notas facilè actuarij exciperent, ac ſenſa & verba intelligerent. Quin etiam Romani principes lectores apud ſe habebant, quos ἀναγνώστας dixêre, cùm ipſi occupati, lectioni vacare non valerent: qui etiam vſum Latini ſermonis nonnullis coloniis pro munere impartiuerunt. Quippe Cumanis à populo Romano tributum fuit, vt publicè Latinè loqui liceret, vtque præconibus Latinè vendendi auctionandique facultas foret. Rurſus quæſiuit ſibi explanari, qui eſſet ciſiarius, de quo apud Vlpianum & legũ peritos frequens mentio fit. Dixi ego ciſiarium dici, qui vehiculum duceret, & quaſi aurigaret. Ciſium enim vehiculi genus eſſe, apertè liquet, Cicero in Antonium ſecunda Philippica: *Inde ciſio celeriter ad vrbem venit, capite inuoluto.* Etenim vehiculorum curruúmque diuerſa fuiſſe genera, non vna facie, apud autores legimus. Nam & eſſedum & petoritum, ciſium, carruca, carpentum, pilentum, arcera, plauſtrum, rheda & ſarracum, epirhedium, quod barbarum eſt, carri, couinum, &

Pherecydes proſæ inuentor.

Ægyptiis duo genera literarum.

Æthiopes.

Indi.

Carth. Græcas literas diſcere prohibitum.

Lectores apud Romanos.

Latini ſermonis vſus pro munere datus.

l. item quæritur. in princ. ff. locati.

Ciſiarius.

Vehiculorum genera diuerſa.

arcirma, licèt diuerſi generis, omnes tamen vehiculorum numero fuêre. Petoritum enim gallicum fuit, rotarum quatuor. Pilentum veneti coloris, quo matronæ vectabantur caſtæ, quas poſtea baſternas dixêre: couinum Britannorum, eſſedum Belgarum, thenſa deorum ex argento, carrucæ Germanorum & Gallorum, arcera infirmorum: erat enim plauſtrum tectum vndique. Eas quidem carrucas etiam in Italia frequentes fuiſſe comperimus: quippe Nero Cæſar nunquam minus mille carrucis iter feciſſe proditur, longo ſemper agmine impedimentorum incedente. Cenſuítque Iureconſultus titulo locati, quòd ſi ciſiarius, dum præterire contendit cęteros, ciſium euertit, & ſeruum quaſſauit vel occîdit, culpa non liberari, ſed in eum ex locato ius dari & agi licere.

Petoritum. Pilentum. Couinum. Thenſa. Arcera.

Vlpianus loco præſcripto.

Solere magnos ſucceſſus ex infima fortuna, & futuras calamitates plerúnque ſignis præmonſtrari.

CAP. XXXI.

Fabuloſa antiquorum hiſtoria.

VT omnis antiquitas fabuloſa eſt, his, qui in magnis diſcriminibus poſiti admirabiles exitus habuêre, aut ex inopi calamitoſáque fortuna regium faſtigium & imperia quæſiuere, quò res admirabilior videretur, commenta miraculi non ſemel affinxit, vt qui ex grauibus periculis poſtea erepti forent, maieſtate & cura numinum, non caſu aut fortuna ſeruati viderentur. Romulum & Remum ex Rhea Syluia & Marte genitos cùm exponi in profluentem Amulius iuſſiſſet, à lupa diſtentis vberibus alitos plerique omnes tradiderunt. Quod commentum fabulæ ab exteris noſtri mutuati ſunt. Nam Cyro Perſarum regi, cuius latè imperium valuit, cùm ab Aſtyage expoſitus & pulſus infans foret, canem vbera præbentem, illúmque à feris defendentem paſtor gregis inueniſſe traditur: quæ res futuram ipſius magnitudinem haud dubiè portendere viſa eſt. Nec vana prædictio fuit: quippe qui rerum geſtarum magnitudine paruo imperij ſpatio omnes reges anteceſſerit. Hieronem Syracuſanum, quòd ex ancilla editus fuerat, in ſyluis expoſitum apes congeſto in os melle aliquandiu aluêre: qui mox omnes aſperitates ſuperuadens, tantum ingenio & virtute valuit, vt ob multa rei militaris facinora, regnum Syracuſis, & omnia ornamenta virtutum paulò pòſt aſſecutus ſit. Hic eſt enim ille Hiero, qui præcipua & conſtanti fide rem Romanam iuuit, vnóque tenore

Romulus & Remus à lupa nutriti.

Cyrus à cane.

Hiero ab apibus.

nore amicus populi Romani, & fidiſſimus cultor perpetuò manſit. Pari exemplo traditur Semiramis circa Syriæ ſtagnum infans expoſita, ab auibus diu alita & educata, magno præſagio futuræ fœlicitatis, quæ mox ſublata à paſtoribus,poſt varios caſus,regia coniunx fieri, & latè imperitare meruit.Midę quoque regi Phrygię quum obdormiſceret,formicæ, quæ tritici grana in os congeſsêre, diuitias & opes immodicas illi futuras euidentiſſimis oſtentis adnotarunt. Habis Tarteſſiorum rex, magnis difficultatibus infans agitatus, tandem inter feras à cerua alitus, & haud multò pòſt laqueo captus,poſt ſubactas gentes & domitas, ſæuientes fortunæ minas experiri deſiit:qui deinde regnum aſſequutus,documenta egregij principis dedit, ſummóque iuſtitiæ temperamento illis gentibus præfuit. Quod commentum de Telepho Herculis filio, qui aui iuſſu in ſyluis expoſitus fuerat, veteres prodidêre: Sicut Peliam ab equa, Paridem ab vrſa, Ægyſthum à capra enutritos fabulati ſunt. Adeò ex grauibus periculis ereptis,futuræ ſigna fœlicitatis quandóque fuêre prænuncia.Rurſus Sandrocotto,qui haud multò pòſt Indorum rex fuit, quum Alexandro inuiſus infeſtúſque ſæuitiam fugiens, per vaſtas ſolitudines curis & inſomniis fatigatus languente corpore iaceret afflictus, ſolúſque obdormiſceret, leo horribilis & pertimeſcendus ſudorem dormienti deterſit lingua: quod oſtentum ex omni ſæuitia fortunæ illum emerſurum, & mox imperij præpotentem deſignauit. Sicut Gordiū dum edōuctis bobus agrū coleret, aues omnis generis circumuolantes illum ex infima fortuna ad ſummum honoris culmen proceſſurum oſtenderunt. Mitto Lyſimachum,& alios quos referre multum operæ eſſet, qui ſæuientis fortunæ minas & miſerabiles caſus, ac vim fati poteſtatémque mira virtute ſuperarunt. Sed ſicut poſt calamitates magnis præſagiis multi fœlices euentus ſortiti fuere, ita ancipitem fortunam,& infandas ſtrages ac præſens excidium veluti magna ſortis humanæ documenta, nonnullis præmonſtrare fata voluerunt. Quo tempore Crœſus Lydorum rex à Cyro ſubactus regno pulſus fuit, ſemeſtris filius in crepundiis articulatè loquutus fertur, magno oſtento & pernicioſo. Xerxe expeditionem in Græciam parante, equa leporem enixa, & mula quæ incertæ naturæ partum ędidit, cruenta bella ſtragéſque, & memorandum illud excidium, quæ poſtęa præcipitantibus fatis ſecuta ſunt, præmonſtrarunt.

Semiramis ab auibus.

Midas.

Habis à cerua.

Telephus.

Pelias ab equa.

Paris ab vrſa.

Ægyſthus à capra.

Sandrocottus.

Gordius.

Lyſimachus.

Portenta infelicitatis futura.

Sagunti quoque, quo tempore Hannibalis excidium paſſa eſt, inter magna & aſſidua monſtra, ſatis conſtat, infantem è matris vtero penè editum, in ipſum matris aluum reuertiſſe. Quod prodigium, quaſi diuinatio futuri eſſet, teterrimum bellum & fatale excidium, ac imminens fatum quo ad internecionem funditùs euerſa eſt, haud dubiè oſtendit. Eſt quoque in exemplis, exciſos panes Syllæ temporibus, manantis ſanguinis guttas fudiſſe, canéſque & alia id genus animalia rugitu miſerabili lugubres voces dediſſe, bellum ciuile & inteſtinas clades, tantúmque cædis, quantum poſteà effuſum eſt denotaſſe. Inter quæ ancilla quæ ſerpentem enixa eſt, Marſicum portendiſſe bellum dicitur. Multáque eiuſmodi in medium afferri poſſent, vt taceam Tarquinium, alióſque innumerabiles, ac mille portenta, quibus maxima & cruenta bella, ac inuidentis fortunæ caſus, euentúſque triſtiſſimi variis prodigiis prædictionibúſque præſcita fuêre. Ita profectò eſt, vt quæ futura quandoque ſunt, multis ſignis quaſi multò antè præuiſa, monitu impulſuque Dei declarentur. Et quod fatis debetur, ſiue anceps malum, & aliqua temporis atrocitas, ſiue certa ſpes & indubia ſalus futura ſit, nobis portentis ſigniſque denuncietur: quibus fata imminentia & tempeſtates ſedulò vitari poſſunt & caueri. Sed quod de Gordio legimus, cui aues circumuolantes auſpicium fecêre, id nimirum Vitellio principi exitio fuit. Nam Viennæ pro tribunali ſedenti, ſupra caput & humeros, reſidens gallinaceus, tantúmq; fœdarum auium ſuperuolans, vt tenebras penè afferrent, præſens periculum & futuras calamitates, quibus ad internecionem diis hominibúſque infenſus redditus eſt, non cœca exiſtimatione præmonſtrauit.

Par exemplum Tarquinij Superbi, & Thraſybuli Mileſiorum tyranni, ac Sexti Tarquinij & Zopyri Aſſyrij.

CAP. XXXII.

QVod de Tarquinio Superbo ſcriptum legimus aliquando, qui odio inexpiabili diis hominibúſque infenſus, regno pulſus fuit, quũ Gabios olim opprimere vellet dolis, quia nuncius filij dubiæ fidei videbatur, ne ſecreta ſui conſilij panderet, in hortos quibus deambulabat, illum adduxiſſe. Et quum nihil reſponderet, ſumma papauerum capita baculo decuſſiſſe: quo ænigmate quid vellet pater, filius

filius intellexit. Idem de Thraſybulo Mileſiorum tyranno, non mitioris perfidiæ, ſcriptum accepimus. Quum enim à Periandro Corinthio nuncio cõſultus foret, quid ſibi agendum putaret, vt omni ſuſpicione procul & metu vacuus imperitaret, quaſi elinguis foret nihil aliud retuliſſe fertur, præter quàm quòd nunciũ Periandri haud exploratæ fidei virum, in ſegetem meſſi maturam adduxit, ſummáſque frumẽti ariſtas baculo decuſſit, nullo verbo reddito, eodẽ nuncio anxiè proſequente, & quid vellet, Periandro referri expectante. Quo facto intellexit ſagacis vir ingenij, vt ſi ciuibus dominari & tyrrannide potiri cuperet, principes ciuitatis & ſumma capita rerũ, quibuſcúnque modis poſſet, è medio tolleret, tacitíſque ambagibus ſublatis potentioribus, illum regno potiturum depulſo metu, affirmauit. Atq; hic Periãder fuit, qui tyrannos, ſi diuitibus dominari cuperent, amore potiùs ciuium & charitate, quàm armis ſtiparentur, monuit & ſuaſit. Non enim parua dixit munimenta, beneficentiam & ſtudia hominũ ad perpetuitatẽ. Sed in hoc ſtratagemate, quod de Sexto Tarquinio legitur, cuius fœda vitia, & fœdiores libidines fuêre, quòd odio & diſſidio patris ſimulato ob ſuorum morũ difficultatẽ, ſuperbúmq; ac immodicum imperium, fugã feciſſet. Gabióſque infeſtã Tarquinio gentem petiiſſet, ab illíſq; exercitui præfectus fuiſſet, vno atq; altero prelio proſperè rem egiſſet: tunc demum creditam ſibi vniuerſam rem Gabinam ſublatis de medio primoribus patrum, haud difficulter, nec magno certamine in manus Tarquinij tradidiſſe. Haud abſimile factũ, ſed pari exemplo, eiſdémq; confictis dolis, rem geſtam apud Perſas inuenimus. Nanq; Aſſyrij cùm à Dario deſciuiſſent Babyloniámque vrbem prævalidam occupâſſent, difficilíſque expugnatio foret: in magna rerũ difficultate Zopyrus quidam ex optimatibus, homo callidus & veterator, ex omni barbarie ad omne facinus promptiſſimus animo inuerecundo & aſtu barbarico, truncis auribus & naſo, lacero corpore, & facie deformata fœdum in modum, ſingulare genus fraudis commentus fuit. Quippe ſimulans ſe à Dario tam fœdè cæſum, quum illo oris dehoneſtamento conſpicuus foret, Aſſyrios & Babyloniam petiit, aſſerens ſibi nullum niſi apud Darij hoſtes receptum tutum putaſſe. Inde ab Aſſyriis benignè exceptum, turmis equitum præfectum dicũt fuiſſe, vno atq; alteto prælio contra Darium proſperè rem geſſiſſe: & cùm ex compoſito victor fuiſſet, tunc poſtquam dux totius militiæ

Imperium ſtabile.

Tarquinij iunioris techna.

Zopyri facinus.

militiæ conſtitutus fuit, vniuerſum ſibi creditum exercitum, ipſámque Babyloniam valido præſidio munitam, in Darij manus haud multo negocio dediſſe. Pyſiſtratus quoque memoratur callido aſtu & vafro ingenio, vt Athenarum dominio potiretur, lacero & deformato corpore, pluribus ſibi illatis vulneribus & plagis in forum prodiiſſe, & clamore querulo, magníſque fletibus incenſam multitudinem aduocaſſe, ea ſibi vulnera ab inimicis illata palàm vociferatus: & cùm cuſtodes corporis, manus iuuenum audaciſſimorum accepiſſet, tyrannidem Athenis magno ſcelere & perfidia inuaſiſſe. Neque abſimili exemplo Dionyſium, qui Syracuſas flagitioſiùs occupauit, pari audacia & aſtu idem factitaſſe accepimus. Nanque doloſis conſiliis ſe multorum inſidiis appeti aſſeuerans, propè concionantis in modum per infimas obteſtationes apud populum, peruicit, vt ſexcentos circa latera armatos ſumeret: quo agmine ſtipatus, graui & ſuperbo dominatu patriam occupauit. Adeò pernicioſis exēplis & veſana cupidine mouentur homines, vt quod virtute nequeunt, callido aſtu & malo facinore aſſequantur. Proditur memoriæ iuuenis inter cæteros non ignaui ſpiritus, ex optimatibus, quos Ariſtodemus tyrannus extorres fecerat, hoc conſilio vſus, vt patriam ab impotenti ſeruitute liberaret. Nam corpore plagis affecto, vt fides haberetur ad Ariſtodemum venit: & quos fidiſſimos habebat, exciuit, illóſque in ſaltus inuios & inacceſſos vbi diſpoſitæ erant inſidiæ, adduxit, quibus debellatis, & tyranno occiſo, Cumas ſeruili iugo liberauit. Soſſis verò Syracuſanus, homo verſuti ingenij, nouandi res occaſionem nactus, quum ſimilibus dolis ſanguine fædatus, & veſte lacera, lamentabili voce contra Dionem multitudinem exciret, conſilio parum celato, poſtquàm diluxit fraus: tanquam molitor nouarum rerum, & vulgi turbator, Athenis iudicium ſubiit, & inteſtinæ fraudis pœnas luit.

Pyſiſtrati dolus.

Dionyſij in occupanda tyrannide ars.

Soſſis.

Libri II. genialium dierum finis.

ALEXANDRI AB ALEXANDRO

Iuriſperiti Neapolitani, Genialium dierum liber tertius.

Quid dicatur idem *apud Philoſophos, & quid* idem *à Iureconſultis, diſcuſſum cum Hermolao in conuiuio familiari.*

CAP. I.

HERMOLAVS Barbarus amicus meus ſummus, perquàm fuit literis homo ornatiſſimus, boníſq; diſciplinis & ingenuis artibus excultus, ac præter ingenij amœnitatem, quæ plurima in homine fuit, doctrina quoq; curioſa & eleganti. Ad eum quotidie, dum Romę ageret, complures viri bene literati, atq; in ſtudiis doctrinarum magiſtri, ſapientíæq; doctores facundiſſimi, exercẽdi animi causâ frequentes ventitabant. Accipiebátq; ſingulos ille, aut noua lectione autoris non vulgaris, nonnunquã quæſtiunculis ex Philoſophia minimè procacibus & petulantibus, ſed placidis & ingenioſis, ac pro æſtimatu cuiúſq; feſtiua quadam argutia animum laceſſentibus: ita vt ipſius conſuetudine & ſermone quotidiano ſemper quíſque doctior & lepidior fieret. Fortè verò cùm feſta ſolenníque die ad cœnã ab eo inuitati nonnulli ex noſtratibus boni adoleſcentes ſtudia humanitatis profeſſi, & nos vnà tranſactis negociis conueniremus, excepit nos ille cœnula admodum lauta & frugi, non prodigis epulis, & paratu magno, ſed parco, breui, & parabili cibo, & vt tenui cõuictu, ita ſumma voluptate comitatéque mutuos ipſe ſermones miſtos conuiualibus iocis, in longum protrahebat. Cúmque inter cœnandum, ſicut ſolebat in conuiuio familiari, iuuenis quiſpiã lętæ indolis, & haud illiteratus, Theſei res geſtas nuper è Plutarcho in Latinum verſas, ſcitè admodum & venuſtè lectitaret,

lectitaret, quoque pacto in Cretam delatus, Labyrinthi errores & Minotauri monſtra ſuperarit, reuerſóque vt Athenienſes ob res fortiter geſtas, dies feſtos dedicârint: & alia permulta, vt ingenium facundiáque eius fuit in extollendis venditandíſque Græcorum rebus pluſquàm ſatis eſt, profuſa: Hoc quoque legebat, nauim qua in Cretam Theſeus delatus fuerat, ad Demetrij Phalerei tempora Athenis ſeruatam cuſtodiri. Et quia longo æuo abſumpta materia fuit, lignis antiquioribus detractis, nouíſque coaptatis, diu manſiſſe. Eáque cùm eadem Theſei nauis diceretur, apud Philoſophos alióſque phyſicæ ſtudioſos, an eadem eſſet nauis, an verò altera, ancipitem quæſtionem incidiſſe. Cúmque hæc & pleráque ex Plutarcho in hanc ſententiam ille legiſſet: Moroſa, inquit Hermolaus, & quæ nihil habeat controuerſiæ quæſtio hæc inter Philoſophos agitari cœpta fuit. Cui enim non explicatum eſt, vbi materia non eadem ſubeſt, quæ priùs erat, & ſi loco illius altera ſuffecta ſit, minimè eandem rem dici oportere? Conſtat enim, nauim quæ demptis tabulatis & tignis ex noua materia coaptata eſt, non eandem eſſe. Siquidem cùm quid idem eſſe dico, illud ita demum eſſe idem putandum eſt, ſi nihil ei additum detractúmve ſit. Nauis ergo quæ veteri dempta, & noua coaptata materia, facta eſt, quia non eadem materia nunc eſt, quæ olim fuit, eadem omnino dicenda nõ eſt. Cúmque me, qui vnà aderam, quid de iſtiuſmodi re iudicij haberem, potiſſimè interrogaret: reſpondi meminiſſe me in complurium Iuriſconſultorum libris ſecus longè atque ipſe cenſeret, ſcriptum legiſſe, quos omnes contrà ſentire, atque iſti opinioni aduerſari haud dubium fuit. Nanq; Alphenus Iuris Ciuilis & veterum literarum impensè doctus, haud immeritò exiſtimauit, vbi iudicium coram vno pluribúſve agitari cœptum fuit: ſi illis fato perfunctis alij ſuffecti ſint, idem iudicium cenſeri: & populum eundem eſſe qui nunc eſt, & qui ab hinc centum annis fuit. Nauim quoque, quæ mutata veteri materia noua ſuffecta eſt, non aliam, ſed eandem decere exiſtimari. Quòd ſi aliter dicimus, vtique foret, vt nos qui immutamur quotidie, iidem non eſſemus, qui ab hinc anno fuiſſemus. Quinetiã, ſi longiùs euagari libet, inueniemus Vlpianum magna virum autoritate, qui ob excellentem doctrinam, Aurelij Alexandri Imperatoris ſacri ſcriniorum magiſter fuit, & Pomponium pariter Iuris ſcientem & peritum, literis prodidiſſe: Si grex mihi

Idem apud Iureconſultos. l. mortuo. ff. de iudiciis. & eſt textus Pauli.

l. grege. & l. ſi grege. ff. de leg. 1.

mihi teſtamento legatus eſſet, íſq; adeò immutatus eſt, vt ne ouis quidem quæ ſcripti legati tempore fuit, hodie ſuperſit, ſed omnis ex ſobole poſtea nata ſuffectus ſit, eundem gregem dici, atque ideo legatum teſtamento deberi: quia cùm quid loco alterius ſufficitur, idem exiſtimari haud dubium eſt. Atq; hoc, inquam, apud veteres Iuriſperitos ita in confeſſo fuit, vt exploratius nihil eſſe poſſit. Cúmq; Hermolaus me fuiſſet intuitus, veluti fateretur quod aſſerebam: Eſſe, inquit, arbitror, vt dicis, etſi mihi hæc ſententia omnino non probatur, cui prorſus non accedo: & cùm iſta ſit veterum Iuriſperitorum opinio, vt modò dixit, aliquid obniti non auderem, ſi penitus vera foret. Nam quod aſſeueras Vlpianum & Ureconſultos ſentire, facilis eſt & expedita diſtinctio, id quod aſſerũt cenſeri in caſibus per te modò explicatis, non tamen vt in omni re, omníque negocio idem ſtatuendum cenſeam. Nam ſi altiùs rem intueri volumus, profectò referre arbitror, cùm quid idẽ eſſe dicimus, an illud eiuſdẽ ſubſtãtię & formę, an verò alterius dicamus. Formã verò à ſubſtantia abeſſe non ignoras, quas à veſtris Iureconſultis materiam & ſpeciem appellari audio, quam Ariſtoteles εἶδος nuncupat, Plato ἰδέαν: nonnulli materiam, pleríq; cauſam & formam. Cùm ergo aliquid idem eſſe dico, hoc apud phyſicos ita receptum eſt, quod eſt vero propius, tunc demum illud idem dici oportere, ſi eadem materia ſubeſt quæ priùs fuit, & forma ſeu ſpecies immutata nõ eſt: ídq; poſſe internoſci, quòd mutatio formæ vel ſubſtantiæ diuerſam non eandem rem facit. Nauis ergo quæ tignis detractis ex alia materia coaptata eſt, & grex noua ſobole ſuffectus, ſic populus & alia hoc genus, quia materia ſeu nauis ſubſtantia nõ eadẽ eſt, quę olim fuit: quippe quia illa dempta, alia ſuffecta eſt: licèt forma vel ſpecies nauis gregis, populi, eadem ſubſit, eandem rem non eſſe haud dubiè efficit: quum diuerſa materia vel forma diſſimilem rem, nõ eandem efficiat: alioqui dicendum foret, eaſdem nunc Athenas eſſe, quę quondam fuêre, eãdem Carthaginem, eandem deniq; Romam, vrbes pręualidas olim & populos prępotentes: nunc (vt vides) ita incendiis & ruinis deformatas, vaſtas, & infrequentes, vt illarũ vix memoria aut veſtigium extet. Veſtri verò Iureconſulti rem aliter intuentes, licèt materia rei mutata, ſi altera illius loco ſuffecta ſit, dũmodo eadem ſpecies maneat, eandem rem dici putant: credo quia nihil officit aut repugnat, quare illud ex conſtitutione

Idem apud Philoſophos & phyſicos.

Iuris idem cenſeri non debeat. Etenim ſi in demortui loco ſuffectus eſt iudex, vel ſi teſtamento quiſpiam gregem legauit, ſeu quid aliud arbitrere, licèt quod priùs erat, mutatum ſit, & aliud illius loco ſuffectum: quia non propterea mutata teſtantis voluntas probatur, ex qua iuris conſtitutio pendet, eandem rem cenſeri procul dubio facit. *Vbi enim ratio legis ineſt, ibi idem eſſe iudicium, bonum & æquum eſt.* Quod apud phyſicos, qui rem acutiùs intuentur, & magis hæc ad viuum reſecant, cùm ſint rerum ſcientiſſimi, & artium periti, non ita receptum eſt. Leges enim quod probabile eſt, quantúmq; æquitas & Ius ſuadet, ſequuntur: phyſici verò, quantum veritas & ratio neceſſariò conuincit, efficiunt. Ex hoc igitur effici cogíque poteſt id de quo diſceptabatur, nauim quæ mutata veteri materia, ex altera coaptata eſt, quia non eadem ſubſtantia ſubeſt quæ pridem fuit, licèt veſtri Iuriſconſulti aliter ſentiant, tamen ſecundùm phyſicas rationes eandem non eſſe, nec cenſeri: quia mutata materia vel ſubſtãtia, diuerſam, vt dixi, nõ eandem rem facit. Hæc Hermolaus admodum facundo, vt erat, ingenio, multáque cum elegantia verborum, apud compluſculos qui aderamus, dum cœnulam nobis daret, ſcitè ſubtilitérque diſſerebat.

Gentium diuerſarum mores in condendis humandiſq; corporibus defunctorum, & qui Romanorum vſus fuerit.

CAP. II.

Romani initio humi condebant, non cremabant corpora.

ROmanos olim ab ortu vrbis defuncta corpora humi condere, neque cremare conſueuiſſe, illud argumento eſt, quòd Numæ Pompilij corpus in arca lapidea poſt multa ſecula à Cneo Terentio in Ianiculo inuentum, vetuſtiſſimi autores tradunt. Poſtea quum longinquis bellis defunctos erui cognouiſſent, vt igni cremarentur, decreto ſanxerunt. Primus ex patriciis Cornelius Sylla traditur, qui decedens igni ſe cremari voluit, veritus talionem. Nam ipſe corpus Marij & eruta oſſa ſubuertit, & in Anienem miſit. Inde manſit diu defunctos cremandi conſuetudo: à qua ſequutis temporibus dum Antonini Cæſares imperitarent, deſitum fuit. Tunc enim illo more abrogato, denuò corpora humi condere cœpêre, ex inſtituto Thaletis, qui cùm omnia ex aquis conſtare dicat, defunctos terræ mandari iuſſit, vt humore diſſoluantur. Heraclitus verò igni, tanquam ad originẽ ſuam reuertantur; quippe cùm omnia

Cornelius Sylla primus crematus Romæ.

Thaletis mos ſepeliendi.

Heracliti.

ex igne conſtare diceret. Carthaginenſes verò cùm priùs terra obruerent fato defunctos, poſteà à Dario admoniti, mutato conſilio igni tradidêre. Apud Syros & Ægyptios condendi & non cremandi corpora, medicatáque cadauera aſſeruandi in loculis, vetuſtum morem inualuiſſe accepimus. Condiebant enim cadauera myrrha, aloë, cedro, melle, ſale, cera, bitumine & reſina, odoribus & vnguentis delibuta. Ex ſucco enim cedri exanimum corpus ſeruari, ſicut viuentia corrumpi, haud dubiè perſpectū eſt. Sudore quoque ligni tedæ cōciſæ & furnis adactæ, apud eoſdem mortuos delibutos, ſeruari prodiderunt, ita lineamentis integris, vt viui apparerent: quod ab exteris regibus vſurpatum accepimus, vt eorum corpora non cremarent, ſed differta odoribus tumulo inferrent, aut humi conderent. In tantúmque odores ad defunctos pertinere creditum eſt, vt quamuis cremarentur, vnguenta tamen & odores flammæ iniicerent. Pythagoræi non vnguentis, ſed foliis populi, myrti, & aloës ſtipati, humi mandabantur, ſicut M. Cato condi & hůmari voluit. Lycurgum legimus nihil cum mortuo ſepeliri mandaſſe, ſed puniceo amictu velatum, & oleæ fronde circundatum, terræ mandari voluiſſe. Albanis pecuniā cum mortuis ſepelire in loculis mos erat. Taxilis, Brachmanis, & Iberis, vulturibus defuncta corpora obiicere. Barchæis, quæ apud Colchos & Iberos gens eſt, agnatos morbo extinctos, velut ignauos & degeneres, igni tradere: in bello autem abſumptos, tanquam fortes & ſtrenuos, obiicere vulturibus. Parthi & Magi procul à noſtro orbe ſiti, honeſtiſſimam ſepulturam vulgò auium aut canum laniatus putauêre, nudáque tantùm oſſa quæ ſupererant, terræ mandare aſſuêrant. Sicut apud Hyrcanos, quorum horrida & inculta vita eſt, aliáſque gentes indomitas, canes pro ſepulchro fuêre, qui ſepulchrales dicti. Hos affluenti cibo nutriebant, & ſuos quiſque canes parabat in vita, à quibus mortuus laceraretur, atque hoc eximium & ſolenne putabatur funus. Perſæ fato defunctos, cera circunlitos, vt maximè diuturni eſſent, domi condebant. Aſſyrij in melle, regum verò in paludibus. Humi verò tradere, aut igne cremare, capitale fuit. Eſſedonum traditur mos, vt parentum funera cantibus, proſequātur, mox cœtibus propinquorum aduocatis, quod dictu auditúq; fœdū eſt, ipſis cadaueribus immiſtis ouillis carnibus veſcantur. Id quod ab Indis & Maſſagetis vſurpatū ferunt, quorum prodigioſa immaníſq;

Chartaginenſium, Syrorum & Ægyptiorum.

Condita corpora.

Succus cedri.

Teda.

Pythagoræorum ſepeliendi mos.

Lycurgi ſententia de ſepultura.

Albanorum.

Taxilorum.

Brachmanum.

Iberorum.

Barchæorum.

Parthorum.

Magorum.

Hyrcanorum canes ſepulchrales.

Perſarum.

Aſſyriorum

Eſſedonum.

Indorum.

Maſſagetarū.

natura eſt:nam ſenio confectos in fruſta cædere,illorúmq; carnibus immiſtis pecudibus veſci aſſueuêre. Id quoq; apud Derbices Perſicam gentem, & cum Hybernis efferatis hominibus cõmune fuit, vt parẽtes & affines qui ſuccubuêre, comeſſe pietatis maximéque poteſtatis munus putarent: quòd Chryſippus Philoſophus probauit, & literis prodere non dubitauit. Fuítq; proditum, eoſdem Derbices in more habuiſſe, viros certam progreſſos ætatem, more hoſtiarum immolare ad aras, mulieres verò ſeneſcentes præfocare. Tradũt Hyperboreos illos penitiſſimos, qui in extimo orbis tractu ſiti ſunt, homines rigentis barbariæ, & omni humano generi inſociales, eos qui longo æuo vixerunt, poſt epulas & familiare conuiuium ſertis redimitos, ex rupe abrupta in mare dare præcipites: quæ lex in Code inſula ad Helleſpontum fuiſſe traditur, vt ſuprà LX. annos nati, aconito vitam finire cogãtur, ne ipſi deſides & ignaui, fortium virorum cibaria abſumerent, locúmque & partes aliorum occuparent. Quod de Caſpiis quoque memoriæ proditum eſt: nam filij parentes ſeptuagenarios domi clauſos, aut in loca inculta & deſerta, intimáſq; ſolitudines expoſitos, vel fame enectos, ſiti & inopia conficere, celebre funus putârunt. In Scythia gens eſt, quæ parentũ cadauera inter niues & glaciem truncis affixa arboribus detineant, illa terræ mandare, pro ſcelere próque flagitio arbitrati. In Phrygia mortuos ſacerdotes non defodiunt, ſed ſuper lapidibus decem cubitis erectos, ſublimes cõſtituunt, ſicut Naſamones, qui ſedentes mortuos ſtatuebant. Thraces quoque fama eſt & Indos, ætate cõfectos, illos præcipuè quibus ſtudium ſapientiæ fuit, incenſis rogis mortem oppetere, & ſine aliquo funerum apparatu, lętos ſe in flãmas iniicere, non refugere, nec formidare. Alios inibi homines in alio tractu orbis intonſos & incultos, vltra Arabes & Æthiopes, parentes & ſibi coniunctiſſimos, in littoribus, ita vt fluctibus operiantur, ſepelire: ipſóſq; Æthiopes ad certos annos vitam producere, qua exacta, diuerſo quiſque fungatur fato, exanimáque corpora vel in flumen deiicere, vel vitro operta, ita vt integra ſpectentur, & poſteris ſpectaculo ſint, aſſeruare. Pæones in ſtagna, Ichthyophagi in mare defunctos abiiciunt. Troglodytæ paliuri virgis, mortui ceruicem cum pedibus alligantes, efferunt: deinde cadaueri lapides aggerentes, cornu capræ inibi ridentes apponũt, hoc pro exequiali pompa, próque funere exiſtimãtes. Quod à Gymnaſiarum incolis

Derbicum & Hybernorum. *Hyperboreorum.* *Lex in Co. de morte irrogãda ſenibus.* *Caſpiorum.* *Scythiæ mos.* *Phrygiæ.* *Naſamonum.* *Thracum.* *Indorum.* *Aliorum quorundam.* *Æthiopum.* *Pæonum.* *Ichthiophagorum.* *Troglodytarũ.* *Gymnaſiarũ*

incolis vſurpatum legimus, vt inciſa & delecta cadauera in vrnam imponant, deſuperque ingentia ſaxa accumulent. Arabum verò mos proditus eſt, vt regum & ſummorũ ducũ elata cadauera in loca tetra & inculta ſtercore obruant, ac cœno & fimo aggeſto terræ imponant. Panebij, ſi quando rex moritur, corpus quidem defodiunt, caput verò auratum in templo auguſtiſſimo conſecrant dicántque. Sicut Saitanis reges qui imperitarunt, intra ſepta templi ſepelire aſſuetum erat, hoc ſepulturæ genus optimum, & pietatis vltimum officium æſtimãtes. Lotophagis nulla ſepulchrorum habetur cura, ſed defunctos in mare deiiciunt, parum referre arbitrati, igni, terra, vel aqua diſſoluantur. Apud Athenienſes & omnem ferè Græciam corpora nõ cremare, ſed terræ condere, & ſepelire cum funebri veſte, Phrygibus verò igni imponere, antiquiſſimus mos fuiſſe proditur. Sed in humãdis corporib. Athenienſes orientem versùs, Megarenſes & Phœnices ad occidentem vertere ſolebant. Aphri verò, vt Græci ſepeliunt. Maxima autẽ ſepeliẽdorum cadauerũ cura Athenienſibus fuiſſe fertur, præcipuè bello peremptorum, ita vt qui illos inhumatos relinquerent, quouis ſupplicio dignos putarent. Idcirco ſummos duces, quia cæſos nauali pugna in mare deiecerant, grauibus pœnis & capitis ſupplicio affecêre: quibus cùm peremptorum corpora aſſequi nequirent, illorum oſſa & diſiecta membra paſſim ſtrata exquirere, & humo tegere, defunctóſq; in acie, tumulo publicè extructo quotannis pro cõcione laudare, magnę curæ fuit: adeò vt Nicias cum exercitu iter faciens, ne duorum militũ inhumata cadauera relinqueret, totũ ſubſiſtere agmen, donec humarentur, iuſſerit. Et Cimon Milciadis filius, vt pater ſepulchro cõderetur, captiuũ ſe præbere non dubitauit. Traditũ quoq; eſt, Cares morte ſublatos milites, armatos ſepelire: & Sindos tot piſces in ſepulchris mittere, quot hoſtes confeciſſet, qui humaretur. Sicut Iberi pro hoſtium interfectorũ numero tot obeliſcos apponunt, hoc inſigne teſtimonium virtutis & expertiſſimum decus arbitrati. Condebant enim priſci corpora vel arcis lapideis, vel fictilibus cum funebri tunica: quia nudũ iacere cadauer, pro flagitio erat. Reges verò externis differtos odoribus, in montibus ſepeliunt: vnde deductum, vt illorum ſepulchris pyramides apponant, aut columnas. Romani verò in domibus quas ſinguli incolebant, doliis aut vaſculis: qua ex cauſa lares, quos domeſticos vocant deos, colere cœperunt.

incolarũ mos. *Arabum.* *Panebiorum.* *Saitanorum.* *Lothophagorum.* *Athenienſiũ.* *Phrygum.* *Megarẽſium,* *Phœnicum,* *Aphrorum,* *Athenienſiũ in ſepeliendis corporibus cura.* *Nicias.* *Cimon.* *Carum mos.* *Sindorum.* *Iberorum.* *Corpora quò condebantur.* *Romanorum.*

Lex de mortuis in vrbe non ſepeliendis.

Poſtea lege duodecim tabularum, ne in vrbe ſepelirentur, néve vrerentur, graui fuit documento ſancitum, cuius verba ſunt: *In vrbe ne ſepelito, néue vrito.* Cineres tamen eius qui triumphâſſet, aut Imperatoris, qui hoſtes bello domuiſſet, vel armis Remp. auxiſſet, in vrbē ferre licebat: quibus hoc honoris cauſa, vt in foro conderentut, tributum eſt: licèt apud Spartanos ſecus longè ſeruatum ſit, Lycurgi lege, quibus & in vrbe, & ſecus deorum templa ſepelire permiſſum. Non ſic Athenis: nam in campo extra vrbem tumulus erat, in quo columnæ extabant, in quibus defunctorum nomina, per ſingulas tribus, qui illic conditi erant, cōtinebantur. Corinthi quoque extra vrbem maximorum virorum monumenta fuêre. Inter quæ Diogenis Synopenſis, quem Canem Græci cognominarunt, ſepulchrum viſebatur. Reliqui verò in agris quiſque ſuis, aut in fundo ſuburbano, ſeu auito & patrio ſolo ex ſenatuſconſulto Cneo Duillio C O S. Romæ humari conſueuêre. In quibus ſepeliendi licet toti generi & familiæ ius eſſet à principio, poſtea vt in familia ius ſepulcri non deſcenderet, recentiore cura prouiſum fuit. Frequentiùs in Flaminia aut Latina via, ac ſuburbiis & anfractibus viarum, Romanorum gentilitia ſepulchra fuêre. Ibíq; Calatini, Scipiones, Seruilij, & Metelli, aliorúmque honeſtiſſimæ familiæ condebātur: ad quæ vaſa figulini operis, nonnunquam arma militaria, enſéſque & libellos, aliáq; quæ defuncto cordi in vita fuerāt, quorúmq; efficaci ſtudio tenebatur, ferre, & eodem ſepulchro tegere aſſuèrant, vt ea, quæ viui dilexerant, vnà conderentur. Memini dum Romæ agerem, in vetuſtis ſepulchris, quæ in via Appia plurima viſuntur, inter ædificia hortóſque, intérque coagmenta lapidum, erutum cadauer fuiſſe, multo æuo vetuſtum, adoleſcentulæ mulieris facie, capillo, oculis, naribus, & reliquis lineamentis prorſus integris & incorruptis: niſi quòd veſtigia liquaminū & vnguentorū, quib. delibutū fuerat, apparebāt: recēti ſpecie, inſcriptione nulla, qua nomen defunctæ innoteſceret. Pomponius tamen vir, vt in ea ætate, veterum literarū impensè doctus, Tulliolam M. Tullij Cic. filiā, de cuius obitu ad Seruium Sulpitium ſunt epiſtolæ, aut Priſcillam Abaſcantij, de qua Sylua Papinij extat, fuiſſe augurabatur. Id quibus argumentis aſſeueraret, cùm nulla inſcriptionis veſtigia extarent, prorſus neſcimus.

Spartanorum. *Atheniēſium.* *Corinthiorū.* *Dio. Cynici ſepulchrum.* *Loca gentilitiorum ſepulchrorum Romanorum.* *Tulliolæ corpus inunctum.*

Conſularia comitia per quos fiebant, quæúe poteſtas conſulis, quantúmq; ius & quæ dignitas foret.

CAP.

CAP. III.

Comitia Conſularia nouis conſulibus creãdis, non modò per conſules haberi, ſed per interregem, nonnunquam abſentibus Conſulibus, alterum Conſulem, cuius erat ſors, vt comitiis præeſſet, ex prouincia euocari, aut ſi morbo vel neceſſitate impediti, cõmodo Reipub. auocari non poſſent, dictatorem dici, qui comitiis præeſſet, ſæpe reſcriptum eſt. Dicebat enim dictator Conſulem ex patrum decreto, nonnunquam ex opinione ſua, illum cui militares & ciuiles artes, ac imperatoria conſilia forent, quique è Republica magis eſſe videbatur. Tametſi dictatorem comitiorum cauſa aliquando ſe conſulem creaſſe, & in magiſtratu fuiſſe legamus, qui comitiis habitis dictatura ſe abdicabat. Eadem verò comitia Conſularia, non ſolùm cùm vtrunque Conſulem fieri, ſed cùm altero defuncto collegam cooptari oporteret, ſæpe indici haud dubium eſt. Ipſiſque comitiis plebem intereſſe, ac centurias & tribus in campum aduocari frequenter inuenimus: quamuis ſine plebe per patres clientéſque patrum plerúnque habita legamus. In quibus etiam abſentes non modò patricios, ſed plebeios Conſules nominari licuit. Tametſi æuo ſuccedente ex longo interuallo nobilitas adeò conſulatum inuaſit, vt ſoli patricij, penès quos maximæ diuitiæ fuêre, eiecta plebe, ad conſulatum aſſumerentur. Adeóque plebs obnoxios ſummiſit animos, vt nulli plebeio ad capeſſendos conſulatus, & intermiſſum honorem vendicandum animus fuerit: à qua impotentia nobilitatis poſt aliquot annos, vrgente belli diſcrimine, patricij diſiuêre, tunc cùm perculſa nobilitate, Caius Marius nouus homo bello Iugurthino conſul factus, plebi Romanæ intermiſſum diu conſulatum reſtituit. Et tametſi niſi quæſturam, ædilitatem & præturam per gradus antea geſſiſſent, ad conſulatum nulli admitterentur: plerúnque tamen eos qui nullos antea curules geſſerant magiſtratus, quibúſque mandatus honor non fuiſſet, Conſules creatos inuenimus. Caius Claudius Cento comitiorum cauſa dictator dictus, P. Seruilium Quinti filium Galbam, qui nullum antea honorem geſſerat, Conſulem creauit. Et Pompeius Magnus ex ſenatuſconſulto legibus ſolutus, priuſquàm alicui magiſtratui præfuiſſet, Conſul factus eſt. Quorum nomina poſtquam comitiis relati erant Conſules, in faſtis & annalibus (vnde tempora & annos Romani deſignabant) inprimis annotare ſoliti ſunt, ex quibus

Comitia conſularia per quos fiebant.

Conſul ſe dictatorẽ creauit.

Nobilium cõſulatus ambitio atque inuaſio.

Conſulatus ad plebem reuolutio.

Conſules ſine magiſtratu alio præcedente creati.

turpiſſimorum Conſulum propter flagitia & dedecora, ſæpe nomina inducebantur: id quod actis teſtabatur.

Collega conſulis.

Is verò qui Conſul dictus deſignatúſq; fuerat, antequàm magiſtratum iniret, collegam ſibi ſæpe nominabat, quòd è Repub. videbatur: vt poſitis ſimultatibus, vna mẽte, conſilio ac virtute, nec fœdo certamine, & per diſſidium, quod praua ambitio ſolet, Reſpub. ageretur, vtque ex voluntate ſua Conſul quem maximè appeteret, collegam haberet. Nonnunquam ſenatus collegam dixit. Sæpius verò ipſis comitiis duo fuêre creati Conſules communi ſtudio votóque.

Conſules bini apud Romanos.

Reges bini apud Iberos & Cartha.

Erant ergo Romæ bini Conſules poteſtate pari, ſicut apud Iberos bini deliguntur reges: alter qui iura daret, alter qui populis præeſſet: & Carthaginenſibus duo annui reges præfuêre, qui Suffetes dicti. Aliquando iudicum ordo præfuit, qui rerum & perſonarum ius habebant.

Præfecti & reges bini apud Laceda.

Lycur. per ordines reipub. Spartanæ curam diuiſit.

Et Lacedæmoniis bini præfecti, mox bini reges nomine magis quàm imperio, ex Procli & Heriſtenis familia primò, poſtea ex Eurytionis & Agidis: demum ex Heraclidarum genere, pari iure & imperio non diſſimili imperitarunt: tametſi Lycurgus Reipub. curam per ordines diuiſerit.

Achæi.

Athenienſes.

Quod apud Achæos ſimile accepimus, vt binos prætores annuos ſibi præficerent, qui publicas res ſimul & iudicia curarent: aliquando decem, quos δημιουργοὺς vocabant, Athenienſes verò poſt eiectos triginta tyrannos, qui plures quàm mille quingentos ciues indemnatos necauerũt, neque ſinebãt cognatos funeribus adeſſe: decem qui præeſſent, per Thraſybulum accepêre:

Prytanes.

mox ipſis à Pauſania eiectis, Prytanes numero quinquaginta præfuêre, quæ pars decima ſenatus erat, quorum numerus quingentorum fuit. In quo obſeruatum eſt, vt nemo ex genere Athamantis natu maximus, Prytanes fieret: qui etiam Rhodi ſummus erat magiſtratus.

Chaones, Megiſtanes Coſmi. Caramanges.

Apud Chaones autem annui magiſtratus ex primoribus ciuium deliguntur. Armeniorum Megiſtanes, Cretenſium Coſmi dicti ſunt: ſicut Perſarum, Magi & Caramanges, qui loco prætoris erant. Bœotiis vndecim ſummæ rerum præerant, qui pacis bellíque temporibus ius dicebant. Qui quidem Conſules, etſi pari honore eſſent, non tamen ſimul inſignia conſulatus, aut imperium habebant. Nam poſtquam Iunius Brutus, eiecto Tarquinio & regibus exterminatis, cum Collatino Conſul creatus eſt, licèt omnia iura & inſignia, quæ apud reges erant, populus Conſulibus conceſſa voluerit, tamen ne duplicatus terror videretur, ſi apud vtrúnque conſulares

lares faſces videret, cautum fuit, vt apud alterum, eum videlicet, qui imperium haberet, faſces eſſent. Ideo alternis menſibus, modò ad vnum, modò ad alterum Conſulem faſces tranſire voluêre. Idémque ſequutis temporibus, dum imperium & Reſpub. ſtetit, ſeruatum eſt. Sed tamen quo menſe faſces non habebat, accenſus apparebat Conſuli, lictores verò ſequebantur: quod intermiſſum, diu poſtea Cæſar, reuocauit denuò. Et quanuis Conſuli antiquiori faſces darentur priùs veluti canitiem & annos venerantes: poſtea lege Iulia cautum fuit, vt ei qui plures liberos quàm collega haberet, aut ſi numero pares eſſent, qui maritus foret, præferretur: aut ſi omnia eſſent paria, antiquior faſces acciperet. Eos tamen qui ſecundum gererent Conſulatum, alteri nouum ineunti præferri haud dubium eſt. Erant ergo Conſulatus inſignia, duodecim faſces, lictores totidem, purpurea prætexta, curulíſque ſella. Quin etiam eum, qui antea Conſul fuiſſet, iterum & ſæpius Conſulem creari: & qui dictaturam geſſiſſet, in Conſulem aſſumi poſſe, nemo dubitauit. Q. tamen F. Maximus legem tulit ad populum, ne intra annos decem eundem Conſulem refici liceret, quam legem conſenſu tacito abrogatam, Sylla iterum promulgauit. Creatis ergo Conſulibus prouinciæ nominabantur, vt eas vel ipſi inter ſe compararent, ſortirentúrve: quos ire ad bellum, quos præeſſe exercitibus oporteret: vel ſi in deligendis prouinciis non conueniret, extra ſortem ſenatus decerneret. Quod lege curiata cauebatur, vt ſenatus contra legem Curiatam ſine ſorte prouincias deſignaret: aut ſi ſenatus auerſaretur, per populum agi poterat, vt extra ordinem Conſuli prouincia daretur: tametſi vtrúnq; Conſulem in eandem prouinciam cũ exercitu profectum quandóque legamus. Optionem tamen deligendæ prouinciæ extra ordinem collegæ dari, aut ſuam ſortem permutare cum collega abſque decreto ſenatus, antiquo more non licebat. Ad quas profecturi Conſules, ſi cæſis hoſtiis & ſacrificio perfecto non facilè litarent, ſæpe diffuſo tempore ire ſuperſeſſum eſt. Inter quas fuêre minores prouinciæ, pauci momenti, & ferè defamatiſſimæ, vt ſyluarum colliúmque, ne compingendis nauibus materia deeſſet, & frequens ad omne genus operum materia ſuppeteret. Conſules verò nominatos, ab ipſo inito magiſtratu legiones cum collega partiri, ac Iouis Optim. max. templum adire, ſenatum habere, eúmq; de prouinciis, déque

Faſces viciſſim apud alterum duntaxat conſulem.

Vtri priùs darentur faſces.

Conſulatus inſignia.

Lex à Fabio lata.

Prouinciarum ſortitio inter conſules.

Lex curiata.

Prouinciæ minores.

omni ſtatu Reipub.conſulere,Latinas ferias indicere,Iunoníque Soſpitæ,& Ioui Latiali ſolenne ſacrum in Albano facere:in quo carnem Latinis populis diuidere mos erat,ſæpe perſpectum eſt , indéque auſpicatò ad vota nuncupanda in Capitolium ire,votíſque nuncupatis, paludatos vel trabeatos in veſte regia,proſequentibus primorib. patrum in prouincias quiſque ſuas proficiſci: & priùs quàm ad hoſtes ducerent legiones, ad populum concionari de prouinciis , de adminiſtratione belli, & quam ſpem de ſe polliceri poſſint, referre ſolitos inuenimus.Ex omnibus quoque magiſtratibus ſolos Conſules, dictatores, prætoréſque , conſularibus auſpiciis creatos , antequàm adeant magiſtratus , Lanuuij Veſtæ & penatibus rem diuinam facere tradunt. Quibus in bellum profecturis militaris ſupellex conſulari maieſtate digna,ſcribæ,librarij,præcones,apparitores , muli & tabernacula publicè dabantur. Quæ quidem paludamenta mox ſequuti Cæſares ſibi deſumpſêre.Diuus verò Auguſtus proconſulibus profecturis in prouincias,pro mulis & tabernaculis certam pecuniam ſubtaxari iuſſit.Alexander verò Seuerus ituris præſidibus in prouincias , mulos, equos,veſtes & coquos publicè dabat:in quadruplum illa reddituris depoſita adminiſtratione , vbi malè ſe geſſiſſent. Athenienſes verò duces in bellum prodituri,ſertum ex olea ſacra ſumere , & vas aquæ ferre iubebantur. Erat igitur conſulis officium,domi foríſque, ac belli paciſque tẽporibus toti Reip. conſulere , inque cuſtodienda regendáque Repub. totis incumbere viribus,omni denique ſtudio,cõſilio fide,grauitate , & robore animi,pro commodis Reip. pugnare. Itaquè in exercitu ſi quæ obeundæ eſſent expeditiones, legionibus præerant,& ſummi Imperatoris officio fungebantur. Et in vrbe tam de prouinciis quàm de magiſtratibus , de fœdere, pactionibus, gerendiſque bellis,militibus ſcribendis, comparandiſve:deque ſtatu,dignitate,commodiſque Reipub. de communi ſalute ciuium,& ſpe bonorum,deque legatorum poſtulatis, ſenatum conſulere debebat, deque omnibus his ſingulorum ſententias rogare. Sed citra ſenatus aut populi autoritatem , ſoli decernere non licebat. Ipſorum tamen conſilio,magiſtratu amouere poterat, & de gradu deiicere etiam prætorem , cenſorémque : vel aqua & igni interdicere,aut exulem eſſe iubere, bella ſuſcipere , ſupremum ius habere. Quod lege magiſtratus cauebatur in hæc verba: *Conſules regio præſunto imperio , hisq; præeunto, indicando conſulen*

Paludamentum & trabea veſtes cõſulares.

Conſules, dictatores & prætores in bellum profecturi.

Athenienſes duces in bellum prodituri.

Conſulis officium.

ſulẽdo, prætores, iudices apparento, militiæ ſummum ius habento, nemini parento, iuſſa bis populi ſuprema lex eſto, eundemq; magiſtratum, ni interfuerint decem anni, ne quis capito, ciuitatem annali lege ſeruãto, duella iuſta iuſtè gerunto, ſociis parẽto, ſe & ſeruos continento, populiq; ſui gloriam augento, domum cum laude redeunto, & infrà. Nonnunquam ſine conſulto ſenatus, Conſul magiſtratu amouiſſe compertum eſt. ſiquidẽ Flaccus Conſul Thermum, prætorem inconſulto ſenatu honore priuauit & faſcibus. Diem quoque dicere tribuno plebis & reliquis magiſtratibus pro imperio poterat. Eundémq; ab omnibus magiſtratibus comitiatum & concionem habere, déque conſilio ſenatuſconſultum facere, & ne fierent inhibere, atq; ſi è Repub. videbatur, dictatorẽ dicere poſſe, nulla controuerſia eſt. Cúmq; honorum finis ſit conſulatus, totiúſq; imperij maieſtatem gerat, legatis vndecũq; in curiã admiſſis ſolus ex autoritate ſenatus reſpõſa dabat, legémq; ad populũ ferebat. Is tamen quum de capite ciuis agebatur, pœnã capitalémve noxã inferendi ius nõ habebat lege edita qua cauebatur, vt à Conſulibus (ne per omnia regiã poteſtatem ſibi vendicarent) impunè prouocatio eſſet, néve in caput ciuis Romani, niſi populi iuſſu, animaduertere poſſent. Tunc enim qui noxæ capitis reus, ſceleris coarguitur, ad populum produci debebat, & dicta cauſa ex populi iudicio de capite ciuis cognitio dabatur. Nam ſoli dictatori & populo ius de nece ciuium datum eſt. Tametſi legamus Opimium Conſulem contra inſtituta maiorum primum dictatoriam ſibi vim vſurpâſſe. Caiúmq; Gracchum, & Fuluium Flaccum, alióſque ciues, abſque iudicio populi necâſſe. Si tamen conſuli ſenatus permitteret (quod in ſummis Reipublicæ caſibus, & magna mole periculorum fiebat) vt caueretur, ne quid Reſpublica detrimenti caperet, tunc de nece ciuium decernendi, illóſque omnibus modis coërcendi, belli gerendi, domi foríſque ſummum imperium habendi ius dari cenſebatur. Ipſi tamen Conſuli Romanum ciuem, etiam ſenatorem, in carcerem duci iubere, & mulctam irrogare facultas erat. Quòd ſi quis parum iuſto iudicio mulctam irrogatam, aut indigno iniuriam factam queręrebatur, alterius Conſulis opem implorare, ad eúmque prouocare licebat, ipſique collegæ intercedendi, inhibendíque ne quid ſecus fieret, ius erat atque poteſtas. Quòd ſi quæ cauſæ prætoriam excederent cognitionem, de his quoque apud conſulem iudicium eſſe perſpicuum eſt.

Conſulum poteſtas.

Conſulum de capite ciuis nullum ius.

Conſules in ordinem redacti, atq; de gradu deiecti.

Et

Et quanuis tanta poteſtas Conſulis foret, eóq; excellentiæ & felicitatis creuerit, vt totius Reipubl. & imperij ſummam gereret, ſi quid tamen impotenti animo contra Rempubl. molitus fuiſſet, poterat ei ante tempus finiti honoris conſulatus abrogari, & de gradu deiici, ſicut multis exemplis perſpicuum extat. Q. Cincinnatus dictator L. Minutiũ conſulatu abire iuſſit, & imperiũ illi abrogauit, quòd eius ignauia caſtra hoſtes obſederant, & penè expugnarant. Fuitq; literis memoriæ proditum, quòd in prouinciam profectus Conſul cũ exercitu, inde decedere, aut præſidium dimittere, vel in aliam prouinciam ducere iniuſſu ſenatus minimè poterat, ídque lege Iuliâ ſub graui documento vetabatur, ne Conſuli ſua ſponte bella gerere, aut in regionem prouinciámque ſibi non decretam ſine autoritate patrum & iuſſu populi accedere liceret. Quod tamen apud Spartanos reges ſecus fuiſſe conſtat. Illis enim in quamcúnque prouinciam regnúmve ſuo arbitratu bellum gerere, copiáſque deducere permittitur, etiam ſine conſulto ſenatus. Hoc quoque memoriæ datum eſt, poſt binos C o s s. quos ab initio exactis regibus continua ſerie creatos nouimus, ſemel apud vnum imperiũ conſulare ſtetiſſe, tunc cùm vrgente diſſidio Pompeij & Cæſaris, ſenatus ne quid Reſpub. detrimenti caperet, vnicum Conſulem Cneum Pompeium dicere coactus fuit. Iterum Syllæ temporibus, Cinna interempto, ſolus Carbo geſsit conſulatum. Quinetiam illum proditum eſt, Conſulem initio creatum, ne magiſtratũ iniret, præterquàm religione, etiam ſenatuſconſulto vetari: & ſi iniſſet, vi atq; imperio ſe conſulatu abdicare, donec alter ritè ſuffectus eſſet, iubebatur: quodque Conſul abiturus magiſtratu, peracto honoris tẽpore concionatus ad populũ, ſolenniſſimũ iuſiurãdũ ſe in magiſtratu cõtra leges nihil egiſſe, & quantũ ratione prouidere potuit, ex ſui animi ſentẽtia nihil deliquiſſe, conceptis verbis publicè præſtabat. Quod quidem ne quid præpoſterè dicatur, aliquo præeunte ſæpe exhibebatur, concionéque dimiſſa, cum ingenti comitatu & gratulatione ciuium ſtipatus patrum frequentia domum deducebatur. Illud quoque non omittendum, quòd licèt imperium conſulare annuum eſſet, nullíque niſi exacto quadrageſimo, & tertio ætatis anno conſulatũ capere antea licuerit: pluribus tamen citra eam ætatem, ſi quod dignum operæ pretiũ Reipub. præſtitiſſent, conſulatũ gerere permiſſum fuit. Nam & Valerium Coruinum in tertio & vigeſimo ætatis

Conſulibus iniuſſu ſenatus prouincia diſcedere non licebat.

Spartanorum reges.

Penès vnum conſulem imperium conſulare.

Iuſiurandum conſulis quũ magiſtratu defungeretur.

Ætas conſulum.

tis

tis anno,ante legitimũ tempus ad conſulatũ promotum legimus:& Mario iuniori, Scipioni Aphricano, Pōpeio Magno & Octauio Auguſto, aliiſque ducibus, ob ſingularem rei militaris diſciplinam,& ob candorem ingenij ante tempus,conſulatus, alióſq; honores delatos comperimus.Neq; enim ætatis magnam habebant rationem Romani,quo minùs ſuffragantibus meritis,dictaturas & conſulatus, alióſque honores meritis ciuibus demandarent.Quos enim ampliſſimis ornamentis dignos putârunt, ſatis annorum & ætatis habere duxerunt:tametſi L. Iulius tribunus plebis, Q.Fuluio Flacco & Manlio Acidino Coss.rogationem ad populum tulerit, qua declarauit, qui, & quibus annis nati, quémque magiſtratum peterent caperéntque. Fuit præterea literis proditum, eos qui ſuo anno conſulatum peterẽt, perrarò ſine expulſa ad præſcriptos honores admiſſos. Qui verò ſeriùs quàm per ætatem liceret, ſine expulſa plerúnq; ad Conſulatum promotos, Conſulibúſq; in prouinciã profectis,& cum hoſtibus bella gerentibus,etiam vltra annum, & donec debellatum cum hoſtibus, aut à ſenatu reuocati forent,imperium ſæpe prorogari:quos tamen non eſſe conſules,ſed velut perfunctos magiſtratu,proconſules nominari,ipſóſque interim faſces & lictores habere, quoad ſibi proconſulare duraret imperium,ſatis compertum & cognitum eſt.

Notandum hoc.

Conſulare imperium prorogatum.

Quæ ſint ſigillaria,verbum ſæpius repetitum apud Scæuolam Ireconſultum,tertio de legatis.

CAP. IIII.

VErba Scæuolæ Iureconſulti libro Iuris Ciuilis reſponſorum tertio de legatis,hæc fuêre: *Paterfamiliâs ita legauit,lances numero duas leues, quas de Sigillaribus emam dari volo. Is de Sigillaribus leues quidem non emerat: lances autem emptas habebat,& dictauerat,teſtamentum ante triduum quàm moreretur.Quæſitum eſt, an hæ lances quas emptas de Sigillaribus habuit, legato cederent, quum nullas alias de Sigillaribus emerit, nec legauerit. Reſpondi ſecundùm ea quæ præponerentur,deberi eas quas de Sigillaribus emiſſet.* Hactenus Scæuola. Quæſiui ego à viro docto, multi nominis inter cauſidicos, quid eſſet dicere, lances quas de Sigilaribus emam, dari volo:iſque de Sigillaribus,leues quidem non emerat, ac ſæpius repetitum nomen de Sigillaribus,quid deſignaret. At-

l.penul. §. pater.ff.de leg.3.

que

que ille quum Sigillaria, vaſa eſſe diceret ad vſum neſcio quē præparata, informia & impolita,& quædā nugalia ex authoritate interpretis, demũ poſt multa deblaterata verba,quum ſe quoque in contextu verborum,& eruendo ſenſu abſtruſo dubitare diceret,haud multò pôſt nactus neſcio quam occaſionem, & cauſatus ſibi negocium eſſe, non aliter explicato dubio quod quærebam, diſceſſit atque abiit. Cuius illecebra admoneor, vt peſſimè cum his actum magnopere cenſeam, qui prætermiſſo Latinæ linguæ nitore,& cultu verborum,ſe protinus ad legum interpretamenta pręcipites tradunt,magno errore nimis properæ feſtinationis. Siquidem hoc primùm docendi ſunt,quonam modo vim ac ſenſa verborum,& Iuriſconſultorum mentem planè percipiant, vt ſi quid in controuerſiam venit, non præpoſteros ſenſus,ſed proprios aſſequantur ſignificatus.Sigillaria enim vicum eſſe Romæ celebrem, vbi vænum res venales exponebantur,ibíque vaſa præcipua,ſignáque exquiſitæ artis ex ære argentóque fabrefieri ſolebant, vnde nomen factum loco,notum ferè & peruulgatum eſt.Suetonius in Claudio: *Eſſedum argenteum*,inquit, *ſumptuoſè fabrefactum,& vænale ad Sigillaria redimi, concidiq́; coram imperauit.* Idem in Nerone: *Sporum Romæ circa Sigillaria comitatus eſt.* Aulus Gellius libr. 5. Noctium Atticarum: *Apud ſigillaria fortè in libraria ego & Iulius Paulus Poëta conſedebamus*: & pleráque eò pertinentia exempla,ne exequar ſingula,quæ omnium ſermonibus celebrata ſunt.Huc pertinet quod dies Sigillariorum Saturnalibus adiectos legimus, quibus imagunculæ & ſimulacra vænalia in Sigillaribus proponebantur: quæ pro ſuis capitibus in ſacellum Ditis Romani deferebant. Fuit ergo Scæuolæ opinio, teſtatorem qui lances quas leues de Sigillaribus ſe empturum promiſerat, legâſſet,& morte præuentus non emiſſet, ſed emptas de Sigillaribus antea habuiſſet, licèt leues ſe empturũ promiſiſſet:tamen ne teſtatoris voluntas irrita fiat, illas quas de Sigillaribus priùs emiſſet,qualeſcúnque forent, legato accedere voluiſſe.

Legum ſtudioſi relicto linguæ Latinæ nitore, inepti plerúnque.

Sigillaria.

Cap. 4.

Dies Sigillariorum.

Quæ delictorum pœnæ maiorum criminum apud diuerſas gentes more & legibus fuerint conſtitutæ,& quæ minorum.

CAP. V.

Duplex puniēdi peccati cauſa: Commonitio.

PLato in Gorgia,& Philoſophi plerique non ignobiles, duplicem puniendis peccatis putant eſſe cauſam,vnam commo

commonitionis, alteram animaduerſionis. Commonitio delinquentis cauſa fit, quum ei qui peccauit, vel pecunia, vel leui coërcitione mulcta dicta eſt: quod eò fit, vt deinceps qui deliquit, ad bene honeſtéque viuendum promptior & emendatior fiat. Ea pœna per leges inferri ſolet, quum leuiter delictum fuit: vt ſi iudici aliquid præcipienti contumaciùs paritum eſt, vel ſi prætoris dicto quis audiens non fuit. Animaduerſio verò, non ipſius qui pœna afficitur, ſed reliquorum qui ſuperſunt, gratia adhibetur: vt metu pœnæ ne ſimili exemplo fiant, reliqui eadem noxa deterreantur. *Nam delictum quo impunitius, eo effrænatius fit*: quia niſi fuerit vindicatum in noxios, propoſita impunitatis ſpes mortalium animos criminibus inuitat. Ea animaduerſio infertur in viros facinoroſos & magnis criminibus obnoxios, vt in reos ſacrilegij, maieſtatis, parricidij, peculatus, alióſque nefarios & cõſceleratos, qui propter aliquot inauditum facinus pœnas ſcelerũ iure & lege perſoluunt. Hinc eſt quòd pro exceſſu, pœnæ à legibus conſtitutæ ſunt, aliæ bonorum, aliæ relegationis, nonnullæ membrorum, pleræque capitales: vt pro criminis qualitate, legum iudiciorúmque pœnis coërceantur, aliquando exquiſitis tormentorum ſuppliciis in aliquos publicè ſæuitum eſt. Etenim qui in Deum, aut principem, parentes, aut patriam delinquit, vt qui patrios Lares, focóſque, & deos penates, quíque deorum delubra, ſepulchra maiorum prodere, phana peculari, parentes occidere non verentur, nõ vulgari pœna, ſed nouis exemplorum modis afficiendos, iura diuina & humana voluêre, poſteris documento futuros, vt qui ita affectos viderint, ne ipſi pari crimine obnoxij fiant, deterreantur. Indicãt hoc Romanorum ſecures faſcibus alligatæ: quippe qui leuiter peccantes, flagris & fuſtibus: qui verò grauiùs deliquêre, capitali pœna plectere ſoleant. Hæc enim Romanis preuulgata pœna fuit, vt leuiter delinquentes, nudatos virgis cæderent, aut in latomias darent: qui locus erat cuſtodiæ deſtinatus, iuxta Tullianum & forum piſcarium, à Tarquinio Superbo primùm inſtitutæ. Vel ſi grauioribus criminibus obnoxij, capitalia auſi fuiſſent, tergo & capite luerent, vel de ſaxo & robore deiicerent. Erat enim rupes vaſta in Tarpeio foro ſuperſtans: aut ſi ita eſſent nepharij & conſcelerati, reſoluto plumbo necarent, vel vnco tractos in ſcalas Gemonias darent præcipites, exemplo Theſſalorũ, quibus locus ſupplicio deſtinatus erat, cui nomen corui, ex quo

Animaduerſio.

Aliæ atque aliæ pœnæ pro facinoris magnitudine.

Romani.

Latomiæ.

Rupes in foro Tarpeio.

Coruus.

noxij

noxij agebantur in præceps, vnde frequens illud apud Ariſtophanem, ἐς κόρακας. Perſis verò carcer fuit nomine *Lethes*, & domicilium cineribus refertum, ad quod niſi moriturus accedat nemo. Syracuſis quoque Latomiæ, opus ex ſolido ſaxo in mirandam altitudinem depreſſum, & omni aditu obſepto munitiſſimum. Apud Meſſenios carcer, Theſaurus nomine, locus ſub terra quadrato ſaxo, in quo Philopœmenes necatus fertur, tam immanis fuit & ſæuus, vt neque ventum, neque auram acciperet. Romæ barathrum dixêre noxiorum cuſtodiam. Athenienſes ſæuiſſimum carcerem, Domum nuncupârunt, ſicut tributorum exactionem ciuitatis tegimen, miti nomine indignitatem rei temperantes. Quo exemplo Appius decemuir carcerem quem conſtituit, domicilium plebis nuncupauit: alij promptuariam cellam, nonnulli publicum hoſpitium dixerunt. Spartæ Decas erat locus in carcere ad pœnam ædificatus, vbi damnatos mortem oppetere cogebant. Et ſpelunca quam Ceadas vocarunt, quaſi pallorem & lachrymas, tetræ caliginis & diri aſpectus: ſicut apud Romanos Tullianũ. Carthaginenſibus verò Ancon teterrimum fuit domicilium, & apud Cyprios Ceramon. Sicut Æthiopibus Macrobiis Heliotrapeza noxiorum locus erat. Fuêre autem Scalæ Gemoniæ in Auentino, iuxta templum Iunonis reginæ, quod Veiis captis Camillus dedicauit. Vnde autem damnatos ſuppliciis afficiebant, Sextricium vocârunt, præter quas Latomias, Albæ quoque cuſtodiri noxios tanquam loco munitiſſimo ſæpe notatum eſt. Et quanuis à principio originum ſeueriſſimum de Metio Suffetio ſumptum ſupplicium legamus, qui quadrigis diſtentus, in diuerſa diſcerptus fuit, tamen illud velut immite, prætérque legum humanitatem, in exemplum deductum non eſt. Quinetiam mulctæ pecuniariæ certus fuit modus præfinitus, quem tranſcendere minimè fas erat: quippe de mulctarum æſtimatione, tam à conſulibus quàm à tribunis plebis, ſæpe ſenatuſconſulto, ſæpe populi rogatione cautum fuit, quibus maxima erat mulcta trium milliũ & viginti aſſiũ, quia plus triginta bobus & duabus ouibus quempiam mulctari non decebat, æſtimabatúrque bos centuſſibus, ouis verò decuſſibus: minima verò, oue taxabatur vna. Sæpius verò Romani reges, homicidij conſcios arietis damno mulctabant, quam in ſacrificiis deorum expendere conſueuêre. Siquidem priſca paupertas ex noxiorum bonis ſacra diis exhibuiſſe fertur: quare ſupplicia,

Lethes. *Latomiæ.* *Theſaurus.* *Barathrum.* *Domus.* *Decas.* *Ceades.* *Tullianum.* *Ancon.* *Ceramon.* *Heliotropeza.* *Scalæ Gemoniæ.* *Sextricium.* *Mulcta pecuniaria ſumma apud Romanos.* *Homicidij mulcta.*

ſupplicia dicta: cautúmq; fuit, ne quis mulctam indicendo, bouem priùs quàm ouem nominaret: vt innoteſceret, Romanis mitiores ſemper placuiſſe pœnas. Apud Athenienſes verò ſeruatum inuenimus, vt mulctas in aram Iouis Seruatoris dedicarent: quam ſemel illatam remittere non decebat, licèt pœnas iure debitas, pecunia redimere fas foret, Platonis exemplo, qui ſingulis delictis denariam mulctam conſtituit, vt pro criminis exceſſu decuplum pœnæ penderetur. Germanis quoque homicidium certo pecorum numero luebatur: leuiora verò crimina, pecoris, vel equi damno. In metallum vel ad inſulas in perpetuum vel præfinitò relegare, aut aqua & igni interdicere, ſeu ad beſtias damnare, frequens etiam Romanis pœna fuit. Illis enim aqua & igni interdicebatur, quibus commercium ſocietaſq; hominum, ne quis eos vrbe, menſa, tecto, aut lare reciperet, vetabatur. Ad beſtias damnabantur nequiſſimi ſerui, aut hoſtes infeſtiſſimi plerúnq; homines pernicioſi & immanes, qui ob multiplicia crimina defectionéſque, indigni venia fuêre: quibus in theatro vt cum immaniſſimis beluis depugnarent, negocium datum eſt: qui beſtiarij dicti. Nonnunquam ob crimen damnatos, auro effodiendo aut lapidicinis veteres deſtinârunt, vt vincti opus facerent perpetuò vel præfinitò. Illi verò, qui flagitiis vel tã efferis moribus cooperti fuêre quíq; eam capitalem noxam auſi, vt his legum vulgaris pœna nõ ſatis foret, vel ad beſtias damnabãtur, vel exquiſitis tormentorum ſuppliciis, & vltimis cruciatibus puniebantur. M. Maleolus, matre interempta, Romanorum primus parricidij damnatus, inſutus culeo in mare præcipitatus fuit. L. deinde Hoſtius, poſt ſecundum Punicum bellum, parricidij inſimulatus pari ſupplicio necatus & cõcruciatus, pœnas dedit. Manſitque hæc pœna in parricidas ad hæc tempora: culeo enim gallus gallinaceus, ſimia, & vipera cum homine inſuitur, & in flumen vel mare detruditur: vt in rixa infenſorum animalium, & fœda laceratione corporis, ob tanti ſceleris immanitatem diro cruciatus vulnere interimatur: vtque ab omni elemento repudiatum cadauer, irrequieto labore & perpetuis fluctibus agitetur. Ægyptij adeò parricidas inſectati ſunt, vt eos per ſingula mẽbra acutis calamis impeterent, mox minutiſſimus ictibus conſauciatos ſuper ſpinarum aceruos comburerent. Si verò pater filium occidiſſet, vt continuo triduo circa defuncti corpus genitor aſſiduus filij ſpectator eſſet, ſanciuerunt:

Mulcta apud Athenienſes, Platonis de mulcta conſtitutum.

Germani.

Aqua & igni interdicere quid.

Beſtiis obiicere.

Ad aurifodinas & lapidicinas condemnati.

Parricidium commiſſum Rom.

Ægyptij.

Vbi pater filiũ occidiſſet.

nulla iuſtiore pœna, quàm facinoris conſcientia ipſum puniri arbitrati. *Luſitani.* Luſitani parricidas finibus eiectos ſaxis opprimũt. *Perſæ.* Perſæ patris occiſorem nothum putãt. Iulius verò Cæſar præter præſcriptas legibus pœnas parricidas bonorũ omnium damno, mulctauit. Solon & Romulus nullam in parricidas ſtatuêre pœnam, quòd neminem tam nefarium & conſceleratum æſtimarunt, qui tantum facinoris admitteret. *In ſacrilegos. Græci.* Apud Græcos pœna in ſacrilegos ſtatuta fuit ſeueriſſima, vt præcipitati vel immerſi aut combuſti pœnas darent. *Macedones.* Macedones verò parricidas & maieſtatis reos, qui in principem aliquid moliti eſſent, obruunt ſaxis, nec modò facinoris reos, ſed omnium ſunt deuota capita, qui illos quouis gradu contigiſſet. *Qui in Rempub. hoſtilia moliti eſſent.* Quòd ſi quis in Rempubl. hoſtilia molitus eſſet, vetus erat mos, vt furca ceruici inſerta nudum per compita & vicos ducerent, virgíſque ad necem cæderent, mox de ſaxo præcipitem agerent, aut vnco tractum in Gemonias deiicerent. *Externa.* Apud exteros autem in animaduertendis facinoribus diſpares mores ritúſque fuêre. *Areopagitæ.* Nam quos Areopagitæ capitis agebant, tacentes ipſi & nulla truci oratione aut efferati odio ſententiis afficiebant: ipſiq; litium controuerſias noctu & obſcura luce, nunquam die iudicabant, vt procul ab omni affectu, qui animos in diuerſum agit, tantummodo facta cognoſcerent, perſonas non viderent. *Iudicum & principis imago apud Thebanos.* Quare Thebani vt incorruptam iuſtitiam ſignarẽt, nec variari gratia, iudicum imagines ſine manibus: principis verò ſine oculis in foro propoſuêre: vt ſignis oſtẽderent, iudices affectibus capi non oportere: cauſáq; definita, damnatos vndecimuiris pœnis afficiendos tradebant, quibus publica pœna frequens, cicuta erat, aut venenum. *Areopagus.* Is verò Areopagus, Athenis vicus cùm templo Martis, in quo primum capitis iudicium latum eſt, fuiſſe dicitur. Apud quos fuit lege cautum, vt qui cauſam dicit, nec prooemio vtatur, nec ad miſerationem aut inuidiam adducat: quippe mouere affectus per præconem prohibebatur orator: ne cui plus in miſericordia quàm in cauſa ſpei eſſet. *Bithyni.* Bithynis è conſpectu Solis tribunal erat, quòd illum tanquam ſacroſanctum, cauſæ diiudicandæ præeſſe dicerent. *Babylonij.* Apud Babylonios vbi reges iura dabant, quatuor aues è tecti culmine pendere dicunt: quæ fortunæ varietatem, & ne ſe ſupra hominem efferret, admonerent. Cambyſes verò in ſede vbi iudex per ſordes iniuſtè iudicârat, ipſius detractum corium in lora concidit, & tribunal ornauit. Fertur Darius Sando-

cem Æolidis præfectum, quòd pecunia corruptus iniuſtè iudicârat, cruce affeciſſe. Nero quoque edicto cauit, ne patroni cauſarũ mercede aut muneribus patrociniis adeſſent. Tantíq; Areopagus fuit, vt Heroas & ſemideos illuc in iudicium aduocatos dicerent, & Piſiſtratus in eo iudicium ſubire non dubitârit. Quod poſt aliquot ætates quum propter continuas clades & belli mala ferè deſtitutus eſſet, Cimon Athenienſis in priſtinum illum ſplendorem lucémq; reſtituit. Lacedæmonij quoque, quos mortis ſupplicio dignos putârunt, noctu, non die plectere conſueuerunt. Cauſas verò iudices occluſi, neminẽ videntes, ex clamore concionis iudicabant. Quòd æquè apud Romanos ferè comperimus, quibus ante horam decimam de abſente iudicare ius non erat, neq; intra trigeſimũ diem ſortiri dicam, quod lege Rupilia vetabatur. Tametſi noctu ſumere ſupplicium de nocente non liceret, quia nota eſſe ſupplicia ad aliorum emẽdationem publicè cenſuêre. Macedonibus ſaxis opprimere delinquentem, antiqui moris erat. Apud Memphitas homicidij reus ab oppidis & commercio hominum exterminabatur: donec à Gymnoſophiſtis expiatus, in patrium ſolum & Lares proprios reſtitui merebatur. In Meroë verò, ſi quid rex deliquit, nulla afficitur pœna, ſed cunctis auerſantibus, & quotidianum congreſſum negantibus, mœrore & tabe conficitur. Ægyptiis fuit in more, vt hi de quibus ſumẽdum erat ſupplicium, ceruices fune innexas tenerent, & frænata ora, vt eo inſigni pœnas luitare notarentur: pridiéque quàm darentur neci, munuſcula & cœnam ex regis menſa acciperent. Quem vſum Cæſarum temporibus inualuiſſe legimus, vt quos morte afficere volebant, illis exquiſita obſonia & partẽ cœnæ mitterent: ſi verò indicta cauſa ſupplicium ſumẽdum foret, tradito libello, ſupplicium cædémq; demãdarent, vt hoc imperatæ necis prætextus & ſignum foret. Æthiopũ traditur mos, vt delinquentes aureis catenis vinciant: & quos morti deſtinâſſent, per lictorem ſignum mortis illis rex mitteret: ipſíq; accepto ſigno, protinus mortem ſibi cõſciſcerent eo genere lethi, quod quiſque delegerat: quod apud Romanos quandoque inoleuit, vt in capitis iudicio, per θ ſeu κ in vrnam coniectas literas, ſignum mortis & capitis ſupplicio afficiendum notarent: per τ & α, abſolutionis: per λ verò & ν, prolationis, & diem diffundi, quum parum ſibi liquere de cauſa ſignificarent, quæ ampliationis tabella dicta eſt. ζ quoque in ſortibus

Animaduerſio in corruptos iudices.

Areopagi æſtimatio.

Lacedæmonij noctu, ſontes plectebant.

Roma. conſtitutum.

Macedones.

Homicidium apud Memphitas.

In Meroë rex.

Supplicio afficiendi apud Ægyptios.

Æthiopes.

Mortis, abſolutionis & ampliationis ſymbola per literas.

ζ in ſortibus.

inauſpicata fuit, & mali euentus. Nonnulli in nomenclatura militum per τ ſuperſtites, per θ defunctos in acie tribunos annotare prodiderunt. Alij calculo cretæ, abſolutionis: carbone verò, condemnationis ſymbolum indicarunt: tametſi iudices Romæ per tabellas plerúnque ferre iudicia inueniamus, quæ ſemel definita reuocare non licebat. Apud Græcos autem alba faba in ſortibus auſpicata fuit, & boni euentus: nigra verò, mali. Luſitani deſtinatos neci lapidibus obruunt. Nõnullæ circa Caucaſum gentes, etiam pro criminibus maximis nullum morte afficiunt, ſed exilio mulctant, vrbéque & agro exterminant: quod in Seripho inſula fieri adnotatum eſt. Apud Indos qui maximi criminis reus agitur, hanc luit noxam, vt à rege tonderi iubeatur, qua pœna nulla inſignior fuit: ſicut Hebræis vino abſtinere maxima cenſebatur mulcta: fuítque Athenienſibus quandóq; lege ſancitum, vt qui maximi criminis reus agitur, ſi fateretur admiſſum, impunitate donaretur. Atque Trallianis, vt qui Minyam aut Lelegem occidiſſet, ſi leguminis modium defuncti cognatis exoluiſſet, è cæde expiatus foret. Alij pro leui exceſſu mortis pœnam inferebant. Quare occidiſſe ciconiam in Theſſalia, aut ibim, vel accipitrem in Ægypto, capitale fuit. In Cyrenaica lex erat, vt deſertoris pœna teneretur, qui ingentem vim locuſtarum, aut earum fœtus non debellaret. Nam plerúnque illarum tanta exoritur vis, vt quicquid herbidum eſt, abſumant. Vaccæis quoque ſi quis vel minimum ex alterius agro eripuiſſet, capite luebat; ſicut Phrygibus raſtrum aut vomerem ſubtrahere. Et Indis qui vectigal furatus eſſet, capite plectebatur. Derbices quoque Perſarum gens, in rebus diiudicandis adeò ſeueriſſimi fuêre, vt pro minimis ſæpe cauſis iugularent: apud quos fœda ſupplicia & inhumana delinquẽtibus ſunt dari ſolita, præſertim ſupplicij genus, quod diſphendomena vocant, vt proceris curuatis arboribus, & criminoſo in deflexis cacuminibus alligato, illis repentè laxatis, lacerum corpus in diuerſa diſtraherẽt. Aliúdq; non minùs calamitoſum & vltimum humanorũ, vt duabus ſcaphis fabrefactis, ibiq; homine occluſo, ita vt manus & caput extarent, tetro odore, & immunda tabe, ac longo cruciatu hominem conficerent. Apud Græcos quoq; in noxios ſæpe fœdè ſæuitum eſt. Nam ignis & rota, nouiſſima fuêre exempla, & frequens ſupplicium noxiorum. Leges etiam Draconis tã ſeueræ diſciplinæ fuêre, vt pro leuiſſimis cauſis mortis

Per cretam & carbonem.
Græci per fabam albam & nigram.
Luſitani.
Seriphij.
Indi.
Hebræi.
Athenienſes.
Tralliani.
Ob leue crimen capitis ſupplicium.
Cyrenæi.
Vaccæi.
Phryges.
Indi.
Derbices.
Diſphendomena.
Græci.
Leges Draconis ſæueriſſimæ.

mortis pœnā inferrent. Quare verbum Demadis proditur, Draconem non atramento ſcripſiſſe leges Lacedæmoniis, ſed ſanguine: quâ ſeueritate tantum contraxit inuidiæ, vt in theatro apud Æginam, populari tumultu omnium conſpiratione iniectu multæ veſtis præfocaretur. Athenienſes quoque olim damnabant reos, non ſi totam ſimul legem, ſed vel ſi vnam ſyllabam tranſgreſſi fuiſſent. Neque prętereundum, quod quidam Æthiopum rex feciſſe proditur, vt delinquentium crimina non mortis pœna, ſed naſi mutilatione puniret, vt eam oris turpitudinem veriti, circunſpectiùs à criminibus abſtinerent. Inter cæteros proditus eſt Perſarum rex quidam, qui quum ciuili tumultu, fœdo eſſet conuicio iactatus, adeò exarſit, vt totius populi nares reſcinderet. Apud Druidas verò & Cercetes Galliarum populos, ſacrificio interdicere, grauiſſima pœna notabatur. Eos enim quibus ita interdictum erat, inter impios conſceleratóſq; habebāt. Fertúrq; in elephantina Æthiopia ſacrilegos hac pœna mulctari, vt ophiuſam herbam bibere cogantur, qua pota ita terroribus & falſis imaginibus afficiebantur, vt mortem ſibi conſciſcerent. Et in Perſide veneficos plecti, vt in amplo lapide caput impingerent, rurſúſq; alio ſuperinducto illud effringerent. Apud quos fama eſt, delinquentes ante regiam expectare iudicium, ibíq; pro criminis exceſſu ſupplicium pati. Neque prætermittendus Sabatus Æthiops, qui criminis reos non morte, ſed vinctos compedibus operi delegando plectebat: Aut Mezentius, qui viuum corpus putido cadaueri colligando, immaniſſimo cruciatu necabat homines. Apud priſcos verò Romanorum, vbi quis noxium & exitiale crimen admiſiſſet, niſi die ad populum dicta, & reo de crimine accuſato & conuicto, diéque cōſtituta cauſæ dictionis, cauſáq; populi iudicio probata legitimè, ſupplicum, capitis de Romano ciue ſumere non licebat. Dicebatur enim dies ad populum à magiſtratibus aut à tribunis plebis, quibus ius dicendi diem data facultas fuit: nonnunquam à priuatis. Siquidem Lucullus cùm nullum magiſtratum geſſiſſet antea, Seruilio auguri peculatus diem dixit: & M. Cotta, virili toga aſſumpta, Cn. Carbonem reum poſtulauit. Eóque producto ad populum, accuſatoribus teſtibúſque adductis, ſi noxæ capitali & vero crimini locus erat, de reo ſupplicium ſumebatur iudicio populi. In qua re mos erat, vt tā ipſe reus, qui capitis accerſitur, quum ad populum producitur ad iudicij diem, quàm amici & ne-

Athenienſes.

Druidæ & Cercetes.

Æthiopes elephantini.

Ophiuſa herba.

Venefici in Perſide.

Sabatus.

Mezentius.

Rom. ciuium prærogatiuū.

Diem dicere alijs quibus conceſſum.

Reorum ſordes.

ceſſarij, quíq; proximi aderant, priuſquàm in ſuffragia tribus irent, ſqualida obſoletáq; veſte, flentes & ſordidati, barbam capillúmq; ſummittant, & pœnam deprecentur: vt eo ſqualore & habitu deformi populum ad miſerationem pietatémque adducerent. Legimus in iudicio M. Manlij, quum cauſam ad populum diceret, ne coniunctos quidem ſanguine in capitis dimicatione & dubiis rebus veſtem mutâſſe. Et inter clara nomina reorum, Appium Claudium, quum à tribunis plebis dicta illi dies eſſet, non modò facie reorum non fuiſſe, ſed tanto ſpiritu & tam contumaci vultu cauſam egiſſe, vt manente ferocia animi tribunos perterrefaceret. Contra verò, quum in exilium Cicero ageretur, præter ſenatũ vniuerſum vltra viginti millia hominũ ſordidas veſtes & fœdum corporis habitum induiſſe, vt ob illius calamitatem ſe quoque funeſtos & in ignauo dolore eſſe oſtenderent. Fertur tamen Scipio Æmylianus, quum eſſet ſibi dies dicta ad populum à Claudio Aſſellio tribuno pleb. & reus cauſam diceret, in diſcrimine mortis præter reorum morem barbam raſitauiſſe, & nitida veſte fuiſſe: & Cato Cenſorius ampliſſimum innocentiæ teſtimonium tuliſſe, quòd ab inimicis quinquagies criminis poſtulatus in foro cauſam dixit, & iudicum votis abſolutus ſemper. Sicut Ariſtophontes Athenis nonagies & quinquies cauſam dixit, & victor fuit. Herodes verò quum apud Hyrcanum accuſaretur, ad cauſam dicẽdam purpuratus, & armatorum ſeptus præſidio in forũ venit, & iudicium euaſit. Primúmque pop. Romani iudicium poſt exactos reges de Martio Coriolano fuiſſe traditur, & C. Galba, qui quum in collegio ſacerdotum eſſet, iudicio populi condemnatus fuit. Inde vt iudicio populi de capite Romani ciuis decerneretur, conſuetudo manſit. Quin etiam non ſolùm de ciuis Romani capite, ſed nec de bonis, niſi ex decreto ſenatus, & populi placito, aut eorum, qui ius dicunt, omnibus ſententiis ſtatutum fuiſſet, decerni lege nihil poterat. Ipſi tamẽ, qui reus agebatur, ne imparatus & inſciens accederet ad cauſam, cuncta quæ ab accuſatore mouenda erant, per cuſtodem debent innoteſcere & ſignificari, vt diluendi criminis & obiecta purgandi facultas foret. Accuſatori verò ſubſcriptores aderant, qui ea, quæ accuſationi conferrent, ſummiſſiùs ſuggerebant & præibant. Reo quoque laudatio iudicialis ſeruabatur, vt ſi crimen obiectum dilueret, aut merita præualerent, amici ad miſerationem populum flecterent

M. Manlius.

App. Claudius.

Cicero reus.

Scipio Æmylianus.

Cato cenſorius.

Ariſtophontes.

Herodes.

Primum pop. Rom. iudicium.

Reus præmonitus.

Subſcriptores.

Laudatio iudicialis rei.

rent & circumagerent. Quod deinde Pompeius lege lata fieri vetuit, laudationéſque ſolitas pro reis vſurpari prohibuit: qui quum Numatium Plancum in iudicio laudaturus poſtea acceſſiſſet, Cato qui iudex aderat, aures manibus obſerâſſe fertur, dicens, laudationem quam lege à ſe lata fieri prohibuerat, lege auerſante audire nolle, quòd legum ipſe lator & euerſor eſſet. Lacedæmoniis quoque Lycurgi lege cauetur, vt niſi in conuictum, & prætoris iudicio condemnatum, nulli pœna noxæ merita inferatur. Quam legem Ageſilaus, cùm de reo omnium nequiſſimo ſumendum ſupplicium foret, quòd in patriam coniurârat, abrogauit: ne diu negocium diſcutiendo, pœnam iure debitam fruſtraretur. Fuítque conſtitutum, vt æqualibus votis ſuper vindicando facinore in diuerſa trahentibus, pro reo iudicium ſtaret: quod videbatur æquiſſimum: id quod ſæpe ab Athenienſibus factitatum eſt. Nam quum de extinguendis Mitylenis ſuffragatores paribus votis diſſentirent, Diodoti ſententia peruicit, quia lenior. Et quanuis veteribus Romanorum mitiſſimas placuiſſe pœnas legamus, lapſis poſtea temporibus, à principibus, quos nulla ſatietas pœnatum cepit, multa iræ atque inuidiæ fœda exempla edita inueniuntur, vltimíſque cruciatibus & crudelibus ſuppliciis ſæpe in noxios vindicatum. Nam & tunica fomentis igneis illita, ad palum deligati adurebantur, vel grandi ſtipite à ſummo ad imum adigebantur, vt igne accenſo, crudeli cruciatu excarnificati interirent, prætérq; equuleos, fidiculas, ergaſtula & cruces, circundatóſque corporibus ignes, lacerationes membrorum, & incurſus beſtiarum: alióſque enectos veneno & fame & dictu fœdiora exempla, quæ exequi longum eſſet, conſpectius ſumptum fuiſſe ſupplicium de regibus autores memorant. Nanque Antigonum Iudæorum regem Antonius indicta cauſa, quod ante id tempus nulli regum contigit, ſecuri percuſſit, & Agrippa Bogum Mauruſiorum regem, Antonij partes ſequutum, ſupplicio affecit. Fuítque propterea magiſtratus apud Cumæos, quem Phylactum vocant, cuius erat munus, in frequentem ſenatum venire, regéſque manu apprehenſos, de quorum iudicio agebatur, detinere: donec de illorum præmio aut pœna patrum decreto ſtatueretur. Quòd ſi is, qui reus agitur, & capitis acceſſitur, prædicta die in iudicium non venit, vel domo abeſt, mos Romanus erat, vt ante fores ædium nomenclator tuba illũ ad cauſam dicendã qua-

Lacedæmonij.

Vbi adæquarent ſuffragia, reus abſoluebatur.

Thucydides in tertio.

Romanorum ſupplicia crudelia.

Supplicium de regibus ſumptum.

Phylactus.

Reus nõ comparens in iudicio.

tuor diffinitis in locis citaret: neque ante fas erat in eum capitis iudicium dari, aut de noxio ſupplicium ſumi, quàm diſcuſſa cauſa, crimine probato, & reo conuicto, ne inauditi & indefenſi perirent. Iudices verò, qui pro exceſſu criminis litem daturi erant, conceptis verbis ſe nihil habere, nihil precibus dare, ſolenniſſimum iuſiurandum præſtare cogebantur, quod mox deprauatis iudiciis fieri deſitum eſt. Hoc quidem iuſiurandum apud Ægyptios ſanctius præſtabatur, in hæc verba: *Vt ne regis quidem minæ, aut iuſſa à recto benóque illos deducerent, aut tranſuerſos agerent.* Apud Athenienſes iuſiurandum iudices præſtant, ſe ſecundùm leges ſententiam daturos, & cauſam definituros. Iudicium verò de nocente ſic fiebat, vt prætor tribunal inprimis aſcenderet, noxio poſt terga ligarentur manus, miſſo præconio ſilentium fieret, legitima deinde prætoris proferrentur verba, claſſicum ad ſpectaculum poſtea canerent, ſuppliciúmque de noxio ſumerent. Quod plerúmque non ſtatim ſumebatur, quippe ſenatuſconſulto Tiberij tempore, & per alias conſtitutiones actum fuit, vt damnatorum pœna in decimum ſemper differretur diem.

Iudicum iuramentum ſolēne ante ſententiam definitiuam.

Iudicium de nocente quo pacto fiebat.

Locus ex Ciceronis oratione pro Milone explanatur, & quæ regiæ, quæq; atria Romæ fuerint.

CAP. VI.

CVm Romæ in gymnaſium literarium, quò plærique eruditorum conūenerant, nos quoque laxandi animi causâ quandoq; ventitaremus, doctor ibi quiſpiā, Tullianæ lectionis, vt ipſe aiebat, profeſſor, ingenio alioqui exculto, ſed ſuæ laudis pluſquàm ſatis eſſet vendicator, multo auditore circundatus, Ciceronis orationem quam pro Milone inſcripſit, magno ingenio elaboratam, publicè apud compluſculos lectitabat, eiúſque diſpoſitionem & conſtitutionem, communéſq; locos, ſinguláſq; partes & colores, aliáque oratoriæ artis documenta, diſciplináſq; Rhetorum, per numeros nouis & exquiſitis modis ex intimo artificio adnotabat. Cúmque verba ex ea lectione percenſeret, quibus Cicero, quantum poteſt maximè, Clodium in inuidiā criménq; adducit, eúmque infeſta oratione inſectatur, his verbis: *Hæc ſica longo interuallo conuerſa rurſus in me eſt: nuper me quidem, vt ſcitis, ad regiam penè confecit.* Sic ipſe explicabat, vt diceret, hanc regiā fuiſſe in colle Quirinali, vbi Numam Pompilium habitâſſe autores tradūt, quódque in eo ſedem

habue

habuerat, ideo regiam & atrium Numæ ibi fuiſſe, & de hac Ciceronem intelligere aſſerebat. Atque hæc & plæráque in hanc ſententiam quum ille dixiſſet, tenuit nos admiratio iſtius doctoris, tam inconſideratè & perperam loquentis, id quod errore manifeſto procul à vero eſſe liquidò conſtat: ſiquidem non vbicúnque Romani reges belli pacíſque temporibus habitarunt, illic regias, aut atria cõſtruxerunt. Tullus Hoſtilius primo in Velia, mox in Exquiliis ædes habuit: & Tarquinius Priſcus ſupra nouã viã, Seruius Tullius etiam Exquilias incoluit: & tamen nullàs iiſdem in locis regias habuiſſe feruntur. Sex enim aut ad ſummum ſeptem Romæ fuiſſe regias, compertum habemus: vnam ad ædem Veſtæ, iuxta forum, quã Numa incoluit, ibíq; atrium regium fuit: eámque regiam longo tempore præcipuam fuiſſe cùm religione, tum antiquitate, multi prodiderunt: quæ poſtea incendio Neronis vnà cum æde Veſtæ deflagrauit. Alteram in Cælio monte, vbi Tullus Hoſtilius, quò frequentiùs incoleretur, regiam ædificauit. Tertiam in Sacra via, in qua Ancus Martius ſedem habuiſſe fertur: de qua Ciceronem nunc intelligere Aſconius ſentit: quippe inter ſeruos Hiſpei & Milonis pugnam inibi commiſſam, & Ciceronem opera Clodij vitæ periculũ adiſſe tradunt: quamuis Acron perperam aliter ſentire viſus ſit. Aliámque in Pompeij theatro, quod in cãpo fuit, fuiſſe memorant. Iuxta theatra. n. regias ſitas perſæpe inuenimus, ſicut Marcelli theatrum, quod regiã habuit, ad quam quatuor columnas magnitudinis miræ ex theatro Scauri trãſlatas Plinius notauit: & Pauli regiam ad Curtium lacum, & aliam in Sacrario. Fuit enim theatrum Marcelli ab Auguſto, ſed alieno nomine, cõditum, quo tempore à M. Agrippa plura & egregia Romæ conſtructa fuère. Hic enim fuit ille Marcellus Auguſti nepos, ex Octauia ſorore & Marcello genitus, cui filiam Auguſtus paucis ante diebus quàm morte ſublatus eſſet, deſponſauit. Neque aſſentior his qui atrium in colle Quirinali vnà cum regia conditum fuiſſe dicunt: ſiquidem omnes ab Aſinio Pollione atrium Libertatis inprimis conſtructum volunt, quod in templo Libertatis conſpicuæ magnitudinis erat. Poſtea interiecto tempore Gracchorũ pater in Auentino ex mulctaticia pecunia illud amplius erexit: in quo bibliotheca Græca Latináq; viſebatur: quod intercurſu temporũ penè collapſum Sext. Helius Pætus & C. Cornelius cenſores reſtaurârunt. Ea quidem atria ædificij

Regia 6. aut 7. Romæ.

Cicero explicatus.

Acronis error.

Atrium Libertatis.

Atria quod genus ædificiorum.

genus fuêre continens mediam arcam, in quam ex omni tecto pluuia recipitur, columnis quadrifariam per ſingulos angulos diſpoſitis, & epiſtyliis. Fuit quoque atrium publicum in Capitolio, & atriũ Scauri, in quo maximę columnæ ex præruptiſſimis ſaxis collocatæ feruntur: & aliud Pompeij, quæ poſtea ipſius curia facta eſt. Legimus quoq; atriũ regium iuxta forum piſcarium: & duo atria, Meuium & Titium: quę Porcius Cato in Latomiis fecit. Et atrium Veſtę: & Saturium, in quo ſacrorum tubæ aqua luſtrabantur. In colle verò Quirinali, quòd regia aut atrium fuerit, nec traditur quicquam, nec inuenitur. Neque omittendum, plures regias velut regalis opulentiæ monumenta, apud pleráſque gentes laudibus celebrari. Nam Cirtha & Vtica Maſſæſylorum regum regiæ fuêre: ſicut Sybaris Colchorum: Libs Antæi: Iol Iubæ & Zama, Pergamus Eumenis, Cynaræ Byblus, Gnoſos Minois, Deiotari Blutium, Halicarnaſſus Cariæ principum, Eleuſa Archelai, Naparia Candacis, regiæ fuêre: Darij verò regia fertur Sadracæ in Aſſyria. Parthorum Suſa, vbi hyemem agunt, Ecbatana & Perſepolis, vbi æſtatem: quam Alexander iniectis facib. incendit, Indorum regum Taxilla. In Ægypto Abydis. Triganis Artaxata olim Mœdorum nunc Parthorum, Memnonis regia Suſis, Attali Trallibus, & Sardis Crœſi regia viſebatur, quam Geruaſiam fecêre. Cyri auté regia Babylõ fuit, quam Suſis anteferre ſtatuerat. Tametſi Perſarũ mos foret, in montibus regias facere, in quibus theſauros & antiquiſſimas gazas congerebant: vt illas velut ampliſſimum virtutum monumentum poſteris relinquerent. Mithridatis autem erat Gabiis, & Oenotriorum regum Pandoſiæ. Macedonum Demetrias. Illion Priami, Scepſis Æneæ, Tolgus Pyrrhi: Alexandria verò tres habuit regias, vnam Lochiam promontorium, alteram Timonium appellauit Antonius. Muſæum quoque pars regiarum erat. Etiam in Antiochia Aſſyriorum regum regia ferebatur: ſicut Sogdianæ gentis in Maracanda: Sami Polycratis, Alexander autem Macedo præcipuè Arabiam quam ſedem imperio delegerat, totius imperij regiam deſtinauit.

Atria diuerſa Romæ.

Regia apud exteras gẽtes.

Perſarum regia in montibus. Vide ſup. lib. 2. cap. 2.

Quo apparatu, quibuſq; caremoniis apud veteres defuncta corpora igni tradebantur, qualiſq; pompa exequiarum foret. CAP. VII.

QVo ritu, quibúſq; cęremoniis defuncta corpora efferri conſueuiſſent, qualíſque funerum apparatus & exequia

quiarum pompa fuerit, à multis ſæpe authoribus intercisè perſcriptũ eſt. Inprimis obſeruatum fuit, vt proximus ſanguine morientis corpus dum trahit animã, amplexus, exhalantis ſpiritũ oſculo exciperet, flatúmq; hauriret: mox decedentis oculos & ora clauderet, vſq; ab Homeri temporibus vſitatum: nefas exiſtimantes, à viuentibus decedentium oculos ſpectari, tametſi lege Meuia (vt Varro ſignificat) ne filij parentibus oculos ſigillarent, cautũ fuerit. Naſamones verò præcipuè curant, vt morituros, quum agere incipiunt animam, ſedentes conſtituant, ne cubantes ſpiritum exhalent. Poſt quæ defuncti corpus per interualla cõclamatum, propiores affines calda abluere, deinde vnguentis vngere, candidóque amictu induere, ac diebus ſeptem ſeruare ſolebant, ara conſtituta, vbi odores incenderent, quæ acerra dicta eſt. Græcis verò ſeptemdecim diebus corpora antequam cremarẽtur, totidémq; noctibus ſeruare mos erat. Qui quidem amictus non ex lana, ſed lino intexebatur, Ægyptiorum exemplo, apud quos laneæ veſtes, nec cum cadauere ſepeliuntur, neque in ædes deorum importantur. Id quoq; à Græcis vſurpatum fuit, vt veſte alba cadauer, coroniſque ornarent, & pæana canentes, ſepulchro inferrent. Die verò octauo per præconem indicto funere, ne fraudarentur ſolenni honore ſupremi dies, vt homines ad honeſtãdas exequias conuenirent, his verbis, O L L V S *letho datus eſt*, proclamabatur. Apud Spartanos erat conſtitutum, vt rege defuncto, equites obitum regis enunciantes curſitent, fœminæque crinibus paſſis & libero conqueſtu, tinnitu ollas pulſent æneas, quibus nec nocte nec die quies. Tunc audito regis obitu, in omnem formam luctus concedi permiſſum erat: mulieréſque proxima affinitate, in veſte candida & capite aperto, ritu Romano eiulantes, funus celebrare. Filij verò tecto capite in veſte pulla parentes efferre conſueuêre. Apud Græcos fœminæ virique in candida veſte cum coronis, ampliſſimi viri exequias proſequũtur, & velut in publico luctu complorant promiſcuè. Quod fuit in more Syracuſanis, qui candido amictu velati, & fronde coronati, Thymoleonem extulêre, cui perpetuos honores, atque in foro ſepulchrũ decreuêre: ſicut Sicyonij Aratũ in veſte alba & coronis ſepulchro intulêre. Argiui quoq; in luctu albas veſtes aqua ablutas induunt, & in candido amictu funus comitantur. Ægyptij atque Aſſyrij funera obſiti ſqualore & ſordibus, ac cœno obliti, capillum ſummittentes, & barba deton

Naſamones.

Græci.

Spartanorum ritus rege defuncto.

Filij parentes efferebant.

Alba Veſtis lugubris apud quos.

Luctus indicia coma detonſa & barba.

detonſa: Mileſij verò, eraſis capitibus, plangere conſueuerunt: qui mos apud barbaros inoleuit frequens, vt in funere & caſibus aduerſis iuuenes tonderent comam, barbam ipſi ponerent, & vxorum capita deglabrarent. Perſæ quoque detonſis coniugibus & liberis, lacera veſte, lugubri vlulatu, corpora efferebant: qui etiam in funere clarorum virorum ſe ipſos, equos, & iumenta tondebant. Apud Græcos conuenit, in luctu viros comas alere, barbam capillúmq; ſummittere, mulieres verò tonſis crinibus eſſe: quem morem à Romanis vſurpatũ legimus, vt ſorores defunctis fratribus, & matres filiis orbatæ, in acerbo funeris luctu, cum flebili vociferatione detonſos crines corpori imponerent: qui mos antiquiſſimus vſque ab Homero traditur: apud quem Patrocli cadauer opertum amicorum capillis ſuperiectis fuit: & Achilles flauam comam in defuncti Patrocli funere manibus ſecuit. Quippe ea lugenti aptiſſima putantur, quæ indecora, nec vſitata ſunt. Cuius rei causâ, in Lycia affines & propinqui in funere muliebres veſtes induunt, vt eam veſtitus deformitatẽ pertæſi, citiùs à lachrymis abſtineant. Macedonibus aſſuetum erat, vt crines tonſi defunctos lugeant. Nanque Archelaus Macedoniæ rex Euripidem tragicum intimũ familiarem, crinẽ tonſus luxit. In quo facetiſſimum illud Bionis proditur, perinde lugentes capillum euellere, quaſi caluitio mœror leuaretur. Carthaginenſes in luctu comas & ora lacerant, & vbera plangunt. Idem Græcis in vſu fuit, vt in luctu capillum manu diſcindant, & comam vellant, vtque defuncti vxor in fletu oculos corrumpat, quaſi hoc munus morientis foret. Ægyptiis quoque traditur mos, vt in obitu regis ſinguli capita luto deturpẽt, & nudatis mamillis mulieres, viriq; pectora plangant, atque in deformi illuuie, ſeptuaginta duos dies cibis animantium, vino & omni paratu abſtineant: ac recenſentes regis virtutes, crebris eiulatibus luctum renouent. Si verò telis moriatur, in luctus & mœroris ſignum, ſola ſupercilia eradant. Apud Lacedæmonios obitu regis enunciato, Spartiatæ ſerui & mulieres, ingenti coacta manu, laceratis crinibus, abſciſſa veſte, cũ vocibus & vlulatu frontes manu plangunt, & capite conuerberato, interitum miſerantes, eũ fuiſſe optimum regem, voce ſignificant: quem morte ſublatum, omni genere honorum, velut diuinum cumulari Lycurgus lege ſanxit. Ideo præualuit mos, regum & optimatum in funebri pompa, vbi dolore inteſtino premuntur, vt decoris

Græcorum & Romanorum mos.

Iliad. N.

Lycij.

Macedones.

Bionis dictũ.

Carthaginenſes & Græci.

Ægyptij in obitu regis.

Lacedæmonij

immemores cinere caput aſpergant, faciem deturpent, tunicam diſcindant, humi iaceant, comam vellant. Contrà verò Thraces: nam defunctos cum cantu & luxu laſciuáque geſticulatione, patrium carmen canentes, efferre ſoliti ſunt. Maſſilienſes quoque nulli dolori indulgentes, funera cum neceſſariis, adiecto conuiuio, celebrant. Cimbri & Celtiberi, ſi qui in acie mortem oppetunt, gaudio exultant: ſi autem morbo affecti decedunt, in ſqualore & luctu ſunt. Pellibus quoque veſtiri Romanos diebus luctus, & qui funus facerent, cuiúſque cura & procuratio funeris erat, prætextam pellem induere, apud multos inuenio. Solitos etiam illorum corpora qui magiſtratus & honores geſſerant, in prætexta purpurea togáque conſulari vel ſenatoria, viróſq; triumphales in tunica Iouis; plebeiorum verò in toga plebeia aut pallio efferre, & cũ eiſdem illa cremare, ſæpe compertum eſt. Lecto igitur conſtrato purpura aut linteis ſplendentibus, & in eo defuncti corpore locato, poſt vltimam conclamationem, tibicine præcedente, qui Næniam funebrem, qui laudes defuncti & facta recenſebat, tum pudorem, integritatem & fidem, non ſaltabundus, vt olim, ſed ſtans Phrygio modulo caneret, funus præcedebat. Is enim modus erat ad mœrorem accommodatior: quod ideo inſtitutum ferunt, quaſi in illas æternas amœnitates, ac in ſedes & conſilia piorum poſt funera recepti videantur: tametſi multi hoc funeris ſolenne, & omnẽ apparatum prætermitti iuſſérint. Quippe M. Æmylius Lepidus princeps ſenatus decedens præcepit filiis, vt ſine linteis, ſine purpura & tibicine funus ſibi facerent. Et Atticus Pomponius, multíque clari viri ſine pompa funeris efferri voluêre, præficáſque quæ luctui præeſſent, aduocare, vel precio conducere ſolebant, quę cantu & funebri carmine lamentarentur, vitámque & præclara geſta, ſummáſque virtutes non ſine miſeratione laudarent. Nonnunquam mimos qui perſonas effingerent, ac facta dictáque repræſentarent, adhibebant. Quas quidem Nænias Græcis in luctu ſæpe decantari inuenimus, qui apio coronati, defuncti laudes recenſere carmine, quod *Ialemon* vocant, & res memoratu dignas claro præconio celebrare aſſuêrant. Senatoribus verò & patriciis atque ſummis ducibus, tuba: minoribus & plebeiis, exequiali tibia canebãt fidicines. Quam tibiam non in funeribus modò, ſed in ſacris, in ludis, & conuiuiis adhibebant. Imperatoribus etiam pluribus tubis mœſtum clangentibus, quod à Caribus & Phœnicibus

Thraces.
Maſſilienſes.
Cimbri.
Celtiberi.
Romani.
Qui magiſtratus aut honores geſſerant.
Ritus efferendi funus.
Nænia.
Qui funeris pompam contempſerint.
Præficæ.
Nænia.
ἰάλεμος.
Senatores.
Patricij.
Plebeij.
Imperatores.

nicibus deductum autumãt,qui in funebri pompa breuibus tibiis lugubre canentibus vti conſueuêre.Deferẽdi verò feretrum,propinquioribus virilis ſexus dabatur munus. Itaq; filij parentes,& fratres ſorores elatas funere deferebãt,nonnunquam ſerui libertate donati,plerúnq; ſenatorij,prætorij & conſulares, quíque ampliſſimis honoribus functi erant, Imperatorum & conſularium virorum feretrum detulêre. Quare Pauli Æmylij,qui de Macedonia triumphauit,legati Macedonum: & Syllæ dictatoris feretrum, ſenatores & ſacræ virgines extulerunt. Et Metello filij tres cõſulares, duo triũphales,vnus cenſorius,& alter prætor lectũ ſubiêre. Dúmq; effertur,inſignia honorum quos geſſiſſet,vt faſces, ſecures,lictores,armáq; & dona militaria, coronáſque omnis generis quas in vita meruiſſet, vexilla atq; vrbium dona & legionum, ſpoliáq; hoſtiũ,ac munera quæ quis daturus erat,expreſsóſque cera vultus,& decora maiorũ, totiúſque familię longo ordine ſimulacra,& gentile ſtemma pręferebant ab vltima origine,quanto cum poterant apparatu. Quare C.Cæſar in amitæ funere, Marij ſtatuas pro decore familię detuliſſe fertur.Et Tiberius in Druſi funere originẽ Iuliæ gentis, Æneã, omnéſque Albanorũ reges, Romulũ & Appium Claudium, cæteráſque Appiorum effigies longo ordine produxit. Ferunt quoque Iuniam,quæ Caſſio nupta fuit,viginti clariſſimarum familiarum imagines, velut indicium ſplendoris & vetuſtátis familiæ,in funere præceſſiſſe:inter quos Manlios & Quintios, Caſſiúmq; & Brutum. Nonnunquam,vt ampliore efferrẽtur funere,plures defuncto ſtrauêre lectos,qui inſtrati in pompa funeris anteibant: ſicut de Sylla,cui ſex millia,& Marcello,cui ſexcentos prælatos legimus.Tum ſi qui ab eo ſerui manumiſſi & libertate donati fuerant illi præcipuè, qui fide inſignes à domino cogniti forent,herilem interitum miſerantes, pleni lachrymarum elatum corpus præcedebant pileati, aut alba lana capitibus velatis:qui quantò plures erant,tantò plus nominis laudíſq; dedêre, quòd familiam totam decedens dominus,tantis muneribus cumulâſſet, ac libertatis precio affeciſſet.Nonnunquam illos, qui raſis capitibus triumphantis currum fuerant proſequuti, eiuſdem defuncti corpus pileatos in pompa funeris præceſſiſſe inuenimus. Q. Terentium Culleonem,quem Scipio Aphricanus ſeruitio exemerat, quíq; triumphantis currũ capite raſo fuerat proſequutus, eiuſdem elatum corpus pileatum præiſſe memorant: pòſt

Feretrum qui ferebant.

Imperatorũ & conſularium virorũ feretrum à quibus ferebatur.

Pompa funebris.

Lecti defuncto ſtrati.

Liberti in funere herili.

pôſt ſequente proximiorum affinium & amicorum turba, lugentis habitu, capillo demiſſo, in veſte pulla aut cœrulea, vt Cato ſignificat. Quum enim adoleſcentis funus facerent, cœruleum frequentes induebant. Apud exteros verò phæus color ſumebatur in luctu. Nanque Antiochus, audito fratris obitu, purpura depoſita, phæum induit, qui inter album & nigrum fuiſſe color traditur. Nonnunquam ſenatu vniuerſo & magiſtratibus cum vexillis, interdum equitũ turmis, ſi quando Regũ aut Imperatorum funus efferrẽt, comitantibus. Funeris enim hæc lex erat, vt præcedente pompa funebri, viui ſequantur, tanquam haud multò pôſt morituri. Interim lectulo plerique flores & corollas iacere, nonnulli vnguenta & odores, alij dona cumulare, idque noctu & obſcura luce: ideo ardentes faces adhibebant. Nam die funus efferre vetuſto more non licuit: quod Demetrius rex cauit edicto, vt ante lucem vel poſt crepuſculum efferantur corpora: die verò non liceret. Sæpe tamen Imperatoris aut ducis, qui occubuiſſet in acie, funus milites, quantum poterant militarib. ſtudiis, celebrârunt. Ea pompa fuit, vt armatæ inſtructæque legiones in turmas & centurias cum vexillis militaribus inuerſis aut abiectis militiæ inſignib. defunctũ comitẽtur, phaleráſq; equis detrahãt, enſiũ mucrones & lancearũ cuſpides humi deiectas ferant, & rogũ luſtrẽt. Id quod apud Grecos etiã ſeruari meminimus. Rogo igitur extructo, & pyra cupreſſo circundata, propter grauem cremati corporis nidoré, ne tetro odore abigerentur proximante; ac deſuper defuncto corpore locato illius oculos antequã cremaretur, patefacere, & cœlo oſtendere mos erat. Apud alios triẽté in os defuncti, tanquã naulũ imponere: quem apud inferos dari pro portorio opinio fuit, & vana ſuperſtitione creditũ: quod apud Hermonienſes vetabatur, quia pronus inde ad inferos deſcẽſus erat, quaſi naulo non indigerẽt obituri: ſicut circa exitũ Syrtium fuit Lethe amnis, & in Epiro atq; Heraclea põtica Acheruſius ſpecus, quem vſque ad inferna patêre dixerunt, & contra Laodiceã os Plutoniũ, in quo omne animatũ moritur, & in Tænaro Laconiæ inferni oſtia, & ſpelunca per quã Cerberum eductum, & Furiarũ templũ eſſe ferebatur. Gallis verò mutuam inuicem pecuniam dare, quam apud inferos poſt obitum redderent, in vſu erat, Præfica aſſiſtente, & lamentabili carmine populum rogo circundatum ad comploratione s & lachrymas prouocante, populo etiam largis fletibus, &

Veſtium lugubrium color.

Apud exteros Phæus color.

Lex funeralis.

Interdiu non efferebant mortuum.

Pompa funebris Imperatoris aut ducis, qui in bello occubuiſſet.

Cremandi corpora mos & ceremonia.

Triens in os impoſitus.

Letho.

Acheruſius ſpecus.

Os Plutoniũ.

Inferni oſtia.

Galli.

pari

pari comploratione reſpondente. In quo luctu quædam ad miſerationem canebãtur carmina,& verſus ad tibiam cum laudibus & lachrymis, pietatem, humanitatémq; & defuncti interitum miſerantes. Eam verò pyram pro dignitate & honoribus, quibus in vita functus erat, & prout ampliſſimos magiſtratus & imperia geſſerat, modò maiorem, modò minorem extruxêre. Fuítque lege duodecim tabularum cautũ,ne de lignis politis extrueretur: donec per funerum miniſtros, qui pollinctores dicti ſunt, corpus igne ſuppoſito cremabatur. In qua extruenda id ſeruatum eſt,vt præter arida ligna, papyrum quoque, quò faciliùs crementur, nonnunquam crocum & vinũ affatim apponant.Germanis ſtruem rogi nec veſte, nec odoribus cumulare licet,ſed ſua cuique arma & ſuus equus adiicitur rogo. Corpora verò clariſſimorum virorum, niſi ex lectiſſimis lignis certi generis, concremari ſine vllo funeris ſolenni permittitur. Dumque igne accenſo corpus ardebat pro dignitate, próque opibus,quibus quiſque potens erat,ita amici & affines, quique coniunctiſſimi aderãt, quæ chara habebant & præcipui cultus, cum gemitu & queſtu miſerabili, in luctus & grauiſſimi doloris ſignum, ignibus iaciebant. Itaque multi veſtes triumphales,enſéſque & balteos, nonnulli arma militaria:mulieres verò, ne ſtudio vincerentur,ornaméta ſua, armillas, zonas, mundúmque muliebrem, vittáſque virginalis comæ: alij retortos cincinnos & torques, ac bullas prætextáſque liberorum flammæ indidêre: thuráque vnguenta & odores omnium generum, quos lancibus ferebant. Quare multos copia odorum ad pyram exanimatos, & præter infinita odoramenta, in funere Syllæ, ſtatuam iuſtæ magnitudinis ex odoribus abſumptam comperimus. Quæque defuncto chariſſima, & cordi fuiſſe arbitrabantur in vita, quarúmque rerum mirum & efficax ſtudium fuerat,vt ſcuta, gladios & arma,canes, dilectos equos, luſcinias, auéſque ad eundem rogum trucidatos, vt vnà cum defuncto cremarentur, igni tradebant:pleriq; verò ſe ipſos. Vnde exemplis palàm factum nouimus, multos accenſis dominorum rogis doloris impatientes, vel violentas ſibi manus intuliſſe,aut igni pariter abſumptos eſſe. Quod etiã de canibus,qui charitate dominorũ in flammas ſe iniecêre, memoriæ proditum eſt.Nam Hieronis & Lyſimachi canes, accenſis rogis dominorum, in flammas ſe iniecisse, & vno incẽdio arſiſſe tradunt.Qui etiam erat Græcorũ & Æthiopum

Pyræ extruẽdæ ratio.

Pollinctores.

Pyra apud Germanos.

Cum corpus arderet.

Odoramenta igni iniecta.

Amici ſe in rogum coniicientes.

pum precipuus mos, vt comas ad rogum diſſecent, corporíque & igni imponant:boues & pecora, equóſque & canes in ignem mittant, vinúmque & oleum fundant. Vtque rege morte ſublato, familiares, & qui cum eo coniunctiſſimè vixerant, charitate principis vim vitæ ſibi ad rogum afferant, vnáque morte intereant. Indorum peruulgata hiſtoria eſt, vt viro defuncto, quæ chariſſima coniunx in vita fuerat, eodem igne abſumatur, vnáq; concremetur. Thracibus & Getis erat iſte mos, vt viro defuncto, præcipuè dilecta coniunx, maximo cultu ornata ad tumulum duci, & à propinquiore mactari, eodémque tumulo humari debeat. Gallis verò, vt ſerui clientéſque cum dominis patroníſve vnà crementur viuentes, eadémque pyra intereant. Gerri Scythica gens, defuncto rege, in tumulo vbi cadauer odoribus delibutum erat, præcipuã concubinarum, pincernam, coquum, agaſonem, ac miniſtrum, vnà tumulare, equóſq; & L. ex miniſtris ad rogum præfocare aſſuêrant. Græcis verò vſurpatur, vt Imperatore aut duce fato perfunctis, funus efferatur ſolenni pompa, & apparatu regio: captiuíque & milites circa rogum digladientur, ouéſque & boues mactentur. Vtque in omnem formam luctus concedatur, equi viríque tondeantur, propugnacula è mœnibus diruantur, templa lapidentur, aræ ſubuertantur, Lares abiiciantur, partus exponantur, cibo abſtineant, ignis extinguatur, atque in pompa funeris, magiſtratus, ſacerdotes, pueri atq; iuuenes cum trophæis, coroníſque & armis militaribus funus proſequantur. Cœnas quoque ferales apparari & crateres lacte, vino & ſanguine, nec non mella & crocum ad rogum inferri ſolita inuenimus, vt vnà cum defuncto crementur. Fuítque amoris Galatarum, vt defuncti familiares & affines, inſcriptas epiſtolas ad rogum coniiciant, velut apud inferos mortui illas mox lecturi forent. Funebrémq; laudationem optimates & grandes natu, aut proximi neceſſarij in honore poſiti, de laudibus defuncti habere, ac ſolenni laudatione illius facta dictáque, & totius vitæ curſum, maiorúmq; laudes recenſere aſſuêrant. Primus enim Valerius Publicola, mortuo Bruto, ſupremas ipſius laudes accurata oratione proſequutus fuit. Inde inſtitutum, vt clarorum virorum in funerib. ſolennis laudatio eſſet. Nam & Appij decemuiri defuncti laudationem ſequutis temporibus plebs æquis auribus audiuit. Et Scipionem in funere ſupremo, vt hominem diuinum, Maximus commendauit.

Comæ rogo iniectæ. *Indi.* *Thraces.* *Galli.* *Gerri.* *Græci in funere ducis aut Imperatoris.* *Ad rogũ adferri ſolita.* *Galatæ.* *Funebris laudatio.* *Valerius Publicola primus oratione funebri vſus.*

Ægyptij rege defuncto. Fuítque in vſu apud Ægyptios, rege defuncto, antequàm iuſta dentur, per ſacerdotem, qui proximam, tenebat dignitatem, omnẽ vitæ ſeriem, & ipſius dicta factáque, & an fuerit fortiſſimè præliatus, an verò ſegnis & deſes, ex alto ſuggeſtu in maximo omnium conuentu perlegi & recenſeri: & ſi vitia præualebant, honore funeris priuari, atque inſepultum cadauer abiici. Si verò virtutes præcellerent, omni honore cumulari, vnguentis deliniri, & laudibus celebrari. Reliquos verò cuiúſque ſortis homines, ita laudari, vt ſine vlla opum fortunarúmve mentione, ſolam religionem, iuſtitiam, pietatémq; cõmẽdarent. *Indi.* Apud Indos verò multa ſecula viguit mos, vt quum moritur quiſpiam, pro foribus domus, magiſtratus cui hoc munus impendebat, anteactam vitam moréſque deſcribat: vt vitia laudéſque innoteſcant omnibus, & palàm fiant. *Laudatio funebris apud Græcos.* Fertúrque Fabius Maximus præ cæteris vnus, qui in funere filij inteſtino dolore affectus, oratione nõ infracta ad populum ipſius laudes magno ſpiritu diſſeruit. Quod à Græcis ſimile quoddam accepimus, vt defuncti laudes ſolenni oratione & longè petito procemio proſequantur. *Orationem funebrẽ quis primùm habuerit apud Græcos.* Proditúrque primus Pericles fuiſſe, qui carmine & laudibus eos, qui in bello Peloponeſſiaco pro patria occubuerant, proſequutus fuit. Alij verò Solonem Græcis funebrem orationem primum inueniſſe ferunt. Et quamuis à principio virorum tantùm geſta, nec mulieres laudare cõſueſſent; quia tamen Camilli tempore collatum aurum, vt ſe pop. Rom. à Gallis redimeret, dederũt, cautum fuit, vt in earum funeribus, ſicut in virorum, ſolennis laudatio eſſet. *Mulieres etiã in funere laudatæ.* Nono verò die reliquias defuncti & cremati cineres mater, ſoror & propinqui, affinéſque nigra in veſte & effuſis comis, aut pontifices & ſacerdotes, nonnunquam primores patrum perfuncti honoribus, tunicati & diſcincti, lotis manibus & nudis pedibus, oſſa à cinere ſeparare & colligere, eáque lacte & vino lauare, & deos manes aduocare; *Cineres colligendi mos.* Græci vino & vnguento inſpergere ſolebant, cúmque odoribus effuſi in lachrymas, in vrna cõdere, & linteo ventilare. *Tunicæ funebres regum Indorum, & Ægyptiorum Licium.* Fuítque ſeruatum apud Indos & Ægyptios, regum funebres tunicas, quò cineres cremati à reliqua fauilla diſtincti iaceant, ex licio, quod igni non abſumitur, conficere, eáſque ad rogum defunctum corpus induere. Quippe in Caryſto lapis naſcebatur, qui velut lana intextus, nullo igne adurebatur. Tunc poſtquam defuncto conclamato, & nomine deplorato, ſatis lachrymarum luctúſque fuerat,

ipſique

ipſique ter aqua aſperſi & luſtrati erant: omni munere abſoluto, ſupremum Salue & Vale, tanquam nunquam eos viſuri vltrà, conclamabant: & à præfica feralibus officiis iuſtíſque perſolutis, pòſt lamenta & conclamationes, ILICET, dicebatur: qua voce miſſum populum faciebat. Quíque funus proſequuti, quíque comitės fuerant, velut ſupremo functi officio, ad proprios lares reuerſi aqua aſperſi, ignem ſupergradiebantur, hoc ſe piaculo ex funere expiari arbitrati, quod expiationis genus ſuffitionem dixêre: cuius rei causâ ferias ſæpe indixerunt, quæ Denicales dictæ. Græci verò aqua luſtrantur pura, eadémque expurgantur, in qua torrem ex altari extinxiſſent priùs. Scythæ poſt funus amicos excipientes, epulum præbebant cadauer comitantibus. Peracto igitur funere, vbi à luctu quieuit animus, viſcerationem & ludos funebres, plerúmque gladiatorios, muneráque, Græcis Gymnica certamina & equeſtria in defuncti memoriam populo dari, ſeruatum eſt: nonnunquam nauium curſus, & naumachiam. In quà viſceratione fuit inſtitutum, vt omnia cariùs vænirent: quare ad pollinctum emere, ſermo percrebuit. Fertúrque Numæ edictum, ne piſces, qui ſquamoſi non eſſent, ad pollinctum emere fas foret: ſcilicet ne nimis magno in funeralibus cœnis mercarentur obſonia: quam cœnam pollincturam dixêre: in qua, etſi nihil deeſſet, omniáque affatim ſuppeterent, lætari tamen minimè decebat. Fuítque inſtitutum, vt per vini cibíque lenimen, defuncti deſiderium leuaretur. Præter quam erat cœna exequialis, quæ ſenibus & his, qui multùm ætate proceſſerant, dabatur: in qua pranſi, diſcedentes poſt ſupremum officium, alter alteri vale dicebat: quam Silicernium vocant. Athenis per funeri præfectos epulum apud defuncti maximè neceſſarium dari conſueuit. Argiuorum verò inſtitutum fuit, vt defuncti affines ſtatim ab exceſſu Apollini ſacrificent, & trigeſimo pòſt die Mercurio, Apolliníſque ſacerdoti hordeum dent, ignémque extinguant, & rurſus accendant, carnéſque victimarum percoquant, quibus poſtea veſcuntur. Eos quidem ludos apparatu magnifico, continuis IX. diebus, in híſque gladiatorum paria, qui venalem ſanguinem habebant, Romani exhibuêre: ad quos intromitti matronas nefas habitum. Idque adeò vſu & moribus interdictū fuit, vt P. Sempronius vxori, quòd ludis funebribus interfuiſſet, repudium dederit. Domi quoque, & in loco celebri, defuncti-

Ilicet.
Luſtratio poſt iuſta funeris abſoluta.
Suffitio.
Denicales feriæ.
Viſcerationes & ludi funebres.
Emere ad pollinctum.
Pollinctura.
Silicernium.
Athenienſes.
Argiui.
Ludorum funeorium apparatus.

Imagines & columnæ in memoriam defuncti erectæ.

imagines in memoriam poſteritatis, plerúnque cereas aut marmoreas, vel æneas: columnas quoque cum trophæis & titulis, ac magnificentiſſimis decretis, publico conſilio erigere, & res geſtas monumentis inſcalpere, leuandi deſiderij cauſâ, antiquo more ſeruatum eſt. Quas etiam iniuria cæſis ciuibus ſempiterno æuo duraturas, publico decreto erexerunt, vt gratiam bene meritis ferrent. Apud Lacedæmonios, his qui in re militari facinora geſſerant fortia, ſtatuas & columnas pariter cum elogiis poſt obitum dedêre. Rege verò defuncto, ipſius ſimulacrum, ita vt viuus appareret, in tota purpura & auro inſtrato effinxere. Tempus verò luctus, vt erat à Numa conſtitutum, poſteri ſeruauêre: qui puerum trimo minorem, nec lugeri, nec plangi voluit. Id quod in Thera vna ex Cycladibus ſeruatum legimus: in qua pueri citra ſeptennium, aut homines vltra quinquageſimum annum indefleti fuêre: quòd illi rapti immaturo funere, vix primum vitæ limen attigiſſent, iſti autem ſatis diu vixiſſent. Neque vltra menſes decem, filios parentum, aut vxores virorum mortem deflere ſtatuit. Quod lugendi tempus, patri & filio, æquè fratri & ſorori commune eſſe voluit: vltra verò non licuit, ne luctu indefeſſo, & lachrymis nunquam deſinentibus domus & familia funeſtarentur: itaque poſt annum parentes filiorum, & fratres ſororum funera deflere vetuit: ab eo enim tempore lamentis parcere iuſſum eſt. Tametſi nullum lugendi tempus viris legitimum fuiſſe nonnulli credant, annúmque fœminis tantùm præfinitum ad deplorandum, maſculis non item: intra quem alteri nubere non licebat, & concepto necdum edito partu, vetabantur. Marcus tamen Antonius Philoſophus, ne vltra quinque dies lugerẽt Romani filiũ ſibi morte ſublatum, ſummæ ſpei adoleſcentem, edicto inhibuit. Quintus verò Maximus filio conſulari, & Lucius Paulus duobus paucis diebus amiſſis, & M. Cato mortuo prætore deſignato filio, non luxerunt. Marcus quoq Bibulus conſul, quum toto conſulatu domi delituiſſet, quo die de obitu duorum filiorum certior fuit, in ſenatum venit, & munus conſulare obiuit. Quod de Anaxagora & Xenophonte traditur, & Aſinio Pollione, qui quo die filiũ amiſit, in conuiuio luxit. Contrà Pericles, quũ animo infracto ſemper fuiſſet, amiſſo Paralo filio, magnitudine doloris victus, lachrymas vberes dedit, & eiulatus nunquam deſinentes. Filios verò minores decẽnio, tot menſibus quot annis vixiſſent, à parenti

Lacedæmonij.

Tempus luctus, & qua ætate defuncti indefleti erant, aut contrà.

Qui non luxerunt filios vita defunctos.

Periclis luctus de filio.

parẽtibus lugeri ſtatuit. Sed nec vxores à viris, nec ſponſas lugeri fas putauit. Tempore verò luctus matronæ purpuram aurúmq; deponunt, atráſque veſtes induunt, & in pellibus degunt: nec illa reſumere, donec eluxerunt, licet. Viri autem ſenatorij laticlauum & annulos aureos exuentes, pullas veſtes ſumunt, barbam capillúmque ſummitunt. Piceas quoque & cupreſſos, veluti ferales arbores & Diti ſacras, in lugubri domo patriciorum, amiſſis fratribus, liberis & propinquis, apponere mos erat. Græcis verò funeſti, & qui exequias duxiſſent, vt lapide Lesbio extructas domos incolant, quod ſubtriſti eſſet aſpectu. Athenienſibus Solon flebiles lamentationes, & cætera dolorem teſtantia, velut inania, & nihil vitæ proficientia, ſuſtulit. Lycurgus verò Lacædemoniis 11. dierum ſpatio luctum terminauit. Quod à Thracib. & Maſſilienſibus vſurpatum legimus: qui quotidianas lachrymas & funeſta omnia, ac ſordes lugubres in funere inhibuêre. Luctus autem & mœror patrius intra lugendi tempora ob plurimas minuitur cauſas: vt ſi liberi naſcerentur, ſi pater aut filius, frater aut vir ab hoſtibus capti reuertiſſent: aut cùm prior affinis, quàm qui lugeretur, domi natus foret: vel ſi puella dabatur nuptui. Publicus verò, ſi luſtrum fieret, aut vota ſoluerentur, vel ſacra Cereris inſtarent. His enim caſibus domum aut familiam in ſqualore & ſordibus eſſe non decebat. Hoc quoque notare contentus ſum, neque puerum minorem ſeptennio, priuſquàm omnes geniti dentes forent: neque fulmine ictos, qui vita functi eſſent, rogis imponere, aut corpora cremare: neque hominem vita ſublatum, feriis publicis efferre licuiſſe. Quódque quoties plura cadauera & aceruata corpora vrerent, aut incendi curarent, ſolitos eſſe funerum miniſtros, denis virorum corporibus ſingula muliebria adiicere, vt vnius adiumento cætera faciliùs deflagrarent.

Luctus tempore ornatus omnis abiiciebatur.

Picea & cupreſſus arbores ferales.

Græci.

Athenienſes.

Lacedæmonij.

Thraces.

Luctus patris minuendi cauſa.

Publici.

Notandum hoc.

Miraculum Tritonum & Nereidum, quæ variis in locis tempeſtate noſtra comperta fuère.

CAP. VIII.

TRitonem & Nereidas, hominéſq; mari genitos, quos marinos appellant, præter quàm quòd apud Plinium naturalis hiſtoriæ nono legeramus, noſtra quoque tempeſtate conſpicuos fuiſſe, multa documenta ſunt. In memoria mihi eſt, cùm adoleſcentulus ego in porticu noſtra

Portanouenſi Neapoli quandóque diuerterem, Draconetum Bonifacium Neapolitanum, patriciæ gentis & inclytæ familiæ virum, vt in homine militari, facundiæ florentis, & multarum rerum cognitione clarum, tunc ſenecta venerabilem, & debilitate pedum inualidum, in conuentu maximo, præſente atque audiente me, referre ſolitauiſſe: ſe, dum in Hiſpania militaret, marinum hominem vultu & corpore prorſus humano, abſoluta ſimilitudine pubetenus, poſtremis verò in piſcem deſinentibus, vidiſſe, in melle ex vltima Mauritania & Oceani finibus ad regulos, ſub quibus ſtipendia faciebat, & honeſtum ordinem duxerat, pro monſtro allatum. Fuiſſe autem facie hominis vetuſti, capillo & barba hiſpido atque hirto, colore cœruleo, ſtatura procera, & maiore humana, alis quoque tenui cartilagine: quibus marinos fluctus ſecabat, & membrana paſſim interlucente munitum. Et hanc rem non ſibi tantùm, ſed pleriſque ſummæ nobilitatis viris, notam & conſpicuam fuiſſe, dicere. Sed ne quis hoc vanum aut commentitium fortaſſe putet, Theodorus Gaza vir Græca facundia clarus, & Philoſophiæ præceptis imbutus egregiè, apud Iouianum Pontanum, ad quem frequens ventitabat, compluréſque noſtrates, ſcitè admodum & luculenter ratiocinabatur, ſe dum in Peloponeſſo ageret, & fœda maris tempeſtate oborta, duriſſimo tempore anni, nonnulla piſcium monſtra procellæ ad litus illiſiſſent, inter cætera vidiſſe Nereidem in litore, fluctibus expoſitam viuētem iam & ſpirantem, vultu haud abſimili humano, facie quoque decora, neque inuenuſta ſpecie, corpore ſquamis hirto ad pubem vſque, niſi quòd cętera in locuſtæ caudam deſinebant: ad quam properè viſendam cùm frequens concurſus fieret, ipſéque & nonnulli è propinquis oppidis vicini affinéſque eò ſe contuliſſent, illam frequenti turba circundatam, mœſtam & animo conſternatam, vt ex vultu coniectari erat, in litore iacentem, crebróque ſuſpirio fatigatam conſpexiſſe: mox cùm à tam frequenti corona inſpiceretur, ſéque in ſicco deſtitutam videret, præ dolore gemitus ſpirantes & lachrymas vberes dediſſe: cuius miſericordia motus ipſe, vt erat mitis placidúſque, cùm turbam decedere de via iuſſiſſet, ipſam interim * brachiis & cauda, quo maximè modo poterat, humi reptantem, paulatim ad aquas perueniſſe. Cúmque ſe præcipitem magno nixu in mare dediſſet, ingenti impetu fluctus ſecare cœpiſſe, momentóque

Homo marinus.

Nereis à Theodoro Gaza viſa.

* *Branchis.*

tóque

tóque temporis elapſam ex oculis, nuſquam apparuiſſe. Georgius quoque Trapezuntius vir multi nominis, & magnæ eruditionis, aperta profeſſione referebat amicis, ſe cùm haud procul à litore in fonte quodã ſpatiaretur puellam conſpexiſſe elegãti forma, vndis extantem pubetenus, & quaſi laſciuiret, ſubinde emergentem ſummergentémque ſe, quoadusque ſe conſpectam intelligens, haud ampliùs apparuit. Sed ſuper omnia in noſtro æuo haud abſimile factum accepimus in Epiro, profectò exemplum inter pauca memorabile, quod nonnulli prodendum poſteris putârunt, & actis quoque publicis teſtatum eſt. Ad fontem iugis aquæ, ad quem mulieres ex oppidulo aquatum ventitabant, Tritonem ſeu marinum hominem è ſpelunca, quam fortè ibi nactus fuerat, obſeruare ſolitum, ſi quando ſolam ad aquas accedentem, aut per litus obambulantem mulierem, videret, ipſum ex vndis & ſpelunca leni greſſu tacitíſque veſtigiis deſilire, & à tergo accedere, ac vi compreſſam mulierem ex inſidiis adoriri, & ad mare concubitus causâ arripere, arreptámque ſub vndis deferre conſueuiſſe. Quod cùm apud loci incolas percrebuiſſet, diligentiùs marinum monſtrũ obſeruâſſe, & cùm diutulè laqueos illi intendiſſent, haud multò pòſt dolo captum, & laqueis vinctum cepiſſe: cúmque cibo abſtineret, extra aquas diutius viuere nequiſſe, ſqualoréque tandem & tædio ad extremam tabem veniſſe. Tenet fama, venereos eos & flagrantiſſimè mulierum amaſios eſſe: propterea oppidi incolas edicto inhibuiſſe, ne qua deinceps ad fontem mulier, niſi viris comitata, accederet. Hæc nos & eiuſmodi ab his, qui diuerſa maria penetrârant, & eadem monſtra placidis aquis colludentia vidiſſent, & in occurſum nautis, exertis capitibus ab vndis, occurriſſe, & voces audiſſe referebant, plerúnque accepimus.

Geor. Trapezuntius.

Triton.

Qui Xyſtici, quíve Thymelici apud Iureconſultos dicti ſint, quódve officium, & quid nomina deſignârint. Item qui intelligantur per aquã aſperſores in ſacris certaminibus apud Iuriſconſultum, & quid pancratiaſtes & pancratium.

CAP. IX.

CVm Ioanne Platina viro docto & antiquitatum ſtudioſo, pro familiari conſuetudine ſæpe deambulabamus, & omnes antiquitates, veterúmque monumẽta atque

Ioannes Platina.

ruinas vrbis explorabamus. Dúmque in veteri ſepulchro inter ſemiruta veſtigia in Quirinali, literis mirandæ vetuſtatis ſitu & ſenio obliteratis, epithaphium legeremus inſcriptum his verbis: L. THENEDORVS XYSTICVS, PARIDI THYMELICO BENE MERENTI FECIT. Quærebat Platina qui Xyſtici eſſent, quíve Thymelici, nunquid artis nomina vel cognomenta forent. Cúmque meminiſſe me apud autores, qui xyſtici dicerentur, legiſſe quódque in xyſtis velut in gymnaſiis nudi exercebantur, athletas xyſticos dici reſpondiſſem: xyſtos autem longas fuiſſe porticus ampla latitudine, & gymnaſium vbi ambulationes eſſent, & arbores plerúnque digeſtæ: in quibus Athletę hybernis ſæpe temporibus luctabantur: quas Græci hypæthras ſeu paradromidas dicunt, inſtar illorum quæ in Attica fuère gymnaſia: quæ tria vel maximè memorantur, Lycæum, Cynoſarges, & Academia. Qui autem thymelici eſſent, mihi non ſuccurrere, neque in mentem venire aſſeuerarem: tum Platina quaſi admirans, ait: nunquid noſtro Ciuili Iure aliquam de thymelicis mentionem fieri adnotaſſem. Nam de xyſticis ſatis ſibi liquere, pugiles fuiſſe, vel ex eo quòd in xyſtis & longis porticibus exercebantur, vel quòd haſtis decernerent, à Græco verbo ξυστὸς, quod eſt *haſta*: quare xyſticos ludiones, quòd haſtis depugnarent, velut gladiatores, & xyſtarchum, qui gymnaſio præeſſet, nuncupârunt, thymelicos verò, eiuſdem generis pugiones ſeu hiſtriones fuiſſe ſe arbitrari. Siquidem Græci hiſtronicam, thymelem nuncupant: θυμέλην enim ſcenam dixerunt: εὐμελικοὺς, *ſcenicos & hiſtriones*: & niſi quid ſe fallat, de his apud Iureconſnltos in edictis prætorum mentionem fieri aiebat. Fuere, inquit, athletarũ & hiſtrionum ſpecies multifariæ: nam & gladiatores, & pugiles, & thymelici, & pancratiaſtæ, xyſtici, pantomimi, palæſtritæ, & arenarij, ſicut Thraces, mirmillones, ſequutores & retiarij: omnes athletarum, hiſtrionum, & comœdorum numero habentur, licèt pantomimos à Domitiano ſublatos, mox à Nerua reſtitutos, demũ à Traiano eiectos: hiſtrionéſq; à Tiberio, & deinde Nerone ob plurima flagitia Italia pulſos legamus. Thymelicum verò choragium apparatum eſſe ſcenarum & hiſtrionum, quos omnes inter artifices adnumerari, neminem fugit. Et pleráq; hoc genus memoriter & expeditè, vt ſuus mos erat, veterũ teſtimoniis exempliſq; referebat. Cùm verò nos hac admonitione attẽtiores facti, in legum

com

Xyſtici. *Xyſti.*

Hypæthra *Paradromidæ.* *Gymnaſia tria in Attica.*

Thymelici.

Athletarum & hiſtrionum ſpecies variæ.

Thymelicum choragium.

commentariis verſaremur,deprehendimus apud Vlpianum titulo de infamibus,thymelicorum,xyſticorum & athletatarum,quod tunc non cõmemineramus, mentionem haud dubiam fieri : thymelicóſque & xyſticos, inter athletas & eos,qui in theatrum prodirent ad edendas in ſcena operas, adnumerari : id quod Platina fuerat præclarè arbitratus, cenſuiſſéque Iureconſultos, quòd pugnãdi cauſa in arenam prodirent,& ludicram facerent,non propterea infamiæ crimen aut notam incurrere.Cuius verbis admoneor, vt verum eſſe cenſeam, quod apud Ciceronem refert Æmylianus, artem ludicram & ſcenas quandóque Romanos probro duxiſſe, genúſque hoc hominum tanquam ſcurras improbiſſimos tribu amouere voluiſſe. Quare ſub Tiberio in opera ſcenæ prodiiſſe famoſa nota cenſebatur.Quod etiam ſenatus conſulto fuit vetitum, cautúmque ſeuerè, ne equites Romani ludo & arena polluerentur. Tametſi feratur Auguſtus athletis conſeruâſſe priuilegia & ampliâſſe,coërcitionémque in hiſtriones magiſtratibus inhibuiſſe, ita vt in eos animaduerſionem non haberent. Græcis verò, prodiiſſe in ſcena inter athletas,honori fuit,nec probro datum eſt : quippe cùm Plato ſummus fuiſſet athleta, poſt multiplices victorias ſe Philoſophiæ dedit. Verba verò Vlpiani reſponſis Sabini & Caſſij hæc fuêre : *Athletas omnino artem ludicram non facere : virtutis enim gratiâ hoc facere, & vtile videtur: vt neque thymelici,neque xyſtici, neque agitatores, neque qui aquam equis ſpargunt, cateráque eorum miniſteria qui certaminibus præſunt ſacris,aut deſeruiunt,ignominioſi.*Ex quibus liquet, thymelicos & xyſticos à Iureconſulto inter athletas adnumerari.Sed quia de pancratiaſte, & his qui in ſacris certaminibus aquam equis ſpargunt, mentio fit, qui fuerint hi, & an inter ludiones recepti, adhuc ambigi dubitaríque potuit : cùm præſertim nullam de his qui aquam in certaminibus ſpargunt, mentionem fieri apud veteres, quod meminerim,ſciam:niſi eos dicamus fuiſſe, qui in ſtadio diſpoſiti, equis ſponte currentibus, quò velociùs metam contingerent, aquam per vices ſpargere, itáque illos ad curſum impellere ſolerent. Pancratiaſten verò eum dici volunt, qui luctator ſimul & pugil foret : quippe cùm alij pugiles,alij luctatores forent,is qui vtróque teneretur ſtudio pugna ſcilicet & lucta, pancratiaſticus nuncupatur : & vbi exercentur, pancratium. Cenſuítque Vlpianus ad legem Aquiliam,illũ qui dum exercetur, in colluctatione vel

Ciceronis locus.

Scenici infames apud Romanos.

Scenicorum honos apud Græcos.

l. Athletas.ff. de his qui not. infa.

Qui in ſacris certaminibus aquam aſpergerent.

Pancratiaſtes.

Pancratium.

l. qua actio-nes. §. ſi quis. ff. ad leg. Aquil.

pancratio, aut pugilatu aliquem oppreſſit vel occîdit, Aquilia teneri. Verba verò Vlpiani ex ea lege, hæc ſunt: *Si quis in colluctatione, vel pancratio, aut pugillatu, dum exercentur, alius alium occiderit, Aquilia tenetur.*

Locus ex Iuuenale de Trulla, quid deſignet, ex autoritate Iuriſconſultorum, & aliorum teſtimonio explanatur.

CAP. X.

Trulla.

TRullas pocula eſſe, & vaſa potoria cenſeri haud immeritò plerique exiſtimârunt. Idque quod à Iuuenale dictum eſt de trulla, de quo apud eruditos controuerſia eſt, non id credi dicere, quod vulgò putârunt: vt de vaſe in quo alui proluuies effunditur, intelligatur, cùm id aliud ſortitum nomen ſit, & à doctiſſimis ſcaphium & laſanum dicatur, veróque autoris ſenſui non ſatis conueniat: ſed de vaſe potui parato intelligi opórtere conſtat, illúdque quàm ſinceriſſimè à Poëta dictum fuiſſe:

Scaphium. Laſanum.

Locus Iuuenalis ſatyr. 3.

--- Laudare paratus,
Si bene ructauit, ſi rectum minxit amicus,
Si trulla inuerſo crepitum dedit aurea fundo.

In quo illũ ſignificare haud dubiè putamus, qui poſtquàm calicem exhauſit, in ipſo fundo, ructu aut ſibilo crepitum facere more deteſtabili non fuit veritus, vbi idem crimen bis arguere ſatyricę dignitatis fuit. Vel de eo, qui poſtquàm vini calicem hauſit, id quod remanſit, ita elidit in pauimento, vt reſonaret. Quod inſolentiſſimi animi, audacis & petulantis, nimiæque ſecuritatis fuiſſe liquet: quem abuſum apud cõpotores & helluones impuros, qui ſcortis vinóque madidi & epulis diſtenti erant, Græcis inualuiſſe multi adnotârunt: ita vt ludus inde conuiualis foret, quem cottabiſin appellârũt, cùm reſiduum potum in æneas phialas iactarent: qui ſi ſonantior creparet, ſe ab amica redamari, & mutuo affectu teneri putabant. Quod eſſe probabile, & ab autoris ſenſu non alienum, ex contextu verborum liquere putamus. Id verò quod de trulla diximus, inter pocula cenſeri, ſcitè admodum à Scæuola lib. 3. de legatis definitum eſt in hæc verba: *Seia dulciſſimæ poculũ aureum quod elegerit, fidei hæredũ commiſſo vt darent: quæro cùm in hæreditate non ſint niſi trullæ, ſcyphi, modioli, phialæ, an Seia de his ſpeciebus eligere poſſit. Reſpondi, cùm omnia potui parata, pocula dicantur, poſſe.* Plinius ſeptimo & trigeſimo hiſtoriæ natura-

Cottabiſis.

lis:

lis: *Titus Petronius*, inquit, *vir conſularis, inuidia Neronis, myrtinam trullam* CCC. *ſeſtertiis emptam fregit, vt menſam eius exhæredaret.* Cicero in Verrem VI. actione: *Erat*, inquit, *vas vinarium ex vna gemma prægrandi trulla excauata.* Horatius quoque in ſatyris:

Qui Veientanum feſtis potare diebus
Campana ſolitus trulla, vappamq; profeſtis.

Ex quibus licet æſtimare trullam inter pocula & vaſa potui deſtinata cenſeri, ſicut ſcyphus, modiolus, & phiala, & quam Varro dixit depeſtam: Tametſi ſcyphum Herculis, cantharum Liberi poculũ legamus: quo Marius poſt Cimbricam victoriam potâſſe aſſiduè dicitur. Fuit quoque heracleum, Herculis poculum, ſicut neſtorida, quo Neſtor vtebatur: & grammaticum Homeri carmine celebratum: quæ in Dianæ templo affixa Capuæ viſebantur. Notatúmque fuit, inter ſcyphos, Bœotios palmam tuliſſe, qui Heracleotici dicti: & Alexandrinas cucurbitas, cùm exaruerint, ad vſum vaſorum præcipuas fuiſſe. Fertur L. Craſſus Orator duos habuiſſe cyathos Mentoris manu, C. ſeſtertiis emptos, quibus ob pudorem nunquam vſus fuit. Et Cornelius Macrus in ſacris propinare electrina patera, quæ in medio Alexandri, vultum, in circuitu verò breuibus ſignis omnem hiſtoriam & bella continebat. Præter quæ vinaria vaſa à Græcis, celebrantur, croſſus, bicus, gaſter, gaſteriũ, bicarium, cypellum, amphicypellum, cyphela, & quod hodie ſeruat nomen baucalium, diuerſorum generum, & cymbiũ nauis inſtar: præterea dactylorum, ex proiecturis digitorum nuncupatum, gyala, dynos, cyboriũ, cotyle, encotyle, cadus, & cadiſcus, & thercylia non incelebres, quibus Dionyſius libâſſe fertur. Id autem quod populari ſermone de trulla ſecus dictũ eſt, ab eruditis haud immeritò perperam iudicari. Succurrit tamen in hac re notare; quod Pomponius Iureconſultus de auro & argẽto legato memoriæ prodidit, legatis vaſis, etiam ſcutellas & promulſidaria contineri: in quo animaduertimus, promulſidaria, vaſa quibus mulſum continetur, nuncupari. Et licèt Græci οἰνόμελι & μελίκρατον mulſum vocent: Vlpianus tamen de vino & oleo legato, vini appellatione putat mulſum non contineri, οἰνόμελι verò contineri.

Depeſta. *Heracleum.* *Neſtorida.* *Grammaticum poculum.* *Heracleotici ſcyphi.* *Cucurbitæ Alexandrinæ.* *Promulſidaria vaſa οἰνομέλεο μελίκρατον.*

Exempla frugalitatis priſcorum, & quàm paruo victu contenti fuerint, & quando luxus primùm vrbem inuaſerit.

CAP. XI.

Priſcæ

PRiſcæ frugalitatis & abſtinentiæ,qua veteres vſi fuêre, multa & magna nobis documenta ſunt.Siquidem & vini vſus adeò mulieribus interdictus fuit, vt vinum bibiſſe perinde eſſet,ac ſi in adulterio,aut graui crimine deprehenſa,capitali iudicio plectenda foret. Inoleuítque vſus,vt cognati affinéſque mulieribus oſculum ferrent:ſcilicet, an vinum bibiſſent, vt ore explorarent. Idem Maſſilienſibus & Mileſiis,pluribúſque Græcorum & barbarorum gentibus, apud quos hydropotæ fuêre mulieres : nec mulieres modò, ſed & viri abſtemij. Apud Troglodytas licèt reges mulſum bibant priuilegio honoris,vulgus tamen abſtemium eſt, & aquam potat cum paliuro. Quod & viris æquè Romæ criminoſum fuit, ad annum vſque trigeſimum:ſeruo verò interdictũ penitus, niſi ſacrorum causâ ſolennibus feſtíſque diebus. Quem oſculandi quotidianum vſum poſtea Tiberius Cæſar edicto inhibuit.Legimus Romulum vrbis conditorem, quòd in conuiuio vinum non biberet, à conuiuis increpitum.Et Quintum Coponium,quòd vini amphoram ei cuius ſuffragio magiſtratum petebat, dono dediſſet,ambitus fuiſſe condemnatum.Proditúrque memoriæ Egnatius Metellus vxorẽ, quòd vinũ biberat, fuſte necâſſe.Et Cneus Domitius mulierem, quæ viſa eſt plus vini bibiſſe, quàm valetudinis causâ deceret, dote mulctaſſe. Et matrona magna natu,quòd claues cellæ vinariæ reſignaſſet,inedia mori coacta.Lucius quoq; Papyrius Imperator aduersùs Samnites dimicaturus, victori Ioui pocillum mulſi pro re magna votum feciſſe dicitur. Bibebant enim murinũ aut paſſum,ſapam aut defrutum,aliáque eius generis potu dulcia. Adeóq; eos,qui ſe vino ingurgitarent, oſos habebant,vt ſequutis temporibus cenſores tanquàm indignos qui honores & publica munera gererent,ſenatu amouerent,notáque & ignominia perſtringerent.Indignum enim videbatur, illos qui ingenio temulento & marcido forent, quíque libidinũ maculis notarentur, ad Rempub.accedere, aut de publicis conſultare.Quod etiam Cretenſes,Lacedæmonios,& Carthaginenſes factitâſſe nouimus, qui militibus, ne efferos militia animos inſolentiæ aſſueſcerent,in omni militia vini potum interdixêre ex inſtituto Platonis, qui etiam magiſtratibus donec in honore eſſent, vinum inhibuit. Id quod penès Athenienſes criminoſum erat,quibus ebrius princeps morte mulctabatur.Et Pittacus temuiẽtos,ſi quid deliquiſſent, duplici pœna puniri curauit, vt formidine ſupplicij

Vini vſus mulieribus interdictus.

Troglodytæ.

Vxores necatæ ob vinum potum.

Ebrij exoſi.

ſupplicij à vino promptiùs abſtinerent. Quinetiam Ægyptiorum lex erat, vt certa vini ſubtaxata menſura regi quotidianis ferculis daretur, vltra quam excedere non licebat, ne ſui impos, per occaſionem & licentiam turpitudini & ſordibus vacaret. Sicut proditur de Moſſynœis vltra Carambin flumen, qui regem quem delegêre, ſi quid prauè deliquiſſet, totius diei inedia mulctabant. Apud Locrenſes Seleucus vinum vſq; adeò auerſatus fuit, vt etiam morbo affectis dari inhibuerit, cauítque, vt qui vinum biberet, capite lueret. Indi adeò abſtemij fuêre, vt niſi ſacrorum causâ, vinum bibere nulli fas foret: quibus erat conſtitutum, vt ſi temulentum regem mulier occidiſſet, hoc donaretur munere, vt ſucceſſori nuberet. Perſarum quoque milites adeò abſtemij traduntur, vt pane & aqua ſæpius victitarint; panis condimentum & abſonium, famem eſſe dictitantes: quibus tamen ſemel annis ſingulis inebriari permiſſum erat. Proditúmq; eſt, Scythas, cùm inebriari gaudeãt, & abſtemij ſint: ſiquãdo ebrietatis dulcedine capi vellent, ne cõtra cõſtitutum facerent, in ignem coniectis herbis & fumo hauſto, haud aliter quàm vino epoto, madidos fieri. Quod de Thracibus traditur, qui epulantes focos ambiunt, herbarum ſemine ignibus iniecto, cuius nidore capti ebrios imitantur, & tanquam vino affecti temulenti iacent, ſicut nepenthes ſucco delibutis triſtitiam diſcuti putârunt. Babylonij quoq; incenſo arborum fructu, & fumo hauſto ita ebrij reddũtur, vt tripudiis & cantibus exultent. Indos ferunt ex fructu arundinum quæ mel gignunt, aut vino ex dactylis, atque Ægyptios potu è frugibus inebriari. Quinetiam populum Romanum multa ſecula nõ pane, ſed pulte victitâſſe: piſtoréſque per annos ferè ſexcentos vſque ad Perſicum bellum nullos Romæ fuiſſe ſatis conſtat. Fiebat enim puls ex aqua frumenti & fabarum, aut hordei farina, quam in ſacris & oblationibus deorum pro victima adhibuêre: qui quidem piſtores toſtum panem lautioribus coquere ſolebant, reliquæ multitudini far, ideo quòd far pinſebant, piſtores dicti. Quippe cùm veteribus molarum nullus vſus foret, ſed fruges igne toſtas in pilas coniectas pinſerent: vnde & Piſones dictos volunt: id enim molarum inſtar erat. Fuitque vetus mos, vt iidem eſſent coci & piſtores. Lapſis mox temporibus haud longo interuallo, panes facere, opus fuit mulierũ. Ante verò fruges cognitas, gentibus plurimis glãdes fuêre frumenti loco: ſicut pyra Argæis & Tirynthiis, ficus Athenienſibus,

Ægyptiorum lex.

Moſſynœi.

Seleucus.

Indorum conſtitutum.

Perſarũ milites abſtemij.

Inebriandi ratio abſque potu apud Scythas,

Thraces &

Babylonios.

Romanorum frugalitas.

Piſtores.

Piſones vnde dicti.

Panes, mulierum opus.

Glandes.

Argæi.

Tirynthij.

Athenienſes.

nienſibus, quibus Cares adeò abundant, vt illis enutriant pecora: milium Mæoticis & lotometra, ex cuius ſemine conficiunt panes: Mœdis amygdalæ, Ichthyophagis piſces, Æthiopibus locuſtæ & arundinum fructus, Getulis ferina caro & pabulum pro pulmentario ceſſêre: Chelonophagis teſtudines, cardamum verò Perſis, palmulæ autem Carmanis & Babyloniis. Ægyptij ex loto diu victitârunt, Alani carnibus, non pane veſcuntur. Nomades & Getarum pars, lacte. Indis autem caliſtiæ ſemen cibarium fuit, quorum reges oleribus & palmulis plerúnque victum quæſiuerunt, ciborum affluentiam velut inuitamenta ignauiæ âuerſati. Epicurus quoque ſummus voluptatis aſſertor, victu frugali & modeſto contentus, aqua & polenta aut pane hordeaceo victum quæſiuit, contraq; paupertatem inuictum animum geſſit: non quòd voluptates auerſaretur, ſed quòd in tenui victu ſe plus voluptatis experiri aiebat: cuius rei argumentum eſt, quòd oleribus & pomis ac vilibus cibis, quibus viuendum cenſuit, libros refarſit. Inter quos proditur Philinus quidam tantæ abſtinentiæ, vt nullo cibo niſi lacte victitârit, & Moſcus Antimolus ſophiſta ſolis caricis veſci ſolitus. Pueris quoque & iuuenibus, vt verecundiores eſſent, in magiſtrorum & affinium conſpectu foris cœnitare: viris autem, vt frugalitatis & parſimoniæ documenta darent, propalam cibum capere, conſuetudo fuit, torúſque illis ex vlua paluſtri fiebat, aut ſtramento, hyeméque ad forum, æſtate verò in propatulo & ſub dio, neque vltra nouem ſingulis lectis cœnitabant, illóſque lautioribus veſci cibis non ſinebant. Nam carnis aridæ, aut lardi pondo tria, & ſalſamentorum libram quotidianis ferculis apponere criminoſum erat. Siquis vltrà apponeret, lege plectebatur. C. Fannij conſulis lege, ante tertium Punicum bellum introductum eſt, *ne quid volucrum præter vnam gallinam, quæ altilis non eſſet, apponeretur.* Vtq; modus cœnarum luxuria non difflueret, ſingulis diebus præterquàm Saturnalibus, & Romanorum ludis, vel plebeiis, denos aſſes, qui domeſticis cœnis impenderentur, præfiniuit. Tantæque frugalitatis fuêre, vt menſam quanuis parcam, omnino vacuam tolli non ſinerent: ſed ad cohibendum appetitũ ſemper aliquid reliquiarum, quod poſtera die cœnam iuuaret, ſupereſſe voluerunt. Ouúmque & mel initio conuiuij miniſtrari, in ſecundis verò menſis poma ſimul & mel dari conſueuêre. Quam victus parſimoniam Athenis quoq; ſeruari tradiderunt. Nam Dioſcu-

Cares. Mæotici. Mœdi. Ichthyophagi. Æthiopes. Getuli. Chelonophagi. Perſæ. Carmani. Babylonij. Ægyptij. Alani. Nomades. Indi. Epicuri frugalitas. Lex Fannia. Saturnia. Ratio adminiſtrãdæ menſæ.

Dioſcuris in Prytaneo prandium parabatur:in quo niſi oliuę,caſeus & porrum dabatur obſonium.Et à Platone in lautiſſimis cœnis,ſal,oliuæ,caſeus,porrum,atque olera tantùm ex agris iubentur apponi. Ac feſtis diebus pueri modeſti cum verecunda grauitate maiorum laudes carmine decantare,grandioréſque natu ſummo obſequio vereri, illóſque à conuiuiis domum reducere ſolebant, militiæ & colendis agris adeò intenti, vt illuſtria inde cognomenta ferrent: agrúmque malè colere, aut minùs arare quàm veteres,cenſoria nota putabatur. Cúmque octo dies culturæ agrorum impenderét, nonum vrbanis rebus & nundinis deſtinârunt: tametſi priori æuo, frequentiores Romanis nundinas, & tertio quoque die mercatu frequenti nonnulli conueniſſe dicant. Q. Cincinnatus ab aratro ad dictaturam vocatus, poſtquam domitis hoſtibus triumphans vrbem iniit, licèt non ex imperij maieſtate,aratrum tamen ſumere, & agrum colere non dubitauit. Curius Dentatus cùm à Samnitũ legatis adiretur, rapa ſibi parare obſonium inuentus eſt, cui duos calones in caſtris fuiſſe aſſerunt, cùm ſummam imperij gereret. M. verò Antonio conſulari VIII.ſeruos, Carboni VII.& M.Catoni cùm in Hiſpaniam Conſul duceret, III.ſolùm miniſtrâſſe. Fertur quoque Æ lius Catus conſul, cùm in fictilibus cœnaret, legatos Ætolorum vaſa aurea offerentes repuliſſe. Atque Epitus Poëta, qui primus Latinorum heroica attigit, adeò victu fuiſſe tenui, vt in Auentino domuncula & vnius ancillæ miniſterio contentus fuerit: nec tamen id ſibi turpe quiſquam aut dedecori putauit:ſiquidem paupertas,tunc ſolida laus cenſebatur, & vera virtus. Quam rem æſtimare licet, quòd Æliorum familiam, & Tuberonum,cùm decem & ſeptem eiuſdem cognominis forent, modicis ædibus cum vxoribus & liberis eoſdem lares incoluiſſe, eundémque agrum Veientanum arâſſe, éxque eius fructu victitâſſe legimus. Modúmque agrorum vltra ſeptem iugera excedere, aut denas argenti libras viro triumphali in ſupellectili eſſe,pernicioſum erat. Intra bina enim iugera poſſidere,ſatis viſum, ita vt decem millia grauis æris, maximas putarent diuitias. Quia etiam adeò parci fuêre & tenues,vt non minùs crimini darent,indomitas cupiditates non refrænaſſe,aut paternam non ſeruâſſe paupertatem,quàm ingentes maiorum facultates largitionibus abliguriſſe: multíque oleribus leguminibúſque contenti, abſque eſu carnium ſæpe victitârint,documenta

Dioſcuri.

Cœnæ Platonicæ.

Agricultura apud Veteres.

Frugalitatis exempla apud Romanos.

Paternæ paupertatis conſeruatio.

frugali.

frugalitatis & abſtinentiæ inſignem memoriam poſteritati exhibentes. Quam etiam Grę̨cis ſolidę laudis & verę commendationis fuiſſe multi adnotarunt. Legimus Thebanum Epaminundam tot victoriis clarum Imperatorem, adeò diuitiarum abſtinentiſſimum, vt vnica veſte contentus, ſi quando vetúſtate collapſam reſarcire opus foret, domi clauſum ſe teneret, quem Thebani publica impenſa & ære collato ob inopiam extulerunt. Ariſtides ſe magis gloriari paupertate publicè teſtabatur, quàm reliqui diuitiis. Hippias quoque Philoſophus Elæus, ad id inopiæ deuênit, vt veſtem, annulum, crepidas & ſoccos, quæque cultui erant neceſſaria, ne quid temporis deperiret, ſuis manibus elaboraret. De Lamacho fertur, quoties ab Athenienſibus dux creabatur, pro pallio & crepidis mutuam ab amicis pecuniam ſumere, cùm vnde compararet, non eſſet. Crates, Diogenes & Antiſthenes, aliique produntur Philoſophi, abiectis diuitiis, pera & baculo contenti vixiſſe. Phocion Pelopidas, Socrates atque Ephialtes, pauperrimi & in cultu tenuiſſimo vixêre, omnium tamen optimi atq; iuſtiſſimi. Adeóque luxuriam & molliorem cultum deteſtati fuêre, vt Thebis columna in templo ſtatuta fuerit, in qua diræ execrationes in regem Menin, qui molliorem vitæ cultum inuenit, continebantur. Poſtea paulatim frugales mores defluxêre, paupertáſque probro haberi cœpit: luxuriæque peregrinæ inuictum malum ad effœminandos animos, ab exercitu Aſiatico in vrbem primùm inuectæ, mores infecerunt: ſicut aurum Perſicum, fugato Mardonio Athenienſium animos labefactauit, & dira tabe infecit. Inde illecebræ libidinum, & rerum ſecundarum luxus in omnem licentiam graſſati. Primique Iones, vnguenti coronarúmque & ſecundæ menſæ conſuetudinem inuenêre. Tum veſtis ſtragula, menſæque ac citharæ eburneis pedib. inſidentes, inæſtimabili cenſu comparatæ: epulæq; lautiores, & præter epulas pſaltriæ, ludiones, & alia conuiuiis oblectamenta inuenta ſunt. Hinc peregrina obſonia, remotorúmque litorum piſces, & magno cenſu comparatæ dapes, ferculáque ſeſtertiûm millies æſtimata, & gulæ nouiſſima irritamenta, aliáque exquiſitiſſima condimenta, & ventris prodigia inuenta ſunt, vt niſi quis illa apponeret, ſordidus & parum lautus haberetur. Adeóque luxus excreuit, & eò proceſſit luxuria, affluentibus diuitiarum copiis, vt obſonia lautiora, maioréſq; epularum ſumptus, & magnas effuſiones edicto

coërcere,

Exempla frugalitatis apud Græcos.

Vnde corrupti mores primùm.

coërcere,& luxurioſos apparatus pluribus legibus inhibere neceſſe fuerit. Hinc *Fannia, Orchia, Dida, Oppia, Cornelia, Ancia & Iulia*, leges ad cohibendam luxuriam victus veſtitúſq;, & cœnarum immodicos ſumptus latæ ſunt. Hinc cenſorum edictis, vuluas, vertina, abdomina, & glires epulis & conuiuiis inhibita. Quod & Lycurgum factitâſſe nouimus qui conuiuiorum apparatus & menſas lautiores, veluti cupiditatum inuitamenta ſanctionibus inhibuit: ſæpiúſq; abrogatis legibus nouæ poſtea editæ fuere. Et quanuis Antiocho rege victo, P. Licinius Craſſus & Iulius Cæſar cenſores, ne quis vnguenta exotica venderet, pœnis inhibuerint, exemplo Lacedæmoniorum, qui vnguentarios vrbe exegêre:& quanuis M. Antonius, L. Flaccus, quòd Legem de coërcendis epularum ſumptibus antea latam Duronius tribunus plebis abrogâſſet, ſenatu eum amouerint: tamen Q. Ælius Tubero prætura deiectus fuit, & deſpectui habitus, quòd in funere Aphricani populum Romanum publico epulo hœdinis pellibus, & teſtis Samiis, ac lectis ligneis excepiſſet, quòd incultam parſimoniam in rebus publicis non exhorruiſſet. Sicut de Cleomene fertur, qui amicorum cuidam ſubiratus fuit, quòd hoſpites iure nigro & pane igni durato, Laconico more ad epulas admiſiſſet. Licèt Cato ſenior quòd pellibus hœdinis in publico epulo pro ſtragulis vſus eſſet, non mediocrem laudem tulerit: quòd frugales mores & continentiſſimos exemplo iuuaret. Fertur tamen Tiberius Cæſar, quum de coërcendo luxu legem ferre vellet, nec coërceri immodicos ſumptus videret poſſe: ſatiùs duxiſſe omittere quod aſſequi nequiret, quàm tentare turpiter quod poſtea non efficeret. Siſti deinde res non potuit, quò minùs tacito conſenſu deſtitutis moribus, ſumptuariæ omnes leges abrogatæ fuerint, quum nullus eſſet ſumptibus modus, luxúſque & ignauia nullis præſcriptis finibus in voraginem & gurgitem vitiorum ad nefas omne vſque adeò proceſſerint, vt diuina & humana prophanarint, populóque ſimul & plebi grauem perniciem attulerint.

Leges ad cohibendam luxuriam.

Vnguentarij à Lacedæmoniis eiecti.

Leges ſumptuariæ paulatim abrogatæ.

Quæ ſint puræ & lectæ hoſtiæ in deorum ſacrificiis, & quæ victimæ quibus diis dicatæ fuerint.

CAP. XII.

IN ſacrificiis deorum fuit pontificalis obſeruatio, vt duobus hoſtiarum generibus diis ſacra fiant: vno, in quo cùm

Duo hoſtiarum genera.

litabatur, voluntas dei per exta exquirebatur: altero, in quo ſola anima deo conſecrabatur, quæ hoſtia animalis dicta. Hæ frequentes fuêre, ouis, ſus, capra, bos, gallina, & anſer, quas cùm immolabant, niſi puræ eſſent & lectę, ad rem diuinam non proficere putabant. Fuítq; opinio, potiùs ex hœdis & agnis, quia mites ſunt, quàm ex gallinaceis, ſuib. & tauris, quoniam animo abundant, deos conſuli, & futura prænoſci. Ideo ouilis pecoris hoſtiam non ab amplitudine, ſed quia animi eſt placidioris, pontifices maximam duxerunt.

Lectæ hoſtia. Lectæ autem dicuntur hoſtiæ, maiores & vberiùs depaſtæ, quæ claudę, morboſæ aut vitioſæ non ſunt, (quia pernóſci, niſi ex ſana victima, futura non poſſunt) quæve fixam aurem, vel caudam aculeatam, aut linguam nigram non habét.

Sacrificium à Numa conſtitutum. Numa Pompilius deos fruge coli, & mola ſalſa ſupplicari inſtituit, quam molam ex farre, ſale & aqua compoſuit, ſine qua nullum ſacrificium ratum fieri cenſuit. Atq; id far, niſi toſtum eſſet, ad rem diuinam nō eſſe purum ſtatuit.

Fornacalia. Ideo Fornacalia & religioſos dies, ac ferias quibus far in fornacibus torrebant, ſeruari iuſſit.

Græci. Græci verò non far, ſed hordei primitias, libúmq; & placẽtas ex hordeo diis offerri, hordeúmque ſale inſperſum, inprimis aræ infundi ſatius duxêre, ſine quo, ſaluis cæremoniis, nullum ſacrū fieri poterat,

Critthologus. illíque, qui primitias eiuſmodi colligebat, critthologo dixêre nomen. In quibus Fornacalibus, qui non fuerant feriati, quíque in ſua tribu, vt erat conſtitutum, ſacrum non feciſſet, in Quirinalibus ſacrificio expiare cogebatur: idcirco

Quirinalia. Quirinalia ſtultorum ferias dixêre.

Sua cuique deorū victima & ſacra. Atque omnibus ferè diis ſuæ victimæ, & ſua ſacra conſtituta ſunt, quæ præterire, & tranſgredi non erat fas. Nánque aliena hoſtia dij non placantur. Quippe Ioui tauro, verre & ariete ſacra facere non licet; quia ſoli Neptuno, Apollini & Marti taurus immolatur. Tametſi flaminis vxor omnibus nundinis Ioui arietē mactét, & triumphi die Ioui taurus hoſtia dicata ſit. Et apud Homerū Vlyſſes immolauit Ioui arietem,

Iupiter prodigialis. Iupiter verò prodigialis mola ſalſa & thure placatur.

Sacra Neptuni. Neptuno pleráq; gens de nigro tauro, Trœzenij de fructuum primitiis ſacrificāt, Græci de cruribus taurorum: Vlyſſes ariete, apro & tauro litauit. Athenis autem licèt octauo die menſis cuiuſque Neptuno ſacrum fiat, non tamen de tauro ſemper. Neque Apollini ſemper Græci tauro, ſed multiplicis generis victima ſacrificant. Nanque Homero teſte, alius tauro, alter ariete, aliquis hirco ſacrū fecit.

Vitulæ. Ex bobus verò, vitulis & pecu

& pecudibus, laudatiſſimæ vitulæ ad deorum placamenta habentur. Ideo Ioui à flamine omnibus Idibus bos candidus,& ex agro Faliſco vel Menania immolatur.Nánq; illos ad victimas farciunt,& deorũ ſeruant ſupplicio.Bos tamen iugo ſubactus, ſacrificio non eſt purus. Fœtus verò bouis trigeſimo die,pecoris ſeptimo,ſuis verò niſi decimo à partu die puri habẽtur: ideo ſacrificales dicti.Creditúmq; eſt, bouem quinquennalem,inſignem Ioui victimã:& pecudes cùm bimæ ſunt, ſacrificio maturas fieri. Lege autẽ Solonis de boue nulli deo ſacrificari licet: quia cùm animal ſit innocuum,& agrorũ cultui deditum,in ſacris mactari vetuit: quippe veteribus tantæ venerationis erat,vt æquè capitale eſſet bouẽ quàm ciuem necâſſe. Ægyptij boues ruffas Typhoni mactant, Arabes pingues camelos in ara ignoti dei: ſicut nupturæ virginibus camelo ſacrificant. Heroibus verò tauro, capro & ariete litant. Fertur tamen Pythagoras præter à ſe inſtituta & præſcripta quandoque bouem Muſis, Ioui autem gallum albis plumis immolâſſe. Solida vtilia,niſi cæſis tribus hoſtiis, tauro, ariete & verre, pura non habentur:ſed tamen vt hi omnes ſolidi firmíque ſint.Nam vitulos ad aras humeris hominum allatos,& claudicantes, & cuius cauda ad articulum ſuffraginis non pertingit, non litare animaduerſum eſt. Idque apud Ægyptios ſeruari tantis cæremoniis, vt linguam boui exerẽdo,& caudæ pilos explorãdo,ſi vel vnum pilum nigrum repererint, hoſtiam tanquam impuram non admittant.Græcis autẽ tauri an puri ſint, farina explorantur,caper ciceribus, capra frigida aqua. Ruminales quoque hoſtias niſi bibentes fiant, non eſſe puras cõſentiunt omnes. Ambaruale verò ſacrum, niſi de porca fœcunda & grauida, aut vitula,fieri non conſueuit. Eſt autem ſacrum ambaruale, cùm arua & ſegetes ſolenni victima luſtrantur. Eam victimã maturis frugibus ter circum arua ducere conuenit, omnéſque poſt eam clamantes ſequi:ex quibus vnus querna ornatus frõde,cum ſolenni ſaltatu, compoſito carmine Cereri decantabat laudes: ac poſtquã lacte, vino & fauo libâſſent,antequàm fruges meterẽt,porcam Cereri immolabant: quæ præcidanea dicta eſt.Fuítq; memoriæ proditum,à ſuilli pecoris genere immolandi initium Romæ primùm factum: eo argumento, quòd ſus fœderibus & ſponſalibus adhibetur, & in initiis Cereri mactatur. Et quanuis in ſacris Cereris vinũ adhibere nefas ſit, in hoc tamen ſacro de vino libâſſe pontifi-

Bos iugalis.

Victima tempeſtiua.

Lex Solonis de boue non ſacrificando.

Heroibus quibus animalibus litabatur.

Hoſtia ſolida.

Ambaruale ſacrum.

Porca præcidanea.

Immolandi initium Ro. à genere ſuillo.

cales libri non vetarunt: quam quidem immolari ab eo qui mortuo iuſta feciſſet, crimen admitti putabatur. Deorum quoq; matri nullũ ſacrum niſi de porca, fieri permiſſum. Et luſtrari exercitũ niſi ſue, oue & tauris, qui puri eſſent, non erat fas: qui poſtquàm ter circũ inſtructas acies ducti erãt, pręcedente pompa, & greſſu cõpoſito, Marti immolabatur. In ſacris deæ Phrygiæ, quæ Matuta & mater deûm dicta eſt, cui galli execti membra ſecabant, cymbala pulſantes, porcam tanquàm impurã hoſtiam Romani non admisêre: apud cuius ædem ſupplicantes, filiis bona exoptare vetantur matres, nepotibus non vtique. Bellonæ ſacerdotes non animali hoſtia, nec victima, ſed ſuo cruore ſacrificant: gladios enim diſtrictos vtraq; manu tenentes humeros ſibi & lacertos tanquam phanatici diſſecant: hoc ſanguine litari & crimina expiari putantes, ita vt pro vulneribus ſtipes recipiãt. Ægyptij Lunæ tantùm & Libero ſuem, reliquis diis boues mares, vitulóſque & anſeres immolant: capram tamen, aut hircum nullo modo. Contrà verò Britanni, quibus leporem, gallinam & anſerem in cœnis apponere, aut diis offerre lege vetabatur. In Myſia Abbretani Iouis templum eſt, in quo ſuem comêſſe aut mactâſſe, ſcelus erat infandũ & piaculare. Idem apud Phœnices, quibus per omne tẽpus ſuibus abſtinere præcipitur. Fertur verò in Theſſalia Caſtinienſis Veneris phanum fuiſſe, & aliud in Sida Pamphyliæ, & in Aſpendo Argiuorum, & Argis, in feſto quod Hyſteria dicitur: in quibus præter inſtituta moréſque aliorum, ſues mactare licet, cùm in cæteris nullo modo fas ſit. Solùm apud Tuſſas in Ægypto, vbi Venus cornuta colebatur, vacca Veneri immolabatur: & in Nitriotica præfectura, ouis. In Æſculapiis ſacris niſi capræ & gallinæ immolantur: hæq; ad rem diuinam luteo roſtro & pedibus, puræ non ſunt: nigræ verò & imparibus digitis, idoneæ. Aſtris & ſtellis volucres dicatæ fuerunt, Iſidi anſer, gallus Nocti & Laribus, nõnunquam porcus, ſicut equus Soli & Marti, Lunæ taurus, Iunoni agna, Veneri columba, & capra Pani & Mineruæ, Dianæ verò cerua. Quãquam Libero vino, melle & lacte, interdũ capro & hirco ſacrũ fieri nouimus, Mineruæ verò nihil caprini generis, ſed vaccã, aut boues iniuges: & Iunoni apud Lacedæmonios capram immolari, quare & αἰγοφάγος dicta. Græci verò Mineruæ iuuencam ſæpe indomitã auratis cornibus mactârunt. Pyrrhus tamen, dũ ſplene laborantibus medetur, albo ſemper gallo ſacrificauit. Soli verò

Cybeli porca immolabatur. *Exercitus luſtratio.* *Galli.* *Sacerd. Bellonæ.* *Ægyptij.* *Britanni.* *Iupiter Abbretanus.* *Hyſteria.* *Æſculapio.* *Animalia alia alijs dijs dicata.* *Libero.* *Mineruæ.*

verò in Apollonia oue, Pani & Syluano porco,nõnunquam *Soli.*
lacte litabatur:Fauno agna vel hœdo,Priapo aſino. Obſer- *Pani.*
uatúmque à Maſſagetis eſt,vt reliquis diis poſthabitis,Soli *Syluano.*
equum immolent : ſicut à Sauromatis,vt equas diis patriis *Fauno.*
mactent.C.tamen Caligula eò veſanię proceſſit,vt ſibi tan- *Priapo.*
quam numini ſacro, phaſianos, phœnicopteros & pauones *Maſſagetæ.*
mactari iuſſerit.Athenienſes tamen annua ſolennia Miner- *Sauromatæ.*
uæ,non capra,nec boue,ſed tauris & agnis exhibere ſolent. *Athenienſes.*
Perſicæ verò Dianæ boue lãpadis charactere notata:Tem- *Perſica.*
peſtati autem, pulla. Tradunt quoq; in parte Aphricæ Mi- *Dianæ.*
neruæ ſacrum fieri, vt ſine victima puellæ inuicem fuſtibus *Tempeſtati.*
decernãt. Perſæ quoq; equum Marti, Carmani aſinum,Lu- *Mineruæ.*
ſitani hircum,Latini picum,Lacedæmonij equum,frequen-
tiùs canẽ,Sabelli taurũ immolabant. Romani equum dex-
teriorem bigæ , Galli ciſalpini verrem,diuerſo quiſque cõ-
ſilio ritúque:ita vt à Phaſelitis, quæ in Pamphylia gens eſt,
piſcibus ſalſis Marti & diis immoletur, & à Bœotiis côpai-
de coronata,ab aliis thynno. Ad Opertanea verò ſacra, ni- *Opertanea*
græ gallinæ non vidẽtur puræ.Fuêre autẽ ſacra Opertanea, *ſacra.*
quæ ſeorſum ab hominũ conſpectu in operto fiunt.Cereri,
Apollini & Baccho capris ſacrum fieri decere nonnulli pu- *Baccho.*
tant:ſicut Veioui, quẽ Apollinem dicunt,ritu Romano ca- *Veioui.*
pra immolatur:Herculi & Cereri XII. Calend.Ianuar.ſue, *Herculi.*
panibus, & mulſo ſacrum fit : ſi tamen ſus prægnans ſit,ali-
ter non habetur pura. Et in Fordicidiis,niſi prægnãte boue *Fordicidia.*
pontifices litare nõ ſolent:qui etiã dies in Faſtis Ordicalia *Ordicalia.*
dicuntur.Lares canum pellibus ideo ornantur:quia domus *Lares.*
fidi cuſtodes ſunt, & alienis formidoloſi , domeſticis verò
blandi , atq; ad nocturnos ſtrepitus ſoliciti, ſicut canes,qui
floribus & ſertis, thure & fruge coluntur : quorum ædes in
campo Martio ab Æmylio Regillo prætore dicata fuit. In *Sacra Lariũ.*
quorum ſacris id cuſtoditur,vt libertini ſacerdotes ſint,qui
Auguſtales dicti , nihílq; de ſacrificio extra ædes mittatur
foras,ſed intra domeſticos Lares omnia abſumãt:ſicut cùm
ſacrum Vulcano fit,quod Proteruiam dixerũt,niſi victima, *Proteruia.*
& quodcúnq; ſupereſt,igni detur, ſacrificiũ pollui putabãt. *Domeſticis*
Domeſticis verò Larib.rerũ dabantur primitiæ,ſæpe etiam *Laribus.*
porcus : tametſi hoſtilibus Laribus , quòd ab his hoſtes ar-
cerẽtur,ſæpe immolauit antiquitas. Gynæciæ Romani pro *Gynæciæ.*
his,qui domi naſcuntur,canem immolant:ſicut Græci Pro-
ſerpinæ, & Dianæ Sabæi. Eſt autẽ Gynæcia, quam Romani
Bonam deam vocant, quæ ex corruptibilibus generationes

facit,cui quum res diuina fit,optant nemini bonum eueni-
Lupercalia. re qui domi naſcatur. In Lupercalibus canem immolari
měſe Februario,quia lupo canis infenſus eſt,& in expiatio-
Caniculæ ſideri. nibus cane litari legimus, atque ad placandum Caniculæ
ſidus frugibus inimicum,etiam mactari canes:quas,ſi ruffæ
non ſunt,puras non putârunt: quod ſacrum, canarium au-
Pro frugibus. gurium noncupant. Pro frugibus quoque & pecoribus, vt
rubigo auertatur,lactenti catulo ſacrum fieri conuenit. Id-
que Rubigalibus per Quirinalem flaminem ſacrum extra
vrbem fieri, in quo ſuper exta canis thus & merum infun-
dere mos erat:quos etiam catulos recens editos,tam in ad-
iicialibus quàm deorum cœnis ſæpe adhibuère. Apud Lace-
Marti. dæmonios Marti immolabatur canis. Et Bœotiis, cane in
Bœotij. duas partes diſſecto per medium, iræ expiatio fuit: idem &
Cares. Caribus, vt exta canis diis offerre in vſu haberent. Viuas
etiam canes cruci affigi, atque inter ædes Iuuentutis & Su-
mani,ſingulis annis anſere inſidente, deferri vulgò prodi-
tum eſt: quæ crux niſi ex ſambuco fieret ſacrum ritè fieri
Iſidi. minimè putârunt. Iſidi anſer propria victima dicata eſt,
Plutoni. Plutoni taurus, Proſerpinæ iuuenca,& bos fuluus Auerno.
Proſerpinæ. Vlyſſes verò apud Homerum ariete & oue nigra Erebo ſa-
Auerno. crificauit.Sed nec ſementem adminiſtrari,nec oues tŏdere,
Erebo. niſi catulitio priùs fieret,vllo modo licuit. Vinum in ſacris
Sacra Cereris Cereris adhibere nefas eſt. Primitias verò frugum Cereri,
abſque vino. vinum verò nouum Baccho dare conuenit: quibus veſci,
priuſquàm ſacerdotes illa libâſſent, minimè fas erat. In ſa-
Ruminæ. cris deę Ruminę inferre vinũ,expiatione dignũ fuit:quippe
illi ſacrum facientes,hoſtiæ lac, non vinũ inſpargebant. Et
Floræ. in ſacris Floræ,quam Bonam deam nuncupant,cùm vinum
Veſtæ. libant,lac fuiſſe dicunt. Veſtæ quoque non vino,ſed de Nu-
micio flumine libatur, quibus diebus menſe Iunio molæ
frumentariæ & aſini ſertis & pane coronantur: ad cuius
templum iuxta forum,niſi nudo pede accedere non conue-
nit:ſicut in ædem Dianæ apud Cretenſes, quam Britomar-
tam nominant. Proditúmque memoriæ eſt, Romulum
nunquam vino in ſacris,ſed lacte libaſſe. Athenienſes quo-
Qualia vina libabantur diis. que Mnemoſynæ,Auroræ,Soli,Lunæ & Vraniæ, non vino,
ſed aqua melle diluta ſacrificant. Vbi verò in ſacris vina li-
bare diis neceſſum erat,ex Græca & imputata vite, ſeu ful-
mine tactà,aut quæ vulneratis pedibus calcata,vel immun-
ditie polluta fuerat, aut iuxta quã homo laqueo pepende-
rat,quæque circũciſis vinaceis profluxerat, vina libare diis
infau

inſauſtum erat. Thaſiis verò, niſi vino libaneo odore thuris diis prolibabatur, & in Aſopo in æde Eumenidũ niſi mulſo libare, & pro coronis floribus vti permiſſum. Victimæ maiores dum immolantur auratis cornibus procedunt: minores, coronatæ offeruntur. Eſt quoque obſeruatũ, vt ſi cùm vinum hoſtiæ fundendum foret, potiùs molam aut fruges in caput ſpargerent ordine præpoſtero: aut ſi cùm hoſtia ad aras ducitur, vehementiùs fuiſſet reluctata, oſtendiſſétque ſe inuitam altaribus admoueri, vel ab ara aufugiſſet, vel percuſſa mugitum dediſſet, aut in aliam corporis partem, quàm oporteret, cecidiſſet, piaculare ſacrum & triſte auſpicium faceret, quaſi inuitis diis offerri videretur. In qua re animaduertere licet, apud Hermionenſes boues præferoces facili ductu à miniſtra ſacrorum peruetuſta muliere, ſponte ad ſacrificium duci & immolari. Iones tamen contra inſtituta moréſque ſacrorum, tunc maximè hoſtiam litare, & diis gratam fieri putabant, cùm inter immolandum taurus mugitus daret. Funeſtámque familiam, aut hominem funere pollutum, nec ædes deorum dedicare, nec publica ſacra facere poſſe liquet, niſi in Lemuralibus & Parentalibus: in quibus inferis diis dare inferias vſus obtinuit: quo tempore ædes deorum clauſæ iacent. In Lemuralibus fabam noctu iacere vſurpatum eſt Lemures ſe ex domo eiicere clamantes, quam nigram eſſe conuenit: ipſámque lotis manibus, & pede nudo per ora verſare, & poſt terga reiicere, æriſque tinnitum facere, vtque Lemures faba redempti, domo abirent, nouies orare. Idque Maio menſe tribus noctibus fieri, donec ſolutis religione animis, manes expiatos ducerent. In Parentalibus aſſumere fabas vſus obtinuit, ſicut in priuilegiis cicer. Ac ferales cœnas, lentéſque & offas ad ſepulchra illorum ferre, quibus parentare ius erat: quæ etiam Feralia à ferendis epulis dicta ſunt, quas in defunctorũ ſepulchris ſuper nudam ſilicem apponebant. Notatúmque fuit in omnibus ſacris fœminini generis victimas eſſe potiores: itáque ſi per marem litari non poterat, fœmina ſuccidanea dabatur, non econtrà. Nam ſi per fœminam hoſtia minimè perlitatum foret, ſuccidaneam adhiberi non licebat. Apud Ægyptios ſecus, quibus fœminam hoſtiam immolare eſt habitum nefas, barbaris quoque circa montem Caucaſum, & apud Derbices, Perſicam gentem, fœmininum animal victimam dare, aut eius carnibus veſci, ſub graui documento vetabatur. Si ta-

Thaſij. *Eumenides.* *Maiores & minores victimæ.* *Signa triſtis auſpicij.* *Hermionenſes.* *Iones.* *Lemuralia.* *Parentalia.* *Cœnæ ferales.* *Fœminini generis victimæ potiores.* *Ægyptij.*

men primis hoſtiis non litâſſent, aut ſi primùm negligentia vel caſu non rectè initum aut curatum ſacrum foret, illas denuò augeri & ſæpius ad expianda numina permittitur, donec rité perlitatum, animaduerterent. Illud quoque non omittendum, conſueuiſſe Romanos pro rebus quas citò expediri cuperent, ætate grandioribus hoſtiis: vbi verò rem augere vellent & produci: iuniori victima ſacrificare. Vnámque hoſtiam nunquam duobus diis aut incertis, ſed certo numini immolare, ſuperíſque impares, inferis verò pares. Quotiéſque aliquid inuentu rarum aut difficile ſacrificio adhiberi oporteret, illud cera vel pane effictum apponere ſatis ſimulacráque eiuſmodi ficta & commentitia, ac ſi ipſa res repræſentaretur, eandem vim vigorémque habuiſſe: id quod à Græcis obſeruatum comperimus. Cùm enim Cyziceni nigram bouem Palladi quotannis immolarent, & preſſi obſidione, bouem comparare nequirent, ex frumento illam effinxêre, eóque pacto perſoluto voto, numen expiarunt. Athenienſes quoque in feſtis Iouis Milichij, quæ Dialia vocant, extra vrbem ſæpe non veras victimas, ſed commodè efficts obtulêre. Vtque ſi pro infantibus immolandum foret, non grandis, ſed minor hoſtia mactetur. Notatúmque & illud eſt, in deorum Manium ſacris auerſa & triſtia auſpicia, aut dira & nefanda, magis fauſta & fœlicia eſſe, itaque in his ſacris potiùs eſt non litare, quàm litare.

Romanorum mos.

Victimæ fictitiæ.

Thucydides, lib. 1.

Dij manes.

Quæ origo Cenſorum, quæve poteſtas, & ex quàm paruis initiis in quantum magnitudinis deuenerit.

CAP. XIII.

Cenſorum origo licèt à paruis initiis orta, eò tamen creuit, ad tantúmque faſtigium deuênit, vt morum diſciplinæque Romanæ, decoris dedecoríſque diſcrimen, vectigaliáque, & publicorum locorum priuatorúmque arbitrium ſub illius cura & poteſtate foret, totiúſque Reip. circa morũ diſciplinam ſupremum ius haberet. Fuêre enim M. Geganio Macerio iterum, & T. Q. Capitolino quintùm COSS. primi cenſores ſuffragiis populi creati Papyrius, Semproniúſque: tametſi Seruium Tullium, à quo iura militiæ conſtituta ſunt, primum cenſorem fuiſſe nonnulli credant, quòd pop. Romanum primus cenſuiſſet. Qui magiſtratus etſi à principio quinquennalis, poſtea à Mamerco Æmylio dictatore cautum fuit, vt annua & ſemeſtris cenſura

Cenſores primi.

Cenſura initio quinquennalis, poſtea annua.

ſura foret. Cuius rei cauſa ipſe Æmylius, quòd veterẽ cenſuræ ſtatum citra præfinitum minuiſſet, à proximis cenſoribus tribu motus, & ærarius factus eſt. Ad quã licèt à principio admitterentur patricij ſolùm, poſtea P. Philone dictatore alter cenſorum, deinde: Q. Pompeio & Metello COSS. vterq; ex plebe cenſores creati. Demum eò dignationis venit: vt niſi clari illuſtréſq; poſt triumphos & conſulatus illam expeterent. Hi ergo cenſendi populi & luſtri faciendi causâ ab initio creati, eò proceſſère, vt maximarum minimarúmque rerum, præcipuè circa morum diſciplinam cogitationem, animaduerſionémque haberent. Nam de iuramento cognoſcere, & in periuros animaduertere, epularũ ſumptus cohibere, ſenatores legere & cooptare, ſummotis indigniſſimis, & honeſtiſſimis allectis: principem ſenatus conſtituere, immeritóſque propter turpitudinem ſordéſquæ vitæ, ſenatu vel tribu amouere, notíſque & & ignominiis afficere, aut in Ceritũ tabulas referre, etiam ædilem quæſtorémque: tum illos qui agrum malè colerent: aut incurioſè haberent, perditóſque & profuſos nepotes, parúmque honeſtis moribus viuentes, aut verbis inciuilibus loquentes, ærarios facere: cenſoriæ poteſtatis erat. In quo id fuit ſeruatum, vt motis è ſenatu notas aſcriberent, & demerita notarent, quod lege cenſoria cauebatur, cuius verba aſcripſi: *Cenſores populi ſoboles familiáſque cenſento, pecuniáſque, vrbis templa, vias, ærarium, vectigalia tuentor: populiq; partes in tribus diſtribuunto, & pecunias in ciuitatis ordines, partiunto, equitum peditúmque prolem diſtribuunto, cælibes eſſe prohibento, mores populi regunto, probrum in ſenatu ne relinquunto: bini ſunto, magiſtratum quinquennium habento, reliqui magiſtratus annui ſunto, eáq; poteſtas ſemper eſto*, & infra. Referebant enim cenſores in Ceritum tabulas, illos quos ignominiæ causâ ſuffragiis priuabant: qui quidem cenſores ciues ſic notabant, vt qui ſenator eſſet, ob crimen eiiceretur ſenatu: qui eques, equum publicum venderet: qui verò plebeius, in Ceritum tabulas referretur. Obſeruatúmque, vt quem cenſores ſenatu amouerent, nota quoque & ignominia perſtringerent: eáque quæ ad publicam diſciplinam pertinerent, lege edita ſtatuerent. Denique eò dignationis venêre, vt omnium magiſtratuum principem locum tenerent: ad eámque niſi viri conſulares & maximis functi honoribus, admitterẽtur nulli. Quinetiam vitam ſingulorũ & mores inquirere: exceptíſq; conſulibus,

Cenſorum munus.

Cenſores in quos magiſtratus cenſebant.

præfecto vrbis, rege ſacrorum, & Veſtalibus virginibus, circa diſciplinam morum in omnes magiſtratus cenſere & animaduertere poterant. Quæ cenſura apud Siculos quoque magni nominis fuit: nam cùm omnes Siculi ex cenſu tributa conferant, omnis poteſtas æſtimationis faciundæ cenſori permittitur. Hanc etiam inſtitutionem Carthaginenſibus fuiſſe accepimus, vt illi præfectum morũ & vitæ magiſtrum habeant: quem ferunt in Hamilcarem animaduertiſſe: congreſſúmque cum Haſdrubale tunc in primo flore ætatis vetuiſſe, quia multi obloquebantur, quòd parum integra fama eſſent. Apud Argos verò, ſi quis in re quærenda negligens foret & remiſſus, aut ſi deſidioſum & ſegnem viderent, rationem vnde victum quæreret, apud magiſtrum qui loco cenſoris erat, reddere cogebatur. Quod Areopagitæ Athenis ſæpe exequuti ſunt, vt quid quiſq; Athenienſiũ ageret, & quo quæſtu viueret, magna cura inquirerēt. A Nabathæis ſeruatum legimus, vt negligens & remiſſus, qui opes paternas minuiſſet, pœna mulctaretur: cui verò res eſſet auctior, donaretur præmio. Id quod Draconis lege cauebatur, vt qui ocij damnatus eſſet, capite lueret. Amaſis quoque Ægypti rex, inter cætera conſtituta, præcipua lege cauit, vt vitæ rationem prætor à quocúnque exquirat, vt ſi quis turpi quæſtu viueret, velut facinoroſus noxam lueret. Quam legem Solon imitatus fertur, præcipuè cauendo, vt qui malis artibus degeret, cuique ocio periret dies, pœna afficeretur. Cuius rei cauſſa Maſſilienſes, veteres ſacrificulos, qui quæſtus cauſa ſacra circumferebāt, ſuis oppidis exegêre, ne religionis prætextu ocium ſectarentur & luxum. Quinetiam de paupertate, orbitate & cœlibatu quærere & contumaces plectere, cenſorum munus erat. Furius Camillus quum cenſuram ageret, vt exhauſtæ ciuitati propter aſſiduas bellorum clades, ciues ſuppeterent, legem de maritandis ordinibus tulit, qua inter cætera pœnis coërcuit illos, qui viduarum nuptias, quarum viri bello ceciderāt, deuitarent. Eos verò qui ad ſenectutem cœlibes peruenerant, æra pœnæ nomine ad ærariũ ferre iuſſit. Quam legem Q. etiam Metellus Numidicus iterum in cenſura promulgauit. Ædes quoq; ſacras, vias, aquæ ductus, & loca publica faciēda locare, aut aquarum fluxus dare & inhibere poterant. Siquidem Cato Cenſorius aquam publicā, quæ in priuatas domos & hortos deriuabatur, inhibuit, & porrecta in publicũ ędificia demolitus fuit. Vectigalia quoq; & portoria no-

Siculi. *Carthaginenſes.* *Argi.* *Negligens mulctatus.* *Sacrificuli à Maſſilienſibus eiecti.* *Lex Camilli de maritandis ordinibus.* *Cœlibatus mulctatus.*

ua ſtatuere, & vetera exigenda mandare, illáque publicanis & conductoribus locare non vetabantur. Ea tamen proſcribere, niſi Romę & accito populo, eiúſq; placito, & aſſenſu, ac publico præcone conſulto, & niſi Calend. Martiis, quibus vectigalia locantur, cenſori facultas non erat. In quo fuit animaduerſum, poſt Pauli Æmylij triumphum, quem de omni Macedonia habuit Perſe deuicto, vſque ad Hircium & Panſam conſules, populum Romanum vectigalium collatione & tributo vacâſſe. Is enim tantum auri & argenti ex manubiis in ærarium tulit, vt tributorum collationem & onera leuârit. Etiam de ære alieno cognoſcere, cenſorię poteſtatis erat. Animaduerſum tamen eſt, de nulla re cenſores, quàm de iureiurādo ſeueriùs iudicare conſuêſſe, quodque poſteriores priorum decretis plerúnque nòn ſtetêre, ſæpiúſque illa reciderunt & antiquarunt. Poſt aliquot verò ætates Romani nimiam poteſtatem eſſe rati, mucronem cenſorium multis remediis retuderunt, & ne impunè inſoleſcerent, cenſurę extenuatis viribus, grauibus edictis coërciti ſunt. Quare P. Claudius in tribunatu plebiſcito ſanxit, ne quem cenſores notarent, niſi antea legitimè accuſatus, & vtriúſque cenſoris iudicio damnatus foret: in tantum, vt Metello cenſori, quòd minùs iuſtè pœnam irrogâſſet, aqua & igni interdictum fuerit. Diuus verò Claudius, dum cenſuram ageret, illum niſi ſua voce & ſine patrocinio vitæ rationem reddere paſſus fuit. Clara quoque cenſura fertur Appij Claudij, & Claudij Plancij, qui viam Appiam è Roma Brunduſium ſtrauit, & aquam quæ Appia dicta eſt, inuehendam curauit. Tametſi C. Græcum in tribunatu vias perpurgâſſe, & itinera imperuia muniuiſſe, ſinguliſque milliaribus lapideas columellas ſtatuiſſe, & Scaurum Æmyliū vſq; Sabatios, Marcúmq; Lepidum, & C. Flaminiū in conſulatu Ariminum vſque, & deinde in Aquileiam ſtrauiſſe legamus. Iulius quoq; Cæſar commiſſa ſibi Appiæ cura, dum illius refectioni vacat, magnas opes effudiſſe fertur: quam poſtea collapſam Auguſtus ſibi muniendam deſumpſit, reliquis triumphalibus viris delegatis, quas præcipuis operibus ornârunt. M. verò Æmylius conſul pacatis Liguribus, viam à Placentia vt Flaminiæ committeretur, Ariminum vſq; ſtrauit: & Flaccus in Cenſura viam per Formianum montem perduxit. Fuit quoque inter celebres Latina & Valeria, altera vſque Sinueſſam, altera ad Marſos. Nam Salaria & Nomentana haud multæ longitudinis per Sabinos

Proſcribere vectigalia ſoli cenſori non licebat.

Æmylij manubia opima.

De ære alieno.

De iureiurando.

Cenſorum poteſtas diminuta.

Cenſura clari.

Indi. binos conſtratæ ſunt. Indis fuit in vſu vt per conſiliarios purgentur viæ, quibus per dena ſtadia ſingulos lapides locare, & diuerticula ac diſtantias adnotare negocium erat. *Athenienſes.* Athenis verò viarum curatores vniuerſæ ferè ciuitatis adminiſtrationem habebant. Magni quoque exempli cenſura fuit Fabij Gurgitis, qui licèt defamatiſſimus, poſtea ætate grauis, cenſuram ſeueriſſimis moribus egit: ſicut L. Lentuli, qui repetundarum accuſatus, haud multò pòſt cenſor ſanctiſſimus euaſit. Prę cęteris M. Catonis cenſura apud omnes ordines plus nimio triſtis & vehemens habita eſt: quare præcipua flagrauit inuidia, quòd inuicto animo eſſet, & inflexibili. Illud quoque notatum eſt, ſolere cenſores nouos *Cenſorum munus & poteſtas.* milites, & eos qui ſupra ſeptimum & decimum annum equo merere debuiſſent, nec militâſſent, ærarios facere. Quare M. Attilij Reguli, & P. Curij Philonis præclara cenſura numeratur, quòd iuuenum Romanorum duo millia, qui Hannibale Italiam peruaſtãte, quadriennio militiam detrectâſ- *De hoc item lib. 2. c. 13.* ſent, inter ærarios retulerunt, ſuffragióque & comitiis priuarunt. Eis quoque qui parum idoneè militarent, munúſve facerent, equum adimere, illíſque arma & equum vendere: alios ætate & viribus habiles ad militiam cogere, & ſacramento adigere, aut equum publicum dare, officij cenſoris erat: quod à Solone olim conſtitutũ ferũt, qui eadem pœna afficiendum putauit eum qui militare nollet, & qui aciem desereret, quíve in acie timidus & ignauus eſſet. Etiã equitatum recenſere, alios qui legitima ſtipendia feciſſent militia miſſos facere, aut numeratis ſtipendiis cum laude miſſionem dare, vel equum deferre illis qui militaria munera obiuiſſent: nonnunquam, ſi crimen expoſceret, reum capitis agere poterant: quippe M. Fabius cenſor ſeuerior & durior, Fabium Buteonem filium furti inſimulatum capitis reum *Cenſores ante conſulatum.* egit, & vltimo affecit ſupplicio. Et quanuis qui conſulatus, dictaturas, & alios geſſerant magiſtratus, ad cenſuram admitti ſolerent, plerúnque tamen ex ædilitates, qui nec prætor, ne conſul fuiſſet, gradum ad cenſuram feciſſe comperimus, præcipuè quum ante acta vita plena grauitati, foret. Craſſus Licinius, qui nec præturam antea nec conſulatum geſſerat, ad cenſuræ honorem ex ædilitate euectus fuit, *Notandum hoc.* quam vnà cum pontificatu geſſit. Ac licèt ex duobus conſulibus altero defuncto, collegæ ſubrogando haberentur comitia, alterq; conſul in defuncti locum cooptaretur: tamen ex duobus cenſoribus altero deſito, alium ſubrogari non licebat,

cebat,

cebat. Quod C.Iulio cenſore mortuo, L.Papyrius Curſor, ne abiret magiſtratu, M. Cornelium Malaginenſem collegam ſibi ſubrogarat,religio inuaſit,& piaculare fuit,quia eo luſtro à Gallis vrbs capta eſt,ne in demortui locum cenſor ſubrogaretur. Itaque cenſore vita functo, collegam magiſtratu abire oportebat. Quamuis Appius Claudius Cœcus, contra mores inſtitutáque maiorum, collega ſe magiſtratu abdicante,ſolus cenſuram gerere non dubitauit. Hoc quoq; adnotaſſe non pigebit, quòd licèt omnibus magiſtratibus circa morum diſciplinam cenſura præmineat,tamen tribunatui plebis & ædilitati illam quandóque ceſſiſſe conſtat. Ideo P. Furio & M. Attilio cenſoribus, ab Appio Metello tribuno plebis, quòd quæſtorem eum proximo anno tribu amouerant,& ærarium fecerant, diem dictam, ipſóſque in vincula duci iuſſiſſe comperimus.Nec minùs de P.Sempronio plebis tribuno, qui Appium Claudium cenſorem, niſi collega interceſſiſſet, in vincla duci iuſſerat, compertum eſt: quod profectò non feciſſet, ſi id ſibi iure ſacroſanctæ poteſtatis facere non liceret. Quanuis poſtea conſenſu ſenatus res diſcuſſa fuerit,ne tribunitio furori cenſura obnoxia foret.Fertur tamen Domitius Nero,Neronis auus, dum ædilitatem gereret,adeò procax & animi immodicus fuiſſe, vt L.Plancum cenſorem via ſibi cedere coëgerit.Illud quoque non præterierim, quòd inter opera cenſoria inprimis cibaria anſerum, qui peruigilem curam gerunt in Capitolio, quòd olim fuêre vrbis cuſtodes & imperij: Iouémque miniandum:ex vectigalibus verò lacus Lucrinus eruendus boni ominis cauſa, locari conſueuit: quibus cenſoribus incumbebat locationis leges dicere.Sicut Athenis Apodectæ, qui collationibus & vectigalibus præerant, quorum iudicio quicquid controuerſiæ erat in publicis collationibus, decernebatur. Quódque cura horologij inter opera cenſoria non in poſtremis erat. Atque in delectu, cenſionéſve, primi Valerij,Silirini, & Statorij priuilegio honoris nominantur. Quódque hi qui cenſoria nota antea notati fuêre, licèt cenſores poſſent creari,& quo minùs crearentur, cenſoria nota minùs officiat:tamen hi qui cenſuram geſſiſſent, quanuis laudabiliter, iterum cenſores creari, aut ad munus cenſorium admitti nullo modo poterant. Idque exemplo C.Getæ, qui à L.Metello & Cn.Domitio cenſoribus ſenatu motus,& ignominia notatus, haud longo poſt interuallo, oblita memoria dedecoris, & permulſis ciuium animis, ad cenſuram

Appius Claudius ſolus cenſuram egit.

Tribunorum pleb.& ædiliũ in cenſores poteſtas.

Domitij Neronis in ædilitate procacitas.

Cenſorum munera præcipua.

Apodectæ.

Cenſorem bis eundem creare non fas erat.

cenſuram euectus fuit. Illud quoque non ab re fuerit dixiſſe, Tiberij tempore magnis contentionibus actum in ſenatu, vt non modò cenſura, ſed reliqui magiſtratus quinquennales forent, & niſi quinquennio ſingulo comitia magiſtratuum fierent: quæ res primùm dilata, mox perpetuo ſilentio obliterata.

Quid ſit apud Iureconſultes cœnaculariam exercere, quid catadromus, quid cloaca, quid ſphariſterium, & quid hypocauſta.

CAP. XIIII.

IN circulo Iuriſperitorum mutuò ſermocinantium præſente me, quæſitum eſt à notæ facundiæ viro, quid ſit *cœnaculariam exercere.* Siquidem ab Vlpiano, titulo de his qui deiecerunt, dictum fuit: *Siquis cœnaculariã exercens modicum ſibi hoſpitium retinuerit, reſiduum verò pluribus locauerit, ſi ex eo cœnaculo deiectum effusúmve quid fuerit, omnes teneri, quum ex mediano cœnaculo deiectum probaretur.* Et tametſi nonnulli diuerſa ſentirent, ancipiti contentione diſtracti, dixi ego, quantum comminiſci potui ex Varronis autoritate, cœnaculum, ſuperiora ædium, ad quæ ſcalis aſcenderetur, dici: quæ pars inquilinis, & his qui domos conducerent, locabatur. Fuítque moris priſci, vt plerique ex ædibus modicum quid ſibi reciperent, ſuperiora verò domus inquilinis locarent. Fuiſſe enim Romæ ædificia frequentia, pluribus cœnaculis conſtructa, edita in altum, quæ poſtea ab Auguſto certa ſubtaxata mẽſura cohibita ſunt, multis teſtimoniis probatur. Cœnaculariámq; exercere eũ dici, qui eiuſmodi negocium ageret, locaréque inquilinis domorum cœnacula conſuêſſet. Græcis verò contrà: nam ſuperiora domus & altera penetralia ſibi recipiebãt: ad inferiora autem veſtibula, & ſub porticu, Homero teſte, hoſpites diuertebant. Cenſuit ergo Vlpianus, ſi cœnaculariam exercens, hoc eſt, curã gerens eiuſmodi cœnacula locandi, modicum quid ex hoſpitio ſibi retinuerit, reſiduúmque pluribus locauerit, ſi ex cuius cœnaculo deiectum quid eſſet, in notitiam non venit, omnes qui incolerent, vna actione teneri, contráque ſingulos agere licere: dicíque cœnaculariam à cœnaculis, ſicut ſagariam à ſagis, de qua Iureconſultus ſexto & decimo Digeſtorum libro mentionem fecit, quando ſ. ſaga, & id genus veſtimenti mereatur quiſpiam, quò pluris diſtrahendo lu

[Margin notes: *l. ſi verò. §. ſed ſiquis. ff. de his qui deiecerũt.* — *Cœnaculum.* — *Cœnaculariã exercere quid.* — *Cœnacularia. Sagaria.* — *leg. 17. ff. pro ſocio. l. cum duobus. §. quidam ſagariam.*]

dò lucrum faciat. Sic camelariam dixêre camelorum curationem, & camelarios camelorum curatores, quod munus perſonale eſt: de quibus apud Iureconſultos, de muneribus fit mentio frequens: & qui vecturis victum quęritabant, vecturam facere dixerunt. Rurſus quærebatur, quid ſignent illa Labeonis verba de actionibus empti, dum inquit: *Quòd ſi periculoſam rem antea ſeruus facere conſuêrat, vt ſi per catadromum curreret, vel in cloacam ſe demitteret, túque vendito à te ſeruo id imperâſti, quod ſine periculo exequi nequibat, cenſuit Paulus teneri venditorem ob necem damnúmve, ſi quam in perniciem ſeruus incurriſſet.* Quid *catadromus*, & quid eſſet *cloaca*, quærebatur. Reſpondi catadromum decurſionem dici, ſpatiúmve in quo agitarentur præcipiti curſu, ἀπὸ τοῦ δρόμου, per quem ſeruus currendo, vel in cloacam ſe demittendo, nimirum vitæ periculũ adibat. Quippe curru vel equi impetu, dum incautiùs ſubit, obteri, vel in cloacam mergi poterat. Fuiſſe enim cloacas Romæ in ingentẽ altitudinem depreſſas, receptaculum omnium purgamentorum vrbis, à Priſco Tarquinio primùm, mox à Superbo, & demum interiecto tempore à M. Aggrippa profuſis ſumptibus, & magna mole conſtructas, autores tradunt; per quas ſeptem amnes quaſi ſub vrbe penſili ſolida ſtructura raperent omnia, & auferrent: ad quas non ſine vitæ periculo deſcenſus erat. Neq; dubiũ, quin ſeruus vix ſine noxa per catadromum currere, vel in cloacas deſcendere poterat. Tertia fuit quæſtio, quid ſignent illa Vlpiani verba, titulo mãdati, quibus Aurelium hoſpiti ſuo medico mandaſſe dicit, vt in hortis ſuis ſphæriſterium & hypocauſta, ſuæ valetudinis causâ, Rauennæ conſtruat. Quid eſſet *ſphæriſterium*, & quid *hypocauſta*, ambigebatur. Cúmque cenſerent ex interpretis autoritate, locum amœnum dici ſphæriſterium, hypocauſta verò ſubterraneum, & alia imperitiſſimè: tandem quum certaretur ſententiis, ex Plinij & aliorum autoritatibus compertum eſt, ſphæriſterium locum fuiſſe circularem, qui plures capiebat circulos, & ſpatia variis luſibus diſtincta, à ſphærica figura dictum, demulcendi laxandique corporis, & animi remittendi causâ, à ſummis viris & magnis honoribus functis, intra ædes, nonnunquam in thermis extructum. Erant enim loca deambulationi, quieti & curſui, tum luctæ, iaculationi & palæſtræ acommoda: Sicut trigon locus triquetro ſimilis, vbi pila exercebantur & ludo, Græcis frequens erat. In hoc enim ad valetudi

Camelaria.
Camelarij.
Vecturam facere.
l. numerum. § Camelaria. ff. de mun. & hono. ſunt verba Pauli allegata per Iaboleno in l. penult. ff. de act. fur.
Catadromus.
Cloaca Romana.
l. ſi quis mihi. ff. mand.
Sphæriſteriũ.
Trigon.

letudinem tuendam diuum Veſpaſianum remiſſo à negociis animo membra defricare ſolitum, Suetonius memorat: & Alexandrum Seuerum, teſte Lampridio, in ſphæriſterio luctari & currere, ac molliter exerceri accepimus. Hypocauſta verò cubiculum dici vndiq; occluſum, in quod aër non admittitur, ſed igne accenſo, feruore atque æſtu vaporat intus, nec foras diffunditur calor, dictum ἀπὸ τοῦ ὑποκαίειν, quod eſt *ſuccendere*, quaſi vaporarium, quod caloris aſſeruandi cauſâ fit. Cenſuítque Vlpianus tertio de legatis, quicquid comburendi cauſa, ſiue ad balnei calefactionem, ſiue ad diætarum hypocauſta paratum foret, ligni appellatione contineri. His enim hypocauſtis propter frigora, quibus maximè obnoxij ſunt, Germanos, & eos, qui gelidiſſimam plagam incolunt, ac loca aſſiduo niuis caſu inacceſſa, vti frequenter inſpicimus: in illíſque verſari duro tempore anni, ibique epulari, ac ſeria & iocos agere. Hodiéque eiuſmodi hypocauſta in noſtro orbe, Germanorum more, in difficultate hyemis ac gelida & niuali die à multis incoli videmus.

Hypocauſta.

l. ligni. §. lignis. ff. de leg. 3.

Solere futuras calamitates multò antè ſignis præmonſtrari, & miraculum quo vaſtitas regni Neapolitani prædicta fuit.

CAP. XV.

SOlere Deum immortalem, quum aliquid diri vel aduerſi immineat, id portẽtis & prodigiis futurum oſtendere, venturáſque calamitates ſignis miníſque cœleſtibus præmonſtrare, & ipſi nouimus, & à non contemnendis autoribus relatum accepimus. Quo tempore Tarquinius regno pulſus fuit, ſatis conſtat imminens exitium canem loquutum fuiſſe, ſerpentémque latrâſſe: quo portento perniciem & exilium ſibi mox futurum oſtenſum eſt. Crœſo Lydorum regi, quando id concidit regnum, natum filium ſemeſtrem articulatè loquutum, diro & prodigioſo euentu, fatalem calamitatem quæ poſtea ſequuta eſt, præſignâſſe dicitur. Gallis etiam Senonibus ad vrbem properantibus, in noua via, vbi Alloquutionis poſtea templum fuit, vocem auditam quæ Gallos aduentare diceret, inter exempla relatum eſt. Sed ne infinitas ſpecies, & nimis vetera ab vltima origine percẽſere videar, patrum noſtrorum memoria euidentiſſimis oſtentis, antequam in Ponto Byzantium ab immaniſſimis Turcis terra maríque oppugnaretur, quo excidio

cidio quãta calamitas,quantúmq; vulnus Chriſtianę Reip. illata fuerit, nemo ignorauit: compertum eſt, apud Comum citerioris Galliæ vrbem, vergẽte ad occaſum die, ingentem canum multitudinem per aëra ferri: póſtque diuerſorum pecorum armenta, ſpecies peditum primò leuis armaturæ: deinde haſtatos ſcutatóſq; ſubſequi, equitéſq; in turmas diuiſos ingenti inſtructa acie proſequutos, horis fermè tribus imaginem aduentantis exercitus præbuiſſe. Demum corpore procero immanem & formidabilem hominem ſuprà quàm dici poſſit, veluti exercitus ductorem, terribili equo inſidentem, proceſſiſſe, aliáq; ludibria oculorum per inane apparuiſſe, ingentium malorum prænuncia, donec nocte appetente, viſio omnis illa dilapſa eſt. Quæ oſtenta futurum excidium, cædem & calamitatem, quæ poſtea vrgentibus fatis ſequuta ſunt, præſignâſſe nemo dubitauit. Sed quod nos recenti exemplo experti vidimus, profectò haud minùs eſt. Quũ florente fortuna Ferdinãdi primi regis Aragonii, vrbs Neapolitana & regnum nullis adhuc belli calamitatibus premeretur, ſatis conſtat Cataldum ſanctum virum, qui abhinc annis mille pontifex vrbi Tarentinæ præfuit, quémq; patronum Tarentini ciues venerantur & colunt, nocte intempeſta miniſtro ſacrorum cuipiam tunc ſacris initiato, & in caſta religione educato, ſemel atq; iterum in ſomnis apparuiſſe, ac monuiſſe, vt libellum à ſe conſcriptum, quem in abdito loco viuens abdiderat, in quo diuina arcana ſcripta erant, effodere, & protinus ad regem deferri curaret, qui quũ parum fidei ſomnio dediſſet, eâdem ſibi per quietẽ ſæpius obuerſata ſpecie, quum primo diluculo ſolus moraretur in templo, ipſum Cataldum qualis erat olim dum in vita ageret pontificia veſte & infula amictum, eidem miniſtro planè vigilanti apparuiſſe, & prædixiſſe, vt poſtera luce quum primùm poſſet, libellum à ſe conſcriptum, in abdito loco, quem in ſomnis prædixerat, conditum, effodere & regi deferre ne cunctaretur, pœnam, niſi fieret, grauiter comminatus. Poſtera luce ſolẽni pompa miniſtrum cum populi comitatu ad latebram, in qua longiſſimo æuo libellus latuerat, proceſſiſſe, eúmq; plũbeis tabellis obſignatum, & clauis obſeratum inueniſſe, ſatis conſtat. In eo certum eſt, futurum regni excidium, miſerias, calamitates, & luctuoſa tempora, atque inſtantia mala quę poſtea ſequuta ſunt, regi prędixiſſe. Id quod experimẽto docti, magna mercede perſolutum vidimus. Siquidem

Viſio belli Turcici.

S. Cataldus.

tãta vis diuinæ prædictionis fuit, vt haud multò pòſt ipſum Ferdinandum ſeu deûm ira, ſeu fato inſuperabili, quod vitari non potuit, in primo belli apparatu è vita conſtet exceſſiſſe, Carolúmque Gallorum regem ingenti coacta manu, innumeris copiis Neapolitanũ omne regnum inuaſiſſe. Alfonſúmque Ferdinandi primogenitum, poſt patris obitum vix regno aſſumptum regno orbatum, turpi fuga velut in exilio diem ſuum obiiſſe. Mox ipſius filium Ferdinandum iuniorem ſummæ ſpei adoleſcentem, miri erga omnes ſtudij & fauoris, cui rurſus regnum debebatur, miſero & fatali bello implicitũ, in ipſo ætatis flore immatura morte præuentum, occubuiſſe. Poſteà Gallos & Hiſpanos communicato imperio, & æquato regni iure, fugato Frederico altero prioris Ferdinandi filio, qui mox regno ſucceſſerat: admotis hoſtiliter legionibus, & ampliore exercitu denuò regnum inuaſiſſe, ſacra prophanáque occupâſſe, bonorum direptiones feciſſe: vrbes, villas, vicóſque omni belli clade peruaſtatos, multa fœda & indigna paſſos. Oppida quoque & municipia cædibus & rapinis plena, prouinciáſque hoſtilem in modum conquaſſatas, & in extremum diſcrimen adductas, incendiis & ſtupris, ac ſi quid vltrà malorum eſt, patuiſſe, eundémque regem nondum functum fatalibus malis, poſt euerſam domum, & tot vrbium clades, cum coniuge & liberis regno depulſum, domo & fortunis relictis, in inimicorum manus ſupplicem veniſſe, ibíque morbo & tabe confectum, è vita tandem exceſſiſſe: donec ad hæc tempora, in quibus formidare non deſinimus, & an ſatis piamenti & pœnarum adhuc penſum ſit, ignoramus, peruentum eſt.

Qui duumuiri, triumuiri, quartumuiri, quinqueuiri, ſeptemuiri decemuiri, quindecimuiri, & centumuiri fuerint.

CAP. XVI.

Duumuiri. DVumuiros ſacris faciundis, qui carminum Sibyllæ, & fatorum pop. Ro. placandæq; & auertendæ deûm iræ, antiſtites erant: quíq; quoties prodigia nunciarentur, adiri ſolebant: à principio binos fuiſſe accepimus, à Tarquinio inſtitutos: quorum alterũ M. Attilium, quòd arcana Sibyllæ promulgare & palàm facere auſus fuerat, velut parricidam inſutum culeo, proiecit in mare. Lapſis deinde temporibus,

Decemuiri. à Sextio & Licinio trib. pl. cautum fuit, vt pro duumuiris ſacrorum, decemuiri crearentur, quinque patrum, quinque plebis:

plebis:manſitque hic numerus ad Cornelium ferè Syllam, quo tempore quindecimuiri,qui ſacris faciundis, ſupplicationibus & lectiſterniis præeſſent,quíq; placamenta deûm & expiationes ediſcerent, officiáque cæremoniarum exequerentur, librorúmque & carminum Sibyllæ curam agerent, primùm creati ſunt. Qui quidem libri à Tarquinio Superbo ære magno coempti,ad Cornelium vſque Syllam mansêre incolumes: tunc enim incenſo Capitolio, quum omnia perflagrarent,ipſi pariter abſumpti fuêre. Siti enim erant in Capitolini Iouis templo,in arca lapidea,loco ſubterraneo,magna cura ſtudióq; ſeruati. Tametſi ad Augusti tempora ſuperfuiſſe, eóſq; ſub Palatini Apollinis baſi conditos ſtetiſſe, Suetonius autor ſit, vbi vnà cum Martiorum carminibus, & Bagoes nymphæ, quæ Thuſcis artem ſcripſerat fulguritatum,ſeruabãtur. Eam verò Sibyllam putant Erythræam,cui nomen Herophila. Alij poſt Herophilam Erythræam vixiſſe arbitrati ſunt,quæ mulierum prima cecinit oracula. Fuit enim Alexandri tempore.Nam Delphicam ante Troiana bella vaticinatam, & pleráq; Homerum operi ſuo carmina accommodâſſe ferunt. Alij Cumanam, quæ Amalthæa dicta eſt, dicunt fuiſſe. Præter quas fuêre vaticinio inſignes mulieres, vna Athenais nomine: apud Hebræos Sabba,apud Chaones Phaennis,Dodoneis Pellæ, licèt Sibyllarum nomen non aſſequutæ. Nãm Sibyllarum quatuor præcipuè nomen vendicarunt, Erythræa, Samia, Ægyptia, & Sardiana: quibus poſtea adiectæ, Iudæa,Cumæáque: quæ mente concita & numine afflatæ, euentorum conſequentiam carminibus prædixêre. Erátque mos vaticinandi,vt ex primis literis cuiuſque verſus vaticinium contexerent:quod Plautum & Ennium in quibuſdam verſibus feciſſe memorant. Quibus poſtea libris Gabinius, M. Octacilius, & L. Valerius legati ex conſulto ſenatus Erythras profecti, mille verſus eiuſdẽm Erythrææ ſumma cura conquiſitos, in eodem ſacrario collocârunt: qui vnà religioſè culti concelebratíque ſunt. Mox Auguſtus, incẽſo Capitolio,bello ſociali, dato ſacerdotibus negotio, per omnem Samum, Ilium, & Erythras, Aphricam, Siciliam & Italiam conquiri omnia Sibyllæ carmina, & quantum humana ope fieri poſſet, vera diſcerni & interpretari iuſſit. Et demum quum de libro Sibyllæ relatum ad patres fuiſſet,quẽ Caninius Gallus recipi inter cæteros eiuſdẽ vatis iuſſerat, ſumma ope Tiberius reſtitit,& ne reciperetur,

Quindecimuiri.

Sibyllæ libri.

Athenais.

Sabba.

Phaennis.

Dodoneis.

effecit. Et quãuis decemuiris ſacrorum alij ſuperadditi ſint, ita vt ad ſexaginta excreuiſſe dicantur, ſemper tamen quindecimuiri dicti nominatíque ſunt. Creabat enim eos ſenatus, vel quando oportere videbatur, conſul. Quin etiam ex ſcito plebis, duumuiros populum creâſſe, plerúnq; compertum eſt: qui niſi patricij eſſent, in numero eligi nequibant, & niſi poſt obitum, alium mutari aut coöptari non decebat, ab omníq; vrbano munere & belli cura immunes erant. Hi ergo & ſacras ædes dedicabant, & obſecrationes expiationéſque ad placandas auertendáſque deorum iras procurabant. Tum ſi tetra prodigia nunciarẽtur, aut monſtra, in dubiis Reipubl. caſibus, iuſſu ſenatus ad libros tanquam adytum adibant, illorúmque iuſſu, quæ decreta erãt, aut præſcripta, velut ex oraculo monita, fiebant. Etiam lectiſternia curare, & ex præſcripto librorum, ludis Apollinaribus aut ſecularibus præeſſe, templa dedicare, ludos celebrare, vota concipere, ſupplicationibus ſacrificiíſque ſolennibus præfici ſolebant. Præter quos fuêre duumuiri, quibus hoc munus incumbebat, vt ſacras ædes dicarent autore ſenatu, aut facerent, faciendáſve locarent, aut reficerent. Hos quoque ex ſcito plebis, nonnunquam à conſule, ſæpe à prætore creatos comperimus: eóque abſoluto negocio, ab iniuncti muneris cura quieſcebant. Et duumuiri municipiorum, & alij Nauales, quibus naualium pop. Rom. quotiéſque inſtrui claſſem vel refici oportebat, vtq; naualibus ſociis implerẽtur, commeatúq; & armamentis inſtruerentur, negotium dabatur: nec non aquęductũ, deriuãdarúmq; aquarum, coloniæq; deducendæ qui curam ageret, quíq; id muneris exequerẽtur, ſæpe duumuiros fuiſſe comperimus. Et alios Capitales, qui perduellionis diem ad populum dicerent, & in facinoroſos animaduerterent, à principio originum creatos. Diem verò perduellionis ad populũ dicere, erat aliquẽ capitis accuſare; vel mortis pœna reum agere. Hos quoque leuiori pœna coërcere, vel fuſtibus cædere poſſe, aut in carcerem duci iubere, nulla controuerſia eſt. Præter hos fuêre triumuiri etiam capitales, poſtquam Curius Dentatus de Samnitibus triumphauit, tunc primùm Romæ creati, qui de criminibus pariter cognoſcerent, & in facinoroſos ſi quid ſcelere & perfidia deliquiſſent, animaduerterent: qui vigilias per vrbem diſponere, & ne qui nocturni cœtus fierẽt, obſeruare: neu qui molitores nouarum rerum hoſtilia auderent, proſpicere debebant: quæ cura,

Duumuirorũ munus. *Duumuiri electi.* *A plebe.* *A conſule.* *A prætore.* *Duumuiri municipiorũ & Nauales.* *Capitales duumuiri.* *Diẽ perduellionis dicere ad populum.* *Triumuiri capitales.*

lapſis

lapſis temporibus,ad Præfectum vigilum tranſlata eſt.His quoque,vt carceribus latomiarum intentior cura ageretur, carceríſq; cuſtodiam haberet: vtque neci deſtinatis menſa lanionia, machæra, & ſupplicij inſtrumenta præſtò forent, cura procuratióque impendebat:vt quum in reos animaduerti oporteret,ipſorum interuentu fieret. Qui tametſi facinoroſos capitis agere & punire poſſent, virgines tamen, aut immaturas puellas, licet maximorum criminum reas, & pœnæ capitali obnoxias, triumuirali iudicio afficere nō poterant:quorum cura conſilióq; non modò incendia, ſed coniurationes clandeſtinæ,& inteſtina vrbis mala ſæpe depulſa ſunt. Nec me præterit,poſt Cannenſem cladem,propter ingruentem ærarij,& militū inopiam,triumuiros conquirendæ pecuniæ monetales ſeu menſarios creatos fuiſſe, æris,argenti,atque auri flatores: quorum munus erat, numiſmata probi auri & argenti, iuſtíq; ponderis examinare: & alios legendæ iuuentutis,qui militiæ idoneos per oppida conquiſitos aſcriberent: quod quidem ingruente bellorum tumultu ſæpe fieri animaduertimus. Quo enim tempore ad Cannas magna clade pugnatum eſt, conſternata Republ. triumuiris datum negocium fuit,vt non ingenuos modò, ſed ſeruos ære coëmptos, & mancipia ad quatuor & viginti millia ſacramento adigerent. Etiā ſacris requirendis, & ædibus reficiendis quandoque triumuiros præfuiſſe accepimus,ſicut Reipub.conſtituendæ, & legendi ſenatus: aliósque recognoſcendi turmas equitum cum fide curáque ab Auguſto inſtitutos, plerúnq; aſſignādo agro in coloniis & municipiis:quíq; vigilias circuirent, & incendiis occurrerēt: qui nocturni appellati,quòd noctu per vrbem excubias agerent, triumuiros creari animaduerſum eſt. In qua re proditum memoriæ fuit,M.Militium,Cn.Lollium, & L. Sextium triumuiros nocturnos,quòd in ſacra via ad extinguendum incendium præſtò non fuiſſent,à trib.pleb.increpitos,mulctam exoluiſſe,qui etiam ſupplendi ſenatorū numerum,immeritóſq; amouendi plerúnq; ius habuêre. Et ſi quando ius dicebant,nō in tribunali ſella curuli,ſicut conſules prætoréſve, ſed in ſubſelliis velut tribuni & quæſtores,iura dabant.Quotiéſq; per ſenatum populúmq; ager dandus vel diiudicandus, aut coloniæ deducendæ forent, triumuiros qui agrarij dicti ſunt, plerúnq; præfuiſſe compertum eſt:tametſi agrū Pontinum quinqueuiros diuiſiſſe, & per vigintiuiros ac decemuiros agrum Capuæ & Samnij

Præfectus vigilum.

Triumuiri conquirendæ pecuniæ cauſa creati.

Triumuiri legendæ iuuentutis & militiæ idoneorū.

Triumuiri ſacris requirendis,& ædibus reficiēdis.

Triumuiri recognoſcendis turmis equitum.

Triumuiri nocturni.

Triumuiri ius ſupplendi ſenatorum numerum habuere.

Iura in ſubſellijs dabant.

Agrarij triumuiri.

diuiſum, ac veteranis præmia aſſignata legamus. Proditum tamen memoriæ, eſt cùm trib. pl. ferrent ad populũ de decemuiris cum imperio creandis, vt quicquid agri publici per Italiam, Syriam, vel Aſiam eſſet, plebi diuideretur, legémque promulgare cõtenderent, Ciceronem ſumma ope reſtitiſſe, & velut rem peſtiferam rogationem antiquâſſe, eóſq; magnifica oratione ſic fregiſſe, vt victi obmuteſcerent. Quartumuiros verò creatos accepimus illos, quibus deducendarum coloniarum, aut ſi quid nouum nunciatum foret, vt curarẽt ne damno Reſpub. afficeretur, obque varia negocia munus mandatũ erat. Præter quos fuêre quinqueuiri agris diuidundis, muris, turribúſq; reficiundis, ſępius vt plebẽ fœnebri pecunia leuarent: vtque æs alienum pro his qui ſoluendo non eſſent, de publico ſoluerent, qui menſarij nuncupati: quæ res quantum ad patrum plebíſq; conciliandos animos profuerit, difficile dictu eſt. Quippe quum eſſet plebs obruta fœnore, pecuniis in foro poſitis, vim ingentem æris alieni diſſoluerunt. Poſt quos vſu exigente, quinqueuiri creati cis Tyberim, & vltra Tyberim, qui poſſent veſpertinis horis vices magiſtratuũ gerere, quũ magiſtratus ad id tẽporis in foro eſſe non deceret. Denique quoties aliquod munus factu difficile Reipub. impendebat, in quo præcipua aliquorum opera fidéſq; exquirebatur, vbiq; multum ſtudij curæque opus erat, modò duumuiros, nunc triumuiros, aut quartumuiros, quinqueuiros, ſexuiros, aut decemuiros creauêre: quorum ope conſilióq; iniũcta munera ſæpe exequuti ſunt. Ipſique negocio abſoluto, pro quo dicti creatique erant, ab iniuncto munere quieſcebant. Fuítque animaduerſum, quòd ſi decemuiros locandis vectigalibus (quod plerúnque vſu veniebat) Romani præfeciſſent, his vbique vectigalia diſtrahẽdi poteſtas erat, quum aliter niſi Romæ à cenſoribus vectigalia locarentur. De ſeptemuiris epulonum traditum accepimus, quod hi à principio tres viri fuêre, aſciti inter ſacerdotes, quibus togæ prætextæ ius datum, vt pontificibus. Hi fuêre C. Licinius Lucullus, T. Romulius, & P. Porcius Lecca, qui legem de creandis primùm tulere, quos propter ſacrorum multitudinem, vt ludorum epulare ſacrificium conficerent, pontifices ſacris præeſſe voluere. Qui tempore procedente, ſeptem creati fuere. Et quia ſacris epulis præerant, cœnarúmque pontificum, quæ adiiciales dictæ ſunt, curam agerent, ipſíque epulas Ioui principi deorũ cæteríſque diis indicerent.

Quartumuiri. *Quinqueuiri.* *Quinqueuiri cis Tyberim.* *Quinqueuiri vltra.* *Septemuiri epulonum.* *Tres viri inter ſacerdotes aſciti.* *Adiiciales cœnæ.* *Epulones vnde dicti.*

Epu

Epulones appellati: qui ſi qua iuſta & ſolennia ſacris deeſſent, ad pontifices referebant: déque illorum cõſilio ſententiáque, ſacra & omiſſas cæremonias decernebant. Horum filiæ, ne inuitæ Veſtæ ſacerdotes fiant, ſicut auguris & põtificis maximi, aut quindecimuiri ſacrorũ, veteri priuilegio immunes erãt. Prꝗter hos fuere decemuiri, ſub titulo æquãdarũ legum à principio ſine prouocatione creati, mox alij litibus diiudicãdis, qui loco prætorum in vrbe iùs dicebãt. Quippe quum belli munia prætoribus deferrentur, & ob id, vrgẽte armorũ tumultu, ab vrbe auocarentur: ne iudicia Romæ deeſſent, illis in expeditionẽ profectis, decemuiros qui litibus diiudicandis, & noſcendis ſingulorum poſtulatis præſtò forent, præfecerunt prætorum loco: cui magiſtratui Adrianus ante imperium præfuiſſe dicitur. Poſt quos fuit vigintiuiratus cauſis diiudicandis, quod munus magnæ indolis iuuenibus conferri ſolebat. Illinc enim gradum ad reliquos honores auſpicabantur viri exculti ingenio & doctrina. Ad quod Tiberius Neronem Germanici filium promoturus, quòd quinquennio maturiùs peteret, quàm per leges liceret, illum ſenatui commendauit & veniam petiit. Et centumuiri ampliſſimum iudicium, qui iura populo aliquandiu dixere: à quibus nulla erat prouocatio, quorum iudicia cẽtumuiralia dicta. Ex ſingulis enim tribubus terni iudices ſelecti, populo ius dicebant. Et quamuis ex quinque & triginta tribubus, ſupra centum ſupereſſent quinque: vſus obtinuit, vt ipſi cẽtumuiri, eorúmq; iudicia centumuiralia dicta ſint. Qui omnes quũ iura daturi erant, haſta poſita in vnum coibant, illorúmque iudicia in duas haſtas diuiſa erant: ideo centũuiralis haſta ſermonibus celebratur: qui de hæreditatibus, teſtamentis, vſucapionibus, tutelis, gentilitatibus, agnationibus, alluuionibus, nexis, mancipiis, & ſtillicidiis quàm maximè ius dicebant. Qui quum propter turbulentam confuſionem in longiſſimum lites traherent, perraróque cauſas deciderent, diuus Veſpaſianus ex tot iudicibus ſelegit quoſdam, qui breui curriculo, nec longo circuitu cauſas definirent. Domitianus quoque centumuiralia decreta & conſtituta velut ambitioſè edita, reſcidiſſe fertur. Tantiq; exẽpli fuêre, vt Romani adoleſcentes primæ indolis experimenta à cauſis centumuiralibus auſpicarẽtur. Et cùm antea ne nobiliſſimis quidem pateret aditus niſi à conſulari viro magno fauore producerentur in foro viri præclari, magnæque eruditionis: poſtea deprauato

Quindecimuirorum epulonum filiæ.

Decemuiri.

Decemuiri litibus diiudicandis loco prætorum.

Vigintiuiratus.

Centumuiri.

Centumuiralia iudicia.

Centũmuirorum iudicia.

Centumuiralis haſta.

Zaſius in l. 2. ff. de ori. iur.

Iuuentus in cauſis centũuiralibus primùm ſe exercebat.

vſu obtentum eſt, vt ad declamandum tranſirent pueri extremæ ſortis nullo diſcrimine aut delectu, in quib. nec facundia eſſet, nec eruditio. Prætérque haſtã centumuiralem, mos erat militaris, vt ſi quã ciuitas vi ſubacta hoſtili incurſu diripienda foret, à duce exercitus edito in loco haſta poneretur, qua ſignificatione illam nõ deditione & pacto, ſed tanquã vi captam diripi licere, & in bona & perſonas graſſari deſignabat: quæ haſta cruenta nũcupatur. Nam captas, non deditas vrbes diripi veteres voluêre. Tũ ſi quãdo bona proſcriptorum, hoſtiúmve manubiæ aut præda venales forent, vectigaliáve locarentur, vſus obtinuit, vt haſta poſita væniret, quæ publica dicta eſt: ſicut bello capti: quòd coronati, & ſerui ære comparati, quòd ex edito lapide enunciabantur vænales, ſub corona & de lapide empti dicebantur, & qui turmatim vęneunt, in cataſta. Fuítque moris vetuſti, vt his qui trans mare aduecti vęnales forent, quò à reliquis mancipiis dignoſcerẽtur, alba creta pedes illinirent. Obſeruatúmq; vt de ſeruis ſub pileo venditis, emptori venditor nihil præſtaret, neque euictionis iure teneretur, tanquam inſignia forent mancipia & probatiſſima. Vtq; præcones & qui bona proſcribunt, bona regis Porſennæ vænanalia ſingulis auctionibus proclamant, ex eo deductũ quòd diſcedens ab vrbe Porſenna caſtra cõmeatibus referta populo diripienda dediſſet. Præter quas fuit haſta ſalutis, vbi in ſumma inopia ad leuandã famẽ haſta poſita publicè frumentum vęnit. Græcis verò vbi vęnalia producuntur mancipia, cycli: vbi verò conſcendunt, vt eſſent cõſpicua omnibus, trapezæ dictæ ſunt. Ac licèt à principio quæſtura functi, cẽtumuiros aduocare, & ad iudicia cogere conſuêſſent: Auguſtus tamen cenſuit, vt poſtpoſitis quæſtoriis viris, decemuiri deſignarentur, qui illos in vnum cogerent, & ius dicere iuberent. Illud ego non prætereierim, apud Carthaginenſes cẽtumuiros de numero ſenatorum fuiſſe aſcitos, qui rerum geſtarum & bellicę adminiſtrationis rationem à ducibus exigerent. Et ab Ægyptiis triginta iudices ex præcipuis ciuitatibus eligi ſolere, ex quibus optimum eligebant. qui totius collegij caput & princeps foret: Et in Algido in templo Dianæ quindecimuiros, tam diuinis myſteriis & ſacrificiis ſolennibus, quàm reſponſis dãdis præeſſe. Et Athenis Arnophagon religioſiſſimum & ſummum iudicium haberi: in quo ſenatus & populus vnà coibant, quo tempore à triginta tyrannis penè in extremum diſcrimen adductæ ſunt.

Haſta. cruenta.

Sub haſta publica vendere.

Sub corona & de lapide empti.

Trans mare aduecti illiniti.

Sub pileo venditi.

Haſta ſalutis.

Quæſtura functi.

Centumuiri apud Carthaginenſes.

Triginta iudices Ægyptiis.

Quindecimuiri.

Arnophagon.

Decemuiri apud Athenienſes.

ſunt. Deinde exactis tyrannis, decemuiri Rempub. adminiſtrarunt, quorum cuique Decaducho nomen erat. Poſt hos Aſtinomi præfuêre numero decem, quinque in Pyræo, totidem in vrbe: quibus cura pſaltriarum imminebat & tibicinum. Mox nouemuirorum magiſtratum præcipuum fecêre, qui ſortitò creabãtur annis ſingulis, quos Archõtes nuncupabant: inter quos primus Archon, primarius Archõtium & longè princeps erat: à quo Athenienſes, ſicut Romani à conſulibus, & Lacedæmonij à tribunis, annos & tempora dinumerabant. Eum honorem, qui ſummus erat magiſtratus, Hadrianus Cæſar dum Athenis ageret, & mox Galenus geſſiſſe fertur. Secundus, à regia dignatione βασιλεὺς: tertius à belli ductu πολέμαρχος. reliqui, à legũ latione θεσμοθέται dicti ſunt, ætate & vſu docti, qui domi iura dabant, querelas accuſationéſque cognoſcebant, déque controuerſiis æquo examine decernebant. Ætolis verò polemarchus claudendarum portarum & vrbis curam gerebat, clauéſque noctu detinebat: interdiu autem cuſtodiis portarum aſſidebat.

Decaduchus. Aſtinomi. Nouemuiri. Archontes. Athenienſes ab archontibus, Romani à conſulibus, Lacedæmonij à tribunis numerabãt annos & tempora. βασιλεὺς: πολέμαρχος: θεσμοθέται.

Quoties contra ambitum illorum qui appetunt magiſtratus, pluribus legibus à Romanis obuiam itum ſit.

CAP. XVII.

Poſt vrbem conditam longo tempore nullam de ambitu legem fuiſſe latam, multorum literis proditum eſt: ſcilicet quia in dandis magiſtratibus & conferendis honoribus, priſci Romani non largitione & ambitu, ſed vera virtute nitebantur: propterque res egregiè geſtas domi militiæque, meritos ciues prætura, ædilitate & conſulatu, ampliſſimiſq; honoribus honeſtabant. Prima lex contra ambitus illorum qui magiſtratus appeterent, per tribunos plebis lata fuit, quo tempore poſt decemuiros tribuni militum conſulari poteſtate Reipub. præfuêre, qua ne cui album in veſtimentum petitionis cauſa quenquam adire liceret, cauebatur. C. deinde Petilius tribunus pl. legem tulit ad populum, qua largitiones illorum qui honores pecunia mercarentur, graui damno & pœna mulctauit: fuítque ſeueriſſima diſciplina & ſub graui cenſura lex ſeruata, qua ambitioni & cupiditati obuiam ſæpe itum eſt: ita vt inter exempla relatum ſit, Q. Coponium, quòd vini amphoram ei cuius ſuffragio magiſtratum petebat, dono dederat, ambitus condẽnatum pœnas luiſſe. Cincius deinde legem tulit mu-

Prima Roma lex contra ambitum. C. Petilij lex. Cincij lex muneralis.

neralem, qua grauiſſimis pœnis affecit eos, qui à quouis candidato munus ſuffragij cauſâ, donúmve acciperent. Inde cautum, vt in petendis honoribus candidati ſine toga ad comitia deſcenderent: ne pecuniis in ſinu reconditis tribuum ſuffragia mercarétur. Sed cùm quotidie hoc malum ſerpere videretur magis, & ambitus petentium coërceri oporteret, Paulus Æmylius conſul legem tulit ad populum, qua ne cui ſuffragij cauſa munus dare liceret, multiplici pœna interdixit. Poſtea lege Calphurnia his qui mercede corrupti, aut munere deliniti candidatis obuiam iſſent, quíque precio illos ſectarentur: aut ſi prandium ad captandos animos, aut quid muneris exhibitum foret, præter pœnas legibus conſtitutas, etiam pecuniaria mulcta dicta fuit. Id quod Fabia lege cauebatur, qua præfinitur numerus ſectatorum proſequentium in comitiis candidatos, pœna adiecta, ſi quis plures aduocaret: quam legem Marius etiam in ſuo tribunatu contra illos qui tribuum ſuffragia ambirent, ſeueriſſimè tulit. In tantúmque ambitus honorum inhibitus fuit, vt Licinia lex & Ebutia, non modò illi qui de nouo creando magiſtratu ad populũ ferret, ſed nec ipſius collegæ & affini curationẽ poteſtatémve demandari, graui documento ſanciuerit. Demũ Marius in cõſulatu denuò ita ambitum oſum habuit, vt aduerſùs Cottam collegã, & Metellum trib. pleb. legẽ promulgarit, ne quis largitione aut donis magiſtratum honoréſve aſſequeretur. Mox Pompeius Magnus quum vnicus eſſet conſul, aliam pertulit, qua peruicacem illorum cupidinem, qui magiſtratus appeterent, graui cenſura mulctauit. Manſitque diu Romæ hæc vitæ integritas & obſeruantia diſciplinæ, vt procul ambitione officium & virtus pluris quàm cẽſus æſtimaretur: adcò vt poſt lõga tempora Catonem ambitus diem dixiſſe illis qui largitiones fecerant, pro miraculo fuerit: qui vt obuiam effrænatis cupiditatibus iret, ſe quibuſcúnque qui honores mercarentur, pecuniáq; aut pollicitationibus ambirent, diẽ ad populum dicturum, iureiurando firmauit. Poſtea vſque adeò mores degenerarunt, itáque ambitio hominum mentes peruaſit, vt ſine diſcrimine nullo pudore aut modeſtia in aſſequendis honoribus propalam largitiones fierẽt: neque præturas, conſulatus, aut poteſtates mercari turpe ducerent: palámque candidati quum ad comitia deſcenderent, diuiſores haberent, & magiſtros curiarum, próque aſſequendis honoribus nummos in tribus pronunciare, &

Alia lex. *Pauli Æmylij.* *Lex Calphurnia.* *Lex Fabia.* *Lex Marij.* *Lex Licinia & Ebutia.* *Marij lex alia.* *Pomp. Magni lex.* *Morum degeneratio.*

pecunias deponere, ac per ſequeſtrem ſpargere in turbas non formidarent. Et ne quid turpitudinis deeſſet, manus & operas clientum & comitum audaciſſimorum ad vim & ſeditionem paratas haberent, ita vt ſeditioſiſſimo cuique, temeritatíque & audaciæ præcipuus locus foret, quum populus mercede corruptus, atque alij potentia amicorum fulti, per cædes & dimicationem, pérque omnem licentiam & audaciam, faſces, imperia, ſacerdotia & triumphos darent: & non iuſto ſuffragio, ſed armis lapidibúſque pro largitore certarent. Tantáque exarſit ambitio, vt ex hac turbulenta confuſione, octo ferè menſibus vrbem inter populares procellas, patrum & plebis certamina, dum ſeditionibus vacāt, ſine lege, imperio, ſine honoribus diu caruiſſe magiſtratibus legamus: quæ quidem res non mediocri damno dedecoríque fuit. Qui morbus Athenas quoque peruaſit. Nam cùm antea incorrupti mores fuiſſent, primus Anytus Anchemeonis filius largitionibus immodicis pecunias erogâſſe, & ſuffragia mercatus fuiſſe dicitur, perniciali exemplo magnæ turpitudinis & dedecoris inde ſubſequuti. Deinde Lycurgus ambitioſæ largitionis maius teſtimonium fecit: nam donato ſingulis magiſtratibus talēto, rex Spartæ creatus fuit. Donec M. Tullius & mox diuus Iulius, deinde Auguſtus, nequa occaſio fraudi pateret, inter cæteras quas tulerunt leges, ſeuera correctione ambitus illorum qui largitionibus ſuffragia captabant, inhibuêre. Et deinde à Lurcone tribuno pleb. vt qui nummos in tribus pronunciaſſet & dediſſet, quoad viueret, annua ſeſtertia pœnæ nomine ſingulis tribubus pendere cogeretur, ſalutari edicto cautum fuit. Sed quum effrænatæ cupiditati nondum obuiam irent, corruptionéſque ſuffragiorum nihilo minùs immodicæ fierent, ſenatuſconſulto prouiſum eſt, vt candidati ante inita ſuffragia, nec conuiuentur, nec munera mittant, neq; pecunias deponant. Quibus edictis, legibus & ſenatuſconſultis, vix tandem ambitus illorum qui honores peterent, poſtquam diu peruagati ſunt, compreſsêre.

Vrbs ſine magiſtratibus ob ſeditiones.

Athenienſes.

Senatuſconſultũ in candidatos.

Idus *cuiuſque menſis apud veteres Romanos maximè feſtas, & feriatas fuiſſe, & quid apud exteras.*

CAP. XVIII.

Idus ſolennes.

INter feſtos celebratóſque dies, quos in honore deorum vetus religio ſanxit, Idus præcipuè ſolennes ſemper fuiſſe accepimus. Nam præterquàm quòd omnes Idus Ioui

feriatas,

feriatas,& à Flamine diali bouem immolari ſingulis Idibus perſpectum ſit: tamen præcipuè quædam erant feriæ Idibus dicatæ, quas veteres coli obſeruaríque iuſſerunt, vt illas prætermittere, & inſolennes relinquere, ducerent nefas. Nanque Idibus Ianuariis tibicines feſtum diem agere multa licentia & laſciuia, muliebríque habitu per vrbem vadere ſolebant. Cauſa verò traditur, quòd cùm honoribus ampliſſimis eſſent honeſtati, his poſteà exuti, vno agmine Tybur conceſsêre: quibus reuocandis libertus operã dedit, qui apparatis epulis, quaſi rem diuinam facturus, illos muliebri ornatu, ita vt compti paratíque erant, vino & epulis madidos carpento Romam reportauit: manſitque ad poſteros feſta dies annua, vt eo habitu triduo vagantes per vrbem pérque forum cum cantu & tibia incederent. Qua die, ob Auguſti victoriam, quódque Auguſti cognomen Octauio delatum fuit, in templo Iouis Opt. Max. veruex à Flamine immolabatur. Idibus Februarij in Tyberis inſula, vbi Fauni ædes erat, Romani rem diuinam & ſacrum annuum fecerunt. Idus verò Martias ad Annam Perennam, quò commodè annare & perannare liceret, feſtas genialéſque obſeruarunt, largioribus poculis indulgentes. Ea enim nympha ſoror Didonis credita, in Aricino ſeu Laurente ſedem habuiſſe fertur, quam à perpetuitate Perennam nuncuparunt: quæ Idus infauſtæ & ominoſæ poſtea fuêre: placuítque illas parricidium vocari, quòd illis diuus Cæſar coniuratorum manibus cæſus occubuit. Idib. April. victori Ioui Q. Fabius ædem, quam bello Sabino vouerat, cum quibus cruento Marte & inteſtinis ſæpe cladibus dimicatum fuerat, dedicauit: eáq; dies feſta in poſterum haberi cœpta. Hæc enim ędes in palatio fuit magno ſumptu & mole cõſtructa. Maiis verò Idibus mercatorũ feſtus agebatur dies, quòd ea Mercurio, qui mercimoniis pręeſt, natalis foret: quódq; Appio Claudio & P. Seruilio COSS. ædes illi dicata fuerat, qui mẽſis mercimoniis ſacer in poſterũ ſemper habitus. Quippe eo menſe mercatores Maiæ Mercurióque ſacrum facere, & ſuem prægnantem immolare, ſéque & merces ex Mercurij fonte ad Capenam luſtrare aſſuêrant, ita magnos & vberes quæſtus facere opinati. Hanc ædem ad circum maximum conſtructam dicunt fuiſſe, præcipuo opere, & magno impendio: quo etiam die ſcirpeas effigies de ponte Sublicio Veſtales in Tyberim deiicere produntur, cùm priùs homines conſuêſſent. Idibus Iuniis alter tibicinum dies anniuerſa

Feriæ Idibus dicatæ. *Idibus Ianuarij.* *Idibus Februarij.* *Idibus Martij.* *Idibus Aprilis.* *Idibus Maij.* *De hoc lib. 2. cap. 22.* *Idibus Iuniis.*

niuerſarius agebatur feſtus: qua die tibicines, qui ſacris prę-cinũt, per vrbem vadere feriatos, & ad ædem Mineruæ conuenire ſolenne fuit: ipſaſque minuſculas quinquatrus, quòd diem quintum poſt Idus feriatum haberent, appellarunt: ſicut triatrus, ſexatrus, ſeptematrus, & decematrus: quo etiã tẽpore inuicti Iouis ędes dicata fuit. Idus autẽ Iulias equitũ turmæ feſta fronde & olea ornatę, in campo Martio inſtructæ, tanquam qui congredi acie parant, trabeati celebrant magnis cæremoniis, vt fuit à Fabio inſtitutum. Nam prætoriæ cohortes inſtructæ tanquam in hoſtes tenderent, & eques compoſitus per turmas, in armis ſtabãt: in qua pompa Germanici imagine præcedente, equitum turmæ ſequebantur inſtructæ tum militaribus donis, quibus in teſtimonium virtutis ob fortia facinora donati fuerant: eadémque dies, quòd populus Romanus ducens contra Latinos mira fœlicitate potitus fuerat, Caſtori & Polluci ſacra fuit & celebris: fertúrque origo antiquiſſima, quòd tunc Caſtoris ædem votam Latino bello, L. Æmylio & Cæſone C O S S. in foro vbi viſi fuerant, ſenatus dedicauit. Et ex illo traditum, vt ſolenni apparatu pompa à templo Matris deûm extra vrbem, ad forum vſque procederet: inde trabeati & olea coronati equites, ab æde Honoris ad Capitoliũ irẽt. Quem tranſuectionis morem diu intermiſſum Octauius reuocauit: cauítque ne quis in tranſuehendo (quod antea licuerat) ab accuſatore detraheretur. Qui mẽſis Athenienſibus quoque feſtus erat: quippe Nonis Iulij oſchophoria celebrant: in quibus oleæ ramum pane fici, cotyla mellis, & fructuum primitiis onuſtum, per ingenuos pueros foribus appendunt ciuitatis. Et menſis munychionis vndeuigeſimo die, equeſter ordo pariter Ioui ſolenni more prodibat cum pompa. Idus verò Auguſti ſerui & mancipia, atq; omnis famulatus feſtas obſeruarunt, quòd Seruius Tullius ancilla genitus, in lucem tunc editus fuiſſet: quo tempore vxoribus caput lauare fœlix fauſtúmque putabatur. Sicut apud Indos quum rex capillos abluit, feſtum celebrant diem, donáque inuicem miſſitant, & diuitias oſtentant. Qua die ſerui & ſeruæ æquato iure, & nullo diſcrimine liber an ſeruus eſſet, cum dominis colludere, & feſtos dies Romæ agere ſolebant: qui dies etiam pro natali magni Alexandri apud pleróſque eſſe cenſebatur, propterea religioſus & ſacer Dianæ habitus. Nam facibus accenſis, in nemus Aricinum, vbi erat Dianæ templum, ab vrbe diſcurrebant. Quo etiam menſe res celebra

Minuſcula quinquatrus.

Idibus Iulij.

Athenienſes.

ὠχοφόρια.

Nonis Iulij.

μουνυχιών.

Idib. Auguſti.

Indi.

celebrata ſermonibus proditur, vt matronæ virilis membri figuram diuinis percolerent honoribus: quam extra portam Collinam ad ædem Veneris cum pompa ſacrorum deferebant, Ægyptiorum more: mox à caſtiſſima & ſpectatæ pudicitiæ matrona præter matronale decus, in ſinu Veneris locaretur. Idus quoque Octobres feſtas fuiſſe tradunt, quo tempore in Martio campo equum qui October diceretur, immolari ſeruatum eſt: cuius caput vt ex eo ſanguis manaret, protinus in regiam deferre, mox cauda deſecta, illius cruore aram ſpargere, & in Reginorum locum deportare, illúdque pannis redimire aſſuêrant, de quo inter Suburranos & Sacrauienſes magnis contentionibus non ſine diſcrimine certabatur. Ab Athenienſibus verò ſeruatum eſt, vt menſe Octobri magnorum myſteriorum decimo quarto Cal. Nouembris ſolẽnis agatur dies, & Liber pater in Eleuſinam ex vrbe tranſmittatur. Nouembri verò parua, Iunio autem rurſus magna celebrentur myſteria, quæ Cereri ſacra erant: parua Proſerpinæ. In quibus maximè cognitũ eſt, vt quam quis induit veſtẽ initiatus, eam ne ampliùs exueret, donec lacera & pertrita foret. In aliis myſteriis traditur mos, vt veſtẽ in qua quiſpiã initiatur, templis & numinibus dicarent. Quę quidem myſteria cùm alieno tempore intueri nefas eſſet, Demetrius rex, vt illorum particeps fieret non ſuo tempore, Ianuarium & Iunium menſes Nouembrem appellauit. Idus verò Decembres ſolennes fuiſſe nonnulli tradunt, quòd in curſu equorum victorem dexterioris bigę ſacrum Marti immolarent. Nonis Faunalia & Fauni feſta priuigili anniuerſario colebantur Romæ. Athenis verò decima & octaua ipſius menſis die, Æſculapij erant ſacra & feſta. Quod autem dictum eſt Idus Ioui, Calendas Iunoni ſacras eſſe, ſcire licet certis autoribus traditum eſſe, Epicureos ſingulis menſib. ſtatos dies habere feriatos, quas *Icadas* nominant, hoc eſt, vigeſimam cuiúſque menſis lunam: quòd ea natus Epicurus foret, quem tam ſanctè habuêre, vt illius imaginem non modò annulis, ſed poculis ferrent inſculptam. Et ab Athenienſibus octauam cuiúſque menſis Neptuno feſtam coli & feriari: à Græcis verò, ſingulis Calendis deos venerari: ſequentem poſt Calendas diem ſemideis & heroibus tribuere: qui etiam ſtatos dies menſiũ certis numinibus conſecrarunt. Siquidem Neomenia, quæ apud nos Calendæ ſunt, & ſeptima menſis Phœbo, quarta Mercurio, octaua Theſeo dicatæ fuêre. Apud Lacedæmonios

Membrum virile à matronis honoratum.

Idibus Octobris.

Magnorum & paruorum myſteriorum ſolennis dies apud Athenienſes.

Calend. Nouembris.

Idibus Decembris.

Nonis.

Æſculapij ſacra.

Εἰκάδες Epicureorum.

Athen. Neptuno.

Græci.

Lacedæmonij.

nios autem, ſingulis Calendis totius anni, vini quartarius, & farinæ medimnus, ac ſingula pecora regibus velut miniſtris ſacrorum, Apollini mox immolanda, dabantur.

Defenſio Vlpiani definientis inſtratum quid eſſet, & quid differt pulſare à verberare, contra Grammaticum illum falsò accuſantem. CAP. XIX.

HEſterno die familiaris meus in dicendo promptus & audaculus arguebat Vlp. Iureconſultum, ex autoritate doctoris Grammatici, cuius libelli vulgo innotuêre, quòd malè definiſſet *inſtratum* quid eſſet, cùm omne veſtimẽtum eſſe diceret, quod iniicitur, quod Vlpianus ex autoritate Labeonis affirmat. Non enim veſtimentum eſſe inſtratum dixit ille, neque ſtragulam veſtem pro hominis veſtimento, ſed pro lecti operimento tantùm apud autores inueniri: & pleráque in hanc ſententiam adduxerat. Cuius dicta quum percupidè legeremus, mirum in modum autoris incuriam admirati fuimus, qui licèt abundè multa diſſeruiſſet non ineptè, in nonnullis tamen perlicenter profatus eſt. Quippe cùm ſtragulam non modò pro lecti operimento accipi, ſed pro hominis veſtimento apud autores ſæpe legi inſpiciamus, Vlpianúmque ſignatè & verè loquutum, qui *inſtratum*, omne veſtimentum quod iniicitur, definiuit. Trãquillus in Nerone: *Funeratus eſt*, inquit, *Nero impenſa CC. millium, ſtragulis albis auro intextis, quibus vſus Calendis Ianuariis fuerat.* Pompeius Feſtus Grammaticorum lõgè eruditiſſimus, qui verborum proprietates viréſque admodum penſitauit, *Veſtis*, inquit, *generaliter dicitur, vt ſtragula, vt pallium, tunica, vel penula.* T. Liuius tertiò de Macedonico bello: *Et quum tibi viro liceat purpura in veſte vti ſtragula.* Paulus quoque Iurecõſultus ex pellibus veſtes confici dicit, cùm & tunicã, & ſtragulam pelliceam nonnulli habeant. Ex quibus, ſtragulam veſtem hominis deſignare, indubitata exempla ſunt. Rurſus eundem Vlpianum taxauit, quòd ex autoritate Offilij Iureconſulti cenſuit, *pulſare* & *verberare* eo differre, quia verberat quis cum dolore, pulſat verò ſine dolore: propterea Vlpiani definitionem inuidiosè criminatur, tanquam poſſit aliquìs cum dolore pulſari, & ſine dolore verberari: addítque verberare eſſe verbere cędere, quod eſt inſtrumentum longum & exile, qualis eſt virga, & pleráque eò pertinentia. Sed cum iſtius autoris venia dixerim, Vlpiani

Vallam notat Elegant. lib. 6. cap. 46.

l. inſtratum. ff. de verb. & rer. ſign.

Inſtratum.

In eundem Vallam proximo capite.

Vide Alciatũ lib. 4. de verb. ſign.

Vlpiani mens aliò ſpectat: quippe ſi mentem ipſius penſitamus procul dubio intelligemus illum verberare dici propriè, qui animale corpus verbere affligit: ipſúmque ſignatè & appoſitè loqui, qui hominem vel pecus verberatum dixit, non pulſatum. Quum verò ad rem ſenſu carentem ictus inferuntur, tunc pulſare dicimur, non verberare, vt pulſo oſtium, lanam, aut veſtem: verbero hominem, vel pecus. Neque illi aſſentior qui dixit, verberare eſſe verbere cædere, hoc eſt, fuſte longo affligere: nam & pugnis & lapide verberatum quempiam Latinè dicimus, ſicut fuſte vel baculo: ídque Terentij teſtimonio vel maximè apparere. Leno enim in Adelphis quum ſe verberatum dixiſſet, mox deſignauit quo verbere eſſet afflictus: *Vſq; adeò*, inquit, *mihi pugnis os fregit.* Aul. Gellius noctium Atticarum, *Pro delectamento*, inquit, *habuit manu ſua verberare.* Tametſi verberari rem anima & ſenſu carentem, apud autores plerunq; vſurpatum legamus. Plinius decimo quarto hiſtoriæ naturalis: *Campania vina*, inquit, *expoſita in cadis ſub dio verberari. Sole, Luna, imbre, ac ventis, aptiſſimum.* & alibi, *Carthago in Aphrica exercetur halitu maris, & verberatur imbri.* Et pulſari rem animatam, & ſenſus participem quandoque comperimus. Suetonius in Galba: *Vt inter conuentum matronarum correcta iurgia*, inquit, *& manu pulſata ſit.* Quod non propriè & ſignatè, ſed quaſi per metaphoram accerſitum crediderim. Si tamen certis verbis & vera finitione ſignatis eloqui volumus, pulſatum illud verè dici, quod ſenſu carẽs crebro ictu percutitur, ſiue oſtium, aut pallium, ſiue quid aliud dixeris: verberatum verò hominem, aut animal quod verbere afficitur, dici conuenire, prout Vlpianus præclarè cenſuit, apud autores probatiſſimos certum atque confeſſum eſt.

Verbero. Pulſo.

Quibus legibus Romano ciui data immunitas fuerit, ne vapularet: & quæ iura competant dominis in ſeruos & patronis in libertos. Item in exilium mittendi ratio apud diuerſos.

CAP. XX.

Seruilij lex.

SEruilius Conſul traditur primus, qui legem tulit, ne quis ciuem Romanum vinctum clauſúmq; teneret, quò minùs edendi nominis ei poteſtas foret. Et cùm primò in ciues Romanos verberibus animaduerteretur, ſæpiúſque innocentes ob factionem & gratiam propiùs inuidiæ forent,

&

& pœnas luerent immeritas, Porcius Cato pro tergo ciuium ne cui impunè inſultare liceret, legem tuliſſe fertur: qua ſi quis verberaſſet necaſſétve Romanum ciuem, graui iudicio mortis cruciatus, bonorúmq; & exilij pœnis mulctari ſanxit. Quam legem Sempronius cõſul aliis latis nouiſq; additis pœnis confirmauit, quæ Porcia & Sempronia dictæ: quibus legibus de ciue Romano ſi quis capitis acquireretur, populi iudicium erat, quod fuerat duodecim tabularum lege ſancitum, vt de capite ciuis niſi Centuriatis comitiis decerni nihil poſſet, ſed nec tolli de ciuitate, vel à ſolo patrio relegari, aut in exilium agi, niſi dicta cauſa, & Centuriatis comitiis poterat: quod quidem triplicis generis erat, autore Martiano. Aut enim omnium locorum interdicebatur acceſſus, præter vnum, vel in inſulam deportabatur: aut ſicut Claudius Cæſar quoſdam mulctâſſe dicitur, vt vltra tertium lapidem ab vrbe egredi vetaret: qui etiam ſanxit, vt hi quibus prouincia interdictum eſſet, vrbe quoque ſummouerentur. Cúmque apud exteras gentes ſolum vertere, & in exilium agi, pro ſupplicio minimè dari ſoleret, quia non pœna exilium erat, ſed ſupplicij diffugium, ne pœnas iure debitas luerent: ſolis Romanis pro maleficio exilij pœna fuit: quas poſtea leges Cornelius Sylla, opreſſa Republica, quam in dominationem vertit, abrogauit. Quippe inter grauia & acerba plurima, primus Romanorum ſine populi iudicio ciues morte mulctauit. Athenienſibus verò Cliſthenes exilij legem tulit primus, qui haud multò pòſt ſua lege damnatus, pœnas luit. Deinde exilio quindecennali, aut decennali, nouarum rerum molitores mulctare, inualuit mos: quod genus *oſtraciſmon* dixerunt, ab oſtraco ſiue teſtula, per quam ſuffragia ferebant. Qui mos talis erat, vt in teſtulis nomen audacis & pernicioſi ciuis, cuius potentiam formidabant, comitiis inſcriberent: & cuius plures erant teſtæ in vrnam coniectæ, is de concilij ſententia ab aris focíſq; proiectus, vt à ciuium arceretur aſpectu, quindecim aut decem annorum exilio ſolum vertebat. Fuítque conſtitutum, vt ita damnati, Argiuam exulatum irent, vbi bos erat ęneus magnitudine viſenda: quare qui illic exulabant, ſeruare bouem dicebantur. Quæ comitia, niſi ſupra ſex millia ciuium concilio ad iudicij diem conuenirent, nulla atque irrita erant. Ea quidem oſtraca, non plebeiorũ atq; ignobilium cauſâ, ſed ad retundendam nobiliſſimorum potentiam commenti fuêre, vt ex-

Lex Catonis pro tergo ciuium.

Lex Sempronia & Porcia.

Lex 12. tabularum.

Triplex genus exilio plectendi.

Cor. Sylla legum Rom. euerſor.

Exilij lex apud Athenienſes.

ὀστρακισμός.

Seruare bouẽ.

Oſtraca ad quid excogitata.

torres lare & patria, quaſi in exilio conſeneſcerent. Quare

Athenieñſium in bene meritos cõdemnationes.

Athenienſes egregios ciues & bene meritos ſæpius ob virtutem, ne quis ampliùs emineret, teſtula ablegarunt. Siquidem præter Theſeum, quem in Scyrum exegerunt, Solon lator legum, Ariſtides quo nemo iuſtior, & Themiſtocles, aliíque ob illorum magnitudinem, in exilium acti ſunt: Milciadem verò mori coëgerunt. Id enim optimo cuique Athenis vſu veniebat, vt in exilium ob eminentiam virtutis pelleretur.

Syracuſani. *πεταλισμός.*

Syracuſanis verò petaliſmus exilij genus fuit, quo efferentis ſe ciuis audaciam virtutémque comprimerent. Hi enim non teſtula, ſed in oleæ frondibus ſuſpecti ciuis nomen inſcribebant: & cuius folia plura exiſterent, illius conſpicuam magnitudinem quinquenali exilio mulctabant.

Finis oſtraciſmi.

Fuítque finis oſtraciſmi in Hyperbole ignobili, & minimæ ſortis viro, qui vltimus hoc exilij genere exterminatus fuit.

C. Gracchi lex.

Poſtea C. Gracchus incolumitati ciuium conſulens, ne quid in eos grauius conſuleretur, alia ſacrata lege ſanciuit, vt qui in magiſtratu & honore poſitus ciuem abſq; populi iudicio necâſſet, in eum populi animaduerſio foret: quam legem ſequuti principes, ſempiterna cõſtitutione ſanxerunt.

Alia lex.

Inſuper ſtatuerunt vt citra ſenatus autoritatem, de nece Ro. ciuis decernendi nulli facultas foret.

Lex de his, qui Rom. ciues non eſſent.

In eos verò, qui Romani nõ ſunt, ne impunè inſultare liceret, pluribus legibus ſanctionibúſque obuiam itum eſt: vt lege Iulia de vi, Cornelia de ſicariis, & Aquilio plebiſcito, pœnis multifariam conſtitutis, quibus ſingulorum indemnitatibus ſalubriter conſultum fuit.

Dominorum in ſeruos poteſtas & animaduerſio.

Super ſeruis quoq; ne in eos grauiùs æquo domini animaduerterent, pœnæ ſunt conſtitutæ. Siquidem nequam & contumax ſeruus, vt plauſtri lignum cui affigitur temo, quæ furca dicta eſt, in collo ferat,

Furca.

& eo quaſi iugo ſubactus, manibus poſt terga reuinctis, per ora omnium circumferatur, à ſinguliſq; furcifer appelletur, vel vt vincti pedes & manus incedant: nonnunquam

Furcifer. *Pauſicape.* *Nota fronti inuſta.*

pauſicape, qua ori manus admouere prohibentur, opus faciant: aut candenti lamina, vel literis frõtem & ora inurantur, & vultus inſcribatur: vtq; neruo & compedibus coërceantur, hac deformi nota, velut inſigni animaduerſione affici ſolebant: vt ea ignominia affecti, maior illis verecundia eſſet ad facinus.

Piſtrinum.

Piſtrino quoq; detrudi ſeruos, & damnari mancipia infida, vel notis barbaricis inuri, vt ob improbitatẽ inſignes forent. Tũ poſt verbera & cruciatus, vinculis, nuditate, fame, ſiti, & compedibus, numellíſq;, catenis,

neruis,

neruis,pedicis,boiis,& ſi crimẽ expoſceret, cruce & lamina ſeruilem in modũ affici,vetus peruulgata pœna fuit. Apud Perſas verò conſuetum erat, vt ſi ſeruus ære coëmptus aufugiſſet à domino, vinctus compedibus opus faceret:ſi autem ſponte reuertiſſet, & fateretur admiſſum, flagellis cæderetur. Ipſis enim nimiam fuiſſe ſeruitutem, autores produnt:quippe cùm nulli manumittantur apud Parthos, nuláque mancipia dempto ſeruitutis iugo libera fiant. Cõtrà apud Indos & Taprobanæ incolas, quibus nulla fuit ſeruitus, omnéſque vna ingenuitate tenentur. Babyloniis facinoroſi ſerui & contumaces,per crines trahebantur,vt facinoris admiſſi pœnas darent. Germanis verbere ſeruum afficere,aut vinclis coërcere,habetur nefas:apud quos laxior ſeruitus erat, & libertinis penè par: quippe ſibi acquirunt ſerui, & peculium habent. Proditum tamen eſt, Hilotas à Spartanis bello ſubactos, cùm rebellâſſent, ab Agide perpetua ſeruitute damnatos, vt dominis illos manumittere, aut extra Spartanos fines vænundare non liceret.Diogenes verò Cynicus Manem ſeruum, cùm aufugiſſet, non modò verbere non affecit,ſed liberum ire iuſſit, ac dimiſit; turpe exiſtimans Manem ſine Diogene viuere poſſe, non autem Diogenem ſine Mane. Contrà Lycurgus apud Spartanos ſeruorum petulantiam tam ſeuerè cohibuit, vt facinoroſos ſeruos dominis interficiendi ius daret. *In ſeruos quatenus ſæuire liceat, eſt in l.1.C. de emendatione ſeruorum, & in tit. Inſtit. De ijs qui ſui vel alieni iuris ſunt.*

Perſarum ſerui.

Indis & Taprobanis nulli ſerui.

Babylonij.

Germani.

Agis in Hilotas.

Lycurgus.

Hæc Omphalius.

Deinde tã Diuus Pius quàm ſequuti principes ſuper dominorum poteſtate in ſeruos,ſalubriter cõſuluerunt,ne dominis plus æquo ſæuire liceret,néve iniuſta imperia dominorum noxæ forent,néve domini ſeruos quotidianis verberibus afficerent,ſed loris cæderent.Quibus conſtitutionibus cauetur,vt in eum,qui ſuum occidiſſet ſeruum, haud ſecus pœna diceretur,quàm qui alienum necâſſet.Diuus quoque Hadrianus ſeruos à dominis occidi vetuit:ſed ſi quid deliquiſſent, prætoris iudicio pœna affici præcepit, ita vt Vmbriciam matronã, quòd in ancillas ſupra modũ ſæuiret,in quinquennium relegâſſe ferãt,quòd magis è Repub.ducerent,permulcẽdo tractandóq; ſeruorũ animos * mites fieri quàm verbere. Et tã ab his, qui mancipio addicti aut ære coëmpti ſunt, quàm his, qui manu emiſſi libertatẽ meruerunt,debita iura dominis patroníſq; aſſertoribus cõſtituit.

Diuus Pius.

Hadrianus.

** Proſieri.*

Patronorũ ius in clientes. Nam iura patronatus poſt libertatem impenſam ſeruo, dominis incolumia eſſe voluit, quæ ex certis cauſis patronus dominúſve amittebat. Siquidem ſi libertũ ſeruúmve optimè meritũ, dum famiſ periculũ adiret, patronus non aluit, aut ſi inuitus libertatem dedit, lex Ælia Sentia & Diuus Pius ius patronatus patrono, & dominium domino ademit. Quod & Claudius Cæſar ſanxit, vt ægra & affecta mancipia ſi exponerentur, ab omni famulatu & ſeruitio immunia forent. Item ſi ad iuſiurandum libertum patronus adegit, ne nubat, néve vxorem ducat, eum ad ius patronatus lex pariter non admiſit. Tametſi lege Iulia de maritandis ordinibus, hæc iuramenta poſtea inducta & remiſſa fuerint. *Catonis in mancipia aſperitas.* Fertur propterea Cato ſenior malè audiſſe, tanquã aſperior & durior, quòd ægra & affecta mãcipia velut bruta animalia ſenio debilitata, domo exigeret, & victũ negaret. Cõtrà *Patronus in libertum ingratum.* verò aduersùs malè meritos, impuros & flagitioſos libertos, aut ſi delatorem ſummiſiſſent, vel patroni nomen detuliſſent, ſeu manifeſti criminis rei forent, patrono ius reuocandæ libertatis, & vniuerſa promerita abrogandi lege *Edictũ apud Atheniẽſes in libertos ingratos.* donabatur. Quod ab Athenienſibus decretis edictíſq; cautum erat, vt contumax ingratúſque libertus ſub mancipio eſſe, & ſeruire cogeretur, quoniam liber eſſe neſciſſet, quod *Apoſtaſium.* apoſtaſium nuncuparunt. Seruos verò libertate donatos, *Apheta. Adeſpota. Erithera.* Lacedæmonij *aphetas*, & *adeſpotas*, atque *eritheras* dixerunt. *Maſſilienſes.* Maſſiliẽſibus libertus ter doli admiſſi reus aduersùs patronum velut mãcipium ſeruire cogebatur, per ſingulas vices libertate reſciſſa: ſi quam verò offenſam quartò admiſiſſet, domino imputabatur, & inultus ibat, quòd toties deceptus patronus, quartò ſe ei credidiſſet. *Cl. Cæſar.* Claudius verò Cæſar libertinos qui ſe pro ciuibus agerent, publicauit: illos verò qui ingrati notarentur, reuocauit in ſeruitutem: qui etiam libertum, quòd patrono delatorem ſummiſerat, vt de ſtatu faceret quæſtionem, ſeruituti addixit. Quod Ne- *Nero.* rone quoque imperante ſeruatum eſt, & frequenti ſenatu obtentum, de manumiſſis propter ingratitudinem in ſeruitutem reuocandis. *Nerua.* Nerua Cæſar ſeruos à quibus dominos accuſatos reperit, velut ingratos iuſſit occidi. Quod in ſeruo Artetij proſcripti pop. Romanus feciſſe proditur, quem velut ingratum in ſeruitutem reddidit denuò, quòd pro- *Sylla.* ſcripto domino bona & liberos occupauit: ſicut Sylla de ſaxo deiecit ſeruum Sulpitij domini proditorẽ, vt ſibi gra- *D. Seuerus.* tificaretur. Diuus autem Seuerus cauit edicto, ne ſerui de-

latores

latores dominorum audiantur, ſed pœna mulctentur ſeueriori. Si verò leuiter offendiſſent, aut contumeliam conuiciúmque feciſſent, vel dicto minùs audientes forent, vltra vigeſimum lapidem in terrã orámve Campaniȩ relegandi, domini arbitrium erat, vel vt ferrum traderent: tum vt amplexus hominum vitarent, & à foribus domini arcerentur. Fuitq; aliquando in vſu, vt de ſeruis in dominos nec quæſtio haberi, nec iudicium dari poſſet. Quod Tacitus Cæſar cauit edicto, vt ne maieſtatis quidem cauſa contra dominorum capita ſerui admitterentur, aut per eos inquirerent magiſtratus. Nec ſolùm ſerui in dominos, ſed nec patroni in cliẽtes teſtimoniũ valuit: quod à Romulo primùm edita lege cautum. Propterea Tiberius, vt contra Libonem per ſeruorum quæſtiones inquireret, fraudem legi feciſſe dicitur, quòd illos emancipari, & deinde per tormenta inquiri iuſſit: donec poſt temporum curricula Caius Imperator ſeruis, ſi quid quererentur de dominis, paſſim accuſandi, & contra eos lege agendi facultatem dedit. Eſt tamen obſeruatum, vt ſi quem ex ſeruis dominus de ergaſtulo aut vinclis relaxaret, catenas à manibus pedibúſque quibus vinctus fuerat, quandóq; incideret, vt vinclorum pars in corpore maneret: quo argumento ſignabant ſeruum minùs iuſtè vinctum fuiſſe, neq; iuſtam ſeruitutem ſeruiſſe, nullúmque ius patroni domino competiiſſe, illúmque priſtinæ libertati, ac ſi nunquam vinctus fuiſſet, reſtitutum. Et tametſi ſeruos profugos leges ſuſcipi vetarent inuitis dominis, tamen qui capti bello ad Imperatorum Regúmque ſtatuas confugiſſent, velut ad aſylum, nexu ſoluebãtur & immunes erant: in eos enim manus iniectio non erat. Namque Epheſi templum Dianæ id iuris habuit: vt ad illud confugientes mãcipio ſoluerentur. Quod Alexander ad ſtadium produxit: poſtea ab Auguſto ſublatum, ne propoſita impunitatis ſpes facinoribus cauſam daret. Primùm enim Cadmus dum Thebas conderet, aſylum aperuiſſe fertur, ad quod fugientes ſine diſcrimine ſerui aut liberi, ab omni pœna tuti erant. Nõnulli à prognatis Herculis aſylũ Athenis primò inſtitutum ferunt, ad quod à patribus oppreſſis cõfugere fas erat. Poſt quod in Rhethæo litore fuit Aiacis aſylũ, & in Sigæo Achillis: quorũ exemplo Romulus & alij aſylum aperuêre, quò accedentes impunitate donabantur. Apud Moloſſos, Samothraces, Crotoniatas & Meſſenios ac pleróſque, ad deorum aras cõfugiſſe, pro aſylo habitum eſt:

Liberti qui leuiter peccaſſent.

Taciti Cæſaris edictum.

Tiberius.

Serui capti ad regum imperatorumq; ſtatuas confugientes.

Dianæ Epheſiæ templum.

Aſylum.

Iouis Seruatoris ara. velut Ithacenſibus Iouis Seruatoris ara: delictis enim non voluntariis refugium eſſe aras putauêre. Athenienſib. *Theſei ſepulchrum.* Theſei ſepulchrum id iuris habuit, vt ſerui ad illud confugiẽtes nexu ſoluerentur. Et Spartæ Chalciœcum Mineruæ templũ, ad quod Pauſanias fugiẽs, obſtructo aditu, morte mulctatus fuit: & aliud Calchicon, ad quod Agis confugit. Et in Tænaro Neptuni fanum, ad quod Cleombrotus: & in Calauria inſula in Ægæo etiam Neptuni templum, ad quod Demoſthenes quũ aufugiſſet, ab omni violenta incurſione Archiæ manſit illæſus: atque in Thracia Dianæ templum inter Clitorium & Cynætham, & in Aſpendo Pamphyliæ, Tiberij ſtatuæ pro aſylo fuêre: ſicut Dianæ Leucophrienæ oppreſſis perfugium inuiolabile fuit. Palladis quoque templum velut aſylum Lacedæmonij venerãtur, in quo nocentes etiam capitis damnati, incolumes fiunt. Et in Aphrodiſio, & Papho Veneris, apud Stratonicenſes Iouis & Triuiæ templa, Siculis Saliſci ara, in Peloponneſo Hermoniæ fanum ſacrum Cereri & Proſerpinæ, in Epheſo Artemiſium, Pergami ædes Æſculapij, in Gręcia Calydoni Palladis templum, tantæ dignationis fuêre, vt capitalem fraudem auſi aut pecunia iudicati, qui ad illa confugiſſent, noxa pecuniáque exoluerentur. Apud Scythas qui ad Riphæos confugiſſent, tanquam ſacroſanctos, ſui iuris & arbitrij erant: ſicut in Ægypto in Oſiridis aſylo iuxta Saim, & in Conopo Herculis tẽplo, ad quod ſerui confugiẽtes, ſi initiati, forent, opprimi aut vi cogi non poterant. Traditúmque memoriæ eſt, in Libya oppidum fuiſſe, ad quod ſiquis ſeruus lapidem importâſſet, liber & ſui potens erat: & Dulopolin in eadem id iuris habuiſſe, vt qui ſeruus ad eam aufugiſſet, omni nexu *Cinna.* ſolueretur. Cinna verò ciuili manente bello cùm per præconẽ edixiſſet, vt ſerui ad eũ confugientes velut ad aſylum, liberi forent illóſque ad pileum vocaſſet, magnas ſeruorum & perditiſſimorum manus coëgiſſe fertur. Sed cùm propter aſylorum impunitates multa facinora admitterentur *Immunitas aſylorum per Tiberium abrogata.* magna licentia, Tiberius Cæſar, ne impunita eſſent crimina, immunitates aſylorem abrogauit, & exoletum morem antiquauit, qui tamen Samiæ Iunoni & Æſculapij delubro ius veteris immunitatis ob religionem reſtituit. Neque omittendum, ſeruis apud Romanos Statij, Dionyſij, nec non Stichi & Heræ frequens nomen fuiſſe: ſicut Athe- *Seruorum nomina.* nis Dauus & Geta. Cùm enim Daci antea Daui dicerentur, ad Iſtri fontes bello ſubacti, Athenienſibus ſeruierunt,

inde

inde ſeruile nomen Daui & Getæ poſteris reliquerũt. Apud Syros Dama, in Paphlagonia Tybius, apud Phryges Manes & Mida ſeruile nomen fuit. Lacedæmoniorum ſerui peculiari nomine Helotæ, Argiuorum Gymnetæ, Cretenſium Epharmiotæ, Clarotæ & Mnotæ dicuntur: Theſſalorũ Peneſtæ, Syracuſanorũ Euſtatoni, Mariandinorum ſerui Doriphori, Sicyoniorum Corynephori appellati ſunt. Pelatæ verò & Thetes, liberorum quidem nomina fuêre illorum qui coacti inopia, ſeruilia præſtabãt, ſicut Callicyrij in Creta, & Syracuſanis Arotæ & Callyrij. Præ cæteris autẽ Iones præcipui inter ſeruos habiti, & velut inſignia mancipia, nobilitati ſunt. Quare Callicratidis Lacedæmonij verbũ fuit, qui interrogatus cuiuſmodi ſibi viderẽtur Iones, facetiſſimè reſpondit: *frugi ſeruos, liberos vtique malos.* Quod Ageſilaus de Aſiaticis iudicauit: & vulgò de Caligula proditum eſt, nec ſeruum meliorem, nec deteriorem dominum fuiſſe. Athenienſes verò Harmodij & Ariſtogitonis, qui Hippiam interfecerunt, velut deuota nomina libertati, tãti fecerunt, vt lege ſanxerint, ne illa ſeruis indere liceret. Quo exemplo Domitianus Metium Põpoſianum, quòd nomina Magonis & Hannibalis ſeruis indidiſſet, ſupplicio affecit, tanquam clariſſimorum virorum nomina ſeruili cõtagio polluiſſet: præter quæ conſtans obſeruatio Romanis fuit nimiùm diu ſeruata, ne ciuis Romanus quiuis crimine obnoxius relegaretur, donec haud magno interuallo id ſeruare deſiêre. Primus enim L. Lamia Romanus ciuis à Gabinio conſule relegatus fertur, & poſt eum plures legum iudiciorúmque pœnis affecti: fuitq; animaduerſum, ciuilibus bellis captos, velut hoſtes in prædam verti, & vænum ire non licuiſſe, ſempérque leuius ſeruitium apud Romanos deditis, quàm captis fuiſſe. Græcóſq; perrarò ſeruitutẽ ſeruiſſe: quare illorum nullus mercatoribus dabatur locus ſicut Perſarum, qui nunquã Romæ ſeruiêre, niſi ſub Alexandro Seuero Imperatore, licèt mox adhibito precio ad ſuos redditi ſunt. Ponticóſque & Lydios ſeruos aut Phrygios gregatim Romæ venire: Thracibúſque peculiare eſſe ſale coempta mancipia habere, ſicut Lemniis vino mercari.

Iones ſerui præcipui.

Callicratidis faceta reſponſio.

Romani ciues non relegati.

Leuius ſeruitium deditis quàm captis.

Sale & vino empta mancipia.

Qui ludi apud Romanos frequentes fuerint, qui apud exteros, quæve ſint nuces ocellatæ apud Tranquillum.

CAP. XXI.

LVdus calculorũ veteribus præcipuus fuiſſe traditur, qui & latrones dicti: hi enim in duas diuiſi turmas

Latrunculorum ludus.

erant,colore diuerſi,quorũ alij milites, alij hoſtes. Horum luſus erat, vt turmis inſtructis velut qui congredi acie parant, hinc inde ſub hoſtium imagine procederent, ac præſcripto fine, quoad quiſque progredi debeat. Ita cauere oportebat,vt dum hoſtem quiſque inuadere nititur,alterius non pateat incurſibus: qui etiam ex gemma fuêre: viris & mulieribus frequens,à melioribus & ſummis honoribus vel maximè cultus & celebratus: quem Palamedes inueniſſe proditur,ad comprimendas otioſi exercitus ſeditiones.Poſt quos fuêre tali eburnei ſex angulorum æquali latitudine, teſſeræ verò quatuor: nanque erant figuræ ex omni latere quadratæ,quas Græci κύβους vocant.Sed tamen in iactu teſſeris vtebantur tribus,talis verò quatuor: in quibus figuræ effictæ vicem numeri habebãt, ſed quinarius numerus non erat in talis ſicut in teſſeris. Tali autem, ἀστράγαλοι Græcè dicti:& ἀστραγαλίζοντες,talis ludẽtes. Geminum verò quadratum,hoc eſt,octo laterum, dixêre Aſphalum. Taxillorum ludus ex octo punctis vel figuris conſtabat: inter quos vnus Steſichorius nomine, hoc eſt, octonarius,præcipuus erat. Qui quidẽ turricula, ſeu quæ dicebatur *orca* vel *fritillus*,ſuper patẽti tabella pũctis diſtincta iactabantur,ne luſoris manus iactum falleret, & non caſu, ſed fraude conſiſterent. Talorum verò canis damnoſus, ſenio medius & anceps:ſiquidem modò lucra, nonnunquam damnum afferebat.Is verò quaternarium numerum facit,chius verò ternarium,Venus autem quæ ſummum cõtinet numerũ, multum lucri affert:ſempérque fœlici exitu ludum terminauit. Hæc enim cani oppoſita,colias dicebatur: tricenariúmque abſoluebat numerum: Euripides verò quadragenarium. In talis quoque legimus Vulturium & Herculem baſilicum, quæ an ſigna fuerint vel numeri,dubitatur adhuc. In teſſeris Midas fortunatiſſimus erat. In taxillorum iactu ter ſex ſummam Græcis afferũt victoriam: tria verò,ſummũ damnum. Qua quidẽ alea Porcius Cato luſiſſe fertur animi laxandi causâ, & Auguſtus effusè, Domitianus & Claudius, qui etiam luſoriũ conſcripſit opus.Inter reliquos Theodoricus Gothorũ rex,cùm in alea vinceret,fertur indulgentiſſimus fuiſſe, eáq; momenta domeſticos promerẽdis gratiis captare ſolitos, ſicut cùm Veſpaſianus in balneum tranſiret.Quibus quidem teſſeris aptiſſima fuiſſe liguſtra Plinius notauit. Fuit quoque apud veteres ludus pilæ & folliculi, præcipuæ commendationis, & magni ſtudij, quo & Iulius Cæſar,

Tali. *Teſſeræ.* κύβοι. *Aſtragali.* *Aſphalus.* *Taxillorum ludus.* *Steſichorius.* *Canis.* *Senio.* *Chius.* *Venus.* *Colias.* *Euripides.* *Vulturius.* *Hercules.* *Midas.* *Ludi illuſtriũ & doctorum virorum poſt ſeria negocia.* *Pilæ ludus & folliculi.*

Cæſar, & Octauius,& alij clari viri illuſtréſque,exercendi corporis,& animi vegetãdi causâ ſtudioſiſſimè luſêre.Quo etiam Scæuola Iureconſultus,remiſſo à negociis animo,luſiſſe proditur, nonnunquam teſſeris aut calculis. Quod de Dionyſio tyranno traditur,vt pila & folliculo aſſiduè luderet.Reliqui verò clariſſimi duces,aut ſapientiæ profeſſores non improbandi, animum diuerſis ſtudiis iocíſque remiſêre.Quippe Socrates,dum animo vacaret,cum pueris minutis & facie liberali, iocari aſſuêrat: & Scipio Aphricanus conchas mari legendo ſæpe remiſit curas: & Cato Cenſorius cum verna & famulatu animum relaxauit: qui etiam qua die tulit repulſam,in conuiuio luſit. Quod de Archyta Tarentino proditur, vt cum pueris & ſeruitiis luſus agitaret, Heraclitus quoque Epheſius quum à negociis quieſceret, aſtragalis luſiſſe fertur. Et Attalus Aſiæ rex hortum pro deliciis coluit, nonnunquam fundendis ſtatuis ocium occupauit. Memoratur Alexander Seuerus Imperator per dies feſtos perdicum & catulorum pugna ſe oblectaſſe, & Amaſis Ægypti rex poſt ſeria morionem egiſſe, & magnus ille Ageſilaus cum infante filio arũdinem aſcendiſſe. Neque prætereundum quod de Demetrio proditum eſt Poliorcete,qui poſt negocia bellicas machinas: & de Europo Macedoniæ rege,qui in ocio lucernas fabricauit. Parthorũ quoque reges,quũ ociũ ſuperaret,cuſpides acuiſſe feruntur. Et Dionyſius iunior cura belli ſolutus,plauſtella,menſas & ſedes mira arte compinxit. Attalus verò Philomator pro oblactamento habuit,elleborum,aconitum & cicutã, venenosáſq; herbas plantare,vt fructum inde legeret.Sed tamen pila iuuenum luſus erat,frequens in Martio cãpo fieri ſolitus,exque his altera paganica,trigonalis altera,in qua ſiniſtræ vſus præcipuus traditur. Nanque illius impulſu magis quàm dextrę ludus agebatur,cuius erat vſus vel maximè in corporis motu & agilitate,vt ſciret aptè pilam iacere atque excipere,modò incurrere, modò recurrere. Armis quoque & equis,tum haſta, claua & pila, lucta, venatione & curſu exerceri Romanam iuuentutem vetus conſuetudo fuit: pariter ſudem torquere, equum agitare, arma tractare, ſicut iactu diſci, curſu, ſaltu, iaculatione vel cæſtu: quos ludos *pentathlum* dixêre, & ludiones *pentathlos* ſeu quinquertiones. Erátque ſenatuſconſulto cautum,vt niſi his ludis pecuniam ludere liceret. Græcis verò octo fuêre ludi, quibus iuuentus exercebatur impunè:ſtadium, diaulus,do-

Pila iuuenum ludus.

Exercitia Ro. iuuentutis.

πένταθλος.

Ludi quibus pecunia ludere licebat.

Græcæ iuuentutis ludi. lichus,hoplite , pygme,pancratium, pale, & halma,hoc eſt ſaltus. Præter quos fuit harpaſtum, quod volubili rotunditate in ſolo iactatur:qui ludus Polluce autore fiebat, vt iuuenes in geminas diuiſi turmas,intra lineas ſeu metas conſiſterent, harpaſtóque poſito in medio quiſque cõtenderet, vt intra gyrum alterius lineę immitteretur:quod ſi contingeret, victores erant. Et diſcus:fuit enim inſtar pilæ æneę, quæ brachiorum viribus excepta,& in altum miſſa,exercebat corpora animóſque , ita vt quantum quiſque viribus præſtaret,maximè eniteret. Nanque is fortior,& præcipuo robore habebatur,qui illum vltra ſignatũ geſſiſſet ſcopum: ſicut halteres : erant enim circuli figura non ſphærica , ſed dimidia longiore, in quibus digiti inſeri poſſent,quos facilibus brachiis rotabant:& nunc iactando,nunc rotando ludus committebatur. Fuit quoq; petauri ludus admirationis præcipuæ , cùm per circulos quiſpiã veloci curſu trãſuolat, corpore ita librato,vt circulũ non offendat : vnde petauriſtæ ludiones dicti.Follis autem ludus remiſſior & ignauior habitus:eo enim ſenes imbelli ætate ludere ſolebant. Horũ autores Lydos fuiſſe ferunt , qui vt famem qua premebantur,faciliùs ferrent in miſeriis hoc ſolatij inuenêre, vt ludo tempora tranſigerent. Apud Græcos frequens ludus erat ſphæræ,qua qui viciſſet, rex dicebatur & imperabat: victus verò,aſinus,& victoris mandata exequebatur:cui *ſphæromachia* nomen, quo in gymnaſio iuuentus exerceri conſuêrat. Spartanis palæſtra, Athenienſibus præter palæſtram,quam primi inuenêre,erat equeſter ludus,quem dixêre apobaten, quo Phocionis filius ſæpiſſimè luſit , & victor fuit. Proditúrque Germanorum mos peculiaris , vt cùm omnia luſiſſent,nihílque pecuniarum ſupereſſet,in luſu extremo de libertate contenderent, victúſque in alea, ſeruitium pati , & addici victori velut mancipium patiebatur.Apud quos frequens ludus erat , vt nudi iuuenes inter gladios & infeſtas frameas ſe inuicem iactitent , illáſque ſaltu tranſiliant illæſi.Græcis quoque iocus erat,cui nomen encotyle,qui victi vincentium genua manibus excipientes ſublimes deferunt , & alius cindaliſmus apud plebem frequens , quem clauis exercebant.Nucibus verò,& par impar, vel coturnicum & gallinaceorum certamine , quo ludo Antonius & Octauius luſiſſe, & melioribus ominibus victor abiiſſe fertur:aut turbine,vel micantibus digitis, nonnunquam ocellatis nucibus Romæ ephebi pueri ludere ſolitauêre.Nũmis quoque

Marginalia: *Harpaſtum.* *Diſcus.* *Halteres.* *Petauri ludus.* *Petauriſtæ.* *Follis ludus.* *Sphæræ ludus.* *Sphæromachia.* *Apobatæ.* *Germanorum mos.* *Germanorum ludus.* *Encotyle.* *κινδαλισμός.* *Nucibus.* *Par impar.* *Ephęborum puerorũ ludi.*

quoque in ſublime iactatis caput vel nauim petere, vt quod tunc fortè eueniret, & petitis reſponderet, id victoriam daret, aut dormientibus oculos & ora pingere, frequens erat puerorum luſus. Quæ quidem nuces loco aleæ fuerunt pueris nondum adultis, quibus in Saturnalibus ludere permiſſum, ſicut iuuenibus alea, reliquo anni tempore vetabatur. Parthorum verò pueris ludus erant aurei tali, quibus certo anni tempore indulgere licebat. Sed quod modò eſt de ocellatis nucibus dictum, memini doctos viros ſuper nucibus ocellatis, eiuſmodi quæ eſſent, ancipitem diu cogitationem duxiſſe, variáque in opinione verſari, & alios nuces auellanas, alios amygdalas putare, neque ſatis certam ferre ſententiam ſuper Tranquilli verbis, quibus Auguſtum laxandi animi causâ cũ pueris facie liberali ocellatis nucibus luſiſſe dicit. Quod verò nos ſentimus, & probabilius putamus, id eſt eiuſmodi, vt nuces ocellatas, nucleos, quos in Perſicis pomis ſitos inſpicimus, dicamus eſſe, quibus perſæpe ludere noſtrates pueros hodie videmus: dictáſque ocellatas, propter ocellos & foramina, quibus muniuntur vndique. Neque de amygdala & auellana vel oſcilla, ſicut error habet, ſed de Perſicorum oſſibus, quibus tunc ludebatur, & nunc frequens puerorum luſus eſt, intelligi conuenire, credimus exploratæ & non ambiguæ ſententiæ fore.

Nuces in Saturnalibus.

Parthorum puerorum.

Nuces ocellatæ.

Tranquilli locus.

Quæ vota olim ſolennia fuêre apud Romanos, & quæ apud exteros, quive vota concipere, & quomodo ſoliti ſint.

CAP. XXII.

QVi mos vetuſtus in votis nuncupandis olim, quæque ſolennitas concipiendorum fuiſſet, multi variè exequuti ſunt. Inprimis obſeruatum legimus, vt ſimul ac conſuli aut Imperatori cui belli ſumma commiſſa erat, de euentu belli incerta ſpe fluctuante, votum vouere collibitum eſſet, ſi id inconſulto ſenatu, aut citra populi autoritatem faceret, de manubiis vel hoſtium ſpoliis, aut ſi non ſufficerent, ſua impenſa exoluere teneretur. Vouebantur enim ſæpius templa ædéſve deorum: ludique diis, aut ſtatuæ, quibus numina placari, aut expiari crimina putabant. Nonnunquam mulſi pocillum pro magno munere diis votum inuenimus. In quo fuit ſeruatum, vt velato capite, & veſte caput opertus Imperator, prætor aut cõſul votum effundat, illúdque conceptis verbis ſuſcipiat. Quos quidem ludos

De belli euentu.

Ludi diis, aut ſtatuæ.

Is erat L. Papyrius, de quo ſupra cap. 11.

plerun

plerúnque Imperatores vouerunt ex anno imperij compu-
Velato capite ludi ab imp. voti. tatos, vt ſcilicet totidem dierum ludi fierent, quot illi annis imperio præfuiſſent. Ideo Galenus Cæſar deuictis Syris in Aſia, decennalia vota celebrauit. Theodoſius vicennalia & *Cæremonia denaria, tricenaria, &c.* tricennalia: ſicut denariæ cęremoniæ & tricenariæ, quarum ſacra adituris, decem aut triginta diebus obſeruantia præcipitur. Et centenariæ cœnæ à centenis ſeſtertiis: & vaſa milliaria, apróſque milliarios à ponderibus dictos compe- *Cœna centenaria.* rimus. Porticus quoque centenarias & milliarias dicimus, à paſſuum longitudine dimenſas. Veſtes etiam coronáſque ex *Porticus centenaria.* auro & gemmis, plerúnque numinibus votas, & voto perſolũto dicatas inuenimus: quæ quidem vota pro imperij æter- *Vota pro quibus concipiebantur.* nitate, nonnunquam pro ſalute ciuium verbis ſolennibus concipi ſolebant. In quo id ſeruatum eſt, vt niſi tertio die poſt Calendas Ianuarias, pro ſalute principis votum concipiatur, vtque ſolenne iuſiurandum muncupationibus votorum prętetur. Etiam pro itu & reditu, próque incolumitate *Pro principe.* principis, iacere ſtipem ad lacum Curtij, aut ludorum celebritas apud Romanos votum fuiſſe compertum eſt. Quotiéſque pro principis incolumitate concipiebatur votum, *Vota, quæ dictator, conſul, aut prætor ſuſcipiebat.* Tiberio imperante id ſeruatum eſt, vt in votorum nuncupatione Neronem, Druſúmque diis commendarent. Quæ verò dictator, conſul aut prætor vota ſuſcipiebat, non aliter niſi verbis conceptis, præeunte pontifice maximo, ne quid præpoſterè dicatur, concipi poterant. Et incerta quoque pecunia, & quæ non extaret, votum concipi poſſe plerúnque animaduerſum eſt: ſi tamen ſemel votum emiſſum foret, il- *Ex incerta pecunia.* lud denuò irritum facere non licebat. Quòd ſi incerta pecunia fuiſſet, pro qua votum conciperetur, eáque bello vſui non eſſet, illam reponi, nec cũ alia miſceri oportebat: quod niſi factum eſſ t, votum non ritè emiſſum, nec religione *Vota ex autoritate collegij pontificũ.* vouentem exolui putarunt. Quòd ſi Ver ſacrum in magnis Reip. caſib. votum vouendum foret, illa infixa religio animis fuit, vt niſi ex autoritate collegij pontificum votum fieret, non votum ſed inconſulta pollicitatio cenſeretur. Hoc enim antequàm emitteretur, patribus renunciari, & populi iuſſu, ac conſulto ſenatus, arbitratúque pontificum fieri debebat: aliter ritè factum conceptúmve eſſe minùs cenſuêre, illúdque à prætore vel conſule, aut pontifice maximo emitti perperam. In hoc enim voto quicquid ex ſuibus, ouibus & agnis inter Calend. Mart. & Idus Maias apud quémque natum editúmve fuiſſet, voto contineri dixerunt: pueros

pueros quoque & puellas, qui inter hæc tempora editi fuiſſent, haud dubiè voto comprehendi. Sed quia immolare eos turpe ducerent, hoc piaculari ſacro expiarunt, vt adultos velarent, velatóſque extra fines exigerent, qui vernæ dicti ſunt, quo periculo liberi religione putabantur. *Verna.*

Iuriſconſultus eos ſeruos, qui neque empti, neque aliunde acquiſiti, ſed domi & ex ancillis noſtris nati ſunt, vernas appellat. l. ſeruis vrbanis. §. Si alij verna. ff. de legat. 3. & l. cùm ſuper vernis. C. de rei vend.

Cuius inſtar Metapõtinos votum vouiſſe ferunt: nam voti compotes auream æſtatem Apollini deuouerunt, quod eſſe arbitramur, vberrimum & quæſtuoſiſſimum annum deo & numinibus conſecrari. Fuit animaduerſum, ver ſacrum antea votum, & poſt temporum interualla perſolutum, religione vouentem, & populum exoluiſſe, ritéque exolutum videri. Præter quæ hecatombas vouere Græcis & Romanis antiqui moris fuit olim, quum peſtilenti contagio & graui morbo laborarent: quod à Laconibus primùm inuentum fuiſſe dicunt. Cuius voti obſeruatio talis erat, vt centum aræ vno in loco aggeſto ceſpite fierent: in eíſque centum boues, centum oues, centúmque ſues vno tempore immolarent. Si verò Imperatorũ votũ eſſet, cẽtum leones, centúmq; aquilæ vnà mactarentur. Fuítque conſtitutum, vt cùm hecatombæ vel publica vota ſoluebantur, populi luctus & mœror deſineret. Nanque in luctu vouere, eſt mali auſpicij & deteſtabilis. Eſt quoque memoriæ proditum, non diis tantùm, ſed & ventis velut ſancto numini vota perſoluta. Quippe Auguſtus Circio, ne Galliam rapidè infeſtaret, votum exoluit, & ſacrum fecit: cuius tanta plerúnque vis erat, vt tecta auferret. Calabri Iapygi, Apuli vento Arabulo, Athenæ Scironi, Pamphylij Gagneo, ne incolas tabe afficerent, néve arua depopularentur. Præcipuè Thurij magno affecti beneficio, Boreæ vti deo vota perſoluerunt, quòd Dionyſij claſſem, quam ad eorũ excidium parauerat, vehementior coortus, funditus euertiſſet: ſicut Xerxe in Græciam innumerabiles copias ducente, Delphicum reſpondiſſe Græcis oraculum ferunt, vt ventos precarẽtur ſibi auxilio adeſſe: qui ara ventis extructa, illos propitios habuerunt, tota ferè hoſtium claſſe demerſa. In agro quoque Sicyonio ventis extructam aram legimus: cui quotannis noctem vnam vota effundunt, vt lenita vis venti deſineret, cùm turbine ventorum villæ, arbuſta, fruges paſſim deuaſtarentur. Et apud Methonem

Metapontini.

Hecatombas vouere, & quando, & quod genus ſacrificij.

Vento vota perſoluta.

Arabulo.

Thurij.

Ara ventis extructa.

Palladi

Palladi Anemotidi templum dicatum eſt, ne violentiores perflantes loca deuaſtarent. Ponti verò & Perſarum regum vouendi modus erat, vt in excelſis iugis & ſummo vertice montium pyram conſtruant, alterámque deſuper breuiorem: ipſeque ad pyram ligna rex inferat primus, Iouíq; Militari lac & mel inſpergat: & poſtquam vinum, mel, & odores infuderit, velut propitiato deo, vota enunciet: pulmentóque præparato, quod aſtantibus datur, pyræ ignem inferat, quo incendio æſtuante aëre, vix illuc accedere permittitur. Græcis verò frequens vſus erat, vt ſtatuas longo æuo duraturas diis vouerent. Quippe Nicanore ægrotante Ariſtoteles vota fecit pro incolumitate, ſtatuas ſe, Ioui Seruatori vnam, alteram Iunoni Soſpitæ dicaturum: qui loti, & pura veſte amicti, in ſuperiore domus thalamo plerúnque vota effundunt, & diis ſupplicant. Athenienſes verò, quum in aureis & argenteis vaſis diis propinaſſent, & Pæana ceciniſſent, tunc demum ſanctiſſimis cæremoniis cœlum ſuſpicientes, vota nuncupabant. Ea autem ex primigeniis agnis, nonnunquam ex bobus qui iugum non ſubiiſſent, frequentia fuêre. In quo fuit ſeruatum, vt ramus ex ſacra olea alba lana coronatus in emiſſione votorũ adhiberetur. Sicut Parthorum reges & Magi, qui *nyctegretum* quæ *nyctilopa* dicitur, herbam coloris hyſginei vt ſpinæ folia adhibebant, magnis ſæpe laudibus celebratam: qua non adhibita nullum votum ritè concipi arbitrati ſunt. Qui cùm deos euocabant, marmaritidem herbam, quæ in deſertis petris & ſaxis præruptiſſimis naſcitur, admiſcebant. Apud Ægyptios verò, pro pueris morbo affectis vota concipiebant, vt ſi deus voto adeſſet, defectum capillũ diis dedicarent. Myſis niſi immolato priùs equo & litato, extíſque depaſtis, vota concipere non licuit. Inter ſolennia autem vota fuiſſe traditur, quoties exercitus duces de ſpoliis hoſtium Vulcano votum feciſſent (id enim ſoluebatur) vt fuſis fugatíſque hoſtibus, ſcuta gladios & arma, ſpoliáque, nonnunquam bellorum machinas, currúſque & inutiles naues vno in loco aggerent, pyráque extructa, circumſtante populo & frequentiſſimo exercitu, velut diſpoſita acie, dux more patrio diſcinctus, Vulcano, Marti & Palladi incendat: ipſéque dux indutus purpuram, primus ardentem facem ſumere, ambáſque manus in cœlum tendere, deinde in pyram ſummittere debeat, toto circùm exercitu exultante, & percuſſis armis plaudente: pyráque & armis exuſtis ſacra & rem diuinam faciant:

Pallas ἀνεμώτις. *Regum Ponti & Perſarum vouendi modus.* *Græcorum mos vouendi.* *Atheniēſium vota.* *Sacra ex quibus in votis concipiendis.* *Parthorum reges & Magi.* *Ægyptij.* *Myſi.* *Solennia vota.*

faciant: tametſi arma militaria non exuri, ſed belli more cremari ſolita legamus. Apud Hermunduros, inter ſolennia vota belli duces ſacrare diuerſam aciem, illámque Marti & Mercurio deuouere conſueuerunt: quo voto equi, viri, ſpolia & machinæ, & cuncta bello quæſita occiſioni dantur. Artaxerxes pro vxoris ſalute, Terræ votum faciens, ſe illam attacta humo ſolenni prece adoraturum promiſit: & Berenice, vt Deo vota ſolueret, nudo pede, & abraſo capillo Hieroſolymis ante tribunal ſupplicauit. Nonnunquam frequens apud veteres votum fuit, vt decima prædæ & ſpoliorum, quicquid ex hoſtibus captum fuiſſet, Ioui & diis deuouerent; quare Iupiter prædator nuncupatus: ſicut Camillus captis Veiis votum vouiſſe dicitur. Id enim ſoluebatur, vt prædæ parte diuendita, donum diis & numinibus dicarent. Qui mos Gallorum fuit, vt belli iure quæſita, plerúnq; verò partem Marti deuouerent; in quo id erat conſtitutum, vt diuina ope implorata, is plus ſpei ferret & propitios faciliùs haberet deos, qui maiorem prædæ partem diis deuouiſſet. Qua tempeſtate Crotoniatæ aduerſùs Locrenſes, graues teſtatáſque inimicitias habebant, bello dimicaturi, cùm decimam prædæ Apollini vouiſſent, Locrenſes vt voto vincerent, nonam deuouêre: & cùm Galli Ariſtonico duce contra Rom. militarent, déque hoſtium præda aureum torquem Marti promiſiſſent, Flaminius, vt voto vinceret, de torquib. Gallorum Marti trophæum poſuit. Aratus verò Sicyonius cùm CCCCCC. hominum capita, ne ab aduerſariis voto vinceretur, ſe deo immolaturum vouiſſet, voti compos, exoluere votum Theſſalico dolo recuſauit. Fuítque vouentium mos, vt qui compotes voti fuiſſent, quo potiora ſumerent, veteribus perſolutis, nouis ſe obligarent votis: vtque pater qui ſolus autorandi poteſtatem habet, votum filij nomine concipere, ipſúmque numinibus obligare poſſit. Decimam quoque fructuum Herculi paſſim voueri: votúmque effundi ſolere Romæ, in vſu comperimus: quod auſpicatiſſimum duxerunt & fortunatiſſimum. Qua de cauſa Lucullum peritũ Romani moris & iuris, quod decimam Herculi vouiſſet, votúmq; perſoluiſſet, maximis auctũ opibus fortuníſq; æſtimarunt. Illud vtique verum eſt, conſules deſignatos ipſo die initi magiſtratus in bellũ profecturos, concionem ad populũ habere, Capitolium adire, ibíq; ſacrificio perfecto vota effundere ſolere: tunc ſuſcepto emiſsóq; voto, cùm ſe numinib. obligarent, rei voti appellati: cùm

Hermunduri.

Artaxerxes.

Berenice.

Decimam prædæ partem diis vouebãt.

Iupiter prædator.

Galli.

Decima fructuum Herculi.

Conſulũ poſt initum magiſtratum vota in Capitolio.

Rei voti & damnati.

autem voti compotes promiſſa exoluiſſent, damnati voti dicti ſunt.

Calamitoſorum & iniuria affectorum vota & imprecationes.

Quoties grauia & acerba ac miſera & intoleranda quiſpiam pateretur indignè, voti & imprecationis genus maximum erat, vt poſitis humi genibus, ambas palmas crebris ictib. ſolo incuteret, aut torrem ignitum ianuæ apponeret, illíq; obuianti delibatis ſacris, madente lachrymis ſinu, deos ſuperos, atque inferos, cœlum noctémque conteſtans, necem, exilium, diráſq; calamitates, furiali carmine imprecetur: & ſæua quædam numina aduocans, illum cum omni ſtirpe & gente, caput, domum, fortunas deuouere, & prætereuntem execrari debeat: quæ imprecatio dici non poteſt quàm miri & efficacis ſtudij ſit ad vim diuinitatis commouendam. Quibus diris Atteius tribunus ple. execratus M. Craſſum ad bellum Parthicum prodeuntem, magno poſt exitio conſequuto.

Cretenſium imprecationes.

Cretenſibus verò acerbiſſima cenſetur imprecatio, omnibus votis expetere, vt hi quos deuouemus, mala conſuetudine delectentur: qua imprecatione nulla eſt efficacior ad excidium properandum: tanquàm qui in abuſum ſemel lapſus fuiſſet, amplius emendare facinus & ad frugales mores reuerti nequiret.

Charondas.

Ideo Charondas graues pœnas ſanxiſſe fertur, ac omni ſupplicio dignos putâſſe illos, qui cum malis aſſueſcerent.

Spartanorum ἱπποτροφή.

Apud Spartanos inter ſæuiſſimas execrationes fuit ἱπποτροφή, quam *caballationem* recentiores vocant, id eſt, equorum enutritio, eò quòd magno ſtaret impendio, & homines ſuaui captu ad perniciem duceret. Nam morbus alendi equos non pauperes, vt aiunt, ſed arua frumentifera ſectatur.

Opi voti concipiendi ratio.

Extátque in veteribus monumentis, quòd qui Opi deæ, quæ terra dicta eſt, votũ concipiunt, ſedentes votum effundere, ínque concipiendo terram tangere debeant.

Agricolæ. Equites. Nautæ. Qui laborib. anguntur. Fures. Iuuenes. Viatores. Paſtores. Aphrorum. Diis manibus & Diti.

Vtque pro boum incolumitate agricolæ Syluano vota perſoluant, farris, adorei, lardi, ac pulpæ & vini pro equis Hipponæ, Caſtori & Polluci nautæ, & qui naufragium timent. Qui verò laboribus anguntur, Tutano: fures Lauernæ: Iuuenes Horæ: ſicut paſtores Pani deo pro pecoribus: & qui viam profecturi ſunt, Herculi ſupplicant. Syluano quoque in ſingula boũ capita odoreo, lardo & vini ſextario, ſubtaxata menſura, votum fit. Ferunt paſtoritios Aphros inter vota, & primitiarum loco, aurem pecudis præcidere, illámque ceruice auerſa ſupra domum abiicere: pro noctibus verò ſerta, vnguẽta & coronas Veneri aut Cupidini dona ferre. Cúmq; diis manibus & Diti concipitur votum, quæ deuotio potiùs dicta eſt, ouibus tribus

atris

atris Telluri Iouíq; ſacrum fit: in quorum precatione qui rem diuinam facit, cùm Tellurem inuocat, manibus terram tãgit: cùm verò Iouem, ſublatis in cœlũ manibus precationem peragit. Cùm autem votum effunditur, manus pectori admouere præcipitur: aliter votum non ritè concipi, ſed pollui ſacra inexpiabili religione putarunt. Animaduerſum tamen eſt, pontificum decreto caueri, vt ſi ab exercitus duce diis manibus quiſpiam deuotus & conſecratus foret, neque is in acie cecidiſſet, vt Diti ſatisfiat, ſignum ſeptem pedes altũ in terram defodi oportere: vbíq; ſignum effoſſum fuiſſet, illic hoſtias immolari non licere. Et tametſi res deo deuotas nemo ſibi aſciſcere queat, hominem tamen deo deuotum, aut diis conſecratum occidere permitti impunè, eámq; cædem capitali noxæ non haberi, tanquam illius anima non ad nos, ſed ad deos pertineat. Illud quoq; inter autores conuenit fuiſſe apud Gallos inter conſceleratas preces & nefaria vota, quæ nec more nec iure cõcipiuntur, frequenti in vſu, vt in magnis diſcriminibus & extremis caſib. homines ſe diis immolaturos, Romanis ferro ſe digladiaturos, aut pro alterius ſalute ſe & caput ſuum deuoturos, nonnunquam in ſcenam ſe prodituros, & hiſtrionicam ſaltaturos: apud Grecos decimum quenq; Apollini Delphico daturos: Locrenſibus, virgines ſe proſtituturos: apud alios, deſectum crinẽ diis oblaturos: & apud Perſas, viuos homines defoſſuros vouerent. Quare Ametris Xerxis vxor, vt gratiam diis referret: quòd in vita diu proceſſerat, quatuordecim illuſtriũ Perſarum liberos ſub terram viuos defodiſſe, & votum perſoluiſſe dicitur, tanquam his votis & diris imprecationibus dij immortales & cœleſtia numina placentur. Ipſis enim defodere viuentes, vulgato in vſu fuit. Idomeneus verò Cretenſium rex, cùm naufragus ex voto conſcelerato filium ſibi obuiam factum immolare diis vellet, illúmq; perditum ire, à Cretenſibus pulſus, & patria eiectus fuit. Pauſanias autem Lacedæmoniorum dux, ad Plateas victor contra Mardonium, cùm de manubiis tripodem aureum Delphis votum ſoluiſſet ſuúmq; nomen inſcriberet, Lacedæmonij pertæſi inſolentiam, epigramma induxerunt, & ciuitatũ nomina inſcripſerunt. Neque præterierim reſponſum Hammonis Athenienſibus datum, Ioui magis cordi eſſe vota Lacedæmoniorum tenuia, & modicas oblationes pias & caſtas, quàm immodica & opulenta Athenienſium: atq; opimis hoſtiis & victimis il-

Caremoniæ in votis concipiendis.

Deuoti à duce exercitus.

Hominem deuotũ occidere impunè licebat.

Galli.

Græci.

Locrenſes.

Ametridis votum.

Idomeneus.

Pauſanias.

Hammonis reſponſum de Lacedæmoniorum frugalibus ſacris.

lorum fœdari aras. Id quod Pythagoras cenſuit, thure & libis magis gaudere & placatiores eſſe deos, quàm hecatombis & multo ſanguine aſſiduè aras cumulari.

Conſueuiſſe Romanos illorum bona quos maximis criminibus damnarant, publicare: & quæ Porticus *Romæ inſignes fuerint.* CAP. XXIII.

Bona ſupplicio affectorum publicata.

ADuerti ſępe animum, conſueuiſſe Romanos, quos pro criminibus oppidò grauibus ſupplicio affecerant, illorum bona propter criminis deteſtandum facinus publicare; illáq; deſtinare publicis vſibus, vt domini ſupplicium bonorum publicatio ſequeretur. Sic Tarquinio rege eiecto, ager qui Tarquiniorum quondam fuerat, Marti dicatus, campus Martius dictus eſt; ſic Caij Caſſij domus, cui ob affectati regni crimen dies perduellionis dicta fuit, euerſa & demolita, area ante Telluris ædem facta eſt. Domus præterea M. Manlij Capitolini, quæ quondam in arce fuerat, qui ſuſpicione regni pœnas dedit, de ſaxo deiectus, ædes atque officina monetæ fuit: in qua æde lintei libri, in quibus erant fata Romanorum, ſeruabantur. Nam Sibyllinos & Martianos, ad quos decemuiri, quoties dij conſulendi ſunt, adire ſolent, in Capitolini Iouis & Apollinis templo in palatio ſeruari certum eſt. Inde ſenatus decreto, iuſſúque populi, ne quis arcem incoleret, néve Manliæ gentis homo Marci prænomen ferret, cautum fuit: vt æterna memoria dedecoris generi, & nomini ſuo inuſta foret. Et cùm Macellus quidam nequam & criminoſus, qui in ganeo & luſtris vitam egerat, propter latrocinia, ſordéſque vitæ capitali ſupplicio pœnas dediſſet, bonis publicatis, in ipſius domo ab Æmylio & Fuluio cenſoribus macellum, vbi obſonia venderentur, locum extructum ferunt: tametſi forũ olitorium Romæ antiquum macellum fuiſſe tradant. Sp. quoque Melij domus, quòd turpiter regnum appetere conatus eſſet, poſtquàm capitis accerſitus pœnas dedit, patrimonio publicato, Æquimelium dicta eſt. Meminimus quoque Vitruuij Vacci, cuius in palatio domus, ob illius facinoris pœnam, publicata & euerſa, Vacci prata loco nomen dedit. Nec minùs M. Flacci turbulenti ciuis, qui cum C. Graccho ſeditionem molitus fuit, cuius domum Q. Catulus de manubiis Cimbricis porticum fecit, quæ Catuli appellatur: vt tantorum criminum facinora nomen denotaret, ſuppliciíque inſignis memoria foret ſempiterna. Quibus

Tarquinius. *C. Caſſius.* *M. Manlius Capitolinus.* *Macellus.* *Macellum nouum.* *Macellum antiquum.* *Sp. Melius.* *Æquimeliũ.* *Vitruuius Vaccus.* *Vacci prata.* *M. Flaccus.* *Porticus Catuli.*

Quibus exemplis Sylla dictator, & mox C.Cæſar de bonis proſcriptorum publicandis pernicioſas leges tulêre, quæ Iulia & Cornelia dictæ, vnde tot ſectiones & omnis generis ſectores emerſerunt. In quam porticum Ciceronis domus indigno facinore euerſa, iuſſu Clodij mutata fertur. Sed meminiſſe oportet, præter hanc Quinti Catuli, plures Romæ porticus inſigni nomine fuiſſe. Nam Pompeij porticus ante ipſius curiam fuit:& altera Octauiæ iuxta ædem Iunonis, in qua ſigna militaria olim à Dalmatis Domitio adempta, mox ab Auguſto reſtituta, diu mansêre: & Philippi porticus Herculis imagine & Helena Zeuxidis manu celebrata. Porticum quoque duplicem ad circum Flaminium, ab opere Corinthiam, à Cneo Octauio, qui de Perſeo naualem triumphum egit, magnificè inſtructam legimus, atque munitam: & Metelli iuxta ædem Statoris Iouis, per quas matronæ vectari & ſpaciari ſolebant. Fuit præterea porticus Quirini, antiquo opere viſenda, & Lucij & Caij: atque alia Liuiæ & Octauiæ ab Auguſto quõdam, ſed alienis nominibus cõſtructa. In qua ampla prætoria fuiſſe memorant: quibus ab Auguſto demolitis, porticus ſub nomine Liuiæ non minoris cultus maieſtatíſque ſuffecta eſt. Et porticus Claudiæ, vbi ambulationes ſubdiales miro ingenio elaboratę fuerũt. Celebratur quoq; porticus Auguſti in palatio cũ bibliotheca Græca Latináque, Numidico marmore per ſuã ſymmetriam extructa. In qua Belidum imagines quinquaginta, quæ maritos necauerunt, ſitæ erant:& Vipſana, & ſeptorũ marmore, & imaginibus, tum laureatis & magnificis operibus excultę. Athenis verò porticus Poëcile, & altaria varia, vbi Mercurius æneus erat, celebratiſſimæ picturæ varietate, miris laudibus feruntur, vbi pugna Marathonia depicta, & alia Pyſianactia, & Poëcile in Elide, quam echum vocabãt. Fertúrq; de Olympiæ porticu, quam heptaphonon vocitant, diuerſa ſtructuræ facie, mirum: vt vox conclamata per ſeptem orbes ruptis ſpatiis, eandem multiplicato ſono referat: ſicut in Cyzico turres ſeptem, acceptas voces numeroſo percuſſu multiplicant. Inter quas angiportus Patricia nõ in poſtremis fuit, iuxta ædẽ Dianæ, ad quam ingredi viros religio non ſinit. Extra quoq; portam Trigeminã, vnam porticum, & alteram ad portã Fontinalẽ iuxta Martis aram, ab ædilibus curulibus ex mulctatitia pecunia conſtructas, & Seueri Porticum poſtea additã fuiſſe, à multis prodita memoria eſt. Sed quia de Poëcile

Lex de bonis proſcriptorum publicandis. *Porticus complures Romæ.* *Pompeij.* *Octauiæ.* *Philippi.* *Porticus duplex ad circũ Flami.* *Cn.Octauij.* *Metelli.* *Quirini.* *Lucij.* *Liuiæ.* *Octauiæ.* *Claudiæ.* *Auguſti.* *Vipſanæ porticus.* *Athen. porticus.* *Poëcila.* *Pyſianactia.* *Poëcile in Elide.* *Heptaphonon.* *Angiportus Patricia.* *Extra portam trigeminam.* *Ad portam Fontinalem.* *Seueri porticus.*

porticu loquor, ſciendum eſt, in hac Stoicos philoſophari, ſicut Peripateticos in Lycio. Quare Zeno, quòd in porticu docebat, quæ Græcè ϛωὰ dicitur, autor Stoicæ ſectæ perhibetur. Epicurus verò ſcholam & conuentus in hortis habuit, vbi philoſophabatur.

Lycium.

Quàm multiplex annus apud diuerſas gentes fuerit, & qui annus Romanis, quódve principium anni ſit.

CAP. XXIIII.

DE multiplici anno apud pleráſque gentes animaduertimus diſpares differentias & multiformes ſpecies fuiſſe: alióſque alia obſeruatione annum metiri, ita vt ſuo quenque ingenio, & prout cuíque commodum fuit, annum dimenſos inueniamus. Perſis non obſcura nec incelebri ratione, trecentis ſexaginta quinque diebus annus præfinitur. Ex Græcis plerique, ſingulis quatuor menſibus annum ſtatuêre: nonnulli ad Solis curſum terminarunt, quare lycabas dicebatur. Quidam ex barbaris, trium menſium effecerunt. Arcades interdum vno, nonnunquam tribus menſibus annum metiti ſunt ita, vt quadripartitis temporibus diuiſo ſolis curſu, per ſingula tempora annũ efficerent. Alij æſtate vnum, alterum hyeme cõmenti fuêre: plures à tribus temporibus, æſtate, hyeme & vere, quatuor menſium annum ſtatuêre. Ægyptij nõ vna facie, ſed multiplici ſorte variarunt, vt quandoque trium, ſæpius quatuor menſium annum efficerent: plerúnque menſis ſpatio ad curſum lunæ metiebantur. Fuêre qui crederent, Cares & Acarnanes aliquando ſex menſium, frequentiùs menſtruum annũ feciſſe. Indos quoque diligenti dimenſione plena annorum ſpatia ſeruâſſe, menſes verò in quinoſdenos dies, præter alios, definiſſe. Sed poſt omnes, variatis temporibus, Ægyptios verum annum reperiſſe, atque obſeruata ratione aſtrorum, ad ſolis curſum diuiſiſſe ſatis conſtat, duodecim mẽſibus anno aſſignatis, quos C C C. dierum numero ſingulos terminarunt: quem propter motus conuertentes & viciſſitudines ante inuentas literas ita effinxêre, vt draco curuus in ſe flexus ſuam caudã morderet: quæ deſcriptio, quòd volubili orbe circumagitur, annum deſignauit. Dixeréq; annum lunarem dierum X X X. alij CCCLIIII. effecêre, annúmq; Ioui, menſes verò Iunoni dicarunt. Fertur Solon ita metitus fuiſſe annum, vt ad Lunæ curſum modò antecedentis ſolem, modò ſubſequẽtis, dimenſio anni fieret: quod Indos facere

Perſæ. *Græci.* *Alij.* *Arcades.* *Alij.* *Ægyptij.* *Cares.* *Acarnanes.* *Indi.* *Ægyptij verũ annum inuenerunt.* *Anni ſymbolum.* *Annus Lunaris.* *Solonis anni dimenſio.*

facere inuenimus, vt ad Lunæ meatus, quum ſe in cornua curuabat, tempora notarẽt. Solarem verò qui ex XII. menſibus conſtat, CCCLX. dierum effecêre. Thebani verò ſacerdotes ex Solis curſu annum dimetientes, duodecies tricenis diebus quinos adiecêre, qui vertentem annum efficerent. Sunt qui tradant Thaletem Mileſium in CCCLXV. dies annum diuiſiſſe, primúmq; veram dimenſionem commentum fuiſſe. Omnibus autem ſideribus in ſuum recurrentibus orbem, ita vt poſt omnium ſiderum cõtorſionem, ad eundem locum vnde digreſſa fuerunt, regreſſio fieret: quum multa annorum interceſſerint millia, magnum annum tradiderunt: quem quidem poſt duodecim millium & nongentorum LIIII. annorũ ſpatia fieri, Mathematici volunt: idq; Arabes inprimis opinati ſunt. Nonnulli niſi poſt XV. annorum millia conuerſionem maioris anni fieri iudicarunt. Alij XXXVI. annorum millibus, pleríq; ex ſingulis tribus millibus: multi, mille CCCC. & LX. annor. circuitu terminari dixerũt, quũ Luna & Sol, aliáq; ſidera, poſt multa ſecula & ætates, ſuis locis & originibus reſtituta forẽt, quẽ mundanum annum nuncupant. Galli autem poſt trigeſimum annum ſeculum fieri putant. In Italia apud Lauinios tredecim menſium ſpatio, hoc eſt, ccclxxiiij. diebus annus claudebatur. Romulus decem mẽſium curriculo definiuit annum, Martiúmque principium fecit, quintúmque ab eo Quintilem, & reliquos deinceps nuncupauit. Numa verò Pompilius aliquanto moroſiùs veſtigans, primus ad Solis curſum, poſt Ægyptios, in duodecim menſes annũ dimẽſus fuit, Ianuario & Februario adiectis: Ianuarióq; initium dedit, tũc verè anni principium eſſe arbitratus, quum poſt hybernum tropicũ Sol quò vlteriùs progrediatur nõ habens, perfecto curſu zodiaci, per ſingulas ſtationes celeri meatu ad nos reuerti incipit. Quẽ quia tricenis diebus per ſingulos menſes Luna non perficit, ita diſpenſauit intercalandos dies, vt vigeſimo anno ad metam eandem Solis, vnde orſi eſſent, plenis annorum ſpatiis dies congruerent: quod erat apud Græcos aliter inſtitutũ: dum ita intercalabant, vt tertio quoq; anno menſem intercalarem adiicerent. Ægyptij verò tricenis diebus, quibus annus claudebatur, quinos dies ſingulis annis pro intercalari adiecêre. Sæpiúſq; in deſcribendo intercalari variatum fuit, donec D. Auguſtus intercalario menſe ſublato, ita annum deſignauit, vt quarto quoq; anno abſoluto, non autem incipiente, vt Cæſar diiu-

Annus ſolaris. *Thebani ſacerdotes.* *Thales Mileſius.* *Annus magnus.* *Arabes.* *Alij.* *Annus mundanus.* *Galli.* *Lauinij.* *Romulus.* *Vide Alcia. in l. cum biſſextus. ff. de verb. ſig.* *Numa Pompilius.* *Intercalatio.* *Græcorum intercalatio.* *Auguſtus.*

dicarat, vnus intercalaretur dies, vt ad Solis curſum dimenſio anni congrueret. Hebræi ab æquinoctio verno; Græci à ſolſtitio, Ægyptij ab autumno initium fecêre anni, quibus September erat principium: cui Hermen dixere nomen: ex quibus, alij primum menſem totius anni Theit nuncupant: alij, vt Achæi & pleríque, circa ortum Vergiliarum, velut anni principio, magiſtratus & honores ineunt. Ætoli poſt autumnale æquinoctium comitia faciunt. Druides à ſexta quaque luna augurantur anni initium. Erátque annus naturalis, qui duodecim ſpatio menſium claudebatur: & ciuilis variarum gentium opinione definitus. Nam & Trieteris duorum ſpatio annorum cõſtabat, tertio incipiente: Olympias ex quatuor, quinto redeunte. Eudoxi annus octo ex noſtris continet. Is enim ad veram anni cognitionem proximè acceſſit: deinde Hipparchus, poſtea Ptolemæus, demum Cæſar. Chaldaicus, duodecim: Methonicus, vndeuiginti: Saturni, triginta annorum fuit: Iouis, duodecim: Martis, duorum. Alij ſeptimum quenque obſeruârunt annum, propterea quòd ætatis hominis ſignum imprimeret. Nonnulli per ætates annos diſtinxêre, ita vt ſingulis ætatib. triginta annorum ſpatium daret. Itaque pro gentiũ arbitrio, próque voluntate, nonnunquam iudicio imperitæ multitudinis ciuilis annus terminabatur, quẽ magnum pleríque dicunt. Sed quanuis anni principium Ianuarius fecerit, tamen ſequutis temporibus, quò ad comitia & ineundos magiſtratus, diuerſa Romanis anni principia fuêre. Nã Publio Ebutio & Quinto Seruilio COSS. Calendis Sextilibus principium anni agebatur: in eiſdémq; conſules, prætores & reliqui magiſtratus honores inibãt. Quo autem tempore decemuiri Reipublicæ præfuêre, non Sextiles Calendæ, ſed Idus Maiæ ſolennes ineundis magiſtratibus fuêre: donec tribunis militum conſulari poteſtate creatis, cùm Veientes diutino & graui bello premerẽtur, ad Idus Decembres anni principium haberi cœptum fuit, in quibus magiſtratus inibant, & honores dabant. Manſit hæc deſcriptio anni ad ſecundum Punicum bellum, quo Romani exitiali bello conflictati ſunt, ex quo tempore Idus Martias anni principiũ fecêre. Sæpiúſque ſuper anni principio Romani variarunt, vt modò Calendis Quintilibus, modò Octobribus Calendis, prout res tempúſque poſtulabant, anni principium facerent: donec ad Auguſti tempora ventum eſt, in quibus rurſus Calendis Ianuariis, ſuſcipiẽdis honoribus anni principi

Anni principium.

Annus naturalis & ciuilis.

Trieteris.

Olympias.

Eudoxi annus.

Anni per ætates diſtincti.

Diuerſa anni principia Ro. comitiis & ineundis magiſtratibus.

cipium fecêre. Fuit tamen memoriæ proditum, Nerone imperante, cenſuiſſe ſenatum, vt Decembri menſe quo in lucem editus erat, anni principium fieret: ſicut Auguſto regnante, officioſæ in eum vrbes, quo die ad ſe primùm veniſſet, anni initium fecerunt. Eſt quoque illa obſeruatio ſolēnis nimiùm diu ſeruata: quę quanuis principio anni menſibus variato, tamen ſicut initio ſeruari cœpta, ita ad poſtremum mãſit, vt in aris Veſtalibus nouum ignem Calendis Martiis accenderent, laureas virides tam in conſularib. faſcibus, quàm ædibus regis ſacrorũ, Flaminum, Veſtaliũ, atq; curiæ, veteribus mutarent, mercedem magiſtris ſoluerent, vectigalia locarent, matronæ ſeruis cœnas apponerẽt & feſtum diem agerent: quare Matronalia dicta: muneráq; viri mulieribus mitterent, vt in Saturnalibus viris mulieres: comitia auſpicarentur. Sed quod de Martio loquimur, à primo vrbis ortu anni principium feciſſe: animaduertẽdum, prioribus ſeculis apud varias gentes miræ obſeruationis fuiſſe. Siquidem Numa primus, mox Albani, Aricini, & Thuſculani, Martium totius anni tertiũ fecerunt: Sabini & Peligni quartum: Laurentes & Phaliſci quintum: Hernici ſextum: Æquiculi decimum locum in anni conſtitutione Martium habere voluerunt. Athenienſibus verò Martius Anaſterion dicitur, ab aliis Munychio. Aprilis, Chronius & Antheſtērion, ab Ægyptiis Pamenothus, Maius Metagetnion, qui apud Syracuſanos Carnius, ab Oſcis Meſius nũcupatur. Iunius Boëdromion, Panemius Iulius, Auguſtus Thiatis, Gorpias September, qui ab Ægyptiis Tot, ab eiſdem Choe & Thybis, Decẽber Poſſideo & Mechiris. Ianuarius qui apud Iones Leuæos dicitur, quòd Bacchi tunc feſta fierent, Tragelinus autem Februarius. Erátq; vetus conſtitutum apud pontifices, vt ſua numina menſibus præficerent, menſéſque ſingulis numinibus dicarent. Quippe Ianuarius Iunoni erat ſacer, Neptuno Februarius, Martius Mineruæ, Aprilis Veneri, Maius Apollini, Iunius Mercurio, Ioui Iulius, Auguſtus Cereri, Vulcano September, Marti October, Nouember Dianæ, & Veſtæ December. Ab Athenienſibus verò, vt Ianuarius qui erat anni principium, vtque prima & vltima dies cuiuſque menſis Demetrij nomine appellaretur, aliquando lege cautum fuit: quum Demetrio plus nimio indulgerent, & famularentur. Cuius exemplo nonnulli ex Cæſaribus, perpetua felicitate inſolentes, menſibus ſua nomina indiderunt, fauore imperitæ multitudinis ducti.

Initio anni quæ ſemper obſeruari ſolita.

Matronalia.

Martij menſis obſeruatio.

Menſium diuerſorum diuerſa nomina apud diuerſos.

Suum cuique menſi numen.

Athen. inſtitutum.

Cæſares mẽſibus à ſe nomina impoſuerũt

Nam Septẽber & Iunius Germanici nomine appellati ſunt, October Domitianus, Aprilis Neroneus, Maius Claudius: ſicut Auguſti & Iulij nomina velut ſanctiora diuo Cæſari & Octauio vulgi opinio & conſenſus conſecrauit. Tiberius verò Cœſar, ne September ſuo nomini, néve October Liuius vocaretur, apud populum interceſſit & peruicit. Commodo autem Antonino pro Auguſto, Commodum, pro Septembri Herculem, pro Octobri Inuictum, pro Nouembri Exuperatorium, pro Decembri Amazonium, aſſentatores nomina indiderunt: à Tacito verò Cæſare, September Tacitus dictus eſt.

Qui topiarij *apud Iureconſultos dicti ſint, & legato fundo inſtructo, an veniant topiarij, & quæ ſeruorum ſpecies apud eoſdem.* CAP. XXV.

CVm æſtate anni in Vaticano ego & Franciſcus Helius, & nonnulli ſtudiis & honeſtis artibus deditis, ſole iam occiduo deambularemus, & de opere topiario mentio fieret: quidam doctrina & fama celebri, & tunc in numero patronorum allectus, homo maledicus & conuiciator, quęſiuit à me, credo explorãdi causâ, qui eſſent *topiarij*, quódve topiarium opus foret. Cumq; ego à Iurecõſultis quos profitebatur, de opere topiario & topiariis multimodam mentionem non ambiguo ſignificatu fieri, reſpondiſſem potuiſſe vel ab illis didiciſſe: ipſe verò id pernegebat, & paulò commotior, haud vſquam de topiariis apud Iureconſultos mentionem fieri petulanti dicto aſſerebat. Sed quum libri tunc copia non eſſet, ne viderer tumultuoſiùs agere, & contentionibus magis quàm iure contendere, in aliud tempus dilatis ſermonibus, quæ tunc mihi in mentem venerunt, dixi topiarios inter prædiorum ruſticòrum operarios cenſeri: dictóſque à Græcis, qui arbuſculas virgultáque ductilia facili flexu in varias formas figuráſque modò humi, modò per ruris ſpatia vario & ſolerti ingenio effingerent & concinnarent: fuiſſéque moris priſci, buxo, myrto, aut alio virgulto varias hominum effigies nauiúmque formas, aut turrium, ædium, vel cubiculorum ſpecies, in hortis per huiuſmodi operis magiſtros, qui topiarij dicti ſunt, effingi & concinnari ἀπὸ τῶν τόπων, hoc eſt, *à locis* quæ virgultis eiuſmodi effinguntur. Quæ quidem ars in hortis colendis frequens fuit, nec faſtidienda ſedulitas: quo opere hortos noſtrates myrto, roſis, hedera, aliíſque virgultis per iſtiuſmodi

Topiarij.

opera

operarios excultos videmus. Quibus ille quum vix acquieuiſſet, haud multò pòſt digreſſus eſt. Ego quoque quum me domum recepiſſem, leui defunctus opera, non modò ab Vlpiano, ſed aliis quoq; Iureconſultis de topiariis & opere topiario, quod ille pernegebat, mentionem multimodam abundè fieri animaduerti, atque reſpondiſſe Vlpianum, inter cæteros fundo inſtructo legato, non modò inſtrumenta fundi, ſed ſi viridaria ſint, etiam topiarios accedere legato. Verba ex Vlpiani reſponſis de inſtructo fundo hæc ſunt: *Quibuſdā regionibus accedūt, ſi villa cultior eſt, veluti atrienſes, ſcoparij: ſi etiam viridaria, topiarij: ſi fundus, ſaltus, paſtionéſque habeat, greges pecorum paſtoréſque ſaltuarij.* Sed quū de ſcopariis mentio fiat, non omittendum ſeruorum ſpecies à Iureconſultis ab opera & miniſterio multiplices cēſeri: inter quos fuêre atriarij, focarij, qui & mediaſtini dicti ſunt, arcarij & hercitæ, qui verſantur in agris. Capſarios enim Paulus notauit, qui veſtimēta in balneis ſeruāda ſuſcipiunt: Vlpianus verò qui libros deferūt, capſarios appellauit: ſaccularios autem, qui vetitas exercent artes, quíq; in ſacculos ablata reponūt: & apolides, qui nullo iure ciuitatis funguntur, in opúſq; publicum deportati, ſeu ad inſulas relegati ſunt, qui & inſularij appellati. Orcinos dici libertos arbitrantur quidam, quos teſtator poſt obitum liberos iuſſit, ita vt hæres patronatus ius haberet, non dominus: præter quos numerantur originarij & adſcriptitij, qui adſcripti fundo, quem colunt, ita ſunt, vt niſi cum fundo alienari queant: originarij verò qui ex adſcriptitiis in ipſo ſolo quod incolūt nati educatíq; ſunt. Vicarium ſeruum Vlpianus cenſuit, qui ordinario ſubeſt, & illi paret: & fornacarium, qui fornaci calcariæ ſeu ferrariæ ſeruit & inuigilat. Poſt quos fuêre amanuenſes & diſpēſatores: alteri, quorum opera velut ſcribarum dominus vtitur: alteri, qui æra diſpenſant, impendiáque & expenſa rationibus notant, & inferunt. Receptitius verò dicitur, qui ob vitium redhibetur.

Topiariorum etiam meminit Africanus in l. cùm quæreret. §. fin. ff. de lega. 3. l. inſtrumēta. in fi. ff. de fundo inſtr. legu.

Atriarij. Focarij. Mediaſtini. Arcarij. Hercitæ. Capſarij. Saccularij. Apolides. Inſularij. Orcini. Originarij. Adſcriptitij. Fornacarij. Vicarius. Amanuenſes. Diſpenſatores.

Receptitius ſeruus eſt, vt Gellius lib. 17. c. 6. interpretatur, quē mulier de dote excipit.

Trium ſummorum virorum ſomnia pares exitus habuiſſe: quíve ſomnia qualia viderant, vera fuiſſe experti ſunt.

CAP. XXVI.

QVod olim Diuo Cæſari, antequam in citeriorem Galliam mouiſſet, & infeſta in vrbem ferret arma, in ſomnis oblatum eſt, quum ſibi per quietem viſum fuit,

D. Claudij ſomnium.

Hippiæ ſomnium.

matri ſtuprum intuliſſe: quo ſomnio ad ſpem ampliſſimam coniectores illum excitarant, dominium orbis ſibi dari interpretati: idem ſomnium Hippiç Piſiſtrati filio, qui tyrãni ſucceſſor, patriam crudeliùs occupauit, dum priuatus adhuc regium affectat faſtigium, haud diſpari euentu oblatum fuiſſe memorant. Siquidem nocturna ſpecies matris, cum qua coire videbatur, ſibi per quietem oblata fertur: qua de re imperium latè ſibi portendi, coniectores reſponderunt: Ipſéque ſomnio monitus, & ſpei plenus, Athenarum dominio haud multò pòſt potitus fuit. Hic eſt enim ille Hippias, qui tyrannidem non ſine immani ſcelere aggreſſus, patre impotentior effrænatiórque quum exul ſolum vertiſſet, impia cõtra patriam arma molitus fuit: denique cum Dario conſpirans, in pugna Marathonia cæſus, pœnas patriæ & penatibus dedit. Alter verò eiuſdem Piſiſtrati filius Hipparchus, qui multorum tyrannorum ſæuitiam anteceſſit, quum patriam & ciues impotenti dominatu opprimeret, coniuratione in caput tyranni facta, ab Harmodio & Ariſtogitone fortiſſimis iuuenibus non ſine omnium ſalute cęſus fuit: quorum nomina deuota libertati, ne quando ſeruis indere liceret, Athenienſes publica deteſtatione ſanxerũt. Rurſus quod Aſtyagi Aſſyriorum regi in ſomniis oblata ſpecies tulit, qui ex naturalibus filiæ vitem enatam, cuius palmite omnis Aſia obumbraretur, vidiſſe viſus erat: quare conſulti arioli, nepotem futurum, qui toti Aſiæ imperitaret, & regni ſibi reſponderunt portendi euerſionem: hoc nimirum Cyro Aſſyriorum regi relatum inſomnium fuit. Nam maximum filiorum Hyſtaſpis qui Darius erat, duabus alis, altera Aſiam, altera Europam obumbrante, per quietem ſibi intimum familiarem vidiſſe inſomnium ferunt: cuius rei imagine nulla fuit controuerſia, quin poſt eum Darius regno potiretur: id quod veriſſimo euẽtu conſequutum eſt. Quippe Cyro vita functo, Darius ex coniuratis vnus, interfectis Magis qui regiam occupârant, ſolus Aſſyriorum regno potitus fertur: cui miro ingenio præfuit, tantúmque virtute effecit, vt illud maius auctiúſque relinqueret. Cui inſomnio compar eſt Xerxis viſio, qui quum in Græciam duceret, olea cuius ramis omnis terra obumbraretur, coronari viſus erat, mox illa cum ſomnio euaneſcente. Huic ſimile accepimus: quòd mater Octauij vterum ferens, ſua inteſtina per omnem terræ ambitum explicari imaginata fuit, veriſſimo præſagio, quo latè ipſius imperium

Aſtyagis ſomnium.

Cyri inſomnium.

Xerxis viſio.

Octauij matris ſomnium.

rium protendi euentus docuit. Rurſus quod idē Diuo Iulio viſio per quietem oblata portendit, quum ſupra nubem volitare,& cœlũ vertice contingere videbatur, parem exitum habuit cum ſomnio Cambyſis, quo Smerdis fratris regio ſolio ſedentis, & cœlum vertice contingentis, oſtendere ſpecies viſa eſt. Quod tamen vtiq; exitium tuliſſe, necémq; & cladem portendiſſe conſtat. Siquidem alter à Bruto & Caſſio cędis autoribus oppreſſus fuit: alter verò quum in ſuſpicionem affectati regni veniſſet, occiſus, non cogitati forſan facinoris pœnas dedit. Quod compar fuit cum inſomnio Iulij Cæſaris, qui pridie quàm periret, ſe iuxta ſoliũ Iouis conſiſtere, & è cœlo præcipitatum ſomniauit. Sed animaduertendum, inter inſomnia, quæ aliquando viſa dormienti apparent, qualia in ſomniis animo præuiderant, talia in luce expertos fuiſſe nonnullos memorari, inter quos, ne nimiùm multa complectar, Petitius nauis gubernator memoriæ proditus eſt exempli memorabilis inter pauca, qui quum in portu ad Lariſſam ſtaret, Pompeium ad ſe ſqualidum mœrentémque, veſte obſoleta & ſordida venire viſus erat, quod inſomniũ quum ſequenti luce ſociis enarraret, haud multò pòſt, ipsũ pugna Pharſalica terribili ſtrage profligatũ, qualē in ſomnis præſagiſſet, ad ſe citato gradu properantem conſpexit, ex maximo faſtigio ad extrema deiectũ. Spectator quoq; ludorum, qui ſtãs in ſubſellio, à mirmillone qualē adeſſe videbat, ſe confici in ſomnis contemplatus erat, haud minori memoria dignus eſt. Nã ſicut confeſſoribus ſomnium vidiſſe enarrauit, ita ab illo fuſcina occiſus euẽtu miſerabili verũ inſomnium periculo docuit. Illud vtiq; non eſt ab re dixiſſe, antiqui moris fuiſſe oracula & futurorũ præſcientiã, quibuſdam exhibitis ſacris, per inſomnia dari. Qui mos talis erat, vt victimas cæderent: mox ſacrificio perfecto, ſub pellibus cæſarum ouium incubantes, ſomnia captarent, eáque lymphatica inſomnia veriſſimos exitus ſortiri. Poſséntque pleráque felicitatis miſeriarúmque exempla referri, illorum qui quales ſpecies in ſomnis viderant, tales poſtea exitus experti didicēre: quæ exequi non opportunũ reor. Hoc vtiq; inter coniectores ſomniorum receptum eſt, vt quæ poſt vina & cibos, quæve repetito ſomno eueniunt inſomnia, quęve fiunt quum folia ex arboribus decidunt, ea plerúnque vana exiſtimari: quotiéſq; alicui mente confuſa ſtupentíque ex abrupto ſomnus aufugit, velut dirum, in magnam ſomniantis perniciem reciſurum.

D. Iulij viſio.

Cãbyſis ſomnium Herodotus Smerden vocat, Iuſtinus verò Magidē.

Iulij inſomnium.

Oracula per inſomnia.

Quæ ſomnia vana.

Illud

Somnia contrarios euentus ſortiri.

Illud quoque haud abnuerim, apud coniectores obſeruatum fuiſſe, ſomnia & nocturnas viſiones contrarios euentus ſortiri: fleréque, vapulare & iugulari obuerſatum in ſomnis, proſperos euentus facere: cõtrà verò, ridere, dulcibus veſci, & re Venerea frui, damna & languores. Timere autem à ſomno, mali & futuræ ægritudinis ſignum eſt.

Qui rex ſacrificulus olim apud Romanos foret, quódve illi nomen, & quæ ſacra obiret.

CAP. XXVII.

Rex ſacrorũ, & eius munus.

CVm à principio vrbis multa & magna ſacra reges obirent, ad quos de religione, déque ſacrificiis & cęremoniis deorum ſacerdotes ſæpe conſultum ibant: qui etiã rem diuinam facientibus aderant, ne bonis auſpiciis cœptum confirmatúmq; regiũ nomen, poſt exterminatos reges aboleretur penitus, néve derelictis ſacris regium nomen expeterent, longè antiquiſſimũ rati, ſacra quæ penès reges erant, alicui demandare: regẽ ſacrificulum crearunt, qui ſacrorum rex dictus, ſine regio imperio, ſolo nomine rex, ſacra quæ penès reges erant, obiret, ac cæremoniis præeſſet: quẽ creatum, aut in locum decedentis ſuffectum, ſicut reliquos ſacerdotes, inaugurari oportebat. Erátque nõ annuũ, ſed perpetuum ſacerdotium, immune ab omni belli tumultu. Neq; enim rex ſacrorum militare, ſtipendiáve facere, aut caſtris & legionibus præeſſe poterat, propter ſuſpectum inuiſumque regium nomen, neque magiſtratum gerere, aut concionem habere, vel cum populo agere. Nanq; eius poteſtas ſola religione & templis tenebatur. Primus enim Manius Papyrius ex patriciis, Bruto cõſule rex creatus fuit: cui ius ſacrificandi, & de ſacris decernendi reliquerunt, eúmque pontifici maximo ſubiecerunt: ideo in ſacris epulis, poſt maximum pontificem, ſupra Flaminem Dialem, Martialem, & Quirinalem, accumbebat. Atque licèt à principio à populo crearetur ex patriciis & multis honoribus functis, poſt aliquot ætates à minore parte populi, ſelectis calatíſque comitiis (quibus fiunt ſacerdotes) ex plebe creari cœpit, tunc quum Maximus Curio plebeius homo rex ſacrorum fuit: cuius vxor regina ſacrorum hoc habet propriũ, vt quoties ſacra facit, ex malo punico virgulam, quam inarculum dicunt, pro infula deferat, quæ omnibus Cal. Iunoni ſacrum facere, eíque porcum vel agnum mactare debet in regia. Ad quam Veſtales virgines die conſtituta annis ſingulis ventitare,

Manius Papyrius primus rex ſacrorũ.

Regina ſacrorum.

titare,& ne ſacra negligerentur, quæ ſuæ fidei tutelæq; credita erant, præmonere ſolebant. Erat ergo regis ſacrorum munus, quinto Id.Ian.Iano arietem immolare, diéſque faſtos prædicere & nefaſtos, ſacra procurare, & quæ ſacrificio vſui eſſent, miniſtrare. Ideo ſacra facturi, lanam, farra & fruges, lauros & verbenas, quæque ſacrificio opportuna ſunt, regem petunt: adeóque tam intra quàm extra pomœrium, populi ciuéſque, quique in agris agunt, imperiti morum ciuilium, atque vnà agricolæ, de ſacris feſtiſque diebus conſultum vadunt, & ſacra poſtulant. Ipſéque feriarum cauſas, & quid quoque menſe faciendum, à quibúſque cauendum eſſet, prædicebat, præmonebátque. Cui hoc proprium dicunt fuiſſe, vt ſacrificium in comitio peragat: quo perfecto, nulla cunctatione vel mora ſe ex foro proripiat: quando verò diuinis rebus perfectis in comitium venit, in faſtis notabatur: vtque Cal. Martiis fores regis ſacrorum, Flaminis & pontificis maximi, noua exornentur lauro, ſicut palatinæ ædes & Auguſtæ quercus virides, nunquam lauros habuêre. Cuius filiæ ad ſacerdotium Veſtæ inuitæ eligi nequeunt: nã priuilegio honoris ab hoc onere immunes erant: volentes verò non vetantur. Quæ autem eiuſmodi ſacra fuerint, ſolis regibus credita, quóve piaculari ſacro expiarentur, licèt priſcis monumentis perſcriptum fuerit: apud noſtros tamen, quia nimis antiqua & obſoleta ſunt, memoria obſcurata, nec traditur certum, nec nobis interpretari facile eſt.

Regis ſacrorum munus.

Quid propriũ regi ſacrorũ.

Filiæ regis ſacrorum.

Thuſci vnde duxerint originem, quæve duodecim vrbes fuerint, quarum conſilio bella gerebantur.

CAP. XXVIII.

THuſcorum gens olim celebris fuiſſe traditur, præpotens armis viríſque. Siquidem plurimùm illi terra, multùm mari valuerunt, totámque Italiæ longitudinem ab Alpibus ad fretum Siculum fama nominis ſui impleuerunt: tantùm in re militari proceſsêre, vt Thuſcorum armis & multitudine hominum, & quia finitimi vrbi erant, nulla apud Italos terribiliora fuerint. Illorum origo à Lydiis fluxiſſe dicitur. Nam quum Mæonia quondam agrorum ſterilitate premeretur, neque alimentis ſufficeret, eáque victus caritas foret, vt patrias ſedes relinquere cogerentur: Lydorum rex, ſuperante multitudine, dimidiam populi partem

Thuſci terra & mari bellicoſi.

Thuſcorum origo.

ſedibus

ſedibus excitam ad nouas ſedes quærendas Tyrrheno filio tradere coactus fuit: cui prodigium factum eſt, vt ab ineunte pueritia incanuiſſe tradatur. Qui nauibus mare ingreſſi, pulſis Vmbris armata iuuentute loca tenuêre, vbi nūc Tyrrhenia dicta eſt. Eos etiam Thuſcos, à Thuſco rege, qui ex prognatis Herculis fuit, ſeu à cultu deorum, & ritu ſacrificiorum, cuius cultores Thyoſcos Græci vocant, dictos plerique autumant. Hi ergo profecti domo, & maria emenſi, ad ea loca nauibus delati, & bonitate agrorum, & diſciplina militari magna ſobole aucti, mirum eſt quàm facilè coaluerint: quippe citra Apenninum duodecim magnis vrbibus præſidentes, mare inferū Tyrrhenum vocitarunt: quantúmque à Tyberi ad Macram tractus eſt, fines propagarunt. Trās Apenninum verò totidem coloniis deductis, ab Adria ipſorum colonia Adriaticum mare dixerunt: atque in principatus diuiſi duodecim Lucumones vocabulo gentis dictos, id eſt, magiſtratus, qui duodecim potentiſſimis vrbibus imperitarent, præfecêre: indéque communi rege creato, ſingulas vrbes ſingulos lictores mittere ſeruatum eſt, ſicut in conuentu Amphictyonum, à ſingulis vrbib. Pylagoras mittebatur, autumni & veris tempore. Vnde Romani faſces, lictorem, trabeam, prætextam, curulémque ſellam, togam pictam, & palmatam tunicam, tubas, & ſacrorum ritus, atq; alia imperij ornamenta ſumpsêre. Cuius exemplo in Pamphilia & Lycia Lyciacus conuentus erat, ex tribus & viginti vrbibus maximi nominis, quarum ſuffragiis Lyciæ præfectus magiſtratúſque creabantur: quarum maxima, tria fert ſuffragia, media duo, reliquæ ſingula. Idq; erat ratum, quod plurium aſſenſu niteretur. Et alter Achaicus ex decem. Hæ fuerunt, Patræ, Dymæ, Phara, Tritæa, Lenotia, Ægira, Pellena, Ceraunia, & Carinia. Quorum ſuffragiis quæſtor vnus, & dux vnus eligebatur. Cui ſimilem accepimus conuentum Tetrapolim apud Rhodios, Cabitæ, Bubonis, Balburæ, & Oenoandri, quarum ſingulæ ſingulis ſuffragiis valent, Cabira verò duobus. Sed quæ iſtæ duodecim vrbes Thuſcorum, quæ aliis præcellebant, quæque nomina fuerint, haud facilè compertum tradiderim. Quantum verò coniectari, & ex autorum monumentis aſſequi licuit, fuêre inprimis Mantua, quæ principatum Hetruriæ & præfecturas habuit: deinde Tarquinij, à Tarconte præfecto vrbis: & Vetulonia, quæ conſularia ornamenta vrbi dedit: Peruſia, vbi Iuno Hetruſcorum numen colebatur eximiè, oppidum armis

Lucumones.

Amphictyonum conuentus.

Pylagoræ.

Lyciacus conuentus.

Achaicus conuentus.

Tetrapolis conuentus.

Duodecim Thuſcorum ciuitates excellentiores.

armis viriſque potens,& nulli inferius claritate:Corytus & Arctium, quæ fermè Hetruriæ fuerunt capita:Item, Cære, quondam Agillina:Veij vrbs natura ſitúque inprimis nobilis. Fidenæ, & Vulſinium Hetruſcorum opulentiſſimum: quas validiſſimas olim Hetruriæ vrbes,& inclytæ fertilitatis fuiſſe,celebris fama eſt. Cluſium, cui Carmaſoli dixêre nomen:Item Volaterræ inter Hetruriæ vrbes longè maximæ. Hi ergo communiter rege creato, hoſtili imminente tumultu ſiqua arma ſuſcipienda aut detrectanda forent, vnanimi conſpiratione & concordi conſilio conferebant: quod conſilium ad Voltunæ phanum Hetruſcæ deæ in totius Hetruriæ medio habebatur. Fuit enim phanum Voltunæ,propè Vulſinium, vt vulgò iactitant, haud procul à Ciminiis iugis: quippe in agro Vulſinienſi, quò facilior eſſet aditus,conuentus toti Hetruriæ, ſi quid conſulto opus foret,indicebatur.Quod quidem nono quoque die indici ſolebat, & ob id crebra concilia, & nonas multiplices apud Hetruſcos inueniri tradunt. Lydi autem ſunt,qui quondam Mæones dicti,inter Phrygiam & Caream ſeu Lyciam iuxta Mæandrum,Hermus,& Pactolus viſendi fontes, qui arenas emittunt aureas, ex Timoli rupe & monte Iro defluentes, vberrima loca inundant frumenti & pecoris atque agrorum vbertate florentia, quibus in tota ferè Aſia nec fortior nec magis ſtrenua gens vlla habita eſt: in qua vrbes inſignes Lepra,Epheſus,Colophon,Clazomenę,Phoca,& Sardis Lydorum caput: habitantque vicis pluribus. Is verò Hermus Myſiæ initium facit, & (vt ferunt) ex monte Dindymene lapſus,campos vberes perlabitur.In quibus Dianę templum Colœne,vbi diebus ſolennibus ſimiæ ſaltare dicuntur: inde cum Pactolo in Phocaicum labitur mare. Flumina autem auriferis arenis celebria traduntur, Padus Italiæ, Pactolus Lydiæ, Tagus in Iberia, Ganges in India,atque Hebrus in Thracia, Gemmas verò mittunt, Aoſis, Mater, & Ganges.

Voltunæ phanum.

Lydi.

Flu. aureis arenis.

Flu. gemmis celebres.

Libri III. genialium dierum finis.

ALEXANDRI AB ALEXANDRO IVRISPERITI NEAPOLItani, Genialium dierum liber quartus.

Locus ex Martiale cum Ioanne Veneto diſcuſſus, dum caloris incommoda ſub vmbra fraxini propulſarent.

CAP. I.

IN ſuburbanum ſuum, prædiolo meo proximum, in agro Vaticano Ioannes Venetus, vir ætate noſtra multi nominis, & Græcarum literarum facundia clarus, nos & compluſculos honeſtiſſimos viros, æſtate anni quũ omnes æſtiuatum cõcederent, ad ſe aduocabat: in quo quidem rure præter mitiſſimum cœlum, quo præcipuè nitebat, & amœna diuerticula, viſu iucunda, frondoſum nemus manu conſitum, & vmbroſa conuallis, per quam aquula per varias herbulas leni murmure vagabatur, nonnihil amœnitatis decoríſq; addebat: parabátq; nobis interdum ipſe cœnulam ex oluſculis, & à ſe lectis herbis, facetóque nos ſæpe conuiuio excipiebat: nonnunquam ficus biferas, & poma Perſica, cum acidis malis & immaturis, aſperrimi guſtus, quib. mirificè oblectabatur, bellaria exhibebat. Interim dum cœna apparabatur, ſub fraxino patulis ramis, vnde proſpectus ad vrbem erat, in lætiſſimo gramine conſedebamus: inibíque remittentes animum, feſtiuiſſimis quæſtiunculis, luculentóque & vario ſermone, nõnunquam lectione autoris non inuenuſti, caloris incommoda & flagrantem æſtũ propulſabamus: velut fuit vna die, cùm nos

vnà

vnà cum nonnullis earundem diſciplinarum ſectatoribus honeſtis adoleſcentibus ad vmbram, vt fit, in ſalubri aura vniuerſi aſſideremus: iuuenis quiſpiã Martialis eprigrammata, quæ fortè ſecum detulerat, admodum venuſtè lectitabat: cúmque ipſius autoris ſatis feſtiua carmina pleráque non ſine multo lepòre percurriſſet, tale inter cætera epigramma legebatur.

Quòd nubis Proculina concubino,
Et mœchum modò, nunc facis maritum,
Ne lex Iulia te notare poſſit,
Non nubis Proculina, ſed fateris.

Martialis locus.

Quo perlecto, conuerſus Ioannes ad Corelium virum doctum & ſapientem, qui vnà aderat, & Neapoli Romam recens aduenerat: Quid tu, inquit, Coreli cẽſes hunc autorem ſentire voluiſſe, quum hanc mulierem, quæ veteris conſuetudinis pertæſa, concubinum legitimum virum duxit, non nubere, ſed fateri adulterium dixit? Neque enim ſatis perſpicere queo, in quo ſe adulteram fateatur, quum legibus inhibitam conſuetudinem reliquerit, & legitimo potiùs coniugio copulari voluerit. Quinimo vbi priùs mœchando deliquiſſet, nunc venia digna foret, quæ exploſa peſſima vitæ conſuetudine, ad legitimum matrimonium conuolauit. Cúmq; ille ſe reputare dixiſſet, quòd ea mulier, quæ in crimen ſuſpicionémque venit cum aliquo mœchari, neque id exploratum ſatis aut palàm factum eſt: ſi eiuſmodi ſuſpicione flagrans, concubinum virum duxit, ſuſpicione procul ſublata rem palàm aperta profeſſione efficere, & reatum ſuum confiteri, quippe quæ ortam adulterij ſuſpicionem nuptiis confirmârit: & hoc Poëtam intelligere ſe arbitrari reſpondiſſet. Quid ſi, inquit Ioannes, mulier hæc non in ſuſpicionem venit, neque concubinatum diffitetur? ſiquidem non diſſimulanter, ſed perdito pudore palàm mœchata eſt. Et nunc pertæſa veteris conſuetudinis, quum concubino coniugali nexu legitimè copulatur, quibus de cauſis ipſam profiteri reatum dicere poſſimus, non equidem video. Propterea, inquit, aut autor hic loquitur perperam, aut inuenuſtè: qui hos verſus ad vnicum duntaxat modum perſtrinxerit. Neque ego Poëtam hunc tam inconſideratè loquutum arbitror, vt lepidum hoc epigramma vnica tantùm ſpecie, abſtruſo & recondito ſignificatu concluſerit, vt de ea ſolùm loqui cenſeatur, quæ adulterij ſuſpicione flagrauit, non quæ palàm adulterata fuit,

quum præſertim autor hic habeat hoc proprium, vt nulla circunlocutione vſus, ſimpliciſſimis verbis iocos ſuos admodum venuſtè proſequatur. Et ad me conuerſus, petiit, vt ſi quid aliter cenſerem, in medium afferrem. Tunc ego, memini, inquam, niſi fallor, lege Iulia de adulteriis cautum fuiſſe, vt ſi qua mulier cum aliquo mœcharetur, eumque poſtea coniugali copula virum duxiſſet, ſiue veteris conſuetudinis in honeſtæ, ſiue criminis pertæſa: non propterea adulterij crimen, aut ſi quid eſſet offenſum, dilui vel extingui, ſiue palàm, ſiue clàm mœchata fuiſſet, imò tãquam in confeſſam adulterij pœna lege exercetur: & hoc Iureconſulti cenſuerunt, legem Iuliam interpretati. Nam commiſſum antea adulterium, cum quo ſe mulier poſtea matrimonio deuinxit, velamento matrimonij non extingui dixerunt, idque Poëtam nunc ſentire me arbitrari reſpondi, vt ſi mulier hæc ſeueritatem legis Iuliæ verita, ne pœna notaretur, concubinum virum duxiſſet, hoc modo adulterij crimen eludere poſſe arbitrata, non dilui pœnam Poëta inquit, ſed plus negocij habere: quippe quum crimen illam confiteri certum ſit. Siquidem lex Iulia perinde ream afficit, & ſupplicio dignam cenſet, ac ſi reatum ſuum & ſe adulteram fateretur: quod vel hoc ipſo confiteri viſa eſt, quum fraudem admitterre, & pœnam legis eludere conata ſit. Etenim multa fuiſſe capita legis Iuliæ, apertè liquet. Neque enim temeratores ſolùm nuptiarum, capitis lex Iulia accerſiuit, ſed & eos qui neq; modo, neque iure legibus tradito ab vxore diuertunt, graui pœna proſequitur. Quinetiam qui dotale prædium inuita vxore alienat, aut qui turpibus libidinib. vel impudico vitio ſe immiſcet, pœnam legis Iuliæ non euadit. Fuêre enim multiplices leges Iuliæ, non vnis latæ temporibus, vt de maritandis ordinibus, lex Iulia muneralis, qua modus impenſarum conuiuiis præfinitur: Iulia peculatus, Iulia ambitus, repetundarúmq; pecuniarum, quas à prouincialibus quiſpiam nequiter extorſit: quam L. Piſo Frugi de pecuniis repetundis primus tulit in eos qui ærarium, vel prouinciarum pecunias, aut dona depeculati ſunt: de annona, de reſiduis, de vi publica, de veneficiis: vt ſi quis noxio poculo, aut impuris medicaminibus aliquem fuerit inſectatus: & maieſtatis, quæ quidem lex in eos qui contra principem aut Rempubl. hoſtile quippiam moliti fuerint, grauiter animaduertit. Lege quoque Iulia, quid in prouinciam eunti magiſtratui, aut præſidi à

Martialis apertus ac minimè inuolutus.

Lex Iulia de adulteriis.

l. miles. §. licet. ff. ad leg. Iul. de adulte.

Multa capita legis Iuliæ.

Multiplices leges Iuliæ non eodem tempore latæ.

di à ſociis tribui daríque oporteat, præfinitur. Nam præter fœnum, tectum & ligna aliud gratis nihil deberi putauit. Eadémque lege, cui ex conſulibus priùs faſces ſumendi poteſtas ſit, haud perplexè definitur, prætérque iſta hominum vitæ proficientia, eadem lege, multa acri & perpenſo iudicio animaduerſa fuêre. Sed inter reliqua legis Iuliæ conſtituta, nulla (vt verum eloquamur) ſeueriori animaduerſione coërcita ſunt, quàm adulterij crimina & maieſtatis.

Maieſtatis reus non tantùm gladio vltore perit, bonis fiſco addictis, iuxta l. quiſquis. C. ad l. Iuliam maieſt. verùm etiam memoria ipſius poſt mortem damnatur. l. meminiſſe. & l. fin. C. eod. §. publico autem iudicio. Inſtit. de publ. iudic.

His enim criminibus obnoxios ita lex punit & proſequitur, vt leui ſuſpicione aſtrictos, tanquam reos deputet & cõuincat. Quam quidem poſt Argiuum Hiectum, qui primus in adulteros legẽ ſanxit, Diuus Iulius, mox Auguſtus, aliquantò enixiùs perculêre, grauíque coërcitione, & multiplici pœna adulteria coërcuêre: & Tiberius pœnam grauiorem adulteris ſanxit, quòd amicitiæ fœdus ab his corrumpi putaret, adeò vt etiã propinquis adulteræ vltra ducenteſimum lapidem exilium indixerit. Domitianus quoque, & poſt illum multi Cæſares, Iuliam legem nouis editionibus innouarunt: ita vt Diuus Seuerus nõ ſolùm pœna teneri illum, qui in nuptam adulterium admiſit, edicto cauerit, ſed qui in ſponſam: quia nec qualemcúmque ſpeciem matrimonij violare fas eſt. Sicut inceſtum admittere lex putauit illum, qui ſtupra virginum matronarúmque attentaſſet, etiam ſine ſtupro. Apud Indos verò, Æthiopes, Maſſagetas, barbaráſque nationes, impunita adulteria fuêre. Lacedæmonij adulteria non nouerunt: ideo Lycurgi lege in adulteros nulla pœna fuit. Solon verò, vt ab adulteriis cohiberetur iuuentus, coëmptas meretriculas Athenis proſtituit primus, obuiáſque in Venerem eſſe voluit, ne matronarum contagio polluerentur. Troglodytarum lex erat, vt qui tyranni vxorem corrumperet, oue mulctaretur. Nomades communes habent vxores & filios. Apud Scythas præter enſem & cyathum, vxores & liberi in communi ſunt. Thracibus in vſu eſt, non aſſeruare virgines, ſed cum quibus libitum eſt, commiſceri licet: in nuptas verò ſi quid eſſet offenſum, grauiſſimæ animaduerſionis pœna conſtituta. In Tenedo lege erat ſancitum, vt adulteri mas & fœmina capite mulctarentur. Apud Athenas mugile

Criminis adulterij & maieſtatis punitio.

In ſponſam adulterium.

Inceſtus.

Stuprum.

Quæ gentes adulterium non puniebant.

Solon meretrices remediũ adulterij prõſtituit.

Troglodytæ.

Nomades.

Scythæ.

Thraces.

Tenedij.

Athenienſes.

παρατιλμός. plectebantur, aut ſedes expilabatur, cui ſupplicio *paratilmos* nomen: in Iudæa lapidibus obruuntur. In Attide qui alterius vitiâſſet vxorem, raphanis per obſcœna afficitur, vt ea ignominia notatus, à contagio alienæ vxoris abſtineret. Cumæi in adulterio deprehenſam omnibus exhibent ſubigendam. Apud Germanos adulteram exciſis crinibus maritus expellit domo, & per omnem pagum nudam verbere afficit. Sicut Lepræi, qui deprenſos mœchari per triduum vinctos ducunt per compita. Gortynis deprenſus adulter, lana coronatur, in reliquum vitæ ignominioſus. Apud Piſidas inſidens aſino circumducitur. Apud Ægyptios naſo plectitur. Illi verò qui liberam violâſſet, virilia execantur. Quod à Romanis quoque vſurpatum legimus. Nam Bibienus Carbonem deprenſum, fœdum in modum caſtrâſſe dicitur. Et apud Græcos Dindymus tibicen teſticulis ſuſpẽſus, ex nomine mulctam tulit. Zeleucus Locrenſis vtroque oculo mulctauit adulterum. Et Sempronius Muſca C. Gallum flagellis cecîdit, & verbere affecit. Parthi nullum delictum adulterio grauius vindicant. Lege autem Solonis deprenſum mœchum interimere licebat, quod Platonis lege cauebatur. Inter cæteros Opilius Macrinus adulteros tam perniciali odio proſequutus fuit, vt deprenſos ignibus cremaret. Apud Arabes aliáſque nationes adulteris ſemper capitis pœna fuit: quod pleríque Philoſophi prodidêre, qui adulterium periurio grauius crimen cenſuerunt, & ideo ſeueriori pœna vindicandum. Neque enim ſatis conſtans aut probabilis illorũ mihi opinio viſa eſt, qui in conſtituendo optimo Reipub. ſtatu communes ſtatuêre vxores, quæ Platonis, Zenonis, Chryſippi & Diogenis opinio fuit, cùm inde inteſtina odia offenſionéſque gignantur. Tradunt verò Magos nulla lege, ſed nouo commento adulteria vindicare, vt ſurculus per ranæ viſcera ad os transfixus, in menſtruis vxoris defigatur à marito. Tunc enim vxorem faſtidire adulteria, & illorum tædio affici, pro certo opinati ſunt. Cui haud abſimile eſt quod Ariſtoteles prodit, in Phaſi flumine arbuſculam naſci, cuius ramus exceptus à viro, & in vxoris thalamum immiſſus, efficit ne vxor alium virũ appetat. Mirúmq; prodi apud Hebræos, vt aqua epota, in qua ſacra verba diluta erant, adulterij conſcia hydropiſi corripiatur. Veteri tamen ſcito apud Romanos cauebatur, vt maritus vxorẽ in adulterio deprenſam, impunè necaret: illa tamen ſi vir adulteraret, iudicio agere non poſſet. Hac ergo

Iudæi. In Attide. Cumæi. Germani. Lepræi. Gortyni. Piſidæ. Ægyptij. Romani. Parthi. Lex Solonis. Arabes. Magi. Arbuſcula in Phaſi aduerſus adulteriũ.

ergo de cauſa quantum mihi datur cernere, inquam exiſtimo Poëtam hanc ream criminis deputare voluiſſe, quæ vt pœnam legis euaderet, illum cum quo mœchabatur, in virum duxit, eámq; veluti ream adulterij, ſicut lege Iulia diffinitur coërceri decere: neq; velamēto matrimonij crimen dilui vel extingui. His nos quæſtiunculis & aliis feſtiuis ſermonibus dum cœnulam nobis daret, cum Ioãne Veneto caloris incommoda & æſtus iniuriam propulſabamus.

Quæ apud Romanos fuerint militaria ſigna, quæ apud exteros, quóve pacto educi conſueuerint, & quid teſſera, *quid* vexillum *ſit.* CAP. II.

Signa militaria, quæ exercitum præire conſueuerant, quum acies educendæ, & manus cum hoſtibus conſerendæ forēt, à principio fœni manipulos fuiſſe accepimus, quos haſtis alligatos ſigniferi deferre, & illis præeuntibus decernere ſolebant: vnde & manipulares dicti. Aucto mox imperio, prorogatíſque finibus, quinque ſigna ærario depromi, & militum acies ac legiones præire aſſuêrunt. Hæc fuerunt, aquilæ, lupi, minotauri, equi & apri ſimulachra: quibus præeuntibus, legiones educere, & ferro decernere mos erat: inter quæ apri effigiem quintum tenuiſſe locum accepimus. Sed tamen cùm dimicandum foret, ſola aquila quæ ordines præiret, è caſtris educebatur, & ſub eo vexillo pugnabatur: reliqua verò in caſtris ante prætorium fixa locabantur. Hoc enim inſigni Ioue aduersùs Titanas vſum ferunt, inde ad Cretenſes, à Cretenſibus ad Troianos, demum in Latium ab Ænea tranſlatum defluxiſſe: quo poſtea Romani velut præcipuo vexillo in bellis vſi ſunt. Propius vero eſt, quòd Ioue dimicante contra Saturnum, aquilæ augurio tanquam fœlici & fortunato, regni victor euaſit: quo exemplo Romani aquilã velut auſpicatiſſimũ ſignum habuêre, quam vnam habuiſſe non ſatis fuit: ideo plures educere inſtitutum erat, ita vt ſingulas legiones aquilæ anteirēt. Obſeruatúmque, vt Romanæ legiones niſi vbi aquilarum iugum * foret in caſtris, nunquam ferè hybernarēt. Seueriſſimáque diſciplina cohortes, quarum deſidia ſigna amiſſa forent, plectebantur. C. deinde Marius bello Cimbrico, reliquis depoſitis militaribus ſignis, ſolam aquilam tenuiſſe fertur, eámq; argenteam magis quàm auream habuiſſe, quòd fulgentior ex argento atque cõſpectior foret: quã tanta religione coluêre, vt feſtis illã diebus vnguentis

Manipulares vnde.

Signa quinque militaria, ex ærario.

Vnde aquila ſignum apud Romanos.

* *fortè, ſignum.*

C. Marius aquila ſigno ſolùm vſus.

Aquila religione culta.

haberent delibutam:miræq; obſeruationis erat,vt Romana ſigna, quæ in caſtris ante prætorium figebantur, non ante euellerentur,quum acie dimicandum foret, quàm captatis auſpiciis legiones in prælium prodirent. Prælia enim maiores noſtri nunquã gerebant niſi auſpicatò. Quæ, ſi quum foras educi deberẽt,facili ductu euellerentur,& leuia tranſlatu forent,proſperrimi augurij & indubitatæ erat victoriæ ſignum:contra verò, ſi in eximendo, magno impulſu opus foret, tũc cladẽ & excidium futurum haud dubiè præmonſtrabant.Cumq; in conflictu bellorum manus conſerebant, ipſa militaria ſigna in media locabantur acie, vt pro ſignis anteſignani,poſt ſigna alia pugnaret acies:nonnunquam in prima fronte multiplici ſubſidio firmata præibant ordines. Perſis quoque aurea aquila ſupra oblongam haſtam patentibus alis militare ſignum fuit: nonnunquã Solis ſimulachrum,ſacérque & æternus ignis. Athenienſibus noctua, Thebanis ſphingis effigies. Ææx inſulæ marina turtur, Cimbris æneus taurus,Eumeni Ceres & Alexãder, Cratero & Neoptolemo,Minerua, militiæ ſignum in bello notabatur.Cyrus aureum gallũ affixum lanceæ, militi in acie pro vexillo dedit. Fertur Oſiris canem geſtâſſe pro inſigni armorum. Et Porus Indorum rex Herculis ſimulachrum, quod deſeruiſſe,militare flagitium habebatur. Indis autem regibus ſæpius nulla imago aut effigies,ſed tintinnabula & tympanum præcedũt.Ægyptij quoq; animalia quæ colunt, effictis tabellis,pro bellico inſigni habuêre. Germani effigies lucis detractas prçire iubent.Inſubres,ſi quando prçcipua bella ſumpturi erãt,aurea ſigna quæ immobilia vocãt, è templo Mineruæ efferentes, præferunt phalangi. Conſueuiſſe etiam ſingulas turmas, manipulos, & cohortes ac legiones, proprium vexillum & militarè ſignum habere, vulgò proditum eſt:vt cuius eſſet legionis quiſque miles,& ſub quo duce militaret, facilè dignoſceret, ne ſine ſignis, ſine imperio inordinati & incõpoſiti ducerentur, ſed conſpicua omnibus ſigna forent. In quibus nomen Imperatoris,aut conſulis,nonnunquam draconis effícti imago(quare draconarij dicti milites) quod vexillum purpureũ erat, aliáque inſignia perſcripta erant. Nanque Diuus Iulius vexillo quintæ legionis,quòd contra Iubam elephantorũ victrix fuerat, elephantum inſcripſit. Alióq; inſigni legionarij milites,alio prætoriani,diſſimilíque auxiliares vtebãtur. Poſtea vt Imperatorũ imagines per imaginiferos deferrentur in

Auſpicia capta ante prælium.

Locus ſignorum in ipſo conflictu.

Perſarum ſigna.

Athenienſiũ.

Thebanorum.

Ææa inſula.

Cimbrorum.

Eumenis.

Crateri.

Neoptolemi.

Cyri.

Oſiris.

Pori.

Indorum.

Ægyptiorum.

Germanorum.

Inſubrium.

Vexilla diuerſa.

Draconarij milites.

Imperatorum imagines.

tur in acie, pro ſignis vulgò ſeruatum eſt. Nonnunquam labans quadratũ haſtæ appenſum, quod Labarum dixêre, pro vexillo fuit. Signa verò educendi exercitus, & certaminis conſerendi, in Romanis legionibus, concentus tubarum & cornuum: & ſi quando ſilentio educendæ forent, teſſeram fuiſſe accepimus. Eam verò tubã Tyrrhenus Piſæus inuẽnit primus æneã, cùm antea ex cornu bubulo fieret. Tamen buccina in prætoriis caſtris ſemel, in conſularibus verò bis dabatur ſignum: qua tuba pedites, equites verò lituo ad pugnam aduocari ſæpe notatum eſt. Erátque mos militaris, vt quoties mouẽda erant ſigna caſtráve, & ad reliqua belli munia, ſoli cornicines ſignũ darent: excubias verò, ſomníque & vigiliarum tempora, buccina deſignarent. Si autem legiones ducendæ in hoſtes, & acie decèrnendum foret, aut receptui canendũ, & cornua & tubæ eodem concẽtu canerent. Si conciones aduocarẽt, aut ſilentium indicarent, per tibicinem indicabatur. Perſis verò proficiſcendi hora ſignificatur cornu, Ægyptiis ſiſtro. Alexander Macedo, quum tubæ ſonitus tumultuante exercitu non exaudiretur: iuſſit perticam ex qua ſignum eminebat, quæ omnibus conſpicua foret, ſupra tabernaculũ figi: quo viſo quiſque miles paratus in hoſtem iret. Quæ quidem tubæ nõ in ſingulis modò legionibus, ſed cohortibus & turmis, prælij ſignum dare, nec non diei noctíſque horas vigiliáſque diuidere ſolebant. Lacedæmonij & Phryges nõ cornuum tubarúmque ſignis, ſed tibiarũ miti ſono & modulo leni temperari conſueuêre. Lycurgus enim militibus tibiam pro claſſico dedit. Ea enim tibia quæ Phrygia dicitur, à dextra vnum, à ſiniſtra duo foramina habuit: cuius modulos non vnos accepimus: quippe pro modulo ſonorum, ita animos mulcere aut accendere ſolebant. Siquidem Æolius modus ſimplex fuit, Aſius varius, Lydius querulus, Phrygius religioſus, Dorius bellicoſus, Gygius autem hilaris & lætus, Ionicus floridus. Græci autem in rebus ſeriis ſæpe Dorium adhibuerunt. Apud quos fuit in bello modulus ad tibiam Hormius & Orthius, in comeſſationibus Parœnius, Lacedæmoniis Enyaterius, Athenienſibus Cyclius. Hunc Orthium tam rapidè audientium animos accendere ferunt, vt quum illum Alexandro Thimotheus concineret, velut furens & efferatus in rabiem, protinus ad arma exiliuerit. Præter quod Caſtorium melos Laconicum, ad excitandos militum animos multùm valuiſſe fertur. Quinetiã in pro-

Signa alia atque alia per tubam, cornu, aut buccinã.
Teſſera.
Perſæ.
Ægyptij.
Lacedæmonij & Phryges.
Tibia Phrygia.
Æolius Modus.
Aſius.
Lydius.
Phrygius.
Dorius.
Gygius.
Ionicus.
Hormius.
Orthius.
Parœnius.
Enyaterius.
Cyclius.
Caſtorium melos.

ſequendis hoſtibus effusè fugiẽtibus,aut ſi receptui canendum eſſet,diuerſi traduntur moduli, ad militum excitãdos animos aut ſedandos. Qui quidem Lacedæmonij prælium inituri,pluribus concinentib. tibiis acies ineunt,vt his modulis capti,maturè incederent,ferociámq; & immodicos animos cohiberẽt,néve, id quod in concurſu magnorũ præliorum vſu venit,hoſtem cupidè inſequuti,ſęuè & atrociter contra victos inſultarent, ita vt longiùs effuſi, acies confunderent & perturbarent.Romanæ verò tibiæ primò quaternis foraminibus, poſtea tot pertuſis excultæ fuêre, vt haud multùm abeſſent à tuba:quarum diuerſa tradũtur genera.Nam præcentoriæ erãt,& Vaſcæ,quibus in ſacris præcinebant:& puellatoriæ ſono clariore, ac Gingrinæ & Miluinæ, quæ in acutos exeunt ſonos, ſicut à locis Lydiæ,Corinthiæ,& Ægyptiæ,ſonis diuerſis, & nominib. variis.Cretenſes autem cithara, fidibus & tibiis vtuntur in præliis, quibus inſtructas acies accendunt. Parthis cornua, ſæpius ingens tympanum cum ferreis tintinnabulis, pugnæ acuebant animos: quod quidem lance concaua, corio vndique protento,& clauis æneis affixum erat,quod ſimul ac diuerberabant,ignoto & horribili ſonitu tonitrus inſtar intonabat.Lydi autem cum fiſtula & fidicine: Indi cum cymbalorum & tympanorum pulſu in hoſtes ducuut. Id enim erat tubarum loco. Non enim tibias habebant Indi, niſi in regia,quum rex dormitum vadit:ſicut reges Siculi ad citharę & auium cantus dormiebant. Galatis verò barbara tuba horribili ſono bellicum occinit. Contrà apud Buſiritas & Lycopolitas in Ægypto, quibus tubis canere vetabatur, quòd ſonum aſininum redderent. Ipſi enim aſinos exitiali odio proſequuntur,propter Typhonem aſini colorem præferentem.Cimbri protentas vehiculorum pelles tantis pulſabant ictibus,vt ingentem fragorem redderent.Apud Pœnos, & in caſtris Hannibalis rubram veſtem tabernaculo ducis protenſam, plerúnque tubæ ſonitum: Illyriis, linteum protentum, aut rubicundam tunicam ſariſſæ appoſitam:aliis protentam purpuram, indicium certaminis fuiſſe proditum eſt:quo viſo quiſque miles præuideret præcaueretque, & ſe ad pugnam accingeret. Quod in Romanis caſtris obſeruatum legimus, vt rubra veſte tabernaculo ducis protenta,diem prælij præſignarent.Dario ſuper tabernaculum imago Solis cryſtallo incluſa, ſigni loco fulgebat in caſtris. Apud Spartanos in vſu erat, vt quoties fortiter & magnis

Lacedæmonij prałiũ inituri.
Ro. tibiæ quot foraminum.
Tibiarum diuerſa genera.
Cretenſes.
Parthi.
Lydi.
Indi.
Galatæ.
Buſiritæ.
Lycopolitæ.
Cimbri.
Pœni.
Illyrij.
Signa certaminis futuri.
Romani.
Darius.
Spartani.

magnis vtrinque viribus decernendum foret, milites capita comerent, capillum, barbámque depecterent: quo argumento periculum ſe animæ adire, & hoſtiles ſpiritus gerere ſignabant. Erãt enim Spartani milites comati omnes, ſicut Mileſij, Thurij, & Tarentini, ac cæteri quibus Laconica inſtituta placuerunt. Ideo quũ Perſarũ duces, milites Leonidæ comatos, & multo pectine cõptos vidiſſent, ferunt illos deſpectui habuiſſe, velut deſides & ignauos: quũ verò animi vigorem & fortitudinẽ fuiſſent in acie experti, animorum præſtantiam admiratos obſtupuiſſe. In nauali autem prælio vexillo ex prætoria naui in ſublimi elato, pugnæ ſignum militi dabatur. Nonnunquam concuſſu veli aut chlamydis, aduentus demonſtrabatur: excuſſu verò, diſceſſus: ſicut in nocte lumen, & in die fumus, inſidias aduentúſque hoſtium, & occulta conſilia plerúnque indicarunt. Apud Athenienſes puniceo paludamento è naui prætoria contra Lacedæmoniorum claſſem pugnæ ſignum ſæpe datum eſt. Lyſander æreo clypeo è naui elato, irruptionis ſignum dedit. Bruti verò nauis prætoria, quò ab aliis dignoſceretur, O, ſignum habuiſſe fertur, tametſi ſingulæ naues deorum imagines ferrent, ſub quorum eſſent tutela. Namq; aliæ Neptunum, nonnullæ piſtricis, centauri, equi, vel draconis inſignia habuêre. Græcis verò nauibus ex inſularum nominibus plerunque nomina fuêre, quippe Gnidurgis, ex Gnido nauis dicta: Samena, quòd ex Samo rotundæ figuræ. Parona, quòd ex Paro: & Corcyrion, ex Corcyra. Cercuriam autem quaſi caudatã appellarunt, ſicut Afractã Rhodiorum, contra tempeſtates imbellem, Dyerotam Mitylenæorum. Legimus quoq; in Lybia fuiſſe nauigia, quæ hirci & capri tulêre nomina. Barbarúmque nauigium frequens habuiſſe arctis lateribus, quod cameram dixêre, lata aluo in modum tecti oocluſa, pari vtrinque prora, quòd ſine noxa mutari, & volui ex omni latere poſſet. Supparum verò, Alexandrinæ nauis proprium inſigne fuit. Nam ſolis Alexandrinis ſuppara velorum licebat intendere, ſicut corbes onerariis nauibus pro ſigno ſuſpendebantur. Marcus verò Antonius ~~ſucceſſu~~ rerũ inſolens, purpureũ velũ prætoriæ naui apud Actiũ pro inſigni dedit: quo abiecto, victus fugientem vxorem fuit proſequutus. Id quod Alcibiades feciſſe dicitur, vt prætoriam nauim cũ velo purpureo haberet. Alexander quoque quum Indum nauigaret, verſicolori velo totius claſſis inſignia variauit. Fuítque obſeruatum, lumẽ in præ-

Milites comati.

Signa in prælio nauali.

Athenienſes.

Deorum imaginibus naues inſignitæ.

Nauium nomina.

Græcorũ naues ex inſulis nominatæ.

Barbarum nauigium.

Alexandrini.

Lumẽ in prætoria naui.

-toria naui quod cætera claſſis proſequitur, ſpectatiſſimum inſigne nocte fuiſſe. Quare Scipio in Africam tranſmiſſurus, velis in altũ datis, ſingula roſtratæ naui, bina onerariæ, prætoriæ trina luminaria dedit. Et in nauali pugna deponere ſignum aut velum, ad alterius præſcriptũ ſe imperata facere, & mandatis obſequi ſignificari. Abiectis verò armis plauſum facere, aut nauim velatam inſulis occurrere, ſupplicandi genus eſſe, probatũ eſt. Sed quod modò de teſſera dictum fuit, animaduertimus teſſerã ſymbolum fuiſſe bellicum, & ſignum quo ſocij milites dignoſcebantur ab hoſtibus, vt pro quibus, & contra quos arma ſumerent, facilè dignoſcerent. Eam fuiſſe in caſtris Diui Cæſaris Venerem genitricem: in Põpeij Magni Herculem inuictum: in Pompeij iuuenis, Pietatem: in Antonij exercitu Lar deus fuit, in Syllæ autem Appollo. Neronẽ verò optimam matrem militibus teſſeram dediſſe tradũt. Ipſéque Diuus Cæſar quandóque Fœlicitatem, nonnunquã Victoriam militibus teſſeram propoſuit: Brutus in Philippis Appollinem. Çyri autem teſſera fuit, Iupiter belli ſocius & dux. Diuus verò Antoninus, Æquanimitatis: C. Caligula Priapũ & Venerem Caſſio tanquam molli & effœminato, ſignum dedit: adeò Seuerus Septimius, *Laboremus*: Pertinax verò, *Militemus*. Claudius Cæſar Græcanico verſu definiuit teſſeram in hæc verba: *Virum vlciſci decet, quando quiſpiam prior iniuriatur, ſiue moleſtus eſt*. Demetrius Ioué & victoriam militibus edixit teſſeram. Fertur Antiochus cognomẽto Soter, aduerſùs Galatas ducturus, ſignum propoſuiſſe, *Bene valere*. Et Mecœnas quoties in caſtris ducis fungebatur officio, diſcincti teſſeram dediſſe, quam quidem ſiue quem incolumem reuerti, ſiue caſtra metari, aut corpora curare, & prandere milites, ſeu qua vigilia educi legiones conueniret, vel quid aliud ſilẽtio agi oporteret, pro militari ſigno dare ſoliti ſunt. Qua data, ſatis conſtabat, non errore, ſed conſilio & imperio ducis, ea quæ iubebantur, fieri. Fuítq; probatum experimentis, teſſera accepta, milites ordines ſeruare frequentes: ea verò ſublata, aciem diſſipari. Alij teſſeram menſuram fuiſſe, qua frumentum militibus metiebantur, non ineptè arbitrati ſunt. Erat præterea vexillũ cœrulei ruſſiq; coloris, quo educto, ínque arce propoſito, ſatis conſtabat, milites, ſi quid ſubitum ingrueret, in re præcipiti non iuſto delectu, ſed tumultuaria manu arma expedire, & iuſtitio indicto, nomina dare, etiam ſine vacationis priuilegio, ſaga

Teſſera militaris.

Teſſera alia ſignificatio.

ſumi,

ſumi,& inter ſe coniurare,legiones conſcribi, delectum feſtinanter haberi,arma apparari oportere:quæ quidē tumultuaria manus,& ſubitariæ legiones dicebantur:quũ ad ſubitos hoſtium incurſus,in præcipiti celeritate,non ſatis laxamenti iuſto delectui ducibus dabatur. Iſti autem fuēre dies triginta, intra quos expeditioni milites apparari neceſſe erat.Illud autē ſatis cōſtat, concuſſu & crepitu armorũ victoriā ſignificari,exhortationes fieri.Apud Græcos ἴη παιάν: apud Aphros,*iniice,iniice*, ſeditionis ſignũ fuit. Pileúmq; in haſta propoſitũ,ad libertatem proclamari.Manus expedire, atq; altè illas efferre, cōnſenſio militaris erat. Manus verò Imperatori protentare milites, initiũ armorũ:& flagrante ſeditione tumultũ ſuſcitari:ad arma cōclamari,hoſtes adeſſe ſignificari.Defectionis,Athenionē vocare.Is enim Athenio Siculus fuit,qui Drepanetis deficiētibus, quũ capita factionis aſſumeret,interempto domino,& ex ergaſtulis coacta ſeruorũ manu,& comitibus voluntariis, regnũ ſibi aſciuit.Fuiſſe enim factiones partiũ in Sicilia,quemadmodũ in Græcia,ſatis cōſtat. In omni ferè Græcia fuerũt partes Doricæ & Ionicæ:inter Dores erant Lacedæmonij,inter Iones Athenienſes,Athenas quoque in factiones tres diuiſas legimus,in Diachreos, Pedios, & Paralios : aliquando in duas, Thucydidis vnam, Periclis alterā:aut in plebeiorũ, cui Polyarchon:& optimatũ,cui Caſſander prçerat.Nonnunquā in plures,ſcilicet Ephialtis,Myronidis,Thomidæ,Cimonis,& Leocratis.Theſſaliam verò in Egeſaretos,& Petreios. Et in Argo,Ariſtippi & Ariſtæi.Et apud Mileſios, vna Plutis, altera Cheromacha factio fuit : ſicut apud Carthaginenſes Barchina & Hannonis.Alibi ſimultas plebeiorum & paucorum. Quippe Pericles plebem, Cimon optimates fouebat. Gallia verò cùm in factiones duas diuiſa foret, alterius Hedui, alterius Sequani capita fuēre. Lycurgus Spartam in duas factiones diuiſit, quas phylas & obas nuncupauit. Etiam Peloponneſus variis nitebatur factionibus:namque Argiui, Elij, Mantinenſes, aliíque finitimi Lacedæmoniis, diuerſarum factionum fuēre. In Chio autē fuēre factiones duæ:& quũ alterius princeps Onomadeus,victoria cōtra alteram potitus eſſet, alterius factionis viros ab vrbe minimè exigendos curauit, ne inimicorum metu vacuus(quod vſu plerúnque venit)diſſidium cum amicis ſereret.Conſueuiſſe quoque Romanos milites, itáque militari diſciplina traditum ferunt, vt ſtipendij pecuniā, aut aliunde paratam,

Tumultuaria manus,& ſubitaria legiones.

Tempus aparanda expeditionis.

Indicia quadam militaria.

Athenio.

Factiones Sicilia.

Athenien.

Argorum.

Mileſiorum.

Carthaginenſium.

Gallorum.

Spartanorum.

In Peloponneſo.

In Chio.

Romanorum militum mos.

quæ

que vnicuique ſupereſſet, pugnæ tempore apud ſigna in ſarcinulis deponerent, eámque Imperatores iuxta ſigna ſeruari mandarent. Quod ideo conſtitutum ferunt, vt non modò patriæ & Larium, ſed fortunarum ſuarum milites defenſores paratiores, proptereáque fortiores forent. Et licèt dimidia pars ſtipendij apud ſigna ſequeſtrari priùs ſoleret: tamen Domitianus, ne vltra mille nummos deponeretur à ſingulis, edicto prohibuit. Quod ab Aſiaticis Romanos ſumpſiſſe crediderim: quibus fuit in more, vt militiam ſequuti, quæ precioſa haberent & magni cenſus, ſecum in expeditionem ferrent: vt tuendi neceſſitate quæ illis erant chariſſima, plurima & maxima prælia obirent, promptiúſque dimicarent. Perſæ verò non pecuniam & gazas, ſed pellices velut chariſſima pignora, quæ ſtimulis agerent, apud ſigna deponebant, vt pro his quæ erant exoptatiſſimæ, & quas maximè diligerent, velut coniugum & patriæ memores, forti & præſenti animo mortem oppetere non dubitarent. Illud quoque proditum memoriæ eſt, quoties duo ſimul conſules iiſdem creati auſpiciis, contra eoſdem hoſtes ducerent legiones, tam itineris quàm ineundi certaminis ſignum ab antiquiore, & conſulari, aut pluribus honoribus functo, dari conſueuiſſe: quódque ſi quando patricios & ſenatum aduocare conſules vellent, per præconem ſingulis nominatis, aut buccina: plebeios verò tribunus plebis per miniſtros, non ſingulos expreſſis nominibus, ſed vniuerſos cornu aduocabat.

Aſiatici.

Perſæ.

Cùm duo cõſules contra eundem hoſtẽ ducerent legiones.

Quæ fuerint Romanis comitia centuriata, quæ curiata, quæ tributa, & quæ calata. CAP. III.

QVod centuriatis comitiis conſules, tribuni militares, prætores, & reliqui magiſtratus, qui maiora auſpicia habebant, crearentur, nemini dubium fuit. Cùm enim quatuor eſſent comitiorum genera, ædilitia, prætoria, tribunitia & conſularia, quibus poſtea addita cenſoria & quæſtoria: centuriata fuêre, quæ niſi auſpicatò fieri poterant, vocatis centuriis, partibus diſtributis centuriatim aut tributim, deſcriptis ordinibus, claſſibus: ætatibus, auditis autoribus, & re promulgata & cognita. Vocabantur enim centuriæ in Martium campum, quò conuenire faciliùs poſſent, vbi libera erat ſuffragandi poteſtas, ibíque comitiorum die ex cenſu & ætate illorum qui ex qualibet tribu in centurias ſelecti erant & in claſſes (nam populus in centũ turmas diuidebatur) non autem mixtim ex coluuione omnium, per pontem ſuffragia

Centuriata comitia.

Pop. in centum turmas.

ſuffragia ferebant. Quæ tamen comitia, ſi quando populus coire nollet, per patres cliētéſq; patrū fieri poterāt: poſitóq; vexillo in arce, exercitus præſidij causâ imperabatur. Idque propterea cautū, quòd intra vrbem comitia habere, aut legere militem non decebat: quippe armatis legionibus vrbē ingredi fas non erat, ne graſſatoribus obnoxia foret. Candidatorum verò mos fuit, quum comitia fiunt, & in ſuffragium ciues vadunt, in candida veſte ſine toga in campum deſcēdere, cum clientibus gentilibúſque, ſinguláſque tribus prehenſare & circuire: hominéſque etiam tenuiſſimos & ignotos, quorum ſuffragiis nituntur, rogare, atque illos per ſe & communes amicos appellare, obſecrare & obteſtari (quorum nomina memoriter referenda erant: quod ſi qui facere nequirent, adhibito nomenclatore faciebant: tametſi cautum poſtea fuerit, ne candidatis nomenclatores adeſſent) ſuáq; merita & facinora domi foríſque commemorare, demiſſiſque & humilibus verbis ſupplicare, nihil denique fraudis aut lenocinij omittere, prehendere amicos, ambire patronos, domos ſtationéſque circuire, admonere beneficij, pellicere donis iuuenes, & ingentia polliceri, nihil reliqui facere, vt ſibi in conſequendis honoribus ſocij & adiutores ſint, atque in petitione ſuffragentur. In qua re elaborandum erat, vt adoleſcentes nobiles, & ſummo loco natos, ſtudioſos haberent, qui omni ſtudio & comitate rogādi perſuadendíque erant, vt ſe amicos, ſuffragatores, duces atque aſſertores exhiberent, competitoribúſque inuidiam, ſibíque ſtudia hominum, fauorémque conciliarent. Nam multos potentia & multitudine amicorum fultos, poteſtates & imperia peruiciſſe inuenimus. Quum enim populus tam Romuli quàm Tulli legibus comitiorum princeps foret, ita vt quos creare magiſtratus vellet, illi poteſtas eſſet: his artibus delinire mentes, ſingulorúmque animos captare oportebat. Quod licèt eſſet in vſu frequens, nonnulli tamen hoc ſupplicandi genus velut ſordidum & parum libero homine dignum, deuitarunt. Siquidem L. Craſſus nunquam adduci potuit, vt præſente Q. Scæuola, more candidatorum populo ſupplicaret, Phocioni quoque, cùm nunquam ſupplicare populo ſuſtinuiſſet, & ideo comitiis intereſſe nollet, abſenti & inuito honores delati ſunt. Qui etiam candidati, vt plus autoritatis ferrent, vtque iuſta ſuffragatione digni haberentur, cognomenta ſæpe clariſſimarum familiarum deſumpſerunt: eáque propria, & pe-

Candidatorum mos.

Nomenclatores candidatorum.

Romuli & Tulli lege, populus comitiorum princeps.

culiaris

culiaris licentia candidatorum fuit, vt bonum nomen ferrent, & ex optimatibus iudicarentur. Nec minore ſtudio his quos rogabant, agere gratias: nam mirum & efficax ſtudium in agendis gratiis habebatur. Singulos denique prenſare, obuiáſque manus dare, ſalutare, & omnibus arridere debebant. Qui vt conſpicui eſſent, vtque à populo ſpectarentur, nundinarum tempore & mercatu frequenti, quo opifices & agreſtes ad vrbem commeabant (quũ nona quaque die fora cõſtituerentur) in edito colle ſpectãdos ſe prębebant, vt popularem gratiam fauorémque aucuparentur. Idque poſt aliquot ſecula, lapſis iam & defluxis moribus, fieri ſeruatum eſt. Antea enim ſine ambitu ſuffragiorum, aut his lenociniis præſente ſenatu ſummo ſilentio ipſi per ſe candidati in comitiis vitam ſuam belli domíque, decora atque officia in Remp. & quid ſingulis vniuerſiſque præſtitiſſent, tum maiorũ fortiter facta, longa & accurata oratione explicabant: qua cura, qua diligentia, qua animi magnitudine honores geſſiſſent, teſtéſque & laudatores dabant, qui omnes æquiſſimis animis audiebant. Quæ rerum geſtarum cõmemoratio non ficta, longè plus poterat, quàm preces & ambita ſuffragia, quæ poſtea vrbem inuaſêre. Quibus quidem comitiis plerúnque dictator, conſul aut prętor, maioréſq; magiſtratus pręerant. Ante cuius curulẽ ſellã candidati ſuffragia excipiebãt. Scita verò ſuffragiorum nõ genti, qui ex ordine iudicum erãt ſelecti, cuſtodiebant: & ne quid fraudis dolíve admitti poſſet, néve quis teſſerulas in loculum coniiceret, ſolicitè curabant: quippe ſingulis tribubus comitiorum die non ſolùm cuſtodes, ſed rogatores & diſtributores præerant. Deſcribebantur nomina tribuum vel centuriarum, quæ intra cancellos, quibus Ouilia nomen erat, vt quæque vocata fuerat, ex vrna, vt ſors ferebat introducta, ſuffragabatur. Demum tribuum ſortitione facta, in ciſtellam poſita, quam ſitulam dixêre, renunciabant præconis voce, quem quæque tribus candidatum elegiſſet. Fuítque priſci moris, vt Veturia, cuius erat prærogatiua ſuffragiorum, pro ſuo candidato priùs in ſuffragium iret. Nanque ex centuriis militaribus facto iterum delectu tam ex iunioribus quàm veteranis, præſtantiores in proprias ſeligebant centurias: quarum erat prærogatiua ſuffragiorum per vices, quibus Vaturiæ nomen datum. Nonnunquam alia ſeruata eſt ſuffragiorum ratio: ſiquidem Lucius Caſſius Longinus trib. pl. Caio Mario & Flacco COSS. vt populus per

Comitijs centuriatis qui præerant.

Scita ſuffragiorum qui cuſtodiebant.

Ouilia.

Suffragiorum ratio.

Veturia tribus.

Suffragia per puncta.

per tabellas punctis diſtinctas ſuffragia ferret, legem tulit tabellariam, quæ diu ſancta & incorrupta manſit. Ea enim lege, ne qua inuidia oriretur, & quò magis animo libero vota impartirent, cautum fuit, vt non voce, ſed punctis ſuffragarentur. Puncto enim in tabula appoſito, per ſingulas tribus, pro quo candidato ſuffragia conferrent, dignoſci poterat. Quibus tabellis nihil aliquando melius viſum, quum illis ambitus & concionum licentia palàm adempta fuerit. Poſtea animaduertentes, quia autoritas optimatum, & illorum qui honoribus præſtant, plùs voce quàm puncto haud dubiè poterat, poſtpoſitis tabellis, ad aperta ſuffragia, & primum ordinem comitiorum rediêre. Nonnunquam diſcoloribus ceris ſigna ſuffragiorum & ſententiarum notabantur: quod in iudiciis quoque fieri animaduertimus. Perſæpe verò vniuerſus populus effuſo ſtudio & fauore accenſus aliquem inſignem candidatum ob excellentem virtutem militarem cuius ſumma dignitas, maximæque res geſtæ fuêre, cunctis ſuffragiis, conſulem aut prætorem, ædilem aut cenſorem declarauit, & comitiis renunciauit. Quibus in ſuffragium miſſis, conſul qui præſidebat, eum qui ad honores promotus fuerat, primus voce renunciabat: mox præconis voce populo palàm fiebat. In quo proditum memoriæ eſt, Domitianum morte affeciſſe Flauium Sabinum, quòd conſularium comitiorum die, præco illum non conſulem, ſed per errorẽ ad populum Imperatorem declarauit. Qui verò candidatus renunciatus deſignatúſque fuerat, antequàm iniret magiſtratum, ſolenne carmen precationis præfatus, ſicut mos eſt, celebri oratione populo vniuerſo agere gratias, eúmque honorificentiſſimis verbis alloqui, & de ſe bonam ſpem polliceri debebat. Quod Paulius Æmylius, cùm aduerſùs Perſen totis comitiis conſul foret renunciatus, facere recuſauit. Nam palàm profeſſus eſt, nullas ſe gratias populo debiturum: quin ſi meliorem nacti eſſent, liberam ſe eligendi poteſtatem populo daturum dixit. Inde è campo qui deſignatus declaratúſque fuerat, in Capitolium, mox ab vniuerſo populo in domum ſuam deducebatur. Quòd ſi primis ſuffragiis minùs valere poterant, parúmque virium in promouendo candidato fuiſſet: quippe cùm bina denuò de eiſdem candidatis ſæpe comitia fierent, quò faciliùs in comitiis concordia populi firmaretur: plerúnque prolatis comitiis, fracto animo, ſqualore & lachrymis demiſſi & ſupplices candidati, ſingulos

Lex tabellaria.

Alia ratio ſuffragiorum.

Candidatus ad magiſtratum aliquem deſignatus.

Vbi primis ſuffragiis non ſucceſſiſſet candidatis.

ſingulos etiam de plebe homines,atq; humillimum quemque prehenſare, populóque vniuerſo ſupplicare ſolebant: ita vt quod priùs aſſequi non poterant, pietate motus populus traderet. Id enim in comitiis plerúnque eueniebat, vt dies intermiſſus, rumoréſque temerè diſſipati, aut fabula ficta, vel minima offenſiuncula, paruáq; rerum momenta, totam ſæpe rationem comitiorum perturbarent, & magnos motus excitarent. Fiebat enim ſæpe tum miſeratione, tum ſplendore vitæ, nonnunquam gratia aut meritis antea exhibitis, vt magni caſus intercederent, fierétque repentina mutatio: vt qui modò erant repudiati, honeſtiſſima ſuffragatione haberentur digni, præſertim à populo, qui velut mare ſempiterna agitatione mouetur. Nonnunquam in conferendis honoribus populum bis cenſuiſſe, & ſuffragia dediſſe compertũ eſt: centuriatíſque & decuriatis comitiis diuerſa ſuffragia contuliſſe: quod ideo fit, vt cuique libera facultas foret poſtremis comitiis mutare ſuffragium, ſi quem primæ ſuffragationis pœniteret. Fertur tamen C. Cæſar Comitia ita cũ populo partitus, vt pro parte dimidia candidatorũ, quos populus vellet, exceptis conſulatus petitoribus, pro altera dimidia, quos ipſe dediſſet, pronunciaret. Per ſe verò in comitiis conſularibus, quia Imperatores deligebantur, præter populum vniuerſum, etiam militaris ordo & equites frequentiſſimo concilio aduocati intererant: quippe ſuffragatione militari ſummi plerúnque duces delecti ſunt. Scipioni enim Aphricano iuſſus populus inire ſuffragium, omnis militaris ordo, omnéſque centuriæ & tribus ad vnum, imperium in Hiſpaniam detulêre. Quoties diſſimilia ſuffragia diuerſis comitiis darentur, illa præualere certum eſt, quæ iuſtis comitiis fierent. Prærogatiua enim ſuffragiorum, ſemper iuſtorũ comitiorum fuit. Quòd autem dempta toga candidatos in campum prodire obſeruatum eſt, propterea conſtitutum ferunt, ne per occultos ſinus pecuniis abſcõſis, largitione & ambitu ſuffragia mercarentur: aut ſaltem vt cicatrices & vulnera, quæ pro patria próque ciuibus pugnando paſſi ſunt, conſpicua forent. Proditúmque memoriæ eſt, Aphricani ſuperioris filium, cùm præturæ candidatus in campum deſcenderet, candidam quam induerat togam, turpitudinis maculis obſolefactam oſtendiſſe, magnóque dedecore, totius populi ſuffragio repulſam tuliſſe. Quæ quidem centuriata comitia per cornicinem indici, curiata verò per lictorem calári ſolebant. Fuêre

Primis comitiis repudiati, ſecundis ſæpe admiſſi.

Militaris ordo in comitiis conſularibq; aduocatus.

Cùm diuerſa ſuffragia darentur.

Fuêre autem curiata comitia, in quibus non de magiſtratibus conferendis,ſed de exercitu,de legibus,de legatis,déque ducibus deligendis, & legionibus inter conſules partiendis,de prouinciis,de genere belli,déque his quæ ad rem pertinent militarem, & an contra hoſtes arma ſumere expediret,decernebatur: vt ſi rogationem probaret populus, bellum fieret:ſi verò antiquaret,ceſſaretur ab armis:in quibus ſuffragia non ex cenſu & ætate, ſicut in centuriatis:ſed ex generibus omnium ætatum & ordinum promiſcua multitudine ferri aſſuêrant. Cùm enim viritim tribules dabant ſuffragia, & vbi accedebat ſingulorum totiúſque vulgi opinio & conſenſus,ea comitia curiata:cùm verò per ſingulas centurias vnus ferebatur calculus, centuriata dicta ſunt: Ideo in curiatis omnis poteſtas ſuffragiorum, & comitiorum euentus,penès populum ſtetit.Nam ſingulis popularibus, etiam deſpectiſſimo cuíque viritim ſuffragandi próq; ſuo candidato decertandi poteſtas erat.In centuriatis verò cùm non ſinguli cenſerent,ſed per centurias ſuffragia ferrent, in quibus copiæ aliquorum plùs poterant, pro eo quòd ex omni tribu præcipui opibus & dignitate, in centurias ſelecti,ſuffragabantur,diuitum ſuffragationem præualuiſſe certum eſt. Interdum verò curiatis comitiis, tribunos plebis, tribunóſq; militares,& alios magiſtratus,extra ordinem creatos inuenimus: tunc maximè, quum hi magiſtratus primùm inuenti conſtitutíque ſunt. Erat enim conſentaneum in nouis magiſtratibus creandis, non aliquorum, ſed totius populi ſuffragia poſtulari. Quod niſi comitiis curiatis fieri poſſe, nemo dubitauit. Fuit quoque animaduerſum, leges quæ ad populum pertinerent, quandóque centuriatis comitiis latas.Si quidem L.Valerius Publicola comitiis centuriatis legem tulit, ne quis magiſtratus ciuem prouocantem verberaret,necarétve. Præter quæ fuêre Calata comitia, quæ curiata & centuriata continent. Hæc enim ſunt pontificis maximi & ſacerdotum, in quibus non omnes, ſed deſcripti ſelectiq; conuenire & ſuffragia ferre poterant. Nam cùm vniuerſum populum ſacerdotia mandare, vel quenquam ſacris præficere, propter religionem non deceret: Cn. Domitio tribuno pleb. legem ferente cautum eſt, vt minor pars populi ſelectíque vocarentur, & ab ea parte, qui dignus collegio foret, in ſacerdotium aſſumptus cooptaretur. Ideo non plures quàm decem & ſeptem tribus,in pontificis aut ſacerdotum comitiis

Curiata comitia.

Centuriata diuitum ſuffragia.

Calata.

vnquam interfuiſſe compertum eſt. Quæ non comitia, ſed populi concilium dicebatur: quippe qui non populum vniuerſum, ſed tantùm partem concilio aduocarent. Cúmque ſacerdotium maximæ eſſet autoritatis, propter religionem decuit ſacerdotes comitia habere propria, in quibus ad ſacerdotium aſſumerentur. His quoque comitiis calatis, quæ arbitris pontificibus fiunt, arrogationes illorum, qui cùm ſui iuris ſint, in alterius tranſeunt poteſtatem, fieri compertum eſt. Hæc enim comitia illa ſunt calata, quę pro collegio pontificum aut regis ſacrorum augurúmve aut Flaminis in augurandorum cauſa fiunt: ſiquidem vt hi crearentur, & in collegium admitterentur, ſacriſve præficerentur & inaugurarentur, calatis comitiis decernebatur. Calatis quoque comitiis, & ſacrorum deteſtationem, & teſtamenta fieri animaduerſum eſt. Tria enim veteribus fuêre teſtamentorum genera: vnum quod calatis comitiis fiebat, alterum quod pers æs & libram, libripende adhibito, & emptore familiæ. Hanc iuris ſolennitatem Cicero in Topicis *nexum*, appellare videtur, cuius meminit Iuſtinianus, in *l. vnic. C. de vſuc. transfer.* Tertium, quod procinctum vocabatur, cùm milites ituri in prælium, nulla legum ſolennitate, tribus aut quatuor adhibitis, raptim apud cõmilitones teſtabantur: qui mos talis erat, vt milites, cùm decernere parant, antequàm togam circumcingerēt, aut clypeos arriperent, tribus aut quatuor audientibus hæredem ſibi nuncuparent, ſiquid in acie ſecus eueniret. Poſtremò fuêre comitia tributa, quæ tunc fieri cognitum eſt, quum non ex generibus hominum, neq; ex cenſu & ætate, ſed per regiones vrbis tributim vicatímq; ſuffragabantur: in quibus intereſſe tribus & ſuffragari per regiones & compita aſſuêrant. Poſt aliquot verò ſecula Publius Scipio Aphricanus & L. Mummius cenſores ſuffragia mutâſſe feruntur, vt regionatim ſuffragarentur, pro generibus hominum cauſíſq; & quæſtibus, tribus deſcribendo. Quibus comitiis, vt tribuni plebis minoréſq; magiſtratus fierent, à Volerone primùm, deinde à Lectorio tribuno plebis rogatione promulgata, cauebatur, ne patricij quos vellent, tribunos per clientum ſuffragia crearent, non populus. Quibus etiam tributis comitiis tribuni militares ſæpe creati fuêre, qui comitiati dicti: in quibus ſi deeſſent ſenatorij ordinis candidati, Auguſtus Octauius illos ex equeſtri ordine ſuffecit, ita vt finito honore, in vtro vellent ordine permanerent. Et licèt centuriata comi

Concilium populi.

Sacerdotum comitia propria.

L. ... de teſtam. ordi- ... prin. Teſtamentorum tria genera.

Tributa comitia.

Comitiati tribuni.

ta comitia decreto ſenatus & auſpicatò, ac ſacrificio perfecto & litato fieri minimè ſolerent: tamen tributa comitia, quia minimorum magiſtratuum ſunt,nec ſenatuſconſulto, nec auguratò, nullíſque præcedentibus ſacrificiis facta, & eâdem die abſoluta,rata erant. Tametſi lege Ælia & Fuſia, ne quis per eos dies quibus cum populo agitur, niſi de cœlo priùs ſeruâſſet,agere liceret,cautum fuerit.Erátque mos auſpicandorum comitiorum, vt cum præfatione deorum dearúmq; bonis fauſtíſq; ominibus, ac diis bene iuuãtibus, concilia inirent. Apud Argiuos verò indictis comitiis,cùm prætor in præfationis carmine, Iouem, Apollinem, atque Herculem præfari ſoleret, vt ſucceſſus darent proſperos: poſteà Philippi nomen adiecerunt prçfationi,aſſentationis genus. Illud tamen non præterierim, neque comitialibus diebus,more maiorum, ſenatum haberi:neq; nundinarum tempore comitia fieri licere, ne à legibus accipiendis, quæ trinundino dabantur,plebem auocari contingeret,néve interpellarentur nundinatores,vtq; ruſticis qui in vrbem veniunt,cõponendi lites,& tranſigendi facultas foret.Quódque die imbribus aut turbine procelloſo, aut ſi fœda tempeſtas cum grãdine,vel ſi tonitrua aut venti fierent,vel ſi in frequenti multitudine quiſpiam morbo concideret comitiorum die,& niſi ſeruatum de cœlo eſſet priùs,quoad centuriata comitia,cum populo agi non licebat: habitáque in his & promota, tanquam fœda tempeſtate facta, dirimi oportebat, augurum reſponſo, qui quid vitij interceſſiſſet, renunciabant,ídque lege Ælia & Fuſia. In quo id fuit memoriæ proditum,cùm Appius Pulcher ad populum cauſam diceret, quòd nauali prælio victus, per contemptum religionis claſſem amiſiſſet,omnéſq; tribus in eius noxam ſuffragia ferrent,beneficio tempeſtatis adiutum,pœnam effugiſſe:nam ſubito imbri & turbine coorto, ſublatis comitiis iudicium euaſit. Ante verò comitia habita,quid vitij interceſſiſſet, renunciare auguri non licebat, quia diuinare videbatur. Quódque cum fœminis comitiorum nulla fuit cõmunio: ideo mulieres nec comitiis intereſſe,nec ſuffragia ferre,neq; foro aut concionibus immiſceri, & propterea nec arrogari poterant:quod erat apud Athenienſes conſtitutum, vt nulla fœminarum conciliis publicis aduocetur,vel ferre ſuffragium,aut concionibus virorum intereſſe valeat:fuítque moris apud eos, quò frequentiùs comitiis aſſueſcerent, vt ſinguli ſuffragatores nummos acciperent:

Mos auſpicandorum comitiorum.

Senatum & comitia quãdo haberi non licebat.

Fœminæ comitijs non intererant.

Athenienſes.

Nummi in ſuffragatores diſtributi.

quod à Calliſtrate primùm inuentũ ferunt. Nam cùm propter aſſiduas bellorum expeditiones, Athenienſes à rebus vrbanis diſtracti, vix foro aſſueſcerẽt, & per infrequentiam comitia cogi nequirent: quippe cùm ex omni populo in quouis arduo negocio, vltra quinque millia non conuenirent, vt poſthabitis negociis ad Rempub. accederent, & de publicis cõſultarent, aliquo inuitamẽto cohortandi fuère.

Qui comitijs excludebantur. Neque ab his quorum imminutum imperium fuit, apud Romanos comitia haberi, tanquam infauſti prodigij & infandi ominis foret: neque illorum qui rei agerentur, nomina ad petendos honores admitti, niſi crimine inducto & abſoluto: neque abſentium rationem habendam, licèt nonnulli legibus ſoluti, contra comitiorum morem abſentes ſuffragia pertulerint.

Abſentium nulla ratio. Quod à Locris Amphiſſæis, qui haud procul Delphis incolunt, factum meminimus: apud quos nullius abſentis habetur ratio, ſed cùm concio aduocatur, non ſolùm pylagoræ & ſacratores, ſed omnis multitudo illorum qui ſacra faciunt, conueniunt, & ſuffragia ferunt.

Comitia illegitima. Quotiéſque non iuſtus comitiorum rogator fuiſſet, comitia inde habita, minùs legitima cenſeri: & licèt eum qui comitia haberet, aut illis præeſſet, ad honores aſſumi non deceret: plerúnq; tamen qui comitiis præfuère, licèt peſſimo exemplo, aliorum miniſterio & opera illos aſſequi meruère. Eſtque memoriæ datum, ſexagenariis maiores, & homines grandæuæ ætatis, quòd ciuilibus vacarent muneribus, ad comitia ſuffragij causâ deſcendere cogi nequire: quare deiecti de ponte, & depontani ſenes dicti ſunt.

Senes depontani. Nanq; iuuenes olim ſenes de ponte deturbaſſe dicũtur, quum illis non idem maneret vigor, & animi ſenſus eſſet obtuſus.

Comitia quorum auctoritate indicebantur. Quódq; comitia magiſtratuum nõ ſolùm per dictatorem, cõſulem & prætorem, ſed per interregem, ædilem, quæſtorem, tribunum plebis, præfectum vrbis, tribunúmque ſcelerum, aut põtificem maximum, de ſenatus ſententia plebíſq; ſcito, nõnunquam per populum indici compertum eſt: ipſe tamen prætor conſularibus comitiis autor eſſe non poteſt, quòd maius verſaretur imperium in conſulibus creandis, quàm vt per prætorem explicaretur. Cúmque Cæſarum temporibus, arbitrio principis, nonnunquam tribuum ſuffragio comitia fierent, Tiberius Cæſar inter cætera conſtituta, è campo ad patres illa transferri voluit: quorum conſilio & ſuffragio etiam ſine populo candidati ad honores & imperia prouecti fuère. Ex duobus tamen conſulibus, ei

qui

qui minor natu foret, comitiorũ habendorum munus dari conſueuit. Sine autem conſulis, prætoris vel tribuni, aut alterius magiſtratus decreto, populo & plebi conuenire, aut clandeſtinos cœtus, coitiones vel conciliabula habere (ne quis malo exemplo populum ſeuocaret, vel ſecretas conſultationes faceret) non licebat. *Clandeſtinæ coitiones vetitæ.*

Quando primùm ædilitas cœperit, & quot fuerint ædiles, & qui curules, & qui plebeij. CAP. IIII.

QVo tempore exactis regibus, & conſulibus creatis, plebs contentione maxima cum patribus certauit, & tandem vt alter ex conſulibus plebeius foret, obtinuit: pro eo patres cõmunicato plebi conſulatu, ædilitatem ſimul & præturam vendicârunt. Igitur curuli ædilitate creata, illam Cneo Quintio Capitolino, & P. Cornelio Scipioni ex patribus dederunt: poſtea alternis annis, modò ex plebe, nunc ex patribus ædiles creari cœpti, munúſq; promiſcuum fuit: donec curulis ædilitas ad libertini generis homines delata eſt: tunc cùm Cneus Flauius Appij ſcriba, libertino patre natus, cum Quinto Anitio Prænestino, haud multò antè hoſte populi Romani, ædilis curulis Ius Ciuile in penetralibus pontificum diuulgauit, diéſque faſtos in albo propoſuit, ac ædem Concordiæ cum non mediocri inuidia nobilium dedicauit. Demum diſſidente plebe à patribus, vt duo eſſent plebis ædiles, ſicut duo patricij antea fuerant, plebi eſt à patribus conceſſum. Lapſis inde temporibus, cùm Iulius Cæſar rerum potiretur, tunc primùm ſex ædiles creati; duo patricij, qui Cereales dicti, qui curam gererent annonæ forenſis, copiæq; cibariorum: reliqui ex plebe: quorum præcipuum munus erat, vrbis, ædium ſacrarum priuatarúmque curam agere: ad eóſque abſentibus vel impeditis conſulibus, ſumma rerum & maieſtas conſularis imperij ſæpe delata eſt. Hi præcipuè curabant, vt ædificia publica priuatáque fierent, vtque templa, theatra, ſtadia, fora, porticus, curiæ, & baſilicæ, atque mœnia, magnificis operibus reficerentur & ornarentur: quod lege veteri ſancitum erat, in hæc verba: *Suntoq; ædiles curatores vrbis, annonæ, ludorúmque ſolennium, olliſque ad honoris amplioris gradum priùs acceſſus eſto*, & infrà. Quibus ſacrarum rerum procuratio & totius vrbis tutela ſæpe commiſſa eſt. Ad quos etiam ſenatuſconſulta & ſcita plebis, vt in æde ſacra conderentur, deferebantur. Præparando conuehendóque frumento &

Alter ex conſulibus plebeius.

Ædiles alternis annis modò ex plebe, modò ex patribus.

Duo plebis ædiles.

Sex ædiles Cereales.

Lex de ædilibus plebeijs.

oleo, ne vrbs penuria annonæ,néve caritate laboraret, vtque commeatus,quæque bello vſui forent ; in caſtra deferrentur,ædilium muneris erat.Ideo Manius Martius & Trebius ædiles plebis, quod in ſumma caritate frumentum populo in modios aſſibus dedêre, commeatúſque inuexêre, ſtatuas in Capitolio & palatio cum titulis honorum meruêre. Et M.Seruilius T. filius ædilis curulis,quòd olei denas libras ſingulis aſſibus præſtitit,celebri memoria dignus fuit. Etiam in eos qui plus quàm lege definitum erat, agri poſſiderent,diem dicere,matronas probri accuſare,fœneratores coërcere, popinas & ganeata obſonia inhibere, in facta dictáque inciuilia atque improba animaduertere,atque in exilium agere,ædilitiæ poteſtatis erat.Nero tamen dum munere ædilitio fungitur,ne quid cocti in popinis væniret, præter legumina & olera, interdixiſſe fertur. Quinetiam nimiam ædilium poteſtatem cohibuit:ſtatuítque quantum curules, quantum plebeij pignoris caperent, quantúmque pœnæ irrogarent. Circa religionem, ne qui niſi Romani dij patrio more colerentur, néve à vetuſtis cæremoniis decederent, ædilibus præcipua cura fuit:quorum edictis cautum eſt,vt Iudæorum Ægyptiorúmque ſacra,ritus & cæremoniæ ex vrbe pellerentur & exigerentur. Senatuſconſulta excipere, ſuper emendis vendendíſque ſeruis aut iumentis, ſi ex fide bona vænirent,déque illorum vitio & morbo cognitionem animaduerſionémque habere, thermarum curam agere,illáſque ne eſſent immundæ, néve nimis æſtuarent,curare,ædilitiæ cognitionis erat.De menſuris quoque & verrendis viis, déque alea cognoſcere, deſupérque edicta proponere, quæ ædilitia edicta ſunt, mulctámque non parenti irrogare, aut nota turpitudinis afficere poterant. Horum exemplo Ephori Lacedæmoniis fuêre, & in Theſſalia ædiles, quibus virgas lixæ præferebant, quorum munus erat annonam & forum cupedinis curare. Apud Græcos & Ætolos Agoranomi, quorum edictis vendentium & ementium rabies coërcebatur:qui hoc etiam ſibi arrogarunt, de venditarum emptarúmque rerum vſu & commercio,déque cõuentionibus & pactis cognoſcere. In tantúmque honoris culmen ędilitas prouecta fuit, vt vrbe peſte laborante, maieſtatem conſularis imperij ad ædiles decidiſſe, Titus Liuius autor ſit, ac iam bonis temporibus ab optimis quibuſque ſplendor ædilitatis quæſitus fuerit. Nam & duo Craſſi, & Quintus Mutius, & Publius Lentulus, &

Nero ædilis.
Ædilium poteſtas nimia cohibita.
Ædilitium edictum in Iudæorum & Ægyptiorum ſacra.
Exempla ædilitiorum edictorum vide in 21. lib. Pandect. de ædilit. edict.
Ephori apud Lacedæmonios.
Agoranomi.
Honos ædilitij muneris.

Scaurus,ſummis honoribus functi,ædilitatem magnificentiſſimè geſſêre, illámq; magni muneris loco exequuti fuêre.Paulus quoque Æmylius quum duodecim magnis competitorib. in petitione ædilitatis prælatus fuerit, pro ſummo honore duxit.Sunt tamen exempla illorum, qui repulſam in petitione ædilitatis perpeſſi,mox conſulatus,præturas,& ſummos honores meruêre,inter quos C.Marius, qui in duabus ædilitatis petitionibus,curulis ſcilicet & plebeię, vna die bis repulſam tulit, ſepties deinde conſul fieri meruit. Scipio verò Æmylianus, cùm candidatus ædilitatis in campum deſcenderet, ab vniuerſo populo fructum vberrimum cœpit:nam pro ædili, omnium ſuffragatione conſul factus eſt. L. Lucullus cùm ante adultam fratris ætatem, magiſtratus petere nollet, tantum gratia & fauore valuit, vt abſens vnà cum fratre ædilis relatus fuerit. Veſpaſianus verò candidatus ædilitatis, quinquies repulſam paſſus, demum ad imperium fuit euectus. Et quanuis ædilitas per ſe proprium munus foret, ſæpe tamen magiſtros equitum & trib. pl.ſimul cum magiſterio & tribunatu ædilitatem geſſiſſe cõperimus. Cn. Flauium Appij Cœci ſcribam,cum tribunatu plebis ædilitatem,& T. Sempronium, magiſterium equitum vnà cum ædilitate habuiſſe conſtat, tametſi duos magiſtratus, præſertim curules ſimul gerere, antea interdictum fuerit. Munera etiam magnificentiſſima & ludos apparatiſſimos,ad conciliandum populi fauorem, per ædiles plebis aut curules,nunc Romanos,nunc plebeios, nonnunquam ſcenicos, publica vel priuata impenſa, aut ex mulctatitia pecunia curari & inſtaurari, plerúnque adnotauimus: in quibus venationes belluarum, quæque mira ſpectatu & inſolita ſunt, nonnunquam gladiatorum paria qui digladiarentur, ſpectaculis exhibuêre: quæ munera cùm magnificentiſſimè per ædiles edita fuiſſent, gradus ad ampliſſimos honores magiſtratúſque fecêre. Illud memoriæ datum eſt, eos qui ſcriptum fecerent, ad ædilitatem admitti nequiſſe. Propterea Flauius ſcriba, quia ſcriptum fecerat, niſi iuraſſet ſe ſcriptum non facturum, ad ædilitatem admiſſus non fuiſſet. Quódque ædiles, ſicut tribuni plebis, ſacroſancti aliquando habiti ſunt: quod licèt veteri conſtet exemplo, léxque à Valerio conſule poſt decemuiros lata, tam tribunos quàm ædiles, iudices, atque decemuiros inuiolatos ſanxiſſet:tamen quia ædiles curules neque prehenſionem, nec vocationem

Ædi[illegible] repulſ[illegible] ad alios [illegible] magiſtr[illegible] ſtatim [illegible]

Ædilita[illegible] munus [illegible] alio m[illegible] coniu[illegible]

Ludi per æ[illegible] les ed.[illegible]

Scri[illegible] ad [illegible] admi[illegible] Æ[illegible] ſan[illegible]

habere,nec lictore vti, eóſque à priuato ad maius tribunal prehendi ducíque à magiſtratibus nouimus, propterea ædilem non eſſe ſacroſanctum opinati ſunt: quod Domitianus Cæſar facto declarauit,qui tribuno pleb. autor fuit ædilem repetundarum accuſandi,iudicéſq; in eum à ſenatu petendi. Qui quidem ædiles non Romæ tantùm, ſed in oppidis & vicis ignobilibus ſæpe fuêre magiſtratus, qui de menſuris & rebus minimis iura dabant. Hoc quoque notatum eſt, poſſe ædiles exhauſto atque inopi ærario nouum vectigal conſtituere,quo Reipub. oneribus conſulatur.Quódque ſicut tribunos plebis ad tribunatum, ita ædiles ſiue curules ſeu plebeios, qui patrem haberent ſuperſtitem, ad ædilitatem minimè admitti poſſe, exemplis maximè probatum eſt.

Vectigalia per ædiles conſtituta.

Iudicium ignaui iudicis ſuper controuerſo iure perperam indicantis, hàuſtum aquæ per fundum alienum non deberi.

CAP. V.

SVper controuerſo iure in foro Romano, me præſente apud ignauum iudicem qui pręſidebat,dum quotidiana patrocinia præſtarem, aſpera & vehemens quæſtio agitari cœpta eſt. Petebatur enim à teſtatoris filio, cui hauſtus aquæ in fundo quem alteri legauerat, teſtamento exceptus fuerat,íſq; fons immodicis caloribus poſtea exaruerat, deinde tribus pòſt annis denuò emerſerat, ex teſtatoris voluntate ſe ad illius hauſtum per fundum legatum admitti. Cui contrà ſtabat fundi dominus,& deſita aqua,ſeruitutem ſe nullam debere aiebat. Quippe cùm aqua, cuius hauſtus teſtamento exceptus fuerat, fonte arefacto, eſſe deſierit, ceſſare etiam ſeruitutem,quæ propterea debebatur, dicendum erat:& vbi hauſtus aquæ ex nouo fonte illi forſan deberetur, ius tamen eundi per fundum ſuum, ſe inuito, illi non eſſe:pluráque in hanc ſententiam adduxerat, quibus non diſſimulanter quæſtioni reſpondere videbatur. Contrà verò teſtatoris filius, relicta à patre ſeruitute, & hauſtu aquæ ſibi legato,etiam aditum ad aquam,qui nullibi niſi per fundum patere poterat, relictum dicebat:cùm nullus aquæ vſus foret, niſi haurire liceret, neque poſſe hauriri, niſi per fundum aditus eſſet.Quòd ſi fieret ſecus,profectò cùm ſibi aliunde haurire non daretur, ipſe legato præter teſtatoris voluntatem fruſtratus foret: quod eſt pudendum dicere.

Rurſus tametſi aqua deſita fuiſſet, ſeu æſtu vehementi, ſeu quouis modo areſacta, ea poſtea renata, ius priſtinum ſibi deberi aſſerebat: nam quandiu è fonte manaret, ius hauriendi ſibi integrum eſſe dicendum erat. Cúmque immodicis iurgiis deſuper obſtreperent, & turpibus vocibus inuicem conflictarentur, iudex qui aſſidebat ſeuerus & vehemens, amborum audito poſtulatu, pauca interfatus, quæſiuit an aqua ex fonte areſacto penitus fluere deſiiſſet, & quum triennio aquam ex fonte manare deſiiſſe (quippe quũ tenuis, non perennis foret) illámque denuò ſcaturiſſe, tabulis & teſtibus planum feciſſent, déque hoc nulla controuerſia foret: hoc aſſeuerato, parumper ſubdubitare viſus, paulò pòſt eò inclinauit ſententia, vt eundi per fundum alienum, & aquam deſitam rurſus hauriendi, teſtatoris filio ius non eſſe, ſibi liquere iniquiſſimo decreto pronunciaret. Qua iniuria decreti cùm vehementer ille offenſus reclamaſſet, & propterea me adiuiſſet, peterétq; vt ſibi in cauſa adeſſem, vtque ſuas partes propugnationémque mea cura patrocinióque ſuſciperem: quæſiui ego à iudice, vt bona cũ venia diceret mihi, quo iure, qua lege aut exemplo, iſti cui ſeruitus teſtamento relicta fuerat, ius non eſſe hauriendi ex fonte renato declarâſſet. Siquidem ſi hauſtus aquæ teſtamento legatus erat, iter quoque ad hauſtum ex æquo & bono relictum videri debet, cùm niſi haurire liceret, nihil præſtaret commodi legatum, nihil opis, idque tam Paulũ & Marcellum, quàm Neratium & Vlpianum de ſeruitutibus ſentire aſſeueraui. Quinetiam de ſumptibus funerũ idem Vlpianus cenſuit: *Si in fundo à me vendito ſepulchrum mihi excepero, iter quoque ad ſepulchrum exceptum videri, cùm ſubſequens antecedens ſupponat.* Neque repugnat, quòd areſcente fonte, deſita ſeruitus videbatur, quia ſatis habet rationis explicatæ, quòd mox fonte renato ius idem mihi deberi quiuis poteſt intelligere, idque Iabolenum & Paulum de ſeruitutibus etiam cenſuiſſe. Quinetiam Actilicinus conſultiſſimus vir ſuper hac controuerſia Cæſarem Statilio Seuero in hanc ſententiam reſcripſiſſe dicit, idque cùm lege & iure affirmare contenderem, peterémque vt more inſtitutóque maiorum, ſiquid iudicando deliquiſſet, caueret ne magno ſaltem afficeretur incommodo, is qui in meã fidem clientelámq; venerat: Iudex ad me conuerſus, grauiter credo ferens ſe frequenti auditorio interpellatum, ſtomachabundus & vultu ferè minaci, Semel, inquit, deſita aqua, poſtquam

l. item. §. 1. ff. de ſer. ruſt. præ. l. ſi venditor. ff. de relig. & ſump. fun. l. & Actilicinus. ff. de ſeruit. ruſt. præd.

fons exaruit, ius illam hauriendi pariter deſitum videri. Quippe cùm aqua nulla ſit, quæ debeatur, ſeruitutem extinctam ampliùs nō reuocari reſpondit: Cúmque ego contradicerem, horum autoritatibus nixus, pluráque in meam ſententiã adducerem, præſertim cùm nemo tam indoctus, ignarúſque rerum foret, vel qui primis (vt aiunt) labris Iura deguſtârit, qui reſtituta re in ſtatum priorem, idem ius quod antea fuerat re integra, incolume eſſe negaret: ipſe autem egregius nebulo cùm in eandem ſententiam iret illámque nullo arguméto, nec iudiciali deceptatione, vt modeſti iudices ſolent, dilueret vel firmaret, ſi quid probãdum au refellendum eſſet, ſed propè ad extremam inſaniam vecors excandeſceret: ego qui probè noram ſpiritum eius, ne inſectatione & conuiciis agerem, dicendi pauſam feci, ſatiúſque duxi clienti ſalutari conſilio prodeſſe, quàm rationibus non proficientibus cum homine illiberali & clamoſo nequicquã diſceptare: clientique vt ad maius tribunal prouocaret, perſuaſi: profuitque prouocâſſe. Nanque haud multò pòſt, diſcuſſo negocio lege & Iure, inducto iudicis decreto, probabili & recto iudicio pro teſtatoris filio lis data eſt. Verba verò Cæſaris ad Statilium Seuerum ex eius epiſtola hæc fuêre: *Succurrendum his putaui: itaque quod ius habuerunt tunc, cùm primùm ea aqua peruenire ad eos non potuit, id eis reſtitui placet.*

Quanta ſeueritate à Romanis contra licentiam magiſtratuum, & quoties occurſum ſit.

CAP. VI.

QVanta diſciplina cauerint Romani, ne qui magiſtratus gererent, nimia licentia abuterentur, illud documento eſt, quòd pluribus legibus, plebiſcitis & ſenatuſconſultis præſcripti fines magiſtratuum, & poteſtas coarctata fuit, præcipuè cauendo, ne imperioſa illorum licentia extra gyrum rationis excederet. P. Valerius, is qui cum L. Bruto poſt reges exactos conſul factus eſt, ad terrorem increſcentis audaciæ legem promulgauit, qua cauebatur, vt à quocúnq; magiſtratu ad populum prouocandi, cuiuis poteſtas foret: ſcilicet exiſtimans maioris imperij aduocatione, nimiam magiſtratuum licentiam coarctari. Tametſi regum temporibus, prouocationem à regibus fuiſſe ad populum, idq; pontificalibus libris caueri, multi contendant: quam legẽ à Muræna cõſule, quo tempore Sora & Alba coloniæ

P. Valerij lex.

dedu

deductæ ſunt, iterum latã comperio. Poſtea exacto decemuirorum imperio pop.Ro.vt licentię temeritatíque obuiam iret,præter auxilium tribunitium,nouam ſanciendo legem, conſtituit, nę quis vllum magiſtratum ſublata interceſſione crearet:qui creaſſet,eum ius fáſq; eſſe occidi.Quod mox Duillius conſul alia conſtitutione innouauit, vt qui magiſtratum ſublata prouocatione creâſſet, tergo & capite lueret. Lapſis inde temporibus cùm opes plurimorum præualerent,humilioréſque à ditioribus aſſiduè premerentur,híſque ſuperbè auaréque imperitarent,iterum Valeria lex tanquam vnicũ præſidium libertatis,ante primum Punicũ bellum lata fuit: qua inter cætera eum qui prouocaſſet à quouis magiſtratu,virgis cædi, & ſecuri percuti vetuit:pœnam tamen ſi ſecus feciſſet,non adiecit, niſi improbè factum videri.Cúmque adhuc non ſatis innocentiæ conſultum foret, & plebis libertas opprimeretur magis, ſæpiúſque hoc malũ increbeſceret,inita tandem ratio eſt,qua ſalubriter tenuioribus conſultum foret.Siquidem M.Valerius conſul legẽ de prouocatione ad populum , ab eadem familia ſępius latam, tanquam patronam & vindicem libertatis , tertiò promulgauit , grauiſſimíſque pœnis affecit eum , qui ſpreto more patrio,ad maius tribunal prouocare inhiberet,in tantum,vt etiã de vi & maieſtate damnatis, ius prouocandi ad populũ dederit.Tametſi poſt decurſa ſecula, Caligula, ne lõgo circuitu ducerẽtur lites,nimias prouocationes inhibuerit. Sed quamuis tot legibus aduocatio maioris poteſtatis , quæ ab iniuria tenuiores vẽdicaret,permiſſa foret: nondum tamen ſatis petulantiæ & effrẹnatæ licentiæ prouiſum erat,niſi caueretur,ne ſępius eadem imperia gerendo,nimis aliquorum potentia inſoleſceret.Ideo Q.Martius cenſor legem tulit ad populum, ne quis eundem honorem bis ambiret. Et deinde F.Maximus aliam recitari iuſſit, quod etiam plebiſcito cauebatur , ne intra annos decem eandem poteſtatem gerere liceret.L.deinde Sylla,aliquem priùs prætorem,quàm quęſtorem fieri,aut conſulem,quàm prætorẽ, edita lege vetuit: eũdémque niſi decurſo decennij ſpatio, bis vni magiſtratui præeſſe, graui pœna interdixit:arbitratus frequentes honorum viciſſitudines, nimiæ poteſtatis eſſe, & potentiæ non ferendæ. Quod haud multò pòſt noua conſtitutione innouatum fuit:cautúmque,ne cui intra vigeſimum, annum, muneris publici adminiſtratio daretur. Et cùm licentia præſidum in edendis ſpectaculis , multo prouincialibus damno

Duillij conſtitutio.

Valeria lex

M. Valerij lex de prouocatione ad populũ.

Prouocationes inhibitæ.

Q.Martij lex.

Fab.Max. lex.

L.Syllæ lex.

Ætas muneris publici obeundi.

damno & incommodo foret, quotidiéque nouis collationibus exhaurirentur: Nero vetuit, ne gladiatorum munus, aut ferarum ſpectaculum præſides in prouinciis ederent. Quo etiam tempore ſtatutum eſt, vt qui perperam ad principem vel ſenatũ prouocâſſet, pecuniam pœnæ nomine in ærarium ferre, & mulctã exoluere cogeretur. Pluráq; extant plebiſcita, quibus ne duos magiſtratus, præſertim curules, vno anno habere, néve plebeiũ magiſtratũ patricio gerere liceret, cauebatur. Quinetiam pro magiſtratu aliquid gerere inhibitũ erat, niſi priùs ſacramento adactus fuiſſet: quod ideo cautũ ferunt, ne ſpe & cupiditate improba, imperia & honores aſſumerent. Iurabant enim apud conſulem vel ſenatum ſolenne iuſiurandum per deos: poſtea vt in acta principum iurarent, Cæſarũ temporibus ſeruatũ eſt. Neq; enim plus quinque dies, niſi qui iurâſſet in legem, imperium gerere licebat. Siqui tamen in magiſtratu auarè, ſuperbè & inſolenter ſe geſſiſſent, ipſos ante tempus finiti honoris imperio deſiſtere, & de gradu deiici iubebant. Primúſq;, cui abrogatum imperiũ fuerit, Tarquinius Superbus proditus eſt, qui propter inſolentiam regno pulſus fuit. Poſtea exactis regibus, Sergiũ & Virginũ tribunos conſulares, quòd malè ad Veios pugnaſſent, & Cn. Manlium, & Seruilium Cepionẽ proconſules, quòd ipſorum temeritate clades ingens accepta fuiſſet, & à Cimbris cæſi, & caſtris exuti eſſent: alióſq; ignauiæ inſimulatos, abrogato imperio, ante tempus finiti honoris, ſenatus magiſtratu abire & inſignia imperij dimittere coëgit. Quod & C. Gracchus alio plebiſcito confirmauit cauens, vt ſi cui ante tempus propter indignitatem imperium eſſet abrogatum, is alterius adeundi honoris facultatem non haberet: néve maxima imperia diuturna eſſent, quod vnum officere libertati cognitum eſt. Magiſtratus & honores geri vltra annum annaria lege prohibetur. Iulius verò Cæſar lege ſanxit, ne prætoriæ prouinciæ vltra annũ, néve conſulares plus biennio obtinerentur. Tiberius collatos ſemel honores non facilè ademit, cùm ſaturos & opulentos præſides minùs noxios prouincialibus duceret. Néve finito magiſtratu, is qui prouinciæ præfuiſſet, impunè inſultaſſe gauderet, triginta diebus lege Cornelia ſucceſſorem expectare & ex prouincia reuerſus, rationem adminiſtrati muneris lege Iulia reddere cogebatur. Ideo plures conſules prætoréſque functos honoribus, quòd mente improba, auarè & crudeliter in prouincia ſe geſſiſſent, damnatos & ærarios

Neronis ſtatutum.

Mulcta iniqua prouocationis.

Plebiſcita diuerſa.

Magiſtratu & imperio deiecti.

C. Gracchi plebiſcitum.

Annaria lex.

Ratio adminiſtrati muneris.

rios factos inuenimus. Apud Græcos verò lege cauebatur, vt qui geſti muneris rationem non redderet, alogij tenere-tur. Apud Athenienſes quiſquis ad Rempub. acceſſiſſet, rationibus ita obnoxius erat, vt etiam ſacerdotes obnoxios lex iuberet, apud quos computator publicè eligi conſueuit, qui reditus ciuitatis per ſingulos magiſtratus populo reſignarent: neminémq; coronari licebat, qui rationibus reddendis obnoxius foret. Carthaginenſibus, ne inſoleſcerent magiſtratus, toto imperij tempore vinum interdicebatur, ita abſtemios moderatiores fore arbitrati. Thebanis lex data eſt, vt ad munera publica nemo accederet, niſi qui annis decem à mercimoniis deſtitiſſet. Bithynis, vt minor annis triginta, ad honores admitti nequiret: quod tamē Auguſtus ita præfiniuit, vt ab annis duobus & viginti admoueri iuuenes ad munera iuberet. Verùm hodie id tēporis ad xxv. annum coarctatum eſſe conſtat. *l. ad remp. ff. de mune. & hono. l. ſextumdecimum. §. de minoribus quoque. ff. de vaca. & excu. mune. & l. non tantùm. §. neque enim. ff. de decurio.*

Græci. *Alogij rei.* *Athenienſes.* *Magiſtratu fungentes apud Cart. vino abſtinebant.* *Ætas fūgēdi magiſtratus apud Thebanos & Bithynos.*

Quòd ſi fortè finito magiſtratu quiſquam prouinciam ſucceſſori tradere negaret, vel vltra iuſtum tempus faſces retineret, is velut maieſtatis reus in principem & Remp. agebatur. Cui ſimile apud Thebanos accepimus: nam qui vltra præſcriptū honores geſſerat, conſpirationis reus capite luebat. Fertur tamē Epaminundas Thebanus dum patriæ conſultum vult, præturæ quam gerebat, vltra præfinitū tempus præfuiſſe, nec ſucceſſori exercitum tradidiſſe, quo tempore Lacedæmonios graui bello & inteſtinis cladibus affecit: ne ſi honore decederet, Thebani tanto progreſſu rerum fruſtrarentur. Cuius rei cauſa capitis acquiſitus, omnium votis abſolutus fuit. Carthaginenſibus quoque tam ſeuera viguit diſciplina, vt ſi quis Imperator aut dux prauo conſilio, licèt fœlici euentu pugnaſſet, fœdo ſupplitio in crucem elatus, morte pœnas daret. Romani verò duces, qui temeritate vel inſcitia exercitus amiſiſſent, aut fugę & pauoris inſimulati eſſent, pecunia & exilio ſæpe mulctati ſunt. Lege quoq; à Valerio Publicola primùm lata cautum fuit, vt qui imperium magiſtratúmve à populo non accepiſſet, capite plecteretur: quod ab Athenienſibus ſeruatum eſt, quibus nulli erant magiſtratus, niſi ſortitione publica & ſuffragiis populi creati. Tanta videlicet cura tantáque ſolicitudine maiores noſtri contra inſolentiam magiſtratuum præſidia legum inuenêre.

Qui finito magiſtratu prouincia abire nollet. *Thebani.* *Carth. ſeuera diſciplina.* *Romani duces mulctati ob exercitum temerè amiſſum.* *Valerij Publicola lex.*

Qui

Qui ordo in diſponendis aciebus, & quæ norma militiæ apud Romanos olim ſeruari ſolita fuerit, & quæ apud exteros. CAP. VII.

Species militum. *Prudens dux ex occaſione oblata acies dirigit.*

Militum ordines in Romanis caſtris plures fuiſſe, éxque diuerſis formis inſtrui acies conſuêſſe, & firmari ſubſidiis, ſæpe notatum eſt. Species verò militum à principio ita diſtinctæ fuêre, vt aut inter haſtatos, & leuis armaturæ milites, aut in principibus, vel inter triarios eſſent. Et licèt de inſtruendis diſponendíſque aciebus certa lex tradi nequiret, quia ex monte, flumine, vel locorum ſitu facili vel impedito, aut ex ſubiecta planitie, & natura regionis perluſtrata oculis, prouidens diligénſque dux, exploratò & præuisò acies dirigere, & copias admouere debet: & nunc directa, nunc cuneata, vel trigona, aut hemicycla, modò latè fuſa, & protenta acie, nunc quadrato agmine, quod frequens apud Perſas & Siculos fuit, in hoſtes vadere, aut hoſtiũ vim excipere: nunc frontem vel cuneum, nunc ſubſidia, orbem, globum, forfices, ſerras, turres, atque alas facere: ita vt terrarum ſitui ſeſe accommodet, & qualitati inſinuet: tamen vbi locus tempúſque patitur, hæc acierum forma, & turmarum deſcriptio magnas ſæpe acies fudit. Nam primi erant Haſtati, qui haſta tantùm gæſaq;, & Pilani, qui pilo primos congreſſus excipiebant. Fuit autem pilum ligneo haſtili, & ferro quadrato, oblongo & præacuto. Hi ergo quindecim manipuli erant expediti & delecti pedites. Inter quos iaculatores, & leuis armaturæ milites, qui in prima fronte ſiti, dato ſigno in hoſtes incurrere, ac pilis miſſilibúſq; hoſtem ferire, deinde gladiis cominus congredi ſolebant: in quibus tyrones qui nuper militiæ adſciti erant, militabant, ab híſq; primi erant congreſſus, & hoſtes laceſſiti, aſſuêrant. Mos ergo Romanus erat, inſtructo paratóque exercitu, quum congredi acie parant, deos primùm conſulere, mox auſpicatò & litatò, ne incertis auſpiciis, & turbatis religionibus, acies committerent, Solem venerari, & in hoſtes ducere, ſicut in Syria mos erat: quúmque claſſico ſigno dato pugnam ineũt, primo occurſu ad ardorem excitandum, ardentiſſimo clamore concurrere, & ſigna inferre: qui ſi conſona voce editus, neque impar, varius vel diſſonus foret, haud dubiè ſatis animorum ad certamen eſſe, & futuram victoriam ſpondebat: nanque is erat index voluntatis & animi cuiúſque. Si verò excitatior crebriórque ab hoſte ſublatus eſſet, quò euentus prælij caſurus foret, indicium haud dubium præbebant:

Acierum & turmarum forma. *Pilum.* *Tyronum congreſſus.* *Mos Rom. aggrediendi cõflictus.* *Clamor conſonus.*

bant: in qua quidem re ad ardorem animi excitandum, non ſolùm acies, ſed ipſa quoque ſigna militaria inferebant. Neque enim parui momenti fuit illa prima vis & congreſſio militaris, cùm alacres fiduciæ pleni, ardenti clamore ſimul in hoſtes ibant, & ſigna inferebant, intolerabili clamore, animorum vno impetu conſentienti ac virtute: quæ res magnarum victoriarum plerúnque cauſam dedit. Quare à Iulio Cæſare Pompeius haud immeritò imperitiæ arguitur, quòd in pugna Pharſalica milites certaminis auidos, impetum excipere, non inferre iuſſit. Quod quidem Cyri conſilium fuit, vt ſi hoſtes tumultuoſiùs irruerent, taciti milites impetum exciperent: ſi autē taciturni eſſent, clamore & ſtrepitu acies inuaderent. Galli & Germani, quibus inconſulta ira & furor eſt, ſiquando cum hoſte congredi parant, diſſono & truci cantu, quem barritum vocant, cum vlulatu & tripudiis ſcuta quatientes prælia inibant, ex quo futuræ pugnæ fortunam augurabantur: aut patrio more, nudis corporibus, horrendóque vocis ſono; nonnunquam vt auſpicium pugnę ſumerent, captiuum cum ſuo milite committebant, vnde belli omen augurati, in hoſtes ibant. Quibus Germanis hoc etiam in vſu erat, non antè acies cōmittere, quàm per matres familias, quas plurimas educebant in caſtris (ſicut Dionyſius, qui armatas thyrſis mulieres habuit) an decernendum eſſet, ſortibus & vaticinio prædictum foret. Ambrones non curſu furioſo, ſed inceſſu tardo arma pulſantes, rhythmis cum greſſu & pulſu armorum conſonantibus, ſuum nomen exprimentes, in hoſtes ducunt. Vbij & Treuiri virorum cantu, & fœminarum vlulatu, terrorem faciunt, & voce obtundunt. Æthiopes, cùm cecinit bellicum, clamoribus diſſonis tumultuantur, & ſui moris tripudiis exultant. Syri autem in primo congreſſu Solem venerati immodicis vocicibus exultantes, curſu quàm citatiſſimo acies ſubeunt, & in hoſtes iruunt, ita vano metu deturbari & ludificari hoſtem opinati. Athenienſes & Lacedæmonij pæana canentes & hymnos Ioui, congredi ſolent: quod frequens apud Græcos fuiſſe notatum eſt. Fuítque Spartanorum mos, vt ante hoſtium congreſſum Amori ſacra faciant, vtque reges Laconici antequàm ſigna inferant, Muſis immolent, Clementiæque & Amicitiæ non Marti: ſatiùs ducentes, pactione hoſtium animos & pace incruenta conciliare, quàm prælij ſubire aleam, & multa hoſtium cæde victoria potiri.

Pompeius à Iul. Cæſ. imperitiæ accuſatus.

Cyri conſiliū.

Galli & Germani.

Barritus.

Belli omen.

Germanorum mos.

Ambrones.

Vbij & Treuiri.

Æthiopes.

Syri.

Athenienſes & Lacedæmonij.

Cyrus. potiri. Cyrus autem, ne hoſtium efferis clamoribus mili-
tes perculſi trepidarent, hymnum Polluci & Caſtori cane-
re iuſſit, quo concentu effecit, ne improuiſa formidine ca-
Principes. perentur. Poſt haſtatos ſequebantur principes, qui viribus
& ætate fortiores, in quindecim pariter diſtincti manipu-
los, ſcuto & inſignibus armis, ſub ipſis ſignis militabant:
qui non continenter iuncti erant, ſed modicis ſpatiis di-
ſcreti, quaſi in ſubſidiis poſiti: vt ſi haſtati commiſſo præ-
lio ab hoſtibus deturbati retrò cederent, ad principes &
grauioris militiæ viros receptus tutus foret: híque cùm ad
hoſtium ſubitos conatus præſtò eſſent, obnixi vrgentéſque
integris viribus feſſos adorirentur, & impreſſionem face-
rent. Poſt principes verò triarij pluribus vexillis ordines
Triarij. ducebant. Erant enim veterani milites, magnæ & exper-
tæ virtutis, qui ſtabili genere pugnæ aſſueti, ſcuta & ha-
ſtas tenentes humi fixas, genu dextro innixi, prælij euen-
tum & Imperatoris nutum expectabant ad inuadendum:
qui modico etiam interuallo ſeiuncti à principibus conſi-
debant. Iíſque ordinibus, cùm procinctæ acies ſtarent, ſi à
principibus haud feliciter pugnatum eſſet, nec ad arcen-
dam vim ſatis roboris aut virium foret, vt victi perculſi, &
conſternati cederent, perditis propè rebus, & deſperata ſa-
lute, ſe ad triarios per interualla ordinum ſenſim refere-
bant. At tunc exurgentes triarij in quibus omnis belli mo-
les, quódque virium erat eſſe putabatur, (námque his vin-
cere aut mori decretum erat) conferti pluribus ordinibus,
firmata acie, tanquam vallo muniti, ſtrictis mucronibus, ita
vt vir viro, armis arma coniuncta forent, vias claudebant:
ita magno præſidio firmati in hoſtes ibant, vt derumpi ea
acies non poſſet. Neque enim longum certamen, & incre-
ſcens vis diutius durare poſſet, niſi ſecunda acies primæ, &
Cyri aciei in- integri feſſis ſuccederent. Cyrus quoq; haud abſimili exem-
ſtructio. plo ita aciem inſtruxit, vt qui primi in prælio, quíque pri-
Germanorum marum centuriarum milites eſſent, in ſecundis pugnarent
acies. vltimi, deinde vltimi ſuccederent ad primos, ita acie inſtru-
Sarmatæ. cta, vt ſeruato ordine progredi ad pugnam, & cùm opus fo-
Scythæ. ret, pedem retrò ferre poſſent. Germani verò per familias &
Thraces. propinquitates cuneis acies inſtruebant. Sarmatæ per tur-
Macedones. mas, quibus inſuperabiles erant: pedeſtri verò pugna nihil
Perſæ. ignauius. Scythæ, Thraces & Macedones cuneo, qui me-
Siculi. diam vrgeret aciem, frequenter vſi ſunt. Perſæ & Siculi,
Celtiberi. quadrato agmine. Celtiberi tantùm cuneo valebant, vt qua-

cúnque

cunq; parte decurrerent, irruptionem facerẽt. Galli bifronti acie pugnabant, cuius vſus talis erat, vt nullam militibus terga dandi ſpem oſtenderet. Lacedæmonij cùm in cornu incedunt, turma in poſtremis ſequitur, quæ ſe ad frontem & in latus flectere queat, & cùm opus foret, verterent ſe ſinguli ordines, & depugnarent. Ageſilaus quoq; quadrato agmine exercitum ſæpe duxit, ita vt dimidium ante, dimidium verò poſt exercitum haberet. Theſſali rhombi figuram primi inuenêre, quòd facilè circumagitur, cuius ope adiuti, hoſtibus prçualuêre. Ferunt Tribalos populos omnẽ aciem in quatuor phalanges, & quicquid eſt copiarum diuidere: primam ex imbellibus, ſecundam ex optimis, qui robore prę ſtabant & viribus: tertiam ex equitibus, quartam ex mulieribus, quæ in fugam conuerſos conuiciis inceſſerent. Latini verò populi cùm antea Phalanges ſimiles Macedonicis facerent, poſtea diſciplina Romana edocti manipulatim acies inſtruebãt. Apud Spartanos in expeditionibus obeundis reges erant primi cum cohortibus ſuis, in receſſu verò poſtremi. Athenienſibus lege cautum erat, vt polemarchus cùm acies decernitur, dextrum ſemper latus teneat, indéq; in hoſtes irruat. Thebani cùm ad Leuctram ſiniſtro cornu Lacedæmonios fugâſſent & victoria potiti eſſent, omnibus prælijs obſeruarunt, vt ſiniſtro coruu principatum darẽt. Erátq; inter Lacedæmonios & Athenienſes conuentum, vt ſi arma contra eoſdem hoſtes ferrent, Athenienſes ſiniſtrum, Lacedæmonij dextrum in acie tenerent locum: tametſi in pugna aduersùs Mardonium Athenienſes dextrum cornu contra Perſas, Lacedæmonij ſiniſtrum contra Bœotios & Theſſalos tenuêre. Cumq; aduersùs Mardonium & Mœdos Athenienſes & Tegeates ſuper inſtruendis aciebus diſſiderent, dextrum cornu vſurpantibus Athenienſibus, Ariſtidis autoritate effectũ eſt, ne intempeſtiuè contenderent, quamcũnq; partem in acie dediſſent, ſe viriliter operam nauaturum profeſſus. Cui non abſimile eſt, quod cùm Themiſtocles cum Eurybiade Lacedæmoniorum duce contra Xerxem claſſem duceret, & de ducatu orta contentio eſſet, facilè ceſſit, aſſerens intempeſtiuam contentionem è ſua Republica non eſſe, ſed eum videri principem, qui meliorem operam nauâſſet. Apud Lacedæmonios verò milites ex Scyro inſula, cùm ſiniſtrum ſibi locũ delegiſſent in acie, ſemper obſeruarũt, vt deinceps ſiniſtrũ cornu tenerent. Fertúrq; Pſammetichus Ægypti rex cùm pugnaturus

Galli. *Lacedæmonij.* *Ageſilaus.* *Theſſali.* *Rhombus.* *Tribali.* *Latini.* *Spartani.* *Athenienſium lex.* *Thebani.* *Lacedæmoniorum & Athenienſium conuentum.* *Princeps.* *Pſammetichus.*

contra Aſſyrios,ignominię loco Ægyptios in ſiniſtra,mercenarios verò & externos in dextra phalangis locauiſſet,exercitus alienationem & diſſidiũ paſſus fuiſſe.More tamen Romano antiquiori duci dextrum cornu dari conſueuit:ſiniſtrũ verò,quia minus curæ & ſolicitudinis habet, iuniori & minùs aſſueto:quãuis ſiniſtro nonnunquam ſummos duces attributos inueniamus.Tullus enim Hoſtilius aduersùs Fidenates pugnaturus,ſiniſtrum ſibi deſumpſit cornu, dextrum verò Metio dedit. Darius quoq; ad Arbelam cùm ſibi ſiniſtrum tuendum ſumeret, Mazeo dextrum aſſignauit. Si tamen inter duces de loco non conueniret , plerũq; de ordine agminis quem tenerent,inuicẽ ſortiebantur.Cúmq; ſigna militaria in media locarentur acie , ita vt pro ſignis anteſignani,poſt ſigna alia pugnaret acies,quoties hoſtium impetu anteſignani victi cederent,ne nudarentur pugnatoribus ſigna , collato ſtatim gradu ex ſecunda prima fiebat acies:ita vt à ſuo quiſq; manipulo vel cohorte pugnans non recederet:qui omnes ita docti inſtructíq; erãt,vt ad nutum monentis intenti, ad illius imperium ſe in turmas colligere,rurſus diuidere poſſent,obſiſtere,circuire,mutare pugnã, modò à fronte,nunc à cornibus occurrere,ſequi ſigna,ordines ſeruare,cõſiſtere,& locum non deſerere,tam facilè ſcirent,vt ſigno dato expediti & dicto velociùs mãdãtis parerẽt. Erant enim ita inſtructæ acies vt faciles partienti faciles iungenti forent ; talíſq; diſciplina,vt etiam in conflictu belli, & dũ præliatur,miles in ſua legione,cohorte vel manipulo maneret,ab eáq; pugnãs non recederet. Hoc quoq; proditum eſt,quòd quoties grauis armatura hoſtem fugaſſet,ne turmę equitum curſu & fuga inſequendo diſſiparentur,ſignáq; & ordines relinquerent,leuem armaturam,funditores, ſagittarióſq; qui hoſtes longiùs agerẽt, & trepidãtes opprimerent,emittebant.Quod longè ſecus apud Lacedæmonios fuiſſe tradunt. Quippe in pugna accerrimi exiſtunt,diúq; & fortiter præliantur,dum hoſtem in fugã vertant,quibus fugatis effuſos inſequi neſciũt. Cùm enim hoſtẽ dare terga coëgiſſent,cõtinuò redibãt in ordines. Neq; enim videbatur decorũ ſatis, in fugientẽ hoſtem & agmen conſternatum inferre ſigna, & in terga dantes,iùs victoris exercere.Quotiéſq; ad vltimum laboris & periculi ventum erat,vt ſolutis ordinibus vagè diſſipati milites,forent in ſũma deſperatione & diffidentia , rem in aſperis præliis ſæpe tentatam,felici euentu multi magno ſtudio exequuti ſunt,

vt diſſi

Romani.

Darius.

Sortitio de loco.

Vbi anteſignani victi cederent.

Vbi terga verterent hoſtes.

Lacedæmonij hoſtes fugientes non inſequebantur.

In extremo periculo.

vt diſſipati milites ad ſuos mox ordines redirēt:deinde coacto agmine, omnes vno impetu impreſſionem facerent,& vltro in hoſtes irruerent,magnóque ardore animorum pugnam repararent,id quod apud Germanos frequens fuit,vt cedere loco, & rurſus inſtare pro conſilio haberent, vel vt equites dimiſſis equis ad proximos euaderent,immiſcentes ſe peditibus,dū fluctuatur acies,hoſti obuiam irent:ideo vt ſpe fugæ erepta,æquato omnium periculo, pedeſtri prælio acriùs inſiſterent:vel vt in hoſtes acriùs incurrerent,detractis frænis,cùm effuſum curſum temperare nequirēt,equos concitatos agerent, & impreſſione facta, vi viam facerent, ſparſóſque & incompoſitos adorirentur. Nonnunquam vt vexillo ſigniferis adempto, & in hoſtium agmen, aut intra vallum iniecto,quò acriùs ſubirent, inſtādo, atq; vrgendo, ne illo potiretur hoſtis, maiori impreſſione dimicantes,ita irruerēt,vt lapſam plerúnq; aciem repararent. Apud Cimbros in more fuit,ne fuga ſigna & ordines diſſiparent, turmas & robora legionū longis catenis inuicē connectere,& per balteos milites colligare,vt ita nexi firmiùs propugnarent.In quo traditur operę preciū,quòd cùm Lacedæmonij contra Tegeates dimicarent, & de victoria confiſi,vincula ſecum ferrent,quibus illos vinctos ducerent:poſtea victi & fugati à Tegeatibus, eiſdem vinculis nexi & captiui ducti ſunt.Romanis frequens vſus erat,cuneum facere & phalangem,vt inuicem ſcutis annexis, & ſupra capita elatis denſa latitudine ſuccederent, vnáque conſpiratione & cōſenſu in orbem ſe colligerent,& impreſſionem facerent, Illud quoque ſalutare creditū eſt,transfugas detractis armis,ne quid inſidiarum ſimulata tranſitione moliri poſſent, in poſtremam aciem inducere:nanque illis credere non facilè licet. Profuit quoq; ſalubre cōſilium,quod in magna conſternatione,accīſis rebus,& deſperata ſalute, à Romanis ſæpe factitatum nouimus, vt diſpoſitis equitum turmis ante munimenta, fugientes temerè ex prælio ad caſtra, milites pauidos & cōſternatos pro hoſte haberent:illóſq; ſtrictis gladiis inuaderent,vt nō minùs à tergo quàm à fronte infeſtas acies viderent. Hæc enim vltima deſperatio nonnunquam militum animos inceſſit, vt inclinatas & turpi fuga profligatas acies plerúnque repararint:tantóque ardore pugnam legamus reſtitutam,vt milites ancipiti coacti metu, victoriam ex hoſtium manibus ſæpe eripuerint. Fuit hoc quoque notatum, dum acies præliantur, & armis decernunt,

Germani.

Cimbri.

Romanorum cuneus & phalanx.

Transfuga.

Fugientes ex prælio.

Petitio vt defuncti ſepelirentur.

petere vt defuncta corpora liceat ſepelire, vel poſt prælium abire, cōceſſum de victoria videri. Eos enim, qui vicerunt, precariò aliquid ab hoſte petere non decebat: ſicut confeſſio cedentis, & detrectātis certamen, vbi hoſtes ad pugnam elici nequeunt, pro victoria fuit. Apud Gallos & Hiſpanos brachia & manus inermes tendere: apud Romanos capita ſcutis ſubdere, & arma tradere, deditionis ſignū erat: quare Pompeiani in pugna Pharſalica paſſis palmis ſalutem petière. Armis quoque dimiſſis, ſalutationem more militari facere magno ſæpe præſidio extitit militibus. Iunctis velatíſque manibus ſupplicare, aut cum infulis & velamentis prodire, apud Græcos manus inermes dare, Indis cum pateris occurrere, & vina libare, aut ex Solis ara accenſis facibus obuiam prodire, in fidem venire & poteſtatē, ſignum fuit. Neq; enim decebat illos qui paſſis palmis in deditionem veniſſent, morte afficere, aut in eos velut hoſtes inſultare. Dextris autem exertis, & ſublatis manibus incedere, apud Græcos & Perſas pacis ſignum erat: ſicut Aſſyriis & Maſſiliēſibus cum infulis, Græcis cum oleæ ramis aut lauro accedere, & Barbaris florentes capite corollas geſtare. Ægyptiorum mos traditur, vt veſtē ſumpta, & prelatis omnibus ſacris, pacem deprecentur. Gallorum, occurrere magiſtratus cum pueris & fœminis: Apud Perſas, terram & aquam offerre, deditionis ſignum erat. Quare Darij legati cùm ab Athenienſibus magnificis verbis terram & aquam peterent, ab eiſdem alij in barathrum, nonnulli in puteos præcipites acti ſunt. Apud Lacedęmonios ſcutis poſitis, manus excutere: in ſingulari pugna vox, *Herbam do*, ſe victum fateri ſignificat: ſicut olim bello capti, cùm ſalutē peterent, in diſcrimine extremo ſalutem dicere cœperunt. Athletarum mos erat, vt quum in certamine victi, digitū aut manum exerendo, pacē peti oſtenderent. Fuitq; ſententia Braſydæ Peloponnēſium ducis, cùm acies decernere parant, inſtructo exercitu, lancearū frequentem motū & galearum, à qua parte futura ſit fuga, demonſtrare. Eſſe quoq; Romanæ militiæ comperimus, vt equites in prælio duplici vtantur equo, vt vni fatigato, alter recens expeditúſque ſuccedat: quódq; ſicut miles pedeſtris militiæ, arma & vallū, & quoties opus foret, plus dimidiati menſis cibaria: ita equites præter arma & gladium, folliculis frumentū deferebant. In nauali autem prælio conſtitutum eſt, vt milites nō militari ſolùm fungantur munere, ſed velut claſſiarij remigent, &

Deditionis ſigna apud diuerſas gentes.

Dedentes ſe interficere nefas.

Pacis ſigna.

Athletæ.

Braſydæ ſententia.

Equites duos equos habebant.

Pedites & equites quæ ferrent ſecū.

per

per tabulata nautarum miniſteria exequantur, hoſtiúmq; tela excipiant, & ſcutis auertant. Hanc diſciplinam militarem Lycurgus non omnibus ſignificandam cenſuit. Ideo lege cauit, ne contra eoſdem ſæpius mouerent arma, ne iterum repugnando, diutino bello aſſueſcere, & longa militia hoſtes diſciplinis erudiri contingeret, ideóque bellicoſiores & effrænatiores forent. Accuſatúrque Ageſilaus, quòd cõtinuis bellis quibus Bœotiam infeſtauit, Thebanos ocioſos, & bellorum rudes ita erudiuit diſciplina & vſu armorum, vt ſæpe ipſe ab eiſdem in extremum vitæ diſcrimen cum toto exercitu lapſus fuerit. *In nauali prælio.*

An ſapienti vxor ducenda ſit, & quæ ad propagandam ſobolem indulta commoda à Romanis fuerint.

CAP. VIII.

VEtus quæſtio fuit, & à prudentibus in vtrámque partem agitata, adhuc in quæſtione eſt, *an ſapienti vxorem ducere expediat?* Compater amicus meus homo perfacetus multæq; venuſtatis, & multi ſalis, cui in omni ſermone mira fuit vrbanitas, ſempérque venuſtè dicta, ſempérq; opportunos iocos habebat: ſi quem in noſtra Parthenope vxorem ducere audiſſet, eum grauibus conuiciis, perinde ac ſi in aliquod crimen prolapſus foret, inceſſere ſolebat, quòd homo liber, & ſui potens, in ſeruitutem mancipari, & ſub imperio vxorio ſeruilem in modum excruciari non curâſſet: habens ſemper illud in ore Thaletis Mileſij, qui iuuenis cur vxorem non duceret, interrogatus, *quia intempeſtiuum erat*, reſpondit: iterum ſenex cùm ad coniugium vrgeretur, rurſus *intempeſtiuum dixit*: hac ambage verborum, ſapienti nunquam vxorem ducendam fore demonſtrans. *Thaletis dictum de ducenda vxore.* Verùm qui hæc perpenſo iudicio explorare vult, profectò in coniugiis multa inueniet commoda vſui vitæ neceſſaria, ſine quibus vix homini ſapienti cælibem vitam ducere expediet. *Coniugij commoda.* Si quidem non parua adiumenta ex hac ſocietate homini vel inquieto & fatigato ad requiem forenſium exercitationum, vel in ſecunda fortuna ad ampliorem fructum lætitiæ, quum habeat cum qua congaudeat, parantur: præſertim ſi quis moratam, & non quotidiani damni, ac fœdis & pudendis vitiis nequiſſimam fœminam nactus fuerit. Nec minùs quum ſtudio & labore foris bona quæſiuerit, ſupereſſe domi qui ea diligentiſſimè tueatur, haud mediocre præſidium vitæ putauerunt. Illud quoque

non parui refert, habere in miſeriis ſolatium, in periculis adiumentũ,ſociámq; vitæ,ætiã in calamitate, quæ te perinde ac ſe foueat & amplectatur. Adde mutua pignora tori genialis ſobolíſque,quam ſibi quiſq; poſt futuram,& bonorum participem cernit: ingenitámque charitatem in filios animóſque conſociatos: quæ ad ciuitatis & Reipub. præſidium, nec minùs ad propagationem nominis valẽt ſempiternam. Quibus delinimentis adductus Socrates, nec Xanthippe quamuis moroſa & iurgioſa: nec Pythagoras, Crates & Ariſtoteles, aliique ſapientiſſimi viri, coniugio carere voluerunt. Quod legibus Lycurgus mandaſſe fertur: nã ſiqui in orbitate & ſolitudine cælibes vixiſſent, ea afficiebantur ignominia, vt à ludis arcerentur, per hyemem verò forum nudi circuire cogerẽtur. Spartæ enim tam cælibi quàm fero & malo marito legibus indicta pœna fuit: quæ iudicia *cacogamia* & *opſigamia* dicta. Cretenſes verò felici inſtituto vſurparunt, vt è grege iuuenum deligerent forma conſpicuos, quos ad vxores ducendas, propagandámque ſobolem vi & lege cõpellerent. Thuriorum lex erat, vt iuuenes primo ætatis flore ad ducendas vxores muneribus honoribúſque inuitarent: qui verò ea defuncta alteram ſuperduxiſſet, is inuiſus & execrabilis diis hominibúſque, ab omni honoris aditu & magiſtratu arcebatur. Platonis verò legibus cauetur, vt qui ad quintum & trigeſimum annum manſiſſet cælebs, nullo dignus honore, & omnium poſtremus haberetur: cuius rei cauſa, Romanos magiſtratus ad coniugium & prolem excitandam non ſolùm pœnis coërcere repugnantes, ſed & præmiis inuitare iuuentutem ſæpenumerò videmus. Furius Camillus & Poſthumius quum cenſuram agerent, his qui ad ſenectutem cælibes perueniſſent, aut viduarum nuptias, quarum viri bello ceciderant, detrectarent, mulctam pœnę nomine in ærarium ferre iuſſerunt. Q. Metellus Numidicus cenſor, & poſtea Diuus Iulius, deinde Auguſtus, liberorum gignendorum & ſobolis cauſa legem de maritandis ordinibus tulêre, eos ad progeniem propagandam præmiis & immunitatibus inuitantes: ſiquidem cui tres erant liberi, vocatio muneris: cui plures, libertas donabatur. Quòd à Lacedæmoniis conſtitutum ferunt, vt trium liberorum parens, à cuſtodia & excubiis: quatuor, verò, ab omni onere immunis foret. Quinetiam præturas, quæſturas & conſulatus, honoréſque & magiſtratus, Romani veteres, niſi parentibus plurium liberorum, comitiis

Lycurgi lex in cælibes.

Sparta.

Cretenſes.

Thurij.

Platonis leges.

Cælibes mulctati.

Lex de maritandis ordinibus.

mitiis dedêre. Quare exéplis palàm factum nouimus, plures candidatos quum ad comitia & campũ deſcenderent, fictis adoptionibus liberos ſibi peſſimo more emẽtitos fuiſſe. Quód poſtea ſenatuſconſulto ſublatum fuit; ne ſimulata filiorum adoptio veris parentibus fraudi eſſet, ſempérque mariti, & plurium liberorum parentes, in omni negocio, pauciores liberos habentibus, aut ſine vxore degẽtibus antelati fuêre. Perſarum more, qui ingentia munera his qui plures genuerãt filios, proponere ſoliti ſunt: quorum reges ſi quando Perſidem adirent, ſingulis mulieribus ad ſobolis inuitamenta ſingulos aureos dare conſueuêre, prægnantibus verò duplices. Quò rex Ochus, quum eſſet ſordidæ auaritiæ, ne quid elargiretur, adire recuſauit. Mulieribúſque, quæ trium liberorum matres forẽt, etiam viuo patre teſtari, & ſine curatore de bonis diſponere, negociáque alia gerere permiſſum erat. Viróque decedẽte ſine liberis omnium bonorum hæres lege Romuli vxor erat: ſi verò cum liberis, æqualem bonorum partem cum liberis ferebat. Vtque non ſeuera & triſtis, ſed læta atque hilaris illarum pudicitia foret, vxoribus nec molere, nec coquere, aut alio ſeruili munere fungi permiſêre, nuptáſque pecuniarum & fortunarum viri, ſacrorúmque ſocias eſſe iuſſêre. Illóſque qui in vxorem aut liberos violentas manus intuliſſent, velut ſanctiſſima deorum templa violaſſent, impios conſceleratóſq; duxerũt. Veteres enim mulieres propter infirmitatem conſilij, ſub parẽtum tutela cognatorúmq; eſſe voluêre, donec viro deſponſatæ coniugali copula iungerentur: tunc enim à tutela liberæ, in virorum manu, non in ſeruitio erãt. Ideo & mariti mores pro lege habere, atque his ſe accõmodare conuenit. Contrà decet virum curare, ad cultum victúmque ei ne quid deſit: namq; vxori malæ tractationis contra virum actio datur. Cauendúmque ne vxoris imperio maritus agatur: nam illum famoſum deſpectúmq; paulo momento præcipitem ageret. Quare verbũ Catonis talia exprobrantis in Romanos ſæpe emanauit: Illos omnibus gentibus armis imperitare, ipſis verò vxores. Fuitq; ideo proditum in Aſſyria, Lunæ templum apud Carras fuiſſe, in quo qui Lunę ſupplicaret, vxoris imperio ſubigi: qui verò Luno deo ſacrũ faceret, vxori dominari ferebatur. Quibus etiam mos à Semiramide traditus perdiu manſit, vt viris vxores dominẽtur. Sauromatas etiã ferũt hoc habere præcipuũ, vt viri ſub imperio vxorio & famulatu ſint. Apud Ægyptios, vt

Qui plures haberent liberos, aliis prælati.

Perſæ.

Romuli lex.

Vxores ſeruilia munera obibant.

Qui in vxorẽ aut liberos violẽtas manus intuliſſent.

Vxor ergà maritum, & contrà.

Viri ſub vxoris imperio apud quos.

Semiramis.

Sauromatæ.

Ægyptij.

viro mulier præficiatur, lege cauebatur, teſtantibus vxoribus inter ſolennia ſponſaliorũ, inprimis viſum ſuo arbitrio parere oportere. *Spartani.* Spartanæ mulieres minimè muliebris animi, viris imperant, domeſticíſque negociis ſolæ præſunt curáq; omnis & procuratio ad ipſas pertinet. In quo fertur lepidè dictum Gorgonis vxoris Leonidæ, quæ quum ab hoſpite argueretur, quòd ſolæ Spartanæ viris imperitarent, *Haud immeritò*, inquit, *nam ſolæ viros parturiunt*. *Leonidæ vxoris dictum.* Semper tamen bonũ maritum agere, quàm in Repub. magnũ virum eſſe, pluris veteres cẽſuerũt. Ipſiſq; ad cõiugij & ſobolis inuitamenta, inter muliebria iura, abũdanti auro mundóque muliebri, aureíſque ſegmentis & purpura, omnibúſque delinimẽtis vti permiſere. Quare in maximis bellis ſæpe matronas auro collato inops ærarium ſubleuaſſe, & magna Reipub. adiumenta dediſſe, perſpectum eſt. *Matronarum auro inops ærarium ſubleuatum.* Legimus ſecundo Punico bello, quum Reſpub. infeſtis hoſtibus affligeretur, ſciréntque matronæ ærariũ populi Rom. bello exhauriri, ipſas cœtibus factis ſponte aurum & ornamenta ſua in ærarium contuliſſe: cuius rei cauſa, vt feſtis profeſtíſque diebus dum ad ſacra & ludos irent, carpento veherentur, à ſenatu datum eſt. Camilli quoque tempore, cùm à Gallis pop. Rom. redimere oporteret, in anguſtia ærarij, quidquid auri & ornamentorúm erat, matronas publicè contuliſſe, eóque ſe populum redemiſſe accepimus. *Matronæ cur carpento vectæ, & in funere ſolenniter laudatæ.* Propterea vt earum ſicut virorum, in funere ſolennis laudatio eſſet, ſenatuſconſulto cautum fuit: primáque Popilia à Craſſo filio laudata fertur in funere. Poſtea Iulius Cæſar defunctam primus laudauit vxorem, & Nero Poppeæ formam, & alia fortunæ munera pro roſtris magnificè extulit. Aliíque deinceps defunctarum laudes, ad populum ſolenni oratione proſequuti ſunt. Vtque perpetuum hoc coniugale fœdus, & ſine diſſidio foret, vxori virum relinquere, & cũ alio copulari nequaquam licebat: *Diuortij cauſæ.* viro autem, niſi vxor in adulterio aut veneficio, ſeu clauium adulteratione deprehenſa foret, aut ſi vinum biberet, leges à Romulo latæ diuertere nulli ſinebant: qui aliter diſſidium feciſſet, bona viri ad vxorem deuolui voluêre. Quare L. Antonius à cenſoribus notatus, & ſenatu motus fertur, quòd nullo cõſilio aut modo, quam in matrimonium duxerat, repudiâſſet: & Tiberius Cæſar quæſtorem gradu deiecit, quòd quam coniugem duxerat, tertia pòſt die dimiſit. *Repudium ob leues cauſas.* Tametſi ex leuibus cauſis repudium interceſſiſſe plerúnque inueniamus. Siquidem Q. Antiſtius

vxorem, quòd cum libertina fabulari viderat, repudiauit: & C. Sulpitius, quòd inuelato capite foras prodiiſſet: quippe veſte à capite deducta matronas incedere, minimè fas erat. P. quoque Sempronius quòd ludos ſe inſcito ſpectaſſet, vxori repudium remiſit. Taxatúrq; Mecœnas inconſtantiæ, quòd cùm ab vxore ſemel diuertiſſet, illámque reconciliata gratia paulò pòſt reduxiſſet, iterum ac tertiò cum ea ſimultate exorta repudiũ fecit, & mox in gratiã venit. Quare millies eum duxiſſe vxorem ferebatur, cùm vnam haberet. Paulus verò Æmylius quum argueretur quòd poſt longum tempus vxorem Papyriam fœcundam & formoſam dimiſiſſet, dixiſſe ferunt, *neminem ſcire in qua parte calceus, licèt ſpecioſus foret, ſuos premeret digitos.* Domitianus tamen Auguſtus equitem Romanum ob reductam vxorem, cum qua Martius ob adulterij crimen diſſidium fecerat, iudiciũ albo eraſit, & nota affecit, & M. Lepidus quòd Apuleiæ vxoris deſiderium poſt diuortium ferre nequiret, morbo extabuit: ſicut Antiſtia repudiata à Pompeio, ipſius mater indignitatem ferre non valens, necem ſibi manu conſciuit. Solon verò lege conſtituit, vt qui vxorem exturbâſſet, dotem illi reſtitueret, alioqui interuſurium ſeſquidrachmale ob moram ſoluere cogeretur. Primus enim P. Caruilius Ruga poſt annum quingenteſimum trigeſimum tertium, vel vndeuigeſimum ab vrbe condita quum vxorem duxiſſet, ex qua vitio corporis liberos ſuſcipere nequiſſet, ſterilitatis cauſa diuortium fecit: quod apud diuerſas gentes fiebat conditionibus variis. Nam Thuriis hac lege permittitur, vt neutri cum iuniore ſponſa aut viro coniugium poſtea inire liceret, ne libidine aut illecebra voluptatum magis, quàm cauſa diuertiſſe videantur. Apud alios his verbis concipitur diuortium, vt pari voto vir & vxor inuicem dicerent: *Tuas res tibi habeto.* In ſponſalibus verò dirimẽdis hæc fuêre verba: *Conditione tua non vtar.* Athenienſibus libello repudij porrecto à viro vel vxore, an concedi debeat, magiſtratus decernit. Apud Germanos ſemel cum nupta tranſigitur, cum qua ſeneſcendum erat, neque à viro diuertere, neque poſt obitum alteri nubere permittitur. Id tamen memoriæ proditum eſt, vxori concepto, necdum edito partu, poſt diuortium alteri nubere non licere: Damnatúrque Auguſtus Octauius, quòd Liuiam Druſillam ex altero viro abduxit grauidam, quam probâuit vnicè. Neque in ius vocati matronam, eius corpus tangere, aut à magiſtratibus ſummoueri permitti-

Solonis lex.

Quis primus repudiarit vxorem Romæ.

Thurij.

Herba diuortij concipiendi & ſponſaliorum dirimendorum.

Libellus repudij.

Germani.

tur, vt à tactu alienæ manus inuiolata maneat. Sed matronæ in ſemitis viros de via decedere iuſſum eſt: quod & ſenatuſconſulto cauebatur: neque dotale prædium, quódve dotis cauſa exhibitum eſſet, viro inuita vxore alienare (quod lege Iulia vetatur) ne vxor indotata maneat. Expedit enim Reipub. dotatas eſſe vxores, licèt priſcis ſeculis dos apud Romanos æs graue fuerit: mox decē millia æris, dotes non exceſſêre: poſtea corruptis moribus, ad quadraginta millia ſupergreſſæ ſunt, in tantum, vt Megulia, quòd quingenta æris millia dotem dederat, Dotatæ nomen tulerit. Fuit tamen lege cautum, vt ſi mulier viro in manum conueniret, omnia quæ mulieris fuiſſent, viro accederēt dotis nomine. Proditúmque eſt, populum Romanum Caij Fabricij, & Cn. Scipionis, ac Manij Curij filias, quòd ob tenuem rem familiarem pro natalibus nubere non poſſent, de publico dotaſſe: ſicut Athenienſes Ariſtidis filias ob modicas facultates, ære collato, connubio locarunt. Solon verò & Lycurgus ſalubriter conſulentes, ne ſponſæ magnò coniugia inirent, viris dotes dare legibus vetuêre. Germanorū vetus fuit cōſtitutū vt viri vxoribus dotes dare cogantur: qua non exhibita, nihil conſociatum aut fœderatum ſponſalia haberent. Idem Cantabris, vt niſi à viro ſponſæ dos fuiſſet ſoluta, nullum eſſet matrimonij fœdus. Apud Indos pari boum ſponſas mercari permittitur, qui cùm in plures diuidantur ordines, vnius tribus viro, alterius ſumere non licet. Maſſilienſibus vltra aureos centum, dotem nulli dare permittitur. Cretēſibus dimidia pars bonorum quæ fratri contingit, ſorori dotis nomine accedit. Apud Gallos quantam pecuniam vir ab vxore accipit dotis nomine, tātam de ſuo conferre tenetur: vt quod inde redundaret, cum fructibus ſuperſtiti accederet. Ægyptij verò adeò dotes auerſati ſūt, vt qui viri dotes acciperent, velut mācipia vxori addicerētur. Carthaginenſes non dotibus, ſed nuptiarum impenſis, quas immodicas faciunt, modum ſtatuêre. Fuítque conſtitutum apud Spartanos, vt qui rei quærendæ cauſa locupletum affinitates quærerēt, pœna mulctarentur. Quare Lacedæmonij qui Lyſandro ſuperſtite illius filias ſe ducturos vxores promiſerant, & eo morte ſublato ducere recuſarāt, optimo iure, Ephoris iudicibus, pœnas dedêre: quod ſpe præmiorum locupletum affinitatem affectaſſent. Si quid verò ab vxore delictum eſſet, aut ſi quæ ſimultates offenſionéſve forent, ſiquidem leuia & per ignorantiā admiſſa, clementi

Dos vxoria. l.1.ff. ſoluto matri.

Megulia Dotata.

Solonis & Lycurgi lex.

Germanorū vetus conſtitutum.

Cantabri.

Indi.

Maſſilienſes.

Cretenſes.

Galli.

Ægyptij.

Carthaginēſes.

Spartanorum conſtitutum.

Vbi vxores deliquiſſent in maritos.

ani

animaduerſione & molliſſimis pœnis emendabant, ſi quid verò grauius, de eo vir nõ in iudicio & foro, ſed remiſſo iudiciorum munere, ne litibus obſtreperent, cum propinquis tanquam domeſticis iudicibus, cognoſcebãt quicquid diſſidij foret, in ſacello deæ Viriplacæ, illarúmque contumaciam pœnis ſeuerioribus aut mollioribus cohibebãt. Quod etiam Tiberius Cæſar ſtatuit, vt propinqui & neceſſarij matronas proſtratæ pudicitiæ, quibus accuſator deeſſet, communi ſententia coërcerent. Nonnunquam vxoris offenſa, mariti iudicio permiſſa fuit: nam Pomponia Græcina capitis & famæ poſtulata, iudicio mariti inſons renunciata eſt. Athenis verò erat magiſtratus, qui diſſidentes cum viris vxores, quæ non ſincera fide in gratiam rediiſſent, ſine iurgio & ſine offenſa conciliaret: in quo Crates Diogenis ſectator fuit, qui litium omnium & iurgiorum moderator & arbiter inter propinquos præcipuè habitus eſt. Sicut apud Spartanos harmoſyni erant magiſtratus, qui mulierum petulantiam immodeſtiámque cohibebant. Apud alios fuêre conciliatrices, quæ viris vxores & vxoribus viros conciliarent. Adeóq; more maiorum muliebri pudori ſalubri temperamento conſultum fuit, vt ne priuatam quidem rem agere fœminas, niſi autore parente, fratre, viróq; permiſerint. Illud certè nõ eſt ab re dixiſſe, quòd quæ vno viro contentæ erant, quæque matronale decus ſeruaſſent incolume, haud aliter quàm pudicę corona donabantur: quę verò poſt viri obitum coniugium iniſſet, niſi poſt decimum menſem nupſiſſet, leuis & impudica atque infamia inuſta putabatur. Ideo prægnantem bouem Numæ legibus immolare, & ita facinus expiare cogebatur. Neque omittendum, quondam vxores viris, & matres filiis, tunicas togáſque facere, eáſque acu & licio ac telis intexere conſuêſſe, ſummóſque Imperatores & Duces à neceſſariis ſæpe veſtes contextas induiſſe. Quare Alexander Macedo, & Auguſtus Octauius, domeſticis tunicis ab vxore, matre & ſorore, aut nepte confectis, vſi ſunt, quas veteri more in atrio domus cum clientibus Romani intexebant: Græci verò in œco & proœco. Quippe apud matronas quondam lanificium magnæ laudi fuit, lanámq; feciſſe mulierem, pudicitiæ & probitatis ſignũ erat: quod à Phrygibus inſtitutũ ad Romanos fluxiſſe putarim, quibus Attalus rex primus aurũ veſtibus intexere inſtituit. Vnde Phrygiones dicti, qui pictas veſtes intexebant. Quo enim tẽpore inter Romanos & Sabinos fœdus ictũ eſt, cum

Virpilaca dea ſacellum.

Magiſtratus Athenis ad conciliandum diſſidentes cũ viris vxores.

Harmoſyni.

poſt viri obitum matrimoniũ ineuntes.

Lanificium matronarum.

Phrygione.

Romu

Romulo & Tatio conuenit, vt Sabinæ ab omni opere, præterquàm lanificio, immunes forent. Scribitq; Varro, lanam cum colo & fuſo Tanaquilis, & ſandalia, in templo Anci Martij ad ſua tempora duraſſe incolumen, factámque ab ea togam regiam virgulatam, qua Seruius Tullius vſus fuit.

Pagana lex. Erat tamen pagana lege ſancitum, ne mulieres in via torquerent fuſos, aut illos detectos ferrent: quoniam frugum prouentibus aduerſari putabatur. Vtque lanificium veteribus cordi fuiſſe adnotarent, ſponſam nuptiarum die colum comptam, & fuſum cum ſtamine, ad virum deferre iuſsére: quem morem apud multos etiam nunc colli obſeruaríque videmus, præcipuè Iberos, quibus quicquid texunt mulieres, in commune conferunt, & virorum iudicio quæ plurimum texuit, honoribus cumulatur & precio.

Phæacenſ. Phæacenſes quoque, Homero teſte, ſicut rei naualis viri, ita mulieres penſa trahendi, & acu veſtes intexendi peritæ ſunt.

Ægyptij. Non ſic Ægyptiis: nam viris domi penſa curare, fœminis verò in foro vacare vſus erat.

Perſæ. Apud Perſas autem matronas lanæ admouere manus, aut calathum & penſa tractare, probro & turpitudini dabatur.

Ingens miraculum rerum quæ in Germania & Britannia tam ex vitibus quàm fluctu maris proueniunt.

CAP. IX.

PRofectò rem mirificam, & oſtento ſimilem, & quæ dici credíque vix poſſit, amicus meus ſummus nuper enarrauit mihi, quam ego his commentatiunculis meis adiicere dubitaſſem (ita videtur eſſe rara dictu, & ſuper omnem impudétiam, prorſuſque ridiculæ vanitatis) niſi hoc pro comperto & explorato, multorum teſtimonio comprobâſſet, qui ſe non audiſſe vel legiſſe, ſed oculis vidiſſe, & manibus attrectaſſe aſſerebant.

Vites in Germania. In citeriori Germania intra Danubium loca eſſe, in quibus, niſi contra frigora & gelu, ac feram ſæuámque hyemem, vites maxima parte anni ſub niuibus humo contectæ iaceant, cùm nulla his contra immodica frigora tempeſtatéſque firmitas ſit, vtpote in tractu gelidiſſimo, prorſus algore intereant. Eas demum liquatis niuibus æſtate anni ingruente, & calore cœli, mirificè germinare, & frondes geniculatas emittere, ſed vini parum effundere.

Clauiculi & folia vitium ex auro. Intérque eas nonnullas, neſcio qua cœli temperie ſeu occulta & cœca origine, vites exiſtere peculiari miraculo, & admirationis præcipuæ: quæ clauiculos & plerúnque candican

dicantia folia ex puro auro germinent, & ſimul coaleſcant: illóſque vidiſſe,& manibus attrectâſſe, regibúſque & ſummis ducibus vnà cum palmite vitis rimoſo cortice, dono datos,ingenti miraculo fuiſſe:neque id vbique & paſſim,ſed aliis atque aliis in locis, & modò hic, modò alibi fortuito euentu, & prout naturæ libitum fuit, euenire: ídque apud incolas pro oſtento minimè haberi:ſed quia in locis pluribus id accidere ſoleat,quaſi inter quotidiana frequentia reputari.Cuius rei cauſam quærentibus nobis, pleróſque eruditos conſulentibus phyſicæ non ignaros, qui naturalium rerũ mométa & cauſas didicêre,nemo eorum quiſquam ſatis exploratam ferre ſententiam, aut quæſtioni ſatisfacere viſus fuit:adeò difficiles cauſas explicatúſque habebat, niſi quòd ex contagio terræ & glebæ,vbi hæc prouenêre, cùm ibi aurifodinas eſſe certum ſit, ſubtus in radicibus coaleſcere aurum, & vnà ingenitum & condenſatum occulta vi & origine,dum germina emittunt, mirabili naturæ conſtituto aut decreto ſtellarum, aurum ſimul erumpere, & ita germina cõcipere, frondéſque aureas emittere crediderunt: ſicut in Scythia autores tradunt in montibus: vbi minium effoditur, ex terræ contagione & cœli moderamine extare rubras niues. Iunius Dentatus Parthenopeus ingenio ornatiſſimo vir apprimè nobilis & eruditus, quo cum mihi à primo ętatis gradu vetus & magna amicitia fuit,referre ſolebat pleráque prodigioſa & admirabilia: inter quæ miraculum ingens in penitiſſimis oris Britanniæ & ſinu intimo, vbi æſtus effuſi Oceani, ſecundi & reciproci ad Lunæ augmenta & damna,ac frequentes fluxus maris & refluxus, haud ſecus quàm tempeſtas ſtatis vicibus litora infeſtant, ab autoribus memorati exiſtunt, ſæpe malos & nauium carinas vetuſtate tabeſcentes ad litora expoſitos, & diutina aqua madefactos, quoſdam veluti fungos breui pediculo, iuxta aquas gignere, paulatímque adoleſcere inter fluctus, lapſiſque diebus etiam moueri,ſed tamen à trunco minimè diuelli:interiecto deinde tempore, velut ad iuſtam magnitudinem peruenerint,mirum dictu tradit,quod omnem ſuperat fidem, fungos eiuſmodi ita genitos, à trunco ſponte euelli,mox alis emiſſis, & penniculis enatis euolare & marinas aues exiſtere, veſcique piſciculis litoralibus, pérque maria paſſim enatare, paritérque apud incolas mirum non haberi:ſed quia paſſim id euenire ſoleat,quotidiano vſu miraculum eſſe deſinere.Hæc inquam mirifica viderentur,niſi

Cauſa.

Niues rubræ in Scythia.

Fungi in cariosis nauibus nati, qui deinde viuant.

Vide Hectorẽ Boetium in hiſt. Scotorũ, folio.14.

monſtri

monſtrifica eſſe vbique ſolertis prouidentíſque naturę opera experimento videremus. Ita enim parens natura comparauit, & opus fabricata eſt, vt ſub orbe diuerſiſſimo, pleráq; dictu admirabilia, excedentia fidem, inexplicabili difficultate gignantur. Nam quis crederet, quod Ariſtoteles, Cicero & Plinius tradunt, in Ponto Euxino apud Hypanim fluuium tenues membranas acinorum modo innaſci arboribus, ex quibus mox volucris quadrupes quæ vltra diem vitalis non ſit, erumpere conſpiciatur? Aut quod idem ſcribit Ariſtoteles περὶ θαυμασίων ἀκουσμάτων, in Cypro genus quoddam gigni æris, auro non abſimilis, quod in fruſta minutiſſima conciſum agricolæ ſerant, mox ad pluuiam exoriri & coaleſcere: & poſtquam adoleuerit ad iuſtam maturitatem, colligi & recondi? Vel quod idem cõpertum in Iberia dicit, paſtores quandóque ſyluam incendiſſe: mox tellure conſciſſa, multum argenti deliquati effodiſſe, iudicatúmque eſſe, glebam refertam venulis orichalcum argentúmque educere? Aliáque quæ arduæ ſunt explicationis, & difficultatis immenſæ. Atque, vt reliqua omittantur, nónne vſu quotidiano aſſiduóque experimento didicimus, ex minimis paruíſque ſeminibus leui calore fotis, animari vermiculos mirabili conſtitato, qui fronde contecti & educati, paulò pòſt cùm adoleuerint, ſericum, vnde nobis precioſarum veſtium vſus eſt, ex ſe emittant, & demum quum adulti fuerint, gignant ex ſe cucullos & follicula, in quibus recondi immoriantur, indéque enaſcantur papiliones candiduli, qui inuicem nexi pariunt ſemina, ex quibus denuò naſci queant? Iſta quidem frequenti apud nos ſpectaculo quaſi quotidiana viluêre: quæ ſi aliis referantur, quibus hæc incomperta ſunt prorſus incredibilia, & fide caritura, ac fictis ſermonibus ſimilia haud dubiè viderentur. In qua quidem re mirari ſuccurit, quòd Procopius Græcus autor literis & monumentis recentium hiſtoriarum prodidit. Iuſtiniani temporibus commentũ hoc ſerici ſolerti ingenio quæſitũ, primùm in Italiam allatũ fuiſſe, cùm antea incõpertum foret & incognitum. Cuius dicto licet coniectari, Sericeas veſtes ex vermiculis, quales hodie viſuntur, apud prius ſeculũ & veteres Romanorum nõ fuiſſe, licèt byſſus & purpura ac veſtes Sericæ, diſſimili videlicet licio contextæ, omniũ ſermonibus celebratæ ſint, quod ex frondiũ canicie depectunt Seres, Byſsúmque apud Indos frequentem gigni tradunt, ex arbore populo haud diſſimili, foliis verò ſalici, quę in Græ-

Apud Hypanim fluuium.

Æs ſeminatũ in Cypro.

Vermiculi ſericum ex ſe emittentes.

Papiliones.

Sericæ veſtes quando primùm emerſerint.

Byſſus.

cia etiã naſci Pauſanias prodit: apud eóſq; lanigeras arbores florem emittere cum nucleo,quo detracto,reliquum vt lana carminetur. Atq; in Perſicis inſulis arbores inſtar cotonei mali cucurbitas emittere, quæ mox ruptæ, lanuginis pilos oſtendant,ex quibus conficiuntur veſtes.Et in Atlante arbores naſci,quarũ comæ lanugine veſtiuntur, quæ Sericis velleribus non cedant.Quod nobis quoque ſatis probabile,nec à fide deuiũ videretur: niſi apud Indos & Ægyptios bombycem Coam intexere vermes, qui aranearum more fila deducant,multiplici lectione videremus.

Lanigeræ arbores. *Arbores in Perſicis inſulis.* *In Atlante.*

Locus ex Iuuenale declaratur, & quotuplex apud veteres libertatis genus fuerit,qualitérque ciuitas amittebatur,vel dabatur.

CAP. X.

IN Iuuenalis ſatyra quinta,qua in eos inuehitur, qui potentiorum ſectatores fiunt,hos verſus poſtremos meminimus legiſſe:

--- Omnia ferre
Si potes & debes,pulſandum vertice raſo
Præbebis quandóque caput,nec dura timebis
Flagra pati,his epulis & tali dignus amico.

Quos pleríque parum docti Grammatici, verborum inuolucro interpretati,ita ſtudioſos demorantur,vt non ſit facilè æſtimare,quæ tandem autoris mens, & qui verborũ ſenſus exiſtat,qui tamen ſi explorato iudicio exponantur,profectò manifeſti apertíque fient.Et licèt aliud alij autument eruditiores,huic ego opinioni accederẽ quæ magis ex contextu verborum redundat:Quòd quum antea multis criminationibus illos qui menſas potentiorum ſectantur,& aliena quadra ſtudent viuere, Poëta fuerit inſectatus;poſt multa quæ ſub alieno imperio digna atque indigna pati neceſſe eſt,vt tandem ſe in libertatem vẽdicent,& iugum quod imperioſi domini ferendo ſeruitium ſponte ſubierant, demum è collo diſcutiant, ſuadendo concludat;quódque pulſandum caput vertice raſo propè arbitratur; ſcilicet modum quo liber quiſpiam à prætore fit,deſignauit. Fuit enim antiqui moris, vt qui ex ſeruitute in libertatem vocabatur,raſo capite ad prætorem itaret,apud quem bis térque caput percuſſus,vel per lictorem percuti iuſſus,virgula quæ vindicta dicta eſt,aut feſtuca in eum iacta, quũ eum vertiſſet dominus prætoris iuſſu ſeruituti eximeretur: quíque liberta

Manumiſſio quibus caremoniis fieret. l.ego. & l.pater. ff. de manum.vind.

monſtrifica eſſe vbique ſolertis prouidentiſque naturę opera experimento videremus. Ita enim parens natura comparauit,& opus fabricata eſt, vt ſub orbe diuerſiſſimo, pleráq; dictu admirabilia, excedentia fidem, inexplicabili difficultate gignantur. Nam quis crederet, quod Ariſtoteles, Cicero & Plinius tradunt, in Ponto Euxino apud Hypanim fluuium tenues membranas acinorum modo innaſci arboribus, ex quibus mox volucris quadrupes quæ vltra diem vitalis non ſit, erumpere conſpiciatur? Aut quod idem ſcribit Ariſtoteles περὶ θαυμασίων ἀκουσμάτων, in Cypro genus quoddam gigni æris, auro non abſimilis, quod in fruſta minutiſſima conciſum agricolæ ſerant, mox ad pluuiam exoriri & coaleſcere:& poſtquam adoleuerit ad iuſtam maturitatem, colligi & recondi? Vel quod idem cõpertum in Iberia dicit, paſtores quandóque ſyluam incendiſſe: mox tellure conſciſſa, multum argenti deliquati effodiſſe, iudicatúmque eſſe, glebam refertam venulis orichalcum argentúmque educere? Aliáque quæ arduæ ſunt explicationis, & difficultatis immenſæ. Atque, vt reliqua omittantur, nónne vſu quotidiano aſſiduóque experimento didicimus, ex minimis paruiſque ſeminibus leui calore fotis, animari vermiculos mirabili conſtituto, qui fronde contecti & educati, paulò pòſt cùm adoleuerint, ſericum, vnde nobis precioſarum veſtium vſus eſt, ex ſe emittant,& demum quum adulti fuerint, gignant ex ſe cucullos & follicula, in quibus recondi immoriantur, indéque enaſcantur papiliones candiduli, qui inuicem nexi pariunt ſemina, ex quibus denuò naſci queant? Iſta quidem frequenti apud nos ſpectaculo quaſi quotidiana viluêre: quæ ſi aliis referantur, quibus hæc incomperta ſunt prorſus incredibilia, & fide caritura, ac fictis ſermonibus ſimilia haud dubiè viderentur. In qua quidem re mirari ſuccurit, quòd Procopius Græcus autor literis & monumentis recentium hiſtoriarum prodidit. Iuſtiniani temporibus commentũ hoc ſerici ſolerti ingenio quæſitũ, primùm in Italiam allatũ fuiſſe, cùm antea incõpertum foret & incognitum. Cuius dicto licet coniectari, Sericeas veſtes ex vermiculis, quales hodie viſuntur, apud prius ſeculũ & veteres Romanorum nõ fuiſſe, licèt byſſus & purpura ac veſtes Sericæ, diſſimili videlicet licio contextæ, omniũ ſermonibus celebratæ ſint, quod ex frondiũ canicie depectunt Seres, Byſſúmque apud Indos frequentem gigni tradunt, ex arbore populo haud diſſimili, foliis verò ſalici, quẽ in Græcia

Apud Hypanim fluuium.

Æs ſeminatũ in Cypro.

Vermiculi ſericum ex ſe emittentes.

Papiliones.

Sericæ veſtes quando primùm emerſerint.

Byſſus.

cia

cia etiã naſci Pauſanias prodit: apud eóſq; lanigeras arbores florem emittere cum nucleo, quo detracto, reliquum vt lana carminetur. Atq; in Perſicis inſulis arbores inſtar cotonei mali cucurbitas emittere, quæ mox ruptæ, lanuginis pilos oſtendant, ex quibus conficiuntur veſtes. Et in Atlante arbores naſci, quarũ comæ lanugine veſtiuntur, quæ Sericis velleribus non cedant. Quod nobis quoque ſatis probabile, nec à fide deuiũ videretur: niſi apud Indos & Ægyptios bombycem Coam intexere vermes, qui aranearum more fila deducant, multiplici lectione videremus.

Lanigeræ arbores. *Arbores in Perſicis inſulis.* *In Atlante.*

Locus ex Iuuenale declaratur, & quotuplex apud veteres libertatis genus fuerit, qualitérque ciuitas amittebatur, vel dabatur.

CAP. X.

IN Iuuenalis ſatyra quinta, qua in eos inuehitur, qui potentiorum ſectatores fiunt, hos verſus poſtremos meminimus legiſſe:

--- Omnia ferre
Si potes & debes, pulſandum vertice raſo
Præbebis quandóque caput, nec dura timebis
Flagra pati, his epulis & tali dignus amico.

Quos pleríque parum docti Grammatici, verborum inuolucro interpretati, ita ſtudioſos demorantur, vt non ſit facilè æſtimare, quæ tandem autoris mens, & qui verborũ ſenſus exiſtat, qui tamen ſi explorato iudicio exponantur, profectò manifeſti apertíque fient. Et licèt aliud alij autument eruditiores, huic ego opinioni accederẽ quæ magis ex contextu verborum redundat: Quòd quum antea multis criminationibus illos qui menſas potentiorum ſectantur, & aliena quadra ſtudent viuere, Poëta fuerit inſectatus: poſt multa quæ ſub alieno imperio digna atque indigna pati neceſſe eſt, vt tandem ſe in libertatem vẽdicent, & iugum quod imperioſi domini ferendo ſeruitium ſponte ſubierant, demum è collo diſcutiant, ſuadendo concludat; quódque pulſandum caput vertice raſo propè arbitratur: ſcilicet modum quo liber quiſpiam à prætore fit, deſignauit. Fuit enim antiqui moris, vt qui ex ſeruitute in libertatem vocabatur, raſo capite ad prætorem itaret, apud quem bis térque caput percuſſus, vel per lictorem percuti iuſſus, virgula quæ vindicta dicta eſt, aut feſtuca in eum iacta, quũ eum vertiſſet dominus prætoris iuſſu ſeruituti eximeretur: quíque liberta

Manumiſſio quibus caremoniis fieret. *l. ego. & l. pater. ff. de manum. vind.*

libertatem eo modo nactus fuerat, manumiſſus vindicta dicebatur. Quo genere manumiſſionis libertatem vnà & ciuitatem Romanam aſſequebatur: ſcilicet à Vindicio Vitelliorum ſeu Aquiliorum ſeruo,cuius indicio detecta coniuratione de opprimendis conſulibus,autore T. Liuio, primus libertate & ciuitate donatus eſt. Cautúmq; fuit,vt qui ita libertatem aſſequuti eſſent, vindictà manumiſſi dicerentur. Raſo enim capite,tam illi qui liberi fiebant,quaſi tempeſtatem effugiſſent, quàm qui bello capti ſeruitute exempti fuerant,incedere, & triumphãtis currum proſequi conſueuêre. Obſeruatúmq; fuit, vt in templo Feroniæ libertorum deæ, tam ſerui quàm addicti ex compedibus & ergaſtulo, libertorum munia acciperent.

Feroniæ templum.

Non ergo inſcitè,debere eos qui potentioribus tam ſeruiliter famulantur, caput raſo vertice prætori pulſandum præbere,ſéque in libertatem vendicare, nec dura Virronis flagra patienda eſſe, Poëta cenſuit: ſcilicet alludens ad eos qui ex ſeruitute à prætore manumiſſi,& libertate donati ſunt.

Lacedæmonij.

Apud Lacedæmonios verò, qui ſerui mancipio eximuntur, fronde coronati incedunt,& templa circumeunt: apud quos ij qui à tyrannis liberati erant, adſcripti vocabantur.

Adſcripti.

Apud Romanos triplices libertatũ ſpecies. l. 1. C. de his qui in eccle. manu.

Sed notandum apud Romanos libertatũ triplices fuiſſe ſpecies:nam pleríque manumiſſi,liberi ſimul & ciues Romani erãt,quæ maior libertas,& ex vindicta appellatur:alij teſtamento,vel in æde ſacra,aut ante conſulem, vt inquit Caius:nõnulli cenſu fiebant liberi, quo genere manumiſſionis etiam ciuitatem Romanam aſſequebantur. Quum enim ſoli ciues cenſerentur,ſiquis ſeruus iubẽte domino in cenſum relatus eſſet, & liber & ciuis erat: qui tamen cenſus nõ ius ciuitatis confirmabat, ſed indicabat eum qui cenſus fuiſſet, pro ciue ſe geſſiſſe.

Poſtliminij ius.

§. ſi ab hoſt. inſti. quib. mod. ius pa. po. ſol. l. poſtliminium. ff. de capti. & poſtlim. re.

Quum quidẽ ciuitatem & libertatem niſi aut proſcriptione ſolũ vertendo aut ſi aqua & igni interdictũ foret,ex decreto ſenatus iuſsúque populi,nemo inuitus amittebat. Neq; enim ciuem Romanum ſine autoritate ſenatus ciuem eſſe deſinere fas erat, niſi capti ab hoſtibus fuiſſent: tunc enim quoad captiui erant,ius ciuium & ciuitatẽ amittebãt:qui ſi in vrbem poſtea redirent,iura ciuitatis & libertatis poſtliminio recipiunt: itaque liberi & ciues Romani fiunt.

Qui ab Imperatore ciuitate donatus eſſet.

Fuítq; memoriæ proditũ,vt quẽ pater aut populus vẽdidiſſet, vel pater patratus hoſtibus dediſſet, ſi ab hoſtibus receptus ſuſceptúſque fuiſſet,cum eo nullum poſtliminium foret. Quòd ſi is quem pater patratus deuouerat, receptus

non

non ſit,cum eo poſtliminium eſſe,conſentiũt omnes:quum nec deditio,nec donatio ſine acceptione intelligi poſſit.Ciuitatem Romanam amitti, ſi Romanus ciuis vrbis alterius iura aſciuerit,multi cenſuêre,quum duarum ciuitatum Iure Ciuili nemo cenſeatur ciuis. Animaduerſúmq; eſt, eum qui ab Imperatore ciuitate donatus eſſet, nunquam ob crimen, populi iudicio fuiſſe condemnatum: ſi qui tamen rei capitis agerentur, & ob id ſolum verterent, non priùs ciuitatem amiſiſſe cenſebãtur, quàm eſſent recepti in eam,quò vertendi ſoli cauſa venerant: ídque non ademptione ciuitatis, ſed aquæ & ignis interdictione fieri. Hanc verò ciuitatẽ à principio parciſſimè populus Romanus dabat:quippe Craſſo & Scæuola C O S S. ne ius ciuitatis in colluuione, & quaſi promiſcuum foret,cautum fuit,ne hi qui ciues Romani non eſſent,pro ciuibus fierent.Quare Punico ardente bello, Murrina Syracuſanus ob plurima in Remp. merita, & quòd in Sicilia cum equitatu trãſierat ad noſtros, ex autoritate ſenatus,& rogatione populi, ciuitate donatus fuit, loco magni muneris. Mox lege Gellia & Cornelia, vt niſi quibus Cn.Põpeius ciuitatẽ dediſſet, nemo ciuis fieret, decretum eſt: quo tẽpore Theophanem Mitylenæũ ciuitate donauit pro concione. Antea verò lege Apuleia,quam Saturninus C O S. C. Mario tuliſſe dicitur, vt in ſingulas Latinas colonias ternos ciues facere liceret, cautum erat. Deinde lege Pompeia,quam Pompeius Strabo tulit,veteribus incolis Tranſpadanis idem iuris quod Latinis coloniis,tributum eſt, quos poſtea ciuitate donauit. C. quoque Gracchus Italos & Romanos eodem iure cenſuit,quo tempore Italicis populis pluribus ciuitas tributa fuit. Primúſq; Fuluius Flaccus conſul Italos,vt in ciuitatem aſſumerẽtur, excitâſſe dicitur:deinde Tyrrheni, Lucani & Samnites iure ciuitatis donati fuêre. Demum Sylla illorum ſeruus,qui ciuili bello ceciderant partium ſuarum,in libertatem vendicauit,& ciues eſſe voluit:qui tametſi ius ciuitatis haberent, non tamen cum veteribus tribubus ſuffragia ferebant, ſed ex illis velut nouis incolis alias effecit tribus,in quibus vltimi ſuffragabantur: ita fiebat, vt ad illos perraró ſuffragij ius veniret. Quæ omnia poſt ciuile bellum, quum rerum Sylla potiretur & ſummam imperij teneret,ſublata & inducta, in melius emendauit. Nam magnæ ſibi curæ fuit, non in colluuione omnium,neq; apud exteros nomen Romanũ paſſim vulgari.Ideo populi iuſſu comitiis cẽturiatis, ſingu-

Ciuitatem parciſſimè initio dabant Romani.

Pompeij Strabonis lex.

C. Gracchi lex.

Ciuitate donati raró ſuffragabantur.

lis municipiis ius ciuitatis,quod antea acceperant, ademit. Quod & Licinia lege & Mutia cauebatur. Quippe cùm Italiæ populi magna pars ſe pro ciuibus gererent. Licinius Craſſus orator,& Mutius Scæuola pontif. max. vt in ſuum quíſq; ius rediret, legem de regendis ciuitatibus tulerunt, quum ſumma cupiditate ciuitatis Romanæ Italici populi tenerentur: qua lege ita alienati animi ſunt, vt principium belli Italici fuerit. Itaque ius ciuitatis, quod cum infimis antea promiſcuum erat, apud paucos redundans, optabilius fuit. Diuus poſtea Cæſar medicinam profeſſos, & liberalium artium doctores, præcipui muneris loco ciuitate donauit: qui quum Nouocomenſibus ius ciuitatis dediſſet, Marcellus conſul id irritum fecit, arreptúmque decurionem Nouocomenſem virgis in foro pulſauit, præfatus ea dediſſe verbera, ne ſe Romanum ciuem aliquando cenſeret. Marius quoque legem tulit, vt niſi ex decreto populi,nemini in Regione eſſe liceret.Mox Syllæ exemplo,mille homines Camertes, propter nauatam inſigniter operam in bello ciuitate donauit. Erátq; conſtitutum,vt qui in numero ciuium Romanorum adſciti,quíq; ciuitatem Romanam populi iuſſu aſſequuti fuerãt,(ne quid diſcriminis cum veris ciuibus foret)pudendas artes,& homine Romano indignas,non pertractarent,ac mutatis exploſiſque veteribus nominibus, P. Cornelij, Metellorúmque, & Claudiorum, aliorúmq; nobilium Romanorum priſca nomina,tanquam veri ciues, & cultu Romano educati vſurparent. Demum Auguſtus Cæſar vindex maieſtatis Romanæ, ne vnquam tortus aut vinctus vllo libertatis genere ciuitatem nanciſcerentur,edita lege ſtatuit:ipſámq; parciſſimè & velut magnum operæ precium largitus fuit.Quod & Claudius Cæſar prohibuit:nam peregrinę conditionis homines,gentilia Romanorum nomina aſſumere vetuit, ciuitatémq; Romanam vſurpantes,ſecuri percuſſit. Sed animaduertẽdum,non omnes qui in ciuitatem adſciti erant, protinus ſuffragij ius in tribubus habuiſſe, vel ad magiſtratus & honores admiſſos eſſe:quia niſi ius ſuffragij à populo his impartiretur,atque in tribus admiſſi deſcriptíq; fuiſſent, ad dandos honores,promouendóſq; magiſtratus,ius ſuffragij nõ habebant. Siquidem multis dabatur ciuitas ſine ſuffragio, pleríſq; ius Quiritiũ,nonnullis libertas,aliquibus ius municipij & fœderis,pluribus ius Latij,alij tanquã coloni,alij ſtipẽdiarij & vectigales habiti, nonnulli ſpõſione in amicitiam recepti fuêre.

Licinia & Mutia lex.

Lex de regendis ciuitatibus.

Docti ciuitate donati.

Marij lex.

Ciuitate donati à pudendis artib. abſtinebant, & nomina mutabant.

Aug. Cæſaris lex.

Ciuitate donati ſine ſuffragio.

fuêre. Quam quidẽ ſuffragij lationem,ſine cõſulto ſenatus ſolus populus vt beneficium tradebat.Ius verò Quiritium, primùm Archagato Medico cum taberna in cõpito Acilio datum fuiſſe legimus:municipij verò illis qui ex alienis ciuitatibus adſciti,munerũ Romanę ciuitatis participes erãt, niſi quòd ad ſuffragia ferenda, & magiſtratus admitti non poterant: ſicut Fundanis, Formianis,Cumanis,Acerranis, Lauiniis,& Tuſculanis, qui haud multò pòſt in ciuitatem admiſſi fuêre. His námq; & Cãpanis equitibus ciuitas ſine ſuffragio data fuit:quibus poſtea & Arpinatibus ius ſuffragij, quod antea negabatur, conceſſum ferunt. Anagninis quoq; ciuitas ſine ſuffragij latione collata eſt, conſiliáq; & connubia adempta,magiſtratibúſque interdictum, præterquàm in curandis ſacris.Et quum Puteoli,Salernum & Buxentum, pro eo quòd adſcripti coloni nomina dediſſent,ſe pro ciuibus gererent,ſenatus iudicauit non eſſe ciues.Nonnunquam qui ex municipiis ſuo iure & legibus vtẽtes,muneris tantùm cum populo Romano participes erant,nullis neceſſitatibus aut alia lege vel fœdere adſtricti, municipes dicti ſunt: ſicut M.Cato ſenex, T.Coruncanus,Caius Marius,M.Tullius,& alij. Tertiò qui ad ciuitatem Romanam ita venerunt, vti municipia eſſent ſuæ cuiuſque ciuitatis & coloniæ,vt Tiburtes,Præneſtini,Piſani, Vrbinates,Nolani, Bobutinenſes,Placentini,Napeſini,Sutrini,Lucenſes.Fuítq; obſeruatum, vt ita recepti, peregrinorũ loco non haberentur,ſed ciuiũ. Et tametſi ius coloniæ quàm municipij ſemper maius & auctius fuerit, quòd coloni iura inſtitutáque populi Romani, nihil ſui arbitrij habent: municipes verò ſuis vtuntur moribus & inſtitutis ſine imperio populi Romani: tamen in coloniam ſemel auſpicatò deductam, illa incolumi, noua colonia deduci nequit, licèt illa exiſtente noui coloni deduci valeant.Differt tamen colonia à municipio, quia ex ciuitate colonia aliò traducitur, municipes verò aliunde in ciuitatem veniunt. In quo animaduertendum,plura fuiſſe coloniarum genera: nanque aliæ Latinæ, aliæ ciuium Romanorum dictæ ſunt,aliæ ex vtriſque,nonnullæ ex peditibus vel equitibus, quùm in agrum bello captum ſtirpis augendæ causâ mittebantur: ſiquidem Bononia,colonia Latina fuit: Mutina & Parma, ciuium Romanorum. Placẽtia equites ſolos habuit Latinos, licèt Cicero Placentiam municipium,non coloniam dicat eſſe. Erátque conſtitutum, vt ſingulæ coloniæ annuam penſionem po-

Ius Quiritiũ cui primò datum.

Municipij ius.

Coloniæ à municipio differentia.

Coloniarum genera.

pulo Romano penderent:tametſi Liuius Druſus tri.pl.duodecim colonias ſine onere penſionis deduxiſſe legatur. Fertur tamen populus Romanus Ilienſibus ob generis vetuſtatem,& quia autores Romanæ ſtirpis fuerãt,pleniſſimam immunitatem dediſſe, vt tutelæ curæq; excuſationem haberent: Tyriis verò libertatẽ,ſicut Athenienſibus,& Theſſalonicis, quibus etiam Diuus Seuerus ob egregiam fidem Italicũ ius dedit,Cyzicenis verò,quum Mithridatico bello ob inſignem operã libertatem meruiſſent, poſtea Tiberius Cæſar, quòd inſolenter in ciues Romanos ſe geſſiſſent,libertatẽ ademit,& ſtipendiarios fecit. Nero quoq; vniuerſæ Achaiæ libertatem dedit, Græciámque liberam dimiſit & nationes Alpum maritimas in ius Latij transtulit. Ex inſulis verò Cephalenia, Zacynthus, Ægina, liberæ fuêre. In Aphrica, Carthago,Leptis,Adruma,Ruſpinũ,Tapſus: quæ etiam à Diuo Seuero & Antonino iuris Italici factæ ſunt. Otho Lingonibus vniuerſis ciuitatem dedit. Ex finitimis, Oſtia,Antium,Minturnæ,Tarracina,& aliæ plures,militiæ aliorúmq; munerũ vacatione fungebantur. In Sicilia,quia prima omnium prouincia facta eſt, Mamertina ciuitas & Taurominiana,fœderatæ: liberæ verò & immunes,Centuripinũ,Alexina,Segeſtana,Aletienſis,& Panormitana. Inter quas Centuripini & Segeſtani Latinitatis iura obtinebant. Etátque vetus mos, vt qui ius Latij haberent, alios ſumere magiſtratus aut præſides non tenerentur,niſi Romanos ciues. Nemauſenſes enim quum ius Latij obtinerent, ad ædilitatẽ & quæſturam alióſq; honores, nullos niſi Romanos ciues admiſêre. Poſteà liberalitate populi Roman. ex omni genere,omníq; natione terrarum, bene meritos de nomine Romano,quorum virtus enituit, in ciuitatem adſciſcere,& fide ac ſocietate iungere,vſus inualuit. Eſtque inter exempla, non ſtipendiarios modò, ſed hoſtes populi Romani, quum ad noſtros Imperatores profugiſſent,aut magno vſui Reipub. fuiſſent,quinetiam ſeruos bene de Repub. meritos, ciuitate donatos eſſe. Itaque Tuſculanos, Æquos, Volſcos, Hernicos bello victos poſt victoriam ciuium numero Ro. adſciuêre,ſuæque tutelæ duxêre, & veluti patroni clientes, in fidem accepêre, cognationéque & hoſpitio iunxêre. Sic Iulios Alba, Coruncanos Camerino, Portios Tuſculo oriundos, in ſenatum aſciuerunt. Lapſis deinde temporibus latiùs hoc ius propagatum fuit, ita vt in Hiſpania oppida Latio antiquitùs donata, vnde triginta numerentur:libertate,

Libertas.

Ius Latij.

Priuilegium eorum qui ius Latij haberẽt.

Liberalius deinde ciuitatem dabant Romani.

De iure Latinitatis vide elegantem locum Alci.lib. 2.diſpunct. cap.21.

Ius ciuitatis latius propagatum.

tate, ſex: fœdere,tres: ſtipendiaria, centum viginti. In citeriori verò oppida ciuium Romanorum tredecim: Latinorum veterum, octodecim fuerunt: fœderatum, vnum: ſtipendiaria centum triginta quinque. Inter quas, Pacenſes & Emeracenſes in Luſitaniam iuris Italici fuêre. In Aphrica ciuium Romanorum quindecim. Denique Republ. variis caſibus agitata, Veſpaſianus vniuerſæ Hiſpaniæ ius Latij tribuit. Otho Lingonibus vniuerſis ciuitatem dedit. Claudius verò Cæſar omnes Græcos, Gallos, Hiſpanos, Britannos, Sauromatas, ciuitate donare, & togatos videre ſtatuit. Quinetiam non modò in iura ciuium, ſed in imperium ſæpe externos Romani adſciuêre. Primus enim Traianus externus, & deinceps alij ad imperium promoti feruntur. Solon verò Athenienſibus, præter eos qui ſacra & genus aut ſtirpem antiquiſſimam haberent, ius ciuitatis nulli peregrino dari mandauit, niſi ei qui aut perpetuo exilio patria pulſus eſſet, aut alicuius artis causâ cum penatibus & domo Athenas cõmigrâſſet. Poſtea Pericles legem tulit, vt hi ſoli Athenienſes fierẽt, qui vtroq; parente Athenienſi ciue nati forent: in tantum, vt Euagoras vix propter multiplicia beneficia ciuitate donari meruerit. Qui etiã autor fuit, vt ex non legitimo matrimonio editi, ciuium nõ cenſerentur numero: licèt contra legem à ſe editam, illegitimum filium ſibi ſuperſtitẽ, ciuis loco haberi voluerit. Deinde inquilini & aduentitij, paſſim in ciuitatẽ adſciti fuêre, coacti, tributi nomine, drachmas duodecim quotannis pẽdere: fœminæ verò, ſex. Lacedæmonij verò Lycurgi legibus & Thebani, nouos incolas & peregrinam ſtirpem non admisêre: ſed ius ciuitatis & vrbis vſum peregrinis interdixêre, victóſq; armis pro alienis arcuêre. Finitimos tamẽ, quos Helotas nuncupant, pari iure vixiſſe, & à Procli & Euryſthenis Heraclidibus deſcendẽtes, in ciuitatem adſcitos fuiſſe comperimus. Quinetiam peregrinis Spartã adire, omni tempore non licuit, quòd illorum commercia vitarent: quare Dirinoxeni, quaſi fallentes hoſpitem dicti ſunt. Nec ſolùm Spartæ peregrinos & conuenas non admiſerũt: ſed ſi quis ciuis Sparta diſcedens, apud exteros moraretur, capite luebat: quibus nec peregrinari licitum erat, ne verſutias & dolos à peregrinis haurirent. Neque aliud Lacedæmoniis & Athenienſibus fuiſſe fertur exitio, (quanquam multùm armis valerent) niſi quòd victos bello, oſos haberent, nullóque commercij iure dignos ducerent. Qua

In imperium adſciti.

Athenienſes.

Periclis lex.

Lacedæmonij.

Helotæ.

Inhoſpitalitas.

Dirinoxeni.

Quid Lacedæmonijs & Athenieſibus fuerit exitio.

dere Phocion Athenienſibus ſubiratus fuit, quòd filium Spartam ad peregrina noſcenda inſtituta dimſiſſent. Tyrtæum tamen Poëtã Lacedæmonij ciuitate donarũt, contra inſtituta maiorum: quod ideo factũ Pauſanias ait, nequãdo illis obiici poſſet, quòd peregrino duce vſi fuiſſent. Athenienſibus quandoque lege cautum fuit, ne quis Athenienſium Megaram pedẽ inferret, mulcta capitis indicta, quòd odio eos proſequerentur perniciali: Pœnis, ſiquis vi tempeſtatis, aut hoſtium impetu ad eorum litora applicuiſſet, intra quintum diem abire cogebatur. Carthaginenſes quoque adeò peregrinos oſos habebant, vt qui in Sardiniam aut Herculis columnas adnauigabant, mari demergerẽt. Quod de Scythis quoque proditum eſt, qui adeò peregrinos inſectati fuerunt, vt eos omni vitæ commercio prohiberent: Anacharſim, quòd ſacra Græco more faceret, occiderint. Idem de Scythotauris, qui pro hoſtiis aduenas immolabãt, proditum eſt. Inter cæteros feruntur Gamphaſantes in intimis Lybiæ oris, adeò hominum commercia fugere, vt nulli ſe peregrino miſceri ſinant: & Seres, qui cœtus & congreſſus fugiunt hominum, ita vt rerum precia oculis æſtimantes, ſua tradant, aliena non emant, ſcilicet arbitrati, iura ciuium cum peregrinis communicari non oportere. Apud Indos quoque niſi triduo: hoſpitem diuertere non licebat, ne ciues longo vſu diſſimiles mores imbiberent, & in alienas leges ritúſque tranſirent. In Ægypto quoque apud Buſirim & Cynoſpolim, hoſpites non diuertebant neque admittebantur alieni: qui omnibus ferè barbaris mos exoletus erat, vt hoſpites finibus pellerent. Claudius quoque Cæſar peregrinos ferre gentilia Romanorum nomina vetuit edicto. Proditúmque eſt de Epidauriis mirum, quòd quum Illyricos mores oſos haberent, nec illorum commercia vitare poſſent, vt ſe à contagione accolarum ſeruarent immunes, ita cauiſſe, vt vnum ſeligerent ætate grauem, qui ſolus ad illos penetraret, cum quo commercium haberent, quem poletem dixerunt. Contrà verò Germanis ius hoſpitij ſanctiſſimũ erat, hoſpitiíſque ita enixè indulgebant, vt quenquã hoſpitum cum quo menſa fuiſſet communis & ſacrificia, arcere tecto, aut auerſari nefas ducerẽt. Idem apud Lucanos, quib. lege cauebatur, vt ſi quis Sole occaſuro diuertentes hoſpites notos ignotóſq; domo exigeret, κακοξενίας teneretur, mulctámq; eo nomine pendere cogeretur. Calabri quoq; hoſpites comi hoſpitio benignè inuitãt, pyra illis

Tyrtæus Poëta. — *Athenienſiũ lex.* — *Carthaginenſes.* — *Scythæ.* — *Scythotauri.* — *Gamphaſantes.* — *Seres.* — *Indi.* — *Ægyptij.* — *Claudij edictum.* — *Epidaurij.* — *Poletes.* — *Ius hoſpitij apud Germanos.* — *Lucani.* — *κακοξενία.* — *Calabri.*

illis affatim apponendo. Traditum tamen memoriæ eſt, quum inter Megarenſes & Corinthios de imperio certaretur, captiuos in bello tā leniter habuiſſe, vt illos velut hoſpites inuicem tractarent,& ſine precio dimiſſos,doryxenos appellarēt.Illis enim Iupiter ξένιος in præcipuo cultu erat, id eſt hoſpitalis. Quare milites cum hoſtibus extra aciem familiaria iura ſeruabāt, in acie verò pugnabant vehementiſſimè.Græcis quoque diſſimiles & longè diſpares libertatis ſpecies fuêre: ſiquidem non pari libertate fruuntur, aut vectigali & tributo premuntur omnes: quippe Tenedij & Hæmij vectigales erant,Chij tributorum immunes & liberi, nauibus tantummodo præſtandis obnoxij. Cythera Laconiæ inſula, hoc tantùm premebatur onere, vt è Sparta præfectum quotannis acciperet ad reddendum iura. Lacones præter amicorū miniſteria, aliud nihil tributi nomine pendebant.Vici quoque circa Babyloniam ad præbenda cibaria canibus regū cogebantur, reliquis exempti oneribus. Æthiopes verò tertio quoque anno binos ſemodios auri rudis Dario regi pendere dicūtur,ducenos faſces ebeni,quinos pueros,& elephantorum dentes vigenos. Sicut Colchi centenos pueros,& totidem virgines, reliquorum tributorum immunes. Indi autem æquali omnes premuntur onere:nam quartam fructuum partem regibus annis ſingulis pendere coguntur. Syri (vt inquit Vlpianus) à quartodecimo maſculi, à duodecimo fœminæ ad quintum & ſexageſimum annum tributa conferunt.Leptis in Aphrica tantum vectigalibus valuit, vt ſingula in dies talenta Carthaginenſibus vectigal penderet. Sicut ex effoſſione æris in Macedonia,ſingula talenta in ſingulos dies Alexandro pendebantur.Et Babylon regi Perſarum, ſingulis diebus ſingulas argento plenas artabas ſoluebat. Apud Romanos verò qui populi liberi erant, tributi nihil conferebant, ſtipendiarij autem ad militum opus ſtipendia pendere cogebantur: licèt ex Cæſaribus plerique vectigalia noua & inaudita propoſuerint,vt pro eduliis quæ tota vrbe vænirent,pro litibus atque iudiciis quadrageſimam ſummæ: ſicut Caligula exegit ex gerulis octauam, ex proſtitutis quantum vnaquæque vno concubitu mereret. Veſpaſianus quoque vectigalia reuocauit noua, & grauia prouinciis auxit. Alexander Seuerus braccariorum, linteonum, citrariorum, pellionum, plauſtrariorum, aurificum & aliarum artium vectigal inſtituit: ex quo thermas quas fundauerat, pluribus

Iupiter xenius.

Apud Græcos qui à vectigalibus immunes, & qui non.

Romanorum vectigalia.

vſibus ornauit. Antiquis etiam Romanorum, ex agris & noualibus decima ſeminum dabatur vectigalis nomine: nanque aratores decimam frumenti populo Romano pendere cogebantur. Tiberius Cæſar centeſimam rerum vænalium, in ducenteſimam relaxaſſe dicitur. Et Nero in initio ſui principatus, quò gratiam popularem aucuparetur, quintam & vigeſimam vænalium mancipiorum remiſiſſe, & Traianus vectigal vigeſimarum ſuſtuliſſe. Proditúmque memoriæ eſt, quum in dubium veniret, qui liberi eſſent populi, quíve ſtipédiarij, à M. Antonino publicos tabellarios inſtitutos, vt ſi in prouincia quiſpiam cauſam liberalem diceret: per eos teſtationes libertatis, & alia immunitatis documéta Romam ferrent. Minorem verò libertatem, ſeu mediam, ij aſſequi dicebantur, qui manu à prætore emiſſi, non Románi ciues, ſed Latini nominis tantùm ex lege Iunia Norbana fiebant: vel ſuprema voluntate domini teſtamento, ſi eum hoc expreſſo manumiſiſſet: aut ſi inter amicos dextra apprehenſum, ad ſe conuertens, liberum eſſe iuſſiſſet. Hi enim his immunitatibus, quæ Latinis populis ſocietate & fœdere iunctis indultæ erant, fungebantur. Nam & in vrbe vt Latini cenſebantur, & in caſtris vt milites ex Latinis coloniis, non vt externi, aut leuium armorum auxiliarij, ſtipendia merebant. Fuítque obſeruatum, vt qui ius ciuitatis haberet, ſi Latinas colonias incoleret, non ideo ſolum vertiſſe, aut ius ciuitatis amiſiſſe putaretur. Et quanuis in Romanis caſtris, qui militabant, ſi quid deliquiſſent, ſi externi, flagellis & virgis: ſi verò Romani ciues forent, vitibus cæderentur: tamen Liuius Druſus & C. Gracchus tribuni pl. ne liceret quempiam Latini nominis virgis afficere, ſed vitibus, plebiſcito ſanxerunt, in hac re Latinos populos Romanis coæquantes. Tertiam denique libertatem, quam minimam dixêre, aſſequuntur hi, qui manumiſſi, nec ciuitatem, nec ius Latij habentes, didititiorum numero cenſentur: qui nullis priuilegiis fulti, viuentes liberi erant, & velut ingenui munia publica priuatáque obire, magiſtratúſque & cætera dignitatis ornamenta, quæ libero debentur, aſſequi poterant: morientes autem, vitam vnà & libertatem amittebant: ideo decedentes neque teſtari poterant, neque poſt obitum de bonis diſponere, præter patroni voluntatem, adeò vt eorum bonis, quaſi ſerui peculio, manumiſſores potirétur. Quod etiam cum Latinæ libertatis hominibus multi commune dixerunt. Fuêre autem

Minor ſeu media libertas.

Externi milites virgis, Romani vitibus cædebantur.

Minima libertas.

Dedititij.

tem deditit ij, qui victi armis, & in fidem recepti, tantùm ne ſeruirent, néve ſub mancipio eſſent, immunes facti ſunt: cuius etiam generis feruntur ſerui, qui poſt admiſſa crimina ſuppliciis ſubditi, aut publicè pro criminibus cæſi, vel in quorum facie notæ ſeruitutis impreſſæ fuerãt. Diúque hæc diſcrimina libertatum & diſſimiles ſpecies fuêre: donec ſequuti principes, pertæſi multiplices variáſq; libertates dare, veteribus legibus abrogatis, nouíſque adſcitis & cooptatis, exæquato omnium iure ſtatuerũt, vt manumiſſi apud prætorem, plenã aſſequantur ciuitatem & libertatem: vnde abuſus inualuit poſtea, deprauatis moribus, vt multi ſerui per rapinas & furta quæſitis pecuniis libertatem à dominis emerent, ſtatimque liberi & ciues Romani fierent. *l.7.de Lati.liber. toll. & l. 7. C.de dedit. liber.tol.* *Manumiſſorum plena libertas.*

Qui fuerit modus conſulendi ſenatus, & vbi haberi, & quo pacto ſuffragia ferri ſolerent, & quid apud exteros.

CAP. XI.

SEnatores à Romulo centum creatos fuiſſe, qui ob honorem patres, eorúmque progenies patricij dicti ſunt: quorum cõſilio Reſpublica niteretur domi foriſque, multi prodidêre. Deinde communicata vrbe cum Sabinis & Tatio, idem Romulus alios centum legit in patres, explens numerum ducentorum. Poſtea Tarquinius Priſcus, in orbitate ſenatus legiſſe centum alios fertur, minorum gentium appellatos: tametſi à Bruto familias minorum gentium inuentas nonnulli credant. Primus enim Valerius Publicola, poſt exactos reges patrum numerum à Superbo cædibus imminutum expleuit, & ampliſſimum ordinem auxit, quatuor & ſexaginta ſupra centum ex equeſtri ordine in concilium cooptatis, ita vt trecentorum numerum faceret, qui adlecti dicti ſunt. Quos enim poſt exterminatos reges, ætate graues, ſpectatæque probitatis videbant, ſenatui tanquam grauiſſimo ſanctiſſimóque concilio adſcribebant. Quos quidem, quum alij in locum decedentium ſuffecti, & in ſenatum literis adſcripti eſſent, conſcriptos vocarunt, modò plures, modò pauciores, ita vt frequens ſenatus, & quicquid erat patrum ex ferè trecentis ſenatoribus conſtaret. Et quum Iulius Cæſar ſupra mille ſenatores, belli caſibus imminuto ordini adſciuiſſet, Auguſtus Octauius ſelectos & perpurgatos duabus lectionibus, remotis indigniſſimis, in priſtinum decorem reuocauit. Hique veluti præſides & Reipub. cuſtodes, tantæ autoritatis fuêre, vt ſi *Patres centũ.* *Patricij.* *Patres ducẽti.* *Patres trecẽti.* *Patres minorum gentium.* *Adlecti.* *Patres conſcripti.* *Senatores Ro. 1000.* *Iul. Cæſar.* *Auguſt. Octa.* *Senatus autoritas.*

populus regem aut magiſtratum quempiam iuſſiſſet, id ſic ratum foret, ſi ſenatus autor fieret. Leges quoque à populo latæ, haud aliter ratæ fuerunt, quàm ſi patrum conſenſu approbarentur. In reliquis verò ita præſcripta ſenatus poteſtas erat, vt iudicium populi autoritate ſenatus reſcindi non poſſet. Athenis verò ſenatus fuit quingentorum, qui vnà cum tribunis & quæſtoribus, ſenéſque cura iunioribus, de rebus ſingulis decernebant. Poſtea Areopagitæ ſanctior ſenator à Solone delectus eſt: quorum conſilio librata moderatione, ciuitatis iura ſeruabantur, bella indicebantur, lites explicabantur. Nonnunquam Eumolpidæ & præcones publico concilio præfuêre. Maximum verò, à mille & quadringentis gerebatur, cui Arnophoron dixêre nomen: in quo vnà & ſenatus & populus aderat. Lacedæmoniorum ſenatus ex duodetriginta ſenibus conſtabat, qui niſi ſexageſimum implêſſent annũ, in ſenatum aſcribi non poterant. Apud Epidaurios centum octoginta Rempub. adminiſtrabant, ex quibus nobiliſſimos popularium deligebant ſenatores, quos Artinos vocabant, & Gonipodes Carthaginenſibus pro ſenatu præfuêre ſeniores, nonnunquam iudicũ ordo, qui perpetuus erat magiſtratus, & nunquam niſi cum vita deſinebat. Cato apud Vticam trecentorum concilium legit: Maſſilienſes ſexcentos, quos Thymuchos appellarunt: ex quibus quindecim principes, tres præſides erant, autoritate & opibus longè primi: nemóque Thymuchos fieri poterat, niſi qui iuſtos filios haberet. In Gnido ſexaginta præfuêre ex optimatibus, Amnemones appellati, ad quos de rebus maximis referebant: qui verò ſententiam rogabat, Apheſter dictus eſt. Achæi commune concilium, Arnarion vocarunt: qui de rebus publicis conſulturi, in Iouis luco Arnario coibant, cui decem præſidebant, quos Demiurgos vocatos ferunt. Sicut Bithyni & Galatæ concilium trecentorum, in locum Dryminetum aduocabant. Apud Argiuos octoginta viri. Idem apud Mantinenſes. In Elide autem ſexaginta ſenatus vice fungebantur. Cretenſes decem habuêre præfectos, qui de rebus maximis decernebant. Apud Bithynos minorẽ annis triginta in ſenatum adſcribere non licet. Ætolorum cõcilium multiplex fuit, quod Apolectum nuncupant. Maximum verò Grotoniatarum concilium erat, nec facilè explicatu, & turbulentæ confuſionis, in quo ſi quid conſultò ſtatuendum erat, mille delectos cõſulebãt viros, vbi præ tumultu minùs decerni

Athenis quingentorũ. *Areopagitæ.* *Eumolpidæ & Præcones.* *Arnophorum.* *Lacedæmoniũ ſenatus 28.* *Epidaurij.* *Artini.* *Conipodes.* *Carthag.* *Vticenſes.* *Maſſilienſes.* *Thymuchi.* *Gnidi.* *Amnemones.* *Apheſter.* *Arnarion.* *Demiurgi.* *Bithyni.* *Galatæ.* *Argiui.* *Mantinenſes.* *Elienſes.* *Cretenſes.* *Ætoli.* *Apolectum.* *Crotoniatæ.*

decerni quicquam lege poterat. Sicut apud Seres maximus ordo ex quinque millibus conſiliariis fiebat, qui in apparatu belli elephantem ſinguli præſtare tenebantur. Q. Hortenſius tribunus pleb. deinde Philo dictator legem tulêre, vt plebiſcita omnes Quirites tenerẽt, vtque leges à populo latæ, ritè promulgatæ non eſſent, niſi poſt initum populi ſuffragiũ patres autores fierẽt. A primo verò vrbis ortu, poſt exactos reges, de nulla re populus diiudicaſſe, aut ſuffragia tuliſſe traditur, niſi ex conſulto ſenatus. Priùs enim iubebat populus, deinde confirmabat ſenatus, quod æuo ſubſequente fieri deſitum eſt. Nam de his quæ plebs ſciuit, non ſenatus, vt priùs, diiudicabat: ſed deprauato vſu, de his quæ ſenatus cognouerat, populus iudex erat: quod à Lacedæmoniis ſeruari meminimus, vt ſententia quam ſenatores regéſque cenſuerant, populo decernendi corrigendíque facultas foret, iubente Lycurgo, qui cooptandi ſenatus, & legendi quos vellet magiſtratus, ius populo dedit. Contrà, Athenienſes, iubente Alcibiate: nam omne regimen & ſummam imperij à populo ad ſenatum tranſtulêre. Sylla quoq; dum rerum potiretur, trecentos legit ſenatores: ſanxítque vt niſi ex conſulto ſenatus, nihil ad populum ferretur. Erat igitur ſenatoris officium, tam de promouendis magiſtratibus, prouinciiſque adminiſtrandis, quàm de bellis, triumphis, ſupplicationibúſque decernendis, déque præſidibus in prouincias, & auxiliis ſummittendis, de lege, de fœdere & pactionibus, ac tota gerenda Rep. liberè ſentire, ac fortem conſtantémque ſententiam dicere. Neq; enim in adminiſtranſta Repu. gerendóque imperio, quicquam bello vel pace decerni poterat niſi patrum authoritate & decreto ſenatus. Quippe ſenatui de rebus omnibus decernendi libera facultas erat, niſi in magiſtratibus creandis, & legibus ſanciendis, aut ſi in hoſtes arma mouenda vel à bello recedendũ, pacéſq; & fœdera ineunda forent. Tũc enim ſine populi iuſſu ſenatũ nihil ſentire vel decernere poſſe liquet. Prouinciarum tamen decernendarum, Imperatoríſq; deligendi iudicium, atq; ærarij diſpenſandi munus, ad ſenatum ſine populo ſemper ſpectaſſe, nemo dubitauit: tametſi pop. Rom. cõtra ſenatus decreta prouincias nonnunquã demandaſſe legamus. Pacta quoque ſponſionéſque iniuſſu populi facta, etſi per ſenatum poſtulata aut conſules, populum non tenere, nulliúſque roboris eſſe haud dubium eſt. Senatores quoque, vel à dictatore, legendi ſenatus cauſa, vel à cenſori

Seres.

Q. Hortenſij & Philonis leg.

Senatus autoritas.

Lacedæmonij.

Athenien.

Senatoris officium.

Populi prærogatiuum.

censoribus, ſeu triumuiris, qui ius legendi ſenatus habebant, & eos ex gente patricia, Romanos primùm ciues ſumma dignitate & amplis honoribus functos, legi & cooptari ſolitos inuenimus: deinde, ex ordine equeſtri: poſtremò, plebeios & vltimæ ſortis, per gratiam & libidinem, cenſus habita ratione, nõ morum: nonnunquam libertinorum filios. Appius enim Claudius Cæcus dum cenſuram ageret, filiis libertinorum in ſenatum adſcitis, ordinem inquinaſſe dicitur primus. Nec longo pòſt interuallo exteræ gentes & Trãſalpinæ nationes, ſenatorum iura in vrbe adipiſci, & in ſenatum admitti meruêre. Primíque Hedui, qui iura fraternitatis cum Romanis habebant: deinde alij illorum exemplo admiſſi in ſenatum, & ius ſuffragij habuiſſe feruntur. Nero verò, quanuis præceps & furibundus, libertinorum filios diu in curiam non adſciuit, admiſsóſque gradu deiecit. Auguſtus Octauius tanti ſenatores fecit, vt ſingulos nominatim ſedentes in curia ſalutaret: & diſcedens, nullo ſe mouente, vale diceret. Veſpaſianus quoque non oportere maledici ſenatori, remaledici autem ius eſſe reſpondit. Alexander Seuerus Imperator nullum in ſenatum admiſit, neque laticlauum ademit, aut pœna affici paſſus fuit, niſi de conſilio ſenatus. Quod Diuus Nerua & Hadrianus iurauerat, ſe nunquam ſenatorem niſi ex conſulto ſenatus puniturum: qui quum libertum ſuum inter duos ſenatores medium ambulantem vidiſſet, miſit qui illum colapho cæderet, indignum arbitratus, præripere illis honorem, quorum poterat eſſe ſeruus. Tantæque dignationis habiti ſunt, vt Tiberius Cæſar illis quandóque aſſurgeret, & de via decederet. Claudius quoque tanti ſenatores fecit, vt de maiore negocio acturus in ſenatu, medius inter cõſulum ſellas tribunitio ſubſellio ſederet. Contrà Heliogabalus vniuerſum ſenatum adeò flocci fecit, vt ſenatores omnes vrbe expulerit, illóſque ſeruos togatos eſſe dixerit. Qui tamen non ſtatim vt in ſenatum lecti erant, ius ſuffragij habebant: ſiquidem qui in poſtremis ſcripti fuerant, neque ſuffragari, neque per ſe cenſere aliquid poterant: ſed in ſententiam quam princeps in ſenatu dixiſſet ire oportebat. Si qui tamen præturam cenſurámque, aut alios magiſtratus non ſenatores geſſiſſent, ius propterea ſuffragandi, aut in curiam eundi non habebant. Non enim quia prætor aut quæſtor fuerat, ideo in ſenatum admitti, aut publici concilij particeps fieri poterat: neque is ſenator, cui abrogatum imperium fuiſſet.

Qui & quomodo ſenatores eligebantur.

Appius Cl. ordinem ſenatorium inquinauit.

Exteri in ſenatũ admiſſi.

Senatorũ honos.

Senatorũ contemptus.

Senatores electi non ſtatim ſuffragabantur, ſed in ſententiam ibãt.

Siqui

Siquidem L. Caſſius tribunus pl. C. Mario & L. Flacco C O S S. legem tulit, vt quem populus damnaſſet, is de gradu deiectus, ius in ſenatum veniendi, aut ſuffragandi non haberet. Senatores quoque qui honoribus functi eſſent, quique curules geſſerant magiſtratus, curuli ſella in ſenatum & curiam vehi, & cum ſceptris, ſi duces aut viri conſulares fuiſſent: qui verò non geſſiſſent, pedibus ire in curiam, & quod videbatur è Repub. cenſere, & ideo pedarios nuncupari perſpectum eſt: qui tametſi in ſenatu deeſſe non ſolerent, cùm de triumphis aut ſupplicationibus agitur, tamẽ ſi cùm ſenatus cogendus foret, ad conſulis edictum non conuenirent, aut contumaciùs parerent, pignoribus & mulcta plectebantur. Si qui tamen ſenatores quintum & ſexageſimum annum ætatis exceſſiſſent, eos cogi inuitos, aut contumaces pignore vel pecunia plecti non decebat. Senatori enim ſexagenario ad eam ætatem in ſenatum non veniſſe, nulli fraudi fuit: ſemper tamen in ſenatum frequentem veniſſe, & fortem ſententiam dixiſſe, boni ſenatoris eſt habitum. Fertur verò Cato maior, tametſi annis grauior eſſet, cùm in eo vigeret vis ingenij conſiliique, nulla re nullóque negocio adduci potuiſſe, vt in frequentem ſenatum venire moraretur: ſicut de Nicia ferebatur, qui aſſiduus ſemper in Athenienſium ſenatu erat. Tametſi ſenatores plerúnque in ſenaculo ſtationem habere, & inde citato gradu, non expectato edicto, in curiam ire ſolitos legamus. Sed animaduertendum, non cuicúnque conuocandi ſenatus, vel conſultum faciendi ius poteſtatémq; fuiſſe, quia ſolis magiſtratibus, qui vocationem prehenſionémque habebant, vt dictatori, conſuli & prætori, aut trib. pleb. tribunóque militari, vel vrbis præfecto, aut interregi, conuocandi ſenatus ius poteſtáſque fuit. Priuatis enim hominibus aduocandi ſenatum facultas non dabatur. Neque in loco prophano ſenatores conuenire ad conſultandum, ſed in loco auguſto & ſacro, & vbi deorum templa eſſent. Neque ante lucem vel poſt occaſum diei factum ſenatuſconſultum, valere aut ratum eſſe liquet. Deberéque priùs auſpicari, & ab ingreſſu hoſtias immolari apud aram illius dei, in cuius templo conuenirent: quorum exta tribunis ærarijs vænire mos erat: vel ſicut Auguſtus cenſuit, thure & mero ſupplicare, vt ritè ſenatuſconſultum fiat, exemplo Athenienſium, qui omnibus publicis conſiliis mantes ſacerdotes, qui ſacra facerent, adhibebant: & Lacedæmoniorum, qui ſenatui ſemper augurem adeſſe

L. Caſſij lex.

Pedarij ſenatores.

Senator ſexagenarius onere Reip. exemptus.

Cato maior.

Nicias.

Senaculum.

Qui ſenatum conuocabant.

Vbi ſenatus haberetur, & quando.

Auſpicato.

Athenienſes.

adeſſe voluêre. Senatúſque conſultum vel per ſingulorum ſententias exquiſitas, & per calculos coniectos in vrnas, quum de quoquo negocio quid quiſq; ſentit conſulitur, & ſuo loco rogatus ſententiam dicit, aut quum verbo aſſentitur, fieri adnotatum eſt. Et in perrogandis ſententiis, poſt relationẽ conſulis debere à conſulari gradu incipi, & principem in ſenatu aut conſulem deſignatum priùs, deinde ordine reliquos rogari. Nonnunquam obſeruatum eſt, vt ex conſularibus æuo maximi rogarentur primi, deinde inferiores: iuuenes verò vix rogari, quaſi pudor eſſet iuuenem ſene ſapientiorẽ videri. Et ſi certaretur ſententiis, nec ſatis liqueret, tunc vel differri conſultationem, vel ſi duæ ſenatũ diſtinerent ſentẽtiæ, cùm aliud alij cenſeant, id quod ſenatus maxima pars decerneret, id ratum fieri: aut ſi non probaretur, ſententiam diuidi: hoc erat, ſi plures cauſæ in diſquiſitionem venirent, vt de ſingulis referatur, poſtulare: & quod in parte placeret, id ſequi: vel per diſceſſionem, tunc cùm vnius exquiſito voto, cæteri qui in ſuffragium ituri erant, in illius ſententiam pedibus irent, vel ſi manum porrigerent, aut cùm de ſcripto ſententiam dicerent. In quod id fuit traditum, vt de diuinis rebus priùs, & de Rep. infinitè, aut ſingulis rebus finitè, ad ſenatum referatur, ſi quid publici priuatíque negocij foret ſtatuendum. Nonnunquam licuit ſenatori, priuſquàm ordine ſententiæ rogarentur, poſtulare, vt extra ordinem de Republica dicere liceret. Apud Athenienſes verò in frequenti ſenatu pro cuiuſque ætate ſententiæ rogabantur. Regibus autem Lacedæmoniorum binos calculos ponendi, cùm ſententiam dicunt in ſenatu, facultas erat: tertium verò, ſi quid pro ſe decerni vellent. Græcis & pleríſque gentibus fabis ſuffragia dabantur: Syracuſanis nemo ſententiam dicit rogatus, ſed vt quiſque ætate & honore anteit, ita ſua ſponte, quid ſui conſilij ſit, in medium affert non rogatus, aut ſi tacẽt omnes, ſorte dicere coguntur: quibus in vſu erat, vt in concionem prodituri per literarum elementa ſorte educerentur. Quare Dionyſius prodituruſ, cùm M. ſortitus fuiſſet, futuram ſibi monarchiam cauillatus eſt. Lycurgus verò, cùm eſſent adoleſcentes loquaciores, & in conciliis obſtreperent, cauit edicto, vt nemo in foro, nec in publico conſeſſu diceret, niſi rogatus. Apud Heduos fuit conſtitutum, vt qui in ſenatu ſententiam dicit, ex eadem familia rogare neminẽ poſſit, quid eſſet ſententiæ & opinionis ſuæ. Proditúmque memorię eſt,

Lacedeminij Senatuſconſultum. *Vbi ſententiis certaretur.* *Diuidere ſententiam.* *Per diſceſſionem.* *Athenien.* *Reges Lacedæmonij.* *Calculis.* *Fabis.* *Mores rogandi ſententiam apud diuerſos.* *Lycurgi edictum.* *Hedui.*

Germanos concilio coacto, ſiquid quod minùs placeret, propoſitum eſſet, murmure & fremitu diſſentire, & ſententiam aſpernari: ſiquid verò complacitum fuiſſet, frameas & tela concutere, ſonóq; armorũ & tripudiis approbare. Macedonum quoque fuit mos, vt in publica conſultatione ſi quid improbarent, haſtis ſcuta quatientes obſtreperent, & auerſarentur. Lacedæmonij ſummis clamoribus agunt, nec calculis ſententiam dicunt, nec admurmuratione ſuffragia ferunt: aut ſi cuius partis clamor contentior eſſet, vt non facilè dignoſcerẽt, in duas partes ſuffragatores tranſire iubẽt, vt quæ pars maior eſſet, animaduerterent. Apud quos vſu receptũ erat, vt ſinguli in concionibus baculum ferrẽt. Belgæ verò contrà: nam ſi quid publico conſilio ſtatuendum erat, miro ſilentio decernunt: ſi quis autẽ fremeret aliquo concionante, parte veſtis mulctabatur. Gallis & Germanis, vt in publicis conſultationibus armati conueniant, & quid facto opus ſit, decernant, in more fuit: & ſi tumultuarentur, ſilentium ſacerdotes indicebant. Apud Tyrios ſecus, apud quos ſi quis cum telo concioni intereſſet, capite luebat. Id tamen Athenienſibus fato datum erat, vt abuſi ingenio, ſi quid publico conſilio decernendum foret, in deteriorem partem plerúnque ſtatuant, ſempérque quod in diſcrimen adducit, conſilium ſequantur. Quare verbum Anacharſis fuit, ſapiẽtes in concionibus ſententiã dicere apud Græcos, ſtultos verò diiudicare. Perſarũ verò mos fertur, inter epulas, poſtquàm vino incaluerant, haud ſecus quàm reliqui in concionibus, concilium habere, & de rebus maximis decernere. Sed tamen non idẽ ſemper ordo rogandi ſenatus fuit: ſiquidem modò primus rogabatur, qui princeps lectus erat in ſenatu à cenſoribus. Is autem legi debebat princeps ſenatus, qui ex cenſoriis viris, qui cenſuram antea geſſiſſent, antiquior ſuperuiueret: nonnunquam conſules deſignati, aut viri conſulares quo maximi, ſummis honoribus functi: ſæpe aliqui extra ordinem à conſulibus ſtudio & neceſſitudine ductis, rogabantur primi. Obſeruatúmque fuit, ne quẽ citra conſularem locum extra ordinem primum conſul rogaret. Quem tamen ordinem rogandi ſententias Calendis Ianuariis ſeruare cœperat, is toto anno perpetim ſeruabatur. Diuum tamen Auguſtum ſententias de maiore negocio nõ ordine nec more, ſed prout libuiſſet, rogaſſe ferunt. Germani verò pro ætate & nobilitate in concionibus audiuntur primi, ſiqua conſultatio foret. Rogabant ergo ſenten-

Germani. *Macedones.* *Lacedæmonij.* *Belgæ.* *Galli & Germani.* *Tyrij.* *Athenienſium fatum.* *Anacharſis dictum.* *Perſæ.* *Diuerſus ordo rogandi ſenatus.* *Princeps ſenatus.* *Germani.*

Conſules & patres quomodo ſententiam rogabant. tiam conſules, quique ſenatui præerant patres, qui conſilio aderant: ipſóſque dum de re quapiam conſultant, dúmque differendo altercādóq; ſententiam dicunt, quicquid è fide ſua ducerent, ſtantes eſſe oportere: poſt verò ſententiam aſſidere. In quo fuit prohibitum, ne poplites alternis genibus imponerent: quòd eos eſſe ocioſos, & non præparatis animis deſignaret. Quod Athenis quoque ſeruatum meminimus, vt præcone pronunciante in theatro vel curia, ſtantes ſinguli decernant quid ſuæ opinionis foret. Ius tamen ſenatori erat, vt rogatus ſententiam, perpetua oratione, & quàm voluit diu, dicendo diem abſumeret: adeò vt nonnullos horis ſeptem, pleróſque dies totos concionem in ſenatu habuiſſe tradant. In foro autem lege cauebant, vt ſex horæ accuſatori, reo verò darentur nouem, ne paucioribus *Sex horæ accuſatori, reo autem nouem conſtituta.* clepſydris tempore præſcripto præcipitarēt cauſas. Ex quibus nonnulli, ne orationes præmeditatas memoriæ mandarent, nimiúmq; in eo tempus abſumerēt, deſcriptas conciones è libello lectitarūt. *Conciones è libello legere.* Poſtea Cn. Pompeius quaſi frænos eloquentiæ dedit, ex quo tempore intra pauciſſimas, neque vltra tres horas perorare cogebantur. Nam duæ horæ accuſatori, tres reo dabantur: *Duæ horæ accuſatori, tres reo conceſſæ.* vnáque die ab accuſatore & reo perorari iuſſum: quia multi data opera in ſerum rem trahebant, tempúſque diffundebant, rebus non definitis. Si tamen aliquorum opinioni aſſentiri vellēt, poterant etiam *Sedentes aliorum opinioni aſſentiebantur.* ſedentes, illi opinioni, cui viſum erat, ſtudio & voluntate accedere. Ius tamen fuit ſenatori à ſententia, quam ſemel dixerat, ſi probabile quid contrà afferretur, deduci: aut ſi *Senatoris ius.* ambigua foret, nec facilis explicatu, illam interpretari. Id tamen notatum eſt, parum fuiſſe, in ſenatu breuiter cenſere, & rectè ſentire, niſi facundè ſententiam tueretur, & argumentis firmaret. *Nouiſſimum ſententiam dicere.* Poſt omnes verò rogari, & nouiſſimum dicere ſententiam, ignominiæ loco eſt habitum. In qua re ſuccurrit annotare, quod literis proditum eſt, Marcum Perpennam, & Lucium Voluſium Saturninum, omnibus quos in ſenatu ſententiam rogauerant, ſuperſtites fuiſſe. *Senatuſconſulta in ærarium depoſita.* Cúmque antea ſenatuſconſulta pro voluntate conſulum ſupprimerentur, vel enunciarentur, poſtea à Lucio Valerio & Marco Horatio conſulibus ſtatutum fuit, vt ampliſſimi ordinis decreta ad ædem Cereris ad ædilibus deferrentur, demum, vt in ærarium deponerentur. Quod etiam Auguſtus cauit, *Tacita ſenatuſconſulta.* ne ſenatus acta publicarentur, néve magiſtratus depoſito honore ſtatim in prouincias mitterentur. Ex his tamen

quæ

quædam fuêre tacita ſenatuſconſulta, quæ palàm enunciare non licebat, quæ in ſanctiore ſenatu & concilio arcano, tanquam in receſſu ſemoto ſeruabantur: quibus decernendis neque ſcribæ, neque ſerui publici intererant, ne communicatio conſilij foret, cauebatúrque, ne quis enunciaret. Apud Carthaginenſes verò, triginta ſenatorum principes, ſanctiori concilio & arcanis negotiis præpoſiti erant, quæ tãquam cœleſte arcanum, dici non poteſt; quàm alto ſilentio obtegerentur. Qui etiam ſanctior ſenatus Athenis fuiſſe proditur, ſine cuius conſilio aliquid grauius decerni, aut ferri ad populum, Solonis lege vetabatur. Syracuſani autem ſanctiorem ſenatum non habebant, ſed ſi quid arduum & perdifficile imminebat, ſolius Timoleonis ſummi ducis velut ſancto arcanóque concilio, iudicio decernebant. Ætolis Apolecti ſanctiſſimum & arcanarum rerum fuêre cõcilium: quorum conſultatione, ſi quod inſtaret periculum, decerni oportebat. Cæſarum verò temporibus, decreta ſenatus, quæ ad principem pertinerent, non arcano ſenatui, ſed libris elephantinis mãdabantur: qui ſumma cura in Vlpia bibliotheca, vt eſſent perpetuo monumento, ſeruabantur. Quæ quidẽ arcana patrum conſilia quanto ſilentio obtegerentur, illud argumento eſt quod Q. Fabius Maximus, cùm de tertio Punico bello, quòd in arcano concilio decretum erat, Craſſo in tinere obnunciaſſet, à ſenatu grauiter increpitus & conuiciis affectus fuit. Alia verò conſulta, quæ tacita non erant, poſtquam maturè ſtatuta fuerant, de concilij ſententia in concione, quæ pro veſtibulo curiæ obſeruabatur, recitari & publicè edi poterant. Erant igitur ſenatoris inſignia tunica & purpura & laticlauus, ius ſpectandi in orcheſtra, & epulandi publicè, tam in epulo Iouis in Capitolio, quàm ludorum cauſa. Qui quidem laticlauus propria veſtis ſenatoris erat, qua ſenatus dignitas & ampliſſimus ordo notabatur. Nonnunquam ſenatoribus vti penulis, quanquam tenuiſſimo cultu forent, indultum fuit: quippe Alexander Seuerus Imperator, vt ſenatores ingraueſcente ętate, frigoris causâ penulis vti poſſent, priuilegio indulſit: ſæpiúſq; aliis inſignibus vti licere datum eſt. Nam Caio Duillio, qui nauali prælio Carthaginenſium claſſem fudit, præter curulem ſellam, vt quoties à cœna rediret, funale præferretur, & tibicen pręcineret, conceſſum fuit. Et Marco Valerio Voleſi filio, quòd Sabinos fudit fugauítq;, & caſtris exuit, locum in circo ad ſpectandum cum ſella curuli ſibi

Sanctius concilium.

Sanctior ſenatus.

Solonis lex.

Apolecti.

Decreta ſenatus ad principẽ pertinentia.

Senatuſconſulta non tacita.

Inſignia ſenatoris & veſtes.

Laticlauus.

Penula.

Inſignia alia atque alia cõceſſa bene de Repub. meritis.

poſteriſq; permiſſum nouimus. Lucio quoque Metello, qui oculis orbam ſenectutem egit, vt quoties in ſenatum iret, curru veheretur, fuit pro munere datum. Nonnunquam antiquior ſententiæ dicendæ locus, toga prætexta, ſella curulis, ius imaginis, in memoriam poſteritatis, & in veſte purpurea ſpectandi, pro magnis officiis in Rempublicam ſenatoribus munera data ſunt. Tantæq; dignationis fuêre ſequutis temporibus, vt in oppidis per loca & conuentus vmbraculis vterentur, indultum ſit. Mox ſequuti Cæſares cùm ordinem ampliſſimis honoribus honeſtarunt, præcipuè Alexander Seuerus, vt dignitas conſpectior fieret, argentatis rhedis carrucíſq; ſenatori vti permiſit; vtque ſanctior reuerentiórque ordo putaretur, ex ſenatoribus illos, qui principali dignitate inſignes forent, in ordinem patriciatus, quæ maior ampliórque dignitas habetur, multos adſciuit & prouexit. Sed hoc poſt multas ætates nouiſſimo inuento. Fuítque lege ſancitum, ne mulieres cuiuſuis negocij cauſâ ſenatum aut curiam adirent, niſi quòd Heliogabalus ſenaculum mulierum in colle Quirinali conſtituit primus; qui prçter mores inſtitutáq; maiorum, vt in ordine ſenatorio mater admitteretur à ſenatu, peruicit; ſicut de Meſa Varia eiuſdem Heliogabali auia, proditum eſt: cui tributum ferunt, vt fœmina in ſenatu ſederet, patres conſuleret, & ſentẽtiam diceret, cæteráq; ſenatoris munia obiret. Quod de Xerxe autores tradũt, qui in arcano concilio, cùm delectos Perſarum proceres conſuleret, Artemiſiam ſæpe ad conſultãdum acceſſiuit cuius ſententiam ſequutus fuit. Antea verò Claudij & Neronis tempore, cùm non pro dignitate videretur Agrippinam patrum cõſultationibus admitti, decreuêre patres, vt à tergo abditis foribus ſtaret, velo diſcreta, quod viſum arceret, aditum admitteret. Lacedæmoniis verò mulieres adhibere publicis conciliis illáſq; frequẽti curia in exequendis negociis ſocias aſſumere, vſus erat: apud quos fœminarum arbitrio decernuntur multa. Idem apud Germanos, vt vbi plurimum negocij ſit, fœminarum conſiliis regantur; quarum pleráſque vt deas colunt. Neq; omittendum quod de Troglodytis traditur, quibus tanti exempli fuêre mulieres, vt in conflictu bellorum, matronarum intercurſu infeſtas acies dirimãt: adeò vt ipſis intercedentibus præliari ducerent nefas. Quod etiam apud Germanos frequens fuit, vt illorum fœminæ, quas plurimas in caſtris habebant, labẽtem ſæpe aciem reſtituant, aut infeſti

Vmbracula ſenatorum.
Argentatæ rhedæ & carruca.
Ordo patriciatus.
Mulieres ſenatum adire vetabantur.
Senaculum mulierum.
Meſa ſedit in ſenatu.
Artemiſia.
Agrippina.
Lacedæmonij & Germani fœminas conciliis admittunt.
Troglodytæ.
Germani.

infeſtiſſimos animos concilient. Celtæ verò & Galli nõ ſolùm mulieres conciliis admittunt, ſed quicquid eſt contentionis, fœminarum iudicio decernunt, ita vt inteſtina ſæpe odia illarum interuentu ſedâſſe ferantur. Proditúmq; memoriæ eſt, in fœdere cum Hannibale & Gallis icto caueri, vt ſocietas ſtaret eo iure, quòd ſi Carthaginenſis aliquod admiſſum pateretur à Gallis, eius rei iudicium penès Gallicas mulieres foret: ſi verò Gallus à Carthaginenſi penès magiſtratum Carthaginenſem cognitio eſſet. Vtque pueri prætextati cum parentibus ſenatoribus, boni exempli cauſa in ſenatum ventitarent: quod poſt Papyrium prætextatum, ne quis in ſenatu geſta enunciaret, longo exinde tempore fieri deſitũ eſt. Neq; illud prætereundum, memoriæ datum fuiſſe, legatis exteriſq; gentibus in ſenatũ admiſſis, Romanos conſules, niſi Latinè reſponſa dare conſuêſſe. Quibus admiſſis, more tradito à patribus, poteſtatem ſiquid velléť, ſenatus faciebat. Græci verò cõcilio indicto per præcones, ſiquis quid peteret, enunciabant: ſicut Atrebates & Bellouaci, tubarum cantu concilium aduocabant. Si quid verò proprio ſermone loqui vellent, his in ſenatũ admiſſis, interpretes dabantur: per quos quæ opus erant proponebant, per eoſdémque conſulta ſenatus & reſponſa accipiebant. Et tametſi Molo Rhetor in ſenatu Græcè declamâſſe dicatur primus, Tiberius tamen adeò Græcum ſermonem oſum habuit, vt in ſenatu neſcio quid Græcè prolaturus, veniam petierit. Et Claudius Cæſar, Græcæ prouinciæ principem, quòd Latinè neſciret, albo iudicum eraſit & peregrinatum miſit. Inualuítque mos, vt menſe Februario vſque ad Calendas Mart. per conſules deſignatos, ſenatus legatorũ audiendis poſtulatis, & ſociorũ querimoniis quotidie detur, ne tædio, aut lõga expectatione & mora fruſtrarentur: quæ quidem decreta ſenatus, in prouincias quiſque ſuas cum ſingulis actis referebant. Illud quoq; ſatis conſtat, cenſum ſenatorium ad nummos octingentorũ millium olim fuiſſe, quem Cæſar Auguſtus & ſequuti principes ad duodecies centies ſeſtertiûm auxerunt; & ne quis eorum inops aut egens foret, illos largo viatico & magnis muneribus proſequuti ſunt. Tiberius verò, præterquàm quòd cenſum ſenatorium iuuit, & honeſtam paupertatem innocentium ſubleuauit, prodigos tamen & egentiſſimos, vel ſenatu mouit, aut loco cedere coëgit. Fertur tamen Claudius laudaſſe illos, qui ob rei familiaris anguſtiam ſenatorio ordini

Celtæ & Galli.

Gallicæ mulieres iudices.

Pueri in ſenatu.

Reſponſa Latinè dabãtur legatis.

Atrebates. Bellouaci.

Græcus ſermo Romanis inuiſus.

Cenſus ſenatorius.

ſpōte ceſſiſſent. Et Nero ſenatoribus qui tenui re familiari eſſent, annua ſalaria ſtatuiſſe:& Marcus Antoninus Philoſophus, vt ſenatores peregrini quartam bonorum & fortunarum ſaltem in Italia poſſiderent, lege ſanxiſſe. Quotiéſq; ambo conſules adeſſent, ſenatum vnius iuſſu cōuocari non licuiſſe: quódq; comitialibus diebus ex lege Pupia, aut teтris & nefaſtis, ſeu cùm tonuiſſet, aut ventorum procellæ tempeſtatéſve fuiſſent, ſenatum haberi non decebat. His tamen comitialibus qui Quirinalia ſequuntur, ſenatū non impediri nonnulli putant: id quod Athenis quoque & Syracuſis præcipuè obſeruatum fuit. Nam terræ motu facto, aut tempeſtate ingruente, concilium differri oportebat. Fuítq; adnotatum, poſt horam decimam, nouam cognitionem cauſæ in ſenatu haberi non licere, neque patrum decreta in ærarium ante lucem deferri poſſe: quod ſenatuſcōſulto, Tiberio poſtulante, vetabatur: quo tempore comitia è campo ad patres tranſlata fuêre, quum ad eam diem etſi arbitrio principis niterētur, plura tamē ſuffragiis tribuum fierent. Auguſtus tamen Octauius, vt bis in menſe legitimus ſenatus haberetur, Calendis ſcilicet & Idibus, edicto cauit. Ac niſi exacto quarto & vigeſimo ætatis anno, in ſenatum quempiam admitti non licere, præter admodum paucos, quibus ob egregiam virtutis indolem hoc à ſenatu indultum fuit. Tametſi Auguſtus, quò celeriùs liberi ſenatorum ſenatui aſſueſcerent, iuuenibus poſt virilem togam protinus laticlauū dediſſe, & curiæ admiſiſſe feratur. Fuítq; vetus conſtitutum, vt adoleſcentes ſenatorum filij, primo flore ætatis parentes & neceſſarios in veſtibulo curiæ opperiantur, illóſque ſenatu egreſſos domum reducant & comitentur. Senatoribúſque ad plebem tranſire, & iura patrum amittere, & plebeia ſubire licuiſſe: quod præter Marcum Manlium, qui primus à patribus ad plebem defecit, aliis pluribus datum & permiſſum fuit.

Antonini Philoſophi lex.

Quando ſenatum nō habere decebat lege Pupia.

Edictum Auguſti.

Senatores domum reducti per filios & cognatos.

Quæ origo fuerit ſacrorum Lupercalium, & quomodo celebrari, quandoq; coli ſolerent, & quàm variæ deorum effigies fuerint. CAP. XII.

Lupercalia.

De origine Lupercalium, diuerſa ab autoribus prodita ſunt: quippe à Romulo & Remo, poſtquam Numitore auo occiſo, Amulio regnū reſtitutum eſt, ipſiq; condendæ vrbis locum in regionibus in quibus geniti educatíq; erāt, nacti ſunt, ſacra eiuſmodi inſtituta ferūt, quum capti epulis & vino

& vino incincti pellibus hoſtiarum,per luxum & laſciuiam currerent: quæ Inuum vocauêre. Multi ab Arcadibus, qui cum Euandro in hæc loca venerant,hoc ſolenne ludicrum in honorem Lycæi Panos allatum fuiſſe autumãt. Sunt qui putent Romulum & Remum, quum Fauno ſacra facerent, clamore paſtorum excitos, quorũ oues abactæ erant,in latrones præda onuſtos incurriſſe nudos, prædámque detraxiſſe:qua poſtquàm potiti ſunt,ſacra inſtituiſſe, vt nudi iuuenes,incincti pellibus, per ludum & laſciuiam currerẽt:ex quibus alij Fauiani, nonnulli Quintiliani dicti. Quod ſacrum expiationis cauſa inuentum, ad inferos pertinere,argumẽto eſt,quòd mẽſe Februario, hoc eſt,xv.Cal.Martias, quo populus purgatur, & inferorum placantur manes, hoc ſacrum celebrari tradunt:quòdq; Iunoni Februatæ tunc ſacra fiant, cuius feriæ Lupercalia ſunt; in quo licèt antea adoleſcentes paſſim currerent, poſtea Auguſtus Octauius, dum pudori conſultum voluit,ne imberbes curſitarent,decreto ſanciuit. In eo quoque capræ immolantur candidæ, quæ ſolennis victima in Lupercalibus habetur:quibus immolatis viri honeſto loco nati, quos Lupercos dicunt, duo ibi ſiſterent,quorum frontes & ora cultro ſanguine hoſtiarum infuſo, inuicem intigerẽt:mox lana lacte madida ſanguinem detergerent, quibus de more in riſum effuſis, dum cachinnãt, tergora in lora inciderẽt, nudíque & vncti,amicti caprina pelle in orbem diſcurrerent vultu hilari vſque ad ineptias, obuiámque turbam eiſdem loris impeterent: quare Crepi dicti. Obſeruatúmque vt à vicu Ruminali, vbi Romulus & Remus expoſiti fuerant, curſum inceptarent, concitóq; gradu per vrbem vaderent: quibus mulieres occurrere,& palmas feriendas præbere aſſuêrunt, fœcunditatem & partus facilitatẽ propterea ſibi dari arbitratæ.Quod ſacrum in Palatino monte, vbi Panos templum fuit, colebatur:cuius ſimulachrum caprina facie,rubro colore,hirtis cornibus,pectore ſideribus radiante,infima ſui parte hiſpida,& caprino pede fuit:altera manu fiſtulam tenens,altera pedum incuruum. In cuius etiam ſacris canem immolari tradunt: quippe Pan magnum & ſanctiſſimum habebatur numen. Ægyptiis enim ex octo diis habetur maximus:qui & Iouis ſimulachrum arietis facie effinxêre. Mendeſij Pana ſummis percolunt honoribus, adeò vt hircum pro deo colant, mulieréſque cum hircis coire dicantur: caprariíque maximo in honore ſint. Apud Thebanos arietes tanti

Inuum.

Lupercalia ad inferos pertinent.

Caremonia Lupercalium.

Luperci.

Crepi luperci.

Panos ſimulacrum.

Panos numen maximum.

Iouis ſimulacrum.

fuêre, vt nõ mactarẽtur, ſed eſſent ſacroſancti. Arcades Pani & Ioui Licæo ſtata die humana victima ſacrificant: in cuius templo vmbras non cadere, opinio fuit. Athenienſes annuis hoſtiis & ardenti candelabro litant. In Parthenio monte *Aula animalium aſylum.* Panos delubrũ erat, vbi locus nomine Aula, omnibus animalibus velut aſylum, quem leones & lupi, dum feras inſectantur, adire non audent, ſed protinus ſubſiſtunt & feras *Dianæ Ætoliæ lucus.* relinquunt. Sicut in Dianæ Ætoliæ luco in Venetis, fabulantur, canes dum feras inſequuntur, vbi ad lucum confugerint, ab inſectatione quieſcere. Idem in montibus quos *Mænali.* Græci Mænalos vocant, Ariſtoteles prodit: ad quos vbi feræ à canibus impetuntur, tanquam in tutiſſimã arcem ſe recipiunt: ipſique vltra præſcriptum progredi non audẽt. Quod *Bœotiæ perdices.* de Bœotiis perdicibus memoriæ proditum eſt, vt præſcriptum finẽ & quaſi metas habeant in aëre, vltra quas meare non poſſunt. Mirúmq; euenire in Pedaſia regione Cariæ, vt quum Ioui Lycæo ſtata die ſacrificetur, caprã è Pedaſo ſua ſponte ad ſacrificij locum venire, & ſe immolandam præ*Veiouis ſimulacrum.* bere dicant. Romanis verò præter alios deos fuit Veiouis ſimulacrum, quem dixêre Apollinem, cuius caput ornatur *Apollinis.* cornibus, ſagittáſque manu tenet, iuxta quem aries iacet: ſicut imago Appollinis Smynthei, premens murem effingitur. Atq; in Ægypto in templo Vulcani, eius ſimulacrum cũ mure apprehenſo conſpicitur: propterea quòd Arabes quum regionem inuaſiſſent, Vulcanus magnam vim murium effudiſſe, arcúſque & habenas corrodi feciſſe, atq; ita hoſtes fugâſſe dicitur. Fauno quoque caprã immolari nouimus, quanuis ſemideo: cuius ædes vna ad forũ olitorium, *Veiouis templum.* altera ad Tyberis ripam Iouis & Fauni. Veiouis templum inter duos lucos erat, Capitolium & Palatium. Præter quæ *Iuno ſoſpita.* fuit Soſpita Iuno Lauini, cuius ſimulacrũ caprina pelle ve*Simulacris deorum vincula annexa.* latur annis ſingulis. Sed quia de imaginibus ſermo eſt, non omittendum id quod à Tyriis obſeruatum legimus, vt deorum ſimulacris vincula annectant, ne euocarentur & abi*Saturni effigies.* rent, quũ eos hoſtili carmine euocatos, abituros timerent. Romani quoque Saturni effigiẽ toto anno vinctam laneo vinculo habuêre, feſtis ſolùm diebus Saturnaliorum vinculis exoluentes. Ægyptij quum Oſirim, quem Solem, & *Oſiridis.* maximum deorum nuncupant, effingere contendunt, ſceptrum in cuius ſummo oculi ſpecies inerat, effinxerunt: Se*Serapidis.* rapidi verò modium apponunt ſupra caput. Perſæ figurant *Solis.* Solẽ leonis rictu, cum tiara vtraq; manu cornua premente.

Indi gryphos iungũt Solis quadrigæ. Phœnicibus Solis ſimulacrum lapis eſt niger, ab imo rotundus,tenuatur in cuneum. Apud Pæones diſcus breuis lõgo ligno appoſitus pro Sole colebatur. In Attica Appollo verticoſus exurgit in pyramidem. Iſis verò apud Sueuos in modum liburnæ. Et Iupiter Labradæus cum ſecuri, ſicut Terræ ſimulacrum cum clatti. Paphia quoq; Venus fuit non humana effigie, ſed informi, latiore initio, metæ in modum faſtigiata. Elei Venerẽ hirco inſidentẽ, altero pede teſtudinẽ premẽte, effinxêre. Et Pygalienſes Cererem habitu mulieris in petra iacentis, capite & iuba equina, tunica verò demiſſa. Apud Celtas Hercules fuit cognomẽto ὄγκιος, imagine decrepiti ſenis, capite incompto, pelle rugoſa dextra clauã tenens, ſiniſtra protentũ arcũ multos mortales catenis vinctos ducẽs: quibus altiſſima quercus erat Iouis ſignum, ſicut Palladis Atticæ, & Cereris Farræ, informe ſignum. In Cypro Venus barbata, virili ſpecie, & habitu muliebri: apud Thuſſas in Ægypto, cum cornibus bubulis effingebatur. Fuitque apud Aſcalon Syriæ Derceta dea facie hominis, cuius poſtrema deſinebant in piſcem. Mercurij imago Græcis fertur quadrato ſtatu, capite ſolùm efficto, tali ſpecie pluribus figuratis, quos pro immortali gloria magnis ſæpe ducibus dicabant. Erátq; opinio Pythagoræ, non ex omni ligno exculpi Mercurios decere. Hãmonis verò effigies vmbilico ſimilis habetur. Et apud Arabes lapis tetragonus pro deo. Olympij autem Iouis in Attica os ex ebore auróq; conſtat: reliquum corpus ex luto & gypſo, ſupra cuius caput Horæ & Parcæ viſuntur. Sic Mineruæ Trenalis os erat ligneum, manus & pedes marmorea. Matris deûm ſimulacrum, nec qua ſit materia aut ſpecie, nec à quo artifice, noſcebatur. Boni euentus ſpecies erat pauperis habitu, dextra paterã, ſiniſtra ſpicam tenens. Diuitiarum verò deus Spartæ, & cœci & iacentis facie colebatur. Iuſtitia apud Ægyptios fuit ſine capite: Oſiris verò canino. Dionyſij forma vna barbati, altera cornuti, tertia adoleſcentis viſebatur. Mirúmque prodi de Memnonis ſtatua, vt qũum matutino Solis radio illuſtratur, æris tinnitum & ſpeciem loquentis præbeat: ſicut de Serapidis ſimulachro in Ægypto, templo ita extructo, vt exoriens Sol os & labra illuſtraret. Nec prætereundũ, quod Æthiopibus in vſum venit, vt deorum ſimulacra minio illinirent, illa pro maieſtate numinũ ſanctiora & auguſtiora arbitrati: apud Ægyptios & Phœnices, vt ſin-

Iſidis. Iouis Labradæi. Terræ. Paphiæ Veneris. Cereris. Herculis apud Celtas. Veneris in Cypro. Dercetæ. Mercurij. Hammonis. Dei apud Arebes. Olympij Iouis. Mineruæ Trenalis. Matris deûm. Boni euentus. Pluti. Iuſtitiæ. Oſiridis. Dionyſij. Memnonis. Serapidis.

Alæ diis additæ. gulis diis ſingulas alas adderent: Saturno verò quatuor, duas protẽtas, duas verò remiſſas, & oculos quatuor, vt ſignarẽt ipſum dormientẽ vigilare, & vigilantem dormire *Saturni.* conſuêſſe. Quódque Athenienſes, ſi quem athletarum vi- *Athletarum victorum.* ctorem deſignabant, ſtatuam illi obnixo genu cum ſcuto, porrecta haſta impetum excipere effinxerunt, pro eo quòd Chabrias milites Ageſilai hoc ſtatu impetum excipere do- *Alabandæi.* cuit, & victor fuit. Fertur Licinius in Alabandæos facetiſſimè cauillatus, quòd ſtatuæ quæ erant in balneis, eſſent habitu iura dantium & cauſas agentium: quæ verò in foro, omnes diſcos tenerent. Illud quoque non in poſtremis fuerit, Rhodi ſupra ſeptingẽta tria millia ſignorũ, nec pauciora Athenis, Delphis, atque Olympiæ fuiſſe: Romæ verò tantum ſtatuarum, vt alter populus lapideus videretur.

Quæ vitia ex loci natura aut cœli climate quibuſdam gentibus ita innata ſint, vt illa habeant propria & perpetua.

CAP. XIII.

L. Parthenopæus. LVcius Parthenopæus, delitiæ, amor & decus noſtrum, ingenio fuit homo eleganti, ſermonéque perquàm docto & exculto, vultu hilari & feſtiuo, præditus omni vrbanitate, & omni ſale: ſed cultu corporis inuenuſto, veſtéque humili & inhoneſta, adeóque omnium rerũ hominúmque contemptor, vt ſummæ nobilitatis viros ne congreſſu quidem ſuo dignaretur: & niſi literatos, quos toto pectore fouebat, reliquos flocci penderet & nihili duceret: denique nulli obnoxius, liber & ſuo arbitratu viuebat. Is dum Neapoli eſſemus, doctis iuuenibus comitatus ad nos ventitabat: congreſſúque hominis eloquentiſſimi & mihi amiciſſimi fruebamur totos ferè dies. Dúmque, vt fit, diuerſarum gentium mores apud nos ſcitè ſubtilitérque penſitaret, memini ipſum dicere ſolere, quòd ſicut quædam regiones ſunt, quæ acuta ingenia & ſolertia gignunt, vt quibus eſt aër purus & tenuis, velut Athenis: aliæ quæ retuſa & hebetiora, vt quibus craſſus & pinguis: ſicut Thebis: ita ex cœli rigore vel clementia, nonnunquam ex ſiderum ſtatu vel influxu, virtutes vitiáque gentibus innaſci, quæ ingenita adeò loci incolas afficiunt, itáque corporibus animíſque inſident, vt illa habeant propria & perpetua. Siquidem *Campani.* Campani ſuperbi natura & bonitate agrorum ex mitiſſimo cœlo & affluenti copia voluptatum terreſtrium maritimarúmque rerum, ſemper habiti ſunt. Domicilium enim ſuper

perbiæ (vt Cicero inquit) penès Campanos fuit. Argiui & Brutij ex more inſito genti, latrones. Illorum nánque ingenia latrociniis læta ſunt, & rapinis gaudent. Rhegini pauidi & formidoloſi. Itali nobilitate præſtant, & regali quadam magnificentia lauti & magni ſunt. Galli ſuper inſitam genti vanitatem, mobiles & ſtolidi, contentionis auidi, conſilííſque capiendis non ratione, ſed impetu feruntur: tamen religioni deditos eſſe, haud dubium eſt. Hiſpani iactabundi, duri & parci, abactoréſque acerrimi, ad inediã laboréſque, atque ad mortem parati. Græci licèt ingenio & facundia præſtent, eos tamen nationis vitio (vnde *Græca fides* in prouerbium venit) aſſentatores, leues atque infideles eſſe manifeſtum eſt. Cappadoces, Cilices & Cretenſes, ſuopte ingenio fraudulenti & mendaces: quippe promiſſi fidem fallunt, & periurio ſe adſtringunt: in quorum notam Græcum illud eſt, Τρία κάππα κάκιστα. Aphri ſubdoli & mendaces: cùm enim multùm claſſe rebúſque maritimis valeant, vſu & commercio multarum gentium ad fallendum proni & ſolertes ſunt. Apud eos enim frequenter mercatores ventitant, & ſtudio quæſtus, quæ vſui ſunt, merces important. Numidæ verò leuiſſimæ fidei ingenia, Chij petulantiſſimi. Nam cùm tribunal Ephororum fœdaſſent, ob petulantiam qua naturæ vitio laborant, ab Ephoris impunè tulêre. Galatæ minaces, Syri cupidi & auari, præter modum rerum appetentes, gens inquieta, auidáque in nouas res. Alexandrini deriſores & dicaces, Indi & Perſæ ocioſi: neque enim abs re proditum eſt, ocium fratrem eſſe libertatis. Quod de Ætolis quoque traditur, qui nullius imperio paruerunt. Hi enim cùm perpetuò liberi ſint, in ocio degunt. Contrà verò Lydos & Phryges, quum regibus ſeruiant, negociis intentos eſſe, & laborioſos. Emporitani imbelles & barbari, Ætoli & Locrẽſes fœdifragi. Druidæ religioſi & malefici, ſuprà quàm dici poteſt: nam dedita ſuperſtitionibus gens, in ſacris hominem immolant, & cruore captiuorum adolent aras: viſcúmque & alia dictu nefanda pro numinibus colunt. Fuêre enim Druidæ gens Gallica in Belgis, apud Gallos præ omnibus ſacri. Sicut enim apud Perſas Magi, in Græcia Philoſophi, in Babylonia Chaldæi, apud Indos Brachmanes, in Æthiopia Gymnoſophiſtæ, apud Scythas Agrippei, Abij & Calui, in Ægypto Heliopolitani, apud Hyperboreos Arymphæi, atque in Hiſpania Turdetani: ſacri habentur: ſic apud Gallos Druidæ

Argiui & Brutij. Rhegini. Itali. Galli. Hiſpani. Græci. Cappadoces. Cilices. Cretenſes. Aphri. Numidæ. Chij. Galatæ. Syri. Alexandrini. Indi. Ætoli. Lydi. Phryges. Emporitani. Ætoli. Locrenſes. Druidæ.

Emporitani. *Germani.* *Cimbri.* magno in precio ſunt, & diuinis propè laudibus celebrati. Emporitani autem in ora minoris Syrtis, iuxta Aphros Numidáſque degunt, agri vberis & fertilis: ſoli Germani verò & Cimbri, duri & laborioſi: latrociniis tamen & rapinis, quarum nullam infamiam putant, à pueritia dediti. Quare Cimbros Germani prædones vocant, quorum vires ad imperum validæ ſunt, ſed momento temporis dilabuntur. *Corſi.* Corſi diri & immanes, horridis ingeniis: quippe qui ipſas belluas crudelitate vincant, truci ore ingenitam immanitatem præferentes. *Scythæ.* Scythæ quoque rapidi & feroces, & dira feritate graſſantes, ſuis tamen rebus contenti, nihil alienum appetentes, apud quos nihil eſt furto grauius. *Aſiani.* *Iones.* *Abydeni.* *Mœdi.* *Arabes.* *Tarentini.* *Galatæ.* Aſiani, Iones, Abydeni, Mœdi, Arabes, Tarentini & Galatæ, molles & effœminati, eneruatis animis, ad inertiam nequitiámque parati, omnibus imbuti delinimentis, in gymnaſiis & turpibus amoribus exerciti: Illecebræ enim luxuriæ ad extinguendum vigorē animi apud eos ſunt. *Siculi.* Addebat etiam Siculos vafro & monſtrifico ingenio, & Aſtos ſupra Byzantium, doloſos maximè: contrà verò Cumanos in Æolia, hebetes & inſulſos: *Cumani.* quippe qui pluuiæ tempore, niſi admoneantur voce præconis, porticus non ſubeant. *Bœotij.* *Thebani.* Sicut Bœotios & Thebanos, qui plus habere virium quàm ingenij feruntur. *Syracuſani.* Et Syracuſanos variæ multiplicíſq; naturæ: aut enim excellentiſſimos eſſe, & omni virtutum genere prēditos, aut improbiſſimos, & omnib. vitiis deprauatos: *Athenienſes.* quod de Athenienſibus quoque proditur. *Hedui.* Atque Heduos iracundos & temerarios, turbulenti & concitati animi. *Ligures.* Et Ligures duros, agreſtes & fallaces ſuapte natura, & ex ſterili agro & aſpero quem incolunt, nihil ferēdo niſi magno labore partum. Sed cum Ligurum quidam Firmates, nonnulli Apuani, pleríque Montani, alij Hiluaces, alij Fruſinates dicantur, hoc non conuenire niſi tranſmontanis Liguribus aſſerebat. His enim cùm longè ab hominum commercio & cultu diſtent, & in arido ſolo luctentur, facilè euenire, vt agreſtes, duri & immanes fiant. Hoc modò Lucius noſter apud nos ſermocinatus peracri iudicio locorum mores examinabat, vitiáque & virtutes rimabatur. Sed quia mentio locorum, & morum diſtinctio facta eſt, hoc dicere auſim longa obſeruatione probatum, eas regiones que cœli clementia & affluenti copia gaudent, ſenſu hebetes & obtuſa mente plerúnq; homines gignere: quę verò difficiles & agreſtes ſunt, ſingulari ingenio viros educere. Ita enim parēs natura, ſiue

Regio fertilis hebetiores, cōtra difficilis ingenioſiores producit.

illę

ille effector mundi Deus comparauit, vt vbi rerum vbertas & copia ſit, ibi bonarum artium ſtudia ſæpe & ingenia deſint. Senſit tamen Ariſtoteles, eos qui Scythiam verſùs loca deſerta incolunt, animo quidem abundare, ingenij non ſatis habere: qui verò mitiorem plagam, ingenio & arte præſtare. Neque omiſerim quod Maximus Tyrus Græcus autor cum primis prodidit, Crotoniatas palæſtra & gymnico certamine valere, Lacedæmonios pedeſtri, Athenienſes nauali, venatu Cretenſes, Sybarites luxu, Thebanos verò tibiis, Iones autem choro & cantu. Qui etiam adnotauit vulgari adagio ferri, *Mœdicam mollitiē, Sardanapali luxum, Delicias ionicas, Siculas menſas, Saltationes Sybariticas, Corinthias meretrices.* Artium quoque diſciplinas Menander dixit natiua conſuetudine diſtingui nationibus variis. Nanque Mitelenæi cithara delectantur, Thebani tibia, Alexādrini Geometria valent, Athenienſes ſtatuaria & pictura, Crotoniatæ Medicina, Æginetæ athletarum pugna. Quod proximè accedit ad id quod Euſtathius memoriæ prodidit, forſan mutuatus ab illis, Bœotios circa palæſtram reliquáſque artes gymnicas valde probari, Athenienſes in naualibus, Theſſalos in equeſtri, (quippe cùm ex equo primùm pugnare docuerint) Lacedæmonios legibus valere, Cyrenæos in ephectica ſcientia. Quod autem de Theſſalo equitatu dictum eſt qui conferto prælio inſuperabiles erant, non prætereundum, Philippum Macedonem, qui totius Græciæ communis hoſtis & prædo habitus eſt, vt Theſſalos equites velut firmiſſimum robur, & longè optimos bello, ſuæ phalangi adiungeret, Theſſaliam propterea inuaſiſſe, illámque incendiis & ruinis deformâſſe.

Maximus Tyrus de diuerſarum gētium peritia peculiari.

Adagia à ciuitatum moribus ſumpta.

Euſtathius.

Theſſalus equitatus.

An ſit idem deprecari *quod* recuſare, *contra quorundam Grammaticorum opinionem.*

CAP. XIIII.

QVid in mentem venerit nonnullis Grammaticis, qui non temperantes maledictis, multa nec perpenſo iudicio, nec examinato modo digeſta, præcipere non verentur, non ſatis coniicio. Nuper cùm in commentatiolos obſeruationum Grammatici cuiuſpiam, quos de Latina dicendi norma viuens ediderat, fortè incidiſſem, in quibus graui cenſura antiquiſſimum quenque autorem taxat, ita ipſum loquutum offendimus, vt diceret A. Gellium malè ſenſiſſe, quòd *deprecari, abominari* vel *deteſtari* eſſe dixit:

Lau. Valla taxatus lib. 6. cap. 4.

dixit : cenſuítque *deprecari* nihil eſſe aliud, quàm dictó vel facto recuſare:quaſi multũ diſcriminis foret inter *abominari* & *recuſare*:idque Ouidij autoritate probare nixus fuit, de Ponto:

Sæpe precor mortem,mortem quoque deprecor idem,
Ne mea Sarmaticum contegat oſſa ſolum.

In quibus verſibus *deprecari* pro *recuſare*, intelligit: quod verbis pluribus affirmare contendit, quæ conſultò præterimus. Sed libet interrogare, num proprio ſignificatu Latinè dixerim, *Scipio fœdus cùm Hannibale inire deprecatur, quia paciſci cum Hannibale recuſat*:aut, *Romani cum Pyrrho pacem deprecantur, quia pacem abnegarunt*. Contráque hanc verbi ſignificationem ſecus ab autoribus dictum, & verbum *deprecari* in alio ſenſu accipi videmus. Titus Liuius ſexto ab vrbe condita: *Non præripiam*, inquit, *gratiam publici officij deprecandi*. Cicero prima actione in Verrem: *Si liberè quæ ſentio, de Republica dixero, primùm deprecor ne iraſcatur*. Suetonius in Cæſare: *Senatũ literis deprecatus eſt*: & veterũ autoritatibus plurib. in quib. ſi *deprecari recuſare* dixeris profectò abſurdè & barbarè loqueris : hîc enim deprecari idem eſt, quod valdè precari. *De* enim præpoſitio, adiecto verbo, plerúnque auget, vt *demirari*, *defraudare*, *deierare*. Rurſus quod ille autoritate Ouidij motus, voluit *deprecari* idẽ eſſe, quod *recuſare*, idem Liuius exploratiùs oſtendit tertio de Macedonico bello: *At hercule nõ ius, ſed iniuriam deprecantur*. Suetonius in Tiberio, *Claudium*, inquit, *adeò violentum & contumacem, vt ne capitis quidem reus deprecari ſuſtinuerit*. Cicero in legem Agrariam: *Si quid deliquero, nullæ ſunt imagines, quæ me à vobis deprecentur*. Quibus in locis non ſignatè nec propriè loquetur qui, *deprecari recuſare* dixerit. Sed verus probabiliſque ſenſus eſt, tam in Ouidio, quàm proximis autoribus, id eſſe *deprecari*, quod ſuppliciter petere, & precibus expoſcere, ne quid fiat, quod tu vitare cupis, & contendis ne eueniat. Mortem ergo Ouidius deprecatur, non ſimpliciter recuſans mortem, ſed ſuppliciter expoſcens, ne mors contingat inter tot truces immanéſque homines. Et ille iniuriam vel ſupplicium deprecatur, videlicet rogat ne inferatur iniuria, néve conuicium fiat. Multùm longéque diſtat *deprecari* à *recuſare*: quippe *deprecari* eſt precibus rogare, & ſummiſsè obteſtari nequid fiat: recuſare verò, iure & manu contendere, & quadam mentis vecordia minaciter magis quàm precibus expoſcere. Cæſar commentario quinto:

De, præpoſitio adiecta verbo.

Deprecari à recuſare multùm diſtare.

Hedui

Hedui nec deprecandi, nec recuſandi cauſa legatos ad Cæſarem mittere volebant. Cicero Tuſculanarum quæſtionum ſecundo: *De Anaxarcho,* inquit, *Democritóque cogitetur, qui cùm in manus Cyri Nicocreontis incidiſſet, nullum genus ſupplicij deprecatus eſt, neque recuſauit.* Pluribúſque patet exemplis, ſi cui illa perſequi libeat: ex quibus ſine controuerſia liquet, *deprecari* id eſſe quod precari, ſed dupliciter: vno modo, vehementi ſtudio & enixè precari vt quid fiat, & tunc *de*, præpoſitio auget, vt primis autoritatibus, quas ſuprà memoraui, oſtenſum eſt: altero, precibus eniti & rogare, ne quid fiat ſeu eueniat tale, quod tu nolles euenire, & futurum deteſtaris, ſicut & proximè dictum. Et tunc *de* præpoſitio, non augendi, ſed vim potiùs minuendi habet. *De* enim adiecta verbo, duplicem ſignificatum, licèt diuerſum, capit, vt plerúnque ſolet, plurimúmque intereſt, in vtro accipias ſignificatu. Quonam modo & vtro magis conueniat, ſenſu ex ipſa lectione & contextu verborum, prout obuia ſunt, cuiuis vel mediocriter erudito facilè eſt dignoſcere.

Triplex quæſitum ſuper nonnullis verbis Iuriſconſultorum ſubobſcuris, quis ſit illorum ſignificatus, quæve pecuniæ, *olim fuerint.*

CAP. XV.

CVm Romæ Palatini fori iudicia operiremur, quidam non ex plebe homo, pollens eruditione & doctrina, ad me adiit, & percõtatus eſt, quid ſibi vellet Vlpianus de officio proconſulis, æſtimans eum qui prouinciæ præeſſet, diſſimulare non debere, ſi quos cauſarum concinnatores, aut litium redemptores deprehendiſſet. Quis eſſet *litium concinnator*, & quis *redemptor*, quærebatur. Et quia facilis explicatu quæſtio erat, leui functus opera, reſpondi, *concinnatorem litium* eum dici, qui nouas lites ſimulatis captionibus & cauillis improbis, in longum ducere molitur, cùm ſibi iure agere non liceret. *Concinnare* enim eſſe, rem effictis mendaciis, omnibus lenociniis perpolire, ſicut is qui vnguentis delibutus, madenti coma, & capillo compoſito conſpicitur, quos M. Cato vtilitigatores nuncupat. Græcè autem κρατὴρ δικῶν, quaſi *ſector litium*. Redemptorémque cauſarum eum dici, qui lites quotidianas pecunia mercari, illáſque pactionibus muneribúſque pellicere conaretur, haud ſecus quàm qui domos ædificiúmque faciendum vtendúmve precio condu

Vlpiani locus l. nequicquã. §. nec adeo. ff. de off. procon.

Concinnator litium.

Concinnare.

Vitilitigatores.

Redemptor cauſarum.

Quadruplator.

Interceptor alienæ litis.

conducit: qui etiam quadruplator & interceptor alienæ litis dictus eſt, quos homines tanquam inciuiles, & malarum artium artifices, Iureconſulti iure inceſsêre. Iterũ quæſiuit ex me, quid eſſet quod Alphenus legem Aquiliam interpretatus, inquit: *Quòd ſi tabernarius à prætereunte, flagello, in quo dolor eſſet, fuiſſet cæſus, ſi illi repugnando oculum eruiſſet gladio, propter id admiſſum, Aquilia non teneri*: quod diceretur *flagellum in quo dolor eſſet*, quærebatur. Cúmque nonnulli falſa opinione perſuaſi, flagellum, quòd dolorem afferat, ideò dolorem in eo eſſe aſſererent, dixi ego mendum in hac dictione fuiſſe, ingenuè me arbitrari, neque Iureconſultum tam inſcitè loquutum, vt in flagello dolorem eſſe dicat, pro eo quod flagris inflictis dolorem affert: cùm Iureconſulti non per metaphoras, ne circuitu longo, ſed mundè admodum & circunciſè loquãtur: ſed pro eo quod *dolor eſſet*, ſcriptum fuit, *dolon eſſet*, dicendum fuiſſe: neque aliter à Iureconſulto ſcriptum, veris patêre argumentis. Dolonem enim lignum vel fuſtem ſignare, in quo ferrum acuta cuſpide lateret, quòd haud ſecus quàm gladius vulnera ingerat, vt Varronis teſtimonio probatur. In eo enim latens pugio ita ſitus erat, vt foris minùs appareret. Idque coarguitur facili argumẽto, quòd non erat conſentaneum, vt ſi à prætereunte leui flagello tabernarius ictus foret, illi repugnando ferro decernere, & oculum eruere liceret, prout in quæſtione eſt. Quippe inculpata tutela non eſſet, quum non pari, ſed maiore impetu armorum iniuriam propulſaret, quod eſt lege vetitum. Dicendum ergo fuit, aliquid occulti teli in flagello latuiſſe, quo percuſſus tabernarius, impunè prætereuntem gladio repercutere, & illi oculum eruere valuit. Hoc dolone Tiberium Gracchum, ne opportunus iniuriæ foret, accinctum proceſſiſſe in forum autores tradunt, quo honeſtiùs & diſſimulato telo in curiam iret. Et Claudium Cæſarem à duobus equeſtris ordinis, cum dolone & venatorio cultro præſtolantibus, penè oppreſſum Suetonius refert. Tertiò conſuluit me, quod eſſet *iudicium eremodicium*, de quo apud Iuſtinianum fit mentio frequens, contra quod reſtitutionem dari leges voluêre. Cúmque aliquorum diſcreparet ſententia, peruici tandem, *eremodiciũ* dici *iudicium*, quum quid reo abſente in diſquiſitionem venit, ſupérque iure controuerſo mota lite, ſolus actor nullo ſe opponente exercuit: contráque reum, indicta cauſa, lis data fuit: ἀπὸ τῆς ἐρήμης, hoc eſt, *ſolitudine*, eò quòd ſolus actor nullibi reo compa

Alpheni locus l. ſi & plagis. ff. ad l. Aqui.

Dolon.

l. properandũ, §. cum autem eremodicium. C. de iudi.

Iudicium eremodicium apud Iuſtinianum.

comparente, nec ſignis collatis (vt aiunt) obtinuit: contra quod reſciſſionem plerúnque dari leges voluêre. Demum cùm ſermo incidiſſet, quid *emptio*, quid *permutatio* eſſet, quęſitum fuit, quo in loco Homerus meminit Achiuos non pecunia, nec ære ſignato, ſed rudi maſſa æris vel ferri, vinum mercari, & cum mancipiis permutare conſuêſſe: cuius autoritate Vlpianus de contrahenda emptione, etiam ſine pecunia fieri emptionem, aſſeuerat. Dixi id de quo conſulebamur, mihi in promptu non ſuccurrere, ſed tamen meminiſſe me tam apud exteros quàm Romanos, æris ſignati argentíque & pecuniarum longo tempore nullũ vſum fuiſſe, mercéſque non pecuniæ interuentu, nec ſignato ære, ſed rebus commutare conſuêſſe. Siquidem Armeni, Scythæ, Seres & Sarmatæ, non interceſſu pecuniæ res emere, ſed rerum commercio permutare aſſuêrant. Deſerta enim & vacua cultoribus loca, hominibúſque infrequẽtia, magis quàm vrbes incolebant. Indi quoque illi penitiſſimi, & Eſſeni idem factitarunt: nam fuſo ære vtebantur aut orichalco (quippe cùm veteres orichalcum precioſius auro ducerent) percuſſo verò minimè. Luſitani graui ſarcina æris, vel fruſto argenti ſæpius nummi loco vſi fuêre. Lacedæmonij Lycurgi legibus omnem auri argentíque vſum amouentes, ferrum, & rudem maſſam vaſti ponderis pro pecunia habuêre, ſicut Byzantij ferri maſſam pro numo appendebãt. Maſſyli verò in Aphrica populi, pecora & mapalia pecuniæ loco habuiſſe feruntur, cum quibus merces ſæpe mercatores commutabant. In Britannia gens inhoſpita, iuxta Scylitam inſulam, permutando dare neceſſaria & accipere conſuêrant. Reliqui ære aut annulis ferreis ad certum pondus libertatis. Quod apud Baleares fuit in more, vt omnem auri aut argenti materiam execrati nullius generis nummos ad ſe afferri ſinerent. Idem de Carmanis & Bambycatiis, qui in Tygri ſunt, memoriæ proditum eſt, vt omnia metalli genera coëmentes, illa in profunda terrarum, & abditas ſolitudines ſuffodiant, ne pecuniæ commercio eneruaretur animi indoles, ingeniíque. Quod de Indis & Æthiopibus traditum accepimus, qui auri materiam tam vili æſtimarunt, vt catenas noxiorũ tantùm ex illo conflarent. Omnes denique gentes nationéſque apud prius ſeculum mercibus res inuicem commutare, vel coriis boum nummorum loco, aut bobus pecudibúſque, ac ferreis virgis vſos comperimus, Homeri teſtimonio, qui res cenſu & æſtimatione dignas,

De eremodicio vide Budæum in Annotat. & Alciatum libro 4. de verbo. ſigni.

Apud veteres diu pecuniarum vſum argenti, item & auri non fuiſſe.

dignas, non pecunia, ſed boum & pecudum numero taxauit, cùm nihil tunc impenſo precio vænirct. Primi igitur Lydi aureum & argenteum nummum, cùm tunc nullus foret, inueniſſe traduntur: tametſi Æginæ argentum primo ſignatum nonnulli credant. Alij apud Eleos pondera & ex argento nummos à Phædone inuentos putant. Apud Perſas verò Darius ex auro monetam percuſſit primus. In Latio Saturnus æreum nũmum reperiſſe traditur. Romanis quoque auri argentíq; ſignati longo tempore nullus vſus fuit. Pecudibus enim & iumentis bobúſque res permutare, ſontéſque plectere ſolebant: æſtimabarúrque bos centuſſibus, ouis verò decuſſibus. Coriis verò boum nummos percuſſos à primis originibus, iudicare licet, quòd Numa Pompilius ſcorteos aſſes, congiarium populo dediſſe fertur. Poſt quos Dionyſius ex ſtanno conflauit nummos. Interiecto deinde tempore, ære graui Romanos vſos cõperimus, quo appenſo, non numerato, debita exoluebant: quo tempore Seruius Tullius rex primus nota pecudum æs ſignaſſe proditur, vnde & pecunia dicta. Cuius rei cauſa in vetuſtiſſimis nummis, bouis, pecudis, aut ſuis ſignum incuſſum apparet. Sed quanuis à Seruio Tullio pecunia percuſſa, non propterea à graui ære precij nomine, quod inter licentem ementémque conuenit, exoluendo deſitũ eſt: quippe poſt decemuiros, etiam ære graui Romanos vſos fuiſſe, debitáque exoluiſſe, autores tradunt, quod æs graue, maſſa æris fuit, non percuſſa aut ſignata: appendi, non numerari ſolita. Sequutis mox temporibus, Seruio Cepione & Cneo Sempronio C O S S. poſt Attilium Regulum, argenteo nummo primùm figurato Romæ. altera parte Ianus bifrons, altera nauis prora incuſſa fuit: tametſi quinque annis ante primum Punicũ bellum argenteũ nummũ Romę ſignatum nonnulli credant: demũ poſt annos duos & ſexaginta, aurei apud Romanos eadẽ nota incuſſi fuêre. Deinde bigæ, & quadrigæ, ac victoria: quare victoriati, bigati, & quadrigati dicti. Fertur tamen Liuius Druſus in tribunatu tertiam æris partem argento miſcuiſſe, & ſigno Victoriæ pariter nummum percuſſiſſe, cui Victoriato nomen. In triente autem & quadrante Romani rates incuſsêre. Perſæ ſtateres Daricos numiſmata habere dicuntur. Græci & Athenienſes Tetracinã, & Ciſtophoros, ac Philippeos nummos, qui bouis imaginẽ longo tempore habuêre incuſſam, tũc primùm à Theſeo inuẽtos, vt ab armis ad agrorũ cultum ciues auocaret: cuius

Aurei & argentei nummi inuentores.

Nummi ex coriis boum.

Pecunia vnde.

Nummorum apud Romanos inſignia.

Perſarum ſtateres.
Græci.
Athenienſes.
Elei.

euius formæ Eleis numiſma fuit, in quo bouis imago deſignabatur. Præter quos fuêre Olcenſes & ſtateres Darici, Philippei & Alexandrei, qui ex auro cudebantur, in quibus mulæ cum curru videbantur effictæ. Poſtea noctua cum Mineruæ facie Athenis incudi cœpta: vnde illud proditum eſt, Gilippi ſeruum ephoris detuliſſe, multas ſub tectis cubare noctuas, quòd Lyſandri pecuniam, quam Gilippus fuerat depeculatus, ſub tecto condiderat. Trœzenij cùm Neptunum præcipuum colant, tridentem nummo effictum habuêre. Perſicus verò nummus ſagittarium incuſſum habuit, qui Daricus etiam dictus. Germani Serram, qui Serrati. Dardani duos inſculpsêre Gallos, Rhegini leporem & currum, Cephalenes equum, Thaſij Perſen, Argiui murem, Mitylenæi Sapphus imaginē, Tarentini nummi Taran Neptuni filium, qui Delphino vectabatur: Aſpendij palæſtras, Locri autem & Ozolæ heſperum ſtellam effinxêre. Apud Chios ænea moneta fuit, cui nomen Homerus. Peloponeſiorum numiſma teſtudinis figuram habuit, cui Cheloni dixêre nomen. Cyziceni altera parte Cybelen, altera leonem: Tenedij ſecurim, & facies duas eadem ceruice prominentes: Corinthiaci, qui Poli dicebantur, Pegaſum: Gergithij autem qui in Phrygia minore ſunt, Sibyllę imaginem, quòd inde eſſet oriunda, hoc ſempiternæ laudi fore arbitrati. Poſtea verò nouitio inuento, vt imagines Cæſarum cum inſcriptione & titulis, nummis adſcriberētur, obſeruatum eſt. Quare Nero Cæſar in habitu citharœdi ſe nummo inſculpſit: & Seuerus Imperator habitu Alexandri nummos figurauit. Galenus poſt occiſos ſatrapas Perſarū, monetam, qua Perſas captos ducebat, percuti iuſſit. Auguſtus Octauius nota ſideris capricorni, ſub quo in lucem editus erat, argenteum nummum percuſſiſſe dicitur. Deniq;, cùm apud prius ſeculum nullus nummorū vſus foret, iudicare licet, Homeri temporibus non pecunia, nec ære ſignato, ſed mercibus inuicem Achiuos vinum, æs & ferrum, armis & mancipiis emere conſuêſſe. Cùm verò hac admonitione attentior factus, ἐν τῇ κ. τῆς Ἰλιάδος Ὁμήρου ῥαψῳδίᾳ verſarer, eos verſus haud multo negocio comperi: qui tales ſunt:

Ἔνθεν ἄρ οἰνίζοντο καρηκομόωντες Ἀχαιοί,
Ἄλλοι μὲν χαλκῷ, ἄλλοι δ' αἴθωνι σιδήρῳ,
Ἄλλοι δὲ ῥινοῖς, ἄλλοι δ' αἴθωνι βόεσσιν,
Ἄλλοι δ' ἀνδραπόδεσσι· τίθεντο δὲ δαῖτα θάλειαν. id eſt,
Vnde reportabant criniti vina Pelaſgi,

Noctua in numiſmate Athenienſi.
Træzenij.
Perſa.
Germani.
Dardani.
Rhegini.
Cephalene.
Thaſij.
Argiui.
Mitylenæi.
Tarentini.
Aſpendij.
Locri.
Chij.
Peloponeſij.
Cyziceni.
Tenedij.
Corinthiaci.
Gergithij.
Nummi cum Cæſarum inſcriptione.
In fin. lib. vij. Iliad.

Æris quidam, alij fulgentis munere ferri,
At ſcutis alij, pars bobus mancipiſve
Mutabant paſſim, & conuiuia læta parabant.

Quæ portæ vrbis Romanæ præcipuæ fuerint, & vnde nomina ſumpſerint, & ex quibus cauſis cognomenta.

CAP. XVI.

VRbis Romę ſicut ſępiſſime pomœrium prolatum fuit, ita multiplices portas pro murorum ambitu extructas fuiſſe, facilè eſt coniectari. Nam cùm à prima origine fundamenta vrbis in Palatino monte fuerint, cuius radicibus antiquiſſimum pomœrium terminabatur, tribus portis tunc vrbs contenta erat: hæ fuerunt, Carmentalis quæ Scelerata, Pandana quæ Libera dicta eſt, & Mugonia quam Trigoniam à tribus angulis vocatam ferunt. Id autem pomœrium quod Romulus poſuit, à foro boario procedens ad magnam Herculis aram; inde per ima montis Palatini ad aram Conſi, mox ad curias veteres, & demum ad ſacellum Larium, protendebatur, & cùm eſſet tunc Roma quadrata, ad forum Romanum procedebat. Varro autem à ſylua, quæ erat in area Apollinis in palatio, vſque ad ſupercilium ſcalarum, Caci in Auentino, occidentem versùs, & ad tugurium Fauſtuli, vbi caſa Romuli fuit, prima vrbis fundaméta protendi aſſeuerat. Adiecto deinde Capitolino colle à Tito Tatio, quem Arcades Saturnium vocarunt, ſatis conſtat, portam illic excitati caſtelli, Saturniam nuncupaſſe; quæ Pandana, eò quòd ſemper pateret, dicta eſt. Cúmque infima Capitolini montis Carmentę habitaculum fuerint, inde Carmentali portæ nomen datum, quæ & Scelerata eò, quòd C C C. & ſeptem Fabij inde prodeuntes, infauſto prælio ad Cremeram omnes à Veientibus oppreſſi, & miſeranda nece cæſi fuêre. Iuxta quam ædes Martis, Matutæ & Bellonæ, & columna, ex qua dabatur belli ſignum, ſiquando contra hoſtes præualentes ſumebantur arma. Ad hanc portam matronas Carmentæ nymphæ (quæ mater Euandri fuit) annuas hoſtias immolare & ſacrum facere produnt. Sed cùm Tarquinius Priſcus quadrato ſaxo primus, & deinde Seruius Tullius pomœriũ protuliſsét, duóſq; vrbi colles adieciſſent, ita vt ſeptem collium vrbs fieret, qui vltimus vrbis ambitũ auxiſſe fertur, ac reliqui reges vrbem parum mœnibus validam, aggere & foſſis muniuiſſent, portarum quoque numerum augeri conſentaneum fuit, eóq; magni

Tres portæ. Carmentalis. Pandana. Mugonia. Saturnia. Pandana vnde. Carmentalis. Scelerata. Vrbs ſeptem collium.

magnitudinis vrbs proceſſit, ſæpius aucto dilatóq; pomœrio, vt IIII. & XXX. portas per omnem ambitum Romæ fuiſſe legamus: ipſúmq; pomœrium Aurelianum Cæſarem tandem definiiſſe, vt ad millia paſſuum XXX. mœnia protenderet: tametſi Nero Oſtiam tenus mœnia promouere, atque inde foſſa mare veteri vrbi ſtatuiſſet inducere. Exquilinam ergo, Viminalem, Quirinalem, portas, & Cœlimontanam, à collibus vrbis, vbi ſitæ erant, vetuſto nomine denominarunt: quanuis quòd Quirini ſacello foret, proxima, Quirinalem dictam nonnulli ferant, iuxta quam Veneris Erycinæ templum. Quæ quidem Viminalis aliquando Numentana dicta eſt: ſicut Exquilinam Taurinam à capite Tauri inſculpto, vocatam ferunt. Capenam verò conſtat affluentium aquarum multiplices habuiſſe decurſus. Illinc enim ad Martis ædem ſemita fuit, quadrato ſaxo, vbi & Manalis lapis, qui in vrbem delatus, pluuias excitare dicebatur: ſicut aqua in Lycæi Iouis fronte, ſiquando ſiccitate laboraretur, ſacerdotis manu querno ramo agitata, cogebat nubes, largóſque effundebat imbres. Et Athenis Terræ fuiſſe ſimulacrum Pauſanias prodit, ſuppliciter à Ioue aquam expetentis vero euentu, cuius ara in monte Hymetro viſebatur, quem ὄμβριον, quaſi pluuium Iouem dixêre. Et apud Indos in arce quam Magi incolunt, dolium fuiſſe Apollonius tradit, quo aperto, in defectu aquarum nebulæ emittuntur, quę totam Indiam imbribus humectant. Quod etiam documentum Democriti fuit, vt ad imbres excitandos, caput & collum chamæleontis, ligno roboris vri præceperit. Ad eandemq; Capenam aqua Mercurij erat magis ſtudiis celebrata: qua mercatores Idib. Maiis ſe inſpargebāt & ſua, vberes quæſtus proptèrea facere arbitrati. Et Alęmon aquæ riuulus, cuius aqua ſacerdotes furore veſano inter ſe digladiantes, Cybelis ſimulacrum ex Peſſinunte aduectum, quotānis abluebant. Iuxta quam M. Marcellus ſecundo Punico bello, ædem Virtutis antea votam, dedicauit. Mutionis verò, à Mutione qui illi aliquando præfuit, & Minutia, quia Minutij ſacello erat proxima, quem pro deo vetuſtas coluit. Et Salutaris ab æde Salutis. Et Rhautumena, ab auriga Rhautumeno, qui Veiis curſu vicerat, quo è curru effuſo, equi citatiſſimi cum palma in Capitolium contenderunt: portæ dictæ denominatæq; ſunt. Catularıam verò dixêre, quòd iuxta eam ad placādū Caniculę ſidus frugibus inimicum, immolarentur ruffę canes. Et Piacularęm,

Portæ xxxiiij. vrbis Romæ.
Exquilina.
Viminalis.
Quirinalis.
Cœlimontana.
Numentana.
Taurina.
Capena.
Pluuiæ excitandæ modus.
Iupiter pluuius.
Aqua Mercurij.
Alęmon.
Mutionis.
Minutia.
Salutaris.
Rhautumena.
Catularia.
Piacularis.

propter oſtẽta & piacula quæ illic fiebãt aſſiduè,dici Pompeius memorat. Collina quoque,quæ Agonenſis dicta eſt, propter anfractus multiplices, quòd partim edita, partim decliuia eſſent,loca nomen ſortita dicitur, extra quam Veneris Erycinæ & Quietis templa fuêre:& iuxtà campus cui Scelerati nomen fuit: in quo inceſti damnatas,viuas defodere Veſtales aſſueuêre. Romanulam verò, & Collatinam: alteram,quòd ex Sabinis Romam patẽs via foret, alteram, quòd illinc Collatiam expeditum iter eſſet, denominarũt: ſicut Ferentinã,quòd Ferentinũ ferret: & Gabiuſam,quòd Gabios. Hanc verò Collatinam aliquando Pincianam dictam nonnulli volunt,quod nomen adhuc manet,à proximo palatio deductum, vnde demolita marmora Theodoricus rex Rauennam deportauit. Fuit quoq; Romula porta quam Sabini Romanulam vocauerunt quòd per eam proximus Romam aditus eſſet, quæ gradus ad Noualia & Voluptiæ ſacellum habuit. Et Querculana, quòd quercum proximam haberet. Et Randaſculana,quòd ære munita foret:ſiquidem à veteribus æs *randus* dicebatur.In qua caput æneum longo tempore ſtetiſſe memorant, poſtquam Genutius Typus prætor oraculo monitus,ne regno potiretur, illinc ingredi noluit, acceſſũmque denegauit Sicut Ianualis à Iani ſigno ibidem affixo nomen vendicauit: quæ ſub colle Viminali fuiſſe traditur, per quam vim aquàrum ingentem magnis procellis contra Sabinos fluxiſſe, illóſque violentiſſimis tempeſtatibus oppreſſiſſe memorant. Quam Romulam,Ianualem,& Mutionis nõ in pomœrio,ſed intra vrbis ambitum ſitas nõnulli volunt. Nam de Trigemina & Lauernali ſàtis conſtat alteram propter trigeminorum pugnam,quum regnante Tullo,inter Romanos & Albanos à trigeminis pugna commiſſa fuit:alteram quòd ad lacũ Lauernæ facilis inde via foret, nomina tuliſſe. Fuit enim Lauerna furũ dea, in cuius luco,vt impunita eſſent furta, prædam fures ſortiri,& rapaciſſimum quémq; immolare tradiderunt. Eſt tamen literis proditum, Latinos populos annis ſingulis ad Trigeminam Euãdro veluti deo ſacrum facere: ſicut matronæ apud Carmentalem, Carmentæ. Sanqualis proxima ædibus Anci regis, porta fuit non incelebris. Et altera Libitinenſis, per quam fato defuncti efferebantur,& Mugonia,à boum mugitu,qui illic frequentes erant, denominata: iuxta quam Tarquinius Priſcus habitaſſe fertur, quæ & Trigillia dicta eſt: præter quas fuêre Næuia, Lauicana,

Collina ſeu Agonenſis.
Cãpus ſceleratus, in quo Veſtales defodiebantur.
Romula.
Gabiuſa.
Collatina ſeu Pinciana.
Ferentinã.
Romula ſiue Romanula.
Querculana.
Randaſculana.
Randus.
Ianualis.
Trigemina.
Lauernalis.
Lauerna.
Sanqualis.
Libitinenſis.
Mugonia ſeu Trigillia.
Næuia.
Lauicana.

cana, Metia, & Flumentana, iuxta quam fluxiſſe Tyberim volunt. Ex hac enim ad Petellinum lucum modica via erat. Et triumphalis, per quam triumphi die, aurati currus, captiua præda, & pompa triumphi procedebat. Aurelia, Vaticana, & Portuenſis, quæ Septimiana nouitia denominatione, ac Fontalinis trans Tyberim, quòd haud procul indè fontium ſacra, fontibus & puteis coronatis fierent, dictæ nominatæq; ſunt. Sed præ cæteris vnam legimus fuiſſe, cui Feneſtrę dedêre nomen, vel quòd humilis & anguſta foret: ſiue quòd Tarquinio Priſco regnante, quum à paſtoribus oppreſſus fuiſſet ex inſidiis, Tanaquil inde populum alloquuta, ipſius interitũ tam diu diſſimulauit, donec Seruium Tullium regni ſucceſſorem fecit. Eſt quoq; illud animaduertere, quòd cùm mœnia ciuitatũ ſancta ſint, proptereáq; illa tranſgredi ſine piaculo fas non ſit, certíſque præfinitis ſpatiis, pomœrio inaugurato, fuerint cõſecrata: ita vt quicquid circa ea ſoli eſſet, neque habitari, neque arari liceret; portas tamẽ ſanctas haberi minimè decebat, quippe quum ingredi & exire, & defuncta corpora illinc efferre, aliáque prophana facere cuiuis permiſſum fuerit. Apud exteros verò portæ præcipua denominatione iſtæ ferũtur: Scæa apud Troiam, in cuius ſuperliminio Laomedontis cadauer ſepulchro conditum erat: ſicut murus & amnis eiuſdem nominis fuêre. Alexandriæ Canopica, Athenis Pyraica, & Sacra, & Charonia, per quam damnati ferebantur ad ſupplicium: & Dipylus omnibus patentior, atque aliæ Nymphates nomine. Megaris fuit Triaſia, quæ Diplon dicta. Corinthi Teneatica. Thebarum portæ Homoloidæ nuncupatæ ſunt. Apud Sicyonios quoque Sacra fuit, vbi Epopei viſebatur monumentum. In Argo Diampares, apud Leontinos Iracea, in Cyzico Thracia, apud Tybur Rarana; Capuæ Iouis, vbi platea Seplaſia, in qua vnguẽtarij negociantur: Cremonæ Brixiana, Tarẽti Temenitida, Syracuſis Meniditæ, Trogillorum, & Agradianæ: extra quas frequentia ſepulchra viſebantur. Babyloniæ verò licèt plures celebrentur, tamen præcipuè Semiramidis, Ninorum, Chaldæorum, Belides, & Ciſſiæ.

Metia. *Flumentana.* *Triumphalis.* *Aurelia.* *Vaticana.* *Portuenſis.* *Mœnia ciuitatum ſancta. l. 1. & l. fin. ff. de rer. diui. §. ſancta inſtit. eod. tit.* *Apud exteros, portæ.*

Quo ritu, quibúſque cæremonijs hoſtia apud Priſcos dijs immolabatur, & quomodo fiebant ſacra, & quid apud exteros.

CAP. XVII.

QVi mos ſacrorum fuerit, quoq; ritu, aut quibus exemplis hoſtia cæderetur, & res diuina fieret, veteribus

Singulis diis ſua ſacra. monumentis interciſè perſcriptum eſt. Et tametſi ſingulis ferè diis ſua ſacra inſtituta forent, quæ tranſgredi aut præterire ducerent nefas:neque deos omnes eiſdem ſacris ſemper, ſed alios aliis ritibus cæremoniiſque placari deceret: tamen in omni ſacrificio ſtatas cæremonias & ſolita ſolennia conuenit obſeruari:quas ſi prætereant,haud dubiè piaculum fieri,& ſacra pollui putabant. *Sacerdos lotus & caſtus.* Siquidem in omnibus ſacris,ſacerdos quum diis immolat,& rem diuinam facit, priùs corporis ablutione purgatur, & à Venere abſtinet,vt lotus purúſque accedat:quippe ieiunij & caſtimoniæ ſacra adituris miram obſeruationem fuiſſe, authores tradunt.Legimus Numam Pompilium,quum pro frugibus faceret, eſu carnium & Venere abſtinuiſſe. *Ieiunium.* Et Iulianum Cæſarem oleribus leguminibúſque contẽtum ſæpe cœnitâſſe, ob religionem: atque eos qui Iſidis ſacris initiandi erant, dies decem parcere carnibus & vino: & Ægyptios feſtis quibuſdam diebus ieiunia ſeruare. *Ægyptij. Aqua aſperſio.* Aquæ verò aſperſione corporis labem tolli, & caſtimoniam præſtari putabant: prætérque Myſos & Eſſenos, alióſque qui ob religionem animantibus abſtinent, cælibémq; vitam agunt,qui Abij & Anymphi dicti ſunt,conſtat ſacerdotes matris deûm Samia teſta ſibi virilia amputare: atque illos qui maxima ſacra obibant,vt in caſta religione manerent, & procul à mulierum contagio vitam agerẽt:herbis quibuſdam emaſculari, & virilitatem amittere. *Abij. Anymphi. Cybeles ſacerdotes.* Vtque nulla niſi ſacrorum maneret cura, nudiq; & vacui religioni intenderent, cunctarum rerum dominio ſe abdicare. Quod iure pontificio cauebatur,cuius verba ſunt: *Ad diuos adeunto caſtè: Pietatem adhibento, Opes amouento. Qui ſecus faxit, deus ipſe vindex erit.* Quam caſtimoniam apud exteros quoque ſeruari meminimus. Quippe in Theſmophoris matronæ Athenienſes, vt Veneris ictus cohiberent, foliis vitilium cubilia ſubſternebant:nõnulli garo ex piſcibus,qui ſquamã non habẽt,quod incendia libidinum reprimeret, & irritos conatus faceret: in ſacris vſi ſunt: *Antidota aduerſus Venerem.* quòd Ageſilaus putabat deos non minùs religioſis operibus, quàm ſacrificiis caſtis delectari. *Ageſilai ſententia.* Legimus quoque Hierophantas Athenienſium, poſtquàm in pontificatum euecti erant, vt caſtiſſimè ſanctiſſiméque ſacrum facerent,cicutæ ſorbitione caſtrari: *Hierophantæ Athenienſiũ.* & Ægyptios ſacerdotes,negociis omiſſis, mulieribus nunquam indulgere, carnibúſq; & vino abſtinere: atque Gymnoſophiſtas adeò abſtinentiæ ſtudioſos,vt pomis ſolùm,oriza & farina alantur.

tur.

tur. In Creta quoque Euripides teſtatur, quos vocant Iouis prophetas, non modò carnibus, ſed ne coctis quidẽ veſci: & Indorum Magos, qui ad Solis ſacerdotium euecti erãt, carnibus abſtinere, & nunquam ſub tecto eſſe, ſed lineis velari, & ſub dio vitam agere. Quinetiam obſeruatum inuenimus, vt qui rem diuinam facturus erat, ad ſuam leuandã culpam, ſe in primis reum dicere debeat, & noxæ pœnitere ac fateri admiſſum, vultúmque ſubmittere, & ad omnem modeſtiam fingere: deinde ipſe, aut publicus præco præcedens ſacra, *Hoc age*, clamitet, vocéq; excitet populum, ac virga turbam ſummoueat, quæ commentaculum dicta eſt: ſilentiúmque indicat, ne mala vox obſtrepet, néve quid triſte auribus accipiat, & ſacris fauere, & intentos eſſe iubeat. Nanque in deorum ſacrificiis taciturnitate inprimis, & intentis animis opus erat: quia ſi opus facientem ſacerdos inter ſacra vidiſſet, temerari & populi putabantur religione inexpiabili. Ideo cuſtos dabatur, qui ſacra inſpiceret, & alter qui linguis fauere iuberet. Græcis autẽ, ad ſacrificium acceſſuris, hoc præfatur primùm, τίς τῇδε? hoc eſt, *Quis hic?* Qui verò interſunt ſacris, referunt: πολλοὶ, κἀγαθοὶ, quod eſt dicere, *Multi, & boni*. Nam polluti homicidio, aut ſanguine infecti humano, hominéſque turpiſſimarũ ſordiũ, ſacris arcebantur: néve aras contingerent, aut ſacrificio intereſſent, lege vetabantur. Et quia à quibuſdam ſacris mulieres innuptas, aut ſeruitio preſſos, vel ære coëmptos, abeſſe oportebat: ideo in ſacrorum apparatu lictor præfabatur, *Hoſtis victus, mulier virgo exeſto*. In Chæronea verò ſacerdos lorum tenens, pro ædibus Matutæ clamitat, *non ſeruum ingredi, non ſeruam, non Ætolum, non Ætolam*: cùm his ſacrificio adeſſe non liceret. Apud Magos, qui lentigines habent, tanquam inuiſi diis immortalibus, ab aris procul fiunt: & hi qui elati reuixerunt, quibúſque viuentibus exequiæ factæ ſunt, velut prophani à ſacris arcebantur: ſicut à ſacerdotio bis nupti. Apud Germanos, qui ſcutum amiſiſſent in acie, ſacris intereſſe non poterant. Et apud Ægyptios ſubulcis vniuerſis templa interdicta fuêre: & Hebræis menſtruatis, & his qui impetiginem habent: Scythis quoque qui nullum hoſtem interfeciſſet in acie, in ſolennibus libare non poterat: reliqui initiati adeſſe non vetantur. Romanis verò ſi quæ ſacrificio mulieres interſunt, capita velant. Cúmque adorat qui rem diuinam facit, velato capite, ne auerſus animus à

Iouis propheta.
Indorũ Magi.
Rem diuinã facturus.
Commentaculum.
Taciturnitas in deorum ſacris.
Quibus ſacris adeſſe non licebat.
Chæronenſes.
Magos.
Germani.
Ægyptij.
Hebræi.
Scythæ.

Mulieres in ſacris, & rem diuinam facturus, capite velato.

ſacris fiat, dexteram ad oſculum ferre, & ſe in orbem circum agere, prout Numa inſtituit, neceſſum habet. Quódque tibicines & citharœdi, qui lyras ſeptichordes tenderent, in deorum ſacrificiis cum cantu & longis tibiis præcinant, & ne quid aliud agatur exaudiáturque, moneant, illúdque ius in æde veſcendi habeant, priſca eſt religione ſeruatum: quæ quidem tibiæ ſacrorum, ex buxo: quæ verò ludis præcinebant, ex oſſe aſinino aut argento fiebant: quòd illæ miti ſono ad rem diuinam, iſtæ ſtridenti & acuto ad prælium accenderent. Fuêre enim tibiarum ſpecies plurimæ ad vſus varios: nam Libies plagialon vocant, quæ ex loto fit: elymos ex buxo & lauro. Celtæ ex calamis vtuntur, fiſtula, Ægyptij ex ſtipula hordeacea: Scythæ & Arimaſpi ex aquilarum & vulturum oſſibus: ex quibus aliquæ erãt Serranæ, quæ æquales habent cauernas: aut Phrygiæ, quæ impares & inæquales. Poſt aliquot verò tempora, ne tibiæ præcinerent in ſacris, fuit lege cautum. Ægyptiis in vſu erat, non tibias, ſed cantus adhibere: in ſacris, quibus ſeptem vocales deos modulata voce, collaudare tibiarum & citharæ loco fuit. Iudæi in ſacris non modò tibia, ſed tympanis concinũt. Vtque ſuæ hoſtiæ diis dicatæ ſint, & ſuperis albæ, inferis verò nigræ immolentur, neque duobus diis vnam hoſtiam mactari, quia vtri deo res diuina fieret, facilè non dignoſcerent, in omni ſacrificio vulgò ſeruatum eſt. Nanque aliena hoſtia, vel debili & manca, quæque reluctatur, & ſe admoueri altaribus non ſinit, dij non placantur: fugientémque hoſtiam, quæque altaria detrectaret, vbicúnque nanciſcerentur, mactari oportebat, ne piaculum fieret. Et ſicut ſuæ hoſtiæ numinibus dicatæ ſunt, ita & aræ fuerunt. Superis enim, à terra exaltatis aris: terreſtribus, in terra: inferis verò, ſub effoſſa terra ſacra facere conuenit: quod apud Indos fuit diu ſeruatum vt terreſtribus diis in cauernis, Soli verò in ſublimi ſacrum faciãt. Nonnunquam ſine ara, in nudo ſolo & pauimento ſacra peregiſſe Græcos, compertum eſt. Eumæus apud Homerum ſuper eſcharam, victimã fecit. Arabes arulam ſuper aram conſtituunt, in illáque Soli immolare, & thus adolere ſolent. Hæ enim ad normam quadratæ fuerunt: ſupérq; eis ſacra facturi, ceſpitem ex gramine, ſeu verbenas apponunt: iſtæ enim fauſtæ in omnib. ſacris habitæ, quas ex ſacro loco decerpere conuenit. Ipſáſq; aras ſuorum numinum fronde ornare, vt Ioui eſculo, Apollini lauro, Mineruæ olea, Veneri myrto, Her-

Tibiarum variæ ſpecies.

Ægyptijs pro tibiis cantus in ſacris adhibitus.

Iudæi.

Suæ cuique deorũ hoſtiæ.

Quæ hoſtia dij non placabantur.

Suæ cuique aræ.

Indorum ſacra.

Odyſ. ξ.

Arabes.

Verbenæ fauſtæ in ſacris.

Aræ frõdibus diis ſacratis ornatæ.

Laurus ad aram maximã Herculis.

culi

culi populo, Aaccho hedera, Pani verò pino, Diti autē cupreſſo. Quanquam ad aram maximā Herculi ſacra facturi ſola lauro, neque alia coronētur fronde. Thraces & Iudæi pro lege habēt, in omnibus ſacris hedera coronari, Cappadoces ambroſia. Apud Ægyptios hedera vitibus præfertur. Druidæ nullum ſacrum ſine roboris fronde conficiūt. Ptolomæus heliochryſo coronauit deos. Thraces verò non ſolùm coronati, ſed ſcuta & gladios hedera ornati, in ſolennibus libant. Iſiaci, abſynthij marini ramūm virgultis cæteris præferunt. Ægyptij in Iouis pōpa & Magi myrica, Hermionenſes hyacintho coronātur in ſacris. Parthi ex diuerſo gramine coronata agna, odores incendunt. Ferunt Ægyptios agreſti herba manibus decerpta, adoraſſe, & papyri flore coronaſſe deos. Veſpaſianus verò coronas ex cinnamomo interraſili auro ſæpe templis dicauit. Apud alios autem fagi cortex religioſus fuit. Non ſic Thebis & Athenis: nanque in Palladis templo haud facilè quiſquam hederam inuênit. Ea verò hedera quæ fert racemos labruſcæ modo, quam ſmilacem nominant, & arbores quæ nec ſeruntur, nec fructum ferunt, infauſtæ omnibus habentur ſacris, & damnatæ religionis. Apud Perſas non modò qui ſacrificat, ſed hoſtia, & qui ſacris interſunt, feſta ornantur fronde. Indis contrà: nanque ex his coronatus ſacrificat nemo. Perſæ tamen nec deorum imagines habent, nec templa erigunt (erant enim ædium ſacrarum & ſimulacrorum euerſores) ſed in loco mundo, & excelſo, cum precatione diis victimas immolant: quòd à pleriſque vſurpatum inuenimus. Nam Garmeli deus colebatur: cui nec templum erat, nec ſimulacrum, ſed ara tantùm, & diuinus cultus. Iudæi mente ſola vnum numen colunt: ideo nulla apud eos ſimulacra, non modò templis, ſed nec vrbibus inſunt. Germani quoque nullam humani oris ſpeciem diis, præ eorum magnitudine, dederunt, nec templa dicarunt: ſed lucos & nemora deorum nominibus appellant, illa velut ſacra templa venerati. Sacerdos autem, & qui victimam facit, pura in veſte & candida (nā color albus deo gratus inprimis) in textili tela, nec maioris operæ quàm menſtruæ, nonnunquam in purpura & auro. Triumphales viri, & qui amplos honores geſſerant, in triumphi ornatu aut in prætexta, lotis manibus, & fronde coronati, ſacri & venerabiles, nudis pedibus & tonſa coma ad rem diuinam accedebant. Idque à Pythagora traditum Lacedæmonij obſeruârunt, qui nudis pedibus ado-

Thraces. *Iudæi.* *Cappadaces.* *Ægyptij.* *Druidæ.* *Iſiaci.* *Hermionenſes.* *Parthi.* *Thebani & Athenienſ.* *Herbæ infauſtæ in ſacris.* *Perſæ.* *Indi.* *Iudæi.* *Germani.* *Veſtis ſacerdotis ſacrificaturi.* *Triumphales viri.* *Lacedæmonij.*

Pura & religioſa veſtis. randum ſacrificandúmque cenſuerunt. Pura autem & religioſa dicebatur veſtis,qua rem diuinam facturi, feſta vtuntur die.Ea quidem erat ſoluta omni vinculo,nullis maculis nec ſqualore obſita,nec funeſta aut fulgurata.Quòd ſi quis *Homicidij expiatio.* nece aliqua pollutus fuiſſet, bis ſeptem vicibus inundationibúſque veſtes abluebat aqua,his piamentis ab immunditia emaculari arbitratus. *Ægyptij.* Ægyptij verò laneas veſtes non inferunt in deorum templa, nec cum his cadauera ſepeliunt. *Hoſtia ornatus.* Hoſtia ſi maior erat,auratis cornibus:ſi minor,coronata illius dei fronde,cui ſacra fiunt,incedebat:infuláque lanea & candida vitta circundata, ante aras nullo vinculo ligata ſiſtebatur : neque enim in ſacris vinctum quid eſſe poterat. *Senones.* Contrà verò apud Senones:nam lucum ſacrum venerantur, quem niſi vinculo ligatus ingredi nemo poterat : qui ſi fortè prolapſus corruiſſet, attolli minimè licebat, ſed per humũ reptare neceſſum erat. *Scythæ.* In Scythia quoque Marti ſacrum fit, in quo victima primis pedibus ligata ad aram ſiſtitur, cui laqueum in collo iniiciunt, ac baculo circunducto ſtrangulant, ſine precatione & votis. *Aqua ſacris adhibita apud diuerſos.* Quam quidem aquam de fonte Iuturnæ, qui circa Numiciũ labitur quæque in omnibus ſacris adhibetur, inprimis inſpergebant. Eam verò aquam ſuper terram poſuiſſe, piaculum & triſte omen erat.Ideo vas lato ore,& fundo anguſto in quo hauriretur, ne ſtare poſſet,in ſacris adhibebant, cui cadum,alij ſcyphum dixêre nomen, illúdque manibus tenere oportebat. Quod quidem flaminicæ virgines ſacrorum miniſtræ, aut Veſtalium famulæ, nonnunquam pueri flaminum miniſtri,quos Camillos appellant, patrimi & matrimi omnes *Camilli.* coronati tenebant manibus. Ex hac aqua ægros, curari, & bonæ valetudini reſtitui putabant. Apud Athenienſes verò aqua erat ex Calliroë fonte,magnæ religionis, in maximis ſacris & ſponſalitiis cæremoniis, in quibus aliam adhibere nefas habebatur. Fertur in Delij Apollinis templo præcicipua aqua fuiſſe ſacrificantiũ vſui accõmoda, quã ad alios vſus hauſiſſe, magni criminis inſtar erat. Græci in ſacrificiis & expiationibus, Eleutheri aquam frequẽtes adhibent: Trœzeni ex Hippocrene, Perſici reges ex Choaſpide, quam peregrè profecturi ſecum ferunt. Arabum reges ex Euleo, qui ortus à Mœdis, præcipuo nitore fluit. Præ cæteris verò Ægyptij, tanti Nili aquam fecêre, vt quum hydria ad templum humeris ferebatur, omnes procumberent, & ſublatis manibus diis gratias agerent. Ferúntque

Baby

Babylonios reges ex Nilo & Iſtro aquas inter gazas condere aſſueuiſſe, velut hoc argumentum ſuæ magnitudinis oſtenderent, quum per tot ſpatia terrarum, tótque inuias regiones aduectæ fuerint. Ipſe verò ſacerdos lanea infula velatus, & fronde coronatus, aram manibus tenēs, ad Orientem versùs (quippe matutinum tempus ſacrificiis idoneum æſtimarunt, quum deos tunc aſſidere templis, & matutinis ſalutationibus adeſſe opinio foret: Magorum & Perſarum exemplo, quibus in more fuit, primo ſemper diluculo canere diis, hymnóſque & laudes dare, orientémque Solem venerari) meditato & ſolenni precationis carmine verbis priſcis ex annalium vetuſtate erutis, numina & deos precatus, vota effundebat: quam precationem plerúnque ter geminabat. Indi verò & Gymnoſophiſtæ in meridie, & vbi multum diei proceſſerat, immolare diis vſurparūt. Quòd Mercurius in Aſclepio exiſtimauit, vt adorantes medio die conuertantur in Auſtrum, occiduo in occaſum: ſi verò primùm oriatur Sol, in ortū. Fuítque Apollonij Tyanæi opinio, ſummo diluculo cum diis verſari, procedente mox die, de diis loqui oportere. Moſes autem & Hebręi occidentem ſpectari cenſuerunt. Ea verò infula ex lana alba & cocco fuit, inſtar faſcię, plerúnque lata, nonnunquā tortilis & rotūda, ex qua vittæ hinc inde defluebant. Principiúmque precationis à Iano & Veſta, quæ in omnibus ſacris præcipua numina ſunt, quæq; in votis nuncupandis præfationem perpetuam meruêre, fieri oportebat, vt per eos ad reliquos deos aditus pateat, quibus thus & merū offerebat inprimis. In qua precatione obſeruatur, vt Iupiter pater Optimus Maximus, Vulcanus, Apollo, Mercurius, omnes denique dij ſacro carmine patres aduocentur. Quod in omni ſacro conſtitutum fuit, vt cuiuis deo ſacrificetur, neceſſe foret, poſt ipſum reliquos aduocari, vt hi volētes & propitij votis & precationibus adſint. Antonius verò Imperator, deum Heliogabalum, quē magni numinis loco habuit, in præfatione ſacrorū reliquis diis præponi vouit: & Domitianus Palladem velut genitricem, & ſe Palladis filiū per ſacrificulos inprimis iuſſit aduocari. In Peloponeſo autem Meliſſa nympha, quæ vſum mellis gentibus dedit, in omni præfatione ſacrorum principium precationis fecit. Quam quidem precationem plerúnque ter repetebant, ſicut libationem. Diis deinde & votis ritè nuncupatis, eundem Ianum in fine precationis denuò aduocare neceſſum erat, vt is deus precationis caput & finem

Sacerd. ſacrificantis caremonia. *Tempus ſacrificiis idoneū.* *Magi & Perſæ. Indi & Gymnoſophiſtæ.* *Hebræi.* *Infula ſacerdotis.* *Precatio.* *Conſtitutum in omni ſacro.* *Meliſſa nympha.*

finem faceret. Sine precatione autem victimas cædere, aut deos ritè conſuli, fas non putarunt. Itaque ſua carmina, ſuæque precationes ſingulis diis inſtitutę ſunt, quas plerúnque, ne quid præpoſterè dicatur, aliquis ex ſcripto præire, & ad verbum referre ſolebat. Fertur tamen Pyrrhus Epirota, vbi immolabat, nullas effundere precationes ſolitus, niſi quòd ſanitatem & bene valere precabatur à diis. Apud Indos hi qui Pedalij vocantur, inter vota precéſque ſolam iuſtitiam petere in vſu habent, quaſi hoc munere deûm ampliſſimum eſſet mortalibus datum. Socrates in Phædro, vt pulcher intus fiat, vtque bona animi & corporis bene haberēt, & vt dentur optima precari docuit. Apollonius Tyaneus à diis poſcebat, *vt bonos cognoſceret, malos vitaret.* Interdum pauca habere, & nullius indigere, precatio fuit: quam quidem precationem nunc ſacra præcedere, nunc ſubſequi, plerúnque finem claudere, nonnulli volunt. Manibúſque precantem aram tenere oportebat, quia niſi teneretur ara, ſolas preces non litare perſpectum eſt. Pellex tamen Numæ legibus aram tangere vetabatur, quam ſi tetigiſſet, agnum ſolutis crinibus cædere cogebatur. Precibúſque peractis, & ritè deprecato numine, qui rem diuinam facit, ſe ad dexteram voluere & circunuertere, manúmque priore digito in erectum pollicem reſidente, ori admouere, deinde ſedere vetuſto more debet, velut diis ratas preces habentibus. Galli verò ſe ad læuā vertere religioſius putarunt. Græci poſt effuſas preces, manus oſculantur. Id quod Romani factitarunt, qui prætereuntes phanum aliquod manum labris admouent, tanquā deos venerarentur & timerent, ratáſq; preces ſignificarent. Frugéſque in caput victimæ, aut molam ex farre molito & ſale, deinde nouum vinum aut coſtum, & maſcula thura inter cornua fundebat, mactatā eſſe hoſtiam voce ſignificans: quod quidem ad victimarā probationem proficere credebant, vt ſi non obſtupuiſſent, ſacrificio probarentur idoneæ. Gręci autē nō fruges, ſed hordeū ſale conſperſum, aris inſpergebant. Ad Terei ſepulchrum Megaris, dum ſacrum fit, calculis pro hordeo vtuntur. Dianæ verò Propyleæ mulieres Eleuſinæ nullam niſi ex hordeo ibi nato molam conficere poſſunt. Proditúmque memoriæ eſt, Iliacis temporibus, veteres non thure, nec coſto, ſed cedri & citri fumo deos adoleuiſſe: atque Sabæos quum omnia odorum genera diis accumulent, de myrrha tamen nihil impartiri, quaſi numinibus ſubiratos, quòd ſolā myrrham

Sua cuique deorum carmina & precationes.

Quid precandum à diis.

Precantes arā tenebant.

Precibus peractis.

ex omnibus odoribus apud ſe gigni non ſiuiſſent. Sine mola enim ſalſa nullum diis ſacrificium ratum fieri putabant, in ea efficaciorē vim placandis numinibus & commouendę diuinitatis eſſe opinati. Vinum verò antequàm funderet ſacerdos, propinabat priùs ſimpulo & ſimpunio ligneo, vel fictili admodũ paruo, quod in ſacrificali apparatu erat, cyatho haud diſſimile: illúdq; ſecundùm libationem aſtantibus circunferebat, vt pariter libarent. Tum ſetas inter cornua victimæ manu excerptas, tanquam prima libamina, in ignem mittere, obliquúmque cultrum à fronte ad caudam victimæ ducere, & ſe ad orientem vertere debebat, quod in ſacrificio habebatur primũ. Siquidem prima ſacrificij pars erat, libare diis: ſecunda immolare: tertia, reddere: quarta litare: facibúſque adhibitis ex tedæ ligno, vt in quocúnque ſacro fieri mos erat, quas niſi mares ferre alius nemo poterat, & igne accenſo ſuper aras (neq; enim ſine igne vllum ſacrificium fieri licebat, quũ etiam ſabbatis lucernas accendere diis priſco more ſeruatum ſit) accinctos miniſtros, qui ſacrificanti præſtò aderant, victimã immolare iubebat, qui victimarij, ſeu cultrarij, à nonnullis popæ & agones dicti ſunt: qui illam ſupra verticē, plerúnque infra iugulum feriebant. Indi verò victimã non iugulare ſed præcluſo ſpiritu necare aſſuērant, ne quid deperiret, néve quid mancũ deo offerretur. Græcis autē moris erat, ſi cœleſtibus diis victimã facerent, ſic hoſtiæ caput ſtatuere, vt cœlum ſpectaret: ſi verò inferis, vt terram deſpiceret. Quibus quidē miniſtris, niſi iuſſi eſſent, mactare nõ licebat. Ideo ſuccincti nutũ imperiúmq; expectantes, Agon dicebãt. Interim cæſa victima, alij vaſa, vt cruorē exciperent, cadenti hoſtiæ ſupponebant, alij decoriabant. Mox aruſpex, Flamen, aut ſacerdos cultro ferreo viſcera & iecinora rimabatur, in illíſque deos conſulebat, & an perlitatum foret, explorabat attentè. Apud Galatas verò non aruſpex, ſed Philoſophus aderat, ſine quo ſacrũ diis nullũ exhiberi poterat. Is autē culter ferreus erat & oblongus, manubrio eburno, clauis æneis, ære Cyprio, & capulo argenteo ornatus: nanq; manu viſcera tangere non decebat, nequa offenſa, pollutis ſacris contraheretur. Apud Delphos fuit vſurpatum, vt cultro quo diis immolabant, de nocentibus ſuppliciũ ſumerēt. Perſæ & Cappadoces nõ gladio, ſed ſtipite mactabãt hoſtias. Romani etiã malleo: apud Homerũ querno trunco. Quibus inſpectis, ex omni viſcere & mēbro primitias, partéſq; deſectas farina farris inuoluere

Nullum ſacrum abſque mola ſalſa.

Propinatio in ſacris.

Cæremonia in victimis litandis.

Sacrificij partes quatuor.

Nullum ſacrum abſque igni.

Victimarij.

Cultrarij.

Popæ.

Agones.

Indi non iugulabant victimam.

Græci.

Galatæ.

Culter ſacrificij.

Delphi.

Perſæ.

Cappadoces.

Romani.

&

& in calathis ſacrificanti offerre debebat. Tunc hoſtia perfecta dicebatur, quas ſacerdos aris imponens, foculo accenſo comburebat. Hoc enim in omni ſacrificio ſeruatum eſt, vt de ſingulis oblatis, aut deo immolatis, particulas tanquã libamina, vt holocauſtum fiat, in ignem mitterent. Ægyptij ſacerdotes, immolata victima caput abſcindunt, illúdque diris carminibus execrati, in flumen deiiciunt, cum precatione ſolenni, vt ſi quid aduerſi caſurum foret, in caput illud redundaret. Apud Græcos ex cæſa victima, nonnunquam capite & ventre excepto, cætera dabantur diis: linguæ verò præconibus. Hunc verò ignem ex olea, lauro, vel quercu craſſiori, corticis, aut cuius caudex cauus, fungoſuſque foret, accendere, vel numinibus adolere nefas erat. Hæc enim ligna tanquam dira malíque ominis, deteſtati ſunt: quem ignem ſubdita face accendebant, eúmque partim ex fumo, quas vertigines faceret, quantúmq; ſe attolleret, partim ex flamma, ſi lucidior aut obtuſior, & qua ſpecie foret, multi obſeruarunt, qui capnomantes dicti. Si autem mortuo carbone ſacrificetur, ſignum neglectæ religionis fore & pernicioſum, nemo dubitauit. Perſis ligna arida, dempto cortice, ſacrificio apponere, deſupérque oleum fundere, & aruinam pinguem, ignémque appoſitum non flatu, ſed ventulo excitare in vſu fuit. Solíque, velut deorum maximo, quum virgultorũ faſces apponunt, & incendium ſuſcitant, his verbis proloqui, * *Ede ignis domine*. Apud Siculos in colle Vulcanio, iuxta Petrenſium ſtagnum dum ſacrum fit, ſarmentorum faſces ſuper aras ſua ſponte ignem concipere, & nullo flante halitu incendium fieri fabulantur: Sicut de Seleuco traditur, qui cùm Ioui in Pella victimam faceret, ligna aris impoſita vltrò arſerunt. Et de Egnatia nympha in Appulis, in cuius ara lignis extructis ignem ſua ſponte excitari opinio erat. Tradunt Magos apud Perſas, dum ſacrum fit, carnes ſuper myrtho & lauro appoſitas ſubtilibus virgis adurere. Atque Eretrienſes mulieres in Cerealibus obſeruare, vt cæſa victima, carnibus non igne coctis, ſed Sole torridis veſcantur. Et apud Scythas ſacrum fieri Marti, vbi victimarum carnes ipſarum oſſibus aduruntur. Luſitani verò ignitis lapidibus ſacrificales carnes coquunt. Ioſides, licèt ex omni ligno incendant aras, ſpinas tamen aſparagi aut ſtramina in ſacrificiis cremare, nefas habent. Mox farra viſceribus ſpargens, probata libatáque exta lancibus impoſita, aræ ſuperponebat: viſceráque, detractis extis, flammis & foculo, mit-

Seruatum in omni ſacrificio.
Ægyptij.
Græci.
Ignis ſacrificiorũ ex quo ſtructus.
Capnomãtes.
Perſæ.
* *Ecce.*
Siculi.
Egnatia nympha.
Magi.
Eretrienſes.
Scythæ.
Luſitani.
Ioſides.

tebat

tebat deſuper thus & coſtum. Ea quidem viſcera licèt nunquam abluta, elixa per ſe fiebãt: vinúmque aris poſtea fundebat, & tunc porrici hoſtia dicebatur. Perſæ verò ex immolata victima nihil diis adolent, ſola anima deos contentos eſſe rati. Luſitani quoque ex hoſtia immolata nihil concidunt, ſed exta perſpiciunt, & diuinant. Thiſetæ in Aſia, & Argini, oſſa victimæ tantùm in ignem mittunt, & deflagrant: ipſi autem veſcuntur carnibus. Apud Ægyptios inualuit mos, vt immolata victima, dum ſacrificium ardet, omnes ſe diuerberent, & flagris afficiant. Quare verbum Xenophanis Phyſici proditur non inuenuſtum, qui cùm Ægyptios ſeſe conuerberantes & lugentes in ſacris vidiſſet, admonuit, vt ſi deos eſſe crederent, quibus ſacra miniſtrabant, ne lugerent: ſi verò homines, ne ſacrificarent. Quod ferè à Lacedæmoniis vſurpatũ fuit, vt in adoleſcentes ephœbos circa aras flagris deſæuiant. Ex reliquis verò hoſtiæ membris cœnam apparabant, quibus qui ſacris interfuère, veſci licebat. Græci verò ſatis habent femora hoſtiæ in duo fruſta conciſa igni ſubiicere, vt ex his holocauſtum fieret, viſceribúſque ſuper prunas aſſis, pro ientaculo, mox carnibus veru decoctis, diſcumbentes veſci. Quibus ex legis præſcripto portiunculam ad domeſticos afferre, & amicis partes victimarum impartire licebat: extraneos autem ad ſacra adhibere, fas non erat. Apud Lacedæmonios autem in publica viſceratione primi reges erant, quibus duplũ quàm cæteris dabatur, priuilegióque honoris præter libamina, immolatorum quoque animalium coria debebantur, hordeaceáſque pultes, libáque & farra, ac fructuum primitias, non auro vel argento, ſed fictili vrna & catino, aut ſimpulo, vel ligneo ſcypho; qui ne carie abſumeretur, pice oblitus erat, aut gutto fagino, ſicut Marius Curius, diis prolibare ſoliti ſunt, vetuſtiſſimam religionem, qua in deorum ſacrificiis fictilibus vtebantur, deſignantes, qui pietate, religione & iuſtis precibus, non cenſu, deos placari putabãt. Quippe tunc maximè dij propitij eſſe crediti ſunt, cùm fictiles erant. Hoſtiáq; immolata, & myſteriis peractis, qui ſacris intererant, viſco & farre appoſito, cum rotundis paniceis, quas in honore deorum adhibebant, ſtantes veſcebantur. Siquidem in ædibus deorum & epulari ſimul, & ſacrũ fieri ſeruatũ eſt: nam menſæ in ſacris ædibus ararum vicem præbebant. Quibus quidẽ extis & carnibus ſacrificalibus, niſi ritè ſacrificio perfecto, veſci non licebat. Delphis

Porricere hoſtiam. *Perſæ.* *Luſitani.* *Thiſetæ & Argini.* *Ægyptij.* *Xenophanis dictum.* *Adoleſcentes in ſacris Lacedæmoniorum flagellati.* *Græci.* *Lacedæmonij.* *Menſæ pro aris.* *Delphi.*

verò

verò aſſuetum eſt, vt immolantes victimam, excluſis cæteris veſcâtur: ad quam extraneos admittere nefas erat. Contrà in ſacris Hecatæ, in quibus qui ſacrum fecit, de ſacrificio veſci non permittitur. Quæ quidem exta veru aſſa apponebantur ſemper, cùm heroicis temporibus non veſcerentur elixis. Arietis tamen non veru cocta, ſed elixa in olla apponunt: aliter ritu præpoſtero ſacrum fieret. Intérq; veſcendum laudes diis canere aſſuerãt his, quibus ſacrum fieret: pedibúſq; circum aras pſallere ad numerum, carmináque & hymnos canere, ac cymbala pulſantes, choros agitare. Fuítque obſeruatum, vt ſacrificantes aras circuncurrerent, curſum auſpicati à læua dextrorſum, quod religioſius putarunt, mox à dextra læuorſum. Cúmque hymnorum plures ſpecies forent, quibus pſallebant diis, hi tamen fuêre in vſu frequentes: Hypingos Dianæ, Apollini pæan & Proſodia, Dionyſio Dithyrambus, Cereri Iulus, Veneri Eroticus, id eſt, amatorius: præter quos fuere, proſodion hyporchema, & ſtaſimon. Quod ideo inuentum eſt, ne qua pars corporis religione vacaret: quaſi penitus ſacro numine afflati, quodam furore capti forent. Memphitæ verò in Oſiridis templo dum ſacrificãt, præter aliorum morem, nec canere tibias, nec pſallere ſoliti ſunt. Et Græcorum pleríque cum nulla numinis afflatione ſacrificia perficiunt, ſed animo remiſſo abſq; tibia vel cantu. Contra apud Indos, quibus nulla fuit numinis conſalutatio, vel ſacrificium, niſi adhibita ſaltatio foret. In Delo quoque abſq; ſaltatione vel muſica, ſacrum nullum fiebat. Fertur Antoninus Cæſar, quum deo Heliogabalo ſacrum faceret, mulieres Phœniſſas, quæ in orbem curſitarent, cymbaláque & organa muſica circùm aras pſallerent, adhibuiſſe: & Cybelis ſacerdos cum tinnitu cymbalorum & ſonitu tympanorum ſacrum facere. Apud Curetas quoque nullum fit ſacrum ſine ſtrepitu & fragore, tympanis vnà tubíſque pulſantibus. Re igitur diuina & cæremoniis concelebratis, ſacerdos tũc, ILICET, ſucclamabat: qua voce illos qui interfuerant, miſſos faciebat. Apud Græcos verò functus myſterio ſacerdos ſic renunciat, λαοῖς ἀφέσις, quaſi populum miſſum faceret. Si qua tamen myſteria in ſacris inſtauranda forent, initiati manebant, prophanos autem foras exigebant. Námque hoc erat vſu frequens, vt omnia myſteria ſecreta ſint, ſummáque in his ſilentij fides habeatur, ſicut in Samothraciis & Eleuſinis. Illud vtique in ſacrificiis ſeruatum nequaquam prætererim, vt mola ſalſa

Hecatæ ſacra.

Laudes deorũ inter veſcendum.

Hymnorum genera.

Vide L. Grego. de poeti. adialo. 1. f. 100. & 101.

Memphitæ.

Græci.

Indi.

Delij.

Curetes.

Ilicet.

Prophani à myſteriis exacti.

ſalſa & non modò frons victimę, ſed foci cultríq; aſpergantur vnà: quódq; immolata victima, ſi non litaſſent, hoſtias denuò augeri iterum ac ſæpius, & maioribus hoſtiis ſacrum inſtaurari debebat, donec inuenta pace deûm, & propitiato numine, ritè perlitatum æſtimarent.

Quæ militibus operam in bello nauantibus militaria dona ab Imperatoribus olim dari ſolita fuerint.

CAP. XVIII.

Priſcis temporibus militaria dona, quę militibus fortem operam nauantibus in bello, à ducibus dabantur, heminæ vel quartarij farris fuêre, (vnde adorea, laus bellica dicta) bináq; iugera, aut tantum agri, quantum vno die circumaraſſent, ampliſſima dona putauêre. Precia enim militiæ, hæc habita ſunt maxima, vt poſt exhauſtos labores, milites emeritis ſtipendiis, ſanguine & ſudore partis agris donarentur. Hos enim lætiſſimos fructus, velut opimam prædam laborũ periculorúmq; accipiebãt: quippe pernicioſum ciuem putabant, cui bina aut ſeptem iugera non eſſent ſatis. Præter quæ, vt ad decora militiæ magis incenderent animos: quóque honorarior teſtatiórque eorum virtus foret, mercede propoſita, *obſidionalem, ciuicam, muralem, naualem, caſtrenſem & aureas coronas*, ampliſſimáque alia honoris genera inuenêre quibus donabantur, qui vrbes, caſtra, aut exercitus obſidione liberaſſent, ciuémve ſeruaſſent, vel primi obſeſſę vrbis muros ſubiiſſent. Primus enim Au. Poſthumius dictator ad lacum Regillum caſtris expugnatis, magni muneris loco auream coronam dediſſe fertur. Mox ſequuti duces militibus, vt eſſent re & fortuna auctiores, alias largiti fuêre, quas quidem frequenti prætorio egregiis laudibus cumulatis, cum præfatione virtutum militibus tradebant. Apud Græcos, duces in vnum coëuntes, in concilio agitãt, & ſententiis decernunt, quem primum, quem ſecundum, qui depulſas hoſtium copias lõgiùs egerit, & quo præmio aut honore dignus ſit, diiudicant: ídq; apud deorum aras in Iſthmo, inclito Neptuni templo, ſumpto ab ara ſuffragio, & vt erant ſententiæ, ſic agro & vacatione donare, ac pro merito præmia largiri ſolebant. Apud Indos verò nullo militari dono aut hoſtili præda donabatur miles, niſi qui hoſtis caput retuliſſet in caſtra. Sed præ cæteris *corona ciuica* maximi fuit ornatus, cui cedũt aureę, murales, caſtrenſes, atque roſtratæ: erátque proprium ius ciuicæ, vt

Militaria dona.

Adorea.

Pernicioſus ciuis.

Corona militibus dari ſolita.

A. Poſthumius primus coronã dedit.

Græci.

Indi.

Ciuica corona cui dabatur.

illa donatus perpetuò eam geſtare liceret, & ludos ineunti, à populo & ſenatu vniuerſo aſſurgeretur, ius ſpectandi inter ſenatores, munerum vacatio ſibi, patriq; & auo paterno.

Obſidionalis. Præcipua verò obſidionalis, tanquā virtutis præferens ſpectatiſſimum inſigne, æſtimatione immenſa, longè præcellere credita eſt. Hæc enim ex illo fiebat gramine, vbi ciues obſidione eſſent liberati; qua nulla nobilior publica militari lege diffinitur. Quippe cæteras, Imperatores aut duces ſingulis militibus tradunt; graminea verò, velut multò maximum decus præferens, niſi ab vniuerſo exercitu, ſeruatori ſuo concedi minimè poterat.

Ciuica ex quo Muralis. Naualis. Caſtrenſis. Obſidionalem quis primus adeptus. Ciuica ex querna fronde fit: muralis in pinnarum ſimilitudinem, naualis inſtar nauium roſtri; quæ verò caſtrenſis, velut efficto vallo figurabatur. Hac obſidionali Q. Cincinnatus à Minutio & toto exercitu, quòd illius opera obſidione liberati fuerant, primus donatus fertur. Et deinde M. Valerius cōſul contra Samnites, P. Decium tribunum militum, quòd eius conſilio & miniſterio exercitus ex ſaltu anguſto & arctiſſimis faucibus euaſerat, præter gramineam, qua ab vniuerſo exercitu & ſuo præſidio donatus fuit, etiam aurea corona & centum bobus, eximióq; vro albo, opimo auratis cornibus, donauit. Eadémque obſidionalis F. Maximo Imperatori quòd cunctando Remp. & ciues ſeruaſſet, à toto exercitu, ſenatúq; & populo, communi conſpiratione & conſenſu tributa eſt. Et bello Cimbrico, Cn. Teio Atinati, quòd cunctantem Primipilum interfecerat, ipſéq; arrepto vexillo per caſtra hoſtium eruperat, exercitúmque incolumem eduxerat, præter gramineam, vt prætextatus ad tibicinem immolaret foculo accenſo, conceſſum fuit. Contigítque idem honos ſemel L. Sicinio Dentato, & M. Calphurnio tribuno, quòd M. Attilium Regulum, primo Punico bello in Sicilia cum exercitu, hoſtium excidio liberaſſet. Deinde Scipio Æmylianus bello Aphricano, mox Sylla bello Marſico, demum Iulius Cęſar in expugnatione Mitylenarum, & Auguſtus, obſidionali & ciuica donati fuêre. Ea enim ciuica, ſingularis ſalutis ſignum erat: obſidionalis verò, vniuerſorum.

Roſtratā quis primùm acceperit. Roſtratam verò accepit primus M. Varro bello piratico, donante Cn. Pōpeio; & deinde Agrippa, bello Siculo ab Auguſto, quòd in cōflictu naualis pugnæ, in naues hoſtium inſiliiſſent primi.

Alia dona militaria. Corniculáſque, & aureas coronas, phaleráſq; argenteas, & aureos torques, tum armillas, adde vexilla cœrulea, honoris cauſa ob nauatam inſigniter in bello operam, & ob multa

rei militaris facinora, militibus quàm ſæpiſſimè ab Imperatoribus dari, adnotatum eſt. Sed auxiliares & externi, aureis: Romani argenteis torquibus donabantur. Cōtrà verò armillas non externis, ſed ciuibus tradebant. Auguſtus tamen Octauius faciliùs phaleras & torques, & quicquid auro conſtaret, quàm murales, caſtrenſes, aut ciuicas coronas munera dedit. C. autē Caligula noui generis coronas, Solis & Lunæ ac ſiderum ſpecie commentus fuit. Scipio verò Æmylianus regū & ſociorum munera oblata pro tribunali recipiens, in publicas tabulas per quæſtorem referri iuſſa, poſtmodum fortibus viris pro meritis tradebat. Prætérque aureos torques, etiā duplicem annonam, interdum militiæ vacationē, & immunitatē ob virtutis præmiū, nōnunquam duplex ſtipendium Imperatores largiti ſunt: æráq; multiplicia, ſagáque & tunicæ ſingulis militibus, qui rebus fortiter geſtis interfuêre, plerúnq; ius ciuitatis ex lege Calphurnia: vel ſenatoria fungi dignitate inter patres, aut diebus ſolēnibus coronatū incedere, velut præmia victoriæ haudquaquam ſpernēda munera fuêre. Neq; dubium, illos quorum opera inſignis in bello ſtetiſſet, perditæq; & afflictæ res reſtitutæ eſſent, pluries donis muneribúſque honeſtari.

Noui generis corona à Caligula excogitata.

Alia dona.

C. Sicinius Dentatus, clarus vir ingenio factíſq; ob egregia facinora militaria, præter octo aureas coronas, obſidionali vna, muralibus tribus, ciuicis quatuor, torquibus tribus & octoginta, haſtis puris duodeuiginti, armillis plus centum ſexaginta donatus fuit. Habetúrq; inter exempla, hunc Sicinium militaribus donis, omnium honores & virtutum præmia anteiſſe. Hæ quidē haſtæ, quòd nullo ferro munitæ forent, puræ dictæ ſunt, quibus donabātur plerúnq; milites, qui tunc primùm militare facinus in bello admiſiſſent. Cui proximus fuit Manlius Capitolinus, qui vix decimo & ſeptimo ætatis anno bina ex hoſtibus ſpolia tulit, primúſque murali corona donatus, ciuicas ſex, militaria dona ſex & viginti meruit ob virtutem. Probus quoque, qui poſtea in imperio aſſumptus fuit, quum bello Sarmatico iam tribunus multa fortiter feciſſet, haſtis puris quatuor, coronis vallaribus duabus, corona ciuica vna, vexillis puris quatuor, armillis aureis duabus, torque vno, & patera ſacrificali aurea quinque libris, vna pro concione donatus fuiſſe memoratur. Quinetiam illud perſpectum eſt, in annonæ caritate, & rebus anguſtiſſimis, militem ob rei militaris ſingularē ſcientiā, collato frumento & pecore donari.

C. Sicinius Dētatus optimè donatus.

Haſtæ puræ quæ dicebantur.

Murali corona quis primū donatus.

Alia dona.

Manipulúmq; haſtatorum ob inſignem operam corniculis armillíſque argenteis, Sp. quæ Nautium à Papyrio conſule bello cõtra Samnites, etiam coronis aureis donatum. Prætérque aureas pateras, ſellâſq; curules eburneas, & ſcipionem eburneũ, haſtæ quoque, tunicæ palmatæ & pictæ, atq; in bello nauali vexilla cœrulea, nonnunquã altioris dignitatis gradus; aut militaris ordinis prærogatiua, militibus qui ſtrenuã operã nauarunt, munera tributa fuère. Summis verò ducibus triumphalis ſtatua, aut conſularia ornamẽta. In quo animaduerſum eſt, populum Athenienſem perrarò virtutis præmiũ aliquibus ſtatuas dediſſe, in quibus illorũ nomina inſcriberent, vt populi hoc videretur beneficium, non illorum, qui id meruiſſent. Nemóq; qui præclarũ aliquod geſſerat facinus, prout cuiuſq; meritum virtúſq; fuit, militaribus donis indonatus abiiſſe fertur: adeò vt Quintius prætor, deuictis Hiſpanis, equites nouo genere honoris, catellis & fiſtulis donârit. Proditum tamen eſt, Fuluio Nobiliori à Catone obiectũ, quòd leuiſſimis de cauſis, vtpote quòd puteum ſtrenuè effoderant, aut vallum curarant, coronis milites donaſſet. Cæſari quoque Auguſto multiplicia hæc munera largienti, obiectũ à militibus fuit, puerilia hæc deliramenta eſſe. Nanque exercitui pecunia & agris, non his honoribus opus erat. Legibus verò Solonis apud Atheniẽſes cauebatur, vt præterea dona quæ militibus duces impartiti fuerant, illorum filij qui bello occubuiſſent, publicè alerentur, & bonis diſciplinis inſtruerentur. Quod Piſiſtratus cauiſſe dicitur, vt filij parentum, quorum virtus inſignis in bello fuerat, dona acciperent. Frequens tamen illis munus erat, corona ex auro, nõnunquam tæniis & vittis caput ornare, aut publica ſepultura in Ceramico. Nãque intra mœnia ſepelire nõ licebat, niſi qui ob ſingularem excellentiam præcipuum hoc donũ meruiſſent. Legimus Syracuſanũ Dionem, parta victoria, à militibus aurea, & Themiſtoclẽ, quòd Græciam liberaſſet à Lacedæmoniis, corona oleagina & curru eximio donatos, laudatóſq; magnificè: ac Milciadem ob pugnam Marathoniam, in qua vltra centum millia Perſarum vna acie vicit, ab Athenienſibus conſequutum, vt in Pœcile porticu ſua imago in prætorum numero exculperetur inter primores. Agamemnon verò, Homeri teſtimonio, Aiacem, quòd cũ Hectore pugnaſſet, bouis immolati tergore & cornibus: Achillem verò, præter ſeptem tripodes, & viginti lebetes decémque auri talenta, equorum

Dona ſummorũ ducum.

Athenienſes.

Nemo bene meritus de Repub. in Ro. exercitu indonatus.

Solonis lex de filijs quorum parentes in bello perierãt.

Ceramicus.

Oleagina.

Pœcile.

Iliad. η.

Iliad. τ.

equorum duodecim,& ſeptem Lesbidum fœminarum munere donauit. Platæenſibus ob nauatam inſigniter operam in bello Perſico,munus octoginta taléta largitus fuit. Scythis verò mos erat,his qui hoſtem ſuperaſſent, ſemel annis ſingulis cratere regio vinum bibere, quod victoribus circunferebat: qui verò pluribus cæſis victor fuiſſet, duobus calicibus potare. Romanis verò traditur vſus, vt quorum parentes Reipub.cauſa occubuiſſent,liberi præmia ferrent, quæ illis deberentur. Si tamen regibus fœderatis aut ſociis mittéda dona forent,ſcipio eburneus, toga picta,& palmata tunica cum ſella curuli,frequétia fuêre. Erat autem Ceramicus extra Athenas locus, in quo deorũ hominúmque excellentium ſimulacra & ſtatuas publico decreto erigere, atque eos qui pro patria occubuiſſent ſepelire,illíſque erectis tumulis inſcriptiones & elogia, decretáque ac titulos apponere aſſuêrant: inter quas Chryſippi imago porrecta manu viſebatur, aliorúmq; Philoſophorum diuerſo geſtu & modo. Singulis enim ſepulchris ſingulæ columnæ affigebantur, cum inſcriptionibus & titulis, quos ob egregia quiſque facinora meruiſſet,ibíq; velut monumentis & trophæis celebrata illorum memoria fuit. Alter verò Ceramicus intra vrbem locus erat Athenis,diuerſorium ſcortorum,cui nomen Caſaluio: ſicut Græcis Celoſta, & Romæ Summenium,vbi proſtabãt meretriculæ, quæ pluribus notatæ nominibus fuêre:nam & Sphinctæ, Caſaluades, Lecaſtriæ,Caſorides,& Caſoritę dictæ:apud Latinos lupæ.Poſtea ſequuti Cæſares, centuriones legatóſque legionum pro magnis officiis in Rempub. conſularibus ornamentis, aut equo publico, nonnunquam triumphali ſtatua donauêre. Quod à Macedonibus antea fuit vſurpatum. Nanque Alexander Macedo centum viginti equites, qui in cãpis Adraſtæis ceciderãt,propter multa belli decora,equeſtribus ſtatuis donauit: illorúmq; filios patrum ſtipendia ferre iuſſit. Illud tamen haud indignum eſt quod annotetur, quòd viri triumphales, qui triumphalia ornamenta meruiſſent, præcipuo honoris priuilegio, eadem ipſi dona aliis fortiter dimicantibus lege militari impartiri poterant: quódque vigente hoſte & niſi debellato, dona militaria duces largiri non ſolebant. Et licèt milites in caſtris perexiguo ad veſcendum argento vterentur, militaríque diſciplina horridus miles,non cælatus auro & argento, ſed ferro & animis deberet eſſe munitus: tamen eiuſmodi dona, quibus vir-

Scythæ.
Romanorum vſus de his, quorũ parentes cecidiſſent bello.
Dona confœderatorum.
Ceramicus extra Athenas.
Ceramicus alter in vrbe.
Caſaluium.
Celoſta.
Summenium.
Sphinctæ.
Caſaluades.
Lecaſtriæ.
Caſorides.
Caſoritæ.
Lupæ.
Alia dona militaria.
Ornamenta virtutis militaris ferebant in caſtris.

tutis gratia miles donabatur, veluti inuitamenta virtutum, permulcendis militum animis tanti fuêre, itáque animos ad res magnas acuebant, vt his honoribus aucti & confirmati, quiſque ſuum decus faceret, deſtinaréntque animis vincere aut mori, mortémque potiùs quàm ignominioſam ſeruitutem præoptarent, vitam denique & quæcúnque pericula nihili penderent.

Deluſiones dæmonum malorum à multis expertas fuiſſe, qui diuerſis imaginibus homines deluſêre.

CAP. XIX.

NOn eſt profectò fabuloſum, quod apud ſanctos viros autores memorant, vt cùm tetris ſpiritibus, quos dæmones vocant, cõgreſſum habuerint, illóſque diuerſis imaginibus, ac multiplici ſpecie propè deluſerint: ſiquidem noſtra quoque memoria id eueniſſe compertum eſt. Nuper amicus meus ſummus, ingenio & fide ſingulari, rem dictu admirabilem, hæc prodentibus nobis, ſibi eueniſſe enarrauit: quod quum credi vix poſſet, illam multorum teſtimonio comprobauit: ſe quum apud coniunctiſſimum & ſibi familiarem Neapoli diuerteret, & noctis ſilẽtio clamantis de via, & opem implorantis vocem hominis audiſſet, quum accenſo lumine accurriſſet, vt quid rei eſſet inquireret, ibi dæmonem, & dirum quoddam numẽ, tetra & horribili ſpecie conſpexiſſe, qui iuuenem quempiam clamantem & reluctantem, in via infeſtis manibus inuadere quærebat: quo conſpecto, quum miſer ille ad ipſum quem propè videbat, accurriſſet, & ne apprehẽderetur, quãto poterat nixu, ipſius veſtem & manum apprehendiſſet, ſe, diuino ſæpius aduocato numine, quum multùm diúque fruſtra fuiſſet reluctatus, vix tandem dæmonem abegiſſe: quo demum abacto, quum iuuenem animo conſternatum in domum recepiſſet, nunquam quòd ſe dimitteret aut pallium relaxaret, efficere quiſſe. Tantáque eum torpedo inuaſit, vt mente euicta, ſui compos non eſſet, quum ſibi prorſus repræſentari & ante oculos obuerſari illa ſpecies videretur. Tandem ad ſe rediens, rem quo pacto ſe habuerat, enarrauit. Conſtabat enim, prauis illum moribus & inciuilibus cum Dei contemptu diu vixiſſe, in parentéſque tunc iurgatum, contumelias & intoleranda probra dixiſſe, deuotionibus execrationibúſque diris ab eis agitatum abiiſſe. Sed ne cui hæc vana vel ficta ſermonibus videãtur, autor eſt Thomas monachus

nachus homo minimè malus, cuius ego fidẽ probitatémq; pluribus in reb. expertus didici, qui ſeriò mihi retulit, quòd quum in monaſterio & ſacris ædibus, quæ in Lucanis montibus ſunt, cũ plurib. iurgatus foret, & poſt immodica conuicia & rixas, animo perturbato inde ſe proriperet: quũ per nemora iter ſolus intenderet, ſpeciem hominis vultu tetro, nigra barba, promiſſis tunicis, vultu aſpectúque deformi & ſæuo, obuiam habuiſſe: quem quum compellaret: quid ille ſolus per deuia errabundus incederet, dixit equum quo vectabatur, amiſiſſe, atque in proximos cãpos illum euaſiſſe credere: cúmque per ſinus inuios equum vnà quæſitũ pergeret, ad profluentem, in cuius alueo gurgites magni & formidabiles redundabãt, deueniſſe. Et quũ monachus, vt aquã traiiceret, calceos ſibi eximere appararet, illum magnopere coëgiſſe, & tandem peruiciſſe, vt ſuper ſpatulas ſuas aſcenderet, potiúſque à ſe, qui corpore maior erat, vectaretur: qui acquieſcens, quum ſuper illius ſpatulas, vt ſuccollaretur, monachus aſcenderet, illéque iam aquam ingredi, appararet, dum vada exquirit, illius pedes non humana, ſed tetra & deformi ſpecie cõſpexit. Quo animaduerſo, horribili terrore percitus, Deũ vt ſibi præſtò adeſſet, acclamauit. Mox dæmonem & dirã illam ſpeciem, diuino audito verbo, ſtridore querulo & vi maxima quanta dici poteſt, ita è conſpectu abiiſſe dicit, vt imminentem quercum ingenti impetu colliſerit, ac perfractis ramis funditus euerterit, ipſéque conſternatus atque exanimis diu iacuerit. Credebat enim, quod à vero non abhorret, niſi præuidiſſet, illum in rapidiſſimos vortices & voragines fluminis præaltas ſe fuiſſe necaturum. Sed præ omnibus quæ audierim aut viderim, res eſt admiratione digna, quã recenti memoria eueniſſe, comperimus Romæ. Quippe nota res eſt, quum apud Gabios quidam infimæ ſortis & obſcuris natalibus adoleſcens, veſanus & furioſus, cuius praui mores & vita facinoroſa fuerat, in parentem, grauibus iurgiis conuiciatus foret, poſt iurgia immodica, quum furiis agitatus, aduocato dæmone, cui ſe deuouerat homo ille improbus & impurus, furore cæcus & amẽs diſceſſiſſet, & Romã petere cœpiſſet eo conſilio, vt aliquod dirum facinus in patrem moliretur: dũ iter faceret, dæmonẽ facie hominis truculenta, ſordida barba & capillo, veſtéq; obſoleta & ſqualida obuiam habuiſſe: quò quum ſimul pergerent, illum interrogaſſe iuuenem, quem animo anxio & ſolicito videbat, quid tam triſtis incederet.

Atque ille, quum quid ſibi iurgij cum patre fuiſſet, quódque aliquid ſceleſti facinoris patrare cuperet, reſpondiſſet: dæmonem illum ſe quoque ſimili caſu percitum fuiſſe dicere: proinde pergerent, & ſuas iniurias vltum irent. Cúmq; nocte appetente, ad vrbem applicuiſſent, in proximo hoſpitio diuertiſſe, atq; in cubiculum quod à caupone vtrique exhibitum fuit, haud multò pòſt cubitum iuiſſe: cúmque vnà cubarent: peſtem illam immanem, cùm illũ ſomno oppreſſum videret, infeſtis manibus iugulum hominis apprehendiſſe, vt eliſis faucibus necaret: quem iam oppreſſiſſet, ni expergefactus ille, Dei opem & auxilium aduocâſſet: quo audito, furiã illam teterrimã ſtridore & tumultu maximo, tantóque impetu cubiculum, vnde euaſit, dicitur colliſiſſe, vt tigna & tectum euerterit, teguláſq; penitus perfregerit. Quo ſtrepitu cùm magiſter hoſpitij excitatus ſurgeret, & quid ruinę & ſtrepitus eſſet, inclamaret, allato mox lumine, rem ſicuti erat, adoleſcens ille quem ſolum & ſeminecem inuenerat, enarrauit: tectúmq; colliſum & perfractum, vnde dæmon è conſpectu abiit, demonſtrauit. Quo malo perterritus, cùm ſuæ turpitudinis, & anteactæ vitæ non ſolùm pigeret, ſed puderet, diuino afflatus ſpiritu, peroſus ſcelera, boni exempli & procul à populari tumultu, vitã egit. Multas quoque malorum dæmonum illuſiones perſæpe apud ſanctos viros fuiſſe legimus, quas noſtra non ſemel vidit ætas. Quibus ſalutaribus exemplis admonemur, vt præmuniti aduersùs illorum inſidias ſimus, qui nobis inimici infeſtíque ſunt: & tanquam in ſpecula in inſidiis ſtant: néve deſides & ignaui concepta opinione populari illorum, qui iſta minimè credunt, in aliquod diſcrimen dilabamur.

Quando dies tam apud Romanos quàm exteras gentes incipiat, & qui dies atri quive fauſti ſint.

CAP. XX.

Ægyptij & Athenienſes. *Perſæ.* *Babylonij.* *Vmbri.* *Hetruſci.* *Romani.* *Vulgus.* *Galli.* *Germani.*

PEruulgatum ferè eſt, Ægyptios & Athenienſes diem à Solis occaſu facere: & ad alterum occidentem terminare: ita vt quod ſpacij inter duplicẽ occaſum fuit, integrum diem putarẽt, Perſæ & Babylonij cõtrà: nam diem ab ortu Solis incipere, & ad alterum terminari dixerunt. Vmbri & Hetruſci, à ſexta hora ad alterius ſextam, Romani à media nocte ad mediam ſequentem, ita vt quod inter duas dimidiatas noctes temporis fuit, integrum diem facerent. Vulgus omne ab oriente luce ad tenebras. Galli & Germani ita

ita ſunt metiti diem, vt temporum ſpacia, non dierum numero, ſed per noctium viciſſitudines computarent, noctéſque diebus anteferrent. Ipſi enim noctes ante diem fuiſſe arbitrati ſunt. Fertur Solon Athenienſibus ſuaſiſſe, vt non ad Solis, ſed Lunæ meatum dies & tempora dinumerarent. Thebei verò contrà: nam dies non ad Lunæ, ſed Solis curſum metiti ſunt. Fuítque tam Græcorum quàm Siculorum mos, inprimis curare, vt ſui dies menséſque cum Solis & Lunæ ratione cōgruerent: & ſi quid diſcreparet, tunc vnum diem aut biduum ex ſingulo menſe adiicere, vel adimere. Dierum verò quidam fauſti & agendis rebus felices, quidam atri, & triſti omine infames habiti: quibus aliquid moliri, aut nouæ rei inceptare, euentus exitialis erat. In his exercitum conſcribere, legiones educere, manus cum hoſte conſerere, ſponſalia inire, peregrè proficiſci, aut quicquam publicæ vel priuatæ rei moliri, inceptu fœdum & exitiale æſtimarunt. Obſeruatúmque fuit, vt qui hoſtes bello tentare, vel acies eo tempore committere curarent, rem in non mediocre periculum diſcriménque adducerent, magno poſtea exitio conſequuto. Fuiſſe autem atros duxêre dies, poſt Idus Quintiles, ad quintumdecimum Calend. Sextiles duplici clade inſignes, quo ad Cremeram Fabij cæſi, & quo ad Alliam fœdè Romani à Gallis fuſi fugatique fuêre: quibus grauiter afflicta, & in extremũ diſcrimen adducta Romana res fuit. Quare Vitellio pontificatum maximũ adepto, quòd diem ad quintumdecimum Calend. Sextiles cæremoniis publicis ſacram concilio edixiſſet, dirum omen fuit: qua calamitate doctus populus Rom. illum diem nullius publicæ vel priuatæ rei inſignem & notabilem fecit. Cuius exemplo etiam poſtridie Calendas, Nonas, & Idus menſis cuiuſque, religioſos & ominales ac infauſtos putauêre: propterea quòd maximis cladibus & infandis contumeliis pop. Rom. tunc affectum fuiſſe liquet. Dies quoque manibus ſacros, quũ mundus patêre dicitur, quibus occulta deorum manium ſacra apparent, plerique omnes veluti atros & ominoſos obſeruarunt: illóſq; velut fœdi exitus & ancipitis fortunæ deteſtati ſunt. Hi fuêre dies poſtridie Vulcanaliũ, & ante tertiũ Nonas Octobris, & ante ſextum Idus Nouemb. Etiam mēſe Maio, dies quibus Remuria celebrantur, vt occiſi Remi vmbra placaretur: & Nonis Iulij quæ Caprotinæ dictæ ſunt, qua die Romulus apparere deſiit. Et dum Feralia ſeu parētalia diis manibus fiunt, ac im-

Solon. *Thebai.* *Græci & Siculi.* *Dies fauſti & infauſti.* *Dies atri.* *Dies manibus ſacri.* *Remuria.*

putris diebus; quibus ancilia nondum condita in templo Martis erant, tam nuptiis quàm itineri ominoſos, exitiales & euitabiles duxerunt. Et qua ante quartum Nonas Sextiles pop. Rom. ardente Punico bello ad Cannas inſigne cladem paſſus fuit, etiam ante quartum Nonas, Calend. & Idus cuiúſque menſis, veluti triſti euentu infelices, pari ſuperſtitione deuitarunt. Feriis quoque Latinis ſtatis, vel communibus, aut Saturnalibus, ac diebus feſtis & ſacris, ludiſque publicis, licèt fauſti felicéſque forent, tamen prælium committi, vel rei militaris delectum haberi, aut quoquam peregrè proficiſci, tanquam piaculari die, ominoſum erat, dirum atque peſtiferum. Præter hos fuêre dies profeſti, faſti, interciſi, & præliares: quia feriis publicis, quibuſdam hoſtem laceſſere vetabatur. Quippe diuiſa tempora voluptatis & laborum, remiſſionum & curarum, Romani veteres habuere. Profeſtis enim diebus, quaſi procul à religione, Remp. & priuatam gerere licet, quia comitiales, comperendinos, & præliares continent. Comitiales fuêre, quibus cum populo agi licebat, cõcilio coacto, niſi ſi quæ feriæ conceptæ eſſent quibus non liceret. Cõperendini, quibus vadimonium dicere & vadere permiſſum: fuitq; animaduerſum, in profeſtis etiam feſtos contineri, quibus fari ius erat. Faſti verò dies diis dicati fuere, in quibus forenſibus negociis omiſſis, ſacrificia, ferias, ludos, epuláſque ſolennes celebrare, aç inter vota & ſacra, fauſtáque omina verſari, verbiſque prophanis abſtinere conuenit. Interciſi autem dicti, in quibus deorum ſimul atque hominum res agere licet: nam manè & veſpere fari inhibetur, medio tempore inter cæſam hoſtiam & porrectam fari permittitur. Faſti etiã dies, in quibus ius fatur, id eſt, dicitur: nefaſti, in quibus non redditur ius nec fari licet. Profeſtos etiã dies, qui erant ante faſtos, nõnulli dictos volunt. Idus quoq; Mart. quòd illis C. Cæſar coniuratorum manibus cæſus occubuit, placuit parricidium vocari, ideo inter atros & ominoſos receptæ. Quotiéſq; incurrẽte anno dies cœpit, qui adiectus nundinis foret, totum annum luctuoſis caſibus, & diro euentu infelicem incurrere opinati ſunt. Proditum tamen memoriæ eſt, ſtatos dies anni, infelices aut fortunatos, apud varias gentes pro multiplici euentu, nõ vna ratione obſeruari. Siquidẽ Chalcedonij cuiúſque mẽſis vigeſimã primam diẽ funeſtam & portentoſam habuêre, quòd illa Darij præfectus ipſorũ pueros caſtrauit, & in Per

Dies profeſti, faſti, interciſi, & præliares.
Profeſti dies.
Comitiales dies.
Comperẽdini dies.
Faſti.
Feſti.
Interciſi.
Faſti.
Nefaſti.
Idus Martij.
Apud exteros.
Chalcedonij.
Parthi.

in Perſidē miſit. Parthi diem qua Arſaces Seleucū vicit, tanquam initium libertatis, fauſtum felicémq; obſeruarūt. Cyrus diem qua Scythas & Sacas clade afflixit, adeò felicē habuit, vt eam Sacam appellarit: ſicut Aſiani feſtā diem Mutiam nuncupatunt, quòd Q. Mutius Aſiam ſingulariter rexerat: Athenienſes quartam Hecatōbæonis, qui menſis erat Soli ſacer, duplici victoria inſignē, vel, vt fortunatā, obſeruandam præceperunt, qua ad Leuctram & Gereſtum feliciter pugnatū eſt. Iidem quartamdecimam Boëdromionis, aut ſecūdùm Boœtios, ſextam & vigeſimam Panemi menſis, quòd Artabazum & Perſas è Græcia fugarunt, felices habuère: qua die Liberatori Ioui victimas cædūt, & ſacrum faciunt. Perſæ verò tertiam & ſextam menſis Boëdromionis, tanquam lugubres & defamatiſſimas deuitarunt, quibus diebus in pugna Marathonia, & ad Platæas, & ad Mycalem à Græcis conflictati, & magnas clades perpeſſi ſunt. Qui etiam diem, qua Magi qui regnum occuparant, interempti ſunt, tam ſolennem habuerūt, vt illam Magophoniam, hoc eſt, Magorum occiſionem, appellarent, qua die nulli Magorum extra limen prodire fas eſt. Menſis quoque Thargelion pleríſque manifeſtū infortunium fecit: in quo Alexander Macedo apud Granicum duces regis Thargelionis & Darium clade afflixit: & Carthaginenſes à Timoleonte in Sicilia victi, fuſi, fugatique fuère. Contrà verò ſextus Thargelionis dies multis auſpicatiſſimus erat. In eo enim Socratis natalis dies proditur fuiſſe, & Alexandri Macedonis, qui qua die in lucem editus, eadem vita functus fertur, ſicut de Magno Pompeio, qui altera poſt natalem ſuum die, & Attalo, qui ipſo natali die morte ſublati fuère, proditum eſt. Quam diem Philippus Macedo, vt lætam & fortunatā mirificè obſeruauit, quòd triplici gaudio delibutus fuit: nam quadrigas ſuas ea die Olympia viciſſe accepit, & Parmenionem ducem hoſtes fudiſſe, natúmque ſibi Alexandrum filium fuiſſe. Qua nocte deflagraſſe templum Dianæ Epheſiæ autores memorant, ab Heroſtrato incenſum, vt famam nominis ſcelere propagaret. Qua etiam die iterum Perſæ ad Platæas ingenti clade ſuperati traduntur: atque ideo ex voto Milciadis capras trecentas Athenienſes quotannis immolare. Ipſi quoque Carthaginenſes nonam diem menſis Metagitnionis pluribus calamitatibus inuiſum & deteſtabilem habuere, qua magnis infelicitatibus & infortuniis oppreſſi ſunt. Contrà verò Syracuſani, quartam ſupra vigeſi

Cyrus.

Aſiani.

Perſæ.

Θαργηλίων.

Sextus Thargelionis dies fœlix.

Carthaginenſes.

μεταγειτνίων.

vigeſi

vigeſimam menſis Maij, quem illi Carnium vocant, quòd Athenienſes cum toto exercitu ad Aſinaram flumen memorabili clade profligarant, præcipuè felicem habuerunt. In qua re proditum memoriæ eſt, Timoleontem Syracuſanorum ducem præcipuas victorias ſemper Syracuſanis natali ſuo dediſſe, adeò vt ipſius natalis diem omnes Siculi velut multiplicis victoriæ autorem, feſtum agerent: ſicut de Iulio Cæſare proditur, qui Idus Iulij natalem ſuum fortunatas ſemper habuit & felices. Xerxes verò diem qua rex dictus fuit, tãquam imperij natalem, ſingulis annis inſigné celebrauit, qua diademate ornatus, gaudio delibutus, cœnã proceribus dabat, cui Titan dixêre nomen: fuítque adnotatum, diem qua Alcibiades Athenas ab exilio remeauit, certiſſimum illi præſignaſſe exitium, quòd funeſta tunc colerentur ſacra, qua templi ornamenta deponere, pauimenta tegère, & iuſtitio indicto à negociis quieſcere mos erat. Sicut quintadecima Iulij mœſtiſſima fuit, qua mulieres Athenis ieiunium ſeruãt, & cùm ſacra Adonia celebrant: & apud Romanos VI. Calend. Apr. quo die cultores matris deûm plangere & lamentari incipiunt. Auguſtus verò mirum in modum obſeruauit, ne poſtridie nundinarum quoquam proficiſceretur, aut Nonis quicquam rei ſeriæ inchoaret, quòd illas infortunatas multis fuerat expertus exemplis. Apud Cretenſes obſeruatum eſt, vt albis lapillis lætos dies, lugubres nigris calculis adnotarent: idem apud Thraces. Romani quoque quid quaque die lucri damnúve feciſſent literis deſignabant, quæ ephemerides dictæ. Nam vetuſti moris erat vnumquémque domeſticam rationem, totius vitæ ſuæ per dies ſingulos adnotare. Cæſar autem in conſulatu diurna acta ſenatus & populi publicari mandauit, teſtantia ſiue lætum quid, ſiue triſte cecidiſſet. Fuítque ex dignitate pop. Rom. res illuſtres ſemper annalibus, quotidiana verò diurnis actis mandare literis. Sed tametſi à rebus arduis ominoſa dies deterreat, nonnulli tamen omnem hãc religionem ludificati ſunt, proſperóque euentu contra vulgi opinionem minimè obſeruandam cenſuerunt. C. Cæſar cùm admoneretur ne ante brumam copias in Aphricam tranſmitteret, nulla religionis cura feliciter tranſmiſit. L. etiam Lucullus quum contra Tigranem duceret legiones, nulla fati religione motus, quin prid. Non. Octobr. (quæ dies atra forte inciderat) contra innumerabiles Parthorum copias prælio decerneret, aſſerens ſe ex atro & lugubri feliciſſimum

Syracuſani. *Dies natalis Timoleontis.* *Iulij.* *Xerxis.* *Quintadecima Iulij.* *Poſtridie nũdinarum aut Nonis.* *Cretenſes.* *Thraces.* *Romani.* *Ephemerides.* *Annales.* *Acta diurna.* *Dierum obſeruatio à quibus contẽpta.* *C. Cæſar.* *L. Lucullus.*

liciſſimum illum diem facturum. Nec euentus defuit. Nam prœlium ingreſſus, parua manu ingentes hoſtium copias incredibili felicitate ſuperauit: militéſque imperium auſpiciúmque ſequuti ſuum, memorabili victoria Tigranis regia & regno pariter potiti ſunt. Dion quoque Syracuſanus, quum contra Dionyſiũ moturus, Luna eclipſim pateretur, & tota deliteſceret, nullo prodigio aut oſtento moratus fuit, quin eiecto tyranno, crudeli dominatu Syracuſas liberaret. Quod de Pelopida dum contra Alexandrum Pheræũ ducit, & aliis memoriæ proditum eſt. Romulo quoque licèt, felici augurio nato, in ortu tamen & obitu Solem defeciſſe dicunt. Alexander verò Macedo cùm ducturus contra Darium, Luna eclipſim pateretur, & ob id milites trepidarent, Ægyptios adſciuit vates, cauſaſque defectionis expromere iuſſit: qui dum cõtra Perſas dimicaturus, Iunio menſe exercitum duceret, quòd apud Macedones luctuoſum erat, contempta religione feliciter dimicauit, aſſerens menſem Iunium, ſecundum Maium appellari iuſſiſſe. Sunt tamẽ exempla Romanis, eandem diem luctuoſam, mox felicem intercedentibus annis eueniſſe. Nam qua die Craſſus magno dedecore profligatus à Parthis, cæſus fuit, eadem, licèt aliquot decurſis annis, Venditius Pacorum & Parthos ſingulari victoria magnis cladibus interfecit: & die qua à Cymbris profligato exercitu, Romani cęſi fuêre ingenti clade, eadem poſtea Lucullus contra Tigranem & Armenios, quos magna cæde debellauit, & caſtris exuit, gloriã tulit inſignem. Auguſto quoque Octaiuo, idem dies ſuſcepti imperij primus, & vitæ ſupremus fuiſſe traditur. Quinto verò Fuluio contigit, vt qua die priore anno ex prætura triumpharat, eadem poſtea de Liguribus bello victis triumphans vrbem iniret. Græci quoque qua die ad Platæas contra Mardonium feliciter dimicarunt, eadem licèt intercedentibus annis, ad Mycalen vicerunt. Sed ſciendum, populum Romanum quoties hoſtium vim propulſarent, aut illatam iniuriam laceſſiti depellerent, quò minùs arma ſumerent, & hoſtibus obuiam irent, nulla religione teneri, atróſque & euitabiles dies nullos cenſere, illóſque tantùm obſeruare, cùm inferenda in hoſtes arma, non propulſanda forent. Feriatis enim diebus vim cuiquam inferre piaculare eſt, propulſare non vtique. Illud etiam ſuccurrit, ad octauum Calendas Aprilis, Romanos lætitiæ diem colere, quem Hilaria nuncupant, quo tempore Sol zodiaci peragrato ſpatio per omnes

Dion.

Pelopidas.

Alexander.

Qui eandem diem luctuoſam & paulò poſt felicem habuêre.

Rom. quãtum atris diebus à re quapiã auſpicanda abhorrerent & contrà.

Hilaria.

omnes ſignorum ſtationes, ad nos reuertens, longiores noctibus efficit dies, quibus feſta ſolennia, & ludos publicos, ac dies hilares concelebrant: quo menſe mulieres Veneri ſacrum facere, & myrto coronatas lauare tradunt. Athenis, Lunæ hebdomatibus feſtos agere dies, & iuuenes conuiuari ſolenne fuit. Apud Indos erat patrius mos, vt quum dies primùm augeri incipiunt, rex cum regio comitatu ad flumen lauaturus accedat, equóſque & nigros tauros diis immolet, veluti fœlices & fortunatos. Ipſi enim nigrum albo prætulerunt, & ſanctius dixerunt. Quódque Sextilibus Calẽdis ex veteribus domibus migrare, & nouas incolere Romani conſuêrant, illáſque veluti boni euentus & fortunatas obſeruarunt. Neque præterierim, diebus atris & infauſtis, pontificum iuſſu, non modò à bellis gerendis, & Reip. cura, ſed à rebus diuinis, & ſacrificiis deorum ſuperſederi iuſſum. Quippe diebus inauſpicatis & ominoſis nullum ſacrificium ritè fieri pontifices putarunt, niſi hordæ, hoc eſt, prægnantes immolarentur boues, qui Hordales dies nuncupati. Romanóſque à primis originibus ad primum Punicum bellum, ortus tantum & occaſus dierum: poſtea meridiem, accenſo pronunciante, notare conſueuiſſe. Æuo poſtea ſubſequente, diem in horas, noctémque in vigilias diuiſiſſe, ita vt maximam diem in duodecim, minimam verò in decem horas partirentur. Noctem verò ita metiti ſunt, vt modò in horas duodecim, nunc in quatuor vigilias etiam longiſſimas noctes facili diuiſione diſtinguerent: Veſperam, conticinium, aliâs in tempeſtatem, gallicinium, & luciferum: ſicut in ternas horas, ſingulas vigilias penſitarunt. Diem verò in luciferum, mane, ortum, meridiem, & occaſum: tametſi diem ſimul & noctem nonnunquam in horas viginti quatuor dimenſis, veteres obſeruaſſe legamus. Horámque balnei, hyeme nonam, æſtate verò octauam fuiſſe: ipſamque vmbris poſtea & clepſydris notare conſuêſſe, ita vt tribus clepſydris aut paulò plus, hora finiretur. Horarũ quoq; duo genera fuêre: nanq; ex his quædã æquinoctiales, iſomerinæ dictæ, quæ pro qualitate temporum, licèt vniformes eſſent, diem à nocte diſſimili numero variarunt: aliæ temporales ſeu vulgares, quæ à Græcis *carica*: quibus ſinguli dies æſtu pariter atque hyeme, duodenis horis continentur. Solaria enim antiqui eo libramento habuêre diſtincta, vt ſexta diei hora meridies: noctis quoque ſexta hora, media nox deſignaretur. Quũ enim lege naturæ

Niger color albo prælatus apud Indos.
Domibus quando migrarent Romani.
Diebus infauſtis etiam ſacris abſtinebatur.
Hordales dies.
Dierum ratio apud Romanos.
Noctis partes.
Diei partes.
Hora balnei.
Vmbra.
Clepſydra.
Horæ duplices.
Meridies.
Media nox.

radij ſolares, alij hyberni, alij æſtiui ſint, ita vmbræ aliæ æquinoctiales, aliæ æſtiuæ, aliæ hybernæ fuere. Erant enim horologia figurata, & ea finitione deſcripta vti æquinoctialis, brumalis, & ſolſtitialis dies, in partes duodecim aſſiduè diuiſus foret, horáſque pro qualitate temporum & dierum, modò maiores, nunc minores, nonnunquam creſcentes, aliquando breuiores oſtenderent: quod commentum Anaximenes Mileſius excogitaſſe dicitur primus, quas quidem enunciare Romanis puerorum munus erat. Sed quia de balneis mentio facta eſt, non omittendum balnea apud maiores nocte, aut ante auroram nulli patuiſſe, vtque ſine metu cuique lauare liceret, à primis tenebris ad auroram ſequentem clauſa fuiſſe: ſiquidem noctu lauare veteribus interdictum erat. Hadrianus verò Cæſar ante octauam, niſi valetudine laboraret, publicis balneis neminem admiſit. Tempúſq; lauandi à meridie ad veſperam deſtinauit (quo tempore proſtare meretricibus permiſſum) lauacráque pro ſexibus ſeparauit. Alexander poſtea Seuerus, ne quid populo incommodaretur, nocturna conceſſit balnea, oleo pro luminibus præbito. Quæ cùm antea promiſcua eſſent viris æquè & mulieribus, ipſe poſt Antoninum Philoſophum lauacra miſta ſummouit, ſæpéque cũ populo in thermis vnà lauit: quod de T. Veſpaſiano legitur, vt plerúnque in thermis admiſſa plebe lauaret. Et licèt à primis originibus, cùm pauca eſſent balnea, & nullius cultus Romani raro lauarent, brachiaque & crura labore fatigati tantùm abluerent, & toti niſi in nundinis lauarent: tamen poſt aliquot ætates balnea & thermæ publicis vſibus multimodæ fuerunt, magna mole & ſumptu conſtructæ Alexandrino & Numidico marmore, latis ſpecularibus, mira cælatura & arte. Nam præter Agrippinas, Neronianas, Veſpaſiani & Titi, celebrantur Domitianæ, Alexandrinæ, Gordianæ, Seuerianæ, Aurelianæ & Conſtantinianæ, ſolidiſſima ſtructura & ſumptu profuſo. Conſtátque Marcum Agrippam, vt populo placeret, centum ſeptuaginta balnea ſeu lacus in prouinciarum formam, Romæ gratuita præbuiſſe: in quibus etſi calda priùs abluerent, poſtea vt à balneis corpora multa frigida ſtringerent, conſtitutum ferunt, nec priùs vngi, niſi lauiſſent: cúmque pro ſingulis olim daretur quadrans, Diuus Antoninus ob popularem gratiam balneum ſine mercede exhibuit. Commodus vero Imperator tanto ſtudio balnea proſequutus fuit, vt ſepties atq; octies

Horologia.

Quando balnea ingredi licebat.

Quo tempore meretricibus proſtare permiſſum.

Balnea virorum & mulierum diſtincta.

Nundinis toti ſolummodo lauabant initio.

Thermæ à Cæſaribus ſtructæ.

Agrippa centum ſeptuaginta balnea ſtruxit Romanis.

Balneum ſine mercede ab Antonino exhibitum.

diebus ſingulis lauaret. Quod de Gordiano & Galeno proditum eſt, qui æſtate quinquies, hyeme verò bis in die lauêre. Illud certè ſatis conſtat, Carthaginenſibus diſtincta fuiſſe balnea patriciorum & plebeiorum: morémque præualuiſſe, vt in quibus patricij lauabant, ad illa plebeij non accederent. Græcis verò contrà: nulla enim diſtinctio ordinis fuit aut perſonarum: diuites nanque cum pauperibus lauare, & patricios cum plebeiis nullo diſcrimine licebat. In quibus tanta plerúnque hominum cuiúſq; ordinis concurrebat turba, vt balneatores, ſi vulgi maior vis ingrueret, pertæſi frequētiam, æræ granum quod vertigines facit, carbonibus iniicerent, vt tædio odoris diffugerent. Germani verò non in balneis, ſed fluminibus lauabant. Ideo nandi periti, & ſummi vrinatores habiti. Siquando tamen lauarent balneis, calda abluebantur, lautíque veſcebantur. Dardanis & Illyriis ter ſolùm lauare permittitur, primò ſcilicet natali die, ſecundò in nuptiis, tertiò in obitu cuiúſque. Luſitanis frigida tantùm lauare licet: ſicut Spartanis, quibus calda corpus abluere vetitum eſt: quos cum Appollonius Tyanæus molles & vnguento delibutos videret, aduocatis ephoris balnea interdixit, ſenectam hominum calida appellans balnea. Cúmque Epheſij balneis præpoſitum lapidibus appeterent, quòd illa non calefeciſſet, ſummopere reſtitit, cùm frigida lauare ſatiùs duceret. Æthiopes Macrobij fonte abluuntur, in quo loti, perinde ac oleo vncti, membris agiles fiunt; & violam olent. Scythæ nullo fonte lauant, ſed vxoribus aquam fundentibus corpora ſcabro lapide conterunt, cupreſſo, cedro, & thuris ligno confricantes. Aſſyriis licèt lauare diebus ſingulis peculiare ſit, tamen à coitu & in morte præcipuum. Apud Celtiberos verò obſeruatum eſt, vt in balneis non aqua, ſed lotio diu ſeruato lauent, dentéſque & gingiuas pumicent: quod & Cantabri factitarunt, hanc optimam curationem, & exhauſtis viribus mirè proficere arbitrati.

Imperatores balneis dediti. Patriciorū & plebeiorum diſtincta balnea apud Carthaginenſ. Græci promiſcuè lauabāt. Germani. Dardani. Illyrij. Luſitani. Apollonij Tyanæi in Spartanos dictum. Locus obſcurus. Æthiopes Macrobij. Scythæ. Aſſyrij. Celtiberi. Cantabri.

Locus Martialis in diſtichis elucidatur, in quo plerique interpretes Grammatici lapſi ſunt.

CAP. XXI.

Nicolai Perotti & Domitij Calderini hallucinatio.

NIcolaus Perottus Sipontinus præſul, homo fuit accurato ingenio, & lectione multa exercitus. Eum Domitius Calderinus, vir, vt in ea tempeſtate, doctus, & æmulatione doctrinæ, & morum diſſimilitudine oſum habebat: iurgiíſque

iurgiíſque & conuiciis apud ſuos ſectatores plerúnque inceſſebat, ſępiúſq; apud ſtudioſos in inuidiam illum crimenque vocabat: &, vt ſunt ferè ingenia, in explicandis autoribus ſiquid in controuerſiam veniret, vterque potiùs quo pacto diuerſus ab altero diſſentiret, quàm quid verę lectionis eſſet, rimabatur. Cùm autem in ſcholis Romæ eodem tempore Martialis apophoreta publicè lectitarent, cuius hoc diſtichon fuit:

In precio ſcopas teſtatur palma fuiſſe,
Ocia ſed ſcopis nunc analecta dabunt.

Perottus in Cornucopia ſecus interpretatur, quàm hîc accuſatur.

Ita iſtos verſus vterque interpretatus eſt, vt poſt multa deblatterata verba, vix aliquẽ ſenſum ex illorũ dictis elicere queas, cùm modò mendum in verſu poſtremo fuiſſe alter aſſeueret, & pro *ocia, precium* poni oportere, modò aſarota, non ab *a* priuatiua, ſed intentiua dicta eſſe affirmet: alter ita pleráque nugalia iurgiis & maledictis plena effundat, vt equidem ſingula enarrare & referre pigeat. Qui verſus ſi penſitati rectè fuerint abſque multo verborum volumine plani expeditíque fient. Cùm enim analecta reliquias eſſe ciborum, qui è menſa cadunt in pauimentum, nemo dubitet, ipſáque purgamenta cœnæ, quæque euerri ſolent in pauimentis, velut ibi relicta eſſent, è paruulis minutíſq; teſtulis per calculos colore diſtinctos, opere lithoſtroto ita effingi, vt vera videantur, Plinius autor ſit: atque ideo aſarota quaſi inuerribilia dicta: quippe cùm σάρον Græcè ſcopa dicatur: non ab re, ipſa nunc analecta ſeu purgamẽta, ocia ſcopis dare autor affirmat: cùm ea in pauimento è paruis teſtulis efficta, talia forent: vt ſcopis euerri nullo modo valeant, & ideo ocia ſcopis dare neceſſe ſit, cùm his euerrendis nullus ſcoparum vſus foret. Ipſi verò pertinaci odio diſſidentes, non quæ effingi ſolebant purgamenta cœnæ, cogitarunt; ſed de veris analectis & reliquiis cœnarũ diſceptantes, quæ cadunt è menſa, in aſſequendo autoris ſenſu multipliciter laborarunt. Depicta ergo purgamenta cœnæ, ita ſolo hærere dixit, vt ocia ſcopis dare neceſſe foret, quem ſenſum ita expoſitum, apertè liquere, neminem fallit.

Analecta.

Aſarota.

Exempla legis Iuliæ & Papiæ, quibus, quæ lege Iulia indulta erant, lege Papia fuêre prohibita.

CAP. XXII.

Lex Iulia de maritandis ordinibus.

QVod lege Iulia de maritandis ordinibus apud veteres cautũ fuit, vt hi quibus vigor iuuenilis foret, primo flore ætatis ad vxores ducendas, liberóſque educandos,

propagandámque ſobolem non ſolùm præmiis inuitati,ſed pœna deterriti cogerentur, id lege Papia & Pompeia certo ætatis gradu interdictum erat:quippe ſexagenariis & ſupra eam ætatem ducere vxores, fuit hac lege vetitum. Turpe enim viſum eſt,& fœdiſſima res ſenectuti,vt quibus ad eam ætatem ſors liberos non dediſſet, aut cælibes vixiſſent, his quaſi emeritis,ætate affecta,aliunde liberos quærere libido foret. Hanc poſtea legem Claudius Cæſar abrogauit: nam ſexagenarios & vltra, liberos gignere, & prolis causâ ad coniugium admitti, decere arbitratus eſt. Rurſus quod eadem lex Iulia cauit, Quòd ſi libera quæ patrono nupſit, eo inuito,ab eo diuertiſſet, non modò poſt diuortium alij nubere,inuito patrono, prohibetur:ſed patroni coniugium ita lex tutata eſt,& ratum habuit, vt eo etiam volente, alterius coniugij facultatem eripuerit: id etiam lege Papia inhibitum fuit; ſiquidem ſenatorem eiúſq; liberos libertinas ducere vxores perpetua cõſtitutione prohibuit:ita vt inter virum ſenatorium & libertam, aut libertini ſtatus mulierem nullum matrimonium cenſuerit eſſe, ſenatorium videlicet ſanguinem libertino admiſtum,quaſi contagio pollui arbitrata.Eadémq; lege Papia,certa delatoribus prẹmia conſtituta ſunt:nam quum facinoroſi & perditi homines clandeſtina facinora admitterent, quæ ad aliorum perniciem & commune tendebant exitiũ, vtiléq; videretur, plures delatores eſſe, qui offenſas ſpecularẽtur in principem, ne quid impunè perditiſſimi homines moliri poſſent, delatoribus certa præmia cõſtituit:eáq; quum dimidium illatæ mulctæ antea fuiſſent, Nero princeps delatorum licentiam volens cõprimere,eadem præmia ad quartas reuocauit:quare quadruplatores dicti,quòd quartam partẽ de proſcriptorũ bonis,quos detulerant,conſequerentur. Tiberius verò Cæſar, cauſa præcipui quęſtus,tantũ delatoribus tribuit,vt nemini fidẽ abrogaret,ſiue quid veri,ſiue vani referrẽt.Nam ebriorum ſermo excipiebatur, ſimplicitas iocantium, & quodcũnq; dictum capite & fortunis luebatur, adeò vt capitale eſſet,circa Auguſti ſimulacrum ſeruum cecidiſſe,veſtẽ mutaſſe,effigiémq; impreſſam nummo vel annulo,latrinæ aut lupanari intuliſſe, dictum factúmq; eius aliqua æſtimatione læſiſſe, ita vt primores ſenatus, & magna hominum vis infimas delationes exercerent. Cúmque ſenatus de præmiis accuſatorum abrogandis aliquãdo agendum putaret, Tiberius dictitans Iura ſubuerti,ſi cuſtodes legum amouerentur,

Sexagenariis & ſupra eam ætatem vxorem ducere prohibebatur.

Delatoribus præmia lege Papia conſtituta.

Quadruplatores vnde dicti.

Imperatores qui delatoribus auſcultarunt.

rentur,tantum licentiæ delatoribus dedit,vt pleríq; criminis poſtulati, ante iudiciũ ſuppliciũ præuenerint. Vitellius quoque delatos Mathematicos, inauditos capite puniuit. Domitianus dum rapinis intendit animum, ita aures delatoribus patefecit,vt nihil cuiquam tutum eſſet, delatórque delatorem timeret,& cauſidici cauſarum, actionibus poſthabitis,ad delationes ſe conferrent. Quod de Conſtantino traditur,vt delatores omni tempore admitteret,eóſque ingenti ſtudio foueret. Nõ ſic Veſpaſianus & Titus,qui adeò illos inſectati fuerũt & odio proſequuti, velut publico exitio deſtinatos, vt flagellis cæſos per amphitheatri arenam ſpectãdos traducerẽt,vt pœnis coërciti,à noxiis deferendis abſtinerent. Pius verò Antoninus delatores, ſi non probarent, capitali pœna affecit, ſi probarent, oblato præmio dimiſit infames. Idem factũ memoratur de Opilio Macrino Imperatore, vt delatores minimè admitteret, ſed vndique conquiſitos, pœnis & damno mulctaret. Fuítq; veteri ſanctione conſtitutum, vt neque mulieri, neque damnato criminis, neque militi, aut veteranis, neque viris clariſſimis ob dignitatẽ criminoſum deferre licitum eſſet. Fertur Dionyſius tyrannus,cùm in ciues nullo placatiore animo eſſet, Sagogidas diſpoſitos habuiſſe, qui ſingulorũ dicta factáq; referrent. Circa patroni quoque ad bona liberti admiſſionem, & patronatus iura, eadem lex ſatis cõmodè prouidit: nam ſi libertus, cui centum millium ſeſtertiorum cenſus fuiſſet,duos vnúmve liberos poſt obitum reliquiſſet, ad virilem bonorum partem patronum admittebat: ſi verò tres aut vltra haberet filios ſuperſtites, nihil ex bonis liberti hac lege patrono debebatur. Fuêre quoq; & alia legis Papiæ ſalubriter conſtituta, inter quæ vt viginti Veſtales virgines,quæ ſacri & æterni ignis perennem curam agerẽt, pontificis maximi ſcitu ad ſacerdotium eligerentur, & cooptarentur. Vtque nemo ad honores magiſtratúſve admitteretur,niſi ciuis effici,aut ciuitate donari antea meruiſſet. Propterea Marco Perpennæ probrum obiectũ fuit, falſóq; conſul fuiſſe creditus eſt,quòd cõtra legem Papiam, priuſquàm admitteretur ad ciuitatem,conſul factus fuit,procedente mox tempore, cùm ius ciuitatis paſſim & ſine delectu,etiam infimæ ſortis hominibus daretur, ídque fœdum, neque ex imperij maieſtate viſum foret,lege Papia cautum eſt,vt peregrini vrbe Romana vti prohiberentur, ad eámq; alienigenæ non admitterentur. Sed quamuis lex Iulia li-

Qui Imperatores delatores auerſati.

bertinarum coniugia priori conſtitutione admiſerit, lapſis poſtea temporibus eadem lex libertinas, & ludicram aut ſcenam exercentes, ſenatorio viro admiſceri graui pœna interdixit; videlicet, ne ſenatorius ordo cōtagio libertinarum pollueretur. Verba ex ea lege hæc ſunt: *Qui ſenator eſt, quive filius, nepóſve ex filio, pronepóſve ex filia natus, cuius eorum eſt, eritve, ne quis eorũ ſponſam vxorem neſciens dolo malo habeto libertinam, aut eam quæ ipſa, cuiúſve pater matérve artem ludicram facit, feceritve, ſponſa nuptáve ſciens, dolo malo eſto. Néve quis eorũ dolo malo ſciens, ſpõſam vxorémve habeto.*

Lex Papia ab Aureliano abrogata. Hactenus lex Iulia. Poſt aliquot verò ætates Aurelianus Cæſar conſtitutiones legis Papiæ velut vaniſſimas induxit & abrogauit. *Claud. lex in liberas ſeruis nubentes.* Claudius verò Cæſar adeò liberarum mulierum, quæ ſeruis nubunt, coniugium odio proſequutus fuit, vt præter legem ingenuitatis, prætérq; inſtituta maiorum, filios inde editos, non ingenuæ conditionis, ſed libertinos eſſe, iuráque libertorum nanciſci, & ingenuitatis amittere, lege ſanciuerit, ipsáque, ſi maritus ignoraſſet, ſerua eſſet: ſi verò conſcius fuiſſet, liberta. *Veſpaſiani edictum.* Diuus verò Veſpaſianus ſtatuit edicto, vt libera, quæ ſe alieno ſeruo iunxiſſet, ancilla haberetur. Contrà verò alia conſtitutione cauit, vt ſi ſerua mulier hac lege væniret, ne proſtitueretur, ſi contra legem venditionis proſtituta foret, vt eſſet libera; proſtituénſque ius patronatus non haberet. *Ægyptij quos ſeruos æſtimarunt.* Ægyptiis autem nullus ex ſerua genitus, habetur ſeruus, aut illegitimus; quia ſolum patrem ingenuitatem & genus præſtare, matrem verò natalibus nihil conferre putabant. *Pericles.* Pericles autem Athenis autor fuit, vt qui ex ſerua, aut non legitimo coniugio nati eſſent, vel turpi nota affecti forent, ciuium non haberentur numero, ſed externorum.

Quod ius, quave poteſtas dictatoris Romæ & exteris fuerit, & à quibus dici & quanto tempore debuerit,

CAP. XXIII.

QVi de creando dictatore exploratũ ius habuêre, hoc quoque adnotarunt, dictatorem dici qui apud veteres magiſter populi vocabatur; ídque libris auguralibus extare, magno argumento, quòd ab eo magiſter equitum dicitur. In eo enim ius maieſtatis & totius imperij fuit, cuius ductu & auſpicio ſæpe Reſpub. & imperium ſtetit, quem magiſtratum ex Albanis deductum autumant, plerique à Græcis, quos illi αἰσυμνήτας, aut à Lacedæmoniis, quos *Dictator quis.* *αἰσυμνήτης.*

ϑρμοσάς, Theſſali archos dixere, qui parem regiæ dignitati poteſtatem habent. Hedui vergobretum, ſummum magiſtratum, qui vitæ necíſque imperium tenet: Iberi Ibem vocant: Pœni ſuſetem, Ægyptij diœcetem, qui poſt regem totius regiæ curationem habet: ſicut apud Perſas megiſtanes & chiliarchus. Hi verò aſymnetæ veluti tyranni quandoque imperitarunt, qualem Mitylenæi Pittacum elegêre: & hipparchi apud eoſdem, & Trallianis aſiarchæ: apud Magnetes magnetarches: ab Achæis diorigius & demiurgus, à Thebanis archinus, ab Oſcis medix ſummi magiſtratus appellati: apud Garthaginenſes dionyſiarchus, Capuæ mediaturicus, Neapoli demarchus, Taranti democrates, in Cappadocia ſatrapes, in Paphlagonia dynaſtes, apud Longobardos exarchus, Cretenſibus coſmi fuêre, qui vice regum imperitarunt: quibus in vſu erat, vt nunquam caput raſitarent, ſed barbam capillúmq; ſummitterent: ſicut Platæenſium princeps, ferrum tãgere, aut aliam veſtem quàm candidam induere, perpetua lege vetabatur. Perſis vnus rex ſummæ poteſtatis perpetuò præerat, & nunquam niſi morte mutabatur. Argis licèt vnus foret, tamen annis ſingulis amoueri ſeruatum eſt. Athenienſes, quum regali antea regerentur imperio, poſtea regio dominatu abrogato, libertatem tuentes, popularem ſtatum delegêre. Apud Lacedæmonios verò, qui ſummum gerebat imperium, aliquando rex fuit, qui ex Heraclidarum genere eligebatur, ex quo nouiſſimi Spartæ regnarunt imperio illibato, aut ex Euricionitidis & Agidis familia, ſæpius duo ex ſtirpe Procli & Euriſthenis prognatis Herculis: ex quarum altera in alteram tranſire non licebat: qui tamen non vt reges ſummum ius habebant, quia Iuris omnis publici poteſtas penès ſenatum erat. Sic in Papho ex Ciniraſorum gente, & Athenis ex Erichthei ſtirpe magiſtratus ad ſacra Cereris fiebant. In Ionia quoque niſi ex Codri progenie fieri rex nemo poterat: & apud Mileſios niſi ex Scamandri Hectoris filij, & Aſcanij Æneæ. Idem apud Marcomannos & Quados, ex Marobudui & Tudri genere, exemplo Rheginorum, quibus princeps ex Meſſeniorum ſtirpe fit. Perſici quoq; reges ex Achemenidarum familia ſoli fiunt. Et apud Siculos ex Teline prognati, inferorũ deorum longo tempore ſacrificuli erant, qui à duobus quæſtoribus regi ſolebant ſummæ poteſtatis, vno Lylibætano, altero Syracuſano. Etiam Corinthi Bacchiadum familia annis ducẽtis im-

ϑρμοσής. Vergobretus. Ibis. Suſes. Diœcetes. Megiſtan. Chiliarchus. Hipparchi. Aſiarchæ. Magnetarchæ. Diorigius. Demiurgus. Archinus. Medix. Mediaturicus. Demarchus. Democrat. Satrapes. Dynaſtes. Exarchus. Coſmi. Platæenſium princeps. Perſarum rex per vitam regnabat. Argi. Atheniẽſium democratia. Lacedæmones. Paphij. Athenienſes. Iones. Mileſij. Marcomãni. Quadi. Rhegini. Perſæ. Siculi. Corinthij.

peritauit, quos Cypſelus tyrannus poſtea exegit, cuius factionis Demaratus & Tarquinius domo eiecti, regnū Romæ tenuerunt. Nonnunquā ſeniores & nobiliſſimi popularium, Lacedæmoniis ampliſſimum geſsêre magiſtratū. Parthi quandóq; ex duobus collegiis, cognatorum ſcilicet & Magorum, binos reges crearunt. In Meroë nemo ſummum gerebat imperium, niſi qui prævalido corpore cæteris anteſtaret. Gordij regem quàm obeſum & præpinguem eſſe voluêre, quòd ex corporis mole animi indolem diiudicarent. Apud Mœdos, niſi qui viribus excelleret, præcipuóque corpore cæteris emineret, iure gentis nemo rex eligitur: & in Lybia ſolùm, qui citiſſimo curſu valeret, pro rege imperitauit: ſicut apud Catheos Indicā gentem, qui inſigni corporis forma cæteris anteiret. In quo traditur mirum, ex tot millibus armatorum, quos Xerxes in Græciam duxit, neminem ſibi corporis magnitudine aut ſpecie præſtitiſſe. Æthiopes quoque, ſi quando regię ſtirpis vir deeſſet, maximarum virium, quíq; opibus & robore præcelleret, regem eligebant. Sidonij contrà: nam niſi regia ſtirpe ortus foret, neminem dominari ſinunt. Sabæis poſt conſtitutum regem, primus ex nobilioribus iure gentis ad ſucceſſionem adſpirat regni, cui hoc proprium eſt, vt extra ſepta prodire non audeat, quò venerationis plus ineſſet: quòd ſi extra regiam conſpicitur, lapidibus impetitur. Fuítque obſeruatū in Tabrobane, vt qui liberos haberet, in regem aſſumi non poſſet, ne regnum hæreditario iure ſibi vendicaret: & apud Germanos, vt ex generis nobilitate rex fieret, dux verò ex virtute. Apud Perſas verò, vt rex fiat nemo, niſi qui Magorum diſciplinis imbutus eſſet, quibus nefas erat, illegitimum tenere regem, ſi legitimus ſuperuiueret. Vtque in regem aſſumptus, in principio dominatus quodcúnque optaret à populo, donum ferat. Proditúmque memoriæ eſt, Sitonum gentibus iuxta Sueuos & Germanos, vetuſto more, non virum, ſed fœminam dominari. Regiúmque nomen tam Græcis quàm Romanis longo tempore inuiſum fuiſſe, à nullíſque in Græcia vſurpatum, niſi à Philippi & Alexandri poſteris. Atque ex Alexandri ducibus Eumene viuente neminem regium nomen ſibi vendicaſſe: ſed præfectos appellari ſolitos: donec Eumene defuncto Athenienſes Antigono & Demetrio immodicè obſequentes, inter plurimos honores regium illis nomen velut altius faſtigium detulêre. Licèt Sicyonis primum Ægialeum regnum in Græcia

Parthi. *In Meroë.* *Gordij.* *Mœdi.* *Lybies.* *Cathei.* *Æthiopes.* *Sidonij.* *Sabæi.* *Taprobani.* *Germani.* *Perſæ.* *Sitones.* *Regium nomen diu inuiſum.* *Socij.*

tia tenuiſſe, multi aſſeuerent. Romani quoque ſocium atque amicum, niſi benemeritos, & magnis officiis deuinctos, nullos appellarunt. Et tametſi democratiam, hoc eſt, popularem potentiam, aliqui præcipuè commendarint: & alij ariſtocratiam, id eſt optimatium regimen, tamen vnius imperium pietate & religione inclytum, ſub quo non grauis dominatus, ſed iuſtum & legitimũ imperium eſſet, omnium conſenſu præfertur cæteris. Eum ergo dictatorem primò, vel ab vno ex conſulibus autoritate patrum, etiam ſine populo, vel ex ſenatuſconſulto, aut ex ſcito plebis à populo, vel à conſulibus iuſſu populi, & ſi inter conſules non conuenit, ſortiri eum, qui dicat, vel à tribunis militum conſulari poteſtate, nonnunquam à prætore dici mos erat. Quotiéſq; alteri ex conſulibus dicendi dictatorem poteſtas fuit, ſemper illi, qui faſces haberet, & niſi virum conſularem, & in foro Romano, oriente nocte, & ſilentio dicere licuit. Tametſi conſularẽ ſiue collegam dixiſſe, & prætores ante conſulatũ ſæpe dictos fuiſſe compertũ ſit. Poterátque ſecundò, tertiò, & deinceps idem dictator dici. Inde, quia dictus eſſet, non creatus, nec comitiis electus, vt reliqui magiſtratus, dictatorem dici volunt: qui non apud Romanos tantùm, ſed Carthaginenſes, Fidenates, Lauinienſes, Albanos, Tuſculanos, Samnites, & omne ferè Latium, multæ erat poteſtatis, & ſummi imperij. Is autem dictator ſimulátq; dictus erat, magiſtrum equitum velut imperij ſocium nominabat, cui ſumma rei bellicæ dabatur. Tametſi dictatorem & magiſtrum equitum à ſenatu vel populo vnà plerúnque dictos inueniamus. Titum Largium bello Latino, quum in ancipiti terrore eſſet ſenatus, dictatorem, & vnà cũ illo Spurium Caſſium magiſtrum equitum dixit, qui velut magiſter conſiliorum dictatori aderat, atq; ad ipſius præſcriptum parêre oportebat, ita vt ſi quando abeſſe cõtingeret, eius vices gerere & munia obire poſſet. Et licèt ante Q. F. Maximum, neminem niſi à ſenatu vel conſule dictum inueniamus: tamen ſecũdo Punico bello quũ acerrimo prælio & maximo Reſp. afflictaretur, nouo exẽplo populus ſine patribus (quod nunquam factum anteà) eundem F. dictatorem, & Q. Minutium magiſtrum equitum dixit. Cúmque à principio patricij tantùm & conſulares dicerentur, haud longis poſt temporibus plebeios dictos comperimus. Cùm enim omne nomen Hetruſcum, Tarquinienſibus & Faliſcis ducibus, infeſto exercitu in Romanos copias admouerent,

Amiti.
δημοκρατία,
ἀριστοκρατία,
Imperium vnius laudatum.
Dictatorẽ qui dicerent.
Dictatorem quis dicebat & quo loco.
Dictatoris summa apud diuerſas gentes poteſtas.
Magiſter equitum vnà cum dictatore dictus.
Dictator à populo ſine patribus dictus.
Plebeij dictatores.

aduersùs tantam belli molem, primus de plebe dictator dictus C. Martius Rutilius fuit, qui magiſtrum equitum C. Plautium de plebe hominẽ ſibi cooptauit: & exinde ius arbitriúmque dictatoris creandi, ſenatui populóq; tributum eſt, donec procedente tempore Cornelius Sylla, qui victam armis Rempub. in dominationem vertit, contra mores inſtitutáque maiorum, dictatorem ſe ipſum dixit, illiúſq; imperium in annos centum ſibi prorogauit. Quo exemplo C. Cæſar perpetuæ dictaturæ munus ſibi vendicauit. Erat igitur ſummum dictatoris imperium: nam & capite mulctare, & conſulatu deiicere, honoréſq; aliis abrogare, aliis conferre poterat. Qui tantæ poteſtatis erat, vt liceret ei ſine ſenatus aut populi conſilio Romanos ciues in vincula coniicere, atq; indẽnatos morte afficere. Nã ſalus ciuium vniuerſorum, ius de tergo vitáq; leges, iudicij libertas, aræ foci, & dij penates, inſuper bona coniugis, & liberorum pudor, pudicitia, eius tutelæ, poteſtati, fideique credebantur, cognationes quoque, capita rerum habere, in exilium agere, bonis interdicere, capite mulctare, bellum pacem, fœdera, ſocietatéſque etiam iniuſſu populi facere & dirimere, ſui arbitrij & iuris erat. Nã ſi quid collibuiſſet, ſiue delectũ habere, ſiue ad hoſtes ducere, aut aliquos auxilio iuuare, ipſius dicto parêre oportebat, cuius erat arbitriũ pro numine, nulliq; prouocare licebat. Neque enim vt in conſulibus, qui pari ſunt poteſtate, & iiſdem auſpiciis creati, alterius auxilium ſperare licebat. Deniq; dictatore creato, omniũ iuriſdictio ceſſat & conniuet: conſules, prætores, ædiléſq; & magiſtratus ſub illius imperio conticeſcunt præter trib. pleb. Illiq; non duodecim faſces, vt cõſuli, ſed quatuor & viginti lictores cũ ſecuribus faſcibúſq; apparebant: qui etiam tantæ maieſtatis erãt, vt ſi quãdo in conſulis prouinciã iret, vt ſupremus ordo notaretur, ſine lictoribus, aut aliquo inſigni honorum conſul veritus maieſtatẽ viri ſolus procedebat, priuatúſque vbi dictator erat, & ſine magiſtratu cenſebatur. Et quia maximũ dictatoris imperium, poteſtáſque imperioſa erat, pactiones vel fœdera iniuſſu ſuo inita, nullarum virium fuiſſe liquet: illáque ſuo iuſſu abrogari poterant & induci. Sed quanuis eò excellentiæ creuerit dictator, vt ſummum teneret imperium, præcipuáque maieſtate polleret, ipſi tamen equo vehi minimè ius erat. Id enim veteri lege exceptum fuerat: ſcilicet, vt inhibita nimia poteſtate, tantus honor aliquo fine præſcriptus, populi ſuffragio indigeret.

Cornelius Sylla dictatorem ſe ipſum dixit.

Dictatoris ſummum imperium & poteſtas.

Dictatori equo vehi non licebat.

geret. Ideo ſiquãdo in exp[illegible]itione eques ire vellet, vt equũ ſibi aſcenderet, liceret, ad populum ferebat, éxque permiſſu populi equo vehi poterat. Quod tamen Cato iunior, licèt in ſummo eſſet magiſtratu, minimè curauit: nam maxima itinera & longas vias pedibus ſemper nonnunquam cantherio ſarcinis adoperto, obiuit expeditus, ſicut de Ageſilao proditur. Cúmque ad ſex menſes dictaturæ munus antea præfinitum foret, multos debellatis & domitis hoſtibus, & munere abſoluto, citra menſem dictatura exceſſiſſe comperimus: nonnullis etiam vltra annum, per denos vicenóſque dies, prorogatam fuiſſe: alios oblatum dictaturæ munus renunciaſſe, ſicut de Terentio Varrone, qui ad Cannas inſigni ſtrage profligatus fuit, proditum eſt. Alios cum dictatura ſimul conſulatum geſſiſſe, quod de Sylla & Cæſare legimus. Quotiéſque ſe abdicare & munere abſolui volebat, priùs magiſtrum equitum abire magiſtratu neceſſum erat, ne dictatore deſito, equitum magiſter, qui proximum gerebat imperium, in ſummo ſolùs honore aliquid moliretur. Neque antè dictatura ſe abdicare illum ſinebant, quàm iuſſu patrum priùs conſulibus creatis, qui Reip. præeſſent, imperium dimitteret: quo dimiſſo, poſtquam honore abiit, pauca & modicè loquutus, à populo & primoribus patrum frequenti amicorum officio ſtipatus, cum gratulatione & gaudio domum deducebatur: quod ferè omnibus magiſtratibus commune fuit, niſi quòd Cicero diſceſſurus conſulatu, de rebus à ſe geſtis, à Q. Marcello prohibitus eſt concionari. Proditum tamen memoriæ eſt, quoſdam depoſita dictatura ſe conſules dixiſſe (quanuis peſſimo exemplo) & cum collega conſulatum geſſiſſe. Quod malum ne ſerperet latiùs, tam conſulto ſenatus, quàm tacito conſenſu ſublatum fuit. Illud certè conuenit inter omnes, dictatorem ſine magiſtro equitum creari non licere. Sicut enim à prima antiquitate tribunus Celerum regi aderat, cuius ope rex nitebatur, & legatus conſuli, ac prætori quæſtor auxilio & adiumento erant: ſic dictatori magiſter equitum, & Imperatori præfectus prætorio. Quibus abſentibus, hi quaſi ſuffecti, honori præſidióque erant: vt ſi quando abeſſe, aut grauiori morbo laborare contingeret, ipſorum vicem gererent, & munia obirent: ac quædam inter eos ſocietas & coniunctio imperij, virtutis & ignauiæ cuiuſque teſtes forent. Apud Lacedæmonios à Lycurgo inſtitutum ferunt, vt octo & viginti ſeniores regi adeſſent, ac duo

Dictaturæ tẽpus præſcriptum.

Trib. Celerum adeſt regi.

Legatus conſuli aderat.

Quæſtor prætori.

Magiſter equitum dictatori.

Præfectus prætorio Imperatori.

8. & 20. ſeniores regi Lacedæmo. aderant.

propinquiores, & contubernales, quos ipſe elegerat, qui Phytij appellantur, vt ſi quid caſurum foret, animaduerterent, ipſiúſque munia & officium obirent. Nonnunquam Ephori in expeditionem profecto regi cuſtodem & imperij ſocium dedêre, tametſi augur perpetuus regum aſſeſſor foret. In Meroë rex quadraginta tectores accipit. Getæ Cogeonum qui regi adeſſet, fecêre: qui tantæ dignationis erat, vt diuina mẽte præditus haberetur. Apud Abateos, qui intimus regi præſtò aderat, frater dicebatur, qui prudentia anteibat cæteris. Sed quod eſt de præfecto prætorio dictum, animaduertendum, temporis curſu procedente, ex lõgo interuallo à Cæſaribus fuiſſe inſtitutum, vt qui ſenator eſſet, ad præfecturam prætorij euehi non poſſet: qui cùm per ſenatum antea eligeretur, Auguſtus Cæſar habitu ſuffragiorum ſuſpecto ſtatuit, vt præfectus prætorio, de numero prætorum ſorte eligeretur: cui dũ aſſumitur, princeps gladium præcingit pro imperio & poteſtate. In quo fertur egregium Traiani verbum, dum præfecto prętorio enſem cingeret, *vt ſi iuſtè imperaret, pro ſe: ſin iniuſtè, contra ſe illum ſumeret*, admonentis. Cúmque antea vnus foret, Commodus Imperator, velut nimiæ potentiæ, duos eſſe voluit, eam poteſtatem velut in partes diuiſam, tutiorem arbitratus: quo etiam tempore tres præfecti prætorio fuêre, donec Seuerus Alexander Imperator, ne non ſenator de ſenatore iudicaret, præfectos prætorio ſenatores iuſſit eſſe. Ad eos enim ſenatorum cognitio & iudicium, iúſque & animaduerſio ſpectauit. Heliogabalus verò adeò præfecturam inquinauit, vt ſaltatorem & hiſtrionicam profeſſum, præfectum prætorij faceret.

Φύτιος. Augur. reg. aſſeſſor. in Meroë. Getæ. Præfectus prætorio. Cæſarum inſtitutum. Traiani dictum. Præfecti prætorio.

Quid mina, *quid* drachma, *quid* aſſis, denarius, ſeſtertium *&* talentum *apud gentes diuerſas valuerit.*

CAPVT XXIIII.

EN ἑαυτὸν τιμωρουμένῳ Terentij comici, Chremes Menedemo conſilium dans, vt amanti filio, quàm minimo diſpendio conſulat, ipſum his verbis affatur:

-- Et tibi perdere
Talentum hoc pacto ſatius eſt, quàm illo minam.

Putabant nonnulli ſtudioſi, minam modicæ ſummæ monetam fuiſſe, ita vt vix denarij pondus æquaret: quod ferè ex ſenſu verborum conſtare videbatur: ſed cùm in pleráque non ignobilium autorum lectione verſaremur, inuenimus

mina

minarum diuerſa genera, qualitatéſque multiplices, ita vt nummorum inexplicabiles ſpecies perſcrutati, in magnis verſaremur anguſtiis, cùm ſumma eſſet diſſenſio, nihílque explorati animaduerti diffiniríque poſſet. Nam minarum quaſdã ex drachmis ſeptuaginta quinque cõſtare legimus: quaſdam Atticas, quarum ſexaginta paruum talentum efficiunt: aliquam ponderis maioris, quæ ex centum ferè & viginti denariis fit: aliã apud Athenienſes, ſeptuaginta trium drachmarum numero taxari: nonnullas Euboicas, quarum ſeptuaginta Babylonicum efficiunt talentum. Ex quo iudicare licet, non tam modici valoris minã apud priſcos fuiſſe. Ea enim μνᾶ dicitur Græcè, quæ tum nummi, tum libræ nomen habet: apud quos ſiclis ſexaginta communi æſtimatione appendebat, qui obolos mille ducentos pariunt. Nã viginti obolos ſiclum efficere haud dubium eſt. Drachmarum quoque multiplicia fuêre genera: ex quibus aliquæ denos efficiunt aſſes, aliquarum duæ & dimidata integrum ſeſtertium: conſtitítque drachmam Atticam & argenteum denarium Romanum paris æſtimationis fuiſſe: nummúmque, drachmam & denarium idem valuiſſe: quamuis alij contrà, qui duas drachmas & dimidiam, decem nummos noſtrates efficere contendunt. Dion verò drachmas pro aſſibus accipit: centúmque drachmas, centum denariis argenteis æquari cenſuit, qui librã efficiunt, quod Plutarchus & alij teſtati ſunt. Communi tamen æſtimatione, drachma ſex obolis, aut æris ſignatis appendebat, qui ſinguli quaternis quadrantibus valebant. Obolus verò ſex ſiliquas. Siliquámque & ſcrupulum idem eſſe opinati ſunt, drachmámque in ponderibus partem vnciæ octauam feciſſe: continere enim ſcrupulos tres, ſiliquas verò octodecim, nam ſingulos ſcrupulos, ſex ſiliquas habere conſtitit. Drachma tamen Æginenſium maior Attica, decem obolis permutabatur. Denariorum quoq; diuerſa fuêre genera: nam & denos aſſes ſingulos pondo denarios efficere legimus, quod æs graue dicebatur, vnde ex decem æris denarius: duóſque ciſtophoros denarij pondus pendere. Nonnulli denarium ex ſiliquis viginti quatuor confecere, alij ex octodecim, drachmámque & denarium idem eſſe, ſexque millia denariorum integrum ſolidum efficere, & hoc eſſe talentum Achaicum arbitrati ſunt. Primo tamen Punico bello populus Romanus, cùm ærariũ laboraret, aſſes vnciales fecit: placuítq; æreũ denarium ſedecim aſſibus permutari, quinarium octonis, ſeſtertium

Mina diuerſa. *Siclus.* *Drachmarum diuerſa genera.* *Denarius Romanus.* *Obolus.* *Siliqua.* *Scrupulus.* *Drach. Æginenſium.* *Denariorum genera.* *Solidus integer.* *Talentum Achaicum.* *Aſſes vnciales.*

verò

verò quaternis aſſibus valere, ita vt ſeſtertius nummus drachmas quaternas faceret. Notáque denariorum, bigæ & quadrigæ fuêre: quare bigati & quadrigati dicti. Poſtea verò lege à Papyrio lata, aſſes ſemiunciales facti. *Aſſes ſemiunciales.* In militari verò ſtipendio, denarius pro aſſibus decẽ militibus dabatur. Antea verò libralis aſſis, & dipondius æquè appendebat. *Libralis aſſis. Dipondius.* Quo autem tempore decemuiri legum ferendarum cauſa imperitarunt, Romani librariis aſſibus vſi fuêre: tametſi Quintus Fabius Maximus aſſes triunciales feciſſe dicatur. *Aſſes triunciales.* Cúmque ſecundo Punico bello librarij aſſes fierent, vt populus ære alieno non magno incommodo leuaretur, debitáque exoluerentur, ex ſingulis aſſibus librariis ſenos percuſsêre, ita vt ex librariis ſextarij fierent, qui demptis tribus vnciis tantundem valerent. Plerúnque tamen compertum eſt, denos aſſes pondo ſingulas libras efficere. Sed tamen aſſem minorem eſſe monetam, & haud multo æſtimari, argumento eſt, quòd in mulcta à prætore irroganda, bos centuſſibus æſtimabatur, ouis verò decuſſibus. *Aſſis minor moneta.* Hos tamen aſſes Græci obolos, alij ſtipes dixêre, quos exigui valoris fuiſſe haud dubiè conſtat: nam ſinguli quaternis aſſibus valebant, & octo chalcis: tametſi Plinius decem chalcis obolum æſtimari dixerit. *Obolus. Stipes. Chalcus.* Treis enim obolus frequens continet ſiliquas, nonnunquam ſex: ea enim quadrageſimam ſupra centeſimam partem vnciæ facit. Erátque ſemiobolus, diobolus, triobolus, qui etiam quadrantes, dichalca & trichalca dicti. *Semiobolus. Diobolus. Triobolus. Quadrantes. Dichalca. Trichalca.* Obolíque nomen tulit, quòd vetus Athenienſium nummus obeliſcum incuſſum habuit. *Oboli vnde dicti.* Seſtertiorum verò quidã maiores, alij minores fuêre, qui ex quaternis aſſibus conſtabant. *Seſtertiorum genera.* Erat enim is ſeſtertius quarta denarij pars, quo tempore decuſſis valebat: ex quibus apparet, ex ſexdecim quoque aſſibus denarium conſtare, duáſque drachmas & dimidiam ſeſtertium conflare. *Minor ſeſtertius.* Alij ex duobus aſſibus & tertio ſemiſſe ſeſtertium efficiunt, quem minimum appellant, quia non duos aſſes tãtùm, ſed ſemiſſem quoque tertij aſſis continebat. *Minimus ſeſtertius.* Fuit enim illius multiplex variáque natura. Eiuſmodi ſeſtertios fuiſſe opinamur, quos Iulius Cæſar nouiſſimo teſtamento ſuo viritim trecentos populo legauit, cùm amplioris ſummæ neque erogari potuiſſent, & adhibendum ſingulis tantam pecuniam vix vllius ſufficerent facultates. *Vide Tranquillum in vita Iulij, circa finem.* Maior verò ex centum drachmis Achaicis ſeu denariis conſtabat. *Maior ſeſtertius.* Romani verò ex argenti libra, aut paulò infrà, tria efficiunt ſeſtertia, ita vt centum ſeſtertia *Romani.*

libris

libris triginta argenti appenderent. Alij ſeſtertium ex dipondio & ſemiſſe conficiunt, qui duas libras & dimidiam facit. Quare viginti quatuor ſeſtertia talentum Atticum efficere relatum eſt, quod teſte Varrone ſexaginta argenti libris taxabatur: quo fit, vt eiuſmodi ſeſtertius nummus duas libras & dimidiam contineat. Sunt qui putent ex auri libra quadraginta millia ærium ſignari, quod & Plinius arbitratus eſt. Mille quoque ſeſtertiis vnum aureum computari, nouiſſimis Cæſarum temporibus, à Iureconſultis legem Papiam interpretantibus, relatum accepimus: is autem aureus, chryſius dicebatur: quorum ſeptuaginta quinque in ſingulas expendebant libras. Præter quos fuêre ſtateres aurei qui mina permutabantur; alij argentei, quorum decem chryſium efficiunt. Talentum quoque veteribus multiplex fuiſſe inuenimus, nec vnius generis, ſed aliud Atticum, ſex millium denariorum: aliud Alexandrinum, duodecim. Neapolitanum ſex, Syracuſanum trium ſummam non exceſſit. Euboicum verò quatuor milliũ Romanæ monetæ: Achaicum etiam ſex millium fuiſſe aſſerunt: pręter quod fuit Ptolemaicum, Syrium, & Antiochenum, & Babylonium quod duabus minis Atticis taxabatur. Erántque talentorum ſpecies multimodæ, ita vt ſicut libra & pondo non æqua omnibus, ita diſſimilia talenta fuerint. Eſt tamen proditum memoriæ, ex mille ſeſtertiis talenta Attica paulò minus quadraginta effici, ex qua adnumeratione fit ex viginti quinq; ſeſtertiis talentúm Atticum conflari: communi tamen æſtimatione, talentum decuplo maius mina taxabatur. Autor idem eſt Priſcianus, talentum paruũ minarum ſexaginta; magnum verò, octoginta trium, & vnciarũ quatuor: Atticum verò magnum talentum, octoginta libras Romani ponderis pendere: paruum verò, ſexaginta minis Atticis taxari. Procedente mox tempore, talentum Atticum viginti quatuor ſeſtertiis Romanis fuit: ea ſumma eſt viginti quatuor nummorum millium: ſiquidem mille nummi, Romanorum quoque ſeſtertium efficiunt. Quinetiam Atticũ talentum quandóque ſexdecim ſeſtertiis taxari Varro ſignificat. Ægyptiúmque octoginta ponderibus pendere. In tributorum verò taxatione adhibitum Romanis talentũ, haud minus pondo octoginta Romanis ponderibus pendebat. Cuius generis talenta quũ leges pacis Antiocho datæ ſunt, Romanis æquis penſionibus exhibita fuêre. Idémque in vectigalibus & portoriis ſeruari comperimus. In qua quidẽ re fuit

Talentum Atticum. *De aureo vide Aleci. li. diſpunct. 3. ca. 9. & in l. Etiã aureos. ff. de ver. ſig.* *Aureus Chryſius.* *Stateres.* *Talentum multiplex.* *Atticum.* *Alexandrinum.* *Neapolitanũ.* *Syracuſanum.* *Euboicum.* *Achaicum.* *Ptolemaicũ.* *Syrium.* *Antiochenũ.* *Babylonium.* *Talentum paruum & magnum ex Priſciano.* *Seſtertium Romanum*

fuit memoriæ proditum, Romanos victis gentibus nationibúſque tributi nomine argentum, non aurum, indixiſſe. Sũt tamen exempla, centum talenta nonnunquam duodecim pondo Romanis ponderibus effeciſſe. Pondo autem idem eſſe quod libra, omnes conſentiunt. Quod quidẽ talentum plerúnque non ex pecunia percuſſa, ſed ex maſſa argenti aurive, aut eboris, ferri quoque & aluminis aut ebeni, quod tributi loco ab Æthiopibus, & Perſarum regibus appendebatur, conſtare volunt. Legimus ſingula millia talentûm thuris annua Arabes regibus Perſarum penſitaſſe, ipſóſque Æthiopes vicenos dentes elephantorum eiſdem pendere conſuêſſe: Romanóſque à Corſis centum millia pondo ceræ, tributi nomine exegiſſe: Cappadoces, Perſis quingentos equos, & mulorum duo millia annua dediſſe. Plerúnque ex pecunia percuſſa, quod frequens fuit: nam ex tribus aureis etiam talentum conſtare Pollux autor eſt, quod aureis tribus Atticis valebat: Aureus autem duabus drachmis Atticis taxabatur. Argenteum verò minis Atticis ſexaginta; Babylonicum verò, ſæpe duo millia & ſeptingentas minas Atticas effeciſſe volunt. Ipſum tamen Romanum talentũ quàm ſæpiſſimè ſeptuaginta librarum fuit. Apud alios verò minimæ ſummæ, & parui æſtimabatur, Homero teſte, qui in ludis funebribus Patrocli, cùm primus victor bouem acce-piſſet donum, vltimus duo talenta pręmium tulit. Hoc quoque ex autoribus conſtat, quod à condita vrbe ad Pyrrhum regem populus Romanus argẽto ſignato minimè vſus fuit: rudi enim ære appenſo, non numerato, vtebantur, póſtque percuſſam monetam placuit denarium pro decem libris æreis, quinarium pro quinque, ſeſtertium pro dipondio & ſemiſſe, computari. Fuiſséque in veteri nummo æreo altera parte Ianum bifrontem, altera prorã nauis exculptam, & in antiqua moneta, bouis ouíſq; imagines: quæ res, Romanos gregibus olim & pecudibus valuiſſe, argumento fuit, quare pecunia dicta eſt. Iani autem bifrontis nota, & nauis prora, ideo inſculpta feruntur, vt priſcos Latinos tunc efferum genus, cùm paſtoritiam vitam agerent, è fera agreſtíque vita, legibus & omni rerum affluentia, quæ illuc terra maríque importabantur, à Iano, qui cultioris vitę modum inuenit, excultos denotaret. Neque omittendum, quod Plinius naturalis hiſtoriæ libro retulit, Seruiliorum familiã trientem ſacrum coluiſſe, illíque ſtatis diebus noua religione ſacrum feciſſe: qui quum varia ſpecie & forma diſſimili videre

Pondo.

Talenta non ex pecunia percuſſa.

Ex pecunia percuſſa.

Aureus.

Argenteus.

Talentum Romanorum.

Iliados. ψ.

A condita vrbe ad Pyrrhum nulla moneta fuerunt.

Nota & imagines nummorum apud veteres Romanos.

Seruiliorum familia trientem coluit, vide Plin. lib. 34. c. 13. natu. hiſto.

videretur, modò acceſſionem & fortunæ incrementa, nonnunquam damna familiæ præſignabat. Illud quoque admonitu non inutile dixerim, Lugduni Romanos Imperatores argentum aurúmque, & monetæ omne genus ſignare conſueſſe: ſiue quòd prompta ibi ad cudendum metalli copia foret, ſeu quòd munitiſſimus locus, & acceſſu difficilis, ad confluentes, quòd ibi Rhodano Arar commiſcetur, eſſe cenſebatur.

Lugduni omne moneta genus à Roma. cudebatur.

Quæ theatra Romæ fuerint, & qui circi, quorúmque extent veſtigia, & quæ penitus conciderint.

CAP. XXV.

IN conuentu eruditorum, præſente me, ſermo haberi cœptus eſt de theatris, quæ multa in vrbe fuêre, cur paucorum veſtigia extent, cùm plurima legamus fuiſſe: Romanóſque bellis confectis adeò ſpectaculis deditos, vt illa apparatiſſimè exhibentes, quouis magiſtratu aut honore dignos ducerent. Cúmque ex his quidam, populũ Romanum pedibus ſtantem ſine ſcena diu ſpectaſſe aſſererent, mox ſub tabernaculis ligneis, aut arundine fultis, quòd ſenatus conſulto intra vrbem, propriúſve mille paſſus theatra habere aut ludos, niſi ſtantem ſpectare non liceret: ideo rara fuiſſe, illorúmque ſubſtructiones & diruta veſtigia nunc extare: plures tamen fuêre, qui plurimorum, quæ ſequutis temporibus extructa ſunt, non ſpecies modò, ſed ne ruinas quidem apparere dicant. Licèt enim poſt ſecundum Punicũ bellum, P. Cornelius Naſica, cùm à cenſoribus locatum ſpectandis ludis theatrum extrueretur, velut publicos morbos nociturum demoliri fecerit, populúſque ſtans aliquandiu ſpectauerit: & Auguſti tempore tria theatra ſolùm, & amphitheatrum Romæ fuerint: tamen ſubſequente æuo, quin theatra, circi & porticus ingentis operis, plura & celebria Romæ fuerint, nemo dubitauit, tunc maximè cùm vrbs Roma eò excellentiæ & felicitatis creuit, vt ædificiorum magnitudine ad ſummum maieſtatis faſtigium deuenerit. Conſtat enim veterum monumentis, Marcelli theatrum operis ſumptuoſiſſimi, ad infimum Argileti, iuxta templum Pietatis conditum fuiſſe, quod Auguſtus Marcelli nomine inſcripſit. Octauia verò mater Auguſti ſoror, eius memoriæ ibi bibliothecam addidit præcipui ſumptus. Hic eſt enim ille Marcellus, cui cùm filiam Auguſtus deſponsâſſet, haud multò pòſt egregius adoleſcens, acerbo funere ſubla

P. Cor. Naſica theatrum demoliri fecit.

Marcelli theatrum.

Bibliotheca Octauiæ.

ſublatus fuit. Et theatrum Scauri, quod in ædilitate fecerat, triplici ſcena trecentarum ſexaginta columnarum, ſigníſq; æneis tribus millibus conſpicuum, cuius cauea (vt autor Plinius eſt) ſupra hominum octoginta millium capax erat. Aut Curionis, qui poſt homines natos theatrum verſatile & temporaneum mirabili commento conſtruxit, operum longè maximum & conſpiciendum. Primus enim Lucius Mummius, exacto Achaico triumpho, theatrum temporaneum, & ſcenam lignea compage poſuiſſe fertur. Cúmque apud Fidenas theatrum memorabili caſu cum magna hominum pernicie & ingenti ſtrage corruiſſet, ſenatuſconſulto cautum fuit, nequis in poſterum theatra niſi ſolidæ firmitatis extrueret. Antea enim Pōpeius Magnus perpetuò, manſurum ſolida materia ædificauit primus, in cuius dedicatione ludos dedit in circo, & elephantorum pugnam: quod illi fuit vitio & crimini datum, cùm antea ligneis gradibus ſcena fieret: quod à Pompeio magna ex parte cœptum, Caligulam perfeciſſe, Neronémque in aduentu Tyridatis Armeniorum regis inaurâſſe legimus. Iuxta quod Iouis ſtatua viſenda magnitudine, cui arcus marmoreus à Claudio Cæſare Tiberio dicatus, proximus erat: cuius exemplo Iulius Cæſar molem amphitheatri ingentem in campo Martio ſubſtructionibus maximis erexit: quam poſtea Auguſtus mauſoleum ædificaturus (teſte Tranquillo) demolitus fuit. Et Cornelij Balbi theatrum, cui quatuor columnæ ex ophite lapide pro miraculo fuêre, quorum nulla prorſus veſtigia cernimus. Et Pompeij amphitheatrum ampla magnitudine & molle: quippe tam profuſi ſumptus fuit, vt hominum XL. millia commodè ſedibus acciperet. Nec non amphitheatrum Tauri ſumma impēſa extructum, nec minùs caſtrenſe, quod in Exquiliis fuit: & Neronis, cuius ne imago quidem extat. Cæſaris verò theatrum iuxta Capitolium, cuius tantum ſemiruta veſtigia videmus, tanti ſplendoris fuit, vt vrbē atque imperiū honeſtaret. Quantæ autem admirationis fuiſſe amphitheatrum vrbe media credimus, mirificum opus à Veſpaſiano fundatum, cùm ipſius ferè demoliti nunc ruinas ſolidiſſima ſtructura demiremur? In quo extruendo omnes Imperatores regéſque magnificentia anteceſſit, quibus monumentis illud decus maieſtatis & imperij, quo vrbs Romana floruit, facile eſt coniectari. Quid de theatro lapideo, iuxta quod ædem equeſtris Fortunæ fuiſſe memorant, cuius ne veſtigium quidem reli

Scauri theatrum. *Curionis theatrum.* *Theatra temporanea.* *Theatrum apud Fidenas lapſum.* *Pompeij theatrum.* *Amphitheatrum à Iul. Cæſare extructum.* *Cor. Balbi theatrum.* *Pomp. amphitheatrum.* *Tauri amphitheatrum* *Caſtrenſe.* *Neronis.* *Cæſaris.* *Veſpaſiani.* *Theatrū lapideum iuxta ædem Veneris.*

relictum eſt? Circum verò maximum celebratiſſimũ trium ſtadiorum longitudine à Tarquinio Priſco locum ſpectaculis deſignatum, vbi Iunonis & Dianæ templa erexit, vt mox à Cæſare dictatore mirifico opere inſtauratũ videmus, illiúſque adhuc veſtigia extare: vbi Veneris ædes, quam Fabius ex mulctatitia pecunia faciendam curauit, Libertiq́; & Liberæ, Iuuentutis & Cereris: quas Aul. Poſthumius dictator vouerat, atque Herculis phanum, Soliſque & Mercurij, Bellonæ & Floræ ædes fuêre: ibiq́; Lupercal, & circum Flaminium vidimus aliquando, quorum vix ſemiruta veſtigia licet inſpicere. Atque hic circus Flaminius eſt, quondam prata Flaminia, iuxta quem Apollinis ædes inter ipſum & olitorium forum, in qua ſenatus haberi conſuêrat, ac Iouis Statoris templum, licèt alterum in Porticu Metelli, & tertium in radice Palatij fuiſſe legamus, quod à Romulo in pugna cum Tatio & Sabinis votum eſſe dictitant. Fuit quoque Neronis circus in Vaticano, & circus Floræ iuxta ipſius templum, & intimus, quem iuxta vrbis murum fuiſſe Varro ſignificat: cuius licèt intermortua memoria ſit, tamen figulos ibi proximos, & myrtetum, à quo ſacellum Veneris Myrteæ, quæ Murtia dicta eſt, illius arã ſub Auentino antiquiſſimam legimus. Hoc quoque non in poſtremis fuerit, prioribus ſeculis non modò ſpectaculis & ludis publicis veteres theatra habuiſſe frequentia, ſed quum conciones, aut populi concilium haberi, vel toti plebi aliquid exhiberi vellent, id in theatro, vbi concionantem exaudire, & quò conuenire frequentiùs poſſent, ex alto ſuggeſtu ſedentibus cunctis, facere conſuêſſe: idque Græcis præcipuo in more fuiſſe: licèt Athenis theatrum locus legitimæ concionis non eſſet: quo malo vetus illa Græcia concidit, in quorum theatris concilio populi indicto, vbi rudes & ignaui promiſcuè conſederant, confuſa populari & militari turba, variis & diſſonis clamoribus inſanæ concionis, bella ſuſcipiebant, ciues proſcribebant, prætores eligebant, præmiáque bene meritis ciuibus, interdum pœnas circumductis vrnulis, inferebant.

Circus maximus Tarquinij.

Circus Neronis.

Circus Floræ.

Venus Murtia.

Theatra non modò ludis & ſpectaculis ſeruiebant.

Græcorum theatra.

Qui fuerit medius unguis, & infamis digitus, quibúſque digitis quæ fuerint qualitates, & nomina.

CAP. XXVI.

PErſuaſum habent pleríque, in verſu Iuuenalis demæ, dum inquit:

-quum Fortuna ipſe minaci
Mandaret laqueum, mediúmque oſtenderet vnguem.

Iuuenalis locus Satyr. 10.

Per hæc verba id notari, quod vulgò omnes contumeliis conciti faciunt, vbi interiecto pollice inter medios proximos digitos, obſcœnum in modum, probrum obiiciũt: quo argumento illum faſtidire & deſpicere oſtendunt. Quod tamen longè ſecus in veteri vſu fuiſſe apparet: quippe infamis digiti obiectu qui medius eſt, ipſum in quem obiicitur, infamẽ notari duxerunt. Fuit enim priſci moris, vt ſi quos flocci penderent, aut inſigni contumelia vel deformi conuicio afficerent, id obiectu medij digiti protẽti, non autem compreſſi, denotarent: quod eſt à Gręcis vſurpatum, vt contractis reliquis digitis, medium ignominiæ cauſa protenderent, quod σκιμαλίσαι dixêre. σκιμαλίζειν enim, *prætentare eſt digito*, an gallinæ oua conceperint: ſicut ἀθερίζειν, vbi quempiam flocci facere oſtẽdunt. Quare ab Athenienſibus medius catapygos, quaſi cinædus & ſcortum, adnominatur, quòd infamiam incuteret, & conuiciũ faceret. Apud Græcos συκοφάντης aut ὁδοιδόκος quaſi *obſeſſor viarum & latro*, vel propudium, conuicium cenſebatur maximum: ſicut Perſis, muliere virũ ignauiorem appellare, nulla inſignior contumelia fuit. Apud Ægyptios, aſini nomen obiectare, magnum eſt ingerere probrum, quod Typhonis hoſtis Oſiridis colorem ferret. Quare quũ Perſarum regem Ochum ſummi dedecoris loco Ægyptij aſinum appellarent in tantum exarſit, vt diceret: *Faciam vt hic Aſinus veſtrum bouem depaſcatur*: qui haud multò pòſt, ingenti coacta manu, occupata Ægypto, Apim immolauit. In quo annotare ſuccurrit, quod tradit Herodotus, quòd quũ Scytharũ equitatus, quo pręcipuè valẽt, in Ægyptios irrueret, rugitu aſinorum & mulorũ inſolito (quippe cùm apud Scythas nulli ſint, Ægyptiis verò frequẽtes) adeò equos Scytharũ fuiſſe conſternatos, vt protinus fugã fecerint, Ægyptiiſq; inſignẽ victoriã dederint. Id quoq; à Martiale non inſcitè oſtenſum eſt:

Medius digitus infamis.

σκιμαλίζειν.

ἀθερίζειν.

Κατάπυγος.

Voces ignominioſæ apud diuerſos.

Rideto multùm, qui te Sextile cinædum
Dixerit, & digitum porrigito medium.

Velut eo argumento virum improbiſſimæ nequitiæ deſignaret. Ex quinq; enim digitis, quos ſacros Mineruę religio ſanxit cuíq; ſuum nomen inditũ fuit, & qualitas, neq; ab re nominati ſunt. Pollex enim primus, quia aliis maior, & longè princeps eſt, quódque reliquis anteſtat, & propè dominatur, dictus: quippe cuius adiumento reliqui reguntur; itaque

Pollex.

itaque non immeritò is apud Græcos ἀντίχειρ quaſi altera manus dicebatur, cùm in vnaquaq; re ſocius & adiutor ſit. Hunc premere antiqui iubent, quum alicui bene precantur & propitij ſunt: bonum omen & efficaces preces futuras interpretari: vtrunque verò pollicem iungere, vehementiùs laudare eſt: vertere autem pollicem, malè precari. Cúmq; pollex monocondylus ſit, reliqui fuere dicondyli, id eſt, duplicis commiſſuræ: vbi verò in digito non erat flexus, phalanx dicebatur. In pedibus autem, pollici ſcãdenti proximum, à ſaliendo halluci dixère nomen. Reliqui in pedibus digiti, monocampi, hoc eſt, vnius flexus fuêre. In qua quidem re memoriæ proditum eſt, Pyrrhi pollicem dextri pedis diuinam vim habuiſſe, vt ſplene laborantibus præſentiſſimo remedio ſuccurreret: qui etiã in pyra cũ reliquo corpore abſumi nequiuit: ſicut de Lamiſco proditur, qui apud Lucanos regnauit, cui tertius digitus pedis lupinus erat. Et de Artaxerxe, qui manu altera longior, Macrochir nomen tulit. Proximus verò à pollice, indicis nomẽ habet, qui etiã ſalutaris vocabatur: quo ori admoto, ſilentiũ indicimus: ſcilicet nil ſanctius ad ſalutẽ, oris ſilentio æſtimãtes. Ideo ſacellum Angeronæ, quæ dea præſul ſilẽtij, obſignato ore effingitur, ac inter antiquiſſimas religiones Romæ colebatur. Hoc digito ſalutari M. Septimiũ, qui ex fabro ferrario imperium tenuit, tantùm valuiſſe dicunt, vt currus ex aduerſo nitentes repulerit, & fortiſſimũ quémq; colliſerit. Tiberius quoque articulis ita firmis fuiſſe fertur, vt recens malũ ſalutari digito terebraret. Quod de Claudio II. Cæſare traditur, qui digitis ita validis fuit, vt ictu digitorũ aut pugno ſæpe equi dentes excuſſerit. Contrà verò Auguſtus illo perſæpe laborauit, ita vt vix cornei circuli ſupplemẽto, ſcripturæ admoueret. Hoc etiam indicamus, quare indicis nomen tulit: exprobramus & minas inferimus. Tertius, qui medius & reliquis maior eſt, famoſus habetur, petulans & libidinoſus, cuius obiectu (vt modò ſignificaui) probrũ obiectamus, alteriúſq; famam lædimus & deteſtamur: & quia deſes & ignauus in medio ſitus, nulli rei adiumento eſt, idcirco deſpectiſſimus habitus. Qui etiam verpus dicebatur: nanq; Iudęis vſq; eò euiluit, vt intercutanea exulcerata, & putreſcentia viſcera, illo reconderent & fouerent. Fuítque adnotatũ apud veteres Græcorũ, vt qui medio digito tanquam per indicem aliquem oſtenderent, arguerentur inſaniæ. Quare verbum Diogenis proditur: *multos per digitum*

ἀντίχειρ. *Pollicem premere.* *Pollicem vtrunque iungere.* *Pollicem vertere.* *Pedum digiti.* *Hallucus.* *Pyrrhi pollex pedis.* *Lamiſci tertius digitus pedis lupinus.* *Artaxerxes Macrochir.* *Index.* *Angerona.* *Qui digitis valuerunt.* *Digitus infamis ſeu verpus.* *Diogenis dictum.*

inſanire, quòd medio digito ſe philoſophantes peregrinis demonſtrarent. Cúmq; reliquos auro gemmíſq; inſignirent, hunc priſci Romani nudũ & honore deſtitutum reliquêre veluti infami cõtumelia notaretur. Galli verò & Britanni medio tantùm annulos adiiciunt, illũ præcipuo honore excolentes. Proditúmq; eſt, annulũ è ſiniſtra in longiſſimũ dextræ transferr, ſæpe ſingultus & grauedines leuare. Græcis verò

Medicus.

medius, non famoſi nomen habet, ſed medici. Digitis enim apud illos hęc indita nomina fuère. Ἀντίχειρ, δεικτικὸς, ἰατρὸς, δακτυλιώτης, ὠτίτης, ac ſi dicas, *pollex, index, medicus, annularis, auricularis.* Apud Pollucem hæc fuêre nomina: Μικρὸς, hoc eſt, *paruus*, deinde παράμεσος qui ſequitur, poſtea μέσος, deinde λιχανὸς, demum ἀντίχειρ aut μέγας. Romani

Annularis.
Nemeſis.

verò proximum minimo annularem ſeu medicum nuncupant. Illo enim, quum veniam poſcimus à diis, locum Nemeſios (quæ dea vltrix malorum fuit, fautrix verò bonorum) poſt aurem dextram obſignamus. Ipſá enim Rhamnuſia dicta ibi locum venerationis habet. Rhamnes enim à Marathone haud plus ſexaginta ſtadiis abeſt, vbi Neme-

Nemeſeos ſimulacrum.

ſis phanũ memoratur præcipuum ab Adraſco ædificatum, cuius ſimulacrum, altera manu fraxineum ramum, altera phialam geſtat: quem locum, qui eam venerantur, attingunt, quum in ipſa aure memoriæ locus foret. Eundémque minimo proximum in ſpõſalibus annulo exornamus, quia tenuiſſimã venam inde ad cordis ima penetrare arbitrantur. Hunc Ægyptij tanquam ſacrum multis odoribus delibutum habere aſſuêrant, habuiſſéque hoc proprium ferunt, vt complicatus ſenarium, qui perfectiſſimus eſt, nu-

Minimus ſeu auricularis.

merum deſignaret. Minimum verò, quia omnibus minor, minus officij habet, quódque eius ope minùs indigemus, propterea dici autumant: cui etiam auriculari nomen eſt, quòd illius ope aurium ſordes quæque in his incommoda ſunt, adimimus & leuamus: tarditatíque aurium, aut ſi quid

Minimo aurem dexterã ſcabere.
Minimo prouocare.
Achates.
Coriannos.
Annulus æſtiuus.

in eis putridi fuerit vel purulenti, ſuccurrimus. Fuítque literis proditum, crebrò ſcabere autem dextram minimo, furoris ſignum eſſe: eiúſq; tinnitum crebriorem, morbum corpori adactum præmonſtrare. Si quem tamen dimicationi vel pugnæ veteres laceſſebant, minimo prouocante inuitabant. Eſt quoque animaduertere, quòd, qui minimo geſtatur annulus, achates dicitur: quo verò index ornatur, coriannos. Latini autem leuis materiæ annulum, qui minimo geſtatur, æſtiuum nuncupant. In auctionibus & locationi

cationibus attollere digitum, ſe emptorem & conducto- *Digitum tollere.* rem, in certamine & pugna, deditionem: manum verò protendere, pacem peti, ſignificabant: quibus in vſu erat, ritu *Manum protendere.* priſco, vt qui forenſia ſtipendia auſpicabatur, brachium extra togam exerere non auderet.

Libri IIII. Genialium dierum Finis.

ALEXANDRI AB ALEXANDRO IVRISPERITI NEAPOLItani, Genialium dierum liber quintus.

Locus ex Martiale, apud Gabrielem Altilium in conuiuio familiari inuicem diſcuſſus.

CAP. I.

AD Gabrielem Altilium, virum modeſtiſſimum doctiſſimúmque, cum quo mihi à prima adoleſcentia intima familiaritas fuit, quòd is tunc ad pontificatum euectus fuerat, nos & aliquot bonarum artium ſtudioſi iuuenes ſummo loco nati, Neapoli congratulatum veneramus: ad quem vt venimus, excepti ab eo comiter & benignè fuimus. Cúmque complexi hominem in primis ædibus, poſt mutuam ſalutationem, lætis precationibus ei gratularemur, eúmq; honorem ſibi à diis fortunari: & quòd nobis diu in optatis fuerat, id nunc magnæ voluptati eſſe; ac bene locatum in homine morum honeſtate & omni doctrina conſpicuo, ſperaréque illud ſibi & vrbi noſtrę ornamento ceſſurum, profiteremur: poſt mutuos inter nos mira ſuauitate editos ſermones ad multã diem, cùm iam adueſperaſceret, & cœnæ tempus appeteret, indéq; nos digredi volentes vniuerſi aſſurgeremus, impensè rogauit, inuitauítque nos diu recuſantes, atque excepit ipſe admodum placidus & mitis, non grandi con-

uiuio,ſed cœnula non iniucunda,minimé que ſumptuoſa & petulanti,verùm admodum eleganti & frugi: olerum ſcilicet ferculo thyrſis viridibus minuſculis,teneris tunc in florem erumpentibus,leuiter igni admotis,& piſciculis multo pipere & nuce conditis, cum præcoci vua & primis pomis ex Lucano ſuo,quæ ad ſe delata,ſecundas nobis menſas ipſe præparat. Cúmque miti caſtóque inter nos procedente ſermone variato luſu ad finem cœnulæ ventum foret, quempiam qui ibi aſſiſtebat, raræ indolis puerum, forma & ſpecie liberali, literulis ſatis aſperſum, ad ſe aduocauit, ac vnumquémque noſtrûm per vices dicere iuſſit, quod quiſque vellet ſibi ab illo cani epigramma. Cúmque nonnullis enunciatis verſibus, quos miris modulis & concentu admodum ſuaui, perquàm feſtiuiter ad lyram ille decantaret, à quodam noſtrate in eo cœtu ſeruata eius vice, hoc epigramma prolatum fuit:

Martialis locus enucleatus.

Quòd non argentum,quòd non tibi miſimus aurum,
Hoc facimus causâ Stella diſerte tua.
Quiſquis magna dedit,voluit ſibi magna remitti:
Fictilibus noſtris exoneratus eris.

Quos verſus quum admodum concinniter ſuauitérque illi fuiſſet modulatus, Quid eſt, Altilius inquit, quod hic autor dicit,quòd qui multas opes liberaliter largitus eſt, expetat ipſi tantundem ſibi reddi ab eo quem munere affecit, equidem ignoro:cùm ſatis conſtet, quòd is qui ingenuè liberalis eſt,non id appetit, vt beneficium pro beneficio fœneretur.Siquidem munificentia & liberalitas,quæ magni animi eſt, auaritiæ & appetentiæ quæ ſemper puſilli fuit, diſpar longè & diuerſa exiſtit.Qui ergo munificus & liberalis eſt, & ſponte largitur,is profectò ita liberalis eſt,vt quod dedit beneficium, non mercetur: & quando quiſque magno & erecto animo eſt, vt ingentia largiatur, ita magni putat fuiſſe, multò plura & maiora ſi poſſet largiri, neque beneficij collati vnquam pœnitere. Alioqui qui opis emolumentíve causâ largitur, virtutis nomen amittit, ingentiáque eum animi bona fœdare neceſſe eſt. *Neque enim* (vt Cicero inquit) *ſi ob tuam cauſam cuiquam commodes, beneficium id putandum eſt, ſed fœneratio.* Contrà verò auari & cupidi eſt, ſi quod fortè munus erogauit, tantundem aut multò plura poſtulare,& velut datæ mercis precium ferre, quæ ſi,vt videtis,repugnantia ſunt,quo nunc modo in vnum coëant,& in eodem ſubiecto ſint, non ſanè intelligo. Cùm ergo

Liberalis hominis natura.

Auari natura.

ergò autor hic dicat,quòd qui magna dedit,quod officium magni & liberalis eſt,magna ſibi poſtulet remitti,quod eſſe cupidi & auari ſatis conſtat, equidem eundé liberalis dantis,& auari repoſcentis, animum in vnum ponere videturi quod eſſe minimè poteſt; nec decet. Cúmque vir quiſpiam haud ſanè ineruditus, qui ſermoni aderat, ſe maximè putare diceret, Poëtam non ingenui & liberalis ſed cupidi & turpis animi vim naturámq; hoc epigrammate deſignâſſe, quod vſu compertum eſſet,alieni appetentem, eius ingenij eſſe,vt ſi quid benigna manu dedit,præpoſtero more & turbato gentium iure,maiora ſibi reddi poſtulet; & ideo contra officium facit,qui ita beneficiũ dando fœneratur:iſtúmque, quicúnque eſt, qui tam ſtolidè largitur, auari potiùs quàm liberalis officiũ ferre. Nunquam,inquit Altilius,tam ruſtica muſa Martialem fuiſſe certè ſcio, vt quum liberalem exprimere oſtendat,cupidum potiùs & appetentem deſignaſſe credatur, cùm præſertim indefinito vtatur verbo: abſonúmque, & ab omni prorſus candore alienum videri poterat,turpis animi potiùs quàm verè ingenui vim exprimere voluiſſe.Et ad me conuerſus,quid cenſerem in hac re, potiſſimè interrogauit. Tũ ego me arbitrari dixi, quòd is qui munificus & liberalis eſt,licèt ingenuè largiatur, & libenter officiũ faciat, tamen natura ita eſſe comparatum, vt qui beneficiũ accipit,eo conſilio & animo ſit, vt illi, à quo accepit, ad tantundem ſponte obligatus maneat, eúmque pari obſequio deuinciat,vt ſimilẽ,ſi occaſio detur, gratiam referat,qui de ſe benemeritus fuit:idque fit, non animi appetentia,aut lucri ſpe ſuadente, ſed quòd ita homini natura præſcripſit, vt ampla precia beneficiis demus. Siquidem ad promerendum nulla efficacior vis quàm officium manet. Atque ita hoc perſpicuum eſt,fixum homini ingenitúmque fuiſſe, vt ſicut ſe à vi & iniuria tutari, & illatam contumeliam vlciſci, ac talionem reddere, iubente natura impellimur,ita collatum nobis officium alio officio pẽſare & conferre cogamur. Hec tantùm eadem menſura,ſed multò maiori,ſi poteſt, beneficium remunerari, & bene cumulatam gratiam referre decet, nec vocare ad calculos expenſorum & acceptorum.Ideo non immeritò gratias,vnam auerſam, duáſq; non aſpiciẽtes,veteres effinxêre,quia geminata gratia, & cumulatior ad nos redire debet:quarum nomina Paſithea,Aglaia,& Euphroſyne.Apud Lacedæmonios traduntur duæ,ab Homero vna vxor Vulcani:illarúmque ædes in

Qui beneficium accipit.

Gratitudo naturaliter homini inſita.

Gratiæ tres.

Gratiarum ædes.

foro medio veteres poſuêre, vt gratia meriti cuiuis in prõptu foret, atq; ad promerendum quiſque eſſet facilis & expeditus. Quod quidem ius naturæ eſt, nullo Iure Ciuili aut plebiſcito. Itaque ſi quis eum qui de ſe benemeritus fuit, illiberali animo, alio officio nõ demeretur, neque illud gratè acceptum fert, quippe qui nihil adiumenti, nihil opis confert: is profectò tanquam violator humani iuris, ita de officio decedit, vt omni humana ope indignus, ingrati, criminoſi, & mali hominis ſuſpicionẽ non euadat, ſimúlque famæ iacturam facere certum ſit. Quod apud Athenienſes & Macedones lege cauebatur, vt haud ſecus aduersùs malè meritos ingrati actio detur, ius iudiciúmque dicatur, ac ſi ære alieno, aut graui crimine nexi forent: *nã beneficij memoriam* (autore Demoſthene) *qui recipit, habere debet, qui verò dedit, ſtatim obliuiſci*. Perſæ quoque illum qui accepto beneficio, gratiam, quum poſſit nõ refert, graui pœna proſequuntur, in eúmque lege agere licet, tanquam magno eſſet ſcelere pollutus. Germani cõtrà: nam collati beneficij merito nihil ſibi deberi putant, neque acceptis obligantur.

Lex Athe. & Macedonum in ingratos.

Demoſt. dictum.

Perſæ.

Germani.

Quum ergo autor hic dicat, eum qui magna dedit, magna ſibi velle remitti, non cupidi animum penſare voluiſſe putandum eſt, ſed liberalis potiùs & ingenui: quódque natura iubente cogimur, vt eum qui beneficia in nos contulit, alio officio deuinciamus, certa ſtabilíque ſententia multò maiora, & quàm maxima largiri: quæ obligatio ad ἀντίδωρα dicta eſt. Beneficium enim cui collatum eſt, ad promerendum naturæ lex obligat & deuincit. Eſt, inquit Altilius, ita vt dicis, poſſétque veritas carminis & mens autoris ex tuo ſenſu facilè iudicari, promptáque & expedita defenſio foret, niſi aliud ex concentu verborum liqueret. Sed in hoc ego anceps adhuc & dubius ſum, quòd poëta iſtud non naturę tribuit: ſicut tu aſſeueras, vt ea cogente qui beneficium accepit, alio officio obſtrictus maneat: ſed hoc tribuit voluntati dantis, illo ſcilicet qui ſponte largitur, quíque beneficium contulit, id poſtulante. Nanque his vtitur verbis:

Si quis magna dedit, voluit ſibi magna remitti.

Quod verbum cupidi & expetentis eſt, & propterea auari. Conuincimur ergo autorem potiùs benemerentis voluntatem, quàm vim naturæ penſitare voluiſſe. Et quum is qui largitur, eo animo ſit, vt ob gratiam meriti tantundem repetat: profectò appetentem & turpem animum, non autem ingenuum & liberalem præferre videtur. Ergo auari

potiùs

potiùs, non autem proptè liberalis animum Poëta expendere voluit. Tum ego, Eſt, inquam, quod dubitetur: ſed tamen ſi vera & ſalubri ratione rem penſare volumus, qui mihi naturæ imperio ad dandum faciendúmve deuinctus manet, eundem mihi velle obnoxium manere, qui à me officium accipit, profectò non negauerim, vt dare faceréque teneatur quod natura imperat, quódque iura diuina & humana volunt, ne ſubeat ingrati culpam, licèt ego libenter dem, & ingenuè liberalis ſim. Neque propterea animum videor deturpare, quòd in quem beneficium contuli, eundem obnoxium mihi eſſe volo. Igitur cùm lege naturæ, qui beneficium accepit, debitor maneat, procul dubio me velle, quod mihi naturæ imperio debetur, non negauerim: neque propterea liberalis officium imminuo, aut deturpo. Nam gratiæ debitio ita homini ingenita eſt, vt diuelli nullo modo queat: quam dantem appetere velut pro merito, non eſt contra officium: niſi ſit fortaſſe, quod tu ſecus arbitrêre. Tum Altilius miri, vt erat, ingenio: Aut hoc, inquit, verum eſt, quod modò dixit, aut profectò ſua tempora, in quibus qui multa dabant, multa repetere volebant, feſtiuiter (vt ſolet) Poëta hic criminatur.

Quot plebis tribuni à primordio vrbis fuerint, quæve poteſtas, & qui conſulari poteſtate, & qui tribuni ærarij.

CAP. II.

TRibuni plebis, qui poſt ſeceſſionem ad ſacrum montem, vt eſſent præſidio aduersùs potentiam magiſtratuum, creati ſunt, bini à principio fuêre, C. ſcilicet Licinius & P. Albinus, è plebe homines, comitiis curiatis creati, qui tres collegas ſibi deſumpſêre, ita vt quinque eſſent qui plebis tribunatum gererent, ſinguli ex ſingulis claſſibus: cautúmque fuit, ne cui patricio eum gerere honorem liceret. Cúmque propter crebras patrum & plebis contentiones, ſeditio gliſceret magis indies, tribunorúmque numerum augeri oporteret, qui munimentum eſſent libertatis, à L. Trebonio rogatione promulgata, trigeſimo pòſt exacto anno cautum fuit, vt decem numero poteſtas finiretur, bíníque ex ſingulis claſſibus fierent, qui iterum ac tertiò refici, & in ſequentes annos à ſe ipſis creari poterant. Tametſi, ne eoſdem tribunos populus videret, néve collegam cooptare ius foret, præcipua lege exceptum fuerit: qua lege cauebatur, vt eſſent ſacroſancti, in hæc verba: *Plebs quos per ſe*

Tribuni plebis bini cum tribus collegis.

Tribuni decem.

contra vim auxilij ergo, decẽ creauerit, tribuni eius ſunto: quódque hi prohibuiſſent, quódque hi plebe rogaſſent, ratum eſto: ſanctique ſunto: néve plebem orbam tribunis relinquunto, & infrà. Qui etiam eò poteſtatis venêre, vt comitia conſulum prætorúmve, & aliorum magiſtratuum habere, & ne quid fieret, inhibere, ſenatum diſſoluere, reliquis tribunis, & quibuſcúnque magiſtratibus diem dicere, ærarij curam gerere, patricios cogere, mulctam irrogare, atque ſenatus decreta approbare & improbare poterant: eóque quod tribuni plebis ſanxiſſent, lege ab Hortenſio lata cautum fuit, vt omnes tenerentur. Hinc quæ à tribunis plebis edita ſunt, plebiſcita dicuntur. Fuítque præcipuo quodam iure excelſa & inſolens tribunitia poteſtas, adeò vt M. Vectium in capitis dimicationem veniſſe, & vltimo affectum ſupplicio fuiſſe, quòd tranſeunti tribuno non decederet de via, ſcriptum inueniamus: donec Sylla rerum potens, cùm Reip. imperitaret, tribunitiam poteſtatem ita fregit & comminuit, vt legem ferret, ne cui qui tribunatum geſſiſſet, ad alios honores patêret aditus, velut indignus honore publico ſemper futurus. Interceſſionem tamen liberam tribuno nihilominùs reliquit, quam poſtea Tiberius Gracchus in tribunatu collegis abrogauit. Quæ quidem interceſſio etiam prætoribus competebat: quippe intercedere etiam prætor prætori poterat. Qui licèt tantæ poteſtatis foret, vt etiam conſulem in carcerem ducere, dictatoríque comminari, & mulctam irrogare poſſet: ſiquid tamen ſceleſto conſilio contra commoda plebis geſſiſſet, aut exorta offenſione apud collegas minùs iuſtè interceſſiſſet: poterat ei à reliquis tribunis dies ad populum dici, iuſſúque populi aut tribunorum in carcerem duci, eíque tribunatus abrogari, in exilium agi, & ſenatu amoueri. Cn. enim Tremelio tribuno ple. in crimen adducto, quòd M. Æmylio Lepido pontifici maximo conuicium feciſſet, contumeliáque & probris affeciſſet, à populo mulcta dicta fuit. Et L. Cottam tribunum plebis, quum æs alienũ abnegaret, eò quòd in ius vocari, & magiſtratus imperio cogi non poſſet, collegæ illum coëgêre, comminatique ſunt, niſi æs ſolueret alienum, ſe creditoribus illum dedituros, ſi poſtulâſſent: aliique tribuni ſuffragio populi ſæpe coërciti fuêre, penès quem coërcitio tribunorum fuit. Sed tametſi tribunatus, plebis foret magiſtratus, ſequutis inde temporibus, à plebe ad ſenatum tranſlatus fertur: ita vt ſenatores & patricij tribunatum gerere ampliſſimum

Tribunorum plebis poteſtas.

Plebiſcita vnde dicta.

Poteſtas tribunitia inſolens.

Hanc comminuit Sylla.

Interceſſio tribunis relicta.

Tribunus plebis puniebatur à reliquis tribu. & populo.

Cn. Tremelius.

L. Cotta.

Tribunatus plebis magiſtratus tranſlatus eſt ad ſenatores & patricios.

munus putarent. Quod poſt Syllæ tempora obſeruatum inuenimus in tantum, vt extra vrbem tribuno prouincias demandari, illíſque cum imperio præfuiſſe, exercitus ductaſſe, faſcéſque & lictores habuiſſe legamus. Primúſque Cotta legem tulit, vt tribunus gerere honores, & prouinciis præeſſe, ac magiſtratus extra vrbem ſortiri poſſet. A principio enim extra vrbem vltra mille paſſus tribuno nulla erat poteſtas aut imperium. Demum Cæſares tribunitiam poteſtatem tam cupidè appetiuerunt, vt magni muneris loco, próque regali poteſtate illis delata ſit: quippe Auguſtus, ne regis aut dictatoris nomen aſſumeret, tribunitiam poteſtatem, velut ſublime faſtigium, & ſumma potentia ſubnixus foret, per ſeptem & triginta annos perpetuam geſſit. Quam etiam Tiberius in quinquennium accepit: ipſámque Druſo conferri à populo pro ſummo decore habuit. Et deinceps Otho, & ſequuti Cæſares ampliſſimi imperij loco appetiuêre, licèt ſerò Veſpaſianus illam fuerit aſſequutus. Adeóque proceſſit tribunitia poteſtas, vt actum aliquando fuerit in ſenatu, vt non à conſulibus, ſed ab his qui tribunitiam gererent poteſtatem, annos & tempora dinumerarent. Poſtea verò à Nerone illi ordini infenſo, tribunorum facultas maximis edictis coërcita fuit, cautúmque ſeuerè, ne tribuni Ius prætorium aut conſulum præriperent, néve quempiam ex Italia euocarent, cum quo lege agi poſſet: néve quid intra domum pro poteſtate agerent, néve illatam mulctam à tribunis quæſtores ærarij infra menſes quatuor in publicas tabulas referrent. Sed præter hos plebis tribunos, fuêre alij conſulari poteſtate, anno trecenteſimo decimo tertio ab vrbe cōdita, iiſdem auſpiciis quibus conſules creati, tā ex plebe quàm patribus. Nā quum Canuleius legem ad populū ferre contenderet, vt ex plebe conſules facere liceret, patréſq; ne conſulatus cū plebe promiſcuus foret, vehementer obſiſterent, eò res ducta eſt, vt tribuni militum conſulari poteſtate fierent, tam ex plebe quàm patribus: idémq; iuris quod conſules haberent. Nam & ſella curuli, & conſulari prætexta, lictoribus & faſcibus conſularibus inſignes erant: ac primò tres patricij creati, mox cùm defectiones populorum, & tot ſimul orientia bella tres obire non valerent, illorum numerus auctus fertur, vt modò quatuor, modò quinque, interdum ſex, nonnunquam octo crearentur, tunc cùm à Romanis Veij diutino & graui bello premebantur. Ad tantam enim belli molem, tribu

Tribunorum poteſtas aucta.

Lex. C. Cotta.

Auguſtus tribunus ſeptem & triginta annis.

Anni & tēpora an à tribunis, an conſulibus numerarentur, diſceptatum.

Tribuni conſulari poteſtate.

Tribuni militum dicti.

Romani ſine conſulibus.
Conſules de plebe tandem creati.
Tribuni militares 20.
Tribuni ærarij.
300. ex equeſtri ordine adiuncti ſenatoribus.
Aurelius prætor ſenatum, Equites, Tribunos ærarios coniunxit in iudiciis exercendis.
Di. Iul. iudicia ad duo genera redegit.
Quarta iudicum decuria.
Ducenarij adiuncti.
M. Plautij lex.
Quinta decuria.

tribunorum auxerunt numerum quot nunquam antea facti, per quod tempus tribus annis ſine conſulibus Romana res fuit: ſicut decemuiris legum ferendarum causâ creatis, biennio defuêre: donec deſito tribunorum militum magiſtratu, & per ingentia certamina victo ſenatu, vt conſules etiam de plebe fierent, ægrè nobilitas paſſa eſt. In qua re admirari ſuccurrit, quòd Pomponius Iureconſultus de origine Iuris literis prodidit, tribunos militares conſulari poteſtate ad vigeſimum numerum auctos Romæ fuiſſe: quod nunquam fando auditum, & apud autores tacitum & prætermiſſum eſt, quum tot tribunorum imperia ambiguis decretis certiſſimo exitio Reipub. fuiſſent. Præter hos fuêre ærarij tribuni, ex tertio iudicum genere, quorum cognitio in pecuniariis & minoribus cauſis plerúnque fuit. Quippe quum ſoli antea ſenatores iudicarent, ob eámque rem inuiſi plebi fierent, C. Gracchus rogatione promulgata, trecentos ex equeſtri ordine adiecit iudices parem ſenatoribus numerum, vt metu communicati imperij iudicia æqua lance penſitarent: iudicarúntque aliquandiu iudicia integrè & incorruptè. Victor deinde Sylla, ſublatis equeſtris ordinis iudiciis, ſolos ſenatores iuris cognitionem habere, & iudicia ferre iuſſit: qui annis decem licenter iudicia exercuêre per turpitudinem & ſordes, donec ab Aurelio prætore, alia rogatione iterum communicata iudicia fuêre ſenatus, equitibus, & tribunis ærariis: quæ lex iudiciaria dicta eſt, quo tempore Verres peculatus criminis cauſam dixit: quibus vetitum lege Gabinia fuit, ne ex ſyngrapha ius dicere liceret. Quod poſtea Diuus Iulius noua cõſtitutione abrogauit: nam iudicia ad duo tantùm genera redegit, equeſtris, ſcilicet ordinis & ſenatorij. Tribunos verò ærarios, quod erat tertium, ſuſtulit: quos deinde reſtitutos, & iura ſicut priùs dixiſſe, facilè crediderim: ſiquidem Augu⁞⁞us Cęſar ad has iudicum decurias quartam adiecit, quæ ducenariorum dicta eſt, quæ de minimis iudicaret. M. deinde Plautius, nobilitate ſuffragante, tuliſſe ad populum dicitur, & peruiciſſe, vt ſingulæ tribus quindenos crearent iudices, qui numerus ſexcentos viginti quinque expleuit: inter quos erant ſenatores & plebeij, tribuni ærarij dicti. Quod compar fuit cum eo quod Athenis ſtatutũ comperimus, vt à mille quadringentis, furti aut ambitus & iniuriarum quandóque iudicatum ſit. Poſt quos . Caligula quintam adiecit decuriam, Galba ſextam adiicere recuſauit, quæ quidem diuerſis erant

erant diſcretæ nominibus. Nanque alij tribuni æris, alij ſelecti, nonnulli iudices, plerique nongẽti nuncupati: quorum ſortitio fiebat, quoties iura dicturi erant, ne quid doli, aſtúſve admitteretur, néve iudicantis ſuſpicio, iudicij fidem eleuaret. Illorum enim nomina inſculpta tabellis, & in vrnam coniecta, ſorte educebãtur. Manſitque conſtitutum, ne quis ex nouis ciuibus collegio adnumeratus, inter decurias iudicaret: vtque in Porcia baſilica, quam Cato erexit, non è tribunali ius dicerent, ſicut prætores, ſed è ſubſelliis: quòd non ſummi honoris, ſed minores eſſent magiſtratus: quibus etiã hoc curæ fuit, vt publicam pecuniam ſignarẽt, illiúſque curam agerent, ſontiúmque vincula ſeruarent. Verba legis fuêre: *Tribuni ſunto, domi pecuniam publicam cuſtodiunto, vincula ſontium ſeruanto. Æs, argentũ, aurum publicè ſignanto.* Hoc quoque meminiſſe non pigebit, quòd tametſi aduersùs reliquos magiſtratus iure ſacroſanctę poteſtatis, tribunis plebis intercedere liceat, ita vt vno intercedente, nihil reliqui decernere valeant: tamen aduersùs dictatoriam vim, aut Veſtales virgines, quæ velut ſacroſanctæ ab hominis tactu illæſæ manent, nulli tribunorum intercedere, vetare aut prohibere, facultas eſt.

Tribunorum ſortitio in iure dicundo.

Noui ciues inter decurias non iudicabant.

In Porcia baſilica ius docebant.

Tribuni. Horum officium.

Quonam modo per feciales inirentur fœdera, aut bella indicerentur, & quid ab exteris ſeruatum eſt.

CAP. III.

FEciales, quos fœderibus ſanciendis, & rebus repetendis ac bellis indicendis Romanos habuiſſe conſtat, à Tullo Hoſtilio ſeu Anco Martio, vt verò alij, à Numa Pompilio creatos fuiſſe liquet, qui ab antiqua gente Equiculis iura & verba ſolennia, quibus res repetuntur, & bella indicuntur, accepêre. Horum collegium à principio viginti fuêre, quibus & patri patrato vt nunquã lineo amictu vterentur, proprium fuit. Qui tametſi fœderibus ſanciendis, & bellis indicendis, aut rebus repetendis, quæ præter ius, prætérque fas ademptæ ſunt, adhiberentur: tamen ſi qui legati pop. Romani, qui Iure Gentium ſancti ſunt, à quouis populo aut natione violati forent, vt hi dederentur, qui Iura Gentium temerè violaſſent, per feciales cauebatur. Erat enim veteribus ius legatorum ſanctum & inuiolabile, cùm hominum præſidio munitum, tum Diuino Iure defenſum: quod etiam inter bella & hoſtium tela incolume ſeruabatur. Fuit ergo proprium collegij fecialium, tam de bellis iuſtíſque fœderibus, pactio

Feciales viginti.

Fecialium munera.

Legatorum ius ſanctum.

pactionibúſqué & conditionibus populorum, regum terrarum & nationum, quàm de illatis iniuriis, ſociis, fœderatíſque gentibus cognoſcere, raptáque, & hoſtili modo deuaſtata, belli iure repetere: tum ſi hoſtes æqua poſtulent, aut ſi præter legẽ fœderis ſe aliquid perpeſſos querãtur, ſi ſua ſponte, aut læſi & laceſſiti arma ſumpſerint, ſi infida pax ſeruanda, ſi induciæ aut bella iuſtè indicta & pacta ſint, ſi petita ex fœdere dãda, ſi autores defectionis depoſcendi, ſi contra fidem conuentionis & Ius Gentium venire liceat, animaduertere: belli paciſque iura exequi, & perpenſo iudicio æſtimare. Quæ verba iuris fecialis ſic habent: *Belli, pacis, fœderum, induciarum, oratorũm, feciales iudices ſunto.* & infrà. Sed tamen ea fœdera pactionéſque quæ cum ſociis inire decet, feciales ſancire, aut pacta concipere, haud aliter poterant, quàm ſi conſulis aut prætoris autoritate intercedente ſenatuſconſulto iuſsúque populi permiſſum foret. Iniuſſu enim populi, aut citra ſenatus autoritatem, nihil ſanciri poſſe, quod populum teneat, haud dubium eſt. Fiebat enim ſenatuſconſultum in hæc verba, vt priuas verbenas priuóſque lapides prætorem poſcerent: qui verbenam ex arce, & ſagmina (herbæ enim genus eſt) ac lapidem ſilicem ex templo Iouis Feretrij daret, fecialéſque ea ſecum ferrent: ac porca adhibita, vetere præfatione, priſcis carminibus, ad præſtitutam diem, in foro, ſeu vbi conuenerat, enunciatis, fecialis ſceptrum manu tenens: pro Iouis ſimulacro, tanquam is fœderi adhiberetur, filo lanæ capite velatus, & verbena coronatus, Iouem, Martem, cæteróſque obteſtari deos, & dira obſecratione precari debebat, vt ſi quis eorũ fœdera violâſſet, aut illa ſciens falleret, ita illum Iupiter feriret, quemadmodũ ipſe porcam percuteret. Quibus obteſtationibus quàm ſanctiſſimè prolatis, ſecundùm rem diuinam precationémque, lapide ſilice porcam percutiebat: mox aqua & igne in ſacris adhibitis, illam immolabant: qua cæſa, iura pacis & fœdera conuenta, icta eſſe ritè putauêre, hanc fidem ſocialem & ſanctiſſimum fœdus eſſe arbitrati, quo nihil ſanctius firmiúſque fuit: ídque antè meridiem & primo diluculo. Nam poſt meridiem eas precationes facere, aut fœdus percutere non licebat. A principio tamen conditæ vrbis, in fœderibus pacis pactionibúſque pro verbena myrtus ſumebatur. Apud Græcos niſi præconibus adhibitis, legatos minimè hoſtium fines ingredi decebat, neque legationis munere fungi quenquam, ni priùs

Feciales nihil poterant niſi prætoris autoritate, aut ſenatuſconſulto intercedente.

Fœderis percutiendi caremonia.

Tempus fœderis percutiendi.

Græcorum caremonia in ſuſcipiendis legatis hoſtium.

ni priùs infuſa aqua, ab eiſdem manus abluiſſent, Iouíque coronatis poculis propinaſſent. Hi tamen legati, qui cum patriis ſacris Olympum aut Pythiam miſſi erant, ſacri: qui verò fœdera percutiebant, quaſi pacis arbitri & interpretes, σπονδοφόροι dicti. Quæ fœdera pactionéſque poſtquàm cum exteris & vltimis gentibus inita erant, Romani in templo Capitolini Iouis, columna aut æneis tabulis inſculpta, vt perpetua monumenta extarent, nonnunquam in faſtos & annales referebant, aut in æde Iouis Piſcij in clypeo ligneo, corio bouis immolati inſcripta. Græci in Iouis Olympij templo & in arce Athenis, tanquam in abdito quodam; plerúnque tabulis ex antiquo ære, vt eſſent teſtata monumentis, ſancta & ſacrata habuêre: nonnunquam in Iſthmo aut ludis Pythiis, fœdera icta, & leges dictas, pactionéſque erectis titulis perpetuo tempore duraturis publicabant. Athenienſes plerúnque intra vrbem, Lacedæmonij in Amycleo ſocietatum & fœderum tabulas fideli cuſtodia ſeruabant. Erátque Romanis conſtitutum, vt nunquam cum hoſte armato conditionem fœderis acciperent, neque citra ſenatus aut populi iuſſum ſocietates & fœdera inirent, neque cum aliquibus pacato imperio vti, ni priùs omnia diuina & humana tradidiſſent, & præſidium accepiſſent, aut denique ſocietate & fœdere adſtricti eſſent. Ferúntque Athenienſes nunquam niſi in veſte pulla, & malis victos, pacem & fœdera iniſſe. Qua re ſignificabant, ſuorum clade admonitos, & vltima ductos neceſſitate, poſt innumeras cædes viribus extenuatis pacem petere. Carthaginenſes & Siculi fœdera & inducias non per feciales, ſed per tubicinem ſæpe iniuerunt. Apud Græcos verò exteráſque nationes fœderum percutiendorum multimodę ſpecies erant: nam porco, ariete & tauro immmolatis, pacis fœdus inire, & res repetere ſolebant, qui belli tempore caduceatores dicti, in pace verò legati. Ex quibus feriebant plerique fœdera, vel pane præciſo, & inuicem guſtato, aut vini poculo epoto. Nonnulli agnum marem candidi velleris, agnam verò pullam adhibebant, atque ex vtriúſque vertice pilis diſſectis, & viciſſim diſtributis, manibúſque aqua infuſa, & vino pateris, mox Soli & Telluri illis immolatis, leges pacis & fœdera inibant: quibus qui contrairet, turpiſſimo facinore & inexpiabili ſcelere tenebatur. Fertur Ariſtides, vt ictum fœdus cum omni Græcia firmaret, poſt diras execrationes, accenſos ferreos orbes in mare deieciſſe,

σπονδοφόροι. *Poſt fœdera inita.* *Græci.* *Athenienſes.* *Lacedæmonij.* *Ro. conſtitutum.* *Athe. quando fœdera inibant.* *Carthag.* *Siculi per tubicinem.* *Fœderis percutiendi mos apud exteros.* *Caduceatores* *Legati.*

adiu

adiurans vt ita extinguerentur cum omni ſtirpe & gente, qui contra fœdus irēt, velut ignitum illud ferrum aqua. Vel brachia circa humeros gladio feriendo, & per vices elicitum cruorem lingendo; quod Mœdis Lydiſq; ſanctiſſimum fœderis vinculum, & iuſiurandū eſſe putabatur, quaſi mutuo cruore ſacratum. Id quod Carmani frequentes factitarunt, vt in epulis percuſſa faciei vena, profluentē cruorem vino miſcerent, inuicémque propinarent, ſummum fœdus amicitiæ, mutuum ſanguinem guſtaſſe rati. Naſamonibus fidei dandæ hæc lex erat, vt porrectum vini poculum de manu alterius alter ſumat, inuicémque hauriat: aut ſi poculum deeſſet, terræ cinerem lingerent. Indis ſocietas erat maxima de Tantali aqua potare, de qua ſi vnà bibiſſent, ea obteſtatione tenebantur, vt eiuſdem fati & fortunæ fœdus inijſſe cenſerentur. Apud Arabes aſſuetum erat, vt acuta ſilice digitos manus expungerent: veſtiſque vtriúſque laneos floccos ſanguine, qui inde fluxerat, delibutos, ſeptem lapidibus delinirent, diróque carmine in execrationem capitis illius, qui contrairet edito, paribus votis fœdera percuterent. Scythis grandem calicem mero plenum mutui ſanguinis fuſo cruore miſcere, & poſtquam gladium & ſagittas eo perfuderant, illum inuicem epotare, maximum erat concordiæ vinculum: quo epoto, Diuini Humaníque Iuris fœdus æquis legibus ictum erat. Galli cum quibus fide & iureiurando iunguntur, omnes collatis militaribus ſignis adeſſe iubent. Britanni indictis cœtibus & ſacrificiis conſpirationem fidémque ſanciebant, atque ita communi conſilio & vna mente, pia & æterna pax inita cenſebatur. Neque omiſerim Perſas, apud quos inter vinum & epulas frequenti conuiuio, in quo vxores & filios, cæteróſque quos charos habent, tanquam fidei pignora adhibebant, ibíque inter ſacra mēſæ, velut apud hoſpitales deos, fœdera & pacta inibant, eam fidem ſocialem rati, & manſuræ pacis pignus inuiolabile. Qui etiam mos Germanorum fuit, vt de pace & bello, déque fœderibus, ſocietatibus, amicitiis, ſponſaliis & pactis, in conuiuiis inter pocula decernant. Macroni, quæ gens Perſica eſt, quum haſtam more ipſorum barbaricam tradunt, aliámque more gentis cum qua fœdere iunguntur, accipiunt, ſe maxima & firmiſſima pactione teneri, & pari vinculo adſtringi putabant. Ferunt nonnulli Clearchum Lacedæmoniorum ducem, cum barbaris quidusdam fœdus ſanxiſſe, vt cæſo Ioui

Mœdi & Lydi. *Carmani.* *Naſamones.* *Indi.* *Arabes.* *Scythæ.* *Galli.* *Britanni.* *Perſæ.* *Germani.* *Macroni.* *Clearchus.*

tauro, lupo apro & ariete, Græci gladios, barbari lanceas in ſanguine victimarum intingerent. Thraces quoque & Ægyptij è cornibus boum vina libare, alterna vice, conciliati amoris & māſuræ fidei certiſſima pignora cenſuêre: quippe veteribus cornua boum poculorum præſtabant vicem. Apud Armenios & Iberos præualuit mos, vt pollices manus, inuicem coniurantes necterent, mox arctiſſimo nodo perſtrictis, collectum ſanguinem leui ictu percuterent, manantémque inde cruorem lamberent. In qua quidem re, proditur Rhadamiſtus regis Iberiæ filius, dum ſimulat cum Mithridate Armeniæ rege fœdus inire, & ob id colligandi pollices forent, lorum ad terram callido aſtu decidere ſimulaſſe, quo Mithridatis pedes vinculo inuaſit, ipſúmque cum vxore & liberis captiuos duxit, & nece affecit. Ætoli, quia feroces & immanes: Parthi, qui libertatem tuentes, nemini ſeruire patiebantur aut vinculo fidei aſtringi; nullam fœderis legem paciſci aſſuêrant. Si quid tamen vellent confœderatum, licèt ægrè & difficulter, apud altaria complexi dextras, tanquam diis teſtibus & arbitris, poſtquam ſacra libaſſent, pacta polliceri ſolebant, ita ſe æquiſſimo iure conſociatos, & arcanum fœdus inire putantes. Idem ab Hyrcanis Mœdíſq; factitatum, vt dextras dextræ iūgentes, conuentiones & pacta ſancirent. Fuítq; literis proditum, vt ſi qui ſceleſti facinoris conſcij, magni criminis admittendi coniurationem inirent, quò magis conſociato facinori nexi forent, poſt diras imprecationes execrationéſque ij, qui clandeſtino ſcelere obſtringebantur, poculum humani ſanguinis admixto mero circumferrent, omneſq; ad facinus adiurati, de poculo libarent: aut iugulato homine, poſt exhauſtum ſanguinem diris imprecationibus & furiali carmine exta tangerent. Quod quidem maximum vinculum communi ſcelere pollutis, & dira execratio habebatur. Manétq; conſtitutum apud Scythas vt qui opis egeret, inſigni calamitate preſſus, immolato boue, & carnibus decoctis, ſupra tergus victimæ ſtratus humi expectet, donec quiſpiam opem laturus adueniat, carne delibata, dextro pede tergori appoſito: quo prodeunte, eo adſtringebatur fœdere, quo nihil ſanctius dici aut æſtimari poterat. Quod ſi cui bellū indicēdū foret, aut pia & iuſta arma mouēda, mos Romanus erat, priùs res repeti, mox bellū denunciari: quippe quū nullum putarent iuſtum bellum, niſi quod rebus petitis geratur, aut antea denūciatum foret, & ſolenni more indictum,

Thraces. *Ægyptij.* *Armenij.* *Iberi.* *Ætoli & Parthi.* *Hircani & Mœdi.* *Confœderatio ad ſcelus aliquod patrandum.* *Calamitate preſſi apud Scythas.* *Belli indicēdi mos apud Romanos.*

Fecialibus enim prohibentibus, aut non probantibus neque conſuli, neque ſenatui aut populo arma in hoſtes ſumere licebat. Sed tamen quum res repetuntur, obſeruatum eſt, vt populi iuſſu ad fines illorum quatuor feciales, quos oratores nuncupant, verbena coronati, res petitum irent, ac deos fœderum vltores teſtes facerent. Ex quibus verbenarius gramen cum terra euulſum ferebat ex arce, legatúſque filo lanæ capite velato res ſibi dari clara voce poſceret, quæ clarigatio dicta, his verbis: *Iouem ego teſtem facio, ſi ego impiè iniuſteq́; illas res dedier pop. Ro. mihiq́; expoſco, tum patriæ compotem nunquam ſinas eſſe.* Quæ ſi præſtituta die non darentur, poſt dies tres & triginta (tot enim ſolennes fuêre) pater patratus, qui fecialium princeps erat, pariter coronatus bellum indiceret. Non enim cuicúnque ex fecialibus, ſed ſoli patri patrato indicendi belli facultas erat: quẽ fecialis verbena caput & frontem cingens, indicendi belli aut percutiendi fœderis principem faciebat. Ibat enim pater patratus ad hoſtium fines, & verba ſolennia præfatus, bellum à pop. Rom. contra preſcriptos hoſtes, ob legitimas quas cenſuerat cauſas, clara voce indicebat. Poſt quam clarigationem mos erat, vt de ſenatus conſilio, & populi iuſſu, fecialis haſtam ferratam, aut ſanguineam præuſtam, ad fines illorũ iaceret: & non minùs tribus puberibus præſentibus bellum indiceret, & ita denunciari & indici iuſtum piúmque bellum putauêre. Poſt quæ quaſi claſſico perſonato, ſublatis commerciis, militi arma capere, & copias cogere licebat, ad hoſtes ducere, excurſiones facere, prædas agere, fines populari, eóſque ferro igníque vaſtare, frumenta ſuccidere, ædificia incendere, atque omnia hoſtiliter agere. Apud Carthaginenſes haſtam mittere vel caduceum, belli pacíſq; ſignum fuit. Gallorum mos habuit, vt Druidis iubentibus, quum bellum indicendum foret, armatum concilium indicerent, penès quos arbitrium bellorum & pacis erat: & qui nouiſſimus accederet, nouis exemplorum modis afficeretur. Tunc enim principium bellorum eſſe, & arma legitimè indicta putarunt. Græcis verò in vſu fuit, vt feciales, poſt res repetitas, ſi ad conſtitutam diem non darentur, arietem in hoſtium agros ſtatim immitterent, eo modo bellum indictum, & armis vti licere arbitrati. Corinthiis & pleríſque gentibus per caduceatorem bellum indicebatur, qui in pacis argumentum, caduceum circundata effigie anguium inuicem connexorum deferebat: quem tamen

Verbenarius. *Clarigatio.* *Pater patratus.* *Haſtæ proiectio.* *Carthaginenſes.* *Galli.* *Græci.* *Corinthij.*

men non admiſiſſe,aut finibus excedere iuſſiſſe,nulli fraudi fuit.Indis verò ancora erat pro caduceo,Carthaginenſibus teſſera. Apud Syros ſignum dextræ, quod apud Lingones erat hoſpitij ſymbolum. Perſæ lactacem herbam,velut caduceum & pacis ſymbolum ferebant. Athenienſes Ereſionem cum indumento pro caduceo habebant. A Lacedæmoniis per præcones ſæpe bellum indictum eſt, apud quos mittere legatos cum lana,comminatio cenſebatur, niſi paritum fuiſſet, ſe mandata exequuturos. Præualuítq; Græcorum mos, vt quoties procinctæ acies congredi parant, ante prima ſigna ſtaret vates laureos ferens ramos & corollas, cui pyrophoro dixêre nomen, quoniam lampada præferret, quem violare, ſummum habebatur nefas, quòd legati munere fungeretur, vtque in fœdere percutiendò hiceteria, hoc eſt, oleæ ramum cum vitta lanea legati ferant: quo prætenſo, ab omni ſæuitia hoſtili & violenta incurſione tuti erant. De ſagminibus verò etiã apud Martianum Iureconſultum de diuiſione rerum, teſtatum inuenimus, cuius verba ſunt; *Sagmina ſunt herbæ, quas legati pop. Rom. ferre ſolent, ne quis eos violaret: ſicut legati Græcorum ferunt quæ vocantur hiceteria*: tametſi cerycium dici oportere nonnulli putent: κηρύκειον enim legatorum ornatus erat: ἱκετεύειν ſupplicare dicitur. In qua quidem re ſcitu dignum eſt, olim Dario contra Scythas pugnaturo, ab illis caduceatorem miſſum cum aue, mure & rana, ac ſagittis quinque, tacitis ambagibus, nullas opes contra Scythas præualere ſignificantes. Illud quoque in iure fecialium quæſitum eſt, vtrum regibus cõtra quos ſumuntur arma, an verò in regni finibus, aut aliquo eius præſidio bellum indici oporteret? & an ſi contra ſocios fœderatóſq; arma ſumenda eſſent,amicitiæ priùs renunciari neceſſe foret? Et placuit, ſiue coram, ſiue in præſidio,ſiue ſodalitati & fœderibus renunciatum fuiſſet, ſiue non, quodcunque eorum factum eſſet,ritè id factum videri. Eſt tamen obſeruatum, vt ſiqua contentio inter amicos intercederet, ſodalitati priùs & hoſpitio renunciari: nam & Germanicus Piſoni priùs amicitiam, & Criſpinus Badio hoſpitium remiſit. Amaſis quoque animo præſumens Polycratis ruinam ex ſucceſſu continuæ felicitatis, vt minùs doleret, miſit qui ſodalitati & amicitiæ renunciaret. Erátque moris priſci,quotiès dirimerent amicitias aut ſodalitates,etiam domo interdicere, iſque finis gratiæ foret. Neque omiſerim

Indi.
Syri.
Lingones.
Perſæ.
Athenienſes.
Lacedæmonij.
Græcis vbi congrediendũ cum hoſte.
Pyrophorus.
l. ſanctum. ff. de rer. diuiſic.
Sagmina.
Mart. Iuriſconſult.
Cerycium.
Aliud ius fecialium.
Sodalitati & hoſpitio renunciare.
Tybarenorum ergà hoſtes iuſtitia.

Tybarenos adeò iuſtos,vt non priùs cum hoſte cõgrediantur,quàm diem,locum,& decertandi horam, ex fide per feciales hoſti renunciarent.Quódq; nonnulli prodiderũt id, quod mihi non probatur, & pro certo affirmare nõ auſim, legatum populi Romani,ſi mandata minùs vera attuliſſet, aut parum integra fide fœdus percuſſiſſet, velut ſi populus mandata dediſſet,perinde teneri & fœdere coërceri.

Pleráque veterum prænomina vnde deducta fuerint, & denominata, & de Nonis Caprotinis quæ tradantur.

CAP. IIII.

Qværi à pluribus audio, vnde veterum illa prænomina, Spurius, Sextus, Caius,Cneus, Titus, & pleráque à veteribus vſurpata, deducta fuerint: quæque vis prænominum foret. Et dum priſcos ritus, veterúmque exempla cura cogitationéque admitto, dúmque antiquitatis monumenta colligo, inuenimus Romanos antiquiſſima prænomina velut notiſſima, non integris dictionibus, ſed ſuccisis & ſimplicibus literis notare, vt T. pro Tito, L. pro Lucio,Q. pro Quinto: modò duplici,vt Cn. Sp.pro Cneo, Spurio: nonnunquam triplici,vt Sex. pro Sexto.Et Cneos quidem à generando, Titos à tuendo denominari: alteros, tanquam ſobolis procreandæ auſpicia ſortiti: alteros, quaſi tuendæ patriæ omen aſſequuti forent. Vnde & Titulos quòd patriam tuerentur, vel quòd inſignia capitis ea ornamenta ferrent, quibus Titulos dixêre nomen, dictos autumant: ſicut Spurios, ſine patre genitos denominari. Fuit enim priſci moris, vt quum ſine patre certo aliquem notarent,illum non exarata dictione,ſed per ſimplices diuiſáſque literas,ſcilicet per S. & P.ſine patre ſignificarent. Lucios quoque & Manios ferunt, alteros quaſi oriẽte luce,alteros quaſi manè editos:& Poſthumos, quòd poſt patris obitũ editi eſſent,nuncupari. Sexti verò,Quinti & Decimi,tum Nonij, Septimij & Octacilij,à numero genituræ indita nomina fuêre. Pleríque à Tullo Hoſtilio Quintios,ſicut Seruilios, Tullios, Geganios, Curiatios & Cloelios, ex Albanis Romam aduocatos ferunt. Erátque proprium Quintiorum familiæ, vt viri æquè ac fœminæ, nullo tempore vtantur auro. Mamercos (quod nomen Oſcrum eſt) à Marte genitos dicunt: ſicut Martios, quod Æmyliorum prẹnomen fuit proprium.Caius verò & Caia, æquè

Prænomina non integris literis. Cnei. Titi. Tituli. Spurij. Lucij. Manij. Poſthumi. Sexti. Quinti. Decimi. Nonij. Septimij. Octacilij. Seruilij. Tullij. Geganij. Curiatij. Cloelij. Mamerci. Martij. Caius. Caia.

æquè viris ac fœminis prænomina frequentia fuêre, maximè in ſolennibus nuptiarũ vſurpata, videlicet Caiæ Cæciliæ, quæ Tanaquil dicta eſt, fœlix fauſtúmque cõiugium fortunáſque augurati. Quod etiam frequens prænomen Tarentinis ferunt, quo brutum, terrenum & colonum hominem deſignabant. Siquidem *γέα terra* eſt, vnde γέιος & γάιος deducta volunt. Et tametſi in veteribus monumẽtis C. litera Caium denotaret, ea tamen inuerſa hac figura Ↄ. Caiam deſignauit. Illud tamen admonitu non inutile duxerim, neminem Romanorum ſine prænomine appellari; ídque ex eo inſtitutum, quòd quum inter Romulum & Tatium ſocietas & communicatio imperij inita eſſet, vt vna conſenſio, vnus populus, vna mens atq; idem corpus ſublato diſcrimine notaretur, vt Romani Sabinorum, Sabini Romanorum nomina ſuis nominibus præponerent, æquato regni iure, & conſociato imperio, cautum fuit. Quare prænomina veterum fuiſſe ex Sabinis nominibus deducta, multorum opinio fuit. Quin etiam excellentes viros, & principali dignitate inſignes, ſolis prænominibus nominaſſe, magnificentiùs honeſtiúſque duxêre, tanquàm ob illorum amplitudinem vulgo noti & cõſpicui forent. Cúmque mancipiis & ſeruis nullum cognomentum aut prænomen veteres impartirent, ſolóque appellarent nomine; ſiquando tamen manu emiſſi, libertatem meruiſſent, vt inter ſeruilem perſonam & liberam diſcrimen nominis foret, cùm illis ordo, honos & locus acceſſerit, prænomina patronorum, ac ſi diſciplina & cultu Romano eſſent educati, ſæpiſſimè ſibi arrogarunt; quare Marcipores, Lucipores, Publipores, à Marco, Lucio, & Publio, multi ſeruitute exempti, nuncupati ſunt. Nec modò libertorum hoc fuit proprium, ſed adoptiui filij & arrogati, adoptantium ſæpe nomina & prænomina, atque cognomenta deſumpsêre. Inter quos erant Addicti, qui tametſi nomen, prænomen ac tribum in præſenti habeant: illos tamen ſeruiſſe; & ſub alterius mancipio fuiſſe liquet. Fuêre autem Addicti, qui quum non eſſent ſoluendo, creditoribus addicebantur, mox precio perſoluto, ſeu quauis cauſa, etiam citra domini voluntatem ſeruitute exempti, & libertate donati ſunt. Præter hos erant Abſciſſi & Lenones æqua ferè conditione ac ſerui; nullo cognomento aut ordine, infames. Nanque ſenatuſconſulto prohibitum erat, ne abſciſſi, quibúſq; virilia exſecta forent, vtpote ſemiuiri,

Quare prænomina instituta.

Prænomina ex Sabinis nominibus.

Serui & mancipia.

Manumiſſi.

Adoptiui.

Addicti.

Abſciſſi.

Lenones.

aut lenones, quærendi Iuris aut poſtulandi cauſa, tribunalia adirent. Ideo Vectiſſus leno in cauſa teſtamentaria à Q. Metello deiectus fuit, & à ſubſellio prohibitus, quia leno erat, quem pro libero propterea habendum non cenſuêre. Eſt tamē literis proditum, vt niſi inter ingenuos, aut ex ingenuis oriundos, nullum gentilitatis cognomen foret: nam ſeruorum libertorúmq; nulla cognatio, nec gentilitas erat. Apud Athenienſes verò cōſtitutum eſt, vt nemo ex fœmina genitus, maternum ſibi nomen adſciſceret: nam fœminis indere familiæ cognomenta lege vetabatur. Id quod æquè à Romanis factitatum comperimus. Tum, ne quis illas Athenias vocaret, edicto cautum fuit. E diuerſo apud Lycios: nam ex matribus, non patribus gētilitia fuêre nomina, filiáſque non filios ſuos habuêre hæredes: plúſque honoris fœminis quàm viris tributum eſt. Neque omittēdū, Nonis Iul. quibus è vita conceſſit Romulus, quas Caprotinas & vulgi fugam appellāt, Romanos vrbe excedētes, ad Capreæ paludē ſacra facere: dúmque ad rem diuinā vadūt, veterum prænomina, vt C. L. Martium, aliáque priſca nomina inclamare: ſicut in Oſchophoriis Athenienſes ob Ægei mortem, dolentium voces imitantur. Ancilláſque cultu decoras, in matronali habitu cum occurrentibus prælij, imaginē effingere, quod olim cum Latinis Romani geſſēre, vnde celebritatis cauſa & origo eſt, tectáſque vmbra caprifici, epulas & alia lætitiæ inuitamēta celebrare. In quibus ſacris hoc ſeruari meminimus, vt inter ſolennia de caprifici lacte apponatur. Illud præterea notatum eſt, Romanas mulieres ſine cognomento, ſolis prænominibus adiecto nomine denominari. Quódque Marci prænomen, velut pernicioſum & infame, plerique magnopere deuitarunt, poſtquam M. Manlio crimine affectati regni turpi iudicio conuicto, ne cui gentili nomen M. Manlio foret, ſenatuſconſulto cautum fuit: quòd generi & nomini, ſuo inuſtam dedecoris notam attuliſſet: ſicut Claudia gens, propter gentilium flagitia, cùm Luciorum alter cædis, alter latrocinij damnatus foret, ad diluendam memoriam dedecoris, Lucij pronomen deuitauit. Quódque Domitia gens cæteris prætermiſſis. Cn. & Lucij prænomen peculiare ſibi deſumpſit. Siquidem ex Ænorbabis (autore Tranquillo) continua ſerie tres Lucij, reliqui verò, Cnei prænomina eâdem ſerie vendicarunt.

Gentilitatis cognomen ingenuorum.

Fœmina non indebant familiæ cognomenta.

Lyciis fœmina magno in honore.

Nonæ Caprotinæ.

Oſchophoria.

Ro. mulieres ſolo prænomine denominabantur.

Marci prænomē vitatum.

Lucij prænomen vitatum à Claudia gente.

Cnei & Lucij prænomina in honore apud Domitiā gentem.

Quid-

Quid ſit apud Iureconſultos Heliocaminus, *quid zeta, & vnde deductum nomen; & denominatum.*

CAP. V.

IN circo Flaminio, dum poſt immodicos calores Sole occiduo deambularemus, adiit ad nos contubernalis meus quiſpiam proficiens in Iure Ciuili: Sed nimis ineptè glorioſus, & percontatus eſt, quid eſſet quod Vlpianus de ſeruitutibus vrbanorum dixit: *Quòd ſi arbor à te compacta, heliocamino meo Solem adimeret, eò quòd vmbram facit in loco heliocamini, id contra ſeruitutem tibi facere, non licere.* Quid eſſet *heliocaminus*, percontabatur. Cúmque de verbi ſignificatu ambigeretur, dixi heliocaminum vaporarium quoddam ſolare, & apricum locum dici; ad quem Sol hybernus accedens, ipſum euaporat & calefacit, deductum nomen ἀπὸ τοῦ ἡλίου καὶ καμίνου, id eſt, *ſolis vaporio ſeu æſtuario.* Fuiſſéque moris priſci, vt iuxta zetam heliocaminus conſtruatur. Zeta enim locus erat vnius cubiculi capax, Solem hybernum proſpectans, ita conſtructa, vt per heliocaminum vaporem acciperet. Erat enim cubiculum hybernum frigori accommodatum, quod nunc Sole, nunc igne æſtuaret. Quare Heliogabalum Indicos odores ad vaporandas zetas accendere conſueuiſſe, autores tradunt. Fuit ergo opinio Vlpiani, quòd ſi heliocamino meo & vaporario eiuſmodi, ad quem Sol admitti debet, arbor per te compacta officiat, ita quòd ad eum admitti nequeat, id velut contra ſeruitutem factum, non ritè factum videri.

Heliocaminus.

Zeta.

Quando primùm interregnum cœptum fuerit, & quibus de cauſis interreges Romæ creari conſueuerint.

CAPVT VI.

QVo tempore Romulus ad Capreæ paludem humanitatem exuiſſe fertur, ſatis conſtat, patres conſcriptos de regni ſucceſſore ſolicitos, decem decuriis factis, ſingulíſque in ſingulas decurias creatis, vt decem imperitarent, vnúſque cum inſigniis imperij & lictoribus eſſet, interreges creauiſſe, quod imperium per orbem ire, & quinque dierum ſpatio terminari iuſſerunt. Alij per ternos quaternóſque dies, interregni ſpatium per ſingulos iuiſſe, atque anno vno ſenatores, qui centum numero erant, imperium tenuiſſe ferunt. Pleríque aſſerunt, cùm ducenti ſenatores eſſent, à patribus fuiſſe cōſtitutum, vt per quinos dies

Interreges quando primùm creati.

ſinguli, qui faſces & imperij inſignia habebant, imperitarent: functúſq; imperio primus ſecúdo, & reliquis deinceps regni curam munúſque traderet. Nonnulli putant, quod cùm centum & quinquaginta patres eſſent, ſinguli cum faſcibus prodeuntes, ſex noctis horas, & ſex diei Quirino imperitarunt, & ſacrum fecerunt: tantundem Tatio qui regni conſors erat, annuúmque interuallum fuiſſe: donec Numa Pompilio, rege creato, Romulo regni ſucceſſor datus eſt. Manſitque mos poſt exactos reges, vt ſiqua fortuna aut caſu conſules creari nequirent, vel vitio creati forent, aut ſiqua turbulenta confuſio & neceſſitas premeret, donec de conſulatu decerneretur, aut dictator Reipub. daretur, interreges præeſſent, qui populo vice conſulum iura darent. Quinetiam ſi cõtentio inter patres & plebem foret de magiſtratibus creandis, aut abſentibus conſulibus, comitia haberi non poſſent, vel vitio creatis magiſtratibus auſpicia renouari oporteret: vel conſulibus morte ablatis, de comitiis & creandis conſulibus contentio eſſet, interreges creari compertum eſt, vt eſſent qui comitia haberẽt, magiſtratúſque munia obirent. Qui quidem interreges ſine populi ſuffragio, ad concilium plebe non admiſſa, à patribus tantùm auſpicatò creabantur. Quotiéſque per interregem comitia fiebant, in patrum poteſtate euentum comitiorum fuiſſe liquet: quippe nemo interrex, qui autor comitiorum foret, niſi ex patribus erat. Dicebat verò conſulem plerúnque interrex ex patrum decreto, quem ipſi voluiſſent, quòd officium prodendi interregem, oratoris fuiſſe autumant: poterátque non modò prætor, ſed conſul aut dictator interrex fieri. Et ſiquando proditus interrex, munus pro quo dicebatur, exequi nequiret, exacto dierum quinque ſpatio, alius ſuccedebat, qui vices ſuſciperet, donec per ſingulos in orbem irent, vt modò tertius, nunc quintus, aut quartus, nonnunquam quartuſdecimus, plerúmque vigeſimus proditus interrex, conſules magiſtratúſve faceret, aut comitia haberet. Quos quidem interreges, dum honori præerant, conſulum vicem gerere, idémque iuris & poteſtatis habere, haud dubium eſt, donec abſoluto Reipub. munere, interregum poteſtas finiretur. In quo id plerúnque eueniſſe comperimus, vt proditus interrex, comitiis quæ ipſe habuiſſet conſul crearetur: ſicut de L. Poſthumio Metello traditur, qui his comitiis quibus interrex præerat, cum Iunio Bubulco conſul factus eſt. Qui etiam tãtæ poteſtatis

150. patres.

Interreges quando, & qua de cauſa crearentur.

Patres interregem creabant.

Qui interreges creabantur.

Interregum munus.

Interregum poteſtas.

Interregem temere dicere non licebat.

erant,

erant, vt legem ferre poſſent, ſenatum conſulere, & conſulis munia obire. Hoc quoque dicere haud piget, ſine cauſa interregem dicere haud licere, ſed quum turbulentæ confuſiones, aut tumultus comitia impediret, & niſi ad quartum Calend. Feb. creari non licuiſſe. Et ſiquando comitiorum cauſa interrex proditus eſſet, quod plerúnque vſu veniebat, nunquam ab eo qui primus proderetur, ſed qui ſecundò aut tertiò ac deinceps in orbem iſſent, vel comitia haberi, vel dictatorem dici, aut conſulem vel tribunum creari. Fertur verò Sylla cùm ſummæ eſſet potentiæ, conſulibus morbo ſublatis, per ſenatum interregem creari mandaſſe: ſcilicet qui non conſulum comitia exemplo veteri indiceret, ſed vt ſe dictatorem ad imaginem antiquitatis, in dictis comitiis crearet. Neque negauerim, Cæſarum temporibus nullum interregnum fuiſſe, quum vnius imperio occupata Republi. ſenatus eſſet negligens & remiſſus, & vix vlla foret libertatis imago, niſi poſt Aurelianum, quum de principe deligendo ſenatus opinione vaga duceretur, & cum militibus tumultuantibus non conſentiret, per ſex menſes deligendo principi interregnũ fuiſſe: donec Tacitus in imperio aſſumptus fuit, qui ſummi principis ſpẽ oſtendit. Tametſi morte ſublatis Cæſaribus, quoties de principe deligendo ambigebatur ad ſenatum Romanam rem pertinuiſſe, multiplici exemplo probatum fit: quod Traianus facere deſtinarat, vt ſi quid ei eueniſſet humanitus, principem Reipublicæ ſenatus daret.

Cæſarũ temporibus nullum interregnum fuit.

Cæſa. morte ſublatis ad ſenatum res Rom. pertinebat.

Sacrificium Latinarum quomodo in Albano fiebat, & quæ erant feriæ, quive populi ad ſacrum conuenirent.

CAP. VII.

ROmanos conſules comitiis creatos, ſortitis prouinciis, aut extra ſortem datis, Latinas ferias indicere conſueuiſſe, planè perſpicuum eſt: Iouique Latiali in monte Albano ſacrum facere quod Latiar dixêre, vbi carnem Latinis populis dare mos erat, quæ viſceratio dicta. Eſt enim mons Albanus inter Albam & vrbem Romam tractu ferè pari diſiunctus, vbi templum à Tarquinio Superbo Ioui Latiali conſtructum ferunt, ſacrúmque inſtitutum, ad quod Latini populi numero ſeptem & ſexaginta, ſtato tempore, nonnunquam noctu ad lumina frequentes conuenirent, ibique nundinas haberẽt: vtque alij agnos, alij caſeos, nonnulli lac, plerique molam ad commune epulum afferrent,

Viſceratio.

Albanus mons.

Templum Iouis Latialis.

& vnà taurum immolarent concordi ſuffragio ſtatutum erat: tauróque immolato, & cæſa victima ritéque ſacrificio perfecto, vt quiſque populus qui ad ſacrum acceſſerat, & quæque ciuitas carnem poſceret, de tauróque partem acciperet, priſci moris erat. Principatus verò ſacri & publici concilij caput, haud dubiè penès Romanos fuit. Quas quidem ferias conceptiuas, non ſtatiuas eſſe multi putarunt. Cùm enim feriarum quatuor eſſent genera, ſtatiuæ, conceptiuæ, imperatiuæ, aut nundinæ: Statiuæ fuerunt, quæ ſtatis diebus ac menſibus ſeruantur, vt Saturnalia, Lupercalia, Agonalia: Conceptiuæ, quæ in diem certam à pontifice vel magiſtratu concipiuntur, vt Latinæ, Sementinæ, Paganalia, vel Compitalia: Imperatiuæ, quas conſul prætórve aut pontifex maximus pro arbitrio indixit: Nundinæ verò ſemper paganorum habitę ſunt feriæ, quas Hortenſius nefaſtas eſſe ſanxit, vt ruſticis qui nundinandi causâ in vrbem venerant, lites componere, & leges accipere facultas foret. Quod quidem ſacrum velut anniuerſarium ſine piaculo nec prætermitti, nec ſupprimi poterat. Ideo ſi dilatum aut omiſſum foret, piaculum admitti putabatur: nanque illud iterari, aut intermitti, vel non ſuo tempore celebrari, prodigium erat. Propterea Caio Flaminio, quòd ſecundo Punico bello conſul Latinas non indixiſſet, neque ſacrum in Albano feciſſet, ſed lixæ modo ſine more, ſine auſpiciis ad exercitum profectus eſſet, dirum fuit & haud multò pòſt publica clade expiatum: ſiquidem ad Traſimenum, quum inconſulta audacia in hoſtes irruiſſet, depulſis & diſſipatis copiis, totóque exercitu profligato, & nefanda cæde afflicto, prætermiſſi ſacri pœnas dedit. Quòd ſi in eo ſacro non omnes Latini carnem accepiſſent, ſed aliquid dilatum præteritúmve fuiſſet, aut neglectæ cæremoniæ, intermiſſúmve ſolenne eſſet, tanquam non ritè exhibitum foret, denuò inſtaurari oportebat. Ea verò quæ non anniuerſaria, ſed calendaria dicuntur ſacra, ſi quo caſu aut fortuna dilata, vel ſuo tempore omiſſa forent, & differri, & nouari, & repeti poſſe ſine piaculo veteres credidêre. Has ergo Latinas Tarquinius à principio in vnam diem indixit: pòſt reges verò exactos, altera populi iuſſu adiici cœpta fuit. Demum reſtituta plebe, quæ ad ſacrum montem ſeceſſerat, in tres aut quatuor dies indictas à conſule vel præfecto Latinarum fuiſſe: interiecto deinde tempore, in decem dilatas, ſeruatáſque inuenimus. Vltra quos, duo etiam poſt Latinas

Feriarum quatuor genera. *Statiuæ.* *Conceptiuæ.* *Imperatiuæ.* *Nundinæ.*

Cæremonia Latinarum. *Calendaria ſacra.*

religioſi dies habiti, quo tempore ſolenne ludicrum in Capitolio fieri, quadrigæque concito curſu decertare, victórque certaminis in palmam victoriæ abſynthium bibere ſolebat: quibus diebus ſi cum Latinis & populo Romano bellum inter eos aut dimicatio foret, induciæ dabantur. Nánq; indictis feriis Latinos populos inuicem arma ſumere, aut acie decernere, vel agros hoſtili modo vaſtare, ſine graui prodigio non licebat: tunc enim odia offenſionéſque quieſcebant. Cúmque poſt pugnam cum Veientibus ad Veſuuium, fœdus ictum fuerit cum Laurentibus, deinceps ſingulis annis poſt decimum Latinarum denuò innouari ſeruatum eſt. Sed ſicut hoc ſacrum in Albano, ſic Veneris templum Lauini celebre Latinis populis erat, ad quod conuenire, & annua ſacra ſtato die facere aſſuerant, quorum Ardeates (qui antiſtites templi erant) præcipuam geſsêre curam. Manſitque in poſterum, vt ſi quod nomini Latino impendêret bellum, vitandæ iniuriæ cauſa, in Albano, aut ad lucum Ferentinæ, quid facto opus foret, communi conſilio decernerent. Anagnini autem concilium Hernicis populis in circo, quem maritimum vocant, indicebant. Græcis verò conuentum Amphictyonum ab Amphictyone Heleni filio inuentum, quod fuit ſanctiſſimum Græciæ concilium, huius inſtar ſacri tenuiſſe dicunt, ad quem duodecim florentes Græciæ vrbes initio veris & autumni conuenire, & Cereri ſacrum facere, déq; maximis rebus communi decreto decernere ſolebant: quod ad Termopylas indicebatur & Pylaicum vocant. Fuêre autem populi qui exciti ſedibus illuc confluebant, Iones, Dorij, Perrhœbij, Bœotij, Magnetes, Achæi, Phthij, Melienſes, Dolopes, Ænianes, Delphi & Phocenſes. Præter quos Homoloctos populos huius ſacri imaginem prætuliſſe tradunt. Diſſecto enim in minimas partes boue immolato, fœdus iungunt, & ſacrum faciunt. Nec deſunt qui Dianæ templum, quod eſt in Laconiæ finibus, huius figuram obtinere dicant. Illic enim Lacones & Meſſeni ſtatuto ſacrificio, quod in diem certam quotannis faciunt, crebra concilia indicunt, & aduersùs maximos conatus de ſumma rerum conſultant. Lugduni quoq; vbi Arar Rhodano commiſcetur, communis ara finitimos conciuit populos numero ſexaginta: ad quod ſacrum ſinguli euocati, ingenti coacta manu, aduentabant, déque rebus magnis indicto concilio decernebant. Concilium quoque Ætolorum, quod Panætolium vocant, magni

Dies duo religioſi poſt Latinas.

Veneris templum apud Latinos.

Concilium Latinorum in Albano aut luco Ferentino.

Anagnini.

Græci.

Amphictyones.

Lugduni ara.

Ætolorum concilium.

magni nominis fuit,in quo niſi in Panætolico & Pyhrriaco concilio de bello vel pace decerni nihil poterat.In Palladis Ioniæ templo Panbœotia ſacra,concurrente Bœotia tota,& concilia populorum magno concurſu ad omnes hoſtium motus frequentia fiunt.Et Panægyres Athenis quinto quoque anno,atque in Neptuni templo Heliconi ab vniuerſis Ionibus conuentus & ſacrum fit, quod vocant Pannionia. Fuitque alter conuentus Amphictyonum in Trœzena templo Neptuni inclyto, quo ex ſeptem ciuitatibus populi ad commune ſacrum pari vſu & commercio coibant. Hæ fuére, Athenæ, Praſium, Epidaurus, Ægina, Nauplia, Orchomenus,& Mynius. Apud Cares autem Chryſaotei Iouis templum omnibus Caribus communis concilij locus erat. Et Sybaritis Omarij Iouis delubrum,in quo Sybaritæ, Caulonitæ & Crodematæ conueniunt. Et Doriis in Epitropio Apolline, ad quem conuenientes cum vxoribus & liberis ſacrificant, ibique ex omnibus oppidis & vicis, ſiqua conſultatio fieret,ciues & incolæ concilio adeſſe aſſuerant.Præ ceteris verò Senonum conuentus fertur immaniſſimus,quo omnes eiuſdem ſanguinis, ſtatuto tempore in ſyluam religione ſacram conueniunt:cæſóque publicè homine, barbara feritate victimam faciunt,& de bellis conſultant. Præter quos fuit conuentus in Olympia Dianæ Alpheoniæ, iuxta Alpheum:ſicut Elaphiæ & Daphniæ ac Laureæ, qui annis ſingulis ſtato die celebrantur. Vni ſoli feruntur Britanni, qui quum variis factionibus laborent, ad propulſandum commune periculum, nullos aut pauciſſimos cōuentus habent.Ita fit,vt cùm vires conſociatas non teneant, dum ſinguli oppugnantur, vniuerſi ſuccumbant. In Albano autem, qui populi conuenirent, & carnem poſcerent, hi fermè traduntur, Albenſes, Albani, Eſolani, Acciēſes, Abolani, Nubetani, Bolantij, Coretij, Ortenſes, Latinienſes, Longani, Manates, Macrales, Munienſes, Olliculani, Octulani, Pedani, Pelletaurini, Querculani, Sicani, Siſolenſes, Tolerenſes, Corniculani, Ficulei, Vetuſcamerij, Amerioli, Turiēſes, Venatulani. Vicellenſes. Præter hos fuêre Ardeates, Violanenſes, Bubetani, Corni, Varientani, Gabini, Lauinienſes, Lauiniatæ, Lauicani, Nomentani, Bouillani, Præneſtini, Atriciani, Scaptemij, adde etiam Laurenſes, cum quibus & Romanis poſt decimum Latinarum, ſingulis annis fœdus renouatur, vt percenſuimus.

Bœotorum.

Athenienſium.

Ionum conuentus.

Amphictyonum conuentus in Trœzena.

Carum.

Sybaritarum.

Senonum.

Conuentus in Olympia.

Britannorū.

Qui populi in Albano conuenirent ad ſacra Latinarum.

Qui ludi Olympici, *qui* Pythij, *qui* Iſthmij, *& qui* Nemei, *olim apud Græcos, & qui Circenſes Romæ fuerunt.*

CAP. VIII.

QVæ victoribus præmia in ludis Olympicis fuerint, quibúſve coronis donarentur, à nonnullis quæſitum eſt. Olympicos enim ludos propter Olympij Iouis delubrũ, quod in Achaia fuit celebratiſſimum, dictos accepimus, qui iuxta Piſam & Elidem in campo, cui Olympia nomen magno conuentu totius Græciæ, certamine gymnico & equeſtri celebrari conſuêrant: quod delubrum in agro Piſano ab Elide trecentis ferè ſtadiis aberat. Piſæ autem pars erat Olympia. Quos ab Hercule inſtitutos in Pelopis honorem anno mundi quadringenteſimo ſupra quatuor millia, fama diſtulit: in quibus primus Corœbus, qui olympia vinceret, fuiſſe traditur. Ipſumque Herculem ſtadium illic metatum, quod maius quàm reliqua fuiſſe memorant. Qui quidem Hercules non is fuit, qui ex Ioue & Alcmena natus fertur: ſed qui in Creta genitus, inter Idæos Dactylos adnominatus eſt, certantibus ibidem Hercule, Pœneo, Epimede, Iaſio & Ida fratribus Idæis. Nonnulli ab Iphito eius filio, & Lycurgo olympicos inuẽtos primùm autumãt. Pleríque OEnomaum ludos & equorum curſus apud Elidem edidiſſe volũt, quorum præfecturam Elei longo tempore habuêre, in quibus Agrigentini equi atque Ætnæi ſemper pręceleres habiti, & ex Epiro primas in olympiacis meruêre, atque ex Venetia, in ſacris certaminibus ſæpe nobilitati ſunt: præcipui verò Nyſæi, quibus Perſarum reges vtebantur, & apud Eleos educati, quibus non ſegnis equorum cura fuit: quippe qui equas finibus eductas iniri faciãt, quod eſſet experimẽto cognitum, miræ velocitatis prolem inde prouenire: ſicut apud Argiuos ad lucũ Agenoris hircos pecudibus admittũt, vt fœcundiſſimos habeant fœtus, vberes & quæſtuoſos. Laudatúrque Atheas rex Scytharum, quòd tanto equorum ſtudio flagrârit, vt equum ipſe pecteret, & manibus ſuis ornaret: qui quum à legatis Philippi conſpiceretur, an ipſe idem faceret, interrogauit. Fertur tamen Alcibiades ſeptẽ quadrigas miræ pernicitatis ad Olympia deduxiſſe, & victor fuiſſe, & Hecratites Theſſalus equa pręgnante olympia viciſſe. Atque Archidami Spartanorum regis filia inter fœminas victricem palmã tuliſſe. ab Homero autem celebratur Clytoneus Phæacum velociſſimus, in palæſtra Euryalus, in ſaltú Anchia

Olympici ludi.

Olympicos ludos quis inſtituit.

Agrigẽtini & Ætnæi equi.

Hirci pecudibus admiſſi apud Argiuos.

Atheæ equorũ ſtudium.

Qui Olympia vicerint.

Odyſſ. 8.

Anchialus,in pugilatu Laodamas,in diſco Elatreus.Præ cæteris proditur Theogenes curſu, lucta & pugillatu ita celebris famæ, vt mille & ducentas coronas tulerit. Et Glaucus Demyli filius,qui cum ipſum arantem pugno excuſſum vomerem, aratro indidiſſe conſpiceret, pater admirans illum, produxit in Olympia: & quum arte aduerſarij eluderetur, pater clamauit, τὴν ἀπ' ἀρότρου, id eſt, *vulnus ab aratro*, vt tam fortiter percuteret, ſicut olim pugno vomerem aratro indiderat: quod ille audiens, & tunc vicit, & ſæpe aliàs. Hóſque ludos,qui varij & multiplices erant, (nã palæſtra, pugnis,curſu & lucta certabatur)quinto quoque anno celebrari;quod tempus olympiadem dixêre, vnde Græci annorum curricula & tempora dinumerant. Atque in his decem præfectos ſorte ductos diiudicare, celebris fama eſt, victoréſque,quorum virtus præcipua fuit, oleaſtro coronari vel caliſtephano,(oleæ enim genus erat) velut grande virtutis præmium ferrent,& præter coronam, victori ſtatuã olympiæ dicari: tametſi olympiæ victorem coronis aureis aut æneis vulgo donari quandoque proditum. Antea enim in ſacris certaminibus arboris ramus pro corona fuit. Sic Athenis panathenæa, quibus peplum Mineruæ ferebatur, ſingulis luſtris ſunt fieri ſolita, in quibus ſolenni carmine per tubicinem & præconem ludicrum indicebatur, nudóſque ad certandũ ingredi athletas,neque congreſſurũ quempiam, cũ quo certaretur eligere, ſed cum primo prodeunte congrediendũ eſſe. Neque ad ſpectandũ mulieres admitti, præter vnã Pherenicẽ,quæ mater, filia & ſoror olympionicarum fuit, & Cereris ſacerdotes mulieres:neque barbaris pugnare licere, lege cauebatur. Sicut Milciadi certamen equeſtre & gymnicum Cherſonitæ fecerunt, in quo nulli Lampſaceno pugnare permittitur. Proditúmque memoriæ fuit à prima olympiade vſque vigeſimam ſextam, Eleos Olympiaco ſemper certamini præfuiſſe: in quo licèt priùs athletæ ſubligacula ferrent,poſtea Lacedæmonij decertantium corpora nudari, mox oleo perfundi edocuêre.Primus enim qui nudare corpora in olympiis aggreſſus fuerit, Hacantus Lacedæmonius fuiſſe traditur. Antea enim pudori ducebant,nudatis corporibus apparere in ludis. In his quoque inſtitutum, vt qui largitione corruptis aduerſariis, pugnarent, quique athletæ ad præſcriptum tempus non venirent,mulcta plecterentur:vtque nefario ſcelere conuicti, aut crimine damnati,nec in certamen venirent,neque ante com

Ludi olympici varij. *Græci annos per olympiades numerabant.* *Præfecti decẽ olympiorum.* *Panathenæa.* *Mulieres ad ſpectacula olympica non admittebantur.* *Cherſonitæ.* *Elei certamini olympico præfuere.* *Quis primus nudauerit corpus in olympiis.* *Inſtituta in olympicis.*

commiſſionem ſpectaculi, ad immolandum accederent: quippe athletarum parentes, & omnē ſtirpē citra labem eſſe voluerunt. Sorte quoq; duci ad pugnandum paria athletarum, & de loco inter ſe pugiles decernere, exemplis ſæpe probatum eſt. Quæ ſortitio fiebat, vt calculis in vrnam coniectis, binæ compares literæ inſcriberentur: quíque eductis, ſortibus pares ſortiti erant, inuicem committerentur: Horum imaginem ludorum Cato Romam tranſtuliſſe dicitur, cùm in theatro ſpectacula ediddiſſet, victoribúſque non ex auro ſicut olim, ſed ex oleaſtro, ſicut in olympicis, coronas propoſuiſſet. Cuius exemplo Auguſtus poſt pugnam Actiacam, olympicorum imaginem & ludos illis æmulos apud Actium in ſinu Ambracio Apollini conſecrauit, illorúmque curam multis propoſitis coronis Lacedæmoniis demandauit. Præter quos in agro Leontino, olympicos ludos Herculi Palæſtræ inſtitutos Diodorus memorat, qui ſi intermitterentur, ſacerdotes muti fierent: & ſi ſacra repeterent, liberarentur morbo. Fertúrque Sylla Olympiade quinta & ſeptuageſima ſupra centeſimā, athletas & reliqua ex olympiis certamina Romam traduxiſſe, & ſolum ſtadij curſum illis reliquiſſe. Nero verò cōtra: nanq; agona Muſicū olympiis addidit, & primus præter aſſuetum celebrauit: in quibus aurigauit, & coronā meruit. Fuítque agona literis proditum (ſi libet credere) ab immolato tauro deo, quem Myiodem vocant, dum Olympiorum celebritas manet, muſcas ad vnum cateruatim Piſas concedere: rurſúſque ludis abſolutis, eodem reuerti: ſicut in Leucade apud Actium Apollinis, vbi Panegyri celebritas futura erat, muſcas, boue immolato, illius diſtentas cruore protinus euolare. Alteri ludi, à Pythone interempto phythij dicti, in Apollinis honorem celebres fuêre, à Diomede primùm inſtituti, magna religione ſacri, in quibus victores lauro coronati triumpharunt: qui apud Delphos in Phocide, vbi templum Apollinis erat, magnopere culti concelebratíque ſunt: in quibus comœdiæ & tragœdiæ, & alia fabularum argumenta ſpectatoribus exhiberi, atque ad ſpectandum tibia & cantu inuitari ſolebant. Tertij Iſthmij in Iſthmo Achaiæ iuxta Corinthum in Megarenſium ſinu delubro Neptuni inclyto, inter Ionium, & Ægæum, à conuentu totius Achaiæ profuſis ſumptibus fiebant; qui in honorem Melicertę ſeu Palęmonis, aut Portuni marini dei, manſêre: quos quidem noctu à principio, mox die celebrari inſtitu

Sorte educebantur athletæ.

Imago olympiorum Romam à Catone translata.

Olympici ludi in agro Leontino.

Sylla athletas ex olympiis Romam traduxit.

Nero in olympiis.

Myiodes.

Pythij ludi.

Præmium victoriæ.

Iſthmij ludi.

inſtitutũ eſt. Hos enim à Theſeo æmulatione Herculis, qui olympia inſtituit, primùm inuẽtos memorant, qui & quinquennales erant, tanta religione ſacri, vt cùm eos Cypſelus tyrannus Corinthius intermiſſo more reliquiſſet illorúmq; propè intermortua memoria eſſet, ne tanta celebritas prætermitteretur, Corinthij aliquando enixiùs ex omni ſeculorum memoria ſolennes celebrarũt: quos tanto deinceps ſtudio coluêre, vt ne deleta quidem Achaia à Lucio Mummio, & tota Corinthus maximo bello conuulſa, ab eorum ſpectaculis deſiuerint. Cúmque deſerta Corintho celebrandis ludis ciues ſupereſſe nequirent, Sicyoniis proximis incolis, ne celebritas intermitteretur, cultum curámque demandarunt. In quibus præcipuus honor ſpectaculi Athenienſibus datus: ſiquidem tantum ſpatij, quantum velum nauis occuparet, vt cæteris præferrentur ſubſelliáque præcipua haberent, cum Corinthiis conueniſſe dicuntur. Et quanuis in Iſthmo victores apij coronam præmium ferrent, poſteà pinea coronari, demũ à Solone vt qui Iſthmia viciſſet, centum drachmas: qui verò olympia, quingentas ferret, cautum fuit. Præter quæ munera, hoc etiam victori tributum eſt, vt victor ſtatua donetur illíque publicè decernantur alimenta. Si autem ter olympia viciſſet, ſtatuæ, quas iconas vocant, ſimilitudine membrorum expreſſa dicarentur. Nonnunquam, vt cum quadrigis triumphantium more vectentur in patriam, aut pro ampliori munere, coronis vittíſque exornentur, reuerſuríque diſiecta parte muri vrbes ineant: ſtatuáque in foro, & perpetua immunitate fruantur: adeò vt Græcis olympionicen eſſe, maius cenſeretur munus, quàm Romæ de hoſtibus triumphus. Quod Romanis etiam in vſu fuit, vt athletas, qui ſacris certaminibus coronam meruiſſent, vacatione munerum, curæ tutelæque & perpetua immunitate donarent. Quartos autem Nemeos à Nemea ſylua in Archemori honorem inſtitutos ferunt. Hic enim Lycurgi filius, Opheltes dictus, cui à ſe ſerpente interempto, in patris ſolatium ludi manſêre, quos dicunt Nemeos, quorum non minor apparatus & celebritas erat. Tametſi à Molorcho, qui Herculem ſuſcepit hoſpitio, cuius filius à leone interemptus fuerat eo enecato, primùm inſtitutos dicant: in quibus maiorum imagines, ſicut in funebri pompa longo ordine repræſentari, atque equorum curſu ſimul diſco, cæſtu & palæſtra dimicari, victoréſq; apio coronari ſolebant: ideo quòd ſuper hanc herbam reptantem puerum,

Theſeus Iſthmiorum inuentor.

Iſthmiorum religioſa obſeruatio.

Præmia victorum.

Qui ter olympia viciſſet.

Olympionices.

Nudi Nemei.

Cæremoniæ & certaminum genera.

Præmium victoriæ.

puerum, à dracone interemptum ferant. Inde fuit Græcis apij corona funeralis, maiorúmq; ſepulchris ex apio coronas apponi, illóq; ornari & tegi ſeruatũ eſt, quæ ſepulchrales dictæ. In quibus Nemeis memoratur Arion equus pernicitatis eximiæ, excuſſo rectore Polinice, palmam tuliſſe. Præter quos fuit Celphis citharœdorum certamen, quod & Pythia dixêre, ad quod citharœdi, tibicines & fidicines concurrebant: & in Delo certamen à Theſeo inſtitutum, in quo nouo exemplo palmæ victoribus dabantur. Romæ verò P. Cornelio Aruina, & C. M. Rutilio COSS. palmæ primùm victoribus dari cœptæ. Alexander verò Macedo è Perſa arbore coronas propoſuit primus. Pergami autem & Athenis fuit pugna gallinaceorum & coturnicum, tanti decoris, vt ad illud tanquam gladiatorium munus effuſiſſimo ſtudio omnes conuenirent. Et certamen picturæ Corinthi & Delphis. Et Æginæ ſacra certamina ab Æaco inuenta, & Thebis Heraclea & Iolacea, Megaris verò Dioclea. Et ob taurum à Theſeo interfectum, Marathonea, in quibus phialam argenteã victor accipiebat: in Deliacis autem bouem, ſicut in certamine dithyramborũ Poëtis dabatur bel tripos cum inſcripto epigrammate: & Spartæ in certamine Poëtatum, præmium ex farina & melle, quod ſyrmeã dixêre. In Panathenæis verò olei ceramum velut amplum precium victor accipiebat. Ea quidem duplicia fuêre: nam & magna quinto quoque anno, & minora ſingulis fiebant. Apud Pellenen erat Apollinis agon, vbi ex argento propoſita præmia certantibus fuêre, quæ theoxenion vocabant. Et apud Platæas certamen gymnicum, in quo coronæ dabantur ex auro. Et ludi eleutherij, quòd illic Græcorũ copiæ Mardoniũ cum trecẽtis millibus Perſarum deleuiſſent: & apud Rhodios ludi, qui vocantur Halia, atq; certamen hirundinum, & cornicũ. Erántq; feſta Iouis dialia & pandia: ſicut Iunonis herea, Muſarum muſea, Cereris demetria, Mercurij hermea. In quibus chlænæ veſtes pelliceę dabãtur, quæ ſæpe in agonibus fuêre pręmia. Gymnica quoq; in honorem Androgei Minos ſtatuiſſe fertur, in quibus præmium victori pueros propoſuit. Apud Nemeam verò obſcura quadam ambage hippoſelinum dabatur donum, quibus muneribus cum præfatione virtutum victores donabantur. Præter quæ fuerunt Promethea, vt currentes in palæſtra, tædam ardentem geſtarẽt, eámq; defatigatus proximo, íſq; poſtea defeſſus alteri, & deinceps alius alij traderet, donec metam pertingerẽt,

Arion equus.
Citharœdorũ certamen.
Certamen in Delo.
Gallinaceorũ & coturnicũ pugna.
Picturæ certamen.
Æginea.
Heraclea.
Iolacea.
Dioclea.
Marathonea.
Deliaca.
Dithyrambica.
Certamen poetarum.
Panathenaica duplicia.
Agon.
Theoxenij.
Gymnicum.
Eleutherij ludi.
Halia.
Dialia.
Pandia.
Ilerea.
Muſea.
Demetria.
Hermea.

Ea quidem ara Promethei in Academia fuit,à qua ad vrbem cum accenſis eiuſmodi facibus curſus erat.Eſtque animaduerſum, olympicum ſtadium in Hereis ludis, ſexta parte dempta, mulieribus patere. Currebant enim collecta tunica,ſolutis comis,dextro exerto humero:in quibus victrici, oleæ corona erat præmium & bouis portio Iunoni immolatæ. Ex his ergo ludis, cùm Olympiaci & Iſthmii quinquēnales forent,& Nemei ſingula trieteride fierent, ſolennes reliqui annui mansêre, quorum frequens luſus erat, iaculatio, iactus diſci, ſtadij curſus, palæſtra & ſaltus, quem pentathlum Græci vocant, Latini quinquertium, ipſóſque athletas, quinquertiones. Cúmque victoribus dabatur corona, vetus erat mos, vt non illos qui vincerent, ſed illorum patriam per præconem coronari magna voce pronunciarent, mox ipſi præconi alter præco ante ludorum miſſionem coronam daret. Athenis verò lex iubebat,vt ſi quis coronaretur à ſenatu, in ſenatu præconium fieret: ſi à populo, in concione. Proditum quoque memoriæ eſt, apud Naſamones à virginibus edi certamen quotannis ad Tritonidis paludem,quæ non curſu, ſed pugnis & fuſtibus certabant:ex quibus ſiqua ictu concidiſſet,falſa cenſebatur virgo:victrix verò,armata vectabatur curru. Sed quod Græcis olympici fuêre, hoc nimirum Romæ (quantum opinione auguror)Circenſes fuiſſe crediderim: quippe agonici Circenſes apud Elidem in honorem Iouis olympici pariter inuenti inſtitutique ſunt. Inde Romam aduocatos putarim. In Elide enim iuxta fluminis ripam anguſto tramite,altero latere vrgente flumine, altero poſitis gladiis, vt vtrínque præſens exitium eſſet, bigarum curſu certabatur, dimicatione pernicioſa adeò, vt intra præſcriptum illas coërcere neceſſe foret: vnde Circenſes dicti. Plerúnque vnius equi curru, qui celes, aliquando ſimplici biga, quæ ſynoris dicta eſt,pugna committebatur.Quibus poſtea acceſsêre calpæ & apenæ. Calpæ currus trahebatur equa, apenæ mulas iugabat. Nero verò in olympiis non bigis, ſed decemiugi curru aurigaſſe & victor fuiſſe proditur. Milciades verò quadrigario curriculo olympicam palmã reportauit. Tradit ūmq; memoriæ eſt, Romæ quadrigas ex aſinis immenſo conſtitiſſe,adeò vt vnæ quadrigę quadringentis millibus venirent. Ibi quoq; formæ certamen haberi, victórque armis donari, & ad templa vittatus deduci, myrtóque coronari ſolebat: ſicut in Cereris Eleuſinæ feſto propè Alpheũ, ſpeciei

Mulierum in Hereis ludis curſus.

Pentathlon Quinquertiũ. Quinquertiones.

Virginibus apud Naſamones edebatur certamen.

Ludi circenſes.

Circenſes vnde dicti.

Calpa.

Apena.

Formæ certamen.

ſpeciei certamen erat: in quo animaduerſum, Tenedias mulieres omnium quot ſunt in Aſia, venuſtatis palmam tuliſſe: tametſi Hypæpas tanquam venuſtatis præcipuæ, alij celebrarint, & Homerus formoſiſſimus in Hellade aſſeueret. Romam deinde circenſes tranſlati, poſitis metis, non autem gladiis, eximiè culti celebratíque ſunt, in quibus ſeptem fuêre curricula ſolennia (nam ſepteno circuitu currebant aurigæ) & viginti quinque miſſus, quæ Domitianus ad quina ſpatia corripuit: miſſus verò ad centenos propagauit, vtérq; ſingulos quinos miſſus, ſæpe Romani principes venationem dedêre, aut Troiæ decurſionem, vltimus verò, quòd ex collatione populi fiebat, ærarius dictus. Equis enim mira velocitate currentibus inſidentes, leuiſſimos currus ingenui pueri curſu quàm citatiſſimo agitabãt, qui præcipua arte ſatis gnari doctiq; erant examuſſim ſeruare normã, ne ipſi aut quadrigæ agitatæ aliquo temporis puncto metas cõtingerent, vtque per ſingulos miſſus, idem currus per quina ſpatia ſine offenſione circuiret. Quæ quidem metæ cùm antea ligneæ fuiſſent, Claudius auratas inſtituit. Fuítq; moris, vt ante commiſſionẽ Circẽſium, miniſtri cum equis deſultoriis miſſus exituros nũciarent. In his quoq; quatuor factiones pro anni tẽporibus, videlicet veneta quæ cœrulea, praſſina quæ viridis dicta eſt, alba, & roſea, miro fauentiũ ſtudio coli celebraríq; ſolitæ ſunt. Viridis enim color veri dicatus erat, æſtati roſeus, hyemi venetus, albus autumno. Nõnulli verò per elementa colores diuisêre: quippe hyacinthus aëri dabatur, coccus ætheri, byſſus terræ, purpura mari. Pannóque verſicolore per ſingulas factiones certabatur, in quibus ſpectãtiũ fauor & aura popularis, gratiáq; & ſtudium ad victoriã multum loci dedit. Nam tanto fauentiũ ſtudio hinc inde certabatur, quũ ſuos quiſq; clamore & plauſu foueret, vt magis ſtudio & colore panni, ac fauore quo affecti erant, quàm vera virtute niterentur: íſque popularis fauor & gratia nõ dubiam plerúnq; victoriam dedit: adeò vt non populus modò, ſed & principes ingenti ſtudio & gratia factionum cõtenderent. Siquidem Vitellius venetæ factioni ita addictus erat, vt eos per æqua & iniqua amplo fauore proſequeretur, adeò vt quoſdam qui clarè maledixerant, occidi iuberet. Sicut praſſinæ deditus erat Caligula, & Nero Cæſar. Caligula enim ſeſtertium vicies agitatori Cythico contulit. Nero verò quum quereretur tractum praſſinum agitatorem, & ob id

Certamen in feſto Cereris de ſpeciei venuſtate.

Circenſes Romam trãſlati.

Ritus circenſium ludorũ.

Metæ in circenſibus.

Factiones quatuor circenſium.

iurgaretur à magiſtro, de Hectore ſe loqui mentitus eſt. Fertur autem Verus Antoninus à venetæ factionis hominibus, quam odio execrabili proſequebatur, intoleranda probra & cõtumelias tuliſſe, quòd contra eos praſſinæ ſtuderet, illóſq; ſtudio & commodis proſequeretur. Caracalla verò quum in aurigã, cui ſtudebat, populus cauillatus eſſet, exercitũ immiſit, & pœnas exegit. Ad has quatuor factiones, alias aurati purpureíq; panni Domitianum addidiſſe, Suetonius memorat. Eràntque circenſium duo genera: Patricij, qui per patres: plebeij, qui per plebem agebãtur ſtato die, mẽſe Nouembri, quos Claudius Imperator ſæpe commiſit & celebrauit. In quibus præter ſpectacula etiam deorum ſimulacra, nonnunquam Imperatorum & ducum imagines habitu triumphali, ob ſtudiũ fauorémq; popularem erga principes, equeſtres aut pedeſtres, aliquando victorias cum palmis, ferculáque & tenſa, currúſque elephantorum produci, & prælata pompa efferri ſolebant. Quare Germanici equeſtrem ſtatuam ex ebore, circenſi pompa prælatam comperimus. Et Antoninus defunctæ Fauſtinæ imaginem cunctis circenſibus præferri voluit. Quæ quidem imagines nonnunquam aureæ, vel argenteæ, plerúnq; erant gypſeæ, aut ex ebore. In quo illud adnotatum fuit, vt loca per quæ pompa & deorum ſimulacra vectàbantur, ne recondita ſacra è cœnaculis deſpicerentur, oraculo moniti, velis cooperirent. Præualuítq; mos, vt prætor aliúſve magiſtratus, qui ludis præerat, mappam aurigis mitteret, & curſus ſignum daret, quod erat futurorum circenſium initium: id quod à Nerone certo euentu cœptum (vt Caſſiodorus ait) fluxit ad poſteros. Poſt quos adnumerantur circenſes Cereales & ſeculares, atque alij nauales, vbi in circo maximo immiſſo euripo, naues metis appoſitis, ne illas contingerent, curſu præcipiti concurrebant. Illud vtique non in poſtremis fuerit, quòd tam in circenſibus quàm ſacris certaminibus magna cura ſeruatum eſt, vt qui intempeſtiuè ſurgunt, aut qui ante alios exeunt, colaphis cædantur: quódque qui coronam meruiſſet, tanquam ad ſupremum faſtigium ventum foret, nihil vltra de virium aut artis incremento ſperaret: vtque non minùs bonos fortéſque viros, qui ad certamen prouocarent, neque cum quo certaretur, inuenirent, quum nemo luctari aut congredi audet, quàm eos qui fortiter pugnaſſent viciſſent merita palma, aut poſito conſtitutóque præmio donarent. Neque enim minùs coronari

Factionibus quatuor duæ additæ.

Circenſium duo genera.

Imagines in Circenſibus elatæ.

Munera illius qui Circenſibus præerat.

Cereales. Circenſes. Seculares. Nauales.

Obſeruationes aliquot in Circenſibus.

Cum quo nullus in certamen prodire vellet.

coronari pugiles qui abſque ſudore in certaminibus,quàm qui pugnando palmam aſſequuti ſunt,cauebatur. Licèt ad-notatum quandoq; exemplis legamus, vt ſi athleta eò fortitudinis proceſſerit, vt non inueniret parem, plures vni obiicerentur, cum quibus periculum faceret & decertaret. Nam vt victor quis declaretur, & victoriæ inſigne ferat, æmulo opus eſſe dixerunt. Neque prætereundum gymnica certamina Eleis præcipua fuiſſe, thymelica Corinthiis, ſcenica Athenienſibus.

Vnus duobus commiſſus.

Mira exempla, quæ in montibus & lapidibus hodie viſuntur, vnde originem & cauſas duxerint.

CAP. IX.

INgens cupidos animos ſtimulauit illorum, qui rerum naturæ originem & cauſas diligẽti æſtimatione ſcrutati ſunt,quod orbis huius quem incolimus immẽſi & inexplicabilis,totiúſq; naturæ rerum, cuius æternum vertiginem & irrequietum ambitum videmus, principium & origo ſit: quod equidem immenſæ quæſtionis fuit. Thales ille Mileſius inter ſeptem præcipuè celebratus, cum quo ſacerdotes Ægyptij,& vates Pindarus, ex humore omnia conſtare dixerunt, Anaximenes ex aëre, Heraclitus Epheſius, Stoici, & Parmenides ignem, Anaximander Mileſius infinitatem, Pythagoras numeros, Empedocles Agrigentinus quatuor elementa, Plato Deum & hylen, vnde elementa deriuantur, Xenophanes aquam ſimul & terram, rerum originem principiúmque duxerunt. Epicurus autem Leucippus, & Democritus Abderites,ex atomis, ſiue ex paruis minutíſq; corporibus temerè concurrentibus, in vnum confuſis & condenſatis, omnium elementorum vim atque ſubſtantiam rerúmq; formas & figuras oriri dicunt. Indi & Brachmanes præter quatuor elementa,quintam naturam, ex qua cœlum & ſidera conſtarent, effinxerant: háncque rerum machinam, & hunc terræ globum, quem incolimus,quandóque indigeſtum & confuſum, nullo rerum diſcrimine aut ordine, olim vnum chaos extitiſſe: poſtea diuino conſilio & delectu, ſiue ex paruis huiuſmodi corporibus & ſempiterna illa incurſione atomorum, ſiue quia grauiora in profundum, leuia verò cœleſti labefactata motu, & ancipiti contentione diſtracta, natura volente in altum euolauêre,hanc rerum faciem,& hunc quem haurimus aërem, iſtámque quam incolimus terram, mutuo licèt contrario

Philoſophorũ opiniones de rerum principijs.

Quinta eſſentia.

Chaos.

Elementorum commiſtio.

fultam nexu, ex illa illuuione & turbulenta confuſione emerſiſſe:& prout plus minúſve illius denſatæ materiæ, vel humoris fuère participes, ita montes & edita, nunc conualles & depreſſa, modò maria & flumina, fontéſque & lacus, campóſque ac diuerſas rerum facies, & tanta naturæ miracula, ſummum illum artificem & rectorem Deum, omnium conditorem, tantæque molis fabricatorem diuino magiſterio examinato modo effeciſſe: humorémque in vndas, leuiáque in aëra & ignes, quódq; minus defæcatum erat, in terras diuina ſorte diſtincta receſſiſſe: donec ad certam iſtam ſolidámque peruênit ſpéciem, aërémque quo fruimur, quémque incolimus & haurimus: in híſque fortè eueniſſe, vt pleráque alterius ſpeciei & formæ, in tantæ machinæ molitione cum terra ſimul coaluerint, huiúſque rei argumentum eſſe, quòd terram mobilem & ſolubilem, paulatim confuſam, longiſſimo æuo in lapides dureſcere, diuerſarúmque rerum ſpecies intra lapidum viſcera vnum corpus effici: illáſque ſimul in omni æternitate condenſari, ac diuerſas facies quotidie artificem naturam moliri videmus. Quare diuerſi coloris marmora, in quibus miſturas inexplicabiles in vno nunc corpore concretas inſpicimus, quandóque diſiuncta & ſeparata, multiplicium corporum fuiſſe facilè crediderim, quæ quidem res illius primæ originis & coaceruationis indubia argumenta præbet: ſiue quod nonnulli tradunt, diuerſis cardinibus inductis aquis, vel mari ſedibus ſuis excito, ſeu nimbis effuſis, diluuio quondam inundaſſet mundus: poſtea cùm fluctibus & mari omnia miſcerentur, deſitis intempeſtatibus, & terræ ſitu defæcato, poſt tot aquarum moles & agitationes fluctuum, ſolidas apparuiſſe terras: propterea in montibus, quanuis longè à mari, ea quæ in litoralibus vadis cernuntur, nunc inueniri: & quanuis mediterranea, ſpecie tamen litorali appareret. In memoria mihi eſt, lapidem duri marmoris non vnius coloris vidiſſe in montibus Calabris, longo à mari receſſu, in quo multiplices conchas maris congeſtas, & ſimul concretas cum ipſo marmore, in vnum corpus coaluiſſe videres: quas quidem oſſeas & non lapideas eſſe, & quales in litoralibus vadis inſpicimus, facilè erat cernere. Quòd ſi marmor in fruſta diſſectum reſecaſſes, etiam multiplices cõchas ſingulis fruſtis quaſi natiuas conſidere, & cum lapide vnà diſcindi videres. Quod profectò multum præſtat argumenti, diſſimilia corpora diſiũcta priùs, poſtea

Lapidum diuerſa ſpecies vnde producta.

Cõcha in mõtibus.

collu

colluuione rerum miſta, & longo æuo coaceruata coaluiſſe. Quod genus marmoris, in quo conchylia videantur plurima, in Theſſalia & Hæmonia præcipue apparere autores memorant. Atque in Ægypto ſalſudinē eſudare Herodotus tradit, ita vt in collibus editioribus, ea quæ mari incito expuuntur, facilè conſpiciantur. Apud Megarenſes quoque & omnem Macedoniam, ex rupium præruptiſſimis ſaxis lapides excauari nonnulli teſtati ſunt: in quibus pleráque ſpecie appareant litorali, multáque ædificia & magnas moles ex illis conſtrui. Iouianus Pontanus ad hoc æui vir haud dubiè clarus ingenio factiſque, cum pleriſque nobilibus, præſente me, ſermocinabatur, ſe in promontorio Pauſilypi iuxta Neapolim, vi tempeſtatis ingenti lapſu proruto mōte, vidiſſe in medio abſciſſi collis trabem ligneam, vndique latere montis duro lapide cinctam, cum montis dorſo concreuiſſe, & in vnum corpus coaluiſſe: & hanc rem mirificam, quæ non minore miraculo fuit, quàm conchilia in montibus, nōn vni tantùm ſpectaculo fuiſſe. Sed ne quis hoc fictum commentum arbitretur, peruulgatá res eſt, paucis ante nos ſeculis, dum Neapoli marmora ædificij cauſâ diſcinderentur, adamantem mirè ſplendidum, non natiua vena aut rudi & informi, ſed abſoluta artificis manu confectum & perpolitū, mira cælatura & arte, in medio marmoris concretum, fabros inueniſſe, eúmque pro miraculo regi dono datum, inter cubiculi arcana conſpicuúm fuiſſe, hodiéq; inter illuſtria adnumerari. Præter quæ, mira profectò ſunt, quæ à pleriſque digna memoratu produntur. Palamedes amicus meus, calcariæ fornacis præcipuus artifex, ingenio gnauo & induſtrio, autor alioqui grauis, ſæpe mihi retulit, ſe dum marmora diſcinderet, in medio ſilicis, quæ niſi vi malleorum dirumpi haud facilè poterat, oleū quaſi in vaſe concluſum inueniſſe, odoris immenſi & aſpectu iucūdo, cui medica vis fuiſſe dicebatur: quo effuſo, manus ſibi diu miro odore fragrarūt. Quo ego quo pacto, ſtante ſemper ſolida illa materia, illic coagulari aut occludi potuerit, non equidē ſcio. Nos etiā apud autores legimus, ſi vera tradunt, in Chiorū lapidicinis diffiſſo ſaxo, caput effictum Paniſci apparuiſſe: & ad Bætim Hiſpaniæ lapides naſci, quibus ſciſſis, ex puro auro fruſta & lapillos conſpiciant: & ab Europo vſque Elim quicquid oræ maritimæ mari abluitur, in ſaxa mutari: aut quod de puluere Puteolano traditur, qui marinis aquis tactis, dureſcit in ſaxum: & in mari rubro

Sal in montibus.

Trabs cū lapide cōcreta.

Adamas cælatus in marmore repertus.

Oleum in ſilice cōcluſum repertum.

Caput Paniſci in ſaxo diſſiſſo inuētum.

Puluis Puteolanus.

Syluam in mari rubro.

ſyluas viuere, oleámque & laurum, in quibus fungi enaſcantur, qui mox Sole tacti, conuertantur in pumicem. Atque in Lucania, Cappadocia & Hierapoli Myſiæ, nonnullas eſſe aquas, quibus virgulta & ligna iniecta breui pòſt lapideſcunt. Quòd ſi aquis hoc datum eſt, ſiue lege fatorum, ſiue conſilio Dei, qui reliqua mundi opera æterna conſtitutione molitur, vt arenas & glaream, aliáſque hoc genus ſpecies conſolidet & indureſcat: quanto probabilius eſt, parentem rerum naturam, longiſſimo æuo ea quæ diſiuncta fuerant, phyſica vi & ratione conſolidare potuiſſe, cùm pręſertim montes lapidéſque adoleſcere in dies, exhauſtáque effoſſionibus loca, ſua vi rurſus repleri, aliáque attenuari & imminui: ac maria quæ ſempiterna agitatione mouentur, alia recedere, pleráque inundare, ac locorum facies mutari quotidie ſpectemus.

Virgulta aquis iniecta lapideſcere.

Quàm varium & multiplex iuſiurandum apud diuerſas gentes fuerit, & per quos deos iurare conſueuerint.

CAP. X.

QVam varium & multiplex iuſiurandum apud gentes fuerit, à nonnullis proditum memoriæ eſt. Per terram, per amnes, per fontes, per vndas fluentes, immaniſſimum ſanctiſſimúmque iuſiurandum fuiſſe, Græcorum veteres credidêre, apud eoſdémque, qui ſanctam & inuiolabilem præſtant fidem, in Theſmophoræ, hoc eſt, legiferæ Cereris templum deſcendere, & quibuſdam exhibitis ſacris, deæ purpuram induere, incenſiſque facibus, velut præſentibus numibus, per quicquid eſt deorum, deierare ſolebant: aut per regium ſceptrum, in quo iura dabāt, teſte Homero: quod præpotens iuſiurandum regibus viſum ita, vt maxima obſtricti fide tenerentur. Nonnunquam verre apprehenſo, & ſtricto in iugulum gladio, cœlum, terras, ſolem & vltrices furias aduocare teſtes facere, mox verre immolato, & in mare deiecto, iuſiurandum præbere: quo præſtito, nihil præterea quærendum homini erat. Athenienſibus ex ſolis Græcis per Iſidem iurare licuit. Nonnunquam deorum aras tangere, ſanctiſſimum iuſiurandum putabatur. Apud Thebæos per Oſiridem, Scythis per ſolium regis, aut per ventum & acinacem, ſolenne iuramentum fuit. Apud Epidaurios per Semelem, apud Thraces per Mercurium, Maſſagetis per Tanaim & Mæotidem paludem. Cappadocibus per montem, quem pro deo colunt. Perſarū mos erat,

Græci veteres.
Aliud.
Aliud.
Iliad. β.
Aliud.
Athenienſes.
Thebæi.
Scythæ.
Epidaurij.
Thraces.
Maſſagetæ.
Cappadoces.
Perſæ.

erat, per mithram, hoc eſt, *Solem* iurare. Ægyptij allium, porrũ & cepas, velut ſanctiſſima numina venerati ſunt: quæ fallere, aut illorum periurio adſtringi, ſine graui piaculo nõ licebat. Fertur Zeno per capparim, Iones per crambem, Lampon per anſerem, Socrates per canem & platanum, ne per deos iuraret, aliquando per quercum & hircum: Sophocles per Laperſas, hoc eſt, Caſtorem & Pollucem deierare conſueuiſſe. Æthiopes per defunctos, quos colebant in vita, quorum corpora vitro ſeruabant, deierarunt, Lacones per Spartanos & Argiuos deos. Armenij iuſiurandum de rebus magnis in templo Anaitidis deæ, quam maximi numinis inſtar habebant, ab ipſique religiosè colebatur, præſtare conſuërant, Apud nonnullos per obſcœnos & fœtidos cibos: ab aliis per caput alterius aut per menſam & fruges: nonnunquam ſuper deſectis carnibus, aut militaribus armis. Apud Syracuſanos, tactis cereis ignitis iurabatur. Græcorum plerique per Rhadamantum, Pythagorei per quaternionem: ſiquidem hunc numerum ad animæ integritatem ſpectare dicunt: in his fuëre, mens, ſcientia, opinio, & ſenſus. Aphri per viros inſignes, qui virtutibus enituëre: Pœni per patrios deos, fidem iureiurando ſacrarunt. Orpheus autem, ſi quis diuinam iuſtitiam atteſtari vellet, per numina octo iurare permiſit, Ignem, Aquam, Terram, Cœlum, Lunam, Solem, Phanem, & noctem. Philoſophi per Socratem, tanquam numẽ ſanctiſſimum. Indi per aquam Sandaracinam, quæ apud Magos è fonte manabat, maximum iuſiurandum æſtimarunt, ita vt deierantes graui nexu & certiſſimo exitio tenerentur. Neque omiſerim Prienenſium ſpectatiſſimum iuramentum, qui cùm ad internecionem ad locum qui dicitur Quercus, cùm Mileſiis graui bello decertaſſent, in eóque liberos & chara pignora amiſiſſent, ſi quid ſanctiore fœdere firmare vellet, per tenebras quæ apud Quercum, deierebant. Sicut Augilis qui circa Cyrenem ſunt, & Naſamonibus, niſi per manes defunctorũ, quos veluti deos colebant, iurare fas erat, illorum ſepulchra contingentes: quod Ægyptiis quoque in more fuit, vt per defunctos, quos in fictilibus circa templa condiderant, maximum putarent iuſiurandum: contra cuius religionem venire non licebat. Pœnorum mos traditur, vt aram & ſacra tangentes, vel agnum læua, dextra ſilicem tenentes, deos hominéſque conteſtentur, vt ſi illos ſciens falleret, ita ſe Iupiter feriret, quemadmodum ipſe agnum percuteret. Quin etiam vetus

Ægyptij. Zeno. Iones. Lampon. Socrates. Sophocles. Æthiopes. Lacones. Armenij. Alij. Syracuſani. Græci plerique. Pythagorei. Aphri. Pœni. Orpheus. Philoſophi. Indi. Prienenſes. Augili. Naſamones. Ægyptij. Pœni.

Romani. Romanis inoleuit mos, vt iuraturi per Iouem, modò ad deorum aras ſacrificio perfecto, ignem, aram atque exta tangerent: modò ſuper cæſis hoſtiis iurarent: nonnunquam lapidem ſilicem tenentes, hæc ad verbum proferrent: *Si ſciens fallo, me Iupiter, ſalua vrbe arcéque, bonis eiiciat, vti ego lapidem hunc eiicio.* Quibus enunciatis, lapidem manu emittebat: ideo per Iouem lapidem, ſolenniſſimum ſanctiſſimúmque iuſiurandum veteribus fuiſſe proditum eſt, illúdque intentiori cura ſeruari oportebat. Quod quidem in fœderibus publicis ſolennius præſtabatur, vt fecialis, ſumpto manibus lapide, pactis conuentis ſtare promitteret, in hæc verba: *Si rectè ac ſine dolo malo hoc fœdus, atque hoc iuſiurandum facio, dij mihi cuncta felicia præſtent: ſin aliter aut facio, aut cogito, cæteris omnibus ſaluis ſolus ego peream, vti lapis hic è manibus meis decidet.* Poſt quam precationem, manu lapidem eiiciebat: cui iuramento nullis opibus, nullóque negocio contraire fas erat. Præter quæ frequens Romanis fuit iuſiurandum per deos & deorum numina, pérque terram, mare & ſidera: ſicut per deum Fidium, qui Sabinorum deus eſt, cuius ædes in Quirinali fuit. Per parẽtes verò præſtari iuſiurandum, illóſque iuramentis aduocare, illiberalis ſermo eſt habitus. Præ cæteris autem ex omni memoria ſanctiſſimum iuſiurandum apud Romanos viſum eſt, vt iurans, terram tenens, cœlum deóſque conteſtans, conceptis verbis ſe & caput ſuum, ac ſtirpem & familiam, bona, & fortunas, quibuſdam additis precationibus, deuoueret. Poſt aliquot verò tempeſtates, per ſalutem & genium principis deierare, longè præſtantiſſimum iuſiurandum haberi cœptum, cui nulla vi, nullóque imperio contraire fas erat. Quod Tiberius Cæſar de ſe præſtari vetuit. Nam ne in acta ſua iurarent, néve nomen ſuum teſtarentur, aut genium, obſtinatiſſimè reſtitit. Quod etiam de Nerone proditur, vt cùm antea in acta principum iurarent magiſtratus, collegam ſuum Antiſtium in ſua acta iurare inhibuerit. Caius Caligula maximum iuramentum, nec pro concione, nec ad milites, niſi per nomen Druſillæ præſtitit, cui plus nimio addictus erat: Claudius verò per Auguſtum. Eſt quoque omnium ſermone celebratum, & magnis euentis periculíſque expiatum, quòd in ara Palicorum, lacu ſeu cratere religioſo, breui & profundo, ſempérque lurido, apud Siculos iuramentum præſtabatur: ad quem multiplici ſcaturigine ebullientem, iurantes ſponſione facta

Per Iouem lapidem.

Fecialium iuramentum.

Per deum Fidium.

Per parentes, ſanctiſſimum iuſiurandum apud Romanos.

Per ſalutem & genium principis.

C. Caligulæ iuramentum. Claudij.

Apud Siculos in ara Palicorum.

religioſè accedebant: & qui caſtè & ſine labe criminis iuraſſet, illæſus & validus abibat: qui verò contra religionem, iuſiurandi fidem abiuraſſet, reus criminis, in lacu demerſus, læſæ conſcientiæ, & peierati numinis, morte pœnas dabat: in quorum templo fama fert: crateres quoſdam incerta & cœca origine igneos globos perpetim euomere, & feruentem aquam tetri odoris inde æſtuare. Quod Ariſtoteles de fonte Acadino memoriæ prodidit, qui iuxta Palicos in Sicilia manat, in quo tabellas inſcripto iuramento, ſi rectè iutarum foret, ſupernatare, neque liquore perfundi aſſeaerat: ſi perperam, protinus in profundum rapi, neque apparere vltrà. Idem in Sardinia quaſdam aquarum ſcaturigines facere: nam vbi periurium erat, quicúnque in eis immerſus, cœcitate admiſſum facinus luebat: qui integer ad iuſiurandum accedebat, incolumi fama clariùs cernebat. Iuxta Tyanam quoque fons Ioui ſacer, frigidus ebullire traditur, qui quum cæteris foret innoxius, periuris ſolùm puſtulas liuentes, & vomicas facit calamitoſas. Atque in Bithynia iuxta Brieti templum fons cæremoniis ſacer manare, feruentis naturæ, vbi periuri velut vrente flamma necabantur, ita vt magno malo periurium lueretur. Tenet opinio, in Arcadia apud aquam Stygem (quæ è petra manabat præſentiſsimi veneni) ad Nonacrim, idem iuſiurandũ præſtari, ſub inſigni documento ſpretæ religionis: námque in fraude & perfidia deierantium extremi diſcriminis erat. Sicut ſubterraneus ſpecus ad Corinthum, qui Palæmonis dicitur, à nemine adiri fertur ſine periurij pœna memorabili. Fuítque in vſu apud Athenienſes, vt iuſiurandum quod publicè in fœderibus præſtabatur, poſtquam per ſenatũ exhibitum erat, quò ſanctius foret, quæſtores: apud Argos verò, prætores confirment: apud Mantineam, vates belli duces: in Elide autem, opifices & legum periti, nequid repentino motu imperitæ multitudinis mutari, aut ſecus fieri dicíque poſſet. Præ cæteris verò maximum vinculum iuramenti apud Samnites vetuſta religione fuiſſe traditum eſt, vt ara in medio conſtituta, ac cæſis victimis, omni aditu præſepto, iurans introducatur, & furiali carmine inter ſtragem victimarum dira execratione adſtringatur. Qui etiam Arcadibus mos erat, inter cædes victimarum ſolennem fidem & iuſiurandum dare. Græcis verò, libantes diis in ædibus ſacris iurare, magnum vinculum iuramenti exiſtimatum eſt. Illud vtique profuerit admonuiſſe, diu ſeruatum apud

Acadinus fons.

In Sardinia.

Fons iuxta Tyanam.

Fons in Bithynia.

Styx in Arcadia.

In ſpecu Palæmonis apud Corinthios.

Iuramenta per quæſtores, prætores, vates & belli duces, alióſque confirmata.

Samnites.

Arcades.

Græci.

Viri per Herculem, fœmina verò per

apud Romanos,vt neque viri per Caſtorem, neque mulie-
res per Herculem,iuſiurandum darent.Pollucem verò vtri-
que iurare non vetantur. Sæpius tamen maſculi per deos,
mulieres per deas iurare vſurparunt: licèt Socrates apud
Platonem per Iunonem iuraſſe legatur. Quódque cui per
Herculem aut Dionyſium, vel deum Phidiũ iuraturi ſunt,
ſub dio iurare cogantur:ſub tecto autem non decebat, quia
cùm obuiam eundo periculis, laboribus maximis fuerint
exerciti, id vmbra & ſub tecto tanquam ſub ignauo ocio
illos appellare turpe erat. Fuit quoque literis proditũ, pon-
tifici maximo per deos iurare licuiſſe,per libertos verò non
licuiſſe.Solus tamen Flamen dialis iuramentũ præſtare per-
petua lege vetabatur: ideo ſiquando in magiſtratu aſſum-
ptus,per leges iurare tenebatur,alium qui vicem illius age-
ret,ſufficere, & ita in leges iurare cogebatur. Subit tamẽ re-
putatio,idẽ apud Phryges ſeruari,qui nõ modò nullo iura-
mẽto adiguntur,ſed nec alios ad deierandũ cogunt. Ferunt
verò Gallos & Pœnos nulla religione iuſiurandi moueri,
quin vbi viſum fuerit,deſæuiãt, nullo rapinis modo aut ſæ-
uitiæ preſinito.Sicut Aphrodiſium iuramentũ pro vano ha-
beri veteres voluerunt: námq; veteri adagio, *amantibus, ve-
rum ludificare permiſſum eſt*. Fertur verò Dioniſij tyranni
verbum ſicut pueros talis,ita iuramentis homines fruſtrari
oportere, Illud quoque notatum eſt, Euripidem & Ariſto-
phanem taxaſſe Spartanos velut infidos damnoſóſque, qui-
bus nec ara nec fides, nec iuſiurandum foret:Idque vero te-
ſtimonio probari, quod corrupto muneribus rege Ariſto-
crate, bello contra Meſſenios, læſa fide iuſiurandi, primi
Martiam virtutẽ vænalẽ fecêre.Quod de Theſſalis quoque
Poëtæ tradunt, quibus ex fortuna pendet fides, cùm bello
Peloponeſiaco fœdera & deos obliti, in ipſa acie ab Athe-
nienſibus ad Lacedæmonios mutatis ordinibus transfuge-
rint.Quare *Theſſala fides* velut vana & fluxa,in prouerbium
venit.Parthis quoque fides nulla,niſi quantum expedit,qui-
bus vtilitas ſemper eſt fide ſanctior. Idem Aphris Syríſque.
Soli tamen Arabes Perſæque fidem ſeruare didicêre. Tanti
enim fidem fecêre, vt humanam ſocietatem cùm fide tolli
crederent,contráque vtilitatem fides illis ſemper antiquior
fuit. Vno tamen exemplo proditur Amaſis Perſarum dux
labefactaſſe fidem,qui cùm Barcæis ſuper occultam foſſam
fœdus feriret,id ratum fore iurauit,quoad humus illa firma
ſolidáque maneret.Mox retecta fouea fœdus ſoluit,& iuſ-
iuran

Caſtorem iurabant. *Cæremonia.* *Pontifex Maxi.* *Flamen dialis non iurabat.* *Phryges non iurabant.* *Gallis & Pœnis nulla religio iuſiurandi.* *Venereũ iuſiurandum.* *Spartani perfidia taxati.* *Theſſala fides* *Parthi.* *Aphri.* *Syri.* *Arabes.* *Perſæ.*

ſurandum rupit: Præ cæteris traditur Zenocrati tanta fides habita, vt quum nullius iniurati teſtimonium admitteretur, ſoli Athenienſes ſine iuramenti religione aſſensêre, eúmque iniuratum, quòd inueteratæ fidei eſſet, in fidem atque officium admisêre. *Zenocratis fides.*

Quid ſit exedra, *quid* menianum: *de quibus apud Iureconſultos mentio frequens: & quid* embamma.

CAP. XI.

FVit in perpetua quæſtione apud Iuriſperitos, qui inter patronos cauſarū longè præſtantiſſimi habiti ſunt, quid *exedra* & quid *menianum* eſſet: de quibus ab Vlpiano de his qui deiecerunt, mentio fit. Et quum homo quiſpiā inſigniter impudens, aſſereret feneſtræ genus fuiſſe exedram, qualem in noſtris ædibus hodie conſpicimus, idque improbiſſimè contenderet: alij aliter cenſentes, ſedem eſſe putarunt, qua viri maturo ingenio, ſtudio & bonis artibus dediti, vti ſolitauêre, ídque Ciceronis autoritate ſignificari, de natura deorum primo, vbi ſe in exedra ſedentē diſſerere aſſeuerat. Cúmq; hic verbi ſignificatus longè ab Vlpiani mente diſſideret, animaduerti tandem, non ſedem ab Vlpiano, ſed cubiculum deſignari columnis fultum & epiſtyliis pluribus, exciſis ſpatiis, quibus proſpectus in viam erat, aliquādo ſub dio, nonnunquam ſub tecto: menianū verò dici, proiectum protentúmque ſpatium vltra ædes tignis porrectis, nullo munimento fultum ab imo, ambulandi proſpiciendíve cauſa, à Caio Menio Craſſi collega, vnde nomen mutuauit, inuentum. Cùm enim C. Menius Catone & Flacco COSS. domum venderet, vt ibi baſilica extrueretur, ius vnius columnæ ſupra quam tectum proiiceret, & tigna immitteret, ſibi excepit, quò ſuperiora latiùs paterent, & poſteri proſpectarét: cuius generis ædificia, inde meniana dicta, hodiéque id nomen obtinuit: ídque à Labeone de priuatis ædificiis aptiſſimè notari, cuius verba fuere: *Proiecta ſunt ea, quæ ita prouehuntur, vt nunquam conquieſcant. Eiuſmodi ſunt Meniana & ſubgrundia.* Iterum quærebatur, quid eſſet *embamma*, de quo ab Vlpiano de vino & oleo legato, an aceto deceat annumerari, eleganter quæritur. Cúmque in verbi ſignificatu ſoliciti eſſent, neque id aſſequi viderentur poſſe, nos embamma cenſuimus contritos ſapores dici, acido vino infuſos, aſperrimi guſtus, ad acuendum excitandúmque ſtomachum, à verbo ἐμβάπτω, quod eſt, *intingo*, ſeu (vt putant alij) acetum coagulatum, quod vino dilutum aut, aqua, aceti ſaporem

l. ſi vero. ff ſit. allega.

Exedra.

Menianum.

Embamma.

l ſi quis vinū. §. ſi acetum. ff. de tri. vino & oleo lega.

ſaporem facit. Eſt igitur Vlpiani opinio, aceto legato, embamma perinde legato accedere, ſicut acetum, quoniam eiuſdem ſaporis & naturæ ſunt. Verba verò Vlpiani de vino legato, hæc fuere: *Si acetum quis legauerit, non continebitur legato acetum, quod vini numero fuit: embamma verò continebitur, quia aceti numero fuit.*

Quot virgines Veſtales, quæve illarum diſciplina & inſtitutio fuerit, quáve afficiatur pœna inceſti damnata.

CAP. XII.

Veſtales à Numa inſtitutæ. QVi de Veſtalibus virginibus memoriam reliquêre, illas à Numa Pompilio primùm lectas fuiſſe autumant, quod ſacerdotium cùm Albæ oriundum eſſet, idem Numa inde tranſlato ſacro, Romã aduocauit: vtque Veſtæ antiſtites aſſiduè forent, præcipua virginitate & aliis cæremoniis ſanctas fecit. *Virgines in Mineruæ templo.* Cuius inſtar ſacri, in Poliadis Mineruæ templo multa religione inclyto, in Attica fuiſſe legimus in quo virgines aſſiduè degere, & lychnum inextincti luminis, ac Palladium exiſtere, multorum opinio fuit. *Lychnus Athenis.* Lychnum quoque in arce Athenis Mineruæ conſecratum ferunt, quem ſemel oleo repletũ, aſſiduè lumini, alimenta ſufficere ad inſequentis anni eundem diem, prodiderunt. *Ignis peruigil apud Delphos.* Ignem quoque peruigilem apud Delphos cuſtodiri à mulieribus quæ matrimonio ſolutæ erant, inuenimus: vbi ſi quando extinguebatur, ex Solis flamma peregrinum elici oportebat. *Perſas. Chaldæos. Mædos & Aſſyrios.* Perſæ quoque ignem habent peruigilem, ſicut Chaldæi, Mœdi & Aſſyrij, vt deorum maximum, illíque velùt ſacro numini hoſtias mactare, & ſacra facere, atque ex illo euenta rerum interpretari aſſuêrant: *Dianæ Ecbatanæ ſacerdotes.* apud quos Dianæ Ecbatanæ templũ fuit, quam Anatim vocant, cuius ſacerdotes procul à virili contagio in perpetua virginitate degunt. *Britanni.* In Britannia quoque Mineruæ numen colitur, in cuius templo perpetui ignes nunquàm caneſcere in fauillas, ſed in ſaxeos globos verti ferebantur. *Veſtales in tẽplo Veſtæ.* Hæ autem virgines in templo Veſtæ, quod forma circulari fuit, inter Capitolium & Palatium morabantur aſſiduè, ad quod ingredi interdiu vetabatur nemo: ſub noctem verò adire, præ pudore maſculo non licebat, fœminæ verò fas erat. *Veſtæ nulla effigies.* In quo nulla Veſtæ effigies aut ſimulachrũ deæ cui immolarent viſebatur, quia Veſtã nihil aliud quàm animum & diuinum putarunt ignem, quę diuina mens animo concipitur, oculis nõ videtur. *In Parcarum, Cereris & Proſerpinæ ædibus nulla ſimulachra.* Sicut Corinthi ædes Parcarum, Cereris, & Proſerpinæ, nulla habere ſimulachra dicuntur.

cuntur.

cuntur. Tametſi Veſtam, virginis ore tympanum geſtantis, quòd ventos contineat, nonnulli effinxere: cuius aditum ex fonte Camœnarum Veſtæ conſecrato, ex Numæ legibus, veſtales ſpargere aſſuerant. Quod quidem minimè inauguratum fuit; nequando in eo ſenatus cogeretur: ideo non eſſe templum aliqui exiſtimarunt; licet in atrio Veſtæ quod à templo ſeiunctũ erat, quandoq; haberi ſenatum videamus. Quibus virginibus, ne ſacra intermitterent, ſtipendium de publico ſtatuit. Eas enim quatuor à principio fuiſſe tradũt, quarum nomina Gegamia, & Beremia, deinde Gamilia & Tarpeia, primùm à Numa initiatæ, & poſt Numã à regibus ad ſacerdotium addictæ. Lapſis inde temporibus, quum populus in ſex partes diuiſus foret, vt pro eo ſua quiſque parte miniſtram haberet ſacrorum, duas additas fuiſſe ferunt, donec aucto & propagato imperio, collegiũ Veſtalium ad vigenarium numerum conſtitutum fuit: quibus quæ præſidebat, dicebatur maxima. Has ergo arbitrio decretóque pontificis max. ingenuas, & libero patre genitas, etiam nolentes & ab inuitis ad ſacerdotium cogi compertum eſt, eas præcipuè, quibus ſumma integritas, pudor & virtus foret, niſi flãminis, põtificis, auguris, aut quindecimuiri ſacris faciundis, tubiciniſve ſacrorum, vel ſeptemuiri epulorum, aut ſalij filia foret. Horũ enim filias, inuitas & detrectantes ad ſacerdotium cogi non poſſe, neque cuius pater tres aut ſuprà filios non haberet: neque illam, cuius ſoror veſtalis fuiſſet capta, pontificum decreto cauebatur: neque illas, quarum mater cum viro diſſidium feciſſet, neque in eodem coniugio maneret. Quarũ ſiqua mortem oppeteret, in demortuæ locum aliam capi oportebat; ſed nec minor ſex neque decem annis maior capi poterat, quæve patrima & matrima non eſſet, neque ea quæ aliquo oris aut ſenſus vitio laboraret. Quæ dum capitur à pontifice max. non ſuo nomine, ſed Amata appellatur, omen veteris denominationis ſequuti. Siquidem quæ prima veſtialis capta fuit, hoc nomine fertur nuncupata. Quibus quidem ad ſacerdotium admiſſis, aſſidua inſidens cura inerat ignis ſacri & æterni, qui in penetralibus Veſtę in fictilibus vaſculis ſeruabatur, quaſi cœleſtis arcani cuſtodiam & curam fidelem per vicès agere, ignémque ſeruare. Quibus propter ſanctitatem & continuam virginitatem tantus eſt honos habitus, vt velut ſacroſanctæ, ab omni virorum contagio intactæ forent, aduerſúſque eas, aut decreta iuſsúſque earum, nulli

In Veſtæ templo ſenatum cogi non licebat.

Quatuor primùm Veſtales, deinde ſex, tandem viginti.

Etiam inuitæ ad hoc ſacerdotium cogebantur.

Amata nomẽ Veſtalibus impoſitum.

Munus Veſtalium.

Honos Veſtalium.

nulli magiſtratui intercedenti facultas erat. Quibus hoc etiam tributum eſt, vt licèt eſſent ſub patris iure, poſtquam ad ſacerdotium adſcitæ ſunt, ſui iuris effectis, teſtandi manumittendíq; etiã ſine curatore libera facultas foret. Ipſæ tamen inteſtati hæreditatem adire, aut bonis ſuccedere, vel ipſis inteſtatis hæredes aliqui eſſe nequibant, quod veteri ſcito apud Labeonem cauebatur. Cúmque ſoli Theratiæ veſtali priuilegio honoris, ius teſtimonij dicendi à pop-ula datum eſſet, hinc effici cogíque poteſt, reliquas teſtimonij ferendi ius non habere: eas tamen quum teſtimonium dicebãt, iudicio & foro adeſſe oportebat. Tum ſiqua diſſidia & ſimultates, vel aliquæ exortæ offenſiones fuiſſent, aut ſeditio inteſtinã coórta inter ciues, vt veſtalibus intercedentibus & deprecatricibus, & quaſi internunciis, pacis fœdera inirentur, illarũ curæ mãdabatur: híſque mediis, & procurantibus offenſarum culparúmque venia impetrabatur. Teſtamenta quoque, & quæ ſecretioris conſilij erant, quæve quis celari, & in abdito eſſe, & ſuo tempore in lucem promi volebat, apud illas deponebantur, vt in fideli cuſtodia eſſent. Quibus, poſtquam in ſacerdotium adſcitæ fuerũt, triginta annorũ caſtitas præſcripta fuit. Primo enim decennio quæ ad cultum & arcanas cæremonias, ritúſque ſacrorum ſpectarent, quæve vetuſtiſſimis carminibus & monumentis prodita erant, ediſcebant: ſecundo verò, quæ didicêre opere cõplere & efficere: tertio autem decennio, ſacra, & inſtituta, ritúſque & cæremonias, quas didiciſſent, alias edocere oportebat. Tunc demum exacto circulo annorum triginta, velut emeritis ſtipendiis, liberum erat vel ſacerdotio ſolui, & aliam vitam nanciſci, vel ſi volet, alij nubere, & filios educere, aut ſacrorum curam gerere, & eodem cultu ornatúque eſſe, non vetabantur. Tantæque dignationis fuêre, vt ſi extra atrium Veſtæ prodire vellét, niſi præcedentibus faſcibus ob honorem ſacerdotij, foras exire non liceret. Tum ſi vi morbi aut neceſſitate, templo excedebãt, quo venerationis plus ineſſet, matronas & grandes natu matres, inſignes morum verecundia & probitate, quæ eas comitarentur & cuſtodirent, adhibebant: cui ad omnem occurſum, etiam conſules prætoréſque de via decedebant. Quòd ſi dum foras vadunt, ad capitale quiſquam ſupplicium traheretur, ſi obuiam fieret, ipſum tunc mortem oppetere, aut nouiſſimo exemplo affici non decebat. Tantóque cultu & honore ob ſanctitatem ſacerdotij habitæ

Theratia veſtalis ius ferẽdi teſtimonij.

Alia veſtalium munera.

Triginta annorum caſtitas veſtalibus præſcripta.

Honor veſtalibus exhibitus.

habitæ ſunt, vt ſeruitia fugitiua nondum vrbem egreſſa, in loco precationis retinerent, & ſeruitute eximerent. Ad ſe quoque fugientes, ab iniuria prohibere, atque à cuiuſque magiſtratus imperio intercedere poterant:ab eíſque quum ſacroſanctæ forent,aut decreto iuſſúque earum,nulli magiſtratui,nec trib.pleb.qui pariter ſacroſanctus eſt,prouocare permiſſum:tantúmq; illarum iuſſui virium & roboris fuit, vt Claudia Veſtalis patrem iniuſſu populi triumphantẽ,ne cui tribuno intercedere liceret, aſcenſo ſimul curru in Capitolium ſequuta fuerit. Quod ſiquando Veſtæ ignis (cuius præcipuam ducebant curam) extinctus foret, id inter non minima prodigia habitum, magna ſemper mercede expiatum fuit: quippe ex eo formido,& non mediocris terror religióque ſenatui populóque incuſſa erat: illíſque non procuratis, aut diis non propitiatis, à rebus agendis grauibúſque negociis haud ſecus abſtinebant, quàm ſi dira & tetra prodigia, aut portenta calamitoſa prædicta forent. Ea Verò veſtalis, cuius cuſtodia fuerat,ob ſocordiam: ſicut ob alia crimina à pontifice maximo,qui eas fideli cuſtodia ſeruabat,flagro plectebatur. In abdito enim conclaui & penitus abſtruſo loco,eam obtento linteo flagris plectebat. Ignem verò extinctum ita ſuſcitabat, vt vas æneum pellucidum trium angulorũ,ad Solis iubar obiiceret,ita vt vndíq; accenſus in orbem coire:illúdque vſque adeò diuerberaret, donec conceptũ ignem arida materia clibano in ædem ferret. Quem quidem nouũ accendere Calendis Mart.quibus principium anni agebatur,quotannis ſolitæ ſunt.Fuítque is ignis perpetuus in penetralibus ſacris, & penu Veſtæ, velut ſanctiore receſſu conditus:in quo Palladium & dij penates Troia aducti, fatale pignus imperij colebantur, ad quod nulli hominum, niſi veſtalibus & pontificibus adire fas erat. Qui quidem dij fuêre duo iuuenes, veteris artis & operæ paruis imaguncul is ſedentes, & militari more pila tenentes: tametſi Palladium ab Ænea aductum,nonnulli Apollinem & Neptunum ferant: alij Troianum Palladem Romæ & Lauini,Luceriæ & Siritidæ demonſtrari tradunt: qui ab Ænea in Italiam allati, Lauini manſêre primùm, mox ab Iulo in Albam à ſe conditam tranſlatos, priſtinam Lauini ſedem ſua ſponte repetiſſe dicunt. Quòd ſiquando veſtales ſacra diis libarent, aut Veſtæ rem diuinã facerent, eo cultu ornatúq; erant,vt licèt vittatæ incederent, album tunc veſtimentum,quod ſuffibulum vocant, oblongũ præ-

Veſtæ ignis extinctus prodigij loco habitus.

Veſtalis cuius incuria ignis extinctus flagris cæſa à pontifice.

Ignis Veſtæ reſuſcitandi ratio.

Palladium & dij penates in veſtalium cuſtodia.

Veſtalium ornatus in ſacrificando.

Suffibulum.

Sacrificij modus.

textum quadrangulum in capite ſumerent: illúdque fibula ſubnecterent, caſtáque mola & ſale tuſo, ac in ollam fictilem miſſo, & mox in aquam iniecto, ſacra facerent, calicibúſque fictilibus, qui cululli dicti ſunt, Veſtæ & diis libarent: Sirpeáſque effigies triginta numero, quas Argeos vocant, ex virgulto ſtatis diebus in Tyberim deiicerent, aráſque deorum nominibus accenſo foculo, dicarent: quibus hoc propriū ferunt, vt deſectum capillum tanquam ſacroſanctum vulgò atteri non ſinerent: ſed in loto arbore conſpicuæ magnitudinis, quæ in Lucinæ ara colebatur, apponerēt, cui ob id capillatæ nomen. Tum ſi quādo ſacramento adigebatur, niſi per ſuam Veſtam iurare licebat. Erátque Veſtalium opus, annis ſingulis ſtata die regem ſacrorum adire, vtque vigilaret, néve diuina intermitteret, præmonere præcaueréque. Tantæq; dignationis & pudoris habitæ ſunt, vt his præſentibus tanquam arbitris numinibus non factis modò, ſed & verbis obſcœnis & prætextatis abſtinerent: eáſque velut auguſta & ſancta templa, atque vnicum caſtitatis exemplar, religioſè obſeruarent. Et tametſi tanti exempli & diſciplinæ forent, illas tamen athletarum ſpectaculis, & theatro interfuiſſe quandoque legimus, ſcilicet remiſſo officij munere, de concilij ſententia. Si qua verò deteſtabili ſcelere polluta, omnium ſententiis pontificum inceſti conuicta & damnata foret, in eam manus aut vim inferre nulli licuit: ſed poſtquam familiam in poteſtate habere, & ſacris abſtinere iuſſa fuerat, ſtata die ſub effoſſa humo ad portam Collinam, in loco cui Scelerato nomen, viuam defodiebant; virginis verò ſtupratorem in comitio cædebant ad necem. In ea enim ſubterranea erat fouea, ad quam gradibus deſcenſus, & in imo lectulus, lucerna ardens, panis ſimul & lac, item aqua, & in gutto oleum: virginem verò damnatam demptis vittis è vertice feretro impoſitam, cultu miſerabili, maxima omnium horrore eò deducebant: quo vbi deducta fuerat, vinclis ſolutam pontifex maximus ſolenne prefatus carmen, capite velato, ad oſtium foueæ conſtituebat, & poſtquā introgreſſa fuerat, illo auerſo, & ſcalis ſublatis, deſupérque aggeſta humo, defodiebant viuam, ita vt ab omni hominis tactu illæſa extingueretur. Qua die tanquam lugubri & ominoſa conſternata vrbe, velut ſi repentinum incommodum accidiſſet, iuſtitio indicto nihil publicæ magnæq; rei agere licebat. Tanta videlicet cura, tantáque ſolicitudine priſci cauebant, ne qua in

Sirpeæ effigies in Tyberim deiecta.

Lotus capillata.

Veſtaliū iuſiurandum.

Munus aliud veſtalium.

Honos.

Spectaculis admiſſæ.

Veſtalis inceſti conuicta pœna.

Stupratoris pœna.

ſacerdotes & deo dicatas virgines vis fieret. Fuêre autem veſtales inceſti damnatæ inter alias, Popilia, Æmylia, Oppia, Fabia, Minútia, Sextilia, Opimia, & Fleronia, inter quas Caparonia ſuſpendio ſupplicium præuenit: Fabia verò inceſti cauſam dixit, cum eis Catilina obiiceretur, & quia ſoror Terentiæ Ciceronis erat, inducto crimine abſoluta fuit. Cornelia Maximilia abſens & inaudita à Domitiano inceſti rea, quum eſſet abſoluta, non admiſſi forſan criminis, prauo iudicio pœnas dedit. Cúmque Vrbina falſi criminis virgis cæſa & viua defoſſa fuiſſet, religio vrbem perúaſit, immeritam pœnam luiſſe, quòd peſtilenti contagio matronæ mortuos edebant partus, ipſæq; vnà interibant: ob id admiſſum plecti, & merita noxa puniri. Poſthumia verò ob mundiorem cultum, criminis inſimulata, cauſam dixit: mox ſine noxa & innocens comperta, de collegij ſententia omnium votis abſoluta fuit.

Veſtalis inceſti damnata.

Quæ abſoluta.

Innocentes condemnatæ.

Ex quibus veteres captare auſpicia ſolerent, & auſpiciorum quæ proſpera, quæve piacularia ſint.

CAP. XIII.

PRiſcos Romanorum adeò auſpiciis deditos fuiſſe conſtat, vt poſt vrbem conditam falſa illa ſuperſtitione & praua religione ducti, nihil bello vel pace domi militiæque agerent, niſi auſpicatò. Sed inter auſpicia, de quibus antiquitas fabulata eſt, quæ proſpera, quæve piacularia ſint, ſæpe quæſitum eſt. Inprimis receptum eſt auſpiciorum quinque genera obſeruari ab augurandi peritis: primum ex cœlo, ſecundum ex auibus, tertium ex tripudiis, quartum ex quadrupedibus, vltimum ex diris. Ex his quædam oblatiua ſunt, quæ non poſcuntur: quędam impetratiua, quæ optata veniunt. Oblatiua, non ſemper auſpicium facere, ſiquidem in poteſtate videntis ſunt, an illa ad ſe pertinere velint. In augurum enim diſciplina hoc traditur primum, nulla auſpicia, ſiue boni, ſiue mali prænuncia, ad eum, qui illa obſeruare negauit, pertinere: nam temerè iacta, & ſine ratione vaga, diuinationem non recipiunt. Ex impetratiuis autem auſpicia vera ſumi ſæpe notatum eſt. Quotiéſq; augures ex arce augurium petunt, lituum tenent ſine nodo aduncum, quo cœli regiones & certa ſpatia, quibus videnda ad ſe pertinere volebant, quæ templa dicta ſunt: ſedebat enim augur velato capite, & lituo cœli regiones notabat. Ex cœlo fit augurium, vt ſi læuũ intonuiſſet, quod proſperi

Auſpiciorum quinque genera.

Ceremonia dum ex arce augurium petebatur.

Templa.

Ex cœlo.

euentus putarunt eſſe: idem ſi fulgur à ſiniſtra in dextram emicuiſſet, Hetruſca diſciplina: quia quæ nobis læua ſunt, à diis dextra ex parte demitti putant. Ideo fulmen in rebus omnibus lætum auſpicium facit, boníque euentus eſt, ſi ſiniſtra ex parte venit. In auſpiciis enim quæ ſiniſtra ſunt, bene euentura putantur. Tametſi Græci dextra ex parte veniens augurium, auſpicatius putent. Ex his tamen dira habentur fulmina, quæ per ſeptentrionem in occaſum vergunt: quæ verò ex ortu ducunt originem, & in eandem partem cœli circumactu redeunt, ſummam portendunt felicitatem: quale oſtentum Syllæ dictatori oblatum memorant: aut quum fulmen è cœlo decidit, rurſúſque in ſublimi crebris ignibus micat, quod fortunatum fuiſſe nemo dubitauit. Ipſum tamen fulmen, quacunque ex parte venit, comitia impedit. Ioue enim tonante nihil cum populo agi poſſe liquet. Si tamen tonet in comitiis, vitium oblatum creandis magiſtratibus, atque ideo obnunciari oportere: ſi verò grandinet ſimul & fulminet, calamitatem præſignari volunt. Propterea cùm omnes dij manubias albas nigráſq; habeant, ſolius Iouis rubras eſſe volunt. Et quamuis Hetruſci vates nouem diis fulminum iactus poteſtatéſque tribuant, quorum vndecim fuêre genera, Romani tamẽ diurna Ioui, nocturna Sumano (quem Plutonem dicunt) tradiderunt. Fuítque memoriæ proditum, ea fulmina quæ ſolus Iupiter excutit, læta eſſe: quæ verò concilio deorum aduocato, auerſa reputari. Ideo fulgetras adorare, & popyſmatibus obſtrepere, concentum eſſe gentium Plinius notauit. Eſt autem Popyſma, ſibilus tenuis ore emiſſus. Græci verò, vt vim tonitrus & ſpeciem fulminãtis cœli auerterent, pateris vina effundebant. Thraces dum fulminat aut tonat, in cœlum ſagittas intendunt, rati tonantem hoſtem eſſe dei, quem ipſi colerent. Paulo tamen Æmylio apud Amphipolim ſacrificante, fulmen è cœlo emiſſum, quum ſacra combuſſiſſet, regni mutationem pórtendit, quod mox cõſequutum eſt. Fuítq; opinio harruſpicũ, fulmina magnopere fieri in pollutis lucis, ideo reliquias fulminis cum ſacrificio ſepelire, diſperſóſq; ignes in vnum cogere, & quadam tacita prece, terræ condere ſolebant, quẽ locum bidental dixerũt. Nonnulli impares tonitrus boni ominis eſſe, & felicia portendere volunt: pares autem, diros euentus & calamitates: alij matutinos, ventum: imbrem verò meridianos prædicere. Serena tamen tempeſtate tonuiſſe, hominéſque aut

Græci.
Fulmina dira & contra.
Fulmen comitia impediebat.
Manubiæ Iouis cur rubræ.
Fulmina diurna Ioui, nocturna Plutoni tributa.
Popyſma.
Fulminis auertendi ratio.
Ful. in pollutis lucis.
Bidental.
Tonitrus impares, pares, matutini, meridiani, ſereno tẽpore emiſſi.

ædes ſacras de cœlo tactas eſſe,triſtis euentus fuiſſe, & auſpicij mali,ſæpe notatum eſt. Cōtrà verò Homerus,Iouem ſereno intonuiſſe poſt effuſas preces, felix omen & ratum auſpiciū fecit. M. Craſſo caſtra, quæ trans Euphratem metatus fuerat, bis fulmine icta, triſte prodigium & infandas cædes attulêre,alij ex fulguribus quædam publica adnotarunt,alij priuata: Publica,non vltra trigeſimum portendere annum,niſi in deditione oppidi: priuata,non vltra decimum augurium facere, niſi in ſponſalibus & natali die auſpicata,ex quibus quædam poſtularia,alia peſtifera,pleraq; conſiliaria dicta ſunt, aut monitoria vel auxiliaria, hoſpitalia,vel regalia, nonnulla peremptalia, quæ ſuperuenientium fulgurum ſignificationem perimunt. Ea enim tantam vim habent, vt quicquid alia portenderent, illorum interuentu tollatur. Quod verò interuentu fulminis portentum eſt, alterius ſignificatione tolli nequit: peſtifera mortem,poſtularia ſacrificiorū emendationem admonent. Pars multò maxima, tria fulminum genera fecit:conſiliarium, quod poſt cogitatum negocium ſuperuenit: autoritatis, quum poſt rem perfectam, bonum aut malum, quod futurum ſit,prædicit: ſtatus,vbi nec opinantibus nobis fulmen interuenit. Quæ verò fortuita ſunt, & in caſu poſita, nulla ratione ſubnixa,diuinationem non recipiunt. Ex auibus verò augures quaſdam oſcines, quaſdam præpetes notarunt,oſcines cantu præpetes volatu augurium facere, & futura prædicere. Semper enim cantus oſcinis quum ſiniſter eſt, ſecundiſſimus fuit. Ex præpetibus autem, aquila, vulture & butcone, ſanquali & immuſylo, lætantur,eáſque felicis euentus eſſe, quum ingentibus alis patulæ & porrectæ volant. Quaſdam dixêre funebres, quæ omnine auerſo aliquid fieri vetant:nonnullas ſuperuaganeas, quæ ex ſummo acumine emittunt vocem: alia caduca auſpicia, quum in templo per augures metatò aliquid excidit: pleráque cliuia, quæ difficulter eueniunt. Aquila ſi dextra ex parte venit, felix omen facit, & magnarum rerum auſpicia: quas quidem volatu augurium facere, præcipuè ſi ſtridentibus alis euolare videant, omen futuri maximi boni, ac læta & magna portendere dixerunt. Vultures quoque Romulo in condenda vrbe præſens auſpicium fecêre. Sed tamen vultures aquilarum fœtus implumes occidiſſe,nidóſque euertiſſe,ipſóſque à paſtu pedibus & roſtro abegiſſe, Tarquinio Superbo exilium, & regni amiſſionem, quæ mox ſequuta

Fulgura publica,priuata.

Fulgura poſtularia,peſtifera, conſiliaria, monitoria,auxiliaria hoſpitalia, regalia, peremptalia.

Triū fulminum genera apud plurimos.

Auguria.

Aues oſcines.

Aues præpetes.

Aues funebres.

Superuaganea.

Auſpicia caduca.

Cliuia.

Auſpicia ex aquilæ, & vulturis volatu.

ſunt, portenderunt. Aquilam Tarquinio Priſco pileum detraxiſſe in ſublimi, deinde capiti repoſuiſſe, regnum ominatam ferunt: ſicut Ariſtander aquilæ augurio victorem Alexandrum prædiuinauit. Rurſus correptum iaculum è manu ſatellitum abſtuliſſe, & in profundum deieciſſe, velut prodigioſum oſtentum, Dionyſio exilium, & regnum ſibi abrogari, funeſtáſque calamitates præmonſtrauit. Fuítque diu quæſtionis, an ſanqualis, & immuſylus inter aquilas cenſendi forent: quorum volatus licèt æuo priore incognitus, ſecundiſſimos habere euentus cenſebatur. Cúmque ex auibus omina multi obſeruarint, præcipui fuêre Cares, quibus rex Caras ex auibus auſpicium dedit primus. Poſtea Arabes, Phryges, Cilices, Piſcides, Pamphylij & Galli, auium cantus & volatus religioſè obſeruarunt: ex quibus vera auſpicia ominati ſunt: quibus obſeruatis, haud ſecus quàm ex oraculis euenta rerum & negociorum præſumpsêre. Sæpæ tamen vulturem in ædem Iouis, aut deorum volaſſe, prodigij loco receptum eſt: ideo velut portentum, malique auſpicij, procuratum fuit, ſi tamen vultures, corui & aquilæ in vnum coirent, cædem haud dubiam: & ſi grues volantes à recto flecterent curſu & retrocederent, infandam nautis tempeſtatem, & mare procelloſum, mox turbines & fluctus prænunciarunt. Ciconiam non vt grues prodigium facere dicunt, ſed in auguriis non dubiam ferre concordiæ ſignificationem. Proxima eſt accipitrum natura: præcipuum verò genus quod circum appellant, altero pede claudum, quod fortunatum nuptiis & pecuariæ rei opinati ſunt: Contrà miluus diri malíque ominis, ſempérque infortunia præmonſtrare creditus. Triorchem verò, cui principatum dedêre augures, & falconem felicis euentus, futurique maximi boni ſpem habere, augurio expertiſſimo compertum eſt. Eſt autem triorches, quem buteonem antiquitas dixit, quódque tres teſtes habeat, triorches dictus. Falconis verò augurium tam auſpicatiſſimum Thuſcis fuit, vt viſo in augurio, Capuam in ſolo feliciſſimo cōdiderint. Dario accipitrum viſio duo vulturum paria vellicantium, omen fuit, quòd è coniuratis ſumpto ſupplicio, haud multò pòſt Perſarum regno potiretur. Picus verò martius & luſciniæ efficaci auſpicio habentur, proſperáque ſemper & felicia decreuerunt. Inter quæ ardeolas quas leucos vocant quum ad auſtrum volant vel ſeptentrionem, magna ſemper portendere voluerunt: ſolui enim pericula & metus

Quæ gentes auguria potiſſimùm obſeruarint.

Siniſtrum omen ex vulturibus.

Ex vulturibus, coruis & aquilis congregatis.

Ex gruibus.

Ex ciconia.

Ex accipitre.

Ex miluo.

Ex falcone.

Ex buteone.

Ex pico & luſcinia.

Ex ardeola.

exinaniri eorum aſpectu, multorum opinio fuit. Luſcinia quæ in ore Steſichori infantis cecinit, talem illum futurum deſignauit, quantus poſtea fuit. Contrà hirundines infauſti ominis eſſe, & ancipitem afferre fortunā, multi prodiderunt: nam Cyro regi, dum contra Scythas bellum parat, hirundinum viſio infauſtam fecit expeditionem. Eædem quoque Pyrrhi tabernaculo, & naui Antonij inſidentes, ſuſcepti belli infelicitatem, & funeſtas clades portenderunt. Picus quoque martius in capite prætoris iura reddentis deprenſus & occiſus, futurum excidium auguratus fuit: in vexillis verò Sabinorum inſidens, felix augurium fecit. Columba ſi comitata eſt, proſperos ſucceſſus auguratur. Cæteris autem nullius auſpicij credita eſt: ſicut cygnus nautis, & his qui freto agi volunt, proſperos curſus denunciat: reliquis verò inauſpicatus. Circum tamen de genere aquilarum columbam diſcerpentem vnguibus, felix nuncium attuliſſe Homerus voluit. Præpoſteros aut veſpertinos gallorum cantus, optimi euentus multi notauêre. Themiſtocli pridie, quàm in Xerxem duceret, auditus gallorum cantus, victoriæ mox futuræ prænuncium fecit: ídque ideo quòd victus nequaquam canit: victor verò obſtrepit & murmurat. Contra verò gallinarum: nam diri aliquid imminere, aut futurū incommodum, illarum cantus deſignauit. Inter reliquas verò inauſpicatiſſima fertur incendiaria & piacularis, propter quam vrbs ſæpe luſtrata fuit. Quæ autem hæc fuerit, maximæ quæſtionis eſt. Coruus quoque inter aues inauſpicatę eſt garrulitatis: peſſimam verò coruorum ſignificatioem, maximè quum glutiunt vocem velut ſtrangulati, Plinius notauit: ſi verò ab ortu clara voce occinuerint, præſenté felicitatem, cōtrà verò ob occaſu, exitium apportant. Coruus tamen pullos deuoràſſe, reliquiáſq; in nidum detuliſſe, diſſidium inter Syllam & Mariū, quo plurimo ſanguine pugnatū eſt, deſignauit. Coruos quoq; aurum corroſiſſe, velut dirum, malique portenti, procuratum fuit. Eædē quoq; aues inuolantes obſtrepentéſq; Alexādro Babyloniā ingreſſuro, & Ciceroni imminēs periculū, extremáſque ærūnas præmōſtrarunt. A dextra tamen coruus, & à ſiniſtra cornix vel picus, ſpē nō ambiguā & ratū auſpicium fecēre. Maximè verò abominatus eſt bubo, triſtis & dira auis, voce funeſta & gemitu, qui formidoloſa diráſque neceſſitates & magnas moles inſtare portendit: ipſum tamen cantu & ſtridore querulo, dirū facere auſpicium putant: tacens, nō ſem-

Ex hirundinibus.

Ex pico martio.

Ex columba.

Ex cygno.

Ariſt. circum inter accipitrum genera recenſet.

Ex gallorum cantis.

Ex gallinarū cantu.

Ex coruis.

Ex bubone.

per malus fuit, quippe bubonis aſpectus, Agrippæ captiuo
Ex noctua. Iudæorum regnum portendiſſe fertur. Noctua quoque non ſemper infortunia facit: nanque volans, inſignem de hoſte victoriam quandóque apportauit. Apud Athenienſes enim noctuæ volatus, victoriæ ſemper fecit auſpicium. Si tamen ſereno canit, tempeſtatem: tempeſtate verò ſi occinuerit, ſerenum nunciare fertur. Eadem verò in haſta regis Pyrrhi inſidens contra Argos euntis, fatum illa ei & diſcrimen extremum prædixit.

Ex apib. Apes quoque ſuo examine dira oſtenta ſæpe & triſte auſpicium fecêre, ſicut ante pugnam Pharſalicam in ara inſidentes, & in nauibus conſpectæ, dum per æquora ferrentur, Dioni & Pompeio Magno cladem pernicioſam, & calamitoſos caſus prænotarunt. Et quum in caſtris Bruti examen conſpiceretur, mutari caſtra aruſpices iuſſerunt, ne quid diri portenderent. Nonnunquam felici euentu, ſicut quum in caſtris Druſi vua dependente inſedêre, quo tempore ad Arbalonem proſperrimè pugnatum fuit. Ipſas verò apicem arboris inſediſſe, oppugnationis futuræ, & teterrimi belli afferre ſigna, multi adnotarunt. Quæ verò apes in ora infantis Platonis aduolarũt, haud dubiam

Ex veſpis. ſpem eius magnitudinis attulerunt. Aliter veſparum examen: nam calamitoſum auſpicium facere probatum eſt.

Ex omnis generis auium circumuolatu. Aues autem omnium generum circumuolaſſe, felicitatem magnę fortunæ, diademáque regium mox futurum Gordio oſtenderunt. Ferunt in Alexandriæ deſcriptione, cùm ob gypſi inopiam mœnia farina frumenti deſignarentur, aues omnis generis illam depaſcentes, omen feciſſe, horreum vicinis gentibus quandóque futuram.

Auguria ex tripudiis. Ex tripudiis verò eſſe auguria, veteres fabulati ſunt: vt ſi pulli non addixiſſent, vel ſi vitulus è ſacrificantium manibus proripuiſſet, aut hoſtia profugiſſet, vel percuſſa mugitum dediſſet, vel ſi inter ſacrificandum aliquid triſte oculis aut auribus occurriſſet, ſeu in extis caput iecinoris defuiſſet, quæ omnia fœdi euẽtus eſſe nemo dubitauit. Flaminio ſacrificanti, vitulus qui multos

De hoc plura lib. 1. cap. 29. cruore inſperſit, omen magni terroris fecit. Vel quum pulli è cauea addicerent & paſcerentur, ita quòd tripudium faceceret ſoliſtimum, quæ ſecundiſſima traduntur auſpicia: nam paſcentes aues videre, felicitatem portendere multi cenſuerunt. Lydi, Perſæ, Iberi & Thraces non ex auibus, ſed maxi-

Ex vino. ma auguria ex vino obſeruarunt. Nam vinum effundere, aut veſtes vino inquinare, felicis haud dubiè fortunæ, ſigna

Odyſſ. ν. eſſe, augurati ſunt: ídque atteſtante Homero, qui Vlyſſe

diſce

diſcedente, & bona verba precante, Alcinoi vxorem humi facit vinum fundere, velut preces ratas diis habituris. Germani ex hinnitu & fremitu equorum, monitus futurorum prædici putant, quos nullo opere contactos, candidi coloris plurimos educebant. In Cappadocia ex myrrhinis virgis, in Scythia ex ſalignis humi conſtratis: alij ex vibrata ſalitione oculi, quod augurium Palmicum: in Lycia ex piſcibus, quos *ichthyomantes* vocant: atque Enaries Androgeni ex tiliæ fronde vaticinantur. Naſamones verò ex ſomniis ad ſepulchra defunctorum. Fuítque apud Byzantios receptus mos, vt ſcombrorum regem videre, qui inter conchylia eſt miri aſpectus, aut iunctum iumentum ſtercus emittere, fortunatiſſimos euentus faciat: quæ ſingula augurum diſciplinis latiùs tradita & præcepta ſunt. Ex quadrupedibus autem fuêre, quæ pedeſtria dicuntur auguria: vt quæ à lupo, ſerpente, equo, vulpe, cæteríſque reptilibus fiunt. Lupum, ſi ad dextram commearit pleno ore, magnæ & proſperæ rei augurium facere, & nullum præſtantius eſſe opinantur: contrà, lupos in Capitolio viſos, prodigij loco eſt habitum, cuius cauſa luſtratum Capitolium quandoque videmus. Lupum quoque caſtra introiſſe, & laceratis obuiis intactum abiiſſe, exitium & cladem portendiſſe euentus docuit, toto poſtea exercitu ingenti clade affecto. Rurſus, quum cerua à lupo fugata, inter duas acies euaſiſſet illæsè, inſignem victoriam Romanis dedit. Lupos quoque in foro viſos, incolumes euaſiſſe: armis opprimi patriam & magna rerum momenta deſignauit. Quum in Lybiam colonia duceretur, lupos metas quibus ager deſignabatur mordicus diſſipâſſe, velut diri euentus, effecit quo minùs deduceretur. Non ſic Samnitibus deducentibus coloniam, quo duce auſpicatam deduxêre, quare Hirpini dicti. Fuítque animaduerſum, lupum ſubnigrum obuiam factum, grande diſcrimen afferre. Iuuenca ſi annicula, aut mula ſi gemellos peperit, oſtentum dirum peſtémque denunciat. Sicut leonis aſpectus famoſus fuit & inglorius: itineráque infeſta facere creditus: nanque hoſtium pugnam ſæpæ portenderunt: capræ verò ſalutaris. Hæ enim Carano eximiæ felicitatis duces fuêre. Aſinum leonem occidiſſe, omen magni terroris feciſſe, necémque Alexandro portendiſſe, literis mandatum eſt. Serpentem per impluuium decidiſſe, aut iter commeantium interrupiſſe illæſum, vel fœtam vulpem obuiam habuiſſe, aut canem alienas ædes introiſſe, formidoloſos ca-

Ex hinnitu & fremitu equorum.

Ex virgultis.

Ex oculis.

Ex piſcibus.

Ex tiliæ fronde.

Ex ſcombris.

Byzantij.

Ex quadrupedibus.

Ex lupo.

Ex iuuenca annicula aut mulæ partu.

Ex leonis aſpectu.

Ex capra.

Ex aſino leonem occidēte.

Ex ſerpente, vulpe, cane.

ſus & inſignem calamitatem facere, periti adnotarunt. Serpentem quoque extis ſolennibus depaſtum, diri ominis & extremi exitij loco eſt habitum. Contrà Syllæ inter ſacrificandum ſerpens viſus & elapſus, felicem victoriam dedit. Suburbana verò colubris plena, equóſq; illis depaſtos, Crœſo Lydorum regi ab externis regnum ſubigi portenderunt.

Ex muribus. Mures quum candidi ſunt, lætum auſpicium faciunt, licèt illorum occentu dirimi auſpicia dicantur. Nanque occentus ſoricis auditus, Fabio Maximo dictaturam, & C. Flaminio magiſterium equitum deponendi cauſam dedit. Mures quoq; in Argillæ fundamentis apparuiſſe pugnantes, ciues præferoces & militares haud dubio argumento præſignauit: ea enim vrbs ad Strymonem bonis auſpiciis condita, à muribus dicta eſt: ſicut Coronæ ciuitas in Peloponeſo ad Pamiſi flumen, quòd cornix ænea in fundamentis apparuit, felix omen tulit. Siquid tamen mures arroſerint, triſtia ſemper & dira portenderunt. Carboni Imperatori corroſis faſciis, quibus in calceatu vtebantur, exitium prædixerunt: aurúmque & clypeos corroſiſſe, Marſicum portendêre bellum.

Ex lepore. Lepus quoque occurrens in via, infortunatum iter præſagit & ominoſum, idem vulpes fœta, & canis prægnans.

Ex muſtela. Muſtela quoque, ſicut picus à ſiniſtra veniens, infauſti ominis eſt.

Ex ariete. Ferúntq; arietem inſolito colore natum, miram felicitatẽ prænotaſſe.

Dira. Ex diris ſunt offenſiones pedum, voces exauditæ, res oblatæ oculis, & alia id genus, ex quibus certa captantur auſpicia: limen offendiſſe, laciniam adhæſiſſe, vel prolapſum cecidiſſe, obſcœnũ oſtentum eſſe, vulgò receptum eſt. C. Flaminius quo tẽpore ad Traſimenum oppreſſus interiit, quũ in equum inſiluiſſet, equo prolapſus, repentè corruit, diro & fœdo euẽtu, quo ad internecionem crudelem in modum cæſus, occubuit. Neroni Cæſari Alexandriam profecturo, lacinia adhæſit. Diuus verò Auguſtus læuum ſibi calceum præpoſterè indutum animaduertit, qua die ſeditione militari propè afflictus eſt. Et Pompeio Magno pullum amiculum, qua die ad Pharſaliam profligatus fuit, diras vaſtitates præmonſtrauit.

Ex vocib. exceptis. Voces quoque exceptæ, in vtránque partem magnopere augurium fecerunt: idcirco in rerum principiis, quod bonum, felix, fauſtúmque foret, præfabantur veteres. Quum maximas clades vrbs perpeſſa fuiſſet, & ancipiti cõtentione agerent patres, an relicto patrio ſolo Veiós migrarent, vox cẽturionis audita, HEIC MANEBIMVS OPTIME,

vrbis

vrbis ſedem ſtabiliſſe fertur. Aliter Craſſo in bellum profecturo, qui Cauneas ficus vænales clamabat, illud omen fecit, quo ſpoliatus fama & fortunis omnibus, memorabili clade, profligatus interiit. Neroni rurſus paucis ante ipſius cædem diebus, de Mauſoleo vox exaudita fertur, nomine eum ciens. Auguſti quoq; Cęſaris ſupremo digreſſu ab vrbe vox temerè emiſſa, augurium fecit, nō ampliùs Romæ eum futurum, ſicut Scipioni in Aphricam profecturo, promontorium Pulchri incolumē ſpem oſtendit: contrà Hannibali, quum ex Italia Aphricam peteret, ſepulchrum diſruptum auſpicium ferale. Bruto etiam & Caſſio prodituris in aciem obuius Æthiops, calamitates præſignauit. Quare fœdiſſimè & cruento bello, atque inteſtina clade ita conflictati ſunt, vt ambo vno prælio conciderent. Fertur quoque Hadrianus Cæſar ex Mauri occurſu futuram mortem imaginatus. Nō ſic Octauio Auguſto: nánque aſinus cui Nicontę nomen, & aſinarius cui Eutycho, obuiam facti, omen certæ victoriæ attulêre. Ac ne nimius videar, néve diutius ſtudioſos fatigemus, de his hactenus dixiſſe abundè fuerit. Illud quoque haud dubium, ſues comeſſe fœtus, inter prodigia minimè reputari: ſiquidem id frequens, neque propterea ominoſum fuiſſe aſſiduis exemplis probatum eſt.

Ex Æthiopis occurſu.

Quid ſenſerit Hieronymus Porcarius de iniquo iudice, quibúſque modis litigantes fuſtretur & deludat.

CAP. XIIII.

Hieronymus Porcarius, diuini humaníque Iuris ſciens, homo liberi animi & acris ingenij fuit: prætérq; vberem facundiam, mira in eo eruditio, & in maledicendo libertas admiſto ſale. Erat enim acri iudicio, & ad irridēdum contentioſus & audax, non infacetus, ita vt iocis vrbanis vnumquémque carperet, & ad viuum vſque laceſſeret. Is in conſeſſu nobilium, dum apud eum pro familiari conſuetudine diuerterē, dicere ſolebat, quatuor modis iudicia eludi, veterum ſcitis traditum eſſe, *odio, gratia, precio*, aut *timore*: præter quæ nihil eſſe quod iudicum animos flectat à vero, literis mandatum dicebat. Sed tamen ſi quis improbum aut pernicioſum iudicem nactus fuerit, qui iudicio legibus abuti velit, innumeris ferè modis iudicia eludi & præuaricari ſolere, contra ius, faſque. Quibus verò modis id fieret, memoriter ipſe & expeditè diſſerebat. Neq; enim ſolùm iniquus iudex, inquit, qui alteri parti pronior eſt,

Quatuor modis iudicia eludi.

longis

longis interuallis differendo iudicium, clientem, pro quo ius ſtare videt, fruſtratur & decipit, ita vt longa mora fatigatus, iudicium relinquere cogatur, aut donec alius inſtructior fiat, expectet, vt alter interim dolo victus occumbat: ſed etiam quũ nõ ex fide bona acta proponit & refert, quum quæ vnius partis cauſam agunt, diligenter enunciat: quæ verò contra, ſupprimit & tacet, bonum ius alterius partis eludi atque obteri dicebat. Quinetiã multos vidiſſe aſſerebat, qui illum, cum quo lis eſt, cui plùs nimio fauet, quo pacto aduerſarij telis ſe opponat, inſtruere non verentur, quum quid in re quaque conſilij capiendum ſit, alteri parti enuncient, ita vt ille paratior factus, bonum alterius ius euertat, & conuincat: quum alterius neque voces animis, nec querelas auribus admittant: & quum miſer ille timidus, imprudénſque rerum, iudicis fidem implorando, fruſtra ipſius aures fatigauerit: iudex interim ſeuerus & vehemens loquenti obſtrepat, eúmque vel difficulter admittat, aut impotenti ore obiurget: vel ſi admittit ægrè & perinuitus, diſſimulato ſermone vultúque, cum tædio admittere cogatur. Quorum quidem nequitiæ, & animi ad fallendũ deſtinati, nulla maiora (inquit) argumenta ſunt, quàm quum reconditus ille ſenſus, & abſtruſus animus, quam labem miſero illi afferat, non facilè dignoſcatur. Quinetiam perſæpe euenire dicebat, vt malus iudex, vt illum improuidum ad inſidias ducat, & vana ſpe ludificetur, ſe dubitare in quo nihil verẽdum ſit, aſſeueret: ſi quod autem in cauſę diſceptationem anceps dubiúmve fiat, illud diſſimulanter omittat: vt quum maximè viciſſe te credas, tunc tibi præcipuè ſubeundum periculum ſit. Nonnunquam euenire, vt quũ diutius litigantem fruſtrari nequeat, precibus ſeu querelis fatigatus, cauſam in iudicio ſe producturum prædicat, aliorúmque iudicum exploret vota, nõ vt cauſam ęquo iudicio terminet, ſed vt quo pacto inuadat ius alterius, ſolerter inquirat: illorúmque votis in illius miſeri perniciem exploratis, ſine religione & fide ipſum perditum eat. Si verò non dubiam ſpem victoriæ viderit, iudiciorum & litium mora ita rem producat, vt quum finire nutu omnem diſceptationem valeat, neutrò inclinatis ſententiis, ſuſpenſa omnia infectáq; relinquat. Deûmque ille conteſtans & hominum fidem, ſi quidem quem appellet, quem obteſtetur, quem imploret, nullum habet, diuturna expectatione & ampliore ſumptu vexatus: de ſuo iure tandem decedere cogatur: quo fœdius dici æſtimaríq; nihil potuit.

potuit. Atque vtinam nõ his artibus fœdiſſimè vexatos, nec quotidianis damnis tenore vno opprimi miſeros videremus. Poſtremò moré peſſimo exemplo inualuiſſe dicebat, vt iudices non iure nec iudicio, ſed per factioné & gratiam, aut libidinem, pérque inuidiam iudiciorum vota conferant, illic præſertim, vbi in orbem ſuper iure controuerſo ſententiæ explorantur. In qua quidé re, tanto certamine hinc inde exardeſcũt ſtudia, vt maledictis inter ſe & conuiciis, & plerúnque manibus vix temperent, tantáque iudiciorum turpitudo fiat, vt nec iudicio, nec diſceptatione, ſed libidine, pérque omnes cupiditates ſuffragentur, ſtudiúmq; & gratiam aliquorum potiùs, quàm vera iudicia inquirant. Ac mille modos referebat, quibus iniquus iudex, non iudicis, ſed impuri latronis modo, velut officina nequitiæ, per auaritiam & ſordes bonum alterius ius inuadat, vanáque iudicia precio aut gratia nundinetur, qui quidem non legum periti, ſed euerſores potiùs humani iuris dicendi ſunt. Rectè igitur Iſocrates *nunquam effici* exiſtimauit *poſſe, vt hi qui malè inſtituti, aut moribus prauis & inciuilibus ſunt, iuſtitiam aſſequantur.* Deniq; nihil malo iudice peius, aduersùs quem nec imperia magiſtratuum, nec leges valent: neque facile eſſe inuenire hominem, quem nec dona tranſuerſum agant. Inualuítque vetus adagium apud cauſarum patronos, omni dimicatione, contentione atque cura enitendum, vt iudicem quem quis nactus fuerit, partim gratiâ, partim precio aut pactione, dando & pollicendo, propenſiorem ſibi quoquo modo parent, quo incolumi amico, nihil ampliùs quærendum illi ſit. Iſto enim maximè effici modo, vt eum ad voluntatem ſuam ille nutúmque conuertat: & qui gratia plus poſſunt, cauſa plus valuiſſe videantur, illíque vel nunquam cauſa cadant, vel præter ius faſque iudicata ferant, & victores fiant, Sed iam latiùs proceſſi & liberiùs, quia me morum piget tædétque. Malè profectò humanis ingeniis noſtra vitia conſuluêre, quũ iudicia quę fidei tutelæque noſtrę credita ſunt, non ad ſalutem, ſed ad perniciem humani generis cœci cupiditate vertamus.

Vbi ſententiæ in orbem explorantur.

Iſocratis dictum.

Adagiũ ſceleratum apud patronos cauſarum.

Quæ in ſermonibus quotidianis vulgata prouerbia apud Romanos in vſu fuerint, & quæ apud exteros frequentia.

CAP. XV.

VVlgata apud maiores prouerbia, quæ magis fuerint obuia, de quibus meminiſſe potuimus, præ multis & ferè

ferè innumeris, hæc planè accepimus:eáque licèt breuibus concluſa ſententiis, in ſermone quotidiano vſurpata, aliud dicere videantur, vt aliud ſonent verba, aliud ſentias, tamen ſub alieno intellectu obliquis orationibus, quin magna plerúnque ſenſa & rerum documenta appareant, nulli dubium fuit. Horũ exemplorum plena vetuſtas eſt: nã ſi quos mutuo ſtudio teneri, & conſociatos ſibi inuicem operas dare deſignabant, *mutuum mulos ſcabere* dicebant: quòd ſcilicet ita opibus ſe iuuarẽt, & alter alteri præſidio eſſet, quemadmodum muli inuicem ſe confricantes ſcabunt. Contrà verò, quum aliquis nihil proficit, & fruſtra operando fatigatur, ingenti periculo, fructu nullo, *oleum ſimul & operam perdere* aiebant. Sicut Græcum adagium fuit, ὄνȣ πόκȣς ζητεῖς, hoc eſt, *aſini vellera quæris*, quaſi ad id operam daret, vbi laborãdo nihil proficeret: cui affine eſt, φάλακρον τίλλεις, hoc eſt, *caluum vellis*. Et quum quis laceſſiit ad pugnam, mox linquitur animo, vt comminus congredi non audeat, *cantheriũ in foſſa* dixêre. Sunt enim cantherij, equi teſticulis defectis, & excectis genitalibus: qui cùm ſemine careant, languidiores & degeneres ſunt: quare Scythis & Sarmatis peculiare eſt, equos perferoces eunuchos facere, quo mollitis animis mitiores fiant. Greco quoque prouerbio increbuit, vt quum aliqua ita eſſent diſſociata, vt non facilè conuentura putarentur, *nihil eſſe cum fidibus graculo*, vel *cum amaracino ſui*, dicerent. Fuiſſe enim amaracinum fragrantiſſimi odoris vnguentum, ex amaraco dilutum, autores memorãt. Ad hunc ſenſum. *In lente vnguentum*, cui proximè accedit, ὄνος πρὸς αὐλὸν, hoc eſt, *aſinus ad tibiam*, & *Aſinus ad lyras*. Et quum quis diuerſus agitur, & ita dubius animi fluctuatur, vt nec abnuere, nec polliceri audeat, & in quamuis partem declinet præſens damnum aut exitiũ videat, *ſe inter ſacrum & ſaxum poſitum*, vulgò iactitant: deductum ab eo, qui in fœdere ineundo porcam ſaxo ferit: ſicut Græcum eſt adagiũ, Διομήδεια ἀνάγκη, quòd ſcilicet ita aſtrictus maneat, velut apud Diomedem hoſpites, quorum viſceribus equas depauiſſe dicitur. In eum verò quem diuerſæ trahunt curæ, & incertus nutat, vt nunc in vnam, nunc in alteram inclinet ſententiam, εὐμεταβολώτερος κοθόρνȣ. i. *mutabilior cothurno*, ſermo percrebuit. Cothurnum enim calceamenti genus eſſe quatuor angulorum, fabrefactum ita, vt vtríque pedi, & viris ac mulieribus aptetur commodè, perſpicuè conſtat. Rurſus ſi quid certum & deſtinatum eſſet, nec vana expectatione

Mutuũ muli ſcabunt.
Oleum & operã perdere.
Aſini vellera quærere.
Caluum vellere.
Cantherius in foſſa.
Nihil cum fidibus, graculo, vel amaracino ſui.
In lente vnguentum.
Aſinus ad tibiam.
Aſinus ad lyram.
Inter ſacrum & ſaxum ſtare.
Diomedeia neceſſitas.
Mutabilior cothurno.
Re ad Sagrã geſta certius.

ctione ferretur, *hoc re ad Sagram geſta certius eſſe*: contra verò, quum irrita caderent promiſſa, & vana ſpe ducerētur, *ſe auribus lupum tenere* dicebant. Huc pertinet quod quotidiano fertur adagio, *inter os & offã multa incidere*, quũ aliquid diſcriminis in re certa & ferè explorata futurum timemus. Sicut Græco fuit adagio vſurpatũ, Πολλὰ μεταξὺ πέλει κύλικος καὶ χείλεος ἄκρου. i. *Multa cadunt inter calicem, ſupremáque labra.* Quod autem eſt de Sagra dictum, inde fluxit adagium, quòd quum decem Locrorum millia ad Sagram inſperata victoria potiti eſſent, aduersùs Crotoniatarum centum & triginta millia, ídque vix credibile videretur, poſtea certis autoribus, re comperta, in prouerbium ceſſit, vt quum quid certo certius ſignificarent, *re ad Sagram geſta nihil certius* dicerent. Cúmque ingēti animi ſolicitudine premitur quiſpiam, réſque ita in anguſto ſunt, vt trepidum diffidentémque animum gerat, omníſque moles negociorum vno in loco inclinatura videatur, *hîc mihi aqua hæret*, dicere ſolemus: tractum ab eo qui naufragium facit, qui aqua ori admota, pene ſubmergitur. Et quum ex re quapiã totum pendet negocium, vbique tota moles periculi imminet, *hic mihi prora & puppis eſt*, vulgatus ſermo fuit. Contrà verò, quum exoneratum animum curis, diſcuſſa ſolicitudine gerimus, vt bona ſpe impleamur, *ſecuros in vtranque aurem dormire* pollicemur. Sicut rem ſaluam dicimus, *ſaltante ſene*, tractum ab eo, quòd quum Circenſes Romæ fierent, & turbatis ludis aduentu Hannibalis, in omen magni terroris receptum eſſet, poſtea reuerſi, quum ſaltantem in circo ſenem inueniſſent, rem ſaluam dixerunt. *Clitellas quoque boui adn otas*, quum munus viro inerti collatum viderent. Quíque de rebus quarum neſcius eſt, diiudicat, *ſutorem ſupra crepidas* iudicare dicunt. Nouo quoque genere prouerbij in vſu venit, vt qui tam ad imperandum, quàm parendum iuxtà paratus foret, quíque non ſegniter mandata exequitur, *mulus Marianus* diceretur. Nanque Marius quæcúnque militibus mandauit onera, ipſe inter infimos obiuit, inprimis. Quamuis furculas quibus ſarcinas viatores gerunt, quas Marius primus commentus fuit, mulos Marianos alij dictos velint. Quotiéſque victoria ſine labore quæſita foret alicui, ἀκονιτὶ viciſſe: contra verò vbi multo negocio victoria potiretur quiſpiam, κονιτὶ viciſſe dicimus. Quum enim puluere aſperſus athleta eſſet, κονιτὶ viciſſe dicebatur. Solere enim athletas, & multarum palmarum pugiles, ad vires refouen

Auribus lupum tenere.
Inter os & offam.
Multa cadũt inter calicem.
Locri ad Sogram victores.
Aqua hærere.
Prora & puppis.
In vtramque aurem dormire.
Saltant ſenes.
Clitellas boui.
Sutor ſupra crepidas.

refouendas puluere luctatorio inſpergi, quò fortiùs dimicent, ferè peruulgatum eſt, quem ex Nilo præcipuum fuiſſe volunt. Pari exemplo quum parum commodi affert victoria, & haud magno diſcrimine à victore victus abeſt, *Cadmæa victoria* dicitur. Apud Græcos verò ἄδακρυς πόλεμος, hoc eſt, *bellum ſine lacrymis*: Latinis autem, *laureola in muſtaceis*. Bullam quoque dicebant, ſi quid haud multò pòſt deſiturum cernebant. Eſt enim in aquis ſpuma tumens, quæ ex crebra agitatione naſcitur, pũctóque temporis diſſoluitur. Quare ſermo Diogenis in eos, qui ob coronas olympicas laſciuirẽt gaudio, percrebuit, vt bullas accepiſſe

Calcaria currenti addere.

diceret. *Et calcaria ſponte currenti addita*, ſiquem ſua ſponte ad audendum agendúmque hortamur. *Oleum verò in ore geſtare* dixerunt, cui loqui inhibitum eſt, cuíque verbum facere non licet. Contrà vbi quis lingua immodicus infinitæ licentiæ & audaciæ eſt, qui moderari linguam neſciat, *Byzena temeritas* dicebatur. Fuit enim Byzenus Neptuni filius, procax nimiùm & inſolens. Et qui ingenio timido & diffidenti ſcrupulum facit, vbi faciendus minimè foret, *nodum in ſcirpo quærere* dicebant. Si quem verò probum virum deſignabant, qui nihil contra honeſtum moliretur, tutóque eius fidei crederentur omnia, *dignum eſſe cum quo in tenebris micent*, aſſerebant. Qui verò ingenio perſpicaci, nulli occaſioni fraudis patet, γέρων πίθηκος οὐχ ἁλίσκεται, hoc eſt, *Senex ſimia non capitur*, prouerbium fecit. Contrà, ſi quis improbus ad nocendum paratus venit, *fœnum habere in cornu*, dictus eſt. Erat enim priſci moris, bobus qui cornu peterent, fœni manipulos apponere, quò ad præcauendum homines paratiores forent. Quare verbum Siciniis ſcurræ fuit in Craſſum, ideo conuiciis parcere quòd fœnum habere in cornu videret. Dici quoque *ius ad aſſem* quum etiam minima librato examine moderata fuiſſent, voluere, & qui ſe victum fatebatur, *herbam do*, prouerbio iactabatur: quippe ſupplices, & qui pacem petunt, oleæ ramos, velamenta ſupplicũ, aut gramen cum terra euulſum, victori offerebant, vel barbarico more ſertis coronati occurrebant, quaſi illos quibus porrigerẽt, ducerẽt meliores. *Mittere* autem *noctuas Athenas*, γλαῦκας εἰς Ἀθήνας, vetus adagium fuit, quum ea quæ illi ſuperſunt, alicui damus. Quum enim Athenis noctuæ affatim exuberẽt, qui illuc noctuas mitteret, nimirum ad ea loca merces ferret, vbi illæ redundarent. Et cùm quis neſcire ſimulat quæ percallet, *Cretes neſcire pelagus* vulgò

Oleum in ore geſtare.

Byzena temeritas.

Nodum in ſcirpo quærere.

Dignus cum quo in tenebris micent.

Fœnum habere in cornu.

Dicere ius ad aſſem.

Herbam dare.

Noctuas Athenas.

Cretes neſcire pelagus.

Vulgò dicitur: ex illo traditum, quòd nemo Cretenſis nauicularíam,& pelagi cõmercia neſciret. Quinetiam ex locis plura fluxêre prouerbia. Nam ſi qui opibus claros & præpotentes flocci faciunt, *illos ne decimam quidem Syracuſanorum eſſe*: & quum loca & ſalubrem aërem celebrent, *Crotone ſalubriora dicunt*: ſcilicet quòd Syracuſas ditiſſimas, ſicut Orchomenon in Bœotia, & Crotonem, compoſita aëris temperie ſaluberrimam ferunt. Etiam à perſonis plura adagia fluxerunt: nam & *Zenone continentior*,& *Catone conſtantior*, & *Ariſtide iuſtior* crebrò vſurpatum eſt. Eò pertinet, *non eſſe hominis cuiuſque Corinthum petere*, quòd præceps in luxuriam ciuitas, ibíque illecebræ libidinum forent, quæ magno parabantur. Tum ſi quem affectum, & negociis inutilem ducebant, in quo nihil adiumenti, nihil conſilij foret, eum de ponte deiici oportere monebant. Siquidem grandæuos ætate, ad ſuffragia quæ comitiis dabantur, non admittebant. Quum verò vehementer laboratur,fortunæque in extremo ſunt, ita vt nulla daretur ſpes melior, *rem ad triarios veniſſe*, in prouerbium venit. Quum enim triarij in vltimo eſſent præſidio, vltra quos nihil opis ſperabatur, quum abſciſſa omni ſpe, ad vltimum ventum eſſet, *rem ad triarios veniſſe* dicebant. Si quid autem tardè cogitatum,aut ſalubre conſilium ſerò expenſum fuiſſet, *ſerò Phryges ſapere* ſermo fuit,quod à Græcis fluxiſſe autumant: nam quum decimo exacto anno poſt magnas clades Troiani Helenam, ſimul & iure belli quæſita, Græcis reſtituenda cenſerent,ſerò Phryges ſapere,prouerbiũ deductum eſt.Et qui in re quapiam parum ſapere viſus,damnum patitur, qui ſibi ſapiens prodeſſe nequit, nequicquam ſapere dicitur:ad quam ſententiam accidit Euripidis verſus *μισῶ σοφὸν ὃς οὐκ αὑτῷ σοφός*, hoc eſt, *odi ſapientem, qui ſibi ſapiens non eſt*. Et qui aſtu & dolis nimiùm valet, *Corycæus* nuncupatur, ex eo deductum, quòd ex Coryco latrones prædæ aſſueti, audacis ingenij & ſummæ ſolertiæ forent. In eos quoque qui præferunt lætitiam, quum intus angantur curis, quíque blanditiis velant odium, *riſus Sardonius* dicitur, quòd in Sardinia apiaſtro ſimilis herba naſcatur, cuius eſus diducto ore velut ridentes homines mortem oppetere cogit. Si quis verò obrutus malis, cum fortuna fluctuatur, vt nihil ſibi proſperè cedat, illum *equum habere Seianum*,aut *aurum Tholoſanum* aſſeuerant: quòd ſcilicet ita excidio & cõtinuis cladibus premitur, vt qui aurum Tho-

Ne decimæ quidem Syracuſanorum pars.

Crotone ſalubrius.

Zenone continentior.

Catone conſtantior.

Ariſtide iuſtior.

Nõ eſt cuiuſque adire Corinthum.

De ponte deijcere.

Ad triarios rem veniſſe.

Serò ſapiunt Phryges.

Nequicquam ſapere.

Corycæus.

Riſus Sardonius.

Equus Seianus.

Aurum Tholoſanum.

loſanum haberet, aut Seiani equum. Sicut de ſegmentis Helenæ, & Eriphyles aut Hermoniæ monili autores tradunt, quorum participes, ærumnarum continua mole oppreſſi, in extremum venêre diſcrimen: ſicut de Agaue, Iocaſta, Semele, Argia & Eriphyle apparet. Quod & Græcis quoque vice prouerbij fuit, κακ' ἐφ' αὑτὸν ἕλκων ὥστε καικίας νέφος, h. e. *mala ad ſe trahens, vt Cæcias nubes.* Id etiam apud Eleos in prouerbium ceſſit, vt in eum qui continuis premitur malis, *grauiora Sambico pati* dicerent. Quum verò quiſpiam iniqua contentione victus vlterius damno premitur, *Opprobrium victis*, adagium erat; quod à Brenno, quũ ſe Romani auro redimerent, ſumptum memorant. Tritum quoque prouerbiũ fuit, *Iucundi acti labores*, quum bene nauatam à nobis operam, ſuaui memoria repetimus. Et quum inter loquendum medio affatu is ſuperuenit, de quo ſermo fit, *lupum in fabula*, qui minimè nos loqui ſinat, eſſe dixerũt. Nam ferè conſtat, quem prior lupus viderit, proloqui nequiſſe. Cúmque fraus animo agitata, à bono honeſtóque in prauum tranſit, atque in authoris redit perniciem, *Malum conſilium conſultori peſſimum*, in adagium venit. Ac mille modis euulgata prouerbia fuêre, quotidiano ſermone vſurpatu, quæ recenſere ſuperuacuæ diſputationis foret. Quare ne exequar ſingula, quum non ſit animus ea conſectari, quę ab aliis vberiùs explicata ſunt & latiùs, de his hactenus dixiſſe ſatis habeam. Illud vtique antiqui moris erat, quod quum alicui precabantur bene, vt quicquid fuiſſet capitum, eueniret, ne quid diri aut infauſti ſucceſſum læderet, pollicem premere iubebant. Quotiéſque in propinqua ſpe futuri boni, veniam à diis petimus, in ſinum deſpuere ſolemus, velut ratas preces diis habituris. Cúmque in ſermone quotidiano quiſpiam malè audiſſet, aut verbo vocéve offenſus foret, dicto veniã poſcere: in aduerſis verò enunciatis, meliora ominari atque inuidiam verbo abeſſe iubebant. In mentione defunctorum, illorum memoriam non ſolicitari: in ſordidis & obſcœnis dictis, honorem auribus ſeruare, & præfari honeſtatem, veteres conſuêſſe, memoriæ & literis proditum eſt.

Vt Cæcias nubes. *Grauiora Sambico.* *Opprobrium victis.* *Iucundi acti labores.* *Lupus in fabula.* *Malum conſilium conſultori peſſimum.* *Pollicem premere.* *In ſinum deſpuere.* *Vbi quis malè audiſſet, aut verbo offenſus fuiſſet.*

Qui primus legem theatralem Romæ tulerit, & quot leges plebem ab optimatibus poſtea diſtinxerint.

CAP. XVI.

Tarquinij Priſci in edẽ-

INTER eos qui à prima origine ſpectacula Romæ ediderunt, Tarquinius Priſcus opulentiùs inſtructiúſque, quàm

quàm aliquis regũ, ludos feciſſe dicitur. Is enim in ludorũ apparatu, cultu & magnificentia omnes anteceſſit. Ab ipſo enim Circus maximus ſpectaculis deſignatus locus fuit, qui poſtea ædificiorum magnitudine & aulico apparatu præcipuus ſemper exhibendis ludis, eſt habitus, in quo munera ingẽti apparatu mox exhibita fuêre, diuiſis locis plebi per ſingulas curias. Cúmq; intercedẽtibus annis patribus equitibúſq;, ac plebi Romanæ cõfuſa loca fuiſſent, vbi ſpectarent, Corn. Scipione & T. Sempronio conſulibus, ludis Romanis per ædiles curules diſcreta loca ſenatoria à populo fuêre: vtque ſuus cuiq; honos ſeruaretur, lege cautũ fuit, vt optimatibus ſubſellia proxima darentur. Quo tempore præcipua loca in orcheſtra ſenatoribus data ſunt, vbi in ſcena ſaltabatur, & chorus inducebatur: prodium Imperatori & conſulibus, proſcenia & pulpita optimatibus, nonnunquã principi Siquidem Nero è proſcenio ſæpe ſpectauit, aliquãdo è puluinari, quod in prima fronte theatri, ſpectaculorũ locus erat. Fertur tamen Auguſtus Cæſar, legatos ſociarum fœderatarúmque gentium in orcheſtra conſidere vetuiſſe, quum quoſdam libertini generis illic ſpectare deprehendiſſet. Poſt aliquot verò ætates, vt Imperator vnà cũ ſacerdotibus in ſella Imperatoria ludis præſideret, conſuetudo inualuit. Quæ quidem ſcena in fronte theatri ab vno cornu ad alterum porrigebatur verſatilis, plerúnque ductilis, multis columnis & epiſtyliis fulta: quæ primo parietem nõ habuit, ſed frondibus obumbrabatur: poſteà tabulis pictis in parietis morem componi cœpta, quæ ſpectaculorum ſedes præcipuæ inde habitæ. Ea enim triplicis generis erat: nanque tragica columnis & deorum ſignis exornabatur, quibus & talibus pictis, partim ab amicis, partim è Græcia commodatis, vtebantur: comica, ædificiorum figuram præfert: ſatyrica verò, mõtibus inumbratur & ſyluis. In ea enim hiſtrionum ſedes erant, qui ad edendas in ſcena operas locabantur. In orcheſtra autem chori: reliqua verò loca popularia fuêre, in quibus omnis ſexus & ætas, atque infimus ordo ſine diſcrimine ſpectabat: qui verò à ſedibus excluſi fuerant, excuneati dicti. Græci verò præter hæc buleuticum conſtruxêre in theatro, vbi ſeniores: ſicut ephœbicum, vbi iuuenes ſpectarent. Ante hanc verò legem per annos quingentos ſexaginta à condita vrbe, populus vnà cũ patribus promiſcua iniquitate ſpectauit. Poſteà verò P. Aphricanus ſuperior quum conſul eſſet cũ T. Longo, ludis

dis ſpectaculis ſtudium.
Circus maximus.
Loca in ſpectaculis prius confuſa, diſcreta.
Senatorum locus.
Imperatoris.
Optimatum.
Qui ludis præſidebant. Scena ludorum.
Tragica ſcena.
Comica.
Satyrica.
Hiſtrionum locus.
Chori.
Populi.
Excuneati.
Græci.
Seniorum.

Iuuenum, Senatorum ſubſellia à popularibus ſeiuncta.

Romanis plurima ſenatorum ſubſellia à populari conſeſſu ſeparari iuſſit. Et quum eo diſcrimine aliorum ſtudiũ, aliorum indignatio eſſet, præbuiſſe eius rei nouitas nõ mediocrem plebi ſermonem dicitur, adeò vt ipſum Aphricanum, quòd eius rei autor fuiſſet, pœnituiſſe ferant: gratiámq; ingentem apud ordinem ſenatorium ædiles pepererunt, qui ſanxerunt, vt gradus dignitatíſque cuiuſque & fortunæ diſcrimẽ foret. Mansítque aliquandiu lex ſeruata, vſúque didicere, multò præſtabilius eſſe, ſeruato gradu cuiúſq; quàm in colluuione omnium ſpectaculis intereſſe. Proditum tamen memoriȩ eſt, tempore quo promiſcuus ſpectaculorum vſus erat, nunquam plebeium præ modeſtia & verecundia, ante virum ſenatorium aut cõſularem ſpectare ſuſtinuiſſe.

Ædiliũ ſanctio de dignitatis cuiuſque & gradus diſcrimine.

Ælij Pæti & L. Cornelij edictum.

Cúmque poſt aliquot tempora, plebs cum patribus confuſis ordinibus nihilominus ſpectaret, Sex. Ælius Pætus & L. Cornelius Cethegus cenſores, ne turba patribus miſceretur, quum tantum hominum conflueret in theatrum, alio edicto ſtatuêre: quod non ſine indignatione plebis factum memorant, quæ ſe deſpectui haberi, & contemptam eſſe arbitrata eſt, tametſi Ælium Pætum in cenſura collegam prioris Scipionis fuiſſe nonnulli tradant. Rurſus quũ haud longo pòſt interuallo conſtitutione abrogata, ſenatus & populus ſolutiſſimo more ſpectarent, Attilius Serranus & L. Scribonius Libo ædiles curules, ſcenicis ludis & Romanis, vt diuiſa loca plebeiorum à patribus eſſent, populúſque diſcretus à ſenatoribus ſpectaret, quarta promulgata lege ſtatuêre.

Attilij Serrani & L. Scribonij lex.

Senatoribus & equitibus 14. ſubſellia in ſpectaculis.

Spectauerèque aliquandiu, donec lege Iulia theatrali & Roſcia, vt in quatuordecim ordinibus & ſubſelliis proximioribus ſenatores atque equites ſpectarent ſemota plebe, optimatibus data facultas fuit. Quorum numerum à Diuo Iulio adeò excretum fuiſſe conſtat, vt quatuordecim ordines, & proxima ſubſellia, ſolis ſenatoribus non ſufficerent: adeò vt Laberius Mimus inter equites ſedere iuſſus, præ anguſtia recipi vix potuerit. Quod & Syllæ temporibus iterum confuſum fuiſſe crediderim. Nam gladiatorum munus dedit, viris æquè & mulieribus, locis promiſcuis & indiſtinctis, in magna licentia ſpectandi, & ſine vllo diſcrimine honorum. Cautum deinde lege Othonis fuit, quam tribunus tulit, vt magis fortunarum & pecuniæ, quàm generis aut honorum ratio haberetur: & non modò patriciis, aut equeſtris ordinis, & ſenatoriis viris, ſed ſummis honoribus functis, quibus quadringentorum ſeſtertiorum ipſi, patri,

Othonis lex.

patri, auóque cenſus non fuiſſet, ſpectandi in quatuordecim ſubſellijs ius non eſſet, eáque loca honoris cauſa diuitibus ſolùm conſtituta fuêre. Quippe tenues & ſordidæ inopiæ viros, quanuis claros illuſtréſque, quibus quinquaginta ſeſtertiorum non eſſet cenſus, mixtim cũ ditioribus in quatuordecim ſedere, minimè decere arbitratus eſt. Tantáque diuitiarum ratio fuit, vt duo primi ordines tribunitiis & plebeiis ditioribus, excluſis patriciis vacarent: ídque non ſine graui offenſione nobilitatis. Quæ quidem ſubſellia ita compta habuêre, vt crocum & vinum per ſingulos cuneos ſpargerent, illóſque præcipuis odoribus diluerent, ac picturis exornarent, nonnunquam minio & chryſocolla arenam circi ſternerent, ita vt Hadrianus balſama & crocum per gradus theatri ſtrauiſſe feratur. Primúſque Claudius Pulcher fuiſſe traditur, qui ſcenam variis picturis ſigníſque & tabulis ornauit: Trebonius auro, alij argento, pleríque ebore, Q. Catulus velis carbaſinis theatrũ texit, Lentulus Spinther byſſino velo. Nero Cæſar auri ramenta pro arena ſtrauit, & vela ſtellata colori cœli poſuit, totúmque Pompeij theatrum in vnum diem auro operuit. C. verò Antonius & Muræna ſcenam fecêre argenteam. Caius etiam princeps pegma ex argento duxit. Nonnunquam qui ludos dabant, ne populo ſol officeret, aulæa ſuſpendebant, plerúnque ſupparo vſi ſunt, quod poſterior ætas pro aulæis accepit, quæ non modò in theatro, ſed in cubiculis ferè ſingulis habuêre, vt ſiquid pulueris caderet, exciperetur. Proditúmque memoriæ eſt, Cn. Pompeium, ne populo æſtus officeret, etiam aquæ decurſum per ſubſellia duxiſſe: mox Diuum Cæſarem in ædilitate omni ſcenæ apparatu argenteo vſum eſſe: qui etiam in munere gladiatorio, forum Romanum & viam Sacram in cliuum vſque Capitolinum linteis contexit. Apud Lacedæmonios verò in omni commiſſione ludorum, regum erant loca præcipua, quibus vt inter ſpectãdum cuíque liceret inniti, priuilegium datum eſt. Athenis ſi peregrinus publicis ludis in theatro ſaltaret, mille drachmarum pœna mulctabatur. Qui etiam Othonis lege decoctoribus, qui fortunæ naufragio, non ſuo vitio decoxiſſent, certus in theatro locus conſtitutus erat, ſicut viatoribus tribunitiis, vt eorũ quoque vera & ſalubris ratio haberetur. His quoque qui artem ludicram exercuiſſent, ne in quatuordecim ſederẽt, eadẽ lege cauebatur. Qui verò quæſtũ ſui corporis feciſſent, quíq; vilitate & gula aut luxuria ſe-

Subſelliorum ornatus.

Peregrino Athenis ſaltare in theatro non licebat.

A theatris eiecti. autoraſſent,vel ære obligaſſent, à theatro arcebantur penitus. Quod Athenis quoque ſtatutum ferunt, vt qui multis flagitiis dedecoratus aut nota turpitudinis nefariæ inſignis foret, à ſuggeſtis & ludis arceretur: idque adeò procaciter ſeruatum eſt,vt præfecti ſubſelliorum per cuneos diſpoſiti, è ſubſelliis, in quibus immeriti ſedebant, quibus equeſter non fuiſſet cenſus,vi ſpectatores deiicerent.C.tamen Gracchum accepimus, cùm animaduertiſſet cõtra inſtituta maiorum,paſſim patriciis & plebeiis loca ſpectaculorum mercede locari, nullo delectu, accitis operariis & fabris illa fuiſſe demolitũ.Solitóſq; Romanos principes, ob multa in Remp. merita, Maſſilienſibus, exterarúmque gentium legatis ab vltimis oris, locum inter ſenatores ſpectandi, pro inſigni munere largiri. In quo proditur memoriæ de Germanis lepidè factum, qui cùm alios de Romanis benemeritos in ſenatorum ſubſelliis ſpectâſſent; ne inferiores officio viderentur, ipſos non admiſſos, ſua ſponte ſubſellia adiſſe, & vnà conſediſſe. Contra verò L. Flaminium, Q. Fratrem, cùm ſenatu motus, in commiſſione ludorum humilis & deſpectus extrema in parte ſederet, populus vniuerſus ob fratris egregia facinora reuocauit,& inter conſularia ſubſellia admiſit. Iidem tamen Maſſilienſes tam ſeueræ diſciplinæ fuêre, vt nullum aditum iuuentuti in ſcenam vel theatrum darent, quòd eſſent morum corruptela, ne per obſcœnos motus iuuenes impudicitia laſciuirent. Auguſtus verò Cæſar milites atque equites ita diſcreuit à populo, vt eos qui bellis ciuilibus attrito patrimonio, equeſtrem cenſum non haberent, ſi tamen ipſis, aut parentibus antea fuiſſent, in quatuordecim ſpectare permitteret, edicto legis non obſtante: qui etiam cuneum ſuum prætextatis & pædagogis aſſignauit: fœminas quoq; quæ promiſcuæ antea aſſuêrant, niſi ex ſuperiore loco ſpectare iuſſit, adeò vt ſumma theatri deinceps ſolis matronis paterent: licèt ab athletarum ſpectaculis noua conſtitutione omnem muliebrem ſexum poſtea abdicaret. Virginibus verò Veſtalibus contra prætoris tribunal locum dedit: Vtque ſenatoribus, quoties quid ſpectandum publicè ederetur, primus ſubſelliorum ordo vacaret,cauit edicto. Mox Tiberius ſpectantium immodeſtiam exilio mulctauit: & quum confuſis nihilominùs ordinibus, & ſine diſcrimine perſonarum ſpectarent, Claudius Cæſar, ſenatoribus loca reſtituit. Nerò verò equitum ſubſellia ſedibus, plebeiorum, & inconditæ

Ro. exteris locũ in ſpectaculis dabant.

Maſſilienſes iuuenes in ſcenam vel theatrum non admiſere.

Auguſti ſtatuta in ſpectaculis.

Matronæ ab athletarum ſpectaculis reiectæ.

Veſtales.

Nero.

turbæ

turbæ præpoſuit, ne equeſter ordo à plebe vulgari & ſordidis hominibus indiſtinctus foret. Quod & Domitianus ſequutis temporibus renouata lege theatrali, penè obliterata, iterum feciſſe dicitur. Alexander autem Macedo militibus qui ſecum militiam meruiſſent, poſt emerita ſtipendia, priores ſedes in theatro, vtque coronati ſpectarent, pro munere largitus fuit. Erátque conſtitutum Cæſarum temporibus, vt ſtatio cohortis ludis aſſideret; vt theatralem licentiam cohiberent: & ſi quid turbarum aut maioris tumultus ingrueret, præſtò forent. Quam Nero Cæſar dimouit, quò maior ſpecies libertatis foret, & plebs modeſtiæ experimentum ſua ſponte daret. Illud ſine controuerſia conuenit, adeò poſt temporum curricula degeneraſſe Romanos, & cenſus æſtimatione ferri ſolitos, vt non ſolùm ad implendas equitis facultates, non minùs millibus quadringentis opus eſſe ducerent, ſed ad decurionatum nullos, niſi quibus centum millium nummûm cenſus fuiſſet, promouendos curarent. Qui quidem decurionatus, & domi & foris magiſtratus præcipuus fuit. Nanque erat decurio cubiculariorum, & municipalis: tum ille qui decem equitum turmis præfectus militabat, decurio dictus eſt. Fuitque Pomponij opinio, eos etiam, qui in ſenatum & concilium publicum adſciti fuerant, cùm coloniæ deducebantur, quaſi principes coloniæ, quæ pars decima colonorum erat, decurionum numero cenſeri.

Domitianus. *Alexander.* *Cæſarum conſtitutum.* *Romani degenerarunt.* *Decurio.*

Quid apud Scæuolam Iureconſultum ſit hieroſiarchus, *& quid ſit* calix diatretus.

CAP. XVII.

Heſterno die inter duos Iuriſperitos, veſanos an furioſos verò magis nomine cenſendos, neſcio clamoſa diſceptatio, & animoſa contentio fuit: quid ſibi vellet Scæuola de legatis annuis, qui cenſuit, *quòd ſi teſtator ex reditu cœnaculi & horrei hieroſiarcho & libertis, qui in templo illo erunt, decem annua reliquiſſet, non ipſis modò, ſed & ſucceſſoribus legatum videri.* Quid eſſet *hieroſiarchus*, ab altero exquirebatur. Cúmque nugator ille vultu & voce immodeſta ſacellum eſſe diceret, vel locum diuino cultui deſtinatum, & pleráque nugalia ex autoritate interpretis effunderet: alter qui nòn minùs inſipiens & delirus erat, quonam modo ſucceſſor ſacello dari poſſet, edoceri poſtulabat, cùm Iureconſultus hominem ſignare videatur, non locum.

l. annua. §. Attilia.

Ille autem cùm inſolentiùs & audaciùs eôdem ſe volueret, & iam non diſceptatione,ſed petulantiſſimis verbis vociferarentur tantò tumultu, vt vix manibus temperarent, tandem cùm multùm fuiſſent inuicem debacchati, ſedato clamore,& contentione depoſita,me qui ad hos tumultus fortè incideram, velut communem arbitrum appellarunt. Dixi ego falſa illos duci opinione, qui hieroſiarchum locum dicerent, aut ſacellùm:ſed eum dici conuenire, qui præpoſitus rebus ſacris fuiſſet, quaſi princeps ſacrorum, ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ, quod eſt *ſacrum*, καὶ ἀρχοῦ,quod *princeps*, quaſi ſacrarum rerum & ſacerdotij caput, quod pontificis maximi proprium eſſe conuenit: ἱερεὺς enim *ſacerdos* vocatur, cuius diuinarum rerũ cura & procuratio eſt.Eum Græci ἀρχιερέα dicunt,quod idem planè ſignificat. Quippe qui ſacris præſunt cæremoniis, prædictionibúſque deorum, multiplici nomine cenſentur:namque ἱεροφάντας aliquos,alios,ἱεροδιδασκάλους, nonnullos ἱερονόμους, pleroſque ἱεροφύλακας, aut nomophylaces,qui frequentes erant,appellarunt, aut στεφεφόρους,qui flaminum,vel ὀρνοπόλους, qui augurum loco fuere.Etiã quæſiuêre ex me, quis eſſet calix diatretus,vt explicarem, de quo Vlpianum legem Aquiliam interpretatum, mentionem facere aiebant: dixi ego quantum comminiſci potui,diatretum calicem dici (vt Suidas interpretatur) vas torno politum & detornatum, cuius generis frequentia apud veteres fuêre:tametſi diarectum nonnulli dici putent, quod (autore Feſto) per antiphraſin malum diem ſignificat. Qui ſenſus haud dubiè abſonus foret atque impertinens. Cenſuit verò Vlpianus, quòd ſi calicem diatretum, hoc eſt, torno expolitum, artifici reficiendum, aut aptandum dederim, ſi imperitia effractus foret, damni iniuria teneri qui ſuſcepit: ſi verò quòd rimas habebat vitioſas, fuerit excuſatus,artificem non teneri Aquilia, niſi periculo ſuo ſe facturum conueniſſet:tunc enim ex locato agi oportere, Aquilia agi non poſſe.

Hieroſiarchus.

l. ſi ſeruus ſeruũ. §. ſi calicem diatretum.

Calix diatretus.

Diarectum.

In quo diſcretus ordo plebeius à patricio fuerit, & in quo patricius à ſenatorio,quódve diſcrimen in veſtibus apud diuerſas gentes.

CAPVT XVIII.

Ro. in duos ordines diuiſi.

ROmulum vrbis autorem in duos ordines populum diuiſiſſe, plebeium ſcilicet & ſenatorium, illorúmque

proge

progeniem patricios, ſeu optimates, exemplo Athenienſium, quos Eupatridas vocant: humiliores verò & inopem vulgum, plebeios nuncupâſſe: híſque ingenuas artes reliquiſſe, videlicet pátriciis militiam & magiſtratus gerere, ſacra facere, ius dicere, publica & vrbana negocia adminiſtrare: plebeiis autem militiam, & agrorum curam pecoríſque depaſcendi: reliquáſque ingenuas artes demandâſſe, ſatis conſtat: mercaturam, ſordidas pudendáſque artes, vt popinariam, & quæ manuales ſunt, ad vſum mortalitatis, aduenis & his qui recens aduenerant, delegâſſe: Romanos verò ſeruile miniſterium & laborioſa negocia exercere noluiſſe, quibus omnem quæſtum ſordidum interdixit: nam quæſtus omnis patribus indecorus viſus. Quod Theſeum in Athenarum inſtitutione, & Hippodamum Mileſium in conſtituendo optimo Reipub. ſtatu, alióſque vrbium conditores feciſſe, vt ſecreti ciuium ordines, & ingenua officia à ſeruilibus diſtincta forent, plerique literis adnotarunt. Hi enim Rempub. in triplicis ſtatus, qualitatíſve homines diuisêre. Ion verò Athenas in quatuor diſtinxit ordines: nam ex ciuibus quoſdam agricolas, alios opifices deſignauit, nõnullos ſacris, reliquos vrbi præfecit. Theſpienſes autem in duo diuiſi ſunt genera, opifices, & nobilitatem: qui adeò ſordidas artes, & omnem quæſtum auerſati fuêre, vt miniſterium aliquod didiciſſe, vel aruo ſtuduiſſe, polluere nobilitatem crederent: itaque illorum paupertas maximè inſignis fuit. Denique Ægyptij, Græci, Scythæ, Perſæ & Lydi, omnes qui artificio incumberent, pro ignobilibus ducebant: qui verò militiæ, generoſos. Scythis quoque & Thracibus, qui in ocio degunt, honeſtiſſimi habentur, qui prudentia & authoritate anteibant cæteris. Arabes autem illorum politiam trifariam diuisêre, ex quibus ſacerdotes primi ſunt, his addunt artifices: ſecundum agricolæ, tertium milites tenent locum. Quam inſtitutionem ab Ægyptiis oriundam, multi in formandis vrbibus & moribus inſtituendis ſectati fuêre. Quibus verò reb. patricij à plebe ſecernebantur, pluribus exẽplis perſpectũ eſt: ſiquidem patricij, & qui nobilitate præſtãt, quique honeſtè geniti & liberaliter educati erant, bullam in pectore, lunulas in pedibus habebant: erant enim fibulæ eburneæ corniculantes inſtar lunæ. Quod à Numa inſtitutum ferũt, vt ſenatores, eorúmq; poſteri nigris calceis lunas annecterent. Ab Arcadibus deductum, vt ſe proſelenos deſignarent, ve-

Patriciorum artes, Plebeiorum, Aduenarum.

Quæſtus Romanis contemptus.

Hippodamus.

Athenienſes.

Theſpienſes.

Nobiles qui.

Scythæ.

Arabes.

Patriciorum à plebeiis diſtinctio.

Lunula.

Arcades proſeleni.

lut ampliſſimum teſtimonium nobilitatis ferrent: quippe in calceis ſenatorum lunam adſcripſiſſe, centenũ numerum deſignauit, quo tunc ſenatores cõtinebantur. Ea enim bulla, aurea fuiſſe traditur, figuram cordis habẽs, qua etiam obſignaſſe dicuntur veteres: cùm plebeij & libertini ſcorteo loro munirentur: quam quidem pueri ingenui, & illorum qui equo meruiſſent, filij ad pubertatem vſque vnà cum prætexta induebant: illámque exacta pueritia, ſolenni feſto Laribus ſuſpendebãt: ſicut Romanæ puellæ, puellare rudimentum, puppas Veneri Argiuæ: & maturæ viro, compoſitum capillum Palladi: Trœzenæ verò puellæ Hippolyto crinem conſecrabant. In Sicyonia quoque ὑγιεία, hoc eſt, *Sanitatis ſimulacrum* fuit, cui virgines crines reſecare, & capillos dicare ſolebant. Athenienſes quum ex ephœbis exceſſiſſent, primitias crinium Delphos deferebant: & cùm antiquiores comam circa tempora, aut poſteriorem crinem Apollini & fluminibus tonderent, æuo ſuccedente Theſeus anteriorem capillum Delphis dedicauit, vnde Theſeis tonſura prodita eſt, cuius exemplo iuuenes, cùm primùm ex ephœbis exceſſiſſent, anteriorem comam Phœbo & Æſculapio aut Libero obtulere primitias: poſtea Romani adoleſcentes magnæ indolis, primæ lanuginis barbam diis conſecrare vſurparunt. Et cùm primò Romani ciues ſine tunicis ſola toga amicti forent, poſtea ſubſtrictas breuéſque tunicas citra humerum deſinẽtes habuêre. Talares verò & manicatas (quas Græci chirodotas vocant) aut diſcinctas induere, pro flagitio fuit, quòd erat barbaris proprium, talares ferre & manicatas tunicas. Ideo Æmylianus Pauli filius, P. Sulpitio Gallo, quòd tunicis manus totas operientibus vteretur: & Cicero Verri, quòd cum talari tunica & pallio purpureo incederet, vt probrum obiectauit. Quæ quidem tunica toga tegebatur, ſæpius prætexta. Cato verò ſenior cum tunica ſine manicis per hyemem inceſſit, & iunior, nudis pedibus, veſte fuſca & ſine tunica, ſola toga accinctus, ius in foro dixit. Idque ex vetere inſtituto vſurparunt, quòd Romuli ſtatuæ & Camilli in Capitolio & roſtris togatæ ſine tunicis erant. Aurelianus tamen Cæſar manicatas & albas tunicas ex prouinciis diuerſis, congiarium populo dediſſe fertur. Fuitque is corporis habitus non munditiis cultus, ſed virilis, in quo perſonæ decor, & multa maieſtas inerat. Intra tunicam verò interula, quam ſubuculam dixêre, carni proxima æquè à viris & mulieribus nullo diſcrimine ſumebatur.

Bulla. Bullã Laribus ſuſpendebant.

Puellæ puppas Veneri, & crinem Palladi offerebant.

Sanitatis ſimulachrum.

Athenienſiũ adoleſcentes.

Barba prima diis oblata.

Veſtis Barbarorum.

Romuli & Camilli ſtatuæ tunicatæ.

Interula. Subucula.

tur. Nam poſtquam binas tunicas Romani habere cœperũt, Varro ait interiorẽ inſtituiſſe vocare ſubuculã, & induſiam. Prætextam verò ſupra tunicam quiſque honoratus & nobilis habebat, quam quidem pueri patricij aliquando purpuream induebant. Inde enim prima commendatio ineuntis ætatis, & ſpecimen virtutis haberi cœptum. Libertinis autem & peregrinis, cum quibus nulla eſſet neceſſitudo, aut coniunctio ſanguinis, prætexta vti olim non licebat: poſt aliquot verò tempora, vt libertinorum filij illa vterentur, vſus obtinuit. Quã quidem purpuram magno honori patriciis fuiſſe accepimus. Erat enim pro maieſtate in pueritia, maximéque patricium ordinem à plebe diuidebat: nánque patriciis Tyriæ muricis purpura debatur, cùm equeſter ordo & plebeius purpuram non induerent, cuius vſum antiquiſſimũ Plinius notauit. Sequutis inde temporibus, ad tantum faſtigium deuenit, vt Catoni Vticenſi ludos in veſte purpurea ſpectandi facultas à ſenatu pro ſummo honoris gradu tributa ſit. Tribuno enim plebis, vel plebeio homini purpuram induere, nulli erat fas. Hi enim penulis breui villo, præcipuè pluuio tempore, aut lacerna vtebantur: quippe veſtis tribuni pleb. plebeiorúmque, penula plerúnque fuit, ſicut ſagi, endromis, & cuculli. Erant enim frigoribus apti, quibus Imperatores vti non decebat: tametſi legamus Caligulam depictas penulas ſæpe induiſſe. Et plebeiam purpuram diſtinctam à patricia in vſu fuiſſe: erat enim fuſca & obſoleta, non murice & cocco, ſed herbarum ſuccis infecta. Eâdem verò penula ſenatores plerunque vſos foris inuenimus: intra vrbem verò non licuit, donec Alexander Imperator dum ætati conſultum voluit, vt ſenatores ingraueſcenti ætate intra vrbem penulis vterentur, legẽ promulgâſſe dicitur, quas ſupra tunicã induebãt, quò eſſent villi groſſioris: ſicut endromis longiori villo, pinguis & craſſa, in frigoribus à diuitibus vſurpata. Quam quidem prætextam ad virilem ætatem pueros deferre licuit: poſt pubertatem verò, in ſeptimo & decimo ætatis anno, dimiſſa prætexta, togam induebant, aliquando puram niuei candoris, quæ virilis dicta eſt. Eam tamen in quarto & vigeſimo à multis ſumptam comperimus, ſæpius in decimo quinto, & ſexto ac decimo. Quippe Auguſtus Octauius annorũ ſedecim, & Caius Cæſar in vndeuigeſimo, Nero autem vix pubeſcens, togam virilem ſumpſit ante tempus, quò maturus imperio videretur. Diuus quoque Antonius Philoſophus,

Induſia. *Prætexta.* *Purpura.* *Tribunorum & plebeiorũ veſtes.* *Purpura plebeia.* *Endromis.* *Toga quæ ætate ſumebatur.*

& ex Cæſaribus complures, in quinto decimo virilem deſumpsêre togam, tunc cùm præceps & lubrica iuuenum ætas videbatur. Quam ſupra prætextam nonnunquam patricij ſumebant, cùm plebeij ſine prætexta ſimplici toga amicirentur: quippe toga erat plebeiorũ, & infimi ordinis, prætexta honeſtorum & nobilium. Quod etiam circa mulieres ſeruabatur: nã toga priſcis ſeculis in vſu promiſcuo tã virorum quàm mulierũ, nocturnúmque ac diurnum indumentum fuit, ſicut palliolum & penula: poſtea verò illam diſtinxêre, quam feſta ſolenníque die, ampliſſimo cultu & apparatu magnifico probi adoleſcentes ſumere ſolebant, præcipuè Bacchanalibus feſtis menſe Martio, quibus diebus ſumere virilem togam in religione fuit, qua ſignabatur liberioris vitæ pueris facultatẽ dari. Potentiores, & inſignes nobilitate & honoribus, etiam purpuream cum frequenti comitatu apud delubra deorum induebant, indéque in forũ excepti, ſolenni officio deducebantur. Tenuiores etiam arctam induxêre togam: nam pro opibus veteres magnas & paruas habuerunt. Claudius tamen Cæſar toga virili, die, ſine apparatu aut ſolenni officio, in Capitolium deduci voluit. Supra tunicam verò vela pro togis induiſſe, animi fuit imbellis & eneruati. Ea quidem toga cui purpura prætexebatur, illis tantùm dari aſſuêrat, quorum patres magiſtratus curules & inſignes geſſerant honores. Nánque hic primus iuuentæ & bonæ indolis habitus eſt honos, oménque futuræ virtutis & mangni nominis æſtimabatur. Germani verò in primis experimentis framea & ſcuto adoleſcentes exornabant: illinc enim commendationem ineuntis adoleſcentiæ auſpicabãtur. Cretenſibus militaris ſtola, his patera, Bithynis & Ponticis, ſocci & pallium, Argiuis pueris deferre clypeum, inſigne munus, & primum decus adoleſcentiæ cenſebatur. Eam verò togam extremam induebant Romani, ſæpius raſam, nonnunquam pexã & villoſam: nanque erat Romana grauitate digna, quam propriam habuêre, ſicut Græci pallium. Ideo qui Romani ciues eſſe deſierant, aut ciuitatis iura amiſerant, quíque relegati, quibúſque aqua & igni interdictum foret, togã induere non poterant. Hi enim toga dimiſſa, pallium ſumebant, quod Græcum fuiſſe ſatis conſtat. Togam verò raſam Phrygianam primùm Auguſti temporibus vſurpatam Plinius eſſeuerat: ſupra quam multi lacernas induxêre, ſæpe ludis feſtis in theatro, quæ amphitheatrales dictæ, & militares erant: aliæ

Toga veſtis promiſcua ad vtrumque ſexum.

Bacchanalibus toga virilis ſumebatur.

Toga arcta.

Vela pro togis.

Toga cum purpura.

Germani.

Cretenſes.

Bithyni.

Pontici.

Argiui.

Pallium.

Toga raſa.

Lacerna.

Toga amphitheatrales.

cocci

coccineæ, Bœoticę verò albæ. Quam togam plerique laxiorem, breuiorem nonnulli vſurparunt. Legimus Catonem ſeniorem præcurta toga & candida vſum, & nunquam centum drachmis maiore ſumptu: Cæſarem laticlauo fimbriato, laxiore cinctura: Auguſtum quaternis tunicis, togiſque nec reſtrictis, nec fuſis, cum thorace laneo, femoralibúſque & tibialibus inceſſiſſe: Mecœnatem molliori veſte diſcinctum, quare Malacinus dictus: Marcum Antonium, tunica ad coxam cincta, & villoſa chlamyde: & Sex. Pompeium Magni filium, poſt naualem victoriam, cœruleã ſemper deſumpſiſſe, Hortenſium, cultiore habitu, & elaborato: Neronémque nullam veſtem bis induiſſe, ſæpiúſque in ornatu tragico cum cothurnis prodiiſſe: & Caligulam cũ deorum inſigniis, aurea barba & fulmine, aut cum fuſcina & caduceo, plerúnque Veneris habitu, aut gemmatum, manuleatum & cycladatum, ſempérque triumphalia ornamenta geſtaſſe: Veſpaſianúmque, veſte & habitu neglecto, & vix à gregario milite differente: ſicut de Alexandro Macedone proditum eſt, cultu habitúque paulùm à priuato abhorrente fuiſſe: & Hierone Syracuſano, qui regi vix decoro habitu inceſſit. Sic Diuus Seuerus vili amiculo & exigua veſte adopertus, & à plebe vulgari nihil excellens. Et Tacitus ſimili cultu cum ęqualibus. Nam in toga qua priuatus vtebatur, in imperio ſæpe viſus fuit. Contrà, Heliogabalus nimis ſumptuoſa & magni cenſus: is enim primus holoſericã veſtem induit. Galenus quoque cum chlamyde purpurea gemmatis fibulis, ſæpius tunica aurata prodiit. Fertur tamen Octa. Cæſar liberis ſenatorum, in quibus eſſet virtutis ſpecimen, quò frequentiùs ſenatui aſſueſcerent, ſumpta virili toga, laticlauum protinus dediſſe. Togam verò prætextam ædiles, quæſtores, & qui magiſtratus & honores gerunt, veluti honoris ornamentum inſigne induêre ſoliti ſunt, quæ ex purpura fuiſſe traditur, nonnunquam bis tincta, quòd acriùs coloratur, dibapha dicta, quam Lentulus Spinther in ædilitate primus induiſſe fertur, cuius valor denariis mille in libras taxabatur. Sed quod diſcriminis inter patricios & plebeios purpura faciebat, vt diſtinctum vtrunque ordinem notaret, hoc nimirum inter patricios & ſenatores laticlauus & tunica latiore purpura efficiebat. Is enim laticlauus & latiore tunica, inſignia ordinis ſenatorij fuêre, quæ ordinem ſenatorium à patricio diſcernebant, quibus ampliſſimus ordo notabatur: cùm reliquis patri

Coccinea. *Bœotica.*

Mecœnas Malacinus appellatus.

Holoſerica veſtis.

Prætexta, qui induebantur.

Dibapha.

Diſtinctio veſtitus inter patricios & ſenatores.

patriciis,qui ad ſenatum admiſſi non erant, illis vti non liceret. Quanuis poſt aliquot ætates, etiam equeſtri ordini laticlauum diſtinctum à ſenatorio tributũ inueniamus, cuius vſus poſtea à Cæſaribus pro inſigni decoro impetrari conſueuit. In eo enim aureus clauus affigebatur, quem, quia frequens & promiſcuus erat, Tacitus Cæſar interdixit, auróque clauatis veſtibus vti prohibuit.

Toga prætexta, conſularis & prætoria.

Erat præterea toga prætexta, conſularis & prætoria, quam hi qui conſulatum pręturámve gerebant, ferre ſolitauerunt: quam etiam in coloniis & municipiis cuicúnq; magiſtratui deferre ius erat. Ipſa enim & laticlauus inter antiquiſſima cenſentur vrbis ornamenta: quippe à T. Hoſtilio, nonnulli à Balearibus inuentas primùm autumant, quæ in omne æuum poſtea manſêre: ſicut veſtem papaueratam antiquiſſimam habere originẽ volunt.

Veſtis papauerata.

Palmata veſtis.

Etiam tunica palmata, & palmata toga triumphalis, & toga picta, quas conſules, & hi qui deuictis hoſtibus triumphârunt, veluti auguſtas, atque illuſtri & excelſo honori debitas, accipiunt, præcipui cultus ornatúſque fuêre: in quibus decus totius imperij, ingentíſque virtutis ſpecimẽ noſcebatur. Etenim palmata veſtis in pace, conſulis: victoria verò parta, triumphantis indumentum erat: quæ quidem purpureæ, auro intextæ erant: & niſi triumphalibus viris, atque ex Capitolio & Palatio haud aliter dari ſolitæ, eò quòd eſſent Iouis tunicæ perquàm ſimiles: tametſi ſcutulatam, Phrygiatam, ſurculatam quoque, vndulatam & clauatam, inter triumphales aliqui annotarint.

Veſtes triumphales.

Quam ſcutulatam Galli primùm intexuerunt, ſicut Phrygiatam Phryges. Fertur tamen Gordianus tunicam & togam pictam primus ex Cæſaribus, dum priuatus ageret, propriam induiſſe: neque ex Capitolio (vt moris erat) publicam deſumpſiſſe.

Abolla.

Trabea.

Abolla autem externorum regum fertur, ſicut Romanorum trabea: magni tamen ſplendoris, qua rarenter Romanos vſos inuenimus: nam ſoli reges aut conſules trabeati inceſsêre, tametſi militarem, nonnulli ſenatorium amictum abollam fuiſſe dicant.

Philoſophorũ veſtis.

Quam plerique Philoſophi deſumpsêre, licèt Græcos milites & Philoſophos palliatos, nonnunquam chlamydatos legamus.

Trabea triplicis generis.

Primus enim Romulus trabea vſus fuit, quę triplicis generis erant. Nánq; vnũ conſecratum, ſola purpura intexebatur: aliud regium ex purpura, immixto albo, quam reges Conſuléſve induebant: tertia auguralis fuit, quæ ex purpura fiebat & cocco, quo genere augures vti aſſuêrant, dum auguria captant. Sæpius tamen ſub tegmine

puniceo, alterno textu purpura diſtinguebatur. Neque
ſum ignarus, Maurorum Numidarúmque regum amictum
eſſe purpureum ſagum. Quare Iuba rex ſagulo vſus purpu- *Sagum.*
reo dicitur. Aſſyriorum tunica partim purpurea fuit, par- *Aſſyrij.*
tim alba. Mœdis autem Perſis & Armenis regibus ac *Mœdi.*
Lydis, amictus purpureus quadrangulari figura, & Ci- *Perſæ.*
daris, quanuis Perſici reges triplici anaxyride, & cultu *Armeni.*
duodecim millium talentorum quandóque vſi ſint. Phœni- *Lydi.*
cibus verò, Syris & Cilicibus regibus chlamys cum crepidi- *Phœnices.*
bus: Romanis quoque læna, quę χλαῖνα dicta, regales cul- *Syri.*
tus ornatúſque fuêre. Taprobanæ rex ſyrmate veſtitur, Cy- *Cilices.*
rus ſtola Mœdica, Nabathæorum reges ſola purpura, Cleo- *Romani.*
menes ſæpius breui tunica amictus apparuit. Antigonus & *Taprobani.*
Ariſtippus agreſti & regi vix decoro habitu. Contrà De- *Nabathæi.*
metrius non modò diademate, ſed veſte ex auro & purpura *Sexticula.*
conſpicuus erat. Sexticula verò non regia, ſed imperatoria *Veſtes ex pro-*
veſtis fuiſſe traditur. Athenienſes autem reges ſæpe Creti- *uinciis nomi-*
cum induebant: apud quos ex prouinciis veſtes nomina *nata.*
ſumpſère: nam præter Tarentinidam fuit Sardonica, Sicu-
la, Therea, Phrygia & Caſiaca militibus propria, ac Deu-
toriga diphthera, paſtoritia & byſſacena, ac aliæ multi- *Diſcrimen*
plicis generis. Sed quod diſcriminis inter viros ſenatoribus *veſtitus in*
& conſules ac triumphales, purpura & palmata veſtis *mulieribus.*
faciebat, vt cæteris præſtarent: idem diſcriminis cultus ve- *Matronæ.*
ſtitúſque in mulieribus fuit. Etenim matronæ & ſpectatæ
pudicitiæ mulieres, niſi nigro capillo, & longè latéque fu-
ſa toga ad talos demiſſa, ſtoláque & flammeo, ac vittis & *Meretrices.*
reticulo, quo capita velarent, vtebantur: cùm meretrices
flauum cepillum haberent, & togam ſubductiorem abſque
flammeo & vitta: quàm togam virilem, quæ adulterij cri-
mine damnatæ erant, dimiſſa ſtola ſumere cogebãtur. Nan-
que meretrices proſtabant cum toga & ſtolis pullis, quibus
etiam ianthino & cocco vti inhibitum eſt. Fuítque aliquan-
do mulieribus vetitum, ne verſicolori veſte vterentur, lege
Oppia: quod etiam à Nerone factum memorant, qui mulie-
ribus amethyſtini & Tyrij vſum interdixit. Quæ quidem
ſtola plebeiis, quanuis honeſtis, non dabatur: ſiquidem pa-
triciæ & grandes natu matres, illam honoris causâ defere-
bant. Erat enim ad imos pedes fluxa, quam inſtita contexta *Noua nupta.*
ambibat. Rectam verò tunicam & puram togam nouâ *Cyclas.*
nupta induebat: quam etiam tyronibus, dum militiæ ad- *Palla.*
ſcribuntur, tributam inuenimus. Cyclas quoque, palla &

Ricinus. *Crocoton.* *Syrma.* ricinus cum crocoto honeſtarum veſtes fuêre virginum & matronarum, licèt citharœdis quandóque palla in vſu fuit, quæ ſyrma dicta eſt: erat enim tragœdorum. Cyclas verò rotunda, quam Alexander Romanus Imperator matronis regiis dedit, quæ plus ſex vnciis auri non haberet cum reticulo: & pallium auro aſperſum cum inauribus, & monili baccato. Crocoton quoque rotunda & fimbriata, ſed tantùm locupletibus conceſſa. Vittáſq; & ſupparum, ac togam *Virgines.* prætextam, ſolæ virgines deferebant, quæ nuptiis non dabantur. Erant enim inſignia pudoris & verecundiæ, quibus mos erat, capillos aut humeris defluentes, aut reticulo col- *Vittarum duo genera.* lectos ferre: licèt vittarum duo genera inueniamus, virginalem vnam, alteram nuptialem, qua nubentes velabantur. *Strophium.* Strophium verò pectoralem faſciam, vel capitis ornatum, nonnulli cingulum fuiſſe autumant, & ſoleas purpureas puellarum calceos. Sed tamen ſtrophiũ, mitras & purpureas *Ancilla.* faſciolas, ancillarum fuiſſe amictus, multi teſtati ſunt: idque à Cicerone Clodio obiectum, quòd in ſtrophio, mitra & purpurea faſciola, ſe ancillam mẽtitus, ſacra Bonæ deæ pol- *Faſciolæ crurules.* luiſſet. Faſciolas verò crurules, crurum pedúmq; velamenta, æquè viris ac mulieribus communes aliqui volunt, quæ *Pueri.* ſæpe purpureæ, nõnunquam conchyliatæ erant. Faſciæ verò *Calcei muliebres.* pectorales dabantur pueris, quæ virides fuêre. Sicyonia & ſocci, calcei mulieris delicatioris cultus & amatorij. Erant *Calceorum ſpecies.* enim veteribus calcei ſpecie varia: nam, & gallicæ, & ſoleæ, & cothurni: tum mullei albi, hederacei, cerei & lintei, calceorum ſpecies ſunt: qui cùm antea communes viris æquè ac mulieribus forent, ſequuti Cæſares, inter quos Aurelianus, illos viris ademêre, & fœminarum calceis addidêre, quas etiam ferunt compedes habuiſſe ex argento, cùm ex *Mullei.* auro vetarentur. Qui mullei, ſicut veteribus monumentis extat, olim fuêre calcei Albanorum regum, deinde patriciorum facti, demum patriciis adempti, & mulieribus tradi- *Crepidæ.* ti: ſicut crepidas antea ſenatores, mox equites, demum mi- *Soleæ.* lites habuêre proprias. Soleas autem calceamenta dixêre, quibus plantarum calces in fine teguntur, habenis iuncta *Iphicratides.* cæteris propè nudis. Apud Achæos autem calcei fœmina- *Nymphides.* rum fuêre albi & tenues. Athenienſibus elaboratæ artis, *Arpides.* iphicratides dicti: Græcis nymphides & arpides, multiplici figura, ſicut Scythicæ, Laconicę, Perſicę, Amyclaidæ & Alcibiadæ. Perſæ enim calceo vtuntur alto & duplo, vt magni appareant; Aſſyrij paruo, Ægyptij papyraceo, Babylonij

ſoleis

ſoleis Thebanis ſimillimo, Cretenſes militari, Nabathæi ſandalio. Indi ex arborum corticibus nonnunquam ſoleas pedibus addebant. Phocion verò nudo pede inceſſit, & Cato Vticenſis mira patientia, ita vt vix cruda hyeme calcearetur: quod de Socrate & Ariſtodemo legimus. Lycurgus quoque pueris Spartæ pro calceamento, pedum nuditatem dedit quò faciliùs accliuia aſcenderent, & decliuia peragrarent. Empedocles ferreo calceo incedebat. Hiſpani è Sparto, Ligures Cantabrico, Galli agreſtes perone. Demetrius verò Antigoni eò vanitatis proceſſit, vt aureo calceo calcearet. Auguſtus altiuſculo vſus fuit, vt procerior videretur. Caligula ſocco muliebri, Diocletianus & Heliogabalus gemmato, Carinus gemmatis fibulis. Apud Ægyptios autem innuptas puellas calceis vti non licet, vt euagandi licētia cohiberetur, quum nudo pede extra ſepta prodire nefas foret. Cupezia verò, non muliebres, ſed tibicinum calcei erant. Palla verò picta cum amiculo purpureo. Apud Perſas, ſtola Mœdica cum armillis & torque. Ægyptiis, ſacra Iſidis veſtis, reginarum amictus ornatúſque fuère, quibus inſigniis velut veriſſimis notis, à vulgo ſecernebantur. Quam quidē pallam pueris, puellíſque quandóque traditam legimus. Apud Græcos verò, Arabes, Lydos, Phryges & Aſſyrios, longa ſtola, mitris & mitellis matronas & viros ornari, traditum eſt: virorum apud eoſdem, frequens veſtis, ſtola quadrata fuit. Theſſalis demiſſa chlamys erat omni tempore accommodatior: calantica autem, Romanis capitis fuit ornatus, non veſtis. Lycurgus iuuenibus vna tantùm veſte, eáque obſoleta, & nullo diſcrimine à cæteris vti toto anno permiſit. Zeno quoque nullum diſcrimen veſtis eſſe inter ciues, ſed eoſdem amictus viros ac mulieres ferre præcipiebat Solon plus tribus veſtibus quenquam vti, lege prohibuit. Apud reliquas verò gentes veſtitus habitúſque diſſimiles fuère: nam Gallis nobilioribus tinctas geſtare veſtes, aut ſaga hirſuta virgata: hyeme craſſiora, ætate ſubtiliora, longis villis, & brachas longis femoralibus, auro pictas, intonſas, & varij coloris, quas anaxyrides Græci vocant: tum collo torques & monilia, frequēs mos fuiſſe traditur. Quas quidem brachas, non apud Gallos modò, ſed Mœdos & Scythas alióſque barbaros in vſu cōperimus. Tum endromides & cuculli frigoribus apti, Gallorū propria commenta ſunt. Apud Vectones & Cantabros, mulieres monilia ferrea collo circūdare, & à fronte protenſum vmbraculū, quod

Nabathæi. *Indi.* *Nudo pede qui incedebāt.* *Hiſpani.* *Ligures.* *Antigonus.* *Galli.* *Imperatorum.* *Puellæ innuptæ apud Ægyptios.* *Cupezia.* *Perſæ.* *Reginarum amictus apud Ægyptios.* *Mitra.* *Mitella.* *Theſſalis.* *Calentica.* *Vna tantùm veſte qui vtebantur.* *Galli nobiliores.* *Anaxyrides.* *Bracha.* *Endromis.* *Cuculli.* *Vectones.* *Monilia ferrea.*

attrahant, quum velint, & retrahant. Alias protentas comas in altum erigere, illáſque baculo obuoluere; nonnullas ſinciput expilare, magni decoris putabatur. Gnidanorum vxoribus, qui iuxta Lotophagos ſunt, multi æſtimabatur, fimbrias pelliceas ferre plurimas, quas munera adulterij ſumebant, illáque præcipuæ dignationis erat, quæ pluribus fimbriis muniretur. Sicut Curetibus, qui Ætoliam incolunt, longas ſtolas puellares induêre. Et Andrimachidarum vxoribus vtróque crure æneam armillam innectere. Arabibus Nabathæíſque, tunicas cum ſubligaculis ferre. Indorũ fuit ornatus in veſte candida, & carbaſis miræ tenuitatis auro purpuráque diſtinctis: Mœdorum, oculis pictis incedere, colorato capillo, coma protenſa, circa collum monili, & armillis circa manus, capite velato, veſte pellucida & fluida. Contrà verò Perſarum: nam craſſiore vtebantur, laxa & fluxa cinctura, nonnunquam ſtola Semiramidis. Quare Alexander Macedo vtrorumque inſpecto habitu, Perſicam induit veſtem, Mœdorum admittere recuſauit. Sic Gratianus Cęſar, deuictis Germanis, Romanum neglexit cultum, amictu Alano atque equo pariter vſus. Aſſyriorum mos erat, duplici amiculo veſtiri, altero lineo ad pedes demiſſo, altero laneo, quod ſuperinduebant. Mauruſiis craſſam veſtem, aut laceram quam induebant, pro tempore variare vetabatur. Perſæ amictum habent æſtate purpureum, hyeme varium, Troglodytæ ſerpentum & & piſcium coria. Maſſagetæ ex arborum corticibus amictus intexebant, Scythicis ferè ſimiles. Mardorum genti proprium fuit, craſſiorem veſtem & nõ vltra genua induere, próque capitis ornatu fundam fronti annectere. Indi quoque diſſimiles habitus corporis mira ſpecie variârunt. Namque alij nudi agunt, nonnulli piſcium, ferarum aut auium pellibus amicti ſunt, plerique lino, multi lana veſtiuntur: alij in cultu corporis ita accurati, vt faciem coloribus pingant, candidam veſtem induant, aurum geſtent, lapillis ornentur. Mauri leonum, pardorum & vrſorum tergoribus, alij ſerpentum & piſcium coriis velãtur. Scythiæ magna pars tergore vulpium & murium operti incedunt, ſicut Geloni hoſtium cutibus. Britanni reliqua nudi, ventrem & ceruicem ferro cingunt. Hiſpani primùm breue ſagulum, mox ſtolas & togas Romano more accepêre, quare ſtolati dicti & togati. Gymneſiarum incolæ iunceo ornantur amictu, Belgæ hirſuto ſagulo, Germani ſago cũ fibula; aut ſi deſit fibula, ſpina conſerta: locupletes

Gnidani. Curetes. Andrimachides. Arabes. Nabathæi. Indi. Mœdi. Perſæ. Aſſyrij. Mauruſij. Perſæ. Maſſagetæ. Mardi. Indi. Mauri. Geloni. Britanni. Hiſpani. Gymneſiæ. Belgæ. Germani.

pletes verò,ſtricta veſte ſingulos artus exprimente. Quinetiam apud veteres ſapientię profeſſores,diuerſi cultus corporis ornatúſque fuêre. Nanque Diogenes corpore ſeminudo fuit, veſte humili & ſordida: qui quum Rhodios veſte conſpicuos cerneret,illos dixit nimiùm inſolentes:rurſus quum Lacedæmoniis in veſte ſordida & inhoneſta occurriſſet,etiam hos inſolentes nuncupauit.Pythagoras alba amictus veſte, neque ex mortuo animali quippiam ferens, auream coronam geſtabat,nōnunquam purpuratus. Crates manticam & ſordidum palliolum, Ariſtippus Socraticus Mileſiam chlamydem, aliquādo amictum villorum induebat,cætera nudus.Ariſtoteles verò decorus habitu, & nitido veſtitu fuit,tonſa coma,digitis redimitis auro. Hippias cultu viſendus ſuis manibus elaborato, ſicut Apollonius Tyaneus linteis, & Gorgias purpura conſpicui erant. Heraclides molliori veſte, Zeno tenui pallio, Empedocles Agrigentinus præter purpuram, etiam calceamentis æreis incedebat. Demoſthenes molli tunica & nimis accurata, Ariſtides trita lacerna,Socrates viliſſima ſtola, Xenophon cum thorace & clypeo.Fuítque Homeri opinio, antiquiſſimos Græcorum,pelles leonum,pardorúmque,ouium & caprarum ac luporum à principio induiſſe.Poſtea impotentia muliebri eò veſaniæ proceſſum fuit, vt maximos indutæ cultus, purpuráque & auro, ac gemmis redimitæ procederent:armillas annulóſque in digitis aureos, collóque monilia, & catenas circa latera margaritis inſerta, in auribus verò vniones & cylindros,ad oſtentationem luxus, Romanę mulieres ferrent:ipſáſque auro fulgentes iuncto vehiculo & carpentis,feſtis profeſtíſque diebus per vrbem pérque oppida vehi proditum ſit. Quod non modò Romanis,ſed & ſociorum Latini nominis vxoribus decoris causâ, tributum ferunt:quibus quidem vehiculis, niſi caſtæ & ſpectatæ probitatis fuiſſent,alias vti non decebat: à quibus viri, vnà ſedentes, deſcendere minimè cogi poterant, quaſi in tuto eſſent præſidio,priuilegio vxoris. Quare Domitianus Cæſar nouo ſtatuit edicto, vt probroſis fœminis lecticæ vſus adimeretur.Fuítque apud Athenienſes ſeruatum, vt Atticæ fœminæ Doridam veſtem, quam priùs induebant, ſimillimam Corinthiæ,ne fibulis necterentur,in lineam commutarent:& à Syracuſanis lege ſancitum, ne viri aut mulieres maiori ſumptu ornarētur,ni priùs ſe conſtupratas, & omni nequitia impudicas docerent. Quod propè cum Epheſiis

Philoſophorū veſtes.

Corona aurea Pythagoræ.

Antiquorum veſtitus ex animalium pellibus.

Cultus Romanorum.

Lectica mulierum.

Viri vxoris nomine priuilegium.

Athenienſes.

Syracuſani.

Epheſij.

compar fuit,qui cùm vitiis inquinatiſſimi eſſent,neminem frugi viuere paſſi ſunt:Hermodorúmq; , quòd vir probatiſſimus eſſet, vrbe exegêre:qui Romæ poſtea leges decemuirales interpretatus,ſtatua in comitio à populo donatus fuit.

Hermodorus.

Hoc quoque inter cætera notatum eſt,conſules paludatos, nonnunquam trabeatos, paludatis lictoribus ad bella ducere ſolitos.Nanque erat paludamentum veſtis Imperatorum, qua ſummi duces perſæpe vtebantur: ornatus tamen militaris,quam chlamydem appellârunt. Militéſque ſagatos militiæ domíque incedere conſuéſſe. Saga enim, chlamys & lacerna, militum veſtes fuêre: adde etiam lænam, quam ſupremam induebant, licèt ſubſequutis temporibus Antoninus Philoſophus Auguſtus,milites ſub ſe ſtipendiarios,togatos eſſe iuſſerit,nec vnquam ſagatos incedere paſſus ſit.Manſitque diu Romę conſtitutum,vt ſerui ingenuorum veſte non vterentur, quippe qui nec colobia nec calceos habebant,quæ liberis dabantur. Crepidis quoque aut mulleis vti ſeruos aut plebeios, erat lege vetitum.

Paludamentum.
Chlamys.
Saga.
Lacerna.
Læna.
Seruorum ab ingenuis diſtinctio.

Syracuſani verò, vt diſcrimen ingenuæ & ſeruilis perſonæ notaretur,ſeruis equi characterem inuſſerũt. Samij quoque captiuos Athenienſes, noctuæ figura: Athenienſes verò Samios bello captos,Sameæ nauis ſigno deformârunt.Nonnunquã ſeruis literas inuſſerunt, qui literati dicti.

Notæ fronti inuſtæ ſeruis & captiuis.
Literati ſerui.

Apud Lacedæmonios quoque ingenui alebant comam: nanque omnes comati erant, cùm ſeruos crines habere non deceret. Idem in omni ferè Græcia; vbi ſeruis nutrire comam nefas erat: qui etiam ab ingenuis diſtinguebantur tunica: nanque ἀμφιμάσχαλος liberis, ἑτερομάσχαλος ſeruitiis dabatur. Apud Romanos verò ab vrbe condita ad annum CCCCLIIII.iuuenes pariter ac ſenes intonſos fuiſſe liquet. Sed poſtquam Publius Ticinius è Sicilia tonſores adduxit Romam, inde iuuenes raſitarent barbam, capillúmque tonderent, ad annum quadrageſimum inſtitutum manſit: poſt eum verò nõ licebat.Primus enim qui barbam quotidie raſitaret,Aphricanus traditur:deinde Auguſtus:quod ſeruis vilioribus erat inhibitum,qui intonſa barba & capillo hirto fuêre.Fuítque animaduerſum, ante Hadrianum Cæſarẽ Imperatores barbam ſæpe raſitauiſſe. Ipſe enim ex Cæſaribus primus promiſſa barba inceſſit & capillo.Commodus Imperator, cùm nulli tonſori crederet, ſicut Alexander Phereus & Dionyſius, ſibi ipſe candente carbone iuglandium putaminibus barbam adurebat, qui etiam fucato capillo cum ramentis

Comam qui nutriebant.
Amphimaſchalos.
Heteromaſchalos.
Radẽdæ barbæ conſuetudo quando introducta.

aureis

aureis inceſſit. Quod de Lucio Vero & Galeno Imperatoribus traditum eſt: qui auri ſcrobem crinibus aſpersêre. Arabes, Abantes & Myſij, ne in conflictu belli hoſtibus præda forent, anteriorem capillum raſitarunt: qui etiam puellarem capillum in rotundum tondebant, tempora ſubradẽtes. Ferunt Curetas & Ætolos pariter, quum à fronte eſſent capillati, & crinibus ab hoſtibus raperentur, frontem abraſiſſe, & ab occipite cæſariem nutriſſe. Quod de Alexandro Macedone proditum eſt, qui barbam militibus radi iuſſit, ne hoſtili prædæ anſam darent. Ferunt quoque Machlyes natiua conſuetudine occiput crinitum geſtare: ſicut Auſes anteriorem capitis partem. Contrà Lycurgus Spartanos milites promiſſo capillo & comatos eſſe voluit, licèt more Laconico barbam ad cutem raſitarent: illos propterea aut venuſtiores, aut viſu terribiliores eſſe arbitratus: apud eos enim populares à cæſarie noſcitabantur. Quod Mauris & Britannis in more fuit, vt cincinnis ornati eſſent, rutilis comis, & tam compoſito capillo, vt in inceſſu vix ſe contingi paterentur, omni corporis parte abraſa, præter caput & labrum. Lycij comam tanti fecerunt, vt ne crines tonderent, æra pœnæ nomine Mauſolo regi Cariæ ſoluere non dubitarent. Argiui cùm autea criniti eſſent, victi à Lacedæmoniis amiſſis Tyriis, deplorandæ calamitatis cauſâ capillos totonderunt, vouentes ſe non reſumpturos, niſi Tyrias recepiſſent, ſicut Sibari à Crotoniatis direpta, vniuerſi Mileſij capita deraſerunt, & ingentem luctum ediderunt. Maxies verò dextram capitis partem comatam gerunt, ſiniſtram radunt. Luſitani autem comas tondere nefas ducunt, itaque illas diffundunt vt fœminæ. Idem & Galli comati, quibus plurimus capillus erat, æquè maribus & fœminis, inde nomine impoſito. Indi capillum pectunt ſæpius quàm tondent, barba ſemper intonſa. Agathyrſi cœruleo fucantur capillo. Arabes quoque intonſi fuêre, barba ſolùm abraſa. Autores habeo, Scythas & Parthos, quò maiorem terrorem incutiant, quóque ſubita & improuiſa formidine hoſtes magis afficiant, hirſutis crinibus fuiſſe. Idem apud Germanos Cattóſque, quibus ruffus erat crinis coactus in nodum; qui etiam duxêre nefas barbam capillúmque tondere, aut alio cultu eſſe, niſi hoſtis caput ex acie retuliſſent. Quamuis tradatur Parthorum eſſe, capillum effundere, Germanorum iungere, Scytharum ſpargere. Ægyptiis verò flaua coma deſpectui erat, & lege cautum, ne quis

Ramenta aurea in capillis.

Qui caput tõdebant.

Comæ cura apud quos.

Flaua coma apud Ægyptios contempta. eam ferret, quòd ea Typhonus fuiſſe dicebatur, ſicut Agrigentini cœruleum colorem interdixerunt, quòd eo Phalaridis ſatellites vſi ſunt. Apud Sueuos vſurpatum eſt, horrentem capillum ligare in ſummo, vt hoſtibus terrori ſint, vel retrò flectere. Dacæ cùm caput radant totum, in ſummo vertice citrum creſcere ſinunt. *Riphæi.* Contrà Riphæi: nam mulieres pariter & viri detonſo ſunt vertice, & capillo deraſo, adeò vt glabri videantur: *Myconij.* ſicut Myconij omnes caluitio laborant æquè vt in Cauno omnes lienoſi. Non ſic in Ægypto, vbi raro caluitium fuit. *Athenienſiũ cicadæ in comis.* Produnt autores Athenienſium vetuſtiſſimos capillis colligendis cicadas, aureas annectere, vt eo argumento αὐτόχθονες, hoc eſt, *primos & ſine origine* ſe probarent. Caius verò Cæſar comatos tanto deſpectui habuit, vt quoties occurrerent, occipitio raſo deturparet. *Barbam aut capillum inficere imbelle.* Capillum verò aut barbam inficere coloribus, imbellis fuiſſe & eneruati, exempla ſunt. Inprimis Philippi Macedonis, qui quum ex amicis Antipatri arbitrum delegiſſet, quem aduertiſſet barbam & capillũ inficere, protinus gradu deiecit, & iudicare vetuit, veluit mendacem. Quod compar fuit cum eo qui Spartæ cõcionabatur, quem quum Archidamus rex fucato capillo vidiſſet, profari vetuit, & in medio affatu exigi iuſſit. Cui non incõuenit, quod de Gorgia Leontino proditum eſt, qui cùm in Olympiis de communi Græcorum concordia inſigniter peroraret Melanthus eum ludibrio habuit, quòd de totius Græciæ concordia agitaret, qui ſe vxorem, & ancillam concordes habere neſciret: quæ ob zelotypiam irata, quotidie diſſidium peteret. In quo fuit experimentis cognitum, quòd his qui è Sybari biberent, fucarentur capilli nigri: qui verò è Crati, flaui & fluxi, ſicut de Clitunno proditur in Meuania. *Capillorum luxus.* Legimus tamen Hannibalem ducentẽ in Italiam, crinib. ſæpe mutatis, ſe à Gallorum perfidia vindicâſſe: & Pyrrhum coma coloribus fucata inceſſiſſe, Romanáſque matronas rutilare capillos conſuêſſe. Mansítque Romæ obſeruatum, in Saturnalibus ſyntheſibus vti, *Syntheſis.* quibus diebus dimiſſa toga ſyntheſim ſumebant, quamuis Nero Cæſar citra dies Saturnalitios ſyntheſim induit diſcinctus & diſcalceatus. Diebus autem natalitiis, quibus natalem quiſq; ſuum annuum celebrabat, & Calendis Ianuariis, nonnunquam ludis Romanis albas lacernas prætextáſque indutos incedere, & ludos *Lacernæ albæ quando ſumebantur.* ſpectare: nam in veſte pulla ludis intereſſe Auguſtus inhibuit, néve quis pullatorũ media cauea ſederet, edicto cauit.

In

In ludis verò funebribus penulati ſpectatores erant. Penulas enim tunc populus ſumebat, cùm in cæteris togati conuenirent, niſi in gladiatorio munere, ad quod frequẽtes penulati cõuenère; quod Commodus Imperator ſeruari iuſſit. Ferunt primos Lacedæmonios ne populus in ludis algeret, penulas ſupſiſſe. Antoninus verò Baſſianus nouo veſtis genere populum donauit, quare Caracallæ nomen tulit. Auguſti verò tempore, toga raſa & Phrygiana dari cœptæ. Illud etiam admonẽdum exiſtimo, quoties inſigni calamitate vel clade, aut aliis belli caſibus populus affectus eſſet, in magna conſternatione iuſtitium indici, claudi ærarium & tabernas, ac iudicia tolli ſolere. Et quod per magnas calamitates fiebat in mœſtitia publica, Romanos dimiſſis togis, poſitiſque laticlauis & aureis annulis, ſaga ſumere, velut in luctu & ſumma ſolicitudine ſe eſſe denotarent. Si tamen conſulares viri forent, licèt ob calamitatem populus in ſagis eſſet, ipſi tamen in togis erant; ne deformi tetróque habitu tantam dignitatem fœdarent. Sed nec ſaga, donec lætiore fortuna, aut illuſtri victoria clades emendata foret: dimittebant. Qua victoria potiti, vel quum fuſis fugatíſq; hoſtibus; fœdiſſimum bellum finitum foret, exuto iuſtitio, in communis ſignum lætitiæ, populus vniuerſus prætextas reliqui verò magiſtratus inſignia & ornamenta ſua, ac priſtinum ornatum cultúmque ſumebant. Illud quoque diſcrimen ordinum perſonarúmque eſt notatu dignum, quod apud Tapyras, Baſteranos & Iberos, incultáſque nationes circa Hyrcaniam ſeruari meminimus, vt viri atras veſtes induant, crinéſque longiores gerant, fœminæ verò albis tunicis, ac breuibus tonſiſque comis incedere cogantur. Apud Parthos autem Perſáſque equo vehi, vel pedes ire, nobilitatem à vulgo diſtinguebat: nullus enim honeſtè genitus, pedibus incedebat: quod compar ferè cùm Romanis fuit, quibus plebeiæ pedibus incedunt, matronæ nobiles lecticis vectabantur: eiſdémq; Parthis qui principem locum habent, anaxyridem triplam induunt, & manicatam tunicam: plebs verò erat in tunicis ſine manicis. Apud Indos byſſum inducere, niſi nobilis, nemo poterat. Thracibus punctos eſſe in facie, nobiliores demonſtrauit, non punctos, ignobiles & obſcuros. Idem Britannis, Gelonis & Agathyrſis, apud quos qui cæruleo pinguntur, honoribus præſtãt: minùs autem pingi, humilitatis ſignum erat. Indis quoq;, Athenienſibus & Perſis, in auribus ferre aurum, nobilitatẽ deſignauit.

In veſte pulla ludis intereſſe non licebat.

In calamitate publica luctus indicia.

Apud Tapyras, Baſteranos & Iberos diſcrimen ordinum.

Parthi.

Perſæ.

Indi.

Thraces.

Britanni.

Geloni.

Agathyrſi.

Aurum in auribus.

Germanorum veſtes. Ex Germanis viri clari illuſtréſque, ſtricta nec fluitante vtuntur veſte: cæteri ſagis cum fibula. *Sueuorum.* Apud Sueuos ingenui obliquant crinem, & nodo ſubſtringunt, quum ſerui fluxa coma & crinibus incedant. *Libyci.* In Libya primores ſagis velantur, vulgus verò beſtiarum pellibus amicti ſunt. *Ægyptij.* In Ægypto viri binis vtuntur veſtibus, fœminæ ſingulis: vniuerſis niſi lineas ferre veſtes non licebat. *Circumpadanorum luctus ob Phaëthontis caſum.* Neque referre alienum fuerit, quòd Circumpadanis populis vſuueniſſe tradunt, vt lugubres veſtes lòngo tempore induerent, inteſtino mœrore affecti propter Phaëthontis caſum, quòd de cœlo præcipitatus, fulmine ictus, & in Eridanum deiectus foret. Sicut in Daunia Ariſtoteles refert mares & fœminas lugubria veſtire, quos poſt Troiæ euerſioné, quum illuc delati ſedes occupâſſent, vt orbatos ſe patria & fortunis indicarent, in poſterum candidis abſtinuiſſe, & pullas veſtes deſumpſiſſe.

Qui numerus augurum, quæve poteſtas aut ius quondam fuerit, & quomodo auguria captarentur.

CAP. XIX.

Augurũ numerus impar. QVæſtioni diu res fuit, qui numerus augurum olim apud Romanos fuerit, quod ſacerdotium magnæ religionis fuiſſe conſtat. *Augures quatuor.* Et tametſi à principio, vt in tribus centuriis, Ramnenſi, Titienſi & Luceri, ſinguli eſſent augures, conſtitutum foret, quorum numerum imparem eſſe decere arbitrati ſunt: tamẽ ſequutis temporibus, quin ad quatuor, *Quinque.* mox quinque numerum aucti fuerint, *Nouem.* nulla controuerſia eſt, donec, vt non vltra nouem collegium excederet, ſenatus conſulto cautum fuit. Idque ante primum Punicum bellum, quo tempore Sora & Alba coloniæ fuêre. Demum à Sylla dictatore collegium propagatum ferũt, vt vltra nouem, quindecim crearentur, ita vt quatuor & viginti eſſent. *Viginti quatuor.* *Augurum dignitas.* Hi ergo velut interpretes internunciíque deorum, tantæ dignationis habiti ſunt, vt eum qui aruſpicinam fecerat, in ſenatum adſcribi: & inter patres legi, fas eſſe duceretur. *Reges & augures iidem.* Regibus quoque ſicut iura dare & ſapere, ita diuinare, regium munus erat. Itaque à primo ortu vrbis iidem reges & augures erant, qui futura prædicerent, & iura darent. *Romulus augur.* Deniq; Romulus hoc ſacerdotio præditus, optimus augur fuiſſe traditur. *Ro. ſex optimatum filij Hetruſcis traditi.* Proditúmque eſt, Romæ optimatum filios ſex, Hetruriæ populis, vt augurandi artem ediſcerent, ex decreto ſenatus in diſciplinã tradi ſolitos, vt Romæ augurandi ſcien-

tia & ars innoteſceret. Quæ quidem incredibilis & penè diuina Feſulis pollebat, vbi domicilium augurum eſſe ferebatur, quod & veteri lege ſancitum erat, in hæc verba: *Prodigia & portenta ad Hetruſcos aruſpices, ſi ſenatus iuſſerit, deſerunto, Hetruriaq; principes diſciplinam diſcunto: quibus diuis decreuerint, procuranto: iiſdem fulgura & oſtenta piauto, auſpicia ſeruanto, auguri parento*: Et infrà. Singulis quoque tribubus olim ſinguli augures præficiebantur, qui ſacris cæremoniis prædictionibúſque deorum præeſſent: publica priuatáque auſpicia curarent, ſicut à Romulo conſtitutum fuit. Poſteà verò comitiis curiatis, quæ pontificis maximi dicuntur, non à populo vniuerſo, ſed à minore parte, & ſelectis, quibus ſacerdotia mandare curæ erat, de concilij ſententia eligebantur: nanque ipſi nominabant, quos digniſſimos iudicarunt. Nonnunquam ſi quis augur deceſſiſſet, à duobus vnus nominari, & à toto deinde collegio expeti & cooptari poterat. Qui poſtquam ad ſacerdotium admiſſi fuerant, mox inaugurati, vt mos erat, captatíſque auguriis in collegium admittebantur. Et tametſi præſentes admitterentur ſoli, ſæpius tamen abſentium habitã rationem comperimus, quòd lege Iulia cauebatur. Cúmque ſacerdotia ſemel collata, ob plurimas cauſas adimi ſolerent, ſolus auguratus perpetuus fuit: ideo ſemel collatus, quoad vita ſuppetit, etiam magnis intercedentibus cauſis viuenti non adimitur. Quare Fabius Maximus proditur duobus & ſexaginta annis ſumma cum laude auguratum geſſiſſe ad vltimam ſenectam. Si quis tamen augur hulcus pateretur, licèt in ſacerdotio foret, augurandi tamen ius non habebat. Ex hulceratis quoque auibus auguria captari non licere (ſiquidem morboſæ aues auſpicia nulla faciunt) ſæpe relatum eſt. In augurum enim collegio illud præcipuè ſeruatur, vt ſicut quiſque ætate præcedit, ita maximè primatum teneat: quippe inter augures maiores natu, etiam his qui cum imperio ſunt, præferri ſolent. Horum ergo proprium fuit, ex auibus vaticinia obſeruare, ſignáque rerum futurarum, & à diis monita contemplari: ſi opportunè euolaſſent, aut ſedes idoneas accepiſſent, obnunciare: de prodigiis, ſomniis, auguriis atque oraculis, portentis, extíſque reſponſa dare. Tum obſeruationes auſpiciorum, procurationes expiationéſque, vatum libros, portentorum explanationes, & monita deorum edicere, ſi quid ingruẽte fato caſurum foret, & quod ſaluis auſpiciis fieret. Quódve augurium lætum,

Augurũ domicilium Feſulis.

Singulis tribubus ſinguli augures præfecti.

Augurum creatio.

Auguratus munus nõ adimebatur.

Augur qui hulcus haberet.

Aues exhulceratæ.

Ætatis ratio in augurum collegio.

Augurum munus.

quódve piaculare eſſet, quod minas cœleſtes ingruentéſque calamitates, aut fatale exitium afferret, præmonere & vaticinari, quæ lege augurali latiùs decreta & perſcripta ſunt, cuius verba adſcripſit Interpres Iouis optimi maximi: *Publici augures, ſignis & auſpiciis poſtea vidento, diſciplinam tenento, ſacerdotéſque vineta, virgetáque & ſalicta publica auguranto, quique agent rem duelli; quique populare auſpicium præmonento, ollique obtemperãto, diuorúmque iras prouidento, hisq; parento, cœlique fulgura regionibus ratis denotanto; vrbémque & templa & agros, liberata & effata habento: quæque augures iniuſta, nefaſta, vitioſa, dira dixerint, irrita infectáque ſunto quiq; non potuerit, capitale eſto*, & infrà. Ipsíque auguriis auſpiciiſque captandis intereſſe debent, eáque notare, ac inſpicere & referre, & an egregiè eſſet litatum, declarare, quibúſque hoſtiis, & quibus ſacris ac ſupplicationibus, & quæ ad puluinaria, tetra prodigia procurarentur aut expiarentur, enunciare. Sed tamen ſoli auguri ſine collegio auſpicia interpretari non licuit; totum enim collegium cenſere, & ſententiam ferre decebat, ſi quid exquiſitiùs interpretari vellent, ſi durior fortè caſus ambiguæ foret interpretationis, qui in dubium controuerſiámq; veniret: ad quos etiam de ſingulis prodigiis & portentis, quæ eorum prædictio foret, & an fœdo vel felici exitu euentura eſſent, omnes tanquam ad adytum aliquem conſultum ibãt. Tum ſi qui magiſtratus vitio creati forent, eorũ reſponſo vel admittebantur, vel magiſtratu abire cogebãtur. Itaque dictatores, conſules, prætores, & reliqui magiſtratus vitio creati, ne quid diuini obſtaret, ex reſponſo aruſpicũ magiſtratu abire ſæpe coacti ſunt. Poterántque augures propter tetra prodigia, aut ſi quid officeret, comitia creãdis magiſtratibus vel impedire, vel vitiare. Quotiéſque ex arce augurium petebant, lituum ſine nodo, hoc eſt, baculum à ſummo inflexum, in parte qua robuſtior eſt, quod inſigne augurale fuit, tenebãt: quo cœli regiones & certa ſpatia, quibus vidẽda ad ſe pertinere volebant, quæ templa dicta ſunt, præfinirent, & certa finitione ſignarent, vt quod dextrum, quódve ſiniſtrũ eſſet, oculis & animo metiri poſſent: nam manu cœli ſpatia notare, ſaluis auſpiciis, non licebat. Quo quidem lituo augur proſpectu in vrbem atq; agros captato, regiones ab oriente ad occaſum terminabat, limite decumano, & cardine ex tranſuerſo ſigno metato, quò oculi ferrẽt quàm lõgiſſimè. Qui quidem lituus etiam regium fuit inſigne, in quo poteſtas

Lex auguralis.

Non augur vnus, ſed totum collegiũ auſpicia interpretabantur.

Augurium cũ ex arce peteretur.

Lituus auguris.

Templa.

Lituus regiũ inſigne.

teſtas dirimendarũ litium eſſe noſcebatur. Proditúmq; memoriç eſt, Romuli lituum ambas cuſpides ab imo & à ſummo inflexas habuiſſe, præter formam litui auguralis. Ex notatis verò regionibus, prima antica, poſterior poſtica, tum dextra & ſiniſtra dictæ. Quanuis Hetruſci vates cœleſtium prodigiorum periti, cœlum in duodecim partes diuiſerint, anticamque ad occiduũ, quoniam omnis illuc inclinat motus, & poſticam ad orientem: dexteras ad ſeptemtrionem, ſiniſtras verò ad meridiem proclinare voluerunt. Sedebat enim augur velato capite, & duplici toga augurali, quæ læna dicta eſt, vel trabea amictus ex purpura & cocco, cũ captabat auſpicia, & lituo cœli regiones notabat. Ipſéq; cæſa victima obſeruatis notatíſque ſignis longum carmẽ prçfatus, preces effundebat: quas ſi forte non ritè didiciſſet, ne quid prçpoſterè diceretur, aliquo prçeũte emittebat. Grçcis verò augur nõ trabea amictus, ſed toga candida velatus, poſcit auguria. Macedonibus quoque vates in amictu candido auream gerens coronam, captat auguria, & vaticinatur. Poſt effuſas verò preces, oculis in cœlum fixis, ſedere conuenit, momentis omnibus paratum intentúmque toto animo affixum, facto vbique ſilentio, ne quid videretur audiretúrve, quod auſpicium dirimeret, quoad de cœlo ſeruâſſet, captatáque auguria & ſigna miſſa forent: quibus miſſis ex auibus, quæ oſcines, quæ præpetes vel inferæ, & an tacitæ vel ſtrepentes aduolarent, & ſi dextra vel ſiniſtra, quæve admiſſiuæ eſſent, & quæ arculæ, quæve cliuiæ, aut inebræ, quæ vetarent. Tum ſi motus pronus vel obliquus, ſupinus an rectus, aut in latera referebat: conueniebátque extemplò augurem adire, & augurium firmari: nânque vnum vidiſſe auſpicium, non erat ſatis. Adnotatúmque exemplis eſt, non vbique & paſſim auguri captare auſpicia licere, quia niſi in præſcriptis deſtinatíſque locis, quibus Teſqua nomen, aut in arce, vel ad veteres curias, augures: pontifices verò, niſi in poſtmurio, auſpicia captare fas erat. Sed ſciendũ, non omnibus auguribus, ſed ſolo magiſtro augurum de cœlo auſpicari licuiſſe: qui huic muneri præfectus, magiſter à collegio eligebatur. Obſeruatúmque, vt ſi extra vrbem, aut in pomœrio, vel domo conducta, ſeu quouis tabernaculo, quod cœperat, augur auſpicetur, & inter augurandum nondum firmis ſignis, vrbem aut pomœrium inauſpicatò tranſgreſſus foret, vt ritè captentur auſpicia, primùm omitti tabernaculum, & alterum ſumi neceſſe fore: denuóque

Regiones in cœlo ab auguribus notatæ.

Veſtitus auguris & cæremonia in auguriis captandis. vide item ca. xiij.

Græci.

Macedones.

Loca in quibus auguria obſeruabantur.

Magiſtri augurũ munus.

Notandum.

auſpicari opórtere, ex quo nouus auſpiciorum inſtauratur aſpectus. Et cùm certa dies auſpiciis dicata eſſet, poſt mediam noctem ad mediam futuram diem auſpicari licere. Septima autem aut ſexta diei hora,non decebat:nanq; incipiente aut creſcente die,non autem deſinente,iuſta auſpicia fuêre.Poſt Sextilem quoque mẽſem , quo tempore aues aut imbecillæ aut morboſæ ſunt , vel pulli earum imperfecti, auſpicari non licuit: eo enim tempore à pontifice maximo de cœlo ſeruare vetabatur. In quo in fuit conſtitutum , vt non modò morboſis auibus ſed cuicúnque funeri augur admouere manus , & feralia attrectare vetaretur.Si autem poſt augurium ſuſceptum ad aquam venire contingeret,ne eius interuentu augurium fruſtraretur,quod aquæ interceſſu interrumpi certum eſt, fuſis precibus aquam haurire , & vota promittere oportebat.Poterátque idem & pontifex & augur eſſe,duobúſque ſimul ſacerdotiis præponi , cui etiam lictor pręibat,ſicut pontifici maximo.Et tametſi poſt ſuſceptos honores,auguratus conferri ſoleret, tamẽ F.Maximus admodum adoleſcens , priuſquàm vllum gereret magiſtratum,auguratũ geſſiſſe dicitur.Quotiéſq; pro diuerſis captarentur, illius præualere auſpicia, qui in ſummo eſſet magiſtratu , certum eſt : ideo conſulis auſpicia , ſi cum prætoris confundantur , præponi, haud dubium eſſe. Fuítque exemplis cognitum,apud augures optimis auſpiciis ea geri, quæ pro Reip. ſalute ſuſciperentur:quæ contrà , inauſpicata eſſe & monſtrifica.Illud quoque dixiſſe non ab re fuerit, occentu ſoricis dirimi auſpicia,ſicut aquæ interuentu irrita fiunt: vtque luminaria domus auguralis ſemper aperta ſint, nullóque operculo claudantur. Quódque quum auſpicia captant,cœlo non turbido,nec procelloſo aut pluuio,ſed aura ſilenti & placida, vbi omnia pura & tranquilla ſunt, auſpicentur , ne venti flatus aut tempeſtas auium greſſus à ſuo curſu diuertat.Eſtque obſeruatum,vt minora auſpicia ſemper maioribus cedant , licèt priora ſint. Siquidem cornicis aut colunbarum auſpicia, aquila ſuperueniente, irrita fiunt: aquilarum verò augurium,fulmine adueniente nullum eſt.

Auſpicij tempora. *Augur feralia non attrectabat.* *Poſt auguriũ obſeruata.* *Pontifex & augur ſimul.* *Maioris magiſtratus auguriũ minori præferebatur.* *Auſpicia pro Rep. optima.* *Soricis occentu auſpicia dirempta.* *Domus auguris aperta.* *Aura ſilenti & placida auguria captanda.* *Minora auſpicia maioribus cedebant.*

Qui eſſent equi funales *in Tranquillo:contra nonnullorum interpretationem probabilis opinio.*

CAP. XX.

ANceps quæſtio fuit apud Grammaticos,ambiguo ſenſu in vtranque partem agitata,qui eſſent equi funales, qui

qui in ſolenni triumphi apparatu iuxta triumphantis currum incedebant. Nuper in cœtu patriciorum, in controuerſiam certaménque venit, quonam modo accipi conueniat, quòd eſt in Tranquillo dictum, Tyberium Actiaco triumpho Auguſti currum fuiſſe comitatum ſiniſteriore funali equo, cùm Germanicus dexteriore veheretur: qui eſſent funales equi, quærebatur. Cúmque varia & ferè populari opinione ferrentur, nobíſque quum minimè probarentur, viſum tandem eſt, funales dici equos qui funibus alligati currum triumphantis traherent: quibus præeuntibus, ſummi Imperatores vectabantur triumphi die, in quibus ingenui pueri ſedere veteri more ſolebant. Prætextatos enim filios in equis triumphantium vehi, & Cicero meminit, & multi prodidêre. Quare Paulus Æmylius, deuicta Macedonia, filios duos impuberes: & Germanicus currum quinque liberis onuſtum, in triumpho duxit. M. quoque Antoninus Philoſophus, & Verus, triumphi die mille puellas virgines in equis triumphalibus vexêre. Vel quòd in his inſiderent, qui funalia præferebant & faces, propterea funales dictos veterum autoritate probari: nam peruulgatum ferè eſt, faces & lumina tam in apparatu triumphi, quàm iuxta triumphantem deferri ſolere. Diuus enim Cæſar ad lumina quadringenta in Capitolium triumphans aſcendit, elephantis lychnos dextra ſiniſtrâque geſtantibus. Quod eò conſtitutum ferunt, tum vt ſpectatior triumphi apparatus, & conſpectior foret, tum vt lumina, ſi fortè tenebris obortis pompæ triumphali non ſufficeret dies, ad arcendas tenebras præſtò forent: ipſeque triumphans, luminibus circa adhibitis, conſpectior fieret. Propterea haud ab re viſum, ſicut in Cæſaris triumpho elephantos lychnos geſtâſſe legimus, compari modo funalia & faces equos iuxta triumphantem ferre, dici probabiliter poſſe. Vnde funales equos à funalibus, quæ in equis triumphalibus præferebant, probè dici argumentamur. Ex quibus licuit nobis æſtimare, vel quòd funibus currum traherent, vel quòd faſces iuxta triumphantem deferrent, ſicut veteri exemplo probatum eſt, funales equos dici & æſtimari.

Funales equi apud Suetonium.

Prætextati filij in equis triumphãtiũ.

Vnde funales dicti.

Qui fuerit apud veteres cœnandi vſus, quave hora prandij & cœna, quótque ſingulis lectis cœnitabant, & quid apud exteros.

CAP. XXI.

Torus & cibus primi ſeculi

Menſa.

ANtiquis torum ex paluſtri vlua, & ex ſtramento, vel ex ceſpite fuiſſe,& longo tempore ex pulte, non pane Romanos victitâſſe,perſpicuum exemplis & probatum eſt: poſtea quum annis intercedentibus ex illo agreſti cultu deſitum eſſet,menſas in quibus epularentur, ex acere aut fraxino quadratas,deinde orbiculatas feciſſe, in quibus пranderent & cœnarent, ſatis conſtat. Quem morem à Laconibus Romanos ſumpſiſſe crediderim, quibus nullæ fuêre menſæ niſi ex robore. Romanis enim antea lecti erant Archaici & Bœotici,humiles & breues.Labētibus deinde moribus,tantæ luxuriæ factæ ſunt,vt ætati primùm lecti,abaci, triclinia,& monopodia, quæ Cn.Manlius Aſia deuicta primùm vexit in triumpho,deinde citreæ mēſæ,quæ elephantinis pedibus ſuſtinebantur,orbiculatæ, magno ſumptu fierent, quarum preciū auro appendebant,aut ex ebore vel teſtudine ſectis putaminibus in laminas,quod Carbilius Pollio inſtituit primus:adeò vt non modò menſas, ſed lectos & repoſitoria teſtudinum putamine veſtirent.In cœnaculis enim domorum aut tricliniis ſtratis tribus lectis, priſci illi ſedentes cœnitabant, in quibus tres fuiſſe menſas Varro ſignificat,ex quibus vna viuaria orbiculata, cylibantum dicta, à poculis quas κύλικας Græci vocant: altera lapidea, oblonga columella ſuffulta, cui cartibulum:tertia, quadrata,quæ vaſa detinebat, cui ornarium dixêre nomen. Perſæ verò,quum antea in vimineis toris diſcumberent,poſtea lectos auro fulgentes & gemmis magnificè conſtruxêre, in quibus vaſa nō minoris cenſus adæquarunt,quos tanto cenſu excultos,ac regium apparatum in caſtris, Pauſanias cùm deuicto Mardonio ad Platæas vidiſſet, illo neglecto, modica menſa Laconicam cœnā feciſſe dicitur. Græci in ſympoſio Græcienſi frequenter cœnitarunt. Apud Romanos verò Heliogabalus argenteas primus menſas habuiſſe dicitur; quibus in ſolenni epulo duæ tantùm menſæ adhibebantur, vna carnium,altera pomorum:nāque veteribus cibus mundus erat & ſimplex,neque operoſis condituris aut appetentia exquiſitus,ſed ſine apparatu & ſine impēſa.Prandiū enim & cœna in propatulo fiebat, quia palàm cœnitare dedecus non erat:ſecretò verò cœnitaſſe, probro & ignominiæ fuit. Id quod Lacedæmoniis Lycurgi lege cauebatur:quod ideò conſtitutum ferunt, ne quis ſplendidiùs altero veſceretur. Hyeméque ad focum, æſtiuo anni tempore in aprico cœnitabant. Ouum verò & mel, initium cœnæ fecêre: in ſecun

Tres lecti in cœnaculis & tricliniis.

Perſæ.

Pauſaniæ frugalitas.

Romani.

Menſæ argenteæ.

Prandium & cœna in propatulo.

Cœnæ initiū.

ſecundis menſis poma & mel, ſicut ad principia conuiuij,& multiformes nuces dari aſſueuêre. Apud maiores autem, ſemen candidi papaueris cum melle & lactuca plerúnque menſas ſecũdas fecit:deinde,vt vua,ficus,pyrum, & alia pomorum genera darentur bellaria, in vſu fuit. Iberis autem, vt in ſympoſiis glandem in ſecundis menſis tribuant,magni putabatur.Græcis oua cum turdis & leporinis carnibus, ac mellitis placentis, ſecundæ menſæ frequentiùs data ſunt: quibus erat iſte mos,vt in fine cœnę linguas igne torridas, poſt ſermones diguſtandas darent. Præcipua tamen bellaria traduntur fuiſſe Attica, lauta atque eximia. Platonis verò bellaria fuêre ficus,cicer,faba,myrti,baccæ,& ex fago glans prunis toſta. Fertur Heliogabalus pro luxus affluentia paraſitos in ſecũdis menſis nouo genere edulij ſaginaſſe;nam cereas dapes,aut lignea edulia vel eburnea, ſæpe fictilia aut marmorea exhibuit, quum per ſingulos miſſus tantùm biberent, velut veſcerentur,& manus abluerent.Panem, verò paniceáſque menſas non argenteis vaſculis, ſed vimineis caniſtris Romani inferebant:Græci verò per promas.Quos ex multiplici genere variarunt:nam & plebeius erat,& ſiligineus, qui candore præſtabat:& tritico, præcipuè Campano,quod(autore Varrone) cæteris præſtaret, ſicut in Falerno vinum,in Caſinati oleum, in Tuſculano ficũ,in Tarentino mel præferebatur cæteris. Erat & ſecũdarius panis, & oſtrearius, artolagamus, ſpeuſtitius, ſubcinericius, & artopſeſius: inter quæ ptiſanam velut ſaluberrimam magnopere commendarunt, quæ à Græcis ſumpta origine, ad Romanos fluxit, poſtquam Alicam Romani inuenête, cuius Græci inexpertes ſunt. Græcis quoque multiplicia panum genera comperimus:nam & zymitas, hoc eſt, fermentatos, & obelias,& cribanitas & canchrydias & apiritas,pytirias & pyrinos,panes legimus.Placentarum quoque genera varia, tarentinas,craſſianas,ſiculas,cluſtras,plicias,guttatas, montianas,muſtaceas,& ſpiras,quæ fiunt ex caſeo.Proditúmque memoriæ eſt, antiquiſſimos Romanorum, cœnæ tantùm panem adhibuiſſe, prandio verò carnibus veſci, non elixis, ſed aſſis & veru decoctis,aut frictis, quibus Parthi abſtinebant: & niſi venatu quæſitis, nulli veſci permiſſum. Et quum pauciſſimi couiuiæ erant, non minores tribus: quum plurimi, non vltra nouem in eadem menſa eiſdémque lectis cœnitabant: tametſi vetus feratur adagium. *Septem conuiuium, nouem conuicium facere*, quòd ſcilicet

Secundæ menſa. *Iberi.* *Græci.* *Attica bellaria.* *Platonis bellaria.* *Panes & paniceæ menſæ.* *Panis ſpecies.* *Placentarum genera.* *Cœna veterũ Romanorum.* *Conuiuarum numerus.* *Adagium.*

obſtre

obſtrepente multitudine tumultuantur potiùs, quàm in ſobrio conuictu ſint. Græcis quatuor aut quinque conuictores vnius menſis adhibere, ſatis erat. Carmanis verò ſeparatæ ſingulis conuiuis ſedes ſunt, & ſua cuique in accubitu menſa. Fertur tamen L. Verus imperator præter exempla maiorum, cum duodecim ſolemni conuiuio primus accubuiſſe. Homerus vſque ad decem probauit. In ſympoſio autem Platonis octo conueniunt & viginti. In quibus menſis Romani liberos cum pueris puelliſque adhibebant, qui ad fulcra lectorum, ſerui ad pedes: in ipſis autem lectis cum viris cubantibus fœminæ ſedentes cœnitabant: à principio enim maiores noſtri ſedentes epulabantur Laconum more, adhibitis etiam principum liberis apud ſummos viros, cum cæteris id ætatis pueris nobilibus, qui propria & parciore menſa, in conſpectu affinium veſcebantur.

Græci. *Carmani.* *L. Verus numerum conuiuarum auxit.*

Mulier, quæ contra viri voluntatem, vel eo ignorante extraneorum conuiuia petierit, repudiari poterit iuxta l. conſenſu. C. de repud. Conuiuia enim, Veneris præludia ſunt. Accurſ. in l. quod ait lex. ff. ad l. Iul. de adult.

Fœmina apud Græcos non accumbebant cum viris. *Græcorum bibendi mos.* *Scythiſſare.*

Apud Græcos verò fœminas in virili conuiuio accumbere niſi propinquorum, non licebat, quibus conſuetudo manſit, vt in primis epulis breuioribus poculis tranſigerent, in fine verò laxiora adhiberent: quare *Græco more bibere*, eſt capacioribus poculis haurire, quibus lex data, vt in sympoſiis aut biberent, aut abirent. Sicut apud Scythas ſcythiſſare, erat intemperantius bibere. Nonnulli Græco more bibere dicunt eſſe, quoties deos aut amicos inter pocula appellarent ſingulos nominatim, toties haurire, & largè merum bibere: vtque quum magiſtratus & honores dabant, vina pateris circũferrent, cúmq; alicui propinaſſent, nominatim deſignare cui poculum darent: & primò deos, deinde amicos appellare: totiéſque haurire affatim, & bona à diis precari. Et tametſi vino vim ſapientiæ adhiberi putarent, ſiquando tamen vinum aqua admiſcerent, illud tepefactis niuibus diluebant, nonunquam marinam vino adhiberent, quò incorruptius foret. Romanis etiam corollas poculis accipere, feſtíſq; diebus coronatos & ſertis redimitos epulari mos erat cum lemniſcis: erant enim faſciæ coronatæ quæ coronis addebantur, cautúmque fuit vt Hetruſcis corollis lemniſci tantùm aurei darentur, ſumpta ab Ionibus cõſuetudine, qui in lautioribus culinis primi corollas inuenère: quod ab Indis vſurpatur, vt ad familiare conuiuium

Propinatio. *Vini dilutio apud Græcos.* *Coronæ in conuiuiis.* *Lemniſci.*

coronati

Ferculorum in cœnis ſolennibus afferendi ratio.

coronati accedant. Quinetiam vetuſti moris erat, fercula exquiſita & lautiora à miniſtris coronatis cum cantu & tibicine in cœnis ſolennibus afferri, poculíſque coronatis bibere, ſummámque cœnarum lautitiam tripatina diſtinguere, vna murænorum, altera luporum, tertia myxionis piſcis: & ne intepeſcerent, cum obſoniis focos quoque transferri inſtitutum. Singulíſque poculis ſingulos deos aut heroas, nonnunquam amicos aduocare adſtātem cantorum turba, ac toto ſeruitio & famulatu: quorum alter reliquias colligit, quę è menſa cadunt, alter murmur compeſcit, alius ſputa è pauimento, & ſi quid immundi eſt, verrit: eóque proceſſêre deliciæ, declinatis corruptíſque moribus, vt totos apros vna menſa apponerent, quem primus Romanorum Seruilius Rullus appoſuiſſe fertur. Deinde mutam venationem, & condimētorum varietatem apponi vſurpatum. Quinetiā verſatilia cœnationum laquearia Nero commentus fuit, vt quum fercula admittebantur, alia facies cubiculi deſineret, alia ſuccederet.

Potandi ratio.

Famulorum munera in cōuiuiis ſolennibus.

Deliciæ corruptis moribus.

Verſatilia laquearia cœnationum.

Ægyptij.

Ægyptiorum mos traditur, vt in familiaribus cœnis braſſicam præſumant inprimis, eo edulij genere ebrietatem diſcuti arbitrati, quam Cato oleribus præpoſuit cunctis, ita vt manè illam eſſe oporteret ieiunum.

Alij.

Nonnulli nuces, Lupinos, Citrum & Apium, quòd venenis prodeſſent, velut antidotum, præcepêre.

Græci.

Sal.

Græci vino madentes, oleo perungunt & ſale, qui etiam ante reliquas dapes, ſal velut amicitiæ ſymbolum hoſpitibus apponant: ſicut

Romani.

Romani lactucas, quòd ebrietatem diſcuterent.

Ægyptij.

Quinetiam Ægyptiorum vſus erat, vt in ſolenni epulo propinquorum & affinium, qui deceſſêre, aromatibus referta corpora iiſdē lineamentis & ſpecie recentiſſima, ac ſi viui eſſent, introducant, híſque præſentibus, & quaſi conuiuiis adhibitis, epulentur: & ſiquando regum conuiuiis aduocarentur, vaſa haberent, in quibus ventrem leuarent aut vomerent.

Cretenſes.

Luſitani.

Cretenſibus accubantes veſci, inſtar magni criminis erat, itaque ſtantes epulabantur: contrà Luſitani: nam ſedentes cœnitabant: quod Alexander Macedo fecit, qui ſedens veſcebatur.

Græci.

Galli.

Galatæ.

Græci quoque in totis ex boum tergoribus aſſidentes, ordine ludunt & veſcuntur. Galli, dum cœnant, in ſtramentis aſſident: Galatæ in pellibus luporum aut canum. Cato iunior poſt ciuile bellum, non accumbens vt priùs, ſed ſedens, cibo parciore vſus fuit. Contrà de Terentio Varrone & Hannibale legitur, vt poſt afflictas res, ſtantes cœnitarent.

Indi.

Apud Indos ſolus rex in lecto ex ſtramentis facto accubat,

Spartani. *Phiditia.* cæteri ſedentes epulantur. Spartanis communia erant conuiuia, pauperes cum ditioribus eodem veſcuntur obſonio: feſtíſque diebus, quos Phiditia nuncupant, nigrum ius & panem igni duratum apponunt: vtque regi duplum obſoniorum quàm cæteris detur, lege ſancitum erat, non ſocietatis gratia, ſed vt poſſet obſonio quem vellet honorare. *Scolia.* *Encomia, ad lyram.* Qui etiam aſſuerant excellentium virorum laudes, ignauorum fœda ſcelera in epulis canere ad lyram, quæ dicunt ſcolia. Idem apud Athenienſes: nam in celebri epulo, quod *Syſſitia.* ſyſſitiam vocant, tenuiores cum ditioribus vnà conueniunt, *Andria.* & æqualem obſoniorum partem ferunt. Cretenſes eiuſmodi *Tithenidia.* *τελίαι.* *Grammatia.* *Copides.* *Indi.* commeſſationes, *andria* dicunt. Perſæ *tithenidia*, Græci τελίαν, Syri *grãmatias*. Fuêre quoque Spartanis cœnæ copides, in quibus capra immolabatur: & alia æclon. Apud Indos ara menſæ in modum conſtituta, pluribus accubantibus circùm, in eáque carnibus appoſitis, quilibet conuiua è ſua ſede ad menſam vadit, & quam vult partem capit, atque in ſedem reuerſus, carnibus & pane veſcitur, qui etiã comeſſationes in propatulo, Laconico more, faciebant. Ne*Gymnoſophiſtarum mos interrogandi adoleſcentes ante prandiũ vel cœnam.* que alienum fuerit, quod apud Gymnoſophiſtas traditur, vt paratis, inſtructíſque menſis, antequàm dapes apponantur adoleſcentes ſinguli, qui ad epulum conueniunt, quid generi humano lucri fecerint? quódve ſapienter dictum factúmve fuerit illa luce? coram ſenioribus exprimere cogantur. Et qui deſes aut remiſſus, nihil frugi in medium affert, impranſus manet, & foras extruditur: quibus diſciplinis illos ad virtutem acuebant. *Conſultationes inter pocula.* *Perſæ.* *Bactriani.* Perſarum mos erat, inter pocula de rebus ſeriis conſultare: & poſt comeſſationes, ſi quid ſanctiore fœdere concludi vellent, concubinas aduocare, & circumferre, tanquam ea adhiberent fœderi, quæ apud eos ſancta & chara ſunt. Idem Bactrianis, vt inter pocula de bellis conſultent, & ſiquid complacitum eſt, merũ *Græci.* largius infundant: & Græcis, quibus vetuſtiſſimo iure vſurpatur, vt poſtquam magnificè epulati fuerant, quaſi refoto animo de bellis decernant largioribus poculis: quæ ſiquan*Thraces.* do circunferebant, à dextris incipiebant. Thraces poſt intemperatiſſimas perpotationes, primò in vino & alea verſari, mox ad illicitos concubitus accedere ſolebant. Si qui verò ea vecordia fuêre, vt poſt epulas nudas mulieres in*Libatio epularum & poculorum.* troducãt, Dionyſij prioris exemplo, aut alia quàm cibi obſonia conuiuis miniſtrent, fuit pro flagitio habitum, velut ſcelus & nequitia ſingularis. Intérque epulas & pocula pri

la primùm libare diis dapes,& bene precari conuiuis,& ſecundùm precationem dapibus cum modeſtia veſci, priſci moris erat, haud aliter quàm ſi ſacrũ epulum eſſet. Siquidem apud maiores, inter res ſacras menſa habebatur: nam Piſidæ cœnantes parentum manibus primitias reddunt. Romani & Græci in conuictu familiari, ciborum particulis & vino in ignem coniectis libamina diis dabant, & primitias cœnarum Laribus,quibus ſal cum pane & caſeo pro pulmentario ceſſit. Vtque primus calix Ioui Olympio miſceatur,ſecundus heroibus,tertius Seruatori Ioui. Et quum vinum purum dabatur,obſeruatum eſt, vt Iouem Soſpitem aduocarent,ne temulentos faceret. Quum verò aqua dilutum,Iouem appellare Seruatorem Perſarum reges ante cibum de modeſtia diſputant,ante ſacrificium de iuſtitia,ante bellum de fortitudine. Et poſt trinam potationem cum modeſtia epulati,bona à diis precabantur. Nonnulli inter bellaria honores diis,ac magnis heroibus dabant. Quum verò apparatu magnifico exquiſitiſſimæ epulæ dabantur, trinis ferculis,ſequutis mox tẽporibus etiam ſenis,Romani cœnam exhibuere:idque luxuria erat: quomodo Auguſtus conuiuia iniſſe fertur, quibus non amplius trinis ferculis, aut quum abundantiſſimè,ſenis conuiuabantur.Iulius verò Cæſar in Ægypto conuiuia multiplici ferculo protraxit cũ Cleopatra ad primam lucem. Nero quoque effuſus in luxum & epulas,à medio die ad medias noctes, inter vina & ſcorta accubâſſe fertur. Domitianus non vltra Solis occaſum. Et Heliogabalus tã perditæ nequitiæ & luxuriæ fuiſſe,vt viginti duo fercula ingentium obſoniorum vna cœna admiſerit, nunquam lotis linteaminibus vſus, ſed nouis & recentibus ſemper,ſicut Galenus, qui aureis linteaminibus ſtrauit.Caligula vna die centies ſeſtertio cœnauit, qui etiã ex auro panes & obſonia appoſuit. Vitellius quoque inter appparatiſſimas epulas largiſſimo ſumptu diſcubuit, qui vna cœna à fratre exceptus fuit, in qua duo millia lectiſſimorum piſcium,& ſeptem auium appoſita traduntur. Titus conuiuia inſtituit iucunda magis quàm profuſa. Geta maxima prãdia per ſingulas literas iubebat,vt pullum, perdicem,pauonem,porcellum,piſcem, & pernam vnis epulis apponeret, & ſic per ſingula elementa apparatus diuideret. Heliogabalus æſtiua conuiuia coloribus diſtinxit, ſicut Lucullus per deos. Autor eſt Spartianus, Ælium Verum Imperatorem,omnium primum excogitaſſe pẽtaphar-

Perſarum reges.
Quot fercula in apparatu magnifico.
Auguſt. conuiuia.
Iulij.
Neronis.
Domitiani.
Heliogabali.
Galeni.
Caligulæ.
Vitellij.
Titi.
Getæ.
Æſtiua conuiuia.
Heliogabalus.
Lucullus.
Ælij pentapharmacum.

macũ præcipui ſaporis,ex ſumine,phaſiano, cruſtulo, aprugna ſiue perna & pauone,inſtar Vitellianæ patinæ,quæ immenſo conſtitit, quam clypeum Mineruæ appellauit. Cui

Æſopi patina.

proxima fuit Æſopi patina CCCCCC.ſeſtertiis taxata, in qua aues vocales & canoras appoſuit nummis ſex ſingulas

Pertinacis.

coëmptas.Pertinax verò Imperator contrà, qui dimidiatas lactucas & carduos in priuata cœna appoſuiſſe fertur.

Cæſaris. Octauij. Tiberij. Theodoſij. Traiani. Iuliani.

Diuus quoque Cæſar, & Octauius Auguſtus in quotidianis cœnis cibi minimi fuêre & vulgaris. Tiberius diebus ſolēnibus pridiana ſæpe obſonia & ſemeſa appoſuit. Theodoſius modico & caſtrenſi cibo contentus fuit. Traianus etiam in veſcendo frugaliſſimus fertur.Laudatúrque Iulianus Imperator,quòd ſtatarium prandium caperet,caſtrenſi cibo & miniſtro obuio contentus,qui per triduum porcellũ

Regum Ægyptiorum.

& leporem diuiſit.Regibus verò Ægypti in cœnarum magnificentia & regali luxu nihil præter vitulum & anſerem

Regum Perſarum.

apponere licuit.Regibus Perſarum niſi pane, pulte, cardamo & ſale veſci.

Antigoni. Ariſtippi. Agathoclis.

Antigonus etiam parco & vulgari cibo cõtentus fuit.Ariſtippus,licèt tyrannidem occupâſſet,cibo tamē vili refotus,& excluſis ſtipatoribus, cœnauit:ſicut Agathocles nunquam ſine fictilibus,memor paternæ obſcuritatis,quòd figulo patre genitus foret, adeò quòd inter vaſa aurea figulina ſemper admiſerit. Inter cœteros autem hel-

Annari Babyl.regis.

luones Annarus Babyloniæ rex, tanti luxus fuiſſe proditur, & tam profundæ gulæ, vt ſtola muliebri amictus mero &

Potus in conuiuiis.

vnguento madens, centum & quinquaginta pſaltriis ſimul accubantibus,velut officina nequitiæ, magnis effuſionibus

Vinum Græcum.

cœnitaret. Vinum verò Græcum ſemel tantùm etiam in lautiſſimis conuiuiis apponere ſolebant, nánque veteribus

D.Cæſar.

fuêre conuiuia iucunda magis quàm profuſa. Primúſque Diuus Cæſar triumphalibus cœnis, quatuor vini genera propter inſtituta maiorum, dicitur appoſuiſſe, Falernum,

Vaſa, quibus vina in conuiuia inferebantur.

Chium,Lesbium & Mamertinum. Antiquiſſimi (vt Varro ait) primò vtres, deinde tinas, demum vini amphoras & cupas appoſuêre. Quod (teſte Homero) heroicis temporibus fuit vſurpatum, vt vina vtribus inferrent.

Sylla. Arabes. Germani. Auguſtus. Hannibal. Cæſar.

Sylla præter omnis generis condimenta, vinum ſupra quadragenarium epulo publicè præbito,populo dedit. Arabes quum longiore potu indulgerent, nemini ſupra duodena pocula bibere fas erat. Germanis ſi indulſeris ebrietatem, quantum concupiſcunt,licet, Auguſtus Octauius ſenos ſextantes non exceſſit. Hannibal nunquam plus ſeſtario vini indulſit. Cæſar

quoque

quoque vini parciſſimus fuit,& bene diluti. Alexander Macedo ad vnumquenque calicem, multo colloquio ſermonem protrahebat; qui tamen aliquando triduo incaluit. Fertur Vticenſis quandóque ad autoram cum amicis perpotando vigilaſſe,non vt mergeret,ſed vt reprimeret curas: quod Plato non improbauit, quum largiori vino aliquando refici animos putaret. Democritus verò quaternos cyathos ſeſtarios minimè cenſuit excedere oportere:ſiquidem, iuxta Anacharſim, *primum craterem ad ſitim pertinere* dixit, *ſecundum ad hilaritatem,tertium ad voluptatem, quartum ad inſaniam.* Vel,vt Ebulus Poëta Cyprius, qui bene ſentientibus tria tantùm propinari pocula putauit: *Sanitati primum, Amori alterum, tertium Somno,quartum non vtique noſtrum, ſed iniuriæ*: vltimum verò ἑρμῆν appellari voluit: nam poſtremo Græci Mercurio litabant, velut ſomni largitori, & bono dæmoni,cui gratias agebant χάριτας ἀγαθοῦ δαίμονος. Perſæ verò tribus libationibus factis, à diis immortalibus bona precati, conuiuium diſſoluebant. Tiberius verò biduum & duas noctes potu continuaſſe fertur, & Traianus capacioribus ſcyphis,ſed citra ebrietatem bibiſſe. Bonoſus autem bibit quantum nemo alius. Proditúmque memoriæ eſt, Commodum Cæſarem in æſtuationibus ingens vini poculum haurire cunctis acclamantibus, *Viue Cæſar.* Inter cæteros proditur Zenocrates Philoſophus inuitante Dionyſio,vini Choam hauſuiſſe,& præmium tuliſſe:atque Ennius nimio hauſto mero articularem morbum contraxiſſe, quo extinctus fuit. Apud Nabathæos verò plura duodenis exſiccaſſe pocula,erat ignominioſum. Ipſe verò Dionyſius iunior vſque adeò vino marcidus fuit,vt ad nonaginta dies mero incaluerit. Socrates tamen fertur nunquam vino hilarior fuiſſe, ſed eodem ſtatu ſemper. Accuſatúrque Mithridates tantæ bibacitatis, vt præmia plus haurientibus proponeret. Neque ſubticendum, quòd Leonides aduersùs Byzantios vinolentiſſimos feciſſe dicitur,qui cùm obſidione premeretur,neque ciues pro mœnibus continere poſſet, quòd paſſim ad cauponas curſitarent, vt illos in officio haberet, ad mœnia cauponas, & vinarias officinas diſpoſuit: id quod apud Phigaleos bibaciſſimos pariter fecit. Inter omnes autem vinolentiſsimos Promacus Macedo memoratur,quatuor ingurgitans cantharos, & ob id ab Alexandro corona donatus, qui triduo ſuperuixit poſtea. Et Nouellius Tricongius raræ gloriæ inter bibaciſsimos. Pran-

Alexander. Cato Vticenſis. Plato. Democritus. Anacharſidis dictum. Ebuli dictum. Perſæ. Tiberius. Traianus. Bonoſus. Commodus. Zenocrates. Dionyſius. Ennius. Nabathæi. Dionyſius iunior. Socrates. Mithridates. Leonides. Phigalei. Promacus. Nouellius Tricongius.

Prandij & cœnæ tempus *Odyſſ. ξ.* dia verò priſci antelucana habere, meridianum cibum cœnam dicere ſolebant. Quod & Græcis vetuſtiſſimo in vſu fuit, nanque Eumæum ſcribit Homerus matutina hora prandium feciſſe. Poſtea illo more deſito, ſeruatum eſt, vt prandia in vſu non eſſent, ſed qua hora cœna apparabatur, ea prandium fieret: quod tempus nona eſſe conſueuit, ſæpe octaua: ante mediam verò diem pranſum fuiſſe, vel antelucanam cœnam feciſſe: crimini dabatur. Idque erat diſſoluti & helluonis: ſiquidē poſt forenſia negocia tranſacta, apud priſcos fiebat prandium: cœnas verò, quòd nocte *Veſperna.* plerunque fierent, veſpernas dixêre. Sed tamen prandium leue & modicum, cœna autem fuit copioſior: tametſi Ariſtoteles largè prandendum, & parcè cœnandum putarit. Et licèt Romanorum antiquiſſimos noctu cœnaſſe nonnulli opinati fuerint, conſtat tamen, poſt multas ætates vſum *Perſæ.* inualuiſſe, vt poſtmeridianis horis veſcerentur. Perſis quoque in meridie ſemel tantùm veſci conſuetudo fuit: qui erat Æthiopum mos, vt vnico cibo contenti eſſent diebus ſingulis, vt alerent corpus, non ſaginarent: tametſi abuſus poſtea Perſis inualuerit, vt à mane ad veſperam quicquid eſt temporis, vnico prandio concluderent. Fertur Alexander *Alexander.* Macedo appetente nocte cœnaſſe, & primo diluculo prandio accubuiſſe, plerúnque ad multam noctem cœnam pro-*Galba.* traxiſſe. Galba ante lucem veſcebatur: Cicero ante occaſum *Cicero.* Solis perraro diſcubuit. Præ cæteris verò Tarentini vſurpa-*Tarentini.* runt, matutinis ſe poculis ingurgitare, adeò vt temulenti *Indi.* in forum conueniant. Indi horam prandij aut cœnæ nō nouerunt, ſed vt cuique libitum, comeſſabantur: qui etiam *Perſæ.* Perſarum & Numidarum mos, vt quacunq; hora veſceren-*Numidæ.* tur. Diogenes quoq; nullam temporis horam prandio defi-*Diogenes.* niuit. Senioribúſque velut ætate venerabilibus, aut his qui *Loci ratio in conuiuiis.* prudentia & autoritate anteirent primi diſcubitus, & honoratior locus dari, ipſique ſublata menſa primi aſſurgere conſuêrant. Erat autem Romanis locus honoratior, qui ſummus in menſa fuit: nonnulli in medio diſcubuiſſe, honoratiùs putarunt. In imo verò conuiuij dominus cœna-*Græci.* bat. Apud Græcos nō modò loci dignitate viros fama præcellentes in concilio vel menſa, ſed poculis maioribus, & *Indi.* carne opimiore honeſtabant. Indis, vt cuique in mētem venit, in quacúnque parte lecti diſcūbere licet: non enim ho-*Perſæ.* norum perſonæve ratio in menſa habetur. Apud Perſas magna ratio menſæ, præſertim regiæ fuit, in qua præter ma-

trem

trem & regis coniugem, nemini intereſſe permittitur, tametſi matronas quandóque abhibitas legamus. Ægyptiis *Ægyptij.* autem ſi quis ad cœnam regis non vocatus accederet, capitis luit pœnam. Poſt epulas verò, eruditas confabulationes, *Poſt epulas.* deinde fides & tibias, ac ſymphonias & cantus, illorum qui maiorum laudes carmine decantabant, adhibere antiqui moris erat. Abydeni in hoſpitali menſa & feſtis epulis poſt- *Abydeni.* quàm opiparè epulati fuerant, infantes admittunt garrulos & feſtiuos, vt his obſtrepentibus garrientibúſque, conuiuæ alacriores fiant. Romani etiam moriones, vt oris deformi- *Moriones.* tate & ſtultitia oblectarent: nonnunquam petulantes & im- *Romani.* probos ſcurras, qui laſciua licentia, & impudentiſſimis iocis deriſui eſſent. Neque omittendum, quod de Sybaritis pro- *Sybaritæ.* ditum eſt, apud quos omnium libidinum illecebræ fuêre, vt ad feſtum conuiuium, & ſolenne epulum, non pſaltrias modò & hiſtriones, ſed equos compoſito ſaltatu ad ſymphoniæ cantum pſallentes introducant. Apud Galatas & *Galatæ.* Celtas ad menſam, poſtquàm vino incaluerant, ex prouoca- *Celtæ.* tione dimicatur ad vulnera: ſicut apud Samnites, inter epu- *Samnites.* las erat mos digladiari: quod mox Campani odio in Samnites detractis armis vendicarunt, vt pro cœnarum magnificentia, paria pugnatorum deſtinarent. Idem factum memoratur ab Indis, qui quum poſt epulas aureos crate- *Indi.* res circuntuliſſent, ſtrenuitatis & fortium factorum periculum facerent. Octauius verò, poſtquàm fuerat diſcubi- *Octauius.* tum, picturas inuerſas conuiuis venditabat, vt aut expleret *Veſpaſianus.* deſiderium, aut fruſtraretur, nonnunquam hiſtriones, aut *Tiberius.* aretalogos admittebat. Veſpaſianus dicacitati ſuper cœnã *Nero.* & iocis ſcurrilibus vſque ad ineptias vacabat. Tiberius ex *Cato Vticen-* lectione quotidiana quæſtiones frequenti conuiuio pro- *ſis.* ponebat. Nero Cæſar citharœdos aduocabat primi nomi- *Pomponius* nis. Cato Vticenſis à cœna deambulabat, Pomponius Atti- *Atticus.* cus libellos lectitabat. Quod Alexander Seuerus fecit, vt *Alexander* in menſa familiari ſæpe librum legeret: ſolitus vel legen- *Seuerus.* tes audire, vel aliis legentibus veſci. Hadrianus comœdias, *Hadrianus.* lectores & Poëtas admitebat. Heliogabalus ſortes cõuiua- *Heliogabalus.* les poſt cœnam proponebat, vt alius haberet decem camelos, alius muſcas, vel auri libras, aut decem oua, vrſos, glires & lactucas decem. Sylla quanuis ferox & impotens, in co- *Sylla.* meſſationibus comis erat, & facilis. Fertur quoque idem *Seuerus.* Seuerus Alexander, poſt epulas catulos cum porcellis & *Alex.* perdices ad pugnam ſæpe committere: & Cleomenes, ſub *Cleomenes.*

Græci. latis menſis, vinum crateris circunferre. A Græcis verò ænigma & gryphos poſt conuiualia luſus proponebatur, cuius captiones ſoluenti præmium carnis portio, non ſoluenti
Parthi. pœna erat, vt ſalſum hauriret poculum. Parthis admittere concubinas poſt epulas, non improbatur: vxores autem do-
Babylonij. mi abditas in virorum conſpectum non adducunt. Babyloniis autem in conuiuiis à principio, fœminarum modeſtus eſt habitus, paulatim deinde pudore prophanato, ſumma velamenta exuunt: & poſt epulas vltimis amiculis reuelatis, pudibunda oſtendunt, in omnémque licentiam iocorum & laſciuiarum, pudorem abiiciũt. Fuitque veteri more ſeruatum quòd bibente aliquo ex conuiuis, menſam tolli non
Auſpicia & omina in conuiuiis. ſinerent: nanque auſpicij mali & deteſtabilis putabatur. Quòd ſi inter cœnandum ferculum à menſa reuocatum foret, niſi cœna continuaretur, niſique appoſitis epulis veſcerentur, inter dira fuiſſe. Quinetiam per menſas deflare, aut prolapſum cibum è manu non reddi, ominoſum erat: tametſi quorundam opinio fuerit, quæ è menſa decidunt in communi conuictu, nec tollere, nec guſtare, illa heroum eſſe opinati. Quòdque apud honoratos & doctos viros,
Lectio in cœna. nunquam ferè ſine lectione cœna fuit. Et quum conuictus frequens in cœnam & prandium diuiſus foret, plerique tan-
Temperantiæ exempla. to temperamento & tenui cõuictu fuêre, vt ſola cœna contenti, nunquam ante Solis occaſum, & niſi poſt decimam accumberent: inter quos memoratur Aſinius Pollio, qui quum eſſet tota die negocioſus, ita poſt decimam animum relaxauit, vt nec legendis minimis literulis vacaret. Qui-
Ingluuies. dam noctu, alij media die, negociis pauſam fecêre. Nonnulli autem tanta ingluuie, & ventre tam voraci fuêre, vt velut impuri helluones effuſas perpotationes, & exquiſita obſonia quadrifariam diuiderent: in ientacula, prandia, cœnas, & commeſſationes ſemper inſtructis paratiſque menſis tanto apparatu, donec vino madidi & crapula diſtenti fierent. Quod quidem obſcuris ſæuientibus moribus, à non-
Siculi. nullis peſſimo exemplo factitatum eſt. Antea verò non li-
Saturitatis templum. cuit, ne ingentia animi bona ingluuie corporis fœdarent. Apud Siculos autem vſus erat, bis in die epulis ſaginari, &
Siculæ menſæ. ſaturum fieri, quibus templum Saturitati dicatum erat:
Syracuſanæ deliciæ. quare *Siculæ menſæ*, & *Syracuſanæ deliciæ* tanquam lautiſſimæ in prouerbium venêre, ſicut apud Græcos Pharſali
Pharſali. & Bœotij voraciſſimi habiti. Quare ab Athenienſibus fa-
Bœotij. tui, rudes & pingues dicti ſunt, propter ἀδηφαγίαν: quippe

quum

quum à conuiuiis crudi diſcederent, diſtenti rurſus ſe ingurgitabant. Quod & Plato improbauit, & Romani duxêre nefas, vt bis in die ſaturum fieri, vecordis eſſe ducerét. Hoc quoque apud conuiuas ſeruatum legimus, vt in familiari conuiuio, aut epulis lautioribus aliquem attractum, aut pulla in veſte diſcumbere, ducerent nefas: nam depulſo languore animi, non in triſtitia conuiuio intereſſe decet: propterea Vatinio, quòd in epulo Q. Arij atra in veſte accubuerat, à Cicerone obiectum, & crimini datum eſt: quippe bellos conuiuas, & conuictores faciles, in candida, non pulla veſte accũbere decet, tametſi cœnatoria & triclinaria conuiuis dari, antiqui moris fuerit. Fertúrque Hadrianus Cæſar ſemper aut toga ſummiſſa, aut pallio tectus, accubuiſſe. Et Saloninus Imperator, milites epulari cum ſagis iuſſiſſe, hyeme grauibus, æſtate tenuibus. Quo tempore ſeruatum eſt, vt milites cum Imperatore cincti diſcumberent. Tum frequens hæc fuit obſeruatio, quòd ſi quis ad cœnam benignè inuitatus iret, alios pari affectu aut ſanguine coniunctos eiſdem aduocare epulis non vetabatur, veluti comités ſecum & vmbras duceret. Sua autem ſponte conuiuio aliis parato, ſe intromittere non decebat. Si qui verò non accerſiti & ἀυτόματοι irent, in imam lecti ſpondam deduci iubebant. Tam ſi forſan minùs tempeſtiuè, neque ad horam conſtitutam, conuiua accederet, illum niſi triclinio circuito, admitti non ſinebant: & tunc epulari iuſſus, diſcumbebat. Reges tamen Spartanorum ſerò prodeuntes, cœnæ parte mulctantur: quippe ad cœnam non euntibus binæ chœnices farinæ, & vini ſingulæ cotilæ mittuntur, duplæ verò præſentibus. Ideo ephori Agidi regi Lacedæmoniorũ, quum ad Phiditia non accederet, cœnæ partem petenti abnegarunt. Tum ſiquando inter epulas incendium quiſquam nominaret, ne quid ea res diri portenderet, aquam ſub menſam inſpergebant: à quibus obſeruatum eſt, vt aliquo ex cõuiuarum numero è triclinio prodeunte, verri ſolùm nullo modo ſinerent, hoc infandum omen, & perniciosũm portentum augurati. Si tamen ad lumina cœnarent, aut illa in triclinio eſſent, veteris inſtituti fuit, vt lumen in lychno non extinguerent, ſed illud ſua ſponte emori ſinerent. Quódque menſam priſci nunquam vacuam tolli iubebant, ſempérque prandij partes ſupereſſe voluêre: ſiue antiqui victus parſimoniam, ſiue morem, quo aliquid reliquiarum in menſa ſupereſſe, felix omen erat, veteri inſtituto adnotan-

Pulla veſte conuiuiis intereſſe non decebat.
Cœnatoria & triclinaria cõuiuis data.
Hadrianus.
Saloninus.
Vmbras adducere ad cõuiuium.
Leges aliquot conuiuales.

tes. Legimus tamen, cœna peracta, reliquias & ſemeſa obſonia miniſtris aſtantibus diuidi & circumferri, antiqui moris & exempli fuiſſe.

Quæ ipſe dictu admirabilia de vmbrarum figuris noctibus ferè ſingulis Romæ expertus fui.

CAPVT XXIII.

NOta & vulgata res eſt, ædes quaſdam Romæ, quas ego incolui, euidentiſſimis oſtentis ita infames, vt nemo illas incolere auſus fuerit, quin aſſiduis vmbrarum illuſionibus, & tetris imaginibus, noctibus ferè ſingulis inquietetur: in quibus præter nocturnos tumultus, quos medio ferè noctis ſilentio audiebamus, & horrēdos fremitus cum eiulatu, ſtridulóque vocis ſono, quibus lacrymari & tremere videbatur, ſpeciem hominis ſqualida facie, vultu minaci, nigro corpore, & aſpectu formidabili, nomen ſuum exprimentem, & opem implorantem, cernebamus. Sed ne quis hoc fabuloſum aut commentitium putet, autor eſt Nicolaus Tuba, vir multæ & expertæ fidei, qui quum rei explorandæ gratia, cum nonnullis doctis iuuenibus prima facie ad nos aduentaſſent, cupido inceſſit animo, hæc quæ à me promebantur, vero teſtimonio experiri, & an vera eſſent, intueri. Et ne quid inexpertum relinquerent, noctem peruigilem egêre mecum: vt rem notam exploratámque haberent, neque eos opinio fefellit: nam quum accenſis luminibus peruigiles ſtarent, haud procul ſpecies hæc dira terribilíque facie, & vultu tetro repræſentata eſt, quam ipſi tumultuari, & diris nos vocibus agitare videbant: cúmque omnia clamore & tumultu ſtreperent, poſt multa oculorum ludibria, tantum formidinis pauoriſque intulit, vt territi & trepidi vix mente incolumi ſatis conſtarent. Et cùm totæ ædes gemitu funeſto miſcerentur, ſinguliſque cubiculis peſtis illa importuna obuerſaretur, dum propiùs accederemus, illam retrò cedere, & querula voce lumen effugere cernebamus. Demum cùm multum diúque tumultuata fuiſſet, haud multò pòſt, vbi multum noctis proceſſit, viſio omnis illa dilapſa eſt. Sed præ cæteris, quæ ibi expertus ſum, non omittam miraculum ingens, quod mihi planè vigilanti maiore aliquanto trepidatione haud multò pòſt obuenit: nam cùm tenebris obortis, cubiculi fores obſeráſſem firma ſera, iacerémq; in lectulo, nulla adhuc quiete compoſita, lumine accenſo, horribilē illam ſpeciem foris

iam

iam tumultuari, & cubiculi forem manibus pulſare ſentiebam. Nec multò pòſt, ſimulacrum illud, opertis adiĉtíſque foribus (vix credibile dictu) per commiſſuras & rimas in cubiculum ſe intromiſit: quod ſub lectulo meo iacens, cùm Marcus alumnus & cliens meus, vtpote qui è conſpectu cubabat, tetra & dira facie aſpiceret, pauore ſubito conſternatus, luctu & gemitu omnia opplebat, ipſamque intromiſſam non ſine formidine clamabat. Idque cùm mihi, qui clauſum cubiculi oſtium aſpicerem, vix credibile videretur, interim dirum illud ſimulacrum, quod ſub lectulo iacebat meo, manum & brachium protendere, luménque, quod iuxtà aderat, extinguere vidimus: quo extincto, libellos meos, & quicquid rerum erat, querula voce miſcere, ac omnia euertere non deſtitit. Mox cùm ad tumultum exciti ſocij eò ſe contuliſſent, luménque intromiſſuri obuerſarentur veſtibulo, interim ipſam opertum cubiculi oſtium manu aperire, & foras effugere vidimus. Erat enim ipſius ſpecies, vt planè perſpeximus, ſimulacro hominis nigerrimo non abſimilis. Illud vtique mirum fuerit, dignúmque memoratu, figuram illam, dum nobiſcum ſic luctaretur, quum fores cubiculi reſeràſſet, ab his qui lumen intromiſère, minimè conſpectam: ſed quum primùm cubiculi fores exiuit, elapſam ex oculis, illicò diſceſſiſſe, & in auras euanuiſſe.

Qui cultus domorum quondam fuerit, & quare maiorum imagines in poſtibus, & arma in atriis & veſtibulis haberent, & quid de exteris.

CAP. XXIIII.

QVibus priſtini decoris memoria relicta fuit, hoc etiam literis adnotâſſe accepimus, amplas domos in primis greſſibus veſtibula habuiſſe, quæ ſpatia licèt pars ædium forent, tamen illa pro ædibus fuiſſe nemo ignorauit. Erat enim locus vacuus, per quem de via ad fores patebat aditus, in quo præſtolari, qui ſalutatum venerant, aut ſi conuentu opus foret, tempus operiri ſolebant, quod quidem prima aut altera diei hora eſſe conſueuit. Fuit enim apud maiores non modica laus illis, qui ex claris familiis erant, quàm plurimos clientes, non modò cateruas togatorum, ſed & tenuiores amicos habere, à quibus obſeruarêtur quotidie & colerentur, cúmque his ad forum deducerentur frequenti comitatu: nánque maximi decoris erat, amplos *Veſtibula domorum.*

viros

viros illuſtréſque etiam ab infima plebe quotidie ſalutari, appeti, deduci, reduci & conſuli, eíſque decedi & aſſurgi. Fiebat enim ſalutatio more priſco dextram iungendo dextræ: quippe cùm referat Varro, omnem antiquorum honorem, dextrarum conſtitiſſe virtute, nonnunquam oſculo, plerúnque aſſurgẽdo, capútque denudando, quod apud noſtrates frequenti in vſu eſt: manſitque obſeruatum, vt ſalutantes Imperatorem, antequàm admitterentur, interiores aulici ſcrutarentur, ſinúmque prætentarent, ne quis cum telo eſſet. Nonnunquam vt valentiſſimi ſerui catenis religati, pro oſtio aditum cuſtodirent, ne non vocati admitterentur. Laudatúrque Veſpaſianus, M. Antoninus & Alexander Seuerus Imperatores, quòd ſalutarentur patente cubiculo, miniſtris admiſſionalibus remotis. Apud Parthos verò regem adire vel ſalutare ſine munere, nulli licitum erat. Quibus clientibus ab his quos ſectabantur, frequens ſportula dabatur, quæ priùs centum quadrantes fuit: deinde rectam dari, inſtitutum: quare vocatores principis dicti, qui ad cœnam conuiuas admittebant: quorum nonnulli mercede accepta, aliquos ſubdititios principum ſæpe cœnis aduocarunt. Quam Nero ad ſportulas reuocauit, qui etiam plebi congiarium quadragenos nummos viritim dedit. Siquidem Imperatoris munus, quod populo dabatur, congiarium dictum eſt, quod verò militibus, donatiuum. Mox Domitianus ſportulas ad cœnas reduxit: in qua frequens obſonium, panis, oleum & porcina caro, dari ſolita, abſque vino: Diuus verò Iulius ad conciliandum populi fauorem, frumentum viritim dedit ternos modios, & totidem olei libras, trecenos quoque nummos ſingulis, & centenos pro mora. Auguſtus Octauius frumentum plebi gratuitum & menſtruum, Nero quadragenos nummos viritim congiarium largitus fuit. C. verò Cæſar trecenos ſeſtertios & forenſia viris & pueris ac fœminis faſces, purpuræ & conchylij, nonnunquam pro ſportulis panaria cum obſonio. Domitianus etiam congiarium nummorum CCC. ſenatui, & equeſtri ordini panaria, plebi verò ſportellas cum obſonio. Cato iunior nouo more tribuit ſportulas: Græcis ex tritico, raphano, blito & apio: Romanis autem vini amphoras, carnes porcinas, ficus, & lignorum faſces. Quanuis apud antiquiſſimos ſextarij lactis darentur, vini nunquam, niſi quod à Cornelio Cethego in conſulatu muſtum rutatum populo datum eſt. Ancus verò Martius rex, ſalis modia VI. millia

Salutandi mos apud veteres.

Imperatorem ſalutaturi.

Oſtiarij ſerui.

Sportula cliẽtibus ſalutantibus data.

Vocatores.

Congiarium.

Donatiuum.

Congiara diuerſa à diuerſis imperatoribus populo data.

millia cogiarium populo erogaſſe fertur, ex quo tantum quiſque ferebat, quantum in ſingulorum capita deſcriptum erat, ab vndecimo ætatis anno. Auguſtus etiam tricenos & quadragenos, nonnunquam ſingulis quinquagenos & ducentenos nummos largitus fuit, ac ne minores quidem pueros præteriit, ſicut Traianus infantes quoque ad ſportulas admiſit. Tiberius trecentenos viritim dedit, & prandium mille menſis. Galba dedit populo congiarium & epulum ſenatui & equeſtri ordini, ac pręter epulas forenſia viris, fœminis ac pueris faſcias purpuræ & conchylij, quibus veteres pro caligis vtebantur. Et mox Nero Domitianus, Hadrianus & reliqui Cęſares munera populo ſæpe largiti ſunt. Sed Hadrianus nouo more aromata, balſama & crocum: nonnunquam duplex congiarium, ternis per ſingulos aureis diuiſis. Commodus ſingulis denarios ſeptingenos vicenos quinos. Aurelianus verò ad Parthicum proditurus bellum, quum bilibres coronas ſingulis promiſiſſet, & aureas populus expectaret, ſiligineas dedit nouo genere panis, quo deinceps vſi fuêre: qui tamen populo vniuerſo panem, oleum & ſuillam carnem poſtea diuiſit, vinúmque dare ſtatuerat, niſi morte præuentus fuiſſet. Fuítque obſeruatum, vt principes aſſumpto imperio, ad conciliandum fauorem, congiarium darent populo, quod annum plerúnque homines clariſſimi, & ſummis honoribus functi, pro officio & clientela velut ſtipendium capiebant. Erant ergo hi, quos iſti ſectabantur, illorum patroni & defenſores, ſuíque officij ducebant, in fidem illos & clientelam habere, tutelęque ſuæ ducere, & ope iuuare. Quinetiam non foris tantùm, ſed intra domeſticos Lares, libertos ſeruóſque ſalutatores comperimus, qui bis in die frequentes aderant: vt mane ſaluere, veſperi valere, domino aut patrono dicerent. Nec non populis & nationibus, ac bonis & fidelibus ſociis, patronos publicè fuiſſe Romæ homines honeſtiſſimos ſummo loco natos, qui fortunarum propugnatores erant, & ciuitatum defenſores non pœnitendi, quorum ſtudio & fide ſingula negocia in ſenatu faceſſerent, & promouerent: ſiquidem Syracuſani in clientela Marcellorum fuêre, Lacedæmonij in Claudiorum, Puteolani Brutorum, Neapolitani Liciniorum, Bononienſes Antoniorum. Allobroges patrono Fabio Sanga vſi ſunt. Marius Herenniis, Cæſar quoque Græcorum patrocinio plerúnque affuit. Plebs denique ipſa ſub patriciorum equitúmque Romanorum tutela per clien

Duplex congiarium.

Congiarium ſumpto imperio.

Patroni.

Clientes.

Domeſticorũ ſalutationes.

Populorum & nationum patroni.

Plebs per cliẽtelas diuiſa.

clientelas diuiſa erat. Quod à Romulo à primis originibus inſtitutum ferunt, vt plebej ſingulos patronos ex patribus legerent, quorum conſilio & autoritate niterentur. Prætérque veſtibula fuêre cauædium, & periſtylia, ad quæ quíſque ſuo iure non vocatus admittebatur. In foribus verò & atriis domorum, ara, focus & Lar familiaris erant. Nánque focus erat ara deorum penatium, quem inſtar numinis habebant: in quibus non deorum modò ſimulacra, quos ſingulis ædibus in larario colebant, ſed imagines ac expreſſos vultus illorum, qui familiæ decus fuêre & ornamentum, ac principum & patronorum, quos quiſque colebat, habere aſſuêrant. Quare L. Vitellius Vitellij pater, Narciſci & Pallantis imagines inter lares coluiſſe fertur. Cereæ enim imagines in atriis domorum ſingulis diſponebantur armariis, quas ita celebrabant colebántque, ac niſi illi, quorum vultus exprimebantur, viuerent. Quas feſtis diebus, & in ſumma gratulatione & lætitia, laureis ſertis & floribus ornare, illorúmque natales dies feſta lúce celebrare ſolebant. In luctu verò & gemitu familiæ tanquàm conſcij doloris eſſent & tacita mœſtitia funeſtarentur, deformare: tantóque honore dignas putabant, vt illas cum ſingulis imaginum titulis, illorum præcipuè, quorum dignitas maximéque res geſtæ fuêre, in exequiali pompa & apparatu funeris extra ædes producerent, & longa ſerie velut familiæ decora repræſentarent, illæque defunctorum exequias, & vnà funus comitarentur. Ita tradito more, vt domino aut aliquo ex familia vita functo, illius imago tam circa limina domus, quàm pro foribus locaretur, vt defuncti deſiderium repræſentata illa ſpecies leniret, poſteróſque ad præclara facinora domi foríſque obeunda inuitaret. In eiſdem quoque atriis & foribus, ac circa domorum limina, hoſtium ſpolia, quos quiſque viciſſet, quorúmque victor extitiſſet, etiam enſes & clypei, galeáque & currus, ac deuictarum nauium roſtra, veluti auitæ gloriæ & fortium factorum ornamenta affigi aſſeuêre: quæ quantò vetuſtiora erant, tantò plus decoris & maieſtatis habebant. Ideo nec vetuſtate conſumpta reficiebantur, nec effracta reſarciebantur. Hæc enim omniũ ad ſe vertebant oculos, quo intuentium animos cogitatio ſubiret, vt pari ipſi exemplo ad magna facinora, magnáſque res inuitarentur. Nec ſolùm priuatas domos, ſed porticus & deorum templa hoſtilibus ſpoliis tanquam trophæis exornare, vetuſti moris erat: tantíque exempli fuêre, vt illa

Cauædium & periſtylia.

In foribus & atriis.

Cereæ imagines in armariis.

Imagines familiæ in exequialibus põpis eductæ.

Hoſtium ſpolia in atriis.

poſteris

poſteris non mediocris ſtimulatio fuerit, ne degeneres ipſi, néve ignaui tam claros triumphos turpibus factis dictíſque fœdarent. Adeóque hæc propria familiæ ornamenta ſunt habita, vt quanuis alienatis ædibus, nouo domino ſpolia & imagines refigere non liceret. Háſque ſtatuas, quibus ſplendor & vetuſtas familiæ notabatur, amouere, eſt habitum nefas. Belgarum verò fuit mos barbaricus, cæſorum hoſtium capita poſtibus tanquam ſpolia affigere: qui etiam Galatarum, qui vltra Rhenum incolunt, vſus traditur, vt ſpolia hoſtium ſanguine perfuſa & trunca capita foribus affigant. Gelonorum hoſtium cutes, vt eæ omnibus ſpectaculo ſint, ac fortium factorum inſigne documentum, & hoſtibus pertimeſcendum foret. In Ægypto autem in veſtibulis domorum alas vulterum proponere, indicium nobilitatis & vetuſtatis familiæ cenſebatur. Apud Phryges pardalis pro foribus affixa (Homero teſte) ſignum immunitatis erat, ne hoſtium incurſibus pateret. Alexander verò captis Thebis, vt Pindari domui parceret, illam inſcribi iuſſit. In eiſdē quoque atriis pinacothecæ non mediocri paratu diſpoſitæ erant; in quibus tabulæ pictæ, cælatum argentum, ſtragula veſtis, ſigna & ornamenta reponebantur. Sicut Græcis fuêre cheli & ciſtæ, phaſcoli & rhiſcus, in quibus egregia ſupellex & muliebris mundus ſeruabantur. Quare atria plerúnque inaugurata fuêre; nánque haud aliter in illis ſenatus cogi poterat, quàm ſi inaugurata templa fuiſſent. Non tamen omnes, ſed ſolas palatinas ædes inaugurari ſeruatum eſt, vt habita in his ſenatus decreta, rata forent. Eas quidem ædes veluti auguſtiſſimas, veſtibula regalia habere, cognitum eſt; atriáque potentiora, periſtylia ampliſſima, & conclauia inſigni pauimento: tricliniáque & ampla prætoria, ac cœnationes mira cælatura & arte. Nonnunquàm xyſta, colles, nemora, hortos, piſcinas, euripos, amnes, & aquarum ductus, porticúſque pauimentatas, cultu & laxitate conſpicuas, ſyluáſque & ambulationes. Siquidem in his publica concilia & iudicia, arbitriáque & conuentus frequentes fieri conſuêrant; inque earundem palatinarum ædium veſtibulo, & pro foribus regiæ, laurus ſemper & ciuica ex quercu, præcipuum inſigne clementiæ Cæſarum, affixæ viſebantur: Quæ quidem atria in primo aditu domus & proxima ianuis extruebantur, in quibus matresfamiliâs degere, & lanæ operam dare aſſuêrant: quod

Deorum templa ſpoliis ornata.

Belgarū mos.

Galatarum.

Gelonorum.

Ægyptiorum

Pardalis immunitatis ſignum.

Pindari domui ab Alexandro parcitum.

Pinacotheca.

Atria inaugurata.

Senatus in atriis cogebatur.

Matresfamilias in atriis.

Græci. quod aliter à Græcis ſeruatum meminimus, quibus Andro-
Andronitis. nitis in primis ædibus erat: gynæceum verò, vbi mulieres
Gynecæum. operabantur, in conclaui & receſſu intimo, præ pudore & modeſtia locabatur. Ideo non extrà, ſed ab intus fores pul-
Parthorum ſabantur, ne imparatos offenderent: quod etiam à Parthis
zelotypia. vſurpatur, vt gynæconiti in ſecreto domus à viris ſemotim haberent: quippe quum non modò vxorum, ſed pellicum pudicitiam ita ſuſpectam habeant, vt niſi capite operto, & velato vehiculo, illas in publicum prodire ſinant, nemíni-
Reges concluſi que propiùs accedere liceat. Apud quos reges quoque in
apud Parthos. penetralibus regiæ occluſi, ſub ſpecie maieſtatis deliteſcũt. Sed tamen triumphales domos hoc amplum habuiſſe ferunt, vt fores de via aperiantur, non intus, ſicut de Publicolæ familia proditum eſt. Præter quæ, potentiorum domos
Baſilica ante baſilicas habere ante veſtibulum, magno ornamento duxê-
potentiorum re, in quibus eſſet tribunal, tanquam plus ineſſet autorita-
domos. tis, quòd iudicia publica ante ædes darentur: nonnunquam
Scholaſtica ſcholaſticæ exercitationes & declamationes in his fierent,
exercitatio- quippe quum frequens ibi eſſet auditorij locus, licèt Baſi-
nes & decla- licas foro coniunctas plerúnque legamus, in quibus conue-
mationes. nirent negociatores, & merces exponerent. Communis ta-
Thalami de- men thalami deſcriptio ſic erat, vt primo poneretur loco
ſcriptio. ſeptum, vbi ianua, mox aula, inde porticus pereſtylos Soli expoſita, poſtea prodromus, vltimo domus, & in poſticis ædium hortus. Cœnaculum verò ſupra ædes erat, ſcalis ferentibus in publicum, nonnunquam in ædes verſis. A prin-
Cultus ſim- cipio verò vrbis tam ſimplex vitæ cultus fuit, vt rudi cæ-
plex à princi- mento conſtructas domos, & ſcandulis robuſteis aut ſtra-
pio vrbis. menteis contectam vrbem per annos CCCC. vſque ad Pyrrhi bellũ legamus, qui modicus cultus Hiſpanis, Aquitanis & Luſitanis, atq; Ægyptiis fuit, quibus in modicis diuerſoriis degere, ſepulchra verò magnificentiſſima extruere patrij moris erat. Nõ ſic Agrigentini & Megarenſes: nam
Platonis di- iuxta Platonis verbum, *ædificabant vt ſemper victuri*, *epula-*
ctum. *bantur vt morituri.* Indi quoque in cultu corporis accura-
Indi. tiſſimi erant: in ſepulchris verò extruendis parci & modici.
Galli. Gallis domicilia pluteis & cratibus intexere mos erat: Bri-
Britanni. tannis & Sueuis, in tuguriis vnà cum armentis ſtabulari:
Sueui. Liguribus montanis, ſpeluncas & vaſtiſſimos ſpecus inco-
Ligures. lere, aut cubilia modica & ſubobſcura. Germani non cohæ-
Germani. rentibus ædificiis habitant, ſed ſuam quiſque domum ſpa-
Mœdi. tio circundat. Mœdi diuerſoria habent magnis receſſibus circun

circundata,& nemoribus manu coſitis. Alij lateritias fecêre domos, quas Euryalus & Hyperpius inuenêre primi. Scythæ & Nomades quia fuſi per agros ſunt, carris quocúnque ſors tulit, pro tecto & lare vtuntur. Hyperboreis nemora,vel luci,ac ſparſa tuguria domus ſunt:nam præaltas ſyluas & rupes inuias incolunt. Dardani foueas ſub fimo,& ſordidas ædes habent. Phryges olim & Troglodytæ ſub effoſſis tumulis;Baleares in ſaxis concauis,cuniculis ad corporis magnitudinem dimenſis. Alij ex vlua paluſtri latibula intexerunt. Mardorum gens ſpecus infodiunt montibus,in quos ſe, coniuges,& liberos receptant. Æthiopes & Indorum magna pars ſubterraneas domos habent:Maſſilienſes ex paleis:in Meroë ex palma: Cathromotitæ ex ligno. Indi quoque, Ægyptij & Britanni ex arundinibus, Ichthyophagi ex oſtreis marinis,aut ex piſcium oſſibus tecta contignant. Chelonophagi partim ex alga, partim ex teſtudinum teſtis, gens circa Naſamones & Troglodytas, & Chaldæi profugi ex ſale.Spitamei ex ouorum putaminibus & pennis. Contrà verò Arabes & Sabæi: nam limina, poſtes,cellas,fulcimenta, parietes & domorum tecta habēt auguſtiſſima, ex ebore, auro & argento, atque ſumptuoſo lapide & ſmaragdo, luxu ingenti, laquearia verò citro & ebore extructa, qualem Alcinoi domum Homerus tradit, auro,argento,electro atque ebore fulgentem.Perſę quoque magnas gazas,& quicquid eſt auri,in domibus ponunt.Regum Indorum regia argenteis imaginibus tota diſtinguitur,eámque ex auro vites percurrunt,fultæ aureis columnis. Fuítque inſtitutum Lycurgi apud Spartanos, vt domorum culmina ſecuri, ianuas verò ſerra diſcindant, ne quis inſigniùs altero ædificaret. Quare Ageſilai domus ab inopi & priuata haud diſſimilis fuit, ſicut Pompeij domus vſque ad tertium triumphum. Athenienſes quum antea ſpecus & abditos ſaltus incolerent, primi lateritias ædes calce & cæmentis conſtruxêre. Poſteà verò in tantum magnitudinis vrbis ædificia proceſſêre,vt tota ædificiis exſurgēs, in quatuor aut quinque contignationes, & multa tabulata tecta excitarent, maximáſque domos maximis domibus imponerent, vt orator Ariſtides profeſſus fuit, ita vt Auguſto Cæſari,ne vrbs ruinis laboraret,magna mole ædificiorum: ne quis ſupra ſeptuaginta pedes ſublimius ædificaret, inhibere neceſſe fuerit,licèt ipſe modicas ædes incoleret,& toro modicè inſtrato cubaret. Quod & Nero Cæſar poſt in-

Lateritiæ domus. *Nomades.* *Hyperborei.* *Dardani.* *Phryges.* *Troglodytæ.* *Baleares.* *Alij.* *Mardi.* *Æthiopes.* *Indi.* *Maſſilienſes.* *In Meroe.* *Cathromotitæ.* *Ichthyophagi.* *Chelonophagi.* *Chaldæi.* *Spitamei.* *Arabes.* *Sabæi.* *Odyſſ. η.* *Perſæ.* *Indorū regia.* *Lycurgi conſtitutum.* *Athenienſes.* *Auguſti edictum.*

cenſam vrbem, dimenſis vicorum ordinibus & viarum ſpatiis, ſtatuit, ne vltra præſcriptum ædificia tollerentur. Quare Æmylius Porcina à L. Caſſio accuſatus, & pœna mulctatus fuit quòd villam nimis ſublimem ædificaſſet. Produntque Tyrios adeò editas maximis contignationibus domos aliquando ſtruxiſſe, vt parum abfuerit, quin tota terræ motu corruerit. Sed quæ ſint inſtrumenta domus, quę relicta domo inſtructa ad nouum dominum tranſeant, ſæpe quæſitum eſt: & præter imagines, & affixa ſpolia, iſta etiã Paulus Iureconſultus de inſtructo fundo adnotauit: *Specularia, pegmata, canales, harpagones, hamos, centones, ſiphones, ſcalas, perticas, ſpongiáſque, quibus inſtrumentis domus contra vim ignis ad incertos caſus defenditur, ſqualor abluitur, & immunditia purgantur.* Dixêre autem centones, ex villis groſſioribus ſagula intexta vilioribus pannis, quibus domorum tecta, tabulata, aut ligneæ machinæ militares, aduersùs incẽdia, ſi ignis maior vis ingruat, muniuntur. Siphones verò fiſtulas follibus iunctas, ſeu machinas hydraulicas, quibus agitatis, ad ſuperiora ædium exhauriunt aquam, qui etiam organa pneumatica dicta. Harpagones ferreas manus, ſeu aſſeres ferro vnco præfixos, quò igni furenti obuiam irent, quos ab Anacharſe Scytha inuentos nonnulli volunt. Pegmata verò compactam machinam ex ære, marmore vel ligno, tum ornatus, tum commodi cauſâ, inſtar illorum quę in pompæ apparatu producuntur, quibus etiam intra ædes vti aſſuêrant. Addit Paulus horologium æreum domi non affixum, & prothyrum, relicta domo inſtructa ad dominũ tranſire. Eſt autem prothyrum inſtar veſtibuli, plerúnque opertum, quod ante ædes & hoſtium fit; quod non eſſe veſtibulum meritò nonnulli putant; ſed ligneam ſtructuram in iſto veſtibulo ante fores: qua obſtante quaſi repagulo, apertis ianuis, quæ intus fiunt, non apparent. Sumpsítque nomen à πρὸ, quod *ante* ſignificat, θύρα autem *ianua*. Vnde hypothyra valuarum illa hians cauitas dicta. Cenſuítque Pomponius Iurecõſultus ex authoritate Labeonis, prothyra eiuſmodi, ſi pro ædibus ſint affixa, ædium partem eſſe, tametſi facilè demi poſſint & reponi; ſicut ligneam ſtructuram, quæ æſtate tolli, hyeme reponi ſolet, ædium eſſe Labeo putauit, quoniam perpetua cauſa parata forent: itaque alienata domo, prothyra eiuſmodi vnà cum domo ad emptorem tranſire voluit. Verba verò Pomponij Iureconſulti de verborum ſignificatione hæc ſunt: *Idem Labeo ait, Prothyrum quod in ædibus fieri ſolet, ædium eſt.*

Tyrij.

Inſtrumenta domus. Vlpianus in l. quæſitum, §. acetum. ff. de inſtru. fund. leg.

Centones.

Siphones.

Harpagones.

Pegmata.

Prothyrum.

Hypotyra.

In extis inſpiciendis quæ proſpera, quæve dira ſint, & quæ boni, quæve mali prænuncia. CAP. XXV.

QVi augurum diſciplinam obſeruarunt, quíque illorũ præſcita perſcrutati ſunt, in fibris extíſque inſpiciendis, inter ea quæ dira aut ſecunda eſſent, multùm interfuiſſe volunt: licèt alij alio modo illa interpretari, & eorũ euẽta prædicere ſoleant. Et tametſi in extis contineri cor, cerebrum, pulmonem, ſtomachum, lienem, hepar, ſeu iecur, communi opinione receptum fuit, quas Græci φρενὰς dicunt, incredibili fabrica coniuncta, quorum ex habitu & colore, ſalubritatis & peſtilentiæ ſigna oſtenduntur: tamen nullum diſcrimen vehementius fuit, quàm ſi caput iocinoris, vel ipſum iecur in extis defuiſſet, quod caput extorum dicitur, tunc omen exitij malorúmque fuiſſe, funeſtúmque & magni terroris, niſi in ſolicitudine & metu, quia curas tunc perimere putârunt. Cúmque hepar ex non puro ſanguine ſit, quia ſanguis purus cogitur circa cor: tamen in hepate ſedem vaticinij eſſe, & præſagium futurorum, periti haruſpices opinati ſunt. Quo menſe Claudius Cæſar veneno interceptus fuit, ſacrificanti iecinoris caput defuiſſe cõſtat, quod & Caio principi eueniſſe memorant: quæ exta peſtifera dicta fuêre. Si verò in iecore extremum, quod fibra dicitur, ita locaretur, vt ab ima fibra iecinora intrinſecus replicata eſſent, aut ſi geminum iecur foret, per hæc læta & magna portendi argumentáque felicitatis eſſe, nemo dubitauit. Arctum iecoris caput, aut duplicatum, nimis lætum auſpicium facere, ſicut exta duplicata magnas facere acceſſiones, prolationémque finium & triumphum portendi voluerunt. Et tametſi circa Briletum & Thernem in Thracia, & in Cherſoneſo iuxta Propontidem tradat Plinius, bina iecinora leporibus ineſſe, & ſi aliò transferantur, alterum interire: tamen id non eſſe prodigium, omnium opinione receptum eſt. Syllæ immolanti iecur extrema ſui parte ſpeciem laureæ coronæ præ ſe tulit, mirabili oſtento felicitatis futuræ. Si verò liuidum eſſet, aut vitioſum, vel ſi in coquendo diſtabuit, aut ſanies purulenta efflueret, capútve fibrarum puſtulas haberet, piaculare eſſe, & magna facere infortunia, conſtans opinio fuit. Idcirco denuò augebantur victimæ, donec iterum cæſis hoſtiis litatũ foret. Ex corde quoque, vnde ſanguinis origo manat, licèt à principio auſpicia ſumere minimè ſolerent, poſteaquàm in extis corda rimari cœperũt, quo tẽpore Pyrrh⁹ poſt

Capite iecinoris non inuento inter exta.

Sedes vaticinij in hepate.

Exta peſtifera.

Omen felicitatis ex inſpecto iecinore.

Infelicitatis.

Ex corde.

multiplices clades Italia pulſus fuit, hoc obſeruarunt haruſpices, vt ſi cor ſilens iaceret, neque palpitaret, aut in extis defuiſſet, calamitates portendi, & magnas fortunæ minas crederent. Diuo Cæſari, dum rerum potiretur, immolanti cor defuiſſe dicitur, triſtiſſimo euentu. Nanque haud multò poſt conſpiratione coniunctiſſimorũ cęſus occubuit. Quod de Pertinace proditum eſt, vt quà die morte ſublatus fuit, ſacrificanti non modò cor victimæ, ſed hepar deeſſet. Si autem in ſummo corde pinguedo foret, aut ſolito maius, raptúmve ab aquila aut auibus fuiſſet, nimiùm propitios deos oſtenderunt. Dum Hermocrates diis ſacra faceret, raptum cor victimæ & à coruo elatum in ſublime, felix auſpicium fecit, quo Cardiam vrbem ad Corinthum auſpicatiſſimè condidit. Sicut auo Galbæ, fulgur procuranti, cùm aquila exta rapuiſſet, & in ſublimem quercum detuliſſet, imperium portendit. Fuítque animaduerſum, cor quibus prægrande eſſet, pauidos facere: quibus exiguum, aſpectu formidabili, & audaces: quare Hermogenis ſummi Rhetoris, & qui præcociſſimi ingenij fuit, mortui diſſecto corpore, hiſpidum cor inuentum eſt. Tametſi tradatur apud eruditos, eos qui hebeti eſſent ſenſu, corde duro & ſpiſſo: qui verò ingenio valerent, molli fuiſſe: id quod Plinius de Ariſtomene Meſſenio, & alij de Lyſandro, cuius defuncti cor piloſum inuentum eſſet, meminêre. Fel quoque in extis augurium facere proditum eſt, quod ſub hepate anguſto ore, & fundo ampliore apparet, vt purum illud clarúmque reddat. Si tamen geminum repenitur, licèt prodigium ſit, tamẽ magnæ ſpei fortunam portendit. Quo enim tempore Auguſtus apud Actium profligato Antonio victor fuit, eo ipſo victoriæ die, geminum fel in extis inueniſſe traditur. Arato quoque ſacrificanti, cùm geminum fel haruſpex inſpexiſſet, quæ capitali odio diſſiderent, mox ſincera fide conciliari, ſocietatéſque & fœdera iungi prædixit, quod veriſſimo euentu poſtea conſequutum eſt. Fuítque diſciplina augurali traditum, vt fel Neptuno perpetuò dicatum ſit, velut humoris autori. Quòd ſi in extis prægrande fel inueniretur, prodigij loco eſt habitum. Sed quanuis prodigioſum, magna ſemper & felicia portendit: fert tamen Ariſtoteles in Naxo prægrande fel pecoribus innaſci: circa Chalcidem Eubœæ, & in Ponto, pecori nullum eſſe: ceruo quoque & damę, equo, mulo & aſino, camelo atque apro, vſque defuiſſe. Sicut perdices in Paphlagonia bina corda habere, & in

Cordis prægrandis vel exigui indicium.

Hermogenis & Ariſtomenis corda hiſpida.

Ex felle.

Fel Neptuno dicatum.

Biſaltia

Biſaltia lepores bina iecora. Et in agro Cretenſi pecora circa Gnoſon ſplenem habere tradunt, circa Cottynam non habere. Vel quod idem tradit in Seripho inſula, & in Acātho Macedoniæ, & apud Cyrenem ranas non coaxare. Et in Emathia Macedoniæ ſues vnumgulos naſci: atque in Cappadocia mulas fœtus parere, & in Eleo agro mulos nō educi, neque propterea ominoſum aut prodigium videri. Pulmo verò ſub corde eſt, ſpirandi officina: is inciſus & geminus, tempus dirimere, & diem differre traditur. Si verò ſimplex eſſet & ſolidus, continuare temporum curricula, nulláſque cunctationes & moras afferre opinati ſunt. Si verò pulmonis fibra lateret, aut cum corde & iecore coniunctus foret, vel ſi paruo diſtinguitur interuallo, miſeros caſus portendere voluerunt. Lien aduersùs iecur, ſiniſtrâ in parte eſt: ſiquidem ventriculo annectitur in inteſtino, vt iecur purum reddat. Quòd ſi in dextram vergeret, ferale auſpicium, & prædicere quæ magno malo luuntur, haud dubium eſſe: qui tamen abundans, homines decolores facit. Quare in terra Caria Caunios, quòd ſub graui cœlo degunt, mirum in modum lienoſos dicunt eſſe. Vnde verbum Stratonici citharœdi, *illic ambulare mortuos*, quòd omnes mirificè pallerent facie tabifica. In fordicidiis ſacris, quibus hoſtias quæ vterum ferunt, immolare præcipitur, ſi fœtus biceps aut mancus in vtero eſſet, vel interaneis exhulceratis appareret, exta eiuſmodi imminentium malorum nuncia eſſe, creditum eſt. Dracones in extis apparuiſſe, lætum fecêre auſpicium, contrà Graccho ſaccrificanti, ad exta irrepſiſſe adeſo iecinere, necem futuram & imminens fatum portenderunt, quæ mox ſubſequuta ſunt. Exta quoque de ſacrificantis manu ab aquila fuiſſe rapta tam efficaci auſpicio fuêre, vt nullum præſentius aut felicius fuerit. Si tamen è manu decidiſſent, vel viſcera cruore infecta eſſent aut liuida, nigríſque diſtincta maculis, vel ſi omentum & membrana viſcera continens, hians foret, aut ſanguine ſuffuſa, indubiam necem & fatale exitium portenderunt: quale Craſſo euenit, cùm contra Parthos ducturus luſtraret exercitum, documento futuræ magnæ calamitatis. Præciſa verò hoſtiarum capita ſuum ſanguinem aut exta lambere, Pyrrho ſacrificanti obitum luctuoſum & fœdos euentus deſignârūt. Iidem Cimoni formicarū catervas ſanguinem victimæ corripuiſſe adnotarūt. Ferūt tamen diuinandi periti, ſanguinem victimæ craſſiorem & cali-

Ex pulmone.

Ex liene.

Fordicidia ſacra.

Dracones in extis apparuiſſe.

Exta ab aquila raptu.

Exta è manu lapſa.

Capita hoſtiarum præciſa ſuum ſanguinem lābentia.

Craſſi aut tenuis ſanguinis in victimis indicia.

diorem, efficaciorẽ vim portendere: qui verò tenuior eſſet & frigidior, maiorem habere intelligentiam. Eſtque inter exempla, præciſum caput victimæ fluctu maris abſorptum, atque extra non comparuiſſe, Callicratidi Lacedæmonio interitum vitæ attuliſſe. Subit tamen illa reputatio, veteribus tradi monumentis, gallinaceorum fibras maximè diis gratas videri, ſicut talparum Magi veriſſima dicunt, illíſq; haud ſecus quàm ſolenni victima pulcherrimè litari. Hæc enim ſunt exta argutiſſima, in quibus diuina mens ineſſe creditur. Fuiſſéque Cypriorum inuentum ex ſuillis extis fieri diuinationem, quódque niſi ex ſana victima, neque litari, nec futura prænoſci poterant. Ea verò exta, quæ nihil habent diuinationis, quæque expianti non litant, tanquam ſine nutu, nullóque afflatu diuino, muta dicuntur, quibus non eſſe litatum notabatur. Quæ autem multum felicitatis & fortunæ pollicentur, regalia dicta ſunt. Apud Magos verò, talparum exta & ranarum euentus fortunatos, nonnunquam magnos caſus prædicere crediderunt. Cúmque cætera viſcera, detractis extis, poſtquam litatum erat, aræ impoſita, igni darentur, ipſa tamen exta nunquam elixa, ſed veru decocta apponebantur: ſola tamen arietis exta aqua elixa ſacris epulis apponuntur. Neptuno verò & fluctibus quum ſacra faciunt, mare ingreſſuri, aliquando ipſam hoſtiam, nonnunquam cruda exta in mare proiiciunt, & vina infundunt. Illud vtique non ab re fuerit meminiſſe, quod periti rerum literis adnotarunt, ſingulis viſceribus hominum ſuam vim & affectus innatos fuiſſe: Idcirco homines ſplene ridere, felle iraſci, iecore amare, corde ſapere & timere.

Ex Gallinaceorum fibris. *Ex talparum.* *Ex ſuillis extis.* *Sanam victimã eſſe oportebat.* *Exta muta.* *Regalia.* *Exta quæ apponerentur in victimis.* *Neptuno & fluctibus ſacrificandi ratio.* *Sua quibuſq; viſceribus vis.*

Conſualia, equitia, & ludi Apollinares, quando à Romanis fierent, quóve modo Diti ſacra fiant, & quo tempore.

CAP. XXVI.

Conſualia. *Conſus, atque eius templũ.*

ROmulum vrbis conditorem, pace cum finitimis parta, Neptuno equeſtri ſolennes feciſſe ludos, Conſualiáque appellâſſe, in quibus Sabinas rapuit, autores memorant. Fuit enim Conſus conſilij deus, cuius ara in circo maximo, vndique aggeſta humo, abdita erat, quòd arcanum eſſe conſilium putarunt. Quam aram cùm ludos celebrant, omnibus adire fas eſt, reliquo anni tempore non eſt licitum: in qua Romani ſacrificiis igneis aliíſq; ſolennibus feſtos agere dies aſſuêrant: quæ feriæ publicæ dictæ ſunt, in quibus ſacris victima erat mulus, quoniã id genus quadrupedum,

Victima in Conſualibus.

pri

primùm vehiculo iunctum fuiſſe credunt, eò quòd Lunæ vehiculum traherent: equóſque & aſinos coronis ſertiſque exornare, & feriari, neque illos labori admittere mos erat, quòd inſtituta nauigatione, quum omnium generum merces nauibus aduehantur, ocium quodammodo iumentis & remiſſio data ſit: vel quòd equos primùm Neptunus domuerat, & equitandi artem inuenerat, quare Hippius dicebatur. Huic Sextili menſe die octauo poſt decimam, equeſtres ludos Romulum inſtituiſſe ferunt, quarto ab vrbe condita anno, qua die raptas Sabinas volunt: tametſi menſe Martio primùm Conſualia inſtituta, eóque tempore raptas Sabinas nõnulli teſtati ſint. Plerique diis Laribus, dum Romani ludos celebrant, Romulum Sabinas rapuiſſe dicunt. Erat ergo is ludus, vt equi & muli iuncti & ſoluti in circo maximo, magno ſpectantium ſtudio currerent. Qui verò fuerit raptarum numerus, inter autores diſcrepat: quidã non vltra triginta fuiſſe tradũt, quæ Curiis nomina dedêre: nonnulli quingentas, plerique ſeptem & viginti, vt Valerius Antias: alij ſexcentas & tres ſupra octuaginta. Prætérque ludos Conſuales, Marti quoque in Martio campo idem Romulus ludos inſtituit, quos ab equorum curſu Equitia nuncupauit, qui ſiquando alluuione Tiberis inũdâſſet campum, in Cælio monte, vbi martialis campus erat, colebantur, ſicut vi fluminis inundato circo maximo, extra portam Collinam ad ædem Veneris Erycinæ Apollinares celebrarunt. Erant enim ludi Apollinares ex prædicto Martianorum carminum, quibus Cannenſis clades ſcripta fuit, bello Punico ſecundo victoriæ cauſa inſtituti. Alij à Cornelio Sylla prætore vrbis ex reſponſo Martianorum fratrum, à quibus fata Romanorum præſcripta erant, inuentos dicunt fuiſſe, in quibus decemuiri Apollini boue aurata & duabus capris auratis, Latonæque boue aurata, ſacra Græco ritu facere aſſuêrant, quos prætore præſidente, populum laureatum ſpectaſſe, Apollini pro cuiúſque copiis ſtipe data, Titus Liuius autor eſt. Cúmque antea incerto die fierent, Publius Licinus Varus prætor vrbis legem tulit, vt dies ante tertium Nonas Quintiles his ludis ſtatus foret: íſque in perpetuum ſacer haberi cœptus eſt. In quorum celebritate, matronas ſpectatæ pudicitiæ in propatulo epulari, omnique cæremoniarum genere feſtum diem agere, produnt, pueróſque manibus amplexos pſallere, & hymnos Apollini canere, ſicut Dianæ virgines. Quę quidem

Neptunus equorum domitor.

Conſualia quando celebrata.

Ludi forma in Conſualibus.

Sabinarum raptarum numerus.

Equitia.

Apollinares ludi.

Sup. lib. 3. c. 12.

Apollinares quo die celebrati.

Equitia quando celebrabantur. Equitia ſingulis annis duodecimo Cal. Maias in circo maximo celebrârunt, qui dies Cerealibus incurrebat, in quibus poſt equos, vulpes ſtipulis alligatæ, accenſa flamma, curſitabant. Prætérque aram Conſi, quæ in circo fuit, ab acceſſu hominum ſemota, etiam ara Ditis & Proſerpinæ in loco abdito in Martio campo ad Tarentum colebatur, locum denominatum, quòd ibi Tyberis ripas tereret, qui Rumon propterea dictus & Serra, ad quam rarus erat acceſſus hominum. Diis enim inferis aram non à terra ſublimem, ſed ſub effoſa humo ſtatui decere putabant, ad quam ex præcepto Sibyllini carminis, altero & quinquageſimo anno ab vrbe condita, ſacra & ludos inſtitutos memorant, ad eámque ter annis ſingulis acceſſum placandis manibus patêre: videlicet poſtridie Vulcanalia, & ante ſextum Idus Nouembris, & ante tertium Nonas Octobris. Apud Eleos verò Plutonis templum ſemel tantùm patefit, & quanuis patens, nulli introire licitum eſt. Sicyonij quoque ſemel annis ſingulis Eumenidum propè Aſopum diem agunt, & ſacrum faciunt. Cúmque humanis capitibus priùs Ditem placarent, poſtea ab Hercule admoniti, hominum ſimulacra victimas dederant. Obſeruatúmque fuit, vt ſterilibus pecudibus & iuuencis, ac vino, melle, lacte & ſanguine Diti ſacra fiant: Quanquam Numi legibus inferis diis vina libare vetaretur, his verbis: *Vino rogum ne reſpergito.* Eas quidem aras, quæ plerúnque geminæ fuerunt & pares, dum ſacra faciunt, ſicut reliquas inferorum, nigris vittis aut cœruleis ornant, & cupreſſo. Cúmque pecudes immolant, ſpirantem cruorem in effoſſam terram mittunt: vinúmque, lac, & mel vnà infundunt, viſceráque cæſæ victimæ ter circum aras ducunt igne accenſo: hoc piaculari ſacro inferos euocari arbitrati. Inualuítque mos, vt infernis diis facturi ſacra, pares victimas eáſque ſiniſtra immolent: & quum manes expiandi ſunt, pocula libent, rogúmque vino aut ſepulchrum conuerſa manu inſpergant, in quibus litâſſe piaculum erat: nigráſque hoſtias immolent, vináque effundant, vaſáque in ignem mittant, viſceráque igni appoſita oleo inſpergant, quippe Diti ſacra exhibentes, cui omnia perdere proprium eſt: ligńaque ſterilia è ſepulchris eruta, atro igni apponant: neque oriente luce, vt ſuperis, ſed nocte, vel meridie, aut decreſcente die, hoſtiam immolare conuenit, capite ita conſtituto, vt terram, non cœlum ſpectet. Cúmque in deorum ſacris qui rem diuinam facit, corporis

Ara Ditis & Proſerpinæ.

Deorum inferorum ara ſub terra.

Sacra & ludi ad aram Ditis & Proſerpinæ.

Plutonis templum.

Eumenidum templum.

Quibus victimis Diti ſacrificabatur, & quæ cæremoniæ.

Manes.

poris priùs ablutione purgetur, inferis qui funebria exhibiturus eſt, omiſſa ablutione, leui tantùm ſpargitur ramo. Eſt tamen Fabij Seruiliani põtificis maximi diſciplina traditum, vt atro die manibus parentare non liceret, ne infeſti manes fierent: quia quum in his ſacris Ianũ & Iouem præfari neceſſe ſit, quem atro die aduocare piaculare eſt, eo die ſolenni precatione vti, & inferis ſacrum facere vetabantur. Hi tamen ludi ad Tarentum ſeculares dicti, qui non ſtato die, ſed à prima origine, ſingulis centum annis, ex præcepto Sybillinorum carminum fiebant, quorum autor Valerius Publicola fuit, qui primus cæſis atris bobus, Diti maribus, Proſerpinæ fœminis, trinoctio ludos ad Tarentum fecit. Proditur tamen decretum inter pontifices, vt ſi defuncto cadaueri iuſta quiſpiam exhibere vult, & an humarũ eſſet, in dubium veniret, ſatis haberent, ſi quibuſdam ſacris precationibúſque exhibitis, glebam abſenti cadaueri, aut terram iniicerent, térque iniecto puluere, à labe erroris cadauer, manéſque expiatos ducerent: atque ſi operto humo cadauere, os exceptum fuiſſet, donec purgetur, inhumatum videri. Eſt quoque notatum, in æde Libitinæ ea quæ humandis corporibus vſui ſunt, Romanos venditare, qui niſi menſe exacto & veſperi, ac Februario menſe, mortuis dare inferias ſolebant. Delphi verò apud aram Epithymbiæ Veneris manes euocabant, & defunctis parentabant: Græci autem paucis à morte diebus feralia litabant defunctis obſequia: obſeruatúmque vt reliquo corpore combuſto, plerúnque digitum mẽbrúmve aut crines ſeponerent, quibus tanquam cadaueri iuſta perſoluerent & parentarent. Exteris verò gentibus diuerſa parentatio fuit. Nanque apud Platæenſes manibus peremptorum ciuium dabantur inferiæ, vt præcedente tibicine vehicula multa lauro & myrto fuſca, cum coronis ſequantur, mox lactis, vini, & olei libationes ſuccedant: deinde purpuram indutus princeps, cuius ductu res geruntur, excluſis ſeruis, mactato ante pyram tauro, vbi Iouem & Mercurium adorâſſet manes illorum qui pro patria ceciderant, ad cœnam aduocet: poſtea cratere merum libans, ſe defunctorum manibus propinare aſſeueret: hoc modo illos velut claro præconio excitos, expiari opinati. Achillis verò manes in Sigæo niſi nudos & vnguentis delibutos circa ſepulchrum decurrentes, nudos expiare compertum eſt. Apud Albanos, manibus defunctorum parentare, aut iuſta perſoluere, nulli permittitur, quòd

Manibus atro die parentare nefas.

Ludi ſeculares.

Cadaueribus inhumatis iuſta exhibita.

Romani.

Delphi.

Græci.

Exteri.

Albani.

Eſſedones. defunctos humana ope putabant non egere. Eſſedones purgatum defuncti caput inaurant, illíque quotannis hoſtias mactant, & iuſta perſoluunt. *Augilæ.* Augilæ, qui vltra Cyrenem ſunt, nullos deos, præter defunctorum manes, putabant: ab illis vbi tum vllis incubuêre, per ſomnia reſponſa accipere opinati. *Ægyptij.* Ægyptij dum manibus defunctorum parentant, poſt preces oppleti lacrymis, tumulum amplexantur & coronant: quibus mos erat, in inſula quæ Abatos dicitur, vt ſi quo merſum in flumine cadauer non appareret, centum annis illi funus facerent, & ita manes expiarét. Delphi cùm Pyrrhi tumulum nullo honore antea coluiſſent, poſtea cùm *Delphi.* didiciſſent, illum contra Gallos pro Delphis adfuiſſe, Pyrrhi manibus in poſterum parentarunt. *Delij.* Delij verò pueri, & puellæ, Hyperboreis virginibus vita functis, tonſis crinibus parentâſſe dicuntur, quos fuſis inuolutos, ſupra illarum monumentum puellæ deponunt, pueri verò in ſepulchris. *Getæ.* Getarum lex erat, manes viri defuncti non aliter niſi morte vxoris expiari. *Parentatio ad Therei ſepulchrum.* Ad Therei ſepulchrum ſi qui parentant, aut immolant, hordei loco calculis vtuntur. *Ramani.* Romani verò floribus ornare ſepulchrum, & ſacrificio atque epulo defunctis parentare ſolent, nonnunquam thure & mero ſupplicare ſine tibicine, quibus in acie cæſis, fuit tam ata quàm annua parentatio conſtituta. Et tametſi menſe Februario *Inferia menſe Decembri.* mortuis dare inferias conſuêſſent. Decius tamen & Brutus, contra maiorum inſtituta, Decembri menſe parentabant. Proditúrque memoriæ Traianus Imperator, in ea domo qua Alexander Macedo morte ſublatus fuit, eius manibus *Manium euocatio apud Auernum.* parentâſſe, & ſacrum feciſſe. Maxima verò manium euocatio (Homeri teſtimonio) apud Auernum traditur fuiſſe, in quo cæſis victimis, & carmine effuſo, manes defunctorum ab inferis per diras execrationes eliciunt: mox tenuiſſima effigie, & hominis ſimulacro ſub noctem apparente, reſponſo excepto, ſuper quo conſulturi venerant, è conſpectu imago in auras puncto temporis dilabitur. Notatúmque & illud, in deorum manium ſacris & feralibus *Apiū in manium ſacris & feralibus cœnis.* cœnis, præter lentes & offas, apium apponi, quibus qui ſacris intererant, veſcebantur. Neque ſolùm ſpectacula & ludos, ſed deorum ſacrificia, & manium parentationes, ſi quando minùs ritè exhibita, aut ſi non omnia iuſta & ſolennia ſeruata eſſent, ex leuibus omiſſis cauſis, aut plus iuſto ſeruatis, ſecundò & tertiò ac ſæpius veteres iſtaurare & reficere conſuêſſe.

Qua

Quæ ſacra expiationis cauſa à Romanis ſeruabantur, & quibus ex cauſis fierent, quæve apud exteros.

CAP. XXVII.

INter plurima ſacra, quæ vetus religio habuit, quædam ſolennia & ſtata fuerunt, quæ eodem ſtylo modóque iudici ſemper & ſeruari ſolita ſunt, quorum ritus & cæremonias tranſgredi aut omittere, nulli fas erat: ſiquidem ſi lapidibus pluiſſet, Nouemdiali ſemper ſacro expiatum fuit: hoc enim ſacrum nouem dies colebatur, quod vel prætor vrbanus, vel pontifex maximus ex ſenatus decreto indicebat: idque vel cœleſti voce in Albano miſſa, vel haruſpicum monitu. Si verò cœleſtes minæ terroréſve, aut tetra renunciarentur prodigia, formidinéſque, vel ſi terribilis ſpecies aut quid nouum & inopinatum oblatum eſſet, vt cùm duo viſi Soles, facéſve de cœlo colluxiſſent, aut crinita ſidera inſigni nouitate, vel igneus turbo atq; inſolita mundi facies fulſiſſet: ſtrepitúſve armorum de cœlo auditus, & ingentibus procellis effuſus imber foret, vel miſto ſanguine Tyberis fluxiſſet, tectáque publica ædéſve deorum de cœlo tacta eſſent, aut alia terribilia monſtra & prodigia cœleſtia oſtentantia minas apparerent, his auertendis terroribus, piacularibus ſacrificiis factis ad placãdas iras, vel feriæ indicebantur, aut lectiſternia tribus ſtratis lectis, Ioui, Vulcano & Mineruæ, (ſiquidem hi iactus fulminum poſſidebant) nonnunquam ludorum celebritates, decreto pontificum procurabantur. Fiebãt enim ſupplicationes cum ſolenni precatione vrbe tota, circa omnia delubra phanáque & puluinaria, in quibus honos diis dabatur: ſenatoréſque & patricij cũ coniugibus & liberis, plerúnque coronati, nonnunquam omnes tribus & ordines, præeunte pontifice maximo, aliquando duumuiris, præcedentibus pueris ingenuis & libertinis, ac virginibus patrimis & matrimis coronatis, vel lauream tenentibus manu, voce modulata pronunciantibus carmen, prælata pompa, frequentes ſupplicare, & pacem deûm expoſcere ſolebant. Græci verò ſiquando territi malis ſupplicabant, vetuſtum carmen inter vota precéſque cani iubebant, hoc tenore: *Beatorũ antiquiſſima ſanitas in omni tempore tecũ ſum.* Quæ quidem puluinaria, apparatæ lecticæ diuorum erant, in quibus numina pro maieſtate iuxta aras ſublimia extabãt, quibus faſciculi ex verbenis (ſtruppi vocati) pro capitibus locabantur. Hæ quoque ſupplicationes, ſi quod iuſtum

Sacra ſolennia & ſtata.

Expiatio vbi lapidibus pluiſſet.

Vbi ex cœlo oſtenta appariſſent.

Supplicationes quibus cæremoniis fierent.

Græci.

Puluinaria in lectiſterniis.

Alia ſupplicationũ cauſa.

iuſtum bellum in exteras nationes indictum, aut ſi pro aris focíſque & deorum templis, ac ſolo patrio pugnandum foret, vt ea res populo Romano ſociiſque ac nomini Latino bene & feliciter eueniret, vtque bonis auſpiciis ac diis bene iuuantibus arma ſumerent. Ac victoribus bello viris, ob res feliciter ductu eorum geſtas, in quibus grates diis agebant, mulieréſque eximios cultus, viri prætextas atque ampliſſima ornamenta ſumebant, à ſenatu maximi muneris loco ſæpe tributæ ſunt, modò plurium dierum, modò paucorum, prout magnificè geſta, & proſperi ſucceſſus poſtulabant. Diuo Iulio in expeditione Gallica, contra quos multiplici clade dimicatum eſt, ob claras pugnas quindecim dierum ſupplicatio decreta fuit. Et D. Brutus ob profligatum Antonium bello Mutinenſi (quod antea contigit nulli) quinquaginta dierum ſupplicationes meruit. Cicero quoque in ſenatu C. Octauio ob res feliciter geſtas, per omnia templa phanáque pariter quinquaginta dierum ſupplicationes decreuit. In quibus grandes natu matres manibus amplexæ, & viri ſemotim coronati procedere, & cum bonis precationibus & fauſtis ominibus ad templa cõuenire, & diis gratias agere ſolebant. In his quoque præcipuè ciues lætari, quod vitulari dixêre, delubra patêre, aras ſacrificiis fumare, honoréque ac donis cumulari, nonnunquam vinum & thus publicè dari legimus. Fuítque ſupplicatio aliquando prærogatiua triumphi: nam quibus ob res bene geſtas ſupplicationes decretæ ſunt, haud multò pòſt feliciter confectis bellis, à ſenatu ſpecioſos triumphos datos comperimus. Obſeruatúmque, vt quoties obſecrationes, ſupplicationéſque aut lectiſternia indicebãtur, à iurgiis & litibus temperarent, vinctíſque vincula demerẽt; & tametſi ob rei militaris facinora aut partam victoriam ſupplicatio decerni ſoleret, duci abſenti, vni tamen Ciceroni rogato & præſenti, quòd Remp. è coniuratorum manibus eripuerat, & ciues conſeruârat, ſupplicatio decreta fuit. Eſtque animaduerſum, plerúnque à matronis quibus viri eſſent, Iunoni ſupplicatum, primùm in Capitolio, deinde in mari proximo, vnde hauſta aqua templum & ſimulachrum inſpergebant. Poſt aliquot verò ætates, defluxis moribus, & collapſa diſciplina militari, ob leuiſſimas ſæpe cauſas & quæ ad Remp. vix pertinerent, ſupplicationes decretas inuenimus: quippe Neroni ob recitationem carminũ in theatro, vel ob fugas ciuiũ infandas, & ob publicas clades, quòd ſæui

Supplicatio D. Iulio decreta.
D. Bruto.
C. Octauio.
Vitulari.
Supplicatio triumphi prærogatiua.
Ciceroni.
Iunoni.
Supplicationes ob leuiſſimas cauſas.
Neroni.

ſæuitum eſſet in noxiorum bona, & leuibus de cauſis ſæpe decreuit ſupplicationem ſenatus: nam quoties fugas aut cædes iuſſiſſet Nero, toties diis grates habitas autores referunt. Fuítque iſta vaga & popularis ſupplicatio. Græcis autem ab proſperos ſucceſſus, & partã de hoſtibus victoriam, rarenter ſupplicatio, ſæpius epulum per ſingulas tribus publicè dari, & ludi indici ſolebant. Si cui tamen ſupplicatio pro inſignibus factis dabatur, apud Athenienſes ſeruatum eſt, vt vaſa aurea & argentea in pompis efferrẽt, & ſacra decernerẽt, quaſi hoc magnificum laudationis munus foret. Si verò ſeminares, aut inſoliti animalium partus, & alia monſtra informia edita eſſent, iuſſo fœtu exportari, & in mare vel flumen deiici, à ter nouenis virginibus carmen per vrbem canebatur, donum deinde Iunoni ferebatur. Quòd ſi bubo vel lupus cellam Iouis, aut Capitolium intrâſſet, propter id prodigium, tedæ aut victimæ, nonnunquam ſulfuris & aquæ luſtratione vrbem aut Capitolium expiarunt & luſtrarunt, quæ victima Amburbialis dicta. Licèt ſingulo perfecto quinquennio, per cenſores vrbem luſtrari ſue, oue & tauro, aut verre, tauro & ariete, qui circunducebantur, quæ Solitaurilia vocâtur, inueniamus. In quo fuit conſtitutum, vt mẽſe Februario, quo tempore vrbs luſtratur, Februo (qui luſtrationi præeſt) inprimis litarẽt, & ſacrum facerent: mox cenſor in magna ordinum frequentia deos imperij præſides ſolenni precatione aduocaret, vt rem Romanã, vrbes, templa, fines, aquas perpetuò ſeruarent incolumes, & proſperos ſucceſſus darent, dubiíſque conatibus adeſſent: maláque auerruncarent, votáque in ſequens luſtrum promitterent: circúmque vrbis pomœrium ſereno cœlo, pontifices, flamines, & omnes augures, ſacrificuli & vates, Veſtales virgines, galli ſacerdotes, ſeptemuiri epulonum, quindecimuiri ſacrorum, & Salij, ſequentibus patribus & omni plebe, Sabino ritu cum ſolenni precatione procederent. Cúmque in precationis carmine, quum luſtrum conderent, antea rogaretur, vt dij immortales rem Romanam volentes propitiíque propagarent, & ampliorem facerent; poſtea aucto propagatóque latè imperio, ad ſummum culmen, Scipio Æmylianus cenſor, in condendo luſtro, non vt ampliorem facerent, ſed tantùm vt rem Romanam ſeruarent incolumem, rogari iuſſit, tanquam ad vltimum amplitudinis prouecta eſſet. Manſitque diu mos, vt in omni precatione quam pro populo facerẽt, pro ſenatu quoque & Quiritibus precarentur:

Græci.

Athenienſes.

Vbi monſtra edita eſſent.

Ob bubonem aut lupũ cellã Io. aut Capitol. ingreſſum.

Amburbialis victima.

Solitaurilia & eorundem caremonia.

Quid in luſtris condendis precabantur à diis.

neque

neque fas eſſet, inſolenni prece ſine altero alterũ nominare: ſicut Athenienſes (vt refert Teopompus) quum vota diis effunderent, Chiis & ſibi proſpera precabantur: & in Panegyris, quæ ſingulis quinquenniis fiebant, per præconem ſibi & Platęenſibus bona precari vſurpârunt. Deinde Philippo ſubirati, propter continuas clades & belli mala decreto ſanxerunt, vt quoties ſacerdotes proſpera Athenienſi populo, ſociiſque & exercitui precabátur, toties Philippum, liberos, terreſtres naualéſque copias, atque omnem Macedoniam, exitiali carmine & diris imprecationibus deteſtarétur. Nero tamen dum Iſthmi opus auſpicatur, in præfationis carmine ſibi tantùm & populo Romano bona precatus fuit, diſſimulata ſenatus mentione. Vtque cùm luſtrum fieret, publicus luctus populo minueretur, quia in publica lætitia illuuie & luctu fœdari non decebat, ſulphur quoque luſtrationibus adhiberi plerique volunt: fuit enim religioſum, maximéque valuit procurandis religionibus, ad expiandas ſuffitu domos, quæ luſtratio in rebus pluribus fiebat ob incolumitatem: nam vitula præcedente, aut agna coronata, meſſis, ager, fundus, terra, grex vel pecus, ter circunluſtrabatur, proſequente agreſtium turba cum fiſtula ſolenníque pſaltatu & clamoribus, deum deámque cui ſacra fiunt, inuocantes, vti morbos, veſtitudinem, calamitates & intemperies prohiberent, frumentáque grandire & bene venire ſinerent, paſtores pecoráque ſeruarent. Quod quidem ambaruale ſacrum etiam tutandis imperij finibus fiebat. Primus enim imperij finis, feſti locus, ad quintum ſextúmve lapidem ab vrbe notabatur: mox Lauini, vbi diis patriis Romani reges pro ſalute vrbis ſacrum facere aſſuêrant. Poſtea Anco regnante, vſque ad mare imperium prolatum, Oſtiaque in ora Tiberis condita. Tempore deinde procedente, longè dilato auctóque imperio, poſt magnos progreſſus aliis in locis, vbi fines Romani imperij erãt, pontifices vno ſimul tempore velut in patrio ſolo ſacrum concelebrârunt, & ambarualem victimam fecerunt: donec Romani imperij terminus à Gadibus ad mare rubrum & oceanum, & ab oriente ad Euphratem, quò Lucullus proceſſit, & Ocuros, quò ductu Pompeij Magni Romana ſigna illata ſunt, imperij terminus propagatus fuit: à meridiano verò ad tractum Libyæ, & à Septentrione ad Rhenum, & Iſtrum, qui quidem latiùs proceſſerunt, quàm Cyri imperium fuiſſe traditur; cuius regnum terminos habuit ab oriente

Athenienſes.

Nero.

In luſtro publicus luctus minutus.

Sulfur luſtrationibus adhibitum.

Ambaruale ſacrum ad tutandũ imperium.

Oſtia quando condita.

mare rubrũ, à ſeptentrione Pontum Euxinum, ab occidente Cyprum & Ægyptum, à meridie verò Æthiopiam. Si tamen ager luſtrandus foret, ita luſtrabatur, vt Iunoni & Iano vino libarent priùs, mox Martem patrem, vt ſciens volénſque propitius adeſſet, ſibi & familiæ, aduocarent, agrúmque perfecto ſacrificio luſtrarent. Apud Græcos vrbs exemplo Epimenidis luſtrabatur, vt binas oues nigri & candidi velleris ex vrbe pagóve, quò ire vellent, liberas dimitterent, ſubſequutis cuſtodibus, qui illas vbicúnque accubuiſſent, benefacienti deo immolarent. Gallis verò luſtrandi vrbem vſus erat, vt hominem purioribus cibis anno ſaginarent, ac feſto die vrbe tota circunductũ extra pomœriũ educerẽt, eúmq; mox lapidibus obruerent. Si autem oues luſtrarentur, obſeruatum eſt, vt paſtor ſummo diluculo aqua illas inſpargeret, & ſulphure, herbáque Sapina & lauro igne ſuccenſis circum ouilia ſuffumigaret: cúmque ſacro carmine, milio & libo, cum lacte & ſapa Pali ſacra faceret: quo ſuffitu, pecora expiari, & morbos depelli, ac diras tabes exterminari putârunt. Quòd ſi exercitus luſtrandus eſſet, is inſtructus præcedente ſue aut hirco, oue & tauro, in campo Martio luſtrabatur, armatóſque milites, pedites, equitéſque auro coronatos rem diuinam & luſtrale ſacrificium facere oportebat ſub dio, vt fuit à Seruio inſtitutum, qui hoc luſtrationis genus inuenit primus: quem diem Armiluſtrum nuncupant: in quo id magnopere ſeruatur, vt qui hoſtias ducunt, eligantur bonis nominibus, inde certa omina & felices ſucceſſus toto exercitui captantes. Manſitque conſtitutum, vt quum exercitus & caſtra luſtrabantur, triticum militib. pro cuiúſque cõtubernio daretur, & ſingulis drachmæ, muneráque & donatiuũ, votáq; in proximum luſtrũ exoluẽda duces promitterent. Macedonibus verò inter diuiſam hoſtiam, priorem ad dexteram, poſteriorem ad læuam viæ, aut diſciſſæ canis viſcera, armatas copias & exercitum traducere, inſtructo paratóque milite præcedere, & ſimulacrum pugnæ edere, cúmque cohorte regia, & omni belli apparatu, arma ab vltima origine regum proferre, & ſacrum piaculare facere, luſtrandi mos fuit. Xerxes autem milite detrectante militiam, in duas partes diſſecto, exercitum traduxit, & hac victima execrabili milites luſtrauit, & crimina expiauit. Si verò claſſes naualéſque copiæ luſtrarentur, diſpoſita claſſe in littore, aram quæ mari abluebatur, conſtruere conuenit: in qua ſacerdotes victimas cæderent,

Agri luſtrandi ratio. *Græci.* *Galli.* *Ouium luſtrandarum ratio.* *Exercitus.* *Armiluſtrum* *Macedones.* *Xerxes.* *Claſſium ac naualium copiarum luſtrandi mos.*

mox

mox circumſtante exercitu, cæſam victimam, atque exta per claſſem in littore diſpoſitam nauiculis circumferrent, cum ſolenni carmine & precatione, ducibus vnà inſidentibus in ſcaphis: diuiſæque hoſtiæ partem in mare cum viſceribus proiicerent, partem verò flammis adolerent: eo modo claſſem luſtrari, & calamitates depelli opinati. Rogus quoque militari more luſtrabatur, vt inſtructæ armatæque acies ter circum incenſam pyram, vbi defunctos in acie cremabant, arma quatientes cum luctu & lamentabili carmine, nunc frena & balteos, nunc galeas & criſtas, ſæpiùs enſes & arma ſpoliáque in ignem mitterent, & cum tripudiis decurrerent: hoſtiiſque ad rogum immolatis, inferias occiſorum manibus darent: flammáque extincta, occiſorum cineres multo arenæ aggere cumularent, quum tot vrnæ ſingulis non ſufficerent. Curias quoque & populum purgari accepimus, vt excerptum vitulum ex fordæ bouis immolatæ vtero (ſicut in Fordicidiis mos eſt) per veſtalem natu grandiorem igni comburerent, éxque illius cinere, & equi ſanguine, aduſtíſque fabarum ſtipulis ſuffimen fieret, quo populus & curiæ Palilibus purgantur: quod quidem in templo Veſtæ præcipua cura ad dubios caſus & incerta fortunæ ſeruabatur; hoc modo ab infortuniis populum vniuerſum expiari putantes. Præter quæ, Tubuluſtria veteres celebrarunt, diebus quibus Martio menſe tubæ ſacrorum in atrio Saturio luſtrabantur. Somnia quoque meticuloſa & curas, fluminis ablutione purgari, & faſcinationes ſaliua ieiunia repelli, veteri ſuperſtitione creditum eſt. Apud Athenienſes & Lydos ſacrum piaculare fit, vt conciones, theatra & populum minutis porcellis luſtrent per periſtiarchos, & ita calamitates auerterent & auerruncarent. Sed quod eſt de ſulfure dictum, idem de lauro & verbena compertum eſt: ſiquidem verbena & laurus ſuffitionibus frequens fuit, propter religionem animo incuſsã, quòd qui aliquo eſſent piaculo polluti, ſæpius ſulfure, nonnunquã aqua, ouo, igni verbena & lauro expiantur. Tres enim iſtæ ſpecies veteribus fuêre vſu frequentes: aut enim teda & ſulfure purgari, vel aqua ablui, vel aëre ventilari ſolebant, quod Homeri teſtimonio à Græcis ſeruatum legimus: apud quem Vlyſſes cædem porcorum igne & ſulfure expiari iuſſit: & Oreſtes aqua, quæ ſeptem fluminibus confundebatur, ablutus, dimiſit furorem, quam marinam eſſe conuenit, quum propter vim igneam magnopere purgationibus conſentanea

Rogi luſtrandi.

Curiarum ac populi luſtratio.

Tubuluſtria.

Somniorum, curarum & faſcinantium.

Athenienſes.

Periſtiarchi.

Sulfur in ſacris.

Verbena.

Laurus.

Tres purgandi ſpecies.

Odyſſ. φ. circa finem.

ſentanea putetur:nánque mari ſæpe expiantur quæ violata ſunt. Trœzeni quoque,vt à materna cæde Oreſtem expiarent,ex Hippocrene aquam adhibuerunt.Inter reliquas verò expiationes proditur rarum expiandi genus,vt qui deos ſibi iratos,& nunquam propitios cerneret, linteatus lucernam & laurum manu tenens , genibus obrepere debeat, & vocibus acclamare, numináque ſibi irata palàm profiteri. Ipſam verò laurum,quum ſuffitionibus & magicæ adhibetur,accendere & igni admouere conuenit : quæ ſi admota ſonantibus crepat,haud dubiè propitia numina deſignauit: ſi verò nullo murmure tacet, infelicitatem. Aliter in prophanis vſibus oleam aut laurum comburere,infandi auſpicij erat:prætérque laurum etiam myrtum ſuffitionibus addiderunt. Oleúmque & bitumen marina inſperſum aqua, admiſto ſulfure,atque æs,in luſtrationibus expiationibúſq; adhiberi compertũ eſt.Maximáque dabatur opera, ne quibus diebus vrbs populúſve excidium aut calamitatem inſignem paſſi fuiſſent,luſtrum quoquo modo fieret, quia fœdo exitu & graui ſtrage omnia caſura putabantur. Quòd ſi bouem aliúdve animal loquutum, aut hoc genus portenta nunciata forent, veteris inſtituti erat, ſub dio ſenatum & patrum concilium haberi,quod expiationis genus putârũt. Fiebat enim ſenatus non in Roſtris,neque in curia,vbi habetur frequens: ſed in loco aprico, & patenti cœlo, ab auguribus tamen inaugurato, ne irritum ſenatuſconſultum fieret.Si verò terra ingenti concuſſa motu, aut vrbs agríve contremiſcerent,quod rarò euenire, & magna portendere dixerunt, ſæpius ſupplicationem in triduum decreuêre, duumuiris præeuntibus : nonnunquam vt ex vna familia omnes coronati ſupplicarent, vel ferias Prætor vrbanus ægris leuandis mentibus indiceret,concione aduocata.Nomen verò dei cui ſacrum fieret,ſupprimebat, vtque iurgiis & litibus temperarent,admonebat.Fuítque animaduerſum, nunquam vrbem Romam tremuiſſe, quin alicuius futuri mali prænuncium eſſet:vtque ſemel motu terræ enunciato, pro quo feriæ indictæ,conceptæve erant, alium terræ motum eadem die nemo enunciaret, quòd fœdum & magni diſcriminis foret.Cur autem dei nomen, cui ſacrum fieret, ſupprimebant,illud cauſæ traditur, quòd cùm telluris motorem certum deum,qui eam vim haberet,veteres non dignoſcerent,illum qui huic rei præeſſet,nuncupare pontificales vetarunt libri : & ne ancipiti æſtimatione ferrentur,

Expurgandi genus, diùperpetuò alicui iratis.

Myrtus.

Oleum, bitumen & as cũ ſulfure luſtrationibus adhiberi ſolitum.

Portentorum expiatio.

In terræ motu.

Nomen dei ſubticebatur in terræ motus expiatione.

aliúmque pro alio deum colerent, aut non offenſum numen placarent, ſatius duxêre, dei nomen, cui ſacra fierent ſupprimere, quàm illum fruſtra aut perperam nominare. Illud verò non eſt ab re dixiſſe, quòd apud Athenienſes ſeruatum legimus, vt ſiqua enunciarentur monſtra, quæ expiatione egerent, Agyis, id eſt, veſtibulariis diis, in ſemitis viarum ſacra exhiberent: quare Agyleus Apollo colebatur eximiè: vt ſi id bene & feliciter caſurum eſſet, proſperos ſucceſſus darent, & promiſſa firmarent atque admitterent: ſi verò moles aliqua inſtaret mali, aditu inhibito & obſepto auerterent & auerruncarent.

Athenienſiū expiatio in monſtris enūciatis.

Quæ affinitas cum Sexto Tarquinio Superbi filio, & quæ Collatino cum Bruto, & Lucretiæ cum vtroque fuerit.

CAP. XXVIII.

SVPER Ouidij Naſonis verſu de Faſtis ſecundo, vbi Lucretia Sextum Tarquinium Superbi filium ſingulari ſcelere & audacia, domi excepit, hoſtem pro hoſpite, quum illius ſtuprandæ mala eum libido cepiſſet, dum inquit:

Comiter excipitur, ſanguine iunctus erat.

Quo iure cognationis Lucretia Sexto Tarquinio iungeretur, & quid Iunio Bruto, qui Tarquinium regno eiecit, affinitatis cũ Lucretia fuerit, apud ſtudioſos, animo tunc ocioſo & remiſſo inter circulares iocos quærebatur, ſuperuacua tunc forſan diſputatione. Cúmque nonnulli ob incertam cognationem Tarquinij, Collatini & Egerij, ancipiti æſtimatione ferrentur: nos in re obſcura ob vetuſtatem, dũ cognationis gradum per omnia exempla colligimus, inuenimus Iunium Brutum Tarquinia ſorore Superbi regis natum, vtpote ex ſorore genitum, Superbo nepotem fuiſſe. Collatinus verò, cui Lucretia nupta fuit, quum Egerij filius foret, ſiue (vt nonnulli tradunt) nepos: ipſéque Egerius cùm Tarquinij Priſci frater fuerit, nihil ambigitur, quòd ſi Tarquinius Priſcus Superbo auus extitit, quin Collatinus nepos Egerij, frater patruelis Superbo, & Sexto auunculus fiat. Quòd ſi Egerium Collatino patrem dicamus fuiſſe, prout frequens opinio eſt, haud dubiè Collatinus Superbo non frater, ſed velut ex fratre aui natus, maior auunculus foret, inuicémque Sextus Tarquinius Collatino pronepos fieret: Lucretia verò eo gradu, quo Sextus Tarquinius Collatino ſanguine iunctus erat, eodem affinitatis iure Sextum attingeret. Quòd ſi Collatinus & Brutus ex duabus Tarquinij

Ouidij locus in faſtis.

Iunius Brutus Tarquinij Superbi nepos.

Collatini cum Superbo cognatio.

Collatini & Bruti cognatio.

nij ſororibus editi ſint,prout alij cenſent, nulla controuerſia eſt, quin Collatinus & Brutus arctiſſimo gradu coniuncti ſiant, ipſéque Sextus Lucretiæ nepos ſit. Si autem Tarquinius Priſcus Superbo non auus, ſed pater fuit, vt multi exequuti ſunt,Collatinus Egerij filius,& Superbus,velut ex duobus germanis prognati,fratres patrueles erunt, Lucretiáque Collatini vxor, nulla dubitatio foret, quin Sexto auuncula cenſeatur : intérque Sextum & Lucretiam iura ſūmæ neceſſitudinis forét. Hic eſt enim ille Brutus omniū ſermone celebratus, qui legum & libertatis ſummus autor & vindex, cùm furere ſe ſimulâſſet, latentem animum nimiùm diu reconditum,ſuo tempore detexit: magnificáque oratione,non vecordis & demētis,auunculo imperium abrogauit:populúſque Romanus auſpicium imperiúmque ſequutus ſuum, ex graui ſeruitio & dominatu regio ſe in libertatem vendicauit. Sed quod de Iunio Bruto, qui Tarquinium regno eiecit,idem de Decio Bruto, qui conſpirās cum Caſſio,necem Caio Cæſari intulêre,ducéſque & aſſertores Romanæ maieſtatis fuêre, factum comperimus. Siquidē hic propiore affinitate Cæſari, quàm Iunius Brutus Tarquinio iunctus fuit : non enim nepos, vt ille, ſed filius eſſe creditus eſt:nam quum Seruilia ſoror Vticenſis,matérque Bruti fuerit,cum qua adoleſcens Cęſar conſuetudinem non ſine probro habuiſſe fertur, cúmque eo tempore Brutus ex Seruilia natus foret,haud dubiè Cæſaris filius vulgò habitus eſt.Quod ipſum Cæſarem die cædis ſuæ,quum vndíque infeſtis mucronibus appeteretur,dixiſſe ferunt.Iunia verò tertia ſoror Bruti,Caſſio nupta fuit.Porcia autem Catonis filia,mulier non muliebris ſpiritus, quum Bruto nupſiſſet, eum miris modis, & ſuper omnium amorum ardores amâſſe fertur, ex qua Bibulum tulit. Quæ cùm poſt afflictas fortunas Bruti necem audiſſet, quum mori animo deſtinâſſet, ídque fixum ſtatutúmque haberet, & ne vim ſibi afferret, vetita arma fuiſſent: ea præſentia animi fuit, vt clauſo cubiculi oſtio, ne cuius interuentus facinus moraretur, incenſo carbone, & ſibi in fauces indito, memor generis & Romani nominis, necem ſibi ipſa conſciuit : tantus vigor animi ingeniíque fuit, tantíque ſpiritus mulier, admonitu patris, qui pariter manus ſibi mortifero vulnere intulerat, fuiſſe credita eſt. In qua quidem re ſubit recordatio, veteribus literis & annalium monumentis extare, quòd tametſi apud varias gentes vim ſibi

Iunius Brutus, Decius Brutus, Iunia Bruti ſoror.

Porcia Catonis filia.

Mortem ſibi conſciſcere apud quos cōtrà probro dabatur.

afferre,& necem ſua ſponte conſciſcere,dignũ laude & magni fuerit habitum:apud Thebanos tamen,qui mortem ſibi conſciuit,nulla fuit laude dignus:quin potiùs id crimini dabatur & probro,eóque facinore pudendam inſcitiam , & imperitiã coarguebat ſuam,velut ſui carnifex, immaníſque naturæ foret. Athenienſes verò cùm mortem quiſquam ſibi manu conſciuiſſet , defuncto cadaueri manum tanquam facinoroſam abſcindunt:illámque diuiſam à corpore,inhumatam relinquunt : reliquum verò cadauer humo tegunt.

Platonis ſententia de morte ſibi non conſciſcenda.

Quod Platonis documentum fuit, qui cenſuit, optimum quénque infracto animo vim fortunæ, & incurſus calamitatum potiùs ferre, & niſi cùm dies promiſſus aduenerit, neminem iniuſſu Dei mortem ſibi conſciſcere, aut ante tempus fato fungi oportere ; ídque magnificentius præclariúſque videri.

LIBRI V. GENIALIVM dierum finis.

ALEXANDRI AB ALEXANDRO IVRISPERITI NEAPOLItani, Genialium dierum liber ſextus.

Locus ex tertio Ciceronis de Officiis, quid venditor emtpori præſtare teneatur,cum Sigiſmundo in ſuburbano diſcuſſus.

CAP. I.

Sigiſmundus Fulginas.

CVM Sigiſmundo Fulginate,viro docto,& multarum rerum cognitione claro, vetus mihi à prima adoleſcentia cõſuetudo fuit. Is quanquam multis rerum actionibus, pluribúſque muneribus, apud pontifices magno vſui foret , ſiquando tamen negociis pauſa fieret (quod vix illi contingere poterat,vt in tãta mole rerũ ab immodico labore conquieſceret)id quod ocij dabatur,lectioni clarorum virorũ, aut ſuorũ temporũ ſcribendis

bendis annalibus, rebúſque vel pace vel bello geſtis, perlibenter exhibebat. Nonnunquã in ſuo prædiolo in mõte Ianiculo, miro proſpectu & collibus amœno, vbi ędiculas habebat, cum amicis ſe recipiebat, ibíque lepidis iucundíſque ſermonibus, id quod erat laxamenti, vnà familiariſſimè cõferebat. Præſtabat nonnunquam nobis ipſe cœnulam, vt nõ nimis inſolentem, ſic profectò ſobriã & modeſtã, ac tẽporibus conſentaneam: & vt erat ipſe comis, facilíſque natura, ita facilem nobis victum non exquiſitis valde obſoniis apparabat, ſiquidẽ aſparagos altiles acido vino & pipere conditos, cum iuſculo tepidulo ac ferculum cucurbitæ, cũ immatura vua ibidem expreſſa, & decocta largo ſucco, quibus perlibenter veſcebatur, obſonia nobis exhibebat: addebat etiam pirum pomúmque perſicum miro odore fragrantia. Poſt cœnulam verò, ſi quãdo ocium erat à negociis, vt animo vacaret, illius ſermonibus & congreſſu ſpectatæ virtutis ac pacis, artibus & ingenio clari viri diutius perfruebar. Fortè autem quum æſtiuo anni tempore poſtmeridianis horis, eius rogatu accerſitúque ad eum ventitaremus, eundem ad aquulam perſpicuo liquore & frigore manantem per roſeta, arbuſculáſque vndíq; topiario opere diſpoſitas, pérque hortenſia ablaqueata, & lætiſſima vireta nacti ſumus: aderant ibi complures honeſti adoleſcentes, Latinæ Græcæque eloquentiæ profeſſores, cum quibus de literarũ ſtudiis, perquàm libenter ſermocinabatur, quos ipſe minutis quæſtiunculis variæ eruditionis diuerſimodè exercebat. Inter quos adoleſcens quiſpiam indolis bonæ, libellum Ciceronis de officiis tertium lectitabat, prætérque multa ad edictũ ædilium pertinentia, quæ ex fide bona emptorẽ vẽditori præſtare oportere cenſuit, hæc legebantur: *Si peſtilẽtes ædes quis vendat, quæ ſalubres habeantur, aut in quibus ſerpentes ſint, teneri venditorem ex edicto ædilium, in quod dolo vendiderat, recipere, emptoríque precium reddere.* Idem: *Si in annonæ caritate frumentum aliquò aduexerim, ſolúſque ego ſciam multos illuc frumenta aduecturos, ita vt illorum aduentu inopiam paulò pòſt leuaturi ſint, illa me etiam nota facere, neque ſubticendum, vt taciturnitate mea capiantur, pluríſque quàm æquum ſit frumentum ego vendam*: omnia deníque quæ venditor ſciat, ne emptor ignoret, in diſtrahendis rebus ex bona fide præſtari oportere: & pleráque hoc genus periucundè lectitabat. Cúmque hæc & multa & in hanc ſententiam ille legiſſet: Quonam, inquit Sigiſmundus,

Ciceronis locus.

iſtud accidat, modo, vt venditor ea quæ diuerſa & longè aliena ſunt in diſtrahendis mercibus, præſtare teneatur, equidem ignoro, nam vt in re quam diſtrahere quiſpiam vult, quid morbi vitiíque ſit, emptori venditor palam facere debeat, puto ad edictum ædilium pertinere, vt ſi ſeruus fur erróve ſit, aut equus calce, vel bos cornu petere ſoleat, aut quod nunc Cicero dixit, ædes peſtilentes ſint, habeantúrque ſalubres, vel quid occulti vitij latentiſque morbi ſit, illud enunciari debere, facilè, inquit aſſenſerim: quæ verò extrinſecùs manent in caſu poſita, illa per venditorem prædici, ad eáque edictum ædilium, legéſve vllas extendi, nequaquam, inquit, mihi quiſquam perſuadet. Ideo ſe mirari Ciceronem, qui tanquàm aliquid morbi vitiique ineſſet in re vendita, perinde id quod poſtea euenturum, & in caſu & fortuna ſitum eſſet, per venditorem prænunciari voluerit. Cúmque ex his qui aſſiſtebant, quidam ætate grauis, & in literis ſatis proficiens, ſe arbitrari reſpondiſſet, quòd ſicut quædam ad morbum vitiúmque rei venditæ vix pertinent, ſed tamen quouis modo profutura ſunt, noſſe ædiles, ne emptores capiantur, à venditoribus enunciari & palàm fieri mandauerunt, ita hoc quoque iuſſiſſe: Sicut (inquit) vetus edictum ædilium fuit, ne veteranus ſeruus pro nouitio væneat, etiamſi nullo morbo vitióq; affectus ſit: vtque ſi mulus caſtratus ſit, tametſi æquè bonus, emptorem non latere voluerunt: ita ſi ſciam aliquos in ſumma frumenti inopia, paulò poſt annonæ caritatem, leuaturos, illa à me prænoſci debere, ne fraudis occaſio detur, pariter cenſuerunt, atque ex æquo & bono iuſſerũt, vt quod proſcribenti liquet, etiam ſi fortè euenturum ſit, enunciari debeat, ne quod venditor ſciat, emptor ignoret. Nunquam (inquit Sigiſmundus) id mihi in mentẽ venire poſſet, neque quiſquã mihi argumentis defendet, vt edictũ ædiliũ hoc comprehendere ſentiam, vt euenta negociorum, quæ temerè & fortuitò futura ſunt, per venditorem prædici debeant, quæ ſi reticeantur, redhibitioni propterea locus ſit, quum iſtud aſſerere, ſummæ mihi videatur improbitatis & inſcitiæ. Cúmque ex me quid mihi probaretur, exquireret: reſpondi, magni referre, in re de qua agitur, quid morbi vitiique eſſet, enunciare, an quæ caſu futura ſint, prædicere & diuinare. Quæ enim inſunt in re quæ diſtrahitur, & ad ipſius pertinent notionem, quam venditor antè præſenſit, vt ſi quo morbo vitióque laboret, vel labe afficiatur, ex edicto ædilium nota facere

Edictum vetus ædilium.

Alexandri enarratio loci Ciceronis.

cere iubemur emptori: quæ verò pendent à caſu & fortuna, & diuerſa ſunt, nullis nos legibus aut edictis cogi enunciare. Quid enim intereſt mea; ſi nauis ex Aſia veniens, huc merces allatura, & paulò pòſt arctiſſimam annonam leuatura ſit, dummodo in re, de qua agitur, nihil dolo malo factum ſit? Alioqui dicendum foret, an frumenti, olei, & vini, quod diſtrahere quiſpiam volet, annona vel caritas eo anno futura ſit, vel ſi cancri ſidere, aut vaſtitate, ſeu alia frugum peſte, aut ira deûm, ſata interitura, vel hoſtium ſtrage, vel chaſmate, ea res deperitura ſit: quòd (vt videtis) non eſt in re de qua agitur, ſed in caſu poſitum: & illa prædicere, profectò ridiculum foret. Nam quòd edicto ædilium cautum eſt, vt præſtetur à venditore, ne quid in re proſcripta vitij lateat, néve quid veri reticeatur, aut fictum quid acerſitúmve aliquid ſit aliunde, & quod ſtetur pacti & conuenti formulæ, ſatis eſſe lege proſpectum, ne quid vitij latentis ſupprimatur, quod ipſe ſciat, emptor ignoret. Alioqui ipſum redhibitorio iudicio teneri certum eſt, idque non adeò ſeuerè & reſtrictè Iure Ciuili traditum eſſe, ſed parcè & molliter: quippe ſi quid venditor dixit commendandæ ſuæ mercis causâ, illud præſtari ædiles non coëgêre, vt ſi ſeruum frugi, dicto audientem eſſe venditor dixerit. Quæ enim commendandæ mercis causâ in venditionibus dicuntur venditorem non obligant. Neque enim conſtituta auctione ita quis proſcribit, fundum ſterilem aut domum peſtilétem vendo. At ſi dicat ſeruum literatum, artificem, nomenclatorem, arithmeticum, fabrum aut textorē, quo pluris væneat, id præſtare procul dubio cogitur. Præterea in re modica decipi emptorem poſſe, etiā Iureconſulti voluêre, non enim redhibitorio iudicio teneri dixerunt eum, qui pluris aliquanto rem diſtraxit, quàm quanti æſtimata ſit: ſi quidem res bona fide vendita, propter nimiam rem inemptа fieri nō debet. Sed vbi ita immenſo mercatur quiſpiam, vt magnam pati iacturam neceſſe habeat, tunc redhibitioni locum fore, edicto ædilium cautum fuiſſe. Quod ſi ita eſt, huic ſententiæ conuenit, hócque argumento conuincimur, vt neque eum qui nauem huc frumentum aducturam, cuius aduentus annonæ caritatem & arctos commeatus leuaturus ſit: neque eum qui frumenta diripi, agros vaſtari, vel annum aduerſum frugibus, longè antè præſenſerit, & minimè enūciârit, redhibitorio iudicio teneri arbitror: cùm hæc non inſint in re quæ proſcribitur, ſed in euentu fortunæ.

Emptorem in re modica decipi poſſe.

Et quod nunc Cicero inquit, *eum qui rem diſtrahit, debere etiam quæ aliunde futura ſunt, enunciare, vt ſi nauem huc frumentum aduecturam ſciat, quo vilitas annonæ conſequutura, aut venditæ merces viliores futuræ ſint, emptori prædicere*, profectò eò pertinere crediderim, vt præcipi intelligamus, ab eo qui ex intimo artificio virum bonum inſtituit, & ita inſtituit, vt ne minima quidem in re quouis prætextu contra iura legéſque, contráque humani generis ſocietatem aliquid admiſſurus ſit: non eum qui de ciuilibus actionibus, quantúmque moribus legibúſque permiſſum ſit, inquirat. Quæſtioni diu res fuit, quid virum bonum, quid ciuilem & politicum deceat? Viro enim bono hoc datur, vt vbiq; ſanctus, vbique caſtus, honeſti cultor, pius & integer ſit, cuius ne erratum quidem minimum fuerit, ne dicam vitium: qui nullo malo perterritus, nulla calamitate victus fortunæ cedat, nihil expetat, nihil dicat, nihil faciat in vita, niſi ſumma cũ laude & dignitate, in nulla re delinquat, nullius rei pœniteat, ſeruétq; fœdera humani generis ita inuiolata in magnis minimiſque rebus, vt ne minima quidem conſcientiæ labe detineatur. Ciuilem verò dixêre hominem, qui legum iudiciorúmq; metuens, quãtum moribus legibúſque tributum eſt, id tanto temperamento agit, vt quoad fieri poſſit, nihil perperam aut inconſultè admiſſurus ſit: qui ſua prouidentia, religione, fide, quantúmque ratione prouideri potuit, Reipub. & ciuiũ ſaluti conſulat, legibus pareat, patriam tueatur, proximos amet, refrenet libidines & indomitas cupiditates, verecundiam ſeruet, neque etiamſi in aliquo delinquit, id tamen agit, vt ciuilia officia, humanique generis fœdera, quàm minimùm lædat: quippe quum nos optimum dicimus, cui pauciora deſunt. Quæ cùm ita ſint, non fuit ab re, vt ſanctus iſte homo tam defæcato animo & tam integer, quem nos magis fingimus quàm inuenimus, non modò ſi quid eſſe in re vitij, ſed & ſi quid aliunde futurum putaret, vt nullam officij partem deſerat, quanuis minimũ prædicere teneatur. Hæc nos cum Sigiſmundo Fulginate, ingenij magni & ſpectatæ virtutis viro, flagrante diei æſtu incredibili ſuauitate diſſerebamus.

Vir bonus.

Ciuilis.

Quæ maxima fuerint oracula, quæve templa celebria apud pleraſque gentes, in magna religione & cultu.

CAP. II

Delphicum oraculum.

INter oracula, quæ apud Græcos Aphróſque præcipuo cultu fuerunt, ad quæ homines ventitabant, Delphicum inter

in terris clariſſimum fuiſſe, cultu & religione longè excellens, vno omnium teſtimonio traditum eſt: fuit enim Delphos totius orbis vmbilicus, cõmune humani generis oraculum, in monte Parnaſſo excelſo & præruptè alto ſita ciuitas, nullis mœnibus, ſed tantùm abruptis rupibus ſaxiſque munita, arduo & difficili aſcenſu, in quo Nyſa ciuitas Libero conſecrata, Cyrrha verò ad montis radices iuxta mare. *Delphos.*

Erat autem Parnaſſus Phocidis mons in Bœotia in duos diuiſus colles, Titorea & Hyampeũ, quorum alter Libero, Apollini alter dicati fuêre, Helicon verò Muſis. In Cythæronis autẽ vertice Sparticarum nympharum antrum colebatur, qui mons iuxta Olympum ſitus erat, ſupra quem Olympi editiſſimus vertex decem fere ſtadiis attollebatur. Qui eiuſdem nominis mons & in Macedonia, & in Theſſalia, Myſia, & Cilicia, Elide, & Arcadia excelſus quidem attollitur. Templum verò intra vrbis ambitum fuit, quod pariter non manu extructa, ſed natiua præcipitia muniuêre aditu difficili, & anguſto: quippe quem ex quinque lapidibus tantùm, velut mole obiecta, obſtructum ferant: in medio autem exigua planities, & in ea hiatus, ex quo ventus & acer ſpiritus manans mentes vatum in vecordiam vertit. *Parnaſſus bicollis.* *Cytharon.* *Sparticarum nympharum antrum.* *Templi Apollinis locus apud Delphos.*

Eóque ſpiritu ex infimo ſpecu edito, quaſi diuino afflatu Phœbus in tripode ſtans, mente furibunda, ſtatis diebus, quibus fari licet, conſulentibus reſponſa canit: licèt ferant Apollinem ſex menſibus apud Lycios, ſex apud Delum vaticinari, reliqua verò oracula aliquando Idibus, nonnunquam Calendis, nunc die oriente nunc deſinente, reſponſa dabant: quæ à mulieribus tantùm, quæ erant templi vates, vaticinantis in modum ferebantur. In quo id pręcipuũ fuit, vt qui oraculum conſulit, breui admodum oratione quid velit expoſcat, vtque nullum Latinè edatur oraculũ, neque edi, priuſquàm ab imo, dum ſacrificãt, tota victima contremiſcat: nec capitis commotionem ſatis eſſe, ſed omnibus illam partib. quati oportere. *Caremonia & ritus Delphici oraculi conſulendi.*

In quo proditur memoriæ cùm in faſto die Pythiam reluctãtem & inuitam Alexander cogeret, illam vi coactam, quòd eſſet inuictus, reſpondiſſe: quod pro omine acceptum veridico præſagio, futuræ magnitudinis prænuncium fecit. *Alexander Pythiam coëgit vaticinari.*

In eo quidem templo Apollinis ſimulacrum fuit humana effigie: in Delo, draconis: in Lycia verò Lupi. Quam vrbem Python, ob interfectum Pythonem, dictam cõperimus: nam & Pythius Apollo, & Pythia feſta, & ludi Pythij, & ipſa vates Pythia dicta, & Py- *Python.* *Pythia feſta.* *Pythij ludi.*

Pythia.
Pytheum.
Pythij.
Spartanorum.

theum oraculi locus. Spartæ quoque Pythios nuncupant, qui Delphos ad conſulendum oraculum mittebantur, qui publicè cum regibus cibaria habent & veſcuntur vnà. Huc ex omni orbe praua religione incuſſa, quia ſe hominum vanitas confundebat, viri principali dignitate inſignes, frequẽtes conſultũ ibant, eáq; ex omnibus vera & lõgè clariſſima oracula habita ſunt. Quare regum populorúmq; ampliſſimis donis, muneribúſq; & multarum vrbiũ theſauris

Agillinorum & Spinenſium gazæ in tẽplo Apollinis Delphici.

refertum templum fuit: inter quos Agillinorum & Spinenſium non in poſtremis gazę fuêre. Quod quidẽ cuncta oracula antiquitate excellebat. Proximum hic fertur Dodonæi Iouis oraculum. Dodona enim ampla in Epiro ciuitas, & ſatis florens habita. Epirus autem Moloſſorum regnum erat.

Dodonæum oraculum.
Epirus.

Templum verò iuxta nemus Ioui ſacrum, in quo arbores reſponſa dare dicebantur, omnibus circà populis ſanctum, à Pelaſgis conſtructum, & paludibus circunfuſum, quercúſq; vocales illic fuiſſe fama vulgauit, ad quas vt in dubiis caſibus reſponſa acciperent, capti ſuperſtitione homines religioſè accedebant. Fuítque proditũ memoriæ, quercui Dodonææ famulantes, diuinandi facultatem accipere: ſolíſque Bœotiis ſiquando conſulto opus foret viros reſponſa dare, primámq; fagum & columbam Dodonæ vaticinatam: quotiéſque oraculum edebatur, lebetes æneos ad numerum, ſiue caſu, ſiue conſultò tinnitus edere canoros. In quo Deucalion & Pyrrha deſinentibus aquis, poſt diluuium conſediſſe, & numen conſuluiſſe perhibentur.

Oracula Apollinis Ambigua.

Subinde Alexander Epiri rex eodem oraculo monitus, vt vrbem Pandoſiam & amnem Acheruſium, tanquam fatalia loca vitaret, in reſponſis habuit, oraculi ſortem, de his quæ in Theſprotis eſſent, intelligere arbitratus: qui cùm infeſtiſſimas gentes in Brutiis armis petit, & belli iure vaſtat, apud eiuſdem nominis loca, infanda ſtrage victus, oraculi fidem veram impleuit.

Templum Apollinis Delphici à Philip. vaſtatum.

Quod quidem templum Philippus Macedo (velut immanis prædo) ſicut pleráque omni rapinarum genere vaſtauit & incendit: vaſáque, & quæ precioſa erant, immiſſo exercitu diripuit.

Fons in templo.

In eo quoque fons ſacer viſebatur, qui quum faſces accenſas extingueret, admotas procul accendit.

Oraculum Apollinis Dindymæi.
Branchus.

Tertium verò Dindymæi Appollinis oraculũ antiquiſſimũ, & multi nominis habetur, quòd Branchidarum nuncupant. Brãchus enim Theſſalus fuit Apollini dilectus & filius habitus, quem interfectum dolens, templo & diuinitate ſacrauit. Is Autem Apollo Mileſius dictus. Eſt autem

Mile

Miletus totius Ioniæ caput. Templũ verò ad decem & octo ſtadia ab vrbe, à littore autem viginti aberat, maxima mole & profuſis ſumptibus extructum auctúmq; ampliſſimis donis: quod Xerxes deorum hominúmque contemptor, dum innumerabilibus copiis Græcię bellum parat, nulla religione aut deûm verecundia, ſicut multa, incendiis & ruinis deformauit, templúmque & aras euertit. Annis deinde intercedentibus, Mileſij oraculo moniti, vberiori impenſa illud omnium, maximum & dignum tanto numine reſtaurârunt, ita vt ob magnitudinem faſtigio extruendo nullæ contignationes ſuffecerint. Quartum in vrbe Bruti Latonæ oraculum inclytum diuitiis memorant. Vrbs autem Bruti in Ægypto contra Nili oſtium, quod Sebeniticum dicitur. Templum verò media in vrbe ſitum, omnibus circà populis ſanctum, & cæremoniis ſacrum erat, porticum habẽs decem paſſibus altam, in quo oraculum Cambyſi redditum eſt, in Ecbatanis illum deceſſurum, ambiguo nomine decepto, cùm alteræ apud Syros, alteræ in Mœdis eſſent. Delij quoq; ſortes & oracula, indubia ſemper habita ſũt. Fuit autẽ Delos vna ex Cycladibus, cui nomen Ortygia: ædes verò mari imminebat, à qua proximus in Eubœã traiectus erat: quinque enim paſſuum millibus ab Tanacra aberat. Tanacra autem in Eubœa vetus traditur ciuitas. In quo quidem templo ipſum Apollinem natum & alitum fabulantur, tantæ religionis, vt ne Perſæ quidem, cùm innumerabilibus copiis bellum parant & omnia belli iure vaſtant, violentas aut ſacrilegas admouere manus auſi fuerint: in cuius ara nullũ immolari animal proditum eſt, quare morbo & peſtilenti contagione coacti Delij id decreto ſanxerunt, ne homines defunctos ibi cremarent, néve ſepelirent, neque in Delo canes alerent, ſcilicet vt ab omni cæde inſula immunis foret. Cúmq; oraculo moniti Atheniẽſes Delũ expiarent, hoc expiationis genus inuenêre, vt cadauera ſepulchris condita, inde eruerent: atq; edixêre ne quis in Delo moreretur, néve quis homo naſceretur: ſed morituri & parituræ mulieres, in Rhenam inſulam Delo proximam tranſmigrarent, Cuius aræ hoc proditur mirum & mõſtrificum, vt ex dextris cornibus animalium mira arte compactis erecta fuerit: ſicut Thebis aram Apollinis Spodij ex ſacrificiorum cineribus conſtructam ferunt, vnde cognomen tulit, quam nonnulli inter orbis miracula adnumerant: ad quam cùm acceſſiſſet Pythagoras, ipſum ob religionem adorâſſe fertur: & ne

Oraculum Latonæ.

Bruti vrbs.

Delij ſortes.

Tanacra.

Templi Apollinis in Delo honos.

In Delo nemo vel naſcebatur vel moriebatur.

Ara Apollinis Spodij.

aram

aram ſanguine fœdaret, hoſtiam immolare noluit, ſed frumento, hordeo & placenta ſine igne ſacrum fecit. Quæ inſula tantæ ſanctitudinis habita eſt, vt ad eam quotannis Athenienſes tacti religione: variis mercibus onuſtã nauim mitterent, quo tempore quenquã vinciri, aut ſupplicio affici, religionis fuit, donec rediret nauis. Cúmque cætera reſponſa Apollinis ſub nubilo verborum & ſenſu ambiguo redderentur, ſola Delij oracula nullo tegmento expoſita atque aperta fuêre. Etiam in Attica ara Iouis ſupremi exemplo haud diſſimili traditur, ad quam nihil conuenit animatum immolari: ſed variis libamentis & bellariis abſque vino ſacrificatur. In Paphiæ quoque Veneris ara, licèt ex cæſis hoſtiis captentur auſpicia, illic tamen ſanguinem effundere non decebat. Igne enim puro & precibus tantùm altaria adolētur, in cuius ſacris certiſſima hœdorum fibris fides habita ſemper. In Patara quoque Lyciæ oraculum Appollilinis & delubrum magnæ felicitatis fertur, in quo ſex anni menſibus reſponſa dantur, quæ Lyciæ ſortes dictæ. Eò enim excellentiæ creuit, vt opibus ac fide Delphico haud abſimile fuerit. Prȩter quæ, Amphiarai & Trophonij oracula, Grȩcis inclytæ religionis fuêre: ea enim vetuſtate & fide præcipua habita ſunt. Fuit enim Amphiaraus diuinus vates, cui Oropij diuinos honores decreuêre, ædémque illi candido marmore dedêre: quem tanto cultu ſtudióque Græcia honorauit, vt inter deos illum reciperet: in eóque ſolo ac ſede, vbi humatus ſepultúſque eſt, certiſſima reſponſa daret, quæ quidem in ſomnis edebantur. Nam poſt purgationẽ & ſacrificia diis, quorum nomina in ara inſculpta erant, mactato ariete, pellem ſuſternebãt, in qua incubantes, ſomnia captabant, illorum ſignificatus & euenta mox interpretati. Erátque publica conſtitutione ſancitum, vt in Amphiarai templo nullus Thebanus obdormiſceret, aut vaticinaretur. Fons quoque in eo viſebatur, ad quem qui accepto oraculo morbo leuabantur, argentum & aurum ſignatum mittere tenebantur. Apud Canopum quoque in templo Serapis, & in Phano Paſiphaës, & in Pergamo Æſculapij, atq; in Narbaca apud Hyrcanos oracula pariter ex ſomniis edebantur, & apud Trœzenos Ardali ara, in qua Somno & Muſis immolabatur: quíque reſponſa accipiunt, integrum diem à cibo, à vino autem triduum abſtinere conuenit, à quibus edita ſors olim Mardonio fuit, quà contra Spartanos in acie pugnans occubuit. Quibus quidem oraculis populi omnes

Rhenæ inſulæ ſanctitudo. *Delij oracula aperta.* *Ara Iouis in Attica.* *Ara Paphia Veneris.* *In Patara Lyciæ ſortes.* *Amphiarai. & Trophonij oracula.* *Fons in Amphiarai templo.* *Ara Ardali.*

cœca opinione ducti, tantum fidei dedêre, vt eorum reſponſis moniti, ſæuientes tempeſtates & prælia vitâſſe credãtur. Quod quidem Amphiarai templum in Attica: Trophonij vero, apud Thebas Bœotię fuit, à Cadmo (vt dicitur) conditas, Bacchi & Herculis patriam, quas Alexander Macedo diruit, ciuibus ſub corona venundatis, quæ ἑπταπύλαι dictæ ſunt, quæ ciuitas iuxta Magneſiam & Theſſalia haud longè à mari ſita eſt: vbi Trophonij oraculum multi nominis, qui quum à Bœotiis de Thebano bello conſuleretur, ibíque res diuina fieret, gallos gallinaceos perpetim ceciniſſe ferunt: quo concentu Thebanis inſignis victoria prædicta fuit. Aliæ verò Thebæ in Ægypto fuêre in regione Thebaida ἑκατόμπυλαι, quas nonnulli Heliopolim, pleríque Thebas dixêre, quæ ciuitas à Buſiri condita ſtadiorum centum quadraginta ambitu ferebatur. Aliæ in Theſſalia iuxta Amphilum amnẽ, quæ Phthioticæ dictæ. Et in Lycia aliæ Thebæ, patria Andromedes. Aliæ iuxta Miletum in Ionia quoque, in Syria, in Attica, Cataonia, & in Italia apud Lucanos Thebæ fuiſſe traduntur. Præter quod fuit Trophonij Iouis oraculum in Lebadia Bœotiæ, in hiatu ſubterraneo tetro & horrido, imo & anguſto receſſu, ad quem ſcalis deſcenſus erat: quò conſulentes magnis difficultatibus deſcendere nudos aut in veſte alba, & lineo, vel purpureo amiculo, placentáſque Lemuribus offerre oportebat, ne quo periculo forent aut noxæ, hauſtóque oraculo, per alium terræ hiatum ad ſuperiora niti. In quo illud proditur mirum, eum qui poſt conſultum oraculum inde digreſſus foret, animo ſemper afflicto iacenti, nunquã ridere ſolitum eſſe: iuxta quod duo fontes viſebantur, alter Lethæ, cuius aquam deſcenſuri ſi haurirent, omnium daretur obliuio: alter Memorię, ex cuius hauſtu, omnium quæ vnquam vidiſſet, recordatio ſubiret. Sicut Tharſis duo vini genera naſci produntur, alterum quod ſomnum conciliaret, alterum quod fugaret. Ipſius verò ſtatua non in templo, ſed in tumulo nimis edito viſebatur, quæ farreis obeliſcis obſepta arat. Fuit quoque vltra Cyrenem in extimo ſinu apud Garamantes Iouis Ammonij auguſtiſſimum & antiquiſſimum oraculum, in vaſtis ſolitudinibus & campis torridis ſiccitate ſterili, ac nudo ſolo: ad quod Sole exurente, ęſtu flagrantiſſimo, per immenſas arenarum moles, vaſtámque planitiem calore & ſiti infeſtam vix iter cuiquam tolerabile fuit, ſi quidem venti ... ſicut fluctus nunc huc, nunc illuc agitant, & campos velut

Trophonij & Amphiarai templa.

Thebæ diuerſæ.

Trophonij Iouis oraculum

Ex Trophonij antro reuerſi ſemper triſtes.

Lethæ fons.

Memoriæ fõs.

Tharſorum vina.

Trophonij ſtatua.

Iouis Ammonij oraculum.

maria infeſtare ſolet: nubes enim pulueres vehit, & fœda tempeſtate vexat. Poſt quæ, nemus frequenti ſylua oleáque & proceris arboribus fontibúſque paſſim manãtibus amœnum, in mediis arenis & ſitu arido haud plus quadraginta ſtadiorũ oraculi ſepta claudebat, vltra verò latè deſerta regio, veſtigio humano inacceſſa. Circa verò Ammonij paſſim loca incolunt. Ipſe verò Ammon hircino capite & pelle amictus, multis cæremoniis colebatur. Hunc ſacerdotes, quum reſponſa petunt, aurato nauigio vectare, & patrium carmen canere, eóque propitiato, petentibus reſponſa dare ſolebant, quæ non verbis, ſed nutu ſigníſque ſuboſcuris ab Ammone edebantur. Quod quidẽ ad tantæ maieſtatis faſtigium venit, vt illuc poſt Cambyſem, Alexandrum Macedonem, per ingentes æſtus, omni tractu ſitiente, penetrâſſe, pro miraculo fuerit. In Ægypto quoque Apis oraculum omniũ ſermone celebratur: erat enim bos, qui & Serapis dictus, corpore niger, candida fronte, in tergore alba nota inſignis, duplicibus pilis, in cauda & lingua cantharo notatus, quem certos vitæ annos excedere non licebat. Hunc in lacum demerſum Ægyptij, in dicto iuſtitio, veſte abſciſſa, & laceratis crinibus defunctum plangebant, inuento verò, mirificè lætabantur. Reſponſa autem dare non vt reliqua oracula ſolitus: ſed ſi manu oblatum pabulum ſumpſiſſet à conſulentibus, ſecundos euentus, atque omnia proſpera decernebat: ſi verò abnueret, in dubio malo & memorandis cladibus, caſura diuinabat. Ideo quum à Germanico pabulum oblatum tenuiſſet, funeſtum omnem & indubiam necem, quæ paulò pòſt ſequuta eſt, prænunciauit. A Tenediis verò ſeruatum eſt, prægnantem vaccam enutriri, cui veluti puerperæ fabulantur. Apud Æthiopes gens eſt (Nubas vocãt) & in Aphrica Ptoembari, quibus regis vice, canis dominatur, quam mirificè obſeruant, ex illius motu & nutu imperia, & quæ ſint placita, augurantes. Perſis quoque (vt autor eſt Ariſtophanes) aliquando gallus regis vice præfuit, & imperitauit. Sed præter hæc oracula, & quæ auguſtiſſima & ſancta habita ſunt, templa quoque diuitiis & ſanctitate inclyta præcipua celebrãtur: in Græcia, Olympij: in Arabia, Thriphilij: in Cydonia, Dictæi: in Alexãdria, Iouis Sinopitæ: in Lybia & Andro, Dionyſij: in Epidauro, Æſculapij: in Iſthmo & Tænaro, Sumio Eubœæ, atque Attica & Calabria, Neptuni: in Acarnania, Apollinis Actij: in Claro, Actio & Leucade, Lycia & Selenuntia, Apollinis: in Cappadocia, Bellonæ: in eadémque,

Cæremoniæ Ioui Ammonio exhibitæ, atque eius imago.

Apis oraculũ atque eius forma.

Reſponſa Apis.

Tenedij.

Æthiopes.
Ptoembari.

Perſæ.

Templa diuitiis & ſanctitate inclyta.

démque, & Ionia atque Epheſo, Dianæ: in Halicarnaſſo, Mineruæ: in Papho, Veneris: in Boſphoro, Apaturiæ: in Cypro, Acreæ Veneris: in Locris Propinæ: in Achaia & Cantina, Cereris: in Samo, Argis, Metaponto, & in Lucania, Iunonis. Sed quod eſt de Olympio dictum, hoc templum in agro Piſano fuit, haud procul ab Elide, ante quod lucus agreſti olea conſitus, & ſtadium omnium maximum, iuxta quod Alpheus præterfluens ex Arcadia, mare ingreditur. In phano autem Iouis Thriphili, columna ex ſolido auro multo æuo vetuſta, cum titulis rerum geſtarum ſacrata viſebatur, quam ipſum Iouem ſtatuiſſe ferunt, Acreæ verò Veneris templum mulieribus nec videre nec adire fas eſt. Sicut Eunoſti phanum in Tanagra adeò mulieribus interdictum fuit, vt ſi quo infortunio aut veritate Tanagræi opprimerentur, diligenter inquirerent, nequa mulier conſultò aut caſu templo appropinquâſſet. Caſtabilis Perſicæ Dianæ phanum tantæ fuit religionis, vt illic dicatæ virgines (quod vix credi poteſt) ſuper prunas nudis pedibus ambulent innoxiæ: ſicut in templo Feroniæ ſuper ignem afflati numine incedebant; & ad montem Soractis, familiæ quas Hyrpias vocant, ſuper incenſam ſtruem inſultabant impunè, quibus perpetuo ſenatuſconſulto vacatio munerum data eſt. In Achaiæ autem Cereris templo fons manat, cæremoniis ſacer, in quem grauiore morbo impliciti introſpicientes, ſpeculo in fontem demiſſo, euenta valetudinis internoſcant: ſicut Trallibus in antro Charonio & apud Ægyptios in Iſidis, & in Melopidæ ſemideæ templo in Bubaſto, ab ægrotis valetudinis remedia in ſomnis præſciuntur. Fuítque mos, vt hi qui morbis leuari meruiſſent, remedia, & qua curatione leuarentur, in æde Æſculapij velut in albo proponerent, vt eſſent ſempiterno monumento, & cæteros exemplo iuuarent. Contrariæ verò religionis Catinenſis Cereris, quàm Achaiæ, ſacrarium fuit: ad iſtud enim viris accedere non licet, ſacra verò per mulieres miniſtrari, & virgines perfici ſolebant: cuius ſimulacrum non modò tangere, ſed ne videre quidem homini fas eſt. Samiæ autem Iunonis dignũ ſua amplitudine templum, inter ſeptem orbis miracula adnumeratur, quod ab vrbe haud plus viginti ſtadiis aberat. In Laciniæ Iunonis ara miracula affingunt, vt cineres in ara perflantibus ventis immobiles maneant, ſicut ara Veneris Paphiæ ſub paluſtri cœlo nullis pluuis humectatur. Metapontinæ Iunonis templum

Templum in Olympio.

Columna in templo Iouis Thriphili.

Templum Acreæ Veneris & Eunoſti mulieribus adire nefas.

Perſica Dianæ phanum.

Fõs in Achaia Cereris tẽplo.

Catinẽſis Cereris ſacrum.

Samia Iunonis templum.

Lacinia Iunonis ara.

Paphia Veneris ara.

Metapontina Iunonis templum.

hoc

hoc pro miraculo habuit, vt vitigineis columnis fulciretur.
Liberi patris. In Lybia Liberi patris téplum & oppidum ab vno eodémque bis inueniri negāt. *Epheſiæ Dianæ.* Epheſiæ autem Dianæ ſupra omniū ſeculorū memoriā celebratiſſima & auguſtiſſima ædes fuit, magnis effuſionibus & profuſiſſima impenſa à tota Aſia conſtructa, ſeptem ſtadiis ab vrbe, nudo & paluſtri ſolo: in cuius feſto annuo iuuenes, primo flore ætatis, & virgines cultu excellenti procedere ad templum prælata pompa, & feſtum diem agere, ſponſaliáque inuicem inire conſuêrant.
Neptuni. Delubrum verò Neptuni in Achaia, Erechtheum cognominatum, hoc memorabile habuit, vt aqua in puteo flante *Putei apud Pythopolim.* auſtro fluctuaret, cæteris verò perflantibus ventis iaceret immota? cui compar Ariſtoteles tradit de Pythopoli vrbe ad Aſcaniam paludem, cuius putei hyeme exſiccantur, æſtate verò ad ſuperficiem redundant: & apud Gades in Herculis templo, puteum inundante Oceano exſiccari. Quod verò de Clario dicimus, eſt animaduertendum, in Clario Iouem, Neptunum & Plutonem, mundum fuiſſe ſortitos, *Colophonij vates.* qui mox nugis innumeris orbem impleuêre. Et Colophone in Apollinis delubro vates multa aqua epota, ex ſubiecta *Ligiræi.* lacuna ſpiritu diuino tactos reſponſa dare: ſicut apud Ligiræos in Thracia, ex intimo adyto Libero conſecrato, plurimo mero exhauſto, veluti numine afflatos vaticinari.
Vates Apollinis in Clario. Fuítq; animaduerſum, in Clario Apollinis, non fœminam, vt Delphis, ſed certis è familiis ſacerdotes, aut ex Mileto accitos, plerúnq; literarū ignaros, hauſta fontis aqua, vati- *Fons Liberi in Andro.* cinia referre. Et in Andro, in templo Liberi patris manare fontem, qui Nonis Ianuarij vini ſaporem habeat: quòd ſi è conſpectu templi auferatur, rurſus in aquam tranſeat. Nec defuêre qui crederent apud Heleos in Bacchi feſto, quod θυὰν vocant, tres lebetes in templo ſua ſponte repleri vino.
Sacra Dionyſij in Biſaltia. Et in Biſaltia templum Dionyſij eſſe, in quo cùm ſacra perſoluuntur, ſi grata deo ſunt, mira lux effunditur: contrà ve- *Ægyrenſes.* rò, miræ tenebræ. Atq; in Ægyra, niſi ſanguine tauri epoto, ſacerdotem non vaticinari. Cui compar miraculum fertur, *Hierapolis antrum.* Hierapolis antrum eſſe, quod quum mortiferum exhalet, in eo intereunt omnia, niſi execta & quæ virilitatem amisêre.
Fons apud Potnias. Et apud Potnias Bœotiæ manare fontem: ex quo equæ indigenæ haurientes, concitentur in rabiem. Mirum quoque quod circa Halicarnaſſum antiſtiti Mineruæ euenire traditur, vt quoties Amphyctiéſibus, qui ea loca incolunt, aliquid aduerſi caſurū foret, grandis illis naſcatur barba, quaſi

eo porten

eo portento futuras illis calamitates reſponderet: ſicut in terra Caria, mulieribus templo dicatis, pilos in genis aut mento innaſci, futuræ diuinationis ſignum erat.

Qui fuerint legati conſulum vel prætorum, quæve iuriſdictio aut illorum poteſtas ſit.

CAP. III.

CONSVLES deſignatos, cùm primùm prouincias ſortiti eſſent, legatos ſibi nominare, velut comites expeditionis, & adiutores negociorum, quorũ ope conſilióque niterentur, quíque ipſorum vices gererent quoties abeſſe contingeret, vulgò notatum eſt, qui ſicut duo erant COSS. ipſi duo pariter fuêre, quos vel præſentes legebat ſenatus, magna prudentia viros, ſummis honoribus functos, vel abſentes nominabat: quibus poſt COSS. totius prouinciæ legionúmque atque exercitus curatio mandata eſt. Tametſi nonnullos à conſulibus nominatos, vt pari voto & vna mẽte Rempub. adminiſtrarent, ex decreto ſenatus ſæpiſſimè legationis munere functos legamus. Vnuſquiſq; ergo coss. ſuum legatum habebat, quo præcipuo conſultore ac miniſtro conſiliorum, in rebus gerendis, delectúque habendo, totáque adminiſtranda prouincia vtebantur, quorum conſilio & autoritate vel prælia ſuſcipiebant, vel bello abſtinebant: qui etiam decreta conſulum, & arcana conſilia ſæpiſſimè exequebantur cum fide & cura, Conſulibúſque functis conſulatu, & finito magiſtratu, legatos velut legationis munere functos, honore abire oportebat: qui quidem plerúnque ex plebe aut patribus, nonnunquam prætorij aut conſulares fuêre. Etiam prætores vrbis, quíque antea conſulatum geſſiſſent, & magnos bello viros, functos honoribus & triumphis, homines fidos acceptóſq; legationis munere fungi comperimus, illorúmque procuratione & cura prouincias ab hoſtili incurſu defenſas, & ſæpe in officio retentas fuiſſe: quorum etiam autoritas tam in adminiſtranda prouincia, quàm ducendo exercitu, aciéque inſtruenda, & quando eſſent admoturi copias, tanti fuit, vt abſentibus vel impeditis conſulibus, ſummam imperij tenerent: conſiliorum & fortium factorum, ac meritæ virtutis & ignauiæ cuiúſque, qua cura, qua fide & diligentia, quáque diſciplina militari, duces exercitui & caſtris præfuiſſent, ſiquid fictũ vanúmque aut parum integra veritate afferrent, locupletiſſimi teſtes erant: ſoli denique geſta conſulum diligẽti æſtimatione perpendere & penſitare debebant. Tum cõſulibus

Singuli conſules legatũ ſibi adſciſcebant.

Legatos cõſulum à conſulibus cõſtitui.

Quales legati conſulum eligebantur.

Legatorum conſulum, officia & autoritas.

laborantibus, aut morbo implicitis, vel fato perfunctis, ip ſupereſſe, & munia obire poterant, nanque ipſorum erat officium, fiduciariam Reip. operam dare poſt coss. prætorémve, non tamen idem iuris & poteſtatis habent, ne imperatorias ſibi partes vendicarent: ſiquidem legati munus eſt, omnia ad præſcriptum imperiúmque conſulis agere: Imperatoris verò, ſummæ rei conſulere, & liberum tenere imperium: eo conſultore & miniſtro. M. Claudius legatus cõtra literas L. Cornelij c o s. de pugna aduersùs Boios ad ſenatum magnificè ſcriptas, priuatim de conſulis negligentia pluribus per literas ſignificauit, quæ illi mox exitio criminíque fuerunt: nanque illum criminando effecit, quò minùs L. Cornelius de Boiis triumpharet: ipſiúſq; denegati triumphi, teſtimonium legati, præcipua cauſa fuit. Quanquã Cn. Manlius, contradicentibus decem legatis, in crimen adductus, acta per ſe cauſa in ſenatu, crimine abſolutus, de Gallogræcis magnificè triumphârit. Quinetiam ſi quid per legatos in prouincia abſentibus coss. & dum eorũ vicem gerunt, fortiter ac dignum laude & triumpho geſtũ foret, poterat ſiue conſule ſolus legatus ſuo iure & merito triumphare. De Parthis & Pacoro Ventidius M. Antonij legatus, ſine Antonio, licèt nouo exemplo, triumphauit. Caius etiam Marius legatus Metelli conſulis, ipſum criminando, effecit, vt poſthabito Metello, de Iugurtha triumphârit: ante cuius currum cum duobus filiis ductus eſt in triũpho. Quinetiam patrem filio legatum fuiſſe, & fratrem fratri, ſæpiſſimè compertum eſt. Q. Fabium Maximum, Q. filio conſuli legatum aduersùs Samnites ad Sueſſulam obuiam prodiiſſe: & cùm experiri vellet an ſciret conſulem agere, iuſſum ab eo obſequium præſtitiſſe, & equo deſcendiſſe, autores memorant: Publiúmque Scipionem, cui Aphricano fuit cognomen, Scipioni fratri aduersùs Antiochũ conſuli deſtinato, legatum veniſſe: tantúmque authoritate effeciſſe, vt victo Antiocho, & pace Eumeni conceſſa, frater cuius legatus venerat, de Antiocho & omni Aſia triũphârit, ob Aſiámque à ſe victam, Aſiatici cognomen reportârit. Illud quoque notatũ eſt, quoties conſuli prorogatũ fuiſſet imperium, etiam legati munus ad id tempus diffundi ſæpe & prorogari. Animaduerſúmq; & illud, à primis originibus legatum proconſulis ſine equo ingredi conſuêſſe: poſteà verò à Seuero inſtitutum, vt in vehiculis ſederent, & ſiue morte obita, ſiue caſu legatus in prouincia eſſe deſiiſſet, legatio

Legati munus. *Imperatoris munus.* *Legatorum triumphus.* *Legati munus prorogatum.* *Legatus proconſulis.*

gationis munus ſolum cõſulem, ſine ſenatu dediſſe:ipſúmque conſulem aut ſenatum vnum pluréſve legatos Imperatori impedito,qui vicem ſuam gererent, & rebus gerendis ſufficerent,ſæpius creauiſſe,comitéſque expeditionis dediſſe.C. Cæſari Imperatori, cuius in re militari præcipua virtus fuit,dum contra efferas gentes bellum parat, decem legatos conſilij ſocios decreuit ſenatus, quibus adiutoribus & miniſtris magnas res geſſiſſe fertur. Pompeius quoque bello piratico, contra tot prædones & communes hoſtes omni genere rapinarum graſſantes, quum ſolus ſupereſſe nequiret, quinque & viginti legatos accepit, tametſi aliquando ſolus ipſe legati munus obiret.Q.etiam Fuluio cõſuli graui vulnere affecto,quum exercitui & caſtris præeſſe nequiret aduersùs Hannibalem,ex patrum decreto tres legati additi fuêre.Quinetiam in expeditionem iturum conſulem, plures & vltra ſex legatos comites duxiſſe compertum eſt:quibus lictores cum faſcibus pro muneris dignitate publicè dabãtur,qui illis velut publico magiſtratui præcedebant.Subſequutis poſtea temporibus, in tantum legatorum munus proceſſit,& ad id faſtigij deuenit, vt quoties laborantibus prouinciis ſubſidia mittenda forent, aut ſi quid publici priuatíque negocij maneret,vbi plurimum laboris & periculi impenderet, ea frequens ſenatus per legatos decerneret, illíſque prouinciæ adminiſtrandæ munus curámque delegaret,quæ libera dicta legatio eſt: nã ſoli ſine conſule aut prætore, legati munere fungebantur. Quæ etiam legatio à ſenatu,vel populó ſæpiſſimè dabatur his,qui honeſtam proficiſcendi cauſam, aut prætextum fugæ per ſpeciem honoris quærerent, quò honoratiùs exciperentur. Quin & ſcriptum legimus obſeruatúmque fuiſſe, legatos legionum non in ſenatu modò, ſed à ducibus exercituum plerúnque creari, qui ſingulis pluribuſque legionibus præpoſiti, illarum adminiſtrationem curámque gererent: qui ſi quid per occaſionem & licentiam dignum animaduerſione, admiſiſſent, poterat eis legationis munus abrogari, & de gradu deiici: quotiéſque quæſtor cum legato conſulis concurrit in eiſdem actionibus,& pari cauſa,quæſtor tanquam plus ferat honoris, præponi ſolet. Nec modò c o s.s. ſed & prætorem legatos in prouincia vnum pluréſve habere, quorum conſilio niterentur, niſi prætores vrbani forent, quibus nihil opus eſſe legatis cenſuerunt. Illud quoque proditum eſt, legatum,

Legati imperatorum.

Legatorum lictores.

Libera legatio.

Legati legionũ vbi crearẽtur.

Legati in ordinẽ redacti.

Quæſtor legato prælatus.

Legatus in Aphricã miſſus. qui in Aphricam accederet, ſi quid operæ precium, aut dignum laude in prouincia admiſiſſet, haud multò pòſt, inculpatæ vitæ teſtimonio illam proconſulem adminiſtrâſſe. Tum ſiquando in acie vel caſtris, vrgentibus hoſtibus, conſulto opus foret, per legatum qui ſummæ rerum præerat, & primas tenebat poſt c o s. rem ad concilium deferri, vbi legati legionum, primores centurionum, quæſtores, tribunique & præfecti caſtrorum conſultantes, capita conferebant: & quicquid opus erat facto, communi animo conſilióque decernebant: & demum vt erant ſententiæ, legati iudicio imperióque ſanciebant. *Agesilaus legatus.* Ab exteris verò Ageſilaus proditur tanti legati munus feciſſe, vt quanuis Imperator maximus, legatorum tamen officia obire non dubitârit.

Qui magni dij, qui communes aut indigetes dicti, quæve deorum cognomenta, & Iunonis Romæ templa fuerint.

Cap. IIII.

Magni dij. Dij duodecim maiorum gẽtium. Dij Penates. DEORVM quos priſci coluêre, nomina poteſtatéſque multiplices olim veteres ſtatuiſſe, haud ambiguum eſt: nam quidam ex his Magni, quos Græci θεὺς μεγάλυς vocant, plerique Communes dicti ſunt, inferioris notæ. Magni fuêre, Iupiter, Minerua, Mercurius, quos è Samothracia in Italiam Æneas attulit. Alij maiorum gentium deos, duodecim ſtatuêre: hi fuêre Iuno, Veſta, Minerua, Ceres, Diana, Venus: virorum autem, Iupiter, Mars, Mercurius, *Magni vnde. Penates qui.* Neptunus, Vulcanus, Apollo: qui etiam dij penates ab Ænea appellati Magníque dicti, vel quòd reliquos genere famáque præcellerent, vel quòd infinitæ poteſtatis forent. M. Varro Cœlũ & Terram principes deorum, Ægyptij Serapim & Iſim, in Latio Saturnum & Opim: pleríque deos penates Magnos opinati ſunt. Dixêre autẽ penates, per quos ſpiramus, & corporis & animi vires poſſidemus. Hos dicunt eſſe Iouem in medio æthere, Iunonem in imo, in ſummo *Dij cõmunes.* verò Mineruam, alij Appollinem & Neptunum. Martẽ verò, Bellonam & Victoriam, communes & vſitatiores deos nuncupari, ea (vt dicunt) cauſa, quòd omnibus præſtò ſunt, & modò ab vno, nunc ab alio beneficia conferri, & paſſim homines iuuari putant. Nonnulli Matrem deûm, Solem, Lunam, Plutonem & Martem, cõmunes dixêre deos, quòd hi ferme ab omnibus frequenti cultu, curáque obſeruantur: *Perſæ. Scythæ.* nam Perſæ Ignem deum colunt: Scythæ præcipuum deorum

rum Martem, cui equos immolant. Maſſagetæ & Pœni, Solem & Lunam, alij Plutonem, velut præcipua numina venerantur: licet Solem Perſarum, Lunam Græcorum præſidem nonnulli credant. Varro autem qui magna hæc inquiſitione collegit, ex omni deorum turba, quos ſupra triginta millia fuiſſe autumat, quoſdam ſecluſit, quos ſelectos nuncupauit: hi fuêre, Ianus, Iupiter, Saturnus, Mercurius, Mars, Apollo, Genius, Vulcanus, Sol, Neptunus, Liber, Orcus, Iuno, Tellus, Ceres, Luna, Diana, Venus & Veſta: illóſque ſelectos velut vſitatiora numina appellauit. Geniales verò deos multi putant, Aquam, Terram, Ignem & Aërem: his addunt Solem & Lunam, ex quibus ſeminibus gignuntur omnia, quibus natali die quíſque ſacrum facit, quòd gignendarum rerum vim haberent, qui Genius deorum filius, & parens hominum habetur. Tametſi binos Genios ab ipſo natali die cuique mortali deorum munere datos, bonum ſcilicet & malum, Empedocles reputârit, Menander vnum. Alij Iunonem & Genium ſuum ſingulis dederunt, quaſi præſides & oppugnatores. Lares quoque inter deos receptos fuiſſe, multorum teſtimonio probatur, quos antiqui inferiores dixêre deos, qui priuatarum ædium, triuiorum, viarúmque, atque vrbis curam agunt: ideo Præſtites nuncupati. Hos Ægyptij quatuor fuiſſe putant, quos ſimul atque in lucem editus fuiſſet homo, illius peruigilem curã agere opinantur: quorum nomina Dymon, Tychis, Heros & Anachiis. Fuitque Platonis opinio, homines qui ſumma integritate vixiſſent, poſt fata effici Lares: ſi verò improbi deteſtabiléſque fuiſſent, Lemures. Ipſe enim trinas fecit deorum ſpecies, ex quibus vnus eſt ſummus, primus & ſolus deus: alteri medij, quos cœlicolas vocat: tertij, qui diis ſunt minores, cœlicolis maiores. Dæmones verò miniſtros deorum, cuſtodes autem hominum putauit. Dij nempe ruris & agricolarum, quos vitæ agreſtis homines & ruſtici coluerunt, hi fuerunt: Iupiter, Tellus, Sol & Luna, Ceres & Liber, Rubigus & Flora, Minerua & Venus, Lympha & bonus euentus, qui morbos, vaſtitudinem, calamitatem, intemperiéſque depellunt. Præter hos fuêre dij indigetes, qui ex hominibus in deorum numerum aſciti, propter eximias belli pacíſq; artes, quòd de genere humano benè meriti eſſent, poſt mortem numinibus æquati, celebrem poſteris memoriam reliquerunt, vt Hercules & Æneas, quẽ vocant Indigetem, Caſtor & Pollux, Æſculapius & Romulus:

Maſſagetæ. Pœni. Alij. Græci. Dij ſelecti.

Dij Geniales. Genius.

Genij duo. Sua cuique Iuno & Genius.

Lares. Lares quatuor.

Platonis opinio.

Dæmones, dij agricolarum.

Dij indigetes.

atque alij,qui dum vixêre,functi laboribus, ob fortia facinora generi humano exhibita, tanto honore habiti cultíque ſunt, vt ex hominibus in deorum cœtum adſciti, pro diis celebrarentur & colerentur, quos velut aſſcriptitios & nouos incolas poſt fata in cœlum receptos putauêre. Fuit enim hæc conſentiens obſeruatio, præcipuè apud Lacones, vt eximios præclaróſque viros, qui obuiam eundo periculis, Rempub. auxiſſent, ob egregia facinora ciuibus & patriæ exhibita, vt gratiam meriti redderent, in deorum ſedes receptos conſecrarent & in cœlum tollerent, illíſque diuinos honores & humano faſtigio ampliora decernerent: templáque, flamines, puluinar & aras ac ſedes immortalitatis exhiberent. Græci verò propter beneficia viuentes etiam cœlo conſecrare, & immortalitate donare conſueuerunt, quàm apotheoſin dixêre: ſicut de Platone & Ageſilao legimus, atque aliis, qui in cœtum cœleſtium recepti, in vita diuinos honores meruêre: illiſque certamina, ludos & ſacra anniuerſaria dicarunt, tanquam numinibus aut heroibus: illis præſertim, qui tyrannos exegerunt, aut vindices libertatis fuerunt. Hi tanquam mortale faſtigiũ egreſſi, omnium conſenſu in concilium cœleſtium aſciti, pro diis haberi & coli cœpti ſunt. Hinc etiam Romani Cæſares, quorum opera & virtute res Romana creuit, & imperij fines latè propagati ſunt, poſt funera immortali memoria conſecrarunt & in deos receperunt, qui ob æternam gloriam dij Indigetes dicti, nominibus plerúnque mutatis, & nouis cooptatis: ſiquidem Romulus, Quirinus: Iuno, Matuta: Leucothea, Albunea: Melicerta, Palæmon & Protumnus: Leda, Nemeſis: Circe, Marica: Nerſilia, Hora: Rhea, deorum mater: Idæa, Dindymeda: Philena, Peſſinuntia: & Cybeles, Berecynthia, dictæ ſunt. Indi verò Iouem pluuialem, & Gangem flumen, velut indigetes deos, carmine incondito venerãtur: Meroitæ Herculem, Pana & Iſim: Germani Tuiſtonem deum terra editum, & Mannum filium Aſtymphaliſſi, Achillem: Perſæ, Amanum & Anandatum, Veneti Diomedem inſtar numinis habent, cui etiam candidum immolabant equum. Sicut Ægyptij Iſidem, Mauri Iubam, Pœni Vranum, Macedones Gabyrum, Latini Faunũ, Siculi Acranum, Lybici Pſaphonem, ne omnes percẽſeam deos. Is enim Pſaphon quum deſpectiſſimus eſſet, & vltimæ notæ, vocales aues edocuit hæc verba eloqui, *Magnus deus Pſaphon*: quibus dimiſſis in lucos, audita voce, apud rudes populos eſt pro

Lacones homines de repub. bene meritos in deorũ catalogum referebant: Græci viuentes.

ἀποθέωσις.

Cæſares Romani inter deos relati.

Nominis mutatio, cũ quis in deorũ numerum referretur.

Indorum dij indigetes. Meroitarum. Germanorũ. Perſarum. Venetorum. Ægyptiorum. Maurorum. Pœnorum. Macedonum. Latinorum. Siculorum.

pro deo habitus. Thraces Zamolxin, Syri Aſtartem, Adad & Agartim: Arabes Dyaſarem, Horici Tibileneum, & Aphri Cæleſtum, Ægiolenſes, Maceranas deas; & gens iuxta Naucratim Ægypti, Theutum, velut præſentiſſima numina coluerunt, qui omnes ex hominibus poſt funera diuinitate donati, diique indigetes poſt conſecrationem habiti ſunt. Quam quidẽ ſic fieri nouimus, vt Imperatore, qui referendus in deos & conſecrandus erat, vita functo, pyram in tabernaculi formam conſtruerent, quod auro & ebore, ſigniſque & tabulis pictis exornatum mirificè, alio deſuper breuiori, vſque ad tertiam contignationem erigebant, aquila cum omnium odorum aggeſtu in ſummo culmine locata: lectóque cõſtrato purpura & auro, in quo defuncti effigies iacebat: ſenatus, equeſter ordo, ac viri triũphales quiq; ampliſſimos honores geſſerant, procedẽtes lectum deferebant in pyram, cum carmine & hymnis, omnibúſque humanis diuiniſque aggeſtis honoribus. Demum incenſa pyra, quum vapore & fumo aquila agitata, è ſummo culmine tabernaculi, aëra petiiſſet, religio incuſſa fuit, ipſius animam per inane cœlũ petiiſſe, ipſúmque, defæcato quod mortale erat & caducum, in numero cœleſtium & concilio deorum recipi & haberi. Quam conſecrationem apotheoſin Græci nuncupârunt, qui deinceps inter diuos relatus pro deo colebatur. Fuitque ſenatuſconſulto cautum, ne quis ex Cæſaribus, niſi ex decreto patrum, inter deos referretur. Mirum tamen de Diocletiano proditur, qui ſponte depoſito imperio, nonũ poſt annũ primus ſine imperio, populi iuſſu, patribus autoribus, cæleſtes honores & apotheoſim meruit. Et de Conſtantino Maximo, qui diuerſarum religionum aſſenſu, ab ethnicis inter diuos relatus fuit, & à Chriſtianis inter ſanctos. Ferúntq; magnũ illum Ageſilaũ, cùm à Thaſiis apotheoſi honoratus, & inter diuos relatus fuiſſet, viuens, illos interrogâſſe, vt ſi deos faciẽdi poteſtatem haberent, priùs ſeipſos conſecrarent, poſtea ſe deificarẽt. Contrà Empedocles: nam tanto ſtudio captus fuit vt pro numine coleretur, vt in medium Ætnæ incendium viuens ſe deiiceret. Inter cæteros proditur Eutimus Poëta Locris oriundus, oraculi iuſſu viuens conſecratus, & inter diuos relatus. Patrios verò dixêre deos, qui ſingulis vrbibus præſunt, illarúmque præſides & propugnatores ſunt, vt Apollo & Minerua Athenis, Iliẽſibus & Gnoſiis, qui inde illã oriundã ferunt, licèt Alalcomenij ſuã dicant: Thebis Bœotiis Liber &

Libycorum. Pſaphon.

Cæremonia referendi aliquem inter deos.

Senatuſconſultum.

Diocletianus.

Conſtantinus.

Ageſilai dictum.

Empedoclis ambitio.

Eutimus.

Dij patrij.

Hercules, Iuno Carthagini, quã humano cruore placabant, eadémque Samo, Spartæ & Mycenis, atque Argis, vbi nata fertur: Venus Cypro & Papho, Apollo Rhodiis, Léno Vulcanus, Naxus Libero: idémque Apollo Delphis; Tænarus Neptuno, Cyzicenis Pallas, quòd ea vrbs pro dote illi fuerat: Tenediis, Tenes deus: Alabandenſibus Alabandus; Cretenſibus Diana, quam Britomartem vocant: Theſpienſibus & Parianis Cupido, Romanis verò Mars: qui præcipuo honore inſignes à ſuis ciuibus colebantur eximiè: quanuis numen quod vrbi prçeſſet, palàm facere nefas putarét, ne euocationes, quæ ad auertenda numina quæ vrbibus præſunt, fieri ab hoſtibus ſolent, ipſis aliquando innoteſcerent. Erat enim vetus mos, vt in vrbium obſidione, vbi ad vltimam dimicationem ventum eſſet, tutelares deos, ſub quorum præſidio vrbs foret, certo carmine & verbis cõceptis in nouas ſedes euocarent, templáque ampliora & ſolennes aras illis promitterent, nefas opinati, deos vrbium præſides, vrbe hoſtiliter direpta, velut mancipia captiuos habere. Perſis verò & Ægyptiis nullos patrios habere deos in vſu fuit, quòd euocationibus illos migrare & oppidis, & ſine tutela deſeri timerent. Alij vincla & catenas annectebant diis. Nonnulli ſponſores à diis petebant ne euocarentur & abirent. Tyrij enim obſidione preſſi, Herculis ſimulacrũ, quod magna religione colunt, ne vrbem deſereret, aurea catena deuinxêre. Neque ſolùm inſignes vrbes cõſpicuæ magnitudinis, ſed oppida penè deformata, & modici vici, ne hoſtili vaſtarentur incurſu, patrios deos coluiſſe feruntur: ſiquidem Cruſtemeni Deluentinum peculiarem habuêre. Narnienſes Viridianum, Aſculani Ancariam, Volſinienſes Nurciam, Otriculani Valentiam, Sutrini quoque Norciam. Sed tametſi peculiari Iuno Carthagini fuerit, & præcipuum numen, Romæ tamen nõ minoris obſeruantiæ cultúſque habita eſt: quippe quàm cordi Romanis, & quàm regali magnificentia culta celebratáque ſit, illud argumento fuerit, quòd poſt initum conſulatum COSS. Iunoni Soſpitæ ſacrum faciunt, quódque ſingulorum menſium Calend. præcipuè Mart. ſuo numini dicarunt, & ſanctas habuerunt: quare matronalia dicta, quòd matronæ illas celebrant pro coniugiis, & ſacrum faciunt, quódque ea die Iunonis ædes coli cœpta fuit: ſicut Aprili menſe Veneri matronæ myrto coronatæ lauant. Eius variæ poteſtates & nomina fuêre: nam & Curetis, Lucina, Matrona, Regina, & Opi

Dei nomẽ occultum in cuius tutela erat vrbs.

Vrbem expugnaturi, diis tutelaribus alia loca promittebant.

Perſæ.

Ægyptij.

Patrij dij, & tutelares.

Matronalia.

Iunonis variæ poteſtates.

Opigena, quòd parturientibus opem fert, Hera, Iterduca, Cinxia, Hippia: à Thuſcis Cipra, à Laurētibus Calendaris, à Corinthiis Anetiſtos dicta eſt, quam & matrem deûm nuncupant, alij Pelaſgam: ſicut Venus, Cypris, Adonis, Verticorda, Aphrodite: ab Aſſyriis Melitta, ab Arabibus Alitta, à Gręcis Pitho, ab Eleis Vrania, à Scythis Arginipaſa, à Cypriis, Barbara, etiam Calua, Armata, Pandemus, Apoſtropha, & Callipygos: à Thebanis Præpotens, à Perſis quoque Mitra *Veneris diuerſa nomina apud diuerſos.* appellata eſt. Nec minùs Appollinem nominibus variis vocatum ferunt: quippe apud Athamanas Titan, apud Ægyptios Oſiris: à Perſis, vbi in antro colitur, Mitra nuncupa- *Apollinis.* tur, à Lydiis Lymios, ab aliis Eleus. In Tauromini Archigetes, à Syracuſanis Themites, à Græcis Tyreos, cui ſacrum ante fores faciunt: apud Pachyni incolas Libyſſinus, à Scythis Oetoſcyros, à Lesbiis Myricæus, quòd myrices, hoc eſt, *virgas* teneret: apud Spartanos Carnius dictus eſt, ab Athenienſibus Patrous & Alexicacos, à Mileſiis & Deliis Vlios & Pæonicus, in Arcadia Epicurus, apud Eleos Obſophagus: ab aliis Lycius, Phœbus, Phaneus, Iſmenus, & Orius dicebatur. Obſeruatúmque apud Thraces Lacedæmonios *Apollo & Liber eiſdem ſacris culti.* & Bœotios fuit, Apollinem & Liberum patrem eadem ſacra habere, iiſdémque honoribus coli. Baccho verò Siculi Morichum dixêre nomen: Arabes, Oracal & Adoneum: *Bacchi cognomina diuerſa.* alij Lyęum, Erebinthium, Sabazium: Lacedæmonij Scythidem & Milichium vocitarunt, cuius faciem muſto intingere, & fucis ornare vetus mos erat. Tradunt quoque Mi- *Mineruæ diuerſa cognomina.* neruas, diuerſis cognominari nominibus: nam & Trigemina, Glaucopis & Sais ab Ægyptiis appellatur: à Mileſiis Aſiſia, apud quos mirificum fuit templum: à Græcis Artemis, à Cretenſibus Dictynna, Phœbe & Diana: à Siculis Lyen, quia parturientium ſoluit dolores. Prima enim fertur Iouis filia: ſecunda, Nilo orta, quam Ægyptij Saleten dixerunt: tertia, quam Arcades Chorion nominant: quarta Pallantis, quæ patrem interemit ipſam vitiare conantem, cui pinnarum talaria affinxerunt. Mercurium quoque multi- *Mercurij varia nomina.* plici ferunt vocatum nomine: nam Galli Theutatem, Ægyptij Their appellarunt: quos quinque numerari plerique autumant, ſicut Vulcanos plures. Cybelem quoque alij *Cybelis nomina.* Rheam dixêre, alij Berecynthiam, pleríque bonam deam. Iſidem verò Phryges, Peſſinuntiam matrem deûm vocant: Attici Cecropiam Mineruam, Cyprij Paphiam Venerem, Cretes Dictynnam Dianam, Siculi Stygiam Proſerpinam,

Iunonis ædes & ara diuerſa Romæ.

Eleuſini vetuſtam Cererem, alij Iunonem, nonnulli Bellonam, pleríque Hecaten. Prima verò Iunonis ædes à Camillo dicata eſt in Auentino, quæ cæteris longè multúmque præſtitit, ad quam ſimulacrum Iunonis Veientanę allatum memorant, quam Reginam nominatam volunt. Altera in Capitolio, iuxta quam ſacri anſeres paſcebantur, quæ & Regina dicta eſt. Tertia in arce, cognomento Monetæ, in area in qua M. Manlij Capitolini domus fuit, quam à L. Furio dictatore votam nonnulli memorant. Nam quum nouo motu tota vrbs contremiſceret, & quibus piamentis, cuive deo ſacrum fieret, non dignoſcerent, ex arce vocem auditam ferunt, monentem, vt ſua plena ſacrum Iunoni & procuratio fierent: inde Monetę nomen datum. Nouimus quoque in vico Iugario aram Iunonis Iugæ conſpici, quę coniugiis præeſſe dicebatur, ſicut Cinxia & Gamelia Iuno à nubentibus ſanctè colebatur: cui ſacrificantes obſeruant, vt bilem à viſceribus hoſtiæ dimoueant, illámque iuxta aram defodiant loco abdito & operto, vt ſignarent ſine bili matrimonia eſſe oportere. In exquiliis quoque Laciniæ Iunonis templum fuit, & in foro olitorio ara Iunonis Matutæ. Ædem in Palatio etiam Iunonis Soſpitæ ſummo honore cultã inuenimus, iuxta tẽplũ Cybelis, cuius arã Numæ legibus pellex tãgere vetabatur. Nam in colle Viminali, & in porticu Octauiæ, Iunonis templũ & arã fuiſſe vulgo proditum memoriæ eſt. Neq; omittendũ, noua religione & barbara cæremonia apud diuerſas gentes Iunoni ſacrum fieri: nam Lauini templũ Iunonis erat, & iuxta ſpecus, vnde prodiẽs draco, virginis manu paſcebatur. In Syria in phano antiquiſſimo ſacerdotes, dum Iunoni ſacrificant, inuicem digladiãtur, ſicut Corybantes in ſacris Magnæ deæ, & in templo Dianæ apud Aricĩã: apud Crotonẽ ſacerdos breui ſcuto ſuperſtans ſacrum facit, & victimam Iunoni cædit. In Samo niſi habitu nubentis & nuptiarum ſolennibus ſeruatis, Iunoni ſacrum facere non licet. In Stymphalo Arcadiæ Iunoni triplex ſacrum ex tribus cognominibus fit: vnum, velut puellæ: alterum, vt Ioui nuptæ: tertium velut viduæ. Sami quoque, vt dicata Iunoni templa, Lyſandria vocentur, ſenatuſconſulto cautum fuit: & Argis in ara Iunonis nulli externo aut peregrino ſacrum facere permittitur.

Sacra Iunonis diuerſa.

Lyſandria.

Ex quibus oppidis, quibúſque regionibus, aut terrarum oris ingenio clari & præcipua doctrina viri plures euasêre.

CAP. V.

EX multis magnis animis, ampliſſimiſque ingeniis, quæ vnquã vidimus aut legimus, illorũ qui ſtudio diſciplinarũ exteras nationes cõquiſiuêre, in primis Homerus fuit, Orpheus, Eudoxus, Democritus, Pythagoras, Archita, & Plato, clari ſapientia, qui ad Gymnoſophiſtas, ſpectandóſque ſiderum motus, diſciplináſque ediſcendas, tanquam ad mercaturam bonarũ artium profecti ſunt. Is verò Eudoxus ſummus perhibetur Aſtrologus, qua tempeſtate Galli Senones vrbem peruaſtarũt. Pythagoras Tarquinij Superbi tempore viguit. Platonem verò poſt quadringẽteſimum vrbis annum ad Dionyſium veniſſe fama vulgauit. Archita autem dum diſcendi ſtudio flagrat, multas per oras peregrinatus, captus à piratis, & venundatus eſt. Sic Thales ille Mileſius, cuius ſunt multa & miranda inuenta, deinde Solon & Lycurgus, vel legum ſanctionúmque quas tulêre, cauſas rationéſque curioſiùs penſitarent, aliíque illuſtres viri, nullũ vitę cultum aut paratũ requirẽtes, partim Ægyptios & Æthiopes, partim Syros, Arabas, Perſas, Parthos, Hyrcanos & Indos, omnes denique terrarum fibras, ac diuerſi orbis vltimas oras rimando, nihil inexpertum reliquere, dum ſtudia bonarum artium: & veri cognitionem vndique emendicarent, ita vt ex omnibus ſapientiſſimis viris, quos vlla vnquã tulit ætas, in patrio ſolo pauciſſimos funeratos inuenias. Quibus exculti doctrinis, tantum proceſsêre, vt multa ingeniorum doctrinarúmque monumenta poſteris reliquerint: ſuáſque nõ vrbes modò & oppida, ſed regiones & gentes magnis nominibus nobilitarint. Præcipuè verò Miletus Ioniæ, multiplici doctrina præditis viris excelluiſſe fertur: nam & Thaletis Aſtrologi, qui inter ſapientes adnominatur, Anaximenis Philoſophi Mathematicorum nobiliſſimi, qui horologium oſtendit primus: Timothei Muſici, & Anaximandri Phyſici, Hecatei Hiſtorici, atque Æſchinis Oratoris, qui magno in precio fuêre, aliiſque ſcientiſſimis viris floruiſſe fertur. Ingenia quoque Aſiatica ſua laude fraudanda non ſunt. Ex hac enim Poeta Anacreon, Mynnermus, & Antimachus, claro præconio celebrati, deinde Hipponax, & Sappho, atque Alcæus Poëtæ, qui lyricos inuenêre. Præter, hos, Xanthus, Hecatenus, Herodotus, Ephorus & Theopompus hiſtorici, ailiíque præcipua doctrina viri, illam ſempiternæ laudi memoriæque commendârunt. Fuit præterea Cartheia ſeu Iulis, parua circa Delon inſula, clara ingeniis viriſque: ex ea enim Simonides

Eudoxus. *Pythagoras.* *Plato.* *Archita.* *Thales.* *Solon.* *Lycurgus.* *Ex Mileto Ionia.* *Ex Aſia viri docti.* *Ex Cartheia ſeu Iulide.*

Poëta

Poëta, qui ſcripſit multa præclarè, & Bacchylides, deindè Eraſiſtratus medendi arte clarus, cuius plura documenta ſunt: atque Ariſto Bionis æmulus ex Peripatetica diſciplina, duxêre originem. Nec minùs ex Bithynia & Cyrenis, non diſpari laude cenſendi. Ex illa enim Zenocrates Philoſophus, & Dionyſius Dialecticus, Hipparchus & Theodoſius. Item Theophanes Orator, in cauſis forenſibus verſatus egregiè, & Aſclepiades Medicus. Ex Cyrenis verò Callimachus, qui elegos ſcripſit primus, quo tempore Liuius Poëta Romæ fabulam dedit: & Ariſtippus Socraticus floruiſſe dicitur, cuius filia Areta tantũ ingenio valuit, vt pòſt Ariſtippum ſcholas cum laude rexerit, & diſciplinas docuerit. Præter quas vrbes, Tharſus, Alabanda, Tyrus, Gnidus, Rhodus, variis eruditionibus & doctrinis excelluêre, præcipuóſque & ſummo ingenio viros eduxêre. Sed quod eſt de Simonide dictum, magni exempli illius caſus fuêre, bis monitu diuûm, partim ruina, partim naufragio erepti. Aſclepiades verò publico fertur præconio, quòd phreneticos & mente imminuta laborantes, concentu ſonorum, mirabili experimento ad ſanitatem reuocarit. De Anacreonte inter mira exempla fatũ memoratur, & memorabilis, illa mors, acino vuæ paſſæ ſtrangulati: quæ res infirmitatis humanæ nos commonefacit, fortunæque varietatis, atque imminentium calamitatum, vitæque variis caſibus expoſitæ, magna nobis documenta dari.

Ex Bithynia. *Ex Cyrenis.* *Aliæ vrbes doctis viris claræ.* *Simonides.* *Aſclepiades.* *Anacreontis interitus.*

Quo apparatu, & qua pompa, quantóque omnium ſtudio olim Romani triumphos agerent: quis ordo ſeruari, & quæ in triumpho ferri conſuêrant.

CAP. VI.

QVæ triumphantium pompa & quis ordo fuerit, quantóque omniũ ſtudio & apparatu ducibus exercituum, poſt res feliciter geſtas triumphus deferri conſuêſſet, intercisè veterum monumentis traditum eſt. Inprimis fuit obſeruatum, vt qui Imperatores rebus bene geſtis poſt multa facinora militaria, domitis hoſtibus triumphum poſcerent, pacatam prouinciam ſucceſſori inprimis traderent, exercitúmque victorem & opimum præda, teſtémque virtutis & ignauiæ cuiúſque, meritíque & immeriti, Romam reducerent. Inque ædem Bellonæ extra vrbem ſenatu euocato (neque enim triumphũ petenti, vrbẽ inire fas erat) de rebus à ſe geſtis magnificè, quæ oppida, quáſq; prouincias bello vicisſent,

Triumphũ petẽti quæ prius facienda & obſeruanda erant.

ſent,

ſent, aut quibus cum hoſtibus ſignis collatis conflixiſſent, quæque egregia ipſi feciſſent, quótque hoſtium millia cecidiſſent, omnia denique belli decora, ordine diſſerebant: vbi legatos, tribunos militum, centuriones, milites denique exercitus, quò notior teſtatiórque eorum virtus foret, adeſſe oportebat, vt meritæ illius virtutis, cui tantus honor debebatur, ſi quid veri vaníque referretur, teſtes forent. Auguſtus verò Octauius in templo Martis Vltoris, quod in foro ſuo depoſuit, ſenatum de bellis, déque triumphis conſuli, vtque prouincias cum imperio petituri inde deducerētur, in eóque reuerſi ex prouincia triumphorum inſignia deponerent, decreto ſanciuit: tametſi in Martio campo, & in pratis Flaminiis, non ſemel de triumpho actum inueniamus. Apud Argiuos ex militia reuerſi duces, cum militum agmine totóque exercitu, in Charadro extra vrbem concilium aduocabant: ibíque de militaribus donis, quæ cuíque deberentur, optimatum cōſenſu decernebant. Sæpius tamen abſenti duci, quum de rebus geſtis egregiè, maximè cognitum eſſet, à ſenatu decretus triumphus fuit. Cúmq; res bello geſtæ, triumpho dignæ viderentur, prout erant ſententiæ, populi iuſſu, patribus autoribus, triumphum decernebant: aut ſi ſenatus aduerſaretur, per tribunos ad populum ferri poſſe, populúmque citra ſenatus autoritatem triumphos ſæpe decreuiſſe compertum eſt. Valerio & Horatio COSS, victis Sabinis & Volſcis, quum triumphus negaretur, L. Icilius trib. ple. de illorum triumpho ad populum tulit, qui primi ex ſcito plebis, nullo decernente ſenatu, triumphârunt. Et M. Rutilio dictatori de plebe homini, deditis & victis hoſtibus, ſine patrum autoritate, ſolo iuſſu populi triumphare licuit. Tametſi plures, quum Romæ aduerſante ſenatu honos negaretur, in Albano honeſtos triumphos egiſſe legamus. Primúſque M. Papyrius Maſſo, quum Romæ negaretur, in Albano & alij illius exemplo triumphârunt. M. verò Antonio magnæ inuidiæ fuit, quòd quum deberet Romæ, Alexandriæ de Parthis triumphauit. Et Domitio Ænobarbo, quòd deuictis Aruernis, nullo decernente ſenatu, elephanto vectus, velut triumphans totam Italiam peruagârit. Manſitque diu mos Romæ de domitis nationibus & hoſtibus bello victis triumphandi, ad Probum vſque Imperatorem. Is enim vltimus Cæſarum truimphâſſe traditur: poſt quem obliterata virtute militari, quum vigor illi animi defuiſſet, & imperiū deflexiſſet, nulli Cæſarum triumphâſſe legun

Argiui.

Abſentibus decretus triūphus.

Triūphi à populo decreti ſine ſenatus autoritate.

Probus vltimus Cæſarum triumphauit.

Belliſarius. leguntur: quanuis alij Belliſarium, qui ſub Iuſtiniano meruit coronam, poſtremũ omnium triumphâſſe contendant. Fuítque maximè cognitum, à condita vrbe ad Veſpaſianũ & Titum, deuictis debellatíſque nationibus ab vltimo orbe, Romanos per tot ſæcula viginti ſupra trecentos triumphos egiſſe: éxque Samnitibus ſolùm, hoſtibus præualentibus, multiplici tandem clade affectis & debellatis, quatuor ſu- *Rom. de Gallis ſæpe triũpharunt.* pra triginta triumphos iniſſe, pluriéſque de Gallis quàm de reliquo orbe terrarum duces Romanos triumphâſſe. Et tametſi Romanis tantùm ciuibus olim triumphus decerneretur, vni tamen Cornelio Balbo externo & Gaditano, ob deuictos Garamantes, tributum legimus. Mirúmque prodi de Ventidio Baſſo, qui ductus in triumpho, & multo pòſt eò proceſſit, vt Romanorum primus felicitate mira de Parthis triumphârit. Fuluius poſtea Thuſculanus, cùm & ciuis & COSS. Thuſculi fuiſſet, & ad Romanos tranſiſſet, tam feliciter egit, vt Thuſculum extra ſortem velut prouinciam *Qui triũphare recuſarint.* aſſequutus, triumphum Romæ de ſua patria egerit, eo ipſo anno ciuitate donatus, & COSS. factus. N. quoque Perpenna Græcus homo, poſtea conſul, de Ariſtonico iuſtiſſimum Romæ duxit triumphum. Proditus tamen eſt Fuluius Flaccus tantæ moderationis fuiſſe, vt decretũ ſibi triumphi honorem ob modeſtiam recuſârit. Et M. Fabius, quia fratrem bello amiſerat, triumpho ceſſiſſe. Tiberius quoque Cæſar de Illyriis parta victoria, triumphare noluit, conſternata tunc ciuitate propter Varianam cladem: ſicut Marius deuictis Theutonis triumphum diſtulit, conſpicatus patriam aduentantibus Cimbris laborare. Septimius quoque Seuerus, deuictis Parthis, quum pedum valetudine laboraret, *Triumphi ceremonia. Romani.* triumphum recuſauit. Igitur decreto triumpho, Romani magiſtratus & omnes tribus obuiæ, flaminéſque purpura, & ſacerdotes ac pontifices apiculis velati, laudantes gratantéſque, atque viri triumphales conſularéſque, cunctáque nobilitas & ſenatus in prætexta & laticlauis, tum omnis ſexus & ætas frequentes cum coniugibus & liberis in lætitia publica, omnibus denique ordinibus effuſis, cum gaudio *Athenienſes.* ad excipiendum viſendúmque prodibant. Apud Athenienſes verò ſiquando ſummi duces rebus feliciter geſtis vrbem inirent, non modò à magiſtratibus & omnibus ordinibus frequenter obuiam itum eſt, ſed deorum quoque imagines producere obuiam, & diem Victoriæ conſecrare mos erat. Ingredienti deinde, longo ordine, montium, fluminum, oppido

oppidorum & vrbium ſpecies, quas bello peruicerat, & vi expugnârat præcedebant. Vrbes enim, mõtes & flumina, regionéſque, quas Imperatores bello domuiſſent, in triũpho duci vetuſti moris erat. Quare T. Quintius dictator, Præneſte in deditionem accepta, ſignum Præneſte duxit triumphans, & M. Marcellus Syracuſas, & Scipio Aſiaticus centum triginta oppidorum ſimulacra vno triumpho detulit, & C. Cæſar Maſſiliam, Nilum, Rhenum, Rhodanúmque ex auro, & fatum ex ebore. Sæpe etiam præ multitudine oppidorum effictas turres pro expugnatis vrbibus captarum ciuitatum ſimulacra ferentes, in triumpho detulêre. Fertur Sylla, quum omnes Aſiæ & Græciæ vrbes bello domitas in triumpho duxiſſet, nulla Romanorum oppida aut ciuium imagines ducere voluiſſe. Nõ ſic Cæſar: nam imagines Scipionis, Petreij & Catonis, inter pompæ fercula repræſentauit. Inter quæ tabellas grandioribus literis inſcriptas, cum titulis, in quibus naues captæ, vrbes tributo affectæ, ſeruæ aut vectigales in fidémve acceptæ, oppidáq; expugnata, gẽtes perdomitæ: & reges bello victi continebantur. Tũ pegmata in tertiũ quartúmque nidum, velut exertis ramis, ſurgẽtia, & ſimulacra bellorum artifici manu elobarata præferebant: vbi captarum vrbium præliorúmque effictæ ſpecies erant, vbi acies victas & fugatas, perculſos cõſternatóſque hoſtes, caſtellorum excidia, exercitúſque intra fuſos, vrbes populari, ferro ignique vaſtari, ædificia incendi, mœnia diſturbari, clauſtra reuelli, totáſque imagines præliorũ effictas, facilè erat cernere. His ſuccedebant ſpolia hoſtium, & captiua arma, tum currus ſpoliis onuſti, militariáque ſigna ex domitis gentibus non erecta, ſed inuerſa. Poſt hæc catapultæ, balliſtæ, & tormentorũ omne genus vi expugnatũ, ac belli apparatus, machinæque ad vrbiũ excidia roſtráque nauiũ vi captarũ, nauéſque roſtratæ bello victæ proferebãtur, quare Lucullus longas & roſtratas decẽ vltra centũ in triũpho duxit. Præterea falcati currus, clypeíq; inſignes & ſcuta, quibus L. Papyrius dictator de Samnitibus triumphans forum ornauit, tũ lecticæ aureæ æneáque vel argentea ſigna ex deuictis gentibus, quorum ſupra ducenta octoginta, & marmorea ferè totidem, M. Fuluius in triumpho, quem de Ætolis & Cephalenia habuit, carpentis vexit. Currúſque aurei vel argentei, vaſaque aurea & argentea omnis generis, ſpoliáque ciuitatum vi captarũ: tum coronæ aureæ, & vrbium dona, & populorum, quibus à ſociis & fœdere iunctis

Quæ ante triũphantem ferebantur.

Tabella in triumpho prælata.

iunctis pro virtute Dux donatus fuerat, ſuo ordine ſequebantur, quarum nonnullos ſupra octingentas & duo millia detuliſſe comperimus. Quódque auri vel argenti facti ſignatique ex manubiis & vrbium ſpoliis, partim rudibus maſſis quæſitum foret, id omne deferri in triumpho, & perſcriptum in tabulis, in ærarium eſt condi ſolitum. Legimus Scipionem, cui Aphricano fuit cognomen, bello Carthaginenſi, ex præda argenti cælati pondo nume. CCCC, & vaſorum aureorum pondo ducéta millia; Paulúmque Æmylium, deuicta Macedonia, vaſorum aureorum, aurique & argenti ſignati tantum detuliſſe, vt ex illo pop. Rom. tributum pendere deſierit. Quinetiam Herculis ſignum ante triumphantem, non rarò in pompa vehi ſolere, tum ſi quid viſendum & memorabile, atque æuo priore incognitum, in deuicta prouincia fuiſſet, velut rem ſpectatiſſimam nouo inuento vnà afferri compertum eſt. Veſpeſianus Iudæa capta, balſamum nunquam aliàs viſam arborem, & Pompeius victo Mithridate ebenum, primi oſtenderunt. Eundémque Pompeium tertio triumpho, quem de Aſia & Ponto habuit, inter ſolénia, alueum cum teſſeris luſorium è gemmis duabus magnitudinis miræ, nulla gemmarum ad eam accedente, detuliſſe: & Aurelianum Cæſarem, præter alia ſpectatiſſima, tigrides, alces, & camelopardales in triumphi pompa oſtendiſſe autores memorant. Præter quæ, elephantos aut equos in bello captos, ſimul & obſides qui à fœderatis gentibus & ſociis dati erant, tanquam pacis pignora deduci notatum eſt. Qui mos Syracuſanis frequens erat, vt captiuos equos tonſis crinibus, victores autem lauro coronatos ducerent in triumpho. Elephantos autem Curius Dentatus poſt Italia victum fugatúmque Pyrrhum quatuor captiuos detulit primus. L. quoque Cęcilius Metellus, rebus aduersùs Pœnos feliciter geſtis, primo Punico bello centum & viginti: & P. Cornelius Naſica triumpho Gallico, præter multa memoranda, equorum gregem bello captorum: & Scipio Aſiaticus, deuicto Antiocho, vltra mille & ducentos eburneos dentes; & Cneus Manlius deuicta Aſia, monopodia & abacos, ac triclinia ærata, veſtémque ſtragulã detulêre. Poſt hos tibicines multiplici ſono claſſicum canentes incedebant, quos longo ordine candidi boues, tauríque auratis cornibus, infulíſque & vittis ornati & auro, mox immolandi ſequebantur. Hos comitabantur ſuccincti adoleſcentes, aureas argenteáq; patinas tenentes. Quibus

Herculis ſignũ ante triumphantem prælatum.

Syracuſani.

Quibus ſuccedebant tribuni militum, centuriones, præfe-ĉti,equitéſque inſignes ac pedites victoris exercitus,qui ob egregia facinora & nauatam in bello operam,dona militaria meruiſſent.Nec non milites, quorum ſpectatiſſima virtus in bello fuit,quíque ab Imperatore ciuicis, muralibus, caſtrenſibúſve coronis, torquibúſque aureis, phaleris aut armillis donati erant,inſignes militaribus donis,ſpoliis armíſque fulgentes præibant,ſequentibus mox legatis & tribunis legionum in equis. Tum reges & captiui nobiles, & ſi qui bello capti inſignes forent, præcipuè hoſtium duces, contra quos indictum fuiſſet bellum, ex tanto faſtigio deiecti, in vehiculis aut ferculis, cæteri verò cateruatim vincti catenis in ſeruitij notam,præcedebant. Quare Pompeius Magnus regum filios & obſides numero quatuor & triginta ſupra trecentos prætuliſſe fertur, inter quos Tigranem, Ariſtobulũ, & Mithridatis filios quinque, filias verò duas. Caius quoque Cæſar Aphricano triumpho, Iubæ regis filium infantem,qui mox clarus ingenio euaſit,ante currum duxit.Et quum Catonis, Scipionis & Petreij, aliorúmque imagines variis caſibus affectas detuliſſet, Pompeij ſimulacrum deferri paſſus nõ fuit.Quòd ſi morte obita minimè duci valuiſſent, illorum imagines & ſimulacra perſæpe delata ſunt.Cùm enim Scipio,deuicta Carthagine,Haſdrubalem,& Paulus Æmylius Perſeum & filios, Mariúſque Iugurtham,regno deturbatos,contra decus regium duxiſſent captiuos in triumpho, Auguſtus poſt bellum Actiacũ Alexandrino triumpho, quum Cleopatram ducere nequiret, ipſius imaginem quæ manu ſibi mortem conſciuerat,exanguem detulit.In quo omnes gazas Ptolemæorum cõgeſtas, tátúmque auri & pecuniarum inuexit, vt precia poſſeſſionum vænalium exinde duplicia ſtatuerentur.Proditúmque memoriæ eſt, Lucullum triumpho Mithridatico aureum Mithridatis ſimulacrum ſex pedum, & clypeũ ex precioſis gemmis præter alia inſignia detuliſſe,& Pompeium Magnũ Pharnacis ſtatuam argenteã,ſuam verò ex margaritis,& ſigna aurea tria & alia myrrhina, coronáſque ex gemmis & margaritis tres & triginta adduxiſſe:captiuóſque belli iure vinctos duci noluiſſe, ſed patrio more ſuccinctos ire iuſſit: quos exacta põpa, regali munificentia liberos donatóſque remiſit.Scipio verò Æmylianus expugnata Numantia, nec ſpolia, nec prædam, nec captiuos tulit: quippe quum quicquid eſſet auri vel argenti, & ſpoliorum ac precioſiſſi-

Captiui in triumphum ducti.

Imagines ducum, hoſtium mortuorũ in triumphũ ducta.

Q

marum rerum,& demum ſe ipſos Numantini cæde & incẽdio abſumpſerint,nulláque re niſi victoria ipſe potitus fuerit.Id tamen in triumphali pompa ſeruatum meminimus, vt quum de foro in Capitolium flecteret triumphans, hoſtium captiuos inſignes, qui ſemina diſcordiarum &,belli autores fuiſſent,in cuſtodiam detrudi iuberet,vt exacta põpa neci darentur: quare quum Adiatorix Tetrarcha Galatarum,quòd in triumpho Actiaco ductus,ſeruato more iugulatus fuiſſet cum filio,inſciente Auguſto,nimiùm indoluiſſe Auguſtus, & lacrymas effudiſſe fertur. Hadrianus quoque triumphum qui Traiano debebatur, quum morte obita triumphare nequiſſet, illi defuncto exhibuit: quippe triumphi apparatu præcedẽte,& omni præda, Traiani imaginem tanquam victoris inſignis victoriæ,cuius ipſe dux & autor fuit, in triumphali curru vexit. Et quia Romulus patrum memoria captis Veiis, Veientium ducem ſenio affectum in triumpho captiuum duxit, inde vt inter ſolennia decrepitus ſenex,exoletus & excors, qui æmula facie illum mentiretur, puerili bulla ornatus, ante currum duceretur, aliquandiu manſit,præcone Sardianum ſenem proclamante:nam Veios Sardianorum fuiſſe coloniam veteres tradidêre. Imperatoríque triumphanti oleagineis ſertis ornati aureas coronas præferebant miniſtri, quæ his qui triumphum meritum procurâſſent,dari aſſuêrant, vniuerſo mox ſenatu in albis prætextis iuxta currum longè maximum triumphi ſpectaculum exhibente. Tum citharœdorum & tibicinum ſolertiſſimi artifices,quos Lydios vocant,canentes pſallentéſque ibant coronati. In quorum medio quiſpiam penè delirus,qui inconditis iocis ineptire videbatur, in talari veſte, fimbriis aureis & armillis ornatus, laſciua geſticulatione vſque ad ineptias,riſus commouebat. Inter quos Ciceriæ effigiem argutam & Manduci,magnis malis, ore hianti cum crepitu dentium, aut Petreiæ, quæ ebriam anum effingebat,nonnunquam adhibuêre. Tantáque erat apparatus magnificentia, vt cùm dies exponendis rebus ſuffectura non videretur,plerunque triduum, nonnunquã dies integros & noctes totas in apparatu pompæ tributos legamus. Siquidem Æmylius Paulus de rege Perſa, & Q. Flaminius de Macedonia triduo triumphârunt.Iulius Cæſar quater eodem mẽſe,& Diuus Auguſtus tres egit triumphos continuo triduo.Ipſe verò triumphans,cui tantus honos dabatur, curru aurato ſublimis, atque ornatu humano augu

Hoſtium captuorum inſigniores,in cuſtodiam tradebantur.

Traianus mortuus triũphauit.

Veiẽtium ducis imago repræsẽtata per ſenẽ decrepitũ inter ſolẽnia.

Corona triũphãtibus prælata.

Citharœdi & tibicines.

Delirus.

Ciceria & Manduci effigies.

Apparatus magnificẽtia.

Triumphantis ornatus.

auguſtior, quatuor inſignibus equis, cæteris altior & magnificentior vehebatur, præcedentibus lictoribus, coronatus in purpura, cum inſigniis imperij & magiſtratus quem gerebat: qui vt conſpectior videretur, minio illini ſolebat, exemplo Aſſyriorum & Mœdorum, apud quos inungi oculos, & faciem pingi, ex Cyri inſtituto aſſuetum eſt. Perſarū reges heliathecum adipe leonino, & Æthiopum proceres minio colorantur, quò facie non inuenuſta, ſed pro imperij maieſtate, forma conſpicui fiant. Scire tamen licet, Romulum cum de Veientibus triumphauit, ſine curru egiſſe triumphum. Primúmque Tarquinium Priſcum, vt verò plures certioréſque tradunt, Valerium Publicolam, quòd Thuſcos bello vicerat, quadriiugo curru triumphâſſe: Geſtaménque triumphantium apud prius ſeculum bullam fuiſſe, remediis inditis in ea, quæ contra inuidiam proficerent. Poſtea Camillum, quod antea licuit nulli, in triumpho albentibus equis vrbem iniſſe tradunt. Procedēte mox tempore Pompeius magnus triumpho Aphricano, & Diuus Cæſar Gallico, elephantis, & Marcus Antonius leonibus ad currum præter aliorum inſtituta, triumphârunt. Nero autem Cæſar monſtrifico inuento hermaphroditas equas portenti loco ad currum duxit: Heliogabalus maiore inſania, quaternis canibus, mox tigribus vectatus fuit. Aurelianus etiam ceruis ad currum triumphauit. Inter cæteros proditur Seſoſtris Ægypti rex, regno impotenti inſolens, eò ferociæ proceſſiſſe, vt ſorte ductos reges, annis ſingulis ad currum iungeret, vt ea pompa per omnium ora vectaretur triumphans. Quod non abſimile à Tigranis inſolentia videtur, cui tanta fuit ſocordia, vt reges & dynaſtæ ſeruilia præberent. Alexander tamen Seuerus Imperator quum de Perſis triumpharet, non curru triumphali, ſed pedibus, ſequente curru quatuor elephantorum, palatium aſcendit. Tarquinius verò Priſcus aurea tunica proceſſit ornatus, Pompeius chlamyde Magni Alexandri. Ipſos verò triumphantes myrto priùs (autore Maſſurio) mox lauro plexa, & ex laureto, quod à Liuia Auguſta pactum erat, poſtquam Cæſares imperitârunt, deinde aurea coronari inſtitutum ferunt. Ex lauro autem ideo, vel quòd ſpectatiſſima in monte Parnaſſo, vel quòd fulmine afflari nunquam compertum ſit. Quam quidem coronam, non ipſos triumphantes geſtare, ſed ſeruum in curru eodem, qui ſupra illius verticem ipſam teneret, poſt ſe habere tradunt.

Romulus ſine curru triumphauit.

Quis primum in curru triūpharit.

Seſoſtris inſolentia.

Tigranis inſolentia.

Ex quibus coronæ triumphales concinnabantur.

Seruus in curru triūphali.

Suſpicari licet, vel quòd onere ferendo triumphantem fatigari minimè volebant, vel vt humanæ fragilitatis memor foret, quum iuxtà aſſidere ſeruum in eodem videret curru, ne per inſolentiam nimis ſibi placeret & triumphatu ſuperbiret. Quam quidem exacto triumpho in gremio Capitolini Iouis locare, vel templis dicare ſolebant, quòd beneficio deorum immortalium de hoſtibus triumphare contigiſſet. Sunt tamen autores, in altera triumphantis manu laurum, in altera teneri ſceptrum, dum triumphali vehitur curru. In equis verò triumphantium, ingenui pueri, aut virgines nondum adultæ, proxima cognatione iunctæ, ad habenas cognati & affines in veſte cādida, iuxta latera ſcribæ & miniſtri, qui ducem ſequuti comites expeditionis fuerant, comitabantur. Interim per vias effuſi omnis ſexus & ætas in communi gaudio flores iacere, & paſſim diis libare, alij victimas cædere, vndique thuris & odorum copia exhalante. Poſt currum verò captiui, ſeruituté exempti, & libertate donati ſequebantur, omnes capitibus raſis & pileati, quaſi effugiſſe ſeruitij tempeſtatem viderentur. Quare Titij Flaminij currum, qui de Macedonia & Nabide triumphauit, Romanorum ſupra duo millia captiuorum, qui bello capti ab Hannibale diuenditi fuerant, quos per vniuerſam Græciam conquiſitos redemerat, liberi poſtliminio capitibus raſis ſequuti ſunt. Et Cneo Cornelio, qui de Inſubribus & Cenomanis triumphauit, turba Cremonenſium Placentinorúmque colonorum, ab eo obſidione & ſeruitute exempti, pileati poſt currum inceſſère. Proditū tamen memoriæ eſt, Lucio Furio qui in prætura de Gallis triumphauit, nec captiuos præceſſiſſe, nec ſpolia prælata, nec milites ſequutos. Marcūque Aciliū de Antiocho & Ætolis ſine militib. triūphâſſe, & ſine exercitu. Fuère tamē qui traderent, tribunos præfectóſq; legionū, cēturiones & legatos equis aut carpēto inſidētes, interdū pedibus, in pōpa triumphali currum proſequutos: nā Tiberiū triumphantē legati legionum cum triumphalibus ornamentis ſequuti fuère. Et Meſſalina poſt Claudij Cæſaris currū carpento vecta fuit. Et Aurelianus Cæſar Zenobiam vinctā aureis catenis carpento duxit. Poſt hæc victrices legiones, militéſque victoris exercitus armati, ac diuiſi in turmas, pleni fortunarum gloriæq; cum iocorū laſciuia, & carmine triumphali, ludibundi, & ſpoliis ornati, verba & inconditos verſus in triūphantem militari modo iactantes ſequebantur. Quare Camil

Corona poſt triumphum Ioui Capi. vel tēplis dicata.

Equis triumphantium inſidentes.

Florū ſparſio.

Qui currum ſequebantur.

Ioci liberi & acclamationes in triumphantem.

millus, Romulus, & parens patriæ, ac conditor vrbis: ſicut Marius Cimbrico triũpho, tertius conditor appellatus eſt, & Cæſar inter militares iocos à Nicomede ſubactus, & mœchus Gallus. Lapſana quoque ſe vixiſſe apud Dyrrachiũ, milites in Cęſarem inter iocos cauillati fuêre. M. verò Mãliũ in triumpho, quem de Gallogræcis habuit, milites inter iocos velut nimis indulgentem & ambitioſum taxauêre. Dúmque per vrbem pompa & tãtus ordo procedit, per vias pérque omnes aditus & deorum templa patẽtia paſſim tricliniis ſtratis, omnium generum, ætatum & ordinum effuſa multitudo inter vota precéſque ad aras diis libabant, hoſtias mactabant, grates diis agebant, conceptámque lætitiam, cantu & carmine, ac lætis acclamationibus ſignificabant: donec cum omni apparatu, cúmque his & militaribus iocis per mediam vrbem & Velabrum, pérque Sacram viã læti & ouantes in Capitolium aſcenderent, vbi tauros in pompa ductos in Iouis optimi maximi templo immolabant, quos priuſquàm de nece hoſtium ducis certiſſimis conſtaret argumentis, triumphantem minimè immolare debere, multi arbitrati ſunt. Epulum poſt hæc magnificentiſſimum, & lautum omni apparatus genere, vberrimis ampliſſimíſq; obſoniis ac ſumptu magnifico publicè dabatur, in quo turdos & murænas inter obſonia apparari & vina præcipua, atque vnguenta minio delibuta exhiberi conſuêrant. Quare Diuus Cęſar meritò celebratur: qui Aphricano triumpho, præter obſonia apparatiſſima, vno die in duobus & viginti millibus tricliniorum inſtructis, paratíſque menſis epulum regali magnificentia, ac vini Phalerni amphoras centum, & Chij cados centum populo dediſſe fertur, vbi ſex murænarum millia vna cœna exhibuit. Tiberius quoque mille menſis prandium parauit. Ad illud etiam cõſules inuitati, mox ne venirent rogari ſolebant, ſcilicet nè quis maior triumphante honorem qui illi debebatur, præriperet, vtque locus honeſtiſſimus triumphanti, cui tantus honos habitus eſt, daretur, vt illum à cœna omnis ordo & ętas officij cauſâ domum ſine offenſione reduceret; quæ præſentibus conſulibus alteri tribui non decebat. Interdum verò notatum eſt, epulas extructáſque menſas ante domos in promiſcuo vſu rerum omniũ victricibus legionibus, quo agmine triumphantem ſequebãtur, exhibitas fuiſſe. Et poſt triumphũ, vt gratia eſſet cumulatior, aurum coronarium ex victis bello gentibus, ob conceſſam vitam, Imperatori dari:

Sacrificia in Capitolio.

Epulũ triumphale.

D. Cæſaris epulum.

Tiberij.

Epulæ legionibus victricibus ante fores exhibitæ.

Coronarium aurum imperatori datum poſt triumphum. quod quidem niſi triumpho recepto præſtari non decebat, pro eo quòd pro corona triumphi a ſociis & bello victis gẽtibus quaſi vectigal dabatur, quod Hadrianus primò Italiæ remiſit, & in prouinciis minuit. Deinde verò Alexander Seuerus vnà cum negociatorio, populo illud dono dedit. Togas quoque & ſagula, æráq; & dona multiplicia, ſingulis militibus pro meritis ab Imperatore elargiri. In quo id *Munera data militibus.* *Notandum.* ſeruatum eſt, vt quod pediti, duplex centurioni, triplex equiti daretur, vnà cum ſtipendio militari & frumento duplici: tribus verò, multò magis. Animaduerſúmque & illud eſt, Imperatorem, cui belli ſumma commiſſa fuit, decreto iam triumpho, antequàm vrbem iniret, ſæpe tribunos, præfectos, equites, centurionéſque ob fortia facinora militaribus donis inprimis ornâſſe, & benemeritis præmia largitum eſſe: ipsóſq; cum donis, & inſigniis militaribus in pompa triumphi præcedere triumphantem, nonnunquam ſequi *Dona triumphanti à ſenatu & populo data.* conſuêſſe. Prætérque aſſuetos honores vel locum in Circo ad ſpectãdum cum laurea & ſella curuli inter viros triumphales conſularéſque ſibi & poſteris, vel vt in veſte triumphali ludos ſpectaret, arcúmque marmoreum, nõnunquam ſtatuam in foro pedeſtrem aut equeſtrem, ampliore ſumptu cum decretis & titulis honorum, in Comitio, in Roſtris, in Foro, in Palatio, in Capitolio, aut in cella Iouis (qui rariſſimus honor contigit) ſenatum & populum triumphanti, aliáque inſignia virtutum dona & honores dediſſe.

Reſponſum Raphaëli Volaterrano, quare Legum & cauſarum ſtudio intermiſſo, in his mitioribus ſtudiis oblectaremur.

CAP. VII.

QVÆREBAT aliquando ex me, dum Comæ agerem, Raphaël Volaterranus, vir inſignis doctrinæ & virtutis, cui ad mores emendatiſſimos grauitas libero homine digna, non modicam acceſſionem faciebat, quid cauſæ foret, quòd quum cauſarum parrociniis & foro vſque à pueritia eſſem addictus, illis poſthabitis, & quaſi forenſibus negotiis prætermiſſis, in his ſtudiis mitioribus ita me oblectarem, vt cauſarum patrociniis bellum indixiſſe viderer. Cui hoc cauſæ referebam, quòd leges, quæ ad communem vtilitatem editæ, ſtudio & labore maximo quæſitæ & meditatæ nobis forent, neq; ab his qui iura darent, coli, neque

perinde

perinde vt oporteret, præcipi viderem, doleremque iuri dicundo illos plerunque præſidere, qui eas vel turpiter ignorarent, vel per gratiam & ſordes facilè corrumpi ſinerent: & quibus ſeruandarum legum præcipua imminet cura, hi maximè legum ſcita contemnerēt: quibus rebus effici, vt tot ſcita & decreta veterum monumentis nobis tradita, maximíſque ingeniis elaborata, & tam penſiculatè expenſa, vnus homũculus nequiſſimus audaciſſimúſque, ignarus legum, iudiciorum & fori, qui magiſtratui præeſſet, non ſalubri temperamēto, nec diſceptatione ac iudicio, ſed auſu temerario, & omni iure neglecto, ad ſuam libidinem per ſcelus & nequitiam euerteret. Horum non minima exempla dicebam fore ea, quæ dudum experti vidimus. Nuper quum Romæ cuſtodias cognoſcerem, operæ precium fuit videre, quæ rerum miracula monſtris & portentis ſimilia, ac dictu faſtidienda, quæve turpitudines ad aliquorum libidinē admitterētur cōtra ius fáſq;: ſiquidē ſacerdotē quēpiam in his nacti ſumus, grauē & ſanctũ virũ, vita & moribus ornatiſſimũ, hominē profectò honeſtæ & magnæ laudis, diu tenebris & carcere maceratum, indigniſſimam fortunā ſubire coactũ, pro eo quòd pecuniā ſibi traditā ab eo qui illā furto ſubtraxerat, vt vero domino reſtitueretur, illius iuſſu mandatóque reſtituerat, ſuppreſſo autore, ipſumq; quæſtionibus ſubdi vidimus, & tormentis vexari, vt illum qui conſcientia culpæ, & ſpe veniȩ adductus, abſtuliſſe confeſſus fuerat, palàm faceret, delinquentiſq; delicta, quæ ille pœnitens culpæ dixerat, enũciaret: quo diſcrimine adactus pauper ſenior, confitentis peccatum & delinquentem enunciare coactus fuit: quod quidem ſcripto iure vetitum, ſanctionibuſque & decretis interdictum eſſe conſtat. Rurſus alium immani ſcelere coopertũ, hominem impuriſſimum turpiſſimúmque, qui maximorum criminum reus, teſtibus, tabulis, teſtimoniis, & certiſſimis documentis conuictus fuerat, quæ nec ipſe gloriabundus diffitebatur, quique legũ, iudiciorúmque pœnis ſæuiſsimè coërcēdus erat, ab eiſdem ergaſtulis, ſola præſidentis temeritate, nullo negocio dimitti & liberari, aliáſque audacias & turpitudines, ne dicam ſcelera indigna auditu profatúque, quæ vix credenti non modò enunciata, ſed viſa & comperta fuêre. Iaſon Mataſſalanus, & Ludouicus Matha, quum ſacerdotalibus quibus fungebantur muneribus cedere nollent, quæſitis occaſionibus ad inimicorum libidinem, tetro carcere vſque

eò tenti fuêre, donec illorum arbitrio ſingulis ornamentis, fama, & fortunis omnibus exturbati, quoad illis liberet, excruciati ſunt, non vero iudicio, ſed præſidentis ſola temeritate & libidine: ne proſequar viros vitæ inculpatiſſimæ, ſumma integritate & fide, falſis criminibus circunuentos ab impotentibus inimicis, miſeros & laborantes, in quos grauiter crudeliterque conſultum vidimus, vel vt afflictas fortunas inuaderent, ipſóſque de poſſeſſione & antiquiſſimis ſedibus deturbarent, vel vt inuidorum libidini obtemperarent: aliáque in miſeros edita exempla, nulla pietate in ſupplices & calamitoſos, eóſque innoxios turpibus iudiciis conflictari, & vſque premi ab his, qui gratia & opibus plus poſſunt polléntque: alios verò autores manifeſti facinoris, ne appellari quidem. Quæ quum viderem, patroníſque contra vim potentiorum aut gratiam nihil præſidij eſſe, nihil opus fruſtra nos in legum controuerſiis, & ediſcendis tot caſuum varietatibus tam penſiculatè editis, tantum laboris & vigiliarum ſuſcipere, tantóque nos ſtudio fatigari dicebam, quum ad ignauiſſimi impuriſſimiq; cuiuſque temeritatem, qui iuri dicundo præſideret, quem leges virum bonum eſſe volunt, non æquo iure, ſed ad gratiam & libidinem iudicia ferri, decretáque legum tanto conſilio edita, conuelli & labefactari viderem.

Quæ ſit Bona dea, & quæ à veteribus illi ſacra fierent, quídve Rubigalia, Floralia & Vinalia forent.

CAPVT VIII.

INter eos quibus iſta indagare curæ fuit, ſæpe quæſitum eſt, quæ ſit Bona dea, cuius numen tantopere coli à Romanis legimus: quo ſacrum à principio originum inchoatum, dum imperium ſtetit, incredibili cæremonia colebatur. Multi putauêre Floram, Bonam deam eſſe, quæ Flauij ſeu Fauni quondam vxor, vino madens myrteis flagris à viro cæſa, poſtea cùm facti pœniteret, & ipſius deſiderio tabeſceret, diuinis honoribus coli cœpta fuit: in cuius ædem licèt florum omne genus importent, myrtum tamen inferre non decebat, in memoriam veteris mulctæ, ſicut in Tenedo tibicinem adire Tenis templum, aut Achillis mentionem facere, ob veteris ignominiæ memoriam vetabatur. Et apud Rhodios præconem accedere ad Occidionis templum interdictum erat. Quidam Græcorum ex Liberi matribus illam effinxêre: alij Medeam, plerique Semelem, multi

Variæ ſententiæ, quæ eſſet Bona dea.

multi Proſerpinam putant: Romani Dryada Fauni vxorem, cuius ne nomen quidem viros intelligere fas erat. Qui verò Bonam deam dicunt Fauni vxorem, illam tam illibatæ caſtitatis fuiſſe opinati ſunt: vt extra Gynæceum nunquam egreſſa, nec virum viderit vnquam, nec à viro conſpecta, noménque fando nullibi auditum ſit. Quæ quidem ſacra quum Maio menſe pro ſalute populi fierent, quicquid eſſet maſculum, domo exigebatur, ita vt non modò extra conſpectum ſummouerentur viri, ſed maſculæ quoque picturæ tegerentur: quod compar Myſiæ Cereris ſacrum obtinere dicunt, in quo quum ſeptem operentur dies, tertia à templo exactis viris, pulſis etiam canibus maribus, mulieres celebrabant. Cúmque in ſacris Bonæ deæ vino libetur, illud non ſuo nomine nuncupant, ſed lac dicunt eſſe, vini tamen amphoram in ſacris obuolutam apponunt, quam dixêre Mellariam, ad quod ſacrum niſi caſtas, quæque à viris abſtinuiſſent, nullas accedere licebat, templúmque deæ neque virum ingredi, nec intereſſe permittitur: cuius limina purpureis vittis velabantur: quæ non vbique & paſſim, ſed in maximi pontificis domo, in receſſu intimo, nocte, non autem die fiebant. Et licèt nocturna ſacra priſco ritu mulieribus interdicta fuerint, in hoc tamen ſacro, quum pro populo facerent, mulieres noctu intereſſe non vetantur: quod quidem tantæ religionis eſt habitum, vt illud Veſtales virgines obirent, & per illas ſacrum fieret. Cuius ædes alteræ in Auentino, alteræ iuxta Iſidis templum fuêre ad nouam viam. Alij dixêre Bonam deam, quam Græci * Gynæceam nuncupant, cuius feſtis diebus palmite tabernacula mulieres intexunt, intérque ſolennia draconem apponunt. Quod ſacrum non in pontificis domo, ſed in ædibus quiſque ſuis celebrare aſſuêrat, aut illis quæ eſſent in imperio conſulari, vel prætoria dignitate. Dúmque ſacrum fit, cunctos mares domo exigunt, ne polluerentur, & piaculum fieret, quum ritu ſacrorum neque deam conſpici, neque ſacerdotes palam fieri liceat. Vxor enim exornata, domo maribus exactis, nouem continuas noctes operata furiali inceſſu, cum æris crepitu & phanatico diſcurſu ſacra peragit: aliis ſimili temulentia ad id ſacrum accitis mulieribus: vnde occaſio frequens mœchandi, & facultas adulteris data eſt. In cuius ſacrificiis canes immolantur: quique huic ſupplicant, maledictis & probris deam inceſſunt, neminémque optant bonum inuenire, qui domi naſcatur: quippe eam

Cæremonia in ſacris.

Bona dea.

Mellaria.

Sacra Bonæ deæ quo in loco fiebant.

Religio.

Ædes Bonæ deæ.

Gynecea.

Cæremoniæ.

**Geneſiam. vide Plutar. in Cæſ.*

Mœchãdi occaſio in ſacris Bonæ deæ.

dixere Bonam deam, quæ ex corruptis generationes faciat, quare illam Gynæceiam, quaſi rerum genitricem, vocant. Quod ſacrum Damium à more præpoſtero, ipſáque Damia ſacerdóſque Damiatrix dicta. Cuius inſtar apud Siculos dicunt fuiſſe, apud quos ſacrum Cereri decem diebus, verbis turpibus & obſcœnis celebrari produnt, magna verborum licentia, ſcilicet arbitratæ, ex obſcœnitate verborum, & iocorum laſciuia Cereris luctum mœrorémque leuari, quem ex raptu filiæ conceperat. Nonnulli Opem dixêre Bonam deam, quæ & Maia dicta eſt, quam nominibus variis, Faunam, & Fatuam, & Matrem deûm & Idæam, Peſſinuntiam, Cybelem, Rheam, & Phrygiam nuncupant, quia hominibus fauet, & opem liberis præſtat. Fatuámque dictam, quòd infantes in lucem editos, fandi modos & verba edoceat: cui qui vota concipiunt: manu terram tangentes, velut parenti & genitrici ſupplicant. Cúmque in omnibus ſacris, qui rem diuinam facit, velare caput ſoleat, huic aperto capite & inuelato ſacrificat. Quam deam Ægyptiis celebre numen fuiſſe aſſeuerant: cuius ſimulacrum ſiniſtra ſcyphum tenet, dextera ſiſtrum, hoc eſt æneum crepitaculum, quod non ſpiritu, ſed motu concuſſum perſonat: ab illíſque Iſis dicta, cui peruigilia excubiæque nocturnæ à puellis peraguntur. Cuius ſacerdotes linea amicti ſtola, per vrbem lugentes vagabantur, mox læti ſacra perficiunt: in cuius feſto qui ex collegio ſunt ſacerdotes, diuerſas facies induunt ornatu vario: nam alius incinctus balteo militem agit, alius venabulo venator incedit, alius longa ſtola fœminam mentitur, nonnulli cum faſcibus procedunt velut magiſtratus. Poſt quæ mulieres candidis amiculis ſerta ferentes, cum ſpeculis & pectine ante ſimulacrum deæ famulantur, ipſámque comentes cum lucernis & lãpade ſequuntur. Et quia Saturni & Vulcani vxor dicitur, ideo flamen Vulcanalis Calẽd. Maiis illi rem diuinam facit, & prægnantem ſuem mactat Maiæ & Mercurio, cuius ferias Saturnalibus incurrere notatum eſt, feſtóſq; illi dies Opalia fuiſſe, quæ tertio die poſt Saturnalia agũtur: ſicut Robigalia, Floralia, Vinalia, Agonalia, Carmentalia, Ageronalia & Vertumnalia. Præter quæ fuerunt ſacra popularia, nõ certis familiis tributa, vt Fornacalia, Palilia, Laralia. Fuit autem ædes Opis in Capitolio vna, altera in vico Lugario Opis & Saturni. Notatúmq; his qui Ope indigerent, ad aſylũ Cereris panem dari, quibus nũquam templum claudebatur, ſicut ædem

Damium. *Cereris ſacrũ.* *Ops.* *Opis varia nomina.* *Fatua.* *Ceremoniæ.* *Opis ſimulacrum.* *Caremonia in ſacris Iſidis.* *Feſtorũ quorundam nomina.* *Sacra popularia.* *Opis ædes.*

ædem Hortæ recluſam eſſe voluerunt,quũ ſit hortari ad res magnas adducere.Iſidis verò ædes vna patricia, altera verò Antenodora dicta eſt,cuius templum in regione Martij cā-pi fuit,proximum Tiberi,iuxta Scepta & Ouile. Sed quia de Agonalibus loquor,ſciendum,Agonalia ſtatiuas ferias fuiſ-ſe, quibus Iano V. Idus Ianuarias mactatur aries: dictique Agonales dies, quòd à principe ciuitatis princeps gregis immolabatur:quippe antiqui ἄγειν *mactare* dixerunt, quod verbum in ſolennibus frequens vſurpatur:quorum autorem Numam Pompilium ferunt.Carmentalia verò à matribus-familias annis ſingulis fiunt decimo octauo Calendas Februarias, in quibus aliquid ſcorteum aut ſua morte perem-ptum attuliſſe,magnũ crimen erat.Robigalia à Numa quo-que inſtituta ſunt,ne rubigo ſegetes,néve vredo aut grando inuaderet.Ideo VI.Calend.Maij agebantur,quo die Robigo deo ſacrum fieri decuit. Floralia à Flora ſumpsêre nomen, cui vt arbores affatim efflorẽſcerent, ad iuſtámque ma-gnitudinem fructus accederent, quarto Calendas Maij oraculo moniti ſacra conſtituerunt: nanque hæc tem-pora frugibus metuenda ſunt. In cuius feſtis diebus fœmi-nas, quæ vulgato corpore quæſtum faciunt,denudari,& pu-dendis obſcœníſque inuelatis, per luxum & laſciuiam cur-rere, & impudicos iocos agere ſeruatum eſt:quibus etiam ædiles cicer,fabas & miſſilia plebi ſpargere aſſuêrant, lepo-réſque & capreas, aliáque mitia animalia ludis admittere, quos in vico patricio, aut proximo celebrabant, noctúque accenſis facibus, cum multa obſcœnitate verborum per vrbem vadere, & ad tubæ ſonitum conuenire. Fuit enim Flora nobile ſcortum, huius autor argumenti, quæ quum præpotens eſſet, & diuitiis afflueret, populum Romanum morte obita hæredem fecit, pecuniámque annuam ludis exhiberi voluit: quorum inſtar ludorum Antiſteria apud Athenienſes ſimili licentia fuêre. Vertumnalia verò, dies feſtos Vertumno dicatos habuêre Octobri menſe, cuius ſacellum in vico Taurario erat vertentibus ſe ad dexte-ram ſub baſilicæ angulo: qui deus mercaturæ & vertenda-rum rerum habitus.Vinalia autem erant duplicia: altera vi-nis deguſtandis duodecimo Calendas Martias, quum vi-na pura ſunt, quo die Ioui nouum vinum libare mos eſt, quod ex dolio hauſtum calpare eximebant. Altera, quibus flamen dialis vindemiam auſpicatus maturis vuis, vinum legere,& vindemiam fieri iubet:quibus diebus agnam Ioui

immo

Ædes Hortæ ſemper recluſa.

Iſidis ædes.

Agonalia.

Agonales dies.

ἄγειν.

Carmentalia.

Robigalia.

Floralia.

Caremoniæ in floralibus.

Flora.

Antiſteria.

Vertumnalia,

Vinalia.

immolant: intérque cæſa & porrecta, vinum legit, quo tempore ex phano Veneris vinum affatim effundebant. Fuítque veteri lege ſancitum, vt flamen Martialis diceret diem veteri vino libando, medicaminis causâ. Inde vſurpatū verbum: NOVVM VETVS VINVM BIBO, NOVO VETERI VINO MORBO MEDEOR. Vnde Meditrinæ nomen deæ, cuius ſacra Meditrinalia, & dies Meditrinalis. Sicut ad primitias pomorum noua eſſe dicebant vetera, & alia exoptabant noua, omnis causâ. Præter quæ fuerunt ruſtica. Vinalia, quòd Veneri ædes tunc dicata foret, eiúſque tutelæ olitores addicerentur, quibus diebus erant feriati, quæ dies tempeſtatibus leniendis ſolennis habebatur, qua nouum vinum in vrbem ferre, & in cellis vinariis condere aſſuêrant. Apud Thuſculanos lege cautum erat, ne quis nouum vinum, antequàm Vinalia calentur, in vrbem inueheret: Laurentibus, ne quis pomum ex alieno legeret inarimū, quod humeris vectaretur: Græcis, ante vernum ęquinoctium, ne quis vitem incideret, neque vuam ante æquinoctium autumnale guſtaret: Romanis vino & nouis frugibus, antequàm ſacerdos primitias libâſſet, veſci non licuit. Græcis quoq; in vſu erat, in feſto cui Pithœgia nomen, quo dolia relinūtur, vinum affatim haurire, ad cuius potum non ſeruos modò, ſed mercenarios, clientes, & ruſticam turbam aduocabant.

Meditrinæ ſacra. *Ruſtica vinalia.* *Lex apud Thuſculanos.* *Laurentum lex.* *Græcorum.* *Romani.* *Pithœgia.*

Tantùm & quantùm *comparatiuo nonnunquam coniungi:* ædémque *pro* domo *ſæpe apud authores inueniri.*

CAP. IX.

CVm à tumultuariis negociis ingenij vegetandi causâ animum ad manſuetiores Muſas quandóque diuerterem, incidimus fortè ad id temporis quum hęc commentaremur, in libellum Elegantiarum (quem ſic inſcripſerat) Grammatici cuiuſpiam docti hominis & confidentis, qui pleráque exquiſitè & non indiſertè ex autoribus adnotâſſe videbatur. In quibus ita ſcriptum legimus: *Tantùm & quantùm*, verbo & poſitiuo: *tantò* & *quantò*, comparatiuo iungi oportere, vt, *quantò es doctior, tantò es melior*: *quantùm potes, tantùm elabora.* Arguítque Lactantium velut parum diſertè loquutum: *Quantò frequenter impellitur, tantò firmiter roboratur.* Sed quū nos longè ſecus à probatiſſimis hæc obſeruata legiſſemus, profectò id non vſque quaque verum putamus,

Taxatus Laurentius Valla Elegantiarum lib. 1. cap. 18.

ipſum

Ipſumq; qui inter Grãmaticos principem locũ facilè tenuit quod citra calumniã dictum ſit, incurioſè proceſſiſſe. Eſto, enim quòd ſic fuerit ab autoribus ſæpe vſurpatum, quin ſecus dici ſcribíque poſſit citra reprehenſionem,non negauerim: ſiquidem & *tantùm* cum *quantò*, & cum poſitiuo aut comparatiuo iungi non indiſertè,plerúnque videmus.Fuitque hæc oratio non erudita ſolùm, ſed ſuis numeris omnibus abſoluta. Titus Liuius tertio ab vrbe condita:*Quantùm iuniores patrum plebi ſe magis inſinuabant, eo acriùs contra tribuni tendebant.*Lucius Florus epitomarum ſecundo:*Numancia*,inquit, *quantùm Carthaginis, Capuæ, Corinthi opibus inferior,ita virtutis nomine & honore pari omnibus.* Idẽ de Gallico bello:*Sed quantò eſt efficacior fortuna quàm virtus, tantùm eſſe virtutem.* Plinius Nepos epiſtolarum vltimo: *Quantum ab huiuſmodi cupiditatibus remotior eius animus eſſet,tãtò impenſiùs* &c. Tacitus hiſtoriarum quarto *Tiberius*, inquit, *quantò intentus olim publicas ad curas, tantò occultior in luxus.*Plinius quóque hiſtoriæ naturalis decimo ſeptimo, *multùm* ſuperlatiuo iuxit: *Domus*,inquit, *multùm pulcherrima conſenſu omnium ætate ea in colle Viminali, C. Aquilij fuit.* Cap.18.
Quin etiam dixit Grammaticus noſter, proximè accedere ad vim comparatiuorum *antè* & *pòſt*, vt, *tantò ego antè veni*, non *tantùm*.Contra quod autoritas Plinij & aliorum obuia eſt,Naturalis hiſtoriæ xviij. *Quantùm igitur vniuerſas terras ager Cãpanus antecedit,tantùm ipſum pars eius quæ Laboriæ dicitur.* Cæſar commentario vj.*Omni*,inquit, *nobilitate Heduorum interfecta, tantùm potentia anteceſſerunt*: & aliis paſſim autoribus probatiſſimis, in quibus liquet,*tantùm* cum *quãtò*,& comparatiuo & poſitiuo, non abſque cultu Latini ſermonis iungi licere. In eodem quoque libello ſcriptum fuit, *Ædem* ſingulari pro *templo*, plurali numero pro *domo* accipi oportere, niſi ſacras adieceris: quod tamen ſecus dictũ definitúmque plerúnque eſt. Q.Curtius libro quinto:*Stabant*, inquit,*ad ad fores ædis eius, in qua rex veſcebatur*:& alibi:*Excubabant ſeruatis noctium vicibus, proximi foribus ædis.* Cicero pro Cluentio: *Atque illo tempore,inquit,in æde T. Annij hominis honeſtiſſimi Scalenus accerſitus ab Oppianico venit.* Rurſus *ædes* plurali pro *templo* T. Liuius nõ ſemel ponit:*Duumuiri*,inquit,*creati fuêre ædibus dedicandis.* Suetonius in Claudio:*Spectacula*,inquit,*edidit,quum priùs ad ſuperiores ædes ſupplicaſſet.*Neque abnuerim, quin frequẽs habeat vſus,vt ædes pluratiuo numero pro domo, pro tẽplo verò ſingulari dici

In eundem lib.3.cap.7.

con

conueniat. Sed tamen quin altero etiam modo Latinè dici poſſit, iſque ſermo citra reprehenſionem probabilis ſit, licèt parciùs circunſpectiúſque, antiqua dicta & veterum autoritas facit.

Qua lege duodecim tabularum vtiliter & commodè, quæve parum conſultè, & nimis ſeuerè ſcripta videbantur.

CAP. X.

Populus Romanus trecẽtos annos ſine legibus vixit.

Decẽuiri quando primum creati.

Leges xij. tabularum Athenis Romã traductæ.

A Condita vrbe ad annum ferè trecenteſimum, populum Romanum ancipiti bello diſtractum, ſine legibus certis, ſuis tantùm moribus vixiſſe, neque externas leges conquiſiſſe, ſatis conſtat: trecenteſimo demum exacto anno poſt finitimos ſuperatos bello, quietis rebus, quum Reſpublica legibus formanda videretur, decemuiros legum ferẽdarum causâ crearunt: qui Athenas profecti ad iura ſtatuẽda, vt peregrina inſtituta, ſcita, moréſq; noſcerẽt, (*Quanquã cõtextus hic dicat decemuiros Athenas profectos, vt leges à Græcis ciuitatibus peterent, tamen hoc non ita ſimpliciter accipiendum eſt: nam hiſtoriæ veritas habet, tres tantùm legatos ad Græciam pro legibus petendis atq; afferendis miſſos, allatis autem legibus decemuiros conſtitutos eſſe, qui eiſdẽ Romanos leges conficerent & publicarent. Vide Zaſiũ in Cõmentariis ad d.l.2.§.exactis.*) diuino conſilio leges duodecim tabulis in æs inciſas in foro propoſuêre, excerptas à Solonis legibus, quæ axibus ligneis continebantur, quibus boni æquique iuſſa, praui delictorúmq; depulſio, tũ iudiciorũ ordo, & bene viuendi norma, pœnęq; ac præmia cõſtituta ſunt: à quibus poſtea omnis diuini humanique noſtri Iuris ſanctio manauit. Quæ quidẽ leges quum longi temporis abuſu antiquatæ eſſent, & vetuſtate conſenuiſſent, nouis poſtea editis, quæ eadem illa continerent, licèt mutatis verbis, eadem tamen ſcita & conſtituta manſêre.

Leges ſcriptæ à quibus primum propoſitæ.

Zeleucus.

Primi enim qui leges ſcriptas propoſuêre, æquãdæ libertatis cauſa, Zephyrij fuêre Locri in Brutiis, à Zephyrio promontorio dicti, Aiacis Oilei ſocij: licèt alij in Bœotia Locri Opuntij prodantur, Patrocli patria: alij Epicnemedij in eadẽ Bœotia: alij Ozolæ à malo odore nuncupati, in Lybia. His ergo Zephyriis Zeleucus, Spartanorũ & Cretenſium placita imitatus, qui à Minoë vetuſtas leges acceperunt, acerbiores leges conſcripſit, pœnáſque iure debitas, iuris atque iniuriæ regulas ſcripto præfiniuit, vt metu iudiciorum & pœnarum à criminibus abſtinerẽt. Antea enim omnis animaduerſio criminis, non ſcripto iure ſed

ſed iudicis arbitrio edebatur. Poſtea Athenienſes à Dracone & Solone ſcriptas leges in Prytaneo ab eo fixas & propoſitas, iuráque & iudicia acceperũt. Demum Romani moderando iura, ſummis infimíſque æquando, illorum exemplo ſcriptas promulgarunt. Et ſicut Cretenſibus Minos, ſic Zoroaſtes Bactrianis & Perſis leges dedit, Charonda Carthaginenſibus, Zamolxis Scythis, Plato Magneſiis & Siculis, Ægyptiis verò Minas, Triſmegiſtus, & Bocorus, Thebanis Philolaus, Andronodotus Chalcidéſibus qui in Thracia ſunt. Protagoras autem Thuriis, quibus poſtea abrogatis & inductis, Metellus deuicta Creta, illas cum Romanis commutauit. Lacedæmonij verò non iure ſcripto, ſed moribus tantùm vſu annorum comprobatis, pro lege vſi ſunt. Ideo Lycurgus leges ſcriptas Spartanis nullas dedit, ſed omnium conſenſu mores, tanquam ſi lex edita fuiſſet, experiundo obſeruârunt. Indi quoque literas non nouêre, ſed æquiſſimos mores, legis vice habuêre: híque adeò tenaces fuêre, vt omni ſcripto iuri anteirent. Sed quæ priſcis inſtitutis per conditores Romani iuris eiſdem tabulis ad verbum ſcripta fuerint, parum comperta ſunt, quum ad manum non ſint, nulláque annales extent, nulláq; monumenta vetuſtatis: niſi quòd pauca quæ ad morum diſciplinam & iudicia ſpectant, intercisè autores prodant. Extántque (vt multi aſſerunt) Hermodori Epheſij legum decemuiraliũ primi interpretis ſcripta relata, cuius ſtatua ob id fuit in comitio erecta. Ex quibus pleráq; explorate & ſatis vtiliter, quædam duriter & inhumanæ, nonnulla remiſsè & leniter videntur conſtituta, quorum aliqua probanda, multa velut immitia & agreſtia refellenda ſunt, niſi fortè multo æuo interciſos & reconditos illius ſenſus nõ tenemus. Ex his non alienum fuerit, aliqua, licèt nimis peruetuſta & obſoleta, annotâſſe: nã faciem carpere, & genas radere vnguibus, mulieres percommodè vetabant: neque magicis artibus ſegetem ex alieno traducere, neque defunctorum corpora in vrbe vri aut ſepeliri vtiliter ſanciuerunt, eiulatúſque & flebiles queſtus quotidianáſq; lacrymas, & cantus lugubres in funeribus inhibuêre: ſicut à Solone conſtitutum fuerat. Verba ex ea lege hæc ſunt. *Faciem ne carpito, néve alienam ſegetem pellexeris, mulieres genas ne radũto, néve leſsũ funeris ergo habento, in vrbe ne vrito, néve ſpelito.* Tum ſi quis in ſuo arborem pãxit, à vicini fundo quinque ſaltem pedes abeſſe voluit, in hæc verba: *Si quid in agro plantaueris, quinque pedes à vicino abeſto.*

Legum latores diuerſarũ gentium.

Lacedemonij iure ſcripto nõ vtebantur.

Indi.

Quæ olim in xij. tabulis ſcripta, parum compertum.

Hermodorus.

Quædam ex xij. tabulis relata.

Si

Carmine euocabantur fruges.

Sanctio de patribus erga filios, & cotrà.

Si ſicum aut oleam, pedes nouem abeſto. Quòd autem alienã ſegetem pellicere veneficiis lex vetuit, ideo cautũ eſt, quòd carmine euocari fruges, & aliò transferri veteres credidêre: quod ne liceret ad alterius iniuriam condere, etiam lege ſanxerunt. Inſuper filios ſub patris iure eſſe, illóſque victus neceſſitatíſve cauſa patrio iure vendere, & preciũ quæſtui eſſe, vſque ad tertiam auctioné, néve id fraudi ignominięve eſſet, neque filiis quicquam in bonis eſſe, patribus viuentibus, voluêre, niſi patrio iure emancipatione ſolutus foret, aut ſe iubente ſponſam filius duxiſſet, quod antea à Numa Pompilio cautum fuerat, quem etiam pater occidere poterat. Sed quum à priſca illa ſeueritate poſtea deſiuiſſent ſequuti interpretes, Ius Naturæ ſequuti cauerunt, vt liberi parentes alant aut vinciantur.

Modus vendendi pueros aut mancipia.

Quam emancipationem, ſeu cuius rei alienationem, ſecundùm formulas antiqui iuris ita fieri iubebat, vt non minus quinque teſtibus Romanis ciuibus, & libripende, qui libram æneã tenebat, is qui mancipium accipit, æs tenens, ita dicat: *Nunc ego hominem ex iure Quiritum meum eſſe aio*: poſt quæ verba, ære percutit libra, atque illi æs dat, à quo mancipium accipit, quaſi per imaginariam venditionem precij loco, in ius ſuum & ditionem vendicaret de alterius manu. Quæcúnque igitur alienatio duodecim tabulis haud aliter niſi hac ſolennitate fieri iure poterat: aut ceſſione, quæ fieret apud magiſtratum pop. Rom. vt cui res iure ceditur, rem tenens, ita vendicet: HVNC *ego hominem ex iure Quiritum meum eſſe aio*; mox prætor interroget eum qui cedit, an contrà vendicet. Quo negãte aut tacente, ei qui vendicarat, rem addicit. Idque legis actio dicitur, quia traditione pura ceſſio rei mancipi non explicabatur. Quare vſurpatur, vt in emptione rerum quæ mancipi ſunt, libra interponeretur & libripens.

Legis actio.

Filius meretricis aut artibus non inſtructus patrem alere nõ cogebatur.

Si tamen filius è muliere quæ vulgato corpore quæſtum fecit, & nõ iuſtis nuptiis editus, aut à patre nullis foret artib. inſtructus, lege Solonis patrem alere minimè cogi poterat. Glandem quoque ſuam in alienum fundum procidentem, vt liceat tollere in alieno, quique iniuria alterius arbores cecidiſſet, in ſingulas ſiclos æris viginti quinque pœnam ſoluere cogebat.

De ſtillicidiis & parietibus

Tum inter iura ſtillicidiorum & parietum, ne quis ædibus tignum iniunctum eximere cogatur, ſed duplum pro eo præſtari, néve quadrupes pauperiem alteri faxit, ſed dari animal pro noxa, aut eius offerri æſtimationem lege cauebatur. Quod à Solone ſtatutum erat, vt ſi canis

canis morſu affeciſſet, quippiam, quatuor pedum capiſtro nexus dederetur, quod de omni quoque pecore ſancitum eſt. Iiſdémque legibus quoties de alicuius ſtatu cauſa agitur, vt liber an ſeruus ſit, in dubium veniat, dari vindicias ſecundùm libertatem aut ſeruitutem cauebatur. Vtque ad agrum meum per tuum eunti via mihi pateat, quæ in porrecto octo, in anfractu ſedecim pedum foret. Dari autem vindicias ſecundùm libertatem tunc dicebatur, quũ prætor ſuper aſſertione liberi capitis, aut ſeruilis perſonæ, quẽ aſſertor ſeruum aut liberum dicit, de quo ambigitur, datis induciis decernit edicto, ne interim aſſerto vis inferri valeat per aſſertorem, ſed in libertate qua fungitur, maneat. Cùm verò prætor aſſertũ in ſeruitute pro ſeruo teneri apud aſſertorem interim iubet, vindiciæ ſecundùm ſeruitutem dicuntur dari. Furta quoque eadem lex vſque adeò auerſata eſt, & tam ſeuera correctione plectit, vt furem manifeſtũ in ſeruitutem tradat illi, cui furto quid ſubtractum foret. Furem verò nocte deprenſum, quoquo modo: die verò, ſi telo ſe defenderet, & demũm cum clamore occidi permiſerit, in hæc verba: *Si nox furtum factum ſit, ſi im aliquis occiſit, iure caſus eſto.* Furta quoque per lancem & liciũ concepta, velut manifeſta, ſeueriori pœna puniuit. E diuerſo Lycurgus Spartanis furto impunito eſſe voluit, quò magis acuerentur ingenia, animóque eſſent vegeto & ſolerti, exemplo Germanorum & Ægyptiorum, qui furta legibus inulta reliquêre. Si tamen ſacerdoti exhibita fuiſſent, furi ablatæ rei pars lucro accedebat. Apud Perſas fuêre Cardaces, quibus nullus erat rapinis modus. Nã per occaſionem & licẽtiam rapto viuere permittitur. Fertur tamen Dionyſius ſenior, quũ ſceleris conuictos grauiùs puniret, illos qui veſtes furabantur, impunè abire iuſſiſſe. Contrà verò apud Scythas, quibus nihil erat furto grauius. Seueriſſima enim plectebantur pœna, qui turbato Gentiũ Iure, de poſſeſſione dominos euerterent. Indi quoque à rapinis velut cõtra hominum ſocietatem, contráque diuinum humanúmque ius magnopere abſtinuêre, adeò vt ſiquis vectigal furatus eſſet, capite lueret: tametſi Herodotus autor ſit, Tauroſcythas furandi licentia ſibi victum quæritare. Id quod Solon apud Athenas ſanctionibus magnopere vetuit, cauens vt ſi quis quod nõ poſuiſſet, tolleret tãquam improbus pœnas daret. Prę cæteris Draco legũlator, vt ab alieno omnes mũan abſtinerent, furta tam moroſiſſimè pẽſitauit, vt eum qui ſter-

Vindiciæ ſecũdùm libertatem.

De vindiciis vide l. 2. §. initium. ff. de orig. iur.

Vindiciæ ſecũdùm ſeruitutem.

Lex de furibus. l. ſi pignore. §. finem. ff. de fur.

Furta per lãcem & liciũ concepta.

Spartanis furta impunita.

Cardaces.

Scythæ.

Indi.

Tauroſcythæ.

Solonis ſanctio.

Draconis lex.

corandi cauſa, ſtercus bubulum abſtuliſſet, aut olera, capitis ſupplicio afficeret: cenſuítque furto teneri etiam qui iumentum aliorſum, quàm quò vtendum acceperat, deduceret. In Lycia ferunt conſtitutum, vt ſi liber homo quippiam furatur, libertate amiſſa, ſeruus cogatur eſſe & mancipium. Alexander quoque Seuerus adeò vindex furtorum fuit, vt præter ſeueriſſimas pœnas, nullũ raptorem aut furem ſalutationi admiſerit, illóſque velut nequiſſimos è conſpectu ſummouerit. Dixêre autem furta per lancem & liciũ, quòd fures, qui in alienas penetrabant ædes, plerúnque (vt eſt ſagax furum ſolertia) licium ferebant, quo furta alligarent, & lancem præ oculis, ne innoteſcerent. Eadem quoque lex cœtus nocturnos & coitiones in vrbe nocte fieri vetuit: quod lapſu mox temporis obliteratum, poſtea Gabinia lege innouatum fuit. Noctémque ita lex definiuit, vt poſt Solis occaſum noctem eſſe decernerent. Verba legis hæc ſunt: *Ante meridiem cauſam cōiicito, quum perorant ambo præſentes: poſt meridiem præſenti litem addicito, ſi ambo præſentes. Sol occaſus ſuprema tempeſtas eſto.* Venditęque rei & traditæ, niſi perſoluto precio vel ſatisfacto, haud aliter rem ad emptorem transferri voluit. Furtiuęque rei vſucapionem & dominium inhibuit. Quo etiam iure cauebatur, in rebus vendundis ea præſtari oportere, quæ eſſent nuncupata, ita vt pacti & conuenti ſtetur formulæ: quæ qui inficiatus foret, duplicem ſubiret pœnam. Quod mox à Iureconſultis, qui formulas de dolo malo inuenerunt, cautiùs ſtatutum eſt. Nam in re vendita ſiquid eſſet vitij, quod emptor ignoret, venditor ſciat, reticentiam quoque mulctari iuſſerunt. Erat tamen lege conſtitutum, vt ſi quis peteret quod inficiaretur dubia argumentorum fide, ambo, petitor, & reus æreos quingentos apud pontificem deponerent, quod iuramentum dicebatur: & demum re diſcuſſa, victor pro quo iudicium ſtaret, nummos reciperet: victi verò, ad ærarium ferebatur. Et tametſi lege duodecim tabularum, vſucapione biennali fundi dominium tranſiret ad emptorem, nihílque de vrbanis caueretur prædiis, Iureconſulti poſtea legem interpretari, idem placitum iuris æquitate ad vrbana tranſtulêre. Qua etiam lege cautum fuit, vt veſtibulum ſepulchri, ſicut ſepulchrum, vſucapere non liceret. Frugem quoque alterius aratro quæſitam nocte pauiſſe, vel infame carmen propoſuiſſe, puberi duodecim tabulis capitale fuit: impuberi verò, prætoris arbitratu fuſtis pœna. Eúmque qui hoſtem concitâſſet,

Lycij.

Alexander Seuerus.

Furta per lācem & liciũ.

Noctis definitio ſecundùm legem.

De rerum vēditionibus.

Reticentia in venditione mulctanda.

Iuramentum per pecuniam depoſitam.

tâſſet,aut opem tuliſſet,capite puniuit. Furti quoque noxalis actio,lege duodecim tabularum conſtituta erat,vt ſi ſeruus quadrupéſve furtum damnúmve admiſit,vel fraude aut perfidia quid patrauit, dedendo ſeruum aut quadrupedem liberetur dominus. Quòd ſi ſeruus equúſve meus in ſtadio coronam meruiſſet, domino deberi cauebatur, his verbis: *Qui coronam parit ipſe,pecuniámve, eius virtutis ergò arguitur,quam ſeruus equive meruiſſent.* Et hæc omnia ſapientia propè ſingulari eiſdem tabulis ſancita & ſacrata fuêre. Nec tantùm circa corrigendos plectendóſque mores, ſed circa vltimas voluntates, & bonorum ſucceſſiones teſtamento debitas & ad parentum bona admiſſionem, eiſdem tabulis iura perſcripta ſunt. Nam maſculos æquè ac fœminas ad bona parentum pariter vocauit, eóſque ſiue teſtamento valido,ſiue nullo: nec ſolùm natos, ſed poſthumos, inuitos & neceſſarios hæredes eſſe iuſſit, próque hæreditariis portionibus legata diſtribui voluit. Quod olim Ephialtes Ephorus Lacedæmoniis lege prohibuit: nam rogationem tulit nimis inſolentem, vt liceret patri, filiis omiſſis, extraneos ſcribere ſucceſſores, hoc agens, vt filium quem odio proſequebatur, exhæredaret. Solon verò, niſi extarent filij, quos teſtator voluit, ſcribi hæredes iuſſit pro voluntate. Apud Arabes lege cauetur, vt fratres gentilium hæreditatum ſucceſſores antecedant filios, quia natu grandiores ſunt. Lycij populi filias, non filios, hæredes nuncupant, & à matribus cognomenta ferunt: qui etiam apud Cantabros vetus erat mos, vt maribus omiſſis filias ex aſſe inſtituant. Germanis verò de bonis teſtari non licebat: ſed ſi liberi extarent, ad inteſtati patris hæreditatem admittebantur: ſi minùs, proximiores propinqui. Apud Æthiopes ad regni ſucceſſionem,non regis, ſed fratrum filij vocabantur. Proditum tamen memoriæ eſt, Metelli filios Romæ à patris hæreditate excluſos, teſtamentum tamen irritum non feciſſe,ſatiùs arbitrati, bonorum extorres fieri, quàm qualemcúnque patris voluntatem non tueri. Non ſic Hortenſius orator, & Fuluius Flaccus. Nam ſceleſtiſſimos filios, & parricidij conuictos, quanuis bonis ſe abdicaturos iuraſſent, hæredes tamen bonorum reliquêre. Attilia verò Variola cùm à patre octogenario hæreditate excluſa eſſet, centumuirali tamen iudicio ad patris bona admiſſa fuit, pro eo quòd vndecimo pòſt die nouercam ei ſuperduxerat, velut decrepitus pater ætate

Furti actio.

Leges xij. tabularum circa vltimas voluntates.

Ephialtis rogatio.

Solon.

Arabes.

Lycij.

Cantabri.

Germani.

Æthiopũ regni hæreditas.

Libertorum bona. *Tutores.* *Thuriorum lex.* *Solonis lex.*

deſiperet. Libertorum quoque hæreditatem, & tutelam filiorum, ſi inteſtati deceſſiſſent: ad patronũ pertinere. Quibúſque tutor datus non eſſet, proximos agnatos, velut fide & conſtantia ſingulari, ad tutelam & curã aduocauit. Fuítque apud Thurios lege cautum, vt bonorum & fortunarũ pupilli, agnati proximi curam agerẽt; ipſius verò educatio, & morum inſtitutio, maternis affinibus daretur. Solonis tamen lege cautum fuit, ne is tutor eſſet, ad quem poſt obitũ, pupilli bona redundarent, nequa fraus, neu quis dolus cõpoſitus pupillo exitio forent: quæ tutela fiduciaria dicta.

Tutela fiduciaria. *πρόδικος.* *Tutores duo filiorum apud Indos.* *Capite minuti ad hæreditatem non admiſſi.*

Quippe fiduciam is habere dicitur, cui res aliqua mancipatur & creditur, vt haud multò pòſt mãcipanti reddat. Eos Lacedæmonij προδίκους nuncupant, qui alterius tutelam curámque ſuſcipiũt. Apud Indos lege cauetur, vt patre defuncto, filiis tutores duo, qui illorum curam agerent; peregrini, non ciues dentur. Atque ſi nemo ſuus hæres patri exiſteret decedenti, proximos agnatos hæredes iuſſit eſſe, his verbis: *Agnatus proximus familiam habeto.* Si tamen capite minuti eſſent, illos ad bona decedentis lex nõ admittebat. Patronúmque ad bona liberti tunc demum peculiúmque admiſit, ſi nemo ſuus hæres foret. Suſpectúmq; tutorem à pupilli tutela amoueri, furioſóſque & prodigos, quíque patrimonium profuſis ſumptibus debacchantur, in agnatorum tutela & cura eſſe voluit: quibus etiã bonorum adminiſtratio lege interdicta fuit.

Diuortium.

Viro quoq; ab vxore diuertere, aut res ſuas ſibi habere, niſi cauſa legitimè cognita, eiſdem tabulis vetabatur: quo diuortio nulla vxoris culpa ſubſequuto, dos integra repetebatur. Si verò culpa ineſſet, vſque ad dimidium dotis in ſingulos liberos ſexta à marito retinebatur, Interdum ſi diuortium fieret, quod melius æquius eſſet, apud virũ manere: quod verò non eſſet melius æquius, id vxor poſt diuortiũ vendicare iubebatur. Quòd ſi in confeſſum aut iudicatum lis data foret triginta dies exoluendo debito præfixi fuêre.

Solutio debiti.

Verba legis ſunt: *Æris confeſſi, rebúſque iudicatis, triginta dies iuſti ſunto, poſt deinde manus iniectio eſto.* Quòd ſi clientem, aut eum qui in fidem patrociniúmque venit, quiſquam nequam & improbus fraude aut dolo fruſtraretur, eum lex haud ſecus puniuit, ac ſi capitali iudicio eſſet affectus, in hæc verba: *Patronus ſi clienti fraudem fecerit, ſacer eſto.*

De patronis erga clientem.

Neque enim leui animaduerſione dignum cenſuit eum, qui fidem labefactâſſet, quíque fuſtraretur illum, qui in ſuam fidem & clientelam venit, ſeque

illi

illi commiſit & credidit. Nam clientem qui tutelæ patroni ſe commiſit, chariorẽ haberi quàm propinquos affinéſque, veteres voluêre: id quod Perſis & Indis magni criminis inſtar erat, quorum lege cauetur, vt qui clientem decepiſſet, quíque ter mendacio abuſus fuiſſet, illi per omnem vitam ſilentium indiceretur, nullóque magiſtratu aut honore dignus haberetur. Artaxerxes quoque mirificè mendacium auerſatus fuit, adeò vt mendacis hominis linguam triplici clauo affigi iuſſerit. Fertur Epaminundas tam ſeuerus veritatis cultor fuiſſe, vt ne ioco quidem quandóque mentitus ſit. E diuerſo Ægyptiis nullus mentiendi modus, ſummáq; mentiendi impunitas erat. Eadémque lex, vt ex duabus pluribúſve ſententiis decretíſve, quoties ancipiti res contentione diſtrahitur, ſemper vt antiquo abroget nouum, vtque poſtremum quod populus iuſſiſſet, id ratum foret, ſancitũ voluit, & pleráque notatu & ſcitu digna: quæ omnia perpenſo iudicio & librato moderamine, à priſcis legum conditoribus commodè conſtituta ſunt: quorum argumento coniicimus, quàm examinato modo priſci iuris interpretes ſcita legum promulgarunt. Contrà verò multa incurioſè & ſubruſticè, partim inſolenter & inhumanè, non probabili, nec recto iudicio eadem lege decreta videntur & conſtituta, quæ forſan aut ſegniter peruiſa, aut negligenter animaduerſa fuêre: nam qua de re iudicio diſceptabatur, in re præſenti & apud prætorem exhibita, ex lege duodecim tabularum correptio manus fiebat, quod ex iure manu conſertum dicitur: atque de ea niſi coram exhibita, minimè decerni, aut iure agi lege poterat. Quódque ſi homo in iudicium citatur, & morbo aut ſenio affectus, ad ingrediendũ inualidus foret, iumentum aut plauſtrum lex dari iubebat, quo æger ille fortè ſpiritum exhalans, ſupremis annis ſiſteretur videlicet nondum per patronos & aſſertores aut ſpõſores agendi forma conſtituta: cuius verba adſcripſi: *Si in ius vocat, ſi morbus cuiáſve vitium extitit, qui in ius vocabit, iumentum dato: ſi nolent, arcerem ne ſternito.* Id quod lege Elia poſtea fuit ſublatum, cautúmque vt locuples in iudicio clienti adeſſet; in hæc verba: *Aſſiduo vindex, aſſiduus eſto.* Dixêre autem aſſiduum, qui pluribus aſſibus & fortunis locuples foret. Nec minùs ſeuerè quàm duriter: quòd ſiquis conſultò aut caſu, alterius membrum rupit aut ſecuit, è pacto talio pœna erat. Tum quod ſimile monſtri eſt, & omnem exuperat ſocordiam: Si ob æs alie-

Perſarum & Indorum lex. Mendacij deteſtatio, & contrà. Mendacia in iure ſecũdùm varia ſpecies variis modis puniuntur.

Nouum antiquo abrogat.

Quædam inciuiliter & incuriosè decreta.

Ex iure manu conſertum.

Aſſiduus.

Lex crudelis in debitores.

num creditori debitor additus foret, poſt diſtractum patrimonium, re familiari deſtitutus, póſtque vincula & catenas membra eius breuiſſimo laniatu ad creditorum libidinẽ diuidi iubebat, iniquiſſimo decreto ſæuæ atrocitatis immanitatíſque. Verba legis ſunt: *In ius ducito, ni iudicatum faxit, aut ſe vi & iure vendicat, ſtatim ducito, vincito, aut neruo & compedibus quindecim pondo, nec minore: ſi volet, maiore vincito: ſi volet, ſuo viuito: ni ſuo viuit, qui eum vinctum habet, libras farris indies: ſi volet, plus dato. Tertiis nundinis parteis ſecanto, ſi plus minúſve ſecuerint, ſine fraude eſto*, & infrà. Hanc verò legem Athenis Solõ antea abrogarat: nam corpus pro re addici, aut ſuper eo fœnerari ſanctionibus vetuit, quæ lex

Seiſachtheia.

Seiſachtheia dicta, quaſi oneris leuamen, qua antea cauit, vt præter bona debitoris, in tergum & corpus nulla vexatio eſſet: ſicut poſt xxx. tyrannos, parta libertate, Athenienſes

Ἀμνηστίας lex.

Ἀμνηστίαν, hoc eſt, *malorum obliuionem*, legem edidêre, qua veterum admiſſorum impunitas dabatur. Idem ab Ægy-

Ægyptij.

ptiis cautum affirmant, vt vltra res & bona debitoris nulla in corpus animaduerſio foret: nam pecuniæ creditæ bona,

Defunctorum corpora oppignorata.

non corpus dixêre obnoxium, quibus in vſu erat, vt defunctorum corpora vnguentis delibuta, ac ſi viui eſſent creditori oppignorarent, & ſuper his fœnerarentur, magno de-

Athenienſes.

decore illorum qui conſtituta die non reluiſſent. Poſt aliquot verò tempora ab Athenienſibus cautum fuit, vt ſi litem pater non perſoluiſſet, filius exoluere, & vinclis publicis interim detineri cogeretur, ſicut de Cimone & aliis tra-

Bœotij.

ditur. Apud Bœotios qui æs alienum non diſſoluit, in foro ſedere cogitur, & circunſtante plebe, in os & ora corbem

Indi.

accipere: qua nulla fuit ignominia maior, Indis verò qui creditum moratur, à creditore reus agitur: mox pręfixa die, ſi non ſoluit, manu trunca, & oculo effoſſo, morte afficitur.

Depoſitũ abiuratum.

Apud Piſidas quoque de abiurato depoſito maximum erat iudicium, vt abiurans facinus morte lueret. Nec minùs ſe-

Falſi teſtimonij conuictus.

uerè, quod falſum teſtimonium dixiſſe conuictum, de ſaxo lex deiici iubebat, quod ab Ægyptiis ductum facilè credi-

Periurij conuicti.

derim, quibus omne periuriũ & veri ludificatio, diis abiuratis morte luebatur, quod deos vnà atque homines offendiſſet. Mox ſubſequutis legibus, mitior pœna periurio data eſt, quarũ verba ſunt: *Periurij pœna diuina, exitium: humana, dedecus violati iuſiurandi eſto.* Apud Indos verò de periurio

Iudicis corrupti pœna.

conuictus, manuum pedúmq; digitis & extremis membris decurtabatur. Iudicem quoque aut arbitrum iure datũ, con-

dictum ob rem iudicandã pecuniam accipere, aut qui turpe iudicium nundinatur, non minore ſeueritate capite puniuit: cuius rei cauſa poſt aliquot ſecula M. Cintius legem tulit ad populum, qua cauſidicis munera ob patrocinia largiri vetuit, ſæpiúſque lege repetita poſtea Claudius iuſſit, vt ſine patrono quiſque vitæ rationem redderet. Contrà verò in eũ, qui inſigni contumelia quempiã affeciſſet, tam leuem mulctam dixit, vt illi qui ſumma turpitudine fœdatus erat, vltra viginti quinque æris mulctam conuicians non deberet, vt tantulo impendio ſumma iniuria lueretur. Verba legis ſunt: *Si quis alteri iniuriam faxit, viginti quinque æris pœna ſunto.* Si quis tamen occentauiſſet, aut carmen condidiſſet, quòd infamiam faceret flagitiúmq; alteri, capitale ſit. Solõ verò ſeueriori diſciplina coërcuit iniurias: nam pro conuicio popularem voluit actionem dari, ita vt cuiuis agẽdi facultas foret. Cúmq; maſculorum progeniem ad parentum bona ſine diſcrimine lex vocaret: illos qui per fœminini ſexus neceſſitudinem pariter ſunt coniuncti, ita oſos habuit, vt nec inter matrẽ & filiam ius ſuccedendi daret. Et quum propter membrum ruptum fractúmve talionem cõſtituerit his verbis: *Si quis membrum rupit, in eum talio eſto:* illi qui alteri os fregit, quum ea corporis pars ſanctior in homine ſit, ob id admiſſum nimium tenuiter pœnam dixit, cùm propter oris dignitatem ſeueriori pœna vindicandũ foret. Decedentium quoque voluntates ita lex fouit, vt omne patrimoniũ, & quicquid in bonis eſſet, teſtatori legare permiſerit, nihil apud hæredem, qui onus aditionis habet, ex defuncti ſubſtantia remanente. Verba legis ſunt: *Vti legaſſit ſuæ rei quiſque, ita ius eſto.* Et pleráque hoc genus, quæ acerbiſſima, dura nimis & agreſtia viſa ſunt. Quod autem lex, ſi cliens morbo ſontico impeditur quòd minùs ſiſti valeat, iubet diem iudicij eſſe diffuſum, ex bono & æquo factum crediderim. Siquidem ſequuti Iuriſconſulti legem XII. tabularum interpretati, morbo impedito, iudiciorum tempora dilabi voluêre. Sed cùm omnis illa decemuiralis ſeueritas, ac triſtis & inhumana ratio tã lege Ebutia quàm aliis edictis, penitus inductæ fuerint, poſtea ſequuti iuris interpretes, miti & tractabili ratione eaſdem leges indefeſſo ſtudio interpretati, abrogatis his quæ duriora, quæ verò æquiora videbantur, ſequuti, propoſitas controuerſias vberiùs explicarunt: itáque effecerunt, vt graui perpenſa iudicio, æquiſſima nobis iura ſanctiſſimáque hodie tradantur.

Cintij lex.

Cauſidicis munera non danda.

Cõtra eos qui contumelia aliquem affeciſſent.

Carmẽ infame edidiſſe.

Solon.

Inter matrem & filiam ius ſuccedẽdi negatum.

Talio.

De voluntate decedentium.

Sacrum ſeptimontium in quibus locis vrbis fieret, quíve ſeptem colles vrbis ſint, quæve in illis præcipuæ dignationis loca forent. CAP. XI.

Septimontiũ feſtum.
Sacrum in ſeptem locis fiebat.
Paganalia.
Palatar.
Fagutal.
Capitolinus prius Saturnius & Tarpeius dictus.
Tẽpla in Capitolino & iuxta.

SEptimontium feſtum agere Romanos, quòd ſeptimus vrbi collis additus foret, apud autores legimus: quo tempore in ſeptem locis ſacrum fieri Varro ſignificat. Palatio, Suburra, Velia, Fagutali, Cælio, Oppio & Ceſpio: quo die per vrbẽ vehiculis ferri criminoſum erat: qui Paganalia dictus, quòd non populi, ſed montanorum & agreſtium dies feſtus erat. Quod enim in palatio ſacrum fiebat. Palatiar, ſicut in Viminali, Fagutal dictum eſt. Sicut inter vrbis colles Capitolinum fuiſſe præcipuum nemo dubitat, qui Saturnius ab Arcadibus, qui ea loca incolebant, primò nuncupatus, portámque illic excitati caſtelli Saturniam habuit, phanúmque Saturni in Capitolij faucibus, quod ærarium populi Romani fuit: qui etiam Tarpeius à Veſtali oppreſſa armis, poſtea Capitolinus ex hominis capite inuento dum templi fundamenta effodiunt, denominatus eſt: in quo præter Iouis optimi max. templum, Iunonis Reginæ & Mineruæ ædes fuêre. Tria enim ~~ſacella paruo~~ diſtincta ſpatio viſebantur, medium Iouis tonantis, ad dextram Mineruæ, ad ſiniſtram Iunonis. Quod quidem Iouis templum ſemper Sabinis patuiſſe traditum eſt ex fœdere, quod inter Romulum & Tatium ictum fuit. Iuxta quod ſacri anſeres, qui peruigiles excubitores erant, affluenti cibo paſcebantur. In eóque fœdera cum Carthaginenſibus icta & innouata, & cum Attalo Pergami rege, æneis tabulis, pactionéſque & priuilegia, & ſenatuſconſulta, plebiſcita, & immunitates vſque ab exordio vrbis cum exteris gentibus inita ſeruabantur: quæ non modò in tabulis, ſed in clypeis quoq; quandóque ſcripta fuêre. Siquidem fœdus Gabiorum cum Romanis, in corio bouis totundo inſtar clypei deſcriptum viſebatur. Fidei quoque & Termini templa iuxtà erant: Martis verò & Iunonis Monetæ in arce, cuius ſolũ, domus M. Manlij Capitolini pernicioſi ciuis fuiſſe traditur: qui nouarum rerum cupiens, regnum appetere aggreſſus eſt, in quẽ fuit iuſta animaduerſione vindicatũ. Quæ quidem arx Capitolio adhæſit excubiis vallóque circundata, in qua ſitum erat Iouis ſimulacrum ab ortu vrbis è cupreſſo. Mentis quoque & Veneris Ericynæ, atque Opis & Iuuentutis ædiculæ inibi fuêre: atq; omnia deorũ ſimulacra, in Capitolio fuiſſe produntur, inter quæ ara Iouis, Piſtoris, & Vene ris

Anſeres in Capitolino iuxta Iouis tonantis templum.
Quæ in Capitolio ſeruabantur.
Alia templa iuxta Capitolium.
Iouis ſimulacrum.
Omnia deorũ ſimulacra in Capitolio.

Caluæ,

Caluæ, quam ſub tecto nominare religio non ſinebat, ibíq; atrium publicum: & Curiam Calabram, quæ caſæ Romuli proxima fuit, vbi minor pontifex feſtos enunciabat dies: ædémque tonantis Iouis ab Auguſto, nouámque aliam cuſtodi Ioui conditam à Domitiano, autores memorãt. Quæ curia & Romuli caſa in memoriam vetuſtatis è culmo fuit & ſtramẽtis, quo mos veterum & humilis ille cultus notaretur: ſicut Areopagus Athenis ad antiquitatis exemplar luto & palea tegebatur. Hunc montem auſpicatò conditum poſt incenſam à Gallis vrbem, quaſi propugnaculum imperij, ſaxo quadrato cinctum fuiſſe memorant, quem Horatius Puluillus vnà cum templo dedicauit. Interiecto deinde quadringentorum & quindecim annorum ſpatio, incendio abſumptum Sylla reſtituit. Mox magnificis operibus & imaginibus magni ſumptus exornatus mons fuit, præcipuè Iouis & Apollinis ſtatua cubitorum triginta à cullo ex Apollonio Ponti vrbe tranſlata, quem deinde reſtitutum Quintus Catulus dedicauit, quod vnum ſuæ felicitati defuiſſe Sylla teſtatus fuit. Sed quum rurſus in Vitellij ſeditione, diſſidentibus prætorianis à plebe, ciuili rabie eſſet reuerſus. Veſpaſianus illũ denuò reſtituere aggreſſus, non perfecit, morte præuentus: demum Domitianus in imperio reſtitutum conſecrauit. Sed præter hoc fuit aliud Capitolium Capuæ, arx munitiſſima, aliud Beneuentuti: ſicut apud Carthaginenſes Byrſa opus inuictum latè proſpectãs, Æſculapio (vt ferũt) dicatum, quod erat Carthagini inſtar Capitolij. Et apud Argos arces duæ, ex quibus Lariſſa egregiè munita. Et Corinthi Acrocorinthus munitiſſimus vertex, qui vrbi imminet: atque Athenis Munychia & Cecropia, cui πόλις nomẽ, locus natura magis quàm opere ſeptus: nam Pelaſgicum (quæ Athenarũ pars editior erat) incolere oraculis moniti vetabantur. Suſis autem Mnemoniũ, in Samo Cyathis & Amaſtris, iuxta Paphlagoniam Seſamis pro arce fuit & munimento, apud Heduos Bibracte Brutiorum Triuertes, Syracuſis Acradina, Meſſenæ autẽ Ithome. Quã Acrocorinthum Philippus ſi haberet, vtróq; cornu bouem tenere Demetrius dictauit: ſicut Græciæ compedes Corinthum, Chalcidẽ & Demetriadẽ, idem Philippus appellauit. Arx verò Thebana, Cadmæa dicebatur: Ægypti regum Mẽphis, Babyloniis Ptera, Hieroſolymis Meſade, Maſſilienſibus Epheſium, Palatinus verò mons Capitolio proximus, quin Arcades habeat autores, nemo dubitat, quem à Palãtia

Curia Calabra.
Caſa Romuli.
Areopagus.
Capitoliũ exuſtum à Sylla reſtitutum.
Capitolinus in Vitellij ſeditione reuerſus.
Capitolia itẽ in aliis locis.
Byrſa.
Laryſſa.
Acrocorinthus.
Munychia.
Cecropia.
Pelaſgicum
Cyathus.
Amaſtris.
Bibracte.
Acradina.
Ithome.
Cadmæa.
Memphis.
Ptera.
Meſade.
Epheſium.

Palatinus mons vnde dictus. vrbe Arcadiæ dictũ autumant, ipſúmq; Aborigenes, & Reate profectos tenuiſſe: aut à balatu pecorum, ſeu Pale paſtorum dea, vel à Palatia Latini vxore, ſiue ab Hyperborea Palantis filia, vel quòd ibi Pallas defunctus ſit, nomen ſortitum volunt. Conſtátque prima fundamenta vrbis ibi iacta, Romámque quadratam Romulum fundâſſe, Palatinúmque, ne opportunus iniuriæ foret, muniuiſſe. Poſtea ædem Victoriæ, & templum Apollinis & Muſarum, quod magna mole conſtruxit, cum bibliotheca Græca Latináque Auguſtum addidiſſe: ibíque ſacellum deæ Viriplacæ, ad quod vir & vxor diſſidentes conuenire, & in gratiam æquiſſimis animis redire aſſuêrant, ac Febris phanum, ædémque matris magnæ, quæ Berecynthia dicta eſt, ac templum Lunæ noctilucæ, delubrúmque Iunonis ſoſpitæ haud longè pòſt extructa fuiſſe. Etiam lucus Veſtæ à Palatij radice, ad nouam vſque viam deuexus fuit: & Lupercal, vbi Romulus & Remus aliti feruntur & educati. Regionémque Palatij ad capita bubula multos inibi nominâſſe, vbi poſtea ſacrarium fuit. Huícque regioni Germalia, ac Sacriportum, & domum Scauri ſpectare, quam Clodius mercatus fuerat, & ad Sacram vſque viam portendi Varro ſignificat. Ibi quoque præclara domus Cn. Octauij, qui ex ea familia COSS. fuit primus: Craſſique Oratoris, Q. Catuli, atque C. Aquilij, & Lepidi. Templum quoque Iouis ſtatoris in Palatij radice conſtructum à Romulo, quo tēpore inter Romanos & Sabinos pugnatum eſt, multi aſſeuerāt. Ibique Ciceronis domus, quæ iuſſu Clodij demolita, in porticũ Libertatis trāſlata fuit, fuiſſe fertur: cui poſtea & Valerio Maximo ædes impenſa publica ædificatas ferunt. Ac Vitrubij Vacci, qui autor defectionis fuerat: quas dirutas vnà cum bonis * Semoni ſango conſecratas, T. Liuius autor eſt. De Auentino autem, quòd ibi rex Albanorum ſeu Aboriginum Auentinus, prælio fuſus & ſepultus, monti nomen dederit, vel ab aduentu, quòd commune omnium Latinorum Dianæ templum ibi erat, ad quòd finitimi frequentes ventitabant: ſiue ab aduentu, quòd olim paludibus diſcluſus mons erat, ratibúſque aduecti illuc commeabant: at ab Auente amne Sabinorum, qui loca tenuêre (vt Varro ſignificat) dictus ſit, incerta opinio eſt. Qui quidem collis modicè altus, duodecim ferè ſtadiorum ambitu eſſe ferebatur. In quo præter Dianæ templum, vbi boum cornua ſuſpendebant, Lauretum, atque Iunonis reginæ, & Mineruæ templa

Marginal notes: *Victoriæ ædes.* *Apollinis.* *Muſarum.* *Viriplacæ.* *Febris.* *Matris magnæ.* *Iunonis ſoſpitæ.* *Veſtæ lucus.* *Lupercal.* *Iouis ſtatoris templum.* *Domus in Palatino.* ** Semoni Iano.* *Auentinus mons vnde appellatus.* *Templa & aræ in Auentino.*

pla

pla fuêre. Ibíque ædes Bonæ deæ, & Libertatis, quam ex mulctatitia pecunia Gracchus faciendam locauit. Forúmque piſtorium, & ſcalæ Gemoniæ, ex quibus damnati dabantur præcipites: aráque Ioui Elicio, ad eliciendos fulgurum monitus, à Tullo Hoſtilio dicata: ac ædes Lunæ, Remoniúmque, quem locum Remus ad inaugurandum templum cepit, & Armiluſtrum, vbi Tatius Romulo conſors regni ſepultus erat: atque ara Veneris Myricæ, quam Murtiam vocant, fuiſſe traduntur. Illud planè conſtat, primos Latinos, capta vrbe Politorio ab Anco Martium, Auentinum incoluiſſe. Procedente mox tempore, cautum fuiſſe, vt in Saturnalibus ad illum frequentes Romani commearent. Quódque ex ſeptem vrbis collibus, quum cæteri intra pomœrium ſint, ſolus ab vrbe diſcluſus intra mœnia longo tempore admiſſus non fuit: ſiue quòd plebs eò ſeceſſiſſet, ſiue quòd Remo auſpicante, illic aues non addixiſſent, velut ominoſum extra pomœrium fuiſſe. Cęlius verò à Cælio *Iubenno Hetruſco, qui cum non parua manu Romulo contra Latinos ducenti ſuppetias tulit, quòd ibi locum & ſedem habuêre, dictus cognominatúſque eſt, cui quondam Querculano nomen, quòd multiplici quercu ſeptus muniretur. Quum verò Tullus Hoſtilius, Alba diruta, Albanos Romam traduxiſſet, Cælium vrbi addidit, quódque frequentiùs incoleretur, ibi ſumpſit regiam, ex quo ad plana vrbis leni cliuo, & prope æquus deſcenſus erat. In eo enim templum diui Claudij à Nerone demolitum, poſtea à Veſpaſiano inſtauratum, magna mole conſtructum erat: ibíque Mamurtæ domus, & Tetricorum ædes, Fauni, Veneris & Cupidinis templa fuêre, & Carnæ deæ ſacellum, quæ vitalia fouere dicebatur. Campúſque Martialis, in quo ſiquando Tiberis ſuperfuſus campum Martium inundaret, Equiria fiebat. In eo quoque duo aquæ ductus, alter Claudij in Palatium, Caracallæ alter in Capitolium hodie viſuntur, Conſtat enim Romæ aquarum multiplices ductus fuiſſe temporibus variis: nam præter Appiam, Cæruleam & Curtiam, fuit Anio vetus, Martia, Tepula, Iulia, Virgo Alſietina quæ Auguſta, Claudia, & Anio nouus, quæ in vrbem influunt: inter quas Martia præcipuo nitore fluit, ex Fucino lacu defluens, quam P. & Quintius Martij Romam primi deduxêre. Cærulea verò & Curtia, à C. Cæſare & Claudio magno impendio, & ſubſtructionibus maximis, à quadrageſimo lapide ab vrbem ductæ

Scalæ Gemoniæ.
Latini Auentinum primi incoluerunt.
Auētinus diu extra vrbem.
Cælius collis unde dictus.
** Vibeno.*
Querculanus.
Templa, domus, & ſacella in Cælio.
Aquæ ductus Romæ diuerſi.

ductæ fuêre. Inter quas Claudia ex Cælio monte in Auentinum perenni manabat fonte: cuius aquæ ductus duos Caligula innouauit, qui ex fontibus Cæruleo & Curtio deducti, pro eo quòd illos Claudius nouo lapideo opere abſoluiſſet, Claudiæ dictæ ſunt aquæ. Alter verò Anio nouus, in plurimos & vberes lacus diuiſus fuit. Reliquæ à conditoribus, aut à locis denominantur, quarũ hodie ductus ſumptuoſiſſimi operis licet inſpicere, partim extantes, partim collapſos & deformatos. Hunc montem (autore Tranquillo) quum multæ inſulæ in eo deflagraſſent, Tiberius Cæſar precio exhibito reſtituit, quem propterea Auguſtum ex ſuo nomine nuncupauit. Exquilias autem Seruius Tullius auxit: & vt loco dignitas foret, regiam ibi ſumpſit: quas quòd excultæ ab eo potiſſimè fuerint, Exquilias nuncupauit: tametſi ab excubiis regis dictas nonnulli credant, antea enim quòd ſexticeps erat, Ceſpius nomen tulit. Hic ex vrbis collibus ſolus duplici iugo & aggere munitur, quum reliqui ſingulis contenti ſint: ex quibus alter Ceſpius nuncupatur, alter Oppius: qui & lacum Fagulatem, hortos Mecœnatis, & Larium, & Querculanum, ſacellúmque & lucum Martis vnà complexus eſt. Malæ quoque Fortunæ & Iunonis Lucinæ templa, cuius feſta dies Calẽdis Martiis colebatur à matronis, quòd parturientibus opem ferret, & lucem daret. Extra verò Exquilias locus fuit, cui Puticolæ nomen, vbi puteos, in quos defunctorum publicè cadauera in ſubiectam foueam mittebantur, fuiſſe proditum eſt, exemplo Themiſtoclis, qui Melitæ templum iuxta domum cõſtituit, in quo damnatorum corpora cum veſtibus & laqueis condebãtur. Quirinalis quoque & Viminalis, qui inter ſeptem numerẽtur, nulla controuerſia eſt: ſed Quirinalis à Quirini phano, qui ibi colebatur, ſiue quòd à Curibus profecti loca tenuerunt, nuncupatur, qui Agonius, & porta, quæ illuc ferebant, Agonenſis, quæ etiam Collina dicta. Cúmque in Quirinali diuerſi aggeres forẽt, ſinguli ſua nomina ſortiti fuêre: nanque ex his vni Tricepſos ad ædem Quirini, contrà quam ſacellum Semonis* Sangi viſebatur: alteri Salutari, ob Salutis ædem, tertio Mutiali ad ædem dei Diffidij nomen erat, vt Varro inquit. In eo quoque Numa Pompilius domum habuit, quæ ad Auguſti tempora manſit incolumis, vbi & Primogeniæ Fortunæ templum, quæ Publica dicta eſt, ac Fidij Sabini dei, Salutis & Floræ, templa fuêre. Habuítque circum multa memoria dignum & vallem Quirinalem,

Claudiæ aquæ.

Exquiliæ.

Exquiliarum duo aggeres.

Quirinalis collis vnde dictus.

Quirinalis aggeres, & nomina.

** Iani.*

nalem, vbi Pomponij Attici domus, cui Tamphilinæ nomẽ, aliáſque domos clariſſimas. Viminalis verò, vel ab ara Iouis Viminei, vel quòd ibi viminũ ſylua eſſet, denominatus fertur: vbi campus Viminalis, lucus Putelinus, & templum Iunonis Lucinæ. Qui quidem colles à Seruio Tullio poſt cẽſum perfectum vrbi additi ſunt. Hic enim, adiecto Exquilino & Viminali, quod intermedij ſpatij eſt, ſtadiorum ſex, à Collina porta ad Exquilinã, turribus muniuit, & muro ſepſit, nequando excurſiones illinc fierent & hoſtium præſidium foret: in cuius medio porta Viminalis nomen habet. Habuítque hortos Saluſtianos, qui præter amœnitatẽ, profuſiſſimi ſumptus erant. Poſt aliquot verò tempora ædibus pulcherrimis magnæ molis ornatus mons fuit. Inter quas conſpicuç magnitudinis M. Craſſi domus, nec minore ſumptu C. Aquilij equitis Iuris ſcientiſſimi, qui primus de dolo malo inuenit formulas, cuius pleráque extant egregiè conſtituta: nec non Q. Catuli inſtructas, aliáſque Romanorum ciuium ædes conſpicuas, in eodem colle annotauêre annales.

Viminalis collis vnde.

Porta Viminalis.

Saluſtiani horti.

Qui Flamines primi Romæ fuerint, quódve Flaminis officium, quibúſve eſſent caremoniis addicti.

CAP. XII.

NVma Pompilius ſummus religionum cultor, inter cætera inuenta & conſtituta, flaminem Iouis aſſiduũ ſacerdotem legiſſe fertur; qui re & æſtimatione magna fuit, eúmque inſigni veſte, toga prætexta, & curuli ſella, ac lictore adornâſſe, duóſque illi flamines adſciuiſſe, vnũ Marti, Quirino alterum, genere famáque longè principes, quibus ſacra faciendi & victimas immolandi datũ munus erat. Poſt aliquot verò tempeſtates, aucta ciuitate, quum augeri ſacerdotia oporteret, quindecim flamines conſtituti fuêre, qui omnes à diis quibus ſacra faciebant, cognomenta ſortiti ſunt, quorum primus Dialis, vltimus Pomonalis. Pomona enim pomorum dea eſt. Martialis verò, Viminalis, Quirinalis, Vulcanalis, Carmentalis, Falacer & Palatualis, ac Peciri flamen, Martiani ſodalis, & reliqui deinceps poſt Dialem fuêre. Dialis enim, quòd Iouis ſacerdos foret, Furinalis à Furina, cuius etiam feriæ Furinales, Falacer à Falacre pomorum deo, Palatualis verò, quia illi deæ in cuius tutela Palatiũ erat, ſacra faciebat, nomina cepêre: poſt quos nonnulli ſex Cæſaribus in deos relatis, poſt funera flamines tributi

Flamen Iouis.

Flamines 15. & eorum nomina.

Dialis.

Furinalis.

Falacer.

Palatualis.

buri ex Cæſarũ nominibus, quorum ſacris præerant, denominantur: vt Martianus, Helianus, Antonianus, & reliqui.

Fla. curiales. *Fla. plebis.*

Erántque curiales flamines, maiores: plebis verò, minores: nam præter præſcriptos, quum in ſua quiſque curia publica ſacra faceret, ſingulíſque curiis ſui miniſtri eſſent, à quibus ſacra populo dabantur, hi nimirum curiales flamines, eò

Singulis curiis bini præpoſiti ſacerdotes.

quòd curiis præeſſent, dicti ſunt: ſingulis enim curiis bini præpoſiti erant ſacerdotes honeſti ordinis, moribus & virtute prẹſtantes, quorum nemo citra quinquageſimũ annum inferior ætate fuit: qui niſi à collegio nominarentur, ad flaminium admitti non poterant. Quippe ſacerdotes, niſi quos digniſſimos putabant, ad collegiũ nullos admisêre, admiſſique inaugurabantur: quo die auguribus, pontificibus, regi ſacrorum, & veſtalibus virginibus, cœnas opiparas magni-

Adiiciales & adipales cœna.

ficè apparabant, quæ adiiciales ſeu adipales dictæ. Nonnunquam verò pontificem maximum flaminem creuiſſe exemplis relatum eſt: ſiquidem Cneus Valerius Flaccus à Publio

Fla. à quibus crearentur.

Licinio pontifice maximo Dialis flamen creatus, ſacerdotium geſſit magnificè, qui quum fuiſſet vita & moribus inquinatiſſimus, & parùm ſecunda fama, poſtea ſumma religione & continentia Flaminio præfuit, magnóque honore & pudore ſpectatiſſimus euaſit. Sæpe tamen à dictatore & pudore ſpectatiſſimus euaſit. Sæpe tamen à dictatore flaminem proditum, plerúnque à populo vel principe comperimus. Qui tametſi proditus eſſet, non tamen ſacerdotium gerebat, quin à pontificibus priùs eſſet in collegium cooptatus. Qui quidẽ, quòd pileũ geſtaret, in quo virgula oleaginea modicum lanæ habens in ſummo inſtar fungi inerat, flamines quaſi filamines dicti ſunt, quem quum per æſtum ferre non poſſent, dempto pileo, caput ligabant filo, quòd nudo capite incedere fas non erat. Solus tamen inter reli-

Flamines unde dicti.

quos flamines Dialis albo galero inſignis eſt, quem niſi ex ouis albæ tergore Ioui immolatæ fieri, non decebat, vt eo inſigni à reliquis conſpicuus foret. Feſto tamen die fla-

Fla. dialis albo galero inſignis.

men, & ſi æſtu laboraret, filo dempto pileum ſumebat: tunc enim filo ligâſſe caput, non ſatis erat. Quippe celebri die flaminem ſine pileo eſſe non conuenit. Eſt tamen obſeruatum inter flamines, Dialem aſſiduè pileum lanámque geſtare, quum reliquis flaminibus tunc quum ſacrum faciunt, & feſta ac religioſa die, cum pileo eſſe deceat. Si tamen mortem oppetere Dialem fortè contingeret, tunc quum agit animam, cum pileo eſſe minimè conuenit, depoſito enim

pileo

pileo decumbere, & animum efflare oportebat. Aliter apud Ægyptios: nam ſacrarũ literarũ ſcriptores, qui loco flaminis ſunt, puniceum filum pro inſigni capitisq́; non pileũ deferunt. Horum ergo in ſacrificiis deorum non minimũ ius poteſtáſque fuit. Nam quæ ſacra diis darentur, & quæ victimæ cæderentur, & quando exta offerrentur, & an perfecto ſacrificio litatum foret, enunciare debebant: tum ſacrorum cura & cæremoniarum ad eos ſpectauit & pertinuit. Quod ſacerdotium non ſicut auguris, perpetuum erat: ſiquidem ſi ſacra non ritè feciſſet, aut neglectæ religionis flamen argui poſſet, ſeu aliquid aduersùs conſtitutum faceret, flaminio abire oportebat. Sulpitius enim flamen, quòd inter ſacrificandum apex prolapſus fuiſſet, ſacerdotio deiectus fuit. Caius etiã Claudius, & Cornelius Cethegus, quòd exta victimæ perperam dederat, abire flaminio neceſſum habuit. Cúmque flamen ſacra diis dare, & hoſtiam immolare vult, flamineum puerum aut puellam iuxtà habebat, qui parati intentíque miniſterio, & ſacrificanti præſtò forent, quæque exequenda, quæ patrij moris & ritus erant, ſacris miniſtraret: quos non niſi ingenuos, patrimos & matrimos eſſe decebat. Cui ad ſacra eunti, præco præcimitator dictus, præire & præmonere ſolebat populo, vt dum ſacra fiunt, ab opere ceſſarent: qui ſi contumaciùs parerent, pignoribus & mulcta plectebantur: neque enim flaminem aut regẽ ſacrorum religioſis diebus aut feriatis opus faciẽtem videre fas erat. Quin etiam dũ operabatur ſacris, eo corporis ornatu erat, vt fibulis æneis accinctus, victimas cæderet, & diis libaret. Ipſiúſque vxorem, cui Flaminicæ nomen, quoties tonitrua audiſſet, feriari neceſſum erat. Cui hoc eſt muneris loco datum, vt à viro diuertere non liceret: nanque ipſe vnius vir vxoris, & Flaminica viri vnius vxor eligebatur: ſicut Ægyptij ad Tauri ſacra ſemel maritum aſſumpsêre. Cúmque ob ſacerdotij dignitatem, in ſenatum venire, & ſententiam dicere, antea flamini licuerit, idq; poſt temporũ curricula eorum deſidia obliteratum eſſet, L. Flaccus flamen rem longè intermiſſam reuocauit, eíque & reliquis flaminibus, vt veteri iure vſurpato, in ſenatum ingredi, & publico concilio intereſſe, togámque prætextam, & ampliſſimi ordinis ornamenta habere liceret, ſenatuſconſulto datum eſt, tametſi carbaſum flaminis indumentũ proprium fuiſſe dicãt. Ex eo enim quoties frequens ſenatus haberetur, flamini haud ſecus quàm ſenatori in curiam veniendi, conſultandi, ſuffragandi,

Sacrarum literarum ſcriptores loco flaminum apud Ægyptios.

Flaminum munus.

Fla. quibus de cauſis ſacerdotio eiicerentur.

Flaminei pueri aut puellæ miniſterio vtebantur.

Flamen in ſacris.

Ornatus flaminis.

Flaminica vxor flaminis.

Flamen vnicã duntaxat vxorem ducebat.

Carbaſus fla. indumẽtum.

Fl. à belli muneribus nõ in totum immunes.

gandi, cenſendíque poteſtas data fuit. Et tametſi flamines ſacerdotio addicti eſſent, non tamen à belli muneribus erãt immunes, ſæpiúſque res à patribus tentata, & in vtránque partem ſermonibus agitata fuit, deſupérque lex lata fuiſſet, vt tam flamines quàm reliqui ſacerdotes militiæ munere vacarent, niſi Gallorum imminente tumultu, quũ Reſpub. milite egeret, à militia minimè auocandos decreuiſſent. Sępe tamen flamines, ne ad bellum irent, religione inhibitos ferunt: quippe Cæcilius Metellus pontifex max. Aul. Poſthumium conſulem quoniam flamen Martialis erat, ne ad bellũ proficiſceretur, néve ſtipendia faceret, inhibuit, alióſque vetitos fuiſſe conſtat, ne cura belli, & rei militaris procuratio, illos à ſacris auocaret. Nonnunquam verò Dialem flaminem extra Italiam ſortitum prouinciam inuenimus, aſſerentem, nullas religiones Diali, Martiali, & Quirinali prouincias ſortiri vetuiſſe. Auguſtus tamen Octauius annuam abſentiam & prouinciarum adminiſtrationem Diali concedi vetuit, ne à cura ſacrorum nimiùm diu abeſſet. Qui quidem ſicut inter flamines honore præcipuus, ſic maximis cæremoniis aſtrictus erat: quippe ſoli flamini inprimis iurare non licebat, nefas æſtimantes, cui deorum ſacra & cæremoniæ credita ſúnt, ipſi verbo aſſerenti fidem non habere: cui hoc munus impendebat, vt ſingulis Idibus, quas feriatas habebat, bouem Ioui immolaret: vtq; ad flaminium aſſumptus, è patrio iure immunis confeſtim ſui potens fiat. Eidémque ſub dio vngi, vel ſine interula eſſe, aut equo vehi, noctémve vnam ab vrbe abeſſe non licebat. Si tamen aduerſa valetudo Dialem inceſſiſſet, pontificis maximi arbitrio vltra binoctium abeſſe poterat, dum ne diebus publici ſacrificij, nec ſæpius quàm bis eodem anno procul fiat. Dialémque, coniuge defuncta, flaminio abire oportebat, quia ſine coniuge eſſe, aut iterum coniugio copulari non decebat: nanque bis nupti, ſacerdotio pelluntur. Quod ab Ægyptiis æquè ſeruatum eſt, vt ſemel tantùm ſacerdoti nubere fas ſit, quum reliqui pro voluntate & facultatibus plures capiant. Frumentum quoque, farinam, & carnem crudam, canem, capram vel equum tangere vetabatur. Hederam Dialis ſi attigiſſet, vel annulum cum gemma, aut nodum habuiſſet, piaculum admitti putabatur: fabam tangere aut nominare, vel funebres tibias audire, Diali flamini non licet; neque enim feralia attrectare fas erat. Capillum ſi tonderet, niſi æneis cultris, velut turpiſſimo facinore tenebatur.

Fl. prouinciis, aliquoties præerant.

Cæremoniæ quibus flamẽ dialis aſtrictus erat.

Fla. dialis vxore defuncta, ſacerdotio cedere cogebatur.

Sacerdotibus ſemel tantùm nubere fas.

Quod

Quod à Sabinis ſumptum crediderim, quibus æneo cultro ſacerdotes capillum tondere præcipitur. Ignem ex Dialis flaminis domo efferri, niſi ſacrorum cauſâ, aut procinctam claſſem videre, paratáſque ad bellum copias, piaculare eſt. Mortuæque pecudis corio flamini calceos fieri, nefandum: cuiuis ſacerdoti ab vrbe tribus abeſſe noctibus non licet: aliiſque cæremoniis Dialis aſtrictus erat, quibus à vilioribus ſacerdotibus reliquiſq; flaminibus cultu & ornatu longé ſanctior erat atque conſpectior.

Ægyptiorum ſacerdotũ cæremoniæ.

Ægyptiis verò diu ſeruatus inoleuit mos, vt ſacerdoti nec fabã ſerere aut comeſſe, neque aſpicere liceret: quibus erat conſtitutũ, lege apud Memphim lata, vt Iſidis ſacerdotes ſemper deraſo ſint capite: vtque tertia quaq; die corpus eradãt, & frigida abluãt, ter die, noctu bis: piſcium quoque etiam tactu abſtineant, nedum eſu: veſtémque lineam, calceos papyraceos gerant: ouillis, nec ſuillis carnibus veſcantur: ſal cibis non adhibeãt: vino abſtineant, aut ſi bibere libet, perparco vtantur: mare deteſtentur & notos: à quibus inſtitutum eſt, Apidi potum dare ex peculiari puteo non ex Nili aqua.

Græcorũ Stephanophori.

Apud Græcos verò flaminibus, στεφανοφόροις nomen fuit, quibus ferre coronam & comam promiſſam proprium erat: qui etiam arma ſumere, aut Phocenſium agros inuadere lege vetabantur. Poliadis quoque Mineruæ flamini hoc dabatur præcipuum, vt caſeum recentem tangere perpetua lege vetaretur. Phœbi verò, aureum ſceptrum coronis & vittis redimitũ ferre. Flamini autem Epheſiæ Dianæ, qui eunuchus erat, Megabyzo nomen fuit, Cereris verò, Eumolpidi.

Hebræorum ſacerdotes.

Apud Hebræos Eſſæi ſummi ſacerdotes loco flaminis erant, qui vino coniugio & carnibus abſtinent, & duriori cubili degunt. Sed præter Dialis præſcriptas cæremonias, aliæ fuerũt vxori flaminis prę́ſtitutę, quas perpetua lege ſeruare tenebatur, quum ex Romuli conſtituto ſacerdotum vxores cum viris conſecrentur, præſcriptíſque cæremoniis teneantur: nanque

Flaminicæ dialis cæremoniæ.

Vide Cælium lib. 15. c. 8.

Flaminica quum ad Argos vadit, neque comere caput, neque capillum pectere debet: quotiéſque tonitura audiſſet, feriata erat: cui menſe Iunio, niſi poſt Idus, nec vngues ſecare, nec capillum comere, neque virum tangere permiſſum, cuius vnguium & capilli præſegmina ſubtus arborem ſilicam terra operiri neceſſum erat. Illi quoque fabis veſci, aut gradus ſupra tres aſcendere, minimè licèt: ſoláque Dialis vxor ſacrorum causâ ſub viri poteſtate & iure eſt. Fuítque amictus Flaminicæ purpureus, quadratus, fimbriatus, cui

nomen *rica*,quo velut palliolo vtebatur.Plerique flammeū veſtem Flaminicæ propriam duxêre, cui cœlum fulmineū color,& Tutulum capitis ornatus,cúi inerat vitta purpurea quæ crinibus annectitur. Hoc quoque non in poſtremis fuerit, quòd ſiquis nocens ad flaminem accederet, illo die àb omni pœna criminis tutus erat: qui ſi vinclis nexus fo- ret,eiſdem ſolutus laxabatur.Ac licèt ſacerdoti,vt rebus di- uinis impenſiùs vacaret,néve à ſacris cultúque & religione deorum,aliarum rerum cura ſeiungeretur, magiſtratus ge- rere non liceret:tamen & flaminem honores geſſiſſe,& cō- ſulatum vnà & flaminium adminiſtraſſe,ac tam rebus diui- nis,quàm humanis præfuiſſe, atque vtriúſque honoris or- namenta geſtâſſe,apud multos tradita memoria eſt.

Flamen aliquando alios etiam magiſtratus ſimul gerebat.

In quot cohortes,manipulos,centurias decuriáſque phalanx diuidatur,& quæ illius deſcriptio fuerit.

CAP. XIII.

Phalanx.

QVOD legio quondam apud Romanos fuit, id pha- langem Græcis,Macedonibus & Dardanis,exteríſque nationibus valuiſſe,monumentis proditum eſt. Ea enim in libero campo,& ſiquando expatiari licuit,magno vſui fuit. Cùm verò arctis faucibus & præruptis ſaxis, aut inter via- rum anguſta premitur, non eſt ea vis poteſtáſque: quippe Macedonica phalanx immobilis,ſemper ex ſtabili peditum agmine,nec partiri,nec diuidi facilis erat,quod in Romana legione longè ſecus: quotiéſque coniunctos ſeruat ordi- nes,& ſuis turmis ita fertur inſtructa, vt continenti agmi- ne vir viro,armis arma coniuncta forent, magno præſidio munita,ad victoriam maxima momenta fecit:ſicut Orthia phalanx, quæ in cornua procedit, & in profunditatem ita inſtruebatur,vt nec à tergo aſſiliri, nec à fronte occurſari, neque à lateribus præ magnitudine circunueniri poſſet: quod etiam Macedonicæ phalangi erat proprium,prælon- gas haſtas ante clypeos obiicere,ita vt niſi in libero campo eius nullus vſus foret.Si verò laxatis ordinibus ſemel eſſet diſſoluta, robore ſimul atque ordine diſſipato, omnis vis virtúſque eius puncto temporis diſſoluuntur. Hanc qui de inſtruendis aciebus memoriam reliquêre,quíque in ea de- ſcribenda multum ſtudij & operæ contriuêre,ex nouem ar- matorum millibus: alij ex viginti quinque millibus,vt Sy- ri:Per

Macedonica phalanx.

Orthia phalanx.

Phalanx ex quot cōſtabat apud diuerſas gentes.

ri:Perſæ ex quadraginta millibus definiêre.Cuius exemplo Perſeus aduersùs Æmylium Paulum ex quadraginta millibus,phalangem inſtruxit, Alexander Romanus Imperator ex triginta millibus,Macedones verò ex ſedecim millibus, trecentis octoginta quatuor militibus conſtare dixerunt, quos phalangitas vocant:ſicut à Philippo primùm,mox ab Alexandro deſcripta fuit, qua quidem externi duces velut firmiſſimo robore vſi fuêre:nam tanti momenti fuit, vt incredibile dictu ſit,quàm parua manu quantas copias fuderit.Sequutis inde tempeſtatibus, Græcorum duces diuerſas turmas legionéſq; deſcripsêre, inter quas Macedonum robur, Sariſſophorus magni æſtimatur, quo velut firmiſſimo munimento in poſterum vſi ſunt. Lacedæmonij raras inſtruxêre phalanges,Germani denſatis agminibus,ſcutis capita contecti, obiectis parmis, phalangem ita compoſuerunt, vt ad irrumpendum magna momenta faceret.Ea verò phalanx ita deſcripta erat,vt in minimas partes diuidi,rurſus momento temporis in vnum colligi poſſet:quoque diſtinctior eſſet, ſingulæ ipſius partes propria ſortitæ ſunt nomina: ſiquidem hæc phalanx quadruplaris, in ſingulas duplares diuiditur,quibus cornua nomen indidêre:quarum ſingulę octo millia centum nonaginta duos milites habēt, decurias verò quingentas duodecim. Hanc poſtea duplarem in duas ſimplares iterum partiti fuêre, quarum ſingulas ex hominibus quatuor millibus octoginta ſex effecerunt. Item ſimplaris iſta in duas rurſus diuiditur partes, quibus nomen Meros, quæ hominum duorum millium quadraginta trium deſcribitur,quarum quęlibet ex centum viginti octo decuriis conſtat.Rurſus Meros cohortem milliariam facit:ea autem eſt hominum mille viginti quatuor, hoc eſt, centuriarum ſexaginta quatuor, cuius præfectus maior tribunus appellatur. Iſta deinde milliaria in duas quingentarias, quarum ſingulæ homines quingentos duodecim, centurias triginta duas habent,eiúſque ductor tribunus minor:eandémque quingentariam in duos manipulos partiti ſunt. Singuli verò manipuli homines recipiunt ducentos quinquaginta ſex,decurias verò ſedecim, cui ductor manipularius præerat, quam* & ſynagiam vocant. Rurſus manipulum duas centurias facere volunt, quarum quælibet milites centum viginti octo,hoc eſt, octo decurias capit.Nam duplicata centuria manipulum facit,cuius præfectus centurio ordinarius vocatur. Simplex verò cen-

Phalangitæ. *Sariſſophorus.* *Singularum partium phalangis nomina.* *Quadruplaris.* *Duplaris.* *Cornua.* *Simplaris.* *Meros.* *Cohors milliaria.* *Tribunus maior.* *Quingētaria.* *Tribunus minor.* *Manipuli.* *Manipularij.* **ſynagia.* *Centuria.* *Centurio.* *Cēturia ſimplex.*

Decuria quadruplaris. turia duas quadruplares decurias facit,quarum ſingulę hominum ſexaginta quatuor: quæ quadruplaris in duas duplares diuiditur, quarum ex triginta duobus militibus fiũt ſingulæ,duplaríſque decuria in ſimplarem, quæ ex ſedecim militibus ſcribi dicique conſueuit. *Decuria duplaris.* *Decuria ſimplaris.* Hæc enim totius phalangis Macedonicæ, quam ex ſedecim millibus trecentis octoginta quatuor militibus veteres effecerunt, percõmoda deſcriptio fuit. In qua duo ſunt cornua,dupláréſq; phalanges duæ, ſimplares quatuor, partes octo, cohortes milliariæ ſedecim,quingentariæ triginta duæ, manipuli ſexaginta quatuor,centuriæ centum viginti octo, decuriæ quadruplares ducentæ quinquaginta ſex, duplares ſexcentæ duodecim,ſimplares mille viginti quatuor.Ex his ergo effici cogíque poteſt,quid phalanx,quid cohors, manipulus centuriáve ſit, quantúmque militũ in diſponendis aciebus externa deſcriptione vnaquæque capere aſſueuit. Qua quidem phalange Romanos duces contra exteras gentes aliquando vſos comperimus, illámque non vno militum numero deſcripſiſſe:nam contra Mithridatem & Archelaum Sylla & Romani plerique duces contra exteros phalange vſi ſunt. Poſtea verò manipulatim ſtruere aciem cœpere, illámque in plures ordines, turmas, decurias,centuriáſque, atque ordines diuidere.Galli verò & Celtiberi,atque exteræ nationes pleræque,non phalangem,ſed cateruas habuêre,hominum denum,aliquando ſenum millium. Sed quod eſt de cohorte milliaria dictum vel quingentaria,licet animaduertere,illam diſſimili modo Græcos variâſſe, qui pro tempore & locis,& prout quiſque commodum putauit, cohortes non vna facie deſcripsêre:ſiquidem Polybius ex nonaginta hominibus cohortem fecit, Caliſthenes ex ſeptingentis, Ephorus ex quingentis, Gorgias ex quadringentis lectis viris,quam ſacram nuncupauit. Samnites quadragenariam fecêre cohortem,quæ Lintata dicta. Camertes ſexcentorum hominum cohortem Romanis aliquando misêre ex fœdere.Neſtor verò apud Homerũ, per ſingulas tribus cohortes diſpoſuit, vt in conflictu præliorum alter alteri opem ferret,& inuicem ſe iuuarent. Fuítque miræ obſeruationis apud Græcos,vt prima cohors tanquam firmiſſimum robur ex quadringentis militibus fiat, à Romanis verò præter milliariam & quingentariam,etiam ex ducentis militibus primùm Syllæ temporibus cohortem deſcriptam fuiſſe,apud multos nota memoria eſt.

Rom. phalange vſi.

Galli. *Celtiberi.*

Milliaria & quingentaria cohortis variatio apud Græcos.

Iliad. θ.

Res

Res ſacræ, religioſæ & ſanctæ, quæ cenſerentur apud veteres, quibúſque ſacrum aut ſanctum facere licuit.

CAP. XIIII.

Res ſacras, religioſas & ſanctas, in nullius ſemper bonis fuiſſe, veteri lege ſeruatum eſt: erant enim ſacra diuino cultui mancipata. Ait enim Trebatius: *Quicquid deorum ergò habetur, ſacrum eſt, ſiue ædes, ſiue ara, vel ſignum, locus aut pecunia, ſiue quicquid aliud more inſtitutóque ciuitatis ritè diis conſecratum foret*. Ea verò conſecratio, vel à conſule aut Imperatore accenſo foculo fit, cum tibicine, verbis priſcis & ſolennibus, præeunte verò põtifice maximo præfante carmen, capite velato, & cõcione aduocata, ac iuſſu populi. Iniuſſu enim populi, iuxta diuinas traditiones, conſecrari ędé, terram, agrum, ſanciri nihil poterat. Poſtea latum ad populum fuit, plébſque ſciuit, vt in templi conſecratione aræve, etiam iuſſus ſenatus, tribunorúmque plebis maior pars intereſſet: in quo illud ſeruatum eſt, ne vna cella duobus diis dicetur. Demum lege Papyria non modò templa & aras, ſed ne priuatas quidem ædes ſine iuſſu populi conſecrare, aut ſempiterna religione obligare licuit: nam quod priuatus religionis ergò ſacrauit, ſacrũ non eſſe, conſentiunt omnes. Fuítque Platonis ſententia, *vt deorum delubra nemo priuatus conſtituat*, ſatis arbitratus ad immolandum publica templa patêre. Funeſtámque familiam, aut hominem funere pollutum, templum arámve dedicare, aut à lugentibus ſacrificari, vel aliquid conſecrari, vetabatur: nanque in luctu diis ſupplicare, non ſacrificare licebat, quum ſine gemitu aut morſu animi ſacris interêſſe deceat. Propterea in ſacrificiis anniuerſariis, & ædis dedicatione, publicum luctum minui perpetua lege cauebatur. Tum ſiquando exitiali bello & terribili ſtrage dimicatum foret, ne propter luctus acerbitatem & inteſtinum vrbis malum ſacra Cereris intermitterentur, lugendi tempus ad certam fuit diem præfinitum: quod etiam Græcis in vſu erat, vt in annua Cereris celebritate, funeſtos intereſſe aut vota exoluere, vetaretur. Templi verò conſecratio fiebat, vt qui templum ædémve dedicaturus erat, poſtem tenens, accenſo foculo, & aduocato numine cui templum ædéſve ſacrantur, ſe ex prophano vſu & humano iure templum, cellam, menſas, arulas, quæque eò pertinent, eximere, eáque conceptis verbis ipſi numini (nominat numen) diuina humanáque omnia

Sacrum quid. l. ſacra. ff. de rerum diuiſ. & §. ſacra Inſt. eod.

Conſecrationis caremoniæ.

Iniuſſu populi nihil cõſecrabant.

Papyria lex.

Platonis ſententia.

Aliæ obſeruationes.

Græci.

Caremoniæ in templi conſecratione.

Sabina herba in dedicationibus.

conſecrare dicaréque affirmet. Sabina herba ad ſacrum adhibita, ſine qua templum ædémve, phana aut ſacella, minimè dicari putârunt poſſe. Fuitque conſtitutum, vt in de-

In dedicanda ara vel ſimulacro.

dicanda ara vel ſimulacro, poſtem teneri non oporteret, in æde verò neceſſum foret, in quo eſt animaduerſum, ſi parum rectè tabernaculum captum eſſet, crimen ſpretæ reli-

Athenienſes.

gionis admitti, Athenienſibus verò in ara conſecranda, vel ſtatua dedicanda, mulieres in veſte verſicolori ollas leguminum circunferunt, illáſque gratias agentes erectoribus

Conſecrationis verba articulatè exprimenda.

diuidunt. Notatúmque & illud, conſecrationis verba ritè concipi oportere, ne ſyllaba vel verbo cadant, quare Metellum pontificem ædem dedicaturum, quum balbus eſſet, multùm laboraſſe ferunt, vt verbum opiferæ ritè ex-

Demoſthenes blæſus.

primere, & ſine offéſione poſſet: ſicut Demoſthenes linguæ impedimento offenſus, adeò blæſus erat, vt in exprimendo ρ literam, multùm laborâſſe dicant, pro qua λ proferebat.

Luctus remiſſus.

Vtque in conſecratione ædis, ſiquando luctu publico populus teneretur, dimiſſis ſagis, candidas veſtes induant. Cúmque omnia ſacra tanquam diis debita, violari nefas foret:

Homo ſacer.

hominem tamen ſacrum & deo deuotum mortem afficere, nefas non putarunt, tanquam illius anima diis deuota, ampliùs humani commercij non ſit. Religioſum verò locum

In loco conſecrando.

eum facere dicunt, qui defunctum cadauer aut cineres in locum ſuum defert, quive mortuum in prædio locóve ſuo humo tegit. Locus tamen vbi crematur corpus, priuſquàm iniecta gleba ſit, non ideo religioſus manet, ſed prophanus.

Sepeliendi locus apud priſcos Romanos.

Sed quum à prima origine intra ſuas quiſque ædes defoſſa cadauera haberent, vnde Lares in ſingulis ædibus colendi religio peruaſit, in Larario, in quo præter deorũ penatium,

Imagines in Larario.

etiam inſignium virorum, quas venerarentur, effictas imagines habebant: quare Seuerus Imperator & religione tactus, Chriſtum, Abraham, Orpheum & Apollonium, velut deos intra ædes veneratus eſt: poſtea lege duodecim tabularum, ne intra vrbem ſepelire liceret, propè cautum fuit. Itaque in agris quiſque ſua ſepulchra & loculos, in quibus

Quorũ cineres in vrbe ſepelire licebat.

cineres ſuorum conderent, habuerunt. Cineres tamen illorum qui triumphaſſent, aut Imperatorum, ſummorúmque ducum qui Rempub. auxiſſent, virginúmq; veſtaliũ, in vrbem ferri & in foro condi licebat. Primúmque Traianum Auguſtum ſepulchrum in foro meruiſſe accepimus, quod & poſteris deinceps datum. A qua inſtitutione poſtea deſitum eſſe crediderim: nanque Hadrianus, & mox Antoninus

Pius

Pius Auguſtus,ius antiquum renouans, ne cui intra vrbem ſepelire liceret,edictis decretiſque ſanciuêre. Quæ Platonis etiam inſtitutio fuit, vt in agro infœcundo & ſterili ſepulchra conſtituerentur,ne viuentibus officiatur. Cúmque tota familia ſepulchri patris familias particeps foret (quippe extra ſacra & legem inferri cadauer non licebat) procedente mox tempore, ne in genus & poſteros ſepulchra deſcenderent, alia fuit lege ſancitum,donec nouo poſtea edicto ad genus & familiam pertinuêre. Quæ quidem pro dignitate & opibus fiebant maiora, ſi Imperatores aut ſummos duces amplis honoribus functos, ſepelire contingeret: minora verò, ſi mediocris fortunæ viros ſepulchro condi curarent. In quibus literis adnotabant, quod pedes à fronte, quot in latitudinem ſacer locus procederet. Sed quum profuſiſſimæ impenſæ,& magnæ moles ſepulchrorum quotidie fierent, ſequutis inde temporibus, ne ampliori opere excitari ſepulchrum, quàm quod quinque diebus abſolueretur, nec maior lapide, quàm qui laudes ſepulti & titulos honorum acciperet,lege cautũ fuit: quod Græci epiodium ſiue epitaphium dixêre,id quod Plato legib. cauit,& Græci ſanciuêre, ne quis maioris operæ ſepulchrum excitaret, quàm quod decem homines triduo perficerent: néve Hermas in Ceramico apponere, aut longè petito procemio epigramma inſcribere fas foret. Mox Demetrius rex nouis ſepulturis modum ſtatuit, ſanxítque ſuper defuncti cineres erigi columellam,quæ vltra cubitos tres nõ extaret. Quod Sylla lege promulgata conſtituit, qua funebres impenſæ & ambitioſæ exequiæ,atque ad rogum munera,nec non conuiuiorum impendia, præſcripto fine taxabantur:qui tamen in Metellæ coniugis funere legem ſuam tranſgreſſus, profuſione maxima exequias dedit. Lycurgus verò defuncti nomen tumulo aſcribi vetuit,niſi illius qui fortiter pro patria occubuiſſet, & operã in bello Reipub. nauaſſet. Solon verò pœna coërcuit illos,qui ſepulchra delerét, aut in gentilia alienum inferrent. Ægyptiis tria fuêre ſepulchrorum genera:vnũ præcipuũ & maximi ſumptus, quod argenti talento taxabatur:medium minarum viginti:humile verò ex leui materia,minimæ impenſę.Clariora fuêre Aethiopibus: nam ditiorũ monumenta ex auro fiunt, tenuiorũ ex argento, inopes autẽ conduntur fictilibus. Indi & Germani operoſa ſepulchra,vt ingrata defunctis aſpernati ſunt,itaq; humili condebantur tumulo. Cyrus verò apud Xenophõtem,

Sepulchrã familiæ. *Sepulchra pro dignitate & opibus.* *Lex de ſepulchris ſtruẽdis.* *Epiodium & epitaphium.* *Demetrij ſanctio.* *Sylla.* *Lycurgi.* *Solonis.* *Ægyptiis tria ſepulchrorum genera.* *Æthiopes.* *Indi.* *Germani.* *Cyrus.*

non auro, nec argento condi, ſed terræ corpus reddi voluit velut matri. Singulóſque ſingulis ſepulchris condi apud Romanos diu permanſit, quòd ab Athenienſibus vſurpatum eſt. Megarenſes contrà, nam tria aut quatuor defuncta corpora ſingulis condebant tumulis prona. Cõtrà Diogenes Cynicus: nam corpus in faciem ſepeliri cenſuit, inferiora aliquando conuertenda arbitratus. In publico tamen non fuiſſe ius ſepulturæ, ex decreto pontificum cauebatur. Sed quum vis morbi Romæ paſſim per ignota capita vagaretur, Antonius Philoſophus Auguſtus, vt paſſim in vrbe liceret humari, cauit edicto, loco non definito. Si qui tamen tyranni malè de Republica meriti, ſupplicio affecti eſſent, aut ſi qui laqueo & morte inhoneſta, aut malo letho occubuiſſent, vel cœleſti eſſent afflati numine, illos condi ſepulchro, aut humari non decebat, itaque inſepulti abiiciebantur. Vnius tamen Phocionis publico iudicio dãnati, quum inſepultum cadauer iaceret, ſeruilis manus ſepeliſſe fertur. Si autem de cœlo ſepulchrum tactum, aut fulmine ictum eſſet, locum à deo expeti, & propterea conſecrari putarunt, quod Lycurgo & Euripidi Poëtæ contigiſſe ferunt, quorum ſepulchra de cœlo tacta ſunt. Erátque Græcis lege cautum, vt qui patrimonium prodegerat, ſepulchro patrio non humaretur, ſed externo: néve quis ob proditionẽ reus, Athenis tumularetur, tanquam ob crimen famoſus foret. Ideo Phocionis aliorúmque, qui proditionis inſimulati pœnas dederant, cadauera extra fines Atticos exegerunt. Cimon verò Milciadis filius, vt pater qui obierat in carcere, humaretur, captiuum ſe præſtitit, & ſeruituti mancipauit. Apud Ægyptios ſi quem prauis moribus vixiſſe contingeret, eiectum cadauer in vaſtis ſolitudinibus exponunt. Perſæ damnatorum corpora feris & canibus abiiciunt. In quo illud traditur mirum, quòd cùm Clearchi cadauer ob crimen inſimulati canibus expoſitum foret, magna vis venti exoriens, illud puluere texit, tanquam diis ſignificantibus immeritum pœnas dediſſe. Hoſtium tamẽ ſepulchra nobis religioſa non ſunt: ideo violari ſine piaculo poſſunt, lapidéſq; inde ſublatos in quemlibet vſum conuertere, non eſt vetitum. Atque licèt Athenis magna fuerit ſepulchrorũ cura, non minor tamen Romanis, qui publica monumenta etiam pauperibus & ſeruis vbi cõderentur, ædificarunt. Apud Grȩcos quoq; deteſtabili crimine obnoxius erat, & capitis pœna dignus, qui inſepultũ cadauer reliquiſſet, adeò vt equos & ca

Romani. *Magarenſes.* *Diogenis ſepeliendi ratio.* *Tyranni & qui ſibi mortẽ conſciuerant, non ſepulti.* *Græcorum lex in prodigos.* *Proditores.* *Ægyptij.* *Perſæ.* *Clearchi cadauer.* *Hoſtium ſepulchra.*

& canes parentis affectu Cimonem & Xantippum luxiſſe, & tumulo indidiſſe legamus. Anſer quoque Lacydi Philoſopho ita adhæſiſſe fertur, vt nec domi, neque foris ab eo diſcederet: quem elatum funere, effuſis lacrymis ſepeliuit. Alexander quoque Bucephalo duxit exequias, ſicut Agrigentini equis ſepulchra & pyramides erexêre. Inter quos Auguſtus Octauius, & poſtea Hadrianus Cęſar equo tumulum feciſſe traduntur maximi ſumptus, & carmen inſcripſiſſe. Cõmodus quoque Praſino equo mortuo ſepulchrum in Vaticano fecit. Et Romani coruo dedêre exequias, præcedente tibicine, duorum Æthiopum humeris elato. Ægyptij verò quum felis aut aliquod animal moritur, cuius ſuperſtitioni addicti ſunt, ſindone contectum, & ſale atq; aromatibus delibutum animal ſepeliunt. Quare circa Myridis paludem cornicis atque ibidis ſepulchra ſumptuoſo lapide viſebantur. Tantáque apud Græcos cura ſepulturæ fuit, vt decem prætores, quòd bello nauali apud Arginuſas vi tempeſtatis acti, defunctos in acie non ſepeliſſent, ab Athenienſibus capitis accerſiti, & vltimo ſupplicio affecti ſint. Et Lacedæmonij dum contra Meſſenios ducunt, ne milites qui bello ceciderant, inſepulti manerent, teſſeras in brachiis inſculptis nominibus habuêre. Inoleuítque mos Athenis, vt ſingulæ tribus ſingulas arcas, in quibus cadauera & diſperſas reliquias illorum qui bello ceciderant, ſuæ cuiúſque tribus inquiſita colligerent, in expeditione vehiculis ferant. Vnus autem totus conſtratus inanis ducebatur, illorum qui conquiſiti non apparerent: & poſtquam in publicis ſepulchris illa condidiſſent, ne eſſent inhonorati, inſigni teſtimonio pietatis in defunctos, ſolẽni oratione de ipſorũ laudibus, quòd pro patria mortẽ pugnando paſſi fuerãt, illos magnificis verbis atq; honoribus extulerũt, tametſi ea procuratio funeris, inter pudendas & minimè ingènuas artes haberetur. Si cuius tamen oſſa cineréſq; in alienum ſepulchrum deferrentur, illa eruere loci dominus, & ſine pontificũ decreto aliò transferri nõ poterat. Eſt tamen lege cautum, vt locus fulmine ictus, illicò religioſus, & in nullius bonis fiat, quòd eum Deus conſecrâſſe videbatur: vtque iuxta ſepulchrum nouum, propiúſve ſexaginta pedes, inuito domino ædes admouere non liceat. Ideo inuiolabilia habita, quæ nec præſcribi poterant, nec vſucapi, ſicut nec publica. Et tam Romana lege quàm Solonis, ne quis alienum buſtum violaret aut deiiceret, grauiſſima fuit pœna

Pecudum ſepulchra & exequiæ.

Ægyptij.

Athenienſium tribuum mos de his qui bello ceciderant.

Oratio funebris.

Locus fulmine ictus, religioſus & ſacer fit.

Lex de nõ violando alieno buſto.

Antiquitas ſanctitatē augebat. interdictum: quare ſepulchri violati actio conſtituta eſt. Notatúmque & illud ſepulchra & loca religioſa ipſa antiquitate ſanctiora fieri, eóque diruto, nihilo minùs religioſum locum eſſe: quippe ſepulchrorum ſanctitas in ipſo ſolo manet. *Sancta loca.* Sancta verò dicuntur loca, quæ ſacrata legibus, plebiſcitíſve ſancita, pœnis adiectis inuiolata manét: ſiquidem ſanctiones aut obteſtatione, aut conſecratione, vel pœnis conſecrantur. *Mœnia ſancta.* Itaque muri & mœnia ciuitatum, quòd illa tranſgredi non licet, & tam intra quàm extra pomœrium omnes ab his arcētur, nec cuiquam ædificia illis admouere fas eſt, auguſta & ſancta dicta ſunt: ideo illibata iuris ſanctione defenduntur. Capitale enim fuit, & ſeueriori pœna coërcitum, etiam lege Romuli, illi qui mœnia tranſgreſſus attigiſſet. *Pomœrium ſanctum.* Neque mœnia ſolùm, ſed ipſum pomœriū, quantúmque circa mœnia loci eſt, quod nec coli, neque arari fas erat, ſanctū eſſe liquet. *Sacra & religioſa, ſancta.* Tametſi ſacra & religioſa, quandoque ſancta dicta ſint. *Leges ſancta.* Leges quoque, quarum iuſſa pœnis & ſupplieiis ac religionibus in æternum coërcētur, eò quia *Leges breues eſſe conuenit.* non debent pœnæ ſanctione corrūpi, ſanctæ dicuntur: quas breues eſſe conuenit, velut monita oraculorum diuinitus *Platonis ſententia de legū paucitate.* miſſa, vt paucis iubeāt, non pluribus diſputent: ſuadeántque magis quàm cōminentur: quas quidē Plato iuſſit eſſe quàm pauciſſimas: nam ſi ſuo iure funguntur magiſtratus, nihil opus eſſe multiplici lege putauit: vbi verò horum improbitate aliò detorquentur, ex legum multitudine perniciem *Cleonis opinio.* afferri dicebat. Fuítque opinio Cleonis apud Thucydidem, ſatiùs eſſe malis legibus aſſuetam ciuitatē non facilè mu*Quas leges ratas habebāt Romani.* tari, quàm bonis inconſtanter vti. Sed tamen leges à populo latæ, aliter ratæ non habentur, quàm ſi patres autores fiant, poſtquam fuit de cœlo ſeruatum, niſique ad populum priùs latæ ſcriba ſuggerente, conſenſu populi, non per vim, iuſſúque ſenatus trinundino promulgatæ, & per præconem prolatæ, iuratæ & receptæ, in foro propoſitæ, ac ſi in ærariū cō*Sacroſanctū.* ditæ fuiſſent. Nam ſacroſanctum quid fieri minimè poterat, niſi per populum plebémq; ſacratum eſſet, Ideo COSS. legem Curiatam ferentibus, quia à populo non recepta, ſed à trib. pl. ſæpe interceſſum fuerat, pro lege habita non eſt. Proditúmque memoriæ fuit, malos mores optimis ferendis *Noua legis autor execrabilis apud Æginetas.* legibus ſæpe cauſam dediſſe: quia vbi perperam viuitur, multiplicibus edundis legibus magna datur occaſio. Inde apud Æginetas cautum eſt, vt qui nouæ condendæ legis cauſam daret, inuiſus omnib. & execrabilis fieret. Sic apud

Indos,

Indos, ſi quis aliquid pernicioſi inueniſſet, niſi protinus remedio ſucurreret, morte plectebatur. Quæ quidem leges, licèt in æternum editæ, quum aut vſus coarguit, aut rerũ ſtatus facit inutiles, pro tempore mutari & induci, ac facilè abrogari poſſunt. Portæ verò ciuitatis non, vt mœnia, ſanctæ ſunt: quia quũ per illas defuncta ferãtur corpora, ſacroſanctas minimè putârunt: quod enim funeſtũ eſt, id ſacrum aut ſanctum fieri minimè poteſt. Tametſi alia feratur cauſa. Cùm enim vrbium conditores mœnia ſignarent, incincti ritu Gabino, id eſt toga reiecta circa humeros, taurũ ad dextram interius, vaccam æneo aratro iungebant, ſtiuámque tenentes incuruam, ita vt omnes glebæ in interiorem ruerent partem, perfecto ſacrificio mœnia ſignabãt: vbi verò portæ futuræ erant, id loci minimè ſulcabant, ſed aratrũ ſuſpendentes, portarum ſpatia reliquêre intacta. Ideo quum mœnia ſignata ſolenni ſacrificio, ſancta ſint: portæ, quia ſignari illas vel ſulcari minimè decebat, ſanctę minimè fuêre. In quo id ſeruatum meminimus, vt fruges in ſubiectam foueam demittant, & ex vicina terra exaggerent, bouéſque ſulcatis mœnibus immolent. Macedones verò, vbi primùm vrbis mœnia futura erant, polentam inter ſolennia adhibuêre. Quod quidem aratrum non ædificandis modò vrbibus, ſed illis funditus euertendis inducebatur, quaſi ſegetes ibi mox futuras denotarent. Fuítque conſtitutum, vt nemo Cæſarum, niſi qui imperij fines propagâſſet, non prouinciali, ſed Italico agro quęſito, nationéſque ſignis collatis & iuſto pręlio perdomuiſſet, ius proferendi pomœrij haberet. In qua re eſt animaduerſum, Syllam vltimum Romanorum, pomœriũ protuliſſe: & poſt Syllam, Claudiũ Cæſarem terminos vrbis propagâſſe. Si verò non pomœrium, ſed templi ambitus & area conſecranda forent, eam conſecrationem fieri accepimus, vt ſerena luce omnem aream & ſpatiũ vittis coroníſque euincerent. Mox milites & veſtales virgines cum pueris puelliſq; patrimis & matrimis, ex quatuor fontibus aquam ſpargerent, bouéq; & tauro aream luſtrarent. Prætórq; præſides deos precatus, & magiſtratus vnà, ſacerdotéſque & ſenatus, cũ equitibus & populo, ſaxũ ingens fundamentis iniicerent, paſſimque auri & argẽti ſtipes, & metallorum primitias nullis fornacibus euictas aggerarent. In quo præcipuè cauendum, ne ſaxum, aurúmve in aliud opus deſtinatum, apponant. Notatúmque & illud, vt non ſolùm funeſti à conſecratione & ſacris arceantur,

Legum abrogatio.

Portæ curſanctæ nõ eſſent.

Nõ cuiuis Cæſarũ ius proferendi pomœria.

Templi ambitus conſecratio.

ſed manci, quíque inſignes debilitate corporis, aut membro non ſatis vtiles ſunt, velut indigni qui ſacra tractarent. Propterea M. Sergius ob prauitatem imminutionémque corporis à ſacris vt mancus amotus fuit, quòd ſacra tractare nequiſſet. Quod Perſis quoque in vſu fuiſſe traditum eſt, quibus morbo affectum, oculo aut membro deficienté, dominari, vel ſacris præeſſe inhibetur. Quódque res & loca deorum immortaliũ diuino cultui mancipata, iuſſu populi per pontifices mutari & transferri, ac prophana fieri poſſe, verbis conceptis, amota religione, ſæpe compertum eſt.

Manci, mutilati, debiles, & funeſti à conſecratione reiecti.

Locus Ciceronis ex Catone Maiore de lege Voconia quæ eſſet, & quæ Furia, & Falcidia, explanatur.

CAP. XV.

Ciceronis locus in Catone

CVm Palatini fori iudicia opperiremur, & tædio interdum ac mora offenderemur, in bibliothecam pontificũ, quæ ibi fuit proxima, ſæpe diuertebamus: ibíq; in quoſcúnque incideramus libellos, varia lectione cum amicis conterebamus. Cúmque Ciceronis Catonem Maiorem inibi fortè nacti eſſemus, hæc verba quæ ex perſona Catonis Cicero memorat, in eo tunc penſitabamus: *Cùm ego quinque & ſexaginta annos natus, legem Voconiã magna voce & bonis lateribus ſuaſiſſem*: Quid Voconia lege, quam tunc Cato ſuaſit, cautũ fuiſſet apud nonnullos qui aderant, quærebatur. Et quum ex noſtratibus homo quiſpiam fori & iudiciorũ non ignarus, idem quod Furia & Falcidia, Voconia lege caueri reſpondiſſet, ne ſcilicet teſtatori ex bonis ſuis vltra dodrantem legare liceret: vtque quarta hæreditatis pars ſcripto hæredi ſaltem maneret incolumis: ſæpiúſque hanc legem abrogatam noua conſtitutione excitatam eſſe, & pleráque induceret: dixi ego in dubio errore labi illos, qui idem Voconia, quod Furia aut Falcidia, ſtatutum fuiſſe contenderent: quippe Furia aut Falcidia, contra legis xij. tabularum antiquiſſima decreta à principio latæ fuére. Quum enim duodecim tabulis, quomodo volet, & cui, quantúmque volet, de bonis diſponendi, illáque ſiue inſtitutionis, ſiue legati iure relinquendi, data facultas foret: poſtea lege Falcidia & Furia, vt niſi ad dodrantem legare liceret, ſtatutum fuit. Interiectis inde temporibus, Q. Volumnius Saxa trib. pl. tulit ad populum, nequis hæredem mulierem faceret, coercitæque eo plebiſcito mulierum hæreditates ſunt. Mox lege Voconia, quam C. Voconius Aricinus trib. pl. tulit, ſancitum

Non idẽ Voconia lege quod Furia & Falcidia ſtatui.

Lex Voconia.

fuit,

fuit, vt non fœminas modò, ſed ne quis cenſus hæredem etiam vnicam relinqueret filiam. Quam legem Cato perſuaſit: quo quidem plebiſcito, ne liceret legare mulieribus vltra quadrantem, ſub graui documento vetabatur: nam quum ſolidæ hæreditates, & magna patrimonia mulieribus aſſiduè legarentur, prorſus vt admirabile videatur, quantùm mulierum opes hæreditatibus accreuiſſent: quum obuiam eundum putarent, ne tam immodicæ largitiones mulieribus fierent, quibus temerè abutebantur: cautum fuit lege Voconia, vt non vltra quadrantem hoc eſt, quartã hæreditatis partem, mulieribus ex quouis peculio obuenire poſſet. Lege autem Falcidia non quadrantem, ſicut in Voconia, ſed ne vltra dodrantem in legatis cuiuis abſumere poteſtas foret, cauebatur, vt ſaltem quarta pars hæreditatis & bonorum, hæredi ſcripto, qui in bona & nomen adſcitus erat, maneret incolumis. Quod enim Voconia lex mulieribus tantùm interdixit, ne vltra quadrantem legaretur, lex Falcidia ad omnium hæreditatem extendit, cauens ne vltra dodrantem, hoc eſt nouem vncias teſtatori in legatis abſumere facultas foret. Poſt aliquot verò ætates, quũ multi adulteri præteritis liberis, integrum aſſem mœchis teſtamento relinquerent, Domitianus Cęſar ſalubri conſtitutione, probroſis fœminis quæ mœcharẽtur, ius capienti hæreditates legatáque ademit, néve lecticis vectarẽtur, inhibuit. Quòd autẽ verbis legis cauebatur, ne quis cenſus hæredem etiam vnicam relinqueret filiam, cenſus is dicebatur, qui multam pecuniam & vltra centum millia nummûm in poſſeſſione haberet: nam cui multæ eſſent pecuniæ, multi cenſus æſtimabatur. Verba verò legis duodecim tabularum, quibus libera facultas diſponendi teſtatori datur, hæc fuêre: *Vti legaſſit ſuæ rei quiſque, ita ius eſto.*

Falcidia lex.

Domitiani ſtatutum in mœchas.

Cenſus.

Quid reſponderim Hieronymo Maſſaino, cur in eodem forem ſtatu ſemper, quum ad honores admitterentur alij.

CAP. XVI.

DEmirabatur aliquando Hieronymus Maſſainus, vir multæ eruditionis, & in ſtudiis bonarum artium non minùs atque in rerũ actionibus verſatus abundè, cur, quum plurimos futiles & ignauos ad honores & ſacerdotia promotos, magnóſque & opulentos quotidie videat, me tamen ipſe in eadem fortuna eodémque ſemper tenore aſpiceret,

Hieronymus Maſſainus.

cui

cui mercedem laborũ ſtudiorúmque deberi putaret. Quotiéſque in eos ſermones venit, obiurgabundus & commoto ſimilis meam ſegnitiem accuſabat, increpitáq; ignauia, tantis tu (inquit) laboribus tam diu nihil ſapere didiciſti? Cúmque me non nimis laborare, & mea ſorte & parabili fortuna contentum reſpondiſſem, is vt me erigeret, languentémque ſpem excitaret, cõſilium dedit vt facerent, quod quempiam hominem aſtu & inſigni arte longè clariſſimum feciſſe comperit, qui quum nullis bonis artibus ad pontificatum obrepere poſſet, dolia vini præcipui pleráque mercatus, ea pontifici dono dedit, ſuſpicatus fore id quod euenit: quo maximè munere effecit, vt proximo ſenatu multò ampliora tulerit: nanq; & honoribus & pontificio donatus poſtea. Alióſq; referebat homines deſpectiſſimos turpiſſimóſque, qui prædæ & rapinis aſſueti, pecunias ſiue iure, ſiue iniuria calamitoſis erogatas, aut vi extortas, ad fiſcum conferebãt: quibus artibus effecêre, vt clari perpotentéſque euaderent. Alióſque ignobiles & obſcuros ſortis infimæ, atque è cœno emerſos, vt aiunt, qui quũ permodica re familiari eſſent, & gratia pollerent, tantùm valuiſſe, vt ad ſacerdotia & pontificatus, quum multi clari & diſerti viri concurrerent, omnium ſuffragatione cæteris prælati ſint. Innumeróſque referebat alios moribus perditiſſimis, qui ſceleris magnitudine ex infima fortuna ad honores obrepſêre. Memoria teneo, quum pueris nobis quidam magna doctrina & inprimis honeſtus vir, non minùs Græcè quàm Latinè doctus, nihil præſidij, nihil ſibi opis ad degendam vitam parare potuiſſet, vitámque admodum tenuem & anxiã duceret, cùm inuidos mores cerneret, ac probitati præcluſam viam, & quid ſibi faciundum eſſet, animo volueret, vt aliquod in poſterum vitæ ſubſidium parare poſſet, eò veſaniæ proceſſit, vt coactus inopia, obſcœnis & libero homine indignis artibus vacaret: (quibus verò artibus, non libet dicere: ita fœdæ & pudendæ ſunt) confectáque fuit ſibi res ex ſententia: nanque haud multò pòſt & ſacerdotio & opibus auctus, afflues & beatus tranquilliſſimè vitam egit. Adeò deſpecta fortuna, vbi nullus honos virtuti eſt, extrema experiri aliquando cogit. Quibus ego exemplis admonitus, vehementer animo conſternatus ſum, nequando vt eiuſmodi honores appeterem, ſubirem ſcelesti conſilij & conſcientiæ notam. Longè igitur multúmque præſtat, ſatiúſque fuit, vt ingenio meo, vacuúmq; his moleſtiis, modico ciuilíque cultu contentum

eſſe,

eſſe, neq; in ambitionem non neceſſariam incurrere, quàm bona animi, ſi qua ſibi homo ſtudio & labore parauit, ea turpi quæſtu peſſimo exemplo fœdare.

Quibus ex cauſis ouare ducibus licebat, & in quibus ouatio differt à triumpho. CAP. XVII.

ROmani duces, qui in hoſtes victricia tulêre arma, ſi minùs ea quæ geſſerant, triũpho digna forent, vt tantũ ferrent honoris, perſæpe quum domum reuertiſſent, minoribus triumphis & ouatione honeſtati ſunt, quam Cræci εὔαν nuncupant. Cauſæ verò ouandi, nec triumphandi, hæ fermè traduntur: Si non debellati hoſtes penitus, ſed ſolùm pericula depulſa ſunt: fuſique & fugati, perculſi & conſternati, aut à populationibus exerciti, nõ autem multis & magnis cladibus affecti forent. Si ignominia tantùm acceptæ cladis eleuata, vel paululum laboris admiſſum, aut nõ in ſua & ſibi cõſtituta, ſed in aliena prouincia res geſſiſſent. Qui enim alieno auſpicio res geſſerunt, de prouincia triumphos agere non poterant. Si nondum pacata prouincia, reliquiæ bellorum ſupereſſent. Si bella non ritè indicta, vel cum hoſte non legitimo, ſed pop. Ro. indigno, vt cum ſeruis, piratis & fugitiuis bellum fuiſſet. Vel ſi deditione facta, mediocri certamine, & incruento prælio pugnatum eſſet: Aut ſi ex prouincia exercitus non deportatus, nec ſucceſſori traditus foret. His omnibus ouare, nec triumphare legitimo triumpho permiſſum eſt. Primus enim Poſthumius Tubertus traditur, qui bello Sabino victor, quòd haud multo negocio hoſtem fuderat, vrbem ouans iniit: inde inſtitutum, vt ob præmiſſas cauſas ouatio detur, non triumphus. Pompa verò & apparatus idem ferè ouantis qui & triumphantis, ſed tamen minor perhibetur: nam & vniuerſo ſenatu, & omnibus ordinibus obuiam effuſis, paratu magno vrbem inibat. Et oppida bello capta, ſignáque militaria, ſpoliáque & captiua arma, muneráque quibus donatus fuerat, præ ſe gerebat. Tum duces bello capti, & obſides dati, bellorum machinæ, & currus, vaſáque aurea & argentea, & quicquid pecuniarum ex manubiis & præda exactum foret, etiam coronæ oppidorum, quibus à ſociis honeſtatus fuerat. Tum ſi qui milites donis militaribus torquibúſque & armillis donati eſſent, pulcherrimo comitatu præcedebant. Ipſe verò dux cui ouandi honos datur, myrteá inſignis corona, ſceptrum manu tenens, non triumphali picta

Ouãdi cauſa.

Poſthumius Tubertus primus ouãs vrbẽ ingreſſus.

Pompa & apparatus ouãtis.

Myrtea corona ouantis. *Ouãtes initio ſine exercitu & legionibus pedites vrbem ingrediebantur.*

picta vel aurata veſte, nec curru quadriiugo, vt triumphantes, ſed purpura decorus, ac inſidens equo: neque ſenatu ſub prætextis iuxta currum, triumphantis more, ſed eo ſubſequente, ſola plebe & equeſtri ordine, aut equitibus præeuntibus incedebat. Sed notandum, eos quibus ouandi dabatur ius, priſcis ſeculis ſine exercitu aut legionibus vrbem pedibus iniuiſſe: lapſis poſtea temporibus, vt equo veherentur, morem præualuiſſe: éxque duobus Imperatoribus rebus bene geſtis, alteri triumphum, alteri vt ouans vrbem iniret, datum eſſe. Cum Lucretio Tricipitino Veturius COSS. de Volſcis & Æquis triumphauit: ſed alteri, vt curru quadriiugo triũphantem legiones ſequerentur: Veturio verò, vt ſine legionibus ouans equo veheretur, à ſenatu datum fuit. Bello etiam Punico ſecundo, Marcus Liuius & Claudius Nero de Haſdrubale & Pœnis triumpharunt: ſed Liuius curru triumphans cum legionibus. Nero autem ſine exercitu equo vrbem iniſſe proditur. Interdum verò ouãtes lauro, nõ myrto coronatos inuenimus: ſiquidem Marcus Craſſus de fugitiuis & Spartaco, quos collatis ſignis vicerat, ex conſulto ſenatus, lauro coronatus ouâſſe traditur. Et Tiberius Cæſar, quum de Vindelicis mœſta ciuitate propter repentinum incommodum triumphare nollet, non equo, ſed curru cum triumphalibus ornamentis lauro ornatus, ouans ingreſſus eſt. Turmas quoque equitum non lauro, ſed olea ornatas, cum militaribus iocis & verſibus inconditis ouãti præcedere, non ſubſequi, vt in triumphis ſolet: neque ouantes candidos tauros aut boues mactare: vt erat triumphanti mos, ſed coronatas oues ante ſed agere, illáſq; exacta põpa immolare compertum eſt: quare ouationem dixêre. Neque clangentibus tubis, vt ille Martius triumphus ſolet, ſed modulãtibus tibiis deduci. Illud quoque notatum perhibent, tã in maioribus quàm minoribus triumphis, niſi quibus præcipui honoris aut priuilegij prærogatiua indultum fuiſſet, vt equo vectarentur, omnes qui ouanti aut triumphanti prodirent obuiam, quique erant comites, pedibus & non equo inceſſiſſe: quod longo pòſt tempore obſeruatum manſiſſe in triumphali pompa, multa documenta ſunt.

Laurea corona ouantium. *Equitum ornatus in ouatione.* *Ouantium ſacra.* *Ouatio vnde dicta.* *Tibiæ in ouatione.* *Obuiam procedẽtium qui equo veherẽtur, & cõtrà.*

Qui erant tribuni militum in Romanis caſtris, quæve poteſtas & officium foret, aut iuriſdictio.

CAP. XVIII.

Tribu

TRIBVNOS militũ qui caſtris & legionibus pręerant, imperium in milites habere, exercituſque & ſummæ rerum præeſſe, ferè peruulgatum eſt. Qui tametſi à primis originibus terni ex ſingulis tribubus, Ramnenſi, Titienſi, & Luceri crearentur: tamen militari lege, vt ſingulis quatuor legionibus ſeni ac deni tribuni præeſſent, ſancitum erat. Qui licèt à COSS. & ſummis ducibus antea eligerentur, poſt aliquot ætates, vt militari ſuffragio & prærogatiua crearentur, militibus munus datum fuit. Lapſis mox temporibus, vt populi ſuffragio & tribuni rogatione fierent, lege cautum fuit: ex quibus qui à COSS. creabantur, Rufuli, mox Rutuli, nuncupati, eò quòd Rutilius Rufus COS. de illorum imperio primus tuliſſet. Aliorum verò tribunorum militarium duo fuêre genera, aut enim ſuffecti erant, aut comitiati. Suffecti militari ſuffragio in caſtris: Comitiati verò, populi iuſſu comitiis creabantur. Demum ſequuti Cęſares, tribunos ipſi delegêre, homines inſigni teſtimonio, in quibus eſſet ſpecimen magnæ & expertæ virtutis. Quare Hadrianus Cæſar viros ætatis exactæ & ſummæ prudentię, doctos ætate & vſu, ad tribunatum euexit: vetuitque edicto, ne imberbis adoleſcénsve, tribunus fieret. Fuitq; priſci moris, vt quum princeps ad tribunatum quempiam eueheret, gladium illi in manum traderet: quo ſignabatur, in milites iure militari habere imperiũ. Cuius edicti verba ſic habent: *Milites, quibus iuſſi erunt, parento, eorúmque tribuni ſunto:* & infrà. Huic lacones & præſidij præfecto Harmoſten dixêre nomen, qui magiſtratus ſemeſtris erat. Illorúmque præcipuum munus, caſtrorum & exercitus curam agere, ne ſine munimento, ſine cuſtodiis ſint, peruigiles excubias iubere, ne quid occulto ſpeculatu hoſtes moliri poſſint: inprimíſque milites ad ſolemne iuſiurandum adigere: neque enim militi arma capere fas erat, ni priùs apud tribunum legitimum præſtitiſſet iuſiurandum: qui etiam in caſtris iura dabant, quoque in promptu eſſent, & nihil moraretur imperium, illorum ſtatio in caſtrorum principiis erat, vbi tribunal habere, & iura dare aſſuêrant, quibus non virgas, vt cõſuli aut prætori, ſed ad terrorem audaciæ, vites lictores pręferebant, contumacéſque milites Romani vel Latini nominis, iuſſa minùs exequentes, non virgis, ſed vitibus per centuriones: externos verò fuſtibus plectebant. Alexander tamen Seuerus tribunis non lictores aut apparitores, ſed milites anteire iuſſit, quatuor tribuno, ſex duci, decem verò

Tribuni militum nouem.

Singularũ legionum ſeni tribuni.

Tribuni per quos eligerentur.

Tribu. Rufuli & Rutuli.

Tribuni ſuffecti.

Tribuni comitiati.

Tribuni à Cæſaribus creati.

Harmoſtes.

Tribuni officia.

Tribuni ſtatio.

Tribuni lictores.

legato. Erátque militari lege cautum, vt ſi miles dum cæditur ob crimen, vitem frangeret, aut centurionis vel tribuni manum teneret, de gradu deiectus, militia amoueretur: ſi autem violentas manus inferret, capite lueret. Cúmque reliqui milites paſſim ferreos haberent annulos, tribunis tamen, centurionibus & legatis, aut his quibus ordo & imperium erat, aurei dabantur: à quibus ſiue in hoſtes ducere, ſiue caſtra metari, ſiue in prima acie & fronte locari, aut in ſubſidiis poni, vel in ſtationes & vigilias ire conueniret, teſſeram milites petebant. Ipſi verò ab Imperatore, quod dari oportebat, ſignum aſſumebant, copiáſque equitum & peditum, quoties dimicandum erat, ornari & inſtrui, atque in aciem educi iubebant. Milites quoque in conflictu præliorum, ſingulos & vniuerſos hortari & monere, atque in ceſſantes animaduertere, tribuni propriũ munus erat. Miſſionem quoque militibus perfunctis militia, ſi cauſam probarent, ex autoritate & iuſſu conſulum dabant. Quòd Fuluius cohortem legionis, in qua tribunus erat, ſine iuſſu conſulũ miſſam fecerat, Quintus Fuluius Flaccus cenſor illum ærarium fecit, & ſenatu amouit. Si qui tamen poſt miſſionem ſtudio pugnæ militare cuperent, niſi ſecundo ſacramento adſcripti eſſent, arma ſumere, & merere, aut in hoſtes tendere nequibant. Marcellus notauit tribunorum militum officium eſſe, milites in caſtris habere dicto audientes & intendere imperio, ad exercitationes deducere, in ſtationes mittere, claues portarum ſuſcipere, ne occulta colloquia ferant, néve quis autor noui cõſilij cum hoſtibus moliri quid poſſit, ſtationes, vigilias, munitionéſq; ne infrequentes ſint, nonnunquam interdiu, ſæpius noctu circuire, milites ſingulis momentis inſtructos paratóſque habere, ſiue pabulatũ, ſiue frumentatum vadant, præſertim ſi in procinctu hoſtes ſint, exploratóque in hoſtes ducere. Cúmque frumentum militibus admetitur, ne quid minus æquo impartiant, intereſſe, néve pernicioſa fame, aut inopia afficiãtur, vtque pręparati commeatus abundè ſufficiant alimentis, ne arma, viri, equi aut pecunia deſint, cũ Imperatore multò antè præuidere (nam Romani duces rationem commerciorum præcipuam habuêre ſemper) caſtris locum capere, valetudinarios inſpicere, ſauciorum curam agere, nomina militũ memoria tenere. Quippe Imperatorem aut tribunum ignorare milites, pudenda inſcitia eſt. Neque aliud Othonem ad imperium euexit, quàm quòd quenque militum, in agmine, in

Lex militaris.

Tribuni militum officium ex Marcello.

ne, in ſtationibus, in itinere nomine compellabat ſuo, ex hoc gratiam & ſtudia hominum aſſequutus. Querelas quoque militum audire, illorúmque delicta militari lege plectere, infidum damnoſúmque militẽ militiæ gradu deiicere, tribunorum poteſtatis eſt. Fertur tamen Aurelianus Cæſar tam ſeueræ diſciplinæ fuiſſe, vt tribuno per epiſtolam mandârit, vt militum manus cõtineret, ne quis pullum aut ouem raperet, aut vuam ex vineis, aut ex ſegete ſpicas: vt arma terſa, calceamẽta fortia, veſtis noua, equus defricatus, & mulus centurionatus foret. Fuítque antiqui moris, vt miles in caſtris ad centurionem, centurio ad tribunum, manè ſalutatum vadat, & ad edictum præſtò ſit. Ac licèt tribunis militum centuriones ſubſint & decuriones, ipſi tamen legati imperio parẽt. Erátque militari lege cautum, ne quis vbi tribunus militum fuiſſet, poſtea ordinum ductor eſſet: nanque centurio, decurio, & ordinis ductor tribuno inferiores ſunt. Alexander verò Macedo tanti tribunos & decuriones fecit, vt neminem niſi ſexagenariũ ordines ducere ſiuerit. Hoc quoque notatum eſt, eum qui præconium faceret, inter decuriones admitti non licere, & multò magis inter tribunos. Si tamen antea præconium feciſſet, & poſtea artem deſiuiſſet, ad decurionatum admitti poterat, ad tribunatum non vtique. Inſuper obſeruatum, vt ſi quando in aliquos iuſta mouenda forent arma, ſenatum per tribunum militum de bello indicendo ad populum ſæpe tuliſſe. Quódque veteri inſtituto ad tribunatũ admitti nemo poterat, niſi priùs alam duxiſſet: neque alam ducere, niſi cohorti præfuiſſet: ſiquidem cohorti erat ala inferior: tribunatus verò legionũ, poſt alam conferri daríque conſueuit.

Aureliani diſciplina in militarem rapacitatem.

Qui ad tribunatũ admiſſi.

Qui ludi ſcenici, qui Megalenſes, qui Taurij, Compitalitij, Iuuenales, & Honorarij fuerint.

CAP. XIX.

INTER ſpectatiſſimos ludos, qui plurimi Romę fuerunt, Romani ludi à regibus inſtituti primùm, qui & magni, & circenſes dicti, præcipui ſemper habiti ſunt, Ioui, Iunoni, & Mineruæ celebres: nam ſingulis diis ſinguli erant dicati ludi: quippe venationes & munera Saturno, ſcenici Libero, circenſes Neptuno: aliíque aliis numinibus dabantur, quos ad placanda numina vnà cum ſacrificiis, cúmque

Vnicuiq; deorum ludi.

cantu & tibia celebrabant,prætoris edicto id decernente in hæc verba: *Ludis publicis, quod ſine curriculo & ſine corporis certatione fiat,popularem lætitiam cantu,fidibus & tibiis moderanto,eáque cum diuino honore iunguntо*:& infrà.Quos etiam vrgente bellorum tumultu prætermittere duxerunt nefas. Quum enim ſecundo Punico bello externis hoſtibus Italia afflictaretur, & cuncta bello arderent, eoſdem magnificè apparatéque factos & in plures dies inſtauratos, oleíque congios in vicos datos fuiſſe comperimus.Poſtea confectis bellis & rebus contra Samnites geſtis,magnificè Romanos faciendos curâſſe, illóſque coronatum populum ſpectaſſe, victoribúſque palmas è Græcia tranſlato more, atque epulum ludorum cauſa ædiles dediſſe, Titus Liuius autor eſt. Fuêre quoque ludi magni, quos poſt pugnam ad Traſimenum votos inuenimus, æris trecentis triginta tribus millibus,bobus albis quadringentis,multíſque hoſtiis & aliis diuitiis clari, quos à Marco Acilio conſule in apparatu belli contra Antiochum iterum votos, & magno ſumptu exolutos, ac dies decem continuos celebratos eſſe tradunt: in quorum celebritate,præcipua per ſingula puluinaria mittebantur munera. Anno inde ab vrbe *ferè quadringenteſimo,quum vis morbi ingens vrbem peruaſiſſet,& graui cœlo vulgarentur morbi,tantáque tabes & vis mali ingrueret, vt nullum peſtis ſuffugium foret, quum ope diuina luem minimè leuari crederent,victis ſuperſtitione animis,ſcenici primùm ludi apparatu magnifico facti ſunt, quos ludiones ex Hetruria,motibus non indecoris,verſibus ridiculis, cum cantu & tibicine adhibitis hiſtrionibus,ſaltantes celebrârunt.Eóſque ab ædilibus curulibus ſecundo Punico bello per quatriduum inſtauratos,ac noctu luminibus accenſis celebrari, miſſiliáque varij generis ſpargi, autores memorant:in quibus inter ludicra ſcenæ, comœdiæ repræſentari ſolebant,multis fabularum argumentis, & apparatu vario, quarum ſex fuêre genera: nanque ex his alia ſtataria, alia motoria,aliæ togatæ,nonnullæ palatiæ,pleræque prætextatæ, aut Atellanæ. Erátque conſtitutum, vt comœdi cum ſoccis proſcenia inirent,actores tragœdiarum cum cothurnis:planipedes excalceati:ſcenici certatores nudi, circa pudenda tantùm velati. Vtque ad oſtentationem ſcenæ, in argumentum fabulæ pro perſonis quas gerebant,varios amictus induerent:quippe Agamemnon ſceptrum ferebat,pellem bubulcus,Achilles arma, Telephus penulam & peram,

Prætoris edictũ de ludis.

Ludi magni.

ſ.anno 394.

Scenici ludi quando primũ facti.

Comœdiarũ ſex genera.

Decori obſeruatio in veſtibus.

ita vt pro fabulę argumento congruens apparatus fieret per artifices ſcenicos,qui imitarentur affectus. Vtque in ſcena quinque tantùm ſeruarentur actus: nam ſcenico ludioni quinquies prodeunti,vltrà prodire non licuit: quod in tragœdia quoque ſeruatum eſt, vt non plures quàm quinque perſonarum actus fierent, vtque finito argumento & ſcena perſonis vacua,chorus & tibicen introducatur.In veteri verò comœdia ſeruatur, vt primarum partium communes actiones ſint,aut geſta militiæ domique: poſtremarum verò conuiuia,cantus,potiones,& luſus.Poſtea ſeu ob morum prauitatem,ſeu quia mali exempli ludi erãt, perniciémque ciuibus afferebant,ita ſcenicos inſectati ſunt,vt Scipio Naſica in cenſura ſcenicos ludiones tribu mouiſſe, & ærarios feciſſe dicatur, licèt inſtitutum foret, vt actores Atellanarum tribu non mouerentur,ſed ſtipendia facerent & mererent:fuitque vetus mos diu ſeruatus, vt primitiæ ſpectaculorum à ludicris ſcenicorum choreis inciperent. Cúmque Ideam deorum matrem ex Peſſinunte Romani aduocâſſent,præter munera & apparatus magnificentiam, ludos in honorem deæ inſtituerunt, qui præcipui inde habiti ſunt: quos Marcus Iunius Brutus cum templo in Palatio dedicauit, qui etiam ſcenici dicti: illóſque Megalenſes appellârunt,illorúmque curam ædiles gerere, ac veris initio prælata diuitiarum pompa celebrare: permiſſáque ludendi licentia,perſonatos iuuenes, magiſtratuum priuatorúmque munia & perſonas,& facta dictáque imitari, & ante deæ ſimulacrum ludere, matronáſque ſpectatæ pudicitiæ in his pſallere,memoriæ datum eſt. Quibus diebus Romanæ cõſuetudinis erat, conuiuia & ſodalitates inuicem agere, & comeſſari,victu tamen frugali & modeſto,nec die tantùm, ſed noctu epulari:nanque hi ludi præcipuè caſti,magno fauore ſpectantium conſpicui erant,ad quos ſeruis adire non licebat:illóſque prætores & magiſtratus purpurati, in toga & prætexta, atque in ornatu maximo celebrârunt; quare purpura Megalenſis in vulgi prouerbium venit. Quibus diebus ſtipem cogere, Ideæ matris familiis proprium fuit, quod edicto cauebatur his verbis: *Præter Ideæ matris familias,eóſque iuſtis diebus,ne quis ſtipem cogito:*& infrà.In quibus fuit conſtitutum,vt patricij Megalenſibus mitarẽt, plebs verò Cerealibus. Præter hos fuêre Taurij diis inferis cõſecrati,quorũ origo fertur antiquiſſima:quum enim regnante Superbo, vis morbi & inſanabilis pernicies per omnes

Comœdiæ antiquæ obſeruationes.

Ludi Megalẽſes.

Purpura Megalenſis.

vrbis regiones & compita peruagata eſſet, aſſiduiſque funeribus exhauſta ciuitas foret, atque ob eſum carnium taurorum peſtifer annus grauidas mulieres ita effeciſſet, vt ſiſti peſtilentia nequiret, in deorum inferorum placamenta hos ludos concelebrârunt, qui Taurij dicti, quòd ob taurinæ carnis morbum, inuenti primùm concelebratique ſunt, in quibus metas circumcurrere, velut in Circenſibus ſeruatum eſt. Compitalitios verò Laribus, quos bis in anno vernis æſtiuiſque floribus ornabant, dicatos plerique autumant, quorum origo ab vltima antiquitate fuiſſe proditur. Cùm enim Priſco Tarquinio regnante, in foro genitale repentè apparuiſſet, quo in ſinu admoto, mater Seruilij Tullij Ocreſtes, ſtupens miraculo, haud multò pòſt Seruium Tullium enixa peperit, qui mox regno ſucceſſit, & quòd puero caput arſerit, Laris filius eſſe creditus eſt: inde Compitalitij ludi primùm inſtituti inuentiq; fuêre, quos per vicorum magiſtros fieri, & in compitis celebrari, ac per multum temporis deſitos, quum ſolénia ludorum intermittere nefas eſſet, poſt L. Luſellum & C. Marium conſules à L. Piſone reuocatos, & magno apparatu inſtauratos memorant, qui poſtea non per vicorũ magiſtros, ſed præfectos vicorũ celebrari cœpti, & demum ſublatis collegiis, haud multò pòſt diſcuſſi fuêre. Tametſi ab Atheniẽſibus primùm inſtitutos Compitalitios nonnulli credant, in quibus præmium victori hircus donabatur: poſt quos, iuuenales, funebres & ſeculares, vario & ſolerti ingenio inde recepti paratique ſunt: in Iuuenalib. enim, licèt iuuenũ causâ inſtituti forent, in hiſque adoleſcentes per luſus & laſciuiã admitterentur, plerúnque tamen anus, & grandæuas natu matres, ſenéſque ingraueſcẽti ætate, ludis admiſſos comperimus. Luſus erat, quem laudabant turmæ puerorum primo ætatis flore, & iuuenes generoſi ſpiritus, vt equis inſtratis, hinc inde diſpoſitis turmis, tanquã acie inſtructa, cõpoſito agmine, in iuſtæ modum pugnæ curſitarent, ſpeciémque prælij modò in occurſum eũdo, nũc à tergo & in gyrũ occurſando præberent, & campeſtrẽ incurſionẽ facerent, ſpeciménq; magnæ indolis, & commendationem ineuntis adoleſcentiæ præ ſe ferrent, ita vt qualis quiſque futurus eſſet, cuiúſque ſpei, facilè eniteret. In his quoque pyrrhicham ſaltari accepimus, quæ integris vrbis moribus, magno fauentium ſtudio fiebat: quæ primùm inuenta fertur in Creta, nonnulli à Laconibus ad res bellicas facilè obeundas, vt armati leui flexu & ſal

Ludi Compitalitij.

Ludi iuuenales.

Pyrricha.

& ſaltu, nunc ſe contrahendo, nunc in altum exiliendo, nunc declinando, tela & plagas vitarent, diſciplinámque ediſcerent: quę enoplia ſaltatio dicta eſt, quam Tranquillus Troiam nuncupauit: ídque à Romulo inſtitutum ferunt, vt cum armis ſaltarent milites ſaltatione, quam *bellicrepam* dixit. Sicut in Panathenæis armatos pueros ſaltare voluerunt, in quibus pueri puellæque forma conſpicui, manibus amplexi, nunc in orbem, nunc in obliquum per diuerſos flexus pyrrhicham in theatro ſaltabant. Poſtea verò Gaditani modi, & molliſſimæ ſaltationes, quum eſſent minùs notæ, inuentæ fuêre, in plures diuiſæ ſpecies: in chironomiam, quæ manuum geſtu: halma, quæ pedum: lactiſſima, quæ calcibus ad humeros iactis ſaltabantur: quorum inuentores Iones fuiſſe dicunt, vnde geſtus quoque pãtomimi fluxêre: in quo id fuit conſtitutum, vt in chironomia alij geſtus ſubiti, alij miſerabiles, alij longi nomina ferrent. Funebres verò ludos etiam inter ludicra ſcenæ exhiberi accepimus, & poſt ludos epulum datum: quibus qui præerant, deſignatores dicti: in quibus gladiatorum paria, qui vænalem habent ſanguinem, modò plura, nunc pauciora, nonnunquam familiæ laniſtarum ad gladiaturam comparatæ, digladiari, vulneráque & cædes accipere ſolebant: quos in defunctorum illuſtrium memoriam ea de cauſa inſtitutos ferunt, quòd quum hoſtes bello victi, ſeruique ad ſepulchra ſummorum ducum olim ſæuè iugularẽtur, & ſanguinem effunderent, idque poſteris ſæuum & inhumanum videretur ſcelus, cautum fuit, vt ſæua illa deſita conſuetudine, ſerui libertique, & damnati capite, ac gladiatores buſtuarij, qui vænalem habent ſanguinem, vſu armorum & aſtu eruditi, conducti precio per laniſtas, digladiarẽtur: in quibus in æmulationem certaménque virtutis, licèt dimicatione pernicioſa, vulnera acciperent daréntque, & ferro decernerent: in qua ſi quis fortè ſuccumberet, mercedem laniſta perditi gladiatoris accipiebat. Athenienſes verò fures & ſicarios pecunia comparatos, armis inſtruebant, quos, vt in ſcena dimicarent, inuicem committebant: apud quos vſus obtinuit, vt Imperatore vita functo, duodecim captiui ad ſepulchrum iugulati, tumulentur vnà. Quæ munera licèt ſummæ immanitatis forent, duces in bellum profecturi, Romę plerúnq; populo exhibuêre: ſcilicet vt vulnera cernere aſſueſcerent, cædéſq; & prælia non formidarent: quibus certa lex data, vt multo grauioribus armis pugnare diſcant, vtque

Enoplia ſaltatio.

Saltatio in panathenæis.

Saltationes molles.

Ludi funebres.

Deſignatores.

Athenienſes.

diutius in pugnæ ſimulachris armari aſſueſcant, vt in patientia laborum educati, in conflictu pugnæ minùs laborarēt, neque vt tyrones corporibus animiſque deficerent. Vtque laniſtæ cum haſtis & ſudibus primò introducantur, mox gladiis decernant, ad præliúmque incedant tunicati. Vtque ante congreſſum multa fiant, quæ non ad vulnus, ſed ad ſpeciē geſticulationis, & motus agilitatem videantur: procedente mox pugna, vt nudi digladientur, neque in vulnere ingemiſcant, néve iniuſſi decumbant, néve poſtquàm decubuiſſent, ferrum accipere iuſſi, ſegnes & cunctabundi accipiant, aut retractent. Ad quod certamen inſignes nobilite & opibus, neque obſcuri generis homines plerúnq; prodiêre: nam & Nero Cæſar C C C C. ſenatores, & D C. equites ad ferrum exhibuit. Et Vomitiani temporibus nobiles ad ſpecimen virtutis oſtendendum, in arenam prodire non dubitârunt, qui non virorum modò pugnas, ſed fœminarum noctu commiſit: donec cautum fuit, ne equites Romani ludo, & arena polluerentur. Primus enim qui gladiatorum edidit munus, Iunius Brutus, in honorem defuncti patris, fuiſſe traditur. Alij Appium Claudium & Fuluium c o s s. in foro boario gladiatores commiſiſſe primos aſſeuerant. In quo præter apparatus magnificentiam, immaniſmas feras, hominéſq; qui cum his concurrerēt, ad pugnam exhibuit. Ad quos matronas admitti erat lege vetitum, ne immanitati aut feritati aſſueſcerent: ſicut ab athletarum ſpectaculis muliebrem ſexum Auguſtus auocauit & dimouit. Non ſic Cretenſibus, qui præcipuas & magno natu mulieres ad gladiatorium munus admittebant: & Spartæ nulla eſt tam nobilis mulier, quæ precio conducta non ad ſcenam prodeat. Cúmque antea gladiatorij ludi Imperatorum munus forent, Claudius princeps, vt pecunia quæſtorum fierent, cauit edicto: quos propter cædes & immanitatem, quódque mali exempli eſſent, poſtea edi prohibuit. Et quia nonnulli inopes & modicis facultatibus, ſordida mercede conductos gladiatores ad ferrum exhibebant, Tiberio imperante, ſenatuſconſulto cautum fuit, ne quis gladiatorium munus daret, cui minus quadringentis millibus cenſus eſſet. Poſt aliquot verò ætates Theodoricus Gothorum rex ita gladiatores odio proſequutus fuit, vt optantibus Romanis, non modò illos denegari, ſed nunquam poſtea edi permiſerit. Fuitque in vſu, vt in funebribus eſſent ſpectatores penulati, quum in cæteris togati conuenirent.

Quis primus gladiatorum munus dedetit.

Matronis ludis intereſſe vetitum.

Cretenſes.

Spartani.

Quibus gladiatorum munus dare permiſſum.

Secula

Seculares verò ludos, quòd ſingulis centum decem annis, vel quòd ſemel tantùm hominis ætate fierent, dictos accepimus. Nam ſeculum veteres hac finitione terminârunt. Alij niſi decurſo trium ætatum ſpatio, ſeculares fieri negauerunt, qui ſupra Tiberim, ſæpius in Capitolio, magna frequentia & fauore ſunt edi ſoliti: ad quos licèt præco inuitaret ad ludos, quos nec vidiſſet quiſquam, nec viſurus eſſet, illos tamen citra hunc annorum numerum perſæpe celebratos comperimus: nam & Diuus Auguſtus ſeculares fecit, & haud multò pòſt Claudius celebrauit, quo interuallo ſexaginta tres haud amplius interfuêre anni. Mox Domitianus illos inſtaurauit, habita temporis ratione, ex quo ab Auguſto editi fuerant, quos Romæ per omnia theatra fieri ſeruatum eſt, in quibus trinoctio tetra caligine bobus atris ad Tarentum ſacrum Plutoni & Proſerpinæ, lectiſternium, priuilegia & ſuplicationes inſtar Cereris initiorum fieri ſolebant, carmine & hymnis in Capitolio à pueris puellíſque patrimis & matrimis in Apollinis & Dianæ laudem modulato, cum quibus ſæpe Circenſes dabantur vnà. Quorum inſtitutio fertur antiquiſſima. Cùm enim Valerius Publicola, qui reges eiecit, tres filios morbo laborantes ex voto recepiſſet incolumes, voti reus, hos inſtituit primus, & celebrauit: quos antea præteritos, vel intermiſſos Diuus Auguſtus magnifico apparatu celebrauit, quanuis non vera ratione dimenſa. In quibus iuuenes ſine aliquo maiore natu propinquorum, nocturno ſpectaculo intereſſe vetuit. Poſtremo Domitianus ſeptimos exhibuit, ad ſua tempora ab ortu vrbis obſeruatos. Et demum poſt curricula temporum, Philippus Imperator, milleſimo vrbis anno ex omni ſeculorum memoria, apparatiſſimos ſeculares fecit: in quibus præter elephantos triginta, leones, tigres, alces atque hyænes & bebos, etiam gladiatorum paria mille, hippopotamum, & rhinocerotem, feráſque immaniſſimas venationi dedit. Præter quos fuêre ludi theatrales & honorarij: qui æquè ac funebres ſtati non ſunt: ſed vt quiſque ad honores, vt ædilitatem, præturam, vel conſulatum euectus erat, ad conciliandum populi fauorem maxima hos lætitia coluit & celebrauit: in quibus elephantorum & leonum pugnas, aliarúmque belluarum venationes frequẽter exhibitas inuenimus. Primus enim Scæuola in curuli ædilitate leonum pugnas dediſſe fertur, mox Pompeius iubatos trecentos quindecim, Cæſar quadringentos: donec ſenatuſconſulto

Ludi ſeculares.

Seculariũ ludorum origo.

Ludi theatrales & honorarij.

cautum fuit, ne Aphricanas in vrbem inueherent. Contrà Cneus Aufidius tribunus plebis: nam Circenſium cauſa importari iuſſit. Poſtea Auguſtus tigrim, & Domitius Ænobarbus centum vrſos Numidicos in ædilitate, & totidem venatores Æthiopes dedit. Hæc enim expectatio munerum, quantum ſtudij & fauoris ad conciliandum popularium animos attulerit, quum magnifico ſumptu exhibita fuiſſent, enarratu difficile eſt: ſiquidé qui illa amplè & largiter dediſſent, aut qui munificentia reliquos anteiſſent, facillimos aditus ad honores, cõſulatus & pręturas, reliquóſque magiſtratus, proximis comitiis habuêre: quorum cura & procuratio præcipua ædilium erat. Et qui illos ob ſecordiam prætermiſiſſet, populare odium & offenſam haud dubiè incurrit, & velut ſordidus & parum ciuilis eſt pro deſpectiſſimo habitus. Mamerco enim homini ditiſſimo, quòd ædilitatem, ne ſumptus in exhibendis ludis faceret, aſſequi non curâſſet, in cõſulatu repulſam tulit. In his enim res commentitias, fabellas & ſcenas repræſentare, tum monſtra & viſu incognita, venationéſque & pugnas populo dare aſſuêrant: ad quas mulieres deſcendiſſe, & cum immaniſſimis feris ſæpe depugnâſſe comperimus, tanto omnium ſtudio, vt triginta & amplius dies, ſepoſitis negociis, Romani ludis impenderent: quos poſtea Auguſtus coarctauit, ne ludorum celebritas nimiùm diu actus forenſes & negocia moraretur. Theatrales quoque ludos in Liberi patris honorem inuentos fuiſſe, omnes ferè conſentiunt, quos ab Athenienſibus originem duxiſſe ferunt, qui primi Nouembri menſe Bacchanalia & ludos gymnicos ac Liberales celebrârunt, tanta licentia, vt nympharum & heroum habitu bacchantes prodirent in forum, & ad ſonum tibiæ cum laſciua geſticulatione compoſitis modis pſallerent, vinúmque cum bellariis, libáque ex melle, magna bibendi licentia circunferrent: quos plerúnque populus coronatus ſpectauit. Quæ ſacra præterquàm quòd per anum deliram & temulentam indicerentur, eò inſolentiæ proceſſêre, vt mulieres virique ornati hedera, crine fluxo, lymphatis animis debacchatæ, cum thyrſis velut inſanientes & furore afflatæ obuios ferirent: miniſtri quoque phanatici non minore veſania ferulas geſtarent, tanta temulentia & verborum licentia, vt Marcus Varro, niſi ab amentibus fieri potuiſſe negaret: quare miniſtræ Mænales, dictæ, inter quos Sileni, Satyri, Bacchæ, Lenæ & Chiæ, Mimallones, Neia

Munera huiuſmodi ſcenica ad honores viam parabant.

Theatralium origo.

Bacchanaliũ licentia.

Bacchanalia per anum indicebantur.

Neiades, Nymphæ & Tityri ſacris operabãtur. In his quoq; comeſſationes, thyrſi, tibiæ & cantus frequentes erant. Et quoniam ad animæ purgationem pertinere dicerent, etiam vannum, qua triticũ purgatur, & ouum ſphęrali figura adhibebant. Quæ ſacra procedente tempore, quum ex diurnis nocturna fierent (vnde Nyctileia appellata ſunt) promiſcuis ingenuorum & fœminarum ſtupris, cum ſtrepitu & vlulatu in omne facinus & libidinem, perpetuo ſenatuſconſulto, non in vrbe modò, ſed per omnem Italiam coërcita fuêre: maximíſque pœnis inhibitum, ne Bacchanalia Romę, néve in Italia fierent, quum in contubernio ſordidiſſimorum patrarentur, eſséntque maximorum ſcelerum cauſa & ſeminarium. Apud Thraces Orgia Bacchi ab Orpheo inſtituta, niſi à menſtruoſis fiebant. Euianes Bacchi feſta celebrant, in quibus ludiones primò, mox ſpectatores, multo vino epoto, ad arma concurrunt. A Babyloniis quoque feſtus dies Baccho plurimo mero exhauſto colebatur, in quo noctem perennem laſciuis geſticulationibus & largiori potu indulgebant. Apud Heleos Baccæ Dionyſio pſallentes modulata voce, precantur, vt bouino pede ad ſe accedat. Lauini integer menſis Libero dicabatur, quibus diebus obſcœnis verbis & ſpurciſſimis vti permiſſum: quod Heliogabalus inſtituiſſe fertur, vt in vindemiarum feſto multa impudica & obſcœna iactarétur in dominos: id quod noſtrates ſeruare etiamnum ſolenne habent: donec per forum virile membrum plauſtro tranſueherent, cui matrona ſpectatæ pudicitiæ velut ſancto numini coronam imponebat. Quod etiam Varro fieri conſuêſſe in reliqua Italia ſcribit, tanta turpitudine, vt per dies feſtos, Liberi membrum per agros ploſtellis, mox in vrbem cum cantu & vlulatu ferrent. Ab Ægyptiis tanto abuſu Bacchanalia fiebant, vt temeto ingurgitati, ſtatuas cubitales per pagos circumferant, protenta mentula, magnitudine viſenda, præeunte tibia & choro, cũ Mercurij ſtatua veretro porrecto: quas fœminæ & magno natu matres velut pompã triumphalem præ ſe agebant, tam fœdo ſpectaculo, vt nihil improbius aut nequius foret. Eadem quoque licentia Athenis vulgò vſurpatur Nouẽbri menſe, quo Bacchanalia celebrabant, vt phanatica multitudo Baccharum habitu per vrbem procederet. Fuit præterea quinquennale ludicrum, in quo tã verſu quàm proſa oratione Græcè Latinéque, tum muſica per citharœdos & cithariſtas, tum gymnicis ludis certabatur: quos

Vannus. *Nyctileia.* *Bacchanalia inhibita.* *Orgia in Thracia.* *Euianes.* *Babylonij.* *Helei.* *Ægyptij.* *Ludicrũ quinquennale.*

quos Nero Cæſar primus ad morem Græci certaminis è Græcia Romam deduxiſſe, Iouíque Capitolino dicâſſe, atque ſingulis quinquẽniis magno certamine animorum celebrâſſe fertur, iam intermiſſos ducẽtis annis à Lucij Mummij triumpho, qui primus hoc ſpectaculi genus in vrbe pręſtitit. In quibus quantum quiſque facundiæ experimento, aut candore ingenij eniteret, facilè apparebat. C. verò Caligula, horum inſtar miſcellos Lugduni fecit, Græcæ Latinęque facundię experimento. In quo certamine lege ſancitum erat, vt victoribus hoc præmij darent, vt ipſorum laudes tanquam obnoxij ſcriberent, & carmine celebrarent. Poſtea à Domitiano triplex inſtitutum ferunt Capitolino Ioui, Muſicum, Equeſtre & Gymnicũ, aliquanto pluriũ coronatorũ, in quibus Papinius Statius victus fertur, victor autẽ & ter coronatus in certamine Albano, quod Domitianus pariter inſtituit. In quo Poëtæ certatim Mineruæ pſallebant hymnos. In eo verò Publius Mimographus palmam tuliſſe dicitur. Athenis quoque ad Theſei ſepulchrum celebres hi ludi manſêre, in quibus tragœdorum certamen magno cõuentu totius Græciæ fuiſſe tradunt. Eò enim viri eloquentiſſimi ex omni Græcia exciti cõfluxêre, inter quos Æſchylus primus tragœdiam dedit, in ea victor Sophocles, victus Æſchylus, haud multò pòſt mœrore victus occubuit. Quib. etiã ludis decẽ iudices ex ſingulis curiis præfuêre. Fuítq; in more, vt hircus præmiũ tragœdo foret. Vtq; lyrici iuuẽcam immolarent, tragœdi hircũ, Poëtæ taurũ. Proditur tamẽ comicus Menãder, quũ centũ & octo ſcripſiſſet fabulas, in certamine comœdorũ, licèt eſſet ſuperior, tamen ambitu & factione à Philomene victus renũciatus. In Elide quoq; Poëtæ accepto themate, carminibus certabant, victórq; coronã ferebat donum: ſicut Archelaus Mauſolo agona propoſuit, & ludos, in quibus doctiſſimi ſæpe decertârunt, inter quos Theopompus Iſocratis diſcipulus omnium conſenſu, propter ſingularem vim ingenij, victoriam tulit. Vna tamen proditur Corinna, muſca lyrica dicta, tanta eruditione claruiſſe, vt Thebis cum Pindaro carminibus certaret, & quinquies victrix foret. Et Ariſtophanes quum certamini Poëtarum iudex præſideret, Poëtæ illaudato victoriam dediſſe, quod ſua, non aliena recitaſſet. Eunimus quoque Locris oriundus tã diſerta ſcripſit carmina, vt olympicis ludis ſemper victor fuerit, ſemel tantùm vni poſthabitus. Quinetiam Neapoli quinquennale certamen fuiſſe tradunt, muſicum

Triplex ludicrum quinquennale.

Tragœdorum certamen.

Hircus tragœdi præmium.

Poëtarũ certamen in Elide.

&

& gymnicum, illis æmulũ,quæ in Græcia ſumma laude celebrantur.Quod etiam noctibus magna luce ignium ſingulis quinquenniis Romæ fiebat, magnis oratorum & vatum certaminibus.Neque omiſerim à quibuſdam traditum memoriæ, Heſiodum carminibus cum Homero in certamine Poëtarum contendiſſe,victorémque Heſiodum epigramma cum tripode in Helicone poſuiſſe.Erant præter hos plebeij ludi ſpectatiſſimi,qui exactis regibus pro plebis libertate primùm dati ſunt:quos nonnulli poſt ſeceſſionem ad ſacrum montem inſtitutos ferunt, ob conſociatos patrum plebíſq; animos,quos poſtea Lucius Sylla, perdomitis hoſtibus,magna plebis expectatione reſtituit : quorum ædiles plebis arbitri & moderatores erant: in quorum celebritate ſeruatum meminimus, vt quoties inſtaurarentur, ab eis ludorum causâ epulum daretur, quos ex variis cauſis non ſemel inſtauratos comperimus. Cereales verò,quin in Cereris honorem magnificentiſſimè fierent, nulla controuerſia eſt,quos Circenſes dictos nonnulli volunt : nam & deorum imagines in his longo ordine produci, & circũ metas curſu contendere ſolebant, ouúmque in cerealis pompæ apparatu numerabatur primũ, in quibus peruigilia noctu fiebant,ſicut in ſacris Iſidis excubiæ:in his quoque ædiles plebis pro equorũ curſu plerúnque gladiatorũ certamẽ exhibuêre. Cereri enim ad quintũ Cal.April. annis ſingulis Romani rem diuinam more patrio facere aſſuêrant:quæ ſacra, quod è Græcia tranſlata eſſent,& per Græcos curata,Græca dicta ſunt. Fuiſſe enim in Græcia ſacra Eleuſinæ Cereris ſpectatiſſima,autores memorant, quæ obſcura luce fiebant, ſacerdotéſque facibus diſcurrentes curſu phanatico ſacra peragebant,à quibus velut ſanctiſſimis & impollutis, impij conſceleratíque amouebantur voce præconis, ita vt templum velut omni religione ſanctum, alicuius criminis aut noxæ conſcio adire non liceat.Quòd ſiquis adiiſſet nõ initiatus,capite luebat:ad quod Nero conſcientia ſceleris agitatus, ingredi veritus fuit.Non ſic Antoninus Philoſophus Auguſtus:nam fretus innocentia & vitæ integritate,ſine diſcrimine adiuit. Cuius myſteria magno ſilentio inclyta,velut arcanum quid ſanctúmque in vulgus efferre non licebat. Quod ſacrum à ſolis matronis fiebat annis ſingulis. Romaníque in toga candida ſpectare ludos, mulieréſque in veſte alba pariter ſacrum facere ſolebant : in quo id fuit obſeruatum, vt tunc diis gratum eſſe cenſerent, ſi à lætis nec

Quinquennale certamen apud Neapolim.

Ludi plebeij.

Ludi Cereales ſeu Circenſes.

Sacra Græca.

Cereris myſteria.

nec funere pollutis celebraretur. Vtq; in ſacris Cereris ante noctem epuletur nemo, atque à vino inprimis & Venere abſtineant. Vtque quinto quoque anno ex Sibyllinis carminibus prodigiorum causâ ieiunium fiat: inter quæ pręcipuum fuit, vt ſacris initiatos, calda abluerent primùm, quod caſtitati prodeſſe ducerent. Apud Athenas in ſacris Cereris, quæ dicuntur Adonia, mulieres ſimulachra defunctorum efferre, multáque funeſta, & calamitoſa iuſto comploratu & gemitu effingere traduntur: in cuius ſacrificio Atticæ virgines inter ſolennia, repoſita ciſtis ſacra capitibus quàm occultè deferunt, quum Cereri ſacrum quàm occultiſſimis cæremoniis fieret: quippe prophano homini Cereris mundum videre nefas erat. Apud Siculos verò Cereri & Proſerpinæ diuerſo anni tempore ſacrum fit: Proſerpinæ enim maturis meſſibus decem feſtos agunt dies: Cereri verò, quum ſemen in terram mittitur: Græcis autem in tribus ludis, præterquàm in Cerealibus, accenſas faces geſtare vetus mos habuit, in Prometheis, in Vulcaniis, in Panathenaicis. Præter hos fuêre ludi Martiales Marti dicati, & alij piſcatorij, ex quæſtu piſcantium. Alij caſtrenſes, qui in caſtris prætorianis plerúnque cum venatione dabantur: nonnulli miſcellanei, ex ludionum multiplici genere: alij Palatini, in Palatio triduo celebrari ſoliti in Diui Iulij honoré, qui victam armis Rempub. in dominationem vertit. Alij Capitolini, quòd Iupiter optimus maximus ſuam ſedem ſeruâſſet. Qui aliis ſolennibus additi, collegiúmque nouum (autore ſenatu) inſtitutum fuit. Præcipui Auguſtales, quos Tiberij tempore trib. pl. in Auguſti honorem facere inſtituerunt. Athenis verò & in omni Græcia multiplices fuêre ludi, in quibus ad aucupandam popularem gratiam, Theophraſtus fractum diuitiarum putauit maximum: nam Panathenæa, Dionyſia, Scirophoria, Haloa, & Apaturia celebria fuêre. Apud Lacedæmonios Gymnopodia, Hyacinthia & Chori, Pataui j. Ceſtici ab Antenore inuéti, quos inter reliquos annumerâſſe non ab re fuit. Illud vtiq; verũ eſt, quòd quanuis ludorum multiplices ſpecies forent, tamen ædilitia largitione quatuor curari impenſiùs aſſuêrant, Megalenſes, Funebres, Circenſes & Apollinares, magno ſemper apparatu & habitu, in quibus non tuba aut fiſtula, vt in aliis, ſed ſola tibia canebant. Quódque vetuſto more, quoties feſti ludi edebantur, illos omnis ætas, ſexus & ordo plerúnque coronati ſpectabant: quare Lucius Craſſus cognomento Diues,

Sacra Cereris apud Athenas.

Siculi.

Græci.

Martiales.

Piſcatorij.

Caſtrenſes.

Miſcellanei.

Palatini.

Auguſtales.

Ludi multiplices in Græcia.

Lacedæmonij.

Ludi quatuor impenſius curati.

Spectatores coronati.

Diues,quòd corollas ex auro & argenteo imitatione folio-rum in ludis populo dediſſet, celebri memoria habetur. *Honor principis.* Fuítque priſci moris, vt populus in theatro vel circo ſæpe ludicrum à principe poſtularet, cuius præcipuo ſtudio teneretur:quotiéſque princeps aut Imperator,qui perdomitis hoſtibus triumphâſſet,vel popularis homo plebi percharus, ad ludos & theatrum iret,quum primùm in conſpectũ prodiret,communi omnium plauſu, & fauore concionis, fauſtíſque acclamationibus totis theatris exciperetur: *Theatrum ingredienti quibus honor exhibitus.* nonnunquam vniuerſus populus aduenienti principi aſſurgere, & lacernas deponere ſolebant, vt togati apparerent. Qui honor ſummis tantùm ducibus,aut viris ſumma integritate & fide,ob merita in populum dabatur. Contrà verò deformatus ignominia,aut infenſus infeſtúſque populo, clamoribus explodebatur & ſibilis. Tum ſiquando ludi remiſsè & leniter,aut non legitimè celebrarentur, vel ſi quo infortunio aut caſu repentè conſtitiſſent, aut ſi tibicen conticuiſſet,vel inter ſolennia ludorum commiſſo ſpectaculo, ex ſubita lætitia ad repentinum motum tranſlati eſſent, aut ſi in enunciandis ludis verſu ædilis errâſſet aut verbo, vel ante commiſſionem ludorũ,ſiue dum eduntur, tumultus repens, aut aliquid triſte auribus oculíſve occurriſſet, & ex variis cauſis, tanquam ſi nefario ſcelere polluti eſſent, cuiſmodi admiſſa ludorum inſtauratione procurabantur & expiabantur. *Cùm ludi minus bene celebrarentur.* Cùm enim pompa duceretur, quòd obuius ſeruus loris medio circo vapularet, infauſto augurio ludos pollutos pontifices putârunt. Et quum in cæremoniarum apparatu thenſa procederet, quòd equo conſternato auriga habenas ſiniſtra corripuiſſet, currúmque perperam egiſſet & circunflexiſſet, velut ominoſum, ludorum inſtauratione opus eſſe iudicarunt.

Qui eſſet vrbis præfectus,quódve officium,quarúmque rerum cognitionem animaduerſionémque haberet.

CAP. XX.

SOlitos Romanos fuiſſe, quum reges & poſtea conſules prætoréſque Reip.cauſâ abeſſent,ne quis repens tumultus fieret,néve vrbs ſine imperio eſſet,aut hoſtium incurſibus pateret,præfectum creare,qui vrbi mœnibúſque præſideret, ius redderet, & ſubitis mederetur, ſæpe notatum eſt: *Præfectus vrbis ad quid creatus.* qui ſi quid in vrbe turbatum eſſet, quum res poſtularet, iuuentutem armare, & per loca oportuna diſponere: arma teláque

telâque in propugnaculis ingerere, caſtella communire, muros turréſque præſidio firmare, atque omnia cuſtodiis vigiliiſque inſtructa habere, portas claudere, pro portis ſtationes diſpoſitóſque ſtationarios milites ad tuendam populi quietem tenere deberet. Et ne quid falleret, aut nudatum præſidiis eſſet, animaduertere & oculis perluſtrare, nihil denique curæ aut laboris omittere. Qui tametſi vrbi præfectus foret, in ſuburbiis æquè cognitioné animaduerſionémque habebat, illíque exercitus demandatos, & gerendi belli ſæpe negocium datum eſſe liquet. Quam præfecturam à prima antiquitate Romæ fuiſſe multiplici exéplo apparet. Siquidem à Romulo primus Romulius, à T. Hoſtilio Mumartius, & Sp. Lucretius pater Lucretiæ, regnãte Superbo, vrbis præfecturam meruêre: deinde conſulibus eam curationem demandârunt. Poſt aliquot verò ætates, tanquam non ciuile munus, à multis aſpernatum eſt, ita vt eam curationem velut ignobilem repudiantibus plurimis, Q. Seruilius vt altercationes dirimeret, filium ſubſtituerit, eúmque extra ſortem vrbi præfecerit. Quam ſæpe intermiſſam fuiſſe crediderim: quippe Auguſtus vrbis præfecturam, tanquàm nouum munus & officium, creauit. Demum in tantum proceſſit, vt Nero cognitionibus præfecturæ vrbis, honoris initia auſpicaretur: & Piſo viginti annos præfecturam vrbis, velut inſtar magni muneris, gerere non dubitârit. Extátque Diui Seueri epiſt. ad Fabium Culleonem, qua cognitio criminum per totam Italiam ad præfectum vrbis delegatur. Relegandi quoque ad inſulas, vel deportandi, quos delicti enormitas poſtulat, quereláſque ſeruorum libertorúmque audiẽdi, ſi de patronis dominíſve quærantur, ius illi poteſtáſque fuit: carniúmque & fori boarij, piſcarij, & ſuarij cura cognitióque ad eundem ſpectauit & pertinuit. Etiam ſenatũ per vrbis præfectum vocari & conſuli poſſe, atque abſentibus vel impeditis conſulibus ſenatuſconſultum fieri, nulla controuerſia eſt. Deniq; diligenter curare, ne qua pars vrbis labaret, néve quid circa vrbis cuſtodiam aut munus vigiliarum ſegniter exequutum foret, quod ab homine impigro antè perſpici potuiſſet, præuidere præcaueréque debebat: tantíque exempli fuit, vt quum fœdiſſimo bello Reſpublica afflictaretur, ſæpe vrbi ſaluti fuiſſe & imperio, magnáq; attuliſſe præſidis, compertum ſit. Sed notandum, hunc præfectum, aut patriciæ gentis virum, aut ſenatorem, deligi conſuêſſe: idq; exemplo Marci

Origo præfecturæ.

Præfectura intermiſſa ſæpe & reuocata.

Munera alia Præfecti.

Præfecti qui deligebantur.

Marci, Meſſalæ Oratoris, qui Auguſti tempore vrbis præfectus fuit, facilè dignoſci, licèt ſexto pòſt die magiſtratu ſe abdicârit, non ingenuam & parum ciuilem poteſtatem eſſe ratus. Etiametſi Luciũ Piſonem & Coſſum præfectos vrbis vino indulſiſſe, & multũ noctis cõuiuiis exegiſſe legamus, adeò vt biduum & duas noctes cum Tibero largiore potu indulſerint, illos tamẽ ſatis grauiter & inoffensè vrbis tutelam adminiſtrâſſe, controuerſia non eſt. Procedente mox tempore, in tantum præfectura vrbis proceſſit, vt Sabino Veſpaſiani fratri ad præfecturam proceſſiſſe, magni muneris loco fuerit; & Pertinax Imperator ex præfectura vrbis ad imperium prouectus ſit. Rurſus poſt aliquod interuallũ, tam infimæ ſortis habita eſt, vt Heliogabalus omnes lenones ad præfecturam vrbis prouehere deſtinârit. Qui verò præfectus Latinarum erat, etiam non ſenator fieri poterat; quippe quum citra ætatem ſenatoriam ſæpe annis iunior crearetur, ex nobilioribus; idcirco præfecto Latinarum, ſenatum habere non licuiſſe notatum eſt; inter quos Marcus Antoninus Philoſophus, qui poſtea imperitauit, annis iunior præfecturam vrbis geſſiſſe proditur. A Prienenſibus quoque in Neptuni Heliconij ſacro, quod cum Ionibus commune fuit, iuuenis ætate vix adulta præfectus creabatur, & rex. Ab Indis in ſex quinterniones vrbis præfectura diuiditur: nanque alij peregrinos recipiunt, alij vitã & mores notant, nonnulli defunctorum bona moréſque inquirunt, alij vendendis mercibus præſunt, multi venditarum rerum exigunt decimas, ita vt omne ciuitatis regimen illi moderentur. Græcis verò vrbis præfectus ἐθνάρχης dicebatur, ipſáque præfectura ἐθναρχία. Præter quem fuit prætoriarum cohortium præfectus, annonæque & vigilum, qui in numero magiſtratuum pop. Ro. non ſunt, ſed extra ordinem vtilitatis causâ creati. Ad præfectum enim vigilum de incendiariis, de furibus, de effractoribus, de receptatoribus, cognitio pertinuit. Auguſtus verò Octauius quũ plura orirétur incendia Romæ, ſeptẽ cohortes opportunis locis cõſtituit, vt vnaquæque binas vrbis regiones tueretur, quas præfecto vigilum ſubiecit. Præfectus verò annonæ ad leuandum frumenti inopiam, conuectis commeatibus, plerúnque vrbi præfuit & imperio. Præter quos fuit præfectus morum, quem cenſorem nuncupant, vt haud multò pòſt præfectus caſtrorum & legionum, ac præfectus palatij, temporibus Cæſarum nouiſſimis additi; quæ dignitas proxima

Lucij Piſonis & Coſſi præfectorum violentia.

Præfectura honos & paulò pòſt vilitas.

Præfectus Latinarum.

Prienenſes.

Præfectus in ſacro Neptuni Heliconij.

Indi.

Græci. ἐθνάρχης

Præfectus vigilum.

Præfectus annonæ.

Præfectus morum.

Præfectus caſtrorum, legionũ & palatij.

Cæſarum magnitudini fuit, cui præfecturæ Cleander à Cõmodo præpoſitus memoratur, qui propter morum inſolẽtiam, cum filiis vnà crudeli ſupplicio excarnificatus, pœnas dedit: Et ſimilis ſub Hadriano, qui depoſita palatij præfectura, ad ocium rediit, moriénſque inſcripſit tumulo, quòd quum multos exegiſſet annos, ſeptem tantùm vixit, quibus ocio ſe dederat. Celebratur quoque Opilius Macrinus, qui ex humili fortuna per Caracallam palatio præfectus, mox

14. vrbis curatores.

ad imperium conſcendit. Illud quoque à veteribus factitatum nouimus, vt quatuordecim curatores vrbis vnà cum præfecto tam vrbi quàm vrbanis negociis præſint. Sed & illud notatum, ad vrbis præfectum appellationes omnium poteſtatum, & illorum, qui in honore erãt, pertinuiſſe, ipſarúmque cognitionem animaduerſionémq; habuiſſe: quod

Appellationes omnium poteſtatum ad vrbis præfectum pertinere.

D. Hadriani edictum.

Appellatio nimia inhibita.

quidem noua conſtitutione à poſteris ſeruatum eſt. Antea enim ex conſtituto Neronis appellationes à iudicibus ad ſenatum fiebant: cautúmque fuit, vt qui à priuatis iudicibus ad ſenatum prouocâſſent, tantum pecuniæ pœnæ nomine exoluere cogerentur, quantum qui Imperatorem appellâſſent. A ſenatu verò ad principem appellare non licere, oratione Diui Hadriani cauebatur: nec à præfecto prætorio, qui principis locum tenuit, appellare licuit. C. tamen Caligula nimias appellationes inhibuiſſe fertur, liberámque iuriſdictionem magiſtratibus dediſſe, ita vt ſine appellatione iudicatum exequerentur, & placita ſeruarent. Quinetiam illud quæſitum eſt, an tutorum curatorúmque, qui nequiter & inofficiosè in tutela curáque de officio decedentes, verſati fuiſſent, aut filiorum, qui parentes, quos venerari decet, contumeliis probríſque affeciſſent, in eóſque turpiſſimum facinus admittentes, impias manus intuliſſent cognitionẽ animaduerſionémque præfectus haberet. Et placuit ab vrbis præfecto in tutores curatoréſque, qui in euidenti calumnia tutelam curámque geſſiſſent: aut in filios, qui parentum dicto contumaces, & minùs audientes forent, animaduerti cognoſcíque poſſe: quod quidem tam legibus & ſenatuſconſultis, quàm decretis edictíſque principum aliis ſuper alia editis & promulgatis, ſancitum eſt.

Miraculum de homine, qui extruſus è carcere, rurſúſque in eum intruſus, inferna ſe loca adiuiſſe enarrauit.

CAP. XXI.

Inter

INTER fabuloſa miracula, & puerilibus fabellis ſimilia, multas magnáſque res, quæ vix credi diciq; poſſunt, nullum tam impudens mendacium creditum eſt, quàm quod ad hoſce annos in Pelignis eueniſſe dicunt, quod quum nouum commentum putaretur, & temerè vulgatum, id verum poſtea fuiſſe, tam fama celebri vbique peruaſit & vulgatum eſt, quàm multorum teſtimonio, qui rem geſtam didicêre: non fictis ſermonibus, ſed certiſſimis experimẽtis compertũ eſt. Quo autẽ pacto ſe res habuerit, hoc traditur modo: In Pelignis oppidum vetuſtẽ eſt, cuius nomen prætereo libens, licèt obſcura origine, haud tamen ignobile. In eo dominus qui vrbi præerat, ſuperbè auaréque ciuibus imperitabat, ac trucibus dictis factíſque in ſubditos ſeruilem in modum animaduertere ſolebat, eóſque licèt imperata facerent, neque ſegniter mandata exequerẽtur, ob leues plerúnque cauſas, pœnis & damno mulctabat. Fortè autem quum homo quiſpiam alioqui bonus, ſed tenui re familiari, inops atque deſpectus, ipſius domini venaticum canem, cuius miro ſtudio tenebatur, ita verbere affeciſſet, vt ob id periiſſe putaretur: quum id dominus reſciſſet, vehementer offenſus, eum truci & minaci vultu grauiter increpitum, in peſſimũ coniecit carcerem: ibique quum vinctus graui cuſtodia teneretur, poſt aliquot dies, hi quibus diligens ipſius cura mandata erat, clauſo iam carcere, & tam foribus quã omni aditu perſepto, ne elabi poſſet, quum ad illum accederẽt, vt ſolebant, ic eodem intus carcere nuſquam inuenêre: qui diu conquiſitus, quum non appareret, nullúmque effugij veſtigium extaret, rem ad dominum detulêre: quod quum credi vix poſſet, ipſéque mirum in modum obſtupefieret, poſt tres fermè dies, iiſdem foribus peſſulo firmatis, idem ipſe qui modò carceri addictus fuerat, imprudentibus omnibus, & nemine conſcio, rurſus in eodem intus carcere intruſus apparuit; cuſtodéſque, vt cibum afferrent, aduocauit; qui quum properè acceſſiſſent, omnéſque miraculo obſtupefierent, eum vultu tetro, & horribili facie, laxatis vſtíſque membris, aliter longè atque pridem fuerat, conſpexêre quẽ quum interrogâſſent, vnde elapſus, & rurſus in eodem intruſus carcere foret, quibúſque in locis fuiſſet, & vnde tam fœdo & tetro cultu emerſiſſet; ipſe velut elinguis, quum nullum proferret verbum, ſed attonito ſtupentíque ſimilis foret, vt ad dominum quantocyus admitteretur, poſtulauit; habere quod illi properè nunciaret, magnum,

nec differendum. Cúmque ad eum protinus admiſſus eſſet, rem mirificam & admirabilem, ac dictu auditúque formidoloſa, & vix credenda miracula dicere orſus fuit. Nam ſe ab inferis (ſi libet credere) remiſſum enarrauit; ſiquidé quũ diutius carceris ſqualorem ferre nequiret, ſeu deſperatione victus, ſeu iudicium reformidans, inops conſilij, malũ dæmoné vt ſibi præſtò eſſet, ſéque ex tam tetro carcere relaxaret, aduocâſſe dixit. Nec multò poſt dæmoné fœdo aſpectu & terribili facie in eodem intus carcere aſpexiſſe, & ſecum pactũ fuiſſe, ab eodémque & ferreis clauſtris, non ſine graui preſſura extruſum, in loca deinde inferna, & profundas vaſtitates, ac fundum telluris intimæ actum eſſe præcipitem, ſinguláque luſtrâſſe; impiorúmque ſupplicia, & ſedes conſceleratas, æternáſque tenebras & ærumnas vidiſſe, ac loca fœda & formidoloſa, regéſque & ſummos duces in abrupto hiatu & profundo voraginis denſa merſos caligine affligi, & furiarum ardentibus facibus agitari; gemitúſque & eiulatus, ac dies noctéſque ploratus mulierum & virorum audiſſe: pontificéſque vidiſſe infulis & trabeis purpura & auro diſtinctis, ac gemmis ornatos, aliáſque miſerabiles facies omnis generis hominum, ætatum & ordinum, in cultu vario afflictas, & iacentes inter præaltas voragines; alios immẽſo limo hauſtos æternis ſupplicijs & nocte cruciari, ipſorúmque damnata ſcelera ſempiterno dolore puniri; inter quos plures quos nouerat in vita, adnotauit, & præcipuè intimũ familiaré, qué dum in vita ageret, æqualẽ ſodalémque habuerat, alloquutum dixit; ab eo probè agnitus, & miti ſatis ſermone requiſitus fuit, quid rerũ ageretur, & quid reliqui ſpei ſibi foret. Ipſéque quum prægraui ſeruitio & crudeli dominatu vſque premi reſpondiſſet, illum mandâſſe, vt domino enunciaret, caueret nequid tale ageret in poſterum, néve graui tributo & iniquo vectigali ſubditos opprimeret, nánque illi vacuam ſedem, quam probè cernebat, præſtitutam eſſe prædixit. Et vt haud dubius promiſſi foret, fidémque vt dicti haberet, meminiſſe (inquit) illum debere ſecreti concilij & mutuæ pactionis, quam dum vnà militarent, & in caſtris agerent, clam iniuiſſent, quorũ nemo particeps, aut conſcius vnquam fuit; quod conſilium quum memoriter ille enunciâſſet, & non ſolùm dicta conuentáque, ſed & ſingula verba ſponſionéſque quibus vtérque aſtrictus erat, recenſuiſſet, ipſum dominum ordine hæc audientem, animo ſerio & attentiore factum, mirum

in modum

in modum obſtupuiſſe ; ingénſque animo formido incuſſa fuit cõſideranti, quonam modo, quæ ſoli ſibi credita & nulli vnquam enunciata fuêre ; homo ille hebes & tardus ingenio, quaſi numine afflatus, explorata haberet ; eáque vultu interrito enunciaret. Adiiciunt miraculo, eundem interrogâſſe illum cum quo tunc ſermo erat apud inferos ; qui nitido cultu veſtitúque apparato videbatur, nunquid aliquo cruciatu affli&ctarentur qui inſigni veſte & auro conſpicui forent? Illúmq; reſpondiſſe perenni incendio, intérque maximos cruciatus, & ſempiterno dolore vſque premi & affli&ctari, ídque totum quod auro & purpura fulgueret ; ignem atque incendium eſſe. Et quum ipſe id experiri volens, propiùs manum purpuræ admouiſſet, admonitum ab eo fuiſſe, ne tangeret, & tamen efficere nequiſſe, vt non ex caloris afflatu palmam ſibi manus, quam tunc oſtendebat, incendio & ipſi purpuræ admotam deflagraret. Erat enim poſtulis liuentibus, & tetris hulceribus veluti tabe & igne ſacro, maióque quod latiùs ſerpere videbatur, ferè conſumpta. Referunt præterea qui illum adiuêre, eum poſtquam ab inferis emerſit, quaſi mente conſternata, hebetique aurium oculorúmque ſenſu affectus foret ; ſemper cogitabundum in rarum prodiiſſe ſermonem, víxque ſæpius interrogatum colloquenti reſpondiſſe. Vultu verò tam tetro, & aſpectu tam deformi reuertiſſe, vt qui dudum à coniuge & liberis probè agnitus foret, is poſtquàm remeauit ab inferis ; tã diro vultu, totiúſque facie corporis diſſimilis effectus eſt ; vt vix eundem illum eſſe crederent: ſæpiúſque obortis lacrymis, ob faciei diritatem, & ſpeciem hominis fœdiſſime mutatã, notos affinéſque ipſum alloquutos fuiſſe ; ægréque vt ante obitum, qui mox conſequutus eſt, res ſuas diſpenſaret, ac liberis & poſteritati conſuleret, vitæ ſpatium habuiſſe.

Quot militum ordines, cuiúſve generis milites in Romana militia olim militare conſuêrant, & qui apud exteros.

CAP. XXII.

MILITVM ordines, quos Romani duces habuêre, quibus res magnas geſsêre, hi fermè traduntur ; nomine diuerſi: nánque Rorarij dicti, cum quibus primi erant congreſſus: qui leuibus muniti armis ; parmam & gladium gerentes, ſicut ros ante pluuiam ; ſic priuſquàm procurrerent, aut acies admouerent, hoſte inceſſebant, & primos cõcurſus excipiebant. Præmittebatur enim leuis armatura, *Rorarij.*

quæ eliceret,& hoſtem gradu moueret, mox equitatum li-
bero curſu & robora legionum immittebant, quæ longiùs
Anteſignani. pellerent & fugarent. Qui etiam anteſignani,eò quòd primi
Homotimi. agminis erant,dicti:ſicut apud Perſas homotimi milites in
principiis erant,qui magnopere apud reges nobilitati ſunt,
Peltati. inter quos peltati & cetrati,qui peltas cetráſque (ſcutorum
Cetrati. enim genera ſunt) deferebant, haud multo diſcrimine di-
Cetra. uerſas:pelta enim cetræ haud diſſimilis eſt:nanq; erat cetra
Pelta. ſcutum ex loro,quo Aphri, Hiſpani, Galli & Perſæ plerún-
que vſi ſunt, in rhombi figuram : pelta verò, breue ſcutum
Parma. iſtar lunæ:parma,figuræ latioris & circularis. Luſitanis ve-
Luſitanorum rò ſcuta fuêre duorum pedum latitudinis, quæ nec fibula,
ſcuta. nec anſa, nec loro nectebantur, Numidica ex coriis ſicut
Numidica. Græcis.Oretanis & Gallis quandóque pro munimento fuit
pelta, queis erant enſes obtuſa cuſpide, ſcuta verò debilia.
Hiphicrates quoque pro parma militibus peltam dedit,
haſtæque modum duplicauit, & gladios longiores fecit,
Peltaſtæ. quare peltaſtæ appellati.Thracibus & Belgis dabatur pelta,
Merides. quam meridem dixêre, Liguribus ænea parma, Sardis pu-
Parma ænea. gio cum pelta, Celtiberis leue ſcutum & rotundum. Caius
verò Marius parmulas militibus inhibuit, illas minùs ha-
biles & ſuperuacuas arbitratus. Romani autem clypeos
peditibus,ſcuta equitibus dedêre: quos quidẽ milites à pri-
Clypei. ma origine clypeis vſos comperimus, poſtquàm verò ſti-
Scuta. pendiarij facti ſunt,mutato armorum genere, ſcuta, maius
tegmentum pro clypeis accepêre,ſicut Latini populi(quare
ſcutatæ & cetratæ cohortes dictæ) quæ ex cratibus plerún-
Scutum Ar- que intexebant. Antea enim Romulus Argolico ſcuto vte-
golicum. batur.Poſt verò ictum cum Tatio fœdus, Romani, dimiſſo
Argolico,Sabinorum accepêre ſcuta, ſuáque Romulus cum
Sabinis arma commutauit, quibus poſtea Romani vſi ſunt.
Sãnitibus lata,ad ſummũ æquali faſtigio fuêre,in imo verò
Decumana cuneata.Marſis ampliſſima, quæ decumana dicta ſunt. Lu-
ſcuta. cani quoque ſcuta ex vimine confecta,coriis tegebãt. Græ-
Ruſſati. ci frequenter ruſſatis, Carthaginenſes albis, nonnunquam
Gentium di- clypeis diuerſa inſignia ferentibus vtebantur.Corinthij ru-
uerſi clypei. bris. Alba verò ferre ſcuta Romanis erat ignominiæ loco:
Principum ac nam fortes vtebantur pictis. Pœni ex auro ſculptis imagi-
Ducum. nibus,Germani ſcuta lectiſſimis coloribus diſtinxêre. Græ-
ci quoque diuerſa inſignia, & numina addidêre : quippe
Græcorum clypeis Neptunus inerat,Troianorum Minerua.
Vlyſſes Delphinis inſigne in ſcuto prætulit, Agamemnon
Formi

Formidinem capite leonino cum epigrammate. Niciæ ſcutum auro fulgebat & purpura. Lacedæmonij λ, Meſſenij μ, literas deſcripſêre. Alcibiades Cupidinem cum ſagittis, Neocorus Aliarcus draconem, Demoſthenes in ſcuto aureis literis Bonam Fortunam inſcripſit: Legio ad Cordubem, Pompeij nomen. Perſis verò cratis erat in manu læua, gladius vel ſecuris in dextris. Fertur Alexander Macedo argyroaſpidas ab argenteis clypeis, ſicut Alexander Seuerus Imperator chryſoaſpidas ab aureis nuncupâſſe: id quod à Samnitibus fuit vſurpatum, vt argenteis aureíſque ſcutis ornarentur. Galatæ animalium formas æneas ſcuto effinxêre, ſicut Lacedæmonius quiſpiam in ingenti ſcuto muſcam effictam habuit: & Hanno Carthaginenſis argenteo clypeo cum imagine Barchini Haſdrubalis cõſpicuus erat: Cleomenes verò docuit Lacedæmonios clypeum non ex annulo ſuſpenſum, ſed brachio incertum habere, quò ſe firmiùs protegerent. Philopœmenes Achæis, cùm antea ſcutis leuioribus, & ad protegenda corpora minùs habilibus vterentur, pro ſcuto clypeum, pro haſtili ſariſſam dedit: qui tamen ſcutati pedites ferreas ocreas in dextro crure induebant, ne crure effracto, neci expoſiti forent. Sarmatis verò nulla ſcuta fuêre: nanque in conflictu præliorum defendi ſcuto inhibentur: itaque ad vulnera expoſiti toto corpore patebant. Deinde pilani, qui pilis depugnabant, dicti. Fuit enim pilum haſtile, habens & ferrum pedale, & trigonum ſtylo peracuto, quod ſtupa colligatũ emittebant, interdum haſtam habens trium pedum, nec minoris proëminentiæ ferrea veruta: quo emiſſo, velut ad id dato ſigno, citato gradu in hoſtes ibant: mox ſtrictis gladiis collato pede, comminus rem gerebant: quæ ab hoſtibus miſſa, Romani ſæpe denſatis ſcutis excipiebant: tametſi nonnunquam tanto ardore animorum ad arma concurſum, in hoſtes itum eſt, vt ne mora in pilis emittendis fieret, illa abiicerent, & ſtrictis gladiis, cõminus rem gererent: quæ quidem pila Romanis propria, & ſua fuêre arma, telũ haud dubiè quàm haſta vehementius: ſicut geſſa Gallorum, ſariſſæ Macedonum, lancea Hiſpanorum, gladius Lacedæmoniorum, acinacis Mœdorum, falarica Saguntinorum, ſagaris Perſarum, romphœa Thracum, framea Germanorum, & ſparus ruſticorum: Theutonicorum verò, cateiæ. Erat enim haſta anguſto & breui ferro, romphæa autem ingentis longitudinis. Tametſi Hiſpanum gladium admodum breuẽ, & ſariſſam præ-

Hanno. Lacedæmonij. Achæi. Sariſſa. Sarmatæ. Pilani. Pilum. Geſſa. Sariſſa. Lancea. Gladius. Acinacis. Falarica. Sagaris. Romphæa.

Framea. longam haſtam ferro affixo legamus. Etiam ſica Romanis
Sparus. frequens & peculiaris fuit: quippe Romani milites vtróque
Cateia. latere ferebant ſicas, dextra breuiorem, ſiniſtra longiorem.
Sica. Proditúmque memoriæ eſt, C. Marium noua primùm for-
C. Marij iacula. ma iacula feciſſe: nam quum duplici telo antea muniren-
tur, ipſe alterum admiſit, alterum ſuſtulit, & loco illius cla-
uum panxit, quò firmiùs impingeret. Marcellus ad Nolam
longiora pila militibus diſtribuit, quò ferirent vehemen-
tiùs: quum Carthaginenſes breuioribus, & minùs habili-
Lacedæmonij. bus vterentur. Cleomenes verò docuit Lacedæmonios pro
Galatæ. lancea ſariſſis vti, quas vtráque manu torquere aſſuefecit.
Spatha. Galatæ pro enſibus ſpathas geſtabant oblongas, quas à dex-
tro latere catenis ſubnectebant. Poſt quos haſtati, qui ha-
ſtam geſſáque ferebant, qui etiam in prima fronte poſiti,
haſtis præualidis ferro munitis militabant: erant enim fe-
Tyrones. rè tyrones, tunc primùm militiæ adſcripti. Deinde princi-
Milites ætate robuſtiores. pes ordines ducebant, milites robuſtiores ætate, & vſu do-
ctiores, ab haſtatis per interualla diuiſi. Tertij vexilli tria-
Triarij. rij fuêre, qui ſiqua maior vis ingrueret, aut durior caſus
præceps repelleret, compreſſis ordinibus, vno continente
agmine totam aciem clauderent, laxatos languentéſque
ordines magnis viribus repararent. Tantiq; roboris erant,
Velites. vt rebus abſciſſis & deploratis, ſæpe debilitatam virtutem,
& fractos reſtituerent animos. Præter hos velites, quòd
veſtiti & nullis armis muniti, quò expeditiores forent, in-
ter leuis armaturæ milites locabantur, quibus parmæ tripe-
dales, breuiores quàm equeſtres, & iacula quaterna longos
pedes ferro præfixo, data ſunt, ex celeri curſu quaſi volan-
tes dicti, prompti ad excurſiones, qui ad proſequendum in-
clinatam ſemel aciem, vagos effuſóſque prædatores exci-
piendum, infeſtáſque populationes & vaſtitatem inhiben-
dum, tum ad ſubita belli & repentinas incurſiones mirum
dictu eſt, quanto præſidio fuerint. Hi enim ſecundo Punico
ardente bello, dum Romani ad Capuam ſederent, vt contra
equites, quibus hoſtis præualebat, repugnarent, à Fuluio
Flacco proconſule primùm inuenti inſtitutique ſunt. Qui-
Sagittarij & Peligna cohors additi velitibus. bus additi ſequentibus bellis plerúnque ſagittarij, & co-
hors Peligna velitaribus armis, quorum tela ad remitten-
dum imperitis inhabilia traduntur. Rurſus inter militum
ordines alij deſcripti ſunt, quibus prætorianis nomen, qui
Prætoriani. iuxta ducis prætorium excubantes honore atque ordine
præſtabant. Hi enim præcipuo robore & virtute illuſtres
equi

equites, magna & firma præſidia fuêre, quippe qui circa principis tabernaculum, & Imperatoris latera militabant, quum nobilitate & honoribus anteirent. Hos antea Celeres à Romulo dictos ferunt: ſiquidem Romulus trecentos circa ſe, pacis bellique temporibus habuit expeditos, quos Celeres nuncupauit: qui poſtea Flexumines, demum Troſſuli, quòd oppidum Thuſcorum Troſſulum ſine peditum opera vi cepiſſent, victi ſunt, quos Numa diſſoluit, & antiquata militia miſſos fecit: Primus enim Tarquinius Superbus cuſtodiam ferociſſimorum circa ſe habuit, vt noctu penès regiam excubarent, die autem illius latera cingerent. Obſeruatúmque fuit, vt his ſummam militiæ gereret, & Imperatoris vice fungeretur: qui prætoria caſtra & prætorianos haberet: nanque omnis cura & procuratio rei militaris, deſito imperio veteri, penès prætorianos fuit, qui quandóque quum Romæ iuxta pomœrium caſtrametantur, magnarum diſſenſionum cauſam præbuêre: nam per celebria vrbis loca ſuper aſſumendo principe inextricabiles ſæpe pugnas conſerebant. Ideo Tiberius Cæſar, ne per hoſpitia diſperſi, populares tumultus ſererēt, extra frequentia vrbis prætorianis loca dedit. Denique in tantum viribus proceſsêre, vt quem vellent, ad ſpem imperij impellerent, & in principem aſſumerent, aſſumptúmque mox deturbarent, eſſéntque arbitri totius imperij & moderatores, qui etiam ſpeculatorum ordinem habebant promptiſſimorū, qui circa ducis latera excubabant: vnde magni ſæpe duces adiumenta ſumpsêre: quippe Aphricanus primus fortiſſimū quemque delegit, qui ab eo non diſcederent, & cætero belli munere vacarent. Sequuti deinde conſules, & demum Cęſares, cohortes circa latera, veluti firma & valida pręſidia habuerunt. In vrbe quoque ex præfectura Rheatina delecti milites ad latera conſulum excubantes, ſæpe Reip. operam nauarunt. Manus quoque equitum Romanorum armata, præſidij cauſa ſenatui plerúnque affuit. Cato quoque promptos circa ſe Firmianos habuiſſe fertur. Fuitque moris populi Romani, ſociali fide & fœdere iunctis, quos reges appellauiſſet, turmam equitum Romanorum honoris cauſa, & militarem cuſtodiam velut præſidium impartiri. Reges quoque Aſiæ, militum cohortes & robora virorum habuêre, quos Argyraſpidas à genere armorum nuncupârunt. Lacedæmoniorum reges generoſiſſimos iuuenes trecētos habuêre cuſtodes. Athenienſes ſacram cohortē, quæ ex ſe in-

Celeres. *Flexumines.* *Troſſuli.* *Imperator quis.* *Cohortes circa latera conſulum & Cæſarum.* *Fœdere Rom. iuncti.* *Reges Aſiæ.* *Argyraſpides.* *Lacedæmonij reges.*

Athenienſes. *Thebani.* *Macedones.* inuicem amantibus conſtabat: quæ etiam apud Thebanos fuit. Alexander Macedo clypeatos, & Perſarum mille ſatellites excubitores adſciuit. Macedonum quoque reges obſeruârunt nobilium liberos habere, qui noctu ſeruatis vicibus, pro foribus vbi requieſcebant, excubarent. Alexander Epiri ducentos Lucanorum exules habuit expeditos. Aratus verò ad corporis cuſtodiam delectos milites accepiſſe fertur, Pyſiſtratus Corynephoros, Marius ſatellites, quos vocauit præcipites. Et Sulpitius tribunus, Marij tempore, manum equitum iuniorum cuſtodes aduocauit. Cúmque ſymbola in caſtris ab Antigono de nece Eumenis darentur: Macedones mille milites expeditos ad ipſius cuſtodiã dederunt. Dionyſius præualidis ſeruis latera muniuit, & efferis barbaris commiſit cuſtodiam, quos quum dimitti Plato ſuaſiſſet, Penè in diſcrimen vitæ & diſſidium venit. Petreius beneficiariis & cetratis ſtipatus fuit. Apud Perſas turmæ immortalium, quæ ex decem millibus cõſtabant, ad extremos ſeruabantur caſus, qui aureos torques, & manicatas tunicas habuêre diſtinctas auro, ex quibus mille ſelectis, Melophoris dixêre nomen: donec Theodoſio imperante, ab Ardaburio & nomen, & genus immortalium deſiêre: quorum inſtar ordo equitum apud Gallos fuit, quem Thymochreſiam, Græci σωματοφυλάκας vocant. Cyrus cuſtodes corporis eunuchos habuit, quò magis in officio eſſent, eos præter illecebras voluptatum firmiſſimum præſidium ratus. Indi verò reges, peruigiles mulieres habuêre excubantes. Maſiniſſa parum hominibus credens, ſalutem ſuam canibus vallauit. Iulius autem Cæſar, omiſſis excubiis, cuſtodes corporis nullos admiſit, ſatius arbitratus, ſemel morti ſuccumbere, quàm metu aſſiduo detineri. Auguſtus Calagurinatorum & Germanorum manum aduocauit: ſicut Tiberius Germanos, & Galba euocatos. Caius autem Caligula Batauos: Antoninus etiam Germanos equites acciuit. Traianus quoque ſine ſtipatoribus aut militari cuſtodia perdiu vixit. Fuítque literis proditum, excubias militares & corporis cuſtodes, nõ Cæſaribus modò, ſed Auguſtis mulieribus, vt matri & coniugi Imperatoris, olim appatuiſſe. Secundi ordinis cohortium vrbanarum milites ex Romanis frequenter adſcripti ſunt, ex quibus vexillares cohortes delegêre. Tertij legionarij, qui legionibus adſcripti militabant, qui tam ex ciuibus quàm Latini nominis, & fœdere iunctis ciuitatibus ſacramento adſciti erant; quóque

Corynephori. *Præcipites.* *Beneficiarij.* *Cetrati.* *Turmæ immortalium.* *Melophori.* *Thymochreſia.* *Somatophylaces.* *Cyrus.* *Indi Reges.* *Maſiniſſa.* *Iulius.* *Auguſtus.* *Tiberius.* *Galba.* *Caligula.* *Antoninus.* *Traianus.* *Vexillares cohortes.*

facilius dignoſcerẽtur,diuerſa habuêre inſignia:nanq; aliis prætoriani , aliis legionarij , atque vrbanarum cohortium *Legionarij.* milites vtebantur inſigniis. Præter quos fuêre cataphracti, *Cataphracti.* loricati equites,ferro muniti,& fulti grauioribus armis,qui ſtabili gradu congredi,& vim excipere ſolebant:quibus arma erant galea,clypeus,ocreæ,lorica,omnia ex ære, haſta & gladius : caſſides verò & thoraces peditibus ſimiles. Hæc enim præ reliquis fortis & inuicta acies, tanto robore munimentóque fuiſſe traditur , vt trepidam diffidentémque aciem plerúnque reparârit. Erat enim manus hæc validiſſima,præque cæteris terrori hoſtibus & formidini,ab híſque gentes ſæpius ſubactæ fuerunt & domitæ : quibus & equis operimenta fuêre lintea, quæ ferreis laminis inſtar pulmæ nectebantur , profectò munimentum contra omne telũ inſuperabile : quæ tanti fuêre , vt eas Hiphicrates cum æneis commutârit,illáſque Athenienſibus dederit.Priſcis verò ſeculis perpauci linteis thoracibus(Homero teſte)depugnarunt.Maximæ verò firmitatis celebratur thorax ille linteus *Thorax* Amaſis Ægyptij regis,cuius ſingula fila trecentis ſexaginta *Amaſis regis.* aliis conſtabant,in quo ex auro & lana verſicolore, diuerſis animalium figuris inſcriptæ eius venationes erant. Nonnunquam equites galeis & clypeis ferro coruſcantibus, in equis inſidentes pariter ferro æréque munitis, in acies prodierunt : qui licèt multimodis munirentur armis , ſuras tamen & femora nuda armis habebant , quò expeditores pedibus forent , quos ſtatarios vocatos ferunt , quippe graue *Statarij.* agmen , qui niſi firma manu & lento greſſu prodibant in aciẽ.Galli crupellarios vocarunt,quibus continuum tegmẽ *Crupellarij.* erat ictibus impenetrabile.Perſę clibanarios:quod erat proprium Sarmatarum,ferreis laminis,aut præduro corio con- *Clibanarij.* ſerto muniri:qui quum turmis inſtructi vadunt, mirum di- *Equitũ Græcorũ ſpecies.* ctu, quanti roboris quantæque formidinis ſint. Illorum verò pedeſtri pugna nihil ignauius. Græcis quoque diſſimi- *Hippotoxotæ.* les equitum fuêre ſpecies:nam quidã ἱπποτοξόται dicti, alij *Scenophori.* σκηνοφόροι, plerique Iphicratẽſes ſummæ laudis, ſicut apud *Iphicratenſes.* Romanos Fabiani : alij Dimachæ grauioribus armis , qui *Fabiani.* quum opus eſt , pedeſtres fiunt acies : nonnulli ἱππαγωγοί: *Dimachæ.* multi *amphippi* , qui equis duobus merebant. Vltra quos *Hippagogi.* in Romanis caſtris Accenſi ſtipendia fecêre , qui in de- *Amphippi.* mortuorum locum ſuffecti cooptatíve fuerãt, quaſi ad cen- *Accẽſi ſeu adſcriptitij.* ſum adiecti , qui & adſcriptitij , quòd ſupplentes numerum militum , legionibus adſcribebantur. Fuítque nomen *Principes.*

ordinis

ordinis militaris, ſicut principes, commentarienſes, vel cor-
Commentarienſes. *Cornicularij.* *Ferentarij.* *Funditores.*
nicularij. Inter leuis verò armaturæ milites, ferentarij non in poſtremis erant, funditores dicti, ex Balearibus frequentes, qui ſaxis & ſudibus, velut nimbo grandinis, & omni genere telorum quæ feruntur, non autem geruntur, procul hoſtem miliſſibus arcent, & in fugam argunt: nonnunquam enſe congrediũtur comminus, qui etiam in cornibus & hoſtem petere eminus ſolebant, quibus ſingulis tres fundæ è neruo vel iunco, aut ſetis ſimplici habena fuêre: interdum triplici ſcutali fundis, ſicut ab Ægio, Patris & Dymis funditores vſi ſunt, cum ſcuto iaculo præuſ**o, qui vnà cum ſagittariis & iaculatoribus incedebant: qui vſus apud Indos præcipuus erat, vt miſſo lapide, extremos pueri capillos attingant impunè. Hi inferioris ordinis quàm pedites, deſpectiſſimíque inter milites habiti ſunt: quare huic inconditæ turbæ, ad populandum vaſtandúmque agros magis quàm iuſtæ pugnæ idoneæ, Cyrus ſeruos præfecit, quaſi illos non militare, ſed prædæ & rapinis aſſuetos, ſeruilia exercere duceret. Tametſi ſagittariorum & funditorum plerúnque delecta manus non temerè congreſſi, magna ad victoriam momenta fecere. Qui quidem ſagittarij cum thorace, tibialibus & pharetra, enſe accincti, nonnunquam ſine pharetra cũ haſta & ſcuto preliabantur. Græcis verò licèt ex diuerſis prouinciis funditores & ſagittarij ſtipendia fecerint, tamen Cirtei & Elymæi præcipui habiti ſunt. Fertur Scipio Aphricanus aduerſus Numantinos dimicaturus, omnibus centuriis delectos ſagittarios funditoréſque miſcuiſſe: qua deſcriptione effecit, vt de Numantinis inſignem victoriam tulerit. Metellus quoque ducens in Iugurtham, funditores & ſagittarios inter manipulos diuiſit, ita vt parum abfuerit, quin ingenti victoria potiretur. Calones verò lixáſque, licèt militiæ ſacramento adigi non ſolerent, ſiquidem ſeruilia miniſtrabant militibus, illos tamen in aciem prodiiſſe, bonam fidelémque operam Reip. ſæpe nauâſſe comperimus, tunc quum accíſis rebus, & re exterminata, militúmque fracta virtute, militiam militare coacti ſunt: qui quod ligneas calas vel vallum geſtarent, dicti calones fuêre. Calas enim antiqui dixerunt fuſtes, quos ſerui portabant in comitatu dominorum, dum in expeditionem vadunt, ſeu ἀπὸ τῶν κάλων. Lixæ quoque qui exercitum ſequũti quæſtus cauſa, aquam militibus curabant. Sicut Brutiarij, quorum opera veluti ſeruorum magiſtratus vtebantur, perſæpe

Sagittarij. *Græci.* *Calones.* *Lixæ.* *Calones vnde dicti.* *Cala.* *Brutiarij.*

ſæpe militârũt,& munera fecerunt. Quũ enim ſecũdo Punico bello poſt Cannenſem cladem Brutij ad Hannibalẽ primi defeciſſent, poſtea deuicto Hannibale, eos Romani, neq; milites ſcripsêre, neq; pro ſociis habuêre, ſed magiſtratibus præſtare iuſſerũt ſeruorũ munia militiæ domíq;: ſicut Picẽtes, ob initam cũ Hannibale ſocietatẽ pro militari officio, viatorum & tabellariorum operas prębuêre. Super eos quos dixi adnumerantur caligati, quibus caligis militaribus vti permiſſum; tametſi pro caligatis omne militũ genus à militari caliga multi accipi contendant; quę quidem ferreis clauis multiplicibus muniti erant. Præter quos legitimi euocati, & tumultuarij milites fuêre; legitimi, quòd militiæ ſacramento iuſto delectu adſcripti militabant; euocati, qui ex prouinciis ſociíſque ciuitatibus æquo iure & fœdere iunctis, non Latini nominis militiæ munere fungebantur: qui non milites, ſed pro militibus habiti ſunt. Milites enim nominis Latini, proximè morem Romanum inſtructi erant, lingua, moribus, armorum genere congruentes, diſciplina denique & cultu Romano, qui plerúnque Gabino ritu toga circuncincta, ita vt lacinia reuocata, hominem cingeret, militârunt. Tumultuarij verò dicti, qui repentino aduentu hoſtium, quum in diſcrimine extremo res foret, per trepidationem & metum raptim militiæ adſcribebantur. Etiam proletarios, & capite cenſos quandóque munera feciſſe, & Reip. operam nauâſſe comperimus; erant enim hi tenuiſſimi, & modicarum facultatum, qui non vltra mille quingenta æris in cenſum referebant, domi ad prolem excitandam deſtinati, dimiſſa militia, & ſacramento ſoluti, qui temporibus Reip. difficillimis, quum vndíque imperium fluctuaret, rebus abſciſſis, milites quandoque ſcripti ſunt. Sicut quum poſt Cannenſem pugnam, ſeruitia, obæratos & mercenarios, ac capitalia auſos, militiæ ſacramento adigere populus coactus fuit, numero octo millium, qui in exemplum iuſti militis militarunt, quos volones dixêre, quòd ſponte militiæ adſciti, libertatis ſtudio militiam meruiſſent. Fuítq; animaduerſum, in Romanis caſtris, niſi ingenuos & libertinos ſeruitute exemptos, militiam meruiſſe neminem, præterquàm ſecundo Punico bello, quo Hannibal Pœnus Italiam omni clade belli peruaſtabat, quo pop. Rom. extremo diſcrimine adactus, rem deſuetam vſurpauit, primúmque ſeruitia ſacramento adegit. Poſtea ſociali bello ex libertinis duodecim cohortes bonam fidelémque operam Reip. naua

Picentes. *Caligati.* *Legitimi.* *Euocati.* *Milites nominis Latini.* *Tumultuarij.* *Proletarij.* *Capite cenſi.* *Volones.*

nauarunt. Mox Iulius Cæſar ex magna parte perdomitis hoſtibus,quum ob bellorum clades in locum decedentium nullos ſufficere valeret, ſeruos commodatos militiæ adſcripſit. Auguſtus quoque Octauius bello Illyrico & Germanico cohortes libertorum legit,quos voluntarios appellauit,illóſque cum ingenuis commiſceri, aut eodem vti armorum genere vetuit. Hos quoque Romæ incendiorũ cauſâ, & ſi grauior tumultus oriretur, inſtructos paratóſque habuit. Ipſe enim ſeruos,qui ciuilibus bellis ſtipendia fecerant,confectis bellis, dominis reſtituit. Lapſis inde temporibus, Antoninus Cæſar voluntarios,quos obſequentes latrones vocauit,& gladiatores contra hoſtes præpotẽtes militiæ armauit. Cleomenes quoque dux Lacedæmoniorum, ſeruitia ad nouem millia libertate donâſſe, & militiæ adſcripſiſſe fertur, cùm bellis attriti milite indigerent. Sed tamen capite cenſos propter inopiam & modicam rem familiarem diu ſacramento adſcribere non licuit: donec C. Marius capite cenſos militiæ muneribus fungi, & militare coëgit, qui in exemplum iuſti militis militarunt. Poſtremò cauſarij dicti, quibus cauſæ ne mererent, legitimæ ſuppetebant: ſicut beneficiarij, qui perfuncti militia, & data miſſione, poſt nauaram inſigniter operam, muneris vacatione donati, & militia miſſi fuêre: tametſi beneficiarios, quòd beneficio tribunorum ad militiam euecti erant, nonnulli dictos credant. Tria enim fuêre miſſionum genera,quibus milites exautorabantur: Honeſta, quum emeritis ſtipendiis,& functis commodis miſſionum, vacationis munere donantur,quo tempore ſcuta, gladios & arma dicabãt Laribus,ſicut gladiatores Herculi, quòd diis iuuãtibus perfuncti militia, rudẽ accepiſſent: quod miſſionis tempus, militi quinquagenario erat definitum. Alij, niſi decennio ſtipendia meruiſſent, miſſionem petere neminem putârunt poſſe. More tamen Romano, militare ſacramentum in vndecimum diffundebatur annũ: quo exacto, militia perfunctis miſſio dabatur. Deinde vt decimus ſextus annus ſtipendij finem faceret, Tiberio imperante cautum fuit, qui etiam militiæ tempus ad vigeſimum annum propagauit, cauitque vt niſi poſt vigeſimum annum, miſſio militi non daretur: prætorianæ verò cohortes, niſi annis ſedecim militâſſent, ad penates & domeſticos Lares non remittebantur. Apud Aſſyrios autem Ninus Semiramis filius, annos ſingulis copias ſacramento ſolutas domum remiſit.

Voluntarij.

Cauſarij.

Beneficiarij.

Tria miſſionũ genera.

remiſit. Rurſus nouos milites, militiæ ſacramento, nullo
præſtituto tempore, adegit:quos tamen vltra annum mili-
tiæ nunquam adſcripſit.Cauſaria verò miſſio dicitur, quum *Cauſaria*
ſenecta aut valetudine aduerſa,vitióve corporis,domos vel- *miſſio.*
lent aut res inuiſere ſuas, vel viribus parum validi minùs
idonei munerib. eſſent.Ignominioſa, quæ & probroſa dici- *Ignominioſa.*
tur,quum militi ob delictum & graue crimen, quibus reus
agitur, vt quia transfuga, deſertor, aut fugitiuus arguitur,
vel timidè & diffidenter cum hoſte congreditur, ignomi-
nia notatus, & militia exautoratus fuit:in qua re licet ani- *Militia exau-*
maduertere,quòd ſi tribunus militem exautorauit, hoc eſt, *torati.*
inſignia militaria illi ademit, infamia quoque affeciſſe vi- *Militũ varia*
debatur.Poſt aliquot verò tempeſtates, noui milites nomi- *nomina.*
bus variis à Cæſaribus,penès quos fuit ius arbitriúmque re-
rum omnium,militiæ adigi cœpêre:nam præter gregarios, *Gregarij.*
qui viliſſimi inter milites ſunt, fuêre legionarij, alarij & *Legionarij.*
manipulares,qui in legionibus, alis, vel manipulis milita- *Alarij.*
bant: ex quibus Nero Auguſtinianos, & Diuus Claudius *Manipularij.*
Daciſianos milites legit.Probus verò Decimanos, Alexan-
der Seuerus Oſtenſionales, Tiberius Vigeſimanos, & alij
Primanos,Secundanos,Quartanos,Quartadecimanos, Vn- *Neodomadæ.*
deuigeſimanos, Duodeuigeſimanos à legionum numero, *Gardates le-*
magnæ & expertæ virtutis. Apud Spartanos Neodomadæ *cti milites.*
omnium habentur fortiſſimi, quos Perſæ gardates dicunt. *Calaſiries.*
Antoninus Cæſar lectos milites, Pitamitem & Laconien- *Hermothy-*
cam crutiam appellauit. Ægyptij & Æthiopes, calaſiries & *bies.*
hermothybies : Antiochus alam mille equitum, Gencam: *Genca.*
Dion verò, Dionianos. Illud tamen ad memoriam in- *Dioniani.*
ſigne eſt, milites Romani nominis à condita vrbe ad tri-
bunos militares, & captam à Gallis vrbem, per annos fe-
rè trecentos quinquaginta ſuo ſumptu & impenſa meruiſ-
ſe,ac ſtipendia feciſſe. Parte enim anni ſub pellibus mili-
tabant:parte verò, liberis,vxori & penatibus, ſibíque ac fa-
miliæ,agrum colendo, & rei ruſticæ nauando operam, ne-
ceſſaria parabant. Quo autem tempore Veri diutina obſi-
dione & inteſtino malo obſeſſi fuêre,quũ hyemare oporte-
ret in caſtris,Romani & vtili & neceſſario exẽplo docti,mi- *Rom.initio*
litibus ſtipendium de publico ſtatuêre. Tunc primùm col- *nullis ſtipen-*
lata ſtipe,æra militibus conſtituta ſunt. Et deinceps reliqua *diis milita-*
militia, ſumptu & ære publico meruêre. Nonnulli Anxu- *bant.*
re capto ſub tribunis militaribus, patres ſtipendium an-
nuum militibus decreuiſſe memorant; quod quidem denis

aſſibus

aſſibus in dies ſingulos taxabatur. Poſtea Tiberio regnante, ſingulis denarij diurni dati, prætorianis verò bini. Scipio Aphricanus inſtituit, vt prætorianis ſeſquiplex ſtipendium daretur, hoc eſt, integrum & dimidiatum. Domitianus quartum ſtipendium, aureos ternos, militi tradidiſſe fertur. Apud Germanos epulæ & largi conuictus militi pro ſtipendio fuêre. Cyrus ternos obolos ſingulis nautis ſtipendium dedit, quibus Lyſander vnum adiici procurauit. Ægyptij calaſiriis & hermothybiis, quos præcipuos habebant milites, præter prædia dabant panis toſti pondera definita, & carnis pabulæ minas ſingulis; vini verò ſextarios quaternos. Mercenario milite pop. Ro. perrarò adiutus fuit: ſolũ enim Punico bello, Q. Fabio Maximo, & T. Sempronio Graccho COSS. ope externa adiutus bella geſſit, & in Hiſpania Celtiberi ſtipendiarij militis auxilio fultus, legiones duxit, quos latrones, quòd mercede militarent, quaſi ſeruientes, nuncupauit antiquitas; qui plerunque circa Imperatoris latera excubabant. Galli geſſatas vocant milites mercenarios. Inter cæteros Cares mercede militâſſe, & auxilia conduxiſſe traduntur, ideo viliores habiti. Fertur tamẽ Pruſias conductis in Thracia mercenariis militibus, ita Byzantios obſediſſe, vt extra mœnia progredi nequirent. Parthi nec mercenarios, nec ordinarios habent exercitus, quibus nec certa imperia, nec duces erant. Sed poſtquam iuſſu regis ad bellum educti fuerant, confectis bellis, ad propria dilapſi, nullam mercedem ſtipendiorum perferant, niſi prædam. Britanni non ære ſignato militant, ſed aurũ, argentum, & alia metalla precium victoriæ ferũt. Scythis, niſi capite hoſtis oblato, miles prædæ particeps fieri nequit. Chij autem quum ſeruis mercenariis pro milite vterentur, bello ſubacti ſeruis propriis vincti, traditi & in exiliũ acti ſunt, ſicut Syracuſis aliquando poſſeſſores à clientibus exacti fuêre. Fertur verò Cato ſenior cùm Celtiberorum manum ducentis talentis, & nimis magno ſtipendio conduxiſſet, & ob id increpitus ab amicis foret, quòd ſummam nunquam exoluere valeret, reſpondiſſe: ſi vicerimus, ex hoſtili præda illis ſatisfiet: ſi victi forſan erimus, non habebunt vnde petant. Fuit præterea memoriæ literis proditum, apud tot diſſonas gentes, linguis moribúſque differentes, varia etiam armorũ ſpecie & diſſimili ornatu milites in aciem prodire, & cum hoſtibus congredi conſuêſſe, quẽ ſibi quiſque proprium & peculiarẽ fecit. Etenim Vaſcones tecto capite, aut

Calaſiries. *Hermothybij.* *Milites mercenarij.* *Liu. lib. 4. Deca. 3.* *Galli.* *Geſſatæ.* *Cares.* *Pruſias.* *Parthi.* *Britanni.* *Scythæ.* *Chij.* *Syracuſ.* *Armorũ militarium atq; ornatuũ apud varias gentes diuerſitas.* *Vaſcones.*

cum galea pugnare nefas habent. Ætoli & Pelaſgi dextro pede nudo dimicant,& ſiniſtro crure veſtito armis.Albani & Iberi ferarum tergore caput amicti. Sacæ Scythica gens, criſtatis galeis in acutũ deſinentibus.Lacones pileati.Perſæ turrito pileo. Luſitani criſtata galea & neruata caſſide, aut mitratis frontibus, & iaculo hamato, Paphlagones haſta, Spartani breui pugione præliantur.Salentini exerto humero,Gallogręci nullo veſtitu calceatúque amicti,quippe qui nũquam niſi in pugna nudentur. Baleares diſcincti. Cares funda Perſę,Partæi,Cydones,& Macę ſagittis.Thraces peltati cum iaculis & romphæa,Lacones gladio breuiori:Carthaginenſes breuibus ſpiculis.Oretani iaculo,funda & gladio.Numidæ & Maſſalij effrenatis equis, & ſine ephippiis, mirabili velocitate,ita vt modò citato agmine fugiãt,modò inſequantur, miræ ad cauendum ſolertiæ,nonnunquam binos trahentes deſultorios equos,ita vt inter pugnandum ex feſſo in recentem armati confeſtim tranſcendant.Quod compar fuit cum Sueuis & Dardanis,qui pariter confeſtim pugnant & cedunt. Samnites vibrare haſtas, antequàm dimicent,aſſuerant:quibus in prælio non vtuntur. Euboici & Aphri haſtis congrediuntur,quas vocant phalangas.Cretẽſes Cydonio arcu & ſaltu. Andabatæ niſi obſcuro cœlo, nouo & inuſitato genere,clauſis & conniuentibus oculis, aut in caligine & tenebris pugnant.Idem apud Arios,qui iuxta Sueuos incolũt,vt niſi atra nocte,præliari liceat,nigro ſcuto, corpore colore fucato,& oculis vinctis. Auctyles quoque Libyci populi,noctu pugnare diſcunt:die habent inducias.At non Parthi, quibus pugnare in tenebris eſt lege vetitum.Lacones verò,vt in tenebris pugnare diſcerent, nunquam noctu præuio lumine incedebant.Contrà Athenienſes:nam è cubiculo egredi noctu,niſi prælato lumine,Solonis lege vetabantur.Galli prælongis gladiis,& ſine mucronibus, & vaſtis ſcutis ſupra vmbilicum, nudi dimicabant. Hiſpani breuioribus & acuminatis, leues agilitate corporum,& armorum habitu:nam linteis prætextis,cum purpura & candidiſſimis tunicis præliantur. Ægyptij ſcutis oblongis, ita vt vix hoſtem conſpiciant, & magnis haſtis. Achæi breuioribus, neque, ad protegenda corpora habilibus, & haſtilibus minoribus, quibus Philopœmenes pro ſcuto clypeum,pro haſtili ſariſſam dedit. Macedones graui armatura,breui gladiolo,& leuibus peltis.Mœdi & Theſſali equitatu valẽt,Maſſagetæ equis & peditibus.Aſſyrij,Syri,

Ætoli. Pelaſgi. Albani. Iberi. Sacæ. Lacones. Perſæ. Luſitani. Paphlagones. Spartani. Salentini. Gallogræci. Cares. Perſæ. Parthi. Cydones. Macæ. Thraces. Carthaginenſes. Oretani. Numidæ. Maſſalij. Samnites. Euboici. Cretenſes. Andabatæ. Arij. Auctyles. Parthi. Lacones. Athenienſes. Galli. Hiſpani. Ægyptij. Achæi. Macedones. Mœdi. Theſſalij. Maſſagetæ. Aſſyrij. Syri.

Arabes. *Britanni.* *Bathriani.* *Indi.* *Mauri.* *Laxamathæ.* *Nomades.* *Roxani.* *Æthiopes.* *Parthi.*

Arabes, atque Aſiatici ferè omnes frequẽtiùs de curru præliantur: ſicut Britanni, qui ingentibus gladiis ſine mucrone, & breuibus cetris ictus excipiunt. Ipſi etiam Arabes velocibus camelis comminus oblongo gladio, eminus arcu & ſagitta, Bactriani bipennibus & leuibus ſcutis. Indi arcu tricubitali vel haſta pelta, & lato gladio. Mauri leonum & elephantum pellibus vrſorúmque amicti, bella gerunt. Circa Mœotim Laxamathæ viri pedibus, fœminę equeſtri prę-lio, non enſe, ſed laqueo depugnant: Sicut Nomades, qui Perſicè viuunt, hoſtem illaqueatum conficiunt. Ex Germanis Roxani ſcuto, thorace & galea ex crudo bouis corio, reliqui immenſo ſcuto armãtur & haſta enormi. Æthiopes arcubus longis non minùs quatuor cubitis, & ſagittis longiſſimis. Parthi miſſilibus telis, aut ſagittis aſſueſcunt, citis cohortibus nunc occurſantes, nunc terga dantes, ſimulata fuga: quod apud Scythas & Germanos fortiſſimum pugnæ genus cenſebatur, vt cedere loco, & rurſus inſtare, pro cõſilio haberent: quibus vſus erat cum fœminis equabus præliari, quòd veſicas curſus leuarent: mares verò in aciem nõ producere: ſicut Bathriani fœminas camelos, ad bella præparant, maribus in expeditione non vtuntur. Sed tametſi Perſę, Mœdi & Aſſyrij effuſo curſu procurſando, eminus iaculis & ſagittis hoſtẽ inceſſerent, haud longis inde tẽporibus Perſæ optimates, thorace pectus, ſcuto ſiniſtram, dextrã gladio vel ſecuri muniuerũt. Lydi quoque & pleríq; barbari, lõgis braccis & longis criſtis, ſed breui arcu & ſpiculo armãtur. Quod autem de Cydoniis loquor, nõ omittendũ, nullos Græcorũ præter Cretenſes ſagittis vti, inſtitutũ patrium eſſe: nec ſolùm Cydones, Perſas, Parthos cateruis ſagittariorũ valere, quos hippotoxotas vocãt, ſed Æthiopes, Arabes, Indos, Scythas, Bathras, Sarmatas, adde Ægyptios, & orientis populos, cõtra ingentes hoſtiũ copias, calamorũ & ſagittarum iactu præcipuè valuiſſe, quibus plerúnq; ſolẽ obumbrant, & ideo ſerenos exoptant dies. Præ cæteris Magneſij artem ſagittandi habuiſſe traduntur præcipuam, vbi oppidum Mothona, in quo Philippus ſagittæ iactu amiſit oculum. Scythis autem adeò ſagittarum ſtudium fuit, vt dextra ac ſiniſtra pariter iaculari, & vice alterna in hoſtes mittere, ſublato diſcrimine, callerent.

Lydi. *Cretenſes ſagittãdi periti.* *Hippotoxotæ.* *Magneſij.*

Quid ſit lex, quid plebiſcitum, ſenatúſve conſultum, quid pretorum edicta, vel reſponſa prudentum.

CAP. XXIII.

Verum

VERVM eſt quod proditur ab autoribus, à principio originũ nullas apud Romanos ex ſcripto populi iudicio leges latas fuiſſe: ſed quod reges iudicium ſtatuebant, id pro lege ſeruabatur. Arbitria enim principum pro legibus erant: quippe condendarum legum ius arbitriúmque tunc penès reges erat, quum delictorum pœnas præmiáque conſtituunt, & querelas ciuium criminationéſque admittunt. Hinc à Romulo leges curiatæ, & reliquis regibus, præcipuè à Seruio Tullio, abſque populi concilio, ſed tantùm conſulto ſenatu, leges ſacratæ fuêre, quibus etiam reges tenebantur: quas ſine ordine latas Papyrius in vnum collegit & acernauit, vnde ius Papyrianum dictum. Quum verò exterminatis regibus, cõſules & annui magiſtratus præeſſent, ius poteſtáſque omnis legis condendæ conſulibus collata fuit, qui quoties ex vſu erat, ex cõſulto ſenatus leges ad populum tulêre, quæ firmæ illibatæque manſêre. Neque conſules modò, ſed dictatores, prætores, ædiles, cenſoréſque ad populum iura dare, & legem ferre poterant, eáque promulgata & demum lata populi iuſſu, patribus autoribus, ſummos ac infimos aſtringebat, vt obedienter imperata facere oporteret. Quòd ſi in lege ferenda populus aduerſaretur, aut ſenatus illam non acciperet, quippe qui eam ferri aut promulgari non ſineret, nullius exempli, nullarúmque virium eſſe cenſebatur. Ferebat enim præco legẽ ad populum ex autoritate & iuſſu dictatoris, conſulis, prætoríſve, ſubiiciente verba & præeunte ſcriba: quiſquum illam promulgâſſet, id demum firmũ erat, ſi in eo quod lege cauebatur, populus autor fieret. Ipſáq; lata & promulgata, atque in æs inciſa, & in ærarium cõdita, ita eius ſcitis omnes aſtringebat, vt eius firma maneret autoritas; aduerſúſque eam ſi quid factum foret, poſſet non iure factum videri. Mulcta quoque per legem lata aduersùs eum qui ſecus feciſſet, impunè abrogari quibat. Si quid tamẽ eà promulgata, addendũ legi foret, detrahédúmve, antequàm in foro propoſita, & in æs inciſa fuiſſet, facilè licebat, poſtea verò vetabatur. Si tamen non trinundino lex promulgaretur, aut Ioue tonante, vel per vim & minas, ſeu per fulgura & tempeſtates, vel die ominoſo & piaculari edita: ſi contra plebis tribunorúmve interceſſiones, aut deníque contra auſpicia feratur: ſi nequeiurata per conſules tribunóſve eſſet, poterat haud dubiè abrogari, & pro infecta haberi. Quare quum M. Iubilius Druſus trib. pl. leges pro optima-

Nullæ leges initio Ro. ex ſcripto populi iudicio.

Leges curiatæ.

Leges ſacratæ.

Papyrianum ius.

Quæ demum leges ratæ erãt Romanis.

Quæ lex abrogari poterat, & pro infecta haberi.

tibus tuliſſet, Philippus conſul, qui ei infenſus aderat, obtinuit à ſenatu, vt leges eius vno ſenatuſconſulto tollerentur, quia cõtra auſpicia latæ erant, propterea illis populum non teneri. Neque enim fas erat pro lege recipi, quod vitio, & non iuſto imperio editum fuiſſet aut promulgatum: ídque lege veteri cauebatur, his verbis: *Legum iuſta imperia ſunto, hiſque ciues modeſtè & ſine recuſatione parento*, & infrà. Dictũ eſt autem trinundino leges ferri, quòd tribus nundinis proponi leges, demum promulgari deberent. Siquid tamen alicui ob gratiam, quòd dignum aliquod operæ precium feciſſet, contra ius publicum aut legem ſcriptam indulgendũ foret, nonnunquam ſenatu poſtulãte, populi iuſſu lex abrogabatur, vt ille legibus ſolueretur exemplo Lacedæmoniorum, & ius interim conniuebat, eadémque poſt annum ferebatur denuò. Alexander verò Seuerus Imperator nullam ſacraſſe dicitur legem ſine XX. Iuriſperitorum, & quinquaginta diſſertiſſimorum conſilio. Quod quidem ius, in legẽ, morem, & æquitatem veteres diuiſerunt: iúſque ad res humanas, fas ad religionem pertinere voluerunt. Sed notandum, non ſolùm leges editas conſenſu populi ſacratas, ſed & ſcita plebis, ſenatuſconſulta, edicta magiſtratuum, ac Iuriſperitorum autoritates & reſponſa, demum placita principum, & res iudicatas, vim legis habuiſſe: in quibus Ciuile omne Ius conſiſtit. Animaduerſionis enim metu, magiſtratus dum audaciæ & facinoribus obuiam eunt, his veluti legibus omnes alligârũt. Erãt enim plebiſcita, quæ rogatione tribunitia legis cõdendæ cauſa plebs ſtatuebat: quæ licèt à plebe ſcita eſſent, illa tamen vim legis habere haud dubiũ eſt. Quintus enim Hortenſius quum plebs in Ianiculum seceſſiſſet, in Eſculeto legem tulit, vt ea quæ plebs iuſſiſſet, omnes Quirites tenerent: quam L. Valerius, & M. Horatius antea tulerant centuriatis comitiis. Magni tamen inter plebiſcita legéſque intererat, quòd plebiſcita, tribuno rogante, de his quæ ad plebem pertinent, leges verò, conſule vel prætore, aut alio magiſtratum conſulente, rogabantur. Qui tamẽ populus differt à plebe, quòd in populo patricij, ſenatores, cunctáque nobilitas inſunt: in plebe verò patricij non inſunt. Non tamen quicquid populus iuſſit, ratum eſſe decet: quia quod ius non eſſet, populus iubere non poterat. Senatus quoque conſulta, tametſi ad populum non ferantur, ſi tamen ea tribuni probâſſent, & rata eſſe vellent, legis vim obtinuêre. Erat enim ſenatuſconſultum, quod ſenatu iubente

Trinundino leges ferri.

Legis abrogatio ad gratiã priuati cuiuſpiam.

Iuris diuiſio.
Fas.
Leges ſacratæ.
Plebiſcita.

Plebiſcitorum & legum differentia.

Populi & plebis differentia.

iubente decernebatur ſine lege. Hæc enim illa ſunt decreta & conſulta patrum, quæ iuris ſtatuendi cauſa, non ob priuatam vtilitatem decreto ampliſſimi ordinis ſtatuuntur: quæ tunc rata erant, ſi trib.pl.ea cenſuiſſent: aliter poterat ſenatuſconſultum per interceſſiones tribunitias impediri. Fuítque diu obſeruatum, in omnibus ſenatuſconſultis, in quibus aliquem ſolui placebat, adiicere, vt de ea re ad populum feratur. Quod poſtea adiici deſitum eſt. Præter quæ prætorum edicta, quæ iuris ſtatuendi cauſâ in albo proponuntur, legum vicem habuêre, vt quum doli metúſve cauſa, aut vi quid factum ſit, vel clam, ſe ratum non habiturum promittat, quæ quidem edicta, vel Ciuilis Iuris declarandi, vel interpretandi, adiuuandi, ſupplendíve cauſa, à prętore proponebantur: quod ius honorarium dictum eſt. Et quum prætores olim ob gratiam plerúnque variè ius dicerent, Cornelius legem tulit, vt niſi ex edictis ſuis perpetuis & ſcripto iure prætores iura dare non poſſent. Fuítque cõſtitutum, vt non prætores modò, ſed ædiles, cenſoréſque de his quæ cuiúſque magiſtratus iuriſdictionis ſunt, quoties varia & commutabilis ratio aliquid noui decernendi cauſam daret, edicta proponerent, eáque circumſpectè edita velut iura legéſque promulgatas ſeruari mandarent, ita vt ſi quid contrà factum eſſet, poterat in eum haud ſecus lege agi, quàm ſi decreta legum labefactâſſet, aut præteriiſſet. In quibus etiam ſeruatum comperimus, tunc quum proponũtur aut eduntur, inprimis nomen Cæſaris cum honore præfari. Et tametſi annuã dici legem edicta prætorum quidam cenſuerint, conſtat tamen, illorum conſtituta haud ſecus quàm ſi perpetuá lex eſſet, ſæpe valuiſſe. Eſtque memoriæ proditum, vt inſtar edictorum, prætoris interdicta valeant. Nam ſi quid bono publico ne fieret interdixit, haud ſecus in eos animaduertit, qui admiſêre aliquid contra vetitum, quàm ſi quid fieri iuſſiſſet, & ob nequitiam paritum non fuiſſet. Reſponſa denique prudentum pro legibus ſæpe habita & recepta ſunt. Quum enim interpretandi iuris, & ſententiæ ferendæ de his quæ in controuerſiam veniunt, poteſtas his tributa eſſet, illorum reſponſa, librata moderatione edita, nimirum cauſa, vim obtinuêre, ac ſi leges ſacratę fuiſſent: quæ quidem tantæ autoritatis fuêre, vt ſuppreſſa ratione, illorum placita inſtar legis haberènt. Ante verò Augusti tempora ius reſpondendi de iure controuerſo, nulli datum fuit: ſed qui ſtudiorum ſuorum fiduciam habebant,

Senatuſconſultum.

Prætorum edicta.

Lex Cornelij.

Reſponſa prudentum.

Reſpondendi ius quando primò datum.

cõſulentibus reſponſa dabant. Primus enim Auguſtus Iurecõſultis, velut legũ miniſtris, de iure reſpondendi ſuper his quæ in dubiũ diſceptationémq; venirét, munus dediſſe fertur: & ex illo traditũ, vt reſpõdẽdi interpretãdique iura, pro beneficio à principe peteretur facultas. Quare à Tiberio

Verba ſunt Pomponij in l. 2. non longè à fine. ff. de orig. iur.

Cæſare Sabino Iurecõſulto interpretandi iuris, magni muneris loco, ius tributum fuit: & poſt eum reliqui Cæſares id muneris ſui eſſe voluêre, adeò vt quum ab Hadriano viri prætorij, vt de iure reſpõdere liceret, pro beneficio peterét, reſpondiſſe dicatur, *hoc non peti à principe, ſed præſtari ſolere: & ideo ſiquis ſui fiduciã haberet, eſſét q; iuris ſciens reſpondendi, ſe facultatẽ non negaturum.* Quare illorũ reſpõſis leges nonnũquã editæ, ſæpius interpretatę ſunt. Ferúntq; Mazacenos

Iuriſperitus peculiaris ad danda reſponſa apud Mazacenos. Iuriſconſulti, quibus interpretandi ius datum.

iuxta Cappadoces, quum Charondæ legib. vterẽtur, ne ſine interprete, legum ſcita ſeruarent, ſi quod dubium ius emergeret, aliquẽ peritum iuris elegiſſe, cuius reſponſis & dictis parerẽt. Eiuſmodi fuêre tam Papiniani, Seruij Sulpitij, Pauli & Scæuolæ, quàm Vlpiani, Trebatij, Tuberonis, Caſſij, & Saluij Iuliani, aliorúmque Iuriſconſultorum magno ſtudio curáque elaboratæ ſententiæ: quibus tam leges quàm plebiſcita, prętorúmq; edicta, & ſenatuſconſulta interpretãdi facultas erat, próque illorũ reſponſis in iudicio & foro ius ſępe dictum eſt. Hic enim Caſſius nepos fuit Tuberonis ex filia, quæ neptis erat Seruij Sulpitij, iuris ſcientiſſimus & conſultiſſimus. Papinianus verò Scæuolæ diſcipulus, & vt in plurium eſt monumentis, ſub Seuero principe in ſummam commendationem venit. Vlpianus autem, Paulus, Põponius, Triphonius, Metianus, Celſus, Proculus, Modeſtinus, Alphenus, Aphricanus, Florentinus, Martianus, Calliſtratus, Hermogenes & Venuleius, ſub Alexandro Seuero floruêre, in eius ſocietatem & iura familiaritatis allecti, Papiniani omnes diſcipuli. Vlpianum verò ipſe Alexander præ cæteris ob morum probitatem, & ſingularem iuris ſcientiam, ampliſſimis honoribus honeſtauit, & re familiari auxit: qui tamen ab Heliogabalo, quòd bonus vir eſſet, officio motus fuit. Alphenus verò ab adoleſcentia tonſtrinam exercuit, mox ſub Sulpitio iuris ſcientiſſimus euaſit, ita vt conſul effici, & decedens, publico funere efferri meruerit. Trebatius, licèt ſub diſciplina Ciceronis iuris peritiſſimus, aliquot libros de Iure Ciuili compoſuiſſet & de religionibus nouẽ, tamen & verſu heroico plurimùm valuit, & inter Poëtas adnumeratus eſt. Saluius autem Iulianus,

pro

Proauus fuit Didio Iuliano,qui poſt Pertinacem imperium tenuit.Papinianum verò Caracalla iuſſit interfici,quòd fratris necem quem interfecerat, apud ſenatum excuſare nollet, aſſerentem non tam facilè parricidium excuſari poſſe, quàm fieri.Fertur verò Caligula,qui hoſtis humani generis dictus eſt,omnia Iuriſconſultorum placita inducere,& præter ſe nullum de iure reſpondere voluiſſe.Poſtremò principum placita, quæ conſtitutiones appellantur: pro legibus etiam recepta fuêre:nam quũ Diuus Cæſar,& ſequuti principes ſummam imperij haberent, & ſoli iura darent, omne condendæ legis ius poteſtáſque lege Hortẽſia à populo ad principem tranſlata fuit,ita vt quod principũ decretis communis iuris decernendi causâ ſtatutum eſſet,etiam ſine populi concilio pro lege haberetur.Non tamen omnis Cæſaris voluntas lex putanda eſt, quia ſi quid princeps non publico decreto, vt inter exempla referatur, ſed priuati iuris cauſa ſtatuiſſet,id non eſſe legem conuenit: quippe priuata decreta principis in exemplum non deducuntur. Diuus autem Traianus vir omni laude dignus, cùm priuilegiis ab ſe editis,aut ob merita indultis,multos inniti, atque in exemplum trahi videret, veritus ne contra leges moréſque maiorum,ad alias cauſas perferrentur:illáque in iudiciis & foro pro lege acciperent, diplomatibus libelliſque nunquam ex ſcripto reſpondebat, ne pernicioſum inde exemplum, & quaſi ſeminarium mali oriretur:ſed tantum verbo, quibus viſum eſt,aſſenſiſſe fertur,aut priuilegia induxiſſe. Tametſi verus mos eſſet, principem ſcripto adire, & conſulentibus per libellos reſpondere. Quod & Nero fecit,qui in iure dicundo,niſi ſcripto,& ſequenti die poſtulatoribus reſpondit. Proditur tertius Antiochus tanti decreta legum feciſſe, vt datis diplomatibus edixerit, vt ſi quid ſuo iuſſu contra leges & iura decretum foret,ne ſibi parerent, impunéque aduerſarentur: cuius exemplo Ageſilaus, non aliter promiſſa præſtare voluit,quàm ſi iuſta eſſent. Marcus quoque Antonius Orator è tot millibus orationum, nullam ex ſcripto edidit concionem: vt ſi quid parum laude dignum, & contra legum decreta in his compertum eſſet, poſſet à ſe dictum inficiari. Quod parum proſpiciens,L.Craſſus Orator, quum à M. Bruto increpatus eſſet apud iudices, quòd ex duabus orationibus capita inter ſe contraria edidiſſet, reſpondit,*orationes eſſe cauſarum & temporum,non autem hominum & patronorum.*

Caracallæ inſolentia.

Principum placita.

Priuata decreta principum.

Reſpõſio principum per libellos.

Egregiũ Antiochi edictũ.

Qui primi de plebe ad dictaturã, conſulatum, & præturã, alioſq́ue magiſtratus euecti fuerint & de ephoris quæ tradantur.

CAPVT XXIIII.

QVo tempore in monte ſacro magiſtratus ſibi plebs creauit, quos ſacroſanctos fecit, id cautum eſt, ne cui patricio illos capere liceret. Quod non ab re ſancitum fuit: Nam quũ aduersùs potẽtiam patriciorum, tribunum propugnatorem fautorémq; ſibi plebs creâſſet, vt querelas criminationéſque in patres acciperet, periniquum videbatur, vt in quo defenſores ſibi plebs adſciuerat, ad id faſtigiũ honoris, illos qui ſibi infenſi infeſtíque erant, aduocaret: quorum inſtar ephori apud Lacedæmonios habuêre: qui ſicut trib. pl. Romæ conſularem poteſtatem, ita regum Spartanorum inſolentiam reprimerent, ne imperio abuterentur, nimiæque ferociæ & audaciæ aſſueſcerent. Qui à principio quinq; ex amicorum numero fuêre, vt miniſtri regum auxilio allecti, ſcilicet quũ reges foris bella gererent, ipſi domi iura darent, primùm à Theopompo Spartanorum rege inſtituti neceſſitatis cauſa, licèt Spartana lege cautum fuerit, vtríque regi cum exercitu foras prodire non licere, Paulatim eò licentiæ proceſsêre, vt regi nõ aſſurgerent, & ſeorſim tribunal haberent, & non modò magiſtratus cõprimerent, & in diſquiſitionem vocarent, ac de vendendis emendíſque rebus cognoſcerent, ſed regi, quid facto opus erat, præſcriberent, quibúſque annis copiæ educẽdæ forent, quóque tempore equitatus, aut grauis armatura, & peditum acies promouendæ, enunciarent. Adeóque omnium rerum gerendarum cenſores erant, vt Archidamum Lacedæmoniorum regem graui affecerint mulcta, quòd cum vxore exigui corporis nuptias contraxiſſet, quòd liberos tantùm, non reges ſe geniturum cogitâſſet, ipſúmque in diſquiſitionem vocare, & in carcerem trudere, atque morte afficere poſſent, ſicut de Pauſania, Agide & aliis factitatum accepimus. Eóque inſolentiæ proceſſêre, vt quum iniſſent magiſtratum, ſeruis primum bellum indicerent, quòd olim cum Mecenis conſpirâſſent, magniſque calamitatibus & multiplici incommodo Spartam affeciſſent: mox, vt ſinguli barbam raſitarent, per præconem edicerent, vt ſi qui minùs dicto audientes forent, internoſcerent. Vtq; maiori formidini eſſent, iuxta triclinium vbi tribunal habebãt, Timoris ſacellum erexere. Vtque occaſionem regis criminãdi ſcrutarentur, ſingulis nouenniis cœlum & ſidera ſilenti nocte obſer

Ephori.

Lex Spartana.

Ephororum inſolentia.

Sacellum Timoris.

obſeruârunt, vt ſi ſtellam ex cœli regione in aliam declinantẽ aut radiantem vidiſſent reges contra deos aliquid molitos criminarẽtur:itáq; efficiebant, vt regimini cedere, & magiſtratu abire cogerentur. Erat tamen ius regi, vt ſi ab ephoris vocatus, primæ & alteri iuſſioni non pareret cõtumacia fraudi nõ eſſet:tertiæ niſi paruiſſet, imperio cogi poterat. Qui quidem ephori vnà cum regibus ſingulis menſibus mutuò iurabant, pro legibus Lycurgi imperatum ire & regnum inconcuſſum tenere. Hos poſtea Cleomenes, quum crudelem in modum dominarẽtur, ſuſtulit, & reſtituta regi poteſtate, illos de gradu deiecit, & dominium abrogauit. Si tamen reges diſſentirent, variatis ſententiis, illi quę videretur melior, ſtandum erat:quòd ſi in vnã ſententiam cõuenirent, nulli ephororum cõtraire fas erat. Ergo plebeios magiſtratus nulli patricio ſumere licebat:idque Volero trib. pl. rogatione promulgata ſtatuit, plébſq; ſciuit, vt plebeij magiſtratus ſine patribus, ſed tãtùm admiſſa plebe, tribunitiis comitiis fierent. Cúmq; patricij magiſtratus auſpicatò fierent, ſolos plebeios inauſpicatos eſſe, & minorib. regi auſpiciis, peruulgatũ eſt. Et tametſi ad dictaturã, conſulatũ, præturã & cenſurã nulli niſi patricij antea admitterẽtur, tamen ſequutis tẽporibus patricij magiſtratus cũ plebe communicati fuêre: Siquidem Sextius primus de plebe conſul factus eſt, quod deinde fuit Licinia lege cautam, quã C. Licinius & L. Sextius trib. pl. promulgârunt, vt conſulatus cum plebe communis foret. Quintus quoque Publius Philo pręturam, & Caius Licinius Stolo, de plebe homines, magiſteriũ equitum cum patribus geſſêre. Quinetiã dictaturã, in qua ſummus ſplendor & amplitudo erat, cenſurámque cum plebe communicatam inuenimus:nam & Caius Martius Rutilius primus dictator & cenſor, deinde Q. Pompeius, & Q. Metellus vtérque ex plebe cenſores facti ſunt, quam legem Philo dictator tuliſſe fertur. Omnes denique patricij magiſtratus, etiam pontificatus, & ſacerdotia cum plebe communicata fuêre. Nec modò ex plebe ciues, ſed Latini nominis, & demũ exterarũ gentiũ populi, ad magiſtratus & honores Romæ prouecti fuerunt. Tribunatũ verò plebis lõgo tempore nihil cum patribus conſociatum habuiſſe comperimus, niſi cùm finito decemuirali imperio, nouos trib. pl. cooptari oporteret, Sp. Tarpeium & Aul. Æternium patricios & conſulares in collegium tribuni adſciuerũt. Ex mox Minutius magiſter equitum, qui de Sp. Melio ſumpſit pœnas,

Ephori gradu deiecti.

Plebeij magiſtratus.

Patricij magiſtratus cum plebe communicati.

Exteræ gentes ad magiſtratus Rom. prouectæ.

Tribunatus plebis à patriciis captus.

& poſtea Appius Pulcher, vt Ptolemæo bellum indiceret, & deinde P. Clodius, vt trib. pl. fieret, à patribus ad plebẽ tranſiuêre: donec poſt Syllæ tempora tribunatus plebis paſſim à patriciis & ſummis honorib. functis, appeti cœpit: qui prouincias ſortiri, & imperium gerere, atq; cum faſcibus & lictoribus etiam extra vrbẽ incedere cœperunt. Tantiq; poſtea honoris habitus eſt, vt pop. Rom. Octauio Auguſto, & deinceps Cæſaribus, tribunatum plebis dediſſe, pro magno fuerit munere exiſtimatum. Illud eſt tamen minimè prætereũdũ, quòd quũ à trib. ple. dies dici cõſuli prętoriq; poſſit, ipſe tamẽ iure ſacroſanctæ poteſtatis ab omni potentia magiſtratus immunis erat. Si tamen poteſtate tradita abuteretur, aut ſi iura plebis minueret, vel vbi intercedẽdum minimè fuiſſet, intercederet, ſeu ſi cõtra commoda plebis aliquid molitus eſſet, poterat ei dies dici, & à conſule, vel tribunis reus agi, cunctiſq; ſuffragantibus tribubus de gradu deiici, & pœnis coërceri. Tunc enim ſacroſanctus eſſe deſinebat, & prophanus erat. Quòd nouẽ trib. pl. cum Sp. Caſſio, ne magiſtratus more maiorum ſubrogarẽtur, contra libertatem pop. Ro. coniurarant, Publius Mutius trib. pl. eis non ſolùm tribunatum abrogauit, ſed & pœnas debitas iure & lege inferri peruicit. Et Tiberius Gracchus in tribunatu Octauium collegam contra commoda plebis intercedentem, tribuum maiori parte ſuffragante, poteſtate priuauit. Verba verò legis, quibus tribunus plebis ſacroſanctus fit, aſcripſi: *Tribunum inuitum, tanquam vnum è multis, nemo cogito agere, neque verberato, neque alteri vt verberet imperato, neque occidito, neque occidi iubeto. Si quis autem prohibitorum horum quid fecerit, impius execrabiliſque eſto, bonáque eius publicato ad ſacra Cereris, & qui aliquem hæc agentium occiderit, cædis expiatus eſto.*

Honos tribunitiæ poteſtatis.

Trib. pl. poteſtate abutens.

Legis verba de tribunis ſacroſanctis.

Quas acies, quóſve exercitus, qui duces parua manu profligârint, quæve flumina Xerxis exercitus epotârit. CAP. XXV.

Acies profligatas & exercitus parua manu cæſos ad interitum, ita vt vix pauci ſuperfuerint, tres pręcipuos ab autoribus memoratos ferunt, licèt ex omni antiquitate, ſi quis reputare volet, innumeras inueniet. Quum enim Aſſyriorum rex Cyrus contra Scythas cum valido exercitu occœpiſſet bellum facere, poſtquàm eos ingenti clade afflixit, cæſo etiam vnico regis filio, Tomyris regina Scytharum diſſimulans ægritudinem animi, inter anguſtiſſimos tramites Aſſyrios nacta, ita illos cecidit, vt parua manu hoſtium ingentes

Tres exercitus parua manu profligati.

Tomyris aduersùs Aſſyrios.

ingẽtes copias fuderit, ducentáque millia Perſarũ vna acie trucidârit tanta cæde, vt ne nuncius quidem luctuoſæ cladis ſuperfuerit. Alterã, quum inter Locrenſes Epizephyrios & Crotoniatas ſæuiẽtibus odiis certaretur, tãto furore animorũ, & quaſi vecordia ad pugnam fuiſſe procurſum ferũt, vt quindecim Locrorum millia aduersùs Crotoniatarum centum viginti millia, ſæuè & atrociter pugnam inire non dubitârint, Locrenſeſque tam parua manu tot millia Crotoniatarum felicitate mira vno prælio attriuerint, ita prorſus, vt ex ea ſtrage pauci vix fuga elapſi ſuperfuiſſe dicantur, eáque ad Sagram Metaponti fluuium commiſſa pugna, ad poſteros celebrem memoriam nominis dederit, vulgò iactato prouerbio, ἀληθέστερα τῶν ἐπὶ Σάγρᾳ. Tertiam cum duce Milciade in cãpis Marathoniis cõtra Artaphernem & Datym Darij præfectos ab Atheniẽſibus vno prælio feliciter pugnatum & debellatum eſt, in qua decẽ Athenienſium millia, Perſarũ plus centũ decẽ millia crudelem in modum afflixerunt, toto cæſo exercitu. Fuit autem Marathon Atticę ciuitas, ab Athenis haud plus decem millibus paſſuũ diſtãs. Iterũ quũ annis intercedentibus, contra Xerxẽ arma Græcię inferentem, qui bellũ diis hominibúſque indixerat, memorabilis Spartanorum ad Thermopylas, & clauſtra illa tam natura quàm munimento inexpugnabilia pugna commiſſa fuit, trophæis & monumentis celebrata: quorum tã inſolens victoria proditur, vt decem hominum millia, duce Leonida, contra innumerabiles Perſarum copias clauſtra tenere, & ſexcenti Spartani, quingentorum millium caſtra inuadere non dubitârint: vbi tanta ſtrage ad ſatietatem ſæuitum eſt, vt difficile dictu ſit, Spartanorum Athenienſiúmque, vel ſingulorũ præcipuam virtutem, vel vniuerſorum laudes dinumerare: ad id verò cladis proceſſum, vt quid funerũ abſumptum ſit, illud argumento fuerit, quòd cadauera paſſim ſtrata pręlio vel tempeſtate, corporáque morbo & vaſtitate enecta, alióſque alia peſte abſumptos, mare & terra vix ceperit: quíque modò terreſtres naualéſque copias vltra decies centena peditum, equitum verò octoginta millia armatorum, in expeditionem duxerat, cuíque ſexcenta millia frumenti modia diurna cibo, & tot flumina exhauſta potui non ſuffecerint: is cum multa cæde & fuga à pauciſſimis cæſus & profligatus, inconſulti certaminis, & temerariæ expeditionis inſignes pœnas dederit: ipſeque tanti exercitus Imperator magnificus tanta clade oppreſſus, inermi

Locrenſes aduerſus Crotoniatas.

Prouerbium.

Spartani aduerſus Xerxẽ.

naue

naue per ſtragem corporum armorúmque vix effugerit. In qua quidem re non minori miraculo proditur tantas copias ab vno Pythio Bithyno epulo exceptas magnificè, frumentóque, veſte ac viatico adiutas. Fuit illa quoq; memorabilis exempli clades celebrata ſermonibus, cùm ad Granicũ amnem, aut Arbelam, vel quum ad Amanicas Pylas in faucibus anguſtis ab Alexandro ſignis collatis cum Dario pugnatum eſt, in qua propè ad internecionem dimicatum fuit: vbi vltra centum millia Perſarum peditum feruntur cæſa, equitum verò decẽ millia: ex Macedonibus verò non vltra triginta duo pedites, equites autem centum quinquaginta occidiſſe. Ad Granicũ verò barbarorũ viginti millia, equitũ verò duo millia fœdũ in modum occubuêre, quum ex Alexandri exercitu triginta quatuor fuiſſe deſideratos, quidam monumẽtis teſtati ſint. Romani autẽ licèt incredibili felicitate ſæpe hoſtium copias ad extremum exitium profligârint, tamen præcipuis cladibus & infanda ſtrage maximè hoſtem affecêre, vel quum M. Liuius & Claudius Nero Haſdrubalem ſuppetias Hannibali ferentem, ad Metaurum ingenti ſtrage debellarunt, vbi par Cannenſi cladi exitium additum fuiſſe memorant: vel quũ Fabius Æmylianus vix triginta millibus militũ ad Rhodanum plus ducenta Gallorum millia ingẽti ſtrage deleuit: vel quum contra Antiochum haud minùs feliciter pugnatum eſt, plus quinquaginta millibus hoſtiũ cæſis, viginti quatuor equitibus, & trecentis peditibus Roma. deſideratis. Aut quum C. Marius Cimbros & Theutonas ad aquas Sextias parua manu cecidit. Vel quũ Sylla cõtra Mithridatem ad Orchomenum & Cheroniam ducens, illius copias fudit, & in intimas ſolitudines egit. Aut quum contra Archelaum non longè à Piræo commiſſo prælio ita eum deformauit, vt ex viginti hoſtium millibus vix decem ſuperfuerint: ex Syllæ verò exercitu vix quatuordecim deſiderati ſint. Aut quum Pompeius eundẽ Mithridatem ſtrage atrociſſima perculit, quadraginta millibus hoſtiũ cæſis, non pluribus viginti ex ſuis interfectis. Vel quũ Lucullus contra Tigranem bellũ magnis conatibus aggreſſus, multiplici eum clade affecit, in quo Romanorum vix pars vigeſima copiis hoſtiũ accedere viſa eſt: cuius pugnæ tanta Romanorum felicitas fuiſſe traditur, vt vltra centum millia hoſtium promiſcua cæde occiſa, Romanorum verò non vltra centum vulnerati occiſi autem quinque dicantur. Tam paruo impendio tam inſolens

Pugna Alexãdri aduerſus Darium apud Granicum.

Romanorum parua manu victoria.

victoria ſtetit. Ælij quoque Galli in expeditione Arabica memorabilis victoria inter illuſtria adnumeratur, vt poſt excidia & vaſtationes agrorum,plurib. oppidis expugnatis, plus triginta hominũ millibus fœdè cæſis & profligatis, nõ amplius ſeptem ex ſuis interfectis, illuſtri victoria potitus fuerit. Mitto Caij cæſaris felicitatem, cuius longè latéque diffuſa virtus fuit, quoties belli caſibus agitatus contra Aquitanos,Heluetios,Aruernos, reliquóſq; Gallos & Germanos, aliáſque exteras & incultis moribus gentes, parua manu innumeras hoſtium copias fuit. Quoties aduersùs maximos conatus inops ipſe & imparatus præſentiſſimo animo reſtitit? quoties admotas hoſtiliter legiones fudit, quot prælia confecit,quàm firmiſſima hoſtium pręſidia ſæpè conuulſit & labefactauit,quas vrbes & gentes vi & obſidione domuit,aut deditas in deditionem fidémque recepit, ita vt an virtute animi & mentis magnitudine,an felicitate & fortuna plus valuerit, difficile ſit diiudicare? Sed paſt tot ſucceſſus & felicitates vna Romanorum clades,inter exempla memoratur inſignis,quum Lucius Bebius in Hiſpaniam ducens,agmine inexplorato per abditos ſaltus & inuias regiones in inſidias præcipitatus, circumuentus à Liguribus & oppreſſus eſt, oportueritque Maſſilienſes tam luctuoſam cladẽ per nuncios Romanis ſignificare. Altera poſt Cannẽſem cladem,cum duce Caio Manilio & Quinto Cepione,& Cimbris & Theutonis,legionibus fuſis plus octoginta Romanorũ & ſociorum millia ad Rhodanum fœdè cæſa & debellata fuêre,vbi tantum cladis acceptum,vt vix decem ſuperfuiſſe dicantur: qua clade pop. Rom.in tanto pauore & luctu fuit, vt velut vltima publicorum malorum paſſus,iuſtitio indicto, ſicut in magna conſternatione aſſolet, prætextas & laticlauos dimiſerit, & ſaga ſumpſerit. Sed ſuper omnẽ indignitatem fœdi exempli,& memoriæ eſt, quod de Valeriano Cæſare recentiore memoria proditũ eſt, qui quũ optimus fuerit, infelix apparuit tum, poſtquam vis illa vigórque & virtute bellica, atq; antiquum belli decus exoleuit,qui in expeditione in Perſas,cùm fœdiſſimo euentu,pugnâſſet,à Sapore Perſarum rege,occiſo exercitu,captus, vſque eò deformatus fuit,tantíſque contumeliis obnoxius, vt poſt afflictas fortunas,nulla verecundia priſtinę maieſtatis, contra decus imperij, regi Perſarũ equum aſcenſuro, humi proſtratus dorſo gradũ faceret: adeò Romani indigniſſimã fortunã,& grauiſſimos caſus, ac ſortis humanæ varietatem,
velut

velut magna documenta mortalitatis, nonnunquam experti fuêre. In qua quidem re proditur verbum Galeni filij vecordis & deliri, qui quo die de captiuitate patris reſciuit, parũ curans, verbũ Catonis vſurpauit: *Sciebam*, inquit, *me genuiſſe mortalem.* Quæ autem flumina à tot millibus Perſarum epota, Xerxi non ſuffecerint, hæc pricipuè traduntur: Scamander & Onochonus in Theſſalia: Simois in Phrygia, qui ex Ida ſub Ilio decurrens quandoque torrentior, ad Sigæum mare ingreditur: Chydorus in Bœotia, Lyſus in Samothracia, qui per Thaſios fluit: Męnalia iuxta Helleſpontum in Lyſimachia. Addit Herodotus lacum in ſinu eodem triginta ſtadiorum, quem ſola iumenta Perſarum, quũ aqua ſubſalſum ſaporem habeat, & potus inſalubris homini ſit, paucis diebus exſiccauêre.

Flumina à Xerxis exercitu epota.

Quid variæ gentes de diis ſenſerint, & quàm impia & deteſtanda ſacra apud exteras gentes fuerint.

CAP. XXVI.

QVã impia & falſa inter gẽtes olim de diis opinio fuerit, quámq; multiformes deorũ vanitates, & quàm infandis ſacris priſci deos coluerint, dictu referre difficile eſt: ſiquidẽ primi mortales nulla doctrinæ ſchola, ratione aut lege, ſed ſuo quiſque ingenio, & prout impetus animi tulit, deos genióſq; adoptãdo, numina coluerũt. Primos enim qui antiquiſſimi fuerũt, haſtas colere cœpiſſe, aut ligna delibrata corticibus pro diis veneratos accepimus, inde à Romanis religio fluxit, vt ſingulis deorum ſimulacris haſtas darent, tametſi antiquiſſimos Romanorum, centũ ſeptuaginta annos ſine deorũ imaginibus vixiſſe nonnulli teſtati ſunt. Indi quicquid colere cœperunt, præcipuè maximas arbores deos putauerunt, illáſque pro numinibus venerati ſunt, quas ferro violâſſe capitale fuit: ex quibus nonnulli draconẽ quinq; iugerum velut Liberi patris ſimulacrum, coluerunt: Perſæ & Maſſagetæ Cœlum, Iouem, Solẽ verò deum maximum dixerunt, equóſque illi ſacrauerunt, quibus interdictũ erat, ne quem præter Solem colerent. Quicquid verò quernis arboribus naſcebatur, è cœlo miſſum putabãt: iidem Soli, Lunæ, Telluri & Igni, Aquæ ac Ventis ſacrũ facere inſtituerunt: quos omnes deos, Ignem verò præcipuum duxerunt, quæ etiam Magorum opinio fuit, cui Thales adſtipulatur, qui Ignem tam religioſè coluerunt, vt cremare corpora ducerent nefas, ne contagio cadaueris, deorum maximum violarent. Multos comperi perſuaſum habere, Martẽ peruigilem

Haſta. *Ligna delibrata.* *Indorum dij.* *Arbores.* *Draco.* *Cœlum.* *Iupiter.* *Sol.* *Luna.* *Tellus.* *Ignis.* *Aqua.* *Venti.* *Mars.* *Enſis.* *Viſcus.*

deum eſſe, & præſentiſſimum numen:quare Neuri qui iuxta Boryſthenem ſunt, enſes pro Martis ſimulacro adorabāt. Sunt qui arbitrentur,viſco, quòd in querna arbore naſcebatur, nullū præſentius numen æſtimari. Hi fuerunt Druidæ, quorū vana ſuperſtitio inter mortales præcipua fuiſſe traditur. Alij mari porrectū collē velut præſentē deū coluerunt, quòd eo occluſa vallis æſtu Oceani non inundaret. Cappadocibus quoq; Mōs deus habetur. Et Phryges Mæādro & Marſyæ ſacrificāt.Scythæ illi inhoſpitales, qui in intimas ſolitudines acti ſunt, ſuper ſarmentorum faſcibus vetuſtiſſimo collato acinaci, velut Martis ſimulacro, annuis hoſtiis litabant.Pœni Soli & Lunæ vniuerſi ſacrificant.Syri occœcatis animis Piſces & Columbā deos ſibi conſecrârūt, Troglodytæ Teſtudines,Heliopolitani Bouem,Memphitæ Vaccam,Lentopolitani Leonē, Caprā & Hircum Mendeſij, Thebani Aquilā,Lycopolitani Lupū, Babylonij verò Cepū, ab his velut propitio numine petita accipere arbitrantes. Cyrenaici Acorē, magnū deum muſcarū æſtimarūt. Arabes ad Memnoniū,Cercophitecum cœlo dicarunt, illius opē in rebus afflictis implorātes. Mitto Ægyptiorum ſuperſtitionē,& falſarum opinionum ineptias,qui Apim præcipuo honore venerati, ſolum reſponſa dare, & proſperos euentus, aut futuras calamitates præmonſtrare fabulati ſunt: modò Iſim & Oſiridem,modò Serapim,& quod dicere piget, crocodilos,à quibus hominem deuorari, tanquam à deo expetitū,magni muneris habebatur loco, modò Ichneumones, Ibes & fœda animalia, aliáque ludibria religionum, velut deorū numina colentes, ita vt gentes aliquas quæ Felē aureā, & alios qui Scarabæos pro diis haberent, circa Sicyonē fuiſſe legamus.Germani Solem,Vulcanum & Lunam, ſolos deos quos cernebant, opinati ſunt:quæ Anaximādri opinio fuit,vt cœleſtia ſidera deos eſſe crederet. Quinetiam Ægyptij Solis ſimulacrū diplomatibus conſignatis adorāt,quem Horū nuncupant,illúdque precibus & votis frequentāt aſſiduè,Arabes Iouē & Bacchum,Æthiopes ex diis vnū mortalem,alterū, immortalem putāt:nonnulli Pœnam & Beneficium,Aſſyrij & Perſæ vnum bonorum largitorem, alterum malorū.Fuêre, qui crederēt nullos deos eſſe,cœci & excordes,omniáque agi fato, animáſque cum corporibus interire vnà.Ex his præter Diagoram & Theodorū Cyrenæum, Euemerum Pegeatem, Callimachum,ac Prodicum Ceum, alióſque plures,qui ἄθεοι dicti fuêre, Callaici, gens mori-

bus

Collis marinus.
Mons.
Mæander.
Marſyas.
Acinacis.
Sol.
Luna.
Piſces.
Columba.
Teſtudines.
Bos.
Vacca.
Leo.
Capra.
Hircus.
Aquila.
Lupus.
Cepus.
Acor.
Cercophitecus.
Apis.
Iſis.
Oſiris.
Serapis.
Crocodili.
Ichneumones.
Ibes.
Feles.
Scarabæi.
Sol.
Vulcanus.
Luna.
Sidera.
Horus.
Iupiter.
Bacchus.
Pœna.
Beneficium.
ἄθεοι.

bus effera, cultu inhumano & fero, neque more, neque iure viuentes. Numidæ Ammonem in deſertis arenis magnis honoribus frequentant. Celtiberi cuipiam deo, cuius etiam nomen ignorabant, plena luna nocturnum ſacrum fecêre, & ante cuiuſque fores ſaltibus indecoris pernoctare didicerunt. Quòd ſi illorum ſacrificia ſcrutari, ac barbaros externóſque ritus eruere conamur: quàm impios cultus, & quàm infanda ſacra, apud tot efferas nationes vario gentiũ ritu inueniemus? Scythotauri pro hoſtiis Dianæ aduenas immolabant, Laodicæi Palladi virginem, Arcades Ioui Lycæo puerũ. Plerique iuxta Boryſthenẽ vecordi animo homines victimas dare, & in ſacrificiis deorũ humanis oſſibus adolere ſolebant. Blẽmiæ, Cimbri, Galli, Druidæ & Germani, ſtatis diebus, humanis litãt hoſtiis, & cruore captiuorum adolent aras, tunc propitiari deum maximè arbitrati, quum per cruciatum homines excarnificarent, ex pœnis hominũ diuinationem & auguria captãtes. Fuitque apud Phœnices & Carthaginenſes nimiùm diu ſeruatũ, vt infantes principali honore inſignes ſorte ductos, in regio ornatu Saturno immolarent hoſtias: & quem ſors morti deſtinârat, morti ſubtrahere non licebat: quare multorum ciuium largis fletibus deplorata funera fuêre: à quibus ſacris quum deſiuiſſent, poſtea victi ab Agathocle, deos propterea ſubiratos arbitrantes, vt numen placarẽt, ducentos nobilium filios mactarunt ad aras: adeò cœca mortalitas ſub nomine religionis ad infandas cædes agebatur præceps. Id quod à Rhodiis & Cretenſibus factitatum comperimus, vt hominem epulis grauatum, ac pueros impuberes feſtis diebus Saturno mactarent. In Chio & Salamine mos multa ſecula viguit, vt Diomedi & Dionyſio homines diſcerptos iugularent. Eiuſdémque Dionyſij templum in Arcadia fuit, in quo puellæ ad aram flagellabantur ad necem: ſicut Spartæ in ara Mercurij, & Orthiæ Dianæ pueri. Quinetiam alij ingenti ſimulacro viminibus intexto, & viuis hominibus oppleto, ac igne ſuccenſo, hominibúſq; fœdum in modum exanimatis, maximum holocauſtum diis offerre putauerunt. Boiis & Celtis purgato captiui hoſtis capite, caluariam auro calare, & eo poculo in ſolẽnibus libare, religioſiſſimum erat. Proditur Ariſtomenes Meſſenius, Ioui, quem Ithometẽ appellãt, trecentos ſimul homines, in quibus Theopõpus fuit, vno ſacrificio mactâſſe: & Lacedæmonios eò veſaniæ proceſſiſſe, vt Marti humana victima litarent, Galatæ & Maſſa

Ammon. *Deus ignotus.* *Sacrificia.* *Aduenæ immolati.* *Virgo.* *Puer.* *Homines & oſſa humana.* *Humana hoſtia.* *Infantes immolati.* *Homines diſcerpti.* *Puellæ ad necẽ flagellatæ.* *Pueri flagellati.* *Viui homines exuſti.* *Boij & Celtæ.* *Trecẽti homines vno ſacrificio.*

Maſſagetæ non aliter deos ritè conſuli arbitrati ſunt, quàm iugulato homine apud aras deorum: ex cuius caſu, tum ex membrorum laniatu, & fluxu ſanguinis futura diuinabant. Cimbri noxios homines ſeruatos, ſudibus affixos, diis pro hoſtiis dabant. Galli præter Heſum & Theutatem Mercurium, quos humano cruore placabant, grauioribus morbis aut periculis affecti, ad placandas deorum aras aut homines immolabãt, aut ſe immolaturos vouebãt: ad cuius aram etiam grandæuos ætate pro victimis proſecabant. Luſitanis vetus mos erat, ex inteſtinis hominum exta proſpicere, atq; inde omina & diuinationes captare, abſciſsáſq; captiuorum dextras pro munere diis offerre. Thraces Zamolxim, quem maximum deum putant, non aliter fieri propitium æſtimarunt, quàm ſi ad aram facili lancearum ictu homo concideret, eam optimam & diis gratiſſimam victimam opinati. Germani quoque ritu barbarico, Mercurio humano cruore litare religioſiſſimum putant. Idem fecêre Senones, qui cæſo publicè homine, infanda ſacra ſtatis diebus anni celebrabant, his portentis delicta expiari opinati. Perſis quoque ad habendas diis gratias, viuentes eóſq; ſpirantes ſub terra defodere aſſuetum fuit, quem morem Græcis inoleuiſſe accepimus, vt in anniuerſaria celebritate Baccho viuos homines ſacrificent: quíque ita fuiſſet immolatus, maximam inter ſuos probitatis laudem ferat. Longum eſt exequi, qui Taurorum mores fuerint, vt apud aram hominem ſiſterent, & poſt ſolennes preces, hominis caput claua ferirent, illúdque cruci affigerent, truncúmq; corpus ex ingenti rupe in præceps darent, quod cum Leucadiis commune fuiſſe traditur, vt in Apollinis ſacro, auertendæ deorum iræ, hominem de montis ſpecula deiicerent, & in mare præcipitem agerent. Fuítque apud Albanos vſurpatum, vt hominem ſacris initiatum, qui ſanctitate polleret, diu ſeruatum, & opiparè ſaginatum, apud aras ſiſterent, eúmque feriali carmine excantatum, quibuſdam additis precationibus, cum aliis hoſtiis immolarent. Tantáque animorũ inſipientia fuit, & tam præceps libido imperiti vulgi, vt omnes ferè mortales in templis coire & nefandis libidinibus immiſceri, ac pudendis genitalibus ſacrum facere, quod procreationis ſeminarium forent, nefas non putarent, ita vt Britannis longo tempore mos inoleuerit, coniuges & nurus nudas, & ſucco herbarum delibutas, ad templa ducere, & ita ſupplicare, ac captiuorum ſanguine diis litare.

Homines & iugulati & immolati.

Homines affixi ſudibus.

Dextra diis oblata.

Homo lancea ictus.

Humanus cruor.

Homo cæſus publicè.

Viuentes iuuenes defoſſi.

Viui homines ſacrificati.

Tauri.

Leucadij.

Homo immolatus.

Coitus in ſacris.

Britanni litant ſanguine captiuorum.

Meretrices in templo Veneris habitãtes. Et Corinthi ſupra mille proſtitutas in templo Veneris aſſiduè degere, & inflammata libidine quæſtui meretricio operam dare, & velut ſacrorum miniſtras deæ famulari. Piget referre *Romanos* tunc rerum dominos, quibus fœdera, leges & ſacra exteris dare nationibus imperium fuit, quãto in errore & quam tetra caligine verſatus fuit, victor ille gentium populus, & totius dominator orbis, omni ſuperſtitioni obnoxius, Iunones & Genios quotidie ſibi aſciſcendo & noua numina adoptando: qui etiam extraordinaria ſacra ex fatalibus libris facere coacti. *Homines viui defoſſi.* Græcum & Græcam totidémque Gallos, in foro boario ad placandas deorum iras, ſub terras viuos defodere veriti non fuerunt. Licuítque diu in ſacris hominem interimere, & diis immolare, adeò vt Saturnum & Latialem Iouem humana placarent hoſtia, cuius ſimulacrum, dum ſacrificant, humano ſanguine proluebant: donec Cneo Cornelio Lentulo, & Publico Licinio Craſſo conſulibus, ſenatuſconſulto cautum fuit ne nouam inducere religionem, néve hominem immolare, aut humano ſãguine litare liceret. *Homines immolare apud Romanos quando vetitum.* Ac præter notiſſimos deos homini vix initiato, & nondum in lucem edito, turbas deorum tanquam pediſſequos & pædagogos, & tot vanitates præfecêre: Proſam, Poſtuertam, Egeriam, Fluoniam, Lucinam, Pilumnum, Picumnum, Eduſam, Potinam, Maiam, quę Fatua dicta eſt, quos ſibi deos finxit antiquitas: etiam Stabilinum, & Statanum ac Fabulinum, alióſque Magnos: alios Geniales, alios Indigetes, nonnullos Patrios deos venerati. Adeò ignara ſuperſtitio hominum mentes deprauat, & non nunquam ſapientium animos tranſuerſos agit. Quantum debemus CHRISTO Domino, Regi & doctori noſtro, quem verum Deum veneramur & ſcimus, quo præmonſtrante exploſa ferarum gentium doctrina, ritúque immani & barbaro, veram religionem edocti, humanitatem & verum Deum colimus, euictíque erroribus, & infandis ineptiis, quas priſci coluêre, quid quenque deceat, & quibus ſacris, quáque mente Deum colere oporteat, noſcitamus?

LIBRI SEXTI ET VLTIMI GENIALIVM DIERVM FINIS.

Τῷ θεῷ χάριτες καὶ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, Ἀμήν.

INDEX

INDEX RERVM AC VOCVM, SCITV MAXIME NECESSARIARVM, IN SEX GENIALIUM dierum Alexandri ab Alexandro libros, operoſiſſimè per Bart. Laurentem congeſtus, fideliſſiméque iuxta ſeriem alphabeti digeſtus.

MEMINERIT LECTOR LITERA A, numeris adiecta, priorem folij paginam, b, poſteriorem indicari.

A

Abdomina à quibus & cur epulis interdicta 127.b
Abiectis armis plauſum facere quid 162.b
Abij & Caluij Scythis qui qualéſque habiti 197.a, 203.b
Abluendorum infantium mos 91.b *abluendi cadaueris, vnguendi & veſtiendi* 118.a
Abolla quorum veſtes. 263.b
Aboriginum rex quidam, vbinam Romæ cæſus & ſepultus 317.b
Abraam à quo ethnico imperatore inter Lares cultus 323.b
Abradatæ conus in bello cuiuſmodi 29.a
Abbretano Ioui quid immolare ſit 130.b
Abrogari quæ leges poterãt 325.b *& 326.a abrogatio legũ quando aut quomodo fieret* 326.a
Abſcindere aurem amicitiæ cauſa vbi frequens 40.a
Abſciſſi, Romæ olim qui, & quomodo habiti 235.a
Abſentium ratio vbi nulla 170.b *abſentes ædilitatem qui nacti* 172.a *abſentibus quãdo triumphus decerneretur* 303.a
Abſinthio marino qui maximè vtantur in ſacris 205.a
Abſolutionis notula ſeu litera apud Romanos quæ 114.a
Abſque mola ſalſa & igne nullum fieri ſacrum 207.a *abſque Philoſopho vbi nullum fiat ſacrum* ibid.a
Abſtinere vino quibus ſit maxima mulcta. 114.b
Abtos inſula quæ 285.b
Abydus quorum regia 117.b
Abydeni molles 197.b
Academia Athenis quid 124.b
Acadinus fons quid miri præſtare ſolitus 246.a
Acæna quid 69.a
Acarnanes vt paruulos ſuos inſti-

tuant 90.a *vt annum metiantur* 154.b
Acca Larentia quæ 39.a *ei cur inſtituta ſacra* ibid.b
Accendendi ignis in ſacrificio mores qui 207.b *accenſas faces geſtare, quibus in ludis familiare* 343.a
Accenſi qui 7.b 343.a *accenſus quis, & quod eius officium* 41.b
Acceſſus ad inferos proximus, vbi olim creditus 120.a
Accij Sinceri laus 47.b
Accipitris effictio Ægyptiis quid 80.b *accipitrem necaſſe, Ægyptiis quantum nefas* 114.b *accipitres qualia adferre omina putentur* 251.b
Accius Poëta tragicus, quando & vnde natus 47.a
Accubãdi in cõuiuio mos 273.a,b
Accuſatori ſuſcriptores aut ſuggeſtores in dicendo adeſſe 115.b *accuſatori horæ ad dicendum præſcriptæ quot* 197.b
Acerra quid 118.a
Acetabulum quot ſit drachmarum 83.a
Achæorũ de Imperatore ſuo inſtitutum quod 4.a Achæi *quot & quales ſummum magiſtratum gerentes habere ſoleant* 108.b
Achaicus *quis,* 64.a *quæ de re cognominatus ibid.*b Achaicus *conuentus ex quot conſtiterit ciuitatibus* 159.b
Achates annulus quis 226.b
Acherſites vnde dictus 65.b
Acheruſius ſpecus quis 120.a
Achilles cuius occiſior 5.a *Achillis ſuper morte Patrocli quãtus luctus* 118.b *Achillis tẽplum nõ intrari ab auibus* 71.a *apud quos vel nominari vetitus ib.*b
Achillis præceptores 92.a *aſylum* 147.a *quantis donis ab Agamemnone donatus* 210.b *Achillem qui vt deum colant* 299.b *Achillis mentionem facere vbi capitale ſit* 308.b
Acierum inſtruendarum alia atq; alia ratio 176.177.b *& deinceps. vulgaris apud Romanos ordo* 175.b *aciei diſponẽdæ modi ſeu formæ quales ac quot ibid.*b *collapſæ ac diſſipatæ inſtaurãdæ ratio* 176.b *aciem ex occaſione oblata prudens dux dirigit* 175.b *catenis qui colligent* 178.a
Acilij de Antiocho triũphus quis 306.b
Acinaces quorum proprij 340.a *acinacem qui & quomodo pro deo colant* 352.a
Acino vuæ paſſæ quis Poëta aliquando ſtrangulatus 302.b
Acor quis & quorum deus 352.a
Acradina Syracuſis quis 317.a
Acranus quorum deus 299.b
Acreæ Veneris templum quibus adire vetitum 296.a
Acrocorinthus quid 317.a *Acrocorinthum qui haberet, quid habere dictus* ibid.
Acron dux à quo victus 20.a *Acronis error* 116.a
Actuarij quomodo orationes quantumuis præcipitatas excipere ſoliti 101.a
Actus propriè quid ſit 82.a *actus quadrati duo quid ibi.*b 87.a b *actus in comœdiis ac tragœdiis quod tantũ ſeruare ſoliti* 330.b

Acutis

Acutis lapidibus cur forum à Catone ſtratum 66.b
Ad aurifodinas & lapidicinas condemnati 113.a
Adad ſiue Aladus quorum deus 330.a
Adagia à ciuitatũ moribus ſumpta 188.b *adagiorum aliquot paucis explicatorum catalogus* 255.256.& 257.*adagium ſceleratum inter patronos cauſarum quod* 255.b
ἄδακρυς πόλεμος *quid* 256.b
Adamas perpolitus in medio marmore vbi repertus 244.a
Addicti quales ſerui dicerentur 235.a
Adeſpota qui dicti 146.b
Adiatorix quo in triumpho, & quanto Auguſti luctu occiſus 305.b
Adiiciales cœnæ quæ 139.b & 319.b
Adipales cœnæ quæ 319.b
Adlecti patres qui 189.a
Adminiſtrationibus quæ regio partita 96.b
Ad myrtum canere 90.a
Ad rogum deferri ſolita 121.a
Adoleſcentæ Maiæ qui immolent 91.b
Adoleſcentes vbi in ſacris flagellarentur 208.a
Adoneus quis deus 342.b
Adonia Athenis ſacra quæ 335.b
Adonis quæ dea vocata 301.a
Adoptiones irritæ quæ 59.b
Adoptiui filij quorum ferrent nomina 327.a
Adorari reges vbi & quomodo ſolent 96.b *adorationem qui imperatores aut exegerint, aut reſpuerint* 97.a
Adorea quid 109.a
Ad palum exerceri 29.b
Ad pollinctum emere 122.a
Ad *præpoſitionis vis* 97.a
Ad rogum deferri ſolita 121.a,b
Adriaticũ mare vnde ſic dictum 159.b
Adſciti in imperium 157.a
*Adſcriptitij qui ibid.*a *adſcriptitij milites qui* 342.a
Ad triarios rẽ rediſſe quid 257.a
Aduenæ ſeu peregrini quàm inuiſi quibuſdam 187.a, b *aduenas qui pro hoſtiis mactare ſoleant ibid.*b
Adulta Iuno quibus propitia præcipuè habita 56.b
Adultus Iupiter quibus potiſſimum inuocari ſolitus ibid.
Adultera vbi pro ſupplicio omnibus exponi ſolita 162.b *adulteram vbi viro liceat punire, non vxori adulterum* 162.b
*Adulteriũ periurio grauius ibid.*b *adulteria quæ potiſſimum lege coercita* 161.b & *dein. adulterij apud diuerſos quàm diuerſa pœna* 162.a,b & *dein. adulteria vbi vel impunita vel ignota* 162.a *adulteria vt vindicẽt magi ibid.*b *adulterij ſuſpectam quomodo Hebræi experiri aut punire ſoleant* ibid.b
Adulteri quàm grauiter à Cæſare Tiberio puniti 162.a *adulterorum Athenis pœna quæ* ibid.b *adulteri deprehenſi ignibus cõbuſti* 162.b *adulter vtroque oculo priuatus ibid.*b *adulteris opportuna ſacra quæ* 309.a
Adulterina Lyſimachi literæ quo-

modo à Pyrrho deprehenſa 78.a
Adunci naſi indicium 79.b
Æacus cur Iouis filius habitus 71.b
Ææa quo ſigno militari vſa: æclon quid 273.a
Ædes deorum Romæ quales 52.b & 53.a Herculis Romæ quàm variæ 71.a Iunonis Romæ quot 301.a & b
Ædium ſacrarum cura penes quos eſſe ſoleat 133.b ædes ſacras dicare quorum fuerit 138.b. ædes ſacras de cœlo tangi, quid auſpicij ſit 250.a ædes quomodo & ſingulariter & pluraliter vſurpetur 311.a ædes ſiue ſacella in Capitolino colle quot 316.b
Ædificia in publicum porrecta demoliri quorum fuerit 133.b ædificiorum apud diuerſos ratio quàm diuerſa 280.a & b & 281.a & b
Ædilium poteſtas nimia coercita 170.b ædiles plebis 171.a ædilibus animaduertenda quæ 171.a primum creati qui quales & quot fuerint ibid. a, b ædilium munus quod 171.a,b in Theſſalia qui qualéſve fuerint 171.a,b an fuerint ſacroſancti 172.b quibus potiſſimum incumbere ſolerent 335.b
Ædilitas quando cœpta 171. a ædilitas quibus interdicta 171.b ædilitatis honor quantus ibid.b ædilitatis repulſam paſſus, ac poſtea imperium adeptus quis 171.a ædilitatem cum alio magiſtratu iungi licuiſſe 172.a
Ægira vrbs vbi 159.b Ægirenſia vaticinia quæ tantum ſanguine poto edantur 296.b
Ægiſtus quàm mirè fabuletur enutritus 102.a
αἰγοφάγος Iuno 130.b
Ægyptus quando primum & à quo in prouinciam redacta 5.a Ægyptus in quot præfecturas ſeu regiones partita 96.b Ægyptus quid præ cæteris regionibus proprium habuerit. 98.b
Ægyptij & Athenienſes quo modo fœnus inhibuerint 10.b Ægyptij quomodo ſacerdotes eligere ſoliti 62.a Ægyptij quorum animalium figuris, affectus hominum indicarint 80.b Ægyptij cuiuſmodi in bellis vſi ſignis 163.b Ægyptij vxorib. ſubſunt 180. in fronte b Ægytiis principes deorum qui 163.b Ægyptiorum cum ſororibus inceſtus 36. a annus 155.a deæ 299.b luctus in morte regis 118.b vota in morbis puerorum 151.b ridiculus in ſacrificio mos 208.a iudices 140.b lex de vino regibus dando 127.a,b ſacra 85.b & 130.b eorum ſacra Romæ vetita 81.b eorum literæ duorum ſunt generum 100.b horum ſacerdotũ ſanctitudo quanta 203.b
Ælij Cati conſulis abſtinentia quanta 128.a Æliorum quanta aliquãdo Romæ modeſtia & frugalitas ibidem
Æmylia tribus vnde dicta 25.a
Æmyliani Scipionis res geſtæ quãta 26.b
Æmyliorum origo & etymologia quæ 13.b

Æneæ regia quæ 117.b Æneas quod militare ſignum vexerit in Latium 163.a
Æneus taurus, quorũ fuerit olim militare ſignum 163.b
Ænobardi vnde dicti 12.b
Æolius canendi modus qualis 164.a
Æquanimitas, cuius aliquando teſſera 165.b
Æquimelium quid 153.b
Æquinoctiales horæ quæ 115.b
Aër purus aut craſſus vbi 196.b & 197.a & b Aërem, rerum omnium principium quis aſſerat 243.a
Ærarium à Cæſare expoliatum, quid fuerit diues 51 b ærarium militare ibid. ærarium Romæ in cuius dei æde fuerit & cur 51.b ærarium ſanctius vbi & quod ibid. ærarij cura à quibus ad quos tranſlata 51.a
Æraria diuerſorum populorũ vbi quondam fuerint 51.b & 52.a æraria extra vrbem quibus in opidis Romani habuerint 51.b
Ære diruti qui 68.a ære fuſo, num ſignato, qui in commerciis vtã-tur 200.a
Ærei nummi in Latio inuentor quis ibid. b
Æris quantus in Macedonia prouentus 188.a
Æs graue 200.b ære graui quomodo vterentur Romani in emptionibus ibid. ære graui qui ad quid vterentur 216.b
Æſchines orator cuias 302.a
Æſchylus quo in certamine, a quo, & quanto cum mœrore victus 334.b
Æſculapij phanum extra vrbem quare 53.b Æſculapio quid immoletur 130.b Æſculapio quæ tantum animalia offerantur ibid. b Æſculapius pro deo cultus 299.a
Æſopi patina quanti conſtiterit 274.b
Æſtatem auream vouere quid ſit 150.b
Æſtate quomodo prandere ſolerẽt 127.b
Æſtiuus annulus quis 135.a
Æs vbi ſeminetur & creſcat vt frumentum 183.b
Ætas admittendorum in ſenatum quæ 194.b conſulum aut aliorum magiſtratuum quæ tãtùm fuerit 110.b fungendi magiſtratus, apud diuerſos alia atque alia 175.a militiæ adſcribendorum olim quæ 28.a muneris publici præſtituta quæ 174.a
Æthiopis fortuitus occurſus quid quibus præſignarit 254.a Æthiopes quid ſeu quantum Dario tributi penderent 188.a Æthiopes quomodo & quàm diuersè à reliquis nationibus ſcribere ſoliti 101.a Æthiopes quomodo puerorum indolem experiantur 90.a Æthiopes quo pacto mori ac ſepeliri ſoleãt 106.b Æthiopum amictus militaris, cuius ſit coloris 27.b Æthiopes noxios vt puniant 114.a Æthiopes promiſcuo concubitu miſcentur 38.a Æthiopum quorundam celeritas 84.a
Ætna incendio quis ſe, vt deus

haberetur, iniecerit 300.a Ætnæ filiũ ſe quidã mentitus 66.a
Ætoli natura quales 197.a Ætolorum concilium quale 330.a in prælio mos quis 345.a
Affectus mouere in iudicio Athenis prohibitum erat 113.b
Affinitas Sex. Tarquinij & Collatini quanta 289.b
Affixos ſudibus homines, qui & quomodo diis immolarent 336.a
Afracta quid 164 b
Ἀγαθῆς τύχης ædes olim celeberrima vbi 20.a
Agamemnonis præceptor quis 92.b
Agartis quorum numen 300.a
Agathoclis in epulis moderatio quanta 274.b
Agema ala quæ 8.a
Ager Romanus vbi terminaretur 9.b
Ageronalia feſta quæ 309.b
Ageſilaus obeſum militem notauit 69.b quam Lycurgi legem abrogarit 116.a qua de re accuſetur 178.b Ageſilaus rex quàm pueriliter cum filiolo ludere ſolitus 149.a Ageſilai apophthegmata 300.a pia ſententia & laus 203.b 334.b
ἀγγάρους quos Perſæ vocent 43.a
Aggerum in Quirinali colle nomina quæ 318.b
Agis rex quo aliquando confugerit 147.b in Hilotas quid decreuerit 146.a, b Agidis regis ornatus militaris 28.a quantũ in fœneratores odium 1.b
Agillina, cuius olim regionis vrbs, & quo deinceps nomine dicta 150.b
Aglaia quæ 228.a
Agmina Germanorum in præliis qualia 322.a
Agna cui deæ ſacra 130.b
Agon, qualis aut quorum in ſacrificiis vox 207.a Agon quid 310.a
Agonales dies qui ibid.
Agonalia quid ibid.
Agonenſis porta Romæ quæ 318.b
Agones in ſacris qui 207.a
Agonius collis Romæ quis 318.b
Aguranomi Græcis qui 263.b
Agradiana porta vbi 203.a
Agrarij triumuiri qui 139.a
Agricolarum dij qui 325.a vota 152.b
Agricultura quàm fuerit olim honeſta 128.a
Agrigentini quales Platoni 218.b Eiuſdem de iiſdem lepidum dicterium ibid. quàm ſtudeant ſeu inſaniant equis 325.a
Agri malè culti ac arati pœna olim quæ 128.a
Agrippa Herodi quæ auis regnum portenderit 252.b
Agrippæ vnde dicti 14.b Scythis qui quantíque putentur 188.a
Agrippina qualem in ſenatu aliquando locum adepta 193.b
Agrippinæ quot lictores tributi 42.b
Agrorum luſtrandorum ratio quæ 28.a metiendorum alia atque alia ratio 69.a
Agydij qui 289.b
Agyleus quis deus, & cur dictus ibid.
Acaris aſylum vbi 147.a
Aiax qui quòd cum Hectore pugnaſſet, adeptus 210.b
Alij dei ara vbi 79.a

ἀκουμήνητοι Graci qui 210.b
ἀκιῤῥοφάγος quæ dea cognominata 130.b
ἀκονιτὶ viciſſe quid 256.a
Alabandei quàm ridiculè ſimulacra fingant 296.b
Alabandus quorum deus 300.b
Alæ diis appictæ 196.b
Alalcomenij quam apud ſe deam natam iactitent 300.a
Alano habitu quis imperatorum primus vſus 210.a
Alarij qui 331.a
Alarum diuerſa apud Gracos nomina 6.a
Alaudam quis quam legionem nuncuparit ibid.
Alba creta quorum pedes illinerentur 140.b
Alba veſtis quibus gentibus ſit veſtis lugubris 118.b alba in veſte quæ ludos ſpectarēt 235.a
Albanorum in ſepeliendo conſuetudo quàm ridicula 106.a
Albanorum reges quo cognomine appellati 4.a
Albi quid præ ſe ferant 79.b
Albis lapillis qui quid notent 214.b
Albis ſcutis qui vterentur 339.b
Albis veſtibus vbi tantum mulieres, nigris tantum viri vterentur 268.a
Albo gallo quis ſemper ſacrificare ſoleret rex 130.b
Album pontificis & laicorum 59.a
Album prætoris 73.a
Albunea dea quæ 299.b
Albus color cui tempori dicatus 241.a
Alcibiades quo in bellis naualibus vſus ſigno 165.a eius in clypeo inſigne quale ibid.b Alcibiadi exitium ſuum quomodo præſignatum 214.a
Alcæus Poeta cuias, & quid primus inuenerit 302.a
Alces à quo & quibus in ludis publicitus exhibita 333.a
Alcmenon cuius diſcipulus 46.b
Alcmon riuulus vbi 102.a
Alea quibus & quando vetita 150.a b, Alcea qui principes quā maximè delectati 148.b
Alexander Epirota quale habuerit aliquādo Dodonæ vaticiniū 293.b Alexander Indum nauigans, qualibus nauium ſignis vſus 165.a Alexander Macedo per quos contextis veſtibus vſus 182.a Alexander Orthia muſico ad furorem accenſus 164.a quid exercitij ocioſis militibus impoſuerit 29.b quos potiſſimum militiæ adſcriberet 28.b quoto Februarij die & natus & mortuus eſt 214.a
Alexander Seuerus quàm multa introduxerit noua vectigalia 188.a quaſe oblectare ſolitus re 149.a
Alexandri apophthegma 18.a in deſertores ſeueritas 67.b contra Dariū victoria inaudita 350.b dies natalis quis 143.a Alexādri imaginem in annulis qui olim tulerint 81.a in annulo ſignum quod & quale ibid. Alexandri præceptor quis 92.b eius tabernaculum quomodo ornari ſolitum 17.b eius veſtitus militaris quàm fuerit inſignis 29.a

Alexandri Seueri laus 10.b *modeſtia ſeu ſuperbia in triumpho* 306.a
Alexandri Seueri oblectatio per ocium ſingulare quoddam inuentum 149.a
Alexandria quot & quas habuerit regias 117.b *Alexandriæ & alibi qui triumpharint, non Romæ, quanquã Romani* 303.a *Alexandriæ magnificẽtia quomodo ex auibus prædicta* 251.b *Alexandriam faſces Romani cur non ingrederentur* 43.b
Alexandrinæ naues quo proprio vtantur inſigni 165.a *Alexãdrini natura quales* 197.a *Alexandrinorum vetus in conſcribendis militibus mos* 28.b
Alexandro Alexandrio quid Romæ aliquando monſtri apparuerit 63.a
Alexandro quæ aues interitum præſignarint 252.a *quid coacta Pythia reſponderit* 293.a
Alexicacos qui deus cognominatus 315.a 71.a 301.a
Alia atque alia fuiſſe legionariorum, prætorianorum, auxiliarium vnius & eiuſdem exercitus ſigna 163.a
Alica quibus ignota 272.a
Alienam ſegetem pellicere, quæ lex quomodo vetuerit 312.a
Alieni æris cognitio penès quos eſſe ſoleat 134.a *alieni æris ſolutio quomodo & quàm rigidè exigi ſolita* 315.b
Alieno milite an & quomodo Romani vſi 8.b
Alienum canem ædes intraſſe quid portendat 253.b
Alitta quæ & quibus ſic vocetur dea 301.a
Allium intrando teſtari qui ſoleãt 301.a
Allobroges cui Romano cognomen dederint 64.b *Allobroges in cuius fuerint clientela* 279.a
Allocutionis templum vbi 77.b, 136.b
Alogij reus apud Græcos quis 175.a
Alopecia tribus 25.b
Alphenus cuius diſcipulus, & eius de ſupellectili ſententia 27.a *ex tonſore quantus euaſerit iuriſconſultus in calce* 347.b *& vertice* 348.a
Altaria terreſtrium & inferorum quàm diuersè fierent 204.b
Altenius mons vbi, & quid ibi miri fiat 76.a
Altitudo certa domorum vbi, à quo, & cur præſcripta 281.a
Alueum luſorium è gemmis precioſiſſimis quis triumpho intulerit 304.b
Amalthæa cuius Sibyllæ nomen 138.a
Amanuenſes qui 157.a
Amanus quorum deus 299.b
Amare cui inteſtino addicatur 283.b
Amaricinum quid 255.b
Amaſis quomodo ab vnoquoque vicæ rationem exigi iuſſerit 133.a *Amaſis Perſæ in Barcæos quanta perfidia* 246.b *Amaſis regis cuiuſmodi in ocio oblectamenta* 119.a *Amaſi quale à militibus impoſitum diadema* 44.b
Amaſtris arx quæ 317.a

Amat a

Amata quæ virgo, ſuo nomine tacito, vocari ſoleret 248.a
Amatorius vultus quo colore inſinuetur 79.b
Amatum non fuiſſe, vbi & quibus dedecus ſit 89.b
Amazone quis in annulo pro ſigno vſus 81.a
Ambaruale ſacrum vbi, & cur, quando fieret 130.a, 287.b, 167.a
Ambitio Athenis quid intulerit 142.a *quanta Romanos aliquando inuaſerit* ibid.
Ambitioſi quàm ſoleant populo aſſentari ibid.a
Ambitus quàm variis legibus retuſus 141.a
Ambitus ſeu area tẽpli alicuius, quibus cæremoniis conſecretur 326.a
Ambronum in præliis aggrediendis mos 176.a
Ambroſia qui in ſacris ornentur 205.a
Amburbialis victima quæ 287.a
Ambuſtus, cuius Romani cognomen, & vnde 14.a
Ametridis (alij Ameſtridis) reginæ quàm ſceleratum & impium votum 153.a
Amici defunctorũ ſe in rogum iniicientes 120.b *amicorum parandorum quanta iura fuerint Perſis* 91.a *amicos Romani quos nominarent* 220.a
Amictus Gabinus quis 21.a *amictus mortuorum, laneos an lineos eſſe oporteret* 118.a *amictus regum aliquot qualis* 263.b
Ammon à quibus maximè cultus 352.b *Ammonis effigies qualis* 295.b
Ammonij oraculum vbi & quàm olim celebre ibid.b *Ammoniorum oraculorum petendorum cæremoniæ quæ* ibid. & deinceps
Amnemones in Gnido qui 189.b
Amneſtia lex quæ 315.b
Amœbaum carmen vbi potiſſimum cani ſolitum 56.a & b
Amor erga vxorem inſignis 22.b *amori & amicitiæ qui quæ de cauſa ante prælium ſacrificent* 176.a
Amoti ſiue amouendi à ſacris, qui 326.b
Amphiaraus quis, & quibus poſt mortẽ honoribus cultus 295.a *Amphiarai templum & oraculum quanti olim putatum* ibidem
Amphictyonici conuentus populi qui & quot 238.b
Amphyctionum conuentus qualis aut vnde ibid. *Amphictyonum conuentus ex quibus conficeretur aut conſtaret* 160.a
Amphycipellum quid 144.a
Amphimaſchalos quorum tunica 266.b
Amphippi qui 342.a
Amphitheatra olim Romæ qualia ac quanta 224.b
Amphiteatrales togæ 262.b
Amphora vini vna quis aliquando habitus damnatus 141.a
Amphorarum diuerſitas quæ 82.b & 83.a
Ampliationis tabella quæ 114.a
Amygdalæ quibus quotidianus cibus & panis vice ſint 127.b
Anacharſis in Athenienſes dicterium

rium 192.a
Anachis deolus quis 299.a
Anacreontis quàm mira mors 302.b
ἀναγνῶσται qui dicti 103.a
ἀνακαλυπτήρια quæ 56.a
Analecta quid 217.a
Anandatus quorum deus 299.b
Anaſterion quis apud Athenas menſis 248.a
Anatis dea quæ 247.b
Anaximandri opinio de diis quæ 352.a
Anaximenes quid primus excogitârit 216.a
Anaxyrides quid 265.a
Ancaria quæ ſeu quorum dea 300.b
Ancilla ſerpentem enixa, quid portenderit 102.b
Ancillarum veſtes quales 264.b
Anci Martij regia vbi, & quid ibi Cicero aliquando paſſus 117.a
Ancon quid loci Carthagine olim eſſet 112.b
Ancora cuius olim regis in annulo inſigne 81.a ancora pro caduceo qui vſi 243.a ancoræ imago in femore quibus natiua fuerit 51.b
Ancylia vnde ferri ſolita 40.b Ancyliûm mouendorũ & condendorum conſuetudo quæ 41.a
Andramitis Lydorum rex quid primus fecerit 89.b
Andria Cretenſibus quid 245.b
Andrimachidarum in locandis nuptui filiabus mos 38.a
Andronitis, quæ domorum pars fuerit 280.b
Andronodotus quorum legiſlator 312.a
Anemotis Pallas quæ, & cuius rei dominium habeat 151.b
Anetis dea 37.b
Anetiſtos quæ dea, à quibus ſic appellata 301.a
Ἄγκαροι 43.a
Angerona qualis dea & quomodo effingi ſolita 226.a
Angiportus patricius 76.b
Anguillæ effigies quid notet 80.b anguillarum tergore qui olim caſtigarentur 92.b anguillas coronatas qui diis offerre ſoliti 131.a
Anguium in Syria mirabilis quædam natura 76.a
Animaduerſio dominorum in ſeruos qualis 145.b & 146.a animaduerſio in malos tutores aut filios contumaces ad quem pertineret 337.b animaduerſio in peccantem quare fiat 112.a
Animaduerſionum ordo in milites 69.b
Animaduertere in reos aut facinoroſos quorum fuerit 138.b
Animalia ab Ægyptiis immolari ſolita quæ 130.a alia atque alia diuerſis diis ſeu deabus ſacra quæ ibid. b animalia hoſtis apta 129.b
Animalium figuris qui olim pro literis vſi 100.b animalium pellibus qui pro veſtibus vſi 266.a
Animas mortales eſſe qui philoſophi opinati 352.a
Anienſis tribus quãdo cæteris tribubus addita 25.a
Anio vetus & nouus, quales Romæ fluuioli 318.a
Anna Perenna qualis nympha 141.a

Annales maximi qui 60.b
Annaria lex quæ 174.b
Annarus rex quàm fuerit luxurioſus 274.b
Annularis ſeu medicus 226.b
Annulus nuptialis cui digito inſeri ſolitus 80.b
Annulus pronubus 54.b
Annulus ſponſæ quis dictus, & qualis fuerit ibid.
Annulo donari à rege apud Perſas, quid 40.a,& 81.b
Annulo ferreo vbi promiſcuè vtantur omnes ibid.a
Annulo quis digitus cur potiſſimum ornetur 80.b
Annuli aurei quando è digitis olim deponendi fuerint ibid.
Annuli ſignatorij 81.a
Annulorum ſpecies 226.b
Annulorum aureorum ius an aliquando promiſcuum Romæ fuerit 98.a
Annulorum aureorum promiſcuus vſus quando cœperit 80.b
Annulorum ius quibus initio Romæ conceſſum 97.b
Annulorum quæ in caſtris differentia 329.b
Annulorum ſculpturæ variæ 81.a
Annulis qualia diuerſi inſculpta ſeu infixa habuerint ſigna ibid.
Annulos aureos quibus militibus geſtare conceſſum 99.a
Annulos quos & qui initio geſtarent Romani 80.b
Annus à diuerſis gentibus quomodo metiri aut diſtingui ſoleat 154.b *cui dicatus* 154.b. *annus magnus quis* 155.a *anni ſymbolũ Ægyptiis quale* 154.b *annum verum qui tandem repererint* ibid. *anni & tempora vt à tribunis pleb. numerentur, non à conſulibus, aliquando motum fuiſſe* 230.a *anni quot ſub tribunis ſine cõſulibus acti* ibid.b *annorũ aliquot diuerſorũ catalogus* 154 b & 155.a *annorũ numerus vnde Athenis, vnde Lacedæmone fieri ſolitus* 141.a
Annona duplex quibus dari ſolita 210.a *annonæ cura penes quos magiſtratus Romæ fuerit* 171.a *annonæ præfectus quid curaret* 237.a
An omnis Cæſarum voluntas, lex habenda ſit 348.a
Anonymi pueri vbi ſint 91.b
An partus ancillæ in qua vſusfructus legatus eſt, in fructu ſit habendus 14.b
An ſapienti vxor ducenda 179.a
Anſer cui propriè dicatus 131 b *anſerẽ mortuũ quis Philoſophus quàm luxerit* 325.a *anſeres ſacri vbi quõdam Romæ alerẽtur* 316.b *anſeribus qui vel vtantur in ſacris, vel non* 130.b
Antæus vnde genitus 72.a *Antæi res olim vbi fuerit* 117.a
Antenodora cuius deæ ædes 310.a
Anteriorem capillum qui & cur abradant 267.a
Anteſignani qui dicti 339.b *anteſignanis cedentibus quomodo acies mutaretur* 177.b
Anteſterion quis quibus ſit menſis 156.a
Anthesis tribus quando cæteris addita, & eius prærogatiua 25.a
Antica regio auguribus quæ 29.a
Antichir quid 226.a

ἀντι

ἀντιδῶρα 228.b
Antidota contra venerem 281.b
Antigonus rex quomodo Romæ occiſus 116.a *Antigoni de Pyrrho elogiũ* 26.b *Antigoni regis inſolentia & diadema* 45.a *Antigoni regis præceptor quis* 92.b
Antimachus Poëta quis ac cuias 302.a
Antiochia quorum regia 117.b
Antiochius cadus quãti capax ſit 82.b
Antiochus quo nomine alam milium præcipuum (ſi rectè ſcriptũ) nominârit 8.a & b 344.a
Antiochi apophthegma 348.a *in exercitu ornando luxus quantus* 99.b *ſepulchrum* 67.a *Antiochi Soteris teſſera quæ* 165.b *Antiochi ſuperbia inaudita* 66.a
Antiſteria quid 310.a
Antiſthenes quàm paruo contẽtus vixerit 128.b
Antiſtius quam de nihilo repudiârit uxorem 180.b & 181.a
Antonini Caracallæ exercitium 30.a
Antonini Cæſaris teſſera qualis 165.b
Antonini cognomine qui imperatores vſi 3.a
Antonini Philoſophi laus, innocentia & integritas quanta 72.b 335.a *eiuſdem lex* 194.b
Antonini Pij laus 10.b
Antonius vbi aliquando præter morem de Parthis triumphârit 303.a *qua ludi ſpecie, quo omine, à quo victus* 149.a *Antonius orator cur ex multis orationibus ſuis nullam ediderit* 348.a *Antonij in Actiaco prælio ſignũ nauale quod* 165.a *in triumpho quanta oſtentatio* 305.b & 306.a *teſſera qualis* 165.b *Antonio quæ volucres ſuam præſignarint cladẽ* 252.a
Antoniorum familia vnde orta 12.a
Antoniani ſodales 40.a
Anus vbi & quo auctore luctẽtur vulgò cum viris 23.a
Anymphi qui dicti 203.b
Anyti ambitio quanta 142.a
Aoſis quale flumen 160.a
Apaturia Athenis quid 335.b
Apelles quo habitu fortunam depinxerit 19.b
Apenæ quid 240.b
Aperto capite eſſe an tecto, vtrum ſalubrius 77.b *aperto capite ſemper incedere, quàm ſalubre* 30.a
Apes cuius aliquando infantis ori inſederint 252.b *quem olim infantem melle aluerint* 100.b *quid præſignare auguribus dicantur* 252.b
Apheſter Gnidiis quid 189.b
Aphetæ qui dicti 146.b
Aphetor quid 61.a
Aphrica cui cognomẽ dederit 64.b
Aphricanus minor quis 65.b
Aphri diſcincti 30.b *natura quales* 197.a *Aphri paſtoritij quomodo & quæ vota facere ſoliti* 152.b
Aphricus vicus 76.b
Aphrodiſium iuramentum quale 246.b
Aphrodite quæ dea vocetur 327.a
Aphrorũ deus quis 301.a *Aphrorum*

rum veſtes militares cuius eſſent coloris 28.b
Apis aut Serapis quid 295.b Apis quibus maximè cultus 352.a Apidis oracula qualia, & quibus modis redderentur 259.b Apidi ex qua tantum aqua potus exhiberetur 321.a
Apium herba qualis 58.b quibus in ſacris adhiberi ſolitũ 285.b Apij coronæ quales 149.a apio in quibus ludis victor coronaretur ibid. apio opus eſſe, vbi olim prouerbialiter diceretur 58.b
Apobate quid ludi ſit 149.b
Apocinus quid 185.b
Apolecti Ætolis qui 193.a apolectum concilium Ætoli quid vocẽt 189.b
Apodectæ Athenis quid 137.a
Apolides qui 157.a
Apollo culiciarius 20.a Erythibius ibid. Apollo & Liber apud quos eiſdem & ſacris & honoribus colerentur 301.a Apollo & Minerua quibus gentibus patrij dij ſint 300.a Apollo quorum aliquando fuerit teſſera 165.b vbi natus & alitus 294.a
Apollinis Smynthei ſimulachrum 196.b cognomina quàm eſſent diuerſa 301.a ſimulachra in diuerſis templis quàm diuerſa 293.a ſtatua Neapoli erecta 48.a tẽpla Romæ vbi & quàm multa 53.a
Apollini quàm variè apud Græcos litari ſolitum 129.b
Apollinares ludi cur, quando & à quo inſtituti 284.a
Apollonius Tyaneus quid à diis petere ſolitus 206.b Spartanis balnea interdixit 216.b huic vnde & quàm precioſus annulus 81.b
Apollonium quis imperator cum Chriſto quomodo coluerit 323.b
Apophthegmata aliquot inſignia 18.a 26.b 28.a 93.b 94.a
Apoſiſis quid 93.b
Apoſtaſium quid 146.b
Apoſtropha dea quæ 301.a
Apotheoſis quid 299.b 300.a Apotheoſeos cæremoniæ ſeu rationes olim quæ 299.b
Apparandæ expeditionis tempus præfinitum olim quod 166.a
Apparitiones ſpirituum nocturnas nõ eſſe omnino nugas 277.b
Apparitores qui, & ex qua potiſſimùm natione fierent 41.b
Appellationes à quo ad quem, quomodo vel licitæ vel illicitæ fuerint 337 b appellationes omnes ad quem magiſtratum pertinerent ibid.
Appendices conuiuij quæ 94.a
Appetitio dea vbi olim culta 20.a
Appia via quanta & quàm celebris 134.a
Appius Claudius ſolus cenſuram egit 135.a quàm confidens in iudicium venerit, tametſi reus 115.b Appij Claudij animaduerſio in loco cedentes 73.a cur Cæcus ſeu cæcatus 67.b
Appius Pulcher quæ fortuna iudicium populi aliquando euaſerit 170.a
Appij vnde dicti 13.a
Appij Cæci qualis cenſura 135.a

Appuli

Appuli qui & vbi ſint 47.a

Aprilis cui dea ſacer 156.a *Aprilis Idus & quamobrem feſta* 141.b

Apri milliarij qui 150.b

Apros integros vna menſa qui apponerent 273.a

Apuli cui vento ſacrificare ſoliti 151.a

Aqua à quibus adorata 351.b *aqua mellita quibus diis aut deabus libetur* 131.b *aqua Mercurij Romæ vbi & quàm celebris* 202.a *aqua & igni interdicere* 113.a

Aqua omnia conſtare, cuius Philoſophi opinio 105.b

Aquæ aſperſione quid olim inter gentiles fieri putatum 203.b

Aquæ ductus quid ſit 82.a *aquæ ductuum cura penès quos olim eſſet* 133.b *aquæ ductus Romæ qui & quot* 88.a

Aquæ & ignis quis olim in expiando vſus 288.b

Aqua manaria quid 27.a, b *aquæ principium rerum omnium qui attribuant* 243. a *aquam in certaminibus qui quibus aſpergere ſoliti* 125.a *aquarum in periuros miracula ac vindictæ quæ* 245.b & 246.a *aquarum in ſacris vſus ac religio quanta* 205.b *aquas, quibus hoſtiæ aſpergerentur, humi poſuiſſe piaculum ibidem*

Aquila aurea cui antelata 44.a *aquila in ſummo ſceptri* 45.a *religione culta* 163.a *quando & quale omen ferat* 251.a *aquilæ augurium qui impediatur* 270.b *aquilæ militaris ſigni apud Romanos color quis* 163.a *aquilæ ſeu fulminis nomina vnde quibuſdã data* 65.b *aquilæ ſignum quàm nobile apud Romanos, & vnde illis allatum* 163. a *aquilam qui tanquam numen adorarint* 306. b *aquilæ centum quibus in ſacris, & pro quibus offerrentur* 151.a

Aquilij Iuriſperiti laus, & domus eius Romæ vbi 319.a

Aquilij cur ſic appellati 12.b

Aquilina fiſtula quæ 204.b

Ara duodecim fauo dicata 21.b *ara ex ſolis dextris animalium cornibus conſtructa quæ* 294.a *ara ex ſolis ſacrificiorũ cineribus conflata quæ ibid. ara maxima Herculis quæ & vbi* 70.a *ara deorum apud quos pro aſylis eſſent* 147. a *aræ Herculis variæ* 70.b *aræ miſerorum quomodo ornentur* 284. b *aræ inferorum raro acceſſæ ibid. ararum diuerſitas quanta* 204. b *aras deorum tangere, quid* 207.b

Arabia ad quid ab Alexãdro Magno deſtinata 117. b *Arabicæ Reip. diuiſio quæ* 284. a *Arabum abominandus quidam mos* 38. a *deus quis* 300. a *in ædificando luxus* 281. a *pontifices qui ornentur* 61. b *vxores* 38.a *pœna in adulteros* 162. a *ſepultura quàm ſit inhoneſta* 107.a

Araneæ lethiferi morſus vbi 75. a

Ara Paphiæ Veneris quid miri habeat 296.a

Arare à triumpho ſtatim quis non erubuerit 128.a

Aratri vel cõdendis vel euertendis vrbibus vſus quis 326.a

Aratus

Aratus quàm grande aliquando votum fecerit, ſed inhumanũ, & quomodo perſoluerit 152. a *quoties fuerit imperator* 4. a *Arati ſatellites quot* 341.b
Arbores chartis faciendis appoſitæ quæ 100. a *arbores diuerſæ, diis diuerſis ſacratæ quæ* 204. b & 205. a *infauſtæ quæ* 205. a *lain geræ* 184. a *arbores maximas qui pro diis venerati* 350 b
Arbitria principum quando fuerint leges 348.a
Arbuſculæ in Phaſi contra adulterium medicina quæ 162.b
Arbuſta 63.b
Arcades annũ quî terminent 154 b *Arcadum pueri vt inſtituerentur* 89.b
Arcano concilio quæ gentes vſæ 193.a
Arcarij qui 158.a
Arcera quid 101.b
Arceri à ſacris qui ſoleant 204.a
Arces aliquot inſignes ſeu oppida inſtar arcium 317.a & b
Archagatho medico quid Romæ primo datum 186 a
Archelai regis ſuper Euripide luctus quantus 118.b
Archemoro qui ludi qua de cauſa inſtituti 240 b
Archi Theſſalis qui 238.a
Archias (forſitan Architas) Tarentinus qui ſe oblectare ſolitus 149.a
Archidamus quàm leui de cauſa quã grauiter mulctatus 348.b
Archiroſynes quis 61.b
Archigetes quis & à quibus cognominatus deus 301.a
Archilochus Poeta cur à Lacedæmoniis eiectus 67.b
Archinus Thebanis quid 219. a
Archito (alibi Archytas) quomodo & à quib. aliquando captus 302. a *cuius diſcipulus & vbi natus* 46.b
Archontes Athenis qui & quot 141.a *Archontum diuerſa nomina quæ* *ibid.*
Arcirma quid 101.a
Arcium aliquot inſignium catalogus 317.a & b
Ardali ara vbi & qualis 294.b
Ardeolæ quid volatu portendant 251.b
Archa Romæ ante Telluris ædẽ cuius aliquãdo fuerit domus 163.b
Areopagitæ à quo conſtituti 189. b *Areopagitæ quomodo ſententias ferre ſoliti* 113 b *Areopagus quid & vbi, ac quantus eius honor* 113. b & 114. a *quomodo & cur tam incultè tegeretur* 317.a
Areta cuius filia & quàm docta & quid miri fecerit 302.b
Aretium quæ & cuius regionis vrbs 160.a
Argentum deliquatum vbi & quomodo è terra fodiatur 183. b *argentum & aurum quibus aliquando maximè inuiſum ac vile* 200.b *argentum nationibus deuictis tributi nomine impoſitum, non aurum* 223. b *vbi primò ſignatum* 200.b *argenti celati pondo quot ſemel in triumpho allata* 304. b *argenti libras quot, diuitibus tranſgredi non liceret* 127. b *argento & auro qui theatru ornauerint* 259.a

Argentatis rhedis vti quibus olim indultum 193.b
Argenteam fuiſſe aquilam militarem Romanorum, & cur 163.a
Argentei nummi vſus quando primùm Romæ inualuerit 200.b
Argeos quæ ſimulachra veteres appellarint 249.b
Arges quis cur dictus 56.b
Argilla quibus auſpiciis condita, & vnde ſic vocata 253.b
Argiletum 76.b
Arginipaſa quæ & quibus olim fuerit dea 300.b
Argiui natura quales 197.a quã Philippo aliquãdo adulati 170 a Argiuorum moneta qualis 201.a poſt funus quàm ſumptuoſa magnificentia 122.a
Argiro aſpidæ (aut Argyraſpidæ) qui dicti 339.b & 340.a
Argorum factiones quot 101.a
Ariciæ forum quid aliquando paſſum 67.a
Arietis capite qui pro galea in bellis vſi 30.b arietis exta quomodo in ſacrificiis coquantur 191. b arietis inſolito colore auſpicium quale 208.b arietem agris hoſtium immittere, Græcis quid 233.b arietes vbi ſint ſacroſancti 195.a
Arij qui & quomodo pugnent 345.a
Arimaſpi qualibus vtantur fiſtulis 204.b
Arion equus quibus in ludis quã mirè victor euaſerit 241.a
Ariſtander quid quomodo Alexandro Magno diuinârit 251.b
Ariſtarum ſummarum decuſſione quid quidam tyrannus innuerit 103.a
Ariſtides qua potiſſimùm re gloriari ſolitus 128.b cur in exilium actus 145.b Ariſtidis ſapientia in vitanda contentione 177.a veſtitus quis 266.a Ariſtide iuſtior prouerbium 257.a
Ariſtippus Socraticus quando floruerit 302.b
Ariſto quis ac cuias 293.a
Ariſtobulus vnde & quis dictus 65.b
Ariſtocratia quid 238.a
Ariſtodemus tyrannus quo aſtu oppreſſus 103.b Ariſtodemi in optimatum filios edictum quod 68.b
Ariſtogitonis nomen cur ſeruis inde prohibitum 157.b Ariſtogitonis quàm ſanctũ fuerit Athenis nomen 147.b
Ariſtomenes quot centenarios hominum vno ſacrificio mactarit 352. b Ariſtomenis cor quale 282.b
Ariſtophanis in poetico certamine iudicis, iudiciũ quã mirũ 334.b
Ariſtophontes quàm ſæpe cauſam dixerit, ſemper abſolutus 115.b
Ariſtotelis pro Nicanore cuiuſmodi votum 151.b veſtitus qualis 266.a
Arithmeticam vbi vulgo pueri docerentur 93.a
Arma, militum membra 17.a armatis legionibus in vrbem ingredi fas non erat 167. a arma quæ & quibus vel conceſſa, vel vetita 339.b & 340.a

Armata dea quæ 337.b
Armata concilia Gallis, & quomodo fierent 233.b
Armatos in concilium venire, quibus peculiare 192.a
Armenia in quot gubernationes diuiſa 197.b
Armēſis ſeu Narinenſis trib. 24.b
Armillæ quib. ſolis darētur 210.a
Armiluſtrum 288.a 317.b
Armorum amiſſorum pœna 68.a *armorum apud diuerſos diuerſitas quanta* 339.b & 340.a *armorum concuſſu & crepitu quid ſignificetur* 166.a *armorum ſeu ornatuum militarium quanta diuerſis varietas.* 344.b & 345.a *armorum quanta eſſet militibus obſeruatio* 17.a
Arnation Achæis quid 189.b
Arnienſis tribus quando in vrbem recepta 24.b
Arnophagon cuiuſmodi apud Athenas iudicium 140.b
Arnophoron quale quantúmve Athenis concilium 189.b
Aromutæ Syracuſis qui 148.a
Arpides, calcei quales 265.b
Arripare vnde dictum 39.a
Arrogationes in quibus comitiis fieri ſolitæ. 169.b
Arroſio muriū quid portēdat 253.b
Ars ludicra quando adhuc Romæ probro fuerit 125.a
Arſaces quis fuerit 4.a *Arſacis cognomen qui reges vſurparint* ibid.
Artabæ diuerſitas quæ 83.a
Artaxata quorum regia 117.b
Artaxerxes cur Macrochir vulgo cognominatus 226.a *Artaxerxes (rectiùs legendum Aſtyages) quo contra Cyrum colore veſtium vſus* 28.b *Artaxerxis cum filiabus ſuis inceſtus matrimonialis* 36.a *in delinquentes milites pœna quæ* 68.b *pro ſalute vxoris votū* 152.a
Artemiſia regina quàm Xerxi honorata 193.b *Artemiſiæ trophæum* 34.a
Artemon quid ſit 39.a
Arterij ſeruus quæ de cauſa quomodo dignè mulctatus 146.b
Artemis quæ & quibus dea 300.a
Artibus diuerſis quàm variè diuerſi afficiantur 198.a
Artificio incumbere, quibus ſordidum 261.a
Artini in Epidauro qui 189.b
Artes liberales quæ vocarentur apud Græcos olim 89.b *artium magiſtri quanto in honore olim* 92.b & 93.a *artium liberaliū doctores à quo ciuitate donati* 185.b *artes patriciorum ac plebeiorum quàm diſtinctæ* 242.b *artes ſordidæ quæ, & quibus permiſſæ* ibid.
Artolaganus quid 272.a
Artopteſius panis ibid.
Aruales fratres, qui, quot, & vnde dicti 42.a
Aruinæ cur quidā nominati 12.b
Arulam ſuper aram in ſacris qui quomodo faciant 204.b
Arundinetum 63.b *arundinum fructu quæ gens vulgò victitet* 127.b *arundine quis rex cum pueris equitare ſolitus* 149.a
Aruſpex quomodo cæſæ hoſtiæ viſcera rimaretur 207.a
Arx Capitolio adhærens, quæ quantáve fuerit 316.b

Arymphæi quanto & quibus in precio fuerint 197.a

Aſarota quid 217.a

Aſclepiades medicus cuius, ac quantus 302.b

Aſcoliaſmus quid 9[illegible].b

Aſculanorum dea quæ 301.a

Aſiani molles 106.a aſianorum in comportãdis pretioſiſſimis quibuſque in militiam mos 166,a

Aſiaticarum gentium fortiſſima olim quæ 160. a Aſiaticorum aliquot excellentium ingeniorum catalogus 302.a

Aſiaticus quis Scipionum cognominatus 64.b

Aſiarchæ Trallianis qui 311.a

Aſina vnde quidam cognominatus 14.b

Aſinalis tribus quæ 25.a

Aſinij Pollionis bibliotheca, temperantia 276.b 10⁻.b Aſinus ad tibiam ſeu lyrã, quid 255.b aſinus atq; aſinarius quibus nominibus, quam & cui victoriam prædiuinarint 254.a aſinas cui deo propriè immolare ſolitas 133. b aſinus leonem occidens, quale Alexandro Magno omen 253. a aſini & regis vocabula quo in ludo mereri ſolita 177. a aſini nomine vocari, quantũm Ægyptiis probrũ 226. b aſini vellera quærere, quid 256. aſinum quæ gens cui deo offerat 131. a aſini quando feriarentur 284. a quibus quæ de cauſa inuiſi 164.b vbi nulli, vbi multi 225.b

Aſiſia quæ & quibus dea 301.a

Aſius canẽdi modus, qualis 164.a

Aſparagi ſpinas in ſacrificiis eremare, quibus nefas 207.b aſparago vbi ſponſa coronẽtur 45.b

Aſpendiorũ nummi quales 201.a

Aſper cur dictus Trebonius 12.b

Aſphalus quid 148.b

Aſſari quæ oporteret in ſacris, quæ elixari 208.b

Aſſentatio candidatorum quanta 167.b

Aſſes librarij & triunciales 222.b

As quid ſit 2. a aſſes quot ſingulis cœnis impendendi præfixi 127. b aſſes ſponſæ iam cum viro congreſſæ, quot ferendi 55.b aſſes vnciales & ſemiunciales 222.b aſſis moneta qualis ibid.

Aſſiduus quis dictus 315.a

Aſſueti prædæ & rapinis, inter milites qui haberentur. 342.b

Aſſurgere cui & quid 77.b

Aſſyrij quando potiſſimùm ſe lauent 216. b Aſſyriorum reges qui aliquando vocati 4.b Aſſyriorum regum tiara 44.a Aſſyriorum regum theſauri vbi recondi conſueuerint 52.a

ἀςάνται qui Perſis dicti 43.a

Aſtarte dea quorum 300 a

Aſtrorum natura quæ 197. b & 198.a

Aſtragali Græcis quid 148.b

Aſtragalizontes qui ibid.

Aſtrologorum aliquot inſignium catalogus 83.b

Aſtúſne an violentia in hoſte magis laudetur 34.b

Aſtutiæ ſingularis tyrannorum aliquot exempla 102. b & 103. a & b

Aſtyagis ſomnium quale & quos exitus ſortitum 157.b

Aſtymphaliſſorũ deus quis 299.b

Aſtynomi Athenis qui 140.b
Aſyla aliquot ſeruis vbi 147. a apud Spartam ibid. *aſylum beſtiarum omnium vbi* 195. b *aſylorum aliquot recenſio* 147.a *aſylorum immunitas per quem ſeu quos ſublata* ibid.b
Atabulo qui ſacrificarint 251.a
Ataulphi Gothorum regis ſuperbia 3.b
Atellanarum actores quo priuilegio donati 24.b
Atheas rex quàm fuerit equorum ſtudioſus 193.a
Athenias prophetiſſa 138.a
Athena cui vento ſacra facere conſueuerint 151. a *eadémne nunc qua olim, an alia & alia dicenda* 105.a *in quot olim factiones diuiſa* 166. a *in quot ordines diſtincta* 261. a *Athenarum aër purus* 198.b *Athenis quoto cuiuſque menſis die cui deo ſacrificetur* 129.b
Athenienſes quàm agrè quenquã externum ciuitate donarent 187.a *quomodo & quàm piè mortuos ſepelire ſoliti* 107.b *germanas ſuas vxores ducebant* 38.b *vrbanas* 36.a *Athenienſis moneta qualis* 201.a *Athenienſium in bene meritos condemnationes* 145. b *dona qua* 211. a *in conſultando infelicitas propè fatalis* 192. a *in faciẽdis votis caremonia* 151.b *lex de ſepultura* 107.b *in Iſthmiis priuilegium quod* 240. b *in literas hoſtis deprenſas modeſtia* 78. b *in elocandis filiabus mos* 37. a 56.a *Athenienſium magiſtratus quis eſſe ſolitus* 108.b *quibus miniſtris ſeu inſignibus incedere ſoleret* 42. b *Athenienſium natura qualis* 197.b *odium in Megarẽſes* 31. b 187. a *militare ſignum quale* 163. b *Athenienſium regum cognomenta qua* 4. b *ſenatus quantus* 189. b *Athenienſium ſummus magiſtratus quis* 141 a *theſaurus vbi recondi ſolitus* 52. a *Athenienſium templum extra mœnia* 53. b *vota.* 151. b *Athenienſium tribuum nomina* 25. a *Athenienſibus qui leges ſcriptas tradiderint* 312.a
Athenio quis quantúſque fuerit 166. a *Athenionẽ vocare quid pra ſe ferat ibi.* ἀθεΐζειν *quid* 225. b ἄθεοι *qui dicti* 352. a & b
Athleta victi, quo pacem modo peti oſtendant 178. b *athletarum paria lociq́ quomodo per ſortes diſponerentur* 239. b & 240. a *athletarum quàm varia ſpecies* 124. b *athletarum ſtatua quo dabitu ſeu ſtatu fieri ſolerent* 196.b
Athoſis, cuius vnius & vxor & filia fuerit 37.a
Atinium plebiſcitum quid tribunis plebis permitteret 5.b
Atlantum mos in dandis nominibus quis 91.b
Atomos qui rerum principia ſtatuerit 243.a
Atrebates & Bellouaci vt concilium aduocarent 194.a
Atri dies qui 56.b
Afris veſtibus vbi tantùm viri vtantur, albis tantum mulieres 268.a

Atrium ab Aſinio Pollione ſtructum, quod 117.a
Atria quæ pars domus eſſent 280.a quid, & quàm varia 117.b quomodo ornari & inaugurari ſolita 280.a
Atriarij qui 157.a
Atrophea Fortunæ ædes 18.b
Attalida tribus quæ 25.b
Attalus quidnam germano Eumeni fecerit 38.b quid primus inſtituerit 182.a Attali regia vbi 117.b Attali regis oblectamentum in ocio 149.a
Atteius quibus diris M. Craſſum deuouerit 180.a
Attica ſiticuloſa 82 b
Atticum talentum quot argenti libras valeret 223.a
Attilius qua de cauſa velut parricida in mare deiectus 137.b
Auari natura qualis 228.a
Auctylũ mos præliãdi quis 345.a
Auenti Amni quis collis Romæ ſuum debeat nomen 318.a Auentinus cur diu intra vrbem non admiſſus ibid. Auentini etymologia ibi. Auentini templa quæ ibid. Auentino monti quis nomen dederit ibi. Auentinũ qui primi incoluerint ibi.
Auerno propria victima quæ 130.b
Auerruncus deus quis 19.b
Aues admirabiles 183.a cui infanti alimentum aliquando præſtiterint 102. aues quatuor ſupra tribunal vbi & cur pendeant 113.b
Aufidij Caſſi animaduerſio duriſſima in deſertores 67.b
Augilę (aliàs Augilæ & Augyli) qui, & quomodo iurare ſoliti 245.a Augilarũ dij qui 285.b
Augurale inſigne quod 269.b
Augurandi cæremonia quæ ibid. augurandi ex arce mos augurum qualis 250.a augurandi ius quis, licet augur, non haberet 269.a auguratum ſemel vni datum, nunquam eidem viuo adimi potuiſſe. ibid.
Augurũ munus quod 61.a 269.a augurum numerus initio ac deinceps quantus 268.b
Augurem qui ſemper adeſſe voluerint ſenatui 191.a augures quantæ fuerint olim æſtimationis 269.a auguri tangere vetitum quid 270.b
Auguria ex auibus captandi periti ſſimæ nationes quæ 251.a auguria quàm olim à Romanis curata 94.b augurij ex arce petendi ratio quæ 269.b auguris mentientis pœna & infortunium 46.a
Auguſtale in caſtris tabernaculũ, quomodo & vbi fieri ſolitũ 17.b
Auguſtales ludi qui 335.b
Auguſtales ſacerdotes qui 131.a
Auguſtarum nomen quæ mulieres ſortitæ 3.a
Auguſtus Cæſar per quos confectis veſtibus vſus 182.a
Auguſtus Cæſar quid nummis ſuis incudi iuſſerit 202.a
Auguſtus quàm infirmo fuerit indice 276.a (190.b
Auguſtus quanti ſenatores fecerit
Auguſtus quo ludi genere maximè vſus 150.a
Auguſtus quos vt præceptor docuerit 92.b

Auguſtus quoties fuerit Imperator 4.a (20.b
Auguſtus quoties Ianum clauſerit
Auguſti Idibus quid fieret 143.a
Auguſti in annulo ſignū quod 18.a
Auguſti in corpore quales eſſent notæ ibid.
Auguſti in deſertores ſtationum pœna quæ 17.a
Auguſti in Pollionen petulantia ſeu mordacitas 56.b
Auguſti nomen quo die Octauius adeptus 142.b
Auguſti porticus 154.a
Auguſti præceptor quis 92.b
Auguſti ſcelus 181.a
Auguſtiani qui 344.a
Auguſto qui dies maximè fuerint ſuſpecti 214.b
Auguſto quid à militib. aliquando obiectum 229.a
Auium diuerſarum auguria quæ 281.a & b *auium & piſcium millia quot vna cœna & cui appoſita* 274.a *auium laniatio (actiua) quibus honeſta ſepultura* 107.a *auium omnis generis circumuolatus, quid Gordio portēderit* 254.b *auiū præpetū felices quæ* 251.a *auium apud augures quæ, ſiue quot ſpecies* ibid. (195.b
Aula, locus in Parthenio quis
Auletes qui rex & cur dictus 5.a
Auletes cur Ptolemæorum quidam cognominatus ibid.
Auræ captandi auſpicij qualis debeat eſſe 270.b *aura ſeu tempeſtas nuptiis aduerſa quæ* 53.b
Auratis cornibus quæ victimæ procedant 132.a
Aurea catena deum qui, cur, & quem vinxerint 300.b
Aurei nummi Romæ quando primùm ſignati 200.b
Aureis columnis vites alicubi ſuſtentari 281.a
Aurelia porta quæ 203.a
Aureliani Cæſaris quàm ſeuera in rapacitatē militarē diſciplina 330.a *exercitiū* 29.b *in triūpho inſolentia qualis* 306.a
Aureliorū origo & etymologia 13.a
Aurem dexteram minimo ſcabere furoris ſignum 226.b
Aureorum vaſorum pondo quot in triumpho vno aliquando lata 304.b
Aureos annulos geſtandi ius quibus datum 99.a
Aureum ſceptrum cui ſacerdoti ferri liceret 321.a
Aureus gallus lanceæ affixus, cuius inſigne 164.b
Aureúſne an ferreus olim eſſet annulus nuptialis 80.b
Aureus quot drachmis conſtet 223.b
Aurichalcum apud quos precioſius auro 200.a
Auricularum indicia 79.b
Auricularis digitus quis 226.b
Aurifera fluenta quæ 160.a
Aurifodinis donati qui 113.a
Auri geſtandi vſus quando inualuerit 99.a *auri vſum quis militibus interdixerit, quiſve indulſerit* ibid.
Auris ima cui dicata 80.b *auriū indicia quæ* 79.b
Auro quādò ſignari cœptum 81.a
Auroræ lacerti qui 79.a *Auroræ quid ſolitum litari* 131.b
Aurum in auribus ferre, quid

79.b & 268.a *vbi proueniat ſeu naſcatur in vitibus* 182.b *quis primus veſtibus intexere docuerit* 182.a.b *aurum Tholoſanum habere, quid* 257.a
Auſpex *quis* 54.a
Auſpicandorum *comitiorum mos quis* 170.a
Auſpicatum *ſemper & ſacrificatum oportuiſſe, antequam fieret ſenatuſconſultum* 113.b 191.a
Auſpicij *è pullis capiendi ritus* 46.a *tempora certa quæ* 270.b *triſtis ſigna in ſacrificiis quæ* 132.a *auſpicia dira quando ſint feliciora bonis ibid.* b *auſpicia ex animalibus diuerſis diuerſa* 46.a *ex ſignis militaribus quæ & quomodo capi ſoleant* 163.b *in conuiuiis ſiniſtra quæ* 276.b *quæ quibus cedant* 178.b *auſpicia qui magiſtratus non haberent* 95.b *auſpiciorum aliquot annotatio* 250.a & b *auſpiciorum genera quot & quæ ibid. auſpiciis optimis quæ gerãtur* 178.b *auſpciis qui præeſſent* 61.a
Autochthones *qui dicãtur* 267.b
Autographum *quid* 100.a
Auxiliarios *qua cautione ſibi adſciſcerent Romani* 8.b
Azauenici *cognomen quis vſurparit.* 56.a

B

Babylon *cuius regia* 117.b *quantum ſingulis diebus aliquando tributi daret* 288.a *Babylonis portæ aliquot quibus nominibus dictæ* 203.a
Babylonicarum *mulierum temulientia, impudentia, laſciuia, impudicitia quanta* 267.b
Babylonij *quàm vafrè à Zopyro circumuenti* 103.a *Babyloniorum inceſtus infandus* 36.a *ſcriptura* 100.b *Tribunal* 113.b *Babylonis quanta cura ſint ſceptra* 45.a
Baccho *quid ſacrificaretur* 131.a
Bacchi *cognomina* 301.a
Bacchanalia *Aegyptiaca turpitudinis quanta* 336.a *Bacchanalia per totam Italiam quando interdicta* 338.a *quo aliquando menſe fierent, & quanta eorum licentia* 262.b 242.b *Bacchanalium miniſtræ quæ, miniſtrive qui* 333.b
Baccharum *apud Helos mores & orationes ibid. in quibus feſtis vſus* ibid.
Bacchi *apud Babylonẽ feſta qualia* 334.a
Bacchylides *Poeta cuias* 302.b
Bactrianorũ *legislator quis* 312.a
Bactriani *qui & quàm horridi* 57.b *Bactrianiſmus quid* 94.a
Bagoe *nympha quam deſcripſerit artem* 138.a
Bagoij *qui reges dicti* 4.b
Balbura *cuius conuentus oppidum* 159.b
Balbutiei *inſignia quædam exempla & iucunda* 323.b
Baleares *cui Romano cognomentum dederint* 64.a *quàm oderint aurum & argentum* 200.a *quomodo infantes educẽt* 90.a *quomodo prælientur* 345.a *Balearium in elocandis virginibus mos* 38.a
Balneandi *hora hyeme aut æſtate quæ* 216.a

Balnea

Balnea Agrippæ quot ibi. Cumana quàm ſint celebria 67.a *patriciorum & plebeiorum diſtincta vbi* 216.b *quando tantum paterent* 216.a *virorum ac mulierum etiam inter ethnicos quoſdam diſtincta ibid.*a *balneis qui imperatores plus ſatis dediti fuerint ibid.*
Balſamum quis in triumpho primus oſtenderit 31.a
Baltheos argenteos quibus olim ferre liceret 99.b
Bambinſa Tygrani quid fuerit 52.a
Bambycratij quàm execrētur aurum & alia metalla 200.a
Barathrum quid loci Romæ fuerit 112.b
Barbæ radendæ mos quando primùm Romæ introductus 266.b *barbam apud aliquem ponere, Longobardis quid* 40.a *barbam primam qui quibus conſecrent* 261.b *barbam tondere aut alere, quibus ſit luctus indicium* 115.b
Barbarorum veſtes quales 261.b
Barbata quibus cognominata dea 301.a
Barbata Venus vbi 196.a
Barchæi vbi, & quanta illorum in defunctos crudelitas 116.a
Barchinæ factio 166.a
Barritus quid 176.b
βασιλεὺς quis magiſtratus Athenis dictus 141.a
Baſilicæ aliquot Romanæ quæ 66.b
Baſilicæ domorum quæ, & quem in vſum fierent 280.b
Baſſianus Imperator curCaracalla dictus 268.a *Baſſiani Imperatoris exercitiũ quod* 30.a
Baſteraa quid 98.b
Batauiregem recens electum quã honorare ſoliti 45.a *Batauis quo in honore equeſter ordo fuerit* 98.a *Batauorum ſatellitio quis Imperator maximè ſiſus & vſus* 158.a
Batrachium forum vbi 67.a
Baucaliũ quod vaſis genus 126.a
Beatus apud Scythas quis 91.a
Bebius quanta clade à Liguribus caſus 351.a
Bebos quis quibus in ludis dederit 333.b
Belgarum in conſultationibus ſilentium & mos quis 192.a *veſtitus quis* 265.b
Belides, cuius vrbis portæ 203.a
Belidum imagines vbi 154.a
Bellariorum aliquot apud veteres deſcriptio 271.b.& 272.a
Bellicrepa ſaltatio quæ 232.a
Belliſarius an Romæ triumpharit 303.b
Bellona quæ 301.b *Bellonæ ædes cur in vrbem diu non admiſſa* 52.b *Bellonæ in ædem quando ſenatus euocaretur* 302.b *Bellonæ pro templo quid cõſul initio belli facere conſueuerit* 21.a *Bellonæ quàm ridiculè & immaniter ſacrificari ſolitum* 130.b
Bellouaci vt concilium aduocarent 194.a
Bellum iuſtum quod 233. a & b *bellum ſine lacrymis, quid* 256.b *bellum illaturis, non propulſaturis dies atros obſeruari* 250.b *belli euentu incerto quid vo-*

uerent Romani 150.a belli ſumendi initium ex cuius dei dabatur æde 21.a belli indictio qui olim fieri ſolita 41.a 253.a & b omen unde quidam auſpicaretur 167 a bello victi, odiendi non ſunt 187.a
Benefactor unde quis aliquando cognominatus 65.b
Benefitiarij qui 251. b beneficiariorum ſatellitio quis maximè vſus 341.b
Beneficium accipiens, quo debeat eſſe animo 228.a
Beneficium à quibus tanquam deus veneratum 352. a beneficij memoriam quis habere debeat 228.b
Bene meritus de Republ. nemo indonatus 210.b
Bene precandi aut deuouendi in ſacris mores olim qui 287.a
Bene ſperantis Fortunæ ædes 18.b
Bene valere, cuius aliquando fuerit teſſera 165.b
Berecynthia dea quæ 299.b 301.a Berecynthiæ ſeu Magnæ matris ædes vbi 317.b
Berenice quid Hieroſolymis pro voto exoluendo fecerit 152.a
Beroſus quid primus inueniſſe dicatur 100.b Beroſo quid honoris apud Athenas exhibitū 46.b
Bes quid 2.a
Beſtia pauperiē ſeu damnum faciens, cui & quomodo mulctanda 313.a beſtiæ cum hominib. publicè in pugna cōmiſſæ 333.b beſtiarum pellibus veſtiti, in Lybia quid ſignet 332.b beſtiarum ſimulachra, quib. Romani pro ſignis vterentur, quæ 162.a
beſtiarij 113.a beſtiis obijci quorum pœna ibid.
Betulæ virgis qui faſces conſtarent 43.b
Bibacitas quorundā quanta 275.a
Bibendi ratio apud diuerſos olim quæ ibid.a & b
Bibere vinum, vbi capitale 126.b
Bibienus quomodo adulterum depreñſum punierit 162.a
Bibliotheca Attali, qualium fuerit chartarum 100.b bibliotheca Philadelphi quàm fuerit inſignis 5.a 100.b bibliotheca Pollionis 100.b bibliotheca Piſiſtrati ibid. bibliotheca Ptolomæi quando & à quo combuſta ibid.
Biblos quid olim veteres nuncuparint ibid.
Bibracha Heduis quid 317.a
Bibulus COS. cuius & ex quo filius 290.a
Bicarium quod vaſis genus 126.a
Bicas quid vaſis ſit ibid.
Bidental quid 250.b
Biduum & duas noctes qui aliquando potando continuarint 275.a
Bifrons quis Deus effictus 21.a
Bifrons Ianus quorum monetæ incuſſus 201.a
Bifronti acie qui pugnent 177.a
Bigamina quibus olim inuiſa 204.a
Bigæ quorum nummorum nota 222.b Bigati nummi qui 200.b & 222.b
Bilis quibus potiſſimùm in ſacrificio dimouenda 301.a
Bimæ pecudes quàm ſint ſacrificiis aptæ 130.a

Bina

Bina corda quib. ſint auib. 282.b
Bini & bini ſummum magiſtratam gerentes apud quos olim eſſent 108.a
Bini reges apud quos olim ſimul crearentur ibid. & 219.b
Bionis in lugentes dicterium feſtiuum 118.b
Bipennibus qui maximè vtantur pugnando 345.b.
Bis in bello errare non eſt venia dignum 70.a
Bis nuptæ aut nupti; ſacerdotio etiam ethnico inhabiles 204.a
Bithyni Iouem qui vocent 85.a Bithynia quàm excellẽtia protulerit ingenia 302.b Bithynorum regum cognomentum 4.b Bithynorũ tribunal è conſpectu ſolis 113.b
Bitumen in luſtrando adhiberi quomodo ſoleret 289.a
Blemmyarũ immanitas in ſacrificiis quæ 352.b
Blutium cuius regia 117.b
Boarium forum Romæ cuius dei ædem habuerit 66.a
Bobutinenſes quomodo fuerint ciues Romani 186.b
Bocorus quorum legislator 312.a
Bœdromion quis quibus ſit menſis 153.b
Bœotici ſcyphi quales 126.a Bœotij natura quales 197.b Bœotiorum conuentus vbi 136.b in contrahendis nuptiis mos 54.b
Bogus rex à quo Romæ occiſus 116.a
Boiorũ præcipua tribus quæ 25.a Boiorum veſtitus militaris quo fuerit olim colore 29.a
Bombix Coa vt fiat 184.a Bombicum mira natiuitas, vita, operatio & mors 183.b
Bona damnatorum quem in vſum conuerti ſolita 153.b
Bona dea, quæ 301.a & b quo alio nomine dicta 131.b Bonæ deæ ſacra qualia 309.a templum quo fuerit in colle 318.a
Bona fortuna cuius aliquando in clypeo inſigne 248.a bonæ fortunæ ædes 18.b
Bona Porcenæ venalia proclamari in auctionib. ſeruorũ, quid 140.b
Boni viri officia quæ 26.a & b
Bononia qualis fuerit colonia 186.b Bononienſes in quorum eſſent Romæ clientela 279.a
Bonus euentus deus quomodo effingi ſolitus 196.a
Bonus maritus, quàm præſtet magna in Rep. viro 180.b
Boreas à quibus & qua de cauſa voto honoratus 151.a
Bos à quibus pro deo cultus 29.b Bos cuius lege cur immolari prohibitus 130.a fuluus cui propria victima ibid. b iugalis an ad ſacrificia vtilis fuerit ibid. bos quot centuſſibus Romæ ſemper æſtimatus 112.b 200.b 222.b bouis imaginem qui nummis olim incuſſerint 200.b bouem ex frumento fictum qui cui aliquando obtulerint 132.b bouem ſeruare qui dicerentur olim 145.a boues ad ſacra vnde peti potiſſimum, & quomodo farciri ſoleãt 129.b præferoces vbi ſpõte à muliere ſe offerri ſinãt 132.a boum aures & cornua quibus in bello pro conis ſint 39.a

boum cornibus vina libare in fœderibus pangẽdis quid 233.a *boum cornua cur quo in templo ſuſpendi ſolita* 317.b *boum crudis coriis quomodo quidam militiæ vſi* 30.a
Bracha quorum veſtis 265.b.
Brachia cui deæ ſacra 78.b *in fine brachia & manus inermes tendere, militiæ quid præ ſe ferat* 178.b
Brachmanes qualibus vtantur chartis 100. b *Brachmanes (aut Brachmanæ) quanto ſint Indis in precio* 197.b *Brachmanum in defunctos ſepeliendos impietas quanta* 106. a *in puerorũ indole experienda mos quis* 90.b *impudens impudicitia in virgines pauperes* 37. a *Brachmanibus quot paſſim licuerit habere vxores.* 37.a
Branchidarum templum quod 393.b
Branchus quis, & quàm Apollini dilectus. ibid.
Braſſica à quo cunctis olerib. prælata 272. b *braſſica à quorum precibus* 273. a *in fine braſſicã qui cur primò apponere ſoliti* 273.a
Braſidæ ſententia quædam inſignis 178.b
Breuiloquentia Laconum 78.a
Britanni an vlla habuerint olim concilia 238.b *cuiuſmodi vterentur ædibus* 280.b *quibus animalibus in epulis vel ſacrificiis abſtineant* 130. b *Britannorum impietas & libido impudens in ſacris quæ* 353.a *mos quidam abominandus circa vxores* 38.a *quàm ridiculus veſtitus* 265. b *veſtitus militaris quo fuerit colore* 29.a
Britomartis quæ dea cognominata 130.a
Britomartus à quo victus 20.b
Brixiana Cremonæ oppidi porta 203.a
Bronchi vnde dicti 12.b
Bruti alicuius animalis loquutio quomodo expiatur 289.a
Brutus primus conſul, quis qualiſve fuerit 289. b & 290. *quàm fuerit Superbo propinquus ſanguine licet depulſor ib. Bruti cum Lucretia affinitas quæ* 289.b *Bruti de vſufructu ancillæ, ſententia quæ* 15.a *Bruti nauis quo ſigno ab aliis internoſceretur* 165.a *Bruti in Ægypto vrbs qualis* 294. a
Brutiati templi & oraculi quanta fama ibid.
Bruti natura quales 197.a
Brutiarij 41.b *quales olim habiti* 242.b
Brutorum familiæ proprium quid 290.a
Bubonis auſpicia qualia 252. a *bubone aut lupo templum intranti, quid fieri ſoleret* 287.b
Bubulcorum familia vnde ſic vocata 12.a
Buccina quomodo in prætorianis, & quomodo in cõſularibus caſtris vterentur 164.a
Buccinatores quando in bellis canere ſoliti ibid.
Bucephalo exequias quis aliquãdo curarit 325.a
Bulla cur in pectore hæreat 79. b *bulla patriciorum quid eſſet*

rei 261. a *&* b *quid, & qui quando illa donarentur* 92. a *bullæ definitio quæ* 256. b *bullam eſſe quid ibid. bullam in pectore qui geſtarent* 261. a *&* b

Bulenticũ in theatris quid 258. b

Bupalus cuiuſmodi fecerit Fortunæ ſimulachrum 19. b

Bupeciorum (*ſi rectè ſcriptum*) *familia vnde ſic dicta* 12. a

Buphonus quis 61. b

Bupreſtis quid 64. a

Burri cur quidam dicti 12. b

Buſiris quas Thebas condiderit 295. a

Buſiritæ cur non vtantur tubis 194. b

Buſti alieni non violandi leges 325. a *&* b

Buteo qui & eius augurium quale 13. a *&* 251. b *Buteonis cognomen vnde quidam Romæ actus* 13. a

Buxentinis cur ciuitas Rom. aliquando negata 186. a

Buzigia familia quæ 61. b

Byblüs, cuius aliquando fuerit regia 117. b

Byzantij à Turcis expugnandi prodigia quæ 136. b *&* 137. a

Byzena temeritas quid 256. b

Byzenus quis fuerit ibid.

Byrſa Carthagini quid 317. a

Byſſus vbi & quomodo proueniat 183. b. *&* 184. a

Byſſum induere nobiles ſoli poterant Indis 268. a

C

CAballatio quid, & quibus imprecari ſolita 152. b

Cabita cuius cõuẽtus vrbs 159. b

Cacogamiæ iudicia quæ 152. a

Cacotechnos vnde & quis dictus 65. b

Cadauer patris vbi fœneratores à filiis olim exigerent 10. b *cadaueri inhumato quo more iuſta exhiberentur* 285. a *cadauera quomodo & cur quidam conuiuiis inferrent* 273. a *quomodo primùm Romæ humarentur* 105. b *quot dieb. priuſquàm ſepelirentur, aſſeruari ſolita* 118. a *cadaueribus humanis quæ gentes veſcantur* 106. a *&* b

Cadmæa arx Thebanorum 317. a

Cadmæa victoria quid 256. b

Cadmus quas Thebas condiderit 295. a *quid primus inuenerit* 100. b *Cadmi aſylum vbi* 147. a

Caduca auſpicia quæ 251. a

Caducei diuerſarum nationum quales 242. b *caduceum effigie anguium circundatum deferre, quid* 233. b

Cadus quid 83. a 126. a

Cadiſcus quid ibid.

Caci cur quidam Romæ cognominati 12. a

Cacilij vnde dicti 13. b

Cacinna mira quadam ars 43. a

Cœcitate quæ aqua periuros afficiat 246. a

Cœlibatus cur & vbi olim mulctatus 133 b

Cœlij montis templa & domus 318. a

Cœlimontana via 77. b

Cœli climate ingenia hominum variari 196. b *&* 197. a

Cœlum & Solem qui maximè coluerint

luerint 351.b
Cœlum & Terra Varroni quid 298.b
Cære, cuius regionis vrbs, & quo alio nomine dicta 160.a
Cæremoniæ denariæ & tricenariæ quales 150.b inaugurandi regno quæ 44.a in maxima Herculis ara quæ 71.a cæremoniæ nuptiarum 54.a
Cærica hora quæ 215.b
Cæſar dictator quibus in triumpho dicteriis impetitus 306.b quid ſignificet, & quæ familia cur ſic dicta 14.a Cæſar acerrimus caſtigator ſeditioſorum 67.b quibus nominibus præcipuas legiones appellarit 8.a Cæſaris ad Mundam Hiſpaniæ neceſſitas quanta 18.a Cæſaris dictatoris ſuperbia 80.b contra Pompeium teſſera quæ 126.a,b epulum triumphale, quantum 307.a in triumpho oſtentatio quæ 305.b Cæſaris nomen quis Imperator recuſarit 3.b
Cæſares ex prouinciis à ſe ſubactis cognominati 65.a Cæſares adorari ſe qui voluerint 78.b & 79.a menſibus à ſe nomina impoſuerunt 156.b Cæſares aliquot inter deos relati 299.a & b an diadematibus vſi ſint, & qui 44.b & 45.a ex prouinciis ſubactis cognominati qui 56.a in populum pecunias ſparſerũt 88.b qui quoties quotidie balnearentur 216.a non vſi ſatellitibus qui 341.b Cæſarum quis aliquando ſcabellum regis Perſ. factus 352.a
Cæſones vnde cognominati 14.a
Cæſorum in bellis filij quid olim adipiſcerentur 210.b
Caia, quomodo vnica litera aſcribi ſoleret 235.a Caia & Caius, quibus olim peculiaria nomina ibid. Caius Gracchus à quo occiſus 35.b Caius, Tarentinis quid 235.a Caij & Caiæ nomine cur ſponſus & ſponſa omnis in ſpõſalibus nominaretur 54.a
Calabra curia vbi 23.a
Calabria cui vento maximè ſit obnoxia 145.a
Calabri qui 47.a eorum hoſpitalitas 187.b
Calæ quid 342.b (204.b
Calamariæ fiſtula qui vtantur.
Calamis qui in præliis vſi 345.b
Calamitates quomodo cœlitus præmonſtrari ſolitæ 136.b
Calamitoſi quomodo apud Scythas opem implorẽt, ſeu fœdus ineãt 233.a quomodo quid vouere aut deuouere ſoliti 152.b
Calamica quid 265.a
Calaſiries (aliâs Calaſirij) apud Ægyptios qui 28.a 252.a Calaſirium inſtitutores qui 28.b in fronte paginæ, ſtipendia quæ 252.b
Calata comitia, quæ quomodo fierent, quid tractarẽt 169.a & b
Calcaria currenti addere, quid 256.a
Calceamenta tantùm candida quos ferre oporteret 61.b
Calceus præpoſterè indutus Auguſto quid portenderit 253.b calcei diuerſarũ gentiũ quales 264.b calceorum ſpecies quàm variæ ibid. calceis ſenatorum lunam adſcripſiſſe, quid notaret 261.a & b

Calculum ediſcere ſoliti qui 93.a *calculis nigris qui dies notẽtur* 205.b *calculis ſententiam qui ferrent* 191.b
Calda abluere, caſtitati prodeſſe 335.b *calda quomodo olim lauaretur* 216.a
Calderini cum Perotto ſimultas quanta ibid.b
Calendæ ſingulæ cui ſacræ 143.b 300.b *Calẽdis ſingulis quid regibus Spartæ dari ſolitum* 143.b
Calendaria ſacra quæ 258.b
Calendaris quæ dea à quibus cognominata 300.b
Calicibus duobus potare, Scythis quid 211.a *calicũ diis propinãdorũ ordo quis* 273.b & 274.a
Calida lauare, quibus & à quo vetitum ſeu diſſuaſum 216.b
Caligæ militares quibus muniri ſolitæ 30.a *caligis nondum inuentis, quomodo crura tegi ſolita* 43.b & 44.a
Caligati qui 343.a *caligatos quos ſemper eſſe oportuerit* 30.b
Caligula Cæſar Batauis ad quid vſus 341.a *quã licentiã ſeruis cõtra dominos permiſerit* 147.a *qualis & ante imperium, & in imperio fuerit* 148.a *quas aues ſibi vt deo mactari iuſſerit* 131.a *Caligulæ auaritia* 188.a *cauillatus* 22.b *inſania* 66.a *inſolẽtia & deſpectio in iuriſconſultos quanta* 348.a *iuramentũ maximum quod* 254.a *quæ aliquando teſſera* 165.b
Caliſtephanos quid 239.b
Caliſtiæ ſemine qui vice panis vtantur 127.b
Callaici quàm effera & impia gẽs 252.b *in fronte paginæ.*
Calleci qui & vbi ſint 64.b
Callecus quis vndẹ cognominatus ibid.
Callicratidis in Iones dicterium feſtiuum 148.a
Callicyrij Cretibus qui ibid.
Callimachus cuias, ac quid ſcripſerit primus, & quo tempore 302.b *Callimachi impietas quæ* 352.a
Callineos vnde quis dictus 65.b
Callipiges quæ dea vocata 301.a
Callyri Syracuſanis qui 175.b
Calonum quis vſus, & quæ etymologia 242.b
Cacotechnos quis inter Græcos cognominatus 65.b
Calpa quid 241.b
Calphurnia lex 141.b
Calphurni vnde orti 12.a 13.b
Calphurnius fornix 77.b
Calua fortuna quæ 19.a *Calua quæ dea cognominata* 301.a *caluæ vbi vulgò & mulieres ſint, non ſolùm viri* 84.a
Caluariam celare auro, & ex ea bibere, quibus religioſum 252.b
Caluitio natura qui laborent 272.b
Caluum vellere, quid 256.a
Cambyſis ærarium vbi 52.a *horrida in corruptum iudicem pœna quæ* 113.a *cum ſororibus ſuis inceſtus* 36.a *ſomnium quale* 158.a *quale ex Brutiaco oracula datum reſponſum* 294.a
Camertes quot, quis, quare ciuitate donarit 185.b
Camelaria quid 136.b

Camelarij qui ibid.

Camelas qui in prœliis vſurpent, non camelos 345.b *camelis qui militiæ vtantur ibid.*a *camelos qui cui ſeu quibus immolare ſoliti* 130.a

Camera, barbarum nauigium 183.a

Camillum quid 56.a

Camilli dictatura quàm fuerit longa 9.b *triumphi quot* 33.b

Camilli qui dicti 205.b

Camma callidum vindicãdi mariti ſui facinus 54.a

Campani natura quales 196. b

Campanis Romanas vxores ducere aliquando pro munere conceſſum 56.b *Campanorum ala, quot equitum fuerit & quanti pretij* 8.b

Campus Martialis vbi 318.a

Campus Martius vnde dictus, & cuius olim fuerit 153.b *campus ridiculi quis & vbi* 53.a *campus ſceleratus quis* 57.b

Canarium augurium quod 130.b

Candaces quæ reginæ nominatæ 4.b

Cãdelabrum tot lychnorum, quot dies anni, vbi & vnde defixum 21.b

Candida Alexandri faſcia Lyſimacho fortuitò impoſita quid veri portenderit 44. a *candida in toga qui ludos ſpectare ſoliti* 326.a

Candidati cur ſine toga ad comitia venire iuſſi 141.b *candidatorum coerctio* 142. b. *mos* 167. a 168. b *ſupplicatio ac humilitas quanta* 168.a

Candys quorũ regũ diadema 44.a

Canendi ſtudium olim apud Romanos quantum 93. b *canendi tibia modus quàm diuerſus apud diuerſos* 164. b *canere ad tibiam, quomodo olim habitum* 89.b *canere ad myrtum* 90.a

Canem diuerſæ gentes quibus immolarent 131. b *Romani cui immolent* 195. a *canes, cuius templum non ingredi dicerentur* 70.b *quàm variè à diuerſis immolarentur* 131. b *quem in vſum & quàm impium apud Hyrcanos nutrirẽtur* 106.a *quib. in templis tanquã æditui fuerint* 6. a *vbi dominorũ rogis ſemetipſos iniecerint* 120. b *mortuos qui quaſi homines luxerint ac ſepeliuerint* 325.a *canib. obijcere cadauera humana, vbi olim peculiare* 106.a *canib. in triumpho quis Imperator vectus* 306.a *qui pro ſatellitibus aliquando vſus* 341. b *canibus regiis cibum dare tributi nomine, qui olim coacti* 188.a

Caniculæ ſidus quo animali placari ſolitum 131.b

Canis cui deæ immolareretur 309.a *in fin. cui infanti aliquando vbera præbuerit* 101. b *cuius aliquando fuerit militare ſignũ* 163. b *canis è ſacris eiecti ratio* 70.b *in talorum ludo quid* 148.b *canis prægnans itinerãti obuia, quid portendat* 253.b *vbi aliquando loquutus* 136. b *quibus gentibus vt rex aut deus præſit* 295.b

Canum multitudo vbi per aerem ferri viſa 137.b *canum pellibus*

qui

qui dij & cur ornentur 131.b
Canopica cuius urbis porta 203.a
Cantabrorum mira quædam amicitia lex 39.b Cantabrorum mos in puerperiis uxorum ſuarum 91.a Cantabrij uxoribus dotes dant 181.b
Canterius in foſſa, quid 255.b
Cantherius quid 255.b 61.a
Cantica nuptialia apud Græcos qualia. 55.b
Cantilenæ aliquot nuptiales apud Græcos 56.b
Caparonia veſtalis quomodo & cur ſeipſam occiderit 250.a
Capena porta quàm multiplices aquarum decurſus 203.a
Caper nauigij nomen in libra 181.b
Capi, galli caſtrati 63.b
Capillata arbor quæ 249.b
Capilli tondendi aut fucandi mos quàm diuerſus diuerſis 267.b capillis operiri cadauera cuius olim fuerit indicium 118.b capillorũ luxus quantus 267.b capillum compoſitum quæ Palladi mitterent 261.b capillum pectere & barbam Spartani quãdo potiſſimùm ſoliti 165.b capillum deſectum qui, quibus & qua de cauſa vouerẽt 151.b capillus veſtalium quomodo aut vbi aſſeruaretur 249.b
Capiſtro quis apud Macedones cingi ſoleret 30.b
Capitolinus & publicus vicus quis 76.b capita hoſtiarum præciſa ſuam lambere ſanguinẽ quid 283.a capita hoſtium qui foribus ſeu poſtibus affigere conſuerint 280.a capita legis Iuliæ permulta 161.b capita quibus in ſacrificio velanda 204.b capita ſcutis ſubdere, Romanis quid ſignet 178.b
Capitales duumuiri qui 138.b
Capitalia militum crimina 67.b
Capite aperto eſſe, ſalubre 77.b capite aperto ſeu operto quibus ſacrificetur 86.b & 87.a capite reuelato aſſurgere 77.b capite cenſi qui 343.a capite cenſis quis imperator maximè vſus ibid. capite minuti, an ad hæreditatem admitterentur 315.b capite nudo qui prælientur 345.a capite raſo quos ſemper eſſe oporteat ſacerdotes 61.b capite velato an non velato ſacrificantem eſſe neceſſe ſit 309.b
Capitis iudicium quomodo Romæ ferretur 115.a & b ſanctitas & principatus 77.b
Capitolia extra Romam plura 317.a
Capitolini ludi qui 335.b Capitolinus cliuus vbi 76.b Capitolinus collis quis antea & vnde dictus 316.b Capitolio quæ ſeruarentur ibid. Capitolium à quibus quoties reſtitutum 317.a
Capitones vnde appellati 12.b
Capnomantes qui dicti 207.b
Cappadoces libertatem à Romanis deprecati 96.b natura quales 197.a Cappadocia in præturas ſeu ſatrapeas partita 96.b
Capparim iurare ſolitus quis 24.b
Capra quem infantẽ aliquando lactaſſe dicatur 101.a qui-

bus diis dicata 130.b vbi ſacrificiis inepta ibid. vbi ſponte ad ſacrificium prodeat è ſyluis 195.a capræ aſpectus quid portendat 253.b capræ quibus diis aptè ſacrificentur 131. a capram qui adorarint 352.a
Caprarij vbi in ſummo ſint honore 195.a caprariorum familia quare ſic appellata 12.a
Capricornũ qui nummis incuſſerint 201.a
Caprifici lac quibus in ſacris vſui fuerit 256.a
Capriliorum familia vnde nomen adepta 12.a
Caprini oculi quale de ſe præbeant indicium 79.a caprinis pellibus quorum arcus ornari conſuerint 30.b
Caprotinæ Nonæ quæ, & quid in his Romæ fieri conſuetum 256.
Caprotinæ quid 213.b
Capſa qui Iugurtha reconditum habuerit 52.a
Capſarij qui 157.a
Capti quomodo in triumpho veherentur aut ferrentur 331. b captis vrbibus quid Romani facere conſuerint 305.a
Captiui à quibus & inter quos leniſſimè habiti 188.a & b captiui equi quomodo in triumphis ducerentur 305.a captiuorum ex cruciatu lõgo, qui quomodo augurari ſolerent 288. b captiuorum ſanguine qui litarent 353. a captiuos qui in ſacris mactent 352.b & 353.a captiui quot cum imperatore iugulato ſepelirentur 332. b captiui duodecim ad ſepulchrum imperatoris iugulati tumulabantur ibid.
Capua quo auſpicio cõdita 251.b
Capuæ diſtincta fora quæ 67.b
Capus quid 63.b
Caput extorum quod 282. a caput hoſtiæ qui abſcindẽdo execrentur & abyciant 207. b caput in ſacris velare 86. b quanta hominis pars 77. b caput reuelare cui & quid ibid. caput victimæ fluctu maris abſorberi, quid 283.b capitis velandi ritum Æneas primus inuenit 87.a capitis lauandi obſeruatio 143.b
Caracalla Imperator quàm tyrannicè Papinianũ occiderit 348.a
Caracallæ cognomẽ vnde 268.a
Caracallæ Imper. exercitatio aſſidua quæ 30. a inceſtus quis 36.b
Caramanges Perſis qui 108.b
Carano quæ beſtiæ quam felicitatem portenderint 253.b
Caras quid Caribus primus tradiderit 251.b
Carum mos in militibus ſepeliendis 107.a
Carbaſus cuius proprium indumentum 317.b
Carbilius Romæ primus ludimagiſter 92.b
Carbo quidam in adulterio deprehenſus caſtratus 154.a
Carbone candentẽ qui cur barbã ſuam adurere ſoliti 266. b & 267. a incenſo quæ ſibi fœmina mortem cõſciuerit 290.a carbone mortuo ſacrificare, quid præ ſe ferat 207. b carbone notari ſolitum quid 114.b

Carcerum diuerſa apud diuerſas gentes cognomina 112.a & b
Cardaces qui, & quàm furaces 313.a
Cardamo qui ot pane vtantur 127.b
Cardia vrbs quo auſpicio condita 282.b
Cares qualibus in bello conis vſi 30.a *quo fructuum genere potiſſimum abundent* 127. b *in fronte paginæ. quot menſium ſtatuant annum* 154. b *caribus milites quomodo ſepeliantur* 307.a
Caricis ſolis quis victitarit 127.b
Carinæ via vnde dicta 77.a
Carina vrbs vbi ſeu quæ 117.a
Carmaſoli quod olim oppidum dictum ibid.
Carmanæ virgines quomodo nubant 38.a
Carmen infamiæ proponere, quàm fuerit olim periculoſum 316.a
Carmenta nympha cuius mater 201.b *quid prima inueniſſe feratur* 100.b *Carmentæ quæ ſacrificent* 202. b *carmentalia quæ & quando fierent* 310.a
Carmentalis porta quo alio nomine dicta 201.b
Carmentis phanum, & carmentalis porta vbi 51.b
Carmina in triumphantes iaci conſueta, qualia 306. b & 307.a
Carminis ipſius à Græcis in ſupplicando vſitati, ipſiſſima verba quæ 286.a
Carnæ deæ quomodo ſacrificaretur 86.a *eius ſacellum vbi & cui ipſa rei præſit* 318.a
Carnes victimales quàm variè coqueretur 207.b & 208.a *carnibus abſtinētes qui* 203. b *carnibus olim abſtinuiſſe ſubinde & ethnicos ibidem carnibus ouillis non ſuillis, qui ſacerdotes veſcerentur* 321. a *carnibus tantùm, non pane quæ natio veſci ſolita* 127. b Carnibus *veſci quomodo & quando Romani conſuerint* 272.a
Carnius menſis quis 156.a 206.a
Carnius quis Deus dictus 301.a
Carolus Gallus quomodo vaſtarit regnum Neapolitanum 137.b
Charondas quas & in quos pœnas ſtatuerit 152. b *Charondæ legibus qui vterentur* 36.b
Carpentum quid 101.a
Carpicus quis imperator cognominari noluerit 65.b
Carruca quid 101.b *carrucis non niſi mille quis proficiſci ſolitus* ibid.
Carrus ſeu carri quid 101.a
Carthaginenſibus quàm odioſi ſint peregrini 187. b *Carthaginenſium in dando militibus annulos mos* 81.b *in luctu mos* 118. b *ſeueritas in magiſtratus malos, quanta* 175. a Carthaginenſium *ſummus magiſtratus quis dictus* 108. b *lætitia rebus feliciter geſtis* 43.a & b *ſepeliendi mos* 106.a

Carthago quando primum Romanis tributaria facta 21.a *Carthagine cur Græcum idioma doceri vetitum* 101.a *in quot factiones diuiſa* 166.a *quomodo mortuos ſepelire conſueta* 106.a *Carthaginis dea præcipua quæ* 300.b

Cartheia inſula quæ habuerit excellentia ingenia 302.a

Cartibulum quid 272.a

Caruilius cõſul cui fortunæ ædem dedicarit 19.a *Caruilius Ruga quid primus Romis tentarit* 181.a

Caſa Romuli vbi & qualis, quóve fuerit tecto 317.a

Caſaluades quid 211.a

Caſaluium Athenis quid ibid.

Caſeum recentem tangere cui licitum 34.a

Caſiaca qualis veſtis 264.a

Caſorides & caſoritæ quid 203.a

Caſpij quàm ſint impij in ſenes, & quomodo eos cõficiant 106.b

Caſſii & Bruti occiſorum Cæſaris affinitas quæ 289.b & 290.a *Caſſii de regno affectato damnati damus quid poſtmodum facta* 153.b *Caſſius iuriſconſultus quis* 347.b

Caſſis Alexandri Magni quo fuiſſet ornatu 30.b

Caſtimonia ethnicorum ſacerdotum. 21.a

Caſtitati qualis ablutio conducat 335.b

Caſtnienſi Veneri quid immolare ſoleret 130.b

Caſtor viris ad iurandum prohibitus 267.b *Caſtori & Polluci quæ dies ſacra* 143.a *qui vota facere ſoliti* 152.b *Caſtoris & Pollucis ædes vbi* 66.b

Caſtorium melos quale 164.b

Caſtra mouendi ſignum, quo cantu fieri ſolitum ibid.a

Caſtrari adulteri vbi ſolerent 162.a & b

Caſtrenſes ludi qui 335.b

Caſtrenſis corona qualis 209.b

Caſtris locannis quid præcipuè ſit cauẽdum 16.b *caſtrorum militarium apud Romanos forma quæ* ibid.a *caſtrorum mutatio crebra, laudi an vitio danda* ibid.

Catadromus quid ſit 44.a

Cataldus quorum epiſcopus & patronus, & quid prodigij non ita pridem exhibuerit 137.a

Catalogi qui dicti 27.b & 28.a

Cataphracti qui 342.a *Cataphractorum arma quæ & quot* ibid.

Cateiæ quibus propriæ, & quid 340.a

Catena cur diis quibuſdam iniecta 300.a

Catheorum virgines qua lege aut more nuptui dentur 37.b

Cati qui dicti 13.b

Cato cenſorius quoties accuſatus & abſolutus 115.b *Cato quàm fuerit aſſiduus in ſenatu* 191.a *quibus ludis maximè deditus fuerit* 149.a *quàm maximè hoſtis* 131.b *quomodo humari voluerit* 106.a *quomodo ſe oblectare ſolitus* 149.a *quos latrones habuerit* 341.a *ſenex quomodo in ciuitatem venerit* 186.a *Cato Vticenſis quid cõtumeliæ Pompeio intulerit* 116.a

116.a Cato vxorem ſuam aliquandiu alteri mutuatus 38.b
Catone conſtantiorem eſſe quid 257.a
Catones quo habitu inceſſerint 261.b
Catonis cautio aduerſus defectiones continuas Hiſpanorum 69.a lex pro dorſo ciuis Roma. 145.a in ſcribas infideles ſeueritas 50.a in ſeruos aſperitas 146.b Catonis cenſorij qualis cenſura 91.b innocentia 115.b & 134.b de coercendo fœnore laus 10.b de militibus nimio conductis dicterium ſeu cauillus 344.b Catonis de Scipione elogium 26.b de ſua vxore inſigne teſtimonium 92.a Catonis effigiem qui tyrannus in triumpho duxerit 341.b in eundo pedibus dexteritas ac laborioſitas qua 121.a in docendo filio ſuo ſtudiũ quantum 92.b in educandis infantibus diligentia qua 92.a in effœminatos Romanos ſcomma 180.a
Cattorum capillus qualis 267.a in ferendis annullis mos quis 81.b
Catularia porta qua aut vnde ſic dicta 202.a
Catuli porticus 153.b
Catuli recens editi, quibus cœnis adhiberentur 131.b catulorum & perdicum pugna quis Imperator oblectare ſe ſolitus 149.a catulus lactens cui pro qua re mactari ſolitus 131.b
Catum quid ſonet 13.b
Caua ædium & periſtylia 279.b
Caucaſii quàm Herculem venerentur 71.b
Caucius quis, & cur ſic cognominatus 64.b
Caudex cur Appius dictus 13.a
Caudis equinis qui ſuper galeas militia vſi 30.a
Cauneas ficus venales clamans, quale M. Craſſo omen tulerit 254.a.
Caunorum veſtitus militaris, cuius eſſet coloris 28.b
Cauſaria miſſio qua 344.a
Cauſarij qui 343.b
Cauſas qui multoties dixerint & euaſerint 115.b
Cauſiani quos deplorent, & quibus congaudeant 89.a
Cauſidici quomodo inter ſe conſpirantes, clientes inuicem emungant 254.b Cauſidicis munera dari vetita 308.a
Cautio in Pontifice eligendo ſeu admittendo qua 60.a
Cautiones aliquot militares 29.b & 30.a
Ceas ſeuCeades quid carceris fuerit 112.b
Cecropia Athenis quid 317 a
Cecropia Minerua qua 301.a
Cecropidæ qui 4.b
Cecropis cognomine qui reges vſi ibid. Cecrops quorum primus rex 25.a
Cedendi vltro ac rurſus inſtandi arte qui vterentur 178.a cedendo ſeu fugam ſimulando qui maximè pugnent 345.b cedentis aut pugnam detrectantis confeſſio quid præ ſe

ferat 178.a,& b
Cedri ſuccus quàm efficax in cōſeruandis mortuis, & quàm noxius viuentibus 106.a
Celeres à Romulo qui dicti 341.a
Celeris cognomen vnde 12.a
Celes quid 241.b
Celibaris quid 54.b
Celoſta quid 211.a
Celtæ quî Herculem cognominarint 71.a
Celtiberi quàm cuneo valeant 177.a *quàm ridiculè deum ſuum ignotum colerent* 352.b *Celtiberarum puerperarũ mos* 91.a *quomodo deflerent defunctos* 119.a
Ceneſtellæ cognomen vnde 12.b
Cenienſes qui, & quid contra Romulum egerint 20.a & b
Cenſio haſtaria 65.a
Cenſor quis filium ſuum reum capitis egerit & occiderit 134.b *cenſorem bis eundem fieri non licuiſſe* 135.a *cenſores apud diuerſas gentes qui qualéſve fuerint* 133.a & b, & 134.a *à tribunis plebis in vincula coniecti qui* 135.a *in quos magiſtratus ius haberent, in quos non* 133.a *primi omniũ creati qui* 132.b *Cenſorum altero mortuo, an licuerit in eius locum ſufficere alium* 134.b *cēſorum munus quod* 133.b & 134.a & *deinceps, origo, poteſtas, dignitas, officium* 132.a & b, & 133.a & *deinceps. authoritas apud Athenienſes* 133.b *poteſtas à quo primùm immunita* 134.a *cenſura quanti olim apud Siculos habita* 133.b *cenſura quot annorum primò, & quot deinde per Mamercum Romilium fuerit* 132.b *cenſuram an ſolùm patricij, an verò & plebeij adipiſci ſoleant* 133.a *quis aliquando vnus ac ſolus præter morem geſſerit* 135.a *cenſura clari qui* 134.a
Cenſus quis & quomodo diceretur 335.a *cenſus ſenatorius quantus* 194.a
Centaurus nauis inſigne 165.a
Centenariæ cœnæ quæ 150.b
Centeſima rerum venalium quomodo à Tiberio relaxata 188.b
Centum aureorum dotem Maſſilienſibus excedere non permittebatur 181.b
Centum boues, centum oues, centum ſues quo in ſacro ſimul offerrentur 151.a
Centumuirales cauſæ quorum ſoleant exercitium eſſe 140.a *centumuiralia iudicia qualia* ibid.
Centumuiri Carthagine ſoliti eſſe 140.b *Romæ qui, quot, & quomodo creati* 140.a
Centuria Pitamites & Laconica Antonino quid 344.a *centuria quo conſtet* 322.a, & b *centuriæ ſimplicis quadruplares decuriæ quot* ibid. *centuriæ quot legionem iuſtam efficiant* 8.a *centurias, peditum eſſe non equitum* 7.b
Centuriata comitia quæ, & quomodo indicerentur 166.b *centuriata diuitum ſuffragia* 169.a

169.a centuriatis comitiis qui præſſent ibid.
Centurio cui abſque medio ſubſit 168.a centurio ordinarius quis 138.b centurio primus quibus aliis nominibus dictus 7.b centurioni duplex dari, quod pediti ſimplex daretur 307.a centurionibus quis quotidie, & præſertim manè ſalutandus 330.a
Cepas qui pro diis habuerint 245.a
Cepus à quibus pro deo cultus 352.a
Cera defunctos qui & cur oblinant 106.a ceram qui tributi nomine darent 147.a cera diſcolorer in ſuffragiis 168.a
Ceramicus Athenis quid 211.a
Ceramos quid carceris in Cypro fuerit 112.b
Ceraunia cuius regionis vrbs 159.b
Cerberus vnde & cuius ope ab inferis eductus 71.b & vbi 110.a
Cercetibus grauiſſima olim pœna qua 115.a
Cercopithecum pro deo qui colant 352.b
Cercuria quid 165.a
Cerea tabella quotuplices olim & quales 100.b
Cereales ædiles qui 171.a cereales ludi qui, & cui dicati 335.a
Cerearum imaginum olim apud Romanos in magnatum domibus ratio quæ 279.b
Cereas dapes quis aliquando exhibuerit 272.a
Cereos mittendi in Saturnalibus mos vnde 86.a
Cereris apud Athenas ſacra quæ 299.a Cereris & Alexandri effigiebus quis pro inſigni militia vſus 163.b Cereris quàm diuerſa ſacra 296.a quàm olim Græcis & Romanis ſãcta 335.a Cereri quid afferre fas aut nefas 183.b quomodo olim litatum 86.b Cereris ſacrum cur obſcœnis dictis fieri ſolitum 309.b Ceres quomodo effingi conſuerit 196.a
Certaminis ineundi iudicia quæ ſolita fieri 164.b certaminum diuerſorum apud Græcos olim celebritas quanta 241.a
Certatores ſcenici quo habitu in ſcenas prodirent 330.b & deinceps
Cerua à lupis fugata, libera euadens, quale faceret omen 253.a cui deæ ſacra 130.b quem aliquãdo infantem aluerit 102.a
Cœruleus color quibuſdam inuiſus 267.b cœruleus ſeu venetus color cui tempori dicatus 242.a
Ceruis in triumpho quis vectus 306.a
Cerycium quid 234.a
Ceſiarum in triſtando cum natis, & gaudendo cum mortuis, mos 89.a
Ceſpius quis mons quare dictus 318.b
Ceſtici ludi vnde & vbi inſtituti 335.b

Cethegorum familia propriũ quid 12.a
Ceteriri promontorium 51.a
Cetra 339.b cetrati ibid.
Choalemus vnde quis dictus 56.b
Chabriæ documentum excipiendo impetui commodum, quod 196.b
Chalciacon Spartæ quid 147.b
Chalcidici pulli qui 45.b
Chalcidenſes quæ aliquando in Italia occuparint loca 49.a
Chaldaicus annus quantus 155.a
Chalcius 222.b
Chaldæi Babyloniorum 197.a
Chamæpus quis dictus 55.a
Chaos qui ſtatuerint 243.a
Charnes 108.b
Charnius Iſidis ſacerdos 61.a
Charondas quorũ legiſlator 312.a quas in quos pœnas ſtatuerit 123.b Charondæ legibus qui vterentur 225.b
Charonia & Sacra cuius vrbis porta 203.a
Charta ex quarum arborum corticibus olim fieri ſolita 100.a chartarum diuerſa genera quot ibid.
Chatramonita 96.b
Cheloni quales, ſeu quorum nummi 201.a
Chelidoniarum mulierum mos 55.a
Cheromacha factio 166.a
Chia miniſtra bacchanalium 333.b
Chij in quot factiones diuiſi 166.a quomodo à ſeruis mercenariis oppreſſi 344.b
Chiliarchus Perſis quid 219.a
Chilones vnde ſic vocati 12.b
Chiorum libertas olim quæ 188.a Chiorum mœnia nobiliſſimi lapides à Cicerone depicta 23.b moneta 201.a natura 197.a
Chirodota tunica quæ 170.a
Chirographum quid 100.a
Chironomia quod ſaltandi genus 332.a
Chius in ludo talorum, quid 148.b
Chlamyde Alexandri magni quis in triumpho Romæ vſus 306.a Chlamys quale veſtimentum 266.b
Chlanæ, cuiuſmodi veſtes, & quorum victorum præmia 13.a 241.a 264.a
Choe quis Ægyptiis ſit menſis 156.a
Cholargea curia vbi 23.a
Chœnix quota modij pars 82.b
Chœreatæ qui dicti 25.a
Chona quis Athenis cognominatus 65.b
Choragium thymelicum quid 124.b
Chori & tibicinis quis quandóve in ſcenicis vſus 331.a chori, quale ludorum genus & quibus fuerit 335.b
Chorios quæ Minerua dicta 301.a
Chreocopia lex quæ 10.b
Chreſtus inter Græcos quis cognominatus 65.b
Chria Græcis quid 92.b
Chriſto quantum debeant mortales 353.b Chriſtum cum Orpheo

pheo & Apollonio quis imperator ethnicus inter Lares ſuos coluerit 353.a
Chronius quis Athenis menſis 156.a
Chryſaorei Iouis templum Caribus quid 238.b
Chryſippi cum inceſtuoſis conſenſus 36.a
Chryſius quis 223.a
Chryſoaſpidæ qui dicti 340.b
Chryſoſtomos quis olim dictus 65.b
Chydorus fluuius quis, & à quibus epotus 351.b
Chus 83.a
Ciaxares quid primus egerit 96.b
Cibaria anſerum in Capitolio à quibus curari ſolita 135.a
Cibi vulgares diuerſarum nationum qui 127.a & b cibus puerorum apud Perſas 90.b ſponſi & ſponſæ apud diuerſos 55.b 56.a
Cicadas qui cur capillis ſuis innectant 266.b
Ciceris effigies quomodo in triũphis ferretur 305.b
Cicero an aliquando aperuerit literarum ludum 35.a quando & vnde imperator dictus 4.a quomodo ciuitatem adeptus 186.a Cicerones vnde ſic dicti 11.a
Ciceronis facetum dictum 23.b domus quid poſt exilium domini facta 154.a 317.b Ciceronis loci aliquot declarati 15.a 58.a, b 74.a, 116.b, 117.a, 125.a, 287.b, 326.b Ciceronis lex de ambitu 142.a Ciceronis præceptor quis 92.b Ciceroni in exilium profecturo quàm ſit vulgo commiſeratum 115.b Ciceronis quæ aues ærumnas ſuas prædiuinarint 252.a Ciceroni quid ex publico pro ademptà domo additum 316.b Ciceroni quid honoris Romæ vltra omnes contigerit 286.b Cireroni quid præ omnibus cõſulibus negatum 221.a
Ciconia cuiuſmodi auſpicium adferre ſolita 343.b in ſceptro, quorum regum inſigne, & quid ſignificarit 45.b ciconiam in Theſſalia occidiſſe quantum ſcelus 114.b
Cicuriorum nomen vnde 13.b
Cicuta aut venenum, vbi publica ſit pœna 113.b
Cicutæ ſorbitione qui caſtrentur 203.b
Cidaris quorum regum diadema 44.b cidaris ac thiaræ affinitas 45.a
Cilices natura quales 197.a Cilicum regis diadema quale 44.b
Cimbri mortuos quomodo lugeãt 119.a quid pro ornatu galeæ vſurparint 30.a quo cantu ſeu pulſu militiæ vſi 167.b quomodo turmas in acie colligarent catenis 178.a Cimbrorum quanta in ſacrificiis impietas 352.a militare ſignum quod 163.b natura & vires quales 188.a
Cimiliarchium quod 51.b
Cimon quàm ridicula de cauſa Themiſtocli prælatus 94.a Cimonis erga patrem defunctum pietas quæ 107.a, 324.b

Cincinnatus triumphalis vir quã ſtudioſus agriculturæ 128. a
Cincinnati cognomen 14.a
Cincius quam legẽ tulerit 141 b
Cineres ex qua ara nullis omnino ventis diſflentur 296. a cineres quorum in vrbem referre, & in foro condere liceret 107.b & 323. b cineres quoto à crematione die, & qui colligere ſoliti 121. b cineres eius qui triumphaſſet à rogo in vrbem ferri & condi licuiſſe 107 b
Cingulum hominis cui deo ſacrum 54.a cingulum militare quibus apud Macedones vetitum 30.b
Cinna ſeruos ad pileum vocans 147.b
Cinxia cuius deæ cognomẽ 301.a
Cinxia Iuno à quibus coleretur ibid.b
Cipra qua dea & à quibus cognominata ibid.a
Circe quo poſt apotheoſin nomine appellata 298.b
Circenſes ludi cui deo ſacri 330.a quales & vnde dicti 241.b
Circenſium genera quot 242.b
... itas qui ibid.a
Circi ex aquilarum genere auſpicium quale 252.a
Circio vẽto cur Auguſtus votum fecerit & ſacrum 151.a
Circorum aliquot deſcriptio ac magnitudo quæ 225.a
Circunciſio quibus gentibus familiaris 89.b
Circus auis qualis 252.a
Circus maximus à quo primum deſignatus 258.a
Cirrum in capitis vertice qui ſolum nutriant 267.a
Cirtha quorum regum regia 117.b
Ciſiarius quid 101.a
Ciſium quid ibid.
Ciſſiæ cuius vrbis porta 203.a
Ciſtophori quorum nummi 201.a
Cithara qui militia vtantur 164 b
Citharœdorum certamen publicum vbi & quale 241.a citharœdio à conuiuio quis imper. ſe oblectare ſolitus 276.a
Ciue Roman. artes indignæ quæ 185.b
Ciuica corona vnde fiat, quantique fuerit olim honoris 209.a
Ciuile ius penes quos ſoles olim fuerit 60.b
Ciuis Roman. quo tantummodo ad mortem damnari ſolitus 115.a ciuis Roma. priuilegia quæ, & à quo ſublata 145.a & deĩn. 185. b ciuium Rom. imagines quis primus in triumpho duxerit 304. a ciuium aliquot Roman. turbulentorum exempla 153. b & 154. a ciuitas quàm liberaliter ſine diſcrimine dari ſoleret 186. b ſine ſuffragio quibus data, ac poſtea cum ſuffragio 185. b ciuitatem, id eſt, ius ciuis Romani, an & quomodo quis amitteret 184. b quàm parce Romani initio darent 185.a qui ſuam externis non communicarint 187. a,b ciuitate donati, an & ſuffragiorum ius habuerint 186.a b
Ciuitate Achaici (lege cum attentio-

tentione, deeſſe videtur vnius oppidi nomen) conuentus qui & quot 159.b

Ciuitatum aliquot exterarum ac veterum portæ quibus nominibus dictæ 203.a

Ciuitatum duarum an vnus & idem poſſit eſſe ciuis 185.a

Clades & victoriæ aliquot incredibiles quantæ 350.a

Clandeſtina conciliabula cur & inter ethnicos vetita 171.a

Clamor diſſonus aut æqualis in primo congreſſu, quid præſignet 175.b

Clamoribus aut ſibilis in theatro qui exploderentur 152.b

Clarigatio quid 233.b

Clarij Apollinis vates quæ 302.b

Clarium, cuius fori nomen 67.a

Clarota quid nominis ſit 148.a

Claſſium luſtrandarum mos quis 288.a

Claua caput hominis in ſacrificio qui feriant, & poſtea cruci affigant 353.a

Claudia tribus vnde dicta 24.a *Claudia Veſtalis quomodo patri ſuo triumphum ſtabilierit* 248.a *Claudiæ aquæ quæ* 318.b

Claudius Cæſar quem menſem ex ſuo vocarit nomine 156.b *Claudij ſomnium* 157.a & b *Claudius Centimanus cuius literæ inuentor dicatur* 13.a *Claudius quo maximè ludo vti ſolitus* 148.b *Claudij Cæſaris teſſera quæ* 165.b *Claudij de Boiis trophæum* 34.a *Claudij Imperatoris in fœneratores edictum* 11.a *Claudiorum fa-*

milia vnde Romam venerit 13.a

Claues portarum caſtrenſium in cuius eſſent cuſtodia 229.b

Claui à dictatoribus pangi ſoliti, qui fuerint, & eorum origo 9.a *claui figendi cauſa* ibid.

Clazomenæ cuius regionis quale oppidum 160.a

Cleander quam præfecturam, quomodo, ſub quo geſſerit 337.b

Cleantes quibus vſus fuerit chartis 100.b

Clearchus quàm mirè ſeu diuinitus humatus 324.b *Clearchi quantus faſtus* 44.b

Cleombrotus ad quod aſylum cōfugerit 147.b

Cleomenes cur amico & quàm leui de cauſa ſubiratus fuerit 129.a

Cleonis opinio de legibus quæ 326.a

Cleopatra & Antonius quanto ſibi affectu deuincti fuerint 39.b *Cleopatra quomodo in triumpho ducta* 305.a

Clepſydris quot horæ finiretur 215.b

Clybarij Perſis qui 342.a

Climatib. variari hominum ingenia ac mores 196.b & 197.a

Cliſthenes quomodo diuiſerit tribus Athenienſes 25.a

Clitellas boui admouere quid 256.a *clitella inuerſa quid olim Romanis ſignarit* 235.a

Cliui Romæ præcipui qui & quot 76.a *cliui vrbis qui* ibid.

Cliuia

Cliuia auſpicia quæ 251.a
Cloacæ quid ſint, & quàm multæ Romæ fuerint 136.a
Clodius cur à patribus ad plebem tranſierit 349.b Clodij in cenſores ſanctio quæ 134.a
Clodij vnde originem habuerint 13.a
Clœliæ ſtatua vbi, & qualis 77.a
Clœlij vnde Romam translati 234.b
Cluacinæ Veneris templum vbi 77.a
Cluentiorum origo quæ 13.a
Cluere quid 67.a
Cluſum cuius regionis ciuitas, & quo alio nomine dicta 159.b
Clypeis qui vterentur 339.b & 340.a clypeorum inſignia ſeu pictura quæ quibus olim fuerint ibid. clypeus Mineruæ, vitelliana patina 298.a
Cn. Flauij ſcribæ Appij facinus audax 171.a Cneus vnde deductum 234.b Cnei Cornelij quàm ſpecioſus triumphus 306.b
Coci olim iidem, qui & paſtores 127.a
Coclitis cognomen vnde 12.a
Cœlibatus mulctatus 133 b 179.b
Cœmeteria vbi & quomodo olim fieri ſolita 167.b
Coemptio nuptialis quomodo fieret 54.a
Cœna exequales 122.b Platonica 128.a ferales 132.a centenaria 150.b
Cœnaculariam exercere quid 135.b
Cœnaculum quid ſit ibid. 269.b
Cœnandi loca hyeme & æſtate quàm diuerſa 272.a cœnandi tempus olim quod 275.a cœnis panes tantum adhibere ſoliti qui 272.a
Cœtus occulti etiam inter ethnicos vetiti 171.a
Cogeonus Getis quid 221.b
Cogi ad comitia qui nequirent 170.b
Cogitata peccata an & quomodo punienda 74.b
Cognati adulterorum quomodo & à quo puniri ſoliti 162.b
Cognomenta aliena ſumere, quibus quando licuerit 167.b cognomina aliquot Romanorum quibus de cauſis quibuſdam indita 12.a & 65.b ex oppidis aut regionibus deuictis, quibus Romæ obuenerint 65.a b cognomina ex piſcibus 14.b cognomina Herculis 71.a & b
Cohors militaria quæ 8.b 322.a Polypio, Calliſtheni, Ephoro, Gorgiæ ex quot conſtet 322.a cohors ſacra apud Athenas quæ & qualibus conſtaret ibid. cohortis Pelignæ qualia tela 340.b
Cohortes circa latera qui quomodo habere ſueti 341.a & b cohortes legionis iuſtæ quot ſint 8.b ſcutatæ ſeu cetratæ quæ 339.b vrbanæ quo à legionariis & prætorianis internoſcerentur 341.b cohortium differentia 78.a & b militariæ & quingenturiæ quanto variatio 326.a & deinceps
Coi quàm impiè ſenes è medio tollere ſoliti 106.b
Coire in templis publicè in ſacrificiis

ficiis ſoliti qui 353 b
Coitiones *occultas facere non licere* 171.a
Coitus *indiſcretus apud quas olim nationes licitus* 38.a
Colabriſmus *quid* 93.b
Colam *quidam urinator quantus* 84 a
Colchi *quot pueros & virgines tributi nomine penderēt* 188.a
Colias *in talorū ludo quid* 148.b
Collatina *porta cur ſic dicta* 202.b
Collatini *cum Superbo cognatio qua* 289.b
Collega *conſulis quando fieri ſolebat* 108.b
Collegium *augurum totum nō aliquis aut duo iudicaret* 265.b *collegiū ſacerdotale Romæ primum quod* 39.a
Collem *marinum qui cur maximè quaſi deum coluerint* 352.a
Colles *Parnaſi qui & quæ* 293.a *Romæ quot* 201.b
Collina *porta Romæ quo alio nomine dicta* 202.b Collina *tribus* 24.a
Coloniæ *à municipiis quomodo differant* 186. a *coloniarum genera quàm diuerſa* ibid.
Colonides *via* 77.a
Colophō *cuius regionis urbs* 160.a
Colophone oracula edūtur 296.b
Colorare *barbam aut capillum, imbelle* 267.b
Color *deo gratus, quis* 205.a *color veſtium militarium apud diuerſos quàm diuerſus* 28. b & *deinc. colores ſcutorum ſeu clypeorum quàm fuerint alij atque alij* 339.b & 340.a *colorū hominis phyſionomia iuxta Platonem* 79.b
Colubros *ab equis depaſci, Crœſo quid* 253.b
Columba *cuius auſpicij quomodo ſit* 252.a *cui deæ ſacra* 130.b *vbi aliquando vaticinata* 293.b *columbam qui pro dea venerati* 352. a *tabellariorum vice fuiſſe* 43.a
Columella *unde quidam nuncupati* 12.b
Columna *lactaria* 66. b *columnæ in defuncti memoriam erigi ſolita vbi* 122.b
Comæ *cura apud quos* 267.a *comæ detonſio & barba, luctus indicia* 118.b *in ignem iniectio* 121.a
Comam *alere aut tondere apud quos quid indicet* 118.b *comā alere qui milites ſoliti* 164.a *qui nutrirent* 267. a *in altum protentas quomodo fœminæ gererent* 275.b
Comati *Galli cur dicti* 267.a *comatos quis imperator maximè oderit* 267.b
Comedi *ex victimis aut comburi quid apud quos licebat* 207. b & 208.a
Comere *capita Spartanis militibus quid* 164. *in calce* b & 165.a
Cometis *viſis, quid fieri ſolitum* 286.a
Comi *in Gallis quid aliquando monſtri horribilis viſum & auditum* 137.a
Comica *ſcena quomodo in theatris fieret* 258.a
Comitia *Cæſar cum populo quomodo*

modo partitus 168.b comitia centuriata 166.b qui his præeſſent 167.b illegitima 170.b comitiis primis repudiati, ſecundis admiſſi 168.b comitiis diuerſa decernentibus quid fieret ibid. iis qui excluderentur 170.b conſularia quomodo & per quos fieri ſolita 180.a per quos diuerſis de cauſis indici ſolita ibid. & deinc. quàm facilè perturbarentur 168.a intra vrbem non habebantur 167.a quibus diebus fieri non licuerit 170.a quorum auctoritate indicebantur 170.b comitia vt diſſoluerentur 169.b quocunque fulmine impediri 250.b comitiorum auſpicandorum mos 170.a
Comitiales dies qui 213.b
Comitiati tribuni qui 169.b 310.b
Comitij locus vbi, & eius etymologia 77.a comitiis calatis quot tantùm tribus intereſſe ſolerent 169.a conſularibus quos intereſſe decebat 168.b eorum genera quot 166.b comitiorum princeps quis 167.a
Commentaculum virga qualis 204.a
Commentarienſes qui dicti 342. in calce a & vertice b
Commercium ſine pecunia quomodo fiat 200.a
Commiſſum ante matrimonij ſolennitatem adulterium an, ſi poſtea matrimonium fiat, diluatur 161.a & b & 162.a
Commodi ſuperbia quanta 65.b
Commodo Cæſari quomodo ſit aſſentatum in mutandis menſium nominibus 156.b
Commonitio peccantis quare fiat 112.a
Commorientium ſodalitas apud Ægyptios 39.b
Communes dij qui 298.b
Communitas vxorum quàm execrabilis, & qui tamen Philoſophi eam introduxerint 162.b
Comœdia in quibus ludis exhiberi ſolita 330.b comœdiarum genera quot ibid. comœdorum inſigne quod ibid.
Compedes Græciæ quæ & quot 317.b
Comperendini dies qui 213.b
Compitalitij ludi quibus diis cur & quando inſtituti 213.b
Compluuiatæ vites 63.b compluuium ibid.
Comus quis 93.b
Concaua ſaxa qui habitent 281.a
Concentus diuerſorum inſtrumẽtorum quid notare ſoleat 164.a
Conceptiuæ feriæ quæ 237.b
Conchæ in montibus vnde 243.b
Conchylia in marmoribus vbi inueniantur ibid.
Concilium populi 169.b concilia aliquot diuerſarum nationum quot conſtiterint perſonis 189.b
Conciliorum in diuerſis regionibus loca olim quæ 238.a & b
Conciliatrices 154.b
Concinnare quid 199.a
Concinnator litium quid ibid.
Concio quomodo à conſule, quibus

modo à tribuno plebis aduocari ſolita 166. b *concionis aduocandæ ſignum quo cantu fieri ſolitum* 164. a *concionem è libello legere licuiſſe* 192. b *concionum habendarum varius apud varios mos* 192 a
Conclamari *vaſa* 8. a *conclamari ad arma, quid ſignificaret* 166. a *conclamatio in fauore* 122. a
C*oncordiæ & Saturni templa vbi* 76. b
C*oncumbere in epulationibus qui pro more habuerint* 273. b
C*oncubinarum apud Perſas honos quantus ibid. concubinas in conuiuia qui adducant, vxores non item* 276. b
C*oncubitus promiſcuus* 37. a & b
C*oncuſſu & crepitu armorũ quid indicari ſolitum* 166. a
C*ondiendorum defunctorum mos* 105. b & 106. a
C*onditio pacis aut fœderis cum hoſte armato quibus vetita* 232. a
C*onfarratio* 55. a *confarrationis fœdus quàm fuerit ſanctum* 4. b *confarrationis iure matrimonia inire ſoliti qui* 60. b
C*onfeſſio facturi rem diuinam, qualis inter ethnicos fuerit* 204. a
C*onfeſſio vel maximi ſceleris apud quos veniam mereretur* 114. b
C*onflictus aggrediendi aut mos aut ceremoniæ quæ* 175. b
C*onfœderationes quibus moribus apud diuerſos fierent* 231. a b
& 232. a & b & *deinceps.*
C*ongiaria diuerſa quomodo & à quibus data* 279. a *congiarium quid* ibid.
C*ongij quot amphoram faciant* 83. a
C*oni à Cyro vſi quales* 30. a
C*onidus centurio quàm mirum habuerit caſſidis ornatum ibidem*
C*oniecturæ aliquot certæ ex ſomniis quæ* 15. b
C*oniuges nudas ad templa ducere ſoliti qui* 353. a
C*oniugium inter diuerſas nationes, an & quomodo ratum olim fuerit* 36. a & *deinceps. coniugij ineundi rationes diuerſæ apud diuerſos* 37. a & b *commoda* 179. a
C*onopios Epidauriis qui* 109. b
C*onopides Hercules* 71. a
C*onſciſcere ſibi mortem, qui laudi; qui probro duxerint* 290. a & b
C*onſcripti patres qui* 189. a
C*õſecrandi ceremoniæ* 323. a & b & *deinc.*
C*onſecrare quid iniuſſu populi illicitum ibid. conſecratio alicuius rei, quibus verbis, ritibus aut cautelis fieret ibid. conſecrationis verba quàm oportuerit articulatè exprimi* 323. a *conſecrationi alicui intereſſe qui vetarentur* 326. a *incalce* a & *vertice* b
C*onſilij ara qualis, & vbi* 284. b *ſedes* 79. b *conſilio prauo pugnantis, etiamſi feliciter, pœna* 175. a *conſilium ſanctius* 193. a

Con-

Conſtantiæ exempla mira 46.b
Conſtantinus Maximus quanto & ab ethnicis & à Chriſtianis honore affectus 300 a
Conſualia qui fuerint ludi 283.b conſualium ludi quales ibid.
Conſuetudine mala delectari, qui pro peſſima re imprecari ſoleant 152.b
Conſuetudo ſepeliendi vulgatiſſima olim quis 10.b
Conſul cui immediatè ſubſit 8.a conſul & cenſor poterant & pontifices eſſe 59.b conſul qua cautione ſeu periculo adiri ſolitus 42.conſul ſeu dictatorem creans 108.a
Conſulares prouinciæ quæ 96.a
Conſulatus cum plebe quando communicatus 165.b conſulatus ad plebem deuolutio 108.a inſignia 109.a quomodo dari ſolitus 108.a conſulatum quis priùs quàm ciuitatem adeptus 217.b
Conſulis poteſtas, ius, dignitas, honos, maieſtas, quæ 41.b & 42.a 108.a & b & deinc. 109.b conſuli ante finitum honorem conſulatum abrogari licuiſſe 4.b conſuli ius necis intra pomœria non dabatur 42.a
Conſules ſine magiſtratu alio præcedente creari 108.a à tribuno plebis in carcerem duci potuiſſe 229.a & b conſulem vnum legitimè creatum aliquãdo alterius nominandi ius habuiſſe 108.b conſules de plebe quando creati 230.b extra vrbem & ſecuribus vſi cum faſcibus 42.a quot ſimul creari ſoliti 108.b vbi, quomodo & quando vota emittere ſoliti 152.a conſulum alter plebeius quando primũ admiſſus 171.a conſulum vota poſt initium magiſtratũ, in Capitolio 155.b quomodo ſententiam rogabantur 192.b conſulum vter alteri præferretur, aut vter faſces priùs reciperet 109.a quomodo eis imperia aliquando vltra annum prorogarentur 111.a in caput ciuis Romani an & quomodo ius ipſis fuerit 109 b conſulibus ſtatim à creatione quid agendum ibid.
Conſultandi inter pocula morem qui habeant 273 b
Conſus quis ſeu cuius rei deus 283.b
Conſuuius pater quis 21.b
Conopios Hercules vbi 71.a
Conops quid ſignificet 20.a
Cõtubernium quid ſit, & ex quot conſtet 7.b
Contumelia à quibus vt dea culta 19.b
Conuentus clandeſtini vetiti 171.a conuentus Hiſpaniæ olim qui & quot 96.b conuentuum aliquot in diuerſis nationibus loca quæ 238.a conuentuum aliquot publicorum & celebriũ deſcriptio 159.a & b
Conuertens fortuna quæ olim dicta 19.a eius ædes ibid.
Conuitia apud diuerſos quibus verbis fiant 225.b quomodo inſtar iocorum in triumphantes iacerentur 306.b conuitij pœna quæ 316.a
Conuiuarum vnius menſæ numerus

merus apud diuerſos quis 272.a conuiua pauciſſimi & plurimi in eadem menſa, quot ibidem a conuiua ſerius veniens, quomodo plecti ſoleret 277.a
Conuiuandi caremoniæ ſeu mores gentibus diuerſis olim quales 271.b & 272.a conuiuando qui de magnis rebus agere ſoleant 232.b conuiuia à quo cibo auſpicari ſolita 127.b quorundam quàm longa 274.a cur poſt funus fieri ſolita 122.b eorum mos in ſacrificiis 71.a
Copaidem coronatam qui diis offerre ſoliti 131.a
Copia magna à paruis deleta qua 350.a
Copides dena 273.b
Coponius quàm leui de cauſa ambitu damnatus 126.b 141.a
Corallio qui galeas & ſcuta in bello ornent 30. b corallium qui vates propriè ferre ſoliti 61.b
Corbana quid 52.a
Corbes, onerariarum nauium inſignia 165.b
Corbulonis in cohortem hoſti cedentem pœna 68.b
Corculorum cognomen quibus datum 13.b
Corculum vnde Scipio dictus ibid.
Corcyrium quid 165.a
Cordile, aliâs Crodile quid 26.b
Cordis auſpicia qualia 282. a cor in extis deeſſe, quid 282. b cordis parui aut grandis omina ibid. cordi quæ potiſſimùm vires inſint 283.b
Cordus cur quis cognominat⁹ 14.a
Corœbi ſepulchrum 67.a
Corianos quid 226.b
Corinna quàm fuerit insignis poetria, & quoties Pindarum publicè vicerit 334.b
Corinthi quot meretrices in quo templo proſtare ſolerent ibid. Corinthiaca moneta qualis 201.a Corinthiorum ſepultura 107. b tribus 25.b Corinthus quàm ſit nobilitata meretricatu 257.a
Coriis boum qui pro nummis vſi 200. b coriis piſcium aut ſerpentum qui pro veſtibus vſi 200 b corio duro qui in præliis munirentur 250.a
Coriolani nomen vnde 58. a & 64.a
Cornelia Gracchorũ mater quam à viro amata 26. a Corneliæ tribus vnde 25.a
Cornelius Gallus quorum primus fuerit præſes 5.a
Cornelius Sylla primus crematus Romæ 105. b legum Romanarum euerſor 145.a
Cornicines quando militia canere ſoliti 164.a
Cornicularij qui 342.b
Cornicis ſepulchrum circa Myridis paludem quale 325.a
Cornicum natura 54. a cornix à ſiniſtra, cuius ominis 252. a nuncij vice cui regi fuerit 43.a quàm olim felix nuptias contracturis auſpicium 53.a cornicis augurium quo alio augurio impediatur 294.a
Cornu dextrum qui præferant ſiniſtro, & contrà 177. b cornu dextrum in quo differat à ſini-

ſtro ibid. cornua & tuba ſimul canentes, quid innuere ſoleant 164. a cornuum cantus quid innuere ſolitus 164. a cornua in prælio quæ 322.a
Cornuta Venus vbi 130.b
Corœbi ſepulchrum vbi, & quàm illuſtre 67. a quid primus in Olympia aſſequutus 239.a
Corollæ conuiuales à quibus primùm inuentæ 272.a
Corona ciuica quo auſpicio condita; & vnde dicta 253. b corona quæ matronæ donari ſolita 182. a coronæ à Caligula excogitatæ 210. a Veſpaſiano templis dicatæ 205. a ſponſarum ex quib. herbis fieri ſolita 54.b coronam triumphantis quis quomodo in curru triumphali teneret 306. a corona triumphantium quomodo vel in curru, vel quò poſt triumphum ferrentur ibid. b vnde fieri ſoleant ibid. a coronarum militibus dari ſolitarum ſpecies quot 209.a,b
Coronarium aurum cui quomodo daretur, & à quo tandem ſublatum 307.b
Coronatæ quæ victimæ procedere ſoleant 132. a coronatas oues ante ſe agere qui ſolerent 328.b
Coronatos epulari quibus familiare 296. b coronatos incedere vbi & quando & quibus vulgò licitum 43.a
Corporum defunctorum cura varia apud antiquos 118. a & b quo ritu olim cremarentur 120. a & deinceps. quo condebantur 110.a
Corpus pro re an & quomodo addici debeat 223.b
Corſi quàm ſint crudeles 197.b
Corticibus arborũ qui pro veſtimentis vſi 265.b
Coruini nomen vnde 13.a
Coruncanus qui in ciuitatem venerit 186.a Coruncani vnde in ciuitatem vocati 186.b
Coruus, qualis ſupplicij locus apud Theſſalos 112. a quid portendat 252. a coruo Romani quomodo exequias fecerint 325. a coruum pullos ſuos deuorare, & in nidum reliquias ferre quid 344.a
Corycæum eſſe quid 257.a
Corynephori cuius tyranni ſatellites 341. b Corynephori qui à quibus appellati 148.a
Corytus quæ cuius regionis vrbs 159.b
Coſconius vicus 97.a
Coſmi Cretenſibus quid 108. b 219.a
Coſſi quid ſint, & cur quidam ſic cognominati 12.b
Coſſi vinolentia quæ 337.a
Cottarum nomen vnde 13.b
Cothurnus quid ſit 255.b
Cotraſibiſis quid 125.b
Cotula quot vncias contineat 82.b
Coturnicum & gallinaceorum certamine qui ludere ſoliti 149.b
Cotyle quid vaſis ſit 126. a cotylam quot unciæ faciant 83.a
Couinum quid 101.b
Craſſus ad Parthicum bellum proficiſcens,

ficiſcens, quomodo ab Atteio execratus 152. b Craſſus diues qua ex re popularem gratiam aucupatus 335. b Craſſus orator quàm egregiè ſemel in iudicio confuſus 348. a Craſſi domus Romæ vbi 318. b ambitio & arrogantia inuidioſa 3. b eiuſdem reſalutatio quàm officioſa 87. a Craſſo, quid auſpicij fuerit, caſtra bis fulmine ici 250. b

Cratere regio quibus daretur apud Scythas bibere vinum 211. a crateri militare inſigne quale 255. a craterum ordo in epulis quis 274. b & 275. a

Crates Diogenis ſectator arbiter iurgiorum inter propinquos 82. a

Crateris paupertas quanta 128. b

Cratis fluuij potus quales faciat capillos 267. b

Creandorum regum ratio diuerſis nationibus quàm varia 219. a & b & deinc.

Creatio pontificum à collegio ad populum per quem & quando translata 60. a

Creditores quàm olim ſæuirent in debitores 315. b

Creditum præſtituta die non ſoluentis, quàm crudele apud Indos ſupplicium ibid.

Cremandi cadauera Romæ mos vnde & cur introductus 105. b cremandi corporis mortui ritus ac ceremoniæ quæ 120. a cremare corpora cur quibuſdam fuerit nefas 351. b cremari in funere ſoliti qui & qui non ſoliti 120. b

Creophagorum in circuncidendis mulieribus mas 89. b

Crepi quare dicti luperci 195. a

Crepidæ quales calcei 264. b

Creta notari, quid 114. b

Cretenſes inter auxilia Romanorum mercede ſæpe militaſſe 30. a aliquando aquilam geſtaſſe 163. a Cretenſium imprecationes 152. b cantus in bello 164. b mos in coniungendis matrimonijs iuuenũ 179. b in bello vſus 29. b natura 197. a

Cretenſium pueri quid primũ diſcere ſoliti 93. a

Cretes neſcire pelagus quid 256. in calce b & 257. in vertice a

Creticus Romæ quis & vnde cognominatus 149. b 64. a

Cretum dea præcipua quæ 300. b

Cretum præfecti quot 189. b

Criminis rei quomodo fiebant 73. a ante ius ſcriptum quomodo punirentur 311. b in calce b & 312. a criminum minorum militarium punitio cuiuſmodi 68. a

Crinem nodo ſuſtringere, Sueuis quid ſit 268. b crinium mutandorum aſtutia ibid. a crinium in luctu detondendorum mos quis, & apud quos 118. b crinibus humum verrere quid 80. a

Critologus quis olim diceretur 129. b

Crobylon quid 45. a

Crocodili à quibus vt numina culti 46. a 85. a 352. a Crocodili effigies quid Ægyptiis

præ ſe ferat 80.b
Crocotón veſtis genus 37.a,26.b
Crœſi regia vbi 117.b Crœſo quid portenti antequam à Cyro caperetur, oblatum 102. a, 137.a
Croſſus quid vaſis ſit 126.a
Croton quorum Philoſophorum parens 47.b Crotone ſalubrius eſſe, quid 257.a
Crotoniatæ quàm miſeranda clade à quibus ad internecionem caſi 350.a quid aliquando contra Locrenſes vouerint 152.a
Crotoniatarũ quàm confuſum eſſet concilium 189.b
Cruci qui magiſtratus Carthagine affigerentur 175.a crucifigi in ſacrificiis canes vbi ſolerent 131.b
Cruenti & incruenti victorum quàm diuerſa præmia 34.b
Cruorem mutuum lingere qui & qua in re ſoliti 140.b
Crupellarij Gallis qui 342.b
Cruri vtrique armillam æneam quæ fœminæ inectant 288.b
Cruribus taurorum qui cui deo ſacrificent 313.a
Cruſtumenorum deus quis 300.b
Cruſtumenia tribus à quo nuncupata 24.a
Cruſtuminium vrbs vbi ibid.
Cryſtallo incluſa ſolis imagine, quis pro ſigno militiæ vſus 365.b
Cubitorum differentia 82.a
Cubitus quot palmis ſeu digitis conſtet ibid.
Cuculli aut cucullus quorum veſtis 277.b,262.a,& 265.b
Cucurbitæ exareſactæ quid vſus præſtent 126. a cucurbitæ lanigeræ vbi 184.a
Cuique Iunonem & Genium qui cur dederint 299.a
Cuiuſmodi aliquando monſtrum in Epiro captum 124.a
Culeus quot amphorarum ſit 82.b
Culiciarius Apollo vbi aliquando cultus 20.a
Culmo quæ templa cur tegerentur 317.a
Culter ſacrificij qualis 207.a cultrarij in ſacris qui ibid.a cultro eodem vbi & diis immoletur, & de noxiis ſupplicium ſumatur ibidem
Cultus deorum quanta olim impietate commiſſi 169. a, & deinceps
Cululli (aliàs cululi) quid 249.b
Cumæ quàm vafrè Ariſtodemi tyrannide liberatæ 103.b
Cumanorum ſtoliditas quanta 197.b
Cumei quando adulteras puniãt 162.b
Cunctator cur quidam dictus 13 b
Cuneis in aciebus vſi qui 177.a
Cuneus Romanorum quî ſolitus fieri 178.a
Cupedinis forum 66.b
Cupezia calcei tibicinum 265.a
Cupido cum ſagittis, cuius inſigne 340.a quorum præcipuus deus 300.b
Cupreſſus arbor feralis 123.a cui ſacra 204.b
Curatores viarum Athenis quanti precij fuerint 134.b curatores

ves vrbi quot præfuerint 346.b
Cur author huius operis relictis cauſis forenſibus quieti ſe dederit 307. in calce b, & 308. in vertice a
Curetis quæ dea 300.b
Curia per ſe, quid ſibi velit 23.a curiæ Athenarum quàm multiplices ibidem curiæ in decurias diuiſæ ibid. curiæ olim Romæ quot 22.b curiæ & curiones Romæ 23.b veteres vbi ibidem earum genera duo 22.b in fine. & 23.a eas luſtrandi ratio 288.b ſingulis quot præpoſiti flamines 319.b
Curiata comitia quæ, & quomodo indicerentur 169.a
Curiatæ leges vnde latæ 346.a
Curiarij vnde Romam vocati 234.b
Curiones quarum curiarum præpoſiti appellati 23.b vnde vocati 13.b, & 23.b Curionis theatrum quale 224.b
Curioſitas Ægyptiorum in dignoſcendis hoſtiis puris quanta 130.a
Curius Dentatus quàm vili & paruo victitarit 128.a
Currus nuptialis 55.a
Curules magiſtratus duos eodem anno habere non licebat 174.b
Currum ex aduerſo nitentem quis vno digito repulerit 226.a curru quis primùm triumpharit 306.a curruum diuerſæ aliquot ſpecies ſeu vocabula quæ 101.b curribus quæ gentes in præliis vtantur 345.b
Curſandi circum altaria in ſacrificiis cæremonia quæ 208.b
Curſores aliquot inſignes 83.b & 84.a curſoris nomen vnde Papyrio obuenerit 13.b curſores alatis pennis 43.a curſu qui valeant potiſſimum 83.b, & 84.a
Cuſtodes legum Tyberio qui 218.a
Cuſtodes ſeu laterones quot qui principes olim habuerint 341.a
Cuſtodiæ quomodo in triumphis traderentur ad necandum 306.a
Cutes hoſtium qui quomodo tractare conſueti 280.a pro veſte ſeu tegmine qui his vſi 29. a 289.a
Cyathi L. Craſſi oratoris precioſi, 125.b
Cyathis arx quæ 133.b
Cyathus quid ſeu quantum 83.a
Cybele quo alio nomine dicta 299.b Cybelem qui nũmis incuſſerint 201.a eius cognomina diuerſa 301.a Cybeli porca ſola immolari conſueuit 130.b Cybelis ſacerdotum ornatus, præſertim apud Sueuos 63.a,b
Cybium aut cymbium quale poculi genus 125.b
Cyborium quid ibid.
Cyclas quorum veſtis 264.a
Cyclius modulus qualis & quorum 164.a
Cyclopes vnde geniti 71.b Cyclopes apud Romanos quis ſecundùm quoſdam cognominatus 12.a
Cycnus qualium nautis auſpiciorum ſit 252.a

Cydonum laus 30.a
Cylibantum quid 27.b, & 295.a
Cyllarauium quid 67.a
Cymbalis qui militiæ vtantur 164.b
Cymbium vaſis genus 126.a
Cynaſarges 53.b, 63.a, 60.a
Cynoſarges Athenis quid 124.b
Cynoſurci qui dicti 26.a
Cypellum quid vaſis ſit 126.a
Cyphela quid vaſis ſit ibid.
Cypriarum virginum impudicitia 37.b *Cypriorum dea præcipua quæ* 300.b *Cypriorum principis prærogatiua Athenis quæ* 25.a
Cypris quæ dea cognominata 301.a
Cyprius vicus quis, & cur ac vnde dictus 57.a, 76.b
Cyrenenſium mos in ſacrificiis Saturni 86.a
Cyrenæorũ lex de locuſtis 114.b
Cyrus qualem hymnum quibus diis milites ſuos in ipſo prælij aditu canere iuberet 176.b *quanta ſtrage à Tomyri reginæ occiſus* 350.a *quo contra Artaxerxem (lege, ſi vis, Aſtyagem) colore in bello vſus* 29.a *quomodo expoſitus & educatus* 101.b *quo militiæ vſus ſigno* 163.b *quomodo ſepeliri voluerit* 324. *in calce*, a, & *vertice* b *quos & quomodo tabellarios ſuos diſponeret* 43.a *Cyri calamitas quo portento præmonſtrata* 136.b *conſilium de optimo milite deligẽdo* 28.b *diſciplina militaris* 19.b & 68.b & 69. a, & 176.b, & 177.a, & b, & *ſeqq.* a *exercitium militare* 17.a *Cyri imperium quos habuerit fines* 287.a *Cyri in caſtris tabernaculum quomodo fieri ſolitum* 17.b *Cyri quale de Dario ſomnium, & quos euentus ſortitum* 157.b *Cyri teſſera aliquando qualis* 165.b *Cyro exitium per quas aues præſignatum* 252.a
Cyrippus vnde quis dictus 65.b
Cyrnæorum mos in educandis infantibus quis 91.a
Cythera Laconiæ inſula quo onere premeretur 188.a
Cytheron mons vbi 293.a
Cyziceni cuiuſmodi bouem Palladi aliquãdo obtulerint 132.b *eorum dea quæ* 300.b

D

Daciſiani Claudio qui 344.a
Dacorum in malè pugnantes animaduerſio qualis 68.b
Dactylorum quid 126.a
δαδουχεῖν Græcis quid 56.b
Daduchus quid 61.b
Dæmones Platoni quid 299.a *Dæmonum variæ apparitiones* 211.b
δακτυλιώτης quid 216.b
Dama quorum apud Syros nomen 148.a
Damiatrix & Damia quid 309.b
Damium ſacrum quod ibid.
Damnandi apud Romanos quàm varij modi 112. a, b. *damnatorum conſanguinei, licet inſontes, vbi cum damnatis ipſis plecterentur* 113.b *damnationis notula ſeu litera quæ* 114.b *damnatorum pœna in decimum*

mum ſemper diē dilata 116.b damnatorum bona publicari ſolere 153.a dānatus voti quis 152.b dānatorū corpora qui beſtiis obiiciāt, nō ſepeliāt 324.b
Darici ſtateres quorum nummi 200.b
Darius quali in caſtris militaribus, ſigno vſus 164.b quanta clade ab Alexandro victus 350.a Darij primi felicitas ac ſolertia 158.a Dario quo augurio regnum Perſarum prædiuinatum ibid.
Daunij cur ſemper candido veſtitu abſtineant 268.b
Dauus & Geta quorum Athenis nomina 147.b
Deæ nullam effigiem habentes quæ 201.b à quibus potiſſimum iurando teſtarentur 246.b
Deambulare à cœna quis potiſſimum ſolitus 276.a
Debitores quàm crudeliter ex qua lege tractarentur 315.b
Decaduchus quid 141.a
Decas quid carceris Spartæ fuerit 112.b
Decedere cui de via, quid 77.b
Decem vt figurentur 84.b
Deditorum ſeruitium leuius erat ſeruitiū apud Romanos quam captorum 148.a
December cui deæ ſacer 156.b
Decembres idus cui rei ſacræ 143.b
Decem cohortes legionem iuſtam efficere 8.b
Decemiugi curru quis aliquando aurigarit, ac victor fuerit 269.a
Decemmatrus 86.b 143.a
Decempeda 69.a
Decemuiri Athenienſium qui 140.b quàm diuerſi diuerſis temporibus creati 138.a 139.b, 311.b decemuiris creatis, quot annis Roma conſulibus caruerit 311.b
Decennali exilio aut quindecennali qui plecterentur 145.b
δεικτικὸς quid 226.b
Decima fructuum Herculi vouebatur 152.a decima prædæ quomodo voueri ſoleat & exolui ibidem decimæ ſeminum ex agris, quibus olim darentur 188.b
Decimani Probo qui 344.a
Decimi prænomen vnde 326.b
Decimum quenque immolandum vouere; quibus olim peculiare 153.a
Decius Brutus cuius filius ob adulteram matrem habitus 290.a
Decoctoribus certa in theatris loca præſtituta 259.b
Decori in ſcenis obſeruatio quanta 330.b
Decretum Pontificium ratum quod 61.b
Decumana ſtatio quæ 16.b
Decuriæ iudicum vnde eligi ſolitæ, & quàm variis nominib. appellatæ 98.a decuriæ phalangis quadruplaris quot 322.a decuriæ quibus nominibus appellatæ 23.b & 24.a decurias equitum eſſe, non peditum 7.a quot centuria contineat 322.a
Decurio quis 23.a 260.a decurionatus quanti habitus ibid.

Dedicare templum arámve, quibus illicitum 324.a
Deditionis indicia apud diuerſos quàm diuerſa 178.b
Dedititij qui dicti 188.b & 189 a
Defuncti caput inaurare, illi hoſtias mactare qui ſoliti 285.b *defuncti corpus aut vrnam tangere, venerationis erat* 78.a *defuncti poſt funus erigi qui ſoleant* 122.b *eorũ corpora vt cõderẽtur olim* 105.b & 106.a *vt comburerentur* 120.a *cum defunctis cremari ſolita* 220.b & 221 a *corpora quomodo oppignorari ſolita* 315. b *manes qui deos tantũ putarint* 285.b *defunctos in fictilibus qui condant* 245. a *defunctus quis, quomodo triumpharit* 306.a
Dei cognomen qui tyranni aliquando ſibi arrogarint 65.b & 66.a
Deiecti de gradu ante finitum honorem ſuum, qui & cur 165.b *deiecti de ponte, qui dicti* 170.b
Deificandi aliquem apud Romanos conſuetudo qua 299.a & b
Deijcere de ponte, quid 257.a
Deiotari theſaurus vbi recondi ſoleret 52.a
Delatores à quibuſdam quàm dignè tractati 217. b & 218. a *delatoribus quæ præmia conſtituta* ibid.
Delectu habendo qui primi nominari ſoleant 135.a
Delos quo alio nomine dicta 294.a *Deli quomodo & cur neque moriatur quiſquam, neque naſcatur* 294.a
Deliaca oracula quanto reliquis omnibus apertiora ibid. b *Deliacæ ſortes quanti olim habe-rentur* 294. a *Deliaci templi reuerentia quanta* ibid.
Delicta non conſummata, quomodo punienda 74.b
Deos quàm ſanctè ab Athenienſibus olim habita 294.a
Delphica Sibylla quibus temporibus vixerit 138. a *Delphica vaſa quæ dicantur* 27. a *Delphici oraculi laus* 293. a *Delphici templi ſitus ſeu locus qualis* ibid.
Delphin. cuius olim in clypeo inſigne 339.b *Delphini ſub ſigno nati quales* 83. b *Delphinus hominem vehens, quorũ nummis olim incuſſus* 201.a
Delphis quorum theſauri crediti 51.b *Delphos vrbs quæ & vbi* 293.a
Delubra olim celebria quæ 292.b & 296.a
Deluentinus quorum deus 300.b
Delus ad quid à Græcis ſemper vſa 51.b
Demadis in Draconis leges quale apophthegma 115.a
Demaratus Corintho eiectus, Romæ quid 219.b
Demarchus Neapoli quid 219.a
Demetria cuius deæ feſta 241.b
Demetrias quorum regia 117.b
Demetrij curioſitas in videndis ſacris viſu illicitis 143. b *erga patris flagitia pudor, quid patri profuerit* 79. b *libido* 36. b *Demetrij Poliocretis in ocio ſtudium ſeu oblectamentum quod* 149. a *Demetrij teſſera* 165.b

165.b *Demetrio quid honoris decreuerint Athenienſes* 156.a
Demiurgus quid 180.b 219.a *Demiurgi Achais, & quot* 189.b
Demochares vnde dictus 65.b
Democrates Tarentinis quid 219.a
Democratia quid 220.a
Democriti ad imbres excitandos documentum 202.a
Demoſthenes ad quod aliquando aſylum confugerit 147.b *cur Arges à ſerpente cognominatus* 65.b *quàm fuerit bleſus* 323.b *Demoſthenis in clypeo cuiuſmodi inſigne* 304.a *veſtitus* 266.a
Demyli filius quomodo & quoties olympia vicerit 239.b
Denarius numerus quomodo per dextram inſinuetur 84.b *denarius nummus* 83.a *denariorum genera quàm diuerſa* 222.a
Denicales feriæ quæ 122.a
Dens in ſternutando cui excuſſus 94.b *dentati cuiuſdam laus* 1.b *dentati cur quidam dicti* 14.a *dentes equi vno digito excutere ſolitus quis* 246.a *dẽtes naſcendo qui habuiſſe ferantur* 13.b
Deorum aræ ſuarum arborũ frondibus ornandæ, non alienarum 206.b *cuique ſua victima & ſacra* 129.b *deorum dearũmve nomina, cognomina, poteſtates, differentia quæ* 298.b & 299.a *extra vrbem templa quæ* 52.b *deorum imaginibus naues inſignitæ* 165.a *deorum mater Rhea* 299.a *iuxta Varronem millia quot* 328.b *deorum nomina, in quorum ſingulari tutela vrbs eſſet, cur palàm facere non liceret* 300.b *omnium ſimulacra Romæ vbi fuerint* 316.b *deorum quæ habita in epulis ratio* 297.b *ridiculæ imagines vbi* 85.a *deorũ ſimulacris cur vincula adnexa* 195.b & 300.b *deorum ſpecies Platoni quot* 299.a
Depeſta quid 126.a
Deponte deijcere 257.a
Depontani ſenes qui, & cur ſic dicti 170.b
Depoſitũ abiurantis pœna qualis 316.a
De præpoſitionis natura 198.b & 199.a
Deprecari quid ſit 198.a b & *deinceps*
Deprenſi extra ordinem à Scipione quomodo caſtigati 30 b
Derbices quàm ſeueri vel crudeles potius ſontibus plectendis 114.b *Derbicum in parentes pietas ſumma quæ & ea quàm impia* 106.b
Decreta, quàm monſtroſa dea 104.b
Deſertores quàm ſeuerè à diuerſis imperatoribus puniti 67.b & 68.a *deſeruiſſe ſignum militare, quantum ſcelus* 163.b *deſerentis aciem, & militare nolentis, vbi eadem ratio* 134.b
Deſides aut ſegnes vbi & quomodo mulctari ſolerent 133.b
Deſignatores in funebribus ludis qui dicerentur 332.a (342.b
Deſpectiſſimi inter milites qui

Deſultoriis equis duobus qui in prœliis vtantur 345.a
Deucalion *& Pyrrha ceſſante diluuio quod oraculum conſuluerint* 293 b
De *via decedere* 77.b
Deum *vrbis nominare, nefas* 85.b
Deunx *quid* 2.a
Deuorari *à crocodilo, quibus magni muneris loco habitum* 352.a
Deuotio *quæ dicta* 61.b *deuoti à principe diis, qui tractarentur* 153. a *deuouendi ratio quæ & perſolutio* 53.a
Deutoruga *qualis veſtis* 264.a
Dextans *quid* 2.b
Dexteriorem *bigæ equum qui cui mactare ſoliti* 131.a
Dextra *vtrinque data vbi nuptiæ iniri ſolitæ* 54.b *dextra capitis pars quibus comata ſit, non ſiniſtra* 267.a *dextra & ſiniſtra regiones auguribus quæ* 269.b
Dextræ *autoritas* 80.a *religio ibi. dextra digitis expaſſis effigies quid præ ſe ferat ibid.* b *dextræ effigies apud Lingones quid innuat ibid. dextræ ſignum ferre, Syris quid* 234. a *ad dextram ſeu ad ſiniſtram locari,* 80. a *dextras captiuorum qui quomodo diis immolent* 352 b *dextras dextris in fœderibus iungere, qui quomodo ſoliti* 233.a *dextro pede nudo, non ſiniſtro qui prælientur* 345 a *dextrum an ſiniſtrum in auſpiciis felicius* 258.a, b *dextrum cornu ſiniſtro qui longè prætulerint* 177.a & b
Diachrei, *Athenis* 166.a
Diadema *Alexandri Magni quod* 44. a *regium, cuiuſmodi aut quale quid olim fuerit* 43. b *quorum inſigne* 60. a Diademata *diuerſorum regum qualia* 44.b
Diadematus, *quis Romæ quæ de cauſa cognominatus* 44.a
Dialia *cuius feſta* 132.b 241.a
Dialis *flaminis munera quæ* 339.b *Dialis flamen vnde dictus* ibid.
Diamantes *quæ tribus dicta* 25.b
Diampareo *cuius oppidi porta* 203.a
Dianæ *ædes Romæ viris cur inacceſſa* 154. b Dianæ *Epheſiæ flamen qualis, quóve nomine fuerit* 321. a Dianæ *nomen à quibus Mineruæ detur* 301. a Dianæ *Perſicæ quid offerri ſolitum* 131. a Dianæ *Perſicæ phanum quàm olim religioſum putaretur* 296. a *Dianæ quod animal dicatum* 131. a Dianæ *ſacra dies quæ* 143. b Dianæ *ſacra nupturæ apud Athenas obibant* 37.a
Diarectum *quid* 260. b Diarectus *calix quis* ibid.
Diaulus 82.b 149.a
Dibapha *purpura quæ* 263.a
Dicandæ *aræ ſeu ſtatuæ mores Græcis qui* 323.a
Dicenti *in ſenatu, quàm diu dicere continuò licuerit* 192.b
Dicere *ius ad aſſem quid* 256.b
Dichalcha 223.a
Dicondyli *digiti qui* ibid.b
Dictator *è plebe primus quis* 220.a

220.340. b *quantæ apud quos fuerit poteſtatis* 220. a *quibus de cauſis crearetur* 8.b *quomodo diceretur, à quibus, quo loco & tempore* 9.a 108.a 220.a *dictatoris etymologia quæ ibid. dictatoris inſtar qui qualéſve fuerint apud exteros* 219.a *dictatoris quæ quantáve in omnes etiam conſules poteſtas* 220.a

Dictatori an & quatenus equo vehi liceret ibid. b *dictatori mulctam irrogare quis potuerit* 229 b *dictatori quot lictores cum faſcibus ſecuribus adeſſe ſoliti* 41. b *dictatorem à conſule, vbicunq; eſſet, dici conſueſſe* 9. a *à populo, & è plebe dictum aliquando fuiſſe* 220.a *dictatore creato, quorum magiſtratuum poteſtas eſſet* 5.b *duo quando & qui ſimul fuerint* 9.b

Dictaturæ vnde Romam traductæ 219.a *dictaturæ Cæſaris & Syllæ quales* 220. b *dictaturæ tempus præſtitutũ quod* 221. a *dictaturam quot menſibus tãtum gerere licitum* 9.b

Dicteria in Iulium triumphantẽ iacta quàm fœda 307.a

Dicto veniam poſcere quando veteres ſolerent 257.b

Dictynna quæ & quibus dea 301.a

Didonis ſoror quomodo à Romanis pro dea coli ſolita 143.b

Didymus cur teſticulis ſuſpenſus 162.b

Dies olim ſiue breuis, ſiue longa quot ſemper eſſet horarum 215. b & 216. a & *deinc. diei initia apud diuerſos quàm diuerſa* 212. b & 213. a *partes olim quæ & quot* 215. b *diem dicere quid, & quomodo ſeu à quibus id fieret* 115. a *dies atri* 57. a *fauſti & infauſti qui* 231. b *manibus ſacri* 213. a *matrimonio cõtrahẽdo liciti ſeu illiciti qui* 57. a *quibus ſenatũ haberi nõ liceret, qui* 194. b *quot annũ faciant Perſis* 154.b *Sigillariorum qui* 111. b *dierũ aliquot differentiæ* 213.a, b & *deinc. obſeruatio à quibus impunè contempta* 215. a & b *atris & infauſtis nec ſacra facere licuiſſe ibid. diebus ſingulis quis aliquãdo nouis annulis vſus* 81. b *dies eoſdem eadẽ de cauſa huic lætos illi triſtes eſſe* 213. b & 214. a *eoſdem diuerſorum annorum eiſdem & fauſtos & infauſtos fuiſſe* 215. a *dies octauus culturæ agrorum apud veteres impendebatur, nonus vrbanis rebus* 128.a

Diffarratio 55.a

Differendæ ſententiæ notula iudicibus Romanis quæ 114.a & b

Differentiæ inter voces aliquot conſignificatiuas 144.a & b 346.b

Differentia veſtitus patricij & Senatorij 263.a

Difficultas quorundam principũ in ſalutando aut reſalutando quanta 78.a & b

Diffidij ara Romæ vbi 318.b

Digamia quibus olim vetita 320.b

Digitus medicus cur dicatur infamis

mis 225.b digito medio annulos qui dent, qui nõ dent 226.a digitum attollere, quid 227.a digiti minimo proximi officiũ quod 80.b digiti cui deo ſacri 78.b digitorum pedis nomina quæ 226.a digitorum quinque ſuum eſſe cuique nomen ibid. a ſingulorum Græca nomina quæ ibid.b digitis qui maximè valuerint ibi. digitis micare qualis ludus 149.b

Digladiari à conuiuiis qui ſoliti 276.a digladiatorum ſæua pugna cur Romæ admitteretur 232.a

Dignus qui cum in tenebris dimicetur, quid 256.b

Dij à Saliis nominari ſoliti qui 40.b Germanorum qui 352.a nocentes cur honorati 19.b nuptiarum præſules 56.a Dij qui quibus in iurando teſtari vetiti 246.a & deinceps. Romæ coli permiſſi 171.b Roma eiecti qui 81.b variarum gentiũ quàm varij 351.b & 352.a,b & deinc. Diis duobus vnam cellam non dicari 323.a ſingulis ſua fuiſſe ſacra 203.b

Dimachæ qui 342.a

Dindymenum oraculum quale 319.b

Dyndymena dea quæ 293.b

Diobolus 222.b

Diocletianus quomodo deus factus 300.a eius milites quales 353.a

Diodori ſententia optima quàm ægrè præualuerit in ſenatu 116.a

Diœcetes quid 219.a

Diogenes Cynicus quomodo ſeruum fugitiuũ caſtigarit 146.a vbi & cur in faciem ſepultus 107.b 324.b quãtulo cõtentus vixerit 128.b Diogenis in victores olympicos dicteriũ quod 256.b veſtitus quis ibid.

Diomedea neceſſitas, quid 255.b

Diomedearum auium natura qualis 6.b Diomedes quorum deus 299.b

Dion quem tyrannum profligarit 196.b

Dionyſia Athenis quid 335.b

Dioniſiaci in Biſaltia templi miraculum quod 296.b

Dionyſiarchus quid 219.a

Dionyſius à quo pulſus 31.b Dionyſius dialecticus, cuias 210.a Dionyſius ex quo magiſtratu ad tyrannidem venerit 73.b qua cauillatione ſibi monarchiam diuinarit 191.b quàm vafrè Syracuſarum tyrãnidem adeptus 103.b Dionyſius quorum Romæ nomen 148.a Dionyſius tyrannus quas mulieres vno tẽpore ſimul duxerit 36.b quibus ſe ludis oblectare ſolitus 149.a Dionyſii bibacitas quanta 275.a de iuramentorum fide qualis ſententia 246.b effigies 196.a Dionyſii tyranni candelabrum quot lychnorũ 21.b ſatellites quales 341.b ſchola vbi & quis eius præceptor 35.b

Diorigius Achæis quid 219.a

Dioſcuris quàm frugale prandiũ exhiberetur 128.a

Diphilum quid 67.a

Dipleth rum quid 81.a

Diplon

Diplon cuius vrbis porta 203.a
Dipondius quantum appenderet 222.b
Dipylus cuius vrbis porta 203.a
Dirinoxeni qui dicti 187.a
Diſcerpti homines vbi, & quibus mactarentur 352.b
Diſcincti, quomodo olim habiti 30.b diſcincti teſſera 165.b
Diſciplina militaris 18.a 27.b & 28.a puerorum apud diuerſos olim 89.a & deinc.
Diſcipulorum aliquot inſignium Papiniani catalogus 347.b
Diſcrimen veſtium eſſe quis Philoſophus vetuerit 265.a
Diſcorum iactui quæ olim virgines ſtuderent 94.a
Diſcus quid 148.b
Diſpenſatores qui 157.a
Diſphendomena quàm horribile ſupplicium 114.b
Diſſectio canis in ſacrificio Bœotiis quid 115.a
Diſſidiis coniugatorum ſedandis magiſtratus peculiaris 182.a
Diſſidium Marij & Syllæ quo augurio præſignatum 252.a
Dithyrambus cuius dei hymnus 208.b
Diti quibus victimis ſacrificetur 284.b quomodo votum fiat 153.a b Ditis & Proſerpinæ ara vbi Romæ fuerit 284.b
Diuerſa anni principia quæ 155.b
Diuerſorum ordinum in exercitu cur alia atq; alia ſigna 341.b
Diuidendi regiones nomina olim diuerſa quæ 96.a & b
Diuidere ſententiam in ſenatu quid 191.b
Diuinationes ex cruciatu & laniatu hominum longo qui quomodo captarent 252.b
Diuites qua lege generoſis prælati 259.a
Diuitiæ maximæ olim habitæ quæ 128.a diuitiarum deus quo habitu pingi ſoleat 196.a ratio quanta 259.a
Diuortia qua cautela à quibus permiſſa 181.a 314.b diuortij cauſæ olim quæ 180.b diuortij faciendi ipſiſſima verba quæ 181.a
Dirarum imprecationes 152.b
Docti ciuitate donati 185.b
Doctorum & illuſtrium virorum ludi 148.b & deinc.
Documenta militaria præcipua quæ 30.b
Dodona vrbs quæ, & cuiuſmodi habuerit oracula 293.b
Dodonæi pontices illotis ſemper pedibus 61.b
Dodonæis prophetiſſa 138.a
Dodonæum oracalum ſeu templũ quis diripuerit 293.b
Dodrans quid ſit 2.a
Dolichus 149.b in vertice
Dolium nebulas humidas emittens, vbi 202.a
Dolon quid ſit 199.b
Domandorum equorum ars cui aſcribatur 308.b
Domeſticis laribus quid immolari ſolitum 131.a
Domi ſuæ qui mortuos ſuos ſepelirent 107.a
Domibus qui nullis vtantur 305.a b
Domicilium plebis, Appio decemuiro quid loci fuerit 112.b
Dominorũ in ſeruos poteſtas 146.a in ſer-

in ſeruos crudelitas, quando & quomodo coercita 145.b
Domitius Ænobarbus cuiuſmodi erexerit trophæa 34.b
Domitianus cui menſi ſuum indiderit. nomen 156. b *cuius deæ filius dici voluerit* 206.a *qua calumnia Pompoſianum & Flauium Sabinum occiderit* 148. a *quo maximè ludo delectatus ibid.* b *geminari caſtra prohibuit* 18.a *Domitiani in theatris in biantes profuſio* 88. a *Domitiani licet tyranni, pium quoddam ſtatutũ* 327. a *os quale* 79. b *veſana ſuperbia* 66.b
Domitij Ænobarbi quàm ſtulta ſuperbia 303.a
Domitij Neronis proteruia in ædilitate quanta 135.a
Domus tribunorum plebis cur ſemper pateret 5.b *domus aliquot Romæ ſpectris quàm infames* 62. a b *& deinceps domorum apud diuerſos figura ſeu ſtructura quæ* 105.a *& deinceps. domus Athenis quid carceris fuerit* 113.a *domus aliquot magnorum virorum publicatæ* 153.b *domus aliquot magnorum virorum quàm fuerint humiles* 305. b *domus in Palatino quæ* 317.b
Dona olim ampliſſima quæ 209.a *& deinceps dona vxori dare, vbi & cur ſponſo vetitum* 54.b
Donabi ſepulchrum 67.a
Donatiuum quid 278.b
Dorienſium tribus quibus à Clyſthene nominibus dictæ 25.a
Doriphori ſerui 148.a
Dorius canendi modus qualis 164.a
Dormientium in ſtationibus animaduerſio olim quæ 17. a *dormire in vtranque aurem quid* 256. a *dormiturientibus regibus Siculis citharæ & auium cantus adhibebantur* 157.a
Doryxeni qui dicti 188.a
Dos vxoria olim quanta 181. b *dotes dandi aut recipiendi conſuetudo diuerſis gentibus quæ ibid. & ſeqq. dotis vxoriæ alienandæ an & quomodo vir haberet ius* ibid.
Doſo quis cur dictus 65.b
Dotatæ cognomen quæ cur nacta 181.b
Dotatæ ex publico illuſtrium virorum filiæ ibid.
Drachma quot obolis aut ſcrupulis conſtet 83.a 222.a *drachma pars vnciæ quota ibidem, drachmæ quot Iſthmiaco, quot Olympico victori darentur* 240. b *drachmarum genera quàm diuerſa* 222.a *drachmas quot inquilini Athenis tributi nomine darent, quot inquilinæ* 187.a
Draco palmes 63. b *Draco cuius olim in clypeo ſignũ* 339. b *Draco curuus in ſe reflexus, animi ſymbolum* 154. b *Draco quinque iugerum à quibus pro deo cultus* 46.a 351. b *Draconis effigie qui quem deum colant.* 293. b *Draconem in extis apparuiſſe quid* 283.a
Dracon quales ediderit leges 14.b *&* 115.a

115.a quomodo & cur occiſus ibid. Dracon & Solon legiſlatores 312.a Draconis in furta lex quàm ſeuera 313.a
Draconarij milites qui 163.b
Draconeti narratio mira de monſtro marino 113.b
Druidæ natura quales 197.a
Druidarum animaduerſio grauiſſima in ſontes 115.a crudelitas quanta 334.a ſuperſtitio omnium penè ſuperſtitioſiſſima 352.a Druidis initiũ anni quod 155.b grauiſſimum ſuppliciũ quod 115.a quæ ſectæ in aliis religionibus adæquentur 197.a
Druſillæ matri quid Tiberius negarit 42.b
Druſorum cognomen vnde 13.a
Ducum ſummorum locus 17.b Ducibus ſummis quæ darentur 20.b Ducum Romanorum temeritas & inſcitia vt puniretur 175.a Ducis prauo conſilio pugnantis pœna ibid.b Duces hoſtium mortui quomodo in triumphis ferrentur 305.a
Duci in triumpho ſolita quæ 303.b ductum in triumpho aliquanto pòſt etiam triumphaſſe ibidem a
Ducti ad inferos & reducti mirũ quoddam exemplum 338.a
Ductor ordinis primi, & ductor popularium 7.b ductores ordinum quanti ab Alexandro æſtimati 339.b
Ductus literarum à ſummo ad imum, & à dextra in læuam facere ſoliti qui 101.a
Duillij de peruocatione lex quæ 174.a
Dulopolis vbi & qualis 173.b
Duobus equis merentes, quo alio nomine dicti 342.a
Duo cum vno aliquando in certaminibus commiſſi 243.a
Duodecim faſces conſulum quomodo per vices vnus tantum conſul haberet, non ſimul vterque 109.a
Duodecim horis quomodo dies omnis diuideretur 215.b
Duodecim tabularum fragmenta aliquot 312.a & 314.b
Duodeuigeſimani qui 344.a
Dupla regi Spartano cur darentur obſonia 273.b
Duplaris decuria quot conſtet 322.b duplaris phalangis partes ibid.
Duplx puniẽdi peccati cauſa 111.b
Duplicata exta quid portendant 282.a
Duumuiri quot & quàm varij diuerſis temporib. creati 138.a & deinc. in ſubſeqq. duumuirorum munus quod 138.b
Dux & rex inter Germanos quomodo quis fieret 219.b Dux prudens quomodo aciem ex tẽpore dirigere debeat 175.b
Dictynna quæ dea 298.b
Dyaſar ſiue Dyaſares quorũ deus 300.b
Dyerota quid 165.a
Dymæ, cuius regionis ſeu conuentus ciuitas 159.b
Dymon quis deus 299.a
Dynaſtes Paphlagonibus quid 219.a
Dynos quid 1[illegible].a

Eadémne

E

Eadémne Roma nunc quæ olim, an alia & alia dicenda 4.a
Eantidis tribus prærogatiuum 25.b
Ebenum à quibus tributi nomine datum 223.b ebenum in triũpho quis primus oſtenderit 305.a
Ebrietas quædam mira ac noua barbararum gentium 127.a ebrietas quo edulio diſcuti putetur 271.b ebrij quàm olim exoſi 127.a ebrius princeps quomodo Athenis plecti ſolitus ibid.
Ebuli ſententia de poculorum ordine lepida 275.a
Ebulium rex quàm nequiter cœlebs viueret 38.a
Ebutia lex in ambitioſos 141.b
Echatana duarum eſſe vrbium nomen 294.a Echatana quorum regia 117.b
E cœlo auguria quomodo ſumantur 250.in calce a & vertice b
Echus Elidenſibus quid 145.a
Ede ignis domine, cui deo in ſacrificiis proloqueretur 207.b
Edendi in conuiuio apud Indos mos quis 273.a
Edictum ædilium ad mercatores propriè ſpectans, quod 291.b edicta prætorum quam vim & quando haberent 347.a
Eduſæ à quibus ſacrificetur 91.b Eduſa 353.b
Effigies Iani quomodo fieri ſolita 21.b
Effigies ſirpeæ quot ſingulis annis Tyberim deijcerentur 249.b
Effœminati natura populi effoſſos tumulos qui habitent 324.a
Effrænatis equis qui maximè pugnent 341.b
Effundere vinum, aut veſtes inquinare, quibus lætum ſit omen 252.b
Egeria 36.a Egeriæ quæ mulieres immolent 91.a
Egnatiæ nymphæ ara quid miri præ cæteris habere fabuletur 207.b
Egylcæ qui dicti 25.b
ἑκατόμπυλοι Thebæ quæ 320.b
Elea ſeu Ilea vrbs vbi 46.b
Elegia Propertij quando reperta, & quomodo deprauata 49.a elegos quis primus ſcripſerit 261.a
Elementa quatuor cum ſole & luna quales dij habiti 298.b elementorum commiſtionẽ qui olim ſtatuerint 271.a
Elephantes in triumpho vecti qui 306.a elephantinis libris quæ decreta mandarentur 191.a elephantinos dentes qui tributi nomine darent 223.a elephantos in ludis à populo honoratos fuiſſe 88.b quis primus in triumpho duxerit 304.b elephantorum pugnas qui quando ederent 34.a elephantum quis cuius legionis vexillo inſcripſerit 163.b
Eleus quis deus dictus 301.a
Eleuſa cuius regia 117.b
Eleuſina & Lenæa ſacra quàm impia & ridicula 70.a
Elicio Ioui quid, cur, à quo dicatum 317.b
Eligendorum ex certo genere regum

gū conſuetudo olim quæ 311.a
Eliani (imò fortè Aliani) ſodales quando inuenti 40.a
Elymos quid, & vnde fiat 204.b
Embamma quid 247.b
ἐμβάπτω quid ibid.
Emere ad pollinctum, quid 122.a
Emeritorum ætas 69.b
Emiſſarius palmes 63.b
Empedocles quàm inſanierit vt haberetur deus 300.a Empedoclis veſtitus quis 265.a
Emporitani natura quales 197.a
Emporitanorū regio vbi ibid.
Emptiones ac venditiones quomodo ſine pecunia fiant 200.a emptorem quatenus decipere liceat 292.a emptori quid venditor præſtare teneatur 291.a
Encomion 34.b Encomia canere in cōuiuiis, quib. peculiare 273.b
Encotyle quid 126.a 149.b
Endromis quorum veſtis 262.a 265.a
Ennius qua in vrbe natus 47.a quomodo Sibyllas alicubi ſit imitatus 138.b articularem morbū bibendo cōtraxit 275.a
Enoplia ſaltatio 332.a
Enſes qui pro cuius dei ſimulacro adorarint 352.a
Enyaterias modulus qualis 164.a
Epaminūdas cur Themiſtocli antelatus 94.a quàm fuerit ſtudioſus paupertatis 127.b reus, & abſolutus 175.a Epaminūdæ in dormiētem vigilem animaduerſio ſeuera 17.a eius præceptor quis 35.b
ἔπαιον quid 40.b
ἐπαυλιαδῶν ... quæ 147.b
Epharmiotæ ſerui 148.a
Ephebicū in theatris quid 281.a
Epheborum ludi qui 149.a,b
Ephemerides quid 214.b
Epheſiæ Dianæ templum quanti olim habitum, & quàm priuilegiatum, & qua nocte combuſtum 147.a 296.b
Epheſium Maſſilienſib. quid 317.a
Epheſus, quale cuius regionis oppidum 160.a (266.a
Epheſii quàm fuerint nequitioſi
Ephialtes quàm pauper & abſtinens 128.b Ephialtis rogatio de teſtamētis quā iniqua 314.a
Ephori quales apud Lacedæmonios fuerint magiſtratus 348.b
Ephori Spartani cui magiſtratui Romano aſſimilati 171.b
Ephororum inſolentia 348.b in reges Spartanos calumniæ inauditæ ibid. tribunal qui aliquādo fœdarint impunè 197.a
Ephoros quis ſuſtulerit 349.a
Ephorus hiſtoricus, cuias 302.a
Epicharis libertina in tormentis quanta patientia. 5.a
Epicharmus cuius diſcipulus 46.b cur ab Hierone mulctatus 92.a
Epicnemedij Locri vbi 302.b
Epicuri imago 81.a ſumma laus à ſumma frugalitate 127.b Epicureis ſingulorum menſium feſti dies 143.b Epicurus quando natus: & ſuis quàm charus diſcipulis ibid. vbi docere ſolitus 154.a cuius dei ſit cognomē Epicurus. 301.a
Epidauriorū inhoſpitalitas 187.b
Epidorpia quid 27.b
Epinicion quid 34.a
Epiodium quid 324.a
Epiphanes quorū regis cognomē 5.a

Epiporpoma 31.a
Epiredium quid 101.b
Epirotarum coniugia 36.a
Epirus quorum ſit 293.b
Epitaphium quid 324.a
Epitalamius hymnus quis 56.b
Epitus poeta quid primus inter Latinos incœperit 128.a
Epizeli Athenienſes monſtrum & miraculum 29.b
ἑπτάπυλαι Thebæ quæ 295.a
Epulones qui & vnde dicti 139.b *epulari in templis licuiſſe* 208. a & b *epulandi mos diuerſis quis* 271.b & *ſeqq. epulis tranſactis quid apud diuerſos fieri ſolitum* 276. a *epulum triumphale quale* 307.a
Equa leporem enixa quando, & quid portenderit 102. a *quem infantẽ aluerit ibid. equa prægnante quis aliquãdo Olympia vicerit* 139.a *equabus hermaphroditis in triumpho quis vectus* 306. a *equabus qui cur in præliis vtantur* 375. b *equina tuba pro triſtis vſurpata* 30.a *equas quæ gens ſolùm diis immolet* 131. a *equas ſuas finibus ſuis eductas Elei iniri faciunt* 139.a
Eques à cenſoribus quomodo notari, ſeu mulctari ſolitus. 133.a *equeſter ordo Romæ quis, & quãdo cœptus, & quantus* 98.a *equeſtris Fortunæ templũ* 19. a *equeſtris ordinis diuiſio quæ* 9.b *equeſtribus ſtatuis qui donati* 211.a
Equi aliquot à Cæſaribus honorificè tumulati 325. a *equi cataphractorum cuiuſmodi laminis quaſi plumis tegerentur* 342. a *equi figuram qui ſeruis inurant* 265. b *olim celeritate nobiles qui & vbi* 239.a *quando ferientur* 308. b *equini capitis pelle cum auribus & iubis qui militiæ pro galea vſi* 30.a
Equitandi ſtudium Perſis quantũ 93. b *equitandi artem quis inuenerit* 309. b *equitatu quæ natio valeat, nõ peditatu* 343.a *qui valeant* 198.a & 345.a
Equites Auguſtani à quo primùm inſtituti 96. b *equites in peditatum mutabiles quando liberi* 327. a *equites antelati ſenatoribus* 98. a *degenerarunt ibid.* b *quando ſe peditibus in prælio miſceant* 178. a *equitibus cur in bellis duo fuerint equi* 178.b *quid præter arma comportandum ibid. equiti triplex præmium cedere, vbi pediti ſimplex* 307.b
Equitia (id eſt torneamenta) vbi Romæ fierent 318. a & 308. b *cui & à quo inſtituta* 308. b *equitiorum familia vnde ſic appellata* 12.a
Equitis Romani cenſum quantum eſſe oporteret, 98. b *equitum in bellis exercitatio quo cantu fieret* 164. a *ornatus in ouatione* 328. b *quanta & Græcis & Romanis differentia* 342. a *equitum Roman. honor quantus & dignatio* 98.b
Equis caſtratis qui maximè vtãtur 255.b *equis triumphantiũ qui qualéſve inſiderent* 306.b *equo deſcendere honoris cauſa,* *quibus*

quibus quos oporteret 42. b e-
quo vehi, Perſis quid 268. a
equorum cadauera qui quaſi
hominum ſepeliuerint 325. a
equa quorũ dea 143. b nutritio
à quib. pro ſauiſſima impreca-
tione habita 152. b equos & iu-
mẽta tẽdere, apud quos quid ib.
Eunuchos facere quis primus in-
ſtituerit & quid indicet 118. b
equum qui cui deo immolarent
131. a qui nummis incuſſerint
201. b equum vendere quis ex
qua tribu quem mutuo coegerit
24. b equus October dictus
143. b quibus diis ſacer 177. a
equus Tiberij quid monſtri o-
ſtendere viſus 29. a
Eraſiſtratus quis ac cuias 302. a
Erebinthius qui deus dictus 301. a
Erebo quomodo immolari ſolitum
131. a
Erechteum Neptuni delubrũ vbi,
& quid habebat miri 269. b
Eremodicium iudicium 200. a
ἔρεμος quid 199. b
Erganis Æthiopum, regis ſingula-
re quoddam facinus 62. a
Erithera qui dicti 146. b
Eroticus cuius deæ hymnus 199. a
Eruditio puerorum apud Perſas
qualis 290. b
Erythiba quid 20. a
Erythibius Apollo vbi cultus ibi.
Erythræa Sibylla 138. a
ἐς κόρακας, vnde dictum 112. b
Eſculus cui ſacra 204. b Elia
ſentia lex quid patrono ade-
merit 146. b
Eſſedonum quàm abominandus
in defunctorum corpora mos
106. a ſuperſtitio quæ 285. b
Eſſedum quid 97. b
Eſſæi Hebræis qui 321. a
Eteobutades qui 61. b
Etherica ala quæ 8. a
ἐθνάρχης quid 337. a
ἐθναρχία quid ibid.
Euangoras quàm ægrè, ciuitate
Athenienſi donatus 187. a
Euclia ara 37. a
Eucnemos vnde quid dictus 65. a
Eucratis rex, quid, & quàm dura
à filio paſſus 57. b & deinc.
Eudemus vnde quis dictus 19. a
Eudoxi ann⁹ quid 155. b Eudo-
xus quis quãdóve fuerit 302. a
Euelpidis Fortunæ templum 19. a
Euemeri Tegeatis impietas quæ
352. a
Euergetes quotus Ptolemæorũ 5. a
Euergetes quid ſonet, & vnde
quis ita dictus 65. b
Euianes cuiuſmodi Baccho feſta
celebrent 334. a
Eumenidibus quid & quomodo
litaretur 132. a Eumenidibus
vbi ſacrum fiat 284. b
Eumenis ſigna militaria 163. b
regia 117. b Eumeni ſatellites
ſeu cuſtodes quot dati 341. a
Eumolpidas publicis conciliis ali-
quando præfuiſſe 189. b
Eumolpis cuius deæ flamen appel-
laretur 321. a
Eundem honorem bis ambire an
& quomodo liceret 174. a
Euni Syri ars & audacia mira 66. a
Eunoſti phanum quibus ingredi
vetitum 296. a illud quis in-
ſtituerit 89. b Eunuchis qui rex
cur pro ſatellitibus vteretur
341. b Eunuchum eſſe cuius
oporteret deæ flaminem 321. a

Euocati milites qui 345.a
Euocatio manium vbi potiſſimũ fieri ſolita 285.b
Euocationes deorum quomodo fierent 85.b
Eupator, cuius Mithridatis cognomen 4.b
Euphroſyne quæ 128.b
Euripiadis ſuperbia intempeſtiua 177.a
Euripides in ludo talorum quid 148.b *Euripides tragicus quomodo ab Archelao rege luctus ſit* 118.b *Euripidis in ſibi non ſapientem ſententia* 257.a
Europi regis oblectamẽtum in ocio quale 148.b
Euſtatonus quale ſeu quorum Syracuſis nomen ibid.a
Eutimus poeta quomodo viuus deificatus 300.a *quoties Olympia vicerit* 334.b
Eutychus quidã nomine ſuo quid Auguſto ominis tulerit 254.a
Exactio tributorũ quo per irriſionẽ Athenis nomine dicta 114.b
Exarchus Longobardis quid 219.a
Excellẽtium aliquot ac doctorum virorum catalogus 302.a
Excluſi comitiis Romæ qui 170.b
Excubiæ in cuius deæ ſacris fierent 309.b
Excubiarum ante vallũ ratio quæ 17.a *excubiæ quo cãtu militiæ indici ſoleant* 164 a *excubitores Alexander quot ſemper haberet* 341.b
Excuneati qui dicti 258. a *in fine*
Execratio ſæuiſſima Lacedæmoniis quæ 152.b
Exedra quid ſit 247.a
Exempla aliquot ſtrictæ diſciplinæ militaris 17. a *parẽtum coram pueris olim quæ* 92.a *ſingularis ſæuitiæ Tarquinij & Traſibuli* 103.a *crudelium iudiciorũ ſiue quæſtionum* 308.a
Exequiarũ pompa vt fieret 118.a *exequialis cœna quæ* 122.a & b
Exercitia militaria diuerſa 29. b *iuuẽtutis Rom.* 149. a *puerilia Rom. ibid. diuerſarum nationũ quàm diuerſa* 198.a b
Exercitus an crebra mutatione caſtrorum exercẽdus 17. a *exercitus vnius caſtra diuerſa à quo vetita* 18. a *exercitus luſtratio quomodo & quib. tantũ animalib. fieret* 130.b *exercitus in aere vbi & quando viſus* 136. b *exercitus educendi indicia quomodo fierent* 164.a *exercitus amiſſi pœna aduerſus ducem* 175.a *exercitus luſtrãdi mos quis* 287. a *exercitus magni ad internecionem caſi* 350.a & *deinc.*
Exertis dextris incedere, quid 178. b *exerto humero qui prælientur* 345.a
Exilio plectendi genus quotuplex 145.a *exilium qualis pœna* ib. *exilio ſæpe plectebantur præſtantiſſimi ciues apud Athenienſes* ibid.
Exotica vnguenta vbi olim vendi prohibita 129.a
Expeditionibus apti, ſeu præliis inepti olim qui 30.a *expeditionis apparandæ tempus* 166.a
Expiandi mores quàm diuerſi 286. a b & *deinc. expiandi ſeu purgandi ſpecies præcipuæ & quot* ibid. a, b a

Expo-

Expoſitorum quorundam exempla miranda 102.a
Expurgari quis quomodo diis ſibi perpetuò iratis poſſet 289.a
Exquiliarum etymologia, & capita eius quot 318.b *tēpla & domus quæ ibid. exquilias quis præcipuè incoluerit & auxerit ibid.*
Exquilina tribus à quo reliquis addita 24. a *exquilina via* 77. b *exquilina porta quæ alias dicta* 202.a
Exta cruda in manus obtuliſſe Spartanis quid 80.a *exta ſolennia depaſci à ſerpente, quid* 253.a *ab aquilis rapta, quam ſint augurio felici* 283. a *muta ac regalia quæ ibid. quomodo ſpecialiter coquerentur ibid. exta hominum qui quomodo in ſacrificiis rimarentur* 352.b *& deinc.*
Exteri in imperium adſciti 187.a *exteros etiam Romæ triũphaſſe* 303.b *in ſenatũ admiſſi* 190.b *Romæ ad magiſtratum prouecti ibid.* & 336.a
Externi milites an & quomodo à Romanis militiæ admiſſi 28. b *externorum militum quanta apud quoſdam exiſtimatio ibi.*
Extis ſingulis ſuam ineſſe vim 283. b *extorum inſpiciendorũ ratio olim quæ* 281.a *& deinc. extorum nomine quæ inteſtina contineantur ibid.*
Extra ordinem de repub. dicere quibus liceret 191.b
Extremos pueri capillos qui iaculatores lapide tangerent ex induſtria impunè 341.b
Exul quando ciuitatem amiſiſſe cenſeretur 184.b *in fin.*
Εὐαὶ quid Græci vocent 328.a
Ευμεταβολώτερος κοθόρνυ, quid 255.b

F

FAba alba aut nigra in iudicio ferendo Græcis quid 114.b *fabam quib. nec ſerere, nec eſſe, nec aſpicere liceret* 321.a *fabas iacere aut aſſumere, quibus feſtis ſolitum* 132.a *fabis qui in ſuffragando vterentur* 191.b
Fabia lex 141. b *Fabius fornix* 77. b *Fabius vnde cognomen maximi adeptus* 24. a *Fabius Rullus qua potiſſimum re Maximi nomen adeptus ibid.* Fabij *Gurgitis quàm fuerit inſignis cenſura* 134. a *Fabij vnde appellati* 12.a
Fabricij abſtinentia quanta 99.b
Fabulino qui ſacrificent 91.b *Fabulinus deus quis* 353.b
Fax nuptialis quando faceret dirũ omẽ 55.a *faces nuptiales è qua tantum arbore, & à quibus accendi tantum ſolita* 56.a
Facies duas eadem ceruice prominẽtes, qui nummis olim incuſſerint 201. a *faciem carpere quæ lex quibus vetet* 312.a
Factio omnis forenſis in quas tribus à Fabio Rullo coacta 24. a *factiones aliquot diuerſarum nationum quales* 166. a, b *factiones Circenſium quot & quales* 242. a *factiones Græcorum potiſſimæ quæ* 166.a
Fagi corticem quibuſdam religioſum eſſe 205. a *fagus vbi ali-*

quando vaticinata 293.b
Fagutal vbi,& quid 77.a 32.b
Falacer quis vel deus,vel dei flamen dictus 319.b
Falarica quorum propria 340.a
Falcidiæ legis ſententia de teſtatore ſeu legato, excutitur 87.a
quid vetaret 327.a
Falcones cur quidam dicti 12.b
Falconis auguria olim qualia 343.b
Falſum teſtimonium dicentis ſupplicium,quod 315.b
Fama dea vbi culta 20.a
Fame & ſiti vbi vulgo mori ſenes cogantur 106.b
Familia libertatis vindex ac patrona quæ 174.a
Familiaritatis intimæ apud diuerſos iudicia quæ 39.b *&* 40.a
Familiarum aliquot, ex quibus ſolis reges eligerentur nomina quæ 219.a *&* b
Famulorum in conuiuiis celebribus munera quæ 273.a
Fannia lex 127.b
Far ad ſacrificia impurum quod 129.b
Farina frumenti cuius vrbis mœnia deſignata 252.b
Farris hemina aut quartarius quantũ & quorũ donum 209 b
Fari quo tempore vel liceat vel non liceat 213.b
Fas ad quid pertineat 346.b
Faſces dictatoris quot 220. b *etiã veſtalib. præferri ſolitos* 248.b *faſces & lictores conſulũ quot* 109. a *faſces lictorum ex qualibus virgis fierent* 43. b *faſces per vices modò apud hunc,modò apud illũ* COS. *fuiſſe* 109.a *è lauro quando magiſtratui anteferrentur* 43. a *faſcium ſummiſſio* ibid.
Faſcia candida diadema regium olim erat 43. b *in calce. id latiùs explicatur,eiusq́ vſus ibi. faſciarum vſus ante caligas quis* ibid.
Faſcinationes quomodo olim repelli putarentur 288.b
Faſciolæ crurules quæ 264.b
Faſianos quis Imperator ſibi tanquã deo mactari edixerit 131.a
Faſti dies qui, & vnde dicantur 213.b
Fatentes crimina ſua ſponte vbi abſolui ſolerent 114.b
Fato omnia agi, qui philoſophati 297.b
Fatua dea quæ, & vnde dicta 309.b 353.b
F*auciæ tribus incerta origo & infelicitas* 24.b
F*auiani qui dicti* 105.a
F*aunalia quando agerẽtur* 143.b
F*auni vxor quàm fuerit caſta* 309. a F*auno quid immolaretur* 131.a 195.b F*aunus qualis deus* 299.b
F*auſtidianæ puella* 43.a
F*ebris fanum quotuplex* 19. b *febris fanũ vbi ibid.*76.b 317.b
F*ebruarius cui deo dicatus* 156.a 67.b 317. a *quibus in felix ac ſuſpectus* 214. a F*ebruarij idibus quid ſoleat fieri* 142.b
F*ebruatæ Iunoni quando, quomodo,& à quibus ſacrũ fiat* 142.b
F*ebruo cur & quando potiſſimum litaretur* 287.a
F*eciales quid ex* F*erretrij Iouis æde ſumere ſoliti* 20.b *vnde* pri-

primùm creati, & quot initio fuerint 251.a fecialium iuramentum 245.b munus 231.a fecialium poteſtas quo termino circumſcripta ibid.b
Fel cui deo cur dicatum 282.b fel nigri canis & genitale ſub limine ſponſi cur 55.b fel quib. animalibus qua in regione nullum 282.b & 283.a fellis omina qualia ibi. felli quæ vis tribuatur 283.b
Felis morietis in Ægypto quantus luctus 118.b feles à quibus vt dij cultæ 352.a feles aut aliæ beſtiæ pro diis cultæ, quàm magnificè ab Ægyptiis ſepelirentur 325.a
Felicitas ſeu victoria, cuius aliquando fuerint teſſeræ 165.b felicitatis portenta aliquot mira 101.b infelicitatis ibid. & deinc.
Femora & ſuræ equitum cur armis carerent 342.a
Feneſtræ portæ nomen vnde 203.a
Ferales arbores 123.a ferales cœnæ quæ 132.a feralia cuiuſmodi feſta, aut vnde dictu ibid.a & b feralib. cœnis quid apponi ſolitum 285.b
Ferarum tergore qui caput in præliis tegant 345.a
Ferculorum cœnis ſolennibus inferẽdorũ cæremoniæ quæ 273.a ferculorum in epulis magicis numerus ſeu multitudo quæ 274.a
Ferentarij qui 342.b
Ferentina porta vnde dicta 202.b
Feretrij Iouis tẽplũ 20.a Feretrius Iupiter vnde cognominat⁹ 20.b
Feretrum cadaueris ferre ſoliti qui 119.a
Feriæ Idibus dicatæ, quæ 142.b feriarum genera quot 237.b
Ferina caro quibus quotidianus cibus 127.b
Feronia quorum dea 184.b
Ferreo calceo quis vſus 265.a ferreos annulos quibus paſſim ferre permitteretur 98.a
Ferri in triũphis ſolita quæ 304.a & deinc.
Ferro qui ventrem tantùm & ceruicem militiæ tegant, cætera nudi 266.a
Ferula qui olim plecterentur 62.a
Feſcenini verſus vnde & qui appellati 56.b
Feſta magnæ licentiæ apud diuerſos quæ 86.a, b feſti dies qui 213.b feſtorũ aliquot catalogus 309.b & 310.a feſtos dies vt exigerent pueri 127.a feſtum Fortis Fortunæ quando celebraretur 18.b
Feſulæ quàm olim celebres fuerint auguratu 269.a
Fibra quid 281.a fibræ gallinaceorum quales 283.b
Fibulas aureas quibus ſolum habere permiſſum 99.b
Fictilia aut marmorea edulia quis aliquando exhibuerit 272.a fictilia quã diis grata 208.a & b
Fictitiis victimis quando vti liceret 132.b
Ficubus qui maximè victitarent 127.a in fine. ficus optimæ cutates 272.a
Fidei dandæ in fœderibus barbarici mores qui 232.a, b & deinc. in ſeqq. Fidei & Termini

templa vbi 85. a ſacrum quomodo fieret ibid. fidei ſeruandæ tenaciſſimi olim populi qui 246. b fidei templũ vbi 316. b
Fidenæ cuius olim regionis oppidum 160. a
Fidenatis cognomine quis cur Romæ dictus 58. a 64. a
Fides quibus vel nulla vel parua 268. a fides quomodo cui detur 80. a
Fidibus in militia qui vſi 164. b fidibus ſonare quanto olim in precio 93. in calce b & 94. in vertice a
Fidij Sabini dei templum vbi 318. b Fidius quis ſeu quorum deus 245. b
Fiduciaria tutela quæ 314. b
Figura membri virilis à quibus Romæ qua religione culta 143. b figuræ aliæ atq; aliæ ſceptris inſculptæ 45. a figuræ caſtrorũ aliæ atq; aliæ 16. a & b 17. a figuris animalium qui pro literis vterentur 100. b
Flamines qui primùm, & vnde flamines dicti 319. b eorum munera annotata 320. a
Filiabus coram caſtè ſe gerant parentes 92. a filiabus Ariſtidis quid honoris publicè exhibitũ 181. b filiæ regis ſacrorum quid haberent priuilegij 159. a filiæ quibus in hæreditatem ſuccedant, non filij 314. a ad Veſtæ ſacerdotium cogendæ, aut non cogendæ quæ 248. a
Filicidæ pœna quæ 114. a
Filij in patrem execranda impietas 57. b ingenui vbi ſeruilia pati 90. b filij immolandi impium votum fruſtratum 153. a filij parentes mortuos efferri vbi ſolerent 118. a filios defunctos qui patres non luxerint 122. b filiis patre viuo pecunia cur non cedenda 10. a filius patrem alere non obnoxius, quis 312. b filios proprios Phryges vendunt 90. b
Filo qui ſacerdotes quomodo & quando vterentur 320. a filum puniceum qui ferre pro pileo ſoliti ibid.
Fimbrias pelliceas geſtare quibus decorum 265. b
Fines imperij Rom. olim qui 286. b
Firmatio matrimonij apud diuerſos quomodo fiat 37. a & b
Fiſtularum ſpecies aliquot 204. b fiſtulis qui in militia vſi 164. b
Flagris qui vel in ſe, vel in alios inter ſacrificandũ ſæuiãt 208. a
Flamen Iouis ſeu Dialis à quo primùm inſtitutus, & quantæ autoritatis fuerit 319. a nocẽtibus quandiu ſit aſylum 321. b flamini an ſenatus & militiæ muneribus vacaret 310. b flamen Vulcanalis cui deæ quo die ſacrum faceret 309. b curiales qui 319. b in Cæſarum honorẽ inſtituti, qui & quàm diuerſi ibi. qui & vnde crearentur ibi. flaminibus quibus & quandiu prouinciæ demandatæ 320. b iis tactu, nominatu, auditu illcita quæ ibi. Flaminica quæ, & eius munus quod 320. a flaminicæ amictus ac officia quæ 321. a Flamini dieb. feſtis viſu nefas quid eſſet 320. a cui omnino iurare interdictum 246. b neque

ſine

ſine vxore eſſe licitum, neque mortua vna aliã ducere 320.b

Flaminij contra Gallos votum 152. a *Flaminij de Gallis trophæum* 34.a *Flaminij ſpecioſus triumphus* 295.a 306.b *Flaminio qui qua de cauſa priuati* 307.b 319.b *flaminium nõ fuiſſe perpetuum, ſed adimi ob demeritum potuiſſe* 319.a *Flaminiorum familiæ proprium quid* ibid.

Flaminis etymologia quæ ibid. *flaminis prodendi cauſa dictatorẽ aliquando creatum fuiſſe* 28.a

Flaminum inſigne quale 302.a *flaminum munus quod* ibid.

Flamma ex cuius equi ore egredi viſa 29.a

Flammeum ſponſæ cuius eſſet coloris 54.b

Flaua coma quibus accepta, quibus contempta 276.b

Flacci vnde dicti 12.b

Flexumines qui 341.a

Flora quæ qualiſve fuerit & meretrix & dea 310. a *Flora quo alio nomine dicta, & quomodo ei vino litetur* 130.b *Floræ & Salutis templum vbi* 318.b *in calce Floralia quæ & vnde dicta, & cur ac quando fierent* 310.a

Florentinus quid nomine ſuppellectilis comprehendat 27. a & *deinceps* (306.b

Florum in triumphis ſparſio quæ

Fluctibus quæ natio parentes ſuos operiendo ſepeliat 107.a *fluctibus ſeu Neptuno quid nautæ obijcere ſoliti* 283.b

Flumentana porta quæ 203.a

Fluminibus qui mortuos tãquam ſepulchro iniicerent 107.a

Fluonia Iunoni à quibus immoletur 91.a

Fluſius pater quis 21.b

Fluuij aliquot ſacri 205.b *fluuij auriferi qui* 160. a *fluuij à Xerxis exercitu epoti qui & quot* 351.a

Fluuiatilis canis pelle quæ natio pro galeis vſa 30.a

Fluuiolorum ſeu riuulorum vrbis Romæ catalogus 318.a & b

Focaneus 63.b

Focarij qui 157.a

Focus olim quid 279.a

Fœcunditatis miræ exemplũ 55.a

Fœderatæ in Hiſpania ciuitates quot 186. b *fœderatæ in Sicilia vrbes quæ* 189.a *fœderati quibus donis ornarentur* 220. a *fœderis percutiendi mores ac tempus* 231.b *fœderum monumenta vbi aut quomodo cuſtodirentur* ibid.

Fœdiſſima animalia qui pro diis coluerint 352.a

Fœmina quibus gentibus dominetur non vir 219. b *comitiis nõ intererat* 170.a *fœminæ quæ à quib. arcerentur ludis* 239. b *quot tantum veſtibus vterentur in Ægypto, quot viri* 268.b *vbi honoratiores quã viri* 235.b

Fœminarum apud Germanos & Spartanos autoritas quanta 193.b *item apud Celtas & Gallos* 194.a *de venuſtate publicum certamen vbi* 241. b *fœminarum hæreditates quomodo coërcitæ* 326. b *earum intercurſu infeſtæ acies apud*

Trogloditas dirimuntur 193.b *fœminarum ordo quomodo olim diſcretus* 282. b *pugnas quis noctu commiſerit* 332. b *fœminarum Romanarum nomina tantum quot* 14.b

Fœminas etiam inter ſe in Olympicis certaſſe 331.a *non dare cognomenta familiis* 327.b *qui principes publicis conciliis admiſerint* 193. b *apud quos populos conciliis adhibeantur* 194. a *fœminis cur nomina citius quàm maribus inderentur* 94. a *fœminis auri ornamenta, quod equitibus anuli* 98. b *fœminis probroſis legata & lecticas quis ademerit* 327.a *fœminæ victimæ vbi illicitæ* 132.a *fœminigeneris victimas potiores eſſe quàm maſculini* ibid.

Fœneratorum aliquot libidinoſa crudelitas 10. b *fœnerator olim quanto grauius alicubi quàm fur damnatus* ibid.

Fœni manipulus quorum olim ſignum 163. a *fœnum in cornu gerere, quid* 256.b

Fœnus quibus gentibus ignotum & quibus exoſum 10. b *quomodo paulatim abrogatum* ibid.a

Fœta vulpes occurrens, quid portendat 253. a *fœtus animaliũ quoto à partu die ad ſacrificia puri haberentur* 130. a *fœtus biceps aut mancus in auſpiciis quid* 283.a

Foliis palmarum ſcribas olim vſos pro chartis 100.a

Folliculorum ludus 148.b

Follium ludus qualis & quorum ſit 149.b

Fons vno quotannis die vini ſaporem habens, vbi 296.b

Fontanilis porta quæ 203.a

Fontes obliuionis & memoriæ vbi 296. a *fontis cuiuſdam mira natura* 293. b *fontis oleo manantis miraculũ* 17. b *fontium aliquot periuros vlciſcentium miracula* 245. b *in fine & 246.a*

Fora aliquot apud exteros qui cognominata 67.a

Forcaneus palmes 63.b

Fordicidia quo alio nomine dicta 131. a *fordicidiis quales tantum victimæ caderentur* 283.a

Fore amandum aut amaturum, an Latinè dicatur 11.a

Fores Iani quot 20. b *fores virga lictorum percuti, quid indicaret* 42.b

Forma domorum Romæ qualis 280. a *& deinc. in ſubſequentibus. formæ certamen publicum inter mulieres vbi* 241. b

Formicæ cui aliquando tritici grana dormienti ingeſſerint 102. a *formicas ſanguinem victimæ auferre quid* 283.b

Fornacalia cuiuſmodi vel feſta, vel ſacra 129.b 310.a

Fornacarius quis 249.a

Fornicata via 77.b

Fornix Calphurnius & Fabius vbi ibid.

Fororum Athénienſium cognomina 67.a *fororum Romæ nomina quæ & quot* 66.b

Fortuna maſcula 18. b *fortis*

For-

*Fortunæ ædes vbi ibi.*b *fortuna mala quibus de cauſis olim culta* 19. a *fortunæ cultores ſeu deſpectores, qui facti ibid.*b *fortunæ cultus apud exteros ibid. fortunæ deæ quàm diuerſa fuerint cognomenta* 18.6 *&* 19. a *&* *templa ibid. quàm varia ſimulachra ibid. fortunæ malæ templum vbi* 19.a 318.b *fortunæ Primogeniæ templum vbi ibid. fortunæ ſimulachrum in cubiculo imperatoris* 19. a *fortunæ templa Romæ vbi* 53.a *in fine. fortunarum trium incerti nominis templum vbi* 19. a

Forum Romanũ vbi & quod 7.a

Foſſarum pro caſtris latitudo & altitudo quanta 17.b

Foueas qui quomodo habitent 22.a

Framea & ſcutum, vbi adoleſcẽtium ornatus 262. b *framea quibus propria* 348.b

Fratres vbi præcedant filios in hæreditate 314.a *fratris filiam ducere Romæ licitum fuiſſe* 36.b

Fregellæ vicus 76.b

Fremitus equorum à quibus obſeruaretur 253.a

Frigida qui tantum lauent 216.a 208.a

Fritillus quid 148.b

Frons cui deo ſacra 79. a *frontis indicia quàm diuerſa ibidem fronti quorum nota inuri ſolita* 145.b

Fronticius (*fortè rectius* Frondi*tius*) *vnde quis cognominatus* 14.b

Frontones cur quidam nuncupati 12.b

Fructuum decima Herculi vouebatur 152.a

Frugalitas Romæ olim quæ 127.a 122. b *frugalitatis aliquot in regibus exempla* 274. a, b *& ſeqq. frugalitatis exempla inter Græcos olim quanta* 128.b

Frugem alienam noctu pauiſſe, quæ lege fuerit capitale 313. b *fruges euocari & aliò traduci quomodo ſolerent* 312. a *fruges quomodo olim teri ſeu pinſi ſolitæ* 127. a *frugi cognomen quis vnde adeptus* 14. b *frugum primitiæ cui offerrentur* 131.b

Frumenti prouiſio quorum magiſtratuũ curæ incumberet 17.a

Fucato capillo quis imperator incedere ſolitus 267. a *fucatum capillum qui maximè oderint* 267.b

Fugato aut fugienti hoſti quæ gens ex natura nõ inſtet 177.b *fugientem exercitum qui potiſſimum inſequerentur ibidem fugientes temere ex prælio quomodo & à ſuis reprimerentur* 178.a

Fugitiui ſerui vbi aut quomodo ſeruitute eximerentur 147.a

Fugulatis lacus vbi 318.b

Fulcimẽta vitiũ quotuplicia 63.b

Fulgetras adorare quid 250.b

Fulguritatum ars à quo deſcripta 137.b

Fulgurum ſpecies diuerſæ ibidem fulmina dira aut felicia quæ 250.b *fulmine ictos nõ cremari in funere* 123. b *fulmine icta quàm*

quàm ſint religioſa 325.a fulmine quorum ſepulchra tacta 141.a fulminis auertendi ratio Græcis quæ 280.a fulminum genera tria quæ 251.a fulminum iactus qui dij poſſidere crediti 286.a
Fuluij Flacci laus à modeſtia 303.b
Fuluio quid à Catone obiectum 210.b
Fumus in die militiæ quid indicaret 165.a
Funales equi qui 271.a
Funda qui maximè pugnēt 345.a fundis quot & qualibus Baleares vtantur 342.b
Funditores qui ibid.
Funebres aues quæ 251.a ludi quales 122.a funebres tunicæ regum Indorum & Ægyptiorū 121.b funebris laudatio vnde initium habuerit 121.b Funeralis lex quæ 120.a Funeris illuſtris efferēdi ritus 119.a 121.a funera noctu non interdiu efferebantur 120.a Funere perfecto fieri ſolita quæ & quàm diuerſa 122.a & b & deinceps in ſequentibus.
Fungi qui quomodo in pumicem conuertantur 244.b
Fungos in cariosis nauibus natos viuas aues fieri 183.a
Funus efferendi ritus olim quis 119.a
Fuo quid olim verbi fuerit 11.b
Furcam geſtare ſoliti qui 145.b furca qui quomodo plecterentur 113.b furciferi qui & quomodo dicti 145.b
Fur diurnus aut nocturnus quomodo tractari ſolitus 113.a fures cui imperatori maximè inuiſi ibid.b fures & ſicarios qui quando inuicem committerent 332.a in fine. fures quàm ſint odioſi Scythis 313.a fures vbi & cui furta offerant 295.a
Furiarum templum 120.a
Furia lege quid ſtatutum 326.b
Furij de gallis triumphus qualis 306.b
Furinalis flamen à qua dea cognominatus 319.a
Furiorum etymologia 13.a
Furtum leuius quàm fœnus, quibus fuerit 10.b furta militum quomodo aliquādo punita 68.b furtum vel minimum, vbi capitale 115.a furta per lancem & licium, quæ 313.a quàm ſeuerè xij. tabulis punirentur 313.a quibus vel licita vel impunita ibid. furto ſeu rapto qui viuant ibid.
Furum dea quæ 152.b
Fuſtibus inter ſe decernentes puellæ vbi & cui deæ ſacrificent 131.a fuſtibus qui per centuriones caſtigarentur 329.a
Fuſos in via torquere cur quidā fœminis vetuerint 182.b
Futinus deus 37.a

G

GAbij à Tarquinio quam nequiter oppreſſi 103.a
Gabij Mithridatis regia 117.b
Gabini quàm mirè aliquando victoria hoſtium potiti 21.a
Gabinius quem Ptolemæum in regnum reduxerit 5.a
Gabiuſa porta quæ 202.b
Gabrielis Altilij laus 227.a

Gabyrus quorum deus 299.b
Gades quibus præ vulgo deabus templa dicarint 20.a
Gaditani equites 99. a *Gadidatorum modorum & ſaltationum ſpecies quàm variæ* 232.a
Gagneo qui ſacrificare ſoliti 151.a
γαιὸς vnde dictum 235.a
Galatæ quid pro ornatu galearum vſurparint 30. b *Galatarũ ridiculus in funere mos* 121. a *tubæ in prœliis ineundis* 164. a *qualibus vtantur tubis* 164. a *natura quales* 197. a *in clypeis ingſinia quæ* 339.b & 340.a
Galbæ vnde quidam dicti 12. b *Galbæ imperatoris infortunam fraus quomodo vindicata* 19. b *Galbæ quomodo imperium prædiuinatum* 282.b
Galbula auis quæ ibid.
Galearum inſignia apud diuerſos diuerſa 30.a *Galea cui regi pro diademate impoſita* 44.b
Galenus Cæſar quæ aliquando fecerit vota 150.b. *quales nummos cuderit* 200.b
Galeni veſtitus qualis 263.a *in patrem captũ ſcomma* 263.a
Galeria tribus quando in vrbem recepta 24.b *Galeriæ trib. prærogatiua* ibid.
Galerus cuius olim proprium fuerit inſigne 60.a *galero albo quis flamen ſolus vteretur* 319.a
Gallia & Britannia in quot olim prouincias diuiſæ 96. b *Gallia quàm à circio vento afflicta aliquando ſit* 151. a *Gallia in quot factiones diuiſa* 166.a
Galli qualibus militiæ veſtibus vſi 29. a *quàm ſumptuosè ornarint galeas ſuas & ſcuta* 30. b *mutuam in funere pecuniam cur darent* 120. b *deûm matri quomodo ſecando membra ſua immolet* 129. b *quid potiſſimum diis vouere ſoleant* 152. a *vt prælia ineant* 176. a *quàm honorent fœminas* 194.a *natura quales* 197. a *Galli comati* 267.a *Galli quomodo homines in ſacris mactare & excruciare ſoliti* 352.b
Gallicæ mulieres iudices 194.a
Gallicei quàm habeant nobiles fibras 283.b
Gallina cui nationi in epulis & ſacris interdicta 130. b *Gallinarum cantus quid mali præferre putetur* 252.a
Gallinacei pro conis apud quos fuerint 30. a *Gallinaceus quibus diis ſacer* 130. b *Gallinaceorum & coturnicum pugna publica olim vbi fieret* 241. a *Gallinaceum aliquando Perſis vt regem præfuiſſe* 285.b
Gallis natura inſitum quid 197.a
Gallogræci quàm mirè prælientur 345.a
Gallorum plerique pro vallo caſtrenſi quid habuerint 17. b *Gallorum in pingues odiũ atq; lex* 89. b *immanis in ſepultura magnatum mos quis* 121. a *contra Romanos votum quale, & è conuerſo* 152. a *factiones duæ præcipuæ* 166. a *mos in dotibus conſtituendis* 181. b *veſtes quales* 265. a *in pugna arma ſeu ornamenta quæ* 345.a

345.a in ſacris impietas quanta 352.b
Gallus nocti & laribus ſacer 130.b gallos duos qui nummis incudant 201.a gallorum præpoſteri cantus quid prædiuinẽt 252.a
Gallos omnium ſæpiſſimè victos fuiſſe & rebellaſſe 303.b
Gamelia Iuno à quibus coleretur 301.a
Gamphaſantes, qui & quanto peregrinos odio proſequãtur 187.b
Ganges quàm clarum flumẽ 160.a Ganges flumen à quibus vt deus cultus 299.b
Ganymedis lacus vbi 351.b
Garamantes ferarum ritu in venerem ruunt 30.a Garamantici nomen qui recuſarint 64.b
Gardates Perſis habiti qui 344.a
Garus piſcium non ſquamatorum ad quod vtilis 203.b
Gaſter quòd vaſis genus 126.a
Gaſterium quid ibid.
Gaza cuius fuerit ærarium 52.a
Gaza Perſicè quid ſonet ibid.
Gaza quid monſtri aliquando viſum 101.b,123.b
γέα quid 235.a
Geganiæ familiæ propriũ quid 13.b
Geganij vnde vocati ibid. vnde Romam deducti 234.b
γεάς quid 235.a
Gelonorum truculentia & ornatus militaris 29.a
Gemea ala quæ 8.b
Geminum fel in extis quid 282.b
Geminus pater quis dictus 21.b
Gemma annuli immenſis pretij 80.b gemmarum vſus in annulis quis & vnde 81.a gemmis ſignare quando deſitũ 81.a
gemmiferi fluuij qui 160.a
Gemoniæ ſcalæ cuiuſmodi pœnarũ locus 112.b
Genca (ſi rectè ſcriptum) Antiocho cuiuſmodi ala 353.a
Genarum indicia quæ 79.b genas radere quæ lex quibus vetet 312.a
Geniales dij qui 299.a 353.b
Genialis lectus quomodo & cui ornari ſolitus 56.a
Genitalibus membris, ſacrificatũ vt diis olim fuiſſe 353.a
Geniti ex ſerua aut illegitimo coniugio, Athenis quales 218.b
Genius quis putatus, & an duo ſint 299.a
Genius cuique ſuus & ſua Iuno 299.a
Gentium diuerſarum peritia diuerſa 23.b gentium maiorum deæ quæ 298.b gentes variæ quàm variis vtantur militia & inſtrumentis & ornamentis 345.a
Genuum hominis religio quæ 79.b genu alterum alteri imponere in ſenatu, quàm vitioſum 192.a
Genutij tribuni pl. lex 10.b Genutij in totam legionem animaduerſio quæ 69.a
Geometria vbi vulgo pueros doceretur 93.a Geometria celebres qui 198.a
Georgius Trapezuntius quid miri aliquando viderit 124.a
Germalia vbi 317.b
Germanici de Germanis victis trophæum 34.a Germanici nomen quibus menſibus inditum 156.b

156. b *Germanico quid ab Apide prædiuinatum* 295.b
Germani pro vallo quid vſurpare ſoliti 17.b *quo reges ſuos honore afficere ſueti* 44.b *quo in honore ſacerdotes habuerint* 62 a *pyras mortuorum quomodo extruere ſoliti* 129.a *quibus ludis & quàm charè ludere ſoleant* 149.b *quomodo adulteras punire ſoliti* 162. b *quomodo in prælium ruant* 176. a *quàm fuerint olim hoſpitales* 187.b *quod ſignum nummis incuſſerint* 201.a *quomodo lauẽt* 216. a *ex cuiuſmodi rebus auſpicia ſumant* 253.a *furibus non infenſi* 313. a Germanis *fœnus olim ignotum fuiſſe* 10. b *non fuiſſe templa, & quid pro templis fuerit* 205. a Germanis *ſatellitibus qui Cæſares vſi* 341.b Germanorum *nobilibus plures vxores licitæ* 38. a *in ſponſalibus inſignis mos* 54.b *militum ſcuta amittentium punitio* 67.b *mos in infantibus recens natis* 89.a *in educandis pueris mos* 90.b 92. a *ſeruitus qualis* 46.a *ludus quàm obſtinatus* 149. b *in bellis inſignia cuiuſmodi* 163.b *matrimoniale ius quod* 181.b *in prælio aggrediundo mores qui* 176. a Germanorum *acies vt inſtrueretur ibidem*.b *in conflictu diſciplina qualis* 178.a *in dandis dotibus mos quis* 181. b *ſcuta qualia ibidem conſultationes* 192. a, *id ipſum repetitur ibidem in ſententiis recipiendis aut reiiciendis mos quis* 192.a *natura qualis* 197. b Germanorum *legati quid aliquando Romæ in theatro fecerint* 259. b Germanorum *veſtitus* 255. b *in calce &* 256.a *in ædificando mos quis* 280.b *dij qui* 326. a Germanorum *& Indorum ſepulchra qualia* 314. a Germanorum *ſtipendia olim quæ* 344.b *in ſacrificiis truculentia quanta* 352.b
Gerri qui, & quàm crudeles in funere regis eſſe ſoleant 121.a
Geruſia curia quorum fuerit 23.a
Geſſa quibus propria 340.a
Geſſatæ Gallis qui 344.b
Geſtamen triumphantis quale quid fuerit 305.b
Geſtis ad Sagram certius, quid 255.b
Geſtuum chironomiæ quanta diuerſitas 332.b
Getæ Cæſaris mirus in apparandis ferculis mos 27.a *Getæ quàm crudeliter manes virorum expient* 285.b
Getulici vnde dicti 64.b
Gilippi peculatus quomodo proditus 201.a
Gingrina tibia quæ 164.b
Gladiatoria munera exhibere quorum fuerit ab initio 51.a *gladiatorius ludus quando exhiberi ſolitus, & quibus ei intereſſe vetitum* 122.a *gladiatores in quibus potiſſimum ludis exhiberentur* 332.a,& b *gladiaturam munus quis primus Romæ ediderit* 332. b *gladiaturam quis aliquando*

quando prohibuerit, & quibus tantum exhibere permiſſum 332.b
Gladio breuiori qui pugnēt 341.b gladios & lanceas in ſanguine hoſtiæ tingere quid 324. b gladius Hiſpanus qualis 340. a in calce, gladius quibus olim proprius ibid.
Glandium vſus quibus frumenti loco fuerit 127. a glandem ſecundis menſis exhibere quibus fuerit magnum 272.a glans ex aliena arbore in alienum fundum cadens, cuius ſit 312.b
Glaſtum quid ſit 29.a
Glaucopis dea quæ 301.a
Glaucus quidam Demyli filius, quomodo Olympia vicerit 239.b
γλαῦκας εἰς ἀθήνας, quid 256.b
Glires epulis cur interdicti, & à quibus 129.a
Gnidius ſenatus capitum quot 189.b
Gnidurgis quid 165.a
Gnoſos cuius aliquando regia 117.b
Gonatus quid & vnde dictus 65.b
Gordiani cuiuſdam relatio de ſpectris 62.b 63.a
Gordij qualem eligere ſoliti regem 219.a
Gordium multæ aues circunuolātes quid portenderint 102.a
Gorgias Leontinus quàm ſalsè in Olympiis irriſus 267.b
Gorgonis mulieris Spartanæ celebre apophtegma 180.b
Gorpias menſis quis 155.a
Gortyni quæ afficiant adulteros pœna 162.b
Gracchi & Scipionis ſimultas ac familiaritas 26.a Gracchorum alter vbi & quomodo occiſus 77.b Gracchi lex pro incolumitate ciuis Rom. quæ 245.b Gracchi in deiectos de gradu plebiſcitum quod 147.b
Graculo quid eſſe cum fidibus ſit 255.b
Gradiuus quis deus cognominatus 52.b
Græca literæ vbi & cur olim diſci vetitæ 101.a Græcarum literarum inuentor quis 100.b Græca fides prouerb. 197.a Græca ſacra Romæ quæ dicta 335.a
Græci verecundiores cæteris nationib. erga cognatas 36.a Græcorum expiabili nexu copulatorū mos 40.a mos audito fauſto nuncio 43.b mos in nuptiis 54.a,b & 55.a,b puerorū inſtitutio 89.b in condendis defunctis antiquiſſima cōſuetudo quæ 107.a pœna in ſacrilegos 113.b in funere ducis aut regis mos quis 121.a Græcorum aliquot abſtinentia 128.b initium anni quod 156.a mos in vouendo quis 178.b natura 197.a Græcorum more bibere quid 272.b in obſidione Troiæ inſignia Græcorum quæ 369.b
Græcina capitis poſtulata, viri ſui iudicio abſoluta 182.a
Grandæui ætate ad comitiorum ſuffragia non admittebantur 356.b
Græcoſtaſis vbi Romæ olim fuerit 23.a
Græcus ſermo quàm Romæ inuiſus 194.a

Grami

Graminea corona & vnde dari ſolita 209.b
Grammateus 61.a
Grammatia Syris quid 273.b
Grammaticum cuius & quod poculi genus 126.a
Grammatophoros qui 43.a
Graphton quid 100.a
Gratiæ quot, & quomodo pingi ſolitæ 228. a *gratiarum ædes vbi ibid.*
Gratitudinem naturaliter homini inſitam eſſe 228.a
Gratuitum balneum quis Romæ exhibuerit 124.b
Grauedines quomodo leuarī putentur 226.a
Gregarij qui habiti 344.a
Gregario militi quid in caſtris habere vetitum 31.a
Grex idem apud iuriſperitos quis dicatur 105.a
Grues volantes à quibus tabellariis ſuperatæ 43. a *grues à recto flectere curſu, nautis quid* 251.b
Grypi Perſis quid 79.a
Gurges cur quidam dictus 14.a
Gutturnium quid 27.b
Gyala quid 126.a
Gygius canendi modus qualis 164.a
Gylippi cultus militaris quàm ſordidus 29.a
Gymnaſia quàm olim à Græcis culta 94.a *gymnaſium Herculis apud Athenas, quid* 71.b *Athenis celeberrima quæ & quot* 124.b
Gymneſiarum in elocandis nuptui virginibus mos 38.a *Gymneſiæ quàm impiè mortuos ſepelire ſoliti* 106.b
Gymneta quale Argiuis nomen 148.a
Gymnico certamine qui potiſſimùm valeant 198.a
Gymnopodia Spartanis quid 336.a
Gymnoſophiſtarum mos in funeribus defunctorum 88.b *Gymnoſophiſtæ quàm ſobrij ſint, & quibus ſolùm veſcātur* 203.b *Gymnoſophiſtæ in Æthiopia quales quantiq́; putētur* 197.a *Gymnoſophiſtarum in conuiuiis conſuetudo quæ* 273.b
Gynæceum quæ domus pars fuerit Græcis 280.b
Gynæcea dea quæ 131.a 309.b
Gypſo quæ gentes corpora ſua militiæ illinant 29.a

H

Habentibus patrem ſuperſtitem, qui magiſtratus interdicti 172.b
Habere equum Seianum quid 257.a
Habere pauca, & nullius indigere cuius precatio fuit 115.a
Habis rex quàm miſerè & mirabiliter educatus 102.a
Habitudo corporis militum 28.a
Habitus ſepeliendorum olim qualis 107.a
Hacantus quid primum in Olympiis introduxerit 245.a
Hadrianus quo vocabulo legionem ſummam impartierit 8. a *Hadriani Cæſaris apophthegma de iureconſultis* 347.b
Hæredes qui quomodo fierēt 314.a *& deinc.*
Hæreditatum ius apud diuerſos quàm diuerſum ibid. hæredi-

tates mulieribus quis quo plebiſcito ademerit 327.a
Hærere aquis, quid 256.a
Halæ vnde quidam dicti 12.b
Halia qui apud Rhodum ludi 241.a
Halicarnaſſus quorũ regia 117.b
Hallucus quid 226.a
Halma quid 149.b 332.b
Haloa Athenis qui 335.b
Halteres quid 149.b
Hammonis reſponſum de ſacris Græcorum inſigne 165. a, b
Hammonis imago 196.a
Hannibal cur ſæpe mutarit capillos 266.b
Hannibalis ab vrbe reditus cuius dein occaſionem dederit 53.a Hannibalis ſuperbia 60.a Hãnibalis nomen ſeruis indi cui fuerit capitale 98. b Hannibalis cum Gallis ictum fœdus quale fuerit 194.a
Hannonis factio 166.a Hannonis in clypeo inſigne 340.a
H armeniorum (fortè Armeniorum) virgines nupturæ, quàm fœdè ſe gerant ante nuptias 37.b
Harmodij nomen quàm ſit Athenis ſanctum 148.b & 157.b
Harmoſtæ qui dicti 219.a
Harmoſtes Spartanis quid 329.a
Harmoſyni Spartanis qui 182.a
Harpagones quid 281.b
Harpaſtum quid 149.b
Harpocratem in gemmis pro ſignis aliquos vſurpaſſe 81.a Harpocrates cuiuſmodi deus & vnde natus ibid.b
Haſdrubal quo die perierit 19.a
Haſta cruenta quæ, & quando proponi ſolita 140.b haſta publica quæ ibidem. haſta ſalutis quæ ibi. haſta qui maximè prælientur 345.a
Haſta pura quæ 210. a haſtæ in fines hoſtium proiectio, quid præ ſe ferret 233.a
Haſtam dare vel adimere 69.a haſtam mittere ad caduceum quid ſignet 233.a
Haſtas inuicem permutare, Macronis quid 251. a haſtas qui pro diis coluerint 351.b
Haſtati in qua aciei parte locandi 175. b haſtatos qui ſequerẽtur 176.b haſtati qui 340.b
Hebes quales tali 79. a hebetes quæ regio producat 197.b
Hebræi vbi publicas pecunias deponere ſoliti 52. a Hebræorum pontificis ornatus 61. b Hebræis grauiſſima mulcta ſeu pœna quæ 114. b Hebræis initium anni quod 154.b
Hebrus quàm inclytum flumen 160.a
Hecates ſacra qualia 208. b Hecate quæ dea 301 b
Hecateus cuias fuerit 302.a
Hecatombas vouere quando ſolitum & quid ſit, & quomodo fiat 151. a Hectoris præceptor quis 92.b
Hedera quis pro diademate vſus 44. b cui ſacra 204. b quibus inuiſa 205.a hedera qui in ſacris omnibus coronentur ibid.
Hederæ tact⁹ cui illicitus 353.b
Hedui natura quales 197.b Hedui quid primi ex peregrinis Romæ habuerint 190.b
Heduorum ſummo magiſtratui

quid

quid non liceat 6.a Heduorum *mos erga paruulos ſuos* 90. b Heduorum *in ſententiis dicendis mores qui* 191.b
Heleorum *tribus quot* 25.b
Helicon *quibus ſacer* 293.a
Heliocaminus *quid* 236.a
Heliogabalus *quam cõtemſerit ſenatũ* 90.b Heliogabalus *quid ridiculi primus fecerit* 193. b Heliogabalus *cui imperatori fuerit Deus* 206.a Heliogabalus *quomodo inquinarit pratorij præfecturam* 221.b Heliogabalus *quàm turpia feſta ſiue ſacra inſtituerit* 334.a
Heliogabali *in theatris profuſio* 88.b Heliogabali *profuſus in annulis vſus* 81.b Heliogabali *in ſecundis menſis luxus quis* 271.b Heliogabali *in triumpho petulantia quanta* 306.a
Heliopolis *ſeu Thebæ Ægyptiæ à quo conditæ* 295.a Heliopolitani *Ægyptiis qui qualéſque æſtimentur* 197.b
Heliotrapeza *cuius carceris nomen* 112.b
Hellenes *quorum reges dicti* 4.b
Helotæ *quale Lacedæmoniis nomen* 148.a
Helotæ *qui* 80. a Helotæ *à Spartanis qui habiti* 187. a Helotæ *quàm ſeruitute aſtricti* 146.a
Hemina *quota ſextarij pars* 83.a
Hemina *quot drachmis cõſtet ſeu cyathis* ibid.
Hepar *cuius rei ſedes* 203.b
Heptaphonos *quæ porticus dicta* 154.a
Heræ *quarum Romæ nomen* 148.a Hera *quæ dea cognominata* 301.a
Heraci *qui dicti* 26.a
Heracleotici *ſcyphi* 126.a
Heracleum *quod poculi genus* 126.a
Heraclitus *quem ſepeliendi morem docuerit* 105.b Heraclitus *quo ſe ludi genere recreare ſoleret* 148.b
Herbam do, *quid ſignet* 178.b *herbam dare quid* 256.b
Herbis *quibuſdam quoſdam emaſculatos fuiſſe* 203.b
Hercitæ *quæ* 157.a
Hercules *Conopius vbi cultus* 20. a Hercules *quàm fuerit fœcundus* 55. a Hercules *quibus gẽtibus inuiſus* 71.b Hercules *quàm diuersè à diuerſis cognominatus* 71.a & b Hercules *à quibus gentibus maximè dilectus & cultus ibid.* a & b Hercules *quot putati* 72.a Hercules *baſilicus in talis quid* 148.b Hercules *inuictus cuius aliquando fuit teſſera* 156. b Hercules *Gallicus quis* 196. a Hercules *quis quos ludos Pelopi inſtituerit* 236. b & *deinceps.* Herculis *templum Romæ vbi* 53.a Herculis *ſacra infanda* 71.a Herculi *in Co quã ineptè ſacrificetur* 71. a Herculi *quàm impiè à diuerſis nationibus olim immolatum ibid.* Herculis *cognomen qui vulgò meruerint* 71. a Herculi & *Cereri quotidiè quibus immoletur* 131.a Herculi *decimam vouere quàm olim fauſtum fuerit* 152. a Herculis *imago*

cuius militare ſignum 73. b 155.b Herculis ſignum ante triumphātem prælatum 304.b Herculis ſacerdos in Tyro 337.a
Herculi qui potiſſimum vota facere ſoleant 152.a
Herea, quibus dea feſta 241.a
Hermea feſta quæ 86.a 241.a
Hermen Ægyptij quem vocent menſem 155.b
Hermonienſibus quid præter morem vulgarem vetitū ſit 120.a
Hermocrates quo auſpicio vrbem Cardiam condiderit 282.b
Hermodorus cur Epheſo exactus, & quid deinde Romæ meritus 265.b 312.a
Hermogenis diſſecti cor quale inuentum 282.b
Hormolai Barbari laus 104.a
Hermothybies Ægyptiis qui 344.a
Hermothybium aut Hermothybiorum ſtipendia quæ ibid.
Hermunduri quomodo vouere aut deuouere quid ſoliti 151.a
Hermus quas regiones alluat, & cui flumini mixtus in quod mare influat 160.a
Herodes quàm ſuperbè cauſam apud Hyrcanum reus dixerit 115.b
Herodotus hiſtoricus cuias 302.a
Heroibus quæ animalia immolentur 130.a
Herophyla cuius Sibyllæ nomen 138.a
Heros cuius dei nomen 299.a
Heroſtratus qua nocte Epheſinæ Dianæ templum combuſſerit 214.a
Heſiodus cui poëtæ & quo in certamine prælatus 334.b
Heſperum qui nummis incutiant 275.b
Heſus quorum deus 352.b
Heteromaſchalos quorum tunica 266.b
Hetruriæ conuentus vbinam olim & quando ſeu quoties cogi ſolitus 159.b
Hetruſca diſciplina quomodo Romani filios ſuos inſtituerant 269.a
Hiantibus horrentium animalium qui pro criſtis in bello vſi 30.a
Hiberorum diuiſio olim quæ 25.b Hiberorum & Albanorum galeæ cuiuſmodi 30.a Hiberorum mirus quidam amicitiæ mos 39.b
Hiceteria quid 234.a
Hiectus Arginus quam in adulteros legem tulerit 161.b
Hierapolitani antri miraculum 296.b
Hieratica charta qualis 100.a
Hierax cur quis cognominatus 65.b
Hiero ex quanta miſeria ad quantam dignitatē peruenerit 101.b Hieronis canes quid miri fecerint. 120.b
Hierodidaſcali qui 260.b
Hieronomij qui ibid.
Hieronymi Maſſiani laus 356.a
Hieronymi Porcarij laus 253.a
Hieronymi tyranni flagitia 46.b
Hierophantæ quomodo caſtrarentur 203.b Hierophantæ qui 261.a
Hierophylaces qui 352.a
Hieroſiarchus quid ibid.
Hilaria qui dies dictus 215.a

Hinnitus

Hinnitus equorum qui in auguriis maximè obſeruent 153.a
Hippagoi qui 342.a
Hipparchi qui 69.b 219.a
Hipparchia ala quæ 8.a
Hipparchus quàm ſæuus tyrannus, & à quibus occiſus 157.b
Hipparchus Bithynus quàm fuerit excellēti ingenio vir 302 b
Hippia quæ dea vocata 301.a
Hippias cuius filius, & quantus tyrannus & quomodo caſus 157.b
Hippicum quot ſtadia faciat, & quid ſit 82.b
Hippiæ dens ſternutando excuſſus quid portenderit 94.b
Hippiæ ſomnium quale 157.b
Hippiæ philoſophi paupertas quanta 238.b
Hippius quis deus cognominatus 283.b
Hippoclidis deſultatio 93.b
Hippodromia forum quod 67.a
Hippolyto quæ crinem conſecrent 261.a
Hippolytus quis 61.b
Hippona deæ quibus pro animalibus vota fieri ſolita 153.b
Hipponax poeta cuias 302.b
Hippopotamum quis Romæ in quibus ludis dederit 333.b
Hippopotamus in imo ſceptri quid ſignificet 45.a
Hippoſelino qui victores donari ſoleant 241.a
Hippothonus Iupiter vbi cultus 20.a
Hippotonos quis deus dictus 71.b
Hippotoxotæ qui 342.a 345.b
Hircinis cornibus qui pro criſtis vſi 30.a
Hirci cur pecudibus miſceantur 239.a
Hircum qui cui offerant 130.b
hircum qui adorarint 352.a
Hircus vbi ad ſacra ineptus ibid.
hircus, nauigij nomen 165.a
hircus quorum poetarū & præmium & victima 334.b
Hippiæ familiæ quales, & earum priuilegia quæ 296
Hirpini vnde dicti 253.a
Hirūdines quibus nuncij vice fuerint 43.a *hirundinum & cornicum certamen publicum vbi* 241.a *hirundines cuius ominis ſint.* 252.a
Hiſpania in quot & quas prouincias diuiſa 96.a & .b *Hiſpaniæ oppida Latio donata quot* 186.b & 187.a *Hiſpaniæ vniuerſæ ius Latij vnde tributum ibid.*
Hiſpanorū natiua proprietas qualis 187.a *Hiſpanorum in præliis agilitas quanta* 317.b
Hiſpidum cor quibus aliquando fuerit 282.b
Hiſtoriæ antiquorum fabuloſæ 101.b
Hiſtriones quàm chari Auguſto 25.a *à quo Roma pulſi* 124.b
Hiſtrionum ſpecies diuerſæ 124.b *hiſtriones quo ſtudio ab Auguſto culti* 125.a *hiſtrionem quis perfectum præfectum prætorio crearit* 221.b *hiſtrionum ſedes in theatris quæ* 215.a
Hiſtrius vicus vbi, & quid aliquando paſſus 77.a
Hodoidocos quid ſignet, & quid conuicij præ ſe ferat 225.b
Hædinæ chartæ dictæ olim bibli 100.b

Hœdus cui deo offeratur 131.a
Holographum quid 100.a
Holoſerica veſte quis primus vſus 263.a
Homerus, qualis nummi nomen 201.b *Homerus à quo aliquãdo poeta victus* 334.a
Homeri præceptor quis 92. b *Homeri locus de rerum commutatione excuſſus* 201.a & b
Homicida apud Memphitas quomodo tractaretur 114.a
Homicidij inter Romanos initio pœna quæ 113.b *in calce &* 113.a *homicidia inter Germanos qui luerentur olim* 113.a *homicidij expiatio quæ* 205.b
Homo marinus 123.b
Hominem occidẽs, modio leguminis vbi abſoni ſolatus 114.b *hominem deuotũ quomodo occidere licuerit impunè* 153.a *hominem ſacrum cur facilius occidere licuerit, quàm non ſacrum* 231. b *hominem ſaginare ad ſacra & inde mactare ſoliti qui* 353.a
Homines ſeniores vbi mactentur & edantur vt boues 106.a, b *immolari & deuoueri quomodo ſoleant* 106.a & b *qui quomodo vel dij vel dæmones fiant* 299.b *homines immolare diis qui ſoliti* 352.b & 353.a & *deinc. viui in ſimulachro ingeniti pro victimis exuſti* 352.b *de rupibus aut ſpeculis ſacrificij cauſa qui præcipitarint* 353.a *homines immolare quando Romæ vetitum* 353.b *homines viui Romæ ſacrificij cauſa defoſſi* 353.b
Hominis plus in aqua quàm humi degentis miraculũ 84.a & b *hominis ciuilis officia quæ* 292.b
Homo cuiuſmodi lancearũ ictu à Thracib. mactari ſolitus 353.a
Homolocti quomodo fœdus iungant 238.a
Homoloide cuius oppidi porta 203.a
Homotini *Perſis qui* 339.b
Honeſta miſſio quæ 343.b
Honeſtas *puerorum apud Perſas quanta* 88.a
Honorarij ludi qui 333. a *honorarium ius quod* 347.a
Honores & dignitates quam indignè quidam aſſequantur 336.a *honores ſummis viris in theatro quales exhiberentur* ibid.
Honoris templũ vbi 53. a *honori quomodo ſacrificetur* 87. a *honoris & opis ſacra vt fierẽt* ibi.
Hoplites quod ludi genus 149.b
Hora quorum dea, & qui vota illi facere ſoliti 152. b *hora cuius deæ cognomen* 299.a
Horæ ſponſalibus accommodæ quæ 54.a *horæ accuſanti & reo præſcriptæ quot* 192.b *horæ diei & vigiliarum quot* 215.b
Horæ templum vbi 22.a
Horarum diſcrimina quomodo in caſtris fieri aut cani ſolita 164. a *horarum genera quot* 215. b *horas non ſemper æquales fuiſſe* ibid.
Horatius *vnde Cocles dictus* 12.a
Hordæ quid 215.b
Hordales dies qui ibid.
Hordeacea fiſtula qui in ſacris vtantur 204.b
Hordeum pro frumento quib. aliquan-

quando pœnæ nomine datũ 68.a
Horicorum (ſi rectè ſcriptũ) deus quis 300.a
Hormius modulus qualis,& quã-do à Græcis vti ſolitus 164.a
Horologij inuentor primus quis 26.b *horologij cura penes quos Romæ eſſe ſoleat* 135.a *horologia olim qualia fuerint* 216.a
Hortæ ædes cur ſemper recluſa
Hortari quid ibid. (301.a
Hortenſii quare ſic vocati 12.a
Hortum colere, cuius regis delectamentum fuerit 149.a
Horus quis Ægyptiis deus 352.a
Hoſii,hoſiter 61.a
Hoſpitales nationes quæ 187.b & 188.a
Hoſpites quàm fuerint inuiſi Spartanis & aliis quibuſdam 187.a
*Hoſpiti quot tantum diebus apud Indos conuerſari liceret ibid.*b
Hoſpitibus quis equos pauerit 255.b
Hoſpitij ſymbolum Lingonib.quale 234.a
Hoſpitio aut amicitiæ renunciandi mos olim quis 234.a
Hoſpitum inſignium aut legatorũ peregrè venientiũ tractatio cui magiſtratui commiſſa 50.a
Hoſtia vetuſtiori aut iuniori quãdo litari ſolitum 132.b *hoſtia quæ cautela caderetur* 207.a
Hoſtiæ ſolidæ quæ 130. a *hoſtiæ cuique deo ſua* 204.b *hoſtiæ diis ingrata,quales ibid. hoſtiæ maiores aut minores quomodo ornarentur* (205.b
Hoſtiarum genera quot 129.a
Hoſtilia curia vbi quondã Romæ fuerit 22.b
Hoſtilibus laribus cur aliquando immolatum 131.b
Hoſtilium deuotio in bello quid in ſe haberet 151.b
Hoſtibus in fugam verſis quid agendũ 177.b & *in ſequentib.*
Hoſtium ſpolia in qua domus parte ſeruarentur 279.b
Hoſtias parricidæ quomodo plexus 113.a
Hulceratas aues auſpiciis inutiles eſſe 269.a
Hulceroſo auguri quid vetitũ ibi.
Humana corpora vbi pro vallo vſurpata 18.a
Humana victima quando olim immolari ſolita & deſita 86.a *humana victima qui cui ſacrificet* 71.a 196.b 197.b 260.b
Humana vox quo ex ſimulachro aliquando edita 19.a
Humandis corporibus neceſſaria, in quo templo vendi ſoleant 285.a
Humani ſanguinis poculo qualia fœdera iniri ſolita 232.b & *deinceps humano cruore qui cui litent* 352.b & 353.a & *deinceps. humano ſanguine cuius dei ſimulachrũ ablui ſolitum* 353.b
Humo tradere cadauera aut cremare,capitale vbi ſit 106.a
Hunnorum fœdus quoddam mirabile 39.b
Hyacinthia Spartanis quid 335.b
Hyacinthino cono quis in bello vſus 30.a
Hyacintho qui coronentur in ſacris 205.a
Hyænas quis quibus in ludis exhibuerit 333.b

Haytarum tribus vbi fuerit & à quo dicta 25.b
Hybernorum pueri vt educentur 90.a *Hyberni quàm crudeli pietate parentes mortuos proſequantur* 116.b
Hydropotæ mulieres vbi 126.b
Hyeme quomodo olim pranderi ſolitum 127.b
Hyleat tribus quæ 25.b
Hymnorum ſpecies aliquot 208.b
Hypeparum pulchritudo quanta 242.a
Hyperboles vltimus Athenis oſtraciſmum pertulit 145.b
Hyperboreorum quàm deteſtandus in ſenio cõfectos mos 106.b *Hyperborei qualibus vtantur domibus* 283.b
Hypathra quid 124.b
Hypingos cuius deæ hymnus 208.b
Hypocauſta quid ſint 136.b
Hypocles Cumæus quas colonias deduxerit 49.a
Hyporchema quid 208.b
Hypothyra quid 281.b
Hyrcanorum quàm execranda in ſepeliendis defunctis conſuetudo 106.a
Hyſteria quale feſtum 130.b

I

Iacula Marij qualia 340.b
Iaculatores apud Indos præſtãtiſſimi 342.b
Iaculis & romphæa qui potiſſimũ pugnent 345.a
Iaculum ab aquila è manu ſatellitis ablatum, quid portenderet (343.a
Ialemes quid 119.a
Iani templum quoties clauſum 19.b *Iani templum vbi & cuiuſmodi fuerit* 21.a *Iani templa quot ibid. Iani nomina diuerſa* 21.b *Iani quotuplex in foro ſtatua ibid. Iani templum cur & pacis & belli index fuerit* 22.a
Ianua pontificis quo inſigni dignoſceretur 60.a
Ianuæ ſponſi quomodo ornari ſolitæ 55.b *ianuæ cur & à quo ſerra diuidi iuſſæ* 281.a
Ianualis porta quæ 202.b
Ianuarij Idibus quid fieri ſolitum 142.b *Ianuarium & Februariũ quis anno addiderit* 155.a *Ianuarius cui deæ ſacer* 156.a
Ianus quot aras Romæ habuerit 21.b *Ianus quomodo & initiũ precationis & finis eſſe ſoleat* 206.a *Ianus bifrons cuius nũmi ſignum* 316.a
Iapyges qui & vbi ſint 47.a *Iapygi vento qui voto faciant* 151.a
Iaſoni Mataſſalani immeriti ſupplicium quod 308.a
ἰατρὸς digitus 226.b
Iberorum in pingues lex 89.b *Iberorum (aliàs Hiberorum) in ſepeliendis defunctis quàm crudelis ac mirus mos* 106.a
Ibes Ibetis quid 219.a
Ibes ſeu Ibides à quibus vt dij colerentur 352.
Ibidis ſepulchrum in Ægypto quale 312.b 325.a
Ibim occidiſſe in Ægypto, quantum peccatum 114.b
Ibis vbi tanquam deus culta 85.a
Icades Epicureis quid 143.b
Ichneumones à quibus vt dij culti 352.a
Icta ſeu tacta fulmine, quanti haberen-

berentur 324.b

Ichthyomantes qui 253.a

Ichtyophagorum natura quæ 84.a

Ichtyophagorũ ſepeliendi mortuos conſuetudo quæ 117.a

Idæa dea quæ 345.a 309.b

Idea Platoni quid 105.a

Idem propriè quid dicendũ 104.b

Idem diuerſis legibus prohiberi & iuberi 217.b

Identitas rerum ſecundum iuriſconſultos & phyſicos quàm diuerſa 104.b *& deinc.*

Idibus Martis quid fieri ſuetum, & quomodo eæ aliquando vocari iuſſæ 142.b

Idomeneus ob impium votum è Creta pulſus 153.a

Idos Ariſtoteli quid 105.a

Idus Iulij quibus diis ſacræ 143.a

Idus ſingulorum menſiũ quàm & cui ſolẽnes ſint 142.b 143.b

Idus Martij quo alio nomine dictæ 213.b

Iecur geminum quid notet 282.b *iecori quæ propria vis inſit* 283.b

Ieiunio qui inter ethnicos vacarent 203.b *ieiunium quomodo Romæ aliquando indiceretur*

Ιερεῦς *quid* 260.b (335.a

Ignauiorem muliere dici, quantum Perſis conuicium 225.b

Ignis ſacer quas aliquando fœminas præibat 3. a *quibus olim præferri ſolitus* 44. b *ignis & aqua cur ſponſo & ſponſa in limine domus tangenda* 54. a *ignẽ manu excipere quid* 79.b *igni omnia cõſtare, cuius aſſertio* 105.b & 106. a *ignis vbi frequẽs damnatorum pœna* 115.a *ignis nouus quotãnis in aris Veſtalib. calend. Mart. accendebatur* 156.a *ignibus quis adulteros punire ſolitus* 162. b *ignis ſacrificij ex quibus lignis fieri vetitus* 207. b *ignis quod ex fumo vel ex flamma omen præberet ibidem. igni qui rerum omnium principium adſcribant* 243. a *ignis in templis aſſidui qualis olim ratio* 247. b *ignis peruigil quibus olim gentibus in ſacris eſſet ibid. ignis Veſtæ extinctus, quomodo reſuſcitari ſoleret* 249. a *& deinc. ignem deum qui præcipuè colãt* 299.a *&* 351.b

Ignitæ tunicæ ſupplicium cuiuſmodi 116. a *ignito ferro quis quomodo in fœdere faciendo vſus* 232.a

Ignobiles quibuſdam qui 261.a

Ignominiæ ſolutio quomodo fieret 70. a *ignominiæ nota qui afficerentur* 69.b

Ignominioſa miſſio quæ 344.a

Ignoti dei ara 130.a *ignotũ deum qui colere ſoliti* 334.a

ἴη παιὰν *Græcis quid* 166.a

ἐκεῖ τᾶδεῖν *quid* 234.a

Ilicet, quando & vbi potiſſimum dici ſolitum 122.a *cuius in ſacris vox* 208.b

Ilienſes cur Herculi ſacrificare vetuerint 70. b *Iliẽſes quomodo à Romanis honorati* 186.b

Ilium cuius regia 117.b

Illaqueatum hoſtem occidendi qui quem vſum habeant 345.b

Illegitimè nati, an ciuium numero habendi 279.a

Illegitimæ nuptiæ quæ 56.b

Illegitimus filius an patrem alere teneatur 312.b
Illyricarum puerperarum fortitudo 91.a *Illyricus in quot prouincias diuiſa* 101.a *Illyrici quàm aliquando Epidauris inuiſi* 187.b
Ima cera 2.a
Imagines deorum à quo vetitæ 85.a *ridiculæ apud Ægyptios ibidem, imagines principum & iudicũ quomodo effingẽdæ* 113.b *in defuncti memoriã ferri ſolitæ quæ* 122.b *variarum deorũ quomodo pingi ſolitæ* 195.b *& deinceps. imagines deorum vbi nullæ* 205.a *imaginum olim in domibus Romanorum quanta cura* 279.b *imagines in funus productæ ibidem. imaginem Chriſti & Abrahæ quis ethnicus inter lares habuerit* 352.a *imagines in circenſibus deferri quomodo & quæ ſolerent* 334.a
ἴμβελ@ *Iupiter quis* 202.a
ἡμεροδρόμ@ *quis dictus* 83.b
Immolandi initium à quo animalium genere factum 130.a *immolantes vbi victima ſoli veſcerentur* 208.a *immolare, quota ſacrificij pars* 207.a *immolans vbi nil de ſacrificio guſtaret* 108.b
Immunes à tributis inter Græcos olim qui 188.a
Immuſilus an ex aquilino genere ſit 250.b
Impares hoſtiæ quibus mactari ſolitæ. 132.a
Imperatiuæ feriæ quæ 237.b
Imperator quis aliquando diceretur 341.a
Imperatores vnde Cæſares & Auguſti dicti 3.a *imperatores oppreſſa repub. qui dicti* 4.a *qui quibus menſibus ſua indiderint nomina* 156.b *imperatores etiam externi facti* 187.a *ſenatum honore proſecuti qui* 190.b *cum plebe balneari ſoliti qui* 216.a
Imperatorum nomine qui libera republica vocati 3.b *imperatorum & ducum alij atque alij ornatus in bello* 29.a *imperatorum capita qui ornarentur* 79.a *eorundem funus vt curaretur* 119.b 120.a *imperatorum imagines pro qua re in bellis vti ſolitæ* 163.b *imperatorum imagines quando nummis incudi cœptæ* 201.a *imperatorum in theatris locus quis* 258.a *imperatorum aliquot veſtitus quis* 262.b *& deinceps imperatorum aliquot frugalitas* 274.a *& deinc.*
Imperij Roman. fines olim qui 287.b
Imperium ſtabile quod 103.a
Impetigino ſis templa ingredi vetitum 204.a
Imperatiuæ auſpicia quæ 250.a
Impetus inferendi aut excipiendi conſilium ſeu ratio quæ 176.a *impetum excipientis pictura* 196.b
Impranſum manere apud quos quem oporteat 273.b
Imprecatio peſſima apud Getas quæ 152.b *imprecationes diræ quo fieri ſolitæ modo* ibid.
Impreſſiones improuiſæ quomodo fierent

fierent 177.b
Impuberes pueros qui quando cui mactarent 352.b
Impudicitia dea cur & à quibus culta 19.b
Inarculum veteres quam virgam dixerint 158.b
Inarime quid à terræ motu paſſa 48.b
Incendiaria auis quæ ſit, & cuiuſmodi augurium ferat 252.b
Incendiorum curam qui haberent 337.a
Incenſio mutandorum caſtrorum cur inſtituta 18.a *incenſio machinarum valli, quibus & vbi pro vallo fuerit* ibid.
Inceſtus matris & filij apud quos olim laudatus 4.b *inceſtus diuerſæ ſpecies quibus gentibus quotidianæ* 39.a *inceſtus cum matre ac filia vbi licitus ibid. inceſtum facere quis dicatur* 162.a
Inciſas in æs, & in ære literas, an & quomodo indifferenter dicatur 97.b
Incruēta Ægyptiorum ſacra 85.b
*Incruēta quorũ deorũ ſacra ibid.*a
Indefinita edendi tempora quibus 275.a
Index digitus quis 226.a
Indi natura quales 197.a *vt ſibi ſponſas parent* 37.b *Indorum regum pompa* 45.a *quot in tribus ſingulos populos diuiderent* 26.a *quàm ſint abſtemij* 127.a *Indi vates* 61.a *vt pueros ſuos inſtituant* 90.a *vt in bellum prodirent* 163.b
Indigetes dij qui 299.a 353.b
Indigetes Indorum qui 299.b
Indis grauiſſima in ſontes pœna qualis 114.b
Indorum in funere alicuius conſuetudo quæ 89.a 106.a 121.b *in elocandis filiabus mos* 37.b *Indorum regum cognomenta quæ* 4.b *Indorũ regum ſceptra vnde fiant* 44.a *Indorum res memoria, nõ ſcripto ab ipſis teneri* 101.a *Indorum inhoſpitalitas* 187.b *Indorum ſapientes vt moriantur* 106.b *veſtitus quàm varius* 274.a
Induſia veſtis 261.a
Inebriãdi abſq; potu modus quis, & qui hoc vterētur 127.a
Infames dies qui 57.a *infamis digitus quis* 125.b
Infans penè editus, in matris aluũ reuerſus vbi, & quid 102.b
Infantes apud quos non niſi lacte materno alantur 101.a *infantes lacte alendi vbi deponi Romæ ſoliti* 66.b *infantes nobiliſſimi, à quibus Saturno immolarentur* 452.b *infantibus vbi vena capitis lana inuratur* 90.a
Infelicitatis portenta aliquot miranda 102.a & deinc.
Inferi quando placentur 195.a *inferis ſacrificandi mores & tempora quæ* 284.b 285.a *inferorum deorũ aræ quomodo aut vbi ſtatuerentur* 284.b *inferorum hoſtiæ quales* 204.b *ad inferos deſcenſus vbi pronus* 120.a
Inferni oſtia ibid.
Infinitati quis rerum omnium principium aſſignet 243.a
Inſula ſacerdotis, qualis 206.a

Ingenia diuerſarum gẽtium qualia 196.b & 197.a
Ingenioſos quale ſolum producat 197.b
Ingluuiei ſummæ exempla 176.b
Ingrati dedecus quantum 228.b *ingrati vbi maximè odioſi* ibi.
Inhoſpitalitas aliquot nationum 187.a,b
Inhumatum cadauer, quod putã-dum 285.a
Inijce inijce, Aphris quid ſignet 166.a
Inijci in pyram corporis mortui ſolita quæ 120.b
Inimici nõ omnino tollendi 166.a
Initium anni quoties olim variatum 156.a
Iniurato nemini militare licitum fuiſſe 312.b
Iniuges boues cui immolarentur 130.b
In lente vnguentum quid 255.b
Ino quæ post apotheoſin dicta 290.a
In, *præpoſitionis energia* 97.b
Inſani cur quidam cognominati 13.b
Inſanire per digitum, quid 226.a
In ſinum deſpuere, quid 257.b
Inſepulti qui abijcerentur 353.a
Inſigne Iouis contra Titanas, quod 163.a
Inſignia alia atq; alia bene de rep. meritis conceſſa 193.b *inſignia nummorum apud Romanos olim quæ* 191.b *inſignia peculiaria diuerſarum aliquot dignitatum* 60.b & 61.a
Inſomnia diuerſorum quot exitus ſortita 158.b & *deinceps in ſubſeqq. inſomnia ferè contrarios euentus ſortiri* ibid b
Inſolentia magnatum quorundam ſingularis 78.a & b
Inſontes cognati reorum maieſtatis etiam puniebantur 113.b
Inſtauratione ludorum quoties & quàm ridiculè opus eſſe putaretur 336.a
Inſtratum quid ſit 144.a
Inſtrumenta caſtigandorum puerorum olim quæ 92.b *inſtrumentorum aliquot domeſticorum catalogus* 281.b
Inſubres quo veſtium colore militiæ vſi 29.a *Inſubres cuiuſmodi militiæ vſi ſignis* 163.a
Inſula ab omni cæde immunis quæ 294.a
Inſularij qui 157.a
Inſulas aliquando regna nuncupari 49.a
Intercalandi mos olim apud diuerſos quis 155.a
Interceptor alienæ litis, quis 199.a
Interceſſio quibus potiſſimum cõpeteret 229.b
Interciſi dies qui 213.b
Interdicere *igni & aqua* 113.a *interdictorum prætoris authoritas quanta* 347.a
Inter *os & offam multa cadere, quid* 256.a
Interpres *tabularum xij. primus quis, & quid nactus* 312.a
Interpretandi *iuris ius aut facultas, quorum eſſet* 347.a,b
Interrex *à quibus & quando crearetur* 236.b *eorum munus ac poteſtas* ibid.
Interregnum *quot dies duraret* ibid.
Inter *ſacrũ & ſaxũ, quid* 255.b

Interula quale veſtimentũ 261.b

Inuenio quid & quomodo ſignificet 32 a

Inuentores literarum qui 100.b & 101.a

Inuitæ ad Veſtæ ſacerdotium quæ cogi potuerint 248.a

Inuitamenta ad liberos procreandos in Perſide & alibi quanta 179.b & 180.a

Inuiti ad ſenatum venire qui vel cogerentur, vel non cogerentur 191.a

Inuum quæ feſta qui vocarint 194.a

Iocus lepidus in Demetrium libidinoſum 36. b *ioci in triumphis quomodo iaci ſoleãt* 306.b

Iocinoris caput deſiderari in extis, quid 282.a

Iol cuius olim regia 117.b

Iolai templum quàm miræ ſanctitatis habitum 71.a

Ionum in pſallendo & ſaltando peritia 93.b *Iones quàm ſint ſeruituti dediti* 148.a *Ionicus canendi modus qualis* 164.a *Iones quem primi luxum adinuenerint* 128.b *ijdem molles* 197.b

Ioues à Varrone quot numerati 71.b

Iouiani Pontani laus, habitatio, patria 1.a

Iouis Ferretrij templum 28.a *Iouis filium quis ſe finxerit* 44.b *eius ſacerdos in Meroe* 62.a *Iouis filij qui dicti* 71.b *Iouis Puluerij templum* 85.a *Ioui quibus potiſſimum animalibus litetur* 129.b *Iouis ſeruatoris ara* 147.b *Iouis inuocandi ritus* 153.a *Iouis ſimulachrum apud Ægyptios* 195.a *Iouis Labradai ſimulachrum* 196.a

Ioulos quid ſonet 14.a

Iphicratenſes equites qui 342.a

Iphicratis diſciplina 29.b

ἱπποτροφὴ quid 152.b

Iracea cuius vrbis porta 203.a

Iracundi quo ſint colore 79.b

Iraſci, cui inteſtino tribuatur 283.b

Ire in ſententiam aliorum, quos ſenatores oporteret 190.b

Irriſionis ſedes vbi 79.b

Irus quos ex ſe fontes emittat 160.a

Iſauria cui cognomẽ dederit 64.b

Iſiaci ſacerdotes quomodo veſtirentur 61.b

Iſichias cuius nomen ibid.

Iſidem iurare quibus ſolis inter Græcos permiſſum 244.b *Iſidi quod animal ſacrum* 130.b *propria victima quæ* 131.b *Iſidis apud Sueuos figura quæ* 196.a *Iſidis quando à Romanis exacta* 81.b *Iſidis ſacerdotum religio ac cæremoniæ quæ* 321.a *Iſidis ſacris inaugurandorum cæremoniæ* 44.a *templa Romæ quot* 310.a *Iſidis deæ quæ* 299.b 300.a 309.a *Iſis à quibus maximè culta* 352.a

Iſmenias Thebanus quomodo quoſdam tibia ſua ſanarit 75.a *quàm vafrè in adorando Perſarum rege ſe geſſerit* 79.a

Iſmenus quid deus dictus 391.a

Iſocratis dictum de iuſtitia difficulter acquirenda, quod 255.a

Iſomerinæ horæ quæ 215.a

Iſthmij ludi quales 240.a

Iſthmiorum quanta olim celebritas & ſtudium ibid.
Iſtri ac Nili aquas qui reges inter gazas ſuas reconderent 206.a
Itali natura quales 197.a
Italici belli origo 185.b
Ite, miſſa eſt, vnde deductum videri poſſit 209.a
Iter quid ſit 82.a
Iterduca cuius deæ cognomẽ 301.a
Ithome arx quæ 317.a
Ithometi Ioui quot centenarij hominum vno ſacrificio mactati 352 b
Iubæ in deſertores pœna 67.b *Iubæ regia vbi* 117.b *Iuba quorum deus* 299.b
Iubæ eqinæ fuerint quibus pro ornatu galeæ 30.a
Iubenus (alij Vibennus) cui monti nomen dederit 318.a
Iucundi labores acti, adagium 257.b
Iudæorum pontifex quàm ab Alexandro honoratus 61.b *Iudæorum & Ægyptiorum ſacra quando ex vrbe exacta* 81.b & 171.b
Iudicãdi ad mortem indicta cauſa Romæ vſus quis 113.b *iudicandi noxios ad mortem cõſuetudo olim quæ* 104.b
Iudicia in quot ordines diuiſa 88.b *iudicia mulierum inter quos admiſſa* 193.b & 194.a *iudicia olim Romæ quàm varia* 230.b & 231.a *iudicia quot modis eludantur* 254.a
Iudicis corrupti pœna 114.a *iudicis mali mores* 245.a,b
Iudicium de hauſtu aquæ ex alienis fundis legato diſcutitur 173.a, b *iudicum iuramentum ante ſententiam definitiuam* 116.b *iudicium de nocente quo pacto fiebat* ibid.
Iudicum imagines quomodo Thebani effingerent 113.b *iudicum in iudiciis qualia olim fuerint iuramenta* 116.b
Iuga Exquiliarum quæ & quot 318.b *Iuga Iunonis ara & tutela quæ* 301.b
Iugalis Iuno vnde dicta 54.b *Iugam cur Iunonem cognominarint* 76.b
Iugarius vicus vnde dictus ibid.
Iugerum quid 82.a *iugeri minima pars quæ* 82.a *iugera agri quot cuique olim Romæ fuerint* 182.a
Iugulandæ victimæ ars quæ 207.a
Iugulati hominis exhauſto ſanguine exta tangere, quid 233.a
Iugum 63.b 82.a
Iuli ſeu Iulij vnde dicti 14.a
Iuliæ leges quàm variæ 161.b
Iuliani Cæſaris religio quæ 203.b
Iuliani Saluius & Didius qui 334.b
Iulij Cæſaris prodigalitas 99.b *ſomnia aliquot* 158.a
Iulij & Auguſti curiæ 23.a *Iulij idibus quid fieret* 143.a *Iulij vnde in ciuitatẽ adſciti* 187.a
Iulis inſula quæ 302.a
Iulius quo ornatu ſolus ipſe in bellis uteretur 29.a *Iulius Cæſar cui pedem ſuum oſculandum præbuerit* 80.b *quibus idibus occiſus* 142.b
Iulus cuius deæ hymnus 208.b
Iumẽta gregariis militibus in caſtris vetita 30.b *iumentum alio-*

aliorſum quàm quò vtendum acceperit, ducēs, an fur ſit 313.a
iumentum iunctum emittere ſtercus, auſpicium quale 253.a
Iunceo amictu qui ornētur 174.a
Iunianus Maius quàm fuerit inſignis ſomniorum conjector 15.b
Iunij idus quibus feſtæ, & quo alio nomine dictæ 143.a *Iunius menſis Mercurio ſacer* 156.a
Iuniores an in ſenatu ſententiam rogarentur 191.b
Iuno vnde iugalis dicta 54.b *Iuno Veiētana* 61.b *quæ quibuſdam dea putetur* 301.b *vbi nata, & præcipuè culta* 300.b *quàm Romanis culta* 300.b
Iunoni quod pecus ſacrum 130.b *Iunoni quàm diuersè ac impiè ſacrificetur* 301.b *& deinc.*
Iunonis vlnæ quales 79.a *Iunonis quàm ſint varia nomina ac poteſtates* 300.b *Iunonis Reginæ & Mineruæ templa Romæ vbi* 317.b
Iupiter Latialis dici voluit Caius princeps 66.a Iupiter *inuentor* 70.a *Iupiter Pappa Bithynis dictus* 85.a *Iupiter prodigialis* 129.b Iupiter *militaris* 151.a *Iupiter prædator* 152.a *Iupiter belli ſocius, teſſera militaris* 165.b *Iupiter Xenius* 188.a *eiuſdem forma* *ibid.*
Iuramenta diuerſa apud diuerſos 31.a *iuramenta iudicum ſanctiſſima olim quæ* 116.b *iuramenta magiſtratuum qualia* 174.b *iuramenta quibus gentib. nullius ſint religionis* 246.b *iuramentis homines ita fruſtrari oportere, vt pueros talis, Dionyſii impia ſententia* *ibid.*
Iuramenti cognoſcendi ius penes quem magiſtratū fuerit 133.a *iuramentorum apud veteres forma quàm varia* 244.b *&* 245.a *& dein. iuramento quis milites adigere ſoleret* 329.b
Iuramentum legitimum militare quando cœptum 31.a *iuramētum pontificis* 60.b *in calce iuramentum per depoſitam pecuniam quomodo fiat* 313.b
Iurandi per res ſeu creaturas quā olim diuerſi modi 244.b *&* 245.a *iurandi mos apud Siculos quis* 145.b
Iurari à militibus olim ſolita 31.a *iurare totius exercitus nomine quomodo veteres ſolerent* 33.a *iurare quæ gens neq; cogat quenquam neq; cogatur* 246.b *iurare cui flamini nefas* 320.b
Ius ciuitatis latè propagatum 186.b *ius Latij quibus datum ibidem ius Quiritum cui primo datum ibid.* a *iure ſcripto qui non vſi* 312.a *iuribus diuerſis eadem & edici & interdici* 217.b
Iuriſconſultorum aliquot inſigniū catalogus 347.b
Iuriſdictio proconſulis quæ 95.b
Iuriſiurādi militaris forma & ordo 31.a *iuriſiurādi cognitio ad Cenſores pertinebat* 134.a *iuriſiurandi modus ac verba apud diuerſos quàm diuerſa* 244.b
Iuris primaria diuiſio quæ 346.b *ius ad quid pertineat* *ibid.*

Iuſti-

Iuſiurandum conſulis cùm magiſtratu defungeretur 110. b *iuſiurandū à quibus & quàm ſeuerè iudicari ſolitum* 134.a

Ius necis conſuli vbi & vbi non eſſet 42.a

Iuſtitiæ effigies qualis 196.a *iuſtitiam ſolam inter vota petere ſoliti* 206.b

Iuſtus quis Græcorum cognominatus 63.b

Iuuenales ludi qui & quomodo fierent 331.b

Iuuenalis Satyrici loca diſcutiuntur 268.a 87.b & 88.a 125.b 184 a 225.b

Iuuenca cui propria victima 131.a *quorum poetarum victima* 344.a

Iuuencula partus gemellorum, ominis qualis 253.b

Iuuenes forma cōſpicui apud Creten ſes vt ad matrimonium cogerentur 179. b *iuuenes ante prãdium vbi & quomodo quid boni fecerint, examinarentur* 273.b *iuuenes viuos defodere ſacrificij ergo quibus peculiare* 353.a

Iuuentus Romana in quibus ſe cauſis primũ exerceret 140.a,b *iuuentutis ædicula vbi* 316. b *iuuenum dea quæ* 152.b

K

KΑκοξενία 187.b

κυτάπηγος *quid* 225.b

Kirycion quid 234.a

Kindaliſmos quid 149.b

Kleinos quid 62.a

Kineti viciſſe, quid 256.a

Korax qualis ſupplicij locus 112.a *in fine*

Kratir dicon Græcis quid 195.b

κ ſeu θ per ſe poſita quid in iudiciis ſignarent 114.b

Kyboi quid 148.b

Kycloi quæ Græcis loca dicta 140.b

Kytices Græcis quid 271.a

L

LAbarum quid, & quomodo pro vexillo vſurpatũ 164.a

λ pro ρ proferre ſolitus Demoſthenes 323.b

λ Lacedæmoniorum quondam inſigne in clypeis 340.a

λ & ν quid in iudiciis ſignificarent 114.a

Labdalum quid 52.a

Labeones quare ſic cognominati 12.b

Labeonis de ſuppellectile iudicium 27.a

Laberio Mimo quid aliquando in theatro acciderit 258.b

Laboremus, cuius aliquando teſſera 165.b

Laborioſi vota cui faciant 336.a

Labradæi Iouis ſceptrum 45.a

Lac cui offerri ſolitum 130.b

Lacænas ſolas viros parere, & eis dominari 89.a 155.b *Lacænarum quanta ad ſcenas procliuitas* 332.a

Lacedæmonij quomodo educent infantes ſeu pueros 89. b *noctu ſontes plectebant* 114. a *eorum lex de reis* 116. a *prælium inituri* 164. b *in quorum eſſent Romæ clientela* 279.a

Lacedæmoniorũ luctus rege mortuo 118. b *Lacedæmoniorum militum iuramentum* 31. b *Lacedæmoniorũ cōciones* 192.a

luctus

luctus quandiu duraret 123. a
calendæ quàm celebres 143. b
confidentia nimia contra Tegeatas vt fruſtrata 178. a *Lacedæmoniorum & Athenienſium pernicies vnde* 187. a *Lacedæmoniorum ſenatus* 189. b
in clypeis inſigne quale 340. a
in approbandis ſententiis confuſio quæ 192. a *peritia militaris & ordo* 8. b *trophæum* 34. b
Lacerna quale & quorum veſtimentum 262. a 266. b *Lacernæ albæ vſus quis & quando eſſet* 267. b
Laciniæ Iunonis templum vbi 301. b
Laciniam adhæſiſſe, quid 253. b
Lacones quàm paucis Artaxerxi & Philippo reſponderint 78. b
Lacones comati 165. a
Laconicarum nutricum commendatio 92. a
Laconica centuria 344. a
Laconiſtæ qui dicti 65. b
Laconum & Meſſeniorum conuentus vbi 238. a
Lactacem herbã ferre, Perſis quid 234. a
Lactaria columna quæ & vbi 66. b
Lactis quibus in ſacris vſus 131. b
lacte qui vt quotidiano cibo vterentur 127. b
Lactiſſima quale ſaltationis genus 361. a
Lactucas qui cur primum apponant 273. a
Lactucini vnde dicti 12. a
Lacus ſeu calicis Palicorum in Sicilia mirum 245. b & 246. a
lacus ſtadiorum xxx. à cuius vnius iumentis epotus 351. b
Lacidi philoſopho quàm fuerit quidam anſer charus 325. a
Ladæ curſoris miraculum 83. b
Læna qualis veſtis 266. b 269. b
Lænati (alibi Lænates) vnde quidam dicti 13. a
Læſtrigones vnde 71. b
Lætari quibus epulis, non liceret 122. a
Læuum fulmen cur felicius dextro 250. b
Lagus quorum rex 5. a
Lamachi in bis peccantes dictum 70. a *Lamachi paupertas quæ* 128. b
Lamentationes funebres quis Athenis ſuſtulerit 123. a
Lamiæ cur quidam dicti 12. b *Lamia meretrix quem regem propè dementarit* 36. b *in fine &* 37. a
Lamij vnde ortũ habuerint 12. b
Lamiſcus quid, & quid miri habuerit 226. a
Lamyrus cur quis cognominatus 65. b
Lanceam habere genitiuis notis, quibus olim familiare 81. a
lanceæ quibus propriæ 340. a
Laneæ veſtes quibus in ſacris inuiſa 205. b
Laneúmne an lineum oportuerit eſſe mortui veſtitum 118. a
Lanificium mulieribus olim quã fuerit decorum 182. a
Lanigeræ arbores vbi 183. b & 184. a
Laniſtæ quos committerent vel quomodo 332. a
Laois aphiſis quis quibus diceret 209. a

Laperſa quid 245.a
Lapidare delinquentes, vbi conſuetudo vulgaris 114.a
Lapidei pontes quando primum Romæ ſtructi 59.b
Lapides auriferi vbi 244.a
Lapideus populus vbi, & quis ſic dictus 196.b
Lapidibus qui quos obruăt 113.a lapidibus qui paſſim damnatos occidant 114.b
Lapidicinis damnati qui 113.a
Lapidũ diuerſæ ſpecies vnde quotidie producantur 243.b lapidum aliquot miracula 244.a lapidum iaciendorum certi ac periti Indi 342.b
Lapis in Caryſto quaſi lana intextus, quid miri præ communibus lapillis habeat 121.b lapis niger fabrefactus, cuius dei figura 196.a
Lapparum cognomentum vnde 12.b
Laquearia cœnationũ verſatilia, qualia Nero cõmentus 273.a
Laqueis mulieres ex equis pugnãtes non gladiis 345.a
Laralia cuiuſmodi ſacra 310.a
Lar deus, cuius aliquando teſſera 156 b
Larces Tolumnius quorum rex, & à quo victus 20.b
Larentalia quid 40.a
Larentiæ Accæ vnde ſacra inſtituta 39.a & b
Lares quàm ridiculè ornarentur, & quid illis immolaretur 131.a in qua domorum parte cuſtodirentur 278.b cuiuſmodi numina ſint, & qui alâs dicti 299.a Lares quomodo Platoni fierent ibid.
Largitorem bonorum& malorum alium atq; alium eſſe qui tenerent 352.a,b
Laribus quomodo olim ſacrificatũ 86.b quod animal dicatum 130.b quid ex conuiuiis cedat 274.a laribus quæ dicarentur arma 343.b
Lariũ cultus vnde cœperit 107.a larium numerus Ægyptiis quis 299.a larium in larario cultus vnde 299.a 310.b
Lariſſa arx 317.a
Larua fora quæ 67.a
Laſanum quid 125.b
Laſerpitij pondo quot C. Cæſar ex ærario rapuerit 51.b
Laſthenis velocitas quanta 83.b
Lata via 76.a
Laterculis coctilibus qui pro chartis vſi 100 b
Lateres aureos quot C. Cæſar ex ærario ſuſtulerit 51.a
Lateritias domus qui primi inuenerit 281.b
Latiar cuiuſmodi ſacrum 237.b
Laticlauus equitum qualis 98.b
Laticlauus quorum peculiaris veſtis 193.a (186.b
Latij ius habere, quid præ ſe ferat
Latinæ literæ vnde inuentæ 100.b
Latinæ feriæ, vbi, quomodo & à quibus agerentur 237.b
Latinarũ feriarum dies quot 26.b
Latinè tantùm in ſenatu loqui licuiſſe 194.a Latinè vbi nulliũ edi oraculum liceret 293.a
Latinis principes deorum qui 298.a
Latino ſermone vti, quib. pro munere impartitum 101.a

Lati-

Latinorum acies vt inſtrueretur 176. a Latinorum concilia vbi olim haberi ſolita 238. a Latinorum deus quis 299.b
Latio ſuffragium à quo ſolùm daretur 186.a
Latoniæ, quid carceris fuerit 203.b
Latrocinia honeſta vbi habeantur 197. b latrocinio natura dediti qui ibid. (344.b
Latrones qui milites olim dicti
Latrunculorum ludus quis 148.b
Lauandi in balneis horæ præſtitutæ quæ ac modus quis 216. a lauandi mos Scythis quis ibid.
Lauaria munera 50.a
Laudatio funebris apud Græcos 121.b
Laudationes reorũ vnde ſeu quãdo ſublatæ 115.b & 116.a
Laudes deorum inter epulandum quomodo canerentur 128.a
Lauernæ qui vota facerẽt 143. b
Lauerna quorum dea 202 b
Lauernalis porta quæ ibid.
Lauicana porta quæ ibid.
Laurea corona cur potiſſimùm in triumphis vterẽtur 306. a laurea quis ouando vſus 328.b
Laureata iacula qui quando ferrent 43. a laureatæ literæ quæ, ibid. laureatam ſeu vittatam eſſe nauem quid indicaret ibid. laureati faſces quando COSS. prælati ibid.
Laurentius Valla taxatus 11. a 31.b 97.b 144.b 198.a 310.b
Laureola in muſtaceis 256.b
Lauretum quo in colle Romæ eſſet 317.b & 318.a
Laurus cui ſacra 204. b lauro quib. in ludis qui coronarentur 240. a lauri accenſæ auſpicia quæ 289. a lauri in ſacris vſus quis ibid.
Lautitiæ & luxuriæ genera quàm varia 128.b
Laxamatharum virgines quæ ratione nubant 38.a Laxamathæ quàm mirum habeant præliãdi modum 345.b
Leæna in tormentis patientia quæ, & quis ei inde honor 46.b
Lebetes ænei vbi ſponte numeroſum ſonum edant 294. a lebetes quot quo in feſto binæ ſua ſponte replerentur 296.b
Lecaſtria quid meretriculæ 211.a
Leccæ cognomen vnde 13.a
Lectæ boſtiæ quæ 129.b
Lecticæ vſus quib. vetitus 174.b
Lecticarum muliebrium vſus & priuilegium ibid.
Lecti in cœnaculis ſeu tricliniis quot 179. b lecti in funere defunctis ſtrati qui 119.b
Lectiſternia quando & quomodo fierent 286.a
Lectus genialis 56.a
Leda poſt deificationem quo vocabulo dicta 299.a
Legata quomodo diſtribuerẽtur ib.
Legatarij qui dicti 2.b
Legati externi quàm ciuiliter olim è publico tractarẽtur 50.a Perſarũ quomodo Athenis excepti 178. b conſulum qui & vnde crearentur 297. a, b & deinc. abſque imperatore qui triumpharint 298. a cur aliquando in ordinẽ redacti ibid. quot vni imperatori aliquando conceſſi ibidem a legati in

Aphricam priuilegium quod ibidem b legati legionum vbi crearentur ibid. legati munus exteris quibuſdam quanti habitum ibid.
Legatio libera quæ 298.a
Legatis audiendis quis potiſſimum menſis deſtinatus 194.a legatis etiam lictores fuiſſe ibid.
Legato ſeorſim abſque conſule triumphum aliquando conceſſum fuiſſe 279.b
Legatorum ius quale 231.a, b legatorum officium & autoritas quæ 297.b
Legatos ſuſcipiendi cæremonia Græcis quæ 231.b 232.a
Legatum filio patrem fuiſſe 297.b
Legatus militiæ cui abſque medio ſubſit 8.b
Legendi à côuiuiis ſtudio qui maximè tenerentur 276.a
Leges aliquot theatrales 258.b conuiuales 276.b & 277. a de primitiis non inuehendis in vrbem 310.b pro ſeruis côtra dominos 146.a leges quàm nihili olim Trallibus habiti, & quàm leui mulcta occiſi 114. b leges conſtituendarum veſtaliũ quæ 247. b, & 248. a leges contra luxum quàm diuerſæ 129.a de publicandis proſcriptorum bonis, quales & vnde latæ 153.a leges diuerſæ de danda aut adimenda aut neganda ciuitate Rom. 185.a in fœneratores 10. a, b pro tergo aut capite ciuis Romani 145.a leges quæ demũ ratæ fierent 346.a quàm multæ contra ambitum à diuerſis latæ 141. a, b quomodo à iudicibus iniquis aut indoctis opprimantur 307.b, & 308. a & deinc. quomodò & vnde initio fierent 346.a, & b leges ſanctas quàm deceat eſſe breues 325. b leges ſcriptas qui primi propoſuerint 312. a ſepulchrales quæ & quàm variæ 352. b leges Spartanorum quales 36.b
Legibus malis côſtâter vti, melius eſſe quàm bonis incôſtâter 325.b
Legio ex quot cohortibus fiat 7.b legio iuſta 8. b legio tota per quem ſecuri percuſſa 69.a legio & phalãx an idem ſint 321.a
Legionarij à prætorianis & aliis quomodo internoſcerentur 342. a legionarij qui 344.a
Legionem non ſemper eiuſdem numeri eſſe 8. a legiones ſingulas ſuam aquilam habuiſſe inter Romanos 163.a
Legionibus ſingulis quot præeſſent tribuni militares 8. b legionibus victricibus quomodo epulum exhiberetur 307.a
Legionis etymologia 8.a legionum diuerſa nomina ibid. legionis educendæ ſignum cantu fieri ſolitum 164.a
Legis actio quid 312.b
Legis XII. tabularum decreta aliquod, qualia ſint 312.a & deinc.
Legis latores aliquod diuerſorum qui 312.a
Legis vim quæ dicta ſeu reſponſa habeant 346.b
Legitimæ nuptiæ quæ 56. b legitimi milites qui 343.a
Legulei inepti qui 111.b
Legum bonarum occaſio ſeu indicia

dicia quæ 325.b
λειτȣργοι qui 42.b
Lemnij cur Venerem non colant 71.b *Lemniorũ deus quis* 303.a
Lemniſci quid 245.a
Lemonia tribus à quo nuncupata 24.a
Lemuralia quot diebus quóve menſe fieri ſolita 132.a *Lemuralibus quid offerri & quibus ſolitum* ibid.
Lemures quomodo è domibus eijci ſoliti 132.a *lemures qui quomodo iuxta Platonem fiant* 299.a
Lemuria (forte Remuria) quando agi ſolita 57.a
Lenæum feſtum 71.a
Lenitas ſeueritatem vincit 115.b
Lenæos Ionibus menſis quis 181.a
Lenonibus aliquando præfectura vrbis commiſſa 337.a
Lenotia oppidam 158.b
Lentiginoſi quàm olim inuiſi 204.a
Lentuli vnde ſic vocati 12.a
Leo enſifer, cuius olim in annulo fuerit ſignum 81.a *leo cuidam dormienti ſudorem detergens* 107.b *leonem qui nummis incuſſerint* 201.a *leonem qui pro deo colerent* 352.a *in fin.*
Leones centum quo in ſacro & pro quibus offerrentur 151.a *leonibus in triumpho quis vectus* 306.a
Leonis aſpectus quid portendat 253.a
Leontini quomodo à Phalaride retenti 68.b
Leonum pellibus qui pro conis vſi 30.a *leonũ pugnas qui quando exhiberent* 332.b
Lepidi vnde nuncupati 13.b
Leporem & currum qui nummis incuſſerint 201.a
Leporibus vbi inſint iecora bina 282.a
Leporum effigies Ægyptiis quid 80.b
Lepra, cuius regionis vrbs 160.a
Lepræi quomodo adulteros puniãt 162.b
Leptis quàm diues olim eſſet 188.a
Lepus ab equa editus aliquando quid portenderit 102.a *lepus cui genti in epulis aut ſacrificiis interdictus* 130.b *lepus occurrens quid portendat* 253.b
Lesbiorum fœditas venereã quàm non dicenda 36.a
Lethe Perſis quid carceris eſſet 112.b *Lethe amnis vbi & qualis* 110.a *Lethe fons vbi* 295.a
Leucothea quo alio nomine dicta 299.a
Leuſtrica pugna 177.a
Leucus auis 241.a
Leuiores pœnæ Romanis quæ impoſitæ 116.a
Leges de cohibẽda luxuria 129.a
Lex Camilli de maritandis ordinibus 133.b *lex contra ambitũ prima quæ* 141.a *lex curiata* 59.b *lex de mortuis in vrbe non ſepeliendis* 107.b *funeralis* 120.a *lex de maritãdis ordinibus* 179.b *de regendis ciuitatib.* 185.a *lex Pupia* 194.b *lex Græcorum in tyrãnos* 74.b *lex in cælibes* 179.b *in prætores* 347.a *lex Iulia de adulte-*

ris quomodo in quo caſu intelligenda 161. b lex Pompeia de quaſtura 51. a lex quædã crudelis & illex in Co inſula 106. b lex quomodo vnius alicuius ob gratiam aliquando ad tempus abrogaretur 337. b lex de veſtibus militibus publicè dãdis, vnde lata 29. a
Libare, quota ſacrificij pars 207. a libandi in conuiuiis mos quis 273. b & 274. a
Libellus repudij olim quis 181. a
Liber quid, ſeu quæ corticis arborum pars 100. a
Libri lintei 153. b
Libera ſeruo nubẽs, quomodo olim habita ſit 218. b
Liberæ in Sicilia vrbes quæ 186. b in Hiſpania quot 187. a
Liberalis cauſa Romæ vt expeditior eſſet, quid proſpectum 188. b
Liberalitas quorũdam principum erga publicos artium profeſſores 92. b & 93. a
Liberalis hominis natura 217. b
Liberi qui parentes non alãt, quomodo tractandi 312. b
Libero quid præcipuè immolaretur 130. b
Liberorum & parentum vocabulo qui comprehendantur 22. a
Liberos habere qui dicantur 22. b liberos quatuor aut plures habentis, priuilegium 180. a liberos ſolum & libertinos militare conſueſſe 343. a, b
Libertas ſeu licentia Saturnaliorum 86. a Indorum & Taprobanitarum 146. a quibus ciuitatibus ſeu gentibus vel data vel adempta 186. b libertas minor ſeu media quæ 188. b minima quæ ibid. a
Libertate donati quomodo triumphantem ſequi ſolerent 305. b
Libertatem in luſu deponere ſoliti qui 149. b libertatem emebant ſerui à dominis, pecuniis furtis & rapinis partis 188. b libertatem accipiens, quomodo ſimul & prænomẽ reciperet 235. a libertatem vbi quis furando amitteret 313. a
Libertatis atrium vnde ſtructum 117. a libertatis porticus ex domo Ciceronis facta 317. b libertatis templum à quo & ex qua pecunia ſtructum ibidem
Libertatum ſpecies tres 184. b libertatum diuerſitas, & inter Græcos quanta 188. a
Liberti in funere herili 119. b liberti ingrati quomodo noua ſeruitute afficerentur 146. b & 147. a liberti leuiter peccantes, quomodo punirentur ibid.
Libertinas ducere quibus vetitum 217. b
Libertini quando ius ſuffragij habere cœperint 24. a Libertini pro ciuibus ſe gerentes, quid à Claudio paſſi 146. b Libertinis quis primus ſenatum inquinarit, & quis purgarit 190. b
Libertorum inſigne 92. a libertorum annulo donatorum ius & conditio 74. a libertorum dea 184. b libertorum bona ad quem quomodo pertinerent 314. b
Libertus inter ſenatores duos medius

dius ambulans colapho caſus 191.a
Libitinæ ædes quarum rerum emporium 285.a
Libitinenſis porta quæ 202.b
Libo quàm nequiter à Tiberio per fraudem circumuentus 146.b
Libra Italica quot vnciis ſeu denariis conſtet 83.a *libra quot chryſiis conſtet* 223.a
Libralis aſſis quantum appenderet 222.b
Libs cuius olim regia 117.b
Libycorum deus quis 300.a
Libycus Hercules quis 72.a
Libyſſinus quis quibus deus 327.a
Licentia magiſtratuum quibus legibus & quoties obuiatum 173.b & 174.a
Licere principi quodcunq; libuiſſet, Caracallæ dictum 36.b
Lichanos quid 226.b
Lichas quid ſit 82.a
Licinia & Ebutia lex 141.b *Licinia & Muria leges, cuius belli occaſio fuerint* 185.b
Licinij qui & vnde dicti 12.a
Licinij in Alabandæos ſcomma 196.b
Licium igni nõ obnoxium ad quid olim præcipuè vſurpatum 121.b
Lictores quis primus habuerit 41.a *vnde dicti ibidem lictores vtrum ſinguli per ſe an bini ſeu terni magiſtratum præcederent* 41.b *lictores tum baculis tantum quibus & vbi honoris cauſa permiſſi* 42.b *in vrbe quibus tantum permiſſi* 42.a *lictores prætoris quot* 73.b *lictores dictatoris quot* 226.b
Lictorum munera quæ 41.b 42.b
Lienis (aliàs lyenis) locus & omina quæ 283.a
Lienoſi natura qui ſeu quales ibid. lienoſi qui populi natura ſint ibid.
Ligitai quomodo oracula ederent 296.b
Ligna aris impoſita cuinam vltro arſerint 207.b *ligna debrata ſeu decorticata, qui pro diis honorarint* 351.b *ligna magni ominis quæ* 207.b *ligna quib. in aquis lapideſcat* 244.b *ligna edulia* 272.a
Ligures puerperæ quàm fortes 91.a
Ligures natura quales 188.b
Ligurum quotuplex diuiſio ibid.
Limen *offendiſſe, quid* 253.b
Limi *qui & vnde dicti* 12.a
Lindi *quàm ridiculè Herculi ſacrificent* 70.a
Lineas tantùm veſtes quæ natio gerat 268.a
Lingonibus ciuitatem quis dederit 187.a
Lingua qui milites mulctarentur 69.b *linguæ hoſtiarum quibus apud Græcos darentur* 207.b *linguas toſtas quibus cur in cœna fine apponere mos ſit* 272.a *lingua mendacis vt punita* 315.a
Linteaminibus qualibus in conuiuio quidam vteretur 274.a
Linteata cohors Samnitibus quid 322.b
Lintei libri 153.a 100.a
Linteis quid olim inſcriberetur ibid.

Linteorum thoracum quis olim vſus 342.a
Linteum ſariſſæ oppoſitum, quid quibus militiæ indicaret 164.b
Litare, quota ſacrificij pars 207.a
Literæ aureatæ 43. a *literæ chartæque Phœnicum quales* 100.b *literarum diuerſarum inuentores diuerſi qui ibid.* & 101 a *literas aut epiſtolas qui pyris mortuorum inijcerent* 120. b
Literati ſerui qui 266.b
Literis inſtituendi ordo apud Romanos 92.b *literis primum vſi qui* 100.b *literis qui cur inurerentur* 145.b
Litibus publicis per quos dies ſuperſederetur 286.b & 287.a
Liturgi Athenienſium 42.a
Lituus cuſpide incurua, quibus ſceptri vice fuerit 45.a *lituus quorum peculiare inſignium* 60.a *lituus quibus in bello peculiaris* 164.a *lituus augurum qualis* 269.b
Liuij & Claudij cenſorum quanta ſimultas 24. a *Liuius poeta quando floruerit* 303.a
Lixæ equitibus interuagari prohibiti 30. b *cum virgis vbi magiſtratum præire ſoliti* 42.b *Lixæ qui dicerentur* 342.b
Loca gentilitiorum ſepulchrorum Romanorum 107. b *loca ſenatus vocandi quæ* 191. a *loca populi & patrum in ſpectaculis diſcreta* 258. a *loca augurandi certa fuiſſe, non fortuita* 270.a
Locandi domos ratio alia atq; alia, & quæ 135.b 136.a
Locari ad dextram, quid 80.a
Locationis leges penes quos eſſe ſoleant 134.b
Lochia Alexandriæ promõtorium 117.b
Loci in conuiuiis ratio quæ 266.b
Locrenſes naturâ quales 197.a
Locrenſis moneta qualis 201. a *Locrenſes quàm impia & ridicula vota diis facere ſoliti* 153.a
Locrenſium mos in nuptiis 54. b *Locrenſium aduerſus Crotoniatas votum quale* 152.a
Locri Epizephirij quanta clade Cratoniatas afflixerint 350. a *Locrorum inſperata ad Sagram victoria quanta* 256. a *nuptiæ* 37. a *Locrorum multiplicitas ac differentia quæ* 312.a
Locus honoratior in menſa quis & cui dari ſoleret 266.a
Locuſtarum in Cyrenaica quanta vis, & vllas earum occidiſſe, quantum peccatum 114.b *Locuſtæ quorum ſint quotidianus cibus* 127.b
Longus vicus 76.b
Longobardorum mos in barbæ primæ lanugine ponenda 40.a
Locutiones brutorum quomodo expiarentur 289.a
Lora in ſinu qui cur geſtarẽt 41.b
Loricarum tegmina quàm apud diuerſos diuerſa 29.b & 30.a
Lorum, quorum inſigne 92.a
Lotio antiquo qui balneis vtantur, non aqua 216.b
Lotionibus quot ac quàm aſſiduis qui ſacerdotes vterentur 321.a
Loto qui pro pane vtantur 127. b
Lotometra qui panes conficiant ibid.

Loto-

Lotophagorũ ſepultura quæ 106.b
Lotus capillata quæ 249.b
Lucani quomodo pueros educarent 89.b *eorum hoſpitalitas* 187.b
Lucenſibus cuiuſmodi fuerit ius ciuitatis 186.a
Lucernas quis rex in ocio pro voluptate fabricaret 149.a
Lucij Craſſi magnanimitas 167.a
Lucij Parthenopæi laus 196.b
Lucij prænomen quæ familia cur ſemper vitaret 235.b
Lucina quòd hominis membrum ſacrum 79.b *Lucina quæ dea* 300.b 353.b *Lucinæ Iunonis templum ac feſtum* 319.a
Lucipores qui 235.a
Lucius, vnde dictum 148.b
Lucos & nemora Germanis fuiſſe pro templis 205.a
Lucretiæ cùm ſtupratore ſuo cognatio quanta 289.b & 290.a
Lucretius quo ſub rege præfectus vrbis 336.b
Luctuoſos diis ſupplicare, non ſacrificare debere 323.b
Luctus apud Spartam publicus de rege mortuo quis 118.a *luctus indicia apud diuerſas nationes quæ ibid.* b *in publica calamitate* 268.a *luctus publicus vt tolleretur* 123.a *cur luſtro cõdendo vetitus* 287.b *quibus in ſacrificiis omitteretur* 323.a *luctus quibus non deberetur* 122.b & 123.a *luctus tempore ornatus omnis abijciebatur ibid. luctus patrius vt minueretur* 123.a *luctus ſummi indicia & exempla* 120.b & 121.a & *ſeqq. luctus tempus quot olim dierum eſſet aut mẽſium* 122.b & *deinc.*
Luculli laus ob fœnus expulſum 10.b *quo ornatu ſolus ipſe in bello vſus* 29.a *Lucullus qualem aliquando nauem Romam miſerit* 43.a *qua potiſſimùm re adeò ditatus fuerit* 152.a
Lucumones, qui 159.b
Lucus Herculis apud Athenas quàm celebris, & à quo incenſus 71.b *lucus Veſtæ vbi* 317.b
Ludibriis verborum cui deo ſacrificetur 71.a
Ludicra ſub conuiuiis aut poſt exhiberi ſolita quæ 276.a *ludicrũ quinquennale triplex quis inſtituerit* 334.a, b
Ludiones quomodo à populo honorati 88.a
Ludi funebres vbi & quibus ſoleant exhiberi 140.b *ludi Apollinares vbi extra vrbem fieri ſoleant* 53.a *ludi magiſter Romæ primus quis* 92.b *ludi per ædiles edendi, qui* 264.a *ludi ab ædilibus potiſſimùm curari ſoliti qui* 335.b *ludi in Græcia quàm varij ibid. ludi magni qui, & quando inſtituti* 330.b *ludi quàm leuibus de cauſis pollui crederentur* 336.a
Ludorum aliquot publicorum inter Græcos ratio quæ 239.a & *deinc. ludorum aliquot puerilium apud Græcos catalogus* 149.b & 150.a *ludorum differentia & cura Romanis olim quanta* 330.a, b *ludorum luſoriorum ſpecies variæ* 148.b & *deinc. ludorum tibiæ vnde fierent* 204.b *ludo-*

rum vouendorum conſuetudo 150.a,b ludos ſingulis diis ſuos fuiſſe 330.a
Ludouicus Matha quàm præter æquum in carere excruciatus 308.a
Ludus literarius Ciceronis 35.a & deinc. ludus ſaltatorius vbi publicè olim fuerit 93.b
Lugduni quid imperatores Romani facerent 224.a Lugdunum Gallis olim quid 238.a
Lugendi mos apud diuerſos quàm diuerſus 118.a,b & 119.a,b & 120.a,b & 121. & in ſequentib. deinc. lugendi tempora cur præfinita 323.b
Lugubrium veſtium color quis 119.b
Lumen in naui prætoria quid innuere ſoleret 165.a
Luminaria quot & quomodo Scipio nauibus diſtribuerit ibid. luminaria (rectius liminaria) domus auguralis ſemper patere oportuiſſe 270.b
Lumine qui non vtantur noctu 345.a
Lunæ quod animal ſacrum 130.b lunæ & ſoli quid Athenis libaretur 131.b lunæ ſacrificationibus quid felicitatis obtingat 180.a lunæ noctilucæ templum vbi 317.a lunæ ædes quo fuerit in colle ibid. b à quibus culta 351.b
Lunaris annus quis 154.b
Lunam in calceis ad ſcribere quid notaret 261.a
Lunulæ quæ fibulæ dicerẽtur 26.a lunulas in pedibus qui ferrent 353.a
Lupa quoties infantes aliquando aluerit 101.b
Lupæ quid 211.a
Lupanariũ aliquot cognomina ib.
Lupercal vbi 317.b
Lupercalibus quid immolaretur 132.b Lupercalium origo, ceremoniæ, licentia quæ 194.b & 195.a
Lupercorum impudentia, licentia nequitia quanta ibid.
Lupiarium vrbs vbi ſita 47.a
Lupi roſtrum in foribus villarum cur 55.b lupi effigie qui quem colant 293.b
Lupinum quis habuerit tertium pedis digitum 226.a
Luporum omina qualia 255.a
Lupum aurib. tenere, quid 256.a lupũ qui vt deũ venerati 352.a
Lupus in fabula, quid 257.b
Lurconis lex in ambitioſos 142.a
Luſcinia in cuius infantis ore aliquando cecinerit 251.a luſciniæ augurium quale ibid.
Luſitania qualis prouincia, & eius conuentus quot 96.b
Luſitani qualibus vtantur in bello galeis 30.b Luſitanorũ pœna in parricidas 113.b 114.b Luſitani deſtinatos morti quomodo occidant ibid. Luſitanos comã alere vt fœminas 267.b Luſitanorum in præliis arma & ornamenta quæ 345.a
Luſorium opus à quo imperatore deſcriptum 148.b
Luſtrandæ vrbis Romæ tempus & cæremoniæ quæ 287.a luſtrandi res diuerſas ceremoniæ olim quæ ibid. b
Luſtratio eorum qui funeri interfue-

fuerant, quomodo fieri ſolita 122. a *luſtrationes quare aut quomodo fierent* 287. a, b & 288. a
Luſtricus dies quis 91. b
Luſtris condendis quid precari ſoliti 287. a
Luſtrum quibus diebus fieri prohibitum 289. a
Luxuria cohibendæ leges 192. a
Luxus quando primùm Romam inuaſerit, quando Græciã 128. b *luxu qui præſtent* 198. a *luxus veſtium apud Romanos* 266. b *menſarum Romæ* 271. b *Perſarum* ibid.
Lyæus cuius dei nomen 301. a
Lycabas quid 154. a
Lycæum Athenis quid 124. b
Lychni, cognomen vnde quis habuerit 65. b
Lychnus inextinctus in quibus olim templis ſeruaretur 247. b
Lyciacus conuentus ex quot olim conſtaret vrbibus 159. b
Lyciæ ſortes quæ 294. b
Lycij comã quãti fecerint 267. a, b
Lyciorum in luctu mos 118. b
Lycium Peripateticorum 154. a
Lycius deus quis dictus 301. a
Lycopolitæ cur non vtantur tubis 164. b
Lycurgi diuiſio militaris 7. b *ſacrificia* 85. a *de ſepeliendi more ſententia* 106. a *eius lex quædã à quo & cur abrogata* 116 a *ambitio quanta* 142. a *in ſeruos immanitas* 146. a *diſciplina militaris* 178. b *lex in calibes* 179. b *lex de dotibus mulierum* 181. b *Lycurgi edictum, quomodo in conciliis ſententiæ dicerẽtur* 191. b *eius leges* 312. a
Lydiæ oppida clariſſima quæ 160. a
Lydi quos ludos qua de cauſa inuenerint 149. b *Lydi qui olim dicti, & vbi* 160. a *natura quales* 197. a *quid primi excogitaſſe dicerentur* 200. b
Lydis quid à Cyro imperatũ 68. b
Lydius ornatus quis ibid. *Lydius canendi modus qualis* 164. a
Lydorum in elocandis nuptum filiabus coſuetudo 38. a
Lyenis (alibi Lienis) defectus quibus potiſſimũ proſit 83. b *Lyen quæ quibus ſit dea* 301. a
Lymios quis ſit deus 31. b
Lymiræ piſces ad quid præter morem accommodi 46. a
Lymirinorum in dignoſcendis filiis ex promiſcuo cõcubitu mos 38. a
Lyra quanto olim in precio eſſet 194. a
Lyrica muſca quæ mulier dicta 334. b *Lyricorum vatum victima quæ* ibid.
Lyſandria templa 301. b
Lyſandri cor piloſum 282. b
Lyſias cuius diſcipulus & cuias 46. b *Lyſias Pythagoreus cuius aliquando præceptor* 3[illegible]b
Lyſimacho quid candida Alexãdri faſcia portenderit 44. a *canes eius quale quid aliquando fecerint* 139. a
Lyſus fluuius à quibus aliquando ebibitus 351. b

M

MAcedoniæ cui Romano cognomen dederit 64. a *in quot olim prouincias diuiſa* 96. b
Macedonicæ phalangis deſcriptio exqui-

exquiſita & vſus 322.a
Macedonum lex quædam milita-ris 30. b eis trophæum erige-re vetitum 34. b Macedonum coniugia 36.a 299. b regia ibi. pœna in maieſtatis reos & ſa-crilegos 113.b diſſentiendi mos 191.b
Macedonum regnũ diadema 44.a munera 99.b
Macella vnde dicta ſint 153.b
Macellus quidam cur ſupplicio affectus, & cui rei nomen de-derit ibid.
Maceranæ quorum deæ 300.a
Machlyes qualia habeant occipi-tia 267.a
Macra flumen 113.b
Macrianorum familia quid pro-prium habuerit 81.a
Macrobij Æthiopes quàm miro fonte ac quàm iucundè lauent 216.b
Macrochir quis cur dictus 226.a
Mactari vxorem ad ſepulturam viri, vbi lex eſſet 121.a
Mæandro fluuio aliquando ſacrifi-catum fuiſſe 352.a
Mænandes quæ 334.a
Mænala fluuius (ſi rectè ſcriptũ) à quibus aliquando epotus 351.b
Mænali montes quorum aſylum 212.b
Mæones vbi & qui 160.a
Magi Perſis qui 108.b 197.a In-dorum quàm rigidè ac religio-sè viuant 204.a quid nuncu-pãdis votis addere ſoliti 151.b
Magia vbi, & quos olim pueros doceretur 93.a
Magides quid 27.b
Magiſter populi olim quis 219.a magiſter equitum à quo nomi-nari ſolitus 220.a
Magiſtratu fungentes defuncti vt efferrentur 119. a magiſtratu fungendi ætas 174.a magiſtra-tui in prouinciam eunti, quid à ſociis exhibitum oporteret 161.b 162. a magiſtratũ eun-dem quoto demum anno eidem gerere liceret 174.a vltra præ-ſcriptum tempus gerentes, quo-modo à diuerſis gentibus diuer-sè puniti 175. a magiſtratu fungentes apud Athenienſes vino abſtinebant ibid.
Magiſtratus Romani regibus ex-ternis quomodo prælati 42. b magiſtratus finito honore vbi inſignia deponere ſoliti 66. b magiſtratus omnes cum plebe communicati 157.a magiſtra-tus ſummi apud diuerſos no-mina diuerſa 219.a
Magiſtratuum inter ſe mutuus honor & ceſſio qualis 43.a ma-giſtratuum Romanorum ordo 73.b apud diuerſos diuerſa no-mina quæ 108. b magiſtratuũ violentia quibus legib. & quo-ties compreſſa 173.b & 174.a
Magiſtri militiæ apud Perſas 28.a magiſtri puerorum quales eſſe debeant 89. a 92. a & deinc. magiſtro augurum quid ſoli li-cuerit 270.a
Magnatum aliquot Rom. frugali-tas & modeſtia 128.a
Magnetarches quid 219.a
Magni cognomen vnde Pompeio obuenerit 14.a (298.b
Magni dij, qui, & cur ſic dicti

Magonis nomen ſeruis indere quis vetuerit 148.a
Magophonia quæ dies dicta 214.a
Magorum commentum in nuptiis ineundis 55.b *ſepultura* 106.a *mira quædam commenta ad impediendũ adulterium* 162.b
Maia quo alio nomine dicta 91. b *Maiæ & Mercurio quid quo menſe immoletur* 142.b *Maia dea quæ* 309. b 353. b 322. a
Maiales qui 63.b
Maieſtatis reus quomodo puniretur 162.a
Maij idibus quid fieri ſolitũ 142.b *Maij dies aliquot quibus vel læti, vel triſtes* 213.b & 214.a
Maiores & minores victimæ 132.a
Maiores natu inter augures, etiam cõſulibus in eorum collegio præferri 269.a
Maiorum gentium dij qui 298.b
Maius cui deo dicatus 156.a
Malacinus quis qua de cauſa dictus 263.a
Malæ Fortunæ templum vbi 19.a
Malæ tractationis actio vxori contra virum 180.a
Maleoli matricidæ pœna 113.a
Maledica ſacra quorum 71.a
Maledici qui nuncupati 12.b
Malleo qui victimas cædat 207.b
Malum conſilium conſultori peſſimum 257.b
Malus nauis, an nauis pars dicendus 38.b & 39.a *malus quid Ægyptios crocodili typo exprimitur* 80.b
Mamerci vnde orti 13.b *Mamercorum etymologia & origo* 234.b
Mamerco homini ditiſſimo cur negatus conſulatus 333.b
Mammularum cognomen vnde 13.a
Mamurræ domus vbi 318.a
Mamurius faber quid artificioſè effinxerit 40.b
Mancipes qui ſint 99.a
Mancipia qua de cauſa quib. adeſſe ſacris nõ decebat 70.b *quomodo diuerſis pœnis & quibus affici ſoleant* 145. b & 146. a *mancipia ægra quomodo libera fiant* 146.b *mancipia aut pueros vendendi mos* 313.a
Manduci effigies quomodo in triũphis ferretur 305.b
Manes quale in Phrygia nomen 148.a *manes quomodo expientur* 285. a *manes ad cœnam vocari ſoliti* ibid.
Manes ſeruus fugitiuus quàm leuiter, imò nihil à Diogene plexus 146.a
Manibus ſeu Diti quomodo vota fierent 152. b *in fine. & deinc. manibus parentare quo tempore & cur illicitum* 285. a *manibus qui cur non parentent* ibid. a *manibus triumphantis quid deberetur* 305.b
Manicatam tunicam ferre, Parthis quid 268.a
Maniæ deæ quomodo ſacrificatum ſit olim 86.a
Manius Papyrius primus rex ſacrorum 158.b
Manij vnde dicti 143.a
Manilij vnde orti 13.b
Manipulares qui 163.a 344.a
Manipuli legionis iuſtæ quot 8.b *manipuli centuriæ quot* 322.a

Manipulus fœni quomodo olim pro ſigno militari ferri ſolitus 163.a
Manipulus leuis ex quot militibus conſtet, & cur ſic dictus 7.a *manipulus quot hominibus conſtet* 322.a
Manium in ſacris qualia ſumi ſoleant auſpicia 132.b
Manlij Capitolini domus quid poſt dominum occiſum facta 153.b 316.b *Manlij rei ac damnati nemo ex cognatis miſertus* 115.b
Manlius Imperioſus cur dictator factus 9.a
Manlius qua de cauſa ſenatu motus 92.a
Mannus cuius filius, quorúmve deus 299.b
Mantes qui ſemper adeſſe ſenatui voluerint 191.a,b
Mantua cuius olim regionis habuerit principatum 159.b
Manubiæ Æmylij quam opimæ 134.a *manubiæ deorum cuius ſint coloris, & cur Iouis tantum rubræ* 159.a
Manumiſſi in quas tribus diſtributi 24.a *manumiſſis plena libertas quando data* 187.a
Manumiſſio quomodo fieri ſolita, 184.a
Manumitti apud proconſulem poſſe 96.a
Manus fidei ſacra quæ, manus in cælum tendere quid, manuum oſculatio 80.a *manum complicatis digitis efflictio quid ſignet ibid.* b *manum occidentis ſeipſum abſciſſam à cadauere quidam proijciebant* 106.b *manus pectori admouenda in voto* 153.a *manus expedire atque efferre quid indicaret* 166.a *manus Imperatori protentari à militibus quid ſignet ibid. manum labris admouere, quid iuuat* 206.a *manibus aram tenere in precando qui cogerentur* 207.b *manum protendere, quid* 227.a
Maracanda quorum regia 117.b
Marathonij primi diuinos honores Herculi dedere 70.a
Marathon ciuitas vbi 350.a
Marcelli imperatoris animaduerſio in milites fugaces 69.a *theatrum quale, & vnde ſtructum* 117.a 224.a (13.a
Marcellorum familia vnde orta
M. Craſſus diris execratus 152.b
Marcipores qui ſeu vnde dicti 235.a
Marci prænomen cui familiæ interdictum 153.b *quibus inuiſum ac infame* 235.b
Marcomanni quomodo regem eligere ſoliti 127.b
Mardonio quid olim Troezene prædiuinatum 294.b
Mare & nautas qui ſacerdotes deteſtentur 321.a
Mares Romani quot habuerint nomina 14.b *mares quibus ſacris intereſſe non deceret* 309.a
Marica cuius dea cognomẽ 299.a
Maricci cuiuſdam inſigne facinus 66.a
Mariani muli qui 256.a
Marij cuiuſdam ſomnium verum 16.a *de Iugurtha ac Cimbris trophæa* 34.a *cadauer à Sylla effoſſum, & in Anienum miſ-*

ſum 105.b *Marij lex* 141.b 185.a *Marij ſatellites qui dicti* 341.b
Marinos homines non eſſe fabuloſos 123.b & 124.a & *deinc.* *marina aqua qui cur vinũ diluant* 272.b *marina aqua ad quid potiſſimũ conducat* 289.a
Maritandorum ordinũ lex 133.b 179.b
Mariti vbi puerperarum inſtar decumbant, & quare 91.a
Mariti erga vxorem officiũ 180.a *mariti mores, vxori legem eſſe ibid.*
Maritis fuiſſe in vxores aliquod repudij ius, nullum vxoribus in viros 180.b
Maritus ferus & malus Spartæ coërcitus 179.b *maritus vbi det vxori dotem, non ab ea recipiat* 181.b *maritus vxoris priuilegio tutus* 266.a
Marius quid plebi reſtituerit 108.a *Marius quo ſolùm ſigno militiæ primus vſus ibid. Marius quomodo ciuitatem nactus* 186.a
Marmaritidem herbam qui cui rei admiſcere ſoliti 151.b
Marmorea *edulia* 270.a
Marmori *conchæ concretæ vbi viſæ* 243.b
Marrhes *rex quid miri habuerit* 43.a
Mars *cuius dei vxorem ſtuprarit,* Mars *quale numen* 351.b
Marſorum *pernicitas qualis* 83.b & 84.a
Marſyæ *aliquando ſacrificatũ fuiſſe* 3.b Marſyæ *pellis vbi olim ſuſpenſa videri ſoleat* 67.a
Martiales ludi qui 335.b
Martialis apertus, ac minimè inuolutus 161.b *Martialis locus diſcuſſus* 66.a 216.b 217.a 227.b
Marti quàm diuerſa animalia diuerſæ gentes immolent 130.b *Marti quod animal dicatum* 131.a
Martij Idib. quid fieri ſolitũ 142.b
Martij vnde (ſi rectè ſcriptum) dicti, & quibus id prænominis peculiare 143.b
Martis ædes cur extra vrbem fuerit 52.b *vbi Romæ* 316.b
Martius Coriolanus quid primũ Romæ paſſus 115.b
Martius menſis quàm variè à diuerſis olim habitus 155.b 156.a *cui deæ ſacer ibid.*
Maſcula progenies vbi in hæreditatẽ ſuccedit, nõ fœmina 316.b
Maſculas picturas in quibus ſacris abſcondi oporteret 309.a
Maſculini generis victimæ vbi meliores quàm fœminini, & vbi rurſus contrà 132.a
Maſiniſſæ ſatellites, canes 341.b
Maſſæ cur quidam nũcupati 13.b
Maſſæſylorum regiæ vbi olim fuerint, & quæ 117.b
Maſſagetæ quo veſtium colore militiæ vſi 28.b *cui ſolum deo ſacrificent* 131.a
Maſſagetarum in ſenes immanitas quanta 106.a
Maſſilienſium in morte alicuius conſuetudo 119.a 122.b *lex in ſeruos malos* 146.b *ſenatus quot conſtiterit perſonis* 189.b *ſeueritas ac honeſtas* 259.b

Maſſæ-

Maſſurius Sabinus quid de Arualibus referat 39.a
Mater Auguſti prægnans quàm mirum habuerit ſomnium 158.a
Mater cuiuſmodi fluuius 160.a
Mater deûm quæ ſit 301.a
Mater vbi natalibus filij nihil cõferat aut officiat 219.a
Matrib. miſceri ſomniãtes 157.b
Materia & ſpecies iuriſconſultis quid 105.a, b materia domorum initio apud Romanos & alibi quæ 280.b & 281.a
Mathematicorũ nobiliſſimus quis 302.a
Matrem Romæ quis primus occiderit, & quomodo plexus 113.a
Matres familiæ in qua domus parte agerent 280.a
Matri liberorum trium quæ fuerint priuilegia 170.b
Matribus ipſis ſuos infantes alendos eſſe 91.b
Matrimonia quoto cognationis gradu apud diuerſos licuerint 36.a
Matrimonij ineundi tempus apud Perſas quod ſit 57.a matrimonij commoda quæ & quanta 169.b
Matris deûm effigies qualis 196.a
Matrona quæ dicta dea 300.b
Matrona qualis (vah! turpitudinem) membro virili coronam Romæ quibus in ſacris publicè imponeret 334.a
Matronæ cuiuſdam ſomniatricis mirum 16.a
Matronæ (ſi diis placet) pudicæ quid Veneri in ſinum offerre ſoleant 143.b matronæ quo beneficio funebrem laudationẽ adeptæ 180.b
Matronalia feſta quæ 156.a & 331.b
Matronarum auro quando inops ærarium ſubleuatum 180.b
Matronis in ſemitis viros cedere de via oportuiſſe 181.b matronis quibus ludis intereſſe prohibitum 213.b.259.b
Matrum ſtirpem vbi ſoboles ſequatur, non patrum 235.b
Matuta & mater deûm 130.b cuius deæ cognomen 289.b
Matutæ ſacellum vbi Romæ 66.b
Matutæ Iunonis ara vbi 301.b
Matutina tonitrua quid præ ſe ferant 250.b
Matutino tempore qui cur immolent 206.a
Maurorum ſingulis quot permiſſæ vxores 37.a
Maurorum veſtes 265.b deus 299.b
Mauſulo quid Lycij pro non tondendo capillo darent 267.a
Mauſolo quos ludos quis inſtituerit 334.b
Machlyes quàm ridiculè pilos vel alant, vel tondeant 267.a
Maxima apud Roman. olim mulcta quæ 112.b
Maximi cognomen quot Romæ habuerint 14.a
Maximini imperatoris exercitiũ 29.b Maximini inſolẽtia 80.a
Maximus pontifex quis 60.b
Mazacenorum in legibus dubiis interpretandis mos quis 347.b
Mechiris quis quibus ſit menſis 156.a
Mecœnatis in annulo ſignũ 81.a

tessera

teſſera 165.b futilitas in repudianda & reconcilianda vxore 180. b veſtitus 263.a horti Romæ 319.a
Medi molles 197.b
Mediaſtini qui 157.a
Mediaticus Capuæ quid 197.a
Medici à quo ciuitate donati 185.b
Medicina celebres qui 198.a
Medicus digitus quis 226.b
Medij dij qui 299.a
Medimnus quot modiis cōſtet 82.b
Medio digito aliquid indicantes, quibus inſanire putati 226.a,b
Meditrina quæ dea 301.a
Meditrinalia & dies Meditrinales qui ibid.
Medix quid 219.a
Medorum & Perſarum reges plures habebant vxores 38.a Mædorum regum diadema quale 44.a Mœdorum veſtitus qualis 265.b
Megalobyzus quis cuius deæ flamen 61.b,321.a
Megalenſes ludi qui,cui & à quo dicati 331.a
Megalobyzus cuius nomen 63.a
μεγαλοὶ θεοὶ qui 298.b
Megarenſes quàm inuiſi Athenis 31.b, 187.a Megarenſes quo dicto à Platone incuſati 280.b
Megarenſium curia quomodo à M. Antonio irriſa 23.a,b Megarenſiū tribus quot 26. a mos in condēdis corporibus 107.a,b
Megaſthenis in Italia coloniæ 48.a
Megiſtanes quorum fuerit ſummus magiſtratus 108.b Megiſtanes Perſis quid 219.a
Meguliæ dos quanta 181.b
Mel cui offerri ſolitum 130. b in conuiuiis quando exhiberetur 127.b,271.b in calce & 272.a mel optimum cuias 272.a
Melanthus quæ de re quàm appoſitè Gorgium irriſerit 267.b
Meletidis ſtupiditas in numerando quanta 93.b
Melicerta quis deus, & quibus aliis nominibus dictus 240. a 299.a
Melici pulli qui 45.b
Melij domus poſt necem domini quomodo dicta 154.a
μελιγγάλγον quid 126.a
Meliſſa cuius nomen 61.b Meliſſa nymphæ inuentum quod, & cultus quantus 206.a
Melitæ via 77.a Melitæ templū Athenis quale 318.b
Melita quæ quibus ſic appelletur dea 301.a
Mellaria quid 309.a
Mellis repertor Cyrenenſibus quid ſit 86. a melle qui defunctos oblinant 106.a
Melophori Perſis qui 341.b
Membra hominis religioſa quæ 77. b membri rupti pœna quæ 316.b membrum Liberi quàm turpiter olim per agros & vrbes vectaretur 334.a
Membrum virile quo menſe, quo cultu, à matronis Romæ venerari, & quò deferri ſolitum 143. b membrum virile quo in feſto per forum plauſtro veheretur 334.a
Memmiorum origo quæ 13.b
Memnonis ſtatua quàm mira 105.a

Memoria Othoni imperatori quãta fuerit 329.a

Memoriæ ſedes 80.a locus 226.b fons 295.b

Memoris ſignum apud Ægyptios quale quid 80.b

Memphis Aegypti regibus quid 317.a

Menander à quo poeta quare aliquando ſuperatus 334.b

Mendacium qui maximè auerſati 315.a

Menelaus ex qua apud Lacedæmonem tribu 25.b Menelai præceptor quis 92.b

Menianum quid 63.b

Meniditæ cuius vrbis portæ 203.a

Menis rex cur à Thebanis execratus 128.b

Menſæ & cibus primi ſeculi Romæ quales 271.b menſa apud maiores inter res ſacras habebatur 273.b menſæ apud Indos in conuiuiis quomodo aſſideatur 273.b

Menſalis Iuno vbi culta 23.b

Menſarij quinqueuiri qui 139.b

Menſarum ſpecies quàm diuerſæ 27.b menſarum in cœnaculis numerus quis, ac nomina quæ 271.b

Menſas vacuas tolli non licuiſſe 123.a

Menſes cui dicati, quot annum cõſtituant 154.b & 155.a mẽſes quibuſdam gentibus ſuſpecti 213.b & 214.a

Menſes ſinguli quorum Cæſarum nominibus dicti 156.b menſes ſingulos ſua habere numina ibid.

Menſis ſecundis apud Græcos quid exhiberetur 272.a menſis argenteis quis primus Romæ vſus 271.b menſis ſingulis ſeu lectis quot cœnare ſoliti 272.a menſis vnis quod conuiuas Græcis adhibere ſatis ibid. menſis mille quis aliquando pranſus 307.a

Menſium dies quot apud Indos 154.b menſium diuerſorum diuerſa apud diuerſos nomina 156.a

Menſtruatis templa adire vbi vetitum 204.a

Menſtruum annum qui fecerint 154.b

Menſurarũ aliquot nomina 82.a & deinc. menſurarum caſtigatio quorum muneris fuerit 171.b

Mentiendi quibus modus nullus 315.a (24.b

Mentina tribus quando inſtituta

Mentis ædicula vbi 316.b

Mentula porrecta ſtatuas quibus in feſtis publicè per vicos ferrent 334.a

Mentum tangere & genua apud Græcos quid 79.b

Mercari quomodo ſolitum pecuniâ non ſignata 200.a

Mercatores an ad magiſtratum admittendi 175.a

Mercatorum deus ac feſtus dies quis 142.b

Mercatus frequens quoto ſemper die haberi ſolitus 128.a

Mercenario milite quomodo aut quando Romani vſi 344.a,b

Mercenariorum vtilitas ibid.

Mercimonia apud diuerſos quam diuerſè fiant 200.a & deinc.

Mer-

Mercis commendandæ cauſâ quæ dicuntur, an obligent 291. b & 292.a
Mercurij quã ridicula apud Græcos imago, ipſis tamen glorioſa 196. a Mercurij cognomina quàm ſint varia 301.a
Mercurio qui dies Athenis ſacri 143.b
Mercuriorũ numerus quis 301.a
Mercurium non ex omni ligno fieri, cuius ſententia 196.a
Mercurius triſmegiſtus vnde dictus 62. a quibus potiſſimum præſit 142.b
Meretrices quis qua de cauſa proſtituerit Athenis primus 162.a quomodo incederent 264. a in cuius deæ feſto nudas per vrbem curſitare, religioſum 310.a quot aſſiduè in cuius deæ templo famularentur & fornicarentur 353.b
Meretricibus quando proſtare liceret 234.b
Meretricum vocabula aliquot diuerſa 211.a
Meridiano tempore qui immolent 206. a Meridiana tonitrua quid indicent 250.b
Meridiem verſus qui orent 206.a meridies quomodo notari ſolitus 215.b in fine.
Meris quale ſit ſcutum 339.b
Meroenſium ſacerdotum quanta olim autoritas 62.a
Meroes reginæ Candaces cur vocentur 4.b
Meroitæ regem delinquẽtem quomodo puniant 114.a Meroitarũ dij qui 299. b Meroitis quis qualiſve imperet 219.b
Meros cuius phalãgis altera pars, & quot contineat 322.a
Meſa Varia à quo in ſenatum admiſſa 193.b
Meſade Iudæorum regibus quid 318.a
Meſapij qui & vbi ſint 47.a
Meſius menſis quis 156.a
Meſos digitus quis 226.b
Meſſala vnde dictus 64. b Meſſalæ præfectura 337.a
Meſſalina quomodo in triumpho vecta 306.b
Meſſeniorum olim inſigne in clypeis quod 339.b
Meſtris cuius & vxor fuerit & filia 36.b
Metæ in circenſib. quales 242.a
Metagetnion quis apud quos dicatur menſis 156.a
Metallis damnare quid 113.a
Metandorum caſtrorum ratio quæ 16.b
Metapontinæ Iunonis templi columnæ virgineæ 296.a
Metapontinorum votum 151.a
Metella Syllæ vxor quàm ſumptuosè funerata 324.a
Metelli de Sertorio victo trophæũ quale 34. a Metelli pontificis quantus labor in prolatione dictionis, Opiferæ 323.b
Metellorum aliquot in patrem ſuum pietas quanta 314.a
Metellus cur diadematus dictus 44. a Metellus quidam quàm leui de cauſa vxorem occiderit 126.b Metellus quas leges Cretibus ademerit, & quales dederit 128.a
Metia tribus vnde dicta 24. b
Metia porta quæ 203.a

Meticuloſa ſomnia & curæ quomodo auertantur 288.a
Metij Suffetij quàm horrida pœna 112.b
Metius Pompoſianus qua calũnia à quo occiſus 148.a
Metreta quid dicatur 83.a
Metretes quis vnde cognominatus 65.b
Mezentij quanta in viuos immanitas 115.a
Micotrapeza quid 27.b
Micros digitus quis 226.b
Mida quale Phrygibus nomen 148.a
Midæ regis fortuna quanta 102.a
Mida in teſſeris quid 148.b
Migrare ex veteribus domibus in nouas quo menſe Romani ſolerent 215.b
Milciades ex qua fuerit Atheniẽſium tribu 25.a Milciadis de Perſis ingens victoria 210.b & 350.a
Miles cui immediatè ſubſit 8.b miles obeſus & prępinguis notatus 69.b
Mileti factiones quot 166.a
Miletus Ioniæ ciuitas 294.a ex-excellentium ingeniorum parens 302.a
Miliaria ſtathmi quot 82.b
Milichius quis quib. deus 301.a
Militare ſacramentũ in quot duraret annos 343.a
Militares mulctæ 67.b notæ 68.a
Militaris diſciplinæ ſeueritas ibidem b & 69.a
Militaria dona 209.a ornamenta 211,a,b
Militaria ſigna quæ fuerint apud Romanos 163.a quomodo ſeu qualia ex ſe auſpicia præbere ſolita ibid. in qua aciei parte locari ſolita 177.b
Militarium animaduerſionũ gradus 69.b militaris pœna, Pœnæ ſolutio 70.a militaris lex, quomodo inobedientes caſtigãdi 329.b
Milite in duas partes diſſecto quis exercitum luſtrarit 288.b
Militemus cuius aliquando teſſera 165.b
Milites quoto ætatis anno conſcribi 28.a olim quantum oneris præter arma ſecum ferre ſoliti 30.b in fin. & 178.b milites Iulij Cæſaris ſplendidi 99.b milites Spartani comati omnes, Leonidæ impexi 164.a Romani vbi pecuniam ſuam tẽpore pugnæ deponerent 166.a,b milites Alexandri cur barbam radere iuſſi 266.b & 267.a milites quot tribuno, quot duci, quot legato anteire decreti 329.a milites Romani initio quot annos ſuis expenſis meruiſſent 344.a
Militiæ ordo 8.b militiæ idonei qui 28.a militiæ vincula quæ & quot ibid. militiæ Romanæ vetus quoddam conſtitutum 30.b militiæ apti, nec tamen militare volentes à quib. mulctarentur 134.a & deinc. militia exautorati, quales haberentur 344.a & 345.a,b
Militibus præter modum audacibus vena ſoluebatur 69.b militibus vbi vinum interdictũ 127.a in nauali bello quid præter ſolitum faciendum 179.a militi-

militibus quis quotidie, mane præſertim, quomodo ſalutandus 330.a
Militum ætas apud Perſas 28.a *capitalia crimina* 67.b *diſciplina alia ſub aliis ducibus* 99.a,b *militũ bello peremptorum ſepeliendorũ quanta cura fuerit Athenienſibus* 107.b *eorum laus funebris* 121.a *militũ ordines ac ſpecies* 167.a,b *militum nomina ignorare in caſtris cui dedecoroſum* 329.b *militum ordines olim quot* 339.b *militum vocabula diuerſa* 344.a
Milium vbi potiſſimum abundet 127.b
Mille paſſus 82.b *mille ſeſtertiis vnum aureum cõputari* 223.a *mille paria gladiatorum quis in quibus ludis exhibuerit* 333.b
Millia adoleſcentum quot à Traiano publicè erudita 93.a *millia deorum quot* 299.a *millia centum & decem vbi à decem millibus cæſa* 350.a
Milliaria cohors quot equites & pedites contineat 7.b 46.b *milliariæ cohortis partes quæ* 322.b
Milliaria vaſa quæ 150.a
Millibus viginti ac duobus triclinio quis aliquando epulatus 307.
Millies eandem vxorem duxiſſe quis quo conuicio dictus 181.a
Miluina tibia quæ 164.b
Miluus qualia omina præmonſtraret 251.b
Mimallonum in quibus feſtis vſus 334.a
Mini in luctu 119.a
Minarum ſeu mnarum ſpecies ac valores diuerſi 222.a
Minos quibus leges tulerit 312.a
Minerua quorum dea, & vnde oriunda 300.b *quorum in clypeis inſigne* 336.a
Mineruæ templũ Romæ vbi 77.b *oracula* 79.a *Mineruæ & Æſculapij ſacra* 85.a *Mineruæ ſacrum* 86.b *quib. animalibus Athenienſes annua ſolemnia facere ſolerent* 130.b *eiq́ quod animal ſacrum, ibid. &* 131.a *Mineruæ effigie qui pro ſigno militari vſi* 163.b *eius cognomina diuerſa* 301.a
Mineruarũ numerus quis 301.a
Minima Romanis mulcta quæ 112.b
Minimo prouocare, quid 226.b
Minimus digitus cur ſic dictus ibid.
Minimus pontifex quis 60.b
Minio qui corpora ſua militiæ inficiant 29.a *minio cur ſtatuæ deorum illini ſolitæ* 196.a *minio arena circi ſtrata* 259.a *minio in triumphis illini ſolitus quis* 305.b
Miniſtri flaminum qui aut quæ 318.a
Minnermus poeta cuias 302.a
Minorum gentium patres qui 191.a
Minos cur filius Iouis putatus 71.b *Minois regia* 117.b *quorum legiſlator* 312.a
Minuendi luctus legitimi cauſæ extraordinariæ quæ 123.a
Minutia porta quæ 202.a

Minutius pro deo cultus ibid.
Minyæ quàm leui pœna Trallibus occidi potuerint 114.b
Mira quædam de venatu Herculis 71.b *de notis cõgenitis* 81.a *de vrinatore* 84.a *de adulteriis* 162.a, b *de lapidibus* 243.b & 244.a *de aquarũ in periuros vindicta* 246.a
Mirabilia quædam de regum diuerſorum educatione prima 101.b & 102.a *alia mirabilia* 183.a.b
Miracula aliquot ex ſomnis verè comperta 15.b,& *deinc.miracula vitium in Germania* 182.b & 183.a
Miraculorum orbis vnum Thebis ara Apollinis Spodij 294.a
Miraculum fortitudinis in vno manus digito 226.a *hominis ex carcere in tartarum ducti & reducti quale* 338.a
Miri quiddam de Alexãdro Macedonum rege 29.a *miri quiddam de caſſide centurionis cuiuſdam* 30.b *miri quiddam de cornice* 43.a *miri quiddam de oleaſtro* 67.a
Mirum quid de Pruſiæ regis filio 13.b *mirũ quid de Galba* 19.b *mirum quid de Numenio & Neoptolemo* 33.b 34.a *mirum quid de columbis* 43.a *mirum quid de Cappadocibus* 96.b *mirum quid de canũ erga dominos amore* 120.b *mirũ quid de muſcis.* 240.a
Myricæus quis cur ſic cognominatus deus 300.a
Miſcellanei ludi qui 335.b
Miſcellos quos quis Lugduni publicè exhibuerint 334.b
Miſerabiliter criminoſum viuere, quàm citò occidi, maiori diſciplinæ eſſe 67.b
Miſericordiæ vbi ara ſtatuta 20. *in verrtice.*a
Miſſionem dare qui qua cautione poterant 329.b *miſſionũ genera quot* 343.b *miſſio quibus & quando daretur* 344.a
Miſſus circenſium quot 242.a
Miſſum populum vt faceret apud Græcos ſacerdos functus myſterio 208.b
Mithras quis dictus 61.a
Mithridates quorum rex 4.b *Mithridates Pompeij quotus fuerit Mithridatum ibidem Mithridates Armenus quam perfidè à quo captus* 233.a
Mithridatis theſauri vbi adſeruati 52.a *Mithridatis vxores quæ ſeipſas interfecerint* 43.b
Mitra aurea quorum regum inſigne 45.a *Mitra quibus ſit & dei & deæ nomen* 327.a
Mittere legatos cum lana, quid 234.b
M.literæ omẽ in ſortibus 191.b
Mna quid, & quot ſiclis appenderet 222.a
Mnemon vnde quis cognominatus 65.b Mnemonis *regia vbi* 117.b
Mnemonium, *alij* Mnenoniũ *Suſis quid* 317.a
Mnemoſynæ *quomodo litetur aut quid* 131.b
Mneus bos vbi cultus 46.a
Mnotæ, in Creta qui vulgo nominati 148.a

M *odeſti*

Modeſtini de ſupellectile exiſtimatio 27.a
Modi contrahendarũ nuptiarum olim quot 53.b *&* 54.a *& dein.*
Modiolus quota modÿ pars 82.b *quæ vaſis ſpecies* 126.a
Modius quot chœnices contineat ſeu ſeſtertia 82.b
Modus agrorum cuiq; præſcriptus olim quis 128.a
Mœchandi occaſio in quibus potiſſimum ſacris fuerit 309.b
Mœchas à teſtamentis quis, licet tyrannus, bene excluſerit 327.a
Mœchus deprehenſus impunè occidebatur 162.b
Mœnia Romæ quot paſſuum millia comprehenderent 201.b *&* 202.a *mœnia ſeu muri ciuitatis quomodo ſint ſancti* 203.a 325.b *mœnium ſignandorum ratio ſeu caremoniæ olim quæ* 326.a
Mola *ſalſa quid & quomodo fieri ſolita* 129.b *mola ſalſa & farre quæ in ſacris aſpergi ſolerent* 208.b
Molarum vſus quandiu Romæ incognitus 127.a
Mollior vitæ cultus à quo repertus putetur 128.b
Molonem Gracè declamaſſe in ſenatu Romano 203.a
Moloſſorum reges Pyrrhidæ dicti 4.b
Monadibus quæ natio diuiſa 96.b
Monetæ percuſſæ millia quot à Cæſare depeculata 51.b *monetæ officina* 153.b *qualis moneta Homeri tempore* 200.a *aurea moneta à quo primùm in Perſide percuſſa ibid.*b *monetarum aliquot diuerſis gentibus peculiariũ deſcriptio* 200.b *&* 201.a *monetæ etymologia quæ* 301.b *quàm diu Romæ nulla* 315.b
Moneta Iuno, eiuſq; ædes 301.b
Monetaria Rom. imperatorum olim vbi 224.a
Monilia ferrea quæ mulieres geſtare collo ſoleant 252.a,b
Mo*nocampi digiti qui* 225.b
Monocondylus digitus quis ibid.
Monogramos quos eſſe oportuerit ſacerdotes 353.b
Mons à quibus pro deo habitus 352.a
Mon*ſtra quomodo expiarentur* 287.a *apud Athenas* 289.b
Monſtri marini Theodoro Gazæ viſi deſcriptio 123.b
Monſtris viſis, quid fieri ſuetum 286.a
Mon*ſtroſæ in bello viſiones* 29.a *mõſtroſi vnde gigni putati* 71.b *monſtroſi aut defectuoſi partus quomodo ablegati* 90.b
Monumenta pauperum & ſeruorum qualia 324.b
Monyma regina vt ſe interfecerit 44.a
Mores vnde primum corrupti 128.b *mores peſſimi quid tandem pariãnt boni* 325.b
Mo*richus deus* 301.a
Morientis ſpiritum quis olim excipere ſolitus 118.a
Morionem quis rex per ocium pro delectamẽto agere ſolebat 149.a *morionis in triumpho & alibi vſus quis* 266.a 305.b
Morituros aut morientes ſedere

vbi oporteat, non iacere 118.a
Mortalem deum vnum, & alterum immortalem qui colant 351.a
Morte mulctare quæ tantùm ratione licuerit ciuem Romanũ 115.b
Morti deo qui templa dicauerint 20.b
Mortis genus eligere vbi reis permiſſum 114. a *morti deſtinati vbi abſque morte plectantur* 115. a *mortis ſupplicium leuibus de cauſis quidam inferunt* 114. b *mortis ſententiam quæ litera notaret in iudicio, item mortis & abſolutionis ſymbola per literas, ibid. mortis autorem ſibi neminẽ eſſe debere* 190.a,b
Mortui in Ægypto num humari conſueuerint 106. a *noctu non interdiu efferebantur* 120.a *mortui in Ægypto quæ oratione ante ſepulchrum aut commendari aut vituperari ſoleant* 121.b *vbi ambulare dicantur* 283. a *mortuis inferias dandi ſeu parentandi tempora quæ* 285.b
Mortuo cui triumphus exhibitus 31.a *mortuos qui lætitia proſequantur* 89.a
Morum degeneratio 141. b *morum præfectus quis* 337.a
Moſchus Antimolus quàm fuerit frugalis 128.a
Moſes & Hebræi adorantes occidentem ſpectabant 206.a
Moſſynœci quomodo regem delinquentem mulctent 126.b
Mothona vrbs quæ, & quid ibi Philippus Macedo 346.a
μ quorum olim in clypeis inſigne 340.a
Mugile qui Athenis plecterentur 162.a *in calce &* b
Mugitus boum inter immolandũ quid præſignet 132.a
Mugonia porta quæ aliàs dicta 201. a *Mugonia vnde dicta* 202.b
Mulæ partus incertæ naturæ quid aliquando portenderit 102. a *Mulæ cum curru, quibus olim nummis incuſſæ* 201. a *mulæ partus quid portendat* 253. a *vbi vulgo pariant* 283.a
Mulctæ pecuniariæ certam apud Rom. fuiſſe ſummam 112.b
Mulctarum militarium differentia quæ 67. b *mulctarum differentiæ* 112.b & 113.a
Muli & equi quot à quibus tributi nomine dati 223. b *muli vbi nulli educentur* 283.a
Muliebris fortunæ phanum vbi & cur ædificatum 19. a *muliebri veſte vbi ſponſum indui oporteat* 54.a *muliebres veſtes cur quidam in luctu induãt* 118.b *muliebris veſtitus diſcrimen* 264. a *muliebrium calceorum ſpecies aliquot* ibid.b
Mulieres an apud ethnicos caſtra ſequi ſolitæ 18.a *an & quando primum in ſenatum admiſſæ* 193.b *an & quomodo cum viris cœnarent* 272. b *mulieres cum feris publicè depugnaſſe* 333.b *quid in charorum funere iniicere in pyram ſolitæ* 120. b *in Thracia quàm viris quæ de cauſa odioſæ* 71. b *mulieres nudas epulis introducere,*

quale 273. b *mulieres quædam Germanis vt deæ cultæ* 193. b *quando & cur primum in funere laude proſecutæ* 121. b *mulieres quibus in ſacris mutuo ſe conuitiis inceſſere* 71. a *ſeorſum à viris quibus in ſacris procederent* 206. b *mulieres Spartanæ quomodo incedant* 49. b *eadem viris imperant* 180. b *mulieres tonſis eſſe crinibus quid ſibi velit* 118. b *vbi circuncidantur* 89. b *vbi cum hircis coeant* 195. a *vbi ex equis pugnent, viri pedibus* 345. b *vbi maioris autoritatis quàm viri* 152. b *& deinceps.* 193. b *&* 194. a

Mulierum olim munus ſolarum panes facere 127. a *authoritas apud Germanos in bello* 176. a *opus quod* 182. b *&* 183. a

M*ulieribus auguſtis etiam cuſtodes ſiue ſatellites fuiſſe* 341. b *capita in ſacrificiis velanda eſſe* 204. b *etiam lictores habere permiſſum* 42. b *mulieribus per quem deum iurare interdictum* 246. a *mulieribus qui reges pro cuſtodibus vſi* 341. b *mulieribus qui ſe abſtineant in Ægypto* 203. b *mulieribus Roman. an prænomen & nomen fuerit* 14. b 235. b *mulieribus templa interdicta quæ* 296. a

M*ulieris à monſtro marino ſtupratæ prodigium* 124. a *mulieris ebriũ regem occidentis præmium apud Indos* 127. a

M*ulierum cadauera ſingula denis virorum in rogis addi ſolita* 123. a *mulierum in comitiis ratio nulla* 170. b *mulierum opus olim* 182. a *mulierum in Hereis ludis curſus ac certamẽ* 241. b *mulierũ in inceſſu differentia olim* 268. b

Mulio quis in triumpho ductus, poſt de Parthis triumpharit 304. a

Mullei quales calcei 264. b

Mulſi pocillum quanti olim habetum 127. a

M*ultitudo quomodo olim puniri ſolita per decimationem* 67. b

M*ulus Marianus, quid* 256. a *mulus quorum ſacrorum victima* 350. a

M*umartius ſub Tullo Hoſtilio quam præfecturam geſſerit* 336. a

Mundanus annus quis 155. a

Mundus phanum dei ſanctiſſimũ Diogeni 85. a *mundus parere quando putatus* 213. b *mundus vniuerſus quomodo & vbi per tres Saturni filios diuiſus* 296. b

M*uneris publici ætas* 174. a *muneris adminiſtrati ratio quando redderetur* 174. b

M*unera militib. dari ſolita* 209. a *munera triumphantis qualia, & quibus exhiberi ſolita* 307. a, b

M*unicipes qui qua de cauſa aliquando dicti* 186. a

Municipij ius quibus daretur ibid.

Munychia Athenis quid 317. a

Munychionis (id eſt Ianuarij) vndeuigeſimo die quid Athenis fieri ſolitum 143. a *Munychionis nomen datur Athenis*

menſi 156.a
Murenarum *cognominatio vnde* 14.b *Murenarum millia quot in vna cœna appoſita* 307.a
Muralis *corona quomodo fiat* 209.b *murali quis primus donatus* ibid.
Murani *cognomen quibus regibus inditum* 4.a
Mures *quomodo Aegyptiis aliti quando ſubſidiū tulerint* 195.b *murem qui nummis incuſſerint* 201.a *mures candidi quid portendant* 253.b *murium coriis qui ſe veſtiant* 266.a
Muris *ciuitatum ædificia priuata cur non admouenda* 325.b
Murtia *vnde Venus dicta* 225.a
Murtia *quæ dea vocata* 325.b
Mus *qui Bœoticè vocetur* 20.a
Muſica *Sempronius adulterum vt punierit* 162.b
Muſca *cui aliquando pro inſigni fuerit* 340.a
Muſcalyrica, *Corinna* 334.b
Muſcæ *cuius templum non ingrediantur* 71.a *muſcæ quo ex quibus locis ad tempus cedere ac reuerti creditæ* 240.a *muſca cui aliquādo pro inſigni fuerit* 248.a
Muſca *quarum feſta* 241.a
Muſcum *Alexandriæ regiæ vna* 117.b
Muſicæ *ſtudium apud veteres Græcos quantum* 90.a *muſica à quibus vituperata* 94.a *quibus inuiſa, quib. grata* 93.b & 94.a
Muſicæ *honos olim quantus* ibid.
Muſtelæ *omen quale* 253.a
Muta *exta quæ* 283.b
Mutabilior *cothurno, quid* 255.b
Mutatio *caſtrorum qui olim indicari ſolita* 17.b
Muti *qui cuius in templo quæ de cauſa fierent* 71.b
Mutia *quæ à quibus dies dicta* 214.a
Mutialis *agger Romæ vbi* 318.b
Mutina *qualis colonia* 186.b
Mutinino *quomodo ſacrificēt mulieres* 71.a
Mutionis *porta quæ & vbi* 202.a
Mutuandi *vxores ad tempus apud quos olim ius* 38.a,b
Mutuum *mulos ſcabere, quid* 255.b
Mutuum *ſanguinem vino mixtum qui quando bibere ſoliti* 233.a
Mybarum *veſtes militares cuius fuerint coloris* 29.a
Myodes *deus quis* 240.a
Mynermus 302.a
Myniarum *imperator quis* 51.b
Mynias *Chryſæ filius vbi & cuiuſmodi habuerit æraria* ibid.
Myrica *qui vtantur in ſacris* 205.a
Myrrham *Sabæi cur non offerant* 207.a
Myricæus *Apollo* 301.a
Myrrhinis *virgines qui vaticinentur* 253.a
Myrtea *corona cui daretur* 357.a
Myrteæ *Veneris ara quæ* 318.a
Myrti *duæ ante Romuli templum, quid portendere ſolitæ* 22.a *ad myrtū canere* 90.a *myrtū cui ſacra* 204.b *myrtum ſuffitionibus adhiberi ſolitam eſſe* 289.a *myrtum cuius templo cur inferre non licuerit* 308.b

Myſiæ

Myſiæ adminiſtrationes 96.b
Myſi quibus cæremoniis vouere quid ſoleant 151.b *Myſorum galeæ quo ſint ornatu* 30.b
Myſteriorum magnorum & paruorum ſolennis dies apud Athenienſes 143.b *myſteria Cereris qualia* 335.a

N

NAbathæorum mos quidam circa vxores abeminandus 38.a *eorundem mos erga filios* 89.a
Nænia cuiuſmodi ſit cantio 119.a
Næniæ templum cur extra vrbem fuerit 53.b
Naiadum in quibus feſtis repræſentatio 334.a
Nanciſcor quid ſignificet 32.a
Nandi quantum Rom. olim ſtudium 29.b
Napatia cuius regia 117.b
Napeſinis quod fuerit ius ciuitatis 186.a
Nares totius populi quis rex aliquando abſciderit 115.a
Narnienſium deus quis 300.b
Narualorum pontifex quàm ridiculo ſit ornatu 62.a
Naſamones quo morituros modo ſtatuere ſoliti 106.b
Naſi indicia quæ 79.a *naſi mutilatio quibus gentibus ſummi ſupplicij loco habita* 115.a *naſo plectuntur adulteri apud Ægyptios* 162.b
Naſicæ cur quidam dicti 12.b *in calce Naſicæ cognomen vnde* 13.b *quid à ruſticis tribubus paſſus* 24.a *Naſicæ laus* 64.b *quàm oderit ſcenicos* 331.a
Naſones vnde quidam Romæ cognominati 12.b
Naſuti & naſum habere qui dicantur 79.a
Natales quorundam dies quibus maximè felices 214.a,b
Natalis vrbis Romæ dies quis 85.b
Natalitia feſta quomodo ſeruarentur ibid.
Natare qui olim diſcerent 89.b
Nati cum dentibus 13.b *nati ſub Delphino* 83.b *nati ſub piſcibus* ibid.
Nationum aliquot ſingulares patroni Romæ olim 279.a,b
Natos recens qui deplorent 89.a
Naturæ opera dictu admirabilia 83.a,b *naturæ diuerſis gentibus propria quæ* 196.b & 197.a
Naturalis annus quid 155.b
Nauales duumuiri 138.b *nauales ludi quomodo fierent* 151.a
Naualis prælij ſigna ſeu indicia quo fieri ſoleant modo 165.a *nauali certamine qui ſingulariter præſtent* 198.a *naualis corona qualis* 209.b
Nauis Theſei quanto tempore Athenis conſeruata 104.b *nauium inſulis ornare in conflictu quid* 163.b *naues ſingulæ quas ſeu quorum deorum imagines inſculptas gererent* 165.a *nauium inſignia & nomina ibidem. naues luſtrandi ratio* 288.a
Nauigium miræ artis 165.a
Nautæ quibus diis vota facere potiſſimùm ſoleant 152.b *nautarum ſub Cyro ſtipendium quod* 344.b

Nau-

Nautiorum cognomen vnde 13.b
Naulum pro traiectu ad inferos quantum fuerit 120.a
Neapolitani regni excidium quomodo olim prædictum 137.a Neapolitani in quorum fuerint clientela Romæ 279.a Neapoli cuiuſmodi aliquando eſſe ſoleat publicũ certamen 335.a
Neceſſitatis templum vbi 22.a
Necis poteſtas penes quem ſolum Romæ fuerit 110.a
Necti ob fœnus quando prohibitum 10.b
Ne decima quidem Syracuſanorũ pars, quid indicaret 256.a
Nefaſti dies qui 213.b
Negligentes in re quærenda, vbi & quomodo mulctari ſoleant 133.b
Nemei ludi qui & quomodo inſtituti 240.b
Nemeſeos locus quis 80.b Nemeſeos ſimulachrũ quale, & Nemeſis qualis dea 226.b Nemeſis cuius deæ nomen 299.a
Neocori Aliarci quod olim in clypeis inſigne 340.a
Neodomadæ qui habiti 344.a
Neomeniæ quæ ſint 143.b
Neoptolemi felices victoriæ 34.b
Neoptolemus cuius filius 4.b Neoptolemi militare vexillũ quale 163.b
Nepotes vnde quidam cognominati 14.a
Neptuno ex quibus animalibus ſacrum fiat 129.b Neptuno qui dies Athenis ſacri 143.b Neptunus quarundam nauiũ inſigne 165.a Neptuno cur fel dicatũ 282.b Neptunus quorum olim inſigne 339.b
Nequam homines, probos à ſe abigunt 266.b
Nequicquam ſapere quis dicatur 165.b
Nereis vbi non ita multis abhinc annis viſa 123.b
Nero præcipuæ legioni quod nomẽ dederit 8.a Nero quid ſignificet & qui hoc nomine vocati 13.a Nero quot vehiculis proficiſci ſolitus 101.b quid in libertos ingratos ſtatuerit 146.b quem menſem vocari Neronẽ iuſſerit 156.b qualem militibus dederit aliquando teſſeram 165.b gratiam popularem quo beneficio aucupatus 188.b quo habitu nummis ſe incudi iuſſerit 201.a quam deditus ludis 240.a quod ſacrum ſeu tẽplum conſcientia ſcelerum adire non auſus 335.a
Neroni mos quomodo præſignata 253.b quando & quib. de cauſis ſupplicationes decerni ſolerent 286.b
Neronis in populum ſpectaculis inhiantem liberalitas 88.b ædilitas 135.a & 171.b ſtatutum 174.b in triumpho iactãtia quanta 305.b & 306.a in iure dicundo mos 384.a
Nerſilia poſt deificationem quo vocabulo dicta 299.b
Nerua quid in ſeruos dominorum delatores ſtatuerit 146.b
Neruarum cognomen vnde 14.b
Neſtoridia quod poculi genus 309.b
Neſyotis tribus quæ 25.b
Neuia porta 202.b

Neuius poeta quando & vbi natus 47.a
Neuri qui,& quid pro diis colant 352.a
Nicanor vnde quis dictus 65.b
Nicia nomen ad Syracuſas ſtratagema 18.a *in condendis mortuis cura* 107.a *quàm fuerit aſſiduus in ſenatu* 191.a
Nicolai Perotti laus ſimul & vituperatio 235.b *& deinc.*
Nocomedum cognomen quorum fuerit 4.b
Niconta aſini nomẽ Auguſto quid prædiuinarit 254.a
Nidarion quid 45.a
Nigri quid præ ſe ferant 79.b
Nigrorum cognomen vnde 12.b
Nigrum albo qui præferant 215.b
Nihil eſſe cum amaracino ſui, quid 255.b
Nili aqua Ægyptiis quàm ſancta 206.a
Niliacus puluis ad quid olim potiſſimum conduceret 256.a
Nimiæ ædificia Romæ quid Auguſtũ timere fecerint 281.a.b *nimias appellationes quis inhibuerit* 337.b
Niuibus tepefactis qui vinum diluerent 272.b *niues rubræ vbi* 183.a
Nobiles qui haberentur 161.a
Nobilitas in Perſide quare vulgò innoteſcat 149.a
Nobilium puerorum inſigne quod 92.a *nobilium ambitio in conſulatu adipiſcendo* 108.a *nobiliũ à plebe inter barbaros quale diſcrimen ibid. nobilium apud Germanos quantus reſpectus* 192.a *nobilium filij quot vno ſacrificio vbi mactati* 261.a
Nocte tantum coniugia iniri ſolita 55.a *nocti quod animal ſacrum* 130.a *noctis definitio quæ* 313.b *noctes qui diebus præferant* 213.a
Noctu, non interdiu, vbi & cur iudicia darentur 114.a *noctu ſupplicium ſumere de ſontibus vbi iuſſum, vbi vetitũ* 114.a *noctu an interdiu funera efferri ſoleant* 120.a *noctu tantùm qui pugnent* 162.a *noctu pugnare quibus lege vetitum* 345.a
Noctua quorum fuerit inſigne 163.b *diuerſor. auſpiciorum* 252.b *noctuam cum facie Mineruæ qui nummis incuſſerint* 201.a *noctuæ ſub tectis latentes quæ fuerint ibid. noctuas mittere Athenas, quid* 255.b *noctuam qui ſeruis inurant* 263.b
Nocturnæ vigiliæ quomodo à Paulo Aemylio ordinatæ 17.a *nocturna balnea* 216.a *nocturna ſacra* 309.a *&* 334.a
Nocturni triumuiri qui 139.a *nocturni cœtus qua lege vetiti* 313.b
Nodus Herculanus cui cingulo innecti ſolitus 55.a *nodum in ſcirpo quærere, quid* 256.a
Nolani quo iure fuerint ciues Romani 186.a
Nomadum vxores communes 162.a
Nomen dei in quibus expiationib. ſubticeretur 289.a
Nomenclator quis 78.a *Nomencla-*

clatore qui candidati vterentur 167.a

Nominibus quenque ſuis venerari quàm olim ſolenne 76.a *nominum pueris indendorum varia apud diuerſos conſuetudo* 91.b *quibus mutari nomina ſolita* 99.a *nomina donatorum ciuitate, quomodo mutarentur* 185.b *nominis eorum qui inter deos referrentur, mutandi ratio* 299.b

Nomophylaces qui 260.b

Nonæ Maij dies quibus maximè inuiſa 205.a *nonæ menſium omnium quales* 214.b

Non eſſe cuiuſuis adire Corinthũ, quid 257.a

Nonij annulus quàm precioſus 81.a *Nonij vnde dicti* 143.a

Norcia quorum dea 301.a

Notæ genitiuæ 81.a *notæ notariorum apud Romanos olim quanto fuerint in vſu* 101.a *notæ ſeruis inuri ſolitæ quales* 145.b 266.b *notis quorum frons ſignaretur* 145.b *&* 146.a

Noua via 77.a *nouum vinum cui offerendũ* 131.b *nouæ nuptæ veſtis* 264.b *nouo antiquum abrogari* 315.a *nouæ legis author, quàm ſit deteſtabilis* 325.b *in fin.*

Nouember cui deæ dicatus 156.a *Nouembres menſes Demetrio regi appellati* 143.b

Nouemuiri Athenis qui 141.a

Nouendiale ſacrum quod 286.a

Nouercam quis duxerit Romæ 36.b

Nouocomenſes à quo ciuitate donati, & à quo rurſum priuati 185.b

Nouiſſimũm ſententiam dicere ignominioſum 189.a

Nox in quot horas aut vigilias olim diuiſa 215.b *nox media quomodo notaretur* *ibid.*

Nubarum rex ſeu deus quàm ridiculus 295.b

Nubere multis viris fœminam olim vbi decuerit 38.a, b *nubere ſemel tãtum in vita quibus conceſſum* 320.b *nubentibus quæ dea præcipuè coleretur* 301.b

Nubiles virgines vbi in forum productæ auctionentur 37.a

Nuces ſpargere 55.b *nucibus ludere ſoliti* 150.a *nuces oculatæ ibid.*

Nudati maximè præliantes, qui 34.b *nudum vidiſſe hominem capitale Perſis* 80.a *nudos parentes conſpicere nefas putatum Romanis* 93.a *nudos certare in Olympicis qui primum docuerint* 239.a *nudis pedibus incedere vbi vitioſum, vbi cõſuetum* 265.a *nudi qui quomodo pugnent* 345.a *nudas ad templum ducere mulieres qui ſoleant* 353.a

Nulla vbi deorum templa 85.b *nullius indigere & pauca habere quis precaretur* 207.a *nullos eſſe deos qui olim ſint opinati* 352.b

Numa quot filios, & quibus nominibus, habuerit 13.b *Numæ ſacrificia* 85.a *eius regia vbi olim Romæ fuerit, quandóque perierit* 117.a *cuiuſmodi ſacrifi-*

crifi-

crificia inſtituerit 129. b *quomodo annum diſtinxerit* 155. b
Numæ Pompilij domus quouſque Romæ durauerit 319.b
Numantia à quo deleta 26.b
Numantia cui cognomen dederit 65.a
Numatius Plancus cuius aliquãdo diſcipulus 12.b
Numenius quantis vno loco, non vno tempore, victoriis potitus 34 b
Numerandi ſtudium olim quale 93.a
Numerare geſtu manus 21.b
Numerus militum Perſis quomodo iniri ſoleat 29.a,b *numerus apud diuerſas gentes quantulus tantum fuerit* 93. a *numeris quis principium rerum cunctarum tribuat* 234.a
Numidarum tabernacula 17. b *veſtimenta militaria* 28.b *numidarum ſingulis quot eſſent vxores* 37. a *Numidarum regum ſceptra* 44. a *Numidæ natura quales* 197.a
Numidia cui Romano cognomen dederit 64.a
Numina in ſacris præcipua quæ 206.a
Nummarij iudices 88.b
Nummorum aliquot nomina 82.b & 83.a & 200. b *nummi in ſuffragatores diſtributi* 170.b *nummi aurei & argentei inuentores qui* 200.b
Nuncium lætum ferentes coronati veniebant 43.a
Nundina dea quæ 91.b
Nundinæ quoto die haberentur 128. a *nundinis quomodo olim balnearetur* 216. a *nundinæ quales aut quorum feriæ* 237.b
Nuptiæ trib. modis contrahebantur 54. a *nuptiæ vnde dictæ* 54.b *nuptiæ legitimæ* 56.b
Nuptialis annulus qualis, & vtra manu ferretur 80.b
Nuptiarum aliæ atque aliæ apud alios cæremoniæ 37. a & 53.b *nuptiarum inter ethnicos cæremoniæ quæ* 53. b & *deinceps.*
Nurcia quorum dea 300.b
Nutrices eſſe quæ debeant paruulorum 91.b & 92.a
Nutu & ſignis vbi oracula reddi ſolita 296.b
Nyctegretum herba 151.b
Nyctileia ſacra quæ 334.a
Nyctilopa quid 151.b
Nymphades cuius vrbis portæ 203.a
Nympharum in quibus ludis repræſentatio 334.a
Nymphides calcei quales 264.b
Nyſa in Parnaſſo cui dicata 293.a

O

O *Nauis prætoriæ Bruti inſigne* 165.a
Obedientiæ militaris memorabile exemplum 31.a
Obeliſcus quibus aliquando nummis incuſſus 212.b
Obeſus miles quomodo mulctaretur 69. b *obeſi, probroſi apud Gallos & Iberos* 89.b
Oblationes infauſtæ quæ 132. a *oblationes modicæ & piæ Ioui gratiores* 153. a *oblatiua auſpicia quæ* 250.a

Oblon-

Oblongi oculi indicium quod 79.a
Obnubere quid 54.b
Oboli Græcis qui 222.b *oboli quot ſiclum faciant ibid. obolus quot contineat ſiliquas* 83. a *&* 222.b *unde dictus* 222.b
Obruti ære alieno pœna & infamia quæ 315.b
Obſequentes latrones qui à quo imperatore dicti 343.b
Obſequentis Fortunæ templum vbi & vnde inſtitutum 18.b
Obſeruanda initio anni quæ 156.a
Obſeruationes aliquot ſeu cautelæ in Circenſib. quæ 242.b
Obſidionalis corona quanti olim habita 209. b *obſidionali quis primus donatus* ibid.
Obſigamia iudicia quæ 179.b
Obſonia ſponſi quæ 56. a *obſonia ex auro quis fecerit* 274 a,b
Obſophagus deus quis 301.a
Obteſtari per Solis iubar, Perſis quid 80.a
Obumbrare ſolem ſagittis in præliando qui ſoleant 345.b
Occentus murium quid portendat 253.b
Occidentem verſus qui mortuos in ſepulchro ſtatuant 107. a *occidentem verſus qui orent* 206.a
Occidere bouem quàm olim capitale 31.a
Occidionis templum cui adire vetitum 308.b
Occiput quibus natura crinitum 267.a
Ocellatæ nuces quæ 150.a
Ochi regis auaritia quanta 180.a
Ochus quo conuitio ab Ægyptiis affectus 225.b
Ocioſi quomodo olim mulctati 133.b *ocium quibus ſit honeſtũ* 261.a
Ocreſtes quàm prodigioſè Ser. Tullium genuiſſe dicatur 331.b
Octacilij vnde dicti 234.b
Octaua cuiuſque menſis dies, cui Athenis ſacra 143.b
Octauij trophæum 34. a *Octauij matris ſomnium* 158.a
Octobri menſe quid Athenis fieri ſolitum 143.b *Octobribus Idibus quid Romæ ibi. October cui dicatus* 156.a
Octogenarij à quo in militiam coacti 28.b
Oculorum religio & indicia quæ 79. a *oculi effigies Aeyptiis quid* 81.a *oculos & os morientis claudere quis ſolitus* 118. a *oculis clauſis qui pugnent* 345.a *oculis pictis qui incedãt* 265.b
Odoratorum imbrium in theatris ſparſio 88.b *odoramenta in pyris defunctorum iniici ſolita* 120. b *odorum ac picturarum in ſcenis profuſio* 259.a *in triũphis vel accenſio, vel ſparſio quæ* 333.a
Oenandrum cuius ſit conuentus oppidum 159.b
Octoſeyros quis deus 301.a
Offendo quid ſeu quomodo ſignet 32.a
Offenſiones pedum quid portendant 94.b *&* 253.b
Offerre terram & aquam quid 178.b
Officij aut muneris nomine ſalutare 78.a
Ogmios Hercules quis 196.a

Ogmios quis quibus deus 71.a
Oinomeli quid 126.a
Olearia quanti olim cultus 67.a
Olea cui ſacra 204. a olea corona cuius rei præmium 241.b oleæ ramum offerre 252. a oleam aut laurum comburere, 298. a olea quæ turmæ coronarentur 328.b
Oleaſtrum arma peperiſſe 67.a oleaſtro qui coronentur 239.b
Olena Tigrani aliquando quid 52.a
Oleum in ſilice diſſecto vbi repertum 244. a oleum & operam perdere quid 255. b oleum in ore geſtare, quid 256. b oleum optimum cuias 272.a oleum in luſtrationibus quomodo adhiberetur 289.a
Olitorium forum 66.b
Ollus læto datus eſt, quando & vbi proclamaretur 118.a
Olympias regina fratri nupta 36.a Olympia campus vbi ſit 239.a Olympias quid, & quot conſtet annis 239.b
Olympici ludi qui & vbi 239. a & deinc. eorum varietas 239.b Olympici victoris præmium ibid.
Olympij Iouis imago qualis 20.a
Olympionicem eſſe, quanto olim fuerit honori 240.b
Olympiorum imaginem qui Romam tranſtulerint 240. a Olympicum templum vbi 296.a
Olympus mons quàm altus & quam multi hoc nomine montes dicti 293.a
Omarij Iouis templum Sybaritis olim quid 238.b
Ominis boni indicia ex pullis 45.b mali ex pullis, ibid. ominis obſeruatio ex ſternutatione 94. b ex pedum offenſione ibid. omen belli vnde Germani ſumere ſoleant 176. a ominum ex volucrib. peritiſſimi 251.b ex iecore 282.a
Oneatæ qui dicti 25.b
Onerariæ nauis lumina quot 165.b
Onochonus fluuius à quibus aliquando epotus 351.b
Onomadeus quis, & quam prudenter inimicos tulerit 166.a
ὄνος πρὸς αὐλόν quid 255.b
ὄνου πόκους ζητεῖν quid 255.b
Opalia feſta quæ 309.b
Operimẽta lintea equorum quàm apud Romanos eſſent impenetrabilia 342.a
Opertanea ſacra quæ 131.a
Operto capite qui ſacra facerent 78.b
Opheltes quis dictus 240.b
Ophentina trib. vnde dicta 24.b
Ophiuſa herba natura quæ 115.a
Opi quomodo ſacrificetur 87.a Opi vt voueatur 152.a
Opifera vox, cui quàm difficilis fuerit prolatu 323.b
Opigena quæ dea & cur ſic dicta 301.a
Opilius Macrinus quantis adulterũ pœnis afficere ſoleret 162. b quibus honorib. ſenſim ad imperium venerit 346.a
Opima ſpolia quoties Romæ relata fuerint 20.a,b quæ & vnde dicta ibid.b
Opiniones variæ de longitudine anni 154.b & deinc. de prin-

cipiis rerum 243. b opiniones gentium de diis quàm diuerſæ & ridiculæ & impiæ 351.b & 352.a,b & deinc.
Opis deæ templum vbi 76.b ſimulachrũ 309.b cognomina 309.b ædes quot & vbi ibid. ædicula vbi 316.b
ὀπισθεμ quid 100.a
Opiſtho coma quid ibid.
Opiſthographa charta quid 100.a
Opiſthotonicus morbus quid ibid.
Opiter cur quis cognominatus 14.a
Oppidulis etiam & viculis ſingulis ſuos fuiſſe deos 300.b
Opprobrium victis, quid 257.b
Ops dea quæ & quomodo illi votum fieret 336.a 298.a
Optima mater cuius aliquãdo teſſera 165.b
Optimates qui dicti 168. a optimatum in theatris loca quæ 274.b
Optimi cognomine quis aliquando honeſtatus & gauiſus 66. a. optimi quiſque viri quid olim Athenis paſſi 145.b
Optimũ militem inſtar equi è longinquo petendum quis rex cenſuerit 28. b optimus vir quis aliquando Romæ habitus 64.b optimus maximus quis dictus 206.a optimus quis dicendus 292.b
Opuntij Locri vbi 311.b
Opuntiorum pontifices quot & quàm diuerſa curent 61.a
Ora maritima in ſaxa mutabilis, vbi & quæ 244.a
Oracal quis quib. ſit deus 301.a
Oraculorum per inſomnia ratio 158. a oraculi Delphici conſulendi & dandi ritus qui 292.b & 293.a oraculorum omnium clariſſima olim habita quæ ibi. oracula ex ſomniis vbi olim captarentur 294.b
ὄργαμα quid ſit 15.b
Orandum à diis quid 206.b
Orata vnde quidam dicti 14.b
Orationes funebres 121.b orationes præmeditatas è libellis recitare libuiſſe 192.b orationes non hominum eſſe & patronorum, ſed cauſarum & temporum 348.a
Orca & fritillus 148.b
Orcheſtra quorum in theatris olim ſedes 248.b
Orcini qui 157.a
Ordicalia feſta quæ 131.a
Ordinis primi ductor, quibus aliis nominibus dictus 8. b ordinem deſerentis pœna 30. b ordines populi Romani quot 261. a ordinibus in prælio diſſolutis quid agendum 177.b & 178.a
Ordo ex quot militibus conſtet 7. a ordo magiſtratuum in re militari qualis 8. b ordo inſtituendi in literis apud Romanos 92. b ordo equeſter quanti olim fuerit precij 95. b ordo ciborum in menſa quis 128. a ordo rogandi ſenatus quis 192.a
Oreſtes qua potiſſimùm re à furore liberatus 288.b
Organum quid 39. a organa pneumatica quæ 281.b
Origa quæ cuius feſta 334.b
Orientem verſus mortuos in ſepeliendo qui ſtatuerent 107. a orientẽ verſus qui orent 206.a
Ori-

Originarij qui 157.a
Origines rerum iuxta diuerſos quæ 34.a
Oris læſi pœna quæ 316.a
Orius quis deus dictus 301.a
Ornamenta imperij vnde ſumpſerint Romani 160.a
Ornatus flaminis quis 320.a
Oronoli qui 260.b
Orpheus à quib. diſcerptus 71.b
Orphei quot ibid. Orpheum quis quomodo cum Chriſto coluerit 323.b
Orthiæ phalangis vſus quis 321.b
Orthius modulus qualis & à quibus in bello vſurpatus 164.a
Ortygia cuius inſulæ nomen 294.a
Oſchophoria Athenis quid 143.a
Os Plutonium 120.a
Oſcines aues quomodo augurium facerent 251.a
Oſculari amicos inter ſe, vbi & quomodo vſurpatum 78.b *oſculandi quotidianus vſus, quãdo & à quo ſublatus* 126.b *oſculum mulieribus quàm & cur ſimulatè daretur* 126.b
Oſii qui dicti 61.a
Oſiris quale geſſerit inſigne 163.b *Oſiridis effigies* 196.a *Oſiridem qui iurando teſtentur* 244.a *Oſiris Ægyptis quis, & quomodo effingi ſolitus* 287.b *Oſiris quis quibus ſit deus* 301.a *Oſiris à quibus maximè cultus* 352.a
Oſiter quis dictus 61.a
Oſſibus piſcium qui pro domorum materia vterentur 280.b *oſſibus humanis qui, quomodo in ſacris vſi* 352.a
Oſtenſionales qui dicti 344.a
Oſtenta è cœlo, quomodo expiarentur 286.a
Oſtia inferni quæ & vbi 120.a
Oſtia vrbs quando & vbi condita 287.b
Oſtraca ad quid excogiata 145.a
Oſtraciſmos quid ibid. oſtraciſmi finis in quo factus ibid.b
Oſtrearius panis 272.a
Oſtreis marinis qui domos conſtruerent 281.a
Otho præcipuæ legioni quod dederit nomen 8.a *Othonis ridicula quædam lex* 258.b *Othonẽ quæ res ſola ad imperium prouexerit* 329.b & 330.a
Otitis quid 226.b
Otriculanorum dea quæ 300.b
Oua & mel initio conuiuij dari ſolere 127.b 272.a
Ouandi cauſa quæ 328.a *ouans qui primus vrbẽ inierit* 328.a *ouantis ornatus & ſacra ibidem.*a, b *ouanti an equis obuiam procedere, ſeu comitari liceret* 328.b
Ouatio quibus concederetur 33.a *ouationis etymologia & pompa* 328.b
Oues quomodo luſtrarentur 288.a *oues coronatas ante ſe agere & poſt mactare qui ſoleant* 328.b *ouem aut pullum rapere quis imperator vetuerit* 330.a
Ouicula vnde quidam cognominatus 13.b
Ouidij locus quidã excuſſus 31.b & 32.a
Ouilia quid loci Romæ ſit 77.b

Ouilis pecoris hoſtia quanti olim habita 129.b
Ouiniorum cognomen vnde 12.a
Ouis cui immolaretur 130.b
ouis quanti Romæ vulgo æſtimaretur 113.a 201.a 222.b
Ouorum putaminibus qui domos faciant 281.a *ouum in quorum ludorum pompa numeraretur primum* 335.a
Oulamos 7.b
Ozolæ quos moneta ſigno vtantur 201.a *Ozolæ qui & vnde dicti* 311.b

P

Pacis ſigna ſeu indicia diuerſis diuerſa 178.b & 179.a
pacem petentes, quid offerre ſoleant 256.b
Pactolus quale flumen 160.a
Pactorum faciendorũ inter ethnicos rationes olim quæ 231.a,b & dein.
Pacuuius quando & vbi natus 47.a
Padus quàm nobile flumen 160.a
Pæan & proſodia cuius olim dei hymni 208.b
Pædonomus quid 93.a
Pæonum mos in defunctos 106.b
Pæonicus quis deus cognominatus 301.a
Pæti cur quidam cognominati 12.a *pætos habere oculos, laudi ac vitio dandum* ibidem
Pagana quædam lex 182.b
Paganalia feſta quæ 237.b & 316.b
Palæmon quid dei ſit, & quibus aliis nominibus dictus 240.a
Palæmonis apud Corinthum ſpecus qualis 246.a
Palæſtra qui ſe quàm maximè exercere ſoliti 93.a & 149.b
Palæſtra qui valerent 198.a
Palæſtras qui nummis incuterent 201.a
Palàm cibum capere cur olim & quã in vſu fuerit 127.b 271.b
Palamedes quem ludum repererit 148.b
Palaria ludus 31.a
Palatiar quid 316.b
Palatij præfectura quanti habita 337.a,b
Palatina tribus vnde inſtituta 34.a
Palatini ludi qui 345.a
Palatinus mons vnde dictus & quàm varia eius etymologia 317.b
Palatualis flamen à qua dea cognominatus 318.b
Pale quod ludi genus 149.b
Pales quorum dea 85.b
Pali vnde ſacra fiant 288.a
Palibroti qui aliquando dicti 4.b
Palilia cuiuſmodi ſacra 310.a
Palilia quomodo ſeruentur. 85.b
Palla quorum veſtis 264.a *in fine*
Palladium forum 66.b
Palladium quid, & à quibus cuſtodiri ſolitum 249.a
Pallantis Claudiorũ liberti quãta ſuperbia 78.b
Pallantis filia ipſum interemit 301.a
Palladis ſacerdos 61.b *Pallas anemotis* 151.b *Pallas quorum præcipua dea* 300.b
Pallium quibus peculiare 262.b
Pallor deus qualis 19.b *Palloris phana cui intra vrbes non eſ-*

ſent 53.b
Palma vel palmus quot digitis conſtet 82.a
Palmæ quibus victoribus darentur 241.a palmata veſtis quorum 263.b
Palmicum augurium quod 253.a
Palmulis qui tanquam pane paſſim victitent 127.b
Palmyrenſium regina imperatoris nomina conſecuta 4.a
Paludamentum quale Romanis militibus puplicè daretur 28.b paludamentum qualis & quorum veſtis aut inſigne 109.b 266.b 60.a
Paludibus qui ſepelirentur 106.a
Pallus quid 29.b
Paliſci ara Siculis quid 155.b
Pambœotica ſacra quæ 239.a
Pamenothus quis quibus menſis 156.a
Pamphilorum tribus quæ 25.b
Pamphylij quem ventum colerent. 151.a
Pan quis & quorum deus 152.b
Pan Ægyptiis quantus 195.a
Panatolium quid 238.a,b
Panagyra feſta quæ 86.b
Panathenæa Athenis quid 139.b 335.b
Panathenaica quotuplicia fuerint 241.a
Pancratiaſtes quid 125.a
Pancratium quid 125.a 149.b
Pandana porta vnde & quo alio nomine dicta 51.b 201.b
Pandomus cuius deæ cognomen 301.a
Pandia cuius dei feſta 241.a
Pandoſia, regia Ænotriorum regum 117.b Pandoſiam & Acheruſium quis oraculo vitare iuſſus 293.b
Panebiorum reges quomodo humarentur 107.a
Panegyres Athenis quid 146.b
Panem gladio diuiſum, quibus olim guſtare ſolenne 54.a panes ſanguinis guttas ex ſe emiſiſſe, quid aliquando portenderit 102.b panis loco quam variis rebus varij vtantur: & quarum opus panem facere 127.a panũ genera quàm varia & Græcis & Romanis 272.a,b
Panentius Athenis menſis quis 156.b
Panemothus menſis Ægyptiis ib.
Panes & paniceæ menſæ qualibus caniſtris inferrentur. 273.a
Pani quod animal dicatum 130.b
Panionia ſacra quæ 238.b
Paniſci caput in diffiſſo ſaxo quomodo inuentum 244.a
Panium cuius cognomen 67.a
Pannonia in quot & quas prouincias diuiſa 96.b
Panos ſtatua qualis 195.a
Panſæ vnde qui dicti ſunt 12.b
Panthei ſacerdotes 61.b
Pantomimi à quibus Roma eiecti, & à quibus reſtituti 124.b
Papauerum decuſſione quid quidam tyrannus innuerit 103.a papauerata veſtis 263.b papaueris candidi ſemen cũ melle & lactuca quando apponeretur 272.a
Papeus Scythicè quid 85.a
Paphia Venus quæ 327.b eius ſimulachrum. 197.a
Paphlagonia in quot & quales

partes diuiſa 96.b
Paphlagonum reges qui dicti 4.b
Papia lex à quo abregata 218.b
Papiliones ex vermibus naſci, & ex ſemine papilionum vermes 183.b
Papinianus cuius diſcipulus & quid ſupellectilis nomine comprehendat 27.a quis quantive fuerit 347.b quàm innocenter à quo imperatore occiſus 348.a in vertice
Pappas Bythinis Iupiter dictus 85.a
Papyraceos calceos qui gerãt 321.a
Papyria tribus vnde dicta 24.b
Papyria tribus cũ Pollia tribu ſimultas quanta ibid.b
Papyrianum ius quod 346.a
Papyri flore vbi coronentur dij 205.a
Papyrij fœneratoris nequitia inaudita 10.b Papyriorũ etymologia 13.a Papyrius rex ſacrificulus primus omnium factus 158.b
Papyrus vbi naſcatur, & quomodo tẽperetur ad inſcribẽdũ 100.a
Par impar Romæ qui luderent 149.b
Parabiſion forum 67.a
Paradromides 115.b
Paralus filius quàm à Pericle defletus 122.b
Parameoſos digitus quis 226.b
Paranymphus quis 54.a
Parapatius quorũ rex & qui cognominatus. 4.b
Paraſãga quot ſtadiis cõſtet 82.b
Paraſitos vt ſaginauerit Heliogabalus 272.a
Paraſiades vnde quis dictus 65.b
Paratilmos quæ quorum pœna 162.b
Pardalis pro foribus affixa, Phrygibus quid 280.a
Pardorum pelles quomodo in bellis vſurpatæ 30.a
Parẽtalia quomodo ſeruẽtur 132.a
Parentandi mos quàm diuerſus 284.a,b 285.a,b & ſequentib.
Parentum & liberorum appellatione qui contineantur 22.a,b parentum exempla coram filiis 92.a parentes aut cognatos defunctos comedere, vbi ſumma pietas 106.a,b parentum manes qui primitiis cœnariũ impartiant 182.a
Parere quid ſignificet 32.a
Pars victimæ quibus diis offerretur 132.b
Paria aliquot magiſtratuum ſe inuicẽ reſpicientiũ quæ 221.a
Parianorum deus præcipuus quis 360.b
Paris quomodo educatus 102.a
Paritura mulieres quò ex Delo commigrarent 294.a
Parma qualis colonia 186.b
parma quid 339.b
Parmenides quis ac cuias 46.b
Parnaſſus mons qualis 293.a
Parochus 55.a
Parœnius modulus qualis 164.a
Parona quid 348.b
Patricij quæſtores qui & quot 50.b
Parricidæ quàm horribiliter in Ægypto plecterentur 113.a
Parricidij pœna quæ ibid.
Parricus ſeu Parricidius quæſtor quis 42.a
Partes ſacrificij quæ & quot 207.a

Parthe

Parthenope cuius filia, & cui vrbi nomen dederit 48.a *Parthenope quàm miſerè patrum noſtrorum memoria afflicta* 137.a
Parthicorum regum abominandus quidam mos 4.b *Parthorum ſepultura quàm execranda* 106.a *quàm ſeuerè punirent adulterium* 162.b *qualibus in bello tympanis vſi* 164.b *Parthorum reges quid in votis emittendis adhibere ſoliti* 151.b
Partium domus ordo ſeu diſpoſitio qualis 280.a,b *& deinc. partium phalangis catalogus* 322.a
Partus recens editi cura Romanis 91.b
Partubus deformibus aut mõſtroſis quid fieret 90.b 287.a
Paruæ Fortunæ ædes à quo dicata 18.b
Paſcentes aues videre quid portenderet 252.b
Paſithea quæ 228.b
Paſſus propriè quid ſit 82.a
Paſtophorum quid 61.b
Paſtorum deus quis 152.b
Patatiorum factio Athenis 166.a
Patareum oraculum & templum quale 294.b
Pater filio execrabiliter ſublatus 57.b
Patris qui filium occidiſſet, pœna 133.a *patri filium vouere ſeu deuouere quondam licuiſſe* 152.a *pater quando mundus dicatur* 213.b *pater patratus quis, & quod eius munus* 233.b *patris quanta olim in filios poteſtas* 303.a
Patre, cuius regionis vrbs 160.a
Patres vbi filiolos ſuos antequàm ſeptennes ſint non videãt 90.b *patres plurimorum liberorum quàm honorati olim* 180.a *patres initio quot in ſenatum lecti* 189.a *patres conſcripti ibidem.*
Patrij dij qui 300.a 353.b *patrios deos qui nõ haberẽt* 300.b
Patriciatus ordine donati 193.b
Patriciis quomodo ad plebẽ tranſire licuerit 294.b
Patricij qui dicti 189.a 261.a
Patricij ad plebem qui quomodo & cur tranſierint 349.a,b
Patricius vicus 76.b
Patrocli cadauer quorum capillis & cur opertum 118.b
Patronorũ ius in clientes 146.b *& dein. Patroni clientem deſtituentis pœna quæ* 315.a
Patrous deus quis dictus 301.a
Patutius pater quis 30.a
Pauca habere & nullius indigere, precatio Apol. Tyanei 207.b *paucitatem legum quis philoſophus probarit* 325.b
Pauli Æmylij inſtitutũ militare 17.a *filij* 65.a *magnificẽtia ſuperbiáue* 73.b *manubiæ opimæ* 134.a *in pop. Rom. beneficia, ibid. lex* 136.a *lex* 141.b *in vxorẽ ſuam repudiatã dicteriũ* 181.a *quantum ex Macedonia auri Romam attulerit* 304.b
Pauli de ſupellectile ſententia 27.a *Pauli Baſilica vbi, & quanti taxata* 66 b
Paulus Corteſius 99.a
Pauonis ſurrepti quas quidã pœ-

nas dederit 69. a *pauones quis inter Romanos ſibi vt deo immolari iuſſerit* 131.a
Paupertatis deæ ſacellũ vbi 19.b *phana extra vrbes* 53. b *laus* 128. a, b *quando primum Romæ probro haberi cœpta ibid.* b
Pauſanias quam mirè aliquando de Lydis victoria potitus 22. a *quomodo morte mulctatus* 148. b *Pauſaniæ inſolentia* 153.a *frugalitas quæ* 271.b
Pauſicape qui olim plecterentur 145.b
Peceucij qui 47.a
Pectus cui deo ſacrum 78.b
Pecudum ſepultura quàm quibus olim religioſa 325.a
Peculium caſtrenſe 99.a
Pecuniæ quomodo in populum à Cæſaribus ſparſæ 88. b *pecuniã mortuo in loculis qui adderent* 106.a *pecuniam ludere quibus tantum ludis licuerit* 149. b *pecuniam ſuam pugnæ tempore vbi deponerẽt milites* 166.a *pecunia vnde dicta, & à quo primùm facta* 200. b *pecuniæ Athenienſis nomina aliquot ac ſigna* ibid.
Pecunioſi qua lege nobilibus prælati 258.b
Pedalij qui 206.b
Pedamen quid 63.b
Pedarij ſenatores qui 98.a 191.a
Pedatio quid 63.b
Pedes cui deo ſacri 79. b *pedes ire Perſis quid* 176.b 268. a *pedibus nudis eſſe & coma tonſa ſacrificantem oportuiſſe* 205.a
Pedeſtri certamine qui potiſſimũ valeant 198. a *Pedeſtria auguria quæ* 253.a
Peditib. quæ ſecum ferenda 151.a *peditum in bello cantus ſeu inſtrumentum muſicum quod* 164.a *peditatu qui valeant & equitatu* 345.a
Pedum oſculatio 80.b *pedum offenſio quid portenderet* 94.b
Pediorum factio Athenis 166. a
Pegaſium qui nummis incuterent 201.a
Pegmata, quid 281. b *pegmata quanta in triumphis ferri ſoleant* 304.a
Peium Phrygiæ Deiotaro quid 52.a
Pelargus cur quis dictus 72.b
Pelaſgæ quæ dea cognominata 301. a *Pelaſgicum quæ pars Athenarum dicta* 321.a
Pelatæ qui dicti 148.a
Pelias quomodo educatus 102.a
Peligna cohors quæ 340.b
Pellena cuius regionis vrbs 160.a
Pelles hœdinæ bibli quondam dictæ 100.b
Pellex cui deæ aram tangere vetabatur 184.b
Pellibus ferarum qui pro veſtibus vtantur 265. b *qui maximè in præliis vtantur* 344. b & 345.a,b
Pellices velut pignora chariſſima qui in militiam ſecum ferant 166.b
Pellici quid in ſacris vetitum 197.b
Pelopidas quoties imperatorẽ geſſerit 4. a *Pelopidas quàm pauper & abſtinens fuerit* 128.a
Peloponeſi factiones quæ 166. a
Peloria feſta quæ 86.a

Peltæ

Pelta è cœlo cui in manus delapſa fabuletur 40.b *Peltarum duodecim cuſtodes qui* ibid.
Pelta quid 339.b *Peltati qui* ibid.
Peltaſtæ qui dicti ibid.
Penates ab Ænea aduecti, quid fuerint & vbi cuſtodirentur 298.a *Penates dij qui* 249.b
Peneſtæ qui vulgo Theſſalis dicerentur 148.a
Pennæ variis diſtinctæ coloribus, quibus pro criſtis fuerint 30.b
Penſa tractare vbi ſit virorum opus, non mulierum 182.b
Pentapharmacũ quis primus excogitarit, & vnde conſtiterit 274.a
Pentathlon ſeu Pentathlus quid 149.a 241.b
Penulis quibus vti permiſſum 193.a *Penula quorum veſtis* 263.a *Penulæ quando ſumerentur* 268.a
Peplum quo imperatores Græcorum donarentur, quale & quid 33.b *peplum Mineruæ quando fertur* 239.b
Per diſceſſionem quomodo ſententia ferretur 191.b *per quàm diuerſas res à diuerſis iurari ſolitum* 244.b 245.a
Perdicum & catulorum pugna 149.a *perdicum Bœoticarum præſcripta in ære meta* 195.b *perdicibus alicubi eſſe corda bina* 283.a
Perduellionis diem dicere quid 130.b
Peregrinatio magnorum aliquot virorum, qualis 302.a *& deinceps.*
Peregrinos vrbem Romanam vſurpantes qui ſecuri percuſſerit 185.b *peregrinis nomina Romana quis interdixit* 185.b 187.a *peregrini quàm odioſi quibuſdam* 187.a,b
Peremptalia fulgura quæ 250.b
Perenna vnde dicta 142.b *Perenna cur & quando ſacra fierent* ibid.
Perfecta hoſtia quando diceretur 207.b
Perfidiæ qui populi maximè dediti 246.b
Perfricaſſe faciem qui dicerentur 79.b
Pergamenarum chartarũ vſus & appellatio 100.a,b
Pergami theſauros ſuos quis rex reconderet 53.b *Pergamus cuius olim fuerit regia* 117.b
Periander (ſi rectè ſcriptum) quæ de cauſa lapidatus 51.b *Periandri laus ſimul & tyrãnis quæ* 103.a
Pericles è qua fuerit curia 23.a *Periclis trophæa* 34.a *de trophæis ſententia ibid.* b *cognomen* 65.b *inſtitutum* 105.a *de filij morte luctus* 122.b *Lex, & contra ſuam ipſius legem conatus* 187.a
Peripatetici vbi philoſopharentur 154.a
Periuri quomodo olim quaſi diuinitus deprehenderentur & punirentur 245.b & 246.a
Periurij pœna 343.a
Pernicioſus ciuis quis 209.a
Perpenna quomodo prius conſul quàm ciuis Romæ fuerit 200.a *Perpenna conſul externus, de*

quo Romæ triumpharit 303.b
Perſapolis regia quorum 117.b
Perſæ quomodo vrbes in curias diuiſerint 26.a patris percuſſorem nothum putabant 113.b an vnquam Romæ ſeruierint 148.a
Perſarum tribus 26.a mos in bellum proficiſcendi 29.a Perſarũ regum mos 29.b & 38.a eorundem diadema 45.a an Perſarum inceſtus cum ſororibus quotidianus 36.a fora duplicia 26.a Perſarum deus præcipuus 85.a erga paruulos ſuos mos 90.b Perſarum pueri quid dicerentur 93.a ſepeliendi mos 106.a eorum milites abſtemij 127.a ſerui vt tractarentur 145.b & 146.a inſignia militaria 163.b natura 197.a veſtitus 265.b arma 339.b ſtrages apud Marathonem 350.a
Perſas captiuos quis imperator nummis incuſſerit 201.a Perſas, ebrios de rebus maximis cõſultare 192.a
Perſis nulla templa 85.a Perſis chariſſimum quid 166.b
Pertinacis Cæſaris teſſera quæ 165.b quàm modicè cœnaret 274.a
Peruigilia in quibus ludis fierent 335.a
Peruſia cuius regionis vrbs 160.a
Pes quot palmis ſeu digitis conſtet 82.a
Peſcennij ſeueritas in milites 69.a
Peſcennij frugalitas quanta 99.b
Peſſinuntia dea quæ 325.b
Peſtifera exta & fulgura 251.a 282.a
Peſtilentia quomodo aliquando Romæ ſedata 9.a peſtilentiæ ſedandæ cauſa dictatorem creari ſolitum ibid.
Petaliſmus quid quibus eſſet 145.b
Petaminarij qui ſint 83.b
Petauri ludus quis 149.b Petauriſtæ qui ibid.
Petere militiæ, vt liceat defunctos ſepelire, quid præ ſe ferret 178.a,b
Petitij lex in ambitum quæ 141.a Petitij cuiuſdam quàm verum de Pompeio ſomnium 158.a
Petorium quid 101.b
Petreiæ effigies in triũpho 305.b
Petreij ſimulachrum in triumpho ductum 309.b 305.b ſatellites 341.b
Phæacenſes rei naualis periti 182.b
Phæcaſii qui dicti 61.b
Phœanis propheteiſſa 138.a
Phaethon in quem fluuium præcipitatus 268.a
Phæus color qualis 119.b
Phalãgis deſcriptio ac partes 321.b & 322.a phalangitæ qui ibid. phalangum non eundem ſemper fuiſſe numerũ 322.b phalanx ex quot conſtaret ibid.
Phalaridis in Zenonem tyrannis quæ 45.a Phalaris animaduerſio in Leontinos 68.b
Phalerina tribus quando veteribus addita 24.b
Phalicus quid 94.a
Phanæ aliquot ſanctiſſima olim quæ 295.b & 296.a
Phaneus cuius dei nomen 301.a

Phæ-

Phanionas quos Græci vocent 43.a
Phara oppidum vbi 159.b
Pharones qui dicti 4.b
Phaſelitæ, qui ſint 131.a
Phaſidis fluuij arbores quale ſudarent vnguentum 37.a
Pherecydes quid primus inueniſſe putetur 101.a
Phiditia quæ & quorum feſta 273.b
Philadelphi laus & parricidia 5.a
Philadelphus vnde quis dictus 65.b
Philelphi contentio de ludo literario Ciceronis 35.a
Philena quæ alias dicta 299.b
Philinus Epicureus quàm fuerit frugalis 127.b
Philipœmenes quoties imperatorem geſſerit 4.a
Philippeis incuſſa ſigna quæ 201.a
Philippi Macedonis tabernaculum vbi & quomodo fieret 17. b *equitatus fortiſſimus* 198.a
Philippo quæ dies quàm maximè fauſta 214. a *Philippus Cæſar quàm ſolennes ediderit ludos* 333. b *Philippus vbi alterum oculum ſagitta perdiderit* 345.b
Philetor Græcè quid 80.a
Philolaus cuius diſcipulus 46.b
Philolaus quorum legiſlator 312.
Philomator quis rex dictus 5.a
Philomenes quorum reges dicti 4. b *Philomenes cui aliquando palmam publicè præripuerit* 334.b
Philonides quàm inſignis curſor 83.b
Philopater quis rex 4.b
Philoſophi communitatem vxorum introducentes, qui ſint 162. b *philoſophi quanto in pretio Græcis fuerint* 197. b *philoſophorum veſtitus* 266.a *philoſophus apud Galatas ſemper adhibebatur ſacris* 207.b *philoſophi quàm diuerſa de rerum principiis ſenſerint* 243.a *philoſophi deum nullũ eſſe dicẽtes, qui* 352.a,b
Philoſophica veſtis quæ 363.b
Philyra quid 100.b
Phiton quis rex cognominatus 3.a
Phoca quale oppidum 160.a
Phocion quàm acerbos habuerit militiæ delectus 28. b *Phocionis ira, mors, ſepultura, paupertas, magnanimitas* 187.b 324.b 128.b 167.a
Phœbades vbi & quomodo reſpõſa darent 293.a
Phœbe cuius deæ nomen 301.a
Phœbo qui dies ſacri 143.b *Phœbus cuius dei nomen* 301.a
Phœnicopteros quis Rom. ſibi vt deo mactari iuſſerit 131.a
Phœnicum regum habitus 37. b
Phœnicum virgines quàm impudicè dotem mererentur ibid.
Phœnicum ſacerdos quã ſplendidè incedere ſolitus 59. b
Phœnices qualibus olim & literis & chartis vſi 100.b
Photinus cuius occidẽdi autor 5.a
Phrenas Græci quid vocent 282.a
Phrenetici quomodo vocum concentu reſipiſcant 17.a
Phrygum reges maximi 44. b *mos in ſepeliendis ſacerdotibus* 106. b *in reliquis* 107.a *quàm odiant*

odiant fures 114. b natura quales 197.a
Phrygiæ deæ quomodo ſacrificaretur 136.b
Phrygiata veſtis vnde inuenta 263.b
Phrygiones qui dicti 182.a,b
Phrygius canendi modus qualis 164.a
Phthioticæ Thebæ quæ 295.a
Phylactus quis magiſtratus 116.a
Phyſiognomia ex oculis 79.a
Phyſtos vnde quis cognominatus 65.b
Phyrij qui 229.b
Piacularis porta vnde dicta 202.a piacularis auis auſpicium quod 252. a piaculare ſacrum quomodo à Lydis fieri ſolitum 288.b
Picea arbor qualis 123.a
Picentes quomodo propter fœdus cum Hānibale mulctati 343.a
Pici Martij auſpiciū quale 252.a
Picta ſcuta qui geſtarent 339.b
Pictoris nomen Fabio vnde 14.a
Pictura celebres qui 198. a pictura certamen publicū vbi 241.a picturas inuerſas qui imp. quomodo venditaret 276.a
Picum qui cui offerent 131.a
Picumno à quibus ſacrificetur 91.b
Picumnus 353.b
Picus à ſiniſtra, cuius augurij 252.a
Pietas, cuius aliquādo teſſera militaris 165.a
Pila ludus quis, & quorum fuerit 148.b
Pilani qui 175.b 340.a
Pilarum & effigierum humanarum in compitis ſuſpenſio vnde 86. b pilarum differentia quæ 148.b
Pileati qui pugnent 345 a
Pilentum quid 101.b
Pileum in haſta proponi, quid ſignificaret 166. a pileum capiti detractum, ac rurſus impoſitū ab aquila quid 251.a,b
Piloſa qui habuerint corda 282.b
Pilum quid, & quibus proprium 175.b 340.a
Pilumni qui & vnde dicti 12.a
Pilumno à quibus immolaretur 91.b Pilumnus 353.b
Pinarij vnde orti 13.b & 60.b
Pinciana porta quæ 202.b
Pindarus quomodo ab Alexandro honoratus 280.a à qua poetria quoties publicè victus 334.b
Pindeniſſus vbi & quid ſit 58.a
Pinea qui victores coronarentur 240.b
Pingendi ars quàm olim celebris 90.a pingi, qui ducant honori 268.a
Pingues ad militiam inepti 28.a
Pinus cui ſacra 204.b
Pyra quib. frumēti loco ſint 127.b
Piſani quod haberent ius ciuitatis 186.a
Piſcatorij ludi qui 335.b
Piſciū ſub ſigno nati, quales 19.b piſces auſpiciis vtiles qui 45.b non ſquamoſi, quibus cœnis interdicti, & cur 121. b piſcibus qui vt pane victitent 127. b quales qui cui (etiamſi neget Henric. Agrippa) immolarent 222.b piſcibus qui augurentur 253. a piſcibus etiam tangendis qui abſtinerent 321.a piſces qui

qui pro diis colant 352.a
P*iſcius Iupiter* 232.a
P*iſida qua afficerent adulteros ignominia* 162.b
P*iſiſtratus cuius eſſet curia* 23.b *quàm aſtutè tyrannidem arripuerit* 103.b P*iſiſtrati ſtatutũ quoddam pium* 210.b
P*iſones vnde dicti* 12.a 127.a P*iſonis cuiuſdam vinolentia* 337.a
P*iſtores quandiu Romæ nulli vnde dicti* ibid.
P*iſtoris Iouis ara quæ* 316.b
P*iſtorium forum Romæ vbi* 66.b
P*iſtrino qui plecterentur* 145.b
P*iraci qui dicti* 25.b
P*itamites centuria Antonino quæ* 344.a
P*itaneta cohors* 8.a
Πίθηκος γέρων οὐχ ἁλίσκεται *prouerb.* 256.b
P*ithecuſa inſula quando & qui facta* 48.b & 49.a
P*itho quæ quibus vocetur dea* 301.a
P*ithœgia quale feſtum* 310.b
P*ittaci cognomen quale* 66.a P*ittacus temulentos quî mulctaret* 127.a
P*ituita quomodo ſiſti putaretur* 90.a
P*ityocampa quid* 64.a
P*itys* ibid.
P*ius vnde quis cognominatus* 12.b
P*lacentarũ aliquot genera* 272.a
P*lacentia qualis colonia* 186.b
P*lacentinorum quod ius ciuitatis* ibid.a
P*lacita peincipum quando pro legibus haberi cœpta* 349.a
P*lagiolos quid, & vnde fiat* 204.b
P*lanci vnde vocati* 12.b
P*lancipedes quid in ſcenam prodirent* 330.b
P*lataenſes in parentationib. mancipia non admittebant* 70.b P*lataenſiũ principi vetita quæ* 255.b
P*latinæ laus ac ſtudium* 124.b
P*lato quàm leuem delictis omnibus pœnam ſtatuerit* 113.a *quantus athleta* 125.a *quorum legislator* 312.a *quo tempore vixerit* 302.a
P*latonis phyſiognomia ex coloribus* 79.b *de mulctâ conſtitutũ* 113.a *ridenda opinio* 162.b *bellaria* 272.a *cœna* 128.a *ſententia de principiis rerum* 243.a *magnitudo quomodo pranunciata* 252.b *opinio de laribus & lemuribus* 299.a *pia quadam ſententia* 290.b
P*lauſtrum quid* 101.b
P*lauti & Ploti vnde dicti* 12.b P*lautus vbi & quomodo Sibyllas imitatus* 138.a
P*lebe qui non comprehendantur* 346.b
P*lebeij qui dicti* 261.a *plebeij patriciorum patrocinio nitebantur* 278.b *plebeij ludi quales* 335.a *plebeij magiſtratus quibus illiciti* 349.a *plebeij cenſores primi qui* ibid.
P*lebeius conſul primus quis* 108.a *plebeius quomodo à cenſore notaretur* 133.a,b
P*lebiſcita diuerſa* 174.b *plebiſcita quos teneant* 190.a *plebiſcitorum & legum differentia* 346.b *plebiſcita quæ ſeu*

quid ibid.
Plebs quando conſulatu excluſa 108.a & quando rurſum potita ibid. quomodo per clientelas diuiſa 279.a,b
Plectendi ſontes Spartanis mores qui 114.a
Plethrum quid 82.a
Plotij fœneratoris inhumanitas ac nequitia quanta 10.b
Plumbeis libris quid inſcriberetur 100.b
Plumbum in ripa poſitũ, quid 38.b & 39. a plumbo reſoluto qui necarentur 112.a
Pluralitas vxorum quibus gentibus familiaris 36.b & 37.a
Plutarchi locus excutitur 43.b
Pluti effigies 196.a
Plutis factio 166.a
Plutoni propria victima quæ 131. b quæ tonitrua tributa 250.b
Plutonis templum vbi, & cuiuſmodi 22.a 284.b
Plutonium os quid, & vbi 120.a
Pluuia lapidea quomodo expiaretur 286.a
Pluuiæ excitandæ modus 202.a
Pluuius Iupiter quis ibid.
Poculorum ordo quis 274.b & (275.a
Podiſmus quis 93.b
Pœcile Athenis quid 154.a
Pœna ſontis quoto poſt latam ſententiam die ſumi ſolita 116. b pœna à quibus vt deus culta 352.a
Pœnæ militares mitiores 68. a aliæ atque aliæ in delinquentes ſtatutæ 112.a duæ teterrimæ & inauditæ in ſontes 115.a
Pœnorum mos in pituita pueris ſiſtenda 90. a Pœni rubram veſtem tabernaculo ducis protendunt 164.b Pœnorum deus quis 299.b
Poetarum certamen ſeu ludicrum quis inſtituerit 334.a,b & deinc. poetarũ victima quæ 335.a
Poetico in certamine præmiũ victoris quale 241.a
Polemarchus apud Ætolos vnde dictus 141.a
Polemarchos Athenis qualis fuerit magiſtratus ibid.
Poletem Epidaurij quem vocent 187.b
Poli Corinthiaci Pegaſum nummis ſuis incudebant 201.a
Politia opitima quæ 220.a
Pollex quid, & vnde dictus 225.b
Pollia tribus quando cæteris addita 24.b
Pollicem premere, iungere, vertere, quid 226.a 257.b
Pollicibus inuicem arctiſſimè expreſſum ſanguinem inuicem cõiurantes lambere quid 233.a
Pollinctores qui 120. b pollinctura quid 122.a ad pollinctum emere ibid.a in fin.
Pollionis apophthegma 56.b Pollionis bibliotheca qualis 100.b
Πολλοὶ ἀγαθοὶ, quid 204.a
Polluere ludos quæ & quàm variæ olim putarentur 336.a
Pollus hiſtrio quàm fuerit excellens 14.a
Polluta loca fulminibus ferè tangi 250.b
Pollux vtriq; ſexui ad iurandum communis 246.b
Polycrates vnde dictus 65. b Polycratis quis quæ de cauſa amicitiæ renunciarit 234.a

Polyhiſtor vnde quis dictus 65.b
Pomœrij proferendi qui ſoli ius haberent 226.a
Pomœrium ſanctum quod 325.b
Pomona dea quæ 318.b
Pomonalis flamen quis ibid.
Pomorum deus & dea qui ibid.
Pompa in funere olim quæ 119.a *pompa triumphalis quot aliquando dies duraret* 305. b & 306.a
Pompeius de regio diademate taxatus 44. a *Pompeij contra Cæſarem teſſera qualis* 165.b *Pompeij curia cuius morte infamis* 23. a *Pompeij erga Poſſidonium reuerentia & modeſtia quanta* 42.b *Pompeij frons & os quale* 79. a *Pompeij in triumpho ſuperbia* 306.a *Pompeij lex in ambitioſos* 141.b *Pompeij in annulo ſignum* 81. a *Pompeij modeſtia* 3. b 42.b *Pompeij nomen cui legioni fuerit in clypeis inſigne* 339.b *Pompeij theatrum quale* 224. b *Pompeij magni triumphi* 33.a *Pompeij trophœa* 34. b *Pompeio clades quomodo prænotata* 252. b *Pompeio quid præ omnibus Romæ contigerit* 33. a *Pompeius magnus à quo & per quos fraudulenter occiſus* 5. a *Pompeius quàm leui de cauſa affectati regni ſuſpectus* 44. a *Pompeius qua in re à Cæſare de imperitia taxatus* 176. a *Pompeius qui appellarit præcipuam legionem* 8. a *Pompeius quid contra legem à ſe latam fecerit* 116.a
Pompiliana curia 23.a
Pomponij Attici domus vbi 318. *in calce* b & 319. *in vertice.*a.b *Pomponij de ſupellectile ſententia* 27.a
Pomponiorum nomen vnde 13.b
Pomponius Lætus quid (ſi diis placet) aliquando inuenerit 107.b
Pomptina tribus quando cœperit 24 b
Ponderum aliquot nomina 83.a
Pondo quid 223.b
Pons olim ſacer habitus quis 59.b
Pontia tribus vnde dicta 24.a
Ponticorũ regum nomina quæ 4.b
Pontifex maximus quis 58.b *quibus præerat* 61. a *pontificis admittendi cautio* 60.a
Pontificatus quib. cum magiſtratibus ſimul eſſe poterat 59.b
Pontifices an immunes fuerint à contributione pecuniaria 60.b *pontifices initio creari ſoliti qui* ibid. a *pontifices minores qui dicti* 60.b
Pontificis maximi munus 59. a *pontificis inſigne* 60. a *pontifici ad videndum illicita quæ* 60.b *pontifici maximo iurare quomodo licuerit* 246.b
Pontificum numerus apud Romanos olim quantus 58.b *pontificius honor quantus* 59.b
Popæ in ſacris qui 207.a
Popilij Lænatis forte factum 13.a
Popyſma quid 250.b
Popularia ſacra quæ 309.b
Populus comitiorũ princeps 167.a *populi cõcilium quod diceretur* 169. b *populi authoritas apud Lacedæmonios* 190. a *populi præro-*

prærogatiua potiſſima quæ ibi. populi purgandi ſeu luſtrandi mos quis 288. b populo qui cõprehendantur 346.b
Populorum in Albano conuenire ſolitorum catalogus 238.b
Populus alter lapideus Romæ 196.b populus cui ſacra 204.b populus Rom. in quot turmas diuiſus 166.b & 167.a
Porca cui immolari ſolita 130.a
Porcalis tribus quæ 25.b
Porcia Catonis filia vt ſe ipſam interemerit 290.a
Porcia lex & Sempronia 145.a
Porciorum nomen vnde 12.a Porcij vnde in ciuitatem allecti 186.b
Porcus ex omni ſcrofarum numero ſacerdotibus debebatur 61.a porcus quibus diis ſacer 131.a
πορδαλι qui 314.b
Pornopion Apollo vbi cultus 20.a
Porrici hoſtia quando diceretur 208.a
Porrum à quibus numen habitũ 336.b
Porta caſtrorum quot eſſe debeãt, & quæ 16. a portæ vrbis Romæ quot 201. b portæ vrbium cur ſanctæ non ſint 326.a portarum apud exteros cognomina aliquot propria quæ 203.a
Portenta miræ felicitatis 101.b & infelicitatis ibid. & deinc.
Porticus centenaria ſeu milliaria quæ 150.b porticus Rom. quàm variæ fuerint 153.b & 154.a porticuum apud diuerſos nomina quæ ibid.
Portis quot Roma initio contenta 201.b
Portoria noua ſtatuere quibus poteſtas fuerit 134.a
Portuenſis porta 203.a
Portumno deo qui ludi fierent 240. a Portumnus quis deus 299.a
Porus rex quale geſſerit militiæ ſignum 163 b
Poſſideo quis ſit menſis 156.a
Poſſidonius quanta à Pompeio reuerentia affectus 42.b
Poſtem teneri in dedicando, vbi neceſſarium, & vbi non neceſſarium 323.a
Poſthumi qui & vnde dicti 14. a 234.b
Poſtica regio augurib. quæ 270. a
Poſtliminij ius 184.b
Poſtuerta dea 19.b 353. b Poſtuertæ à quibus immolaretur 91.a
Poſtularia fulgura quæ 251.a
Potandi ratio in conuiuiis ſolennibus quæ 273.a
Potina 353.b
Potinæ deæ qui ſacrificent 91.b
Potitij qui, & quæ ſacra curarint 70.a Potitiorum genus quis extinxerit ibid.
Potnienſis fontis in Bœotia miraculum 296.b
Potores inſignes 275.a
Potus veterum quis eſſet 126.b
Præcentoria tibia quæ 164.b
Præcidanea porca quæ 130.a
Præmicitator quid 320.a
Præcincti quales olim habiti 30.b
Præcipites, cuius ſatellites dicti 341.b
Præcipui quibuſdam dij qui 298.b & 299.a
Præco & accenſus vnde fieri conſueue-

ſueuerint 41. b præconis officium 41. b præconis in vendendis captiuis quid proclament 140. b præconis error male renunciantis morte mulctatus 168. a præconum honos apud Athenienſes 189. b præcones à quibus honoribus prohiberentur 330.a
Præda decima vt voueretur 152.a
Prædator Iupiter ibid.
Prædicere in conractibus venditorẽ quæ oporteat quæ non 291.b & 292.a
Præfatio in ſacris olim quæ 204.a
Præfecti & reges bini apud Lacedæmonios 108. b præfecti ex quibus fierent 337. a præfecti in Olympiis quot & quomodo 239. b præfecti vigilum cura quæ 139. a præfecti vrbis officia quæ 336.a præfectorum & Romæ & alibi quanta diuerſitas ibid. & 337.a
Præfectura prætorij à quo & quibus traderetur 221.b præfectura vrbis intermiſſa quoties & reuocata 336. b præfecturæ origo quæ ibid. præfecturam vrbis qui ſub quibus regibus geſſerint ibid.
Præfectus caſtrorũ cui ſine medio ſubſit 9. a vrbis ad quid crearetur 152. b præfectus vrbis ſub Romulo quis 336. b præfectus Latinarum quis 337.a
Præficæ quid olim in luctu facecerent 119.a 120.b
Prægnantibus Romani quibus vt deabus ſacrificarent 91.a prægnans ſus quam ſit ſacrificiis apta 131. a prægnantes victimæ quibus tantum ſacris mactari ſolitæ 283. a prægnans ſus quib. quo die mactetur 309.b
Præliandi inſtrumentis ſeu ornamentis quàm diuerſis diuerſi vtantur 345.a & deinc.
Præmia victoribus in ludis dari ſolita quæ 239.b & 240.a
Præneſtini quod debuerint ius ciuitatis Rom. 186.a
Prænomina quare inſtituta 234.b prænomina Romana vnde, & quomodo ſcribi ſolita ibid.
Præpetes aues quomodo auſpicium faciant 251.a
Præpotens quæ quibus dea vocata 301.a
Præſes Ægypti primus quis 5.b præſidẽ, finito honore, qua cautione ex prouincia diſcedere oportuerit 174.b
Præſidiales prouinciæ quæ 96.a
Præſidio deceſſiſſe, capitale ſemper fuit 67.b & 68.a præſidium licentia in ſpectaculis edendis quomodo & à quo repreſſa 174.a
Præſtanda in vendendis rebus quæ 313.b
Præſtites qui dij dicti 299.a
Præſul inter Salios quis appellatus 39.b
Prætextatus cui cognomen datũ 13.b prætexta & bulla donabantur pueri Romani 92.a prætexta quorum fuerit veſtis 262.a
Prætores quando primùm creati, & illorum vis, poteſtas, numerus, officiũ 72.a, b prætores bini vbi imperitarent 73.b prætores legatis nõ indigentes qui 298.b

Prætoris in caſtris porta quæ 16.b
Prætoriæ naui quot Scipio lumina dederit 165.a
Prætoriales prouinciæ quæ 96.b
Prætoriani milites qui 340.b
Prætorianorum autoritas & vis quæ ibid.
Prætoris in caſtris porta 16.a *in vrbe lictores* 41.b
Prætoris manus etiam apud exteros fuiſſe 73.b
Pratura Æmylij Pauli quàm præter morem ſplendida ibid.
Prandendi in propatulo mos cur introductus 271.b *prandendi ſeu cœnandi geſtus varij* 272.a 276.b *prãdij tempus olim quod* 275.b
Praſinus equus quàm religiosè tumulatus 325.a
Praſſinæ factioni in Circenſibus qui imperatores maximè dediti 242.b
Precia militiæ olim maxima quæ 209.b
Precioſarum rerum in theatris profuſio 88.b
Prehendere & in carcerem mittere, tribuni plebis eſſe 5.b
Presbyterorũ aliquot Romæ indigna ſupplicia quæ 308.a,b
Priami regia quæ & vbi 117.b
Priapo quod animal immoletur 131.a *Priapũ & Venerem quis cui dederit pro teſſera* 165.b
Primani milites 344.a
Primas poſt conſulem ſeu imperatorem in caſtris quis haberet 289.a
Primipilus quis diceretur & quot ex vexillis conſtet 7.b
Primitiæ rerum Laribus dabantur 131.b
Primogeniæ Fortunæ templum vbi 18.b
Princeps reipubl. optimus quis 177.a *princeps ſenatus, quis aut quomodo legi ſolitus* 192.a
Principalis via in caſtris quæ 17.a
Principatum ſummorum quàm diuerſa apud diuerſos vocabula 219.a
Principes deorum ſecundum alios & alios qui 298.b *principes milites qui & quem in acie locum teneant* 176.b 340.b
Principia rerum ſecundum diuerſos quæ 243.a
Principis imago apud Thebanos 113.b
Principium anni olim quod 115.b *& deinc.*
Principum aliquot inſignium præceptores inſignes qui 92.b
Priſciani de talento paruo & magno ſententia 223.a
Priſtis nauigij inſigne 165.a
Priuata templa vetita 323.a *priuata principum decreta quomodo æſtimanda* 348.a
Priuatim conſecratum, ſacrum nõ eſſe ibid.
Priuilegium filiarum aliquot magiſtratuum Romæ 140.a *eorũ qui ius Latij haberẽt* 202.b *priuilegia publica aut priuata ſenatorum* 193.a
Pro, quid ſignificet 280.b
Probro notatus qui haberetur 69.b
Probus Cæſar quot ante imperiũ donis ornatus 210.a *vltimus omnium imperatorum triumphauit* 303.b

Pro-

Prochyta quomodo inſula facta 48.b

Proconſul quis & quomodo crearetur 95.a *proconſul & propretor auſpicia non habebant ibid.* b *proconſul ſine prouincia ibid.*

Proconſulare officium cui primo oblatum ibid. a *proconſularis honor quãdo interciderit* 96.a *procõſulatus inſignia quæ* 95.b *triumphus ibidem.* b *proconſulares prouinciæ olim quæ* 96 a

Proconſulis faſces quot 96.a *imperium non niſi extra Romam valuiſſe ibidem,*a *intra vrbem imperium quando valeret ibid.*b

Proculorum cognomen vnde 14.a

Prodeſſe contra venenum quæ putentur 273.a

Prodicus Caus quàm fuerit impius 352.a,*in calce*

Prodigialis Iupiter quali ſacrificio placetur 129.b

Prodigium ex faſcibus laureatis 43.a *prodigia ex pontificum decreto enunciata ſæpius procurata* 61.a

Prodigorum ſepultura qualis 324.b

Proditores quomodo ſepelirentur ibid.

Profecturis in bellum quid publicè ſolitum præſtari 109.b *in militiam Romæ quid fieret* 29.a

Profeſti dies qui 213.b

Proficiſcentium vias mos 86.b

Profeſſio infantium recens natorum apud Romanos 91.b

Profeſſoribus artium ſtipendia cõſtituta 92.b & 93.a

Prohibiti ex Olympicis ludis qui 239.b

Proiecta ædificia quæ 276.b

Proletarij qui 343.b

Promacus potando quid ab Alexãdro meritus 275.a

Promethea, cuiuſmodi vel ludi vel feſta 241.b

Prometheus à quibus vinctus, & à quo ſolutus 71.b

Promiſcua balnea vbi 216.b

Promontorium Pulchri Scipionis quale fuerit omen 245.b

Promptuaria cella quid quibuſdã loci fuerit 112.b

Promulſidaria vaſa 126.a

Prona qui corpora ſepeliant 324.b

Pronubus ſeu pronuba quæ 54.a

Procemio vti aut affectus mouere orator vbi vetitus 113.b

Propertij locus diſcuſſus 49.a *Propertius falſo nauta putatus ibid.*

Prophetæ Iouis in Creta, quàm ſobriè vixerint 204.a

Prophetiſſæ aliquot inſignes apud veteres 138.a

Propinatio in ſacris quomodo fieret 207.a

Propratores qui 96.a

Propria diuerſis olim arma quæ 370.a

Propriæ Fortunæ templum 19.a

Propudium vbi ſit conuicij vocabulum 225.b

Propulſare iniuriam nullo non die licere 215.a

Proquæſtores qui 96.a

Proram nauis qui nummis incuſſerint 214.b 200.b 223.b *prora & puppis quid* 256.a

Proſa dea 19.b 253.b *Proſæ à quibus olim immolaretur* 91.a
Proſæ orationis inuentor quis 101.a
Proſcribere qua ratione cenſoribus ſolis non liceret 134.a *proſcriptorum bona qua lege publicata* 153.b & 154.a
Proſeleni qui fuerint 261.a
Proſerpinæ propria victima quæ 131.b
Proſodion quid 208.b
Proſperæ Fortunæ templum vbi & vnde dicatum 18.b
Proſtitutæ quantũ vectigalis Caligulæ darent 188.b
Protagoras quorum legis lator 312.a
Proteruiæ quod ſacrum 131.a
Prothyrum quid 281.b
Prouinciarum diuiſio ac differentia olim quæ 133.b *inter conſules quomodo partiri ſoleant* 109.a *quam diu à præſidibus obtineri decretæ per Iul. Cæſarem* 174.b *prouincia prima omnium facta* 186.b
Prouocationes à quo tyranno inhibitæ 174.a *prouocationis iniquæ mulcta quæ* ibid.b
Prytanes qui 108.b
Prytanium 23.a
Pſallendi & ſaltãdi ſtudium quibus probro obiectum 94.a
Pſalmmetychus quo diſpoſuerit exercitum modo 177.a,b
Pſaphon quorum & quàm ridiculus deus 299.b & 300.a
Pſylli quomodo puerorum indolem experiantur 90.b
Ptera Babylonis quid 317.a
πτεροφόρους quos Græci vocẽt ibid.
Ptiſana quàm ſit ſalubris 272.a
Proembarorum rex ſeu deus quàm ridiculus, nempe canis 295.b
Ptolemæi qui reges dicti 5.a *Ptolemæorum origo, ſucceſſio & interitus* 5.a *Ptolemæus Lagus ſeu Lagi filius, quis factus ſit* 5.a *Ptolemæorum vltimus quis & quem occiderit* 5.a *Ptolemæi cum ſororibus ſuis inceſtus* 36.a *Ptolemæi bibliotheca quot voluminum fuerit* 155.a
Publica loca locare quorum olim fuerit 133.b *publicæ feriæ quæ* 284.a
Publicani quãdo in precio fuerint, & qui dicti 99.a
Publiciæ tribus acceptatio 24.b
Publicola quid primus Romæ fecerit 121.a *Publicolæ pro ciue prouocante, lex* 169.a *lex de prouocatione* 174.a *quàm auxerit ſenatum* 189.a
Publicum hoſpitium, quid carceris à quibuſdam dictum 112.b
Publicus ſeu Publicius vicus vnde dictus 76.b
Publipotes vnde dicti 235.a
Publius Mimographus quo in certamine victor fuerit 334.b & *deinc.*
Pudicitiæ patriciæ ſacellum 66.b *pudicitiæ ſtatus à qua ſolum tangi licita* 76.a *pudicitiarum plebeiæ & patriciæ aræ vbi ib.*
Pudori deo ara ſtatuta vbi 20.a *pudoris ſedes quæ* 79.b *pudor in balneando apud Romanos olim quantus* 93.a
Puella marina cui non ita multis ab hinc annæ viſa 123.b & 124.a

Puellæ quomodo olim docerentur 92.a *puellæ vbi & quomodo radantur* 267.a *puellæ ad cuius dei aram flagellarentur ad necem* 352.b
Puellatoria tibia quæ 164.b
Pueri apud Perſas quid diſcant 90.b *pueri grandiuſculi apud quos olim educarentur* 92.a *in quorum deorum templo ad necem flagellarentur* 352.a *pueri trimis ,minores non lugendi* 122.b *pueri nouem annorum miraculum pernicitatis inauditæ* 83.b *pueri puellæq́ in cœnis vbi ſeu quomodo ſederent* 272.b *pueri qui , & an ſi moriantur lugendi* 122.b *in literarum ſtudio negligentes vt plecterentur* 92.b
Pueriles aliquot ludi 145.b
Puerorum diuerſæ apud diuerſos inſtitutiones 89.a *& deinc. puerorum officium olim quod* 127.b
Pueros militiæ quis adſcripſerit 28.b *recens natos varij variè tractant* 90.a.b.c 91.a *pueros quis deus vexare putatus* 91.b *pueros quinquies mille Traianus publicè ali erudiriq́ iuſſit* 92.b *&* 93.a *in ſenatum venire ſolitos aliquando eſſe* 194.a
Puerperæ vbi viris decumbẽtibus miniſtrent 91.a *puerperij & puerorum apud Græcos ratio quæ* 92.a
Puerum qui cui deo mactẽt 352.a
Pugione breui qui maximè prælientur 345.a
Pugnandi præcepta quis primum Romæ tradiderit 28.a
Pugnare extra ordinem iniuſſu ducis quàm ſtrictè inhibitum 31.a
Pulchrorum familia quæ Romæ fuerit 13.a
Pulla veſte, conuiuiis intereſſe cur illicitum 277.a
Pullarij mentientis pœna 46.a *pullarius quis* ibid.a
Pullis veſtibus quæ natio militiæ vſa 29.a *pullis veſtibus intereſſe ludis illicitum* 268.a
Pullorum è cauea emiſſorum auſpicia 45.b *pullorum Melicorum quantus olim honor* ibid.
Pullum amiculum Pompeio quid portenderit 254.a
Pullus vnde Fabius dictus 13.b
Pulmonis locus & munus, & omina quæ 237.a
Puls, vnde Romani olim victitarint, quomodo fieri ſolita 127.a *pulte non pane, quàm diu Romani vixerint* 272.a
Pulſare quid ſignificet 144.b
Puluere inſpergi qui ſoliti 256.b
Puluerij Iouis templum quale 85.a
Pulueris Puteolani natura 244.a
Puluinaria in lectiſterniis deorum quid 286.a
Punctis ſuffragandi mos quando & à quo introductus 167.b
Punctos eſſe in facie, Thracibus quid ſit 268.a
Puniceas veſtes militiâ habere quibus nationibus propriũ 28.b
Puniceum paludamentũ Athenienſium 165.b
Puniendi aut occidendi facino-

roſos Romæ modi quàm diuerſi 112.b puniendorum delictorũ ratio diuerſa 74.a,b 112.a,b
Punitio multitudinis 67.b
Pupæ à quibus cui deæ offerri ſolitæ 53.a pupas Veneri quæ mitterent 261.a
Pupilla tribus vnde dicta 24.b
Pupinia ſeu Pupina tribus vnde dicta ibid.
Pura an impura ſint animalia quomodo exploretur 129.a,b pura hoſtia quæ ibid.
Purpureum velum in naui 165.a purpuram induere quibus licitum 262.a purpura Megalenſis quæ 331.a
Puſtulis ſeu vomicis quæ aqua periuros lædat 246.a
Puteolanis quomodo ciuitas adempta 186. a Puteolani pulueris natura quam mira 244.a Puteolani in quorum Roman. clientela 279.a
Puteorum aliquot miracula quæ 296.b
Puticulæ quid loci Romæ & vbi fuerit 318.b
Pygme quod ludi genus 149.b
Pylores in Amphictyonibus quid 159.b
Pylaicus conuentus quis 238.a
Pyræ pro mortuo extruendæ ratio 120.b
Pyra quibus frumenti loco fuerint 127.b
Pyraica cuius vrbis porta 203.a
Pyramides equis qui erigãt 325.a
Pyranneũ inuentum vnde 107.a
Pyrenſium tribus quot 25.b
Pyrophorus quis 234.a
Pyrrhi Epirotæ quæ ex re gloria ſingularis 16.b Pyrrhi in annulo ſignum 81.a apophthegma quoddam inſigne 94.a regia 117.b pollex dextri pedis quam habuerit virtutem 225.b & 226.a
Pyrrhica ſaltatio 332.a
Pyrrhidæ qui reges dicti 4.b
Pyrrhus cuius filius ibi. quam habuerit in re medicinam 131.a quid precari à diis ſolitus 206.b Pyrrho exitium à quibus auibus præſignatum 252.a
Pyſianactia Athenis quid 154.a
Pythagoras vnde ortus, & eius peregrinatio 43.a Pythagoræ ſacrificia qualia 85.a diſcipuli aliquot præclari 45.a eorum ſilentium 92.b Pythagoras quæ aliquando animalia immolarit 130.a eius veſtitus 266.a quã religiosè aram Spodij honorarit 294.a quo tempore floruerit 302.a
Pythagorei quomodo ſuos ſepelirent 106.a
Pytheum quid 293.b
Pythia in faſto die ab Alexandro vaticinari coacta quid dixerit 293.b Pythia, vates, & feſta ib.
Pythij Spartanis qui 36.b Pythij ludi qui 240.a 293.b Pythij Bythyni diuitiæ incredibiles quantæ 350.b
Python quæ vrbs cur dicta 36.b

Q

QVadi ex quorum duntaxat genere regem eligere ſoliti 311.b
Quadrans quot contineat vncias 2.a
Quadraginta & quinque annis maio-

maiores, emeriti 69.b
Quadrantal quot ſextarios habeat 83.a
Quadranti quod ſignum incuſſum 200.b
Quadrata ſtola quorum veſtis 265.a
Quadratam initio Romam factam eſſe 201.b 42.a *quadratas fuiſſe aras* 204.b
Quadrato agmine qui prælium ineant 177.a
Quadrigas agere vbi ſit puellare ſtudium 9.b *quadrigæ quorum nummorum nota* 222.b *quadrigæ ex aſinis quàm olim Romæ charæ* 241.b
Quadrigati nummi 200.b & 222.b
Quadrigis Romæ diſtentus quis 112.b
Quadringenta ſeſtertia quos olim habere opotuerit 98.b
Quadringenti aliquando ſenatores ad ferrum exhibiti 332.b
Quadringenti leones aliquando publicè exhibiti 333.a
Quadrupes auis vnius tantum diei vbi in arbore naſcatur 183.a *quadrupedum auſpicia qualia* 253.a,b
Quadruplaris decuria quot conſtet 322.b *quadruplaris phalangis partes quæ ac quot* ibid.
Quadruplator quis 199.a
Quadruplatores qui & vnde dicti ibid.
Quæſitores qui 50.b & 5.a
Quæſtionum exercendarum cauſa dictator creatus 9.a *quæſtio de area & ædium vſu legato non inutilis* 15.a *quæſtiones aliquot iucundæ de rerũ identitate* 104.b & 105.a *quæſtiones proponere conuiuis qui imperator ſolitus* 276.a
Quæſtor parricus quis 42.a 50.b *quæſtores initio quot, & quoties ſenſim multiplicati* 49.b *quomodo & à quibus eligerentur* 50.a *vrbani ibidem eorũ munus* 50.a *quæſtores principis candidati qui* 51.a *quæſtores prætorum vicarij* 73.b
Quæſtoria in caſtris porta quæ 16.b *quæſtorium munus an legatorio muneri præſtet* 298.a
Quæſtorum genera diuerſa 49.a,b *quæſtorum officium* ibid.b
Qæſtura quando inuenta 49.b *Catoni quã ſtudioſè geſta* 50.a *quàm fuerit diuturnus magiſtratus* 51.a *quæſtura functi quid potiſſimum facere ſoleant* 140.b
Quæſturæ honor quantus 42.a *quæſturam, aditum fuiſſe ad reliquas dignitates* 42.a *quæſturæ Athenienſium quantus honor* 51.b
Quæſtus Romæ interdictus quis 161.a
Quanto & tanto, Latinè quo modo vtenda ſint 302.a
Quantum ſeu quanti olim fœnerari licitum 10.a,b
Quarta Aprilis dies, Athenis olim qualis 213.b
Quartadecima Iunij dies Athenienſibus qualis ibid.
Quartadecimani qui 344.a
Quartani qui dicti ibid.
Quarum arborum folia Veneri reſiſtere putentur 203.b

Quater quotidie edentes, qui olim habiti 276.b
Quaternio Pythagoreis quid 245.a
Quartumuiri cur creati 139.b
Quatuor anni partes quibus coloribus indicentur 242.a
Quatuor modis iudicium omne ſubuerti 254.a
Quatuor menſib. annum qui terminent 154.b
Quatuor Sibyllæ præcipuæ quæ 138.a
Quatuor vſq; tantùm qui olim numerare ſoliti 93.b
Quercus altiſſima, Iouis ſignum 196.a *quercus vbi reſponſa ſeu oracula dediſſe ferantur* 293.b
Querculana porta quæ 202.b
Querculanus quis collis Romæ dictus 318.a
Querno trunco qui victimas cadere aſſuerint 207.a
Quietis templum vbi 53.a 202.b
Quincunx 2.a
Quinda vbi, & quid Macedonum regibus fuerit 52.a
Quindecim dierũ ſupplicatio cui aliquando decreta 286.b *cui quinquaginta* ibid.
Quindecimuiri quando & cur creati 138.a *quindecimuiri apud exteros* 140.b
Quingentæ drachmæ cui victori ſtatutæ 149 a
Quingentaria cohors ex quot peditibus ſimul & equitibus cõſtet, & quanta 7.b
Quingẽtaria quota milliariæ pars 322.b
Quingentariæ manipuli quot ibid.
Quinquagenarij à quibus olim nõ lugerentur 122.b
Quinquatria vnde dicta 86.b
Quinquatrus minuſculæ quæ 143.a
Quinque millibus conſiliariorum quæ gens vtatur 189.b *quinq; tantum lapidibus quàm inſigne ſtructum olim templum* 293.a
Quinquennalis bos quàm cui ſit inſignis victima 130.a *quinquennales vt eſſent magiſtratus, quis aliquando inſtituerit* 135.a *quinquennales ludi qui* 241.b *quinquennale ludicrum quale* 334.a *quinquennale certamen Neapoli olim quale* 335.a
Quinquertiones qui 149.a
Quinquertium Latinis quid 148.a, b
Quinqueuiri cur creati, & quam varij fuerint 139.b *quinqueuirorum cis Tiberim & vltra officium quod* ibid.
Quinta natura ſeu eſſentia 243.a
Quintadecima Iulij 214.b
Quintana ſtatio quæ 17.b
Quinternionibus quæ regio diuiſa 96.b *quinternionib. quot præfectura apud Iudos diuidatur* 337.a
Quintij vnde, & familiæ eorum proprium quid ibid.
Quintiliani qui dicti 195.a
Quintilis cui deo ſacer 156.a
Quintilius quas ob res dictator factus 9.a
Quintus Cincinnatus cur aliquando dictator factus 10.a
Quintus Tubero quàm leui de cauſa prætura deiectus 129.a

Quinti prænomen vnde 207.a
Quirinalia, cuiuſmodi & quorum feſta 129. b *Quirinalis porta vnde dicta* 201.b *Quirinalis collis vnde dictus* 318. b *Quirinalis montis ædes ac templa* ibid.
Quirinus poſt apotheoſin dictus Romulus 299.b
Quiritia Iuno quæ 23.b
Quiritium ius cui primùm externo datum 186 a
Quota Februarij die qui magni viri nati 214.a
Quotidiana etiam miranda vileſcunt 183.a,b *quotidianus diuerſarum gentium cibus quis* 127.b
Quoties & quando vnus tantum conſul Romæ *creatus* 110.b
Quoto ætatis anno cuiquam magiſtratus gerere licuerit 110.b *quoto anno fœminæ, quoto mares puberes fiant* 94. a *quoto poſt conſulatum anno idē rurſus conſul fieri lege poterat* 109.a *quoto demum anno, qui conſul fuiſſet, iterum couſul eſſe poterat* 174.a
Quoto die pueris nomina inderentur 91.b

R

R *Litera, in quibus nominib. S literam expulerit* 13.a *ę quis quàm non potuerit proferre* 321.b
Radiorum ſolarium differētia quæ 215.b
Ramus oleæ ſacræ alba lana coronatus quæ in re adhiberi ſolitus 151.b
Rana, cuius in annulo fuerit ſignum 81. a *ranæ vbi non coaxent* 283. a *ranarum & talparum exta qualia ferant omina* ibid. b
Randus quid 202.b
Randuſculana porta quæ ibid.
Raphaelis Volaterrani laus 307.b
Raphanis qui per obſcœna plecti ſoleant 162.b
Rapis qui imperator veſci ſolitus 128.a
Rarana cuius oppidi porta 203.a
Raſo ſemper capite qui ſint 321.a
Raſtrum aut vomerem furari vbi capitale 114.b
Ratæ leges Romanis quæ 325.b
Rates quibus nummis incuſſæ 200.b
Ratio vitæ quomodo ab vnoquoq; exigi ſolita 133.b *adminiſtrati muneris quomodo reddi ſolita* 174.b
Re ad Sagram geſta certius, quid 255. *in calce* b & *vert.* 256.a
Receptitius ſeruus quis 157.a
Receptui canendi ſignum quo inſtrumēto fieri ſolitum ſit 164.a
Recuſare quid 198.b & 199.a
Redemptor cauſarum quis 199.a
Redhibitioni mercando quando locus ſit 292.a
Rediculi dei templum vbi, & cur ſic dictum 53.a
Reducis Fortunæ ædes 19.a
Referendi alicuius inter deos cæremoniæ olim quæ 300.a
Regalia exta quæ 283.b
Reges externi quomodo à magiſtratu Romano præirentur 42. b *regum diuerſorum diademata ſeu inſignia* 44.a,b *regum reges ibid. reges è ſacer-*

dotibus vbi aliquando eligi conſueuerint 61.b & 62.a regũ aliquorum ſuperbia aut modeſtia 78.a,b regum capita quo inſigni ornarẽtur 78.b & 79.a regum pueri apud Ægyptios 93.a vbi & qua de cauſa occludantur 106.a quomodo ac vbi ſepulti paſſim 107.a reges bini vbi 108.b reges ſupplicio affecti 116.a rege Spartanorum defuncto caremonia 116.a reges Ægyptij morientes vt vulgo lugeãtur 118.b quàm temperantes vini, & quæ bibendi ipſis menſura præſcripta 127.a reges delinquẽtes inedia mulctati ibid. regem temulentum occidens mulier quid præmij ferret ibid. regi ſacrorum proprium quid 159.a Spartanorũ reges in expeditionibus primi, in receſſu nouiſſimi 177.a regum eligendorum diuerſis populis mores qui 219.a,b reges quis currui ſuo præ ferocia iungere ſolitus 306.a regibus appellatis à ſenatu quæ turma præſidij & honoris cauſa daretur 341.a

Regiæ olim quot ſeu quæ Romæ fuerint 117.a apud exteras & diuerſas gentes 117.a Perſarum vbi potiſſimum eſſe ſolitæ 117.b

Regia ſtirpe qui non ſit, vbi nemo dominari ſinitur 219.b

Regimen ciuitatis, tributorũ exactio 112.b regiminum trium optimum quod 201.b

Reginæ vbi regibus ipſis honoratiores 44.b reginæ ſacrorum quæ, & quid eius priuilegium 158.b Regina quæ dea dicta 300.b regina Iuno quæ 301.b reginarum Ægyptiacarum amictus qualis 265.a

Regionum diuerſitas, ingeniorum diuerſitatẽ facit 196.b regionum ab auguribus in cœlo notatarum nomina quæ 270.a

Regium nomen quibus olim maximè inuiſum 44.b 219.b qui in Græcia primum adepti ibidem.

Regni inauguratio quomodo fieri ſolita 43.b

Rei non inſtar reorum in iudiciũ qui venerint 115.b quorum ſeu cuius ſolius iudicio Romæ olim damnarentur, ibi. reorum fauor 115.b rei voti & damnati 152.b

Reip. hoſtilia molientium pœna olim quæ 113.b

Relegare in inſulas quid 113.a relegatio olim Romæ quàm rara 147.b

Religio quædam in membris hominis 77.b religionis prætextu ocium ſectantes & luxus, à Maſſilienſibus exacti 133.b religio aquilæ militaris apud Romanos quanta 163.a

Religioſa veſtis quæ ac qualis 205.b religioſus quis quomodo fiat locus 323.b

Reliquatores qui dicti 10.b

Reliquiæ fulminis quomodo tractari ſolitæ 250.b

Remoniũ quis locus & vbi 318.a

Remuria quando agantur 213.a

Remus & Romulus vbi aliti 317.b

Renes cui dea ſacri 78.b

Reorum cognati vbi cum ipſis reis plectantur 113.b *habitus ſeu ſordes* 115.b *reo non comparente capitis accerſito, quid olim fieri ſolitum* 116.a *reo dicēdi pro ſe hora praſtituta quot* 192.b

Reperio, quid ſignificet, & vnde compoſitum 32.a

Repetundarum lex à quo primùm lata 13.b

Repotia 56.a

Repudij cauſa qua, & quàm ſubinde leues 180.b *à quibus quã vel punitum, vel agrè latum ibidem. repudium cum vxore quis Roma prius fecerit* 181.a

Repulſam adilitatis paſſus conſulatum tamen adeptus 172.a

Rerum oculis oblatarum auſpicia qualia 253.b

Reſpiciens Fortuna vbi templum habuerit 19.a

Reſpondendi de iure facultas, à quo dari ſolita 347. a,b *& deinceps.*

Reſponſa exteris legatis Roma in ſenatu Latinè reddebantur 193.b *reſponſa prudentum ſape pro legibus habita fuiſſe ibid.*

Reſponſio principum per libellos quomodo fieret, & à quo vitata 347.b

Reſurrectionem mortuorum quis philoſophus quaſi per tranſennam aduerterit 232.a

Reticentia in venditione quomodo mulctanda 313.b

Reus non conuictus nec pratoris iudicio condemnatus, an puniri poſſit 115.b *reus quod pra accuſatore priuilegium habere ſoleat ibid. non comparens in iudicio* 116.a *reus voti quis* 152.a,b

Rex ſacrificulus ſeu ſacrorum quis & cur creatus 158.b

Rhadamanthus quid Aſſyriis primus intulerit 100.b

Rhadamiſti perfidia callida qua 233.a

Rhamnenſis Fortuna templum 20.a

Rhamnuſia dea qua 226.b

Rhautumena porta qua 202.a

Rhudiarum vrbs vbi ſita, & cuius patria 47.a

Rhea dea qua, & quo alio nomine dicta 299.a 301.a

Rheda quid 101.b

Rhena inſula qua 294.a,b

Rheginis natura inſitum quid 197.a

Rhegionorũ moneta qualis 201.a

Rhetorum ſtipendia 92. b & 93.a

Rhinoceros quibus ludis exhibitus 333.a

Rhodiorum mos in nuptiis 55.a

Rhodi ſtatua quot 196.b

Rhombi figuram qui in acie effingant 177.a

Rhomphea quorum ſint arma 340.a

Rhoxanorum galea, thoraces & ſcuta vnde fieri ſolita 28.b

Rica quid 321.b

Ricinus quorum veſtis 264.b

Ridere quo potiſſimùm inteſtino fiat 283.b

Ridica quid 63.b

Ridicula vxorum ad tempus mu-

tuatio inuicem maritorum 38.a,b
Riſus Sardonius quid 257.a
Riui ſeu aquæ ductus Romæ quot 318.a,b
Robigalia feſta vnde & cur inſtituta 310.a
Robigus deus 20.a *Robigo quando ſacrificetur* 310.a
Roboreæ frondes quàm Druidis familiares 205.a
de Robore *& ſaxo qui deijcerentur* 112.a
niſi Rogatus nemo dicere in publico conſeſſu lege Lycurgi permittebatur 191.b
Rogo funerali inferri ſolita quæ 120. b *rogis amicorum qui ſe ipſos iniecerint ibid. rogi luſtratio quomodo fieret* 288.b
Roma aliquot menſibus magiſtratus non habuit 142. a *initio tribus portis contenta* 201. b
Romanus pop. in tres tribus diuiſus 23.b
Romani in quot ordines diuiſi 261. a *Romani ludi qui, & quibus aliis nominibus dicti* 330.b
Romanorum cautio in externo milite aſſumendo 28.b *pudicitia* 36.a 93.a *mos & cæremoniæ poſt editum infantem* 91.b *in princip. Romanorum ciuium prærogatiua in ſupplicio capitis* 114. b *in fin. frugalitas* 127. a *præcipuus deus* 300.b *victoriæ & clades* 350. b *&* 351. a *& deinceps. Roman. quot millia in triumpho vno ſemel pileata ducta* 306.b *impietas, crudelitas & ſtultitia in ſacrificiis* 353.b 347.b
Romanum ciuem in triumphum ducere non licebat 33.b
Romani vxores ſuas inuicem vſuarias dabant 38.a,b *Romani regis cultus* 44. b *Romani pueri quas literas primum docerentur* 92. b *quomodo noxios plecterent* 112. b *quomodo funera curarent* 119.a
Romanula porta quæ 202.b
Romilia tribus ex quibus inſtituta 23.b
Romphi quid 63.b
Romula porta quæ 202.b
Romuli nomen cur non vſurparint reges ſeu imperatores Romani 4.b *Romuli templum vbi, & an vnquam apertũ* 21.b *nutrix* 39. a *abſtinentia à vino* 126.b *ex vulturibus augurium quod* 251.a
Romulus & Remus quomodo expoſiti & alti 101. b *Romulus quomodo annũ ordinarit* 155.a *quo die mortuus* 235. b *poſt mortem quo nomine dictus* 299. a *ſub quo rege præfecturam Romæ geſſerit* 336.b
Rorarij milites 7.b 339.a
Roſcij hiſtrionis excellentia 15.a
Roſeus color cui tempori dicatus 242.a
Roſtra quid, & vbi, & vnde ſic appellata 22.b
Roſtratæ naui quot lumina Scipio dederit 165.b *roſtratam coronam primus quis acceperit* 211.b
Rota vbi & olim frequens noxiorum pœna 115.a
Roxani qui, & quomodo pugnare

ſoliti 345.a
Rubedo faciei Syllanæ quid præ ſe tulerit 79.b *rubere genas quid ibid. Rubicundi quid præ ſe ferant* ibid.
Rubigalibus quid ſolitum offerri 131.a
Rubor aurium quid præ ſe ferat 79.b
Rubra veſtis apud Pœnos *tabernaculo dulcis pratenſa, quid* 164.b & 165.a *rubris ſcutis qui vterentur* 339.b
Rudiariorum ætas quæ 27.b
Rudimenta tyronum 29.b
Ruffi vnde quidam dicti 12.b
Rufuli tribuni qui 329.a
Rugitu aſinorum quomodo equitatus Scytharum *aliquādo fugatus* 225.b
Rullus vnde dictus 13.b
Rumine quid offeratur 131.b *Ruminæ ſacris vinũ inferre, quale ſit* ibid.
Ruminales hoſtiæ quæ 130.a
Rumon quis locus dictus 284.b
Ruſſatas veſtes militiæ gerere quibus gentibus peculiare 28.b *ruſſata ſcuta qui ferrẽt* 339.b
Ruſtica vinalia quæ 310.b
Ruſticæ tribus quid peculiare habuerint 24.a
Rutilij vnde ſibi nomen hoc adepti 12.b *Rutilius conſul quid inſtituerit* 28.a
Rutuli tribuni qui 329.a

S

SAbates lacus cui tribui nomen dederit 24.a
Sabathena tribus quando reliquis addita ibid.
Sabathus Æthiops quomodo ſontes plectere ſolitus 115.a
Sabba propheteſſa 138.a
Sabina herba quàm in dedicationibus neceſſaria 323.b
Sabinarum priuilegium Romæ 182.a,b *quando, quot & quibus ludis raptæ* 284.a
Sabazius quis deus vocatus 301.a
Saca dies vnde dictus 113.b
Sacæ quomodo pro ſponſa certent 37.b *qualibus geleis vtantur* 30.b 345.a
Sacciperium quid ſit 55.b *in fin.*
Saccularij qui 156.a
Sacea feſta quæ 56.a
Sacerdos Herculis in Tyro quam honoratus 52.b *ſacerdotes in Meroe omnes propter ſuperſtitionem ſublati* 62.a *è philoſophis vbi eligi conſuerint* 62.a *in Phrygia quàm mirè ſepulti* 106.b
Sacerdotij Saliorum dignitas 41.a *ſacerdotij æſtimatio* 60.b *ſacerdotiis duobus eidem ſimul præeſſe licuiſſe* 270.b *ſacerdotio triplici qui vſi* 61.a
Sacerdos Romæ confeſſionem pœnitentis furis quomodo prodere coactus 308.a *ſacerdotes eſſe non poterant bis nupti* 320.b *ſacerdotum capilli quibus tantum cultris tonderentur* 320.b
Sacerdotum apud Germanos authoritas 62.a *ſacerdotum Iouis inſolens ac ſuperbum imperium in reges ibid. dignitas quanta ibid. ſacerdotum comitia propria quæ* 169.b *caſtitas apud ethnicos quanta* 203.b & 204.a *quorundam quam ridiculus ſacrificandi mos* 309.b

Sacra

Sacra Apollinis 14.a ſacra ſine ſanguine, quorum deorum 85.a ex herbis ibidem. ex quibus in votis concipiendis 151.b ſacra è cænaculis deſpicere quomodo vetaretur 242.b ſacra Iunonis quàm varia 301.b ſacra diis maximè grata quæ 153.b
Sine vino 131.b
Sacra via vbi & vnde dicta 77.a
Sacramento militari non adſcriptis, quid in bello vetitum 31.a
Sacrarum literarum ſcriptores apud Ægyptios qui 319.a
Sacratus homo, & res ſacrata, quàm eſſent diſſimili priuilegio 323.b ſacratæ leges quales 346.b
Sacres qui dicti 130.a
Sacri homines alij apud alios 197.a.b
Sacrificans, quo more circumagat ſe in orbem 204.a
Sacrificia capite aperto 87.a ſacrificio interdicere, quanta Gallis pœna 115.a ſacrificia aliquot diuerſorum diuerſa 129.b & deinceps. ſacrificium à Numa conſtitutum 129.b ſacrificium triumphãtis 307.a ſacrificia abominanda & crudelia olim quæ 352.b & 353.a
Sacrificuli quidam vnde & cur eiecti 113.b Sacrificulus rex 117.a 133.b
Sacrilegorum pœna quæ 115.a
Sacri portus vbi 317.a.b
Sacris qui præeſſent 61.a ſacris intereſſe aut præeſſe qui prohibiti 326.b
Sacrorum Iſidis inauguratio 44.a ſacrorum faciendorũ mos 203.b ſacrorum ethnicorum quanta olim turpitudo & impietas 351.b & 352.a.b
Sacroſancti magiſtrat⁹ 37.a 172.a 229.b ſacroſanctum quomodo quid fieret 325.b ſacroſancti tribuni plebis 249.b
Sacrum in priuatis ædibus fieri ſolitum quod 309.a ſacrum 323.a à matronis tantũ quod fieret 335.b
Sadraca cuius olim regia 117.b
Saga quales veſtes 266.b ſagis vti in Libya, quid 268.b
Sagares quibus proprij 340.a
Sagaria quid 135.b
Sagitta in vite 63.b
Sagittandi exercitium, & peritiſſimi qui 345.b
Sagittariorum arma, vſus, peritia ac vtilitas quæ 340.b Sagittarius quorum nummis incuſſus 101.a
Sagittas in ciſtam mitti ante regium tribunal, Perſis quid 29.a ſagittarum quantum quibuſdam nationibus ſtudium 345.b
Sagmina qualis herba 234.a
Sagogidæ Dionyſio quid 218.a
Sagum vel ſagus quorum veſtis 262.a ſagum purpureum quorum amictus 264.a
Saguntinorum ante ſui deletionẽ portentum quod 102.b
Sais quæ quibus dea 301.a
Saitani quomodo reges ſuos ſepelirent 107.a
Salapia vbi ſita 47.a
Salomni ſacro adhibebatur 129.b

ſale

ſale empta mancipia 148.a *ſalem qui cur primò apponerent* 297.a *ſalem cibis qui non adhiberent* 321.a
Salentini qui ſint 47.a
Salernitanis cur ciuitas adempta 186.a
Saletes, quæ Minerua dicta 301.a
Saliaris ſacerdotij dignitas & æſtimatio quanta 41.a
Salignis virgis qui diuinarent 253.a
Salinator quis cur cognominatus 13.a
Saliorum curia 23.a *Salij qui, quot, vnde inuenti* 40.b *Saliorum inſigne. ibid. tripudia & carmina ibidem. ſacra & feſti dies* 41.a
Saliua ieiuna ad quid vtilis 288.b
Salſum haurire poculum, cuius eſſet pœna 276.b
Saltandi ſpecies variæ 93.b *ſaltationes qui olim diſcerent* 93.b *ſaltare apud quos olim in precio maximo eſſet ibid. ſaltandi in templis & circa aras mores qui* 208.a *ſaltatio à Suetonio Troia nomine dicta* 240.a
Salue & vale ſupremum vt conclamaretur 122.a
Saluſtiani horti quales & vbi 319.a
Salutandi conſuetudines quæ 77.b & 78.a 278.a
Salutaris porta quæ 202.a *ſalutaris digitus quis* 226.a
Salutem precari in ſternutando 94.b
Salutis ædes vbi 202.a *cui aggeri nomen dederit* 318.b
Sabico grauiora pati, quid 257.b
Sambulos vbi, & quid illi miri acciderit 71.b
Samiæ (ſi rectè ſcriptum) nauis figuram qui captiuis inurerent 266.b
Samena quid 165.a
Sami Polycratis regia 117.b
Samiæ Iunonis templum, miraculorum ſeptem vnum eſſe 296.a
Samnites legioni præcipuæ quod darent nomen 8.a *quo ornatu ſeu colore militiæ vſi* 29.a 30.b *Samnitum in elocandis nuptum filiabus mos* 37.a,b *quot triumphorum occaſionem dederint* 304.a
Sanam eſſe oportuiſſe victimam 283.b
Sanazarij Æthiopis laus 47.b
Sancta loca 325.b *ſanctæ leges ibid.*
Sanctiones quomodo conſecrentur ibid.
Sanctior ſenatus quis & quibus eſſet 193.a
Sanctitatem antiquitate ſenſim augeri 325.b
Sandaliarius Apollo & vicus vbi & vnde dictus 77.a
Sandalium quid ibid.
Sandonichem (fortè Sardonychem) quis cur annulo incluſam gereret 81.a
Sãdox, quòd malè iudicarat, quomodo à Dario punitus 114.a
Sandracotti qui dicti 4.b *Sãdracotto quid miri obtigit* 102.a
Sanguine leges ſcriptæ 115.a *ſanguinis victimarum tenuis aut craſſi omina quæ* 283.b *ſanguinem*

nem quibus aris inferre non licuerit 294.b
Sanitatis ſimulacro quid quæ offerre ſolita 261.b
Sanqualis an ex aquilarum genere ſit 251.a
Sanqualis porta quæ 202.b
Sapere & timere cui potiſſimum inteſtino aſſcribantur 283.a
Sapientum paucos in ſua patria ſepultos eſſe 302.a
Saporis arrogantia quanta 72.b & in imperatorem Rom. contumelia 351.a
Sapphus imaginem qui nummis incuſſerint 201. a Sappho poetria cuias 302.a
Sappinia quorũ præcipua trib. 25.b
Sarapus quis cur dictus 66.a
Sardis Crœſi regia 117.b
Sardis cuius olim regionis metropolis 160.a
Sardarum regum honos 44.a
Sardonychis gemmæ proprietas 81.a
Sariſſophorus quid 322.a
Sariſſæ quid 340.a ſariſſas vtraq; manu torquere quis docuerit ibid.
Sarmatæ quo pugnæ genere valerent 176. b Sarmatarum tegmina in bellis 342.a
Sarmenta vbi ſponte ſua ignem ſuper aras conciperent 207.b
Saron quid 217.a
Sarracum quid 100.b
Satellitib. qui olim vel reges vel tyranni vſi 341.a,b
Sacrorum familiæ Thebanæ proprium quid 81.a
Satrapeis quæ regio diuiſa 96.b
Satrapes in Cappadocia quid 219.a
Saturio in atrio quomodo tubæ luſtrarentur 86.b
Saturnalia qui olim ſeruarentur 86.a 127.b
Saturni ædes Romæ 51.b templa cur nuſquam in Ægypto intra vrbes eſſent 53. b Saturni & Maniæ ſacrum 86. a Saturno quomodo ante & poſt Herculem ſacrificaretur 86. a Saturni effigies 195.b alæ ac oculi cur quatuor putati 196.b
Saturnia porta vnde dicta 51.b 201.b
Saturnus & Ops qui quibus putati 298.b
Saturum bis in die fieri, vecordis eſſe 277.a
Satyrica ſcena quomodo fieret 258.a
Satyrorum in quibus feſtis fieret repræſentatio 333 b & 334.a
Sauromatæ ſub vxorum imperio erant 180. a quid tantum diis patriis offerrent 131.a
de Saxo & robore qui deijcerentur 112.a
Scæum quid ſonet 12.b Scææ cuius vrbis porta 203.a
Scæuolæ nomen vnde 12.b quo ludendi genere ſe oblectarit 149.a
Scalæ anulariæ vicus vbi 77. a Scalæ Gemoniæ vbi & quid 112.b & 318.a
Scamander à quib. epotus 351.b
Scaphium quid 125.b
Scaptia tribus vnde dicta 24.a
Scaptia vrbs vbi ibid.
Scarabæos pro diis cultos eſſe 352.a
Scaurorum cognomen vnde 12.b
Scauri theatrum quàm capax 224.

Scele-

Scelerata caſtra quæ dicta 57.b ſcelerata porta ibid. a 201.b ſceleratus campus vbi, & ſceleratus vicus ibid.
Scelere diuitias & honores potius quàm virtute adipiſci 155.b
Scenarum in theatris diuerſitas quæ 258.a
Scenici quales olim Romæ, quales in Græcia habiti 125.a Scenici ludi cui deo dicati 330.b quando primùm & cur facti ibid.
Scenophori Græcis qui 342.a
Scepſis cuius regia 117.b
Sceptra diuerſorum regum qualia fuerint 44.a,b 45.a quanti apud Babylonios habita 44.b
Schœnus quot ſtadia contineat 83.a
Scillis, quantus vrinator 84.a
Scipio Æmylianus vti laudetur 26.b veneno ſublatus ibidem eius laus 65.a
Scipio quid ſit, & vnde id cognominis quibuſdam datum 14.a infamia notatus 88.b quo ſe oblectare ſolitus ibid.
Scipio Naſica repulſam à ruſticis tribubus tulit 24.a
Scipionis Aſiatici accuſatio & liberatio 26.a
Scipionis de Mario vaticiniũ 26.b animaduerſio in milites extra ordinem deprehenſos 30.b Scipionis imaginem quis tyrannus in triumpho duxerit 304.a 305.a
Scironi qui ſacrificarent 151.b
Scirophoria Athenis quid 335.b
Scita ſuffragiorum qui & quot cuſtodirent 167.a
Scolia quid 273.b
Scombrorum regem videre, omen quale 253.a
Scommata in triumphantes torqueri ſolita 304.b
Scorpiones lethiferi vbi 75.b & 76.a
Scorta ex caſtris vbi & vnde exacta 18.a ſcortorum nomina varia 211.a
Scotinus vnde quis dictus 65.b
Scribæ olim Romæ qui 49.b ſcribarum apud Macedones dignitas quanta ibid. ſcribis non licuiſſe fieri ædiles 174.a
Scribendi ſeu literas ducendi modus quàm diuerſus 190.b & 101.a reliqua vide ſcilicet in dict. litera
Scrofæ cognomen vnde 14.b
Scrupulũ quot pedes faciant 82.b ſcrupulus quot ſiliquas contineat 222.a
Scurris vſus quis 276.a
Scuti amiſſi pœna 31.a ſcuta quibus darentur 339.b ſcutorum diuerſitas ibidem. b ſcutis qui nullis in præliis vterētur 370.a ſcutis quantis & haſtis Ægyptij præliarentur 345.a
Scutula quot vncias contineat 83.a
Scutula veſtis quorum inuentum 263.b
Scutum amittens qua pœna dignus 69.b execrabilis inter Germanos 204.a
Scythus quod vaſis genus 126.a
Scytharum mos in amicis parandis 91.a in ſepeliendis cadaueribus 116.b quàm mirum caduceatorem Dario miſerint

127. a quàm mirè inebrientur 128. a Scytharum in aduenas odium 187. b virtutes & vitia communia 197. b Scythis maximum iuramentum quod 244. b domos ſtabiles nullas eſſe 280. b Scytharũ præcipuus deus 299.a
Scythiſſare quid 272.b
Scythites quis quibus deus 301.a
Scythotauri aduenis infenſi 187.b
Secularium ludorum autor, cæremoniæ, celebritas & origo 282.a 285.a 333.a
Seculum Gallis quid 155.b
Secundarum menſarũ initia quæ & apparatus 272.a
Secundarius panis qualis ibid.
Secures poſt exactos reges à faſcibus amotæ 41. b à quibus ibid. etiam prætori extra vrbẽ antelatas eſſe 42. a in vrbe quib. tantum prælatæ ibid. a ſecuris Iouis 45. b quibus regibus loco ſceptri fuerint 45. a faſcibus alligatæ quid ſibi voluerint 122. a ſecurim qui nummis incuterent 200.b
Sedendo aliorum opinioni accedere quomodo licuerit 192. b ſedentes qui epularentur 273.a,b
Sedes ſingulæ ſingulis conuiuis vbi fuerint 272.b
Sedigiti qui nuncupati 12.b
Seditionis ſignum 166.a
Segorgij quomodo filias ſuas nuptui locarent 37.b
Seianus equus 257.a
Seiſachtheia lex quæ, & quid ea vox ſonet 10.b 315.b
Seplaſia, cuius oppidi platea 203.a
Selecti dij qui 299.a
Seleuci in annulo ſignum 8. a vini oſor 127. a Seleuco quid miri obtigit Pellæ 208.a
Selui temeritas & calamitas 66.a
Semel militiæ adſcriptum, an & quomodo delere permiſſum 28.a ſemel tantum qui quotidie veſcerentur 275.b
Semeſtris puer vbi locutus 136.b
Semidei qui dicti 72.a
Seminares aut monſtroſi partus quomodo tractarentur 287.a
Semiobolus 222.b
Semiramis expoſita 102. a eius contra viros pro vxoribus lex 180.a
Semis quid 2.a
Semiuncia ex quot ſiliquis conſtet 82.b
Semodium quid faciat ibid.
Semonis Sangi ædes & ſacellum 317.b & 318.b
Sempronia lex & Porcia 145.a
Semproniæ in maritum inuidia & ſcelus 26.b
Semuncia 82.b
Sempronius quàm dilexerit vxorem 26. b quàm leui de cauſa repudiarit 122.b 181. a Sempronius Muſca quo mœchum affecerit ſupplicio 162.b
Senaculum, baſilica in qua ſeniores aſſidebant 66. b ſenaculum (alibi ſenatulum) mulierũ quis conſtituerit 249.a 201.a
Senatores tyronum magiſtri à quo facti 28.a pedarij 98.a mortui vt efferrentur 119. a à cenſore quomodo notarentur 133. a initio creati quot 189. a electi non ſtatim ſuffragabantur 190. b

ſenator ſexagenarius onere reipubl. exemptus 191.a ſenatores pauperes quomodo à quibuſdam imperatoribus habiti 194.a,b
Senatorius cenſus ibidem. ſenatorius ordo per Appium Claudium inquinatus 190.b
Senatores qui & à quibus fierent ibidem. quomodo & à quibus domum ducerentur 194.b quot Romæ ſimul aliquando ad ferrum exhibiti 332.b ſenatores ſub Iulio Auguſto Cæſare quot 189. a ſenatoris in theatro locus quis 258. a ius 275. b inſignia 193. b officium quod 190. a honos quantus ac deſpectus 190.b
Senatum quibus diebus haberi non licuerit 179.a & 194.a à Bruto quantum & è quibus ampliatus 98.a in prodigiis curandis vbi & quomodo haberetur 116.a ſenatus autoritas quanta 189. a ſenatus cogendi aut conuocandi ius 191.a ſenatus diuerſarum gentium ex quot conſtarent perſonis ibid. & deinceps. ſenatus princeps qui legeretur 193.a ſenatus quoties per menſes ſingulos haberetur 194.b
Senatuſconſultum in fœneratores 10.a in candidatos 142.a ſenatuſconſultum quomodo fieret 191.b quomodo vel ſupprimi vel publicari ſolitũ 192.b 193.a,b quid, & quomodo demum ratum fieret 347.a
Senectæ deæ ſacellum vbi 19.b
Senes à quibus apud Romanos militia adſcripti 28.b quàm miſerè tractentur à quibuſdam populis 105.a,b vbi vulgo præcipitarentur ex altiſſimis rupibus in mare, ibid. ſenes depontani 170.b ſenem ſaltare quid 256.a
Senio in talis quid 148.b
Seniorum apud Germanos reſpectus quis 192.a
Senum miſerabilis conditio apud barbaros quoſdam 106.a,b ſenis decrepiti figura ad quid in triumphis ferretur 305.a
Senonibus vrbem inuaſuris quid miri Romæ factum 137.a Senonum conuentus quàm eſſet aliquando immanis 238.b. Senones hominem publicè cæſum quomodo ſacrificarent 353.a
Sententia in noxios quomodo ferretur 116.a,b ſententiæ dicendæ ius non omnibus in ſenatu fuiſſe 190.b ſententiam rogandi aut ferendi apud diuerſos mos quis 191.b & 192.a & deinc. ſententiæ in orbem ferendæ mos quis 255.a
Sepelire viuos cum mortuis amicitiæ cauſa, quibus vulgare 39.b 40. a ſepeliendi mos olim quis & quam diuerſus 105. b & 106. a & ſequentibus: ſepelire in vrbe aut domi aut iuxta templa, vbi licitum vel vetitum 107.b ſepeliri ſine pompa qui ethnici voluerint 119.a ſepeliri in vrbibus, quæ leges quando vetuerint 323.b ſepeliri quos non deceret 324.b

Septa quid loci eſſet 77.a
Septem conuiuium, nouem conuicium faciunt 272.a
September quibus initium anni 155.b cui deo ſacer 156.a
Septemmatrus 86.b 143.a
Septemuiri epulonum qui 139.b
Septima cuiuſque menſis dies cui olim ſacra 143.b
Septimiana porta qua 202.b
Septimi vnde dicti 234.b
Septimius Cæſar quantum vno digito valuerit 226.b
Septimontium ſacrum ſeu feſtum quomodo & vbi fieret 316.b
Septunx quid 2.a
Sepulchra aliquot inſignia 67.a
Sepulchra in parentando quomodo ornarentur 285.b ſepulchra operoſa quæ gentes cur aſpernatæ 324.a,b ſepulchra hoſtium an religioſa 324.b
Sepulchrales canes qui, & vbi olim vulgo habiti 106.a ſepulchrales coronæ quæ 240.a
Sepulchri licet diruti ſanctitatem in ipſo ſolo manere 325.a ſepulchris fulmine tactis quid honoris haberetur ibid.a ſepulchris qui cibi quando inferrentur 132.a ſingulis quot conderentur 324.b ſepulchrorum genera & differentiæ apud Ægyptios quot ibid.b ratio quæ, ibidem. ſepulchorum vbi maior aura quàm domorum 280.b ſepulchrum dirutum Hannibali quale omen 254.a ſepulchrum Romæ in foro quis primus adeptus 323.b
Sepulturæ vbi extra, vbi intra vrbes 107.a,b intra vrbem, vbi pro honore 210.b ſepulturis neceſſaria vbi venderentur 285.a ſepultura apud Æthiopes ſumptuoſa 324.a ſepulturarum Græcis cura quæ 324.b ſepulturis indigni ibid.
Seraphis phana in Ægypto cur non niſi extra vrbes fuerint 53.b
Serapis Roma exactus 81.b Atheniÿ ſacer.ibi.& 85.a vti pingeretur 195.b & 295.a Serapis & Iſis 298.b Serapis à quibus cultus 352.a
Sereno tonuiſſe, quid 251.b
Seres quàm vitent exteros 187.b
Sergiæ tribus nomen vnde 25.a
Sergiorum origo quæ 13.b
Seribus vnde proueniat ſericum 184.b & ſequentibus.
Seorum mercimonia. 187.b
Serici panni vſus quando primum emerſerit ibid.
Seriphiÿ quomodo plectant ſontes aut damnatos 114.b
Serò ſapere Phryges, quid 257.a
Serpens ab ancilla editus 102.b ſerpens quando latrarit 136.b per impluuium delapſus 162.a ſerpentis auguria. ibid.
Serra quis eſſet in vrbe locus 284.b
Serram qui nummis incuſſerint 201.a
Serranæ familiæ proprium quid 12.a
Serranæ fiſtulæ quales 204.b
Serrani vnde dicti 12.a
Serrati quorum nummi 201.a
Sertoriÿ in cohortem vnam qualis aliquando animaduerſio 68.b

Seruare bouem Græcis qui dicerentur 145.a
Serui adſcripti qui 184.b *è quibus ſacris eiecti* 70. b *&* 7.a *in Saturnalibus velut liberi agebant* 86.a *capti ad regum imperatorúmque ſtatuas confugientes* 147.a *ſerui frugi Iones, liberi nequam* 148.a *quomodo libertate donarẽtur* 266.b *&* 267.a *in cœnis dominorum vbi ſederẽt* 272.b *iniuſtè vincti, quo præter ſolitum modo relaxarentur* 146.b *quàm rigidè à Lycurgo puniti ibidem quando primum militiæ adſcripti* 343.b *à quo ciuitate donati* 185.a *ſerui Germanorũ vt tractentur* 146.a *vilioribus barbã radere inhibitum* 266.b *quomodo à dominis plecterentur* 145.b *&* 146.a *quomodo per furta liberi fierent* 187.b *&* 189.a *trans mare aduecti quo ſigno venum proponerentur* 140.b *vbi cum dominis mortuis concremarentur* 120.b
Serui vbi nulli. 146.a *ſerui vt in quæſtionem deducantur ratio* 146.b
Serui Tullij in quo delubro quale ſimulacrum 19.a *natalis dies* 143.b *prodigioſa conceptio.* 331.b
Seruilia apud diuerſas gentes nomina quæ 148.a *Seruilia cuius adultera, cuius mater* 296.a
Seruilij lex 144.b *Seruilij vnde Romam tranſlati* 294.b *Seruiliorum ſuperſtitio* 223.b
Seruilius cur falſo tribunus plebis putatus 6.a
Seruitus vbi duriſſima, vbi nulla 145.b *&* 146. a *leuior deditis quàm captis* 148.a
Seruius Tullius cui Fortunæ ædem dicarit 18. b *quàm nefariè à filia tractatus* 57.b
Serum ſenatus quàm turbulentus 19.b
Seruorum dies feſtus 143. a *nomina propria* 148. a *diuerſa ſpecies* 157. a *ſeruis vnicum fuiſſe nomen* 235.a *quas veſtes gerere, vti & comam nutrire vetitum* 266. b *ſeruis militib. Auguſtus vſus* 343.b
Seſamis arx vbi 317.a
Seſoſtris trophæa 34. b *petulantia* 306.a
Seſquipes quot cubitos faciat 82.a
Seſtertia modij quot 82. b *ſeſtertiorum genera* 222. b *ſeſtertius* 223. a *ſeſtertium Romanum ibid.*b
Setæ hoſtiarum quæ primum iniijcerentur igni 207.a
Seu, cuiuſmodi ſit dictio 52.a
Seueri imperatoris laborum patientia 30. a *lenitas in criminoſos* 67.b *erga Chriſtum & Abraham religio* 323.b
Seueri Septimij teſſera quæ 165.b
Seyæ fortunæ templum 19.a
Sexagenarij an militiæ adſcribendi 28.a *ſexagenarij ſenatoris priuilegiũ* 191.a *ſexagenariis an liceat ducere vxores* 217.b
Sexatrus 86.b 143.a
Sexcentorũ hominum capita quis vouerit 152.a *ſexcenti equites ad ferrum exhibiti* 332.b *ſexcenta millia modiorum fru-*

menti quotidie Xerxis exercitui vix ſuff ciſſe 350.b
Sexta February qualis 14.a
Sextans quid 2.a
Sextarius vulgaris, Italicus, & Arabicus 83.a
Sexti prænomen vnde 234.b
Sexticeps mons Romæ quis 318.b
Sexticula quorum veſtis 164.a
Sextilis cui deo dicatus 156.a
Sextricium quid dictum 112.b
Sextula quot pedum ſit 82.b
Sexuiri quando creati 139.b
Sextum diuerſorum balnea diuerſa 216.a
Seiæ Fortunæ templum 53.a
Si-(aliàs Sy)baritanæ aquæ potus quales faciat capillos 267.b
Sibarum erga Herculem cultus quis 71.b
Sylla quis cognominatus 14.b
Sibyllæ arcana euulgare vetitum 138.a Sibyllæ libri combuſti 138.a Sibyllarum nomina, patria ibid. Sibyllina carmina ibid. Sibyllini libri & Martiani 153.b Sibyllæ imago 201.a
Sicæ quibus peculiares 340.b
Siciliam quis à fœnore liberarit 12.b
Siciliquus quot ſcrupulis conſtet 82.b
Siciny ſcomma 256.b Sicinius Dentatus quot donis honeſtatus 210.a
Sicis duabus qui quomodo munirentur 340.b
Sicili ſexaginta quot obolos pariant 221.a
Siculorum regum honos, diadema 40.b cantibus indormientes 164.b Siculorũ natura 197.b menſa 276.b dij 299.b ſacra 335.b
Sidera pro diis culta 351.b
Sigillaria quid 111.b
Siginni qui & vbi 93.a
Sigiſmundi Fulgin. laus 290.b
Signa militaria ſeu vexilla vbi in pace reconderentur 51.a ſigna Ægyptiorum ſenſum effingētia 50.b ſigna in annulis regum, ibid.b in militia Remi 163.a aliarum gentium, ibid.a. & b ſigno aquilæ ante Rom. quis vſus ibidem ſigna hoſtium in triumphis lata 304.a & deinc.
Sileni in quibus feſtis repræſentarentur 333.b
Silentij deus 81. quorum eſſet rudimentum 93.a ſilentij indicēdi ſignum in militia 164.a ſilentium ſenatus 192.b
Silicernium quid 122.a
Siliquum quot drachmas conficiat 8.b quot obolum faciant 222.a
Silones vnde dicti 12.a
Silus quid ſignificet ibid.
Simi qui & vnde dicti ibid.a Simi naſi indicium 79.a
Simia culta pro deo 85.a ſimiæ ſaltus 169.a ſenex difficile capitur 256.b
Simois à quibus aliquando epotus 351.b
Simonidis inuētum 100.b felicitas 302.b quis ac cuias 302.a
Simplaris decuria, & ſimplaris phalangis partes 322.a
Simplum aut ſimpunium 207.a
Simulachra ethnicorum 195.b & 195.a deorum 196.b apud Perſas 205.a ſimulachris haſta

ſta affixa 351.b
Sinciput radere 184.a,b *expilare* 265.b
Sindorum mos ſepeliendi 107.a
Sindonibus qui quomodo pro chartis vſi. 100.b
Sine patre eſſe duabus literis innuebatur 234.b *ſine puluere vincere* 236.a
Singultus quo putaretur leuari 226.a
Siniſtra ex vulturibus omina qualia 251.b
Siniſtra adſidere, quid Cyro 80.a *ſiniſtram attigiſſe ibid.*b *ſiniſtri cornu in præliis prærogatiua* 177.a *ſiniſtra capitis pars raſa* 267.a
Sino cum negatione 6.b
Sinoris quid 241.b
Sinorix quam vafrè ab ea cuius virum occiderat, vltus 54.a,b
Siphax quando & à quo victus 18.b
Siphiſmus quid 93.b
Siphones quid 281.b
Sirpeæ effigies à quibus & cur & quando in Tiberim deiicerentur 142.b
Sirpus pro ſceptro à quo vſus 44.b
Siſachthia, lex quæ 10.b 315.b
Siſtri in bellis vſus 164.a *ſiſtris quid* 309.b
Siſymbrio vbi ſponſæ coronentur 54.b
Siticines 119.a
Sitones vbi, & eorum dominium quale 219.b
Situla fuid 167.b
Situli qui dicti 234.b
σκιμαλίσαι ſeu σκιμαλίζειν, quid 225.b
Sinerdis quid à fratre perpeſſus 158.a
Similacis hederæ contemptus quis 205.a
Sobrius vicus 76.b
Sobrini filiam ducere an licitum ſit 36.b
Sociani Galli, qui & Solduni 39.b
Societatis intimæ miræ quædam iura 39.b 40.a,b *& deinc. ſocios Romani quos putarent* 219.b *&* 220.a
Socrates vxorem alteri conceſſit 38.b *abſtinens* 128.b *quo delectatus* 148.b *quid precandum docuerit* 206.b *quando natus* 214.a *à quibus iuratus* 245.a *eius veſtitus, ac vxores vno tempore* 36.b 255.b 266.a
Socrum genero nequaquam apud Rom. copulari licuiſſe 36.b
Sodalitates Ideæ matris, & aliæ 40.a
Sogdianorum regia quæ 117.b
Solaris annus quis 155.a *ſolaria* 215.b
Solduni, al. ſoldutij apud Gallos qui 39.b
Soleæ purpureæ quarum calcei 264.b *ſoleæ quid* ibid.
Solennia vota 151.b *ſolennia ſacra* 286.a
Solidus integer quis 222.a
Solis templum 76.b *quod ei ſacrum* 131.a *ſignum militare* 163.b *ſolis imago apud Darium* 164.b *diuerſæ effigies* 196.a *ſoles duo viſi* 286.a *ſol & luna qui* 299.a *eius honor* 361.b

Solitaurilia quæ, & quomodo fierent 287.a
Solonis inſtitutum de viro ſponſam adituro 56. a *cur parricidas nõ puniendos ſtatuat* 113.b *de oratione funebri & lamentationibus inſtitutum* 121. a 122.b & 123.a *in exilium actus* 145.b *annũ menſus* 154.b & 155.a *aduerſus adulteria* 162.a *de repudiis* 171.b
Solonis aliquot leges 10. a 38.b 71.a 82.b 130.a 181.b 187.a
Solutioni quot dies præſtituerentur 314.b
Somatophylaces Græcis qui 341.b
Somniorum deſcriptio 14. a *ratio* 157.b *vanitas* 158.a, b *ad ſepulchra diuinatio* 253. a *purgatio* 288. b *ſomnia in templis* 294.b
Somno vbi immolaretur ibid.
Somnum fugantia & conciliantia vina, quæ 295.a
Sontes in Æthiopia quàm præter morem vulgarem punirentur 114.a
Sophocles per quid iuraret 245.a *quem poetam vicerit* 334.b
Soricus occentus 253.b & 270.b
Sororum inceſtus apud quas gentes licitus 36.a
Sortes diuinatoriæ 20.a *conuiuales* 276.a
Sortiendi de ordine dicendi per literas conſuetudo 192. a *inter athletas de collega & loco* 240.a
Sortitio de loco inter duces in militia 177. b *tribunorum in iure dicundo* 231.a
Soſpita Iunonis ædes vbi 301.b
Soſſidis verſutia quæ, & quomodo deprehenſa ac plexa 103.b
Soter vnde quis dictus 65.b
Spado in vite quid 58.a
Spartanorum de claſſis præfecto inſtitutũ 4.a *tribus* 25. b *veſtes milit.* 28. b *vxores* 37.a *mos in recens natis infantibus* 89.a 90. b *virgines* 93.a *cœmeteria* 107. b *reges mortui* 118.a, b *pugnæ apparatus* 164. b & 165. a *factiones* 166. a *mulieres ſolæ viros pariunt* 180. b *inhoſpitalitas* 187. a *regum poteſtas* 219. a *Spartanorum perfidia* 246.b *victoria* 350.a
Sparus quibus proprius 340.b
Spathæ Galatarum quales ibid.
Species hominum aut animalium diis tribui vetuit Lycurgus 85.a *ſpecies aliquot lux⁹* 128.b & 129.a
Spectaculis & veſtales interfuiſſe 249. b *ſpectaculis dediti Romani* 258.a, b & *deinc. ſpectaculorum primitiæ* 330.b
Spectare aut cœlum aut terram quæ hoſtiæ deberent 207.a
Spectri apparitio 62.b & 63.a & 211.b
Spei templa Romæ quot & vbi 53.a
Speuticius quid 271.b
Sphæra ludus quis 162.b
Sphæriſterium quid ſit 135.a
Sphæromachia quid 149.b
Sphinctæ quid 211.a
Sphingis imago 163.b
Spicas ex ſegete carpere quis militibus interdixerit 330.a
Spicea corona alba 39.b
Spiculis breuib. qui pugnent 345.a

Spi-

Spira vnde fiant 272.a
Spirituum illuſiones 211.b
Spithama quid ſit 82.a
Spithamæi quales conſtruerent domos 281.a
Splen quibus deficiat 84.a *ſplene laborante* 130.a *ſplenem pecoribus alicubi non eſſe* 283.a *ſpleni quæ vis tribuatur* 283.b
Spodij Apollinis ara quàm mira 303.b
Spolia opima 19.b *voueri ſolita & exolui* 152.a *ſpoliis hoſtilibus templa vel priuatæ ædes ornatæ* 280.a
Sponſa 54.a,b 55.a,b 56.a 122.b 181.b
Sponſalium etymologia 54.a *accommoda hora* 54.a *dirimendorum formula* 181.a
Sponſiones à diis quibuſdam quales & cur exactæ 300.b
Sponſus 54.a 55.b 56.a
Sportula ſalutantium quæ 278.b
Sp.melij domus, Æquimelium dicta 153.b
Spurij qui dicantur 326.b
Squamoſi tantum piſces quibus cœnis & cur inferrentur 121.b
Stabilinus quis deus 234.b
Stadium quid 82.a 162.a
Stagnis qui mortuos vt ſepulchro immittant 106.b
Standóne an ſedendo ſententia dicerentur 192.a,b
Stanneos nummos qui percuſſerint 200.b
Stantes prandere coacti milites qui 18.a
Stantes qui epulentur 273.a,b
Staſimon quid 208.b
Stata ſacrificia quæ 204.b
Statano qui immolarent 91.b
Statamus quis deus 353.b
Statarij qui 342.a
Stater 83.a 223.a
Stathmus quot paraſangas contineat 82.b
Statij Romæ qui ferè dicti 148.a
Statio caſtrenſis 16.b *tribunorum in caſtris* 329.b
Statiuæ feriæ 237.b
Statius poeta quibus in ludis aut vicerit, aut victus ſit 335.a
Statoris Iouis templum vbi 318.b
Statuaria celebres qui 198.a
Statuarum diuerſis in locis multitudo olim quanta 196.b
Statuta Auguſti theatralia 159.b *ſtatuta aliquot de veſtitu* 266.a
Statumen quid 63.b
Stella marina vulpino ſanguine illita, ad quid magi vſi 55.b
Stellatina tribus quãdo in vrbem recepta 24.a
Stephanophori Græcis qui 61.b 321.a
Stephephori qui 260.b
Sternatamenta quid augurij faciant 94.b
Steſichorius in taxillis quid 148.b
Steſichoro infanti quæ auis quale tulerit augurium 251.b
Stichus quale ſeu quorum olim Romæ nomen 147.b
Stigmata fœminis cur inurerentur à viris 71.b
Stillicidiorum lex quæ 312.b
Stipem cogere quibus per quos

dies liceret 331.a
Stipendiariæ in Hiſpania ciuitates 186.b & 187.a
Stipendia magiſtris tributa 98. a *militibus* 166.a & 344.a
Stipes olim quales 222.b
Stipis in populum ſpargendæ mos quis 88.b
Stipite perforari à ſummo ad imum, noxiorum pœna 115.a,b & 116.a, b. *ſtipite qui hoſtias mactarent* 207.a
Stoa quid 154.a
Stoici ibid.
Stola longa 265.a
Stolones qui dicti 12.a
Strabones vnde quidam cognominati 12.a
Stragula quid ſit 144.a
Stratageis quæ regio diuiſa 96.b
Stratonis diſcipulus quis rex fuerit 4.b
Streniæ ſacellum vbi 77.b
Strictis veſtibus vti, Germanis quid ſignet 268.a,b
Strigoſiorem equũ habentis multcta 68.a
Strobilus quid 93.b
Strophiũ quid veſtis fuerit 264.b
Struppi quid 286.b
Struthiocameli pennis qui militia vſi 30.a
Studia puerorum 5.b & *deinc. poſt conuiuium* 276.b & *deinc. erga equos* 152.a 325.a,b
Stulti vbi diiudicarent olim ſententias ſapientum 192.a
Stuprator veſtaliũ quomodo puniretur 249.b
Stygia Proſerpina quæ 301.b
Stygis in Arcadia qualis aqua 246.a
Sua, qualiacunque ſint, proferre honeſtius eſſe quam aliena 334.b
Suadela quibus potiſſimum præeſſet 52.b
Sualis tribus quæ 25.b
Suauiatio vxoris coram filia, quẽ ſenatu mouerit 93.a
Subcollari honoris cauſa 44.b
Subditi pontifici qui 61.a
Subitariæ legiones quæ 166.a
Sublicij pontis cura cui olim Romæ incumberet 59.b
Subſcriptores qui eſſent 115.b
Subſellia in theatris diſcreta 258.b
Subſtitutio pontificis qui fieret 60.a,b
Subucula qualis veſtis 261.b
Subulcis omnibus vbi templa ingredi vetitum 204.a
Suburra via 77.a
Suburrana tribus quando & à quo inſtituta 24.a
Succedendi ius inter matrem & filiam quæ lex non admittat 316.a
Succeſſio regni apud Æthiopes quã inſolita 314.a
Succeſſus magnos ex magna calamitate qui olim adepti 101.b
Succuſſanus ager cui vico nomen dederit 77.a
Sudorem militarem quàm probarit Cyrus 29.b
Sus fœderibus & ſponſalibus adhibetur 131. a *ſues quibus vel accepti vel inuiſi* 139.b
Suetonij locus diſcuſſus 1 b & *deinde eiuſdem laus* 2.a
Sueui quomodo capillum gerant 268.b

Suil-

Suillum pecus immolandi initium Romæ fuit 30.a
Sufes vel Suffes Carthaginenſibus quis 108.a 219.a
Suffecti tribuni qui 329.a
Suffibulum qualis & quarum veſtis 249.a
Suffimine quo populus olim creditus purgari 122.a
Suffitio quid expiationis eſſet ibid.
Suffocare victimam qui ſoliti 207.a
Suffragandi rationes quàm diuerſæ 168. a *Suffragandi ius* 191.a
Suffragatoribus cur aliquando nummi decreti 170.a
Suffragia in iudicio æqualia pro reo faciunt 116.a *ſuffragia plebis* 158.a, b & 169.a,b *ſuffragij latio à quo daretur* 185.b & 186. a *ſuffragandi mos* 191.b
Suibus qui ſemper abſtinerent 130.b
Suillorum familia vnde ſic dicta 12.a
Suillum pecus primum omnium ſacrificiis adhibitum 131.a
Sulfur cur luſtrationibus adhiberi ſolitum 287.b
Sulfuris in ſacris vſus quis 325.a
Sulpitij tribuni plebis lex 10.b *ſeruus ob proditum dominum plexus* 140. a *quàm leui de cauſa vxorē repudiarit* 181.a *qua de cauſa ſacerdotio priuatus* 320.a
Sumanus quis, & quæ illi tonitrua tradita 250.b
Summenium (rectius ſummœnium) quid 211 a
Sumptuariæ leges 129.a
Supellex quid 27.a, b
Superbo Tarquinio quid ominis vultures attulerint 251.a
Supercilia 79.b
Superorum ara, & hoſtia 204.b
Superſtites quomodo vna litera notarentur & qua 114.b
Superſtitiones inter ethnicos 351.b 352.a,b 353.a,b
Superuacaneæ aures quæ 251.b
Supparo quæ naues pro inſigni ſoleant vti 165.a *in fin.*
Supplicationes apud Græcos 286.b & *deinc. ob futiles cauſas decretæ* 286. a *quando, cur, & quomodo fierent* *ibid.*
Supplicia noxiorum quàm diuerſa 112. a & *deinc. de regibus ſumpta* 112.b *vnde dicta ibid. in Ægypto* 113. a *poſteriorum Roman.* 116.a
Supplicum geſtus 79.b
Supremum Salue & Vale 122.a
Surarum cognomen vnde 12.b
Suras cur Romani inermes in præliis ſeruarent 342.a
Suſa quorum ærarium ac regia 52.a 117.b 257.a
Sutor vltra crepidas, quid 256.a
Sutrinis quod ius ciuitatis 286. a
Sutrinorum dea 300.b
Sybaris quorum olim regia 117.a
Sybaritanæ aquæ potus quales faciat capillos 267.b
Sybaritarum illecebræ 276.a
Sycophanta, nomen quàm probroſum 225.b
Syginnorum virgines 38.a
Syllæ trophæum 34. a *in annulo ſignum* 81. a *quid ei Romæ obue-*

obuenerit 105.b *quid Sulpitij ſeruo fecerit* 146.b *quæ vſus teſſera* 165.b *quos ciuitate donarit* 185.a,b *quot crearit ſenatores* 190. a *dictaturam arripuit* 220.b *Syllæ ſerpẽs* 253.b *quid ſuæ felicitati deſit* 317.a *quam ſuam ipſius legem infregerit* 352.b
Syllarum appellatio vnde 14.b
Syluæ in mari rubro 244.a
Syluanus deus 98.a 130.a 152.b
Syluij qui reges dicti 4.a
Synagia 322.a
συναποθνήσκοντες qui dicti 39.b
Syndorum ſepultura 107.a
Syngrapha quid 100.a
Syntheſibus qui vterentur 267.b
Syracuſanæ deliciæ 276.b *Syracuſanis Hercules quam charus* 60.a *natura quales* 197.b *in quorum fuerint clientela* 279.a
Syri quàm coluerint Fortunam 20.a *eorum regum cultus* 44. *in calce* a *& vertice* b *natura quales* 197.a *iam maſculi, iam fœminæ tributum dant* 188. b *eorum deus* 352.a
Syriorum diademata 44.a,b
Syrma quorum veſtis 264.b
Syrmea quid 241.b
Syſſitia quid 273.b

T

T *Litera quid tribuni pleb. vellent* 6.a *numerum ſignificat* 21.b *T ſeu A in ſententiis ferendis* 113.b
Tabellæ in triumphis quales præferrentur 304.a
Tabellaria lex 168.a
Tabellarij publici à quo quæ de cauſa inſtituti 288.b
Tabellariorum nomina diuerſa 43.a
Tabernaculorum caſtrenſium materia 17.b *tabernacula ſua milites abituri incendunt* 18.a
Tabulæ publicæ in templo ſeruabãtur 52.a *tabellæ cereæ* 100.b *ſententiam tabellis ferre* 114.b *tabulæ duodecim* 312.a
Tacita ſenatuſconſulta 192.b *&* 193.a
Tacitus Cæſar menſi nomen indidit 99.a *pro dominis edixit* 147.a
Taciturnitas in ſacris 204.a
Tapocos quid ſit Græcis 160.b
Tanarij quem deum præcipuè coluerint 300.b
Tagus celebre flumen 160.a
Talchearum in elocandis filiabus conſuetudo 37.b
Talentum 221.b 222.a,b 223.a,b
Talionis lex rigida 315. a *talio quæ in re liceat* 315.b
Talorum ludus 148.b 149.b
Talparum fibræ quales 283.b
Tamphilina cuius domus Romæ dicta 319.a
Tanacra vrbs 294.a
Tanaro Laconiæ inferni oſtia 120.a
Tanaquilis lana, colus & fuſum 182.a *ſolertia* 202. b *caſtitas* 54.a 235.a
Tangere flamines quæ vetarentur 320.b
Tantali aqua quàm ſit Indis religioſa 253.a
Tantum & quantum 310.b *&* 311.a

Taprobanis nulli ſerui 146.a
Tabyraa mutuare quando volunt uxores 38.a
Tarantati qui 75.a
Tarantula quid *ibid.*
Taras cuius filius & quorũ nummis incuſſus 200.b
Tarentinorum præſul & ſummus patronus 137.a *Tarentini molles* 197.b *Tarentina moneta* 200.b
Tarentum quorũm philoſophorum mater 46.b *locus in vrbe Roma* 284.b
Tarpeia rupes 112.a *Tarpeius mõs* 316.b
Tarquinij Priſci ſceptrum 45.a
Tarq. Superbi factum 103.a *prodigium* 136.b *Tarquiniorum ager* 153.a *Tarquinij ciuitas* 160.a *Tarq. Priſci augurium* 251.a
Tauri quidam vnde cognominati 12.a
Tauri cum regibus viui ſepulti 40.a *cui dea ſacer taurus* 130.a *cui immoletur* 131.b *eius caro inſalubris* 331.b
Taurij ludi qui 331.a
Taurina porta vnde dicta 202.a
Taxila quorum regia 117.b
Taxiles qui reges vocati 4.b
Taxillorum ludus qualis 148.b
Taxillorum impudentia in virgines 37.a *in condendis cadaueribus humanis mos* 106.a
Teda ligni ſudor quàm efficax in mortuorum cadaueribus conſeruandis 106.a
Tegatum ſuperbia 177.a *de Lacedæmoniis inſperata victoria* 178.a
Tetelphus Herculis filius expoſitus 102.a
Telia Græcis quid 273.a
Telluris templum 77.a *inuocatio* 153.a *cultus* 351.b
Temenitida cuius oppidi porta 203.a
Temperantiæ ſumma exempla 376.b
Tempegati quid ſolitum immolari 131.a
Templa in caſtris 17.b *auguribus dicata* 39.b 250.a & 269.b *ſine tecto* 85.a *vbi nulla* 205.a *clariſſima* 293.b & *deinceps inuẽtu quod impoſſibile* 296.a *publica* 323.a,b
Tempus apparandæ expeditionis 166.a *conuocandi ſenatus quæ* 191.a *temporales horæ* 215.a *tẽpora ſacrificiis idonea* 206.a *Græci vnde numerent* 239.b *prandendi & cœnandi* 275.b
Temulentos duplici pœna caſtigandos cenſebat Pittacus ſiquid deliquiſſent 126.b & 127.a
Teneatica cuius vrbis porta 203.a
Tenedia mulieres quàm olim pulchritudine nobiles 242.a
Tenediorum in Achillem odium 71.b *in adulteros lex* 162.a *Tenediorum deus* 300.b
Tenis templum quibus adire nefas 308.b *Tenes deus quis* 300.b
Tepecon quid Græci vocent 100.b
Ter aduerſus patronum peccans libertus apud Maſſilienſes reuocabatur in ſeruitutem, quartò peccans liber abibat 146.b *ter ſex in iactu taxillorum, quanta victoria* 149.a *ter ſolum*

lum in vita lauare, vbi ſtatutum 216.b ter Olympia vincentis quantus olim fuerit honor 240.b
Terentij locus quidam elucidatus. 10.a
Terentina tribus incertæ originis 24.b
Terminalia feſta quæ 85.b
Termini ſacrum, & templum 85.a 316.b
Terræ ſacrum 85. b votum ab Artaxerxe oblatum 152. a ſimulachrum 196.a 202.a terræ velut matri corpus exanime reddendum eſſe 314.b
Terræ motus 289.a mali prænuncius, quomodo expiandus: & an deus quis ei præſit ibid.
Teſſeræ frumentariæ 88.b luſoriæ 148. b militares 164. a & 165.b teſſera alia atque alia ſignificatio 165. b ibid. a teſſeram in caſtris vnde alij & alij peterent 329.a,b
Teſticulis aliquando ſuſpenſus qua de cauſa quis 162.b
Teſtamentorũ genera quot 169.b teſtamentum militare. ibidem. teſtamenta quibus cuſtodienda tradi Romæ ſolita 248. b ex duodecim tabulis lex quàm æqua 214.a
Teſtantium vetus mos 2.b teſtãdi de bonis ratio apud Germanos nulla 314.a
Teſtatori Solonis lege quid permiſſum 314. a qua lege nimium permiſſum 316.a quid quæ leges vel concedant vel negent 326.b & 327.a
Teſtudinibus qui vt pane victitent 127. b teſtudo nummis incuſſa 201. a teſtudinum in laminas ſectarum menſis quis vſus 271. b putaminibus quæ veſtita, ibid. teſtudinum teſtis domus conſtructa 281. a vt dij honorata 352.a
Tetracina quorũ nummus 201.a
Tetracomus quid 93.b
Tetragonus lapis quorum deus 196.a
Tetrapolitani conuentus oppida quæ 159.b
Tetrarchis quæ regio diuiſa 96.b
Tetricorum domus vbi 318.a
Tetricus à quo victus 33.b
Teucri qualibus vtantur in bello criſtis 29.b
T, litra quod ſymbolũ eſſet 124.b
Thala & Capſa quid Iugurthæ fuerint 52.a
Thalaſſio quid ſit 55.b
Thalaſſius quis fuerit ibid.
Thales quomodo mortuos ſepeliri iuſſerit 13.b vbi ſepulchrum habere voluerit 67.a quomodo annum diſtinxerit 155.a Thaletis cauillatio ſeu tergiuerſatio de non ducẽda vxore 179.a Thales aſtrologus quis cuiáſve fuerit 302.a
Thragelion menſis qualis 214.a
Thaſij quali vino libarent 132.a
Thaſiorũ vina 132.a & 295.a
Theatralium origo 333. b Theatrales ludi 333.a
Theatra Romæ 40.b 258.a,b 259. a theatris qui arcentur ibid.
Thebanorum annus 155. a ſignũ militare 163. b ſiniſtrum cornu 177.a aer craſſus 196.b natura 197.b

The-

Thebis Bœotiis dij patrij 300. a
Thebarum diuerſitas 295.a
Themiſtocles Athenienſis 25. a *quibus poſthabitus* 94. a *eius exilium* 145. a *in vitanda lite dexteritas* 177. a *à Spart. corona donatus* 210. a *victoriam de Xerxe nactus* 252.a
Themites quis deus 301.a
Theſmothea 73.b
Thenſæ quale quid 101.b
Theodoricus Gothus 15.b
Theodori cuiuſdã conſtãtia 46.b *Theodor.Gaza* 123. b *Theodor. Cyrenæus* 352.a
Theodoſius imperator 150.a
Theophanes orator 302.b
Theophraſti ſententia de viperino morſu 75.a *fructus diuitiarum* 335.b & 336.a
Theopompus in prælio palmam tulit 242. b *hiſtoricus* 302. a *in ſacrificio mactatus* 352.b
Theoxemon, quid 241.a
Therani 122.a
Theratia Veſtalis 248.b
Thermarum cura 186. b *multitudo* 235.a
Thermopylæ 350.a
Theryclia quid 126.a
Theſauri diuerſorum populorum 52.a *Theſaurus locus* 112.b
Theſeis tonſura quæ 264.a
Theſeus 4.b *eius ſepulchrum quod priuilegium habuerit* 147.b
Theſmophora quid ſonet 244.b
Theſmothetæ Athenis 141.a
Theſpienſium ordines 261. a *præcipuus deus* 300.a
Theſproſius ager vbi ſit 47.b
Theſſala fides quid 246.b
Theſſalorum regum cognomen 4.b
in factiones diuiſi 166. a *quæ repræſent* 198.a
Thetes qui dicti 148.a
Thetidis pedes argentei 79.a
Theutates quis deus 301.a 352.b
Theutones cuiuſmodi galeis vtantur 30.b
Theutus quorum deus 309.a
Thyas cuius nomen 61.b
Thiatis menſis 156.a
Timoleon Syracuſ. quis 193.a
Thoraces equorum 342.a *regis Amaſis* *ibid.*
Thracia in quot prouincias à Romanis partita 96.b
Thracũ militaris color 29. a *mulieres vti nubant* 36. b *vxorum multitudine gaudent* 38.a *in Orpheũ amor* 71. b *congaudent recens natis, condolẽt mortuis* 89. a *vt pueros inſtituant* 89. b *Thracum numerus* 93.b *ſapientes* 106.b *mortuos vt efferant* 119. a *eorum nullus in funeribus luctus* 123. a *eorum deus quis* 300.a
Traſibuli Mileſii vafrum ac tyrannicum conſilium 103.a
Thucydides cuius fuerit progeniei 25.a
Thure & libis magis gaudet Iupiter quàm hecatombis 153. b *thus tributi nomine datum* 223.b
Thuriorum deus 25. b *lex de matrimoniis* 151. a *cui vento vota perſoluerint* *ibid.*
Thuſci vici appellatio vnde 76. a *Thuſcorum origo, & etymologia* 159. a *Thuſcorũ ciuitates excellentiores* *ibid.* b
Thuſculanus quis de ſua ipſius

patria vrbe triumpharit 303.b
Thya cuiuſmodi feſtum 29.b
Thybis, menſis 156.a
Thymele quid 124. b *Thymelici qui* ibid.
Thymocreſia Gallis quid 341.b
Thymuchi Maſſilienſibus 189.b
Thymnos diis immolari 131.a
Thyoſci Græcis qui 159.b
Thyra quid 281.b
Tiara quale regum diadema 44.a
Tibareni qui & vbi 91.a
Tiberij Imper. lex de fœnere 10. b *Tiber. Gracchus quomodo occiſus* 26. a *Tiberij præceptor* 92. b *quid contra luxum tentarit* 129.a *in legem cauillatio* 146.a *ſtatua aſyli vice* 147.b *ius aſyli reſtitutum ibid. &* b *Tib. Cæſar an menſi nomen indiderit* 156.b *quàm oderit Græciſmum* 194. a *quàm gratos habuerit delatores* 217.b *quã ne per ſe iuraretur, reſtiterit* 337.b
Tibia in quorum funere vſurpari ſolita 119. a *tibia Phrygia* 164.a *tibiarum genera diuerſa ibidem.* a, b *tibia ſacrorum* 204.b
Tibicines quomodo viperarũ morſibus medeantur 75.a *& deinceps. quomodo aliquando Roma expulſi, & eò reducti* 142. b *tibicinum feſtus dies quis ibi.* b *militiæ quando canerent* 164.a
Tibiis in bello vſi qui 164. a *quã parcè, & quando tantum Indi vterentur ibid. tibiis qui præſtent* 198. a *ſolis qui quando vterentur* 237.a
Tibilineus deus quis 300.a
Tibure fuiſſe ærariũm populi Romani, & cur 51.a *in fine*
Tiburtes quo iure ciuitatem adepti 186.a
Tigranes quorum regum cognomentum 4.b *quot fuerint ibid. quomodo ſuum diadema ante pedes Pompeij proiecerit* 44.a *Tigranis inſolentia* 306.a
Tigribus in triumpho quis vectus 306.a
Tigrides in triumpho quis tulerit 304.b
Tiliæ frondibus quid ominentur 253.a
Τίλλειν φάλακρον *quid* 255.b
Timere à ſomno, quid portendat 158.b
Timoleontis dies natalis, quibus & feſta & fauſta 214.b
Timolus ſeu Tmolus quos & quales ex ſe fontes emittat 160.a
Timonium Alexandriæ 117.b
Timor deus quis 19. b *timoris tẽpla extra vrbes* 52.b *ſacellum* 349.a
Timotheus ex fortunato quàm infortunatus 19. b *Timothei tibicinis in docendo mos quis* 90. a *quo cantu Alexandrum veluti furentem ad arma concitare ſolebat* 164.a
Tinnitu aurium quid præſentiatur 80.b
Tintinnabula & tympana militiæ qui vſurpent 163.b
Tyrtæum poetam cur Spartani, alioqui inhoſpitales, ciuitate donarint 279.a
τῆς τῆδε *quid* 204.a
Titan quis quibus ſit deus 327.a
Titan quis dies cui dictus 214.b

Ticia

Ticiæ aues quæ 40.a
Titienſis tribus quo alio nomine, & vnde dicta 24.a
Titij ſodales vnde dicti 40.b
Tituli vnde dicti 234.a
Titus vnde dictus ibid.
Tityri in quibus ludis repræſentarentur 334.a
Tityus vnde genitus 71.b
Toga Gabina 21.a *quorum veſtis* 262.b *quando ſumeretur ab adoleſcentibus ibi. togarum diuerſitas ibid. &* 263.b
Togati ſerui Heliogabalo dicti ſenatores per contemptum 190.b
Tolgus cuius regia 117.b
Tomyris quanta ſtrage Cyrum & Perſas occiderit 350.a
Toparchiis quæ regio diuiſa 96.b
Topiarij qui & vnde dicti 156.b
Tonando, quid ridiculi Thraces facere ſolerent 250.b
Tonderi apud Indos maxima pœna 114.b *tondendi capilli mos quando introductus* 266.b *tõdendi in luctu mos ibid. vbi & mulieribus & viris peculiare* 267.b
Tonitrua 250.b & 251.a
Tormenta inaudita noxiorũ 116.a *tormentorum in morte deſtinatos horribilia aliquot exempla* ibid.
Torquati cognomen vnde 13.a
Torquibus quibus Romani, quibus exteri donarentur 210.a
Tortus aut vinctus, an vnquam ciuitatem adipiſceretur 185.b
Tot, quis Ægyptiis ſit menſis 156.a
Trabea quã fuerit diuerſa 263.b
Trabea quorũ veſtis 109.a 263.b
Trabs in monte cum lapidibus concreta 244.a
Traduces quid 63.b
Tragelinus, cuius apud quos ſit menſis nomen 156.a
Trag[illegible] ſcena, quomodo fieret 258.a
Tragœdi præmium quod 334.b
Tragœdiam primus quis dederit ibid.
Tragœdorum inſigne 330.b *tragœdorum certamen* 334.b
Traiani magificentia 92.b & 93.a *quas regiones in prouincias redegerit* 96.b *ex Hiſpano imperator* 187.a *Traiani apophthegma* 221.b *qua in domo manibus Alexandri M. parentarit* 285.b *modeſtia, laus & prudentia* 348.a
Tralliani quàm leuem in homicidas quoſdam pœnam ſtatuerint 114.b
Trallienſium ſacerdotum honor quantus 62.a
Tranquilli locus 150.a *vide ſuprà, Suetonij locus*
Transfugarum pœna 68.a *transfugæ qui tractarentur aut in acie vocarentur* 178.a
Tranſitorium forum quod 66.b
Tranſuectionis mos 143.a
Trapeza quid 27.b τραπέζαι *quæ Græcis loca dicta* 140.b
Trapezophora quid 27.b
Trapezuntius quid monſtri in mari viderit 124.a
Traſpodicei qui dicti 25.b
Trauſorum mos in condolendo natis, & conlætando mortuis 89.a
Trecentos ex ordine equeſtri iudices ſenatoribus quis adiecerit,

quis ademerit 230.b trecentos leones quis publicè exhibuerit 333.a in calce.
Trenalis Mineruæ ſimulacrũ quale 196.a
Tres viri inter ſacerdotes adſciti 139.b tres liberos habentis, priuilegium 179.b
Treuiri quali cantu ſeu vlulatu prælium ineant 167.a
Triarij qui 65.a 176.b 235.b quos ſequantur, & quales fuerint 167.b ad triarios rem rediſſe 257.a
Triaſia cuius vrbis porta 203.a
Triatrus 86.b 143.a
Triballi quomodo copias ſuas diuidere ſoleant 177.a
Tribubus ſingulis augures præfectos fuiſſe 269.a
Tribunal apud Bithynos vbi ſtatui ſolitum 113.b
Tribunatus militari qui admitterentur 55.a tribunatus plebis quomodo auctus, & à patribus appetitus 229.b & 230.a
Tribuni ærarij 88.a & 230.b tribuni comitiati 169.b tribuni militares quot ſimul fuerint 239.b tribuni militum quam haberent poteſtatem, & vnde crearẽtur 329.a ibi.b & deinc.
Tribuni plebis quando primùm creati 5.b quando ſenatores effecti 6.a initio quot 229.a qui mulctati 229.b quando conſulari poteſtate creati, & quot ibid.b aduerſum quos nihil poſſent 230.b & 231.a quomodo caſtigarentur 349.b
Tribuni plebis imperium extra vrbem 6.a officium 88.a
Tribuni qui dicti 7.b tribuni ſingularum legionum quot 329.a
Tribunitia poteſtas inſolens, & à Sylla comminuta 229.a,b grata Cæſaribus quibuſdam 230.a honor eius quantus 349.b
Tribuno plebis quàm diu abeſſe vrbe liceret 6.a intra curiam frequenti ſenatui adeſſe illicitũ ibid. tribuno plebis quando & vbi lictores conceſſi 42.a
Tribunorum militarium genera 329.a officia 28.a 329.a & deinc.
Tribunorum plebis autoritas 5.b & deinceps. an vlla contra dictatorem poteſtas 5.b tribunorum plebis & ædilium poteſtas in cenſores 135.a tribunorum plebis poteſtas initio quæ, & vltra quot paſſus extra vrbem non eſſet 230.a
Tribunum plebis neminem patre ſuperſtite eſſe poſſe 6.a
Tribunus militaris cui immediate ſubſit 5.b tribunus plebis quomodo & à quibus corrigeretur 229.b
Tribus quæ olim dictæ 7.b in quot curias diuiſæ 24.a Romanæ quot, ibid. vrbanæ, ibid. Latini pop. xxxv. ibidem. quæ Auguſto addictæ 24.a Athenienſes 25.a Thuriorum, ibid.b Hiberorum ibid. Indorum ibid.
Tribus menſibus qui annum metiantur 154.b
Tributa comitia quæ 169.b
Tributim ſeu vicatim quæ comitia fieri ſolita ibid.
Tributo dando quis Romam liberarit 134.a

Tri-

Tricennalia vota 150.b
Tricepſos Romæ quid 318.b
Trichalca 222.b
Tricliniorum millia xxij. uno die quis inſtructa habuerit 307.a
Tridentem qui nummis ſuis incutiant 201.a
Triennales ludi qui 241.b
Triens quid 2.a *in os ſepeliendi cur olim ingeri ſolitus* 120.a *trienti quæ ſigna incuſſa* 200.b *à quibus pro deo cultus* 223.b
Trigemina porta 202.b *Trigemina dea* 301.a
Trigillia porta quæ 202.b
Triginta iudices Ægyptiis creati 140.b *triginta dies expeditioni præſtiti* 166.a *triginta annorum caſtitas* 248.b *triginta dies ludis impenſi* 333.b
Trigon quid loci ſit 136.b
Trigonia porta vnde dicta 201.b
Trinundino leges ferri, quid 346.b
Triobolus 222.b
Triorchos cuiuſmodi præbeat auſpicia,& quid ſit 251.b
Tripatina antiquorum 273.a
Triorchis quid 13.a
Triphili Iouis columna aurea qualis 296.a
Triplex Iunoni ſacrum 301.b *triplex apud Martialem forum quid velit* 66.a,b
Tripodes quid 27.b
Tripudium auium 45.b *tripudiis qualia fiant auſpicia* 252.b
Triſmegiſti laus 62.a *quibus leges tulerit* 312.a
Tritæa cuius regionis vrbs 159.b
Triticum optimum quod 272.a
Tritonis cuiuſdã ſeu hominis marini apparitio 124.a
Triuertex Brutiis quid 317.a
Triumphalis porta 202.b *triumphalis ſtatua* 210.b
Triumphalium virorum priuilegia ibid.b
Triumphandi leges 32.b & 33.a & *deinc. cauſa exiles abrogata ibid. quibus in locis tractari ſolita* 210.b & 211.a
Triumphantes vtrum ire pedibus, an vehi conſueuerint 33.b
Triumphantes aliquot inſolentes 33.a,b
Triumphanti ipſi proximè prælatum quid 304.b *quis coronam ſupra caput ſuſtentaret* 305.a *ſenatus quid exhibere ſolitus* 307.b
Triumphantis equis qui veherentur 271.a *triumphantis ornatus quis* 304.b & 305.a
Triumphare de ciue Romano quando primùm & cui permiſſum 33.b *triumphare proconſules quomodo & an potuerint* 95.b
Triumphus quanti olim habitus 32.b *quàm exili cauſa inductus ibidem.*b *quibus etſi meritis cur negatus* 33.a *aliquãdo à populo non ſenatu decretus* 300.b *per quæ facta impetretur* 302.b & 303.a *à quibus recuſatus* 292.a 309.a
Triumphi prærogatiua 286.b *cæremoniæ ac pompa* 303.a,b
Triumphi Græcorum 33.b *Romanorum* 303.a

Triumuirorum diuerſitas 138.b *&* 139.a,b *triumuiri capitales* 138.b *quomodo ius dare ſoliti* 139.a
Troas in quot principatus diuiſa 96.b
Trogillorum porta, vbi 203.a
Troglodytarum abominandus in elocandis virginibus mos 35.a *pernicitas* 84.a *quam ridicule mortuos ſepelire ſoliti* 106.b *quid vulgo bibant* 126.b
Troiam quid ſaltationis Suetonius *vocarit* 332.a
Troianorum inſigne, aquila 166.a *quod in clypeis* 339.b
Tormentina tribus quando in vrbem recepta 24.a
Trophæum quid, quam diuerſum, quibus & quo loco ſtatutum 34.a *trophæum Fabij ad Rhodanum, ibid. qui reges, etſi meriti, non ponant* ibid.b
Trophonij templum ac oraculum 295.a *Trophonij antrũ egreſſi, quales ſemper eſſent* ibid.
Troſſuli qui dicti 341.a
Trulla quid ſit 125.b *& deinc.*
Tryphon, cuius regis cognomen 5.a
Tuba in funere adhibita 119.a *qualis, à quo inuenta, quomodo fieri ſolita, quare quibuſdam inhibita* 169.a *&* b
Tubarum luſtratio 117.a 281.b *tubarum quid indicaret cantus* 164.a
Tubero quæ ſupellectilis appellatione comprehendat 27.a
Tuberonum laus à frugalitate & modeſtia 128.a
Tubuluſtrum quid 86.b *tubuluſtria* 288.b
Tuditanorũ cognomẽtũ vnde 12.b
Tudites quid ſint ibid.
Tuiſton quorum deus 299.b
Tuilla in patrem flagitium quantum 57.b
Tullianum quid loci fuerit 112.b
Tulli Hoſtilij turma 23.b
Tullij vnde Romã tranſlati 234.b
Tulliola (credat qui vult) corpus vbi inuentum 107.b
Tumultus indicium 166.a
Tumultuaria manus quæ ibid.
Tumultuarij milites qui 343.a
Tunica rubra ſymbolum militiæ 164.b *tunicæ regum in funere cremandorum* 121.b *tunicam ſine manicis geſtare, Parthis quid* 268.a
Turcici belli portenta horribilia quæ 137.a
Turderani Hiſpanis quæ veneratione habiti 197.b
Turma quot equites contineat 7.a *turma quadrata* 7.b *turmis quot populus Rom. aliquando diſtinctus* 166.b *turmæ immortaliũ apud Perſas quid* 341.b
Turpitudo nequiſſima in quibus olim feſtis exerceretur 333.b *&* 334.a
Turtur marina quorum ſit militare ſignum 163.b
Tutanus quorum deus, & qui vota illi faciant 152.b
Tutela fiduciaria quæ diceretur 314.b
Tutelares dij vrbium nominandi non erant 85.b *quomodo euocarentur* 152.b
Tutelaris magiſtratus quis, & vnde creatus 72.b
Tutor quis eſſe non poterat eius pupilli

pupilli cuius bona ad ipſum poſt obitum illius redundarent 314.b *tutores quomodo & ex quibus conſtituerentur ibidem*
Tutulum, qualis ſit ornatus 321.b
Tybarenorum quanta erga hoſtes iuſtitia 234.b, *in fin.*
Tybius quid nominis ſit 148.a
Tychis deus quis 297.a
Tympana Parthorum 164.a *tympanis qui in ſacris vtantur* 204.b
Typhoni, cuiuſmodi boues Ægyptij immolent 130.a
Tyrannidis ſpecimen quoddam inſigne 338.a
Tyrannorum filij apud Græcos qualiter tractarentur 74.b *faſtus inauditus* 78.a,b *tyrannorum aliquot callida facta* 103.b
Tyreos quis quibus ſit deus 327.a
Tyriorum ſacerdos quanto in honore fuerit 62.a *in conſultationibus mos* 192.a
Tyrones inter quos, & in qua aciei parte locarentur 175.b *tyrones qui* 340.b
Tyronũ ætas 28.a *inſtitutio* 29.a *congreſſus* 175.b
Tyrunculorum cuſtos ac magiſter 28.a
Tyrrhenum mare vnde id nominis adeptum 159.a,b
Tyrrhenus cuius filius, & cui regioni nomen dederit ibid.
Tyrtæus poëta cur à Lacedæmoniis ciuitate donatus 187.a
τύχη ἵνεκτος quæ 19.a

V

VAcatio militiæ & immunitas quibus daretur 210.a
Vacca à quibus pro dea culta 46.a 352.a *cui Veneri immolaretur* 130.b *vacca prægnans à quibus inſtar puerperæ obſeruaretur* 295.b
Vaccæi quàm perſequantur fures 114.b
Vacci prata 162.a
Vale ſupremum vt conclamaretur 122.a
Valentia quæ ſeu quorum dea 301.a
Valeria de prouocatione lex quæ 174.a
Valerianus quî appellarit ſummam legionem 8.a *Valerianus Cæſar quàm miſeranda ſeruitute afflictatus* 351.a
Valeriorum etymologia 13.a
Valgorum cognomen vnde 12.b
Valerius Soranus cur occiſus 85.b
Valetudinis remedia quomodo & vbi ex diuinatione captarentur 296.a
Valla notatus 144.a *quantus grãmaticus* 310.b
Vallum caſtrenſe 17.b, *& deinc. valli craſſitudo* ibidem
Vanno quis quibus in ſacris vſus 334.a
Vari vnde quidam dicti 12.b
Varro quî appellarit præcipuam legionem 8.a *Varroni principes deorum qui* 298.b *quantus olim habitus honos* 100.b *Varronis de Bacchanalibus illuſtre apopthegma* 334.a
Vaſa conclamari 17.a *vaſa, qui-*

bus vina conuiuiis inferrentur, quæ 274.b *in conuiuiis ventri leuando idoneæ* 273.a
Vaſconũ in prælus mos quis 344.b *in calce.*
Vaſorum vinariorum ſpecies aliquot 126.a
Vatiarum cognomen vnde 12.b
Vaticana porta quæ 203.b
Vaticinãdi mos inter Sibylas olim quis 158.a
Vaticinij ſedes cui inſit inteſtino 282.a
Vatinij vnde dicti 12.b
Vbij quo ſenatu prælium inirent 167.b
Vectigal furari, capitale 114.b *nouum inſtituendi mos* 134.a *per quos inſtitueretur* 172.b *noua inuenta vectigalia* 188.a
Vectigales inter Græcos qui 188.a
Vecturam facere 136.a
Vehiculorum genera quàm diuerſa 101.b
Veientes qui 20.b
Veij, quale cuius regionis oppidum 160.a
Veionis templum. 19.b *ſimulachrum ac templum* 195.b *quis deus putatus ibid. Veioui quid immolaretur* 131.a
Velandi capitis ritum Æneas primus inuenit 87.a
Velina tribus quæ & vnde dicta 25.a
Velites qui & vnde dicti 340.b
Velum aut ſignum deponere in prælio nauali, quid innuat 72.a
Vena quibus militibus ſolueretur 71.a *è quo digito ad cor pertingat.* 80.b
Venalem qui ſanguinem habere dicti 122.a 332.b
Venationum ludi cui ſacri 317.a
Venatu qui præſtarent 198.a
Vendendi captiuos aut res captas mos 140.b *hominis* 313.a
Venditor emptori prædicere quæ debeat, quæ non debeat 291.a,b
Venefici in Perſide quàm horribiliter occiderentur 115.b
Venenatas herbas plantare cui regi pro delectamento fuerit 148.b
Veneno ſublati 26.b *contra venenum quæ præſumenda in menſa* 273.a
Venerem in carminibus ſaliariis nominari nefas 40.b *Venerem reprimentia quæ* 203.b
Veneres quot 71.b
Venereum iuſiurandum 246.b
Veneri in Attide qui ſacrificaretur 71.a *quàm diuersè immolaretur* 130.b *quod animal dicatum* 130.b *quid ridiculi, ea tamen dignum, Romanæ matronæ offerrent* 143.a,b
Veneris Hericinæ (alias Erycinæ) templum extra vrbem 52.b *effigies quàm varia ac ridicula* 195.b *&* 196.a *cognomina multa* 301.a *Veneris Erycinæ & Caluæ ædicula & ara* 316.b *&* 317.a
Venetæ factioni in Circenſibus quis imperator maximè deditus 241.a *Venetorum deus quis* 299.b
Venox quis cur appellatus 14.a

Venti à quibus vt dij culti 151.a,b
Ventidij triumphus 297.b *Ventidij Baſſi fortuna ac virtus* 303.b
Ventis qui vt diis vota fecerint 151.a,b *vbi & quando, à quibus & cur ara extructa ibid.*
Ventrem leuare in conuiuiis vbi minimè dedeceat 273.a
Venus Verticorda 53.a *in Lemno coli cur vetita* 71.b *Cornuta* 130 b *Venus in talis quid* 148.b *Venus genetrix, cuius teſſera* 165.b *vbi precipuè culta* 303.a
Ver ſacrum quomodo voueatur & quid in ſe comprehendat 150.b & 151.a
Verba localia cum accuſatiuo quomodo conſtruantur 97.a
Verbenæ in ſacris vſus quis 287.b 288.b
Verbenarius 233.b
Verberare quid ſit 144.b
Vergobretus Heduis *quid* 219.a
Vermiculi ſericum nentes, quam mirè naſcantur, neant, ac intereant 183.b
Vernæ qui, & vnde dicti 151.a
Veronica Mithridatis vxor vt ſe ipſam interfecerit. 43.b
Verpus digitus quis 226.a
Verrem qui cui mactarent 131.a
Verruca quid ſit 135.a
Verrucoſus quis cognominatus ibid.
Verſura ſeu vorſura quando vetita 10.b
Vertens annus 155.a
Verticorda quæ dea, & cur ſic dicta 53.a 301.a
Vertina quando & cur epulis interdicta 124.a
Vertumnalia quæ & quando agerentur 310.a
Vertumni ædes vbi 76.a
Veruex vbi & cur idibus Ianuarij immolaretur 142.b
Veſparum examen quid portendat 252.b
Veſpaſiani in fæneratores edictum 11.a *in milites ſeueritas, viui qui caperentur* 68.a *quas regiones in prouincias redegerit* 96.b *quo maximè tempore affabilis* 148.b *Veſpaſiani auaritia* 188.a *dicacitas* 276 a
Veſper, noctis an diei pars 215.b
Veſperna quid 275.b
Veſta quomodo aut quid libaretur 131.b *Veſtæ templum* 248.a *quid eſſe credita* 247.b
Veſtales initio quæ & quot 248.a *vnde vel inſtitutæ, vel Romam tranſlatæ ibidem de ſcelere conuictæ, quomodo aut vbi occiderentur* 249.b & 250.a *inceſti damnatæ quæ ib.*
Veſtali etiam faſces preferri, & à conſulibus de via cedi 248.b
Veſtalibus lictores fuiſſe 42.a *quoto religionis ſuæ anno nubere,* 248 b *per quid tantum iurare licitum* 249.b
Veſtalis ignis quotannis nouus accendebatur Calend. Mart. 156.a
Veſtalis ignem Veſtæ extingui ſinentis pœna ibid.
Veſtaliū honos ac dignitas 248.b

officium, cura ac religio 248.a
Veſte quàm vili Epaminundas uteretur 128.b
Veſtes militares 28.b & deinceps. veſtes diis vota 150.b veſtes ſenatoriæ 193.a, b veſtes ſacrificantium 205.a è regionibus vbi nomen habeant 264.a
Veſtibula domorum quid 278.a, b
Veſtibulariis diis vbi ſacrificaretur 289.a
Veſtibus qualibus Romani vſi 261.b & 262.a quot vti Solon permiſerit 265.a
Veſtimenta regum diuerſorum 264.a veſtimentorum aliquot nomina quæ ibid.
Veſtitus auguris 270.a Cæſarum aliquot 282.a fœminis interdictus quis 264.a veſtitus virilis ac muliebris diſcrimen 268.a
Veſtium induendarum exuendarúmve religio 143.b veſtium furta quis tyrannus non puniret 313.a
Vetulonia cuius olim regionis ciuitas, & quid Romæ dederit 159.b
Veturiæ tribus priuilegium 25.a 167.b
Veturio à fœneratore quid intentatum 10.b
Vetuſta Ceres quæ 301.b
Vexilla militaria diuerſarum gentium 163.b vexilla ſingula ſingulis turmis, manipulis, cohortibus fuiſſe ibid.
Vexillares cohortes ex quibus legerentur 341.b
Vexillum ex quot hominibus fiat 7.b
Via propriè quid ſit 82.a
Viæ vrbis Romæ 76.b ſacra apud Athenas & Mylaſas 77.a lapidibus ſtratæ extra Romam 134.a
Viarum cura penes quos 134.a & 171.b
Viatores regij 41.b viatores cui deo vota nuncupent & ſupplicent 152.b
Vicarij conſulum 73.a prætorum, ibid. vicarius dictatoris quis ibid.
Vicarius ſeruus quis 157.a
Vicennalia vota 150.b
Viceſimarium aurum quod 51.b
Vicorum Romæ cognomina quæ & vnde 76.a, b
Victi quàm fuerint Athenis & Spartæ contempti 187.b
Victimæ fictitiæ 40.b tempeſtiuæ 130.a maiores & minores 132.a fœminina potiores ibid. vna an duobus ſeu incertis diis offerenda 132.b
Victimaris qui 207.a
Victimarum carnes quàm diuersè à diuerſis torrerentur 207.b & 208.a
Victoria incruenta maximè laudata 34.b teſſera militaris Cæſari 165.b victoria tacita quæ 178.b
Victoriæ ædes 317.b victoriarum & cladium maximarum catalogus 350.a, b & 351.a & deinc. victoriæ & clades Romanorum maximæ quæ 351.a & deinc.
Victoriati, quales nummi 200.b
Victorino quid olim publicè honoris habitum 100.b

Victorum in Olympiis celebrium catalogus 239.a,b
Victricis in Hereis præmium quale 241.b
Victum, quo in certamine laudem victoris ſcribere oporteret 334.b
Victus hominum diuerſus 127.a,b *tenuis, iucundiſſimus* ibid.
Vicus Athenarum præcipuus quis 77.a
Viduæ intra quot à mariti morte dies nubere vetitum 123.a 182.b *cuius matrimonium non deuitandum* 133.b
Vigeſima prima cuiuſque menſis dies, qualis 232.b
Vigeſimani qui & unde dicti 344.a
Vigeſimarum vectigal quis ſuſtulerit 188.b
Vigiliarum caſtrẽſium vices 17.a *vigiliæ quo cantu militiæ indicerentur* 164.a *vigiliæ noctis* 215.b *vigiliarum horæ* ibid.
Vigilum præfecti officium quod 366.b
Vigintiuiratus, qualis fuerit magiſtratus 140.a
Viminalis porta Romæ 202.a 337.a *Viminalis collis Romæ* 319.a *Viminalis templa ac ædificia* ibid.
Vimineos toros qui aureis commutarint 271.b
Vina diis libanda, quæ 131.b
Vinalia quæ & quotuplicia 310.a
Vinctum in ſacris vbi nihil eſſe deceret, vbi oporteret 205.b *vinctis per quos dies vincula adimerentur* 286.b
Vinculis ſuis nexi Lacedæmonij 178.a *vincula ſimulacris annexa* 195.b *vincula ſontium qui ſeruaret* 230.b & 231.a
Vindelicis, quis quomodo Romam ouans ingreſſus 328.b
Vindeniſſa cuius nomen 8.a
Vindiciæ ſecundùm libertatẽ aut ſeruitutem quomodo darentur 313.a
Vindicta qualis virgula, & vnde ſic dicta 184.a
Vino mancipia qui mercarentur 85.a *vini abſtinẽtia apud Perſas* 91.a *apud Hebræos* 114.b *vini vſus mulieribus interdictus* 126.b *vini certa menſura vtebantur Ægypti reges* 127.a *vino cui deo fiat ſacrum* 131.b *vinum quando lac vocetur* 132.b 309.a *litari aut non litari ſolitum* 132.b *vino madentes Perſæ de rebus ſeriis cõſultant* 192.a *qui abſtineant* 175.a 203.b 321.a *vinũ optimum* 272.a *vini diluendi ratio* ibid.b *vino madentes Græci quomodo perungunt* 273.a *vini bibendi cæremoniæ* 273.b *vino curas reprimebat Cato* 275.a *vini conuiuiis exhibendi ratio* ibid.
Violentiæ phanum vbi 22.a
Viperæ ſolo halitu letales aut minus letales vbi 76.a
Vipſanæ porticus 154.a
Vir bonus quis habendus 292.b
Vir quanto tempore vxori lugendus 182.a
Virga auguralis quæ 45.a
Virgæ faſcium qui magiſtratibus præferebantur, ex qua fuerint

arbore 43.b
Virgilij præceptor quis 92.b
Virginem viuam qui cui deæ mactarent 352.a
Virginis Fortunæ templum 20.a virginum fœditas apud nationes quaſdam 37.a,b virgines Spartan. innuptæ inuelatæ, nuptæ velata facie 54.b virginum ac viduarum diuerſitas 57.a virgines ludum literarum adibant 92.b quomodo exercerentur Spartæ 93.a virgines proſtituere, quibus ſanctum opus 153.a vbi communes 162.b virginum certam. apud Noſamones 241.b virgines in Mineruæ templo 247.b virginum veſtes 264.b in Ægypto calceis non vtuntur 265.a
Virgis qui cæderentur 112.a & 188.b quæ nationes in auſpicando vtantur 253.a
Virgulta quibus in aquis lapideſcant 244.b
Viri infantium curam habent 91.a ſubſunt dominio vxorum 180.a per quem deum iurare vetiti 246.a viri in lectica vxoris priuilegiũ quale 266.a ſeorſum à fœminis quibus in ſacris procederent 286.b quomodo dij fierent 299.a viris inacceſſa ſacra 309.a
Viriati Luſitani arrogantia trophæa 34.b
Viridianus quis ſeu quorum deus 300.b
Viridomarus quorum dux, & à quo victus 20.b
Virides color cuj tempori dicatus 242.a
Virilia adulteris vbi execarentur 162.b qui & quare ſibi amputarent 203.b
Virilis Fortunæ templum à quibus frequentaretur 18.b
Viriplacæ ſacellum 182.a ædes 317.b
Virium plus quàm ingenij qui habere dicti 197.a
Virtutes gentium diuerſarum naturales quæ 197.a
Virtutis ædes vbi 202.a,b
Viſcatæ Fortunæ templum 19.a
Viſcerationes poſt funus exhiberi ſolitæ 121.a viſceratio quid 237.a
Viſceribus quibuſque ſua vis ineſt 283.b
Viſcus quantum numen 197.b 35.b
Viſiones monſtroſæ in bello 29.a viſiones aliquot, quales habuerint ſucceſſus 157.b & 158.a
Vita ſua rationem vbi reddere quiſque compelleretur 133.b
Vitellius recuſatum Cæſaris nomen reſumit 3.b præcipuæ legioni quod indiderit nomen 8.a quid ominoſi expertus 59.b quàm mirũ Viennæ ei obuenerit prodigium 102.b quanta cœna exceptus 274.a
Vitem aut centurionis manum inter cadendum tenentis pœna quæ 329.b
Vites in Germania aurum proferre 182.b vitibus Romani milites cædebantur 188.b vites quibus præferrentur à lictoribus 329.a
Vitia regib. cognomina dedere 65.b diuer-

diuerſarum regionum naturalia 196.b & 197.a
Vitibus hedera vbi præferatur 205.a
Vitigineis columnis quod templũ ſuſtentaretur 296.a
Vitilitigatores qui dicti 199.a
Vitilium folia contra quid remedio ſint 203.b
Vitrea Fortuna 19.b
Vitro qui mortuos adſeruarent 106.b
Vitruuius cuius baſilicæ architectus 64.a Vitruuij Vacci ædibus quid factum 153.b
Vittæ quarum & quotuplices ſint 264.b
Vittati cognomen 12.b Vittatus quis dictus 44.a
Vitulæ quàm fuerint laudatæ in ſacrificiis 129.b & 130.a
Vitulari quid 286.b
Vitulina dea vbi coleretur 20.a
Vitulus ex forda boue cæſus, quãdo & pro quo offerretur 288.b
Viuæ ſepultæ veſtales 249.b
Viui mortuos in funere cur ſequantur 120.a viuos mortuis qui crucient 115.a viuos defodere 153.a viui dij aſcripti qui 299.b
Vlios quis deus dictus 301.a
Vlna quid 82.a
Vlpia bibliotheca 193.a
Vlpiani honos, & deſpectio 347.b
Vlpium forum 66.b
Vltro ardentia ligna aris impoſita, ſcilicet 244.b
Vlyſſes quæ cui deo litare ſolitus 129.b Vlyſſis in clypeo inſigne 148.a
Vmbilicus orbis Delphos 293.a
Vmbraculis vti 193.b vmbraculum à fronte protendere 265.b
Vmbrarũ apparitiones non eſſe omnino fabuloſas 62.a 137.a
Vmbrarum diuiſio quæ 215.b
Vmbrica cur quinquennali exilio mulctata 146.a
Vna tantum veſte qui vterentur 265.a
Vncia aſſis quot 2.a vncia pars quota, ſextula 82.b vncia quot ſcrupulis conſtet ibid.
Vndeuigeſimani qui 344.a
Vnguentarij à quibus aliquando abiecti 130.b
Vniones in auribus ferre, quid & quæ ſolerent 79.b 266.b
Vnius dei eſſe hoſtiam vnam 204.b
Vnunguli ſues vbi 282.b
Vocatores principis qui 278 a
Voces ignominioſæ 225.b & 226.a temere auditarũ omina 253.b
Voconia lex quæ, & quàm dura in mulieres 326.b & 327.a
Volaterræ, vrbs 160.a
Volones qui dicti 343.a
Volſcinæ tribus origo 24.b
Volſinienſes virgines 38.a Volſinienſium dea 300.b
Voltuna dea 160.a
Volucres quadrupedes 183.a volucrum auſpicia 251.b & 252.a
Voluntarios milites quos qui nũcuparint 343.b
Volupiæ ſacellum vbi 294.b
Vomere in cõuiuiis vbi receptum 273.a
Vomerẽ furari vbi capitale 114.b

Vopiſci

Vopiſci 14.a
Votorum conceptio penes quos 60.a 150.b *voti faciendi aut exoluendi ratio ibid.*a *vota diuerſa, ibid. irreuocabilia* 150.b *ſolennia* 151. a *Ægyptiorum pro pueris ægrotis, ibid. Græcorũ, ibid. Perſarum & Ponti, ibid. vota mutua ſeu reciproca* 152. a *voti rei, ibid. voti damnatus & voti reus* 152. b *voti concipiendi cæremonia* 153. a *extremorum caſuum* 153.b
Vox de Mauſoleo audita 4. *Neroni quid portenderit* 254. a *vox incerta Gallos aduentare dicentis, vbi audita* 137.a
Vrania quomodo Athenis ſacrificaretur 132. a *quæ habita dea* 301. a
Vranus quorum deus 299.b
Vrbana tribus 24.a
Vrbano prætori quot tantum dies vrbe abeſſe liceret 73.a
Vrbes Perſicæ 25. b *vrbis deum nominare nefas* 85. b *vrbes quomodo in triumpho ducerentur* 304.a *vrbes ſine magiſtratibus ob ſeditiones* 142. a *vrbium luſtrandarum cæremonia* 288.a
Vrbicus vicus 76.b 77.a
Vrbinates quot ius ciuitatis adepti 186.a
Vrinandi artifices ſummi olim habiti, qui 235.b
Vrinatores aliquot inſignes 83.b & 84.a,b & *deinc.*
Vrna cuius dimidium 82. b *vrnæ quod Italicam, & quot Atticam faciant amphoram* 82. b & 83.a
Vrnarium quid 27.b *quot amphoræ faciant* 83. a *vrnarium quæ menſa dicta* 271.b
Vrſinis pellibus qui ſuper galeas aut loricas vſi 30.a *vrſa quem infantem aluiſſe feratur* 101.b *vrſos centum quis aliquando publicè ad venandum dederit* 333.b
Vſura à quo Sparta exterminata 10. b *odibilior quàm furtum* 10.b
Vſusfructus legatio quomodo iuxta Manilium & Scæuolam intelligenda 14.b & 15.a
Vtica quorum regia 117.a
Vticenſium ſenatus, capitum quot 190.a
Vuam ex vineis legere quis militibus non conceſſerit 330.a
Vulcani ædes, magiſtratus concilium 6. a,b *in vrbem non admiſſa* 52. b *vbi educatus & præcipuè cultus* 71.b *Vulcano quomodo ſacrificaretur* 131.a *quid voueri, & quomodo exolui ſoleat* 151.b *Vulcani vxor* 228. a, b *quorum præcipuus deus* 300.b
Vulgus vbi abſtemium & reges œnopotæ 126.b
Vulpina pellis caſſidis loco 30. b *vulpis effigies apud Ægyptios* 80. b *vulpem fœtam obuiam habere* 253. b *vulpium qui pellib. ſe tegant* 265. b *vulpes ſtipulis alligatæ, accenſa flamma in ludis currere coactæ* 284.b
Vulſinienſes quid aliquando fœditatis in filiabus ſuis paſſi 38.a *Vulſinium cuius regionis vrbs* 160.a

Vulturibus defunctos homines obijcere 106.a *ex vulturibus auguria* 251.b *vulturum alas in veſtibulis habere* 180.a
Vulturius in talorum ludo quid 148.b
Vulua epulis interdicta 129.a
Vxoris ſororem mortuæ ducere licuiſſe Rom. 36.b *vxores vbi emantur* 37.a *plures vni permiſſæ, ibid. binas vnam domum incolere vetitum, ibid. vxorem ſuam alicui mutuare* 38.a, b *vxor pontificis vt ſit pudica* 60.b *vxor vt maritum lugeat* 118.b *vbi cum marito defuncto cremetur* 121.a *vxores à viris defleri, nefas* 123.a *necatæ ob vinum potum* 126.b *quæ marito mortuo commori ſolitæ* 139.a *vxoris alienæ corruptor vt puniatur in Attide* 162.b *vbi vxores ſint communes, ibi. vxoris in maritum officium* 180.a *priuilegia & honores, ibid. actio contra virum, ibid. vxoribus vim inferentes qui, ibid. vxorum imperio vbi ſubſint viri, ibid. vxores plures habentes, aliis prælati, ibid. vxori nulla repudiandi viri poteſtas* 180.b *repudiatā quis repetierit* 181.a *vxorum delicta vbi & quomodo iudicarentur* 181.b & 182.a

X

Xanthus hiſtoricus cuias 302.a
Xenarchus à bibacitate Metretes dictus 65.b
Xenios Iupiter qui 187.b
Xenophantes acre in Ægyptios ſcomma 208.a
Xenophonis de rerum principiis opinio qua 244.a
Xenophon quo veſtitu vſus 266.a
Xerxis in Babylonios pœna 68.b *viſio* 157.b *ſtatura & formæ præſtantia* 219.b *luſtrandi exercitus ratio* 288.b *impietas* 294.a *natalis dies* 305.a *clades ad Thermopylas à Spartanis accepta* 350.a
Xyſtarchus quid 124.b
Xyſtoi quid ibid.
Xyſtici qui dicti ibid.

Y

ὑποκλύθοι *quid ſit* 136.b

Z

Z In ſortibus qualis habita litera 114.b
Zama cuius olim regia 117.b
Zamolxis quorum deus 300.a 353.a
Zamolxis quorum legislator 312.a
Ze, quem olim numerum ſignificaret 21.b
Zeleucus Locrenſis auerſatus vinum 127.a *quomodo adulteros puniret* 162.b *quas ſcripſerit leges* 311.b
Zelotypia Parthorum quanta 280.b
Zeno 46.b & 265.a
Zenobia regina imperatoris nomen adepta 4.a *à quo victa* 33.b *qualibus in triumpho catenis vincta veheretur* 306.b
Zenocrati quanta fides habita 247.a *Zenocrates quid bibendo meritus* 275.a *qui ac cuias* 302.b

Zeno-

Zenodotiũ vrbs à quo ſubacta 3.b
Zenones complures fuiſſe 46.b
Zenonis conſtantia aduerſus Phalarim ibid. *ridicula opinio* 162.b *iuramentum* 245.a *Zenone cõtinentiorem eſſe* 257.a
Zenonis veſtitus 266.a
Zephyrij Locri quid primi fecerint 311.b
Zoroaſtes legislator 312.a
Zeta quid loci ſit 236.a
Zeteta ſeu Xititis quid 10.b
Zeugma vbi, & quid Aſſyriis aliquando fuerit 52.a
Zonam ſponſa quis ſoluere conſuerit 55.a 56.b
Zopyri & Tarquinij facinus ſeu perfidia, par qua 103.a
Zymita quid 272.a
Zona menſura in habitu obeſorũ puerorum aut mulierum apud Gallos & Iberos 89.b

FINIS.